

Történetkönyv

*Anyiregyházi evangélikus gyülekezet története
1753-1855*

TÖRTÉNETKÖNYV
A NYÍREGYHÁZI EVANGÉLIKUS GYÜLEKEZET TÖRTÉNETE, 1753–1855

A MAGYAR NEMZETI LEVÉLTÁR SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYEI
LEVÉLTÁRA KIADVÁNYAI
II. KÖZLEMÉNYEK, 52.

TÖRTÉNETKÖNYV

A NYÍREGYHÁZI
EVANGÉLIKUS GYÜLEKEZET
TÖRTÉNETE
1753–1855

A Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára
és a Nyíregyházi Evangélikus Egyházközség
közös kiadványa

Sorozatszerkesztő és a kötet szerkesztője:
Kujbusné Mecsei Éva

Lektorálta:
Kovács László Attila

Közreműködők:
Barabás László, lektor (német)
Csorba Noémi, fordító (latin)
Galambos Sándor, korrektor
Nagy Dóra, fordító (latin)
Papp Levente, adatrögzítő
Szemán László, adatrögzítő és fordító (német)
Veres István Zsoltné, adatrögzítő

Borítóterv:
Verdes Mihály György

Tördelés:
Szemán Attila

ISSN 2415-9263
ISBN 978-963-7240-89-8
ISBN 978-963-7240-90-4 (online kiadvány)

A kötet a Reformáció MNL projektben
a Reformáció 500. évfordulója alkalmából jelent meg.

Támogatóink:

Kiadja a Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára
és a Nyíregyházi Evangélikus Egyházközség

Felelős kiadó:
Kujbusné dr. Mecsei Éva levéltár-igazgató és dr. Kovács László Attila igazgató lelkész

Készült Tóth Imre nyomdájában Nyírtelken, 300 példányban

BEVEZETÉS

A 13. század óta templomos helynek számító Nyíregyháza lakosságának száma a településre nehezedő megpróbáltatásokhoz igazodva alakult. A nagy határral bíró falu a háborúk során elnéptelenedett, a békésebb időszakokban újratelepült. A birtokosváltások is hozzájárultak a néha alig 200, máskor több mint 400 fős lakosság vándorlásához. Meghatározó fordulatot hozott a hajdan hajdúvárosi joggal bíró, de a 18. század közepén már gyéren lakott település életében az, hogy gróf Károlyi Ferenc megvásárolta az ecsedi uradalmat és annak részeként megkapta Nyíregyháza osztatlan felét. Jövedelmének növelése érdekében új lakosokra volt szüksége a széles határ megműveléséhez.¹ 1753. május 16-án Nagykárolyban kiadott levelével megerősítette mindazokat az ígéreket, amelyeket az átköltözésre vállalkozó szarvasi gazdáknak tett Békés megyén való átutazásakor.² Petrikovics János szarvasi csizmadiamestert bízta meg a telepítés szervezésével, aki bejárta a békési települések mellett a felvidéki megyéket is. Sikeres tevékenységének köszönhetően sokan döntöttek úgy, hogy Nyíregyházára költöznek.³

Az 1753–54-ben szervezeten, a későbbiekben pedig spontán érkezők többsége evangélikusnak, tótnak és szabad menetelű jobbágnak vallotta magát. Számukra Károlyi udvarbírája új utcákat nyitott, ahol egyenlő nagyságú telkeket osztott ki, a határban pedig kialakulhattak a bokortanyák. Betelepülésük után a református, görög és római katolikus régi lakosok közül többen elmentek. A békésiek hamar átvették a település irányítását. Évtizedeken át közülük kerültek ki a település vezetői.

Már az elsőként, 1753 őszén érkezettek is gyakorolhatták hitüket, Csabáról ugyanis ide költözött lelkészük, Wandlik Márton és kántoruk is. A római katolikusok azonban nehezen túrték a napról napra gyarapodó evangélikus közösséget és elérték, hogy Wandlikot elűzzék, az éppen hogy felállított templomukat pedig lebontsák. A vallásüldözés évtizedeiben a tanítók látták el a legfontosabb szolgálatot a földesúr által átengedett, a település központjában álló csűrben, csak nagyobb ünnepeken térhetett vissza lelkész.

II. József türelmi rendeletének és a nyíregyházi evangélikus hívek szorgalmának, munkájának, adományainak, vallásos buzgalmának köszönhetően 1789-ben azonban felépülhetett a nagytemplomuk, amely ettől kezdve a gyülekezet hitéletének fő színtere lett. Az egyház további ingatlanjai közül a paplakok a templom környékén, az iskolák és benne a tanítók számára kialakított lakrészek a város különböző pontjain helyezkedtek el.

A napról napra gyarapodó gyülekezetben 1781 után már két lelkész szolgált. A hitbuzgó evangélikus gazdák, majd az egyre nagyobb számban betelepült kézművesek, rangrejtve érkezett nemesek számára fontos volt, hogy ki a lelki vezetőjük, illetve gyerekeik tanítója, ezért az egyház tekintélyes tagjaiból kinevezett küldöttség akár messze vidékre is elutazott megfelelő jelöltet találni. Amennyiben a gyülekezet úgy vélte, hogy a próbaprédikációra meghívott jól beszél „tótul”, tetszetősen prédikál, tanítóként pedig jól orgonál, akkor a feladatokat és juttatásokat is részletező meghívólevélben rögzítette járandóságait. Előnyt jelentett, ha tudott a jelölt németül, a 19. század elejétől pedig kívánalom lett a magyar nyelv ismerete is.

A vasárnaponként tartott „tót” istentiszteletre bejöttek a határban kialakított a szállásokon élők is. A német nyelvűek számára alkalmanként németül is hirdettek ígét, a 19. század elejétől

¹ A település osztatlan felének másik birtokosa Palocsay Istvánné Petheő Rozália volt.

² A pápens szerint évente csak egy arany adót kellett fizetni a gazdáknak, a közösség megkapta bérbe a haszonvételeket, az evangélikusoknak vallásszabadságot ígértek, az egyéni boldoguláshoz pedig háznak való fát és a gazdálkodáshoz elegendő földet.

³ Békés megyéből és a Felvidékről több mint másfél ezren érkeztek 1753 és 1757 között.

pedig egyre inkább szorgalmazták a magyar nyelvű istentiszteletet. A hétköznapokban beszélt szlovák nyelven folyó oktatásban szintén törekedtek a nyelvváltásra, de a hittant mindenki anyanyelvén tanulhatta.

Egy-egy lelkész és tanító addig maradt, amíg bírta a közösség bizalmát, vagy máshonnan jobb ajánlatot nem kapott. Az 1750-es évektől többen is megfordultak itt, de kevesen maradtak hosszabb ideig, nem úgy, mint a 18. század végétől érkezettek, akik közül sokan itt öregedtek és haltak meg. Voltak, akik önszántukból távoztak, de előfordult az is, hogy az eklézsia mondta fel a szerződést.

A betelepítés után a vallásüldözés időszakában a békési Johanidesz Márton tanító Wandlik Márton lelkész elűzését követően az oktatás mellett a lelkészi feladatokat is ellátta. Egy évszázad múlva már kilenc tanítója volt a gyülekezetnek, akik a néha kétszázat meghaladó létszámú osztályokban segédtanítókkal oktattak. Az 1820-as évektől írni-olvasni tudó iparosok is segítettek elsajátítani a kicsiknek a betűvetést az ún. oldaliskolákban. A legapróbbak felügyeletére 1842-ben óvodát nyitottak. A továbbtanulni szándékozókna jó előkészítő volt az 1806-tól működött professzori iskola, a szabadságharc előtti évben pedig megnyílt a tanítóképző is.

A nyíregyházi ifjak közül a legszorgalmasabbak a felvidéki iskolákba, főként az eperjesi⁴ kollégiumba mentek, de voltak olyanok is, akik Lőcsén németül, Debrecenben és Sárospatakon magyarul tanultak. A lelkészek, orvosnak készülők Pozsonyba, Bécsbe is eljutottak, sőt német egyetemeken is hallgattak egy-két szemesztert. A magasabb képzésekben résztvevők közül néhányan visszatértek Nyíregyházára mint lelkészek, tanítók, ügyvédek, orvosok, nótáriusok, vagy a városiasodó közösség szaktisztviselői.

A 19. század elejére a napról napra növekedő lakosság vagyoniilag gyarapodott. A határban szállásgazdálkodást folytató, a jó piaccal bíró állattenyésztéshez pusztákat bérlő, 1786-ban mezővárosi kiváltságot nyerő Nyíregyháza a 19. század első harmadában előbb a Desseffyektől, majd a Károlyiaktól váltotta meg pénzen földesúri terheit. Az egész országban egyedi jogállást, az igazgatást és a gazdálkodást irányító előljárárság megszervezését szabályozó különleges privilégiumot 1837-ben kapta meg a város.

A hivatali írásbeliséget az első telepeseikkel együtt érkezett szarvasi tanító, Reguly Sándor mint jegyző alapozta meg. Neki, és a későbbiekben nótáriusként itt tevékenykedőknek köszönhetően számos írott forrás keletkezett és maradt meg. Sok száz dokumentum őrzi a fél évszázadig itt szolgált Miskolczi Mátyás keze vonását is. A lakosság kb. 80%-át kitevő evangélikus gyülekezet életét a város iratai között lévő igazgatási, gazdasági és peres akták, a birtokos családok levéltárai, valamint Nagy Sámuel⁵ és Susztek Sámuel⁶ tanítóknak a

---

⁴ Eperjes/Prešov, Szlovákia

⁵ Nagy Sámuelről részletesen lásd Bánszki Hajnalka: Nagy Sámuel és Leffler Sámuel, Nyíregyháza történetének korai krónikásai. In: Szabolcs-szatmár-beregi Levéltári Évkönyv, 19. Szerk. Galambos Sándor, Kujbusné Mecsei Éva. Nyíregyháza, 2011. 253–265. [https://library.hungaricana.hu/en/view/SZSM_Ek_19/?query=SZO%3D\(tan%C3%A1cs%C3%BCI%C3%A9si\)&pg=255&layout=s](https://library.hungaricana.hu/en/view/SZSM_Ek_19/?query=SZO%3D(tan%C3%A1cs%C3%BCI%C3%A9si)&pg=255&layout=s) 2018. 03. 02.

Nagy Sámuel „Nyíregyháza város történetének krónikája az 1753-ik évtől” című naplója a Nyíregyházi Evangélikus Gyülekezet Levéltára (a továbbiakban NYEGYL) őrizetében van az E/5/2. sz. alatt.

⁶ Susztek Sámuel naplókönyve a Nyíregyházi Evangélikus Egyház Levéltárának őrizetében van. Másolata megtalálható a Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltárában (a továbbiakban MNL SZSZBML). Jelzete: XV. 66. Honismereti gyűjtemény. Lsz. 453. A Susztek-naplóból részleteket közölt Hársfalvi Péter: Naplójegyzetek a reformkori Nyíregyházáról. Szabolcs-szatmári Szemle, 1974. 3. sz. 77–80.; A teljes közlést lásd Galambos Sándor, Kujbusné Mecsei Éva: A reformkori Nyíregyháza hétköznapjai. (Susztek Sámuel feljegyzései, I.). (Forrásközlés). Szabolcs-szatmár-beregi Szemle, 1998. 1. sz. 1–29.; Galambos Sándor, Kujbusné Mecsei Éva: A reformkori Nyíregyháza hétköznapjai. (Susztek Sámuel feljegyzései, II.). (Forrásközlés). Szabolcs-szatmár-beregi Szemle, 1998. 2. sz. 123–157. A napló könyv alakban is megjelent: Susztek Sámuel nyíregyházi evangélikus tanító feljegyzései, 1830–1849. Szerk. Galambos Sándor, Kujbusné Mecsei Éva. Nyíregyháza, 2018. A forráskiadvány online elérhetősége: <http://www.szabarchiv.hu/drupal/node/73768>

19. első felében írt naplói mellett olyan források is dokumentálják, mint a gyülekezet levéltára által őrzött, 1753-tól vezetett anyakönyv, az egyházközséghez beérkezett levelek és leiratok gyűjteménye, a presbiteri és az egyházkerületi gyűlések jegyzőkönyvei, valamint a most közzétett Történetkönyv.⁷

Az ún. Egyházkönyvet az 1783-tól itt szolgáló Schmál Sámuel nyitotta, de utódai elhanyagolták a vezetését. Az eklézsia azonban fontosnak tartva saját történetét, szorgalmazta a hiány pótlását. Pápay Dániel, mint az egyház jegyzője 1823-ban az esperességi és egyházkerületi iratokat, valamint a körleveleket összegyűjtötte és leírta a „Nyiregyházi Evangélika Ekklésia historiájába”. A gyülekezet és a város életének említésre érdemes történései azonban kimaradtak ebből a históriából. „Jelenleg Ekklésiánk bir két Egyháztörténetkönyvvel, egy Esper.[ességi] ’s kerületi gyűlés jegyzőkönyvvel, és ami eredeti ’s így legbetsesebb három folio kötetbe foglalt levéltárral. Vajha mindezek ’s ezekben található adatok a t. cz. olvasókat, de különösen ezen Egyház előljáróit amaz ösi ditső vallásbuzgalomra hathatósan serkentenék!” – írták a Történetkönyv szerzői.⁸

Schmál Sámuel lelkész hagyatékát végül unokája, Jurányi Sámuel tanító feljegyzéseinek felhasználásával tették teljessé a reformkori nyiregyházi lelkészek és tanítók, amikor Történetkönyv néven összeállították a sajátos historia domust. 1841–1842-től Miklóssfy Sámuel lelkész szerkesztésében Nagy Sámuel, Susztek Sámuel és Mihályik Mátyás tanítók írták a 751 oldalas históriát, amely hű tükre az evangélikus közösség és a város életének. Keletkezésének idejére utal a kötet első oldalának tetejére írt alábbi sor: „bekötésért 4 Vf fizetett az Ekk. gondnoka Jan. 11-én 1843.”

A történeti visszapillantást meghatározza a legendás idők dicsőítésére való törekvés mellett az, hogy csupán néhány írott forrásra támaszkodhattak, így a múlt rekonstruálásában még fontos szerephez jutott a szóbeli emlékezet. 1804-ig röviden foglalták össze az addig történeteket, a későbbiekben pedig évenként jegyezték fel a legfontosabbnak tartott információkat. A saját maguk által megélteteket azonban néha a legapróbb részletekig leírják, ezáltal alkalmanként moralizáló, filozofálgató, kritikai véleményt is megfogalmazó, naplószerű bejegyzések maradhattak az utókorra. Az országos és európai eseményekről hivatalosan a királyi és egyházi előljárók leiratai alapján tájékozódtak. A gyülekezet helyi életére, létszámára, szokásaira, ünnepeire, tragédiáira, továbbá az ingatlanokra vonatkozó adatokat rendszeresen és részletesen lejegyezték. Ezentúl leginkább az oktatással, az itt tanítókkal és a lelkészekkel kapcsolatos információkat tartották megörökítésre érdemesnek. A tanítók életrajza a később alakult együletük jegyzőkönyvében is fennmaradt,⁹ míg a lelkészek működéséről, életéről egyedüli forrásnak tekinthetjük a Történetkönyvet.

A naplószerűen íródott részben minden fontosnak tartott természeti jelenséget, katasztrófát, érdekességet is lejegyezték, így a tűzvészeket, földrengéseket, szélvészeket, járványokat, az 1842. évi napfogyatkozást. Külön bejegyzésre érdemesnek tartották a kaszinó és a 2. patika megnyitását, a vallásos könyvek és újságok rendelését, vásárlását és a karitatív tevékenységeiket: a bajban szenvedők és a felvidéki iskolák, valamint a debreceni kollégium segítségét. Az evangélikusoktól független, de a városban, megyében, az országban jelentős eseménynek számító történések is bekerültek a krónikába, így pl. a katonasággal történt összetűzések, a véres tisztújítások.

A Történetkönyvben a szerzők a gyülekezet első évszázadát rögzítik. 1855-ben azonban a krónikairás befejeződött. Szerzői megöregedtek, meghaltak. Betelt a könyv is, ez azonban nem zárta volna ki a folytatás lehetőségét!

⁷ NYEGYL, E/5/1.

⁸ Lásd a közölt forrás 148. oldalán.

⁹ MNL SZSZBML, X. 102. Nyiregyházi Ág. H. Ev. Tanító Egyesület iratai, 1870–1895. A tanítók életrajza elérhető: <http://www.nyirkuvik.hu/drupal/?q=tanitok>

A kötetet tájékoztató jellegű korabeli tartalommutató zárja. Bár a jegyzék jól navigálja az olvasót a keresett bejegyzések megtalálásában, ugyanakkor tárgyszavai nem egyeznek meg minden esetben szó szerint a fejezetek címeivel. Sőt van olyan bejegyzés, pl. a Nyíregyházára beköltözött első zsidóról szóló, amely a tartalomjegyzékben benne van, de a szöveges részben nincs, vagy fordítva, az 59. oldalon lévő „Az egyházi sokféle fizetésekben nagy hátramaradás” kezdetű bejegyzés nem lett felvéve a mutatóba.

A szabadságharc után a város és az egyház iratait felülvizsgálták és lehúzták vagy kitepték azokat az oldalakat, amelyek terhelő bizonyítékként szolgálhattak volna a dicső napokban szerepet vállaló helybeliekre, illetve amelyeket az ellenőrzéssel megbízott szolgabíró az emlékezetből törlendőnek ítélt. Ezért az 1849-ről szóló fejezetnél hiányoznak az oldalak.

Az egyházi élet mellett a mindennapokra vonatkozóan is sok információt őrzött meg a Történetkönyv. Bár a város múltjának kutatói alkalmanként forgatták, sőt idéztek is belőle, magának a figyelemre méltó írásműnek a teljes megismerésére csak keveseknek volt módjuk. A közkinccsé tételben nagy lépést jelentett, hogy a Magyarországi Evangélikus Egyház Gyűjteményi Tanácsa 2014-ben egy országos projekt keretében bedigitalizáltatta és a világhálón elérhetővé tette a jegyzőkönyvek mellett ezt a kötetet is. Az állomány képformátumú, könnyen olvasható, lapozható, nagyítható, menthető.¹⁰ Az információértékét és egyediségét tekintve azonban sokkal jelentősebb annál, hogy csak böngészgessük. A ma már látványidegen aposztrófok, nehezen feloldható rövidítések, a nevek többféle formában való előfordulása, a kiforratlan helyesírás, a hosszú magánhangzókról lemaradó ékezetek hiánya, a dupla mássalhangzók egyedi használata, a sajátos gondolkodás, mondatalkotás és stílus mellett leginkább a kézírás nehezíti a forrás használatát. Az olvasást, a megértést szeretnénk volna segíteni a betűhív átírás gépelt formában való megjelenítésével. A ma már nélkülözhetetlen online keresés lehetőségét pedig a papír alapú könyvvel egyidőben megjelenő digitális kiadványunk biztosítja.¹¹

Bár a 19. századi források kiadásánál a szöveget általában a mai nyelvhasználathoz igazítjuk, ebben az esetben azonban fontosnak tartottuk az eredetileg leírtak változtatás nélküli közlését. Az akkor még magát tótnak valló közösségben ugyanis kevesen beszéltek magyarul, leginkább csak a 19. század első felében érkezettek, valamint a gyülekezet lelkészei és tanítói. A nyelváltás időszakában magyar nyelven írt Történetkönyv, amelyben latin és német nyelvű szövegrészek is találhatóak, ezért nemcsak történeti, hanem nyelvészeti szempontból is fontos és egyedi forrás.

A szövegben az átláthatóság és visszakereshetőség érdekében mindenhol feltüntetjük az eredeti oldalszámot (jobbra szedve) és az évszámot (balra szedve). Egyes – fejezetcímnek tekinthető – szavakat, mondatokat a tagolás érdekében aláhúzással jelöltünk akkor is, ha azt éppen nem húzták alá elődeink. A margóra tett utólagos bejegyzéseket általában a lábjegyzetben tüntettük fel, kivéve, ha a szövegértés megkívánta a folyamatosságot. Azt, a régen a lapok egymásutániségának követését segítő szót vagy szótagot, amelyet az oldalvégekre írtak, valamint az új gondolatot jelölő – jelet elhagytuk. Minden más esetben törekedtünk a formai és a nyelvi sajátosságok megőrzésére. Igyekeztünk azonban segíteni az olvasást és megértést azzal, hogy szükség esetén [ ]-ben pótoltuk az elmaradt szövegeket, ragokat, dupla mássalhangzókat, kimaradt betűket, feloldottuk az értelemzavaró rövidítéseket. Nem korrigáltuk azonban a kis- és nagybetűket se az ország, se az utca, se a személyneveknél, nem tettük ki az elhagyott ékezeteket, nem javítottuk a röviden írott vagy helytelenül használt hosszú és rövid magánhangzókat. Meghagytuk a korabeli egybe- és különírást, a középpontozást, amennyiben az nem gátolta a szövegértést. Nem egységesítettük a nevek írását sem, tekintettel

¹⁰ Elérhetősége: https://library.hungaricana.hu/hu/view/E_Nyiregyhaza_Jkv_Egyhaz_Tortenet_1753_1855/?pg=0&layout=s 2018. 03. 02.

¹¹ Online kötetünk elérhetősége: <http://www.szabarchiv.hu/drupal/node/73769>

arra, hogy a nyelvészeti vizsgálat pontos képet kapjon a még nem állandósult névhasználatról és névvariációkról.

A lábjegyzetek a leírtak megértését segítik. Megmagyarázzuk az ismeretlen és idegen kifejezéseket, szükség szerint javítjuk a hibásan írt szavakat, megadjuk a települések lokalizációját, mai nevét. A rövidebb-hosszabb latin és német szövegrészeket, valamint az előforduló néhány szlovák szót lefordítottuk és a lábjegyzetben közöljük, szükség esetén pontosítottuk. A szövegben több helyen hivatkozott bibliai idézeteket szintén itt közöljük. A gyakran előforduló rövidítések feloldása a kötet végén lévő jegyzékben található.

A múltba is visszapillantó, de a 19. század első harmadától már az éppen aktuális jelent is rögzítő szerzők néha elragadtatottan, néha vitriolba mártott tollal írnak az egyházban, a városban, sőt a világban számukra fontos vélt, meghatározó történésekről, érdekességekről. A bejegyzések néhol terjengősek, hosszúak, máshol lakonikus rövidegűek. A leírtak tükrözik a szájról szájra terjedt genezislegendát és a kor nyíregyházi értelmiségének látásmódját, szemléletét, értékítéletét.

A Történetkönyv nemcsak egyház- és mentalitástörténeti szempontból fontos forrás, hanem Nyíregyháza múltjának meghatározó századát is élettel tölti meg információi által.

Köszönet illeti a kötet megjelentetéséhez nyújtott segítségéért dr. Hafenscher Károly miniszteri biztost, a Nyíregyházi Evangélikus Gyülekezetet és Levéltárát, dr. Kovács László Attila igazgató lelkészt és Belyus Beáta levéltárost, valamint Kovács Eleonórárt, a Magyar Nemzeti Levéltár Reformáció MNL projektjének vezetőjét, továbbá a Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltárának közreműködő munkatársait.

Nyíregyháza, 2018. március 2.

Kujbusné Mecsei Éva
szerkesztő

TÖRTÉNETKÖNYV

mellyben

A NYUGATI EVANGELIUM

ELKÉSZÍTÉSÉNEK

XIX^{dik} századtól kezdve

évenkénti történetei –

*Miklóffy Sámuel*től szerkesztve

*és Nagy Sámuel - Susztek Sámuel és Mihályik Mária*s által írva.

a két első tizedben

kivált néhai T. Turányi Adám kéziratából

más két tizedben már gazdagabb

két főből merített adatok szerint

1841^{ik} és 42^{ik} években

lehetőképen összegyűjtve és leírva

az ELKÉSZÍTÉS oltárára

hatalis szível letétettek

és akkori nagy érdemü Presbyter Uraknak

ajánlottak.

*Irattassek meg ez a következő nemzetségnek
hasznára, hogy a megújított nép
dicsérje az urat. Soltár 102.-ig.*

Nagy haszna van a történelmi összehasonlításoknak, mert a régiség tudásának betése azok által kiemelve van úgy, hogy bátran el lehet mondani, hogy a régiség alapos ismerete nyújthat legbiztosabb kulcsot a jelenlét megértésére. A történelmi dolgokon gondolkodás úgy eshetik meg, ha annak a régiség ismerete szolgál alapul, mert mint Ciceró böltsen mondja, mindig gyermek marad az ember, ha nem tudja, mik születése előtt történtek. Kállay Ferencz

Gleich wie ein Zimmermann, wenn er ein neues Haus bauet, nicht weiter denket, denn dasz ers also mache, dass es einen Bestand habe, wie man es aber mahlen und schmücken soll, da lässt er einen andern für sorgen. Also wollen wir auch thun, und den, der die Historien geschrieben hat, dafür sorgen lassen, wie er's alles geredet und alle Stücke mit Fleisz/Fluss durcharbeitet habe wir aber wollen nicht mehr thun, denn auf's kürzeste die Summa fassen. Und wollen nun zu der Historie greifen, und diesz also zum Eingang gesagt haben. 2. Macc ab. 2. 30.¹²

<i>Presbyterek</i>			
1.	Id. Kovács András vt. Insp.	16.	Puchy Pál Ekk. Curátora
2.	Kovács Ferentz ügyvéd	17.	Mesko Pál
3.	Andrejkovits Márton	18.	Zsiska Mihály
4.	Simko György	19.	Id. Trshtyenzky János
5.	Barzo András	20.	Schmál Károly
6.	Kralovánszky Andr.[ás] Ekk. Insp.	21.	Titz Sámuel
7.	Id. Kovács Pál	22.	Draskóczy János h.[ites] ügyv.[éd]
8.	Leng Dániel	23.	Kobilicz Dániel
9.	Balla Sámuel	24.	Kovács Károly
10.	Krajnyak János	25.	If. Kovács András
11.	Maurer Mátyás	26.	Lakatos György
12.	Posonyi János Szabolcs V.[ármegye] Földm.[érője]	27.	Id. Juhász Mihály
13.	Hibjan Jó[z]sef	28.	Olai János
14.	Posonyi György	29.	If. Juhász Mihály mérnök
15.	Gregus János	30.	Suták Sámuel

¹² Ahogy új épület emelésekor is az építőre hárul az egész épület gondja, a díszítőnek és a festőnek pedig a díszítés a dolga, úgy tetszik, velünk is hasonlóképpen áll a helyzet. A történet első megírójának a feladata a kutatás, a források alapos tanulmányozása és a részletek feltárása. A könyv átdolgozójának megengedhető, hogy a kívánt módon lerövidítve szóljon, és a részletekbe menő elbeszéléstől lemondjon. Kezdjük hát az elbeszélést, hiszen máris soká időztünk az előszónál. (Biblia. Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás. 2 Makkabeus 2. 29–32. Budapest, 2006. 555.)

31.	Galánfy János Város Fő jegyz.[ő]	47.	Palicz János
32.	Horváth Márton	48.	Laurencsik Mátyás
33.	Palitz Mihály	49.	Gerliczky János
34.	Marko Jó[z]sef	50.	Fábian András
35.	Morauszky András	51.	Szakács András
36.	Bukovinszky József	52.	Bálint Mihály
37.	Tomásószky András	52.	Hibjan Sámuel
38.	Blahunka János	54.	Trsztzenszky Dániel
39.	Juhász Dániel	55.	Morauszky Dániel
40.	Zelenjanszky András	56.	Karlovszky Lajos Orv.[os] D.[oktor]
41.	Hankóvszky András		Osk. Ins.
42.	Krajcsovits György	57.	Habzsuda István
43.	Lejtrik Mihály	58.	Chalupka Mihály
44.	Soltész József Város jegyz.[ője]	59.	Jakus Pál
45.	Ns Reguli Sám.[uel] Vár.[osi] Kap.[itány]	60.	Benczúr Adolf Ekkl. jegyz.[ője]
46.	Krajecz János	61.	Id. Trsztzenszky Sámuel hites ügyv.[éd] Fő Bíró

Előszó

Hálás szívvel tesszük le az Ekklésia oltárára e' könyvet azon édes reményben, hogy kedves ajándékot hoztunk a' jelen és utókornak. Van már néhai T. T. Schmál Sámuel volt helybeli lelkész által írt Egyházkönyv, melly ezen Nyíregyházi Ev: Ekklésiának eredetét és visszontagságait, mintegy 1803^{ig} hiven és egyszerűen adja elő, eleven tanúja Evang. Eldódeink¹³ tsudálandó vallásosságának és a' tisztelt szerző nagy érdemeinek: mi ezen historiát folytatni, és a' mennyiben lehető, mind e' mai napig el nyújtani szándékoztunk. Itt nagy nehézségek gördültek előnkbe, mert eleinte néhai T. Jurányi Ádám kéziratán, melly mint egy 1817^{ig} rövid jegyzeteket foglal magában, és Jurányi Sám.[uel] hasontárgyú jegyző könyvén kívül semmi kútfőre nem akadhattunk; ami pedig tán némely buzgóbb hívek által e' részben valaha jegyzetetett is, azt vagy az idő emészté meg, vagy a tudatlanság más czélokra fordította; azon felül 1800^{ól} 1820^{ig} az Ekklésiának jegyző könyve nem volt. De némi hasznunkra szolgált a' három kötetből álló Ekklésiai Levéltár, melly 1841^{ben} szedetett rendbe, nem külömben a számadási könyv is és a' Ns Város jegyző könyvei néhol kúlts gyanánt szolgáltak a történtek felfedezéséhez.

Igy a' régibb adatoktól újabbakhoz időrendben lépdelve véltük legjobban előadhatni ezeket a' máskép igen egymástól külömböző tárgyakat. Kívánatos, ha nem lehetetlen, lett volna az Ekklésia mindenkori szelleméhez az írásmódot is alkalmaztatni; azért inkább egyszerű 's könnyen érthető tollal éltünk érezve, mikép[p] a' régi tiszteletes tárgyaknak önmagokban van igaz betsük 's minden külső ékességet nélkülözhetnek.

Vannak e' könyvben mellékes tárgyak is, bár máshova inkább tartozók, általján még is az Evangelika Ekklésiával némikép[p] összefüggök nem lehetnek egészen érdektelenek.

Fő célunk azonban a' helyb: Evangelika Ekklésiának történeteit leginkább előtüntetni, 's ez miként sikerült légyen a' mivel olvasó fogja megítélni: az a' tudat minden esetre jutalmaz

¹³ elődeink

minket, hogy a mármár feledékenységbe merült 's illy népes, mintegy tizenhárom ezer lelket számító Egyházra nézve érdekes történetdolgokat felelevenítve a tisztelt Közönségnek előterjeszthetjük.

Ha ki e' két történetkönyvet figyelmes átnézetre méltatná, – ami főkép[p] azoknak ajánlható, kik ezen Egyház

8. oldal

igazgatásába, mint választott tagok, közvetlen befolyanak, – véleményünk szerint kivált három fő időszakot fogna felfedezni annak mindenkori állapotjában. Mert a' múlt század másodfelében itt még valódi patriarkális szellem uralkodott, egyszerűség a' viseletben, őszinteség a' beszédben, buzgó vallásosság jellemzé az Evang. népet azon korban, mellynek üldöző lelke ellen az tsudálandó álhatatossággal vívott 's akkor vettetett meg e jelen állásunk alapja, midőn a keresztény Tolerantia feltünttével roppant költségek, erőködés, munkásság által építettett fel templomunk. Ennyit mert, most szinte hihetlent az akkori vallásosság 's egyetértő szeretet felvállalni s végbe vinni! Már e' század első két tizedében, bár az ősi vallásosság nem tsökkent, és a templom csinosítása, oskolák építésére nem kevés áldozatok tétettek is, még is úgy látszik, mintha ez a' középkor a' kéjelmes élvezés, nyugalom s béke ideje lett volna, hol kevés nevezetes történet Ekklesiánk körében, vagy legalább emlékezetünkre fen[n] nem maradt. Napok jöttek, napok mentek, lakosink hajdani durvaságot koronként levetkezve mindinkább idomúltak, a közérték növekedett, a század harmadik 's negyedik tizedében feltűnt a' csinosodás hajnala, a' váltság által megnyílt téren szabadabb ég alatt szebben nőttek s virágoztak a' tudomány isméret mesterség annyi ágai, az ide költöztek sokban elősegítették a' külső finomulást, a' lappangó tehetségek kifejlését, és különösen a' mi Ekklesiánk újabbi szerkeztésére jótékonyan hatottak, ezen újabb korban több lelkes férjfiak a templom és oskolák virágoztatása, tudomány és szelídebb erkölcs gyarapítása körül mind eddig szerencsés sikerrel munkállódtak. E két utóbbi időszak nevezetesebb vonásait rajzolni vólt e' könyv feladata. Adná Isten, hogy ezen Ns. és Sz. Ekklesia melly annyi külerővel bír, szellemileg is t. i. szép egyetértés, szeretet, kivált közjó iránti buzgalom által hovatovább növekedjék, ezen évkönyvünk is virágoztatására némikép[p] szolgálhasson. Nyíregyházán November 18^{án}1841.

9. oldal

1802

Isten borúra derút ad. E' század hajnalával a' Nyíregyházi Evang. Ekklesiának is szebb és szerencsésebb csillag tűnt fel. Majd félszázad óta szenvedett vallási viszontagságok, sérelmek között Evang. Apáink megedzett erővel és növekedő buzgósággal a' már kész templomnak belső elrendelése 's ékesítése körül könnyebben munkállódhattak. Szabad vallásgyakorlás, mellynek betsét még most leginkább érezték, készteté őket gyakori és szíves áldozatokra, 's ezek által a templom és oskola szükségéinek fedezésére. A' szép egyetértés, melly őket mint nagyobbára egyrendüeket szorosán összetartá, a' vallás buzgó szeretete, e' mellett a' gazdagodás könnyebb módja, de főkép az, hogy egyházi ügyeikben kívölrül többé nem gátoltattak, csudálatosan elősegíté minden üdvös igyekezetjüket. Ekkor még a fényűzés, pazarlás tám név szerint sem vala ismeretes, annál kevésbé harapodzhatott el, sőt munkásság és bölcs takarékoság mellett gyűjhettek mindenkor annyit, hogy a' tetemes egyházi költségeket megbírhatták. Ők, a' mi patriarchális Őseink a nagy bajjal szerzettekét még csak most kezdék békével használni, azért igen is tudták megbetsülni, buzgó vólt mindenkor a' közájtatosság, az áldott siker mindinkább tüzellé őket nagyobb áldozatokra. Mint a' gondos házi gazda, midőn már a' legszükségesebbeket megszerezte, kéjelem 's ékessékről is gondolkozik; így ők, miután

már a' templom s egyéb egyházi szükséges épületek fen[n]állottak, azoknak kényelmesebb elrendelése 's csinosításával foglalkozának.

Azalatt egy igen nevezetes környülmény jöve közbe, Schmal Sámuel aggkora miatt már nem szolgálhatván egy más lelkipásztorról kelle gondoskodni. Vólt ugyan itt akkor Sramko Péter Pál segédpap, kit az Ekklesia az előtt szándékozott rendes lelkésznek felszenteltetni, de később jobbnak látta egy már tapasztalt férjfit ezen hivatalra meghívni, 's köz akarattal az

10. oldal

1802

akkori Kassai¹⁴ Prédikátor Nagy Sámuel választaték el az érdemteljes pályájáról lelépett aggastyán lelkész helyébe. Méltó figyelembe vétetvén az iskola ügye is, mikép[p] a' tanulók száma naponként növekedik és két tanító már allig győzi a' munkát, 's e' mellett az orgonálás kötelessége miatt a' gyermekek tanítása gyakran múlásztatik, határozattá lön, hogy egy harmadik iskola is építtessék, melly elkészülvén Király János hivattatott meg a' legkisebb gyermekek tanítójának. E' két lelkes férjfi elválasztása – ki még most is hálás szeretettel emlegettetik, Ekklesiánknak, mint alabb látni fogjuk, valódi nyeresége. Evang. Eldődeink ekkori vallási buzgalmát bizonyítja az is, hogy ők, kik egykor az üldözés napjaiban kéntelenek valának harangjokat egy szálláson eltakarítani, elásni, ezen század második évében két harangot is keveselvén egy harmadik húsz mázsásnak öntésére nagy készséggel adakoztak, melly 2268 ft öszvetett summából még ez évben elkészülvén felhúzatott. Hasonló serénységgel az oltár ékesítésére is készítették a' még most látható négy ezüstözött nagy gyergyatartót 's két megaranyozott kehelyt, az orgonát, szószéket, 's templomkart alabastrom színre kisikároltatták 's e' féle díszítésre, melly később is folytatott, több ezreket feláldoztak; nem külömben az egyházi épületeket, is mind kényelem, mind gazdaság tekintetéből önként újítgatták és nagyították. Melly tetemes költség, minthogy ők néhány ezerrel kevesebben vóltak, mint mi vagyunk, méltán csudálkozásra, és mivel ami hasznunkra is czélozott, irántok hálás érzésekre ragad bennünket. Mert a' templom építése mellett kiköltekezvén 1803^{ik} eszt[endő]ben mégis új nehéz terhet vállaltak magokra a Mélt.

11. oldal

1802

Desseöffy Uraságtóli kiváltság által, melly 320,000 Vftba került a közönségnek és amelly summa már 1804^{ik} eszt. Május 1^{ső} napján ki is fizettetett. De mivel akkor a' papi és tanítói hivatal nagyra betsültetett 's a' vallásosság még legszebb virágjában mindinkább fejlődött; ők minden eféle szükségekre nagy készséggel költöttek, büszkék illy nagy 's betses egyházi szerzeményre. És nem csak ők, de a' földes Uraság is e' részben jelesen kitüntette magát, amit onnét következtetünk, hogy Nagy Sámuel Prédikátor az Úri szék¹⁵ eleibe a' kérelmét felterjesztvén, miszerint neki egy takarmány csürnek helyet kijelelni méltóztatnék; Gróf Desseöffy Fiskálisa egy olly helynek kieszközlését és kimutatását magára vállalta és meg is adta. Ez kétség kívül azon bizodalomra mutat, mellyel akkor a' világi 's egyházi személyek egymás iránt viseltettek 's kezet fogva a' közjó elősegélésében, nem kevésbé, mint szintén személyes hasznuk előmozdításán is egyaránt munkállódtak. Eddig a' régi egyházi könyvből. Nevezetes még, ami 1802^{ik} esztb.[en] karátson hava¹⁶ 9^{ik} napján Kállóban tartatott közgyűlés jegyzőkönyvéből tudatik 's így következik: A' Magyar nyelvnek Megyénkben való bővebb

¹⁴ Kassa/Košice, Szlovákia

¹⁵ A településnek két birtokosa volt, a telepítő gróf nagykárolyi Károlyi család és a Palocsay-részt öröklő Dessewffyék. Fiskálisaik vagy gazdatisztjeik alkalmanként úriszéket tartottak a településen, ahol bíraskodtak és intézkedtek a felmerülő ügyekben.

¹⁶ december

virágoztatására nézve a' kirendeltettek által indítványozott módokhoz képest meghatározatik, hogy a' Criminális perek¹⁷ és a' rabokat ítélő törvényszékeknek jegyzőkönyvei magyar nyelven folytattassanak, a' civilis perek és törvényes sedriáknak jegyzőkönyvei még most deákúl¹⁸ vitessenek. Továbbá, minthogy a' helységeknek jegyzőkönyveit a' magistratuális személyeknek megvizsgálni szükséges és azonkívül a' közrendeléseket magyar nyelven veszik a' járásbeli szolgabírák, szorítsák a' helységek bíráit, kivévén Új Vencselőt, mint új gyarmatot,¹⁹ hogy mind

12. oldal

1803

a' közdolgok folytatásában, mind a' jegyzőkönyvek készítésében magyar nyelvvel éljenek, úgy a nagyobb helységeket arra is, hogy oskoláikban a' magyar nyelvet taníttassák. Ez utolsó szavak tanúsítják, mennyire igyekezett légyen Szabolcs Megye, Országgyűlés határozatánál fogva a' magyar nyelvet oskolai tanítás által is terjeszteni. A' magyar nyelvnek köz hivataloknál használtatása már akkor is országos ohajtás volt; nem csuda e', ha ezen nyelv törvényes elsőségét és terjesztése szükségét még négy évtized után is sokan nem akarják elismerni? De ez az előidézett megyebeli parancs ami tót ajkú Evangelikusainkra is jótékonyan hatott, mert – nem tudatik ugyan melly sokáig, de e' század első éveiben – nem csak oskoláinkban taníttaték a' magyar nyelv, hanem isteni tisztelet is már nehányszor e' nyelven tartott,²⁰ amit az orgona mellett használtatni szokott magyar énekeskönyv felírásából lehetett következtetni. Hogy ez a' ditséretes kezdet első csirájában elenyészett és már csak hatodik év körül sincs nyoma a' magyar nyelv templomi vagy oskolai gyakorlásának, azt, úgy véljük, nem kell az egyházi személyzetnek vétkéül tulajdonítani – mint a' jelenkorban sokan arra szokták róni – hanem inkább azon környülménynek, miszerint a' város miveltebb része, bár csak az itt letelepedett mesteremberek is, hajlandóbbak voltak Istent német, mint magyar nyelven imádni, amint valóban Király János oskolatanító később rendes Isteni tiszteletet német nyelven tartott a' professori oskolában. De ez még alabb fog következni. A' magyar nyelv terjesztésére tehát már e' század kezdetén a' Megyében, sőt ezen Ekklésia kebelében is vólt gond: de tám köze-

13. oldal

1804

lebb érdeklí e' könyvet a' vallás, mint a' nyelv. Vallás szabadságról vólt már fellyebb szó; de akkortájban is találunk vallási sérelmeket, mert Eperjesen tartatott kerül.[eti] gyűlésen azok jöttek szönyegre, olly határozat mellett, hogy az egyházkerületben eddig történt vagy netalán előjöhethő sérelmek Nagy Sámuel Nyíregyházi Prédikátor által küldessenek fel az illető helyre. Itt legelső sérelem vólt, mellyet a' Miskolczi Plébánus Horváth Gáspár az által okozott, hogy a' R. Cath: inasoknak nem engedett a' Protestans mesterembereknél tanulni. Vallási sérelmek ugyan kezdettől voltak és lesznek, de itt az a' gondolat szomorít, hogy tisztelt Apáink még most sem evezhettek olly bátorságos part mellett, hol semmi ellenséges indulat vihara őket nem bántotta vólna. De mielőtt közelebb lépénék a' felvállalt históriához, lássuk Ekklésiánk állapotját 1804^{ik} Esztben.

¹⁷ bűnperek

¹⁸ latinul

¹⁹ Vencsellő lakatlan részét földesuruk, a Dessewffyék németekkel telepítették be 1785-ben. Az új lakosok szokás szerint kedvezményekben részesültek.

²⁰ A Békés vármegyéből betelepített lakosok az ócseh nyelvhez közel álló ún. tót nyelven beszéltek. A Felvidékről érkezettek közül többen német nyelvűek voltak, így a betelepítés utáni években ezeken a nyelveken, majd a 19. század elejétől magyarul is tartottak istentiszteletet.

T.T. Nikolay Sámuel Superintendens Ekklés. látogatása. Meghalt 1807. Oct. 1.²¹ Nikolay Sámuel Superintendens és Eperjesi lelkész Egyházak látogatása rendében 1804^{ik} eszt. Oct. 13^{án} Nyíregyházán megkezdé hivatalos vi'gálatját. Első nap az oskolák nézettek, más nap, úgymint, vasárnapi ájtatosság alkalmával a' szószékről beszédet tartott a' Superintendens arról: melly sok okai légyenek ezen egyház látogatása alkalmával örvendeni és Istennek hálát adni (minthogy a' Nyíregyházaiaknak templomjok van, még pedig diszes templomjok, mellyben nagy nép sokaságot szemlélhetni, vannak ügyes lelkipásztoraik 's tanítóik, van Krisztusban való hit, és ennek látható gyömlcse.) Ezen beszéd bevégeztével a' Superintendens két helybeli Lelkészszel együtt az oltár előtt áldást adott a népre. Déleesti áj-

14. oldal

1753–1804

tatosságnál szentbeszédet tartott Nagy Sámuel Sz. János Ev: 5, 39: tudakozzátok az írásokat 's.a.t.²² Mire a' Superintendens kívánságára az ifjúsággal catechizáció tartatott. Ez még most is szokásban van nálunk, de kevés hasznot hajt, mert nagyobbára a' gyermekek miután oskolát elhagytak, nem gyakoroltatnak otthon a' szentírás olvasásában 's a' már tanulttáknak ismételésében, így sokat felejtnek, 's a' lelkésznek nints mire alapítani kérdéseit; az oskolákban nem szoktatván a' gyermekek kérdés 's feleletbeni tanuláshoz, nem tudják osztán a' catechizáció mellett a' kérdések összefüggését felfogni vagy más szóval nem tudnak gondolkodni, senki és semmi törvény által nem szorittatnak a catechizációra, azt büntetlenül mulasztják 's így már a megkívántató tanuláson elvesztik. De ha ifjaink 's leányaink otthon is a' vallásbeli ismeretekben gyakoroltatni, oskolákban is Socraticus módon²³ oktattatni, 's kívált valamely hathatós törvény által szorittatni fognak a' catechizációkra, úgy ezeknek áldott hasznuk lesz. De térjünk vissza oda, a' honnan egykevessé eltávoztunk. A' Superintendensi látogatás alkalmával ezen Ekklésia állapotja 's rövid története így nyújtott be.

Ekklésiánk rövid története 1804^{is}

Nyíregyháza várossa, mielőtt Evang. tót gyarmattal megnépesedett volna,²⁴ csekély falu volt Gróf Károlyi és Palocsay²⁵ birtokában, lakossai Oroszok, Reformátusok és igen kevés Catholikusok, kik a földmivelésre ügyetlenek az Uraságnak tartozó taksát rendetlenül fizették és egyéb törvényes közdolgaikban is igen restek. Ezen nagyon tünődött a' helység egyik birtokosa Gróf Károlyi Ferencz olly annyira, hogy komolyan gondolkodni kezdte, mikép[p] lehetne a' dolgon segíteni. Miután azt sokáig fontolgatta volna, eltökéllé

15. oldal

1753–1804^{is}

magát ide új iparkodóbb lakosokat behozni, amit azonnal Szabolcs megye közgyűlésén 1752^{ikbe} Aprilis 19^{én} közhírré tett 's jobbágyai tunyaságát többekkel megismertetvén kérte a' Vármegyét, hogy ebbeli szándékát, úgymint a' közjóra célzót jóváhagyni 's közakarattal is megerősíteni méltóztatnék. E' kérelem, bár magában igazságos 's üdvöznek látszott lenni,

²¹ későbbi beszűrés

²² János Evangéliuma 5:39. Ti azért kutatjátok az Írásokat, mert azt gondoljátok, hogy azokban van az örök életetek: pedig azok rólam tesznek bizonyágot.

²³ A Szókratész görög filozófus által létrehozott módszer a dialógusokra helyezi a hangsúlyt a passzív hallgatással szemben.

²⁴ Hivatkozás az 1753-ban indult betelepítésre.

²⁵ A nevek még ekkor nem rögzültek, így más forrásokhoz hasonlóan ebben a szövegben is hol Palocsay, hol Palocsaiként fordul elő, mint ahogy feleségét is Pethő vagy Petheó Rozáliának írják.

mégis sokakban némi aggodalmat gerjesztett, mintha attól kellene félni, nehogy, ha a' Gróf illy szándékát elhíreszteli, a' szomszéd helységek jobbágyai oda hagyván földes uraikat ezen új gyarmatba öszszecsődüljenek. De miután a' Gróf betsületére fogadta, hogy Szabolcs megyébe kebelezzet helységek jobbágyai közül egyet sem veend fel gyarmatjába, minden további ellenzés nélkül közhelybenhagyást nyertt az ő szándéka. De ezen dolog a' Grófnak más bajai miatt egész esztendeig még függőbe maradt. Végre 1753^{ik} Aprilis 28^{án} a' Vármegye végzése kívánságára kiadatott és több példányokban azonnal mindenféle szabadon elhíreltetett. Mi az említett Vármegyebeli végzésnek foglalatját illeti, ez két fő pontból áll; egyik az, hogy nem Nyíregyházát, de Cserkész²⁶ Nyíregyházával nyugot felé határos pusztát jeleli ki a' Gróf azon új gyarmat helyéül – mert bölcsen átlátta, hogy így a' különböző vallású nyelvű, erkölcsű lakosok közt támadható egyenetlenséget leginkább meggátolhatja – másik az, hogy akárhonnan öszszesődülendő lakosoknak házhely és elegendő szántóföld fog adatni, három esztendőre minden teher és adózás nélkül, osztán pedig egy egy aranynak évenkénti fizetése mellett. Ezen magában is ajánlkozó, de különösen a' Gróf által is ajánlott végzésnek híre a' szomszéd helységekben, de leginkább Békés Megyében minden remény felett

16. oldal

1753–1804

gyorsan elterjedett. Történt t. i. midőn Gróf Károlyi Vásárhelyről²⁷ Szarvason keresztül utaztában vontató lovakat itt változtatván egy kevésig mulatna, hogy a' város előkelő gazdáit magához hívatta 's velek a' gyarmatosítás tervét annak hasznait és feltételeit közölte. Felvilágosítja és ajánlja nekik e' dolgot, egyszersmind hathatós közbenjárását is igéri a' vallásgyakorlás megszerzése, 's lelkész tartása tekintetében, és a' templom 's egyéb egyházi épületekhez annyi fát ajánl ingyen, a' mennyire szükség lesz. Ezen kegyelmes nyilatkozást mindenek közt leginkább tudta méltatni nemes Petrikovits János szegényebb sorsú Szarvasi lakos, ki a' többiek nevében kiküldetve a' Gróf után nyomba ment NagyKárolyba tőle mindezekről még bővebben kitudakozandó. E' járatban szerencsés is vőlt, mert nem csak küldetésének ohajtott célját elérte, de azonfelül még serény búzgalma jutalmául a' Gróf által, nem csekély kiváltság ígérete mellett, ezen új gyarmat megnépesítőjének is kineveztetett.²⁸ Petrikovits a' reábízott dolgot minden remény felül szerencsésen végrehajtván visszatért és mit 's mennyit végzett légyen, azt a' Szarvasiak előtt a Gróf magával hozott két rendbeli bizonyítvánnyal tanusította. Az ő gondos sürgetése által ez a' Gróftól kiadott gyarmatosítási hirdetmény kevés idő alatt egész Békés megyét átfutotta, és olly sikerrel, hogy csaknem minden jobbágyok, mintegy jeladásra felkelvén ide átköltözni készültek. Ezek közzül sokan csak olly szándékkal jöttek Nyíregyházára, hogy a' szántóföldek minémüségét lássák, és ismét visszatértek; de a' nagyobb rész ittmaradásra tökéltte el magát, ha a' Gróf nem Cserkészen, ahol vízhiánytól féltek, de Nyíregyházán engedne nekik letelepedni. Ebbeli ohajtásaik is tellyesülvén visszatérnek honnukba és nem sokára azután mintegy 300 család Szarvas, Csaba,²⁹ Mezöberény, Orosháza és Komlósról költözött ide öszszel 1753^{ik} esztendőben; azonban lakótársaik nélkül, csak ekével 's egyéb szántási eszközökkel ellátva jövének ide szántani és vetni, már mint jövendő lakosok. A' szűk termés miatt akkor igen drága vőlt a' gabona, a' Gróf tehát nagylelküleg felsegétette őket néhány száz köblöt osztatván el köztök, az új termésből visszatérítendőt; melly atyai bőkezűsége még több földmivelőt idetsődített volna, ha Békés megye és kivált

²⁶ Nagycserkesz

²⁷ Hódmezővásárhely

²⁸ Gróf Károlyi Ferenc 1753. május 25-én kelt levelében bízza meg Petrikovits/Petrikovics János szarvasi csizmadia mestert a telepítés szervezésével egy nyíregyházi adómentes telket és kedvezményeket ígérve neki.

²⁹ Békéscsaba

Haruker³⁰ Uraság, melly máris szintén jobbágyok nélkül maradt, illy elköltözésnek gátott nem vetnek. De illy lépéstől szigoruan visszatartóztattak testi büntetés és tömlöczözés által 's arra szorítottak, hogy illy merényőknek okát írásban adják fel. Mások elijesztése végett azon előkelő gazdák, kik már Nyíregyházán szántottak 's vetettek, Békés Megye parancsolatjára Gyulán a legócsmányabb tömlöczbe vetettek. Sokan barátjaik illy nyomorúlt sorsán szomorodtak ugyan, de kemény büntetéstől félvén nem mertek az ő kiszabadításukért mitsem tenni. Egy volt köztök Ns. Reguly Sándor, Oskolatanító eléggé bátor, ki nem rettegett minezeknek ellene szegülni, és egy esedező levélben a' kiköltözés okait nyilván

17. oldal

1753–1804

előterjeszteni 's egy más esedező levelet is írt, illy szorongattatások közt segedelmet kérve, Gróf Károlyinak, mellyre a Gróf azt válaszolta, hogy ő már a Békési Alispánynál kieszközölte a tömlöczben lévőeknek pártolását.

Ami valóban úgyis volt; mert a Megye első közgyűlése alkalmával a foglyok egyenkint szigoruan megfenyítettvén szabadon hazabocsáttattak és karácsony előtt engedelmet is nyertek Nyíregyházára elköltözni, de olly nehéz feltétel alatt, hogy mielőtt kilépnének, három évbéli adót előre, az arra kirendelt biztosoknak fizessék le, 's ennek teljesítésével elbocsátó levelet kapnak, minthogy különben is Gróf Károlyi által három esztendőre minden fizetéstől felmentettek. De illy nehézség által is olly kevésbé tartóztatthattak le a' kiköltözendők, hogy annyival is inkább ohajtottak oda sietni, hova őket jobb szerencse hívott.

Nagy akadályára vólt a gyarmatosításnak az a környülmény, hogy a' más helybeli birtokosok Gróf Károlyinak ellenére dolgoztak. Mert Pethő Rozália Báró Palocsay Özvegye,³¹ ki egyik leányát Gróf Desseöffy Sámuelnek adta hitvestársul, igen bosszankodott azon, hogy tudta nélkül Gróf Károlyi önkénye szerint illyeneket tesz Nyíregyházán, és azért az ő szándékáinak bosszús szívvvel ellenére dolgozott őt azzal vádolván, hogy ezt törvénytelenül cselekszi. Gróf Károlyi ügyének igazsága felöl meglévén győződve, hogy magát illy vádak alól felmenthesse, a' Szolgabíró által mindakét részről vizsgálatot tétetett, mellynek következtetésében, bár semmi törvényteleniséggel nem vádoltathatott az ellenfél rá még sem bírhatta, hogy egy akarattal vinnék e' dolgot. Mert Palocsainé másoktól ingereltetve az Oroszokat³² különösen pártolta és nekik egyedül, egészen kirekesztvén az Evangelikusokat, adá által minden szántóföldeit, sőt keményen meg is tiltá ezeknek csak egy arasznyi földet is vetésül átengedni. A honnan mindazon visszavonás eredt, mellyet a' jószívű Gróf mindjárt kezdetben sejdített. Az Oroszok bizakodva Palocsainé pártfogására az új gyarmatosokat mindenkép[p] bosszantották, csúfolták, munkáikban gátolták, sőt a' már bevetett földjeiket is elfoglalni és újra bevetni, 's irigység és részrehajlás szülte más módon is őket bántani merészelték. Az Evangelikusok pedig midön illy merész megtámadásokat többé el nem tūrhettek, mindenkor csak Gróf Károlyi előtt panaszkodva kerestek menedéket, ki az ő esedező leveleiket olvasván eltökélte magát, ezen új lakosoknak, bár mi áron is, bátorságot megszerezni. Birtokostársai látván, mikép[p] a' Nyíregyháziak naponként szaporodnak, Gróf Károlyi részére hajlottak.

De Szabolcs Vármegye részéről ismét nagy teher jöve, mert miután a' Gróf régi lakosok közül sokakat restségök miatt elbocsátott vólna, a' vármegye 700 Vft hátramaradt adófizetését az új gyarmatosokra róttá, kik már csak békét 's bátorságot ohajtván ezen hátra maradt idegen adóságot is lefizették, mi által nem

³⁰ helyesen: Harruckern

³¹ Az 1753-tól kezdődött betelepítés idején a település osztatlan felét bírta Petheő Rozália, aki 1759-ben halt meg és hagyta birtokrészét leányára, Dessewffy Sámuel feleségére, Palocsai Horváth Katalinra.

³² A településen élő görögkatolikusokat nevezték oroszoknak.

1753–1804^{is}

csak a megye kegyét megnyerték, de Palocsay Bároné is látván az Evangélikusoknak illy készségét önként a' Gróf szándékaihoz hajlott és Urassági jussait 's szántóföldjei felerészét az új lakosoknak Károlyi szabta feltételek alatt átengedte.

Ezekután ismét nagy bajt okozott magának ezen új Község a' lelkésznek időelőtti behozatala és templomház felépítése által. Vandlik Márton Medvedszky nevü Kantorral a' Csabai Ekklesiától elmozdítattván hallá mikép[p] Gróf Károlyinak megnépesítési terve szerencsésen sikerült, az ő 's a' közönség meghívása nélkül magát kínálhatta, levelére a' Gróf ekkép válaszolt: Kedves dolog előttem, hogy tisztelt Uraságod itt a' maga lelkészeti szolgálatját ajánlotta, azért ezennel én is bizonyossá teszem az iránt, hogy ha a' szándéklott gyarmatosítás jól sikerül, és Ő Felségétől ohajtott engedelem jó, én részemről tisztelt Uraságodnak alkalmaztatását a' lelkipásztorságra jóváhagyándom. Költ N.[agy]Károlyban³³ Aug. 5^{kén} 1753. G.[róf] Károlyi Ferencz.

Vandlik Márton a' Grófnak ezen nyilatkozatát félre értve, mielőtt a' Gróf, ki ez iránt Ő Felségénél annak rendében esedezni akart, szükséges lépést tett volna, S[z]eptemberben Nyíregyházára sietve jó, felbízattja a népet egy templomház építésére, abban isteni szolgálatokat tesz, sőt még Szatmár 's Bihar Megyékben is imitt amott prédikálgatott. Ez egy ideig minden ro[s]szra magyarázás nélkül így tartott, sőt a' Békésiek 's a Tiszáninneri Evangélikusok hallván, milly vallásszabadsággal élnek a Nyíregyháziak, ismét csoportonként siettek ezen új gyarmatba.

De nem sokáig tartott ez öröm, mert a Tokai Plébánus 's Alesperes látván mik történnek Nyíregyházán a' Vármegyére adá fel panaszait 's ellenmondását. És mivel e' részben a' Vármegye elnézőleg viseltetett, Barkóczy³⁴ Egri Püspökre adja fel a' dolgot ki keményen meghagyja a' Vármegyének, hogy az Evangélikusokat minden közönséges Isteni tisztelettől tilcsa el. De a' Vármegye a' Nyíregyháziaknak kedvezve mindinkább halasztá a' dolgot, mire a' Püspök a főmélt: Cancelláriához folyamodott és ennek következtében 1754^{ben} keményebben megparancsoltatott a' Vármegyének, hogy ez ügyben vizsgálatot rendeljen, és különösen nyomozza ki azt, melly időben és honnan jöttek légyen a Nyíregyházi lakosok, mikor, mikép[p], és ki által kezdődött a közvallásgyakorlás, mikép[p] hozattatott be és tartatik a' Prédikátor, millyen a' templomház, 's a' lelkész mi szolgálatokat gyakorol, hova szokott prédikatori tiszteben eljárni, és ott mikép[p] tartja az Isteni szolgálatot, mennyi a' Katholikus és Evangélikusok száma?

1753–1804

A' Vármegye ezen parancsolat után a' dolgot tovább nem halasztotta, a lelkek számát összeíratta 's ezen összeírást, melly a' Megye levéltárában többé fel nem találtathatott, Jul: 11. 1754^{ben} felküldötte. Ugyan ezen évben Sept. 20^{án} a' Vármegye különös felírásában és fontos okokból a' Nyíregyházi Evang. Ekklesia ügyét a' helyt. Tanácsnak ajánlja, de ez ohajtott siker nélkül maradt, annyira, hogy 1754^{ik} Decemb. havában a' Megyének ismét megparancsoltatott, a' Lutheranus Predikátort nem csak Nyíregyházáról, de egész Szabolcs Megyéből is számúzni, és az oratoriumot³⁵ földig lerontatni. Illy aggodalmas parancs előbb jött a' Gróf kezéhez, mint a' közönséghez, ki is minden haladék nélkül a maga tisztjét Szaplanczay Kristófot Nyíregyházára küldi, a lakosokat illy nagy veszély felől tudósítja és parancsolja, hogy tüstént

³³ Nagykároly/Carei, Románia

³⁴ Szalai gróf Barkóczy Ferenc (1710–1765) bölcsellettudor, egri püspök. 1761-ben esztergomi érsekké, 1762-ben pedig a magyar korona egész területén levő tanintézetek főfelügyelőjévé, 1764-ben a Szent István-rend nagykeresztes vitézévé nevezték ki.

³⁵ Utalás a betelepülés után felépített első, nádtetős imahelyre.

a' lelkész is valahova eltakarodjék, az oratorium is azonnal rontassék le. Ezen parancsolat következtében a' Nyíregyháziak az oratóriumot mindjárt azon éjjel úgy széthordták, hogy allig lehetne nyomát feltalálni; a' harangot Sulyan Ádám tanyájára vitték s ott szénásboglya alá rejtették; Vandlik Debreczenbe vitetett, a' hol őt, a Gróf is eh[h]ez adakozván, élelem, lak 's egyéb szükségességekkel ellátták.

Ez a' tett a Vármegyénél nagy helybenhagyást nyert, és így Dec. 4^{én} 1754^{ben} a' Közgyűlésből ez iránt tudósítást küld fel a' Helyt: Tanácshoz Evangélikusaink ügyét újonnan hathatósan ajánlva; sótt az ő alázatos kérelmekre csakugyan Dec. 4. 1754^{ben} Ő Felsége Mária Terézia Királynéhez is küldött mentő és ajánló levelet, de mind ezek akkori időkben ohajtott siker nélkül maradtak.

De még később annál inkább üldöztettek a' mi Evang. Eldődeink, mennél többször csedezének a' Felsőség előtt. Vandlik elköltözte után Johanidesz Márton oskolatanító a' gyermekek tanításán kívül olykor külön házaknál titkos gyülekezetben könyörgéseket is tartani, néha sz. beszédet is felolvasni próbált; de miután az is vádkép feladatott, a' Vármegye kéntelen lett őt nem csak eféle szolgálatoktól eltiltani, de hajdúk által el is fogatni és a' megye tömlöczébe záratni mellyből mihelyt kiszabadult minden szolgálattól eltiltatott és mint különben is bátortalan ember M.[ező]Berénybe átköltözött. Mondják, hogy a' tömlöczbe nem tétetett, de akkori Szolgabíró Megyeri által, az e' miatt a' nép közt támadt nagy lárma lecsil[í]apítása és még nagyobb zendülés elhárítása tekintetéből mindjárt a Kállói fogadóból szabadon haza bocsátatott.

De a Nyíregyháziakat semmi sem zavarta meg annyira, mint Gróf Károlyi nyilatkozata: mert ns. Reguly Sándor a' Város nagy-

20. oldal

1754–1804

Érdemű jegyzője írásban előterjeszté, mikép[p] a' Gróf 12 választott és magához N.[agy] Károlyba meghívott Evang. tagok előtt könnyezve imégy szolt: már titeket tovább nem pártolhatlak, im Ő Felsége Mária Terézia levele, mellyben az parancsoltatik nekem, hogy Evang. jobbágyaimat békével bocsássam el. Illy nyilatkozatra kivált a' Békésiek igen elszomorodtak, úgy mint a' kik elébbi lakjaikba már vissza sem térhettek. De a' Gróf rövid idő mulva ismét magához hivata 12 Nyíregyházi gazdát és illy nyilatkozattal vigasztalta őket; fíjaim! én titeket most aratás előtt jó lelkiesmérettel el nem bocsáthatlak, de azalatt keressetek magatoknak másutt pártfogókat, én magam is a' ti dolgotokban Prónay³⁶ és Jeszenák³⁷ Bárókhöz fogok írni azonnal a levelet is átadá nekik; kik haza jövén mindjárt Bécsbe küldöttek követeket.

Bécsben, mielőtt a' nagym. Cancelláriánál bejelentették volna magokat, egészen váratlanul Nádasdy³⁸ udvari Cancellártól parancsot kapnak, hogy minden haladék nélkül jelenjenek meg, illy parancsolatnak engedelmeskedve az illető helyen megjelennek. Kérdik Regulitól: hova valók vagytok? felel, Szabolcs Megyébe 's kiűzetik, a' bíró Mekis János tót nyelven kérdeztetvén, hova való vagy? minthogy még új lakását helyesen nevezni nem tudta ezt mondja „Zólyom vármegyébe. Regulit ismét behivatik és megdorgáltatik, hogy mert hazudni, ő a' bíró tudatlanságát mentegeti 's útlevelét előmutatja. Aztán elvétetik tőlök az Instancia,³⁹ mellyet Ő Felségének szándékoztak be nyújtani 's keményen megparancsoltatik, hogy három óra alatt Bécsből kitakarodjanak. Illy zavarodásában Báró Jeszenákhoz mennek tanácsot kérni

³⁶ Báró tótprónai és blatnicai Prónay Gábor (1812–1875) hivatalnok, képviselő, író, a Magyarországi Evangélikus Egyház egyetemes felügyelője, a Magyar Tudományos Akadémia tagja.

³⁷ Királyfiai báró Jeszenák Pált és testvérét, I. Jánost III. Károly királyi tanácsosi címmel tüntette ki, s jelentős Pozsony megyei javakkal jutalmazta. János tekintélyes összeggel támogatta Pozsony vármegye evangélikus egyházának nevelésügyét, templomainak építését és nagy alapítványokat tett.

³⁸ Nádasdy Lipót

³⁹ kérelem

és az ő intésére késelem nélkül Bécset odahagyják; Posonyban Jeszenák Pál mondá nekik, hogy jól cselekedtek, mert Bécsbe szállásukon őket már a rendőrök keresték.

Visszatérvén ismét új kedvetlenséggel szembe találkoztak. Még ugyan azon 1754^{ben} az Egri Püspök arra szólítá fel a' Vármegyét, hogy a' Pesti Biztossághoz 1731^{ben} adott Királyi parancsolatnál fogva a' Nyíregyházi Evang. nép a' legközelebbi Cathol. paptól egészen függővé tétessék. Így az Orosi Plébános Püspökje akaratját valósítandó, mivel semmi, még legszebb módok által sem vala képes Evangelikusainkat a' maga stolája alá húz-

21. oldal

1756–1804

ni 1756^{ban} Vízkereszt napján⁴⁰ itt helyben úgy nevezett Coledával⁴¹ járt házról házra, még mindig olly tolakodólag, hogy bár a' mieink azt mindenkép[p] ellenzették, őt ebben mégsem gátolhatták. Újra 1756. Jan. 9^{én} a' Grófhhoz folyamodtak, ki amint írják, ezen erőszakoskodáson olly annyira megindult hogy kijelentette: mindaddig nem fog nyugodni, míg csak az elnyomatott népnek békét 's kegyelmet Ő Felségénél nem szerez.

De 1756. Jan. 10^{én} az Egri Püspök ismét megújította a' maga vádjait 's a' Vármegyét fel szólította, hogy a' Reform. lelkészt, kihez az Evangelikusok ollykor a' papi szolgálat végett folyamodtak, a' sz. keresztség kiszolgáltatásától tilcsa el 's a' nép minden papi működésekre nézve az Orosi Plébánustól függjön. De a' vármegye egyiránt pártolván a' különböző hitvallásuakat, illy felszólításnak nem lön semmi következése.

A jószívű Gróf azalatt, hogy szavát megtartsa, Bécsbe ment hol az üldözött nép javán teljes erővel munkálódott. És nem siker nélkül, mert Ő Felségénél szerencsésen kivitte, hogy ezentúl szabad legyen nekik a' mindennapi könnyögrésre öszszegyülekezni, és sátoros ünnepekre az Úrívacsora kiszolgáltatása végett lelkészt is meghívni. A' Gróf illy vigasztaló engedelmet hozván zöldsötörtökön⁴² Debreczenbe érkezett, és Vándlikot magával N.[agy]Károlyba elvitte, onnan húsvét előtt Nyíregyházára küldé el, a' papi működésre nézve néki adott szükséges útasítással.

A Hívek öszszegyülekeznek az Uraság csürében és a' húsvét innepét négy napig nagy ájtatossággal tartják, ezen alkalommal minden gyermekek, kiknek keresztelésük mindaddig elhalasztatot megkereszteltettek; az új házasok pedig összeadattak, 's mindezt, mivel sátoros ünnepeken történt, senki sem tudta meg. Az innepnapok lefojtak, Vandlikkal küldetnek néhányan N.[agy] Károlyba a Gróf parancsolatjára, kiknek ő, mit kelljen azontúl tenni világosan megmagyarázta: hogy egy oskolatanítót tarthatnak, ki a' mindennapi éneklést és könnyögrést végezheti ugyan, de más papi szolgálatokba ne merjen avatkozni, sátoros ünnepekre híhatnak lelkészt is az Isteni

22. oldal

1767–1804

tisztelet 's Úrívacsorája kiszolgáltatásához, és őt három napig megtarthatják, de azonfelül ne merjenek mitsem tenni.

A' Nyíregyháziak, felderülvén így a vallásszabadság iránti jó reménységök, mintha már valóban a' vihar elmúlt volna, Vándlikot nem csak sátoros ünnepekre meghívják, de hosszabb ideig is megtartják, sött oratoriumot is nádból készítenek. Ő pedig eleinte ugyan semmi papi szolgálatokat nem tett, de 1759^{ik} év vége felé kereszteni, temetni, esketni próbált, látni akarván, illy merésének mi lesz következése; de mivel foglalatosságaiban nem gátoltatott,

⁴⁰ január 6.

⁴¹ Jótékony célra, vagy személyek számára szánt adakozások házanként való gyűjtése.

⁴² Nagycsütörtökön vagy más néven csonkacsütörtökön Krisztus utolsó vacsorájára, elfogatására és szenvedésére emlékezünk. Az úrívacsora szereztetésének ünnepe.

annyival nagyobb bizodalommal folytatta azokat. Illy szabadsággal élt Ekklésiánk egész hat esztendeig.

De miután Vándlik erőtelenedvén nyugalomba tetetett és T. Beck János Toporczi⁴³ lelkész 1766. Aug.[usztus] 16^{án} ide meghívattatott, új veszély kezdte fenyegetni. Mert a' Tisztelt Beck, mint hogy a' népsokasághoz képest az oratorium igen szoros vólt, ezt némely megyebéli Urak jóváhagyásával nagyítani szándékozott és jó térrel tágította is. De alig fogtak a' munkához már a N.[agy]Kállói Plébanus 's Alesperes őket a Vármegyénél bevádolta, de a' melly vád akkor még minden ro[s]sz következés nélkül maradt, csak utóbb szülte ezt. A' Kállói Plébánus t. i. a' Püspökhöz, ez pedig a' Helyt. Tanácshoz folyamodik, a' honnan parancsolat jött, hogy a' merészelt templomujítás 's nagyítás vizsgáltassék meg, és a' lelkész minden papi szolgálatoktól tüstént elmozdítottassék. A Vármegye ezen dolgot készakarva halasztgatta, csak 1767. April. 14^{én} újra megintetvén a' parancsolt vizsgálat helyett felírást küld a' Nádorhoz 's Nyíregyháziakat, az Ő kegyelmébe ajánlja. Mindezekből látni mennyire pártolta légyen Szabolcs Vármegye a' szegény Nyíregyháziakat, midön már másodizben is megintetve, még sem akart ellenök vizsgálatot kirendelni, és a' vallásgyakorlást sem tiltotta meg, de végre a' vizsgálat helyett megtétetvén, a' lelkek összeírását, ezt fel küldötte. Szabolcs Megye minden lépéseinek, de különösen a' legutóbbi felírásának az lön gyümölcse, hogy a' nagym. Helyt. Tanács már előbbi szigorúságával felhagyott, és átalján 1767. Dec. 1^{én} csak azt adta ki parancsolatúl: hogy a vallás dolgában tetteleg senki ne merjen tenni sem újítani.

23. oldal

1768–1804

Azalatt 1768^{ik} Márt. 26^{án} Beck János meghalálozott, kinek helyébe az Ekklésia minden haladék nélkül T. Sárkányt Szikszóruul hívja meg, de mivel ez aggkora miatt gyakran gyöngékedett, nehány hónap mulva Tircs János Györgyét Gömör Megyébe kebelezett Geczelfalva⁴⁴ helységéből hívta meg helyébe. Ez alig szolgált egy hónapig az Ekklésiában, már ismét új szomorú hír rémíté meg a' Nyíregyháziakat. Mert a' Helyt. Tanácsnak 1768. Aug. 4^{én} költ parancsolatjában a' helybeli lelkész minden papi működésektől eltiltatik, és csak azon feltétel alatt engedtetik neki ittmaradás, hogy Rektor név alatt csak oskolát tanítson és a gyülekezetben könyörgéseket tarcson, sátoros innepeken az Úr vacsoráját is fogván kiszolgáltatni; többiben a hívek minden papi szolgálatra nézve az újonnan behozandó Kath. Plébánustól függjenek. Tircs illy aggodalmas parancsolatra elrémülvén 1769^{ik} Febr. 8^{án} meghalálozott, és hal[l]gatói által éjjel temettetett el. Gróf Károlyi Ferencz alattvalóinak nemeslelkü atya már 1759^{én} ez életből elköltözött. Fija Gróf Károlyi Antal már egészen más indulattal viselteté Evangelikus lakosok iránt 's nem vólt olly hív buzgó pártfogójok, mint az ő atya. És így bár a' mieink a' Vármegyéhez, de M[ária] Terézia és II^{ik} Jó[z]sef ő Cs. K. Felségekhez is esedezésöket felterjesztették, Dolhay⁴⁵ Cath. Plébánus 1768^{ban} Oct. 30^{án} mégis ide behozatott és minden papi működéseket azonnal megkezdettt, mienk azoktól egészen eltiltatván.

A' helybeli Evangelikusok illy nyomasztó igát elszendvedhetetlennek tartván ezen gyarmatot el hagyni és Szerembe átköltözni szándékoztak. Nehogy azonban illy lépést vakmeröen tegyenek, ismét a Vármegyéhez és Ő Felségéhez is folyamodnak. Előbb a' Megyéhez 1768. Nov. 19^{én}, minek következésében a' Vármegye ezen ügyet ő cs. k. Fenségének a' Nádornak ajánlotta; aztán Mária Terézia és II^{ik} József Ő Felségéhez is alázatos kérelemmel járultak. Gróf Károlyi Antal, kinél szintén esedezni bátorokdta, illy hideg felirással, melly 1768. Dec. 16. költ, utasítá el őket: az esedezők dolga Ő Felsége rendelkezéseitől függ és ezekhez képest a Püspök a Dioecesanus Püspök rendelkezésétől. G.[róf] Károlyi Antal.

⁴³ Toporc/Toporec, Szlovákia

⁴⁴ Geczelfalva/Kocel'ovce, Szlovákia

⁴⁵ Dolha, Hosszúmező/Dovhe, Ukrajna

1770–1804

A' Földes Úrnak illy hideg nyilatkozására ők el nem csüggedtek, de ismét Ő. Cs. K. Felségénél kegyelemért esdekelnek. Ennyi 's illy sok kérelemre Ő. F.[elsége] Mária] Terézia a' Helyt. Tanács útján azt parancsolja a' Vármegyének, hogy az esedező levél érdemét megvizsgálván a' Nyíregyh.[ázi] Á.[gostai] H[it]v.[allású] lelkek összeírását küldje fel. Ez minden haladék nélkül mindkettő végre is hajtattott, az összeírásból kitűnik, hogy 1769^{ben} Nyíregyháza már 3804 Evang. lelket, még pedig 509 gazdát, 427 féltelkest, 895 asszony 's özvegyet, 1725 gyermeket és 248 szolgáló s szolgálot számított. Itt találjuk már ezen Egyház lelkek számát, és könnyen következtethetjük, mikép[p]en, bár a' Földes uraság adta kedvező feltételek alatt a' nép ide számosabban csődülhetett volna, a' vallási üldözés miatt száma mégsem növekedhetett; innen következtethetjük, melly felette szükséges a' köznépnak a' vallás, melly ezt semmi földi nyereség mellett sem nélkülözheti. Engedjetez neki bármilly könnyü módot a' jóllét 's gazdagodásra, ha azt a' mi neki szent, meg tagadjátok tőle, elégtelen és szerencsétlen lesz. A' már fellyebb említett lépések 's esdeklések nagy reménnyel biztattak ugyan, de ennek csalfaságát a' következők eléggé tanúsítják. A' megvi[z]sgáltatás és a' lelkek összeírása felküldettvén 1770. Oct. 16^{án} a' Helyt. Tanácstól parancsolat jó, miszerint a' Plébánus tilalmaztatik az Evangelikusokon nagyobb stolát⁴⁶ megvenni, azonban a' szokott stola neki lefizettvén szabad legyen az Evangelikusoknak az ő lelkészök által kereszteltetni, eskettetni s. a. t. Ezen parancsolat ki hirdettvén a' Nyíregyháziak örömet ígértek a' Plébánusnak stolát, csak hogy Evang. lelkész szolgálatjával élhessenek, 's azonnal ennek meghívása felől tanácskoztak, meghívják lelkésznek Topolcsányi Györgyöt, ki akkor hivatalatlan⁴⁷ Köviben⁴⁸ lakott 1770. Dec. 22^{én}. Ez mindjárt a' bekövetkezett Karácson[y] innepén közönséges Isteni tiszteletet tartott ugyan, de nem vala neki szabad bármilly egyéb papi foglalatosságban működni. Alig lön híre az ő eljövételének, már 1771. Jan. 21^{én} a' N[agy]Kállói Plébánus az ő beiktatása ellen protestatióját adja be a' Vármegyén. A' Megye kinevez egy Szolgabíró, ki a' dolgot megvi'sgálna, és azon esetre ha kisülne, hogy a' k.[egyemes] k.[irályi] rendelés ellenére be

1784–1804

iktattatott és papi foglalatosságokban eljár, Topolcsányi ettől ne csak tiltassék el, de 15 nap alatt a' Városból is kitakarodni kényszeríttessék. A' rendeltt vi[z]sgálat 1771. Mart. 14^{én} megtétetett, melynek következtetésében Topolcsányi a' funkcióktól el tiltatik és Mart. 16^{án} költ levél által, hogy Nyíregyházáról mennjen el, megintetik.

Topolcsányi, hogy időt nyerhessen, 1771. Mart. 25^{én} a' Vármegye színe eleibe ment magát menteni, de minden haszon nélkül, mert újra megintetik, a' papi működésekkel hagyjon fel különben elmozdítandó. Költ 1771 Aprilis 17^{én} illy aggodalmas végzés a' mieinket felette megszorította, újra Ő Felségéhez folyamodnak; de ezen próbatét is ohajtott siker nélkül maradt. Ezekután Topolcsányi Rektor név alatt 1783 Május 29^{ik} szolgált az Ekklesiában, melly napon, a' mint maga megjegyzé a' papi functiókat is, stola mindenkor a' Plébanusé lévén kezdé folytatni. Végre 1783 Aug. havában, ereje egészen megfogyatkozván, az Ekklesiától bútsút vett és 1784 Dec. 17^{én} meghalálozott. Utódja Schmal Sámuel 1783 Sept. 26^{án} hivattatott meg.

Miután már mind ezek szerencsésen elmúltak és 1783 Apr.[ilis] 14^{én} egy új templom építése iránt engedelem jött volna mikép[p] kellene ah[h]oz fogni, tanácskozás alá vétetett. Elkészítetvén

⁴⁶ Kereszteléskor, esketéskor, temetéskor, bizonyos iratok kiállításakor adták a lelkész számára. Hogy ez mit foglalt magába, a meghíváskor kötött szerződésben szabályozták.

⁴⁷ Nem állt lelkészi szolgálatban.

⁴⁸ Kövi/Kameňany, Szlovákia

és nagy munka 's kölcséggel összehordatván a' templomhoz megkívántató anyag, mert a' követ B.[odrog]Keresztúrból a' Tokai hídon kellett ide szállítani, (a' hídvámot felerészében Ő Felsége Jó[z]sef Császár különös kegyelméből elengedte).

1784^{ik} Márt. 25^{én} első alapkő a' templom éjszaki szegletében letétt. A' híveknek nagy 's dícséretes buzgalma, húzamos viszontagságok közt megedzett állhatatossága a' templom felépítését annyira segíté, hogy az már 1786. Oct. 22^{én} a' Mindenhatónak imáadására sok nép jelenlétében 's nagy öröm közt megszenteltetett. Eddig az Ekklesiának első időszakai históriája, lásd a' levéltár 11^{ik} kötet 162^{ik} száma alatt.

Ekklesiánk' 1804^{ik} évbeni állapotjának rajza

A' nép száma. Nyíregyházán tett legújabb országos

26. oldal

1804

összeírás szerint a' lelkek száma 9000.

Templom. A' Nyíregyházi templom kellemes és alkalmas helyen fekszik, középpontján a' nagykiterjedésű Városnak, mellynek diszére van, útjába esik mindenkinek, ki megnézni kívánja. Nagyságához képest kivált belső alkatása is elég csinos. Hosszúka formája keletről nyugat felé két emeletben nyúlik el. Talpkövéből több mint két lábnyira köröskörül kirakodott négyszegű kőalapja van. Nyugati oldalán homlokzatja 's 32 ölnyi magas diszesen fennálló, felyül három alul két ablakkal ellátott tornya. Éjszokról hat felső négy alsó ablakja, déli oldalán szintannyi van. Keleti részén, hol az oltár és Szekrestye helyeztetett, van felyül három, alul két ablak. Az alsó ablakok erős vasrostélyozattal ellátvák. Egész teteje veres fenyőből készült és Dopsinarúl⁴⁹ nagy fáradság 's kölcséggel ide szállított sindellyel van fedve, a' torony is szintilly, de zöldre festett sindellyel fedetett, mellynek tetején egy cs. sas megaranyozott csillaggal. A' templom keleti végén pedig egy hús[éti] bárány.

Templom belső alakja. Boltozatja hat bolthajtásba foglalva, 12 márvány színre festett oszlopokon áll. Az oltár napkeleti részen eléggé kitündöklök, alabastrom színnel kifényesítve, gazdagon bearanyozva, mellynek tetején Zsidókh. 9 v. 12.⁵⁰ felírás, alul pedig a' Megfeszített képírói mesterkézzel jelesen, lefestve,⁵¹ ezen kívül az egész oltáron szép metszések láthatók. Az oltárhoz legközelebb áll a' keresztelőkő márványszínre festve és arannyal kiékesítve, mellyhez egy rézmedence 's ennek bearanyozott fedője tartozik. A' szószék középhelyen 's legalkalmasabban helyezve hasonló díszű és ékességű, alabastrom színre van kisikárolva 's arannyal eléggé kiczifrázva Tim. 2^{ik} 4 r. 2.⁵² felírással. A' templom köröskörül⁵³ chorus[sal] vagy karzattal van ellátva, mellyek közül kettő hosszabb a' templom éjszaki 's déli oldalán, erős anyagból, más kettő pedig kisebb 's fából való⁵⁴

⁴⁹ Dobsina/Dobšiná, Szlovákia

⁵⁰ Zsidókhhoz írt levél 9:12. Nem is bakok és bikák vérével, hanem a tulajdon vérével ment be egyszer s mindenkorra a szentélybe, és örök váltságot szerzett.

⁵¹ a lefestve szót később szúrták be

⁵² Timótheushoz írt II. levél 4:2. Hirdesd az igét, állj elő vele, akár alkalmas, akár alkalmatlan az idő, feddj, ints, biztass teljes türelemmel és tanítással.

⁵³ helyesen: köröskörül

⁵⁴ későbbi betoldás: „eddig Mihályik Mátyás osk[ola]tan.[ító] írása”

1804⁵⁵

egyike oltár megett, a mester legények ülőhelye, alabastrom színre kifényesítve és arannyal ki ékesítve; másika pedig az orgonát környékezi, hol az oskolai ifuság szokott ülni.

Itt áll a' nagy orgona 25 mutatioval, pedális és kettős claviatúrával ellátva, melly egészen, valamint a' chórus homlokzata is, olyan színű és meg aranyozott mint az óltár. A' templom közepén két gyertyatartó függ, egyik fából, másik üvegből. A' második bálthajtáson az óltár felett Jakab 1. ^{v.} 22⁵⁶ mondat van leírva. Van három fő-ajtó, kapuhoz hasonló, kisebb kettő. Azon ajtó felett, melly a' templom homlokzata alatt van következő falba vésett chronostichon olvasható: DoMV's oratlonIs aVtorItate regIs JoshepI ab eVangeLICIs eXstrVCta.⁵⁷ Az egész templom hosszas[s]ága belől, a' fal széles[s]éget bele nem értve, 24 ölet, szélessége 14^{et} ugyan annyit magassága is térszen.

Templomi kincs és szerek

- 1 Egy réz medencze a' keresztelő kőhöz tartozó.
- 2 Egy cin medencze, mellyben ostya tartatik.
- 3 Megaranyozott rézkehely, egy lapos tálkával, mellyre ez van vésvé Martinus Vandlik curavit pro ecclesia Nyíregyház[iensis] anno 1752 die 20 Septembris⁵⁸
- 4 Két kehely a' betegek számára csinos munkájú, sárga veres rézből 's meg aranyozott mind a' kettőn illy felírás: Eccles: Nyíregyh.[áza] 1802.
- 5 Czin-kanna 8 itczés⁵⁹ illy felírással: A. N. Aug. V. tt. Nyíregyházi Ekklesia készítette 1795 die 20 Maji Debreczen.
- 6 Egy kisebb kanna szintén czinből 4 itczés ugyan azon felírással.

Takarók és kendők

- 1 Fejér selyem takaró, aranyos rojttal. Nemes Dióssy Tamás helybeli kereskedő ajánlásából.
- 2 Kék selyem takaró beleszőtt fejér virágokkal és ezüst borítással; Radel Pál debreczeni kereskedő özvegye⁶⁰ ajánlásából.
- 3 Fekete posztó az óltár és egész szószék betérítésére a' tisztelt asszony ajándéka.
- 4 Négy selyem kendő, egy fejér igen finom lenből. Radlinétől, azon kívül két fehér, két közönséges pettyezetett, egy pedig fekete, egy vörös nagyobb szerű Radl Asszony ajánlásából.
- 5 Egy fejér abrosz az oltárra.
- 6 Négy alba ezüst kapoccsal.⁶¹

1804

- 7 Szekrény eklé'sia levéltárának való.
- 8 Egy láda, mellyben pénz tartatik.
- 9 Négy gyertyatartó az óltáron, igen ékes formájú, rézből való 's megezüstözött.
- 10 Három ostya sütő vas.

⁵⁵ későbbi betoldás: „Nagy Sámuel írása”

⁵⁶ Jakab Apostol levele 1:22. Legyetek az igének cselekvői, ne csupán hallgatói, hogy be ne csapjátok magatokat.

⁵⁷ Imaház, amely József király kegyelméből az evangélikusok által épült.

⁵⁸ Vandlik Márton készítette a nyíregyházi egyház számára 1752. szeptember 20-án.

⁵⁹ Régi magyar ürmérték, helyenként és koronként változó, általában 7-8 dl folyadékot jelölt. A magyar icce 0,848 liter, a pozsonyi icce 0,839 liter, egy kis (erdélyi) icce 0,707 liter. 2 kis icce egy pint.

⁶⁰ Több helyen Radlinénak írják Radl Pál debreceni vaskereskedő özvegyét, Schirch Máriát.

⁶¹ későbbi betoldás: „* Itt kezdődik Nagy Sámuel isk.[ola]tanító írása.”

Harangok. A toronyban függ 3 harang.

1. A nagy, ez Kassán öntetett 1802^{ben} még pedig a Nyíregyháziaknak ezen célra tett önkénytes ajánlásukból, melly egy óra alatt 2268 for.[int] és 23 krt hozott be, készített. Annak bizonyására, hogy ez a' harang a' közönségnek legkisebb költsége nélkül megszerzett legyen, azoknak neveik, kik arra önkény tettek ajánlásokat az Ekl: Jegyzőkönyvébe, beiktatvák. Ez a' harang 2060 fontot nyom és illy felírása van; Fieri curavit Ecclesia Evang[elica] Luth[erana] Nyíregyhaz[i]ensis, communibus propriis sumplibus sub ministerio R[everendo] D[omino] R[everendissimo]. Ioannis Schulek et Samuelis Nagy, Inspectoratu Ioannis Fedor:⁶² neqVaqVam VIVO, VIVOS seD Con VoCo VVLt Vs⁶³ a szélén: Opere Christiani Lebrecht Campani fusoris, Cassovia A[nno] D.[omini] MDCCCII a szélén: Christian Lebrecht munkája, Kassa, az Úr 1802. évében.
2. A' másik harang, melly középsőnek mondatik, mintegy 800 fontot nyom, illy feliratú: Hodie si vocem ejus audieritis nolite obdurare corda vestra Pro Gloria Dei curavit Ecclesia Evangelico Lutherana Nyiregyhaziensis, ausciliante Deo conflata per Iohannem Leherer. A[nn]o Dom[ini] 1763.⁶⁴
3. Kisebb harang mintegy 200 fontni illy felírással: Ecclesiaiensis A[nn]o 1768. – Van azonkívül óra is, melly az ekklesia költségén készített, de a' melly minthogy az egész városnak szolgál, a' Közönség pénztárából szokott igazíttatni.

Az ekklesia jövedelmei ezen kútfőkből meríttetnek:

1. Esztendei fizetésekből, mellyekből a' lelkészek jutalmaztattnak.
2. Oskolai didactrumokból,⁶⁵ mellyek nem a' tanítók, de Inspector által szedettnak be.
3. Négy offertoriumokból⁶⁶ mellyek sátoros ünnepek második napján és templom szentelés ünnepén tartattnak.
4. A perselyből.
5. Önkénytes ajándékokból mellyek ezen Ekklesia jövedelmének gyakran legnagyobb részét teszik.
6. A' templom ajtai mellett kitett ládácskákából, de a' mellyekbe ö[s]zegyült summa minden három hónapba[n] az szegények közt elosztatik. Minthogy ezen ekklesia még eddig semmi fekvő jószággal nem bír, ajánltatott a Superintendens Úr által, hogy minél előbb valami telek megszerezhetéséről gondolkozzanak.

29. oldal

1804

Temető. Ez van a' Kállói Útcza végén; mivel pedig ez mind eddig nem vólt jól körül árkolva sem a' sírásásban szükséges rend nem tartatott, meghagyatott az ekklesiának hogy mint a' körül árkolásra, mind a' szükséges rend behozatalára legyen gondja; mi a' superint: látogatás bevégeztével azonnal történt is.

Hiteles irományok

1. Jegyzőkönyv, a' gyarmatosítás⁶⁷ kezdetétől az ekklesia eredetétől mind e' mai napig terjedő historia, mellyet T. T. Schmal Sámuel kezdett írni, a' következő lelkészek pedig folytattak.

⁶² Emeltette a Nyíregyházi Evangélikus Lutheránus Egyház a teljes közösséggel Schulek János és Nagy Sámuel R[everendus] D[ominus] R[everendissimus] szolgálata alatt, Fedor János felügyelősége idején.

⁶³ Nemcsak élek, élni fogok, mégpedig hívogató arccal.

⁶⁴ Ma, ha az ő hangját halljátok, ne keményítsétek meg a szíveteket! (www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/KalvinK-biblia-a-magyar-biblia-tanacs-forditasa-1/a-zsidokhoz-irt-level-EF3B/zsid-4-EFA4/ 2017. 12. 12.) Isten dicsőségére emelte a Nyíregyházi Evangélikus Egyház, Istennek köszönhetően létrejött Leherer János által az Úr 1763. évében.

⁶⁵ tandíj

⁶⁶ felajánlás

⁶⁷ Utalás az 1753-ben kezdődött betelepítésre.

2. Régi anyakönyv 1754^{től} 1784^{díkgig} melly azonban, mivel lelkészeink gyakran a' papi foglalatosságról eltiltattak sok helyütt hijjános.
3. Egy más anyakönyv 1785^{től} 1800^{ig} mellyben minden functiok mint következtek együvé írvák. A toldalékban foglaltattak az 1794^{dík} és követk:[ező] években ki hagyott esketések.
4. Újabb anyakönyv 1801^{től} 3 kötetből álló.
5. Két könyv, mellybe 1793^{től} ekklesiái számadások irattnak.
6. Könyvei, kivéven 4 énekes könyvet, nincsenek.

Fiok egyház. Ezen ekklesiának ugyan nincs leánya, de mivel már ezen vidéken is találtattnak ágostai hitvallásuak, gyakran kéntelenek a' lelkészek másutt is papi foglalatosságban eljárni.⁶⁸

Ekklesia igazgatása

Ekklesiánkban nincs mint más ekklesiáknál felügyelő egy személyben. Az egyházra felügyel a' Presbyterium, lelkészek, és némelly városi tisztviselőkkel egyet értőleg; mindazáltal Inspectornak az neveztetik, ki az egyház gazdasági dolgait végzi, illy hivatalt visel jelenleg Ns Regulyi Gábor. Az igazgatás pedig ezen ekklesiában így megy: a pénzláda mindég a' Parochián tartatik, a' kulcsa Curatornál, a bevétel és kiadás mindenkor a' lelkész által iratik be a' számadási könyvbe, kinek különben is minden gazdasági dolgokba, az Inspectorral egyenlő kötelezés mellett befolyása van. Minthogy ez a' mi népes ekklesiánkban sok fáradsággal jár, a' lelkészek évenként egymást felváltva viszik e' köteleiséget 's a' gazdasági dolgot majd egyik majd másik igazgatja. Számadások évenként Sz.[ent] Pál nap⁶⁹ körül az egész Presbyterium jelenlétében vi[z]sgáltattnak, és aláíratnak.

Egyházfiakat évenként választ az ekklesia, a' fiatalabb mesteremberek közül, ön hatalma 's tetszése szerint és az elválasztottak

30. oldal

1804

tartoznak ezen hivatalban egy esztendeig szolgálni. Mostaniak Bencs Dániel, Palotay András, Simkó György, kik az ekklesiától fizetődni szokott öt öt forinton kívül minden közterhek alól felmentvék.

Presbyterium. Ez az ekklesia eredetétől fogva mindig fen[n]állott, mit a' Superintendens Úr nem csak helyben hagyott, de azt továbbra is hivatali szorgalomra hathatósan buzdította.

Bába ekklesiánkban van 8, jelenleg Mazuch Anna, Ilyavszky Éva, Szász Mária, Kazár Er'sebet, Marcsek Dorottya, Pribilinecz Magdolna, Chovan Sofia, Magyar Ilona, kik is ez úttal megintettek hogy szülő anyák körül szokásban lévő holmi babonás büvöléssel hagyjanak fel; az egyház kellő asszonyokkal határ[o]zott idő előtt az avatáshoz ne járjanak; gazdagabb szegényebbek közt mi különbséget se tegyenek, de mindegyiket illő hűséggel szolgáljanak ki; azon felül a' szükség esetében kiszorgálandó keresztség formulája is eleikbe iratott.

Sírások kiknek köteleességökbe van téve a' harangozás, orgonanyomás,⁷⁰ nappali éjjeli örkdés, most ezek a hatan: Tót Jó'sef, Kovács Márton, Vjetor János, Hogyan János, Frics János, Andrasko Jakab, fizetettnek a' városi Közönség 's ekklesia kasszájából.

Lelkész. Ezen ekklesiában első hat lelki pásztorok így következtek egymás után: Vandlik Márton 1753–1766-ig, Beck János 1766–1768-ig, Sárkány Márton csak 10 hétig, Tircs János György 1768–1769, Tapolcsányi György 1770–1783-ig, Schmál Sámuel 1783–1801 Febr. 21^{káig}. Jelenleg ezen ekklesiában munkálkodnak T. Sulek János, 1789 October 16^{kától}, megszorodván az ekklesia népessége T.[isztelen]dő Schmál Sámuelhez hivatott meg; és Nagy Sámuel, ki 1801 Martius 15^{én} T.[isztelen]dő Schmál Sámuel halála után jött. Itt mi lelkészek felváltva

⁶⁸ Huguaj, ma Érpatak. A településen élő evangélikusok számára a szolgálatot Nyiregyházáról biztosították.

⁶⁹ január 15.

⁷⁰ Az orgonasípok egy vagy több, kézzel működtethető klaviatúrával és legtöbbször egyetlen pedálsorral szólaltathatók meg. A sípok levegőellátásáról mechanikus szerkezet gondoskodik. Ezt lábbal kellett hajtani.

általján tót nyelven működünk, de gyakori szükség magyar és német munkát is megkíván; egyébiránt mi két lelkészek itt egyenlő joggal bírunk és egyforma díjjal is.

Papdíj. Ez 1801^{dikig} termékekben fizetődött, de akkor jobbnak látta az ekklesia és magok a' lelkészek is, hogy készpénzzel váltassék fel. Jelenleg a' lelkész évi jövedelme ennyi: készpénzben 500 Rft, stóla, még pedig nagy temetéstől 51 xr., kissebttől 15 xr., a' keresztelés és egyház kellő asszonynak beavatásától 24 xr., esketéstől 1 Rft; gyónpénz mellynek ötödrésze a' tanítóké; háromszori offertorium első sátoros ünnepen tartandó, mellynek ötödörösztét a' tanítók szedik; 54 köblös szállás, melly 1806^{ban} az úriszék alkalmával egy egy lelkésznek kijeleltetett.

31. oldal

1804

Paplak. Két parochiális épület van, egyik újabb, a' templom átaellenében, T. Sulek János számára építetett, csupa kőből, van benne elől három kényelmes szoba, konyha, kamara, és hátulsó szoba, kettős pincze, az udvarán két istálló, fatartó, és kert mellett egy magtár. Másik papiház délre szintén erős anyagból mellyben elől három kényelmes szoba bolthajtással, konyha, hátulsó szoba és kamara, az udvaron istálló, kert mellett egy magtár, mellynek felső része az ekklesiáé alsó a' lelkészé és egy pincze.

Rector. Az oskola rectorok bár itt töltött esztendeik feljegyezve sehol sem talátnak, illy renddel következtek egymás után: Johanidesz Márton, Jasztrabínyi Sámuel, Porubszky János, Lehoczky András, Berzenczey Leopold, és Pap István. A' mostaniak: Mihóky Mátyás, Jurányi Ádám, Király János három külön oskolát tanítanak; az első a' nagyobb fiukat olvasás, vallás, szenthistoria, földleírás, deak nyelv,⁷¹ számadas 's effélékben gyakorolja, kihez ezen évben Nagy János eperiesi tanuló segédül adatott. A második ugymint Jurányi Ádám osztályában tanulnak a' nagyobb leányok olvasást, vallást, természet historiát, számadást, földleírást, szépírást; eh[h]ez is Balog András eperiesi tanuló adatott segédül. A' harmadik Király János, osztálya vegyes, hol legkisebb fiuk és legkisebb lyánok kivált a' vallás és olvasás elemeiben gyakoroltatnak; ennek segédje Karasz András. Ezen három tanítónak az oskola tanításon kívül az orgonálás is kötelességében áll. Felváltva szoktak a' templomban orgonálni és énekelni. Mind a' három oskola tanulóinak száma ez esztendőn 817. A közvi[z]sgálat évenként Pünkösöd harmadik napján szokott tartatni. Az ő díjak, valamint köteles[s]égök is egyforma: készpénzben 300 Rf két öl fa és a' mennyi szalma kell, ostya sütés és farinatio, a' templomi offertorium és gyónpénz ötöd része mind a három közt egyformán elosztandó; stóla még pedig a' nagyobb temetéstől 15 xr. kissebttől 12 xr, búcsúztató versekért 1 Rf 30 xr; ezekhez járul az 1806^{ban} adott tíz köblös szállás. De kötelességökben áll a' segéd tanítókat fizetni és élelemmel tartani.

Oskolák. Három oskola épület van: újabb Mihóky Mátyásé égetett téglából és külön álló, mellyben két előszoba, konyha, kamara, pincze, és kert, az épület hátulsó részében az oskola elég tágas és világos. Másik épület régibb mellyben kettőnek lakása és oskolája foglaltatik egy fedél alatt, hasonlóan égetett téglából épült. Északi részén van két előszoba, konyha, kamara, pincze, hátul pedig a' leányok oskolája tágas és alkalmas, az udvaron istálló, hízó 's kert; déli része ugyanannyi szobát

32. oldal

1804–1805

foglal magában, az udvaron hízó mellyet mind a' két tanító maga költségén szerzett. Ezek után az ekklesiát kérdezte a' superintendens mi ellenvetése volna a' lelkészek és tanítók ellen? Mindnyájan hivatali szorgalmuk és kereszteny jámbor életjokról legszebb tanubizonytságot nyertek.

---

⁷¹ latin

A' superintendens ez alkalommal eltörlötte 's megtiltotta a' karacsony éjfélkori isteni tiszteletet, melly még itt akkor divatozott; nem különben a' passiók személyes éneklését, t. i. azt a' sz: színjátékot mi szerint egyik az orgona mellett, másik a' szónok-székben, harmadik az óltár megett 's külön helyeken énekelve a' szent történetből vett valami szerepet játszott. Eltörlötte továbbá azon szokást melly szerint a' holt-testek, a' templomba vitettek, és ott a' végső tisztelet megadása alatt atyafiaktól sirattattak; azólta a' holttest egyenesen a' temetőre vitetik és eltakarítatván a' templomban tartatik a halottibeszéd. A superintendens több efféle üdvös rendeléseket is tett, kivált az ünnepek mikép[p] tartása iránt.

Ezen superintendentiális visitatio alkalmával költött ekklesiánk 206 Rf 42 xr. ide értve a Fő tiszteletűnek 50 Rf és a' velejárt esperesnek adott ajándékot is. Végre ezen ekklesia látogatása Isten kegyelméből szerencsésen bevégeztetett. Mivel pedig a' nyíregyházi ekklesia a' superintendensnek, és a' vele volt küldöttségnek két négy lovas kocsit ajánlott a' tiszántuli ekklesiák látogatására, sőt velek, uymint azon tájékon egészen esmeretlenekkel Ns Markus Ballást is, kalauzúl rendelte, és lehetőleg tisztább szeretetet 's tiszteletet irántok nyilvánított: ezen esperesség papi elnoke illy kegyeségért az ekklesiának, igaz szívvel megköszönte, 's a' superintendens parancsolatjára ezen szívesség a' jövődő nyíregyházi evangélikusoknak például 's örök emlékezetre a' jegyző könyvbe iktattatott. A' superintendens befejezván a' hegyaljai esperesség látogatását visszajött Nyíregyházára nálunk nehany nap megpihent, és azután a' maga ekklesiájába visszatért. Lásd ezen superint.[endens] látogatást a' levéltár 162^{ik} száma alatt. Illyen állapotja volt ekklesiánknak 1804^{dik} évben.

1805^{dik} év

Első káplán. Ezen évnek Februarius 19^{én} egyházi számadás alkalmával

33. oldal

1805

T. Sulek János idős'bb lelkész a presbyterium előtt őszintén megvallotta, hogy már aggkora és folytonos gyöngékedése miatt a' papi hivatalt és ezzel járó kötelességeket igen nehezen viheti; 's attól tartván ne hogy ezentúl vagy maga egés[z]ségét kockáztassa vagy az ekklesia az ő gyöngékedése miatt valamiben hiányt lásson; kérte hivataláboli elbocsát[t]atását. Az ekklesia hálás szívvel elesmerte ugyan azon terhet, mellyet az ő vállalai már nehezen viselhettek, de tisztelt úr iránti szeretet és bizodalomnál fogva őt végképp elbocsátani, nem akarván inkább egy segédpapnak tartására 's azonnal meghívására is hajlott. Ennek következésében Mart: havában egy küldöttség neveztetett ki, melly ezen hivatalra ügyes egyedet keresne, és a' melly a' várostól illy járatban mindenkor ingyen adatni szokott kocsin elindulva, elébb Eperiesen, aztán más helyeken is tudakozódott 's két heti útazásán, mint a' számadási könyv bizonyítja 119 for:[int] 40 xr. költött; míg végre Barcs Andrásban a' káplánságra megkívántató tulajdonokat feltalálta, 's illy meghívó levéllel tisztelte meg: Nem tudjuk eléggé magasztalni az Istent, hogy városunkban nem csak evang: ekklesiát alapított 's mind eddig kegyelmesen megtartott, de azt naponkint gyarapítja is. Illy kegyelmes gondviselését, méltányolva neki tartozó hála mellett érezzük abbéli kötelességünket, hogy mennél inkább ez az isteni kegyelem neveli számunkat, mi is annal nagyobb készséggel, jó idején és minden halogatás nélkül arról gondoskodjunk, miszerint sem most sem jövőben a' lelkieben senkinek fogyatkozása ne legyen. Méltó figyelembe véve egyszersmind a' mi lelkészeinknek egés[z]ségét és életét, kik eddig olly sok ezer lelkek mellett bokros munkával terheltettek, és őszintén óhajtvá nekik némi könnyebbítést szerezni, egy szívvel abban állapotunk meg, hozzájok egy segédpapot rendelni. Minthogy pedig tisztelt uraságodban mind a' próbatétel mind egyéb bizonyítványoknál fogva, mellyeket uraságod tudománya és ker:[esztény] élete felől nagyon tisztelt férjfiaktól vettünk,

egy olyan egyedet találtunk, ki ezt a' hivatalt köztünk Isten segedelmével jó sikerrel viselhetné, ezen írással és nekünk adott telyes hatalomnál fogva uraságot a' mi ekklesiánkba káplánnak meghívjuk. Hogy pedig uraságod tudhassa ezen hivatal' kötelességeit, szükségesnek láttuk megjegyezni, hogy uraságod a' mi két lelkészeink oldala mellett minden

34. oldal

1805

papi functiókat, a' mint azt a' szükség kívánandja, tartozik vinni, velek együtt tiszta és ev: ag: hitv: ekklesia tudományát hirdetni, úr vacsoráját kiszolgáltatni velek együtt, egyéb papi kötelességekben eljárni, és ez az, a' mit mi jó reményben várunk. Valamint pedig mi nem kételkedünk abban, hogy uraságod példás élete mellett előjárói iránt engedelmisséggel 's tisztelettel fog viseltetni, és mindenekkel, de kivált az egyházi személyzettel szép egyességben élni; ugy szívünkben óhajtuk, hogy mind abban, a' mitől akarmelly más, de különösen a' mi ekklesiánkban legtöbb függ, a' mi igaz kívánatainknak megfelelni igyekezzék. Mivel pedig minden munkás megérdemli a' maga bérét, mi is azon jutalmon kívül, mellyet minden hív lelkész Istentől és lelkiismeretétől várhat, szívesen és önkényt esztendei salarium fejében ajánlunk 300 Rft, olly móddal, hogy T. uraságod 200 Rft salariumkép[pen] húzzon, a' harmadik száz pedig kosztért, mellyet majd egyik majd másik lelkésznél fontos okoknál fogva kapni fog, fizetessék. Igérjük ezen felől T. U. nem csak illendően tisztelni, 's minden fáradozásaiért szeretni, de minden bántás ellen is pártolni. Azon édes reményben hogy T. U. illy szíves meghívást meg nem vetend állandó jó egész[z]séget kívánván, és Isteni segedelmet 's minden szándékaihoz áldást könyörögvén maradunk Eperiesen Mart[ius] 7^{ikén} 1805 T. U. jó akarói: Insp: és a' nyíregyházi ekklesia tagjaitól erre felhatalmaztatott; Bogar Tamás, Sulyan Jo[z]sef, Nagy Sámuel lelkész." Leveltár II.169.

Barcs András felszenteltetik, mi az ekklesiának 82 forintjába került, és ezen ekklesiába mint Káplán Mart. 17^{én} Oculi Dom[inica]⁷² be is vezetetik. Itt három évet eltöltvén NagyKárolyi ekklesiába hívatott meg. Rövid életrajza, melly az ő tollából folyt így következik:

Barcs András született Eperiesen 1781 Oct. 6^{án}, gyermekségétől 17 esztendő koráig tanult az eszperesi fő-oskolában azután a' Késmarkiban egy évig Podkonyiczky Ádám, Genersich János és Asboth János híres oktatókat hal[al]gatta; 1801^{ben} Eperiesre tért vissza és Húsvét után nevelőnek hívataték meg, hol 1803^{ig} mulatott; haza jövéen 1805^{ben} Martius havában a' Nyíregyh: ev: ekklesiától kápláni hivatalra, hívatott meg, és Fő T[isztelend:ő] Nicolay Samuel tiszai superintendens úr által a' papi hivatalra felszenteltetett, innen 1808^{ban} Jan: 20^{dikán} a Nagy-

35. oldal

1804

Károlyi új ekklesiába rendes papnak választván, oda költözött, hol három esztendeig működött, 's Belanszky Jó[z]sef Svabolaszi⁷³ evang: lelkész halála után 1811 Jan 21^{dikétől} a Sv.[áb]Olaszi eklésiában mind haláláig szolgált, még pedig mint Prédikátor, oskola tanító és kántor. Ezen első segédpap behozatalával illy népes ekklesiában nagyon megkönnyítettett a' papi hivatal.

Nagy Sámuel lelkész szállásán történt kár orvoslása. Ugyan ez évben, még pedig a' fen[n] említett számadás alkalmával Nagy Sámuel helybeli lelkész felterjesztvén a' Presbyterium előtt panaszát, hogy szállásán a' víz áradás a' kaszálókban igen nagy kárt tett; kéri az ekklesiától e' kárnak megtérítését. E' kérelmet az ekkl: méltatván engede neki az erdőben füvet kaszálatni, sőt annak lekaszálása 's beszállítása iránt is azonnal rendelkezett, 's világosan határozta, hogy

⁷² Böjt 3. vasárnapja.

⁷³ A Bihar megyei Olaszit a 18. századi német betelepítés után Svabolaszinak is nevezték. Névvariációi még: Váradolaszi, Érolaszi. Ma Olosig, Románia.

a' lelkész úr, míg szállásán a' kiadásnak gát nem tétetik, eb[b]eli jótéteményben reszesüljön. Illy nagy lelkű határozatokat és engedményeket ekklésiánk tehetett, mert előkelő tagjai a' város minden dolgaiba befolytak, és a' gazdasági dolgokban minden ellenzés nélkül rendelkezhettek. Ajánlások. Nevezetes itt két rendbeli kegyes ajánlás is. Mányik Péter főbíró és Ns Diósy Tamás kereskedő ajánlkoznak, hogyha az ekkl: elfogadja, készek a' nagy harangba egy nagyobb 's alkalmasabb ütőt saját költségökön csináltatni, mit az ekkl: szívesen elfogadott, és a' fen[n]tisztelet tagok valóban teljesítettek is. Vóltak tehát már akkor, kik az ekkl: külömbféle szükségéire figyelmeztvén az ő felszólítását eff[f]élékben megelőzték. Mert Radl Pál debreczeni kereskedő özvegye is ajánlott Aprilis 11^{dikén} az oltárra és szószékre néhány rőf finom posztót, egy fekete selyem kendőt, később még egy kendőt az oltár és gyertyatartó ékesítésére. Melly önkenytes adakozások mellett csuda e', ha ezen ekklésia szemlátomást gyarapodott és templomunk mindinkább ékesedék.

Királyi parancsolatok. Figyelemre méltók még azon k:[irályi] k[egyelmes] rendeletek is mellyek a n. m. H[elytartó] Tanácstól lejövének 's mindenütt így itt is hirdettettek. Első az, melly az egész országban a' szederjék és selyembogarak tenyésztését tárgyazza, egy annak módját mutató könyv[v]el együtt, melly mindenütt itt is ingyen osztogattatott; szerinte nem csak meglett

36. oldal

1805

emberek de oskolás gyermekek is felszólítanak a' selyem tenyésztés tanulására és gyakorlására. Az ipar ezen szép ága kezd ugyan most újra honunkban virulni; kívánatos vólna, hogy a' közönség ezt nálunk is valami módon felüditené, és a' most henyélő sok ezer ember[nek] 's gyermeknek selyem tenyésztésben nem csak ártatlan foglalkozást, de szép nyereséget is kimutatna. Masik k:[irályi] kegy:[elmes] Parancsolat melly itt is kihirdettetett, illeti a' kath: innepeknek evangelikusok általi megtiszteltetését, miszerint az 1793 Jan 25^{én} költ k:[irályi] rendelés értelmében a' protestánsok kath: innepeken az ő ajtatosságokat ne haborgassák minden sértésektől ovakodjanak, a' város vagy helység kebelében semmi olly munkát ne merjenek tenni melly a' kath innepet meg szentteleníténé, a' városon kívül minden munkák megengedtetvén. A harmadik k[irályi] parancs azt hagyja meg, a' lelkészeknek, hogy a' szószékről hirdessék ki, hogy minden csak bizonyos időre elbocsatott katonák November utolsó napjáig regemetjőknél jelenjenek meg, különben valóságos szökevényeknek tekintendők. Ezen háborus időben parancsolatott egyszersmind, 's a' lelkészek által kihirdettetett, hogy a' katonai kórházak számára; a' sebek kötésére minden háztól bizonyos mennyiségben tépet⁷⁴ szolgáltatassék az illető tiszviselőségnek. Mellyekből bár itt röviden érintvék, a' figyelmes olvasó kön[n]yen atlátandja, melly bajos idő lehetett ez az evengelikusokra nézve, midőn őket a' kath: papság a dicasterium előtt olly könnyen gyanusíthatta, 's ennél fogva újabb rendeletekkel terheltek.

Ag: Helv: közti viszony. De még a' két prot: felekezet közt is támadt ollykor kel[l]jemetlen viszony, a' mit már csak ezen adat is bizonyít; Oct: 1^{jén} Tál[l]ján tart:[ott] esp:[eresi] gyűlésen fájdalommal említették, mikép[p] néhány ref: lelkészek a' mi fiókegyházaink 's lelkészeink jogaikba avatkoznak és kivált a' stola 's papdíj dolgában viszalkodást okoznak; mire az esperesség Sz:[ent]Péterre⁷⁵ a' helv: superintendenshez küldött barátságos levelében megkérte, hogy olly lelkészeket rend[re] és törvényre utasítsa. Mi lőn ennek következése nem tudatik; de ez egyenetlenséget 's kiszabott határok áthágását árulta el.

---

⁷⁴ sebkötözéshez szükséges anyag

⁷⁵ valószínűleg Sajószentpéter

1806

1806^{dik} év

Ezen év az ekklésiai adatokban már a' multnál gazdagabb. Februárus 10^{dikén} tartatott az ekkl. számadás, de ezt a' hoz[z]á tartozó jegyzetekkel csak az 1819^{dik} év végén akartuk előadni, hogy az olvasó egy tekintetre átláthassa az ef[f]éle számadásnál történt változásokat.

A' helybeli német ajku evangélikusok ekklésiai számadáskor a' presbyterum eleibe kérelmet terjesztének fel az iránt, hogy nekik engedtessek meghatározott időben és helyen isteni tiszteletet tartani. Ezen kérelmet a' presbyterium figyelembe véve tanácskozott, mikép[p] lehetne ezt nekik megadni, Nagy Sámuel lelkész kijelenté, hogy ő eddig is tehetsége szerint ezen német ajtatosságnál hivataloskodott de mindég igen kevés hallgató vólt jelen, mindazáltal azontúl is kész német nyelven szolgálni, csak arra idő és hely engedtessek. Ekkor itt a' német felekezet, minthogy a' honi nyelv nem igen sürgetteték, elég számos lehetett, és ekklésiánk ezen években tót-német ajku ekklésia vólt. Jelenleg a' németek is nagy részint inkább a' magyar isteni tiszteletre járnak, és most is valamint akkor, azt lehetne panaszkép[p] felhozni, hogy a' német isteni tiszteletnél mindég igen kevés hallgató van.

eddig Nagy Sam.[uel] osk[ola]tan.[ító] írása.⁷⁶

Tanítók kérelme. Számadás alkalmával szönyegre került a' helyb:[eli] tanítók kérelme is. Ők t. i. őszintén és nyilván kijelente[t]ték írásban, hogy mostani dijokkal semikép[p] ki nem jöhetnek, sött kenyérre elegendőjük sints; és e' részben dijjavításért esedeztek, az Ecclesia addig is, míg e' részben javítás történne, minden tanítónak két két köből gabonát szivesen ajánlott.

Szállásföld. De ezen szükség már ez évben tetemesen pótoltatott lelkészeink 's tanítóink részére kimértt szállások által. Ami Ekklésiánk t. i. illy esedező levéllel folyamodott az úri székhez: Tekintetes Úriszék! Már sok izben instálván T[isztelen]dő Uraink 's Rectoraink az iránt, hogy valamint a' többi városunkban lévő Ns Ekklésiáknak Tdő Uraik 's Tanítóik régtúl fogva szállásaiknak birtokában vagynak; mi is a' szerint ő kegyelmeknek azon okból, hogy más Felekezeten lévő Tdő Urak közül egy annyit bir, sött többet, mint a mieink kettő; ellenben Rectoraink semmit se birnak, szállásokat kijegyeznénk. Ezen igazságos kérésöknek, hogy

38. oldal

1806

netalántán magunk tetszése szerint cselekedni ne mondattassunk; helyt adván, szükségesnek íteltük a' T. Úriszék eleibe terjeszteni kívánságaikat ezen alázatos kéréssel, hogy részünkről lévő potioritást consideratioba⁷⁷ vévén azon proportiónális szállásokra alkalmas földeknek kijegyzését applacidálni⁷⁸ ne terheltesen. Melly kérésünknek effectuatioját⁷⁹ reménylven állandó tisztelet mellett maradunk Nyiregyházán die 21. Febr. 1806. a' T. Úriszéknek alázatos szolgálji Ns Nyiregyházi Ev. Ekkl. Közönsége.

Melly esedező levélre illy ohajtott felírás jött még azon nap: A kivánt szükségre a közönséges legelőmezőből, a' hol t. i. kevesebb kárral kitelhetik, másfél urbariális sessióra⁸⁰ való föld az Instansoknak⁸¹ engedtetik, mellyet a birák a M[é]lt.[óság] Uraság tisztjeinek jelenlétében kiszakasztani fognak. Költ Nyiregyh. 1806. Febr. 21. 's követk.[ező] napj.[ain] tartatott Úri

⁷⁶ későbbi beszúrás

⁷⁷ a többséget megfontolásba

⁷⁸ megengedni

⁷⁹ teljesítését

⁸⁰ úrbéri telek

⁸¹ kérelmező

székből; kiadta Urad.[almi] Ord.[inarius] Fisc.[alis] Az Úriszék jegyzője Marsovszky Samuel. Müller József Nyíregyházi Plebanus is Febr. 20. kért magának annyi szállásföldet adatni, amennyivel birnak az evang. és orosz hiten lévő predikátor Urak és ugyanannyi 's olly haszonvehető föld adatik neki a birák által a helyb. Urad.[almi] Tiszt és Sexty András földmérőnek befolyásával, amennyivel az orosz pap birt. A' szántóföldek még akkor ötszobak lévén bővebben is mérettek; de eféle munkálatban kiküldöttek illy kedvező alkalmat bölcsen is használták arra, hogy az egyházi tisztviselők 's így a' helyb. Ekklesiák nyerjenek minél szebb telket, a későbbi netalán szűkebb időkre számítván.

Minthogy pedig a T. Nagy Sámuel lelkésznek jutott szálláson már készen áll[1]t egy, az előtt a' város készpénzen vette szállásbeli ház egy kerttel, az egy kiküldöttség által megbecsültetvén 548 f.^{ra} ez a' summa az evang. Ekkla pénztárából a' városnak ki is fizettetett.

A' NyirEgyh. RCath. Lakosok Febr. 20. esedeztek az Úriszék előtt, hogy mivel lelkek száma majd 800ra megy, őket a' Mlt. földes Uraság segíteni méltóztatnék a' már 23 eszt.[endővel] ez előtt megkezdett templomjuk felépítésében. Erre a' templomra Gróf Károlyi 4000 f. már azelőtt ajánlott, de ez uttal is rendelések tétettek. Mlt. Gróf Desseoffy 1800^{tól} 1805^{év} végéig számos házhelyeket kiosztatván, az azokból beszedett taksának és földváltásnak, melly térszen 3640 f. felerészét

39. oldal

1804

a' Cath. Templomra ajánlotta; a' város közönsége is ajánlott 1000 f. a RCath. hiten lévő polgártársaikhoz vonzó szeretetből. A RCath. hiten lévők mindaddig ajtatosságukat az orosz templomban tartották. A' T. Úriszék látván, hogy az ajánlott summa a templomnak fundamentombóli újonnan felépítésére elégtelen, határozta a' fen[n]álló falakat régi fekvésökben és nagyságukban meghagyni, mivel éppen nem szükséges azokat lerombolni, hanem csak chorussal és toronyal nagyítani; 's ezen egész munkára felvigyázás Verebélyi Mihály Urad.[almi] tisztartóra bízott, hogy mihelyt alkalmas idő lesz, folytassa a munkát és építést.

Magyarosítás. Emlékezetre méltó, hogy Jul. 23. Miskolczon tartatott Esp.[eresi] gyűlésen, hova Ecclesiánktól T. Schulek János küldetett a „Kerül. Felügyelő” T. Berzeviczy Gergely⁸² Mái 14^{én} költ levele olvastaték fel, mellyben ő a' magyar nyelv tanulását hathatósan ajánlotta, még pedig azon szempontból, hogy ez a' haza polgárainak díszére, nemkülönben hasznára leendő nyelv minden trivialis oskolákban, ahol eddig nem tanított, szorgalmasan taníttassék; minthogy ezt Ő Felsége is kívánja és az országban már is minden közönséges dolgok ezen honi nyelven vitetnek, minél fogva az Esperesség a magyar nyelvnek tanítását minden oskoláiba behozatni rendelte. A melly parants minden esetre e' követk.[ező] várm[egye-] b.[eli] adaton alapult: 1806 esztb. böjtelő hav.[ának]⁸³ 3^{án} 's több következett napjain N[agy] Kállóban tartatott közgyűlés jegyzőkönyvéből 59. szám alatt: Mind a' nemzeti disz, mind pedig a' közönséges dolgoknak már magyar nyelven való folyamatja azt hozván magával, hogy a' nemzeti nyelv a' földnépe közt is egyáltalján fogva közönségessé tétessék: a Járásbeli szolgabírák különösen emlékeztetnek ezen végzésnek szoros teljesítésére, hogy kik idegen nemzetűek, vagy nem magyarok volnának, helyb. oskolájokban a' magyar nyelv rend szerint

⁸² 1763-ban született Nagylomnicon. Késmárkon tanult, ügyvédi oklevelet szerzett. Járt a göttingai egyetemre, bejárta Német- és Franciaországot, Angliát, Belgiumot. Volt állami hivatalnok, kapcsolatban állt a jakobinussokkal. Az 1791. évi országgyűlésre követnek, az evangélikusok akkor tartott pesti zsinatára pedig egyházkerületi küldöttnek választották. 1795 után birtokára visszavonultan a tudományoknak és egyházának élt. 1802-ben lett a göttingai tudós társaság tagja. Az ágostai hitvallású tiszai egyházkerület felügyelői tisztét 1822-ben bekövetkezett haláláig viselte. Figyelemre méltó a magyar társadalmat és benne a jobbagság történetét taglaló munkája.

⁸³ február

taníttasson, a lelkipásztorok pedig legalább minden harmadik vasárnap prédikációjokat magyar nyelven tartásuk halálától. Kiadta Nagykéri Vályi Sándor hites archivarius. És illy parancsolatnak következtében a mi Ekklesiánkban is nehányszor tartatott magyar nyelven az isteni tisztelet, melly azonban ismét nem sokára megszűnt, mint a legüdvösebb szándék, ha szilárd akarat nem járul hozzá, el aluszik. De lépünk ismét más szintolly érdekes tárgyhoz. Professori iskola. A' paplakban tartatott Ekklesiái gyűlés alkalmával Aug. 20^{ik} napján tanácskoztak egy főbb iskola felállítása felől, mellyre serényen és kész akarattal sokan adakoztak, többek közt a követk:[ezők] Sexty András 100 f.,

40. oldal

1806

Gráf András 100 f, Kováts András 100 f, Barta Jó[z]sef 100 f, Márkus Balás 100 f, Bogár Tamás 100 f, Sullyan Jó[z]sef 100 f, Dióssy Tamás 100 f, Benko István 100 f, Dióssy János 60 f, Reguli Gábor 50 f, Trsztyénszki Mihály 50 f, Koska Daniel 50 f, Nalevanko Mihály 50 f, Posonyi György 50 f, Kováts Mihály 50 f, Miskolczi Mátyás 50 f, Fedor János 50 f, Plesko Jó[z]sef 50 f; Benedikti Daniel 50 f, Szmoljár Mihály 100 f, Pápai András 100 f, Leonda Pál 100 f, és ezeken kívül sokan kisebb nagyobb summát ajánlottak, az egész summa tett körülbelül 3,500 f. Az Ecclesia Ns Dióssy Tamástól vett 500 f egy házhelyet, és 1807^{ik} év Febr. 13. ezen Professori Oskolának talpköve meg is tétetett. Ugyancsak 1806^{ik} aug. 20^{án} a' Professori meghívó levél így készítettett: kész pénzben háromszáz ötven Vf. didactrum⁸⁴ a' vidékiektől és helybeli tanítványoktól minden évnegyedre 1 f[orint] v[agy]. a' szegényektől tíz garas, kéjelmes lak, tüzi fára 50 f. kenyérre 6 köböl gabona és két köböl buza. Professornak meghivattatni rendeltetett Farkas András Rozsnyai⁸⁵ oktató, kihez küldettek Nagy Samuel lelkész, és Mányik Péter. De ő ezen meghívást el nem fogadván, a küldöttség Eperjesről Karlovszki Jó[z]sef Urat syntaxis tanítóját hívta meg. Minthogy pedig még az oskolaház nem volt fel építve, addig is Fitkonidesz háza, a Kállói utcán, 1014 sz: alatt most⁸⁶ 50^{fért} arendáltatott ki. Karlovszky Jó[z]sef oktató működött ezen Ecclesiában 1806^{ik} Oct 21^{től} 1815 év Febr 15^{ig}. Az ő meghívó levelét és életrajzát olv.[ashatni] a levéltár II 182 és 183 szám alatt. Itt csak rövid kivonatban.

Karlovszky J.[ózsef] szül. 1780 Mart. 15⁸⁷ Lipóczon⁸⁸ Gömör v[ár]megyében. atya Pál oskolatanító, anyja Leuko Katalin gondosan nevelték 's tanították. Elemi oskolát otthon végezvén Ratkón⁸⁹ folytatta tanulását, 's kivált a latin nyelv elemeiben gyakoroltatott, onnét gondos szüléi Laibiczra⁹⁰ vitették át kivált német nyelv kedvéért, hol két évet eltöltvén 1792^{ben} Dopsinára költözött; de minthogy Risz Pál oktató onnét Miskolczra lelkésznek hivatott ki, kénytelen vala azon oskolai évet Köviben bevégezni. Innen Osgyánba⁹¹ ment, főképp[er] magyar nyelv tanulása végett, hol két évig latin syntaxist tanult. 1795^{ik} évet Késmarkon töltött, az után Eperjesen, nagybátyja Karlovszky Sigmond oktató gondviselése alatt, kinek tudományos míveltsége nagy részét köszöni, négy év alatt a' bölcsészet és hittudományt végezte. Nagybátyja kívánsága 's parancsolatjára még a Posonyi főtanodában is bővebb ismeretek megszerzése végett

⁸⁴ tandíj

⁸⁵ Rozsnyó/Rožňava, Szlovákia

⁸⁶ későbbi beszúrás

⁸⁷ későbbi beszúrás

⁸⁸ Gömörlipóc/Lipovec, Szlovákia

⁸⁹ Ratkó/Ratková, Szlovákia

⁹⁰ Leibic/Lubica, Szlovákia

⁹¹ Osgyán/Ožďany, Szlovákia

1806

egy évet töltött. Ezek után nagybátyja hathatos ajánlása kieszközölte részére a' Tubingai Egyetemen a Fejedelmi stipendiumot.⁹² Ő pedig 1803^{ban} letévéen Posonyban az úgy nevezett Candidaticumot, azután Selymeczen⁹³ is a' stipendium megnyerhetése végett, ősszel Tubingába⁹⁴ elutazott. Alig folyt le egy oskolai év, Ratkóra az Esperesthez segédpapnak hivatik meg, de nagybátyja nem javaslá neki ezen meghívást elfogadni, mert őt oktatói pályára jegyzé el. Nem sokára Besztercei⁹⁵ Ekklesia hívá meg oktatónak, melly meghívást nagy készséggel elfogadván 1805^{dik} Jun. Havában Posonyba⁹⁶ tért vissza, hol azonban a neki ígért utiköltséget nem találta. Ez a' kellemetlen körülmény annyira elidegenité őt Beszterczétől, hogy azonnal eltökélte magát szüleihez utazni, a honnét két hét mulva Eperjesre hivatik Syntaxis Professorának és e' hivatalában, mellybe 1805 Sept 1. napján lépett, csak egy évig munkállódott. Mert 1806^{ban} Nyiregyházára az újonnan nyitott latin oskolába vitették át, hol 1815^{dik} Febr. haváig hasznosan működött. Innen Rozsnyóra ment oktatónak de nem sokára Csetnekre⁹⁷ hivattatván meg Lelkészek oda költözött, hol is, mint érdemteljes Fő Esperes hasznos életét 60^{dik} évében végezte. Meghalt 1840^{ik} évben.

Karlovszky József oktatónak meghívó levele. A' Nyiregyházi Evang. Ekklesia őt illy tartalmu meghívó levéllel tisztelte m.[eg] „Tiszteletes Tudós Úr! A' legfőbb valóságnak a' szent egyházra mindenkor olly atyai gondja van, hogy azt a' sok viszontagságok közt nem csak fen[n]tartja, de csudálandókép[p] még akkor is, midőn nem reménylhetnők, segíli és gyarapítja. Illy isteni gondviselésnek és men[n]yei kegyelemnek jelenségeit mi tapasztaljuk leginkább. Mert ott, hol ez előtt sohasem létezett Evang. Ekklesia, nemcsak lakunk, de rövid idő alatt olly annyira megnépesedtünk, hogy méltán a' men[n]yei gondviselés csudájának tartathatunk, amit mi hálás szízzel elismerünk. De mennél inkább tiszteljük a' velünk közlött men[n]yei jótéteményt, annál elevebben érezzük ab[b]jeli kötelességünket, miszerint ezen Egyház javát 's így Isten dicsőségét is mind inkább terjesszük. Az most a mi szándékunk, midőn oskoláink nagy számú ifjúsága 's ennek istenes neveltetése iránt abban egyeztünk meg, hogy oskolai intézeteink jelen állapotját fellyebb emeljük, 's az által szeretett gyermekeinknek utat nyissunk nagyobb tökéletesedésre. Illy kegyes szándékunknak szerentsés létesítése tekintetéből eltökéltük magunkat, egy ki-

1806

mivel kegyes életü és szép isméretekkel kitünő férjfiút olly végre meghívni, hogy azt, amit igaz szízzel ohajtunk, velünk egygyet értve, fogadja el, de rajta építsen is, és építve igazgasson, 's ezen Istennek és az ő szent egyházának kedves munkát mindenkép[p] elősegitse. Illy férjfiút pedig az isteni gondviselés minékünk Tiszt. Uraságodban jelelt ki, mi is tehát egyakarattal ezen hivatalt Tiszteletességednek ajánljuk azon reményben, hogy T.[isztelt] U.[raságod] oskola iránti ismeretes buzgalmánál fogvást ezen felsőbb oskolánkban olly szerentsés sikerrel fog munkállodni miszerint az e' tájékon rövid idő alatt hirre kapjon. E' szerint nints egyéb hátra, mint hogy ezen meghívó levél által T. Uras. ezen hivatalra innepélyesen megkérjük, amint tetteleg is ezennel oskola igazgatóul és első oktatóul meghívjuk. De egyszersmind ohajtásunkat is e' részben T. Úr előtt nyilvánítani akartuk: mindenek előtt T. Úrnak tisztében fog állani,

⁹² ösztöndíj

⁹³ Selmecebánya/Banská Štiavnica, Szlovákia

⁹⁴ Tübingen (Németország) 1477-ben alapított híres egyetemének fakultásait sok magyar diák látogatta a 19. században.

⁹⁵ Besztercebánya/Banská Bystrica, Szlovákia

⁹⁶ Pozsony/Bratislava/Szlovákia

⁹⁷ Csetnek/Štítnik, Szlovákia

ezen oskolát az Ekk. Felügyelőségével 's Lelkészeivel együtt úgy meg alapítani, hogy ne csak fen[n] álljon, de gyarapodjék 's virágozhasson is, minél fogva reményljük, hogy valami csak annak javára célzand, akár üdvös törvények, akár hasznos rend, mind azt T. Úr bizonyosan valósítandja. Igy rendeztetvén el az oskola, másik fő kívánságunk az, hogy az ifjúság szívébe igaz vallásbeli ismeretek csepegtessenek és így tartozni fog az orthodoxa Theológiát, ami Evang. Theológiánkba még eddig be nem vett minden előtételek elmellőzésével úgy adni elő, hogy Ekklesiánkban, melly az eredeti hithez szorosán ragaszkodik, senki meg ne botránkozzék, legkissebb gyanú se terjesztessék. Főleg azt ohajtjuk, hogy oskolai ifjúságunk igaz kereszt. [ény] erkölcsre mind parancsolatok, mind szép példaadás által úgy vezetessék, hogy igaz vallás ismerete és erkölcsi szép szerénység mindenekben kitűnjék. A' többi tanulmányokra pedig aként fordittassék gond, amint azt az idő szelleme és T. Úr bölts belátása fogja javallani, de a' honi nyelv gyakorlását és tanítását mindenek felett kívánjuk. Mig Rhetorok és syntaxisták elegendő számmal nem lesznek, addig a' Gramatica tanítása is T. Úrra bizatik; az alsóbb oskolai osztályok igazgatását is, nem rekesztvén ki a helyb. Lelkészek, mint természetes oskolafelügyelők befolyását, a T. Úrnak ajánljuk. Több e' félék is időjártával adódhatnak elő, miket ezen intézet java fog kívánni, mi mindenre, ami jó, hasznos, szükséges, hajlandóknak bizonyítandjuk

43. oldal

1806

magunkat. Hogy pedig T. Úr lássa, mennyire gondoskodtunk becsületes élelme és megjutalmazásáról, ezennel ajánlunk a T. Úrnak évi fizetésül:

1. Készpénzben 350 Rf, 50 Rf tűzifa és szalmára 's így 400 Rf. 2° a' termékekben évenként 6 köből gabonát és két köb[öl] tiszta búzát. 3° tanítási díj egészen T. Úré lesz, a vidéki nemesek fíjaitól évnegyedenként egy Rf. a helybeliektől 40 xr. a' szegényebbek T. Úr kegyességére bizatvák. 4° ami a beírás, és oskolai bizonyítvány, nemkülönbén névnap díját illeti, ez is egészen és egyedül a T. Úré leend. 5° eh[h]ez járul szabad és kéjelmes lak. Ezek után T. Urat kérjük, hogy ezen intézkedésünk célját 's gyümölcseit, mellyeket T. Úr nálunk teremhet, méltó figyelembe vévén, ezen meghívásunkat elfogadni sziveskedjék. Költ Kassán Sept 5. 1806 eszt. Nagy Sámuel Nyiregyházi Lelkész, Mányik Péter: mint a Nyír. Ev. Ekklesiának ezen professor meghívásra felhatalmazott Küldöttjei.

Melly meghívó levélből részint az tűnik ki, mennyire sürgették legyen a mi Evang. Őseink a tanuló ifjúságnak kivált tiszta és igaz hitbeni neveltetését és főleg a' Keresztény erkölcsbeni gyakoroltatását, elevenen érezvén, hogy ezeknek hiányát bármi szép ismeretek 's ügyességek nem pótolhatják ki; részint azt a' tervet találjuk itt, hogy ez az oskolai főbb osztály egészen Rhetorikáig felvitetvén abban nemcsak a' helyb. tudományos pályára magokat adandó ifjak, de a' közellévő Uraságok gyermekei is, kevesebb Kölcséggel a Rhetorikát is végezhessek, sőt távolról is szegényebb sorsu ifjak tanulás végett ide járjanak, mire nézve még egy tápintézet is indítványoztatott ezen oskolához csatoltatni. De ezen szép igyekezet mind eddig ohajtott siker nélkül maradt; lehet, hogy a' nálunk uralkodott tót nyelv, vagy tám a' közellévő Debreczeni és S[áros]Pataki főoskolák, vagy más körülmények gátolták mind eddig ezen terv kivihetését. Szép, minden esetre ditső marad a mi őseinknek akkori buzgalma, mert lelkes adakozásuk által már 1807^{dik} Febr. havában vettetett meg ezen oskolának alapja és az arra kijelelt házhelyért Ns Dióssy Tamásnak 500 Rf lefizettetvén az oskola még ez évben egészen fölépítettett.

K. K. Intézkedések. Ez évben a' N.[agyméltóságú] M.[agyar] k.[irályi] helytt. tanácstól is lejöttek többrendű k. intézkedések. Első az, mellyben a Superintendentiáknak meghagyatik, hogy az ország minden tájékain ne tám található szebb 's becsesebb kövek gyűjtését rendeljék meg, melly kövek mindenünnen Vácra, a' siket némák intézetébe valának küldendők, 's mellyeket a' siket né-

1807

mák, bizonyos kereset végett, sikaroltak 's poliroztak: a második intézvényben azon három eset terjesztetik elő, mellyben az Evangel. vagy Görög nem egyesült pap által megesketett különböző hitű (evang. vagy görög n.[em] e.[gyesült] és catholica valláson nevelendő) házas személyeket, a Catholicus plebánus újra esketni tartozik elvárván azonban minden illy esetben a K. Kir. Resolutiót: a harmadikban meghagyatik a Superintendentiáknak, hogy a háború által megkárosított Cseh, Silesiai, Gallicziai protestansok részére kegyes gyűjteményezést rendeljenek az Esperességek[ben] és Egyházakban: A' negyedikben: minthogy a' szegényebb sorsú Evang. ifjakra nézve igen terhes és költséges a német académiákra kijárás, de a' jó erkölcsre nézve is veszélyteljes; parancsoltatik egy olly tervnek mielőbbi kidolgozása, miszerint a Reformatusoknak Debreczenben, az Evang. Theologusoknak pedig Posonyban lehetne académiájok. Lásd a Levélt.[árban] II. 185 sz. alatt.

Nevezetes év vala ez Ekklesiánkra nézve, mert amint láttuk, fekvő birtokot nyert a Lelkészi és Tanítói Szállásföldek megajánlásával, ami valóban szép nyereség; de a honi nyelv is ekkor hozaték be mind oskoláinkba, mind templomunkba, és egy főbb oskolának buzgó adakozás által lett megnyitása főképp tünteti ki ezen évet. Azonban e' két utóbbi intézkedés mikép[p] fejlődött légyen, a következő lapok fogják mutatni.

1807^{ik} Év

Magyar énekes könyv. Minthogy még ekkor a' magyar énekes könyvek igen gyéren találtattak a mi Evang. hiveinknél; Ekklesiánk ilyeneket Januar havában nagyobb számmal vétetett meg templomi közhasználatul, ez által is a' hiveket akarván a magyar ist.[en]tisztelethez édesgetni. Ezt pedig tanusítják a későbbi években itt ott talált néhány énekes könyvekbeni felirások.

Professori oskola építése. Febr. 11^{én} tartatott Ekklesiái számadás és tisztújítás alkalmával szőnyegre került az új főbb oskolának építése. Ns Sexty András mérnök megbízott, hogy a házhelyet megszemlélvén mérje meg, 's a maga tervét és rajzát az Ekklesiának terjessze fel, mikép[p] lehetne ezen épületet mennél kevesebb költséggel fel állítani. E rajzot ő elkészíté, melly a Levélt. II. 194 sz. a.[latt] látható. Határozatott továbbá, hogy az alatt is az építéshez megkivántató anyag, fa, kő, mész s. t.[öbb] ef[féle] szereztessék be; melly végre hiveink a munkát és szolgálatot magok közt feloszták, és Gráf András, minthogy fuvart nem adhatott, ajánlott ezen szükségre 50 f, Mányik Péter 10 f. Az építés Maius havában kezdődött meg, mellynek 4^{én} Ekklesiánk Peczinval József kőmives mesterrel illy egyezésre lépett: Én P. J.

1807

ezennel kötelezem magamat a NyEgyh. Ns. Ev. Ekklesiának, hogy a' professori oskolát 400 Rf és két köből gabonáért jól és minél előbb magam legényeivel felépitem, melly épület 13 ölni hosszú, öt ölni széles, 1 1/2 magas lesz, a külső falak vastagsága pedig két lábny[i], mihez járul még egy kövel kirakandó pincze is. Elöttünk Sulek János, Nagy Samu Lelk.[észek] Gráf András, Posonyi György. s.a't.

Temető. Ugyan ezen számadás alkalmával jelentést tön T. Schulek János lelkész a temetőhely iránt, hogy az rövid idő mulva egészen megtelik, bár a' holttestek még meg nem rothadtak; és hogy igen fárdságos a holt testeket mindég csak egy temetőbe hordani, minthogy gyakran igen messze esik, tanácsos volna tehát a' városnak mind a két végén e' célra helyet kiméretni. A' melly javaslat átalján helybenhagyást nyert, de mivel ez a' földes Uraság hire nélkül meg nem történhet, ezen dolog minél előbb az Urasággal közöltetni rendeltetett.

Vizhordás az oskolák számára. Méltó figyelembe vévén az Ekk. azon körülményt is, miszerint az oskolás gyermekeknek vagy ro[s]sz vizet kellett inni, vagy néha még ollyannak

is hiányát szenvedni, Mart. 16^{án} Sullyan József Inspectorsága alatt vett két ökröt 194 f. és szekeret, az oskolak számára vizet hordani, de mivel ez idővel igen kölcségesnek találtatott, az ökrök mindjárt következő évben eladattak, a szekér is, melly aztán Nagy Sam.[uel] udvarán tartatott, elveszett. Innen látjuk, miként Ekklesiánk növekedésével mindennemű szükségei is szaporodának és mikép[p] buzogtak Atyáink mindenek megszerzése és jókarba hozatala mellett, főleg melly igen nagy figyelmet fordítgattak az oskolákra és tanuló ifjuság szükségeinek fedezésére. De mivel ez évre több adat nints, melly Ekklesiánkat közelebb illetné, nem lesznek tám érdektelenek ezen Kerület 's Esperesség munkálataiból némelly fontosabb jegyzetek.

Esperességi Kerületi tárgyak. A' Tiszai kerületnek volt ekkor lelkes és buzgó Főfelügyelője K.[akas]Lomniczi Berzeviczy Gergely, mivel és tudományos férjfiú, ki hiven és fáradhatatlanul munkállodott az Evang. Egyház virágoztatásán. A' Hegyalljai Esperesség nem különben büszkélkedhetett akkor Fancsali Joob Mihály Felügyelővel, ki nem csak számos évig viselte ezen hivatalt, de olly lelkesen és hiven egyszersmind

46. oldal

1807

hogyan ezen Esperesség jelen rendezetét nagyrészt neki köszönheti: Mindkettő felejthetetlen érdemeket szerzett magának kivált a Tiszai Kerület pénztárának megalapítása és gyarapítása tárgyában.

Systema rei scholastica Evang. in Hungaria. A Pesti egyetemes gyűlésen szőnyegre jött „Magyarországi Evangélikusokat illető oskolai rendszer” ez évben Rozsnyón tartatott Kerületi gyűlésen vala vi[z]sgálat alá vetendő, mellyre a mi Esperességünk részéről Szántón⁹⁸ illy észrevételek tétettek: 1. az Evang. oskolákra felügyelés, bármely czim alatt vétetik is, törvényes vallási szabadságunk megszorítása nélkül a' RCath. papokra, vagy dioecesanusokra⁹⁹ nem bizathatik; minden hitvallásu oskolának legyen saját igazgatója. 2. A' Királytól indítványoztatott elrendeztetése az oskoláknak temérdek kölcségsbe kerülne, mellyet az Evang. meg nem birhatnának. 3. Hagyassék meg az Evang. testületnek a' már régóta használt jog, az oktatóknak olly oskolai könyveket elibek adni, mellyek legjobbaknak fognak ítéltetni. Elfogadható legyen e' az egyformaság az oskolai és templomi dolgokban, vagy e' részben is teljes szabadság hagyassék, a' kerületi Convent megfejtésére bizatik. 4. Ha illy Kir. Rendelmények az oskolák ügyében ne talán elfogadtatnának, azon esetre engedtessek választani olly helyet, hol az ifjúságnak és oktatóknak kéjelmes lakásuk lenne, hol az élelem könnyebben megszerezhető, hol az ifjúság külsőkép[p] is mivelődhetnék, hol a' tanultakat tetteleg gyakorolni is lehetne. Jó lenne, ha azon rend szabások, mellyeket majd a mieink kidolgozandnak királyi hatalom és pecsét által megerősítettnek; így oskoláinkban szentül megtartatnának és a rendetlenséget szerető sok Lutheranusok így jobban korlátoltatnának. s.a't. Ezekből is már némikép[p] kitetszik tartalma annak a N. M. helyt. T.[anács] utján lejött oskolai rendszernek, mellyben indítványoztatott közönséges oktatás és nevelés módja mellyhez az Evangélikusoknak is, kivéven a hitbeli tárgyakat, kellett volna simólni; valamint más részről Esperességünkben már akkor is vólt szabadelvű szellem. Megjegyzésre méltó itt, hogy a' Hegyaljai Esperesség a' Kerületi pénztár gyarapítására ekkor mintegy 4000 Rf gyűjtött 's azt az illető helyre felküldötte.

Nikolay Superintendens. Nem kevésbé érdekes de gyászos volt ezen egész kerületre Nikolay Samuel Superintendensnek Octob. 1. napján történt halála, ki érdemtéljes

⁹⁸ Szántó/Santovka, Szlovákia, de feltételezhető, hogy itt a ma Borsod-Abaúj-Zemplén megyében fekvő Abaúj-szántóról van szó, amely a Hegyaljai Esperességhez tartozott ugyanúgy, mint Nyíregyháza.

⁹⁹ egyházmegyei emberekre

1808

életének 56^{ik} évében a' jobblétre átszenderült. Azonnal Octob 10^{én} hirdette Berzeviczy Gergely az ő halálát és más Superint[en]d[ens]re teendő voksolást. De itt a' már nagyrészt feledékenységbe merült történetek többé fel nem éleszthetvén lássuk mi nevezetes szült a' követk:[ező]

1808^{ik} év

A' templomban az ülőhelyek elfoglalása. Ezen év, mellyben külömbféle illetlen szokások eltörlesztése 's erkölts csinosbitásának nyomai lathatók, Ekklésiánkra nézve igen nevezetes. Mert Febr. első napján tartatott Ekkl. Számadás és tisztújítás alkalmával a többi közt szönyegre jövé az a panasz, mikép[p] a' vének és érdemesb tagok a templomban fiatalok által székeikből gyakran kiszorítottak, holott ezek másutt, a' karzaton is ülhetnének. Ez némi tiszteletlenségre mutat a nép vénei 's kivált ezen templom alapítóji iránt; mire nézve nem csak az a rendelés tétetett, hogy az öregebbek alúl a szószékhez minél közelebb ülhessenek, de némelly fiatal emberek, kik ilyen neheztelésre okot adtak, személyesen megintetni, sőt a templomban mindenkor illő helyeikre utasíttatni is rendeltettek. Az Úr szine előtt mi ugyan mindjában egyformák vagyunk, ő nem személyválogató, még is az illendőség szabályai ellen van, ha ki az érdemet, tett szolgálatot 's tiszteletes vénséget nem tekintve elsőb helyre tolakodik, holott maga tám semmi szolgálatot nem tett az Ekklésiának és tenni nem is szándékozik.

Lakodalmi lakomák. Egy másik elhatalmazott ro[s]sz szokásnak meg gátlására is ekkor hozatott határozat. Lakodalomkor t. i. szokás vala a menyasszony ágybelijét 's butorát egykét nappal az esketés előtt nagy zaj közt több utczákon keresztül a vőlegény házához hordani, hol a násznép minden kimélet nélkül több izben is alkalmatlankodott és tetszése szerint előre jól lakomázott. Illy idétlen szertartást megszüntetni akarván az egyházi tisztviselők, keményen megparancsolták, hogy a menyasszony ágya 's ládája csak esketés után, még pedig nappal, nem sötét estve és minden lárma nélkül vitessék át a vőlegény házához és hogy a vendégek, kivéven a nászlegényt és nászleányt hivatlanul ne merjenek egyik lakodalmas háztól a másikhoz kóborolni; de minden örömatya kiket

1808

akar és ameddig tetszik vendégelje meg. Ez az idétlen szokás azonban mind e' mai napig sem szűnt meg egészen, valamint a keresztelő és halott tornál ezelőtt még inkább divatozott lakomák sem, mellyek a népet nem csak szegényítik, de tiszta erkölcsöt is megvesztegetnek.

Superintendens választás. A Főtiszt.[elendő] Nikolay Samu halálával megürült Superint. Hivatalra elébb ugyan, mint Evangelikusoknál szokás, jelelő, aztán választó voksok gyűjtettek, amazok Lőcsén¹⁰⁰ Febr. 24^{én} nyitattak fel, 's három érdemteljes lelkész Szontagh Samu Kassai 98; Fabriczy András Popradi 67; Genersich Kerestély Késmárki¹⁰¹ 32 voks[s]al tűzettek ki további választás alá. Ekkor Januar 14^{én} Ekklésiánk is felküldte két voksát T. Ns Szontagh Samu Kassai prédikátorra, ki már 1791^{ben} a kerülettől Főtiszt[elen]dő czimet nyert, 's nem lévén Superint. ő mint helyettes a Pesti sinatra küldték, ki a Göttingai¹⁰² Egyetemtól is hittudomány tanárjának neveztetett ki. Ezen másodrendű voksok Eperjesen tartatott kerületi gyűlésen nyit[t]attak fel April. 27^{én} Esperességünk Miskolczon Mart. 30^{án} tartván ülés 's

¹⁰⁰ Lőcse/Levoča, Szlovákia

¹⁰¹ Késmárk/Kežmarok, Szlovákia

¹⁰² Göttingen (régbben magyarul *Göttinga*, Németország) híres egyetemét 1737-ben alapították.

tanácskozását, ahova Ekklesiánktól Nagy Sam.[uel] lelkész és Ns Reguli Gábor volt kiküldve. Voksok többségével Főtiszt. Szontagh Samu nyerte meg a Superint.[endensi] tisztséget.

Segédpap, Bodiczky Ádám meghívása. Barts András, ki itt három évet eltöltött, a Nagykarolyi új Ekklesiába lelkésznek meghívattatván, leköszönt hivataláról. Ekklesiánk most egyszer nyert, mert Eperjesre a kerületi gyűlésre küldött Nagy Sám.[uel] lelkész és Gráf András Ekk. Felügyelő követek ott találták Bodiczky Ádámot, Keczer úri háznál volt nevelőt és hittudomány jeleltjét, ki felszóllittatván ezen Capláni hivatalt olly feltétel alatt vállalá fel, hogy a Franczia háború lecsendesedésével a németországi Egyetemekre kimehessen. A volt segédpap Barcs Andrásnak adott meghívó levéllel őt is megtisztelték, és azonnal ott helyben az újonnan elválasztott Superint. Szontagh Samu által a papi hivatalra felszenteltetett.

Bodiczky Ádám, amint saját kezeirásából tudatik, született Klenócson¹⁰³ Kishontban¹⁰⁴ 1788^{ik} April. 22^{én} atyja volt T[isztelen]dő Ns Bodiczky Adám, Klenóczi Lelkész és Esperes, anyja Benkár

49. oldal

1808

Kristina Jólsvai¹⁰⁵ szül. Atyjától nyervén az olvasás és írásbeli első tanítást azontúl is helyben Donat[ista] és Grammat.[ista] Tanúlmányokban gyakoroltatott egész öt évig. Élete 11^{ik} évében Késmarkra¹⁰⁶ vitették, ahol nem csak Rhetoricát, de a' böltsészet tanúlmányait végezte öt év alatt, de még bővebb isméretek gyűjtése végett az Eperjesi Collegiumban is töltött két esztendő. Ezután Keczer házához ment nevelőnek, a honnan Nyiregyházára Maj. 8^{án} jött segédpapnak. Az ő ordinálása és beigtatása került Ekklesiánknak 178^{fba}. Itt négy esztendő töltött el, példás étellel 's hivatali szorgalommal. Innen Jolsvára Grammatica és Syntaxis oktatójául 's egyszersmind az aggastyán pap Vallaszky Pál Esperesnek segédül hivaték meg; hol öt esztendeig hiven munkálván a Nandrási¹⁰⁷ Ekklesiába ment rendes papnak és egy eszt[en]dő lefolytával Geczelfalvára ugyanazon hivatalba átköltözött, ahol kétszeri tüzi szerencsétlenség által megkárosodva, már 23 év óta működik. Ezen érdemteljes férjfiú, ki papi hivatalának zsengejét egész négy évig itt adá meg, ezen Ekklesiában már alkalmasint egészen elfelejtetett, ha e' sorok, bár rövidek, emlékezetébe vissza nem hozzák. Mi is kik ezt írjuk, reméljük, ha nem is egyébért, legalább ezen emlékkönyv jegyzéséért nevünknek ezen Ekklesiánál örök fen[n]maradását.

Helybeli RCathol. Templom. Itt ki nem hagyhatjuk a' helyb. RCath. templomot tárgyazó adatot, melly a városi jegyzőkönyvből kiirva ezen évbe esik. Mittuch Ferencz Uradalmi ügyvéd Müller József helyb. plebanusnak lefizette a' RCath. templom építésére ajánlott és házhelytaksákból begyűtt summát, de e' végre tett másféle ajánlatokat is összeszámolván a már megvett építési anyagot megvi[z]sgálta; kömives mester fogadtatott, napszamosokat magok a' RCathol. hivek ajánlottak, fuvarozást a város ingyen ígért, a mesterembereket és munkásokat aztán a felvett Summából plebánus fizette. Ajánlatok pedig e' templomra jöttek kész pénzben 9204^{fra} menök, melly summának honnét lett bejövetele és az abból tett költség szigoruan vizsgáltatott az Úriszéken. A Cathol. Ekklesia ugyan századok óta hatalmasabb pártfogással dicsekedhetett, mindazáltal itt azt találjuk, hogy a helyb. RCathol. lakosok templomuk felállítására még is

¹⁰³ Klenóc/Klenovec, Szlovákia

¹⁰⁴ Gömör-Kishont vármegye nagy részét 1919-ben Csehszlovákiához csatolták, a megmaradt területet Borsod megyével kapcsolták össze. Ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye része.

¹⁰⁵ Jolsva/Jelšava, Szlovákia

¹⁰⁶ Késmárk/Kežmarok, Szlovákia

¹⁰⁷ Nandrás/Nandraž, Szlovákia

1808.

napszámosokat magok adni készek tám kéntelenek is voltak. Miért nem tennénk illy áldozatot mi csak magunkra hagyatvák és annyi ezeren kiket, ha őrt nem állunk magunkért, senki meg nem tart, nem segít? Olly példák szűnjenek meg, mint nem rég mutatkoztak, hogy senki sem tartozik az Ekklesiát ingyen szolgáltni, hogy az itt születtek fiai az Egyházi hivatal viselésére nem szoríthatók, vagy hogy minden, ami a templom 's oskolák körül igazítandó, az Egyház Cassájából fizetessék, mert így ennek okvetetlenül szegényülni kell.

Orgona igazítás. Ekklesiánk egy orgonással illy egyezésre lépett: Én alabb irt K.[omornik] J.[ános] most Kassai lakos és orgonás adom tudtára mindenknek kiket illet, hogy én magamra vállaltam a Nyiregyházi Evang. Ekl. Orgonája meg igazítását, olykép[p] amint azt mostanában szükségesnek találtam, még pedig 1: a fúvóra nézve, hogy ezentúl legyen öt. 2: hogy egy új az óltár felé fordított claviatura készíttessék. 3: a vas drótok és más horgok helyett, mellyek rozsdá által megemészthetők, sárga rézből újak fognak csináltatni, vagy ahol szükség czinből. 4: a most rosszúl hangzó sipokat jó összhangzásba hozni és az egész orgonát megigazítani, 's ezen munkát legfellyebb Novemb 1^{só} napjáig végre hajtani kötelezem magamat. E' szerint a legközelebbi három hónapig itt Nyiregyházán ígérkezem dolgozni, kötelezvén egyszersmind magamat ezen egész munkához megkivántató anyagot adni ezer ötszáz huszon hét forintokért, azon kikötéssel, hogy a Ns Ekklesia 3 hónapig nekem és segédeimnek kéjelmes lakot és ételmet szolgáltatasson, e mellett a már Kassán általam előre elkészített némelly részeit ezen orgonának fuvaroztassa be. Melly orgonáért, ha majd egészen elkészül hat évig akarok jót állani, és ha azalatt benne valami el találna romolni, azt ingyen megigazítandom. Költ Nyiregyh. Jun. 13 1808^{ban} Komornik János orgonás. Elöttünk Schulek János, Nagy Sam.[uel] Orgonánk többszöri igazítása, mint hiteles adatok mutatják, gyakori fuvarozát, legények tartását, 's számukra kibérelt szállást, vízfordást számítva bekerült már Ekklesiánkknak mintegy 3003 f^{ba}. (lásd a kiadási könyvet)

1808

melly sok pénznek erre a' szükségre lett fordítását könnyen fejtheti meg, ha tudjuk, milly ajtatossággal szoktak Ekklesiánkban akkor és most is énekelni, és milly nagy szám az kik a' templomi muzsikát kedvelik.

K. K. Intézkedések. Tapasztaltatván, hogy a' gyöngé és halál veszedelmében lévő RCathol. csecsemők többször Helv. hitvallásu bábák által kereszteltettek: parancsoltatik, hogy minden Helv. hitv. bábák a polgári tiszthatóságok által megintessenek, miszerint minden illy esetben egy Catholica személyt illy kereszteléshez meghivassanak; merthogy pedig olly esetek is adhatják elő magokat, hol a szükségbeli keresztelés csak tapasztalt bábák által tétethetik meg, meghagyatik, hogy akkor a baba a' RCathol. személynek a keresztelés modját és ah[h]oz megkivántatókat mutassa meg.

2. Azon K. K. rendelés ellen, melly szerint az Evangel. vagy Görög nem egyesült lelkész által tett esketés bizonyos esetekben törvénytelen és így ismétlendő, némelly tiszthatóságok és Evang. Superintendentiáktól a N[agy]m.[éltóságú] helyt[artó]t[anács]hoz felküldetvén jelentések és protestatiók; az jött le a' legfelsőbb helyről, hogy mivel az említett tiszthatóságok azon balvéleményben látszanak lenni, mintha a két evang. jegyesnek házassága, kit evang. lelkész adott össze a Catholikusoknál érvénytelennek tartatnék, és így ha illy megesketett személyek egyike vagy másika, vagy mind a kettő a Cathol. vallásra áttér, a' Cathol. pap által teendő viszontesketés kivántatnék; mint ha, midön külömb vallásu jegyesek is Evang. Lelkész által törvénytelenül adatnak össze, elég lenne ezt csak megbüntetni és a viszontesketésre szükség nem volna. De minthogy itt vegyes házasságú esetekről van kérdés, midön t. i. a' törvény rendelete ellen az esketés Evang. pap által vihetik végbe, és illy esetben a' házasság

törvénytelenége egyedül az Evang. pap megbüntetése által, helyre nem állítható, de annak megbüntetése után is törvénytelen marad, és így csak újabb törvényes esketés által, érvényessé válhatik; azért illy esetekben illy házasságból születendő gyermekek biztosítása végett is, viszontesketés rendeltetett, nagy befolyása lévén ennek a' gyermekek örökösödésére is. Ha illy Evang. vagy Görög nem egyesült személyek, kik közül egyiknek a Cathol. hiten kelle vala neveltetni, Evang. vagy

52. oldal

1808

Görög n.[em] e.[gyesült] pap által megeskettetvén együtt élni kívánnak a Cathol. pap által vagy újra eskettessenek, vagy ha erre nem akarnának rá állani, elválasztandók, de ha a legfelsőbb helyről a Cathol. résznek megengedtetnek az átmenetel, úgy az Evang. vagy Görög n.[em] e.[egyesült] pap által újra eskettessenek meg.

3. Az Ausztriai cs. k. örökös tartományokból Magyarországra történhető alattomos átköltözés meggátlása tekintetéből Ő Fölsége rendelte, hogy az Ausztriai tartományokból származó 's még 24. évet el nem ért, mindkét nemen lévő személyek meg ne eskettessenek az illető gyámsági hivataltól adott és a törvényhatóság által is meg erősítendő írásbeli engedelem nélkül, bár Magyarországon akarnának letelepedni; egyébiránt minden kis vagy törvényes korúakra nézve, kik Magyar Orsz[ág]b.[an] letelepedni akarnának, az 1787 évi legfelsőbb rendelés szigoruan tartassék.

4. A' legfelsőbb helyen tudva lévén, hogy az országban lakó Evangelikusok lelkészei, bár a' törvény és a vallás körében kiadott K. K. rendeletek ellen általok tett esketések ro[s]szaltatnak, azzal vélik eléggé menthetni magokat, midön állítják, hogy templomaikban, hova a Catholicusok nem járnak, történt háromszori kihirdetés után magát senki nem jelentette, ki a' jegyesek összekelhetése ellen valamit felhozott volna: minthogy pedig olly esetekben, hol a' törvénynek és K. K. rendelkezéseknek pontos tellyesítése van kérdésben, nagy vigyázattal kelletik lenni, ezen Superintendia figyelmeztesse a kerületében kebelezett minden Lelkészt, különben nehéz és elkerülhetlen felelet terhe alá vonandókat, hogy minden eféle esketés eseteiben, hol bizonyosan nem tudatik, mi hiten legyenek a jegyesek, vagy a RCath. hitet nem tartoznak e' követni, a' háromszori kihirdetésen felyül, még a' jegyesek vallási állapotját is szoroson nyomozzák, mi hiten lévő szüléktől származának, nem tartoznak e Cathol. hitet követni? és ahol szükséges leend szorítsák a jegyeseket állításuk alapos bebizonyítására is annyival inkább, mivel azok gyakran magok sem ismervén törvényes köteleztetésüket, ha majd az elvállásra vagy viszont esketésre kerülne a dolog, mind házassági mind gazdasági tekintetben nagy kárt vallanának.

53. oldal

1808

5. Ő cs. k. Fölsége legközelebb költ saját iratában parancsolván mielőbb Informatiot felküldetni az iránt, mi módon lehetne a hittudományokat Evang. Agost. Hitv. ifjak részére a Posonyi tanodán legczélszerűbben elrendezni; ezen Superintendentiának meghagyatik, hogy azon Informatiot, melly különben is már 1806 nov 18^{án} költ legfelsőbb K. parancsolatban kötelességül tűzetett ki, minél előbb küldje fel. (Az első K. parancsolatra az Evang. Rendek azonnal egy alázatos felírást küldtek fel Ő Fölségéhez, de erről itt ezen Intézközlésben legkissebb említés sem tétetik!)

6. Értésére esvén Ő cs. k. Fölségének, mikép[p] a' Győri Ag. Hitv. templomban a gyöngéd ifjúságnak a' RCath. vallást és ennek követőit sértő sőt ócsárló tudomány adatik elő; ezen okból az egész országban lévő mind a két hitvallásu Superintendentiáknak kötelességül adatni parancsolja hogy a vallásban és szent történetekbeni oktatásra való könyveket a RCath. vallást ócsárló minden soroktól tökéletesen tisztítsák meg, bizonyosok lehetvén abban, hogy ők,

kiknek tisztjökben van a könyvvizsgálókra felügyelni és a' hibásokat megfenyíteni, jövőre minden észrevett illy kihagyásukért szigoruan és közvetlenül felelet terhe alá fognak vonatni. Gróf Brunszvik József Budán 1808 Decemb. 27^{én}

Ezen magyarrá hiven lefordítottatott K. K. Intézményekből eléggé látni nem csak a' Magyarországi Evangélikusoknak, de különösen a vegyes házasságnak akkori korlátolt állapotját; egyszersmind ez utóbbi ügynek jelen állását az akkorival összehasonlítani nem lenne tám egészen érdektelen.

Karlovszky József helyb. oktató levele. Közelebb érdekel minket ez, ami Ekklesiánkhoz intézett levél, melly a helyb. professori oskolának állapotját tárgyazza és így következik: Nemes és Szent Ekklesia! s.a.t. Már ez előtt vala szándékom a N. és Sz. Ekklnak kivált két dolgot bejelenteni, de mivel ah[h]oz alkalmam nem volt, mind e' mai napig elhalasztám; most tehát egész alázattal terjesztem f.[el] 1^{ször} Én mult oskolai évben önként anélkül, hogy arra lekötelezve vólnék, külön tanítottam nagyobb tanítványimat, az az Rhetorokat, külön a' kisszebbeket az az Syntaxisták[at] és Grammatistákat, vélvén, hogy így valami hasznos dolgot teendek; de tapasztaltam, mikép[p] ez az oktatási mód magamnak is igen terhes, a tanulókra nézve sem igen hasznos. Magamnak igen is fáradságos, mert a mindennapi letzkék-

54. oldal

1808

re készülésem mellett naponként egész nyólcz óráig kéntelen valék beszélni 's munkálódni, melly terhet csak az ismer, aki tapasztalta: tanítványaimra nézve ez nem igen hasznos, mert minden igyekezetem mellett mindjájoknak eleget mégsem tehettem. Fáradoztam ugyan lehetőségig, nem is mondhatnám, hogy hasztalan lett volna munkállódásom; mindazáltal annyit mégsem végezheték amennyit kívántam. E' szerint eltökéltem magamat a N[emes] és Sz.[ent] Ekklesiát az iránt kérni meg, hogy hivatalom, vagy meghívó levelemnél fogva, két esztendei itt munkállódásom után egy osztályt tőlem elvonni méltóztatnék. Maga a dolog mibenléte mutatja, mellyet? azt t.i. amelly nem is létezik, a Rhetorikai osztályt. De azt kérdi tám valaki: hát miért nints? azt mondja tám hogy így a mi oskolánk nem fog növekedni, de hanyatlani – erre én így felelek: magam is a' véleményben vagyok, de nem vagyok annak oka, mert lehetetlen, hogy a mi időnkben egy iskola minden alapítvány vagy úgy nevezett tápintézet nélkül növekedjék. Mult évben is még egyszer annyi Rhetoraim lehettek volna, oka pedig annak, hogy nem vóltak egyedül tápintézet nem léte. Véleményem szerint igen jó volna, ha a N. és Sz. Egyház bizonyos alapítvány megszerzéséről jó idején gondolkodni méltóztatnék, mellyből legalább csak a mendikások¹⁰⁸ tápláltatnának, mert látjuk, hogy most alig van, ki a Rector Uraknak a temetéseken énekelni segítene. De még tám valaki úgy vélekednék, hogy ha a Rhetorikai osztály eltöröltetik, nekem kevés dolgom lesz a kevés tanítványokkal. A munkát ugyan nem kell nem lehet a tanulók nagy száma szerint becsülni; de ha mégis valaki így vélekednék; az alsóbb oskolai osztályokban úgy is sok a tanuló, engedtessek át nekem a Donatisták tanítása, ezek a' Grammatistákhoz könnyebben csatolhatók és az alsóbb osztálybeli tanítók aztán sikeresebben fognának munkállódni, én kész vagyok annak elfogadására De azon esetre megkívánandom, hogy ezen Donatisták is keményebben szorittatván az oskolához, attól elne vonattassanak.

2^{ör} Másik fő dolog, mellyet a Ns és Sz. Egyházzal Kénytelenitetem közleni az, hogy én ezen szük időben kiszabott díjammal ki nem jöhetek. Senki ne gondolja, hogy eb[b]eli panaszra nints semmi alapos okom. Isten tudja legjobban, mint kell fukarkodnom. És ha abban bárki még is kétkedik, vegye, kérem számba csak az élet legfőbb szükségeit és azoknak nagy árát,

---

¹⁰⁸ A református legátust kísérő és ünnepi köszöntőt mondó, adományokat gyűjtő, valamint a szolgálatok alatt éneklő kisdiákokat hívták mendikánsnak.

és hasonlitsa egybe azokat jövedelmekkel, 's meg fog győződni, hogy jelenleg abból élni lehetetlen. Ennél fogva folyamodom a Ns. és Sz.

55. oldal

1809

Ekklesiához, nemkülömben, mint gyámnyámhoz, méltóztatnék valami módot keresni felsegélésemre, hogy így én a nyomasztó szükség és gond alúl feloldatván vidámabb lélekkel és hasznosabban hivatalom kötelességeiben eljárhassak. Amit ha a N. és Sz. Egyház megadand, én részemről teljes buzgalmat igérvén, hálás szívvel maradok, Nyiregyházán Sept 11. 1808 a Nemes és Szentegyháznak alázatos szolgája Karlovszky Jó[z]sef Rector és Profess.[zor].

Ezen felírásnak mi sikere lett légyen, semmi módon nem lehet kinyomozni, de hogy a másodrendű kérelem nem maradhatott kívánt siker nélkül, könnyen hihetjük, ha meggondoljuk, mikép[p] Ekklesiánk minden e'f[f]éle esetben tisztviselői iránt anyai szeretet 's jószívűséggel viseltetik a másokra nézve hihető, hogy a' Rhetorikai osztály idővel magától is elenyészett, minthogy lakosaink akkor még kevésbé mint jelenleg érezték szükségét vagy inkább hasznait annak, miszerint fijaikat több tudományokkal megismertetni, és ha ügyesek, őket a tudományos pályára utasítani hajlók lettek volna, de sőt korán is elvonták gyermekeinket az iskolától. Más részről pedig, ami idegen, kivált szegényebb sorsu tanulókat ezen iskolához édesgetett volna nem létezett. Kivánatos sőt ezen városra nézve üdvös volna, ha mind eddig nem történt, mielőbb itt kebelünkben olly tápintézetet alapítani, hol nem annyira idegen, mint inkább helybeli szegénysorsu, de a tudományos pályára született gyermekek élelmeztetvén a Rhetorikát itt végezhetnék, aztán nagyobb Tanodákon könnyebben magokon segitendők. Így mindinkább növekednék a tudományosan kimivelt Nyiregyháziak száma!!

Már a' követk.[ező]

1809^{dik} év

Ezen történetkönyvhez igen kevés anyagot nyújtott az írónak; sőt Egyházunkat közvetlenül illető egyetlen egy tárgya sem vala kinyomozható. Ekkor vagy semmi nevezetes dolog nem történt, vagy legalább emlékezetünkre fen[n] nem maradt. De tám még sem lesz felesleges itt átalján megemlíteni a' Francia háború viharait, melly ez évben rémitőleg fenyegette édes honunkat is, és amellynek következtében a NM. Helyt. Tanácstól többrendű parancsolatok adattak ki.

K. K. Intézkedések. A' jelen sürgetős nagy szükség azt hozván magával, hogy minden különbség nélkül minden elbocsátott katonák, kik országszerte még életben vannak, minden haladék nélkül nyomban az illető regementekhez visszatérjenek, és e' végre a legközelebbi katonai tiszt-

56. oldal

1809

viselőség előtt okvetetlenül magokat jelentsék. Külömben szökevények gyanánt az ezekre szabott legkeményebb büntetés alá vetendők; azért illy elbocsátott katonák visszautasítása tekintetében mint minden törvényhatóságokhoz ezennel elrendelés intéztetett, ugy ezen Superintendentiának is meghagyatik, hogy a szószékről ki hirdetés utján is a népet annak szüksége felől felvilágossítsa, miszerint az elbocsátott katonák haladék nélkül a regementekhez siessenek.

2. A' magyar fő haditanács bejelentette, hogy az országban létező számos katonai ispotályokban igen nagy szükség van vékony rongyokból készült és¹⁰⁹ nagyobb mennyiségű tépetre; azért

---

¹⁰⁹ áthúzza

ezen K. helyt. tanács¹¹⁰ meghagyja a Superintendentiának, hogy e' részben az illető lelkészek által is a közönségeket és egyedeket buzdíttatni el ne mulassza; és mihelyt a tépet nagyobb mennyiségben összegyűjtetik, vagy a viceispányok, vagy a sz.[abad] k.[irályi] városokban a birák által a legközelebbi hadi biztosnak kezéhez szolgáltatassék; a szegényebb sorsuaknak egy egy font tépettől 10,12 xr fog fizettetni. (Hasontárgyu K. intézvény költ még April 11^{én}.)

Ugyan ezen 's következő hónapokban a legfelsőbb parancsolatra minden Ekkleziáinkban a' háború szerencsés kimenetele 's közbékességért könyörgések is tartattak.

Junius havában pedig a cs. k. család, jelesen a császárné, Ferdinand korona örökös, koronát vivén magokkal az ellenség előtt sietve Nyiregyházán keresztül utaztak. Illy zavar illy veszélyteljes körülmények közt, hihető, hogy Egyházunkban sem történhetek különös 's figyelemre méltó változtatások.

Kassai Evang. Ekkle. Megjegyzésre méltó itt, hogy ez évben gyűjtettek kegyes ajánlások a Kassai evang. templomra, mellynek falai állottak ugyan már, de ottani Evang. hivek is egészen már kiköltekeztek volt, 's Keresztény adományokból a templomot ez évben, ha nem is egészen, legalább használhatókép[p] elkészítették.

N[agy]Károlyi Evang. Ekkle. Nemkülönben a N[agy]Károlyi evang. Ekklesiának is, melly múlt évben az esperességileg oda kiküldetett Szirmay Ádám és Nagy Sámuel helyb. lelkész közbenjárásával czélszerűen elrendeztetett, temploma August. havában vala felszentelendő. A' N[agy]Károlyi hivek két izben kérték meg Főt. Szontagh Sám.[uel] Superint. Urat sziveskednék betses jelenlétével ezen ünnepélyt diszesíteni; de ő, részint aggkora, és amint háborus időkben szokott lenni, utazás veszélyei, részint a' Lengyel határ széleken dühöngött háborúságok miatt eb[b]eli kérésökre nem

57. oldal

1810

hajolhatván Nagy Samuel helyb. prédikátort rendelé oda maga helyett, azon szives nyilatkozással, hogy mihelyt a háború viharai lecsendesül, a köz kívánságnak megfelelni akarván a' Nyiregyházi, N[agy]Bányai,¹¹¹ Svábolaszi Egyházakat, és így a N[agy]Károlyit is ohajtana meglátogatni.

Erkölcsei állapot Nyiregyházán. Bizvást ide igtathatjuk, amit a hiteles szemtanútól hallánk, hogy ezen és követk.[ező] több években Nyiregyházán egyszerű viselet, erkölcs tisztasága, kivált a fiatalságnál csendes lelkület vala látható. Voltak több olly házak, hol a mesterlegények vasárnapokon egybegyülekezvén vallási tárgyakról beszélgetének, vagy az irás[ban] és számvetésben gyakorolták magokat, az ugy nevezett katekizációkat igen pontosan látogatván, mert czéhbéli előljárok által arra atyailag ösztönöztettek; a leányok többn[y]ire Nagy Sam. [uel] prédikátorhoz jártak a katekizációhoz készülni, mert szégyennek tartatott, ha valaki a gyülekezet előtt megkérdeztvén nem tudott felelni. És ez valóban nem csak dicséretére vállik akkori fíjatláságnak, de oda is mutat, hogy az vallásosabb, bizodalmasabb és tisztább erkölcsü is volt. Altalján a lakosok is bizodalommal viseltetének egymás iránt, 's a' városháza őket, mintegy közoltár minden ügyben összpontosítá. Ha ollykor a durvaság és szállási bárdolatlanság kihágásai adák elő magokat, azokat az előljároság nyomba büntette 's kemény szigoruság által mindjárt a szikrában elfojtotta. A mi Ekklesiánknál pedig egyházfi 's egyéb hivatalt kiki szivesen felvállalt, mert aztán a városi tisztviselőség különös kedvezéssel volt ő iránta. Ha csak ezen rövid vázlatot is a mostani jelenetekkel összehasonlítjuk, bizonyosan nem kis külömbséget látandunk. De fedezzük fel, mit rejt magában az

---

¹¹⁰ áthúzza

¹¹¹ Nagybánya/ Baia Mare, Románia

Szállásokon tolvajságok. Városunk jegyző könyve bizonyítja, hogy a' szállásokon történt gyakori tolvajságok megszüntetése tekintetéből jónak találta és javasolta az uriszek a város előljáróinak, neveznének ki magok közzül egy felvigyázó hadnagyot arra fölhatalmazottat, hogy bármikor tetszik maga mellé vévén két, vagy ha szükség úgy kívánná több tizedest is, a szállásokat szemesen vi[z]sgálja és a kóborló, bitang 's tolvaj embereket elfoghassa. E' szerint tehát már akkor szállások valának a gonoszság 's tolvajságnak fészkei, és olyan helyek, hol a gyermekek és felserdült fiatalság minden oktatás és szép példa nélkül naponkint inkább a ro[s]szban

58. oldal

1810

mint a jóban gyarapodtak. Vajha már rég több józan életü férjfiak tanitókúl rendeltettek volna a népesebb szállásokra; ilyenek a' városi tisztviselőknek is olykor sokban hasznos felfedezésekkel szolgálhatnának!

A' helyb. RomCathol. templom építése tárgyában April 12^{én} következő határozat hozott: Meglévén a helybeli plébánusnál a templom rajza, a' szerint azon kövekből, melyek a' hely színén le vannak rakva, mivel azok különben is veszendő állapotban volnának, folytassa a' fen[n]álló falak készítését és azon darab templomnak elrekesztését, hogy addig is, mig az egész lezajlott templomhoz tehetség leend, az Isteni tiszteletet lehessen folytatni, de ezen munkától elmaradandó köveket pedig adja el a városiaknak árverés útján a helyb. uraság tisztjének jelenlétében, a beszédendő pénzt más költségekre fordítván. Mindazon által, hogy ezen munkához annál sikeresebben lehessen fogni, mindenek előtt Kanonok Úr tétesse meg a Tokai Kőmives mesterrel a leendő költségnek mennyiségét, és az az építésnek folyamatjában szolgáljon sinor mértékül a már beszédett pénznek kiadásában, melly az építésre van felajánlva. Melly pénz pedig mindenkorig haszon nélkül a városiaknál beszédetlenül hever, azt a város birái szedjék be, és minden késedelem nélkül adják által Kanonok Úrnak, ha pedig valaki fizetni nem akarna vonakodnék a helyb urasági tiszt által szorítottassék.

Báró Szepesy Ignác Kanonok Úr Ő Nsga, mint az Egri Érsek Ő Excell. Küldöttje a templom építése sikeresebb kieszközlése végett hozott ide bizonyos pontokat, mellyek részint parancsolatokat, részint kéréseket foglalnak magokban; a küldött Kanonok ígérte itt szóval, hogy ha a költség kevés lenne illy szabályok mellett is, ő fog a többiről godoskodni. August 19^{én} lásd a város jegyzőkönyvét.

Schulek Gáspár, mint hittudomány jeletje, a külföldi egyetemekre készülvén kimenni, Julius 14^{ik} 's köv.[etkező] napjaiban Nyiregyházán mulatott, és pártoltatás 's felsegíttetés végett némelly előkelőbb házakat meg is látogatott, az Ekklésia, mellynek később lelkésze lett, cassájából pedig kapott 5 f. Ugyancsak ezen hónapban Jurányi és Király Urak oskolájok náddal fedetett bé, melly munka 121 f 12 xr került.

August 19^{én} Miller János helyb. Plébánus, Báró Szepesy Ignác javallatára megkérte a mi Lelkészeinket, buzditanák a' szószékről az evang. népet a RCathol. templomra gyűjtendő kegyes ajánlásokra, mit ezek tellyesítvén hiveink között is azon szükségre nem kis pénz summa

59. oldal

1810

szedetett össze. Illy Szent célra t. i. Apáink ősi vallásosságnal fogva mindenkor készséggel adakozának, de képzelhetni, leginkább most, midőn a helyb. RCathol. Ekklesia mintegy barátilag engesztelő kezet nyújtva miénknek, szükséges segedelemért őhoz[z]á bizodalmasan folyamodott.

Az Egyházi sokféle fizetésekben nagy hátramaradás. Egyébiránt most volt az az időpont, midőn Egyházi soknemű sok czimű fizetések leginkább sürgettettek; majd az Esperességi majd a Kerületi pénztár, majd az Agentiale és Cathedraticum, majd az Esperességi segéd pap és Insurrectionalis Caplán majd az Eperjesi Collegium és özvegyi pénztár, rendes és rendkívüli szükségek czime alatt fizetendő de nagy részint, nem ugyan nálunk, de más Ekklesiáknál hátramaradt summák lefizetésére a lelkes Joob Mihály esperességi és nem különben buzgó Berzeviczy Gergely kerül. Felügyelők minduntalan körleveleikben és az egyh. Gyűléseken is buzditották az Ekklesiákat és a Patronatust még inkább. Méltán, mert több Ekklesiák és Evang. Földesurak vagy nem adakoztak olly Egyh. Intézetekre, vagy a megajánlottat is igen rendetlenül fizették. Erre czélzott ama hires tudós Fejes János, midőn Eperjesen Föt[isztelen-]dő Szontagh Sam.[uel] Superint. felszentelése alkalmával 1808-ban tartatott Egyházkerületi gyűlésen elmondott beszédében a többi közt imigy szól[ott]: „Desunt rei Evangelicae et Domini terrestres et nobiles et ministri et Rectores et ipsa inferiorum classium populi multitudo. Gusta gustae querelae momentum est, quod multi Domini terrestres et nobiles opem suam denegent Ecclesiae. Instituta omni generis florem Ecclesiae promoventia non alias possibilia sunt, nisi omnes quantum possunt, lubenter conferant. Quot vero sunt, quibus narratur fabula surdis, dum instituti alicuius promovendi causa verba ad ipsos fiunt? dum caritativae symbolae petuntur ab iis? imo vel exiguum illud pensum quod alumnea¹¹² et cetera indentidem exposcunt, quam parca multi propinant manu!”¹¹³

Szinte illy érzettel ír Joob Mihály is 1810-ben egyik körlevelében: „Frigiditatis cujusdam in adjuvendis rebus sacris faule subsumi possumus, dum ea, quae sponte et benevole tanto cum zelo obtulimus nunc neque ad iteratas adursiones praestare oproperamus.”¹¹⁴ Kétségbe tehát nem lehet vonni, hogy mint az Egyházak, ugy szintén sok Evang. Földesurak az általok fizetendő illetőségekkel hátramaradván méltán intettek és hidegséggel is a vallás szent ügye iránt méltán vádoltattak. De a dolgot a követk.[ező] sorok még jobban fogják megfejteni.

Esperességi Gyűlés Erdőbényén. Ez Jun 27-én tartatott Szirmay Ádám Úr kastélyában. A „mi Ekklesiánkból jelen voltak Nagy Samu, Bodiczky Ádám

60. oldal

1810

Karlovszky József Prof.[essor] Itt legnevezetesebb tárgy vólt azon érzékeny panasz, hogy sokan vannak, kik a kerül.[eti] pénztárba még mit sem ajánlottak vagy ajánlottak ugyan, de mindeddig le nem fizették, vagy az ígért summától járandó kamatot nem fizetik, és így a restancziák¹¹⁵ 3000 f felül nevednek. Mire azonnal a Conventben a Földesurak és Lelkészek közzül többen készpénzben vagy kötelezvényekben tevék le önkéntes áldozatjokat. Ezen kívül több üdvös határozatok is hozattak az eb[b]jeli ajánlásoknak az Esperességekben leendő gyűjtése iránt, mi szerint az Egyházkerületi pénztár tetemesen öregbedett. Ezt pedig az akkori lelkes Felügyelőknek leginkább köszönheti az evang. testület. Másik fő tárgy volt azon kérelemnek felterjesztendése, hogy az Insurrectionalis Caplán – ekkor Thaisz András

¹¹² iskolai tápintézet

¹¹³ Cserben hagytak evangélikus ügyeket, földi urakat, nemeseket, szolgáltevéket, vezetőket, alattvalókat, tömegek seregét! A panaszos hang pillanata ez, mivel sok földi ember és nemes megtagadja saját egyháza segítségét. Minden intézménynek munkálkodnia kell azon, hogy ahogyan csak tud, virágot (vagyis hasznot) hajtson az eklézsiának, mindenki, ahogyan képes rá, vidáman átadva magát ennek. Hány igazról szólnak néma mesék, a tettekrész intézményekről vajon szólnak majd elhaló szavak? Mindaddig a nagyrabecstülés jelét kívánjuk tőlük? Vagy a csekélység mélyéről azt a köteleiséget, amit a növendékek és más személyek követelnek, melyet sokan szűk marokkal mérnek!

¹¹⁴ Némi hidegség és lustaság lappang a folyamatban lévő szent ügyekben, míg magunktól önként a jelen pillanatban oly nagy buzgóságot nem mutatunk és nyomást nem gyakorlunk.

¹¹⁵ hátralékok

– ezentúl ne az egyházkerülettől, hanem mint a Reformatikusok részéről működő Caplan az Insurgensi pénztárból fizettség és az eddig is rá fordított költség térítessék meg a kerületnek. Mindezeket, bár Ekklesiánkat közvetlen nem illetik; reméljük még is, némely olvasó érdekeseknek fogja találni.

K. K. Intézkedések. Jul. 10^{én} költ parancsolatban m[eg]hagyatik a Superint[en]d[entiákn]ak, hogy amennyire lehet körülállásosan és az illető gondnokokkal egyetértőleg tudomásul terjessze fel: mi alapítványok, melly nagy summában és mellyik külső akademiáknál léteznek a magyar agost. evang. tanulók részére? hogy e' dolog érdemében aztán helyes tudósítást lehessen a legfelsőbb helyre adni.

Jul 7^{én} költ. K. parancs következtében: minthogy Ö cs. k. Felsője ezen Suptdnak már 1806-b.[an] költ K. K. Intézkedésben parancsolta, minél előbb felküldeni véleményét az iránt: mi módon lenne a hittudomány Posonyban az agost. evang. tanulók részére legjobban elrendezendő és megalapítandó? ugyancsak ezen Superint[en]d[entiákn]ak újra meghagyatik, hogy véleményét ezen dolog érdemében egy hónap alatt okvetetlen felküldje innét a legfelsőbb helyre előmozdítandót. Parancsolatik továbbá, hogy jövőre a' külső egyetemekre menendő ifjak bizonyítványaikban a szülék, szülőhely, tanulmányok is feljegyeztessenek, és milly előmenetellel tanultak, lelkészek akarnak e' lenni, millyen az ő gondolkozásmódjok és erkölcsük? Különben uti levél végett ide hasztalan fognának fáradozni, és azt is csak az eleve nyertt legfelsőbb engedelem mellett kaphatják.

Aug. 13^{án} költ. K.[irályi] par.[ancs] köv[etk]:[ező] A' végett, hogy a Cathol. valláson nem lévő Lelkészek által már eddig is gyakran végre hajtott bár keményen tilalmazott esketési esetek jövőben kikerültethesse-

61. oldal

1811

nek; Ö cs. k. Felsője olyan Lelkészeknek szigorúan, még pedig a hivataltöli elmozdítás büntetése alatt kötelességökbe tenni méltóztatott, hogy a hoz[z]ájok folyamodó jegyesek állapotját, jelesen pedig azt nyomozzák, mi hitűek legyenek vagy valának az ő szülék, tanúk jelenlétében gondosan vi[z]sgálgják, és ha valamelyik részt olyannak találndják, mellynek a törvény szerint Cathol. kellene lenni, kivéven ha ez az átmenetel engedelme felől hiteles bizonyítványt előmutatna, olyat, különben is érvénytelen leendvén az esketés, nem csak esketni ne merjenek, de azonnal az illető Cathol. paphoz is utasítván, ezt a dolog mibenléte felől értesítsék, minthogy a Cathol. papok is felelet terhe alatt tartoznak a törvény szerint leendő Cathol. személyekre vigyázattal lenni, miszerint azokat azon vallásnak, mellyet törvény éretelmében követniök kell, kötelességeire visszahozhassák és abban megerősítsék.

Oktob 22^{kén} költ K.[irályi] par:[ancs] minthogy a bankó czédulák eltörlesztésével gyakori folyamodások történtek azoknak beváltása végett és következtetni lehet, hogy az eltörlesztett bankó czéduláknak kivált a contribuens¹¹⁶ nép által eddig elő elmulasztott beváltásának oka az, hogy a legfőbb rendelések ez iránt mindeneknek, főképp pedig a contribuens népnek értésére nem estek, annál fogva Ö cs. k. Felsője, kivált a dicasteriumok[nál]¹¹⁷ és törvényhatóságoknál e miatt fen[n]forgó sok irkálást meg szüntetni kívánván, kegyelmesen megparancsolta, hogy az öt forintos bankóról szóló legfelsőbb K. rendelés, miszerint azok csak 1811 Jan. utolsó napjáig leendenek folyamatban, aztán utolsó Juliusig csak a bankó hivataloknál beválthatandók, a sz.[abad] k.[irályi] és nagyobb mezővárosokban bármilly czélszerű módon, helységekben pedig papok által a' templomokban összegyűlt népnek, három izben, még pedig olly óvás mellett hirdettség ki, hogy aki azalatt a beváltást netalán elmulasztaná, azt egyedül gondatlanságának tulajdonítsa.

¹¹⁶ adófizető

¹¹⁷ Az uralkodónak alárendelt, nem rendi jellegű központi államhivatal, kormány szerv a 16–19. században.

Ezen e'k[k]ént berekesztett első évtizednek történet irata ugyan keveset foglal magában, mi szorosan véve egyedül Ekklesiánkat illetné, de „forsan et hoc olim meminisse juvabit!”¹¹⁸
Következik az

1811^{dik} év

itt már a harangokhoz készített munká, de kivált a nálunk tartatott Egyházkerületi Gyűlés, 's egyik iskolatanítónk halála és más keresése vonják magokra a figyelmünket.

Egy veres zászló Febr. 25^{én} szereztetett meg, melly még most is tüzi veszedelemkor a torony ablakán tüzetik ki a városnak azon tájára mutatván, ahol a tűz kiütött. Ez igen czélszerű mutató kivált a távolabb lakók összecsoportítására.

62. oldal

1811

Stola. Mart. havában tartatott Ekklesiái számadás alkalmával méltó tekintetbe vévén ezen Ns Egyház a bankó czédulák sorsát, nem különben a nagy drágaságot is, és innet eredt méltó panaszait a helyb Lelkész és Tanító Úraknak; a stólat olly formán határozta fizetendőnek, hogy a keresztelés[től] és avatástól 24 xr helyett 1 f.¹¹⁹ az esketéstől 1 f helyett 2 f, halotti prédikác[zió] 1 f helyett 1 f 30 xr kisebb temet.[éstől] 45 xr, a Rector Uraknak pedig nagyobb temet.[éstől] 30 xr helyett 45 xr kisebb tem.[etésől] 30 xr fizetődjék. Ekkor nem csak nálunk de minden Szab.[ad] Kir.[ályi] és mező városokban főképpen, ahol a' lelkészek és iskolatanítók nagyrészt kész pénzzel fizettetnek, esperességi és kerületileg illy forma fizetési javítás rendeltetett, mert mindenfelől jöttek panaszok. Ezen tekintetben a Nyiregyházi Egyházkerületi gyűlésen határozattá lón, hogy minden Ekk. Felügyelők gondoskodjanak arról, miszerint nem csak a bankó czédulák devalvatiójának¹²⁰ időpontjára nézve, de jövőre is, amidőn a váltóczédula lesz folyamatba a Salariumok¹²¹ úgy fizettesenek, amint azt az idő mostohasága és a meghívó levélnek kötelező ereje hozza magával. Illy pénzbeli nyomasztó körülményeket és onnan következő sinlést¹²² Ekklesiánk keresztényileg méltatván nemcsak a fentebb megjegyzett stólat nagyította, de April 12^{én} az úgy nevezett Passiók énekléséért eddig fizetni szokott 4 f 30 xr helyett 5 f rendelt fizetni.

Harang. A középharang koronájáért, amit a' számadási könyvből kitetszik April. 2^{án} 24 f 45 xr fizetődött. Nagy Mihály Kassai ács mester Aug. havában készített haranglábat. Ezen kívül csináltatott Ekklesiánk a' harangok felhúzásához egy 85 öles kötelet, amellyre felment Kender 300 f-ba került a munka 160 f, nyomott pedig a kötél két mázsát.

Paplak. Május 9 és köv.[etkező] napjaiban Nagy Samuel parochiája és a mellette volt magtár náddal fedtetett be; több efféle kiigazítások is történtek a már akkor templomon kívül volt öt Ekklesiái épület körül; de ezek részint a' számadási könyvben találhatók, részint érdektelenek, vagy már egészen felejtvék. Az akkori lelkes Ekklesiái Felügyelő Mátyik Péter egy igazán vallásos és becsületes ember, serényen és lelkiismeretesen mindent elköveté, amit az épületeknek jó karban tartása és az Ekklesia java megkivánt.

Egyházkerületi gyűlés Nyiregyházán. Ezt megelőzte Septemb. 24^{én} Miskolczon tartatott Esperességi Gyűlés hol 405 f-ra menő ajánlatok tétettek az Esperességi pénztárba. A' hálás

¹¹⁸ „talán egyszer jól fog esni, ha erre is gondolunk!” <https://www.arcanum.hu/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-pallas-nagy-lexikona-2/f-9118/forsan-et-haec-olim-meminisse-juvabit-9F47/> 2017. 12. 12.

¹¹⁹ 1 forint = 60 krajcár

¹²⁰ a pénz értékének csökkenése

¹²¹ fizetés

¹²² sinylődést

emlékezetre méltó Berzeviczy Gergely körlevelében Egyházkerületi gyűlést hirdetvén Nyiregyházára Oktob. 21 tartandót, miután az ott tárgyalatás alá veendőket röviden előszám-

63. oldal

1811

lálta volna, igazán gondos atyai szeretettel ajánlá a ns patronátusnak és Ekklesiáknak kegyébe a Lelkészeket és oskolatanítókat úgymint kik a bankó czédula devalvatiója által annyira megkárosodtak, kik mostan terhes és nagyfontosságú hivataljok mellett legnagyobb szükségét fognak érezni – hogy őket csak Januar utolsó napjáig, legalább addig is, míg reájok nézve további rendelés hozatik, rendkívüli módon segíteni kegyeskednének. Így tesz az igaz emberbarát, ki midőn maga, mint óhajtaná, mindnyájokat nem bir felsegíteni, siet mindenfelől mielőbb segedelmet összeszerezni az inség enyhítésére. A Kerül.[eti] Gyűlésre megjelentek: Szirmay Antal, Desseoffy Tamás, Májer Mátyás, Risz Pál, Budaens György és mások nagy számmal. Berzeviczy Gergely és Szontagh Samu Superint. elnöksége alatt (ez utóbbi Nagy Sámuel parochiáján volt szálva) tartatott gyűlés a' professori oskolában. Itt hirdettetett ki Roth Teleky¹²³ Grófnő testamentoma,¹²⁴ melly szerint Ő Nagys.[ága] az evang. oskolai Stipendiumokra¹²⁵ 100 000 f alapitványt tett. Itt vétetett fel és kivált T[isztelen]dő Vallaszky Pál hathatós közbenjárása és szóllása által el is döntetett a Dopsinai Ekklesia és Lelkésze Rufinyi¹²⁶ közt volt régi 's nehéz pör. Itt hatalmasan ajánlatott az Ekklesiáknak pénzszedés az egyetemes oskolai alapitványra, melly pénzt aztán az egész Kerületben Ekklesiánként magok a Lelkészek házról házra gyűjtöttek. Itt olvastatott és közhelybenhagyást nyert az úgy czimzett Coordinatio Ecclesiarum¹²⁷ mellyet Berzeviczy Gergely készített. A' gyűlés előtt bevett szokás szerint Szent beszédet tartott Nagy Sámuel helyb. Lelkész, oltár előtt szolgált Főt. Szontagh Sam.[uel]Suptd. Nagyszámú vendégeit Ekklesiánk pompásan megvendégelte, ebéd tartatott Király János oskolájában. De azon felül kivált. Ns Kováts András, Dióssy Tamás, Benkő István Sexty András és mások gazdagon tractáltak.¹²⁸ A' Convent harmadik napján hiveink szives és többszöri kérésére Vallaszky Pál tartott Isteni tiszteletet és Gal 4. v. 14.¹²⁹ texusból mondott sz. beszédében megditsérte a Nyiregyháziak példás vendégszeretetőket. Az Ekkles. költött ezen alkalommal 1225 f. Illy nevezetes gyűlésnek, kivált hogy kebelünkben tartatott, és Egyházi könyveinkben még sehol nints nyoma, tárgyait és határozásait terjedelmesebben ide igtatni, tám nem lesz érdektelen.

A Nyiregyházán tartatott Kerül.[eti] Gyűlés. Anno 1811. 21 et subsequis mensis oct[obris] diebus celebr[at] conventus generalis Tibiscanus in oppido Nyiregyhaza: cujus sub ingressu Rev[erendissimo] D[omino] Sup[erinten]d[e]nt[ia]e Samuele Szontagh devoti praeorante, Sp[ectabili] D[omi]no Insp[ectore] Distr[ictus] Gregorio Berzeviczy de ead[em] et in K.[akas] Lomnicz energicam praeparativam orationem dicente, Sp[ectabili] porro D[om]ino Michaele Joob de Fancsal, qua Sen[ioratu] Hegyaljensis

¹²³ Teleky-Róth Johanna grófnő

¹²⁴ végrendelet

¹²⁵ ösztöndíj, hozzájárulás

¹²⁶ Ruffiny János dobsinai lelkészt 1767-ben a gömöri főesperesség főesperesévé, 1779. július 28-án pedig superintendenssé választották. 1779–1791 között, haláláig volt püspök. Fia, Sámuel is lelkészként szolgált.

¹²⁷ A protestáns egyház szervezetére és jogviszonyaira vonatkozó szabályok („evangelica coordinatio”).

¹²⁸ traktál, mindennel ellát

¹²⁹ Galátziabeliekhez írt levél 4:14. És ti mégsem estetek abba a kísértésbe, hogy engem testi erőtlenségem miatt megvessetek vagy megutáljatok, hanem úgy fogadtatok, mint Isten angyalát, mint Jézus Krisztust.

1811

Inspectore I[llustrissimum] ac V[enerabilem] Conventum humanissime salutante: conclusum, ut orationes ha protocollo Districtuali inserantur. Quibus, praemissis¹³⁰

1. Lecta sunt Exc[ellentissimi] D[omini] Petri Balogh de Ótsa, qua supremi Aug[ustanae] Evang[elicae] Confer[ent]i[a] Regno Inspectoris d[omini] d[ei] 29. Martii a[nno] c[urrentis] ad superintendentiam hanc dimissae literae, mediantibus quibus quemadmodum reliquas 8. ac Ven[erabiles] Sup[er]int[en]d[ent]ias ita et hanc intuitu erigende in Regno hoc Fundi studiorum Evang[elicorum] confecta svavi modalitate excitat et exstimulat:¹³¹ Superintendia haec grato animi cum sensu acceptas propositionem Suae Exc[ellentis] erigendi Fundi Studiorum Evangelici, qui omnibus quatuor Sup[er]int[en]d[ent]iis angl[icis] communis fix, cujus administrationem habeat Generalis conventus, annue reddendas rationes, qui impendatur, ad facilitandam alumneorum et professorum inscholis nostris majoribus subsistentiam, eo expresse addito, ut etiam ad augenda et perfectius reddenda studia prosertim Theologica convertatur, retento tamen semper inalienabili jure nostro ad exterarum universitates excundi. Atque hoc scopo collectam generalem per omnes Senioratus et communitates posteaquam terminus mutationis schedarum bancalium viennensium exspiraverit instituendam decernit, et quidem itam, ut in singulae Ecclesiasticae communitatis ambitu V[enerabili] D[omini] Ministri, quorum sacro zelo id prasertim commendatur, cum schola docente et uno vel duobus Deputatis ex communitate honoratioribus circumeant, collectam instituant, eandem vel statim incassent, vel in scripta obligatione excipiant, catastum exactum huius conficiant et sic finita collecta D[omi]no Sen[iori] Insp[ectori] exhibeant, qui eatenus recognitionem dabit et exactum operationis huius protocolum ducet ac D[omi]no Distr[ictuali] Insp[ectori] supremam directionem habituro resignabit. Ut haec collecta tanto meliori cum successu suscipi valeat, Extractus Epistolae Ex[cellentissimi] D[omi]ni Grat[ia]lis Inspectoris Petri Balogh et haec Superintendentiae nostrae determinatio, cum brevi Districtuali Exhortatione typis exprimantur, Senioratibus ex Ecclesiis communicabuntur, quorum Seniores V[enerabili] D[omini] Ministri de cathedra publicabunt et Ecclesiasticos suos ad provendum salutare hoc propositum hortabuntur, idem ea quoque occasione dum collectam instituerint, Singillatim facturi Cum autem creatio haec fundi communis Studiorum pendent ab eo, quid reliquae Sup[er]int[en]d[ent]iae et qualiter in negotio hoc acturae sint, finalis conclusio operis non tantum collectio pecuniae et symbolarum suspenditur, et usque quo eatenus a generali conventu et Superint[en]d[ent]iis D[ominis] Districtibus Inspector[ibus] supremam huius quoque negotii directionem habiturus certior factus fuerit. Si reliquo Superint[en]d[ent]iae non eodem zelo non in eadem unione et concentratione generalis conventus, quam unicam habemus, et pro necessaria recognoscimus

¹³⁰ Az 1811. évben október 21-én és az azt követő napokon Nyíregyházán megtartott tiszai közgyűlés, melyet az egyházkerületi főtisztelendő úr, Szontagh Sámuel nyitott meg beszédével és ugyanannak az egyházkerület felügyelőjének, Berzeviczy Gergelynek az elnöklete alatt zajlott Kakaslomnicon, ezt követően lendületes beszédet mondott Fancsali Joob Mihály, a hegyaljai idősek tanácsának felügyelője és a gyűlésen résztvevőket a legkifinomultabban köszöntötte: elhatározták, hogy a beszédeket az esperesi kerület jegyzőkönyvébe felveszik. Melyek előzménye:

¹³¹ Ócsai Balogh Péter nagyméltóságú úr, az Ágostai Evangélikus Tanács legfelsőbb felügyelője által felolvastott a superintendentiának folyó év március 29-én küldött 8 levél, melyet a tiszteletre méltó superintendentia tagjai megvizsgáltak és ezeket figyelembe véve kedvező körülmények között buzgólkodnak az országban az evangélikus tudás alapjának lerakásáért.

1811

operentur, tum haec quoque Sup[er]in[t]en[d]entia se retrahere debet, ex collectam hanc pro fundo studiorum sibi proprio convertet. Nunc autem praehabita longiori dissensione id determinat fundum hunc studiorum in Superint[en]d[ent]ia praevia ratione colligendum in capitali Summa in gremio Superint[en]d[ent]iae huius conservanda, et annum eius duntaxat¹³² legale Interusurium Dispositioni generalis Conventus substernetur, eo tamen casu excepto, si generalis conventus bona pro fundo Studiorum Evangelico deservitura cum consensu regio perennialiter acquirere posset.¹³³

2. Lectum est B Gratosum C. R. L. H. ~~ddo~~ 13. Aug[usti] a[n]ni 1810 emanatum Intimatum, quo mediante Ministris utriusque Conf[essionis] Evang[elicae] sub severissima comminatione amotionis ab officio imponitur, ut in genuinam illorum, qui copulari voluerint, conditionem inquirant et si alterutram partem, pro tali repererint, quae pro Catholica considerari debet, eam copulare non praesumant, verum ad concernentem Parochum Catholicum inviare et denunciare debeant: Repraesentatio hoc in objecto ex Conventu generali omnium Sup[er]in[t]en[d]entiarum utriusque Confessionis Evang[elicae] die 25 Jan[uarii] a[n]no c[urrentis] celebrato Suae Serenitati Caesareo Regiae D[omi]no Regni Palatino ac Exc. A. L. H. Consilio submissa, hic loci relata, pro statu notitiae sumta est.¹³⁴

---

¹³² dumtaxat

¹³³ A superintendencia hálás lélekkel és érzéssel fogadta az evangélikus tudás alapjának lerakását, mivel mind a négy anglikán superintendencia közösségétől függött, melynek a kormányzása a közgyűlés kezében volt, melynek évente számadást kell benyújtani, hogy mire költöttek: a nagyobb iskolánkban lévő növendékek és a tanárok könnyebb ellátására, gyorsan hozzátéve, hogy még a teológiai tudomány kiemelésére és legteljesebb átadására is fordítottak, mégis elidegeníthetetlen jogukat fenntartva mindig és azonnal a külföldi egyetemhez alakítják, ezzel a céllal a közadománygyűjtést az idők teljes csoportja és a közösségek támogatják. Azután, hogy a határidő megváltozásával a bécsi váltópapírokat törlesztették, eltervezték az intézmény felállítását az egyházi közösségekben a tiszteletre méltó püspök úr kívánsága szerint, melyeknek a szent buzgóságával ezt kiváltképpen ajánlják. Az iskolában oktató és a közösség mélyen tiszteltjei közül egy vagy két küldöttel körbejárnak, adománygyűjtést indítanak el, vagy azonnal behajtják, vagy írásbeli kötelezvényként elfogadják az adományt, majd a kimutatást befejezik és így összegyűjtve a legidősebb vezetőnek át fogják adni, aki ezt követően meg fogja vizsgálni és ezt a kész kimutatást bevezeti a jegyzőkönyvbe és az esperesi kerület felügyelőjétől megkapva a legfelsőbb utasítást, ki fogja fizetni. Miként ez az adománygyűjtés annyival sikeresebb, ha alávetik magukat, a nagyméltóságú felügyelő úr, Balogh Péter levelének, kivonatát és a superintendencia határozatát rövid esperesi kerületi buzdítással előadják, az egyház időseinek csoportja meg fogja tárgyalni, melyet az idők a tiszteletre méltó püspök úrral a katedráról kihirdetnek és a saját egyházuk tagjait az elképzelés üdvözlésére és az ügy érdekében való fellépésre buzdítják. Azonkívül ugyanazzal az alkalommal, amikor az adománygyűjtést elrendelik, nyilvános választás útján eldöntik a superintendencia tagjai, hogy az ügyben mit kell majd tenni. A munka végső eredménye nemcsak a pénz és a jelszavak gyűjteményétől függ, és az ügy legmagasabb igazgatásáról, a rendkívüli gyűlés eredményéről a superintendenciák felügyelői tájékoztatást fognak adni. A superintendenciánál az általános gyűlésen meghagyottak szerinti buzgósággal, egységgel és összeszedettséggel kiválóan kell dolgozni, a szükségességet kell szemlélni az összegyűjtött adományt a superintendencia magát távoltartani tartozik, egyedül csak a tudományos alapra fordíthatja. Miután a superintendenciában előzetes számadással meghatározták a legmagasabb összeget, azt a superintendencia testületénél kell megőrizni és kiszolgáltatni évente csak törvényesen, a közgyűlés rendelkezésével csupán kamatra lehet. Ez csak akkor elfogadható, ha a közgyűlés az evangélikus tudományos alapot királyi beleegyezéssel örökös kamattal gyarapítja.

¹³⁴ A kibocsátott rendelkezés felolvasatott ... 1810. augusztus 13-án, mellyel mindkét evangélikus felekezet [a mai értelemben vett evangélikus és református egyház] szolgálattevőinek a legszigorúbb fenyegetés alatt a hivatalból való elmozdítást hozzátéve elrendelik, hogy aki esketni szeretne, annak természetes legyen, hogy a házasulandók állapotát vizsgálja meg, és ha a kettő közül valamelyik házasulandó fél katolikusnak bizonyul, azt nem adhatja össze, ezt felismerve az igazságot köteles a katolikus parókiának jelenteni: Ennek a tárgynak a bemutatása mindkét evangélikus hitvallású superintendenciának a közgyűlése által ki lett hirdetve folyó év január 25-én a császár-király ... kívánsága szerint leküldve, ezen a helyen előadva, és ismertetve lett.

3. Lectum est alterius quoque ordinis B Grat. Exc R L. Consilii erga Remonstrationem nomine Sup[er]int[en]d[en]t[ia]rum utriusque. Evang[elicae] Conf[essionis] in merito Copulatoris dd 23 April[is] a[n]no c[ur]rentis exaratum Intimatum, quo mediante B. gratiosae Resolutioni supra Attacta ac sub dato 13 Aug[usti] anni prioris insignitae ultro inhaeretur.¹³⁵ Elaborata praevie hoc in merito nomine hujus Sup[er]int[en]d[en]t[ia]e repraesentatio, posteaquam perlecta fuisset, per totum approbata exstitit, qua non Sua Serenitati Cae[sare]o Regiae at L. R. Consilio submittetur verum concernentibus etiam Senioratibus extradabitur finem in eum, ut in firmitati cuiusdem V[enerabili] D[omi]ni Ministri instruantur, quo a relationibus parochis catholicis fiendis tantisper, quo ad B. resolutio supervenerit, supersedeant. Ceterum solenter indagent in circumstantias copulandorum et nullatenus copulent tales, qui per Parochos R[omanos] Catholicos copulandi fr.¹³⁶

4. Exmissa sine reserationis votorum pro officio V[ice] Inspectoris Districtualis editorum Deputatio retulit Dominium Magnificum Consiliarium Martinum Sturman 56. D[omi]ni Sp[ectabilem] Samuelem Újházi de Budamér, 53. Sp[ectabilem] Andream de Szirmay 11 vota habuisse: pluralitate votorum in V[enerabili] District[u] Inspectorem Magn[ifico] D[omi]no Cons[iliario] Martino Sturman electo electis haec suae Dom[ini] Magn[ifici] in possessione Tótyörgy Inc[li]t[i] Co[m]it[at]i Pestiensi ingremiata residenti cum agratulatione insinuabitur, ac in casum, quo

66. oldal

1811

munere hoc idem Magn[ificus] D[omi]nus Cons[iliarius] defungi nollet, nunc pro tunc Sp[ectabilis] D[ominus] Samuel Újházy de dicta Budamér, qua Dom[ino] Cons[iliario] votis proxime accedens in vice Inspectorem Districtualem conclamatur.¹³⁷

5. Institutu Rationum perceptoralium Districtus Tibiscani: Publicantae sunt rationes anni 1810 dd 29 Jan[uarii] demum posterior in objecto devolutionis Schedarum Bancalium interventa Determinatio dd 8. April 1811 et protocolum revisionis cassae Districtualis 1811, quae quidem Determinatio veluti admodum salutaris per Districtum, per totum approbatur, quoad restantias vero Ratiociniis Domini Distr[ictu] Perceptoris aequae approbatis, ea lege et provisione facta, at siquidem ultra omnem expectationem longe majores essent hae restantiae, cassa vero Districtualis idcirco nimium damnificetur, imo manipulatio perceptoralis admodum difficilis redderetur, Restantiae omnes tum Agentiales cum Interusuriales ex Ratiocinio anni [1]811. cognitae et in ipsa figum confessus Districtualis ab II. Senioratibus seorsivae excerptae jam tandem serio ac strictius a concernentibus Fundatoribus ex Ecclesiis incassentur et tanto quidem magis usque ultimam Dec[embris] a[n]no c[ur]rentis]1811 cassae Districtuali inferantur, quam

¹³⁵ Másrészről felolvastatott R. L tanácsos által, tehát mindkét evangélikus superintendencia nevében az esketés bűnében április 23-án a rendelkezést áthágtá, mivel az érintett ügyben az előző évben augusztus 13-án adták ki a kegyelmes határozatot.

¹³⁶ Előzetesen szabadultak a superintendencia határozatával a vétségből, miután alaposabban megvizsgálták az ügyet, a teljes jóváhagyás fennállt, mivel nemcsak a császár-király ... kívánsága szerint lett leküldve, hanem az idősekből álló testület is átadta a véghatározatot az esketések ügyében, amint a tiszteletre méltó püspök úr is ellátta megerősítésével, ezáltal a katolikus parókiák által megalkotott javaslatból, melyet megjelentettek a ... határozatban, melyen túltették magukat. Továbbá fel szokták kutatni a környező házásokot és azokat, akik semmiképpen nem házasodnak, akiket a római katolikus plébánosok adnak össze.

¹³⁷ A helyettes tanfelügyelői hivatalra választáshoz kiküldetett küldöttség jelentése alapján a méltóságos tanácsos úr, Sturman Márton 56, a tekintetes Budaméri Újházi Sámuel úr 53, a tekintetes Szirmay András úr 11 szavazatot szerzett a szavazatok többségével a tiszteletre méltó esperesi kerületben. A tanfelügyelőnél a méltóságos Sturman Márton megválasztása miatt a Pest megyei Tótyörgyön a tekintetes urak nem fejezték ki jókívánságaikat, rágalmazták, emiatt a tekintetes tanácsos úr ezt így vállalni nem akarta, most a tekintetes Budaméri Újházy Sámuel urat, mivel a szavazatai a legközelebb voltak a tanácsos úrhoz, az esperesi kerület helyettes tanfelügyelőjének hirdették ki.

Districtualis Dominus Gen[erosus] perceptor ob caducitatem Schedarum Bancalium, quibus Interusuria Summarum Capitalium pro hic et nunc in normali valore solvi admittantur, tempus et moram nanciscatur ea iuxta Patentales regias usque terminum praeclusi inibi contentum cum Sched[ul]is relutionalibus excambiandi.¹³⁸

6. Communitas Evang[elica] Dopsensis ratione ex ea, quod D[ominus] Petrus Paulus Schramko, qua eiusdem V[enerabilis] D[ominus] Minister complures in Ecclesia Dopsensi sepultos per Scandalosam matricae matric[ul]ae Insertionem prostituerit, satisfactionem sibi super insolenti hoc facto dari petit: Negotio introserto iam in Senioratu Gömöriensi vertente ac satisfactione, quam a Ven[erabili] Senioratu Kis Honthano idem Gömöriensis senioratus caeteroquin interpellat, tantisper praestolatur ab eventu et effectu Determinationis Senioralis.¹³⁹

7. Joannes Kunst cantor olim Dopsensis querulatur, se per Communitatem Dopsensem a statione cantorali immerito amotum esse petendo sui repositionem: querela praeent per V[enerabilem] Senioratum Gömöriensem terminata, Decisoque eius approbato, querulantem a petito amoveri.¹⁴⁰

8. Andreas Pazár V[enerabilis] D[ominus] Minister et Rector Csetnekiensis petit se Ministeriali promotione quo ocyus consolari: Instans tamquam probati characteris vir concernentibus totius Superintdiae

67. oldal

1811

huiatis Senioratibus commendetur, requiranturque ut enata ubi ubi[!] apertura eundem ad Cathedram Ecclesiasticam promovere studeant, eo a fortiori, quod et sua Excell[entissimus] Generalis Inspector Petrus Balogh ejusdem promotionem summopere urgeat.¹⁴¹

¹³⁸ A tiszai espereskerület számadóinak és adószedőinek intézményét illetően: kihirdették a számadások az 1810. január 29-i, majd utóbb az 1811. április 8-i keltezésű, visszamaradt, lejárt váltók ügyében. Az esperesi kerület pénztárának 1811. évi jegyzőkönyvét bevizsgálták, mely határidő mind az esperesi kerület, mind a teljesség által jóvá lett hagyva. Az elmaradásokat az esperesi kerület adószedőinek valós számadásával megegyezően bizonyították. Minden várokozáson felül több volt az elmaradás, és ezért az esperesi kerületi pénztár módfelett kárt szenvedett. Ez valószínűleg a leghitványabb adószedői kezelés miatt történt, és nagyon nehezen visszafordítható. Ezután minden elmaradást az ügykezelési kamatok tekintetében az [1]811. évi számadásból ismertettek és az esperesi kerület az idősek által ebben a formában kivonatot készített, végül komolyan és szorosan kötve az alapítóktól és az egyháztól behajtják és ugyan oly nagy mértékben 1811. december végén az esperesi kerület pénztárába behozzák. Amennyire az esperesi kerület nemes adószedő ura a váltó elpusztulását pótolni tudja, aminek a tőkepénz kamatából itt és most bevételez annyit, amennyiért normál értéken be szokták számítani, időt és haladékot nyerve ezzel és felülkerekedve a határidőn, komolyan és szorosan kötve az alapítóktól és az egyháztól, a királyi pátenst értelmében a zálogcédulákat behajtják és ugyan olyan nagy mértékben/ugyanolyan összegben 1811. december végén az esperesi kerület pénztárába behozzák. Amennyire az esperesi kerület nemes adószedő ura a váltó elpusztulását pótolni tudja, aminek a tőkepénz kamatából itt és most bevételez annyit, amennyiért normál értéken be szokták számítani, időt és haladékot nyerve ezzel és felülkerekedve a határidőn.

¹³⁹ Az evangélikus közösség ezen számadás szerint, minthogy Schramko Péter Pál, amely módon ugyanattól a tiszteletre méltó püspök úr igen sokan a dobsinai egyházban a rágalmazó támadás elfojtásával, mely szerint áruba bocsátotta az anyakönyveket, ezen szokatlan cselekedet után büntetést kért magára: Elmondta, hogy már a Gömör megyei idősek tanácsában is visszatérően büntették, mint ahogyan a Kis-Hont megyei, úgy a Gömör megyei idősek tanácsa is ellenvetést tett, addig várakoznak az idősek tanácsa határozatának kimeneteleire és eredményére.

¹⁴⁰ Kunst János egykori dobsinai kántor panasszal élt, mely szerint őt a dobsinai közösség kántori állásából ártatlanul elmozdította, kéri visszahelyezését: a panaszra a tiszteletre méltó gömöri idősek tanácsa határozatot hozott, mellyel az eltávolítást helyben hagyta, a panaszt a kérelemtől levásztja.

¹⁴¹ Pazár András, a tiszteletre méltó püspök úr és csetneki rektor önmaga püspöki közbenjárással kéri a gyors buzgólkodást: a teljes superintendenciának sürgető bizonyítania, hogy az összetartás az ismertető jele, ezt a helyi idősek tanácsának ajánlja és megköveteli, hogy ahol rés nyílt, ott az egyházközségi katedrához előmozdítani törekedjenek a bátrabbaktól. Maga Balogh Péter, a nagyméltóságú általános tanfelügyelő úr ugyanazt az előrelépést a legnagyobb mértékben sürgeti.

9. Nob[ilis] Dominae Annae Horváth Stansits de Gradecz Spect[abilis] condam Franc[isci] Mariássy de Markusfalva relictæ viduæ successores pro meliorandis his criticis temporibus Professorum Gymnasiorum Aug[astanorum] Evang[ellicorum] Kesmarkiensis, Leutschoviensis, Eperjesiensis et Rosnaviensis salariis deposuerunt 3000 fl[orensium] petentes fundationale hocce Instrumentum improtocolari: Fundationales hae pecuniae¹⁴² et quidem Gymnasiis Kesmarkiensi 1000 fl[orensium] Leutsoviensi itidem 1000 fl[orensium] Eperjesiensis 600 fl[orensium] Rosnaviensi 400 fl[orensium] per D[omi]num Sp[ectabilem] Districtualem inspectorem ad mentem Fundatorum depositi habentur, caeterum Fundationale isthoc Instrumentum in perennem gratitudinis memoriam improtocolatur.¹⁴³

10. Sp[ectabilis] D[omi]nus Districtualis Inspector exhibuit Testamentarium Illustr[is] condam Domini Francisci Radvanszky de eadem suae C[æsar]eo Regiæ Majestatis Consiliarii ac Insignis ordinis S[ancti] Stephani parvæ crucis equitis Dispositionem, qua mediante Kesmarkiensi et Eperjesiensi Gymnasiis nec non Districtuali Cassae in universum 14,000 fl[orensium] legantur. Testamentaria hæc Dispositio Illust[r]is D[omi]ni condam Francisci Radvanszky de Eadem in perpetuam et Indelebilem Gratitudinis Tesseram improtocolatur.¹⁴⁴

11. Clarissimi Viri: Sigismundus Carlowszky, Adamus Benka, Samuel Keresztesy, et Thomas Petri Ill[ustris] Gymnasii Eperjesiensis Professores ob depretiationem Bancalium Schedarum petunt periculum a suis capitibus et fortunis averti: Instantiam hanc ad localem Inspectoratum inviari, ut justo petito deferat, et haud promeritam sortem hoc calamitoso tempore, quantum fieri potest leniat. Et cum multos docentes cathedrae scholasticae et ecclesiasticae per ambitum superintendia hujus in eodem casu esse constet; hinc omnes concernentes Inspectoratus requiruntur, ut non tantum pro hac Devaluationis Schedarum Epocha, sed pro futura etiam, ubi schedae relictiones adfuerint, salaria in his ita solvi procurent, quemadmodum necessitatis ratis et vocatorialis obligatio et in his mutationem haud importans novarum schedarum nominalis valor deposcit.¹⁴⁵

12. Lecta est Instantia Ecclesiae Svabolasziensis restitutionem agrorum, ab Ecclesia avulsorum supplicantis: erga quam exmissio Deputationis ex conventu Seniorali ordinanda, quod idem Instantiae supplicantium indorsatum est.¹⁴⁶

---

¹⁴² hae pecuniae

¹⁴³ Gradeczi Horváth Stansits Annának, a néhai tekintetes Márkusfalvi Mariássy Ferenc özvegyének örökösei ezekben a kritikus időkben a késmárki, löcsei, eperjesi és rozsnói gimnázium tanárainak jobbítását kívánván, a fizetésekre 3000 forintot alapítványi oklevélbe bejegyeztettek: A tekintetes tanfelügyelő úr az alapítványi pénzből a késmárki gimnáziumnak 1000 forintot, a löcseinek szintén 1000 forintot, az eperjesinek 600 forintot, a rozsnóinak 400 forintot helyezett az esperesi kerület tulajdonába az alapítók szándéka szerint. A továbbiakban az alapítványi oklevelről évente hálásan megemlékeznek.

¹⁴⁴ Az esperesi kerület tekintetes tanfelügyelő ura a néhai kiváló Radvanszky Ferenc, császári-királyi nagyobb tanácsos úr, a Magyar Királyi Szent István Rend kiskeresztjének birtokosa végrendeletéből, rendelkezése alapján a késmárki és az eperjesi gimnáziumon kívül az esperesi kerület pénztárának is adott 14 000 forintot. A néhai kiváló Radvanszky Ferencről és az ezt a rendelkezést tartalmazó végrendeletéről örök és eltörölhetetlen hálával emlékezünk.

¹⁴⁵ Jeles férfiak: Carlowszky Zsigmond, Benka Ádám, Keresztesy Sámuel és Petri Tamás, a kiváló eperjesi gimnázium tanárai a váltópapírok árcsökkenése miatt a saját életüket és szerencsájukat veszélyben érzik forogni, ezért kérelmet intéztek a helyi tanfelügyelőséghez, hogy ezt bejelentsék, ebben a vészterhes időben a helyzetüket, amennyire csak lehet, enyhítsék. És a skolasztikai és egyházi katedra sok tanulóival a superintendencia akaratával ugyanabban az esetben megegyeztek; ezentúl minden ehhez tartozót a tanfelügyelőség vizsgál, hogy a váltók ekkora elértéktelenedésével szemben ne csak a korszakban, hanem a jövőben is, ahol a záloglevelek elértéktelenednének, a fizetés megoldásáról gondoskodjanak, amint azt a valós és segítségére hívó szükségesség kötelessége és a beérkező új cédulák változó értéke megköveteli.

¹⁴⁶ Felolvasatott a svabolaszi egyházközségnek a földterületek visszaállítására vonatkozó kérelme. Az egyháztól kihirdettetett a kérelmezőknek: az idősek tanácsa elrendelte egy követség kirendelését, ahogyan az a könyörgők kérelmének hátoldalán is van.

13. Eadem occasione Deputati Ecclesiae A[diuvante] C[rucifixio] MagnoVaradiensis Exmissionem Deputationis pro organisatione gremialis Eccl[esiae] institerant.¹⁴⁷

68. oldal

1811

Eidem superfato Deputationi hoc quoque negotium organisandae hujus Ecclesiae committitur.

14. Sp[ectabilis] D[omi]nus District[us] Inspector retulit, a parte huius Superintendentiae propositos esse Ex[cel]l[enti] Consilio R. L. in censores librorum Cassoviae D[omi]num Rev[erendum] Michaelem Hekenast, Eperjesini D[omi]num Rev[erendum] Michaelem Schwartz, Leutschoviae M. R. Oszterlam: Denominati Censores confirmati sunt, eatenus vero infirmitas respectivis Senioratibus pro sui directione danda decernib[unt].¹⁴⁸

15. Ecclesia Tokajensis finalem decisionem litis inter se et Mád ex disaffiliatione exortae petit. Quo in negotio Deputatio per gremialem Senioratum ordinanda et exmittenda decernitur.¹⁴⁹

16. Erga propositionem Spect[abilis] D[omi]ni District[us] Inspectoris merita S[pectabilis] D[omi]ni Martini Schwartner, qui tot vicibus negotia I[[lustriassimae] ac V[enerabilis] Superint[en]d[ent]iae in generali conventu Pestiensi tractavit, explicantis: literae gratiarum actoriae per Reverendissimum Superintendentem eidem scribendae determinantur.¹⁵⁰

17. Quoad impressionem Coordinantionis Ecclesiasticae hujus Districtus, patentalium item Josephinarum et Fabriczyani operis de gradibus matrimonii prohibitis et admissis: ordinatur Deputatio consistens ex Sp[ectabilis] D[omi]nis Gregorio Berzeviczy District[us] Inspectore, Michaele Joob et Daniele Meliorisz, Clarimissimis item D[omi]no Adamo Podkoniczky, ex V[enerabili] Clero: Reverendissimo Domino Superintendente Samuele Szontagh, Paulo Valaszky, Andrea Fabriczy, ex Samuele Fuchs.¹⁵¹

18. Protocoli praesentis G[ene]ralis Congregationis in 8 exemplaribus Descriptio pro totidem senioratibus ordinale est: Titulo descriptionis protocoli soliti 24 R[henus] F[lorus] ad cassam Districtualem pro scribis exassignati sunt. Caeterum nomine scribarum P. D[omi]nus Ludovicus Joob de Fancsal. I[n]clitus Co[mi]tt[at]us Abaújvariensis Jura[tus] Ass[ess]or summam hanc retulit ac in sustentationem emeriti Szantoviensis Ministri Stephani Demeter

---

147 Ugyanezen alkalommal az egyház követsége a Megfeszített segedelmével a nagyváradi követség kiküldetését a megyei egyházbéli szervezet helyett felállította:

148 Ugyanattól a fent említett ügyet ennek a szerveződé egyházközségnek megküldték. Az esperesi kerület tekintetes tanfelügyelő ura előadta, hogy a superintendenciának ebből a részéből a kiváló tanáccsal a kassai könyvek cenzorai közé Hekenas Mihály tiszteletes urat, Schwartz Mihály eperjesi tiszteletes urat, ... Oszterlam, löcsei ... helyezték: A megnevezett cenzorok megerősítették, hogy évente az idősek tanácsa által adandó valós értesítéssel határoznak majd.

149 A tokaji egyházközség végső ítéletet kért a közte és Mád között a kiszakadásból támadt perben. Mely ügyben a helybeli idősek tanácsa által felállítandó és kiküldendő küldöttség fog dönteni.

150 Az espereskerület tekintetes tanfelügyelő urának, Schwartner Mártonnak az elképzelése ügyében, aki kötelességétől hajtva a méltóságos és tiszteletre méltó superintendencia méltó ügyeivel oly sokat foglalkozott a pesti közgyűlésen, előadja: a főtiszteletű superintendencia által elkészítendő hálás/kegyelmes levelek megírását befejezték.

151 Amennyiben az esperesi kerület, valamint József pátenseinek és Fabriczynak a házasság lépcsőfokairól készült munkájának az egyházközségek összerendezésének hatását megakadályozzák és helyt adnak neki: előadta a küldöttség, mely Berzeviczy Gergelyből, az esperesi kerület tekintetes tanfelügyelő urából, Joob Mihályból és Melionisz Dánielből, a híres jeles Podkoniczky Ádamból, a tiszteletreméltó klérusból: a főtiszteletű superintendens úrból, Szontagh Sámuelből, Valaszky Pálból, Fabriczy Andrásból, Fuchs Sámuelből állt.

generose obtulit, qui demtis 6 F[lorenus] studiosis Rosnaviensibus datis, ad eoque 18 Rf. fine resignationis D[omi]no S[pectabili] Michaeli Joob de Fancsal admanuati sunt.¹⁵²

Praesentes in hoc Distr[ictu] Conventu erant Sp[ectabilis] Gregorius Berzeviczy, R[e]v[eren] diss[imus] D[omi]n[us] Samuel Szontagh, S[pectabilis] Andreas Szirmay, Michael Joob, Adamus Szirmay, Michael Szontagh, Josephus Ganzaug, Gabriel Császár, Andreas Sexty I[n]clitus Co[m]itt[at]us Szabolcsiensis Geometra, Andreas Kováts ejusd[em] I[n]clitus Co[m]itt[at]us ord[inarius] Jura[tus] Ass[ess]or, Thomas Dióssy, Adamus Sulyan oppidi Nyiregyh[aziensis] judex, Gabriel Reguli, Mathias Miskolczy, Petrus Mányik Ecclesiae Nyiregyh[aziensis] Inspect[or] Rev[erendissimus] D[octoran]d[us] Mathias Holko, Samuel Nagy localis, Georgius Budaeus Tokajensis.

Per District[ibus] notarium Michaellem Szontagh.¹⁵³

69. oldal

1811

Ugyancsak ezen évben Sept. 30^{án} a jobb létre átszenderült néhai Mihóky Mátyás egyik nagyérdemü oskolatanitónk 's Oct. 2^{án} temettetett. Atyja János szintén oskolatanító volt Toporczon anyja Horváth Anna, kik öt az Isteni félelemben gondosan nevelék. Az alsóbb tanulmányokat Késmarkon a felsőbbeket Eperjesi Collégiumban végezvén S[áros]Patakra költözött; a honnét 1771-ben a' Késmarki Ekklesiába orgonistának és legkisebb gyermekek tanítójának hivattatott meg; Következő évben a' Kassai tót ajku Ekklesiában, hol nyolcz évig volt Cantor és tanító, aztán Kis Szebenbe,¹⁵⁴ ahol szintén illy hivatalban négy évet eltöltött; visszahivattatván Kassán működött 1789-ig, melly évnek Jun. 24 napján Nyiregyházára jött nagyobb fiúk tanítójának; és itt 21 eszt.[endei] hasznos munkálódása után végezte földi pályáját életének 65 évében. A' tanítói székeként megürülvén egy küldöttség neveztetett ki Nov. havában Tanítónak alkalmas egyént keresni, következő tartalmu meghívó levél mellett. Tanítói Meghívó Levél Burghardt Mihálynak¹⁵⁵ Tudós és Különes tisztelt Úr! Mint minden Ekklesia köteles, úgy mi is kötelességünknek ismerjük oskolás gyermekeink és orgonánk mellé olly ügyes és alkalmas férfiút állítani, ki azokat tanítani, és a chorust isteni tisztelet közben igazgatni képes legyen; mi is minden kitelhető módon ebéli kötelességünknek megfelelően, abban lelkiismeretesen járunk el. Különösen most, midön ah[h]oz a szükség kényszerit benünket, hogy néhai T. Mihóky Mátyás úr nálunk sok esztendeig volt nagyérdemü tanító és orgonista helyébe mást hívjunk meg. Ebéli járatunk 's fáradozásunkban szerentsések valánk Isten kegyelméből T. Uraságodra akadni, olly férfiúra, kiben mindazon tulajdonokat örömmel szemlélünk, millyenek a mi Ekklesiánkban megkívántatók. Bizván tehát őszintén és mindnyájan Uraságodnak Kegyes Ker.[esztény] életében, valamint tudománya és ügyessége felől is eléggé megvagyunk győződve, eltökéltük magunkat T. Uraságodat a mi oskolánk és chorusunk igazgatójául meghívni, amint hogy ezen levelünk által tettleg is az Úrnak nevében

¹⁵² A jelen közgyűlés jegyzőkönyve 8 példányban íratott le, melyben az idősek tanácsának előadatott: A megírt jegyzőkönyv címével a szokásos 24 rhénus forintot az esperesi kerületi pénztárba az írás értelmében utalványozták. Továbbá az írás nevében ... Fancsali Joob Lajos, Abaújvár megyei esküdt táblabíró a pénzt bejegyezte és a nyugalmazott [abaúj]szántói szolgálattelvőnek, Demeter Istvánnak megőrzésre nemesen átnyújtja, aki 6 forintra váltva a rozsnói tanulónak adja, a levonás után Fancsali Joob Mihálynál 18 forint maradt.

¹⁵³ Ezen az espereskerületi gyűlésen jelen voltak a tekintetes Berzeviczy Gergely, a főtiszteletű Szontagh Sámuel úr, a tekintetes Szirmay András, Joob Mihály, Szirmay Ádám, Szontagh Mihály, Ganzaug József, Császár Gábor, Sexty András, nemes Szabolcs vármegye térképésze, Kováts András ugyanazon nemes vármegye esküdt táblabírája, Dióssy Tamás, Sulyán Ádám, Nyiregyháza bírása, Reguli Gábor, Miskolczy Mátyás, Mányik Péter, a nyiregyházi egyházközség tanfelügyelője a főtiszteletű Holko Mátyás, Nagy Sámuel helyi, Budaeus György tokaji. Az esperesi kerület nótáriusa, Szontagh Mihály által.

¹⁵⁴ Szeben/Sibiu, Románia

¹⁵⁵ későbbi beszúrás

meghívjuk. Hogy pedig T. Uraságod mind azt, amit mi kívánunk, mind azt, amit tőlünk várhat, nyilván láthassa, e' következőkbe foglaltuk. Kötelessége leend: a nagyobb fiúkat tanítani az olvasástól Donatusig inclusive, különösen a vallásra és Isten ismérére, de egyéb az ő jövő állapotjokhoz szükséges ismeretekre is vezetni. Mind hétköznap, mind vasárnap és innep napokon orgonálni és énekelni. Minden harmadik hétben t.i. a tanító urak közt létező renddel, de hogy az éneklés illendően menjen, az iskolás gyermekeket is abban gyakorolni. A maga hetében a holttesteket énekszóval a temetőbe

70. oldal

1811

kisérti, de ha amint nálunk nem gyéren esik, több temetés volna egyszerre, tisztai társainak segíteni, valamint ők is viszont kötelesek lesznek. Az úrvacsorája kiszolgáltatása alkalmával épületes énekléssel ajtatosságra buzdítani. Ha a szükség úgy hozná magával a Lelkész betegsége vagy távolléte esetében könyörgést vagy prédikációt is tartani. A' Geszterédi fiók Ekklesiába, mikor a sor éri a lelkészszel kijárni. És ha a német felekezet kívánná T. Uraságodtól a postilla és könyörgés olvasását, azon esetre ohajtandjuk, hogy abban is késznek bizonyítsa magát: de amelly fáradságért a német felekezet Külön Salariumot ad. Mivel pedig méltó a munkás az ő jutalmára, mi is gondoskodni fogunk, hogy T. Uraságod az élet szükségével legyen ellátva és következőket ajánlunk 's ígérünk: 1. Kész pénzben 300 vf. vagy mihelyt folyamatba jön, pengő pénzben, 2. Ekklesiái szállást, az az tiz köblös szántóföldet évenkénti szabad használatra. 3. rendes stolát nagy temetéstől 15 garast,¹⁵⁶ kissebttől 10 garast. 4. A sátoros innepi offertorium és gyónpénz ötöd részét. 5. Farinatiót és hostatiót. 6. A Geszterédi fiók egyháztól adatni szokott gabona harmadrészét. 7. Két öl tűzifát. Eh[h]ez járulni fognak önkéntes ajánlások és a szüléktől jövő ajándékok, mellyeket, ha olykor csekélyek is volnának, kérjük T. Uraságodat, hogy azokat jó szízzel fogadja el. Költ NagyRőczén¹⁵⁷ Nov. 19. 1811^{ben} a Nyiregyh. Evang. Ekklesiának felhatalmazott Kiküldöttjei Nagy Samuel Lelkész, Nalivanko Mihály. Ezen Tanító keresés mellett a költség felugott 387 fra (lásd a' számadási könyvet) Hátra vannak még ez évben a n. m. h. Tanács Intézkvényei.

K. K. Intézkvények. Ápril. 9^{ki} arról szól, hogy az elbocsátott katonákat, ha bár bútsúleveleikben ez állana is: „a visszahivatásig, vagy határozatlan időre” a fő hadi Kormány engedelmé nélkül tilos esketni.

Ápril 16^{ki} arról, hogy az ország törvényei szerint tilalmas izben egymáshoz lévő jegyeseknek kellettén elébb Ő Felségétől Dispensatiót¹⁵⁸ kieszközölni és ennek hijányával olly személyeket semmi esetre összeadni nem lévén szabad; a Superintd. minden Lelkészeit odautasítsa, hogy illy esetben Kir. Dispensatio nélkül felelet terhe alatt senkit ne merjenek esketni.

Ápril 23^{ki} mivel a törvényben tiltatik a vegyes házasságok gátolása és mivel történhet, hogy a Cathol. pap túlságos buzgalma az evang. jegyest elrettenti a Cathol. templombani esketéstől, ha az esketés alkalmával – amint a Superintendentiák felirták és állítják, kívánnak Reversalist (vagyis kötelezvényt minden gyermekeknek Cathol. hiten leendő neveltetéséről) ha az evangélikus részt idétlenül a Cathol. vallásra csábitgatják, vagy

71. oldal

1812

fűli gyónásra és más efféle Evangélikusoknál ismeretlen cerimoniákra kényszerítik, vagy minden szentekre is esküdni szoritják – mind ezeknek megszüntetése végett Ő cs. k. Felsége kegyelmesen parancsolja, hogy a püspökök minden Cathol. papokat oda utasítsák, hogy

¹⁵⁶ A garas Magyarországon 1858-ig a forint egy huszad része volt, vagyis két váltó krajcár.

¹⁵⁷ Nagyróce/Revúca, Szlovákia

¹⁵⁸ felmentés

effélékkel, mellyek a törvény és Kir. parantsolat által tilalmasok, a vegyes házasságokra nézve hagyjanak fel, annyival is inkább, mint hogy az Evang. résznek elengedetett esküdni Maria és minden Szentekre. És ha illyesmi mégis történne, a jelen tanúk bizonyítványával megerősítve küldessék fel a legfelsőbb helyre.

Jul. 23^{ki} értelmében megengedtetik az Agost. hitv. Evangelikusoknak Posonyban egy nyomtató műhely felállítása azon feltétel alatt, hogy az a Kir. Censurának vi[z]sgálata alatt legyen, és ez semmit ne engedjen kinyomatni, ami ezen ev. hitvallás eredeti elveivel ellenkezik, vagy csak látszanék is ellenkezni.

Ez évben történeteket, úgy hisszük, nevezetesen fogják találni tisztelt olvasóink, mind az egész Evang. [testületre, mind különösen ami Ekklesiánkra nézve is, de a következő]. lapokon is szintolly érdekes dolgok olvashatók.

1812^{diik} év

Burghart Mihály osk. tanító. Legszentebb áldozatok azok, mellyek az oskolák és átálján' népnevelés óltárára letétnek, szebb 's hasznosabb célra a földi kincset fordítani alig lehet, mert azokban fejlődik az ember a tiszta humanításra. Ezt a mi Ekklesiánk is elevenen érezve, sőt az egész Evang. testület az oskolákra ez és követk. évben tetemes áldozatokat tön. Burghart¹⁵⁹ Mihály jött Január 16 Kis Szebenből a megboldogult Mihóky Mátyás helyébe. Ide hozatala – ez szinte hihetetlennek látszik – került Ekklesiánkknak 809 f és 50 xrba. Január 22^{én} úgymint beigtatása napján felment a költség 33 f 20 xr ha ide számítjuk a tanitót kereső küldöttség költötte 387 f 12 xr; úgy a tisztelt Tanító már hivatalába beléptekor Ekklesiánkknak 1230 f és 22 xr került. De ezen különös adathoz szükséges egy kis magyarázat: Nagy Sam.[uel] Lelkész, id. Juhász Mihály és Koreny András presb.[iter] Borsod Gömör, Kishont vmegyékben, Tiszólcz, R[ima]szombat,¹⁶⁰ Ros'nyón keresztül utaztak aztán Szomolnokra,¹⁶¹ Eperjesre innen Kis Szebenbe, három hétig négy lóval, de sehol sem találhattak Rectornak ügyes individuumot, míg végre Kis Szebenben Burghart Mihályra akadtak kinek a fentebb irt meghívó levelet átadák. Igaz hogy Ekklesiánk hasonló járatban több ízben sokat költött, sokat áldozott, mert igen gyéren volt szerentsés a neki ajánlott Egyének közül mindjárt olyanra akadni, ki ezen templom

72. oldal

1812

szüksége 's az Ekklesia várakozásának egészen megfelelhetett volna; de Kivált most az ó bankók időszakában, midön p. o. egy napszámoknak ételen kívül egy napra 5 f. egy icze pálinkáért 2 f kellett fizetni, három heti uton négy embernek négy lónak szükséges költség bizony százakra igen könnyen felrúghatott.

Helyb. Német Felekezet. Másik megjegyzésre méltó történet, hogy az Ekklesia a németajku helyb. hittársainak megengedvén a Prof.[esszori] oskolában tartani közönséges isteni tiszteletet; ezen szivességet ők Febr. 27^{én} számadás alkalmával beadott irásukban meg köszönték, kérvén a Ns Egyházat, miszerint ezen engedelmet, úgy szintén azt is, hogy a' Prof.[esszori] oskolában lévő új lóczák az ő költségökön készítették légyen, nagyobb biztosság végett az Ekklesia Jegyző könyvébe beigtatni sziveskedjék. Ami tellyesített is azon megjegyzéssel, hogy a körülmények változtával a Németeknek teljes jogok lesz a' lóczákat elvitetni és más czélokra fordítani. Előkelőbbek voltak akkor a' helyb. Németek közt Rozner János Inspektor, Roth János, Kibicher János, Bernhardini Lajos, Eberlain Gottlieb s. t. kik T. Király János

¹⁵⁹ Máshol Burghardtnak van írva.

¹⁶⁰ Rimaszombat/Rimavská Sobota, Szlovákia

¹⁶¹ Szmolnok/Smolník, Szlovákia

oskolatanitónak 50 f fizettek évenként a vasárnapi éneklés, könyörgés 's felolvasásért: az említett Lóczák, úgymint az oskolában alkalmatlanok kihányattatvan 1841-ben jelenleg az oltár megett állanak.

Sturman Márton K. tanácsos. Ő, ki még csak múlt év végén végkép[p] tette le az Egyházvidéki Főfelügyelőiséget aggkora 's folytonos betegeskedése miatt, és így az Evang. Egyháznál nem kevés 's hálásan elismert érdemeket szerze magának, már 1811^{ben} a Nyiregyh. Gyűlésen Egyházker. másod Felügyelőnek elválasztatván, miután erről Szontagh Sam.[uel]Suptd. által tudosított voltna, April 2^{án} így válaszolt neki: Őszintén megvallom, úgy mond, hogy ha míg testi lelki erőm még épségben volt, ezen hivatalra meghivattatám, igazán megmutathattam volna, mennyit tehet egy igyekező, vallását szerető, és kölcséget sem kimélő Inspector. De most mit nyer velem az Egyházi Kerület? Korom már tél felé közelit, testem gyakran gyöngéledik, következésképpen innep után kellend papolnom. De nehogy a' vallás és azok iránt, kik engem ezen hivatalra elválasztottak, hálátlan legyek, a voksok többségével rám ruházott tisztséget elfogadom, 's annak amennyiben lehető, megfelelni igyekezendem. Ez a jó Úr akkor alig hiheté, hogy a Gondviselés még egész 30 évet tüzött volna ki az ő számára 's ezen hivatal viselésére.

Karlovszky József és Bodiczky Ádám Kaplán. Van nyoma a leveltárban, hogy K.[arlovszky] J.[ózsef] Julius havában oktatói hivataláról lemondott ugyan, azonban a körülmények és iránta volt indulatok nemsokára megváltozván, tovább is folytató itteni

73. oldal

1812

pályáját. De Bodiczky Adam négy évi Kaplánkodása után Ekklesiánktól Sept. 6^{án} bútsút vett, Jolsván Kapláni 's egyszersmind Professori hivatalt viselendő, kinek maradandó ditséretére azt jegy[ez]zük meg, hogy ő Kivált Tdó Shulek János iránt igazán fiúi tisztelettel viseltetvén tiszti kötelességeiben serényen és hiven eljárta. Így Ekklesiánkra ismét új gond, új költség háromlott, mert Octob. havában járt egy Küldöttség Békés megyében Káplánnak alkalmas egyént Keresni és 49 f költött.

Nagyvárad Evang. Ekklesia. Említésre méltó a N[agy]Várad¹⁶² Ev. Ekklesiának hol eddig csak oskolatanító létezett? ez évben történt organisatiója melly miután T. Bihar Megyéről kiadott bizonyítványból az tünt ki, hogy ott 179 lélek és 699 f[orint]ra menő tőke van, és a' prédikátor élélhet; 's ennek meghívására engedelem is adatott volna; ezen Esperesség kebeléből kirendelt Biztosság által hajtatott végbe – a többi rendelkezésekhez az is járulván, hogy a' jelen körülményekhez képest most még a Lelkész tanítsa az oskolát is. Ezen rövid jegyzetből legalább csak eredetét 's akkori szegény állapotját látni ezen növekedő Ekklesiának.

Bibliai társaság honunkban. Illy bibliai társaság keletkezett legelőbb 1804^{ben} Londonban, mellytől aztán, mint anyától több hasonczélú leánytársaságok származtak. Ezen társaságnak melly mai napig is fen[n]áll, célja nem egyéb, mint a Sz. bibliát nagyszámmal és mindenféle nyelven nyomtatni, az egész világon terjesztetni, lehető legoltsóbban árulni, a szegények közt pedig ingyen kiosztogatni. Ezen ditső társulat 1811^{ben} megismérteté magát és céljait honunkban is, jelesen Posonyban az ottani Evang. Professoroknál, kiknek, ha általok német, magyar, tót bibliák kiadása és terjesztése fog kieszközölni ígért mindjárt 500 fontsterlinget az az 5000 ft mellyet következő évben meg is küldte. Az intézet kezdődött Palkovits György Pos.[onyi] Prof.[essor] által vi[z]sgáltatott tót biblia kiadásával, mellynek ára volt 3 f 30 xr, úgy a német bibliáé is. A' Posonyi Professorok hirdették ezt országszerte a Superintd-nál és az Evangelikusokat buzdították ezen bibliai társulat pártolására. Egy ideig volt sikere, de aztán mintegy 1817^{ben} a legfelsőbb helyről megtiltatott ezen oltsó bibliák terjesztése és igen sok kész példány Posonyban elkoboztatott. Jelenleg illy bibliai társulat ismét megújult honunkban

¹⁶² Nagyvárad/Oradea, Románia

és magyar, tót, német biblia 's egyéb vallásb.[eli] könyvek igen oltsó áron kaphatók. Ha igaz és tagadhatatlan, hogy a Protestantismus az Evangéliomon 's átalján a Szent biblián alapszik, úgy ezen bibliai társulatot, mint közérdekű tárgyat illető jegyzék is itten méltán helyet foglal.

74. oldal

1812

Gyűjtélék az egyetemes oskolai alapítványra. Ez nem csak az egyetemes Pesti gyűlésen, de a Kerületiben is Nyiregyházán már egy évvel ezelőtt vala határozva. A f.[olyó] év Nov. 10^{én} Tál[l]ján tartott Esperességi gyűlésen az iránt már csak a szükséges rendszabályok hozattak. Ezeknek következtében nálunk is magok a Lelkészek egy pár érdemes presbyterekkel, az e' végre kinyomtatott magyar tót és német könyvetskével jártak a gazdagabb és előkelő házakhoz kéregetni ezen egyetemes oskolai fundusra. A' szegényebb házakhoz járt az Egyházi egy presbyterrel. Nem csak bent a' városban, de a' fiókeklésiákban is, sőt a közelebb lévő protestans uraságoknál is tartott ez a nevezetes gyűjtélék, még pedig 1813 Januar 1. napjától egészen Majusig volt arra is idő kiszabva. A begyűlt Summák perceptorai vóltak Risz Pál, Nagy Samuel, és Mayer Mátyás. Ami pedig természetnyekben gyűlt össze azt azonnal pénzzé fordították. A mi Ekklésiánkban ezen célra, gabona, tengeri 's efféle oblatumok¹⁶³ és kész pénzből jött be 2069 f, melly Summa legelébb is Fancsalra Joob Mihály Felügyelő Úrhoz küldetéek. A' sokszori hasonló gyűjtélék közt ez nyilván bizonyítja, mikép[p] mi Protestansok csak magunk tartjuk fen[n] és tartozunk is fen[n]tartani magunkat illy kegyes adakozatok által de azért egyházi igazgatásunkban is önállók vagyunk a legfelsőbb Kir. Felügyelés alatt. Az egyetemes oskolai Fundus öregbitésén az egyházi gyűlések még később is, kivált Balogh Péter Ö Excell. és Berzeviczy Gergely Úr sürgetésére nagy erőködés[s]el munkálódtak.

K. K. Intézkvények. Idecsatoljuk még ez évben költ N. M. h.[elytartó] tanácsnak nevezetesebb intézkvényeit:

Januar 21^{diki}-a váczsi siketnémák intézetére, ugymint amelly e jelen drágaság idejében bajosan tarthatja fen[n] magát és amellynek tökepenzei mostani pénzbeli változás mellett nem kevésse fognak csökkenni, a Superintendentiában kegyes adakozás és gyűjtélék kéretik.

Mart 17^{dikén} parancsoltatik, hogy a pensioban¹⁶⁴ levő vagy kegypénzzel¹⁶⁵ elbocsátott katonák valahányszor illetőségöket akarják kivenni az illető lelkész vagy plébánus saját kezével irt bizonyítványát mutassák be arról, hogy olly személy valósággal még életben van, vagy ha az tán özvegy volna arról: hogy valósággal özvegyiségben él, és illy bizonyítványt a pap neve aláírása és paroch.[iális] pecsétjével is erősitse meg, sőt mihelyt olly pensionalista meghalálozik, azt az illető helyben azonnal feljelenteni el ne mulassza.

April 21^{diki} azon Evangel. Lelkészekről szól, kik világos törvény és a vallás ügyében kiadott legkegyelmesebb Kir. rendelések ellen valamikép[p] vétkeztek; és olly Cathol. papokról, kik a fiatalságot a Cathol. vallás tudományában nem oktatják, hogy amazok Fiscalis actio¹⁶⁶ alá vetendők

75. oldal

1813

és ha ennek sem lenne sikere a lelkipásztorság további viselésére ügyetlenek[nek] 's méltatlanoknak mondassanak ki. A Cathol. papok pedig továbbra is a püspökök rendelkezései alatt hagyatnak ugyan, de ezek illy Kötelesség felejtett papokat tartozzanak a consistorium¹⁶⁷

¹⁶³ felajánlások

¹⁶⁴ nyugállományban

¹⁶⁵ a leszerelt katonáknak adott jutalompénz

¹⁶⁶ bíróság, ügyési eljárás

¹⁶⁷ egyháztanács

eleibe feleletre vonni és vétségökhez képest őket vagy egészen elmozdítani vagy más hivatalba áttenni.

Novemb 19^{diki} Ö. cs. k. Felsége kegyelmesen meg engedi, hogy az Agost. V.[allású] Tanulóifjak az 1810 Jun. 22^{én} költ udvari rendeletnek óvásai mellett a külső egyetemekre kimehessenek.

Jun. 2^{dike} A Tessini¹⁶⁸ Evangel. Intézetre, mellynek Gymnasium theologicum czimet viselni kegyelmesen megengedett, és annak táplálóintézetére, mellyhez Ö cs. k. Felsége is 1200 f járult, a Magyarországi és Erdélyi Superintendentiákban gyűjtélek rendeltetik: (De efféle adakozást az Egyházker. Felügyelőség kötelességünk felettinek nyilvánította, 's a köz pénztárból az Ekklesiákban semmit sem rendelt adatni, magunkra is lévén elég költségünk.)

Sept. 22^{dik}: Feljelenítvén, hogy a holttestek, nem várattván el a kiszabott 48 óra, 24, sőt 12 óra lefolytával is eltakarítottak, meg hagyatják, a Superint[en]d[entia] Lelkészeinek, hogy a' holttesteket, kivévén ha ragadós nyavalyában holtak volna meg, 48 óra előtt kemény büntetés alatt eltemetni ne merészeljenek. A' következő

1813^{dik} év

Némi kellemetlen adatokat terjeszt előnkbe, mellyek leginkább a pénzbeni változásból eredhettek, de akkori haború viszontagságaiból és nagyrészt szegény Egyházainknak mindenféle fizetni 's adakozni tartozásukból is. Itt legközelebb érdekel benünket az

Ekklésiai Gyűlés határozása. Január 10^{én} tartott ülésben; több érdemes Presbyterek jelenlétében szőnyegre került az a' kellemetlen tárgy, mikép[p] a' helyb. Lelkészek és oskolatanitok azt az Ekklesiától nekik engedett bonificatiót vagy nagyítását a' stolának, melly mindaddig, míg a bankó czédulák folyamatba lesznek kétszeresen fizettetni meghagyatott, még mostanáig, holott a bankó czédula már rég eltöröltetett, új váltó pénzben is használják, dupla stólat szedvén 's igényelvén; és miként illy kétszeres stólat az Ekklesia neheztelvén már megszüntetni kellene: határozattá lón, hogy mivel ez a' kétszeres stóla fizetés a Lelkészek panasztételére csak addig volt engedve, míg t. i. a forintok ó bankó értéke szerint számláltattak, de most az új bankóforint ismét a magok becsét visszanyerték; mivel továbbá nagyon terheltetnék a nép, ha még ezen új bankóban is duplán kellene fizetnie, en-

76. oldal

1813

nél fogva mind Lelkész mind Tanító Uraknak engedni kell, és ezen túl stólájokat a meghívó levél értelmében szedni, melly igazságos határozást ezennel értésökre adja az Ekklesia.

A' helyb. Lelkészek válaszolnak az Ekklesiának.

Nagy tiszteletű Ns Ekklesia! Az 1813^{ik} Jan. 10^{én} tartott Ekk. Gyűlés határozatában jelentetett minékünk, hogy azt a dupla stólat, melly az Ekklesia által rendeltetett, többé ne szedjük, de stóláinkat meghívó levelünk szerint fizetessünk magunknak. Mi ezen határozatot egy részint tiszteletben tartván, más részről arra rá nem állhatunk, valamig a Ns Ekkla ez iránt a mi véleményünket ki nem hal[l]gatja, és arról velünk együtt a köz gyűlésen nem fog rendelkezni. Hiszem mi még soha nem adtunk okot arra, hogy a Ns Ekklesia panaszkodhatna mintha mi abban, ami igazságos, illő, lehetséges köztanácskozás közben meg nem egyeznénk. Ezen irást is, és abban foglalt tárgyat, melly annyi évek óta első, vegye a Ns Ekkla jó szívúséggel, jó lélekkel fontolja meg, és úgy a dologban tegyen lépéseket. Mindenek előtt arra kérjük Ns Ekklát, ne gondolja, mintha mi ezzel valami visszavonást okozni, és a békét, melly hála az Úrnak eddig ami Ekklesiánkban uralkodott, megzavarni akarnók mert mi készebbek vagyunk, Istenre bizván dolgunkat, a legkeservesebbet is eltűrni, hogy sem az a dicséretes egyetértés, melly mind eddig az Ekklesia közt és köztünk volt, megszűnjék. De minthogy mindenkinek

¹⁶⁸ Tessin/Ticino (kanton), Svájc

szabad olly dologról, melly őt érdeklí, véleményét kimondani, nem fog rosszaltatni, ha e követk.[ező] pontokat felterjesztjük.

A Ns Ekkla állítja: hogy illy dupla stóla a lelkészek panasztételére csak addig az ideig engedtetett meg, míg a' forintok az ó bankókban fognak neveztetni és vétetni. Erre kérjük a Ns Ekklát, emlékezzék meg, hogy midőn ez a stola felemelése történt, semmi említés nem tétetett arról, hogy az csak ideig óráig való. És ezt az Ekk. jegyzőkönyvébe iktatás is az eredetiben eléggé tanúsítja, mert imé ide van kapcsolva 's így hangzik :/:¹⁶⁹ És így semmi illetlent nem követtünk el, semmit a lelkiismeret ellen, semmit, ami a nép megterhelésével esett volna, csak azt, amire a Ns Ekkla is ráállott, sőt nem sejdítvén illy gondolkozásbeli változékonyságot eleve, azt különös jószívűség zálogául el is fogadtuk és a Ns Ekklésiának megköszöntük.

A' Ns Ekk. állítja: hogy mi átaljában dupla stólát szedünk és igénylünk is. Itt kérjük bizonyágul legyen minékünk mind a Ns Eccla rendelése, mind azok, kik fizettek minékünk. Mert midőn a stólának illy felemelése történt, akkor fizettetett a prédik[átornak] temetésért 5 f a Ns Ekkla megjavította 30 xrral, a kis temetéstől: 10 garas, eh[h]ez a Ns Ekkla 5 garast toldott, a keresztelés 's avatástól pedig annyit sem szedtünk, amennyi

77. oldal

1813

határozva volt. Mert a Ns Ekk. rendelt ezért 1 f, mi pedig senkitől csak ha gazdagabbak közzül valaki önként adott, nem vettünk többet 16 garasnál. Az Esketésért rendeltetett dupla stóla, és ezt a Ns Ekk. azért tevé, mivel illy örömteljes alkalommal a prédikátornak is többet lehet adni, valamint azért is, mivel az esketési offertorium, melly mindenütt szokásban van és a menyasszonyok beavatásától járó fizetés 's egyéb efféle ide tartozó járulékok eltöröltettek, hogy így mindezek némikép[p] kipótoltassanak. Aki tehát a Ns Ekklát úgy értesítette, hogy mi kétszeres stólát szedünk az igazságtalanul cselekedett velünk.

A' Ns Ekkla utasít minket a meghívó levélre. Ez helyes, mert illy ügyekben a meghívó levél legjobb bíró. De ugyanez a meghívó levél egyik mint másik részt egyiránt kötelez, és olly formaszerinti kötelezvény, melly a legfőbb bíró előtt is érvényes. Engedje tehát a Ns Ekkla itt valamit emlitenünk ami megjegyzésre méltó. Önként megesmérjük, hogy ezen mostoha idők ezen penzbéli változások egy Ekklésiának sem engedék, miszerint köteleztetésének egészen megfelelhett volna, de a' Ns Ekkla is megesmeri, hogy mi is emellett nagy rövidséget szenvedünk. Mert azt jól tudja a Ns Ekkla, hogy mi penzbéli fizetésünkre nézve jó az az ezüst és arany pénzre valánk meghiva, hogy a mi stólánk is jó pénzben értetődött. És 11 évek óta ki huzott közülünk illy lekötölezett fizetést? Ki kapott p.[éldának] o.[káért] csak a temetéstől jó ezüst for[intot]? Maga a Scala bizonyítja azt most, és minékük 10 évi tapasztalásunk mutatá, hogy 30 vagy 40 temetésre jární, temet.[ni,] prédik.[ációt] tartani kéntelenek valánk, és ezen magunknak a temetésekre szükséges csizmát alig vehettünk, vagy 500 f alig vehettünk egy pár sertést a házi szükségre.

A Ns Ekkla azt maga is megesmeri, hogy a' forintok még csak most jöttek tulajdon értékökbe, ha tehát úgy vélekedik a N.[emes] E.[kklésia] hogy ezelőtt nem voltak a magok valóságos betsében, úgy azt is megismeri hogy azokat nekünk nem fizette, ha igaz, hogy azok csak most jöttek azon betsbe, tehát azelőtt nem volt az a betsök, és ha nem volt, úgy azokat mi sem kaptuk a meghívó levél értelmében. Valljon, ki fogja már, kérjük, azt a tiz évi hiányt pótolni? Midőn pedig ezen Ekklésia kezdetével Öseink a Lelkész stóláját meghatározták az bizony nevezetes vólt, mert ki nem tudja, hogy az akkor meghatározott 5 f többet ért, mint most 5 f. vagy több is. Továbbá az ki a Lelkésznek ezen forintot fizette, vallyon nem volt é kéntelen több gabonát eladni, mint mostan az, ki 30 garast tartozik fizetni? Nints tehát ez a' népnek semmi terhére, mert a népnek mult években volt könnyebbsége, nekünk rövidségünk: az 50

¹⁶⁹ Az eredeti beadványhoz ide csatolhatták a mellékletet.

for. eladott gabonája árának adta csak 50^{ik} részét, holott 20 év előtt minden pénzét, melyet egy köbölért bevett kéntelen volt egy temetésért vagy esketésért letenni. Ezt pedig mi a Ns Ekklesiának nem azért mondjuk, mintha mult évek rövidségét

78. oldal

1813

kipótoltatni kívánók, csak azt kérjük, hogy a' Ns Ekk. is ismerje meg hogy így volt, és mi azt eltűrtük. De semmi sem keserít minket olly annyira mint az, hogy azt a kis javítását a mi stólánknak, mellyért mind eddig még senki sem panaszkodott, olly igen nehezen látszik venni, holott az a Ns Ekklának hasznára és betsületére is szolgálánd, ha ami mult veszteségünkre akár miben is igyekezend kárpótlást szerezni.

A stola egész kereszténységben olly dolog, mellyet fizetni, és amelynek rendelésében csak a szegényekre kell ügyelni, hogy ezek többet mintsem illik, ne fizessenek; a gazdagabbak határozottnál többet is adhatnak. Mi a szegénytől többet sohasem veszünk, a gazdagabbak pedig ha ollykor többet adnak, köszönettel elfogadjuk, ha nem adnak, azt sem nehezteljük. Isten bizonyosságunk, hogy mi sokaknak, minden eszt[endő]ben ingyen szolgálunk, olly reményben, hogy azt az Isten mások által kipótolándja. Azért a Ns. Ekk. e' részben a mi lelkiismeretességünkre is bizzon valamit és a stóla részéről annyi kifogásokat ne tegyen, hogy szivbeli fájdalommal ne kénszeritessünk azt hinni, mintha a Ns Ekkla még azokat is, kik vallási buzgalmoknál fogva adakozni akarnak, eltiltani és kezeiket megkötni akarná.

A mi Ekklesiánk stolája más Ekklesiák stólájával fel nem ér, amiről a Ns Ekkla könnyen meggyőződhetik. És a mostani változó időknék vége van é már? hol van folyamatba a jó pénz? és kitudhatja ez is minő változás alá eshet is ha talán ismét kárunkkal? vallyon azon esetre mindég csak fogunk é veszíteni? Mindezeknél fogva tehát alázatosan kérjük a Ns Ekklát, hogy ezt a dolgot, vagy a maga valóságában meghagyni, vagy még egyszer jól megfontolni, és aztán, ami Isten 's lelkiismeret előtt igazságos cselekedni, még pedig úgy cselekedni méltóztassék, hogy az jó lehessen, és pedig minden időre 's annak változásaira, már legyen egyszer valami bizonyos. Mert ujra veszélyes dolog, mindég változásokat tenni, és az által okot szolgáltatni arra, hogy a mi állandóságunkról kételkedjenek azon felül azt az Ekklesiai törvények sem olly könnyen engedik. Mi valamint mindeddig semmin sem igyekeznék annyira, mint ezen Ekkles. békét fen[n]tartani, melly ha elenyészne, sok kellemetlen dolgokat vonna maga után, így a békeszeretetből készek vagyunk arra is ráállani, miben Isten és Felsőségünk, sőt utódjaink előtt is fogunk megál[l]hatni. Csak azt kérjük, hogy a Ns Ekkla tőlünk el ne vonja magát, de úgy mint eddig volt, a közgyűlésekben bizodalommal, csendességgel, és a Kegyelemnek lelkében velünk együtt munkálkodjék, máskülönben kéntelenek leszünk azt hinni, hogy a Ns Ekkla velünk mindent csak hatalommal akar tenni, a mi rendeléseink ellen volna.

79. oldal

1813

Azon reményben vagyunk, hogy a Ns Ekkla figyelembe vévén hivatalunknak terhét ezen Ekklesiában, hol bár sokaknak véleményök szerint nagy fizetést húzunk, de sokat is fáradozunk, azt is, mikép[p] az Ekkla szolgálatjában töltvén el fiatal korunkat, a vénséghez közeledünk, úgy fog rendelkezni, hogy ezentúl is, mig Istennek tetszik, örömmel és nem sohajtás közt viselhessük hivatalunkat. Rettent minket az a gondolat, hogy ha most, mig még szolgálhatunk, és munkálhatunk, a Ns Ekkles olly csekély dolgon felakad, majd ha valami szerentsétlenségbe találnánk esni, és nem szolgálhatnánk, kevés vigasztalást nyernénk.

A Kegyelmes Isten adja minékünk a béke és szeretet lelkét, hogy ezen Ekklesianak mindenkor lehessenek jó és lelkes pásztorai, és azt a jó híret, mellyben most van, utódjaira is átsugározathassa. Ezzel a Ns Ekklát Isten gondviselésébe ajánlván maradunk Nyiregyházán Mart. 2^{án} 1813 a N.[emes] E.[kklesia] alázatos szolgálái Schulek János, Nagy Sámuel.

Burghart Mihály osk[ola]tan.[ító] válaszol a' N. Ekklnak

Nagytiszeletű Szent Egyház! Jó és ditséretes sőt szükséges dolog is, miszerint a Felsőség alattvalóit, az Ekklesia Előljárói hittársaikat pártfogolják, és akkor, ha valami iránt panaszt tesznek terhüket enyhíteni igyekeznek, amint azt a helyb. Szent Egyház és annak előljárói, tekintettel lévén a mostani idők körülményeire, f.[olyó] e.[v] mart. 2^{ik} napján tartott gyűlésben cselekvék, midőn a Tiszt Uraknak és nekünk oskolatanítóknak a temetési stolát, mellyet eddig meghívó levelünk értelmében minden akadály és ellenzés nélkül szedtünk, tudunkra a szegényebbek panaszkodása miatt felerészére leszállítván megkissebbítette. Illyetén határozás igenis jó és ditséretes volna, ha általa egyik felebarátuk terhe enyhíthető, de más részről, amennyiben az másik felebarátunk kárával és nagyobb inség szaporításával jó kaptcsolatba, ez sem, amaz sem állhat meg. Mert egyedül olly könnyebbités érdemel ditséretet, miszerint az Előljárók hittársaik terhét más felebarátjuk rövidsége nélkül, enyhíteni igyekeznek.

Mi most éppen illy állásban látjuk magunkat rövidségünket érezvén, midőn a Ns. Ekkla azon gyűlésben hozott határozását értésünkre adá, mikép[p] kellene ezentúl a temetési stolát szednünk; holott meg kell vallanunk, hogy eddigelő még senki azok közzül, kik rendszerint kedveseik temetését nálunk bejelentgeték, előttünk ez iránt nem tett panaszt, hogy olly nehezen, amint állittatik, esne nekik azt a' stolát fizetni, annál kevésbé találatott, ki velünk az iránt alkudozott volna. Jött mindég, amikor egyet vagy mást illy gyászos eset

80. oldal

1813

életében kétszer háromszor ért a meghalálozott kedvese iránt bizonyítandó szeretetből és utolsó tisztelet megadása végett, illy elkerülhetetlen költséget nem kimélt és nagy temetési díjra soha nem panaszkodott. Ami pedig a szegényebbeket illeti, kik tám nem azért, mivel azt a kis stolát elébb utóbb le nem tehetnék, de inkább mivel azt megadni nem akarják, ilyeneket mi ezen igazságos díj letételére nem csak soha nem szoritottunk, sőt azokat, kik valósággal szegények és nem fizethettek, ingyen temettük, amit bebizonyíthatunk azoknak több mint 30 neveikkel, kiktől semmi stolát nem vevénk.

Azért nem tudhatjuk, mi okból és honnét származhatott ez a' temetésdíj megcsonkítása. Mert akik azt szívesen és készséggel fizették szégyenlettek volna az iránt a Ns Ekklesia előtt panaszkodni, mások pedig, kiknek halottjaikat ingyen temettük, vagy kiktől még díjt várunk, mikép[p] tehetének panaszt. De Nagytiszt. Ekklesia mi azt meg nem foghatjuk, hogy illy változtatás tudtunk nélkül történhetett, mert ha akkor, midőn valamely Ekklesia rendes úton módon ezt vagy mást akar egyházi akar oskolai tanítójának hiv meg, mind a két résznek van joga beleszólni, és miután egymással megegyeztek, kötelezvény által, mint köteleességek, úgy jutalom adásra nézve is, lekötik magokat, és illy egyezést aláírás[sal] és pecséttel is megerősítik; eszerint ezt nélkülünk nem kelle vala tenni, annál kevésbé a jegyzökönyvbe beiktatni. De nem titkolhatjuk abból eredt fájdalomunkat, hogy t. i. a Ns. Ekkla minket mintegy méltatlanoknak néz arra, hogy tanácskozásai és üléseiben részt vegyünk, holott én részemről, ki ide már negyedik Ekkla-ba hívtam, őszinté megvallom, hogy sehol és semmi alkalommal az Ekklésiai gyűlésből kirekesztve nem valék. De ez a Ns. Ekklesia akaratjától függ. Azonban ha a Ns Ekkla. minket végképp illy gyűlésekből kirekeszt, legalabb akkor, midőn a minket illető dolgokról van szó, meghívásunkat kikérjük a Ns. Ekklesiától, hogy minden a maga idejében és rendében megjavíthatassék. Mert efféle representatio nem más, hanem mind a két résznek ingerlése, mellynek a szeretet és egyetértés felbonthatlan kötelékeiben egymással kezelt kellene fogni.

De akarmint is van és bánnak velük, mi még is a Ns. Ekklesia határozási iránt engedékenységet akarunk bizonyítani. Mindazáltal, minthogy a Ns. Ekkles. minket a stola alabbszállításáról szóló határozás által arra késztet, hogy mi is az iránt gondolkozásunkat a Ns. Ekkla. elébe terjesszük, ezt kiki közülünk személyesen a Ns. Ekklnak beadja, azon alázatos kéréssel,

1813

méltoztassek minket kegyesen kihal[í]gatni és azon rövidséget, melly külömben is a Ns Ekkla. rendelése ellen van, szivére venni. Én részemről, miután 1811. Novemb. 28^{án} a Ns Ekk. felhatalmazott küldöttségétől KisSzebenben általvett meghívó levelet átfutottam, és a 3^{ik} szám alatt ezt találtam: rendes stolát, még pedig prédik[ációs] temetéstől 15 garas, a kisebbtől 10 garas, aztan 7^{dik} szám alatt: mind ezt, amit ígérünk, minden kissebbités nélkül, fizetni kötelesek leszünk; akkor nem gondolhatám, hogy meghívó levelemben még valaha némi változtatás eshetne, annyival is inkább, minthogy 1. szám alatt ez foglaltatik: úgy nevezett V[áltó]cedulában,¹⁷⁰ vagy mihelyt lesz, ezüst pénzben. „Tudván azt is, hogy vocatoraink¹⁷¹ nem foglalnak magokban Conventiót,¹⁷² mellyet évenként lehetne változtatni, hanem Salariumot,¹⁷³ mellyet mind addig, míg a Tanító helyben marad, az Ekkles. neki, amennyiben ő is kötelességeinek megfelelni igyekszik, fizetni tartozik. Azt tehát a Ns. Ekkles. tőlem nem fogja kívánni, hogy én a Ns Ekk. illy rendelése ellen és magam ellen is cselekedjem, és az aláírás 's Ekk. pecsétjével megerősített kötelezvényt felbontsam 's megszegjem, annak, mi a temetésdíjra nézve benne áll, csak felét fizettetvén magamnak. De olly reménnyel vagyok, hogy e' részben a Ns Ekk. sem fog maga ellen tenni. Ha pedig engem és Tisztitársaimat a' Ns. Ekkla még is szorítani fogja, jó, én részemről mindenben mindenkor a Ns Ekk. iránt engedékeny leszek, de arra még sem kénszeríthet, hogy a kötelezvény ellen cselekedjem, és abban másképp[olvasván, másképp] fizettessem. Következésképp[en], mivelhogy az már egyszer a Jegyzőkönyvbe van ígátva, és meg nem változtatható, de ha volna is, mi előtt innét valami ro[s]sz következesek eredhetnének, és mi illy bár magában igazságos igényünk által magunkat a Ns. Ekk. előtt gyűlöletesekké tennők, holott illő, hogy inkább a' Ns. Ekk. minékünk szeretet, jótévőség, bizodalom, őszinteség példáját mutassa; én részemről, ha a Ns Ekk. előljárói előtt mindjában olly annyira panaszkodnak, azon szent békességért, mellyet leginkább szivelek, mindazon temetésekre, mellyek rend szerint az én hetemben fognak esni, olly serényen, valamint eddig is, minden fizetés nélkül járni fogok, inkább, hogysen meghívó levelem megszegésére szoríttassam és nekem meg siromban is utódjaim ro[s]szat kívánjanak. Ezzel teljes bizodalomban a Ns. Ekklesia jó indulatiba ajánlott vagyok Nyíregyházán Mart. 24. 1813. a Ns. Ekklesiának igaz tisztelője Burghart Mihály.

Illy szomorú és Ekklesiánkban példátlan meghasonlást s bizodalmatlanságot okozott mindenek előtt ugyan az a' szerencsétlen pénzbeli változás; különösen pedig a stolának leszállítása, de leg-

1813

inkább, mint hisszük, – mert írásbeli adatunk rá nints – (az egész Ekklesiai Előljárást pedig semmi esetre ebben nem vádolhatván) legfellyebb tehát egyikét irigy 's balúl értesített előkelő tagnak felszólamlása a Conventben és ezen stolacsonkitást mindaddig sürgetése, mígnem határozattá lón. Megmaradt é ez, vagy illy nyomos levelek közbejöttével módosított, vagy az régi mellett hagyatott é a stolafizetés, nem tudhatjuk. A jó Isten mentse meg Ekklesiánkat illy békeháborító viszonytól!

¹⁷⁰ Papírpénz, ún. beváltási pénzjegy. Az 1811. február 20-án megjelent pénzügyi pátens a papírospénzt név szerinti értékének egyötödére szállította. A fennálló papírospénzek forgása megszűnt, 100 bankó forintot 20 firt ezüst pénzzel kellett beváltani, de ezt nem pengő pénzben, hanem az újonnan alkotott váltócedulákban.

¹⁷¹ meghívólevél, amelyben rögzítették a feltételeket

¹⁷² megegyezés, megállapodás

¹⁷³ fizetség

A' sok című fizetések. Ez évnek kívánt utolsó hónapjaiban igen keményen sürgette a Kerül. és Esper. Felügyelőség az oskolai Közalapítmányra való gyűjtéléket, melly kivált a Tiszántúli Egyházakban nehezen ment, de egyszersmind az Agentiale, Cathedraicum, Capellanale czim alatt hátra lévő adósságok, és az Esperességi 's Kerületi pénztár tőkétől járó kamatok fizetését, nem különben az Eperjesi Collegiomra ajánlott summákat, emellett még a biblia Kiadó Posonyi tarsaság is hazaszerte a Supenitendentiáknál pártfogás és segedelemért esdeklett: csuda é ha az Ekklesiák és pártfogók ennyi 's olly sokféle című adakozásokat, mellyekhez járultak még a NM. h.[elytartó] Tanácstól megrendelt gyűjtélékek is, végre megúnták?

Vizáradás. Emlékezetre méltó ez évben a nagy kiáradás, kivált a' Karpat alatti városok[ban] és helységekben, melly időtájban Nyíregyházán a pinczék vízzel nagyon megteltek.

Nevezetes Oktob. havában a Liptsei ütközetbe a Francziákon nyert hires Győzedelem is, mellyért minden Egyházainkban, legfelsőbb parancsolatra, hála ünnepély tartatott.

A helyb. RCathol. templomra Evangelikus lakosok által 600 f tett ajálásokat Báró Szepesy Egri Kanonok megköszönte.

K. K. Intézkedések. Jun. 15^{ki} A' Lelkészek oda utasítatnak, hogy midőn pensio vagy bármí kegypénzzel elbótsáttott személyeknek bizonyítványt adnak arról, hogy ezek még valósággal életben vannak, illy bizonyítványt ne adjanak a még csak jövő hónapokra, de miután olly személyeket magok szemekkel látták, csak azon hónapra, mellyre pensiójuk kifizetendő adjanak nekik Egyház pecsétjével és nevök aláírásával megerősített bizonyítványt.

Jun. 15^{ki} Minthogy az Evang tanodák Felügyelői legjobban tudhatják, melly külföldi Egyetemek légyenek azok, hol a' tanuló fiatalság nagyobb haszonnal gyakorolhassa a hittudományokat, és az illy egyetemeket látogatni kívánó tanulók azokat megválasztani még nem képesek: a Supenitendentiának meghagyatik, hogy azon bizonyítványokban, mellyek a külföldi academiákra kimenendő ifjaknak adatnak, pontosan legyen meghatározva, mellyik egyetemre készülnek, miszerint aztán, a legfelsőbb engedelem mellett, nekik útleveél elkészíttethessék.

83. oldal

1813

Jul. 13^{ki} Felterjesztetvén a legfelsőbb helyen, mikép[p] Austria, Styria, Morva, Cseh, Silesia, Galiczia és más német örökös tartományokból sok alattvalók, kik katonai összeírás alá vetvék, kikerülni akarván a katona állítást, Magyar országba menekedtek, és mikép[p] a Magyar országi lelkészek a már többször ismételt legfelsőbb Kir. rendelések ellenére, stolai jövedelmöket szaporítani kívánván, olyanokat is, kik illető uradalmaktól elbótsátó levelet elő nem mutathatnak, azon ürügy alatt, hogy a Magyar országban folyton tiz esztendeig laktak, megesketnek; Ö cs. k. Felsege kegyelmesen megparantsolja, hogy minden lelki pásztorok az illy személyeknek esketését tárgyazó legfelsőbb rendelések szigorú megtartására komolyan utasitassanak.

Septemb. 6^{ki} A háborúban megsebesült és katonai kórházakban fekvő katonák számára jó mennyi[ségben] 's minőségben tépet készítése és megküldése rendeltetik.

Septemb. 28^{ki} A' rendkívüli Vizár, millyenre az emberek nem emlékeznek a mult August. havának utolsó napjaiban sok Vármegyéket, az ország nagyrészét és több nagy városokat olly szomorú és siralmas állapotba ejté, hogy lerongáltattak a' városok, kipusztultak a faluk, a vetések megsemmítettek, és több száz, de tám ezer ember is a vízbe fült, és azok kik életben maradtak, a legnagyobb inséggel küszködnek: illy szerencsétlen és legmélyebb könyörületre méltó lakosoknak némi segedelmet nyújtani kívánván ö cs. k. Felsege kegyelmesen parantsolta, hogy nyomban országszerte pénz és természetnybeli gyűjtélék tartassék, és hogy illy rendkívüli esetben minél nagyobb segedelem gyűjtethessék össze, minden Érsekek és Püspökök latin és görög szertartásuak, egyesült és nem egyesültek nemkülönben Ag. és Helv. Superintendentiak ezen K. h.[elytartó] Tanács által felszóllitassanak, hogy nemcsak ők magok jó példával menjenek elő[1], de papjaikat is és lelkészeiket oda utasítsák, miszerint

a hivekhez tartandó és illy gyászos körülményekhez alkalmazott beszédben nekik ezt a nagy károsulást és szánakozásra méltó állapotot, mellybe olly tetemes számu lakostársaik sodortattak, élénk színben előrajzolják, és őket lehető legnagyobb adakozásra lelkesíteni 's birni igyekezzenek, és mint hogy némelyek kegyes adományait inkább termékből, mint kész pénzbe ajánlhatandanak, olyan segély is elfogadandó.

Novemb. 9^{ki} A' Francziákkal háború forrongásai Közt Ö cs. k. Felsége kegyelmesen megparancsolta, hogy a cs. k. fegyverek szerencsésítéséért buzgó imádságok emeltessenek az Istenhez és közönséges könyörgések 's ajtatosságok tartassanak nem csak a fő városokban de faluhelyeken is, az eddig nyert nagyfontosságú győzelemért pedig ünnepélyes hálaadások minden késedelem nélkül, rendeltessenek.

Ennyi 's illy sokféle viszontagságok közt, könnyen képzelhetni, hogy Egyházunknak sem lehte ezen évben igen kedvező sorsa. De lássuk az

84. oldal

1814

1814^{dik} év

Nevezetesebb történeteit, mellyek bár nagy részint nem annyira Ekklésiánkat, mint az egész Hegyaljai Esperesség és Egyházkerületet illetik, még is megjegyzésre méltók. Általában kivált két dolog emlékezetes ez évben: az éhség, melly igen sok helyeken uralkodott, és a Bécsi Congressus, mellynek fő feladata és munkája volt a húzamos és véres háboru után közbékét és egyességet egész Európának megszerezni.

Segédtanítók. Ami különösen Ekklésiánkat illeti, itt Maius 31^{én} és köv[etkező] napjaiban iskolai közvi[z]sgálat tartatott; és kétségkívül ez alkalommal folyamodtak a Rector Urak azon kérelemmel a Ns Ekklésiához, sziveskednék a praeceptorok¹⁷⁴ tartásában némikép[p] segítségökre lenni, melly kérelmet az Ekklésia méltatván ajánlott minden tanítónak ezen szükségre három köből gabonát, melly azonnal ki is mérettetett. Ezt Ns. Ekklésiánk akkor méltán kötelességének tarthatta, mert mindenütt, úgy itt is, amint azt ezen Város jegyző könyve bizonyítja, nagy drágaság és inség uralkodott.

Éhség. A' nm. h. Tanács kegyelmesen ajánlkozott a' szükölködő és éhhaló embereknek kenyérre valót kölcsönadni, ez közhírré tétetett a T. Vármegye által, melly a szükölködőket összeiratá, millyenek itt helyben öszvesen 229 háznál találtattak, és akik közt 154 köből gabona elosztatott. Ekkor N[agy]Kállóba is vittek lisztet 12 zsákkal a' rabok számára. E nagy inség pedig még az által is növekedett, hogy a' városban a' katonaság állandóan szállásozott, sőt az átszálló katonák is gyakran bekvártélyoztattak.¹⁷⁵ A' T. Vármegye körlevél által rendelést tön, hogy a helybeli Katonai Kórház részére gyűjtsenek ágybelit és pénzsegélyt. Illy mostoha 's bajos körülményekben nem lehet szellemileg előhaladni. Ennyi költség 's áldozatok mellett valóban nem csuda, ha Ekklésiánkban évről évre semmi hasznosabb változtatás nem történt és minden csak a régiben pangott.

Esperességi Gyűlés. Ez Aug 23^{án} Miskolczon tartatott T. Deseőfy Tamás úr elnöklete alatt, hol mindenek előtt szőnyegre került a Hegyaljai Esperességben az oskolai egyetemes Fundusra gyűjtött és már eddig is 4,581 fra felnött summának mikép[p] leendő kezeltetése, melly az egyetemes gyűlés rendelkezésére teljes joggal bizatott. Előkerült továbbá az Evangelikusok részére Posonyban felállítandó nyomtató intézet, mellyre nézve a közvélemény odahajlott, hogy azt, ha az alappénz és a körülállások megengedik, a biblia kiadó intézettel kellene összekapcsolni, és különbség nélkül mindennemű, a közönségnek hasznos, nemcsak oskolai 's templomi könyveket nyomtatni.

---

¹⁷⁴ tanító

¹⁷⁵ A katonaság elszállásolásáról és élelmezéséről a városi adófizetőknek kellett gondoskodni.

1814

Aztán olvastatott T. Joob Mihály Esp. Főfelügyelőnek hivataláról lemondó levele; de az Esperesség őt, a nagyérdeműt, ki ezen hivatalban 22 évig fáradozott, a közkedvességben lévő haláláig megtartani, sőt ő általa kinevezendő segédfelügyelőnek elfogadását is ígérni sziveskedett.

Egyház Kerül.[eti] gyűlés. August következő úgymint 24^{iki} napján szinte Miskólcson Egyházkerületi Gyűlés is tartatván ennek nevezetesebb munkálati közé tartozik az egyetemes oskolai pénzalapnak summás felvétele, melly bár még némelly Esperességekb.[en] e' czélra gyűjtélék nem történt, már 19,758 fra növekedett, általában a' kerül.[eti] pénztár megvi[z]sgálása és jobb rendbe hozatala, 's egyéb alapítványos és fizetendő pénzeknek czélszerűbb kezelése. T. i. a lelkes Berzeviczy Gergely Kerül. Felügyelőnek semmi sem feküdt szívéen annyira, mint az Evangel. Testületnek készíteni valami marandandó és legalább a legnagyobb szükség[től] 's szegénységtől megmentő pénzalapot.

Esperességi Gyűlés Szántón. Fancsali Joob Mihály Úr hivataláról lemondása után csak kevés ideig élvezheté azon dicsőséget, mellyet az Esperesség színe előtt nyert, mert Septemb. 30^{án} az öröklétre átköltözött. Az Esperesség helyébe más Felügyelőt választandó Novemb. 15^{én} Szántón összegyülekezett, ahova Ekklesiánktól Nagy Sam.[uel] lelkész és Karlovszky Jó[z]sef oktató valának kiküldve. Itt felolvastatván a megboldogultnak utolsó levele, mellyben tiszt utódjául Cserneki és Tarkeői Desseőffy Tamást és Báno Gábor és Imre Urakat az Esperességnek ajánlotta; az első közfelkiáltással Hegyalljai Esp. Főfelügyelőjének elválasztatott, nem különben T. Görgey Sándor közfelkiáltással másod felügyelőnek neveztetett ki. Nevezetes az itt legelőször felhozott indítvány: nem volna e' tanácsosabb már a nagyobb nyilvánosság és értelmesség tekintetéből is az Esperességi levelezést 's minden egyéb mukálatokat ezentúl Magyar nyelven vinni? amennyiben különben is ezen Esperesség nagyobb részint magyar Ekklesiákból álló, határozattá lón, hogy jövőben mindenek magyar nyelven folyjanak. Megjegyzésre méltó az is, hogy ezen gyűlés a Szántói Evang. Ekklesiának keményen megtiltotta a holttesteknek a templomba hordását, ez különben is a legfelsőbb Királyi rendelések ellen lévén; de ha csakugyan a holttest eltakarítása előtt ohajtanának halotti prédikációt és ajtatosságot tartani, azon esetre a' koporsót kívül a templom ajtaja előtt tartozzanak letenni. Ez a haszontalan sőt ártalmas szertartás, melly igen sok Evang. Ekklesiákban és sokáig divatozott, még csak ez években töröltetett el lassanként.

1814

Temető. Ezen népes Egyháznak mind eddig csak az az egyetlen temetője volt, mellynek jelei még most is látszanak a vásárhely mellett: azért a város tisztviselőse illy kérelemmel folyamodott az Úri székhez: Tekintetes Úri Szék! A Ns. Evangel. Lutherana Ekklesia részéről kijelentetvén minékünk az, hogy eddig kimutatott temetőkertje holttestekkel annyira betölt, hogy helyenként még fris[s] vagy el nem rothadt testek kiásatnak, mivel kiszabott esztendőikig békevességben nem lehetnek. Rész szerint tehát azért, rész szerint pedig, hogy elterjedett városunk távol eső utzákból és széleiről egy helyre a holt testeknek hordása igen terhes, belső személyeknek pedig fáradságos légyen: amidőn ezen szükségét tisztelt Ekklesiának alázatosan bejelentenők, egyszersmind alázatosan esedezünk a Te]kin]T[e]Tes Úri Székhez méltóztatna af[f]éle Ns Ekkla szükségét méltó tekintetbe venni és még két helyütt alsó és felső végén a városnak temető helyeket kimutatatni. Maradván mély tiszteletünkkel a Tettes Úri Széknek alázatos szolgálja N. N. Nyiregyháza varosa biráji.

Mire Decemb. 30^{án} illy válasz adatott: a kérés igazságosnak találtatván, amennyiben mindazonáltal annak telyesítése az Úri Széknek hatalmában nintsen, hogy a' lakosok céljokat

eziránt elérhessék, a Mélt. Uradalmi Főtisztviseléshez teendő recursusra¹⁷⁶ utasítatnak, ahol igazságos kérésök teljesítése az uradalmi Fiscalis által elő fog mozdítódni. Költ Nyiregyh. 1814 Dec. 30^{án} Úri székől Markos Mihály az Úri szék jegyzője által. De ez a reményteljes ígéret csak két év lefolytával teljesült.

K. K. Intézkedések. 1813^{ik} Nov. 30^{ki} Az Austriai örökös tartományokba már ezelőtt behozatott himlő oltási terv rendeltetik Magyar Országban is közönségesen kihirdettetni, hogy ezen üdvös találmányról és annak az emberi nemzetre nézve nagy hasznairól a köznépnek is helyes ismerete lehessen: ennél fogva a Superintendenciának meghagyatik, hogy minden lelkipásztorokat oda utasítsa, miszerint legalább kétszer évenként tartandó templomi sz.[entbeszéd által a himlő oltást a' népnek hathatósan ajánlják, és semmi alkalmat, midőn valaki természetes himlőben halt meg el ne mulasszanak anélkül, hogy a népet a' himlő oltás használására serkentének, továbbá az évenként kétszer tartandó általános oltás alkalmával mindég jelen legyenek, és mind jelenlétök, mind pedig a vallásból vett indító okok által a népben illetően oltás iránt bizodalmat gerjessenek; nem különben kereszteléskor is, midőn még a Szülék magzatjóknek életbeni megmaradását leginkább ohajtják, őket a himlő oltás szüksége[re] és hasznaira figyelmeztessék. E mellett még ezen célra nyomtatott oktatás és felszólítás példányai is a Superintendenciához küldetnek, mielőbb a Lelkészek, és ezek által a köznép közt elosztandók. 1814 Dec. 13^{ki} Nem gyéren történik, a vezeték neveknek vagy egészben, vagy valami ragaszték általi változtatásuk, is illy név változ-

87. oldal

1815

tatásokból jövendőben sokféle összebonyolódás sőt gyakran káros következtések is eredhetnek: mire nézve ő cs. k. Felsője kegyelmesen megparancsolta, hogy illetően név változtatás minden magyar nemeseknek kik különben is e' végre legfelsőbb kir. engedelmért folyamodni tartoznak, és akiknek saját bátorságuk és javak ezt javasolja; nem különben ezen ország minden lakóinak komolyan és azon hoz[z]áadással tiltassék meg, miszerint ezen legfelsőbb rendelés ellen vétkezők, szintúgy mint akik a közrendelések és parancsolatoknak ellenszegülnek, kemény büntetés alá fognak vonatni; továbbá a nemtelenek, kik fontos okoknál fogva, például az adoptio esetében vezeték neveiket megváltoztatni kívánják, ez iránt az illető törvényhatóságok és Kir. helyt. Tanács útján folyamodván előbb legfelsőbb helyről engedelmet tartoznak magoknak kieszközölni. Ezen legkegyelmesebb Kir. Intézkedés avégett közöltetik a Superintendenciával, hogy a lelkészeknek kötelességökbe adassék, melly szerint az Anyakönyvbe mind a helybeliek[nek], mind a jövevényeknek igaz neveiket minden változtatás nélkül írják be.

Ezen évnek felületes rajzán több komoly és gyászos vonásokat szemlélhetünk, de a rég elmúlt nyomorra vissza emlékezés kivált annak, ki azt maga is szenvedte, keblét vigasztaló önbizodalommal tölti el, főképp ha jövőben derültebb ég nyílik neki. Öröndetesebb dolgokra emlékeztet bennünket is az

1815^{dik} év

Itt a templom belső csinosítása és új oktató eljövede két fő tárgy azon sok félek közt, mik akkor Egyházunk körében történtek.

Helybeni oktató. Karlovsky Jó[z]sef Febr. 15^{én} Ekklesiánktól búcsút vett és 17^{én} Rozsnyóra, hova Professornak meghivaték, elutazott; ideiglenes tanítóul rendeltetett az ő osztályába Király János, ki ezen tisztében, mert más professor azonnal nem jöhetett, Maius 11^{ig} eljárt. Gronell Samuel helyb. lakos Mart 6^{án} küldetett meghívó levéllel Gregus Tamáshoz, Német

---

¹⁷⁶ folyamodás

Lipcsén¹⁷⁷ volt tanító és segédpaphoz, melly fáradságáért Ekklesiánk fizetett neki 20 vf. A' meghívó levelet, melly már nints a fent tisztelt úr elfogadta; de az Ekkla fontos okoknál fogva kérte a mi Egyházunkat, sziveskednék őt még bizonyos ideig ottan hagyni, hogy az iskolai évet bevégezhesse. Így Gregus Tamás jött csak Május 8^{án} és 11^{én} professori hivatalába Schulek János lelkész által beigtattatott; melly alkalommal egy rövid vi[z]sgálat után Király János tartott beszédet 's megköszöné az Ekklesiának iránta tanusított bizodalját, az új oktatót pedig Jurányi Samuel Grammatista szép versekben üdvözölte. Ekkor a fuvar és beiktatási lakoma tett 256 f 16 xr Május 15^{én} Gregus Tamás a Kápláni hivatalba is Nagy Samu helyb[eli] lelkész által vezetették be, 's ekkor a kötség felment 45 f.

Gregus Tamás életrajza. Ő szül.[ett] Nyiregyházán 1768^{ik} Novemb. 5^{ik} napján, de az akkori vallási üldözések miatt, hogy-

88. oldal

1815

sem Cathol. pap által kereszteltetnék, inkább Orosra vitették a Reformatus templomba. Elemi iskolákat Nyiregyházán járta, aztán Eperjesen egész iskolai pályáját bevégezte. Innét egy intézetbe ment, hol 13 úrfiak nevelője volt öt évig. Kassán Grammatica és Syntaxis professora másfél évig, 1799^{ben} Német Lipcsére átköltözött, 's az ottani intézetben fíjúk és lányok tanítója volt 15 évig, felszenteltetvén Besztercze Bányán Liczy Kerestély Superintendens által, még mint segédpap is szolgált. De 1815 Majus havában Nyiregyházára jött latin iskola oktatójának és káplánnak, melly hivatalában 8 eszt.[endőt] töltött el. Azután 1823 mint rendes Lelkész szolgált, végre 1824. az Ekklesia méltatván az ő nagy érdemeit őt rendes papi meghívó levéllel is megtisztelte, illy hivatalban szolgált még 1 eszt.[endő] és 3 hónapig, hasznos életét végezte 57. évében. Kik közelébb ismerték, mondják őt szelidlelkűnek, tréfásnak és nőtelen sége mellett adakozónak, de kivált tisztében szorgalmatosnak. Egy másik Nyiregyházi fi, a mostani nagyérdemű Lócsei oktató Müller György, ekkor mint hittudomány jeletje, kimenendő a' Német Egyetemekre segédpénzt gyűjtögetvén jött Ekklesiánkba, melly őt 8 f-tól megajándékozta, felsegél[és]éhez járulván több érdemteljes hivek is.

Egyházkerületi Gyűlés Febr 15^{én} KakasLomnicz¹⁷⁸ helys.[égben]. Itt dolgoztatott ki az Agensekre évenként fizetendő pénz mennyiség az egyes Ekklesiákra aránylag kivetésének táblája, részint a' devalvatio, részint amiatt, mivel eddigelő némelly Ekkla sokat másik keveset fizetett. Ezen kivetés mellett kulcs gyanánt vétetett a' lelkek száma, minden lélekre fél krajczár számittatván. Ami Ekklesiánkra, ugmint 9,000 lélekre esett évenként fizetendő 37 f 30 xr. Itt adattak be a Felügyelőség felszólítására egyes Ekklesiáktól régibb és újabb vallásbeli sérelmek; mert az evangélikusok közt mindenfelé szálorgott panasz azon veszélyteljes elvekre, mellyek szerint a törvény ellen az ő polgári létjök aláásatik pedig Dicasterialis¹⁷⁹ rendszerben és már eleve megállapított előlépéssel. Azért minden Esperességeben gyűjtettek olyan sérelmek tagadhatlan adatokkal is bebonyíthatók és megerősítvék, mellyeket az egész Evang. testület Ő cs. k. Felségének egyszerre szándékozott felterjeszteni. Itt ezen a gyűlésen újra megvi[z]sgálatott a mi Egyházi szerkezetünk, vagy az úgy nevezett Coordinatio, melly kinyomatván minden Ekklesiának két két példány a miéknék négy ingyen küldetett. Már eddig is némelly nyomasztó intézvényekből kivehető a figyelmes olvasó azt a viszonyt, mellyben a Dicasterium mind a két hitvallásu protestans testülethez volt, de az itt megjegyzett adatból már tökéletesen átláthatja a dolog mibenvoltát. Méltán irt a hires Berzeviczy Gergely néhány

¹⁷⁷ Németlipcse/Partizánska Ľupča, korábban Nemecká Ľupča, Szlovákia

¹⁷⁸ Kakaslomnicz/Vel'ká Lomnica, Szlovákia – itt élt az egyházmegyei felügyelő, Berzeviczei és kakaslomniczi Berzeviczy Gergely

¹⁷⁹ dicasterium = kormányzó, ami az uralkodónak alárendelt, nem rendi jellegű központi államhivatal, kormányzó a 16–19. századi Magyarországon

évvel később egyik levelében így: „Calamitosa pro nobis adsunt tempora in Hungaria! Melior genius saeculi Europeus

89. oldal

1815

nobis haud multum opitulari potuerit. Nonne videmus lucem proximam tenebris? tanto magis nobis dolere debet, dum videmus Evangelicos melius tractari in Austria, sine legibus, quam in Hungaria penes leges constitutionales clarissimas. Mala, quibus in Hungaria premimur, non proveniunt ab aula, sed a praepotentia cleri, cuius influxus Dicasteria Hungarica impellit contra nos in quibus memora eorum omni Veneratione digna nonsufficiunt ad removendum hunc influxum.”¹⁸⁰ De illy kellemetlen tárgytól eltérően lépünk közelebb a mi Ekklésiánkhoz. Oskolai közvi[z]sgálat tartatott már Jun. 19 s köv.[etkező] napjaib.[an] volt idő, mikor oskolás gyermekeink már Aprilis havában egészen el oszlottak ’s az oskola üresen maradt. Itt örömkre látjuk, hogy ez évben az examenek határnapja – vagy tán ez csak tanító változás miatt történt? – egészen Jun. 19^{éig} elhúzódhatott. Ez nyilván oda mutat, hogy az előljárók is komolyabban vevék fel az oskolák ügyét, a szülék is már hajlóbbak voltak gyermekeiket hosszabb ideig oskoláztatni. Óh ha te, ki ezt olvasod, előljáró, vagy oskolás gyermekek attyja vagy ’s ha gyermekeid lelki java szivedre van kötve serkents más szüléket is szép példaadás és gyakori megintés által ártatlan ’s tudatlan gyermekeik oskoláztatására!

Templomi munkák. Schafárik András lakatos Febr 28^{ik} és k[övetkező] n[apjai]ban készített vas rostélyzatot a chorusokon, az ah[h]oz szükséges vasat maga az Ekklésia adván fizetett csupán mukájáért 390 f. Octob 17^{én} pedig bevégezte munkáját Sporer Jó[z]sef, ki a Ns Ekklésiával illy alkura lépett: alabb irt kötelezem magamat a chorusokon lévő vas rostélyzatot befesteni fehérre kétszer olajba, a rajta lévő rózsákat és gerezdeket olajba megaranyozni, úgy a’ leveleket is az aranyrózsákon; melly galeriák tesznek 28 ölet és 4 lábat, és ezen munkáért, magam adván hoz[z]á a materialékat, kívánok 538 f, az orgona positivuma, ami még nints megaranyozva és fehérre festve, megaranyoztatik, pallérozva és fehérre festetik, és ezen munkáért kívánok 97 f. állás csináltatást és ha szükséges lesz napszámost, egy kevés szenet, edényt, vontatót Tokajba és négy hétig kosztot vagy kosztpénzt a’ Ns Ekklésia administrál a kosztot egy legénynek négy hétre. Nyíregyházán Jun. 29^{én} 1815 Sporer Jó[z]sef academicus márványos Pictor és aranyozó. Még az orgona positivuma tetején lévő korona bearanyozásáért is 78 f, az egész Summa felrugott 750 fra és 37 xr.

Fertály óra csengettyű. Ezen időtájban Balla Samu, ki később érdemtelen Ekklésiai Curator is volt, készített egy 68 fontnyi kis harangot a fertályórák kicsengetésére, melly azonban nem sokára megrepedt, de ugyan ő újra öntette.

90. oldal

1815

K. K. Intézkedések. Ö. cs. k. Felsőge legkegyelmesebb parancsolni méltóztatott, hogy a’ házassági dispensatiók megnyerése végett a legfelsőbb helyre folyamodóknak adandó bizonyítványokba a sógorsági vagy atyafisági fok megjegyzésén kívül, a’ folyamodóknak állapotja is, vallyon nemes é vagy nem nemes, földbirtokos vagy adófizető é, mindenkor pontosan kitessek 1815 Octob. 3^{án}

¹⁸⁰ „Nyomorúságos idő köszöntött be Magyarországon! Nem sokat segített nekünk, európaiaknak a század. Ugye látjuk a sötétség után a fényt? Mi inkább azon szomorkodunk, ha azt látjuk, hogy míg az evangélikusokkal jobban bánnak Ausztriában, törvények nélkül, mint Magyarországon, a neves törvények birtokában. Sajnálatos, hogy Magyarországon háttérbe szorultunk, az udvarnál nem, de az igen hatalmas papságnál sikerrel jártunk, befolyást szereztünk ellenünk a Magyar Kormányzéseknek, de minden hódolat ellenére a méltó tiszteletet nem szenvedhetjük, ami a befolyásunkat előmozdíthatná.”

2^{ik} Minthogy Magyarországban egy kiskorú és Austriai Felsőség gyámsága alatt lévő leány megeskettetett, nemkülömben egy Stiriából származott asszony is még férje életében másik házasságra bocsátatott; ez K. h. Tanács a' legfelsőbb parancsolatra meghagyja a Superintendentiának, hogy ollyatén ismeretlen személyeknek tulajdonságait, melyek Magyarországban is a házasságra megkívántatnak, legnagyobb figyelemmel nyomozza és vi[z]sgálja meg, és a cs. k. német tartományokból származott mind a két nembeli személy az esketéshez ne bocsátassék elébb, mint az illető gyámsági hivataltól, vagy a szülőföld Felsőségétől igenleges engedelem iránt bizonyítványt mutatna elő 1815 Jan 3^{án}

3^{ik} Ö cs. k. Felsőge az 1814 Dec. 13 költ 's kihirdettetett legfelsőbb rendelés következtében, mellyben a vezeték név tetszés szerinti változtatása tiltatik, újra legkegyelmesebben parancsolja, hogy mivel az érintett legfelsőbb rendelés a múlt esetekre és így olly egyénekre is kiterjesztendő, kik már eddig is legfelsőbb engedelem nélkül vezették nevüket, vagy egészen megváltoztatták, vagy egyik nyelvből a másikra fordították, és akar némelly betűk, szótagok, vonások hoz[z]áadásával vagy kihagyásával megmástitották, és akiket előbbi eredeti vezeték neveiknek visszavételére kell szorítani, hogy ez is közhírré tétessék, és ezen legfelsőbb rendelésnek fogadata komolyan eszközöltetvén az ellene vétkezők amaz előidézett kegyelmes resolutio értelmében büntetessenek. Ami is köz hírré tétel végett ezennel közöltetik 1815 Máj 9.

4^{ik} Felterjesztetvén a legfelsőbb helyen, hogy a Helv. Superintendenseiket Püspököknek és ugyancsak azon hitv. Kerületeket Püspökségeknek czimezni merészelnek; ennél fogva Ö cs. k. Felsőge legkegyelmesebben megparancsolta, hogy a Protestensok által „Püspök Püspökség” bitorolt, de elidősült czimezést ezentúl nem tűrhetvén illy czimezések minden nyelven irt 's nyomtatott könyvekben gátoltassanak és ezen parancsolathoz a magyar környvvi[z]sgálók is szabják magokat. A Superintendentiának meghagyatik, hogy környvvi[z]sgálóit ezen legkegyelmesebb K. rendelés felől tudósítsa. Költ 1815 Jul. 18^{án}

5^{ik} A' legfelsőbb helyen megjegyeztetvén, miként Magyarország némelly helységeiben 16, 15, 14 sőt 13 éves ifjak is katonaság kikerülése végett házasságra lépnek, ezen K. h. Tanács legfelsőbb parancsolatnál fogva a Surepintendentiának meghagyja, hogy a

91. oldal

1816

Lelkészeket figyelmetessé tegye a kora házasságok meggátlására Költ 1815 Aug 22^{án}.

Mennél inkább közelitünk ezen század harmadik tizedéhez, annál több 's különfélebb nyomait találjuk az oskolai és Egyházi érdekek 's ebből eredt újítások[nak] és igazításoknak, ahonnét méltán következtethetjük, hogy ha mult években olly igenkevés létesült ezen legszentebb intézetek virágoztatására, az egyedül az idő mostohaságának tulajdonítandó. Örvendetes kilátás nyílik itt a jövőre 's Egyházunkat illető kellemes adatokat nyújt minékünk az

1816^{ik} év

Ennek Febr. 13^{án} a paplakban tartott közgyűlésen, egyházi számadás alkalmával a bevétel tett összesen 12,000 Vf. 40 xr. de a költség 6,458 Vf. rúgott fel és így maradt a Cassában 5541 f. Salariumok. Ugyan ezen nevezetes gyűlésen a Ns Ekklesia kinyilatkoztatta abbéli sajnálatát, hogy a mostani bankó pénz mellett az Egyházi Tisztviselőség is, ugymint Lelkész és oskola tanító Urak, kivált a behozott pénzfolyam miatt, meghívó leveleikhez képest tetemes rövidséget szenvednek. Minélfogva állapotjoknak némi könnyebbitése és veszteségek potlása tekintetéből, mind addig, míg a pénznek illy betse 's folyama maradand, nekik a kész pénzbeli fizetést megkettőztetni határozta. A' Lelkész Uraknak évenként 4 öl tűzifa adatni rendeltetett. És így az ő salariumok 1000 f. az Oskolatánítóké pedig 600 fra emeltetett, azon záradékkal, míg ezüstpénz nem jó folyamatba. De hogy ez a' fizetés az Ekklesia pénztárából kiteljék,

bölcsen határozta ugyan az a Convent, a Leticale avagy a' hivektől járó fizetésnek is ezentuli megkettőztetését. Az oskolás gyermektől azonban újabb rendelkezésig tanítás díjúl, valamint eddig csak egyforint fizetendvén. Az Ekklesiának illy anyagi jószívüségé keterjedett még a segédtanítókra is, mert mindegyiknek havonként 8 f. az az nyólcz Vf. fizetés határozatott. Az úgy nevezett Passiók énekléseért eddig fizetett 5 f emeltetett 10 fra mellyek azon nap ki is fizettettek. Ezen nagylelkűségnek eredeti kútfejeit nehéz volna már mostan kinyomozni, honnan származott légyen három év lefolytával – mert az 1813^{ik} évbéli határozatra még visszaemlékezünk – illy különös kedvezés sőt hálásság, szinte lehetetlen meg fejteni. Vagy tám egykét Ekklés. tag (csak egy is nagy jót vagy rosszat szerezhethet) befolyással és értelmességgel biro tag, mint igaz emberbarát, győzte meg 's vette rá az egész Presbyteriumot? itt bizonyosat állítani nem lehet. De hogy ez valódi gyógyír volt a három év előtt megsebhedt szivekre, az tagadhatlan. Itt térjünk el egykevessé az Esperességi és Kerületi tárgyakra: Esperességi Gyűlés, mellyre Ekklesiánktól Nagy

92. oldal

1816

Samuel és id. Kováts Andras küldettek, Junius 6^{án} Tokajban tartatott. A' legközelebb tartandó Ker.[ületi] Gyűlésnek többi tárgyai között az lévén felveendő, hogy ezen Districtusban az oskolák fundussára bejött Summa a Bányavárosi Kerületben ugyan azon czélra összejött summával egybeolvasztassék é? és így az egyetemes gyűlés rendelkezése alá adassék, vagy ennek nem sikerülhetése esetére a kerület rendelkezése alatt, vagy végre a Senioratusok gondviselése alatt maradjon? ezen kérdés vétetett fontolgtatás alá, és Esperességünk Biztossainak illyen utasítást adott: az összeolvasztás által nagyobb erő, állandóbb és sikeresebb haszon háromlana az Evang. testületre, és ezen Esperességben is némelylek az Osk[ola] Fundusra olly feltétel alatt adakoztak, hogy ha a kerületekben egybegyűlt summák egybeolvasztatni fognának; kerületi gyűlésre menendő követeink tehát minden módon sürgessék a Bányavárosi Kerülettel egyesülésünket, 's a Capitalisok összeolvasztását, melly ha nem eszközöltethetnék, ezen Esperesség fen[n]tartja az egybegyűlt tőkénének mind igazgatását, mind pedig egyedüli használását. Illy egyetemes oskolai alappénzt, Balogh Péter Ó. Exc.[ellentiaja] és más lelkes Evangelikusok nagyszerű terve szerint, kelle vala az egész országban gyűjteni 's azt az egyetemes Gyűlés keze alatt összpontosítani. De a Dunántuli Superintendia illy gyűjtéléket nem tartatott a Dunáninenni ha gyűjtött is, egyedül a Posonyi főoskolára, a Bányavárosi Kerület pedig ollyan tervezett pénzbeli összeolvasztásról idegenkedett. Így a legszentebb czélt egészen nem lehet elérni. Nints ennél szebb és szembetünőbb példa arra, mikép[p] az Agost. Evangelikusok mit sem tesznek sőt allig is tehetnek egyesült erővel.

Közvi[z]sgálat. Ez évben is Junius havának 4^{ik} és k.[övetkező] napjaiban tartott nálunk a közvi[z]sgálat, hihető tehát, hogy ekkor már hamarabb is állott be az oskola, mint néhány évvel ez előtt, 's következtetni lehet, hogy már a tanítás és tanulás is rendszeresebben mehetett. Míg oskolás gyermekeink kiszabott időre össze nem gyűlnek az osztályokban és azokban a határidők be nem várják, mind addig mondhatni, hogy oskolaink nintsenek valódi betsben. Mesterlegények. Városunkban igen sok idegenek nyújtottak be a Ns Tanács eleibe esedezvényöket ezen időtájban, kérvén lakosok[nak] 's polgároknak bevétetni, holott némelylek czéhbéli mesterek már nagyon is megsaporodtak, sokan pedig az idegenek között mint a tapasztalás megmutatá, részint mesterségökben csak kontárok, részint ro[s]sz magaviseletűek; nehogy ezek által a helybeli polgárok gyermekeik kiszoritassanak, határozattá lön, hogy kivévén a városban szükséges és még nem létező mesterembereket, ezentül csak a mostani lakosoknak gyermekeik, miután mesterségöket kitanulták, fognak törvényes polgároknak bevétetni. Nehogy pedig, mint már gyakran történt, illy idegen legények polgárlányokat

1816

vévén feleségül csúszhassanak be, a helyb. Egyházi urak által minden illy személyek a háromszori kihirdetés előtt a városi Elöljáráságnak bejelentettek, és tsak itt nyert engedelem mellett léphettek aztán a szent házasságra. De miért nem tagadtatott meg egyedül a remekelés? hiszen ez magában is meggátolhatta volna a sok haszontalan mesterlegények becsúszhatását. Gyűjtélék a K.[is]Szebeni Ev. Egyházra, melly tűz és vizár által kétszer megkárosított, a kerülettől engedelmet nyert az egész Districtusban gyűjteni pénzsegélyt, különös bizodalommal pedig folyamodott illy inségében ami Egyházunkhoz, már csak azon ismeretségnél fogva, hogy mind Nagy Sam.[uel] lelkész, mind Burghart Mihály oskolatanító az ő kebeléből hivatottak ide. Azonban az itten számára tartatott gyűjtélék összes summáját nem tudhatni (600f). Ez esztendőben rendelt és tartatott a mi adakozó Ekklesiánk gyűjtéléket a' helybeli görög egyesült Egyház részére is, melly 432 f hozott be.

Oltár körüli rostélyzat. Zieger János helybeli lakatos készítette e' nyáron az oltár körüli vas rostélyzatot, fontját 30 garasával. Az egész munkára felment négy mázsa és 8 font, maga az Ekklesia adván az ah[h]oz megkivántatott vasat csupán csak munkájáért fizetett 612 f. De ő miután a munka egészen elkészült, kért az Ekklesiától minden fontjáért két forintot, azon okoknál fogva, hogy a fent említett alku szerint neki felette nagyon károsan esik, és a munkát csak azért vállalta volt fel, hogy az másnak kezére ne jőjjön, és hogy ne tám valaki azt mondhatná: Zieger illyen munkának nem embere. Milly furcsán hangzik ez! a már egyszer tett alku szerint elkészített munkért még 204 f igényelni.

Ezüst Kehely. Septemb. havában készítettett az Ekklesia egy ezüst kehelyt, melly a kis kanállal együtt nyom 54 latot és a ciborium¹⁸¹ 36 latot. A' kehelynek ez a' felirása: fieri curavit Ecclesia A[ugustana] C[onfessionis] Nyiregyh[aza] An[n]o 1816.¹⁸² Készítettett Kassán, mellyre főképpen adakoztak id. Juhász Mihály és más akkori sáfárok. Kassáról pedig hozta Burghart Mihály osk.[ola] tanító.

Temetők felszentelése. A' Város alsó végén temető kimérése mind Földesuraság, mind Ns Város részéről megengedtetvén, annak kimutatására Ns Város biráji Nalivanko Mihály és Benko István urak azokkal pedig Ns Kováts Mihály, Sulyan Jó[z]sef és Barta Jó[z]sef (evan. Curator) mint oda kirendelt Deputatusok kimenvén Sexty András Ingenieur által hat köblös föld temetőnek kiméretett (lásd a város jegyzőkönyvét). Igy ezen hó 22^{dikén} a felső vagyis éjszak felé fekvő temető Nagy Samuel lelkész és Jurányi Adám oskola tanító által szenteltetett fel, még pedig Matejko Márton kisedednek eltakarittatása alkalmával. Igen érzékenyen ment e' szertartás végbe, a temetőhelyen felállított sátor alatt tartatván az éneklés és halotti beszéd arról az érzésről, melly a temetők

1817

szemlélésére szokott az emberi szivben gerjedni. Az alsó vagy dél felé fekvő temető felszentelése történt Gregus Tamás segédpap és Burghart Mihály Rector által akkor Szekretár Maria hajadon temettetvén. Az oldal vagyis nyugati temető még csak 1822^{ben} szenteltetett fel. K. K. Intézmény. Azon okból, hogy a Londoni bibliai társaság több hasonló fioktársulatoknak a szárazföldön kívánt német honban feltüntetvonta maga után, és több olly társaságok a cs. k. birodalomba is, jelesen az protestansok közt egymással némi szövetségbe lépni igyekeztek: Ő Cs. K. Felsege legkegyelmesebben parantsolni méltoztatott: legyen felügyelet arra, hogy illetén külföldi társaságoktól és kormányoktól ingyen vagy nagyon oltsó áron nyomtatott biblia példányai az Austriai örökös tartományokban ne sokszoroztassanak, és semmi bibliai

¹⁸¹ fedeles ezüst kehely

¹⁸² emeltette az Ágostai Hitvallású Nyiregyházi Eklézsia 1816-ban

társaságnak felállítása meg ne engedtessek. Azonban ő Fölsége legkegyelmesebben megengedi a könyvtáraknak ezentúl is a bibliával, mint más bármely könyvekkel az e' részben fen[n-] álló rendszabályokhoz képest kereskedés üzését. Melly K. rendelést a H. Tanács a végett közli a Superintendentiával, hogy annak minden pontjaiban megtartását nagy vigyázattal kezelje. Ki nem látja az itt szóban lévő bibliai intézetnek adott hasznait, kivált a protestansokra nézve, kiknek egész hitök a szentírásan alapszik; 's azon milliókra nézve, kik szegénység vagy nem kaphatás miatt magoknak a szent bibliát meg nem szerezheti! Mi vezethetett volna czélszerűbben kivált a köznépet a Kris[z]tusnak tiszta vallásához mint illy intézet? de fájdalom! a legfelsőbb parantsolatra ez is már bötsőjében elfojtatott. Mint nyáron, bárhova tekintünk, tarka vegyületű külön féleség tűnik szemünkbe, majd derültebb majd komolyabb színben, 's ha bár az ég alatt minden jelenet nevezetes, habozunk mégis, mi lenne előbb, mi utóbb tsudálandó a nagy látkörben: úgy a követk.[ező] év igen sok 's különféle tárgyakra vonja figyelmünket örvendetesekre, mint szintén szomoritokra is, mellyek Ekklesiánkat közelebb érdeklik, hogy valóban nem kevés munkánkban kerül az itt történeteket időrendben felfogni 's előadni, mellyeket nyújt az adatokban dús

1817^{dik} év

Legnevezetesebb pontok ezek: a' nagy drágaság és éhhalás, a Reformationnak százados ünnepe; és egy segédpap 's egy oskolatanitónak ide lett meghívása.

Oltár előtti zsámoly. Ez Januar 18^{án} készült el egészen, amint van fekete bőrrrel bevonva, 's került az Ekklesiának 44 f az az negyven négy f[orint]ba.

Temetők. Ezekről már mult évben is tétetett említés, mégis megjegyzésre méltó, hogy a helyb. népesség folyvásti növekedésével a mi gondos Apáink tágasabb temetőhe[l]lyel kívánván mind magokat, mind utódjaikat ellátni, míg ah[h]oz

95. oldal

1817

még alkalom adódott, ebbeli ügyöket a Ns tanács eleibe újra felterjesztették. A' Ns Város é szerint a temető megnagyobbításáért folyamodott Mart 17^{én} tartatott Úriszékhez, az Evangelikusoknak ebbeli Kérelmét, mint igazságost a Mltos Földes Uraságnak ajánlván. Mire az Uradalmi Fiscalis jelenté, hogy a népességhez mérsékelve a szükséges temető a városnak két oldalán már valósággal kimutatva és kijelélve vagyon, azon kötelező feltétel alatt, hogy az jövedőre minden vallás és felekezet külömbsege nélkül egyenlően használtassék, az önként értődvén, hogy a régi betölt temetők semmi privatizatio alá nem jöhetnek. (Lásd a' Város jegyző könyvét:) Így Mart. közepe táján az éjszaki és déli temető bekerítettett, körülásatott, az éjszaki közösen használtatott, valamint most is a más hiten lévőekkel.

Helybéli Árvák. A' Mltos Földes Uraságnak az árvák sorsa iránti gondoskodása következtében határozatott, hogy a város kebelében lévő árvák vagyonaira, 's azoknak legsikeresebb használására különös gond legyen, azoknak mibenlétökről 's a massa mennyiségéről az árvák gondnokai minden Úri széken környülállásos jelentést tegyenek. Ez egy népes városban igen is czélszerű és szükséges rendelés volt, mert gyakran a legközelebbi vérrokon is gondviselés ürügye alatt alá ássa az árvának lehendő szerencsáját. Egy közönséges gyámsági hivatal is, melly a helybeni árvák örökségét őrzi, mellyen jelenleg is van, jó rendtartáshoz tartozik. De van e' gond arra, hogy az árvának vagyonkája mindenek előtt az ő testi 's lelki felnevelésére fordítottassék, abból ő reá, ha csak telik, mindaddig költődvén, míg nem szolgálatra vagy mesterségre való? és mivel ez sok árvának örökségéből ki nem telik, nem lenne e' czélirányosabb az árvák pénzét, minden vallás, születés külömbsege nélkül egybeolvasztani, 's a[h]hoz járúlván évenként legalább egyszer tartandó gyűjtelék, közönséges árva nevelőházat felállítani, hogy így a szegényebb árva minden öröksége mellett is köldüssá ne válják?

Nagy Sam.[uel] lelkész. Illy tájban hivattatott Nagy Sam.[uel] a csetneki Evang Ekklesiába lelkésznek, de ő a' köztiszteletben volt férjfiú, kinek itt még akkor igen szerencsésen folytak dolgai, ezen hívást el nem fogadta, és ajándékuil illy hűségeért kapott a mi Ekklesiánktól 500 f. az az ötszáz for.[intot].

Drágaság, éhhehalás. A' köz osk.[olai] vi[z]sgálat ezen év Majus 27. és k.[övetkez] n[apjai-] b.[an] tartatott, kétség kívül azon nagy drágaság és inség miatt, amelly múlt 's kivált ez évben uralkodott. Mert Junius 15^{én}, mint a' város jegyző könyve bizonyítja, az itteni heti vásáron olly drága volt a gabona, hogy 50 f[orint]on és fe[l]lyebb is kelt

96. oldal

1817

annak köble, zabnak köble 16 f. és minden többi eh[h]ez képest igen drágán. A későbbi hónapokban mindinkább nőtt a gabona és egyéb élelem ára annyira, hogy volt idő, midőn gabonának köble 70 f. is kelt. Többen a szegényebbek közül főztek magoknak holmi növényeket 's gyökereket, minden só és zsir nélkül, azzal üzvéen magoktól és gyermekeiktől a szörnyü éhséget. De voltak olly telhetetlen nememberek is, kik illy rendkivüli nagy drágaságnak titkon örültek. Ekkor Erdélyből és határos vármegyékből csoportonként jövének oláhok Nyiregyházára is az éhszükségben itt keresvéen menedéket, de nagyrészint már betegek rakásra haltak künn a' páston. A' még élő vének nem emlékeznek ennél nagyobb inségre. Eh[h]ez járult még a lopás, mellyet nem csak az itt szállásoló katonák, de magok a lakosok is egymás közt üztek, nem mult egy nap, hogy lopási panaszok ne jöttek volna a birák eleibe. Az éhség t. i. sokféle gonoszságnak szokott lenni kútfeje, melly akkor itt is nagyon elterjedett. És mivel illy nagy éhszükség után bő aratás következett[t], a sok kiéhezett szegény ember mohón evén az új kenyeret, ismét betegséget, nem kevés halált is szerze magának. Örizd meg, Uram, városunkat, illy drágaságtól, inségtől és efféle csapásoktól!

Rostélyzat aranyozása. Junius napjaiban Király János oskolatanító és Mezihradszky akkor Sexty Andrásnál lakott földmérői gyakornok dolgoztak az oltár körüli rostélyzatnak megaranyozásán, melly munkáért fizetett Ekklesiánk 200 f. az a[h]hoz megkivántatott aranyfüstöt adá maga az Ekklesia. Levéltárunkban volt erről szóló jegyzék is a fentebb megnevezett urak aláírásával, ahonnan néhai Jurányi Adám hitelesen ki írta, hogy ez a munka összesen 401 f. 54 xr. került légyen. Az arra indító okokat 's akkori környülményeket nem tudván, ezen egész dolog felöl ugyan nem merünk itéletet hozni, de különösnek látszik, hogy egy oskolatanító[ra s] egy mérnökre bizatott illykülönben is drága munka.

Men[n]ykőütés. Nem lesz érdektelen röviden megjegyezni, mikép[p] Julius 20^{án} a Miskolczi Evang. templomba még pedig délesti ajtatosság közben beütött a men[n]ykő, 's az a lángok martalékává lön, de ez kit sem sebesített meg.

Burghart Mihály elmenetele. Az Egyházi történetek jegyzésében fő tekintélyt érdemel az oskola ügye. Octob. 11^{én} Burghart Mihály nagyobb fiúk tanítójának bútsúvétele nem kevés aggodást okozott Ekklesiánknak, miként és kivel lehetne illy hijányt mielőbb kipótolni. Azonnal meghivattatott Nagy Mihály Nyiregyházi fi, akkor Ganzaug Jó[z]sef fijának nevelője, de ez a meghívást el nem fogadta. És így a szükség

97. oldal

1817

úgy hozván magával Octob. 23^{án} Trangusz Jó[z]sef Eperjesi tanuló lett ideigleni tanító, kivel Bottko segédként szolgált rövid ideig. De ezek az Ekklesiának kívánságait ki nem elégíthették, Trangusz a templomi szolgálatra ügyetlen lévén csak ugyan egy rendes Rectorról kelle gondoskodni. Azonban az alatt is, míg ez iránt lépés tétetnék, egy pár igen nevezetes dolog történt minálunk.

Burghart Mihály életrajza.¹⁸³ Ő KisSzebenben Sáros megyéb.[en] volt isk.[olai] tanító, kire főleg Nagy Sam.[uel] lelkész figyelmezteté az Ekklesiát. Az akkori pénzfolyamathoz képest igen sokba t. i. 1230 Vf. és 22 xr került ide lett meghivatása. Kezdett ped.[ig] nálunk tanítani Jan. 22^{én} 1811. mint tanító ugyan eléggé ügyes volt; de erkölcsére nézve minthogy a hatodik parancsolat¹⁸⁴ ellen gyakran vétkezett, a' köz várakozásnak meg nem felelt. Neque castus, neque cautus.¹⁸⁵ Azonkívül még az Ekklval is küzdő viszonyban állott. De másképp[p] tanítói ügyessége és szorgalmánál fogva csakhamar 1817. Oct. 11. meghivaték R[ima]Szombatba, ahol néhány évig donatisták tanítója volt. Onnét átment Selymeczbányára grammat.[ica] tanítójául. De ott is hatodik ellen vétkezve szerencsétlen ö maga, az Egyház vele elégedetlen volt. Innét Aszódra hívták meg; hol miután több éveket [töltött] – felhagyott hivatalával és R[ima]Szombatba ment privatizálni.

Segédpap meghivatása. Egyik helyb. lelkész a' széles tudomány 's nagy emlékező tehetséggel birt Schulek János már köszvényben szenvedvén fekvő beteg volt; Gregus Tamás oktató pedig a gyakori papi működés miatt kéntelen vala oskoláját mulasztani; de különben is midőn a tisztelt lelkész néhány évvel előt hivatáláról leköszönt volna, a Ns Ekklesia állandó segédet ígért tartani, kire annyival is nagyobb szükség volt, mivel Nagy Samuel lelkész is olykor gyöngékedett már: ezen fontos okoknál fogva segédpapnak meghivattatott Schulek Jó[z]sef hittudomány jeleltje Eperjesről, hol tanulmányait végezte, ki Octob. havában jött ide és itt ditséretes szorgalommal viselt hivatal két Eszendeig és 3 hónapig.

Schulek Jó[z]sef életrajza. Schulek Jó[z]sef szül. 1795^{ben} LibetBányán,¹⁸⁶ atyja Schulek Jó[z]sef volt helyb. lelkész, anyja Ördögh Anna, kik őt hatodik évig otthon gondosan nevelték. Aztán Tiszolcra¹⁸⁷ Schulek Mátyás ottani pap és nagybáty[j]ához küldték, ahol az alsóbb oskolai osztályokat kijárván egy esztendeig Lócsén tanult, onnét az Eperjesi Collegiumba költözött, 's ott a böltsészet és hit tanulmányait végezte. 1817^{dik} évben Nyiregyházára hivatott meg segédpapnak, főleg T. Schulek János másik nagybátyja oldalához; itt két évet kitöltvén Nagy Teréziával a szent házasságra lépett, kivel is mindjárt lakadalom után el utazott FelsőLehotára,¹⁸⁸ ahol két évig Rectori hivatal viselt. Meg hivatván NagyRöczére ment Rectornak. De rövid idő mulva mint rendes lelkész átköltözött a Nandrási Ekklesiába, innét

98. oldal

1817

végre FeketePatakra,¹⁸⁹ hol hat évi hivataloskodása után 1835^{ben} bevégezte darabos pályafutását. Négyszögű kőtáblák templomunkban. Eddig a' templom csak égetett zaluzsányi téglával¹⁹⁰ volt kirakva. Már Május havában lépett Ekklesiánk alkura a S[áros]Pataki köfaragóval – erről is a levéltárban volt kötelezvény, de elveszett – melynek következtében az ottani kőbányában faragott négyszögű kőtáblákat hiveink behordatták, s ezekkel Octob. havában a templomot egészen kirakatták, felment pedig 112 az az száztizenkét öl[re], ölet 14 f[orintj]ával számítva 1568 f mellyhez ha hoz[z]á adjuk a kőmiveseknek fizetett 168 f. tészen summásan 1736 forintokat. Ha efféle költséget nem a szoros szükség sürgette, de a templom diszesítés[ér]je ajánlotta, ha olly szűk időkbén az nem könnyen, de nagy erőködéssel tétetett meg: valóban

¹⁸³ utólag a margóra írva: „Ezen életrajz hiányos, mert B.[urghart] többszöri felszólításra azt be nem küldé.”

¹⁸⁴ A 6. parancsolat: Ne paráználkodj!

¹⁸⁵ Sem nem istenfélő, sem nem gondoskodó.

¹⁸⁶ Libetbánya/Lubietová, Szlovákia

¹⁸⁷ Tiszolc/Tisovec, Szlovákia

¹⁸⁸ Felsőlehota/Horná Lehota, Szlovákia

¹⁸⁹ Feketepatak/Чорний Потік [Czornij Potyik], Ukrajna. A főként reformátusok által lakott települést 1920 és 1938 között Csehszlovákiához csatolták.

¹⁹⁰ Nevezetes fazekasfalú, lakói főleg tűzálló téglá és cserép készítésével foglalkoztak. A 19. században zsin-delygyártó üzem is működött a községben.

nagy hálával tartozunk az akkor élt, de még most is élő hitsorsosainknak, kik csak a múlt és ez évben is templom ékesítésére készek valának annyit áldozni! Ezek azon évek, midőn ők kívülről erős falakkal már biztosítva lévén a szép 's tetszőnek eleven érzetében Isten házáat már belülről is a tisztesség szabályai szerint elrendelni igyekezének. Hijába mondd, minék az a sok czifraság a templomba? mert az, ha csak czélszerű csudálatosan hat az érzékekre 's inkább gerjeszt ahítatosságot, mint a pusztá falakat mutató 's raktárhoz hasonló templom.

Reformatio százados ünnepe. Nagy haszna van az Egyházi historiának, kivált olly százados történetekre, mellyeknek szemtanúja nem minden lehet, ki azt ohajtja. Mert az évkönyv hiven lerajzolva a rég történeteket úgy tükrözteti előikbe, hogy mi, kik századokkal később léptünk fel a világ nagy szinpadjára, képzeletünkben átvarázsoltatunk azon korba, 's annak örvendetes vagy gyászos történeteiben mint a jelenben részt veszünk. Illy nevezetes történet a Reformatio százados ünnepe is, melly 1817^{di} Nov. 2^{di} napján a Magyarországi Protestansok által nagy öröm 's szent ajtatossággal tartatott. A' Posonyi Evang. Ekklesiában már Majus havában készült el a terv ezen emlékezetnek Octob. 31^{ik} napján miként leendő megünnepelésére, melly Balogh Péter Ó Excell. által helybenhagyatván a Superintendentiákkal közöltetett, a mi kerületünkben is némi módosításokkal, jelesen azon megjegyzéssel hogy azt a szüret miatt jobb lesz Karácson[y] sátoros ünnepein tartani, elfogadtatott; de az egyetemes pesti gyűlés Novemb. 2^{ik} napjára rendelte ezt a Reformationnak harmadik százados ünnepét. E' szerint a mi Egyházunk is ezen napon, melly Sz[ent]háromság után 22^{ik} vasárnapra esett, leirhatatlan örömmel és ajtatossággal ünnepelte. Dél előtt a kiszabott terv szerint énekeltetett az a Luther Marton éneke: „Erős várunk nekünk az Isten” oltár előtt ezen ünnepélyhez alkalmaztatott környörgés és sz.[ent]irási leczke. A Superintendens

99. oldal

1817

kiszabta szent irási mondatból tartatott a predikáció az egész Esperességben, itt Nagy Samuel Lelkész által; énekeltetett D. M. Luther hymnusa: „Isten téged áldunk” azután kiszolgálták az úri vacsora, mellyhez nagyobb ünnepély végett az oskolás fiatalság is járult. Isteni tisztelés után Offertorium, az Apostoloknak és utánok Luther rendelése szerint, kik a köz ahítatosság bevégeztével a szegények számára kegyes ajánlásokat tartattak. Dél után ismét hymnus éneklése, oltár előtt pedig az ünnepélyhez szabott imádság; továbbá olvastatott az Agostai hitvallás minden Ekklesiában anyai nyelven magyarázattal és arra serkentő oktatással, hogy a nép kivált fő dogmáihoz az Evang Egyháznak hiven ragaszkodjék. Mire nézve az Agostai Hitvallás három nyelven és sok példányokban nyomtatott Posonyban, a honnan a Superintendentiák, Esperességek és egyes Ekklesiákban elterjesztetett. Az egyetemes Convent különösen megtiltá ez ünnepen a lakomázást, tánczolást és lövöldözést, nem különben mind azt, mit a más hiten lévők némikép[p] balra magyarázhattak volna. És így az egész ünnepély mély csendben 's minden botránkozat nélkül ment végbe. Sajnáljuk, hogy azon alkalommal mondott szent beszédet és a templomra tett ajánlásokat itt nem közölhetjük. Közülünk ugyan igen kevesen érendik el a követk.[ező] századnak ezen örömmünnepe; de eppen azért annál nagyobb áhítatossággal üljük meg évenként a mi Egyházunkban Novemb. első vasárnapjára rendeltetett Reformatio emlékezetét!

Oskola tanító meghivatik.¹⁹¹ A nagyobb fiúk osztályában kivántatván ügyesebb tanító Novemb. havában Nagy Sam.[uel] lelkész; Sulyan Jó[z]sef és Ns Trsztyénszky Mihály küldettek ki olly egyént keresni; az alatt, míg ezek ott mulattak Farbaký Daniel hittudomány jeleltje segített némelly papi kötelességekben eljárni. A tisztelt Küldöttség czélt sokáig nem érhetett 's költött az úton 213 for. 23 xr míg végre S[áros]Patakra jöven Kollman Samuelt, ottani tanulót hivta meg próbára. Ő sokáig vonakodott jól érezve a tót 's magyar nyelvbeni járatlanságát; de mivel

¹⁹¹ utólag a margóra írva: „Kollmann Sámuel”

Karácson[y] sátoros ünnepe már közelgetett, Küldöttségnek többszöri únszolására hajlott, és Decemb. 14 jött, a próbát közmegelegedésre kiállván harmadnapon hivatalába beigtattott. Ez alkalmommal adott ebéd 24 f. 30 xrba volt.

Tanító 's orgonista meghívó levele. A bevezetést és köteleességek előszámítását lásd Burghart M.[ihály] vocatorában, itt csak a hivataldíj: kész pénzben 300 f. mellyekhez azonban a pénznek változó betse tekintetéből még más 300 f évenként fizettetik, ugy hogy Rector Úrnak fixuma 600 f[orint]ból fog állani, mind addig míg a pénz a maga valódi folyamába nem jó. Ekklesiai szállás vagy is tiz köblös szántó föld és kaszáló évenkénti szabad használsra, rendes stola, még pedig prédik.[ációs] temetéstől 8 garas, kissebbtől 5 garas, - a köz offertoriumoknak és gyászpénznek ötödresze, új évi offertorium egyedül a Tanító Urakat illeti. Farinatio és

100. oldal

1818

hostiatio. A Geszterédi fiók Ekklesiatól jövő gabonának harmad része – szabad lak, mellyhez tartozik két szoba, kamra, pincze, istálló, ól, konyha, kert. Az a 3, 4, 5, 6, 7 szám alatti közös a többi tisztai társaival. Két öl tűzi fa, és az ostyasütéshez fél öl fa és két véka búza. Eh[h]ez fognak járúlni kegyes ajánlások, a Szüléktől is ajándékok, mellyeket Rector Úr, ha olykor csekélyebbek is volnának szives indulattal fogadja el. K.[is]Szeben Nov 14. 1817. Szives jó akarói a Nyiregyházi Evang. Egyháztól tanító keresésre kiküldött és felhatalmazott Deputatusok: Nagy Samuel lelkész, Trsztyénszky Mihály Inspector, és Sulyan Jó[z]sef.

Kollman Samuel életrajza. Kollman Sam.[uel] szül 1796^{ban} Göllnicz¹⁹² B[ánya]Városban, atyja György Samuel, anyja Eliser Erzsébet. Szüléi háznál és helybeli oskolában neveltetett 15^{ik} éveig, aztán Eperjesre küldeték, hol syntaxist, rhetorikát végzett és egy esztendeig primanus¹⁹³ volt, onnét Sáros Patakra ment, hol Kazinczy István fiját tanította egy eszt.[endő] 3 hon.[apig] Meghivattatván Nyíregyházára itt a Tanitói hivatalba lépett Dec. 16^{án} és követk.[ező] évben házasságra is tisztességes Schulek Judit hajadonnal, most öt jeles gyermeknek atyja.

K. K. Intézmény. T.[ekintetes] Trencsin¹⁹⁴ vármegye a legfelsőbb helyen feladta Tiszt. Csonka Jánost, a Láz¹⁹⁵ Evan. helységnek lelkészét, mikép[p] ő Predikatori működésében elkövetett sokféle törvénytelen cselekedeteiért a Fiscalis actiot, melly alá legfelsőbb rendelés következtében esendő vala, kikerülni akarván, a Megye kebeléből elillant: a Superint[endentia] nak ezennel meghagyatik, hogy egész kerületében minden lehető módon ezt a lelkészt kerestesse és ebbeni eljárását azonnal feljelentse. Az ő kerestetésére ezennel már a többi Superintendentiák is felszólítottak. Ezen legkegyelmesebb Királyi Intézkvény az üldözések idején kelt Budán April 29 1817^{ben}.

1818^{dik} év

Nyiregyházán Evangelikusok és Reformatusok gyűlése, Szekrestye építése, katonai zenebona, adakozás az oskolákra.

Helybeni Német Felekezet. Febr. első hetében tartatott Egyházi számadás és tisztújítás kétféle nézetből méltó a megjegyzésre, mert mutatja még nyomát az illyenkor tartatni szokott barátságos ebédnek, mellyre tett költség itt száz hét for. 33 xr és mivel akkor határozottat, hogy a német Isteni tiszteletnél működő Király Jánosnak az Egyházi pénztárból fizetessék ugyan az 50 f, de a németek is a perselybe gyűlt pénzt az Ekklesia Cassájába engedjék át.

¹⁹² Göllnic/Hnilec, Szlovákia

¹⁹³ legfelsőbb osztálybeli, akik közül választották ki a tanítók munkájának segítőjét

¹⁹⁴ Trencsén

¹⁹⁵ Láz/Lazy pod Makytou, Szlovákia

Temetés. Febr. 16^{án} temettetett Helv. Hitvallásu Bajori Susanna néhai Majerszky Jakab özvegye, kinek határozott kívánságára végső tisztelet megadása a mi templomunkban történt, melly

101. oldal

1818

alkalommal orgona szó mellett Soltárt énekelt a helyb. Reformatus Kántor és halotti beszédet tartott Domjan Pál Ref. pap, igen számos gyülekezet jelenlétiben. Ez nálunk egyetlen példa. Miskolczi Evang. Oskola. Mennyire szorulunk mi Evangélikusok a Keresztényi jótékonyásra, melly sok templom, oskola létesülése vagy fen[n]maradása függ szintén csak a kegyes gyűjteléktől, mikép[p] gyakran untig adódik alkalom efféle adakozásra, azt ez évi két újabb példa tanúsítja. A' Miskolczi Evang. Egyház Kir helyt. Tanács engedelmével egy felállítandó nagyobb oskolára országszerte gyűjtögetett, és így nálunk is, 's itt helyben gyűjtött 500 f. Hasonló szükségben a' S.[áros]Pataki anyaoskola is Sz. Iván hava¹⁹⁶ 1^{ső} napján folyamodott Szabolch Vármegyéhez 's ennek minden rendű tagjaihoz, engedne kebelébe segédpénzt gyűjtenie a Collegium új épületére, mellyet eddig a nagy drágaság miatt föld alá vinni nem lehetett; e' célra is megrendelt gyűjtelék tartatott minálunk, de mennyisége nemtudatik. Illy adatokat olvasva méltán állithatjuk, miszerint akkor a mi tót 's más ajkú hitsorsossaink saját sok költségek mellett is szép adakozást gyakoroltak.

Katonai zenebona. Nem lesz érdektelen megjegyezni, ami April 26^{án} történt városunkban. Az itt feküdt Hesszenhamburgi és Császár Ulánok 2 svadronából néhány közlegény nagy verekedést és vitát okozott, mellyben több polgár megsebesült. A' vármegyétől egy vegyes biztosság küldetéke ide a dolog megvi[z]sgálására, mit végzett légyen, nem közölhetjük. Ismét nyárban, midőn a helybeli Kováts czéh privilégiumokat nyervén lakoma után némellyek a N[agy]Kallói kováts mestereket haza kísérték 's a Kállai utca végén lévő korcsmában butszúztak volna, nagy verekedés támadt a lakosok és a katonák közt, melly annál szabadabban növekedett, mivel a Tisztek Sóstón¹⁹⁷ mulattak. Ekkor id. Kováts Andrásnak Megye Commissariusának, ki valahogy a vitába került, egyik karja nagyon megsebesített, de több lakosok is sebet kaptak. Lövés is történt a katonákra egy ablakból. A' Főbíró Benkő István parancsolt[a volt] félre verni a harangot 's így végre a verekedők elszéledtek.

Esperességi Gyűlés Nyíregyházán. Eperjesen Jun 16^{án} Berzeviczy Gergely elnökle alatt tartatott Kerül. gyűlést megelőzte az Esperességi, melly Maius 20^{án} itt nálunk tartatott Deseöffy Tamás és Risz Pál elnökök által. Ezen Conventnek munkálati külömben is terjedelmesen olvashatók ezen historia első könyvében. Itt csak némelly nevezetesebb tárgyakat emelünk ki. Tihanyi Ferencz másod Felügyelő lakhelyét megváltoztatván kebelünkéből eltávozott, kinek helyébe közakarattal elválasztatott Nyíradonban¹⁹⁸ lakó Okolitsányi Károly, kivált ama távollévő egyházakra felügyelendő. Szontagh Samuel Superintendens pedig aggkora 's gyöngélkedése miatt hivataláról leköszönni akart, de Berzeviczy

102. oldal

1818

Gergely és több Urak jó eleve megkérték 's mint egy rábírták hivatala további viselésére; a mi Esperességünkötől, valamint másoktól és utasításul adatott a követeknek, hogy öt minden módon hivatalában megtartani igyekezzenek, 's inkább ö hoz[z]á egy Vicarius neveztessek ki. Ö a kérésnek végre engedett. És ez sokkal tanácsosabb 's üdvös volt, mert a Superintendens választása mellett az Esperességek bizonyosan pártokra szakadtak volna. A mi Esperességünkről

---

¹⁹⁶ június

¹⁹⁷ Sóstó (Nyíregyháza városrésze)

¹⁹⁸ Nyíradony

indítványoztatott, hogy a Superint. hivatal állandóul Eperjes városban legyen. De ez alligha csak tudomásul nem vétetett. A' Kerületi Gyűlésen több hasznos tárgyak közt sürgettetett leginkább az, hogy hittudomány jeleltjeinknek minden módon, kivált jó Stipendiumok által könnyíttessék a Német Egyetemekre való kimehetés; minthogy minékünk szükségképp a Német országi Protestansokkal tudományos összefüggésben kelletik állanunk, a honnan evang. hittudományt egyedül merithetünk, külömben félszázad alatt megszűnnénk evang testület lenni. Ugy monda jeles Berzeviczy egyik levelében, ki már akkor a nyilvánosságot olly igen szerette, 's minden köriratiban az Esperességeket az Evang. Egyház állapotjára szabadelműleg figyelmeztette. Az Esperességi gyűlés alkalmával volt kölcség¹⁹⁹ 327 f.

Szekrestye. Lyon János palafedő Miskolcz tájékarúl Majus 30^{án} lekötelezte magát Ekklesiánknak, a még szükséges 20 mázsa palakőnek megszerzése, nemkülömben a megkivántató szögek elkészíttetése, és szükséges pléh megszerzésére is, és hogy aztán az egész munkát t. i. a szekrestye födelét jól elkészítendi, melly munkáért az Ekklesia ígért 70 f. a szögek és pléh árát is megadni, őt míg dolgozni fog, tartani, és aztán haza vitetni. Ugyenez a mester fedte a Debreczeni templomot is palakővel. Jul 6. fogott a munkához. Ezen födéltre felment 60 mázsa palakő. A' szekrestye építésére megkivántató kövek átszállításakor a Tokai hidon fizettetett vám 79 f. Ekkor hiveink mindent, valami csak az építésre szükséges volt, magok hordtak be. April 8^{án} 31 öl kőért vám 44 f. a vasajtóért, melly Szomolnokon készíttetett 155 f. Ezen külsővas ajtón látható M. T. betűk. Trsztyénszky Mihály akkori Inspector nevét jelentik, de amellyeknek kinyomtatása az Ekklesia tudta nélkül történvén, ro[s]szaltatott. A Szekrestyére fordíttatott költség összesen 1442 f 30 xr tészen.

Bő szüret. Megjegyzésre méltó, hogy ez évben nálunk igen bő szüret volt, és a mellett a' hivek olly adakozók, hogy az Egyházi Tisztviselőknek nem kevés bort ajándékoztak, különösen Kollman Samuelnek pinczéje, saját vallomása szerint, csupán ajándékozott borral egészen megtelt.

Reformatusok Gyűlése Nyiregyházán. Nevezetesebb itt Decemb. 1. napján tartatott Reformat. Egyháznak tractualis gyűlése, mellyre a Reformatus lelkészek nagy számmal gyűltek össze, mert 101 volt jelen, a világi Urak nem olly számosan jelentek meg. Nem kevés munkába került akkor a szük-

103. oldal

1819

séges szállásoknak megrendelése. Elek László Te[kintete]s Szolgab.[író] kieszközölte a bíráknál ezen nagy gyűlésnek a városház teremében tarthatását hol valósággal tartatott is. Itt következnek még

K. K. Intézkedések. Febr 21^{én} a K. h.[elytartó]tanácsnak tudomására esvén, mikép[p] a Német academiákon lévő protestans tanulók hosszabb szünidőben más országok[ban] és német tartományokban tesznek utazásokat, ahova nekik utilevél nem adatott, a Superintendentiának meghagyatik, hogy a kimenendő ifjaknak tiltsa meg az efféle merényt, sőt az illető külső academiák Felsőségét is kérje meg, hogy erre engedelmet ne adjon.

Mart 10^{én} olly esketések meggátolása tekintetéből, mellyek egyik vagy másik házastárs meghalálózása felől szóló bizonyítvány előmutatására történhetett, holott gyakran a másik fél, férj vagy feleség aztán később előjött, Ö. cs. k. Felsőge mind világi mind Egyházi Tisztviselőségnek, úgy szintén mind a két felekezeti Superintendentiáknak is legkegyelmesebben parancsolni méltóztatott, hogy ezentúl sem plebanus sem lelkész ne merjen senkit megesketni, kivévén ha az illető törvényhatóságról kiadatott bizonyítványt mutat elő házas társának valóságos halála felől.

---

¹⁹⁹ költség

April. 7^{én} Felterjesztetvén a h.[elytartó]Tanács eleibe, miszerint a Helv. és Agost. hitvallású lelkészek az anyakönyveket nem mindenütt vizsik olly pontossággal, millyet ezen dolog fontossága és a köz hitelesség kíván meg²⁰⁰ ollyannyira, hogy illy anyakönyvekben előkerült hibák megigazítása végett már a törvényhatóságok is fel vóltak szólítva; ez a Superintendentiának avégett adatik tudtára, hogy mivel az anyakönyvek hitelességét úgy a' közönségnek, mint az egyeseknek érdeke is igen nagyon megkívánja, azoknak pontosabb vitele iránt azonnal szükséges rendelést tegyen.

Ezen lapoknak, mint a t.[isztelt] olvasó eddig is láthatá, nem lévén egyebb céljok, mint egyes nevezetesebb dolgokat, mellyek az Evang. Egyházban átalán, de különösen ezen Nyiregyházi Ekklesia körében történtek, a feledékenység árából kiragadni, s nyilvánosságra hozni ki: mivel a követk.[ező] évben is történetekből igen kevés maradt fen[n] a mi emlékezetünkre; e' hézagot átalános bár, de ránk Evangelikusokra nézve mégis érdekes adatokkal akartuk pótolni. A' múltak is némikép[p] életbe visszahozhatók, ha betükbe öntetnek, de ami az emberi emlékezetben már többé nem létezik, azt valamint az elrepült időt, visszavarázsolni nem lehet.

1819^{dik} év

Balogh Péter⁺ Generalis felügyelő N[agy]mélt.[óságú] Ócsai Balogh Péter Úr eö Exc [ellentíája] ki a Magyarországi Evang. Szentegyházat számos évig nagy bölcsességgel és buzgalommal kormányozta, már a múlt év alkonyával az öröklétre átszenderült. Az elfelejthetetlennek végső tiszteletére orszagszerte minden Egyházak 's főbb iskoláinkba ezen év első havában gyászűnnep tartatott. Az Evangelikusok ügyében fáradhatatlan Berzeviczy Gergely, ki Szentegyházunk állapotját jól ismerte

104. oldal

1819

's az iránt öszinte sajnálkozással viseltetett, azon volt, hogy Generalis Felügyelőnek Herczeg Coburg választatnék, ki az udvarnál és a minisztériumban ügyünket oltalmazhatná. De ez nem sikerült.²⁰¹ A Pesti egyetemes gyűlés azt határozta, hogy régi mód szerint voksolnának legelőbb az Esperességek, és az összegyűlt voksok a Superintendentiák útján küldetnének a generalis másod Felügyelőhöz B.[áró] Pronay Sándor eö exc[ellentíájá]hoz, 's a[k]ként történt is. Jónak láttuk itt Berzeviczy Gergelynek egy igen nevezetes, de latinul irt körlevelét magyar fordításban adni:

Berzeviczy Gergely levele. Ns és sz. Ekklesiák! Időszaki közlésimet, mellyek az Egyházi jegyzőkönyvbe beiktatandók, folytatván, azt akarom most közleni a Ns és Tisztó Ekklesiákkal, mi illeti Evangel. Egyházunknak létezetét Magyar országban. Három százados szomorú tapasztalás mutatja elleneink engesztelhetetlenségét, de szintúgy tanúsítja azt is, hogy mi is alkotmányos jogaink oltalmazásában gyakran eltévesztettük az igaz utat. A' mint a bécsi és linczi békekötéssel történt, úgy van a dolog most a legújabb vallásbeli törvénnyel is, mellyben allig van már csak egy pont is, melly meg nem sértetett volna. Látjuk, mikép[p] mostani utunkon hovatovább alabb szállunk, 's mélyebben süllyedünk és még sem akarunk más utat megkísérteni. Nints ebben üdvösebb gyógmód, mint a király kegyelmét megnyerni, hogy úgy

²⁰⁰ a *meg* szó áthúzza

²⁰¹ A Szász–Coburg–Gothai-ház eredetileg a Szász–Coburg–Gotha Hercegség uralkodói dinasztíája volt. 1826-ban a család egyik ága a magyarországi Koháry család örökébe lépett és felvette a Szász–Coburg–Gotha–Koháry nevet. A család eredetileg protestáns vallású volt, de az Osztrák–Magyar Monarchia alattvalóiként áttértek a katolikus hitre. A család hatalmas birtokokat bírt Magyarországon és Ausztriában, Fuerst környékén. Lásd részletesebben:

<https://hu.wikipedia.org/wiki/Sz%C3%A1sz%E2%80%93Coburg%E2%80%93Gothai-h%C3%A1z>. 2017. 03. 02.

törvényes itt létünknek egészen és békével örvendhessünk. Az örökhálára méltó Balogh Péter Főfelügyelő Ő Exc[ellentijáj]nak halála után indítványoztam Herczeg Coburg elválasztását, ki az udvarnál és ministeriumban ügyünket hathatósan oltalmazhatta volna. Ez nem fogadtatott el. Aztan indítványoztam azt, hogy az általunk kijelendők közül ő Fölségének ajánljuk fel a Generalis Felügyelő kinevezését; kívántam a Helv. hitvallásu atyafiakat is felszólítani, hogy velünk kezét fogva felváltólag közzülök 's közzülünk választatnék a Generalis Felügyelő. Ez sem fogadtatott el, bár mind a két javaslatnak sok pártolóji voltak is.

Én is tagja valék azon küldöttségnek, melly a sérelmek felterjesztése végett Ő Felsőséghez volt kinevezve. A követek voltak Agost. részről Kis János Suptd. Reform. részről Tót Pápay Suptd.²⁰² és Fáy.²⁰³ Kívántam volna sérelmünket őszintén és egészben felterjesztetni, de jobbnak látszott csak egy rövid kérelmet benyújtani. Meglátogattuk a Ministereket, kik hon voltak, Status tanácsnokait és Referendariusait. Ezek közül szabadelműleg nyilatkoztak: Herczeg Metternich, Baldacsy Minister, és Gróf Esterházy Referendarius. Ő Felsőség eleibe audientiara botsáttatván kegyelmesen és szívesen fogadtattunk. A' külföldi egyetemekre kijárásról Ő Felsőség annyit méltóztatott mondani, hogy azt meg nem engedheti, éppen azért mivel minket, mint hiv alattvalóit, szeret, és minket az erköltsi romlástól megőrizni akar. A Bécsben részünkre felállítandó hittudomány academiájáról mondotta; hogy ez Surrogatuma²⁰⁴ lesz mind addig, míg Német ország rendbe jő. A' Sinati munkálatokról azt mondotta, hogy a mi Evangel. Egyházi szerkezetünket

105. oldal

1819

királyi hatalmánál fogva megerősíteni. A' vallási sérelmekről és erőltetésekről azt mondotta: hogy ezek az ő akaratja ellen történnek, hogy ő senkit sem akar erőltetni a Catholica vallásra, de hogy a mi panaszaink nem igazodtak meg. Kétségtelen igaz, hogy Ő Felsőség nem türelmetlen, a vallási üldözés nem származik az udvartúl, de a Clerustól és Magyar Dicasteriumoktól, hol némelly tiszteletre és bizodalomra méltó tagok elégtelenek az erőszak visszatörlesztésére. Ő Felsőség el lévén foglalva és a sok vitatkozásokat megútván a dolgot hagyja, amint foly, és sokakrul nem is tud semmit, amik ellenünk történnek. A mi panaszainkban azok tesznek nyomozást és tudósítást, akik ellen panaszolkodunk, és e' szerint ezen sz úton nem boldogúlhatunk. Örvendhetünk azon, hogy Gróf Esterházy Jó[z]sef Ő Exc. a vallási Referendár²⁰⁵ külömben még sokkal rosszabbul állanánk. A mi hitsorsosaink, mint az erőszakos erőltetésnek annyi áldozati, mártír érzetekkel védjék 's vigasztalják magokat. Szükséges lesz minden fontosabb eseteket azonnal collateralis Inquisitiók²⁰⁶ által megerősíteni, és úgy közvetlenül Ő Felsőséghez felküldeni. Akik Magyar országban semmi módon szabad vallás gyakorlást nem nyerhetnek, de erőszakosan elszakasztatnak, akik erőszakot szenvednek, fiscalis actio²⁰⁷ vagy börtön által kinoztatnak és vallásbeli vigasztalás nélkül szerentsétlen állapotban vannak, kérjenek engedelmet a szomszéd örökös tartományokba leendő kivándorlásra, ott amit ohajtanak, megnyerendők, és aztán is, ha tetszeni fog, visszatérhetendők. A' legfőbb sérelmeknek megvi[z]sgálására kérjünk különös királyi biztosokat, kik közvetlen Ő Felsőségét tudósítsák. Minthogy pedig az akademikusoknak most a kimenetel megtiltatott és alattomban ki menni igen veszedelmes, arról gondoskodjunk, mikép[p] nevendékeinket úgy foglalatoskodtassuk,

²⁰² Tóth Ferenc (1768–1844) református püspök, egyházi író, a dunántúli egyházkerület főjegyzője, a göttingeni egyetem teológiai doktora.

²⁰³ Péceli Fáy András (1786–1864) író, politikus, a magyar reformkor irodalmi és társadalmi mozgalmainak egyik legtevékenyebb alakja.

²⁰⁴ helyettesítő

²⁰⁵ vallási ügyekért felelő

²⁰⁶ előzetesen tett tanúvallomások

²⁰⁷ bírósági eljárás (többnyire birtokvesztéssel, büntetéssel járó per)

hogy érettségre juthassanak. A mi elleneink most a vegyes házasságok megtiltása felett tanácskoznak; mi következesei lesznek ennek? Olly két részre szakadunk melly egymással még csak társalkodni sem fog akarni. Ezeket tudomás és maga alkalmazás végett közleni tisztemnek tartottam: a Felügyelő és Lelkész urak ezeket szívökre kössék, gyűjtsék a vallási sérelmeket, mellyek figyelemre méltók, és azokat collateralis inquisitiók 's bebizonyításokkal megerősítve és Ő Felsege cabinetjébe utasitando német kérelmekkel együtt vagy én hoz[z]ám vagy egyenesen ami bétsi Agensunkhoz²⁰⁸ küldjék fel. Egyébiránt az egyetemi gyűlés munkálatit a N. és Sz. Egyházak a jegyző könyvekből tudandják meg, most eleve csak azt jelentem, hogy Báró Prónay Sándor és Ambrózy Lajos Ő Nagyságok választattak el Főfelügyelőknék. [Kakas]Lomnicz Octob. 12. 1819^{ben} Berzeviczy Gergely.

Egyházi Számadás. Ezt Ekklesiánk ezen évben már Februar 25^{én} tartotta, mellyben a többi költségek közt még a német templomi szolgálatért Király János oskolatanitónak fizettetni szokott 50 f is előkerült, amiből következtethetjük, hogy

106. oldal

1819

még ekkor a német hal[l]gatók elég számosan lehetnek.

Gyűjtélék. Mart. havában Csaplovits és Pekár Rozsnyói lakosok gyűjtöttek nálunk az ottani Evangel Egyház szükségére hatszáz forintot és nyolczvan köből külömbféle természetny, ide számítva az Ekklesia Cassájából adott száz for.[intot] is. Gyűjtélék tartatott ismét Junius havában a N.[agy]Rozvágyi²⁰⁹ Reformata Szentegyházra is, de erre mennyi gyűlt be nem tudatik. Még ugyan ezen év Octob. havában a Plavniczi²¹⁰ Evang. Ekklesia, melly vallási üldözés és tüzi szerentsétlenség által igen sokat szenvedvén megkárosodott, folyamodott a Nyiregyházi Evangelikusokhoz kegyes segedelemért, 's a gyűjtélék neki megengedtetvén, szokott partolást és bőkezűséget tapasztalt. Ennyi 's illy gazdag ajánlásokból és költségekből láthatni, mikép[p] Evangelikusaink ekkor még nem csak buzgók, de gazdagok is lehetnek, miután sem a kiváltság sem a családi perek, és szakadások sem a szántó föld feldarabolatása őket még annyira nem gyöngítették és így könnyebb módjok volt szerezni 's gyűjteni, óltóbban juthatának a szántó földhez, 's az eke utáni áldásban nem kelle még a más életnemű lakosokkal osztozni. Ezért nem csoda, ha a szűkölködő hitsorsosok ide mintegy boldog Kanaanba folyamodtak segedelemért.

Feslettség Városunkban. Azalatt illy kedvező időkben lakosaink közt nagyon elharapózott a' fajtalanóság és sokféle kihágások. Mert amint ezen város évkönyve tanúsítja az 1818, [18]19 és [18]20^{dik} években legtöbb lopás, paráznság, verekedés és más efféle sőt még nagyobb gonoszságok is üzettek a' városban, és szállásokon napi renden volt a korbácsoltatás, börtönözés, bitófa. De ez nem használt, ezek is ohajtott siker nélkül maradtak. A' bardolatlan nép t. i. mikor jól van dolga, minden ro[s]szra, mindennemű kicsapongásra igen könnyen elvetemül, valamint alacson[y] lelküleg csúszik az inség idején; de ha célirányosan akarjuk megfenyíteni, ne nyúljunk a betsületérzéshez, melly a nyers faragatlan gonosztévőkben sem hiányzik (mint akkor többen tevének, kik azokat olykor mezitelen testre verették) inkább azt tiltsuk meg 's vonjuk el tőlök, minél hosszabb időre, ami után leginkább epednek, amihez őket az érzékiség ragadja.

Tűzvész. Ez Julius 25^{én} vasárnap reggel támadott, midőn a nép templomban volt, Simcsik György özvegye házánál és saját vallomása szerint, tüzes pernyéből, mellyet ő maga vitt ki a sövény alá; mindazáltal az Asszony nehézkezes²¹¹ lévén nem büntettetett.

²⁰⁸ Bécsben a királyi udvarban befolyásos személy, aki az ügyüket képviseli a király előtt (általában ügyvéd)

²⁰⁹ Nagyrozvágy (település a Bodroghözben)

²¹⁰ Palonca, 1899-ig Plavnicza/Plavnica, Szlovákia

²¹¹ epilepszia, nyavalyakór

Német egyetemek látogatása. Ez egy intézvény következtében, minthogy állítólag német akademiákban nemcsak a hit de a törvény pályáján is fanatizmus magvai hintettek, a mi papi nevéndékeinknek általánfogva megtiltatott, 's az

107. oldal

1819

Agost. és Helv. hittudomány jeleltjei számára Bécsben nyitattott meg olly Theolog[ia]i Intézet, melly addig is, míg a Német hon jobb rendbe jönne, surrogatuma lenne a külföldi egyetemeknek. Ezen Theologiai Intézet még mai napig is fen[n]áll öt oktatóval és évenként 30 nevéndékre számított stipendiummal. Ebben én M[ikuss] S.[ámuel] is részesültem első évben 50 más [évben] 180²¹²

NM. h. Tanács Intézvényei. Máj 11^{én} Figyelembe vétetvén a legfelsőbb helyen, mikép[p] az egyetemes consistoriumokban megerősített szokott particularis jegyzőkönyvek megvi[z]sgálás végett fel nem küldetnek; Ő Fels.[ége] legkegyelm.[esebben] parantsolni méltóztatott, hogy mivel azoknak felküldetése szükségesnek talaltatott, ezentúl ollyatén particularis protocollumok is az egyetemesekekhez csatolva küldessenek fel.

Jul 6^{án} Azon okból, miszerint több Törvényhatóságok a napról napra tovább harapózó rablás és tolvajlások iránt felterjeszték panaszait; Ő Felsége a legközelebb kiadott legkegyelm.[esebb] udvari parancsában a többi közt azt is méltóztatott parancsolni, hogy mivel a templomi oktatások illy erköltsi romlottság megszüntetése, és a gonosz útróli visszatartoztatásban igen sokat használnak, minden valláson lévő lelkészeknek az ő Felsőbbségök által kötelességökbe adassék, miszerint évenként több ízben, kivált midön a nép és a mezőn pusztákon lakó pásztorok a templomba nagyobb számmal össze sereglenek, szentbeszédet tartanak az alattomos bűnről az isteni büntetésről, a lopás, rablás iszonyú vétkeiről, és az elvetemült embereket az erény útjára megtéríteni igyekezzenek. A szolgabírák pedig a népet illy predikációk hal[l-]gatására erőszakosan is szorítsák, különösen a gyanús személyektől követeljenek írásbeli tanubizonytságot is arról, hogy olly szentbeszédet hal[l]gattak. Egyébiránt minden központi helyeken, állandóul és a' törvényhatósággal egyetértőleg tartassék pap, ki a maga vallásán lévő rabokat büneiknek türelmes megbánására és igaz megtérésre vezesse. Valamint a világi törvényhatóságok ezen legfőbb kir. rendelés felől ezennel tudósit[t]atnak aszerint ezen Superintendentiának is közöltetik azon utasítás mellett, hogy a törvényhatósággal egyetértőleg a köz tömlötzökhöz oktatás végett rendeljen szükséges lelkészeket, 's egyszersmind a kormánya alatt lévő lelkészeknek a már fellyebb mondott sz.[ent]beszéd tartása felől útmutatást adjon. Máj 4^{ől} A' külső egyetemeknek jelen környülményeinél fogva hol egy idő óta nem csak a hallgató fiatalság, de legtöbb oktatók közt is politikai és vallási fanatizmus jelentkezik, mellynek, mint hasonló esetek tanúsítják, a status jövődő polgárainak neveltetésére igen veszedelmes befolyása lehetne a legf.[elsőbb] Kir.[ályi] parantsolatra mind a két felekezeti protestans hittanuloknak a külső egyetemekre való kijárás, újabb ez iránt hozandó rendelésig szigorúan tilalmaztatik; mi ezen Superintendentiának maga alkalmazás[a] végett adatik tudtára jelentve azt is, hogy az útlevelért folyamodtaknak kérel-

108. oldal

1819.

meik oskolai 's egyéb bizonyítványokkal együtt az illető agensek által vissza adadni rendeltettek.

Jan 22. Ő Cs. k. Felsége figyelembe vétén, mikép[p] a megyebeli börtönökben lévő foglyok minden vallásbeli oktatást nélkülöznek, Jan 22 költ legfels.[öb]b rendelésében meg-

²¹² Utólag a margóra írva és a 180-as szám többször – talán javítás céljából – áthúzva, utána feloldhatatlan rövidítés.

parancsolta, hogy külömbiség nélkül minden hiten lévő lelkipásztorok a tömlöczökbeni raboknak oktatásukra 's a sacramentumok²¹³ kiszolgáltatására utasitassanak. E szerint a Superintendentiának meghagyatik, hogy azon legkegy.[elmesebb] kir. parancsolat sikerítése tekintetéből, arról: mi módon lehetne hitbeli felekezetén lévő rabokat vallási tudatlanságuk[tól] és erkölcsi romlottságuktól megóvni és hit 's erkölts tudományában legczélszerűbben oktatni, jelentését mielőbb küldje fel.

Aug 24^{ról}. Minthogy az Evang. Lelkészekhez, mint szintén a R Katholik. papokhoz az irant intézett többszöri megintések, hogy azok a kathol. ifjuságot közönséges isteni tiszteletjökhez bocsátották; ezek pedig azt a kath. hittudományban, mint tisztjök hozza magával, rendesen nem oktatják, 's így a' vallási törvények rendeleteit mulasztják, eddig első minden siker nélkül maradtak: ö. cs. k. Felsege legkegy.[elmesebben] parancsolni méltóztatott, hogy a Dioecesanusok²¹⁴ a papokat és Egyház igazgatókat keményen szorítsák arra, miszerint ők a törvény értelmében minden Kathol. valláson neveltetendő gyermekek lajstromát pontosan jegyezzessék, és ilyen lajstromokat, valamint azon idősebbeket is, kik törvény szerint Kathol. templomba járni tartoznak, a helyb. Evang. Lelkészek adják be, és midőn a plébanus más Ekklesiába átmegy, valamint a Lelkészek is tisztjök utódjaiknak illy névjegyzéket hagyjanak. Hogy pedig a plebanus vagy Lelkész halála után illy lajstromok az utódoknak megmaradjanak mind a plebanusoknak mind a lelkészeknek meghagyatik, hogy azokat ott tartsák, hol az anyakönyvek tartatnak, hogy ek[k]ép[p] a helybeli Lelkész magát többé ne menthesse. A' plebanusnak püspöki látogatáskor fog e'fféle elmulasztás megrovatni, a lelkész pedig az ist. [en]tisztelethez való törvénytelen bocsátásért megdortálatni, amaz mint hivatalával nem gondoló Egyházi törvényhatósága által büntettetni ez pedig tisztjök ügyész keresete 's büntetés alá vonatni. Továbbá azon tekintetből, ne hogy máshova járjanak az Evang. templomba 's bebocsátassanak, az ez irant fen[n]álló kegyelm.[es] kir.[ályi] rendelések újra kihirdettessenek azzal a hozzátétellel, hogy illy csábításnak vagy alattomos odavitelnek eszközlői, és olyan lelkészek, kik nem ügyelvén a rendelésekre külömbiség nélkül mindeneket templomaikba bocsátanak, kemény büntetés alá fognak vonatni. Amelly K. K. parancsolat a Suptdval maga [általi] alkalmazás és minden lelkészeknek adandó utasítás végett közöltetik.

Itt a második évtized határán, a mult évekről maradt érdekes név 's számbeli adatokat, könnyebb áttekintés végett akartuk a t.[isztelt] olvasóval közleni, mellyek bár hijánosan legalább azt mutatják, mennyit költött légyen a mi Egyházunk önfen[n]tartás[ár]a 's virágoztatására is más Ekk. felsegélésére.

---

²¹³ egyházi szentség

²¹⁴ az egyházmegyei emberek

Számadási Nap	Eszte[n]dő	Inspector:	Egyháziak	Számadási Költség	Segéd tanítók	Bevétel summásan	nevezetesebb ajánlások	Kiadás	nevezetesebb költségek	Examen	Passiok énekl. [éséért] Agentiále Kathedrat.
Mart 12 ^{én}	1793 ikban	Ns Trsztjénszky Máté	Bogár Pál, 5f. Kováts András 5f.	ételt és italt összehordtak, szakátsnének 2 f 42 [Xr]		1715 for 20 Xr ½	egy névtelen – 100 fr, Vásáshelyi Mih.[ály] 85 f. Garaj Márton. 50 fr.	904 for. 37 Xr	Szálfákért a chorusra 158 fr 36 Xr		Passiok énekl. [éséért] 2 for.
Mart 13 ^{én}	1794 ikben	Ns Kováts János	Kacska Daniel Posonyi György Rudits János	ugyan azon módon, 14 f 42 Xr		1666 fr 34 Xr	Gráf György 70 fr Szolár János 50 fr	490 fr 2 Xr	semmi nevezetes 's rendkívüli kiadások nem történtek		detto 3 for.
Januarius 5 ^{én}	1795 ikben	Gráf András	Posonyi György Skolnik András	1 for. 30 Xr		1694 f. 49 Xr.	Harmanovszky Ján.[os] 25 f Mányik Péter 4 f 30.	832 for. 50 Xr	Reizingernek képfaragó munkáért mintegy 600 f	April 19 ^{én}	Passiók 3 for.
December 31 ^{én}	1795/6 ikben	Gráf András	Ns Trsztjénszky Mihály Ns Kováts György	1 for. 30 Xr		2171 f 5 Xr	Kacska Miklós 50 f Tíz hordó bor.-	1512 for. 36 Xr	Reizingernek Képpfaragó munkáért és oltár felszentelésére	April 28.	detto 3 for.
Januarius 21 ^{én}	1797 ikben	Motoska Mihály	Ignát János, Ns Markus György	14 for. 24 Xr		3489 f 20 Xr	Gráf András 112f Blahunka Samu 9 f Kacska Daniel 50f	2551 for. 44 Xr	Kummer orgonacsínálonak 1660 f Reizinger képfaragónak 500 f Senioral gyűlés		detto 3 f.

1819.

Számadási Nap	Eszt[en]dő	Inspector	Egyházfiak	Számadási Költség	Segéd tanítók	Bevétel summásan	nevezetesebb ajánlások	Kiadás	nevezetesebb költségek	Examen	Passiok énekl. [éséért] Agentiále Kathedrat.
Februarius 22 ^{én}	1798	Szubszilványi János	Bogár Tamás Szekeres Daniel	10 f 13 Xr	Simko Márton Keresztessy Samu 632 for.	2674 f 42 Xr	Kováts György 42 f Blahunka Samu 10 f Hankovszky János 10 f Mányiek Péter 6 f.	1938 for. 1 ½ Xr	Orgonához való lakatos munka 100 f Debreczeni órásnak 150 f		Passiok énekl[éséért] 3 f.
Februarius 8 ^{én}	1799	Subszilványi János	if. Ns Kováts Mihály if. Pápay György	8 for. 50 Xr	Simko Márton évi fizetése 30 f.	1995 f 42 Xr	Szucháts Mih. 5 f Bunkovinszky Mátvás 5 f Mihályik Mátvás 5 f	1437 for. 6 Xr.	építésre mintegy 650 f.	Máj 29.	detto 3 f
Januarius 17 ^{én}	1800	Cseh János	Pasztorovits Mihály, Gerda Mátvás	9 for.	Simko Márton	3924 f. 44 Xr	Harman Márton 5 f	3053 for 49 Xr	Sramko Péter segédpap felszentelésére 215 f festésnek felpénz 400. egész munkájáért 1000 f.	Máj 5 ^{én}	detto 3 f

Februarius 15 ^{én}	1801	Cseh János	Homolya Andr[ás] Karasz István	24 for. 18 Xr	Simko Márton	4062f 19 Xr	Vinkler Ferentz 85 f Ózvegy Szartoriné 20 f Magyar Lukáts 21 f Hankovszky János 20 f	3675 for. 2 Xr	Schmál Samuel úr temetésére költéség 100 f 24 Xr Nagy Samuel Préd. hozatala 26 f 41 Xr orgona igazítására	Máj 29.	detto 3 for
Februarius 12 ^{én}	1802	Fedor János	Hogyan György Gerhart Pál, Kulicz Pál	34 for. 16 Xr.	Simko Márton	6001 f 5 Xr.	Mányik Péter 10 f Suták Mihály 10 f Sullyan József 100 f harangra összesen 2268 f	5462 for. 30 Xr	Harang- öntőnek a nagy harangért 1984 f a nagy gyertya- tartókért Kassára 213 f	Máj 16.	detto 3 for

111. oldal

1819

Számadási Nap	Esztendő	Inspector.	Egyházfiak	Számadási Költség	Segéd tanítók	Bevétel summásan	nevezetesebb ajánlások	Kiadás altalán.	nevezetesebb Költségek	Examen	Passiok éneklese Agentiále Cathedrat.
Januarius 31 ^{én}	1803	Plesko József	Fábry Daniel, Prok János, Holek Mátyás	34 for. 54 Xr	Simko Márton	6329 f 14 Xr	Moutsan Jánosné 100 f Lehoczky Mihály 50 f Garaj György 15 f	6255 for. 50 Xr	Kraudy Ignác festésznek az orgona, új szónoki széknék (a régi helyb.[eli] orosz Ekklinak ajándékoz- tatott) és az oltárnak festéséért 1434 f 36 [Xr] Király Ján[os] beikt[atásáért] 66 f	Máj 20 ^{án}	Passiók énekl. [éséért] 4 f 30 xr

Januarius 24 ^{én}	1804	Ns Reguli Gábor	Simko György, Palotaj András, Bents Daniel	24 for. 23 Xr	Ignát Mihály évi fizetése 30 f.	3219 f 6 Xr	Szubszilványi János 50 f Ambrusz János 34 f Ns Markus Balás 20 f Ns Trsztyénszky Andr.[ás] 10 f és igen sokan 10, 5, 4 for.	3171 for 36 Xr	Superintdensi látogatás alkalm.[ával] 270 f Parochiák és iskolák fedeleinek megigazítása.	Máj 18 ^{én}	P. énekl. 4 f 30 Xr Ag. Cathedr 13 f 30 Xr
Februarius 19 ^{én}	1805	Ns Reguli Gábor	Hrbik Mihály Nyáry János, Balczár János	43 for. 44 Xr	Ignát Mihály 30 f évi fiz.	5584f 9 Xr	Posonyi György 20f Bosnyák Jakab 100 f Moucsan János 100 f Varga András 100 f Hankovszky Janos 100 f Czapkai Elias 100 f	3924 for 23 Xr	Kaplán keresése, 119 f 40 Xr Barts András Kaplán felszentelés 82 f	Junk 1 ^{én}	P. énekl. 4 f 30 Xr Ag. Cathedr 13f 30 Xr
Februarius 10 ^{én}	1806	Posonyi György	Molnár János, Friderikusz András, Szakáts Mihály	33 for. 49 Xr	Ignát Mihály, Tesinszky 30 f évi fiz.	8715 f 34 Xr	Cseh Jánosné 100 f Bosnyák Jakab özvegye, Sutnai napája 85 f a Professori oskolára tett szép ajánlások	5496 for 39 Xr	a szállási épületért 548 f professor jövevele és beigazítása 72 f kibérelt osk[ela]ház 50 f	Máj 29 ^{én}	P. énekl. 4 f 30 Ag. Cath. 13 f 30 [Xr]

Februarius 11 ^{én}	1807	Sulyan Jósef	Berzeviczy Mátyás, Dlhos János, Horváth András	26 for.	Ignát Mihály 30 f	11,216 f 26 Xr	11,216 f 26 Xr	Szubszilványi Jánosné 600 f Henzely Pál 50 f Fábri Samu 50 f	8,728 for 47 Xr	a prof. iskola fundusért 500 f Ennek az oskolának építése.	Pünkösöd harmadik napján.	P. énekl. 4 f 30 Ag. Cath. 13 f 30
--------------------------------	------	-----------------	---	---------	-------------------------	-------------------	-------------------	---	--------------------	---	---------------------------------	---

112. oldal

1819

Számadási Nap	Eszi[en]dő	Inspector	Egyházfiak	Számadási Költség	Segéd tanítók	Bevétel summásan	nevezetesebb ajánlások	Kiadás	nevezetesebb költségek.	Examen	Passiok Agent. Cathedr.
Februarius 1 ^o	1808	Gráf And- rás	Ns Trszttyénszky János, Mihá- lyik József, Fábri Józ[sef]	81 for. 11 Xr	Ignát Mihály 30 f évi fiz.	8914 for 31 ½ Xr	Franko István- né 100 f Terkely Péter 100 f Nagy Pál 10 f	5213 for 47 Xr	Komor- nyik orgona csin[álásért] 1527 for. Bodiczky Ádám Káplán felszentelése 156 for 36 Xr	Jun 6 ^{én}	Pas. énekl. 4 f 30 Xr Ag. Cathedr 13 f 30 Xr
Februarius 28 ^{án}	1809	Molnár Tamás	Bents Samu, Zementsik János, if. Kacska Dan[el]	100 for. 43 Xr	Boczko András, Ignát Mihály, Szalmovszky Sándor 30 f személyenk[ént]	9738f 21 Xr	Özv. Bogár Andrásné 50 f Kis János 50 f Dióssy Tamás 34 f Nalevanko Mih.[ály] 10 f Nagy Pál 20 f	7559 for 39 Xr	Kassai új templ[omra]: 100 f professori oskolára Eula épületjei igazítása és fedése	Maj 24 ^{én}	Pass. 4 f 30 [Xr] Ag. Cath. 13 f 30 [Xr]

Februarius 20 ^{án}	1810	Molnár Tamás	Ns Kovács Mihály Toriszky András Umbehaj János	99 for. 22 Xr	Boczko András, Ignát Mihály, Váczy András 30 f	8485 f 20 Xr	Pozor Jánosné 100 f N. Kovács Pál 50 f N. Kovács György 20 f N. Markus Balás 50 f Mányik Péter 20 f Nalevanko Mih. 20 f Nagy Pál 20 f	4,866 for 25 Xr	Juranyi, Király oskolájának fedetése 121 for 12 Xr a helyb[eli] RCath. templomra	Jun 2 ^{án}	Pass 4 f 30 [Xr] Ag. Cath 13 f 30 [Xr] devalvatio
Martius 4 ^{én}	1811	Mányik Péter	Bents János, Plomszky Samu Garaj András	119 for 30 Xr	Boczko András, Ignát Mihály, Váczy András 30 f	11,702 f 41 Xr	Ns Diossy Tamás 50 f Leonda Pál 50 f Sztruhár Mátyás 20 f Nagy Pál 20 f Bents Mátyás 100 f Balla Samuel 20 f Suták Mihályné 50 f	9,312 for 56 Xr	Burghart osk. tanító keresése, beikt. 1230 f Középharang koron. 24 f 45 Xr Harangkötél 460 f Kerül.[eti] gyül.[és] költ. 1225 f 36 [Xr]	Nem tudatik	Pass. énekl. 5 f Ag. Cath. 18 f
Februarius 27 ^{én}	1812	Mányik Péter	Huraj János, Karaszka Pál, Leitrik Mihály	17 for. 17 Xr	Boczko András, Ignát Mihály Váczy András, 30 f	5,725 f 13 Xr	Janovszky Mátyás, 100 f Benkő István 20 f	3,299 f. 42 Xr	Kaplán kereskor egyszeri úton. 49 f	Pünkösöd harmadik napján	Pass. énekl 5 f Ag. Cathed. 18 f

Számadási Nap	Eszt[en]dő	Inspector	Egyháziak	Számadási Költség	Segéd tanítók	Bevétel summásan	nevezetesebb ajánlások	Kiadás	nevezetesebb költségek	Examen	Passiok
Martius 2 ^{én}	1813	Kacska Dániel	Jurányi István, Maczko Márton Krajesovits György	48 for. 39 Xr	Varga András, Váczy András, Boczko András 30 f személy[en] k.[ént]	7,422 f 50 Xr	Benkő Isván 100 f Polgár György 20 f Nalevanko Mihály 23 f	3099 f 3 Xr	Oskolai g[ene-]ralis Fundusra gyűjtött 2069 f a helyb.[eli] RKathol. templomra gyűjtött 600 f		Pass. 5 f. Ag. Cathed 18 f
Februarius 22 ^{én}	1814	Kacska Daniel	Schvarcz Samu, Noszák György Holek András	48 for. 55 Xr	Boczko András, Istványik András Balási János 30 f.-	9,544 f 12 Xr	Gincsei Adám 50 f Gregus János 50 f Suták Mihályné 50 f	4,634 for. 55 Xr ½	vas rostélyzat a karzaton	Máj 30 ^{én}	Pass énekl. 5 f Ag.Cathed 18 f
Martius 8 ^{én}	1815	Barta József	Ifj. Gráf András, Asztalos András N. Mesko Pál	81 for. 40 Xr	Boczko András Szabó György, Pankucz András, Mihályik Mátyas 60 f személy[enként]	12,000 f 12 Xr	Huraj Mihály 100 f Ambrusz Györgyné 100f Nalevanko Mih.[ály] 50 f Huszon-hárman p. 50 f Huszonhatan p. 10 f	6,458 for. 46 Xr	Gronell Samu-nak, ki Lipto V[ár]megy[é] b.[en] járt. 20 f. Schaffarik András Lakatosnak. 390 f Gregus beiktat 45 f 18 [Xr]. Sporer Josef aranyoz[ásért] 787 f 30 [Xr.]	Pünkösöd harmadik napján	Pass. énekl. 5 f Ag. Cathed 37 f. 30 Xr

Februarius 13 ^{án}	1816	Barta József	Huraj András, Cseh József, Kazár Pál	104 for 30 Xr	Boczko András, Szabó György, Pankuch András 60 f	16,163 f 11 Xr	N. Kobilicz Dan. 50 f Kerekréti András 50 f Bartos Mi- hály 50 f Ifj Kováts András 50 f Marko Pál 30 f	9,371 for. 41 Xr	Zieger János lakatosnak oltár körüli munkájáért 612 f Esper. Gyül. költs. 327 f	Jun 15 ^{én}	Pass. énekl. 10 f Ag. Cathedd 37 f 30 Xr
Martius 17 ^{én}	1817	Nemes Trsztényeszky Mihály	Andrikovits Márton, Ns Trsztényeszky András, Teslár András	159 f. 27 Xr	Futász János, Lojko Mátyás, Teszák Mátyás 80 f személy. [enként]	17,728 f 1 Xr	Szakács András 100 f Benkö István 100 f Hrestják János 100 f Ns. Kováts András 100 f Moutsan Mihály 100 f Ns. Diossy Tamás 80 f Moravszky Márton 50 f	10,019 f 34 Xr	a templ.[om] köpadozatj.[áért] 1250 f Nagy Sam.[uel] Lelkész. 500 f Olt.[ár] rostély- z[atának] bea- r[anyozásáért] 401 f Osk[ola]. tanító keres[és] és Kollman Sam[uel] be- ik[tatásáért] 495 f 44 Xr	Jun 10 ^{én}	Pass. énekl. 10 f Ag. Cathed 37 f 30 Xr

[1819]

Számadási Nap	Esztendő	Inspector:	Egyháziak	Számadási Költség	Segéd tanítók	Bevétel summásan	nevezetesebb ajánlások	Kiadás	nevezetesebb költségek	Examen	Passiok Agent. Cath.
Februarius 9én	1818	Nemes Trsztyénszky Mihály	Zsiska Mihály Toriszky Dániel Hibjan József	107 f 33 Xr	Sarudi [?], Stoffan György, Bottyko [?], Trangusz [József] 80 f	18,547 f 24 xr	Kováts Jánosné 100 f Ifj. Toriszky András 100 f Kováts Mihály] paraszt 50 f Hrabovszky Samu 20 f Czapkai Illés 50 f Schacz Daniel 20 f	8,816 for 34 Xr	Szekrestye építése összesen 1428 f 39 Xr Esper. Gyül. 1. f lbb. Miskolczi Ev. Osk gyűjt. 500 f	Jun 20 ^{án}	Pass. énekl 10 f Agent. Cathed 37 f 30 [xr]
Februarius 25 ^{én}	1819	Nemes Reguli Gábor	Kresak György Hrabatska János Krajnyák János	120 f 54 xr	Hrobon Márton, Labát Dániel, Krmeszky György 80 f	19,490 f 6 xr	Holetsko András 100 f Balás Gottlib 65 f Maurer Mátyás 65 f	6,354 for 6 xr	Rozsnyoi Ev Egyház 100 f Templ. ajtóknak fehérre festése 270 f Predik keresése 120 f	Jun 4én majalis Ekkla költségén	Pass. énekl 10 f Ag. Cathed 37 f 30
Februarius 21 ^{én}	1820	Nemes Id. Kovács Mihály	Tomásovszky János Klimant János Fedor Mihály	119 f 3 Xr	Licsko Dániel, Lojko Dániel, Medzihradzsky Gaspar, 80 f Hudák János	21,377 f	Ns Markus Balás 100 f Franko Mihály 50 f Szekeres Pálné 100 f Fábri Sam[uel] öz. 60 f Sipos István 10 f	13,967 f	Jurányi Adám + 55 f 13 [xr] Nagy Samu + 75 f 45 [Xr] Schulek Gasp.[ar] hozat.[ala] 652 f Farbaky Dan. hozat.[ala] 312 f Schulek Kapl bútsúz 50 f Tregjár Pál hozat.[ala] 146 f	Pünkösöd 3 napj. utana majalis Ekkli költségén	Pass. ének 10 f Ag. Cath. 37 f 30 [Xr]

Martius 14 ^{én}	1821	Nemes Id. Kovács Mihály	Fabján András, Hibjan, Samuel Tót János	100 f	Kristian György Stoffan György Tregjár Károly 80 f	28,397 for.	Nalevanko Mihály 100 f Suták Mihály özv. 30 f Kuchár Mihály 24 f	6,516 f	Schulek János temet. 100 f Orgona igazítás 200 f Bibliotheca épít. t.[ése] 2000 f Passio könyvets- k.[ék] 1000 f Eperjesi fősk[olá]ra 100 f 1820 ^{ikba} tartozik-	Jun 12 ^{én}	Passiók 10 f Ag.Cath. 37 f 30 [Xr]
Februarius 25 ^{én}	1822	Nemes Reguli Gábor	Moravszky Márton, Gondnok	83 for.	Stoffan György, Hrabáts János, Janitsik János 80 f	20,995 for.	Huraj János 50 f Marko Pál 30 f Andrikovits Márt.[on] 20 f	12,144 f	Torony igazítása, festése, új gomb Tregjár Pál lakad. d.[almára] 122 f Esperességi Gyü- l.[ésre] 236 f Conductor	Jun 25 ^{én}	Passiók 10 f Ag. Cathed 37 f 30 [Xr]

1820

Egyházunknak, de különösen ezen historiának újabb időszaka és érdekesebb álláspontja kezdődik itt, hova eddigelé gyakran darabos és ismeretlen úton érkeztünk. A régiek elmultanak imé mindenek megújultanak. Ezen harmadik évtizedben nem csak Ekklesiánknál új 's erőteljesebb papi és világi tisztviselők léptek fel, de az Egyházkerületben is, miszerint minden dolgok élénkebben kezdenek folyni és sok részben korszerű újítások 's változtatások történtek. Kivált Ekklesiánkban az igazgatói karnak új szerke[s]ztetése, a bibliotheca és capellanea felépítése az oskolák 's anyakönyvek jobb rendben szedése 's effélék itt megjegyzésre méltók. Mintha a hasonlaku tenger hullámaiból szállottunk volna ki egy munkás városba, úgy érezzük magunkat most, midőn már feltűnt előttünk az

1820^{ik} év

Egyházi Jegyzőkönyv. Mindekkorig nem volt Ekklesiánknak semmi rendes jegyzőkönyve, mellybe annak határozati irattak volna, de ezek valljon annál hamarabb és pontosabban nem hajtattak e' végre? Mindekkorig rendes jegyző sem volt. Vajha már csak az a jegyzőkönyv, melly ez évben nyitott meg, folytattatott volna rendesen! Mert Januar 14^{én} tartott közgyűlésen határozattá lőn, miszerint az Ekklesiái Convent munkálati mindenkor pontosan jegyeztetvén olvastassanak. E végre N[s]. Kováts András és Dráskoczy János Urak neveztek ki jegyzőknek megkéretvén egyszersmind arra is, hogy az elébbi Conventek rendeleteit is jegyezgetni, 's ebbeni hiányt némikép[p] kipótolni igyekeznének. Minek következtében hat lap iratott be és nem több. A kinevezett jegyzők Máj 1 napján tartott gyűlésen hivatalukat megköszönték és le is tették. E szerint illy méltán kívánható kűtfőből sem merithettünk.

Jurányi Ádám. Ő, ki már 27 évig példás serénységgel fáradozott itt a tanítói pályán, már gyöngelkedő beteges állapotjában Januar 14^{én} az iránt esedezt az Ekklesia előtt, hogy őt a temetésekre járástól felmenteni sziveskednék: melly kérelem méltó figyelembe vétetvén az akkori Inspector felhatalmaztatott az osk[ola]tanítók közt olyan rendelést tenni, melly szerint az esedező addig is, míg a Ns Ekklesia az újont választandó lelkészekkel értekezve e' részben állandó rendszabást hozhatna, a templombani éneklés[től] és temetésekre járástól feloldozva legyen, hogy igy oskolai kötelességeit annál könnyebben és hasznosabban vihesse. De az említett nagy érdemű Tanító a Ns Egyháznak illy jószívűségét nem sokáig éldel-

1820

heté. Rövid betegsége után a jobb létre átszenderült és Febr. 22^{én} eltemettetett. Az Ekklesia nagy érdemei iránt bebizonyítandó végső hálálul az ő temetkezésére költött a pénztárból 55 f 13 xr. Holt tetemei felett Raisz Samuel N[agy]Róczei predikátor, egyszersmind probapedikacio gyanánt tartott halotti beszédet.

Jurányi Ádám életrajza. Ez a maga nemében jeles és hivatalában fáradhatatlan szorgalmu férjfiú szül.[etett] 1766^{ban} Árva V[ár]megyébe kebelezett Párnicza²¹⁵ helységében, Atyja Adám, anyja Ns Párniczky Sónia őt gyermekségében nagy gonddal nevelték. Tanult legelsőbben Istebnei²¹⁶ aztán Neczpali²¹⁷ Esperességi oskolában, hol két évet töltött el, később Csetneken négy évig, innen kivált a német nyelv kedvéért átköltözött Dopsinára, hol Risz Pál oktatásától függött; de a magyar nyelv tanulása végett a Miskolczi oskolába ment át, hol csaknem egészen két évig

²¹⁵ Párnica, Szlovákia

²¹⁶ Istebné, Szlovákia

²¹⁷ Necpál/Necpaly, Szlovákia

szorgalmatoskodván végre 1792 Sept. 6. Nyiregyházára jött és leányoskola tanításában tölté el hasznos életének számos éveit.

Menyasszonyi avatás. Képzeltetni, ha még jelenleg is a' lakodalmazás nálunk olly költséges és olly sokféle szertartással járó, mennyire idő 's pénz vesztegető lehetett az 20 évvel ez előtt: mire nézve csakugyan Januar havában az a rendelés tétetett, mely szerint az esketéssel egyszersmind az avatás is vitessék véghez, tartozván kiki mind az esketési mind az avatási stólat lefizetni, és illy esketés 's avatás jövőre, a város elöljáróitól kieszközölnö irásbeli engedelem mellett csupán csak kedden és csütörtökön tartassék. Illy rendszabásra kétség kívül az a lakodalmazási sokszori lármazajongás készteté a szentegyházat, melly most is még ollykor hal[1]ható, nem külömben azon falusi szokásnak és elszegényítő alkalomnak elhárítása. Schulek Jó[z]sef. Ez segédpapi rövidebb pályáján bár, de mind a' kéthelybeli Lelkésznek húzamos gyöngékedése idejében hivatali készsége és szorgalma által magának jeles érdemeket szerzett férjfiú Januar 31^{én} házasságra lépven Nagy Sam.[uel] helybeli Prédikátor egyik leányával az Ekklesiától 25 f[orinto]kkal segítettett, 's más nap búcsút vett tőle, melly ekkor, úgy szólván egészen árvaságra jutott, 's a kétes állapotnak legbizonytalanabb pontján állott; adott neki még úti költségül 50 f. És így már annyi 's olly sokféle papi működésre nem maradt, ki alkalmas lett volna, hanem maga Greguss Tamás Prof.[essor] ki eddigelé is nagy erőltetéssel tölté ki a prédikatori hivatal hijányát. Nevezetes de egyszersmind szomorú időpont ez a mi Egyházunkra nézve. A' hivatalban megöregedett aggastyánok

117. oldal

1820

csaknem egyszerre kifogytak erejökből 's egy egyetlen tovább alig bírhatta a terhet, mégis vivé azt tehetségéhez képest a fen[n]tisztelet Greguss Tamás úr, kit az Ekklesia illy példás hűségeért 200 f[orinttal] ajándékozott meg. Nem lehet itt elhal[1]gatnunk a Ns Ekklesiának nagylelkűségét, melly szerint midön legtöbb költség várakozott ö reá, akkor a maga Tisztviselőinek temetkezésére, nyugalmazása megjutalmazására olly szép ajánlatokat tön, amint a következő sorokban láthatni.

A' nyugalmazott Lelkész helyébe más kerestetik. Már Febr. első napján Ns Kováts András és Dióssy Tamás urak küldettek ki prédikátort keresni, azon világos meghagyással, hogy ennek kiválasztásában, a mennyire lehet, a magyar nyelvet is vegyék tekintetbe. Mert Schulek János, ki már régóta köszvényben feküdt, önkívánságára nyugalmaztatván élte fogytáig 350 f évi nyugpénzzel, 12 köből gabona, 6 köből búza, 365 icze bor, 4 szekér szalma évenkénti járadékkal 's több privat ajánlatokkal tiszteltetett meg. Ennek helyébe méltó tiszti utódot keresve a tisztelt Küldöttség legelőbb is Miskolczon Desseoffy Tamás Esper. Felügyelő és Risz Pál Esperes uraknál kért utasítást, aztán a felső v[ár]megyéket beutazta, kezénél volt már a meghívó levél is, hogy ha a Lelkészt Ekklesiánkba alkalmasnak találják, azt neki azonnal átadhassa.

A' meghívó levél rövid foglalatja ez volt: 54 köbl.[ös] szántó föld és kaszálóból álló szállás; 400 f. ezüstben; halotti Pred.[ikáció] 1 f vcz.²¹⁸ kisebb temetéstől 24 xr, esketéstől 2 f vcz. avatás 24 xr, három sátoros ünnep offertorium és vasárnapi gyónpénz 4/5 része (mind a két Lelkészé). Ezen meghívó levélre 's a követek kérésére jött ide velök együtt Febr 20^a körül Raisz Samu N[agy]Róczei Predikátor, ki néhai Jurányi Adám tetemei felett tartott gyászbeszédével a közönség előtt kimondhatlan tetszést nyert. Illy jeles próbatét után a Ns Egyház őt azonnal Prédikátornak meghívta, de ő egyezkedésbe ereszkedett Ekklesiánkbal 's illy feltételeket szabott eleibe: csak ő maga legyen és neveztessek rendes Prédikátornak, az Ekklesia pedig tartson neki két segédpapot, 's ezeknek számára építtessen a parochia mellett

²¹⁸ 1811-ben a fennálló papiospénznek forgalma megszűnt, mivel a kormány döntése szerint 100 bankó forintot 20 fít ezüst pénzzel lehetett beváltani, de nem pengőpénzben, hanem az új váltócédulákban.

lakházat, tartson a rendes (és egyetlen) Prédikatornak folyvást két lovat a maga költségén!! Ekklesiánk őt ollyannyira megkedvelte, hogy mindezeknek megadására szinte hajló volt; holott egy evangélikus pap kivált illy népes Ekklesiában, hol olly gyakran több érdekes lelki működés jö össze, kettőért helyt nem állhat, legfellyebb ön kötelességének felelhetvén meg, mert

118. oldal

1820

vezéri szerepet semmikép[p] nem játszhat, segédei pedig, ha harman volnának is, annyit még sem mutathatnak elő a szellemi munkákban mint maga a tapasztalt lelkész. Azért csudálkozni lehet, hogy az Ekklesia illy igényeit figyelemre méltatta.

Raisz Samuel Prédikátorral egyezkedés. Ezen érdemtelves férjfiút Ekklesiánk minden módon magáévá tenni igyekeztvén abbéli igényére rá állott, hogy csak ő maga legyen itt rendes pap, ígért neki 600 f[orintot] ezüst[en] évenként, két segédet is külön lakházban és kosztal tartandót, ezen felül még két paripát szerszámostúl és kocsit, de ő ezzel meg nem elégedvén, miután fáradságáért gazdagon megjutalmaztatott volna, hazatért. Mindazáltal, hogy az Ekklesia őt még részére megnyerhesse, küldte ő vele úti társul Kralovanszky András Presbytert, ki visszatérvén feljelentette, mikép[p] a tisztelt lelkész, bár a meghívó levelet el nem fogadta, még is hajló ide jönni, ha csak az Ekkla két lónak szénával és abrakkali tartását magára vállalná. Melly jelentés következtében Mart. 5^{én} Ekklesiai gyűlés tartatott a professori oskolában, tanácskoztak, valljon vállalja é magára az Ekklesia a két lónak folyvásti tartását, vagy nem? és ez lón határozat, hogy ő illy igényétől álljon el és az Ekklesia kész neki két lovat szerszámostúl és kocsit venni, azon felül ezen évre hat szekér szénát, húsz köböl zabot, nyólcz szekér szalmát, 16 köb[öl] gabonát, és 6 köb[öl] búzát adni. De mindezek továbbra nem ígértetnek, a ló tartás övé lesz. Ha azonban az ígérteket maga akarná inkább venni magának, arra az Ekkla 500 f és ezen évre, de nem továbbra, említett szénát, szalmát, gabonát fog adni. Illy meghívó levél az előbbi helyett már azért is, hogy külömben csak 500 f kellett volna beírni, rendeltetett elkészíttetni és neki küldetni, mellyet ha el nem fogadand, a kiküldendő Deputatio legyen ellátva egy más meghívó levéllel, de csak 500 forintossal, a többi régi mellett hagyatván, azon megjegyzés mellett, hogy ha Nagy Samuel nyugpénzzel kilépne, az Ekklesia egy más Prédikátort, még pedig ha szükséges leendene, az elválasztott lelkésszel egyetértőleg hivathasson, és az imigy feltett meghívó levél Schulek Gáspár Tiszolczy Lelkésznek rendeltetett kezéhez adatni. Ekkor Sulyan Jó[z]sef és idősb Nalevanko Mihály valának kiküldve, kik NagyRóczén mit sem végezhetvén utaztak Tiszolczra, a

119. oldal

1820

tisztelt Schulek Gáspárt hívták meg.

Nagy Samuel lelkész végső napjai. Itt megjegyzésre méltók amaz egykor szeretve tisztelt Nagy Sam.[uel] utolsó környülményei 's viszonyai. Ő már szinte 1817^{ik} évtől lépkóros lévén nem szolgált, végre az Ekklesia őt írásban felszólítá nyilatkoznék, segédet kíván é tartani ön költségén, vagy az Ekklesiától bútsút venni? mire Ő Febr 22^{én} így válaszolt: Ns és Sz. Egyház, mindazt, amit a Ns Ekklesia nekem őszintén megírni méltóztatott, magam is fájdalmasan 's keseregve érzem, és legmélyebb alázattal köszönöm irántam bizonyított szánakozását. Nekem a Ns Ekklesia előtt tudva lévő betegségemben 's e' miatt sok gondokba merültnek nem lehet nem szabad a Ns Ekklesiával legkissebbé sem parantsolni, de egészen a Ns Ekklesia kegyeibe 's könyörületébe ajánlom magamat. Könnyebben találhat a Ns Ekklesia bölts belátása szerint, valami módot melly minél előbb ohajtott célhoz vezetne. Én ha betegségem rövid idő alatt jobbra nem forduland, akkor kötelességembe tétetik káplánt tartani, akkor a Ns Ekklesia máskép szándékozik velem tenni, mindennek alávetem magamat inkább, hogysen a Ns

Ekklesia miattam némi fogyatkozást szenvedjen. Mind azáltal arra kérem a Ns Ekklesiát, hogy ismert nagy szereteténél fogva velem is még olly kegyesen rendelkezni méltóztassék, miszerint mostani szerentsétlen könyölményeimben némi vigasztalás juthasson részemre.

Az alatt Raisz Sámuel a többi igényei közzé még azt is behozta, miszerint ő csak azon feltétel alatt fogadandja el a meghívó levelet, ha elébb Nagy Samuel tökéletesen kielégittetik és kilép. Nehogy tehát más barmelley lelkész is tehesse azt az ellenvetést, hogy Nagy Samuel jövődő sorsa iránt még semmi rendelés nem történt, határozat lön Mart hó kezdetén, Nagy Samuelnek saját levele értelmében és irás utján nyugpénzt ajánlani, hogy már az Ekklesia vele bizonyosságra jőjjön. De a lelkész Úrnak erre költ válaszából az tűnik ki, hogy ő inkább Kaplánt kívánt volna magának tartani, ha ennek meghívása]ban] 's felszentelésében a Ns Ekklesia segitené. Illy mostoha körülményekben csuda é, ha a szerentsétlen aszt ráczkór?²¹⁹ rászt²²⁰ naponként növekedve elméjét és szivét egészen elfoglalta 's ő végre elszánta magát.

Nagy Sam.[uel] lelkész életrajza. Szül.[etett] 1771^{ben} K[is]Szeben Városában atyja volt Pál, anyja Kulman Anna, otthon végezvén az elemi oskolát Eperjesen folytatta tanulási rövid pályáját; mert önvallomása szerint mint Rhetor lépett ki, viselt egy ideig házi tanitói, aztán

120. oldal

1820

Hanusfalvi²²¹ Ekklesiában rectori hivatalt, utóbb a Kassaiban volt tot magyar pap néhány évig, 1801 Febr 16 tevé meg a Nyiregyh.[ázi] templomban közdítséretet nyert próbáját és Mart. 14^{én} beiktattatott. Jeles egyházi szónok, kivált szivre és érzésre tudott hatni beszédével, miért az Ekkles. öt nagy betsben tartotta, a társasági körben vidám és mulattató volt. Egyházkerületben jegyzői hivatalt viselt. De utolsó három évben rásztos lévén igen gyéren lépett fel azt hitetvén el magával, hogy ő sem prédikálni sem könyörögni nem képes. Házasságában szerencsétlen volt, amiért is kedves vala neki minden alkalom házától rövidebb hosszabb időre eltávozhatni. Több évig tüzesen és nagyban gyakorolta a gazdaságot, évenként sok telket bérelt ki, 's nagy részint maga cselédjeivel miveltette azokat. De 1817^{ben} megbukott 's innen is származhatott az ő bukóra,²²² melly mindinkább növekedett, olyannyira, hogy három év alatt alig lépett fel háromszor vasárnapon a szószékre. Legnagyobb sebet ejtett szivén 1820^{ban} történt baleset. Végre az Ekklesia, hosszas béketűrés után felszólítá, vagy káplánt tartson magának, vagy mondjon le hivataláról, és ezen utóbbi esetre ajánlott neki szintúgy mint Schulek Jánosnak nyugpénzt, de harmadnapra vége szakadt különben munkás és hasznos életének. Koporsójára 's egyébb szükségesekre költött az Ekk. 75 f 45 xr Greguss Tamás temette el énekszóval a régi temetőben.

Schulek Gáspár levele. Ns és Sz. Egyháza s.a.t. Minden környülmények olyanok, hogy teljes meggyöződéseim szerint azon meghívást méltán Istentől származottnak tartom, mellyel a Ns Ekklesiától annak rendes predikatorául meghivatván megtiszteltetem. Nem tanácskozván a testtel és vérrel megkedveltem azt az egyetértés és buzgóság szellemét, mellyet a Ns Ekklesiában meggyökerzettnek képzelek és a' melly olly reménnyel táplál, hogy Nyiregyházán viszont feltalálandom azt, ami legbetsesebbet Tiszolczon oda kell hagynom: szeretetét t. i. és jó szivüségét az Isteben hívö népnek. A' nekem benyújtott meghívó levélben leirt papi kötelességeket, de ezen hivatal nagy fontosságában még inkább foglaltakat gondolóra vévén, min sem akadtam fel. Mert 7 esztendő óta egy népes Ekklesiában ezen hivatalt viselve vele eléggé megismerkedtem. A kiküldött követek pedig, ugmint Sulyan Jozsef és Nalevanko Mihály Urak az egész Egyház nevében ugy nyilatkoztak előttem, hogy mihelyt én jövődő

²¹⁹ az „aszt és a ráckórt?” ceruzával a sorok közé írva, a ráckórt szó lehúzva

²²⁰ rászt = lépdaganat, Hypochondrium

²²¹ Hanusfalva/Spišské Hanušovce, Szlovákia

²²² bükör, depresszió

tisztitársommal az egés[z]ség vagy kötelesség sérelme nélkül ezen hivatalt többé nem viselhetném, minden

121. oldal

1821

haladék nélkül segédpap vagyis kaplán fog mellénk adatni. A temetési prédikációk nagy számának leszállításáról pedig akkor leendő szó, ha majd a Ns Ekklesia állapotját 's módját magam is jövődő tisztitársom is jobban meg ismerjük. Tsak az az egy marad hátra, hogy Istennek sz.[ent] lelke szives szándékaimnak áldást lelki testi tehetségemnek pedig erőt adjon, miszerint olly terjedelmes szöllején hasznos munkása lehessenek. A' meghívó levélben kitétt jövedelem tekintetében szükségesnek találtam csak a következő pontokat megváltoztatni. 1. hogy külömbiség nélkül minden temetéstől 30 xr stola fiztessék, és a temetési prédikációtól ezen stolán felül 1 f. mint szokás minden Ekklesiáb[an] mellyet ismerek. 2, a négy öl tűzifa helyett, mi igenis kevés, több adassék, még pedig annyi, mennyit eddigi használatom – mert erdős tájékon laktam és szoros szükségem 's mérsékelt kívánságaim figyelembe vételével fog elégnék látszani. 3, a meghívó levélben világosan kitétessék, hogy minden stólák olly pénzben fognak fizettetni, mellyben a nép a maga adóját 's portzióját fizeti. A Deputatus Urak nyilatkoztak, hogy mind ezen pontok nem fognak akadályt 's nehézséget találni, azért a meghívó levelet úgy fogadtam el, mintha már azok valóban benne foglaltatnának, és a Tiszolczi Ekklesiámnak további haladék nélkül szándékomat be is jelenttem. E mellett a deputált urakkal az iránt is bizonyosságra léptem, hogy Farbaky Daniel úr, ki jelenleg Berzeviczy Gergely Egyházkerületi Felügyelő Úr egyetlen fíjának nevelője 's Rozsnyón lakik, másik rendes papnak fog próbára meghivatni. És mihelyt azt a tisztelt Urral való viszonyai megengedik, Nyiregyházára menend, hogy őt a Ns Ekklesia láthassa és megismerhesse. Ezt a jeles férjfiút én mind tudománya, mind erköltse, mind egyéb talentomaira nézve olly jól ismerem, hogy őt teljes szivemből tisztitársamnak ohajtom, 's egyszersmind a Ns Ekklesiának is igaz szivvel ajánlhatom, s. a. t. Költ Rozsnyón, a hova a kiküldöttséggel Farbaky Úr látogatására jöttem Mart 15^{én} 1820. Schulek M. Gáspár Philos.[ophia] Doctora.

Ezen levél elég világosságot sugározatván a történetek sorára csak azt jegyezzük meg, hogy Schulek Gáspár csak húsvéti ünnepek után ígérkezett ide, 's az alatt rendbeszedvén házi dolgait bútsút vett a Tiszolczi Ekklesiától, érte járt Sulyán József és Juhász Mihály követekkel April 27^{én} jött városunkba. Magával hozta Kanya Pál hittudomány jeletjét is Káplánul, ki a prédikálási próbát megtevé, de célját itt el nem érthette, már akkor félig meddig határozva volt, hogy ezen hivatalra N. M. hivattassék meg. Különös, de Ekkles. nézve örvendetes ellentétbe volt ez a nap, Febr 1^{ső} napjával a le és fellépett papok tekintetéből.

122. oldal

1820

Farbaky Daniel Lelkész jövetele 's beigtatása. Ezen szeretve tisztelt Tisztitársom, ki már két év előtt ezen Ekklesiában magát megismérteté, ugyan azon Küldöttség által, melly Schulek Gáspárhoz járt, próbára meghivatván, minthogy már a húsvéti ünnepre nevendékével Berzeviczy Gergely Úrhoz ígérkezett volt, ab[b]eli kívánatnak, hogy azonnal jönne ide, meg nem felelhetett ugyan, de húsvét utáni vasárnapon, vagy is April 14. tartott próbabeszédet, még pedig 1 Petr. 2 v 21 kk.²²³ arról, mikép[p] vigasztalja magát a keresztény látván, hogy sok viszontagságokat ártatlanul kell szenvednie? mutogatta elsőben, ezen viszontagságok kútfejeit, ugymint testünk gyarlósága, emberek társasága, a természet jelenetei, vallás külömbisége, azután, mikép[p] kelljen vigasztalodni? azzal t. i. hogy illy viszontagságok is

²²³ Péter Apostol I. levele 2:21. Hiszen erre hívatatok el, mivel Krisztus is szenvedett értetek, és példát hagyott rátok, hogy az ő nyomdokait kövessétek.

javunkra czéloznak, Isten igazgatja minden dolgainkat és egykor majd vége szakad minden viszontagságoknak és boldogság fog következni. Ek[k]ént köztetszést nyervén az egész gyülekezet előtt azonnal meghívó levéllel is, melly a Levéltár 3, 101 l.[apján] olvasható, megtisztelteték. Ns Dióssy Tamás járt érte Rozsnyóra. April 24^{án} Szontagh Samuel Suptdens által Eperjesen a lelkészi hivatalra felszenteltetett még pedig Ns Kováts András és Majerszky Daniel követeink jelenlétében. Harmadnapra úgymint April 27 vissza jövén sokáig várták Királyteleken az összeszólalkozás következtében mostan jövendő Schulek Gáspárt, de hasztalan, estve érkeztek a városba, másnap kimenének Királytelekre a tisztelt lelkész eleibe és délután mintegy három órakerkeztek be. Az oskolai ifjúság zöld ágakat tartva tisztelkedett, a menetet, mint ilyenkor szokás, nagy sokaság nézte bámúlva és Greguss Tamás őket beköszöntő beszéddel fogadta. Képzeltetni melly öröm 's reményteljes nap lehetett ez Egyházunkban, midőn Pál Apost.[ol] mondata szerint: a régik elmultanak 's imé mindenek megújultanak, midőn olly nagy várakozást maga felől gerjesztett két férjfiú egyszerre lépett fel ezen Egyház papi székébe hinteni az üdvös magot, 's a már már hervadásnak indult virágokat éleszteni a jó, szép, igaz hasznos és üdvösségesnek kertjében. April 30^{án} Risz Pál Miskolczi Predikátor és Hegyalljai Főesperes mind a kettőt hivatalába innepélyesen beigtatta, melly örömteljes szertartás után a Ns Egyház pompás ebédvel fejezte be ezen nevezetes ünnepélyt. Ezen évköny lapjain tám alig lehetend alkamasabb hely, jónak találtuk e' két lelkész életrajzát ideigatni, az elsőt ugyan latinul de eredetiben.

Schulek Gáspár életrajza. Ego Magister Caspar Schul-

123. oldal

1820

ek, Philosophiae Doctor, patre Reverendo condam viro Mathiae, primum ab anno 1772 Komlosiensum²²⁴ apud Sárosienses, tum ab anno 1776 Hibbensium²²⁵ apud Liptovienses, deinde ab anno 1778 Nagy Palugyensium²²⁶ itidem apud Liptovienses ac denique Tiszolczensium ab a[nn]o 1791 apud Kishonthenses V[enerabile] D[omine] Ministro, matre antem/autem nobili Juliana Zmesskal N[agy] Palugyae anno 1778 d[ie] 6 Januar natus, absolutis tum in patria, tum apud Exteros Tubingae nimirum, Vindobonae et Vitebergae²²⁷ studiis, susceptis Eperiessini anno 1813 d[ie] 5 Augusti ordinibus facis, primum usque ad annum 1815 Ecclesia Tiszolczensis Diaconus, posthac usque ann. 1820 d[ie] 23 Aprilis ejusdem Ecclesiae ordinarius V[enerabilis] D[ominus] Minister, ad Ecclesiam Nyíregyházensem legitime evocatus, et Dominica Cantate, qua fuit die 30 Aprilis 1820 una cum Admodum Rever. Domino Collega meo Daniele Farbaky per Plurimum Venerandum Dominum Paulum Risz Eccl[esi]ae Miskolczensis V[enerabilem] D[ominum] Ministerum, et Senioratus Submons. Seniore[m] simultante introductus.²²⁸

²²⁴ Komlós/Tapolykomlós/Chmelovec, korábban Komlós, Szlovákia

²²⁵ Hibbe, korábban Hybbe/Hbe, Szlovákia

²²⁶ Megszűnt falu, a 19. században Gálfaluval egyesítették.

²²⁷ Wittenberg (Németország) egykoron Európa-szerte híres egyeteme ma már Halléban működik. A Bölcs Frigyes fejedelem által 1502-ben alapított Leucorea egyetem professzora volt 1512-től Luther Márton.

²²⁸ Én Schulek Gáspár tanítómester, bölcsészdoktor, édesapám a néhai tiszteletre méltó férfiú Mátyás, először 1772-től Komlósban Sáros vármegyében, azután 1776-tól Hibbében Liptó vármegyében, ezután 1778-tól Nagypalugyában szintén Liptó vármegyében és ezenkívül még Tiszolcon 1791-ben Kishont vármegyében [élt], édesanyám nemes Zmesskal Julianna, születtem 1778. január 6-án Nagypalugyában; azután tanulmányokat folytattam Külső Tübingiában, Bécsben és Wittembergben, 1813. augusztus 5-én szenteltek fel Eperjesen, első ízben egészen 1815-ig Tiszolc egyházközség segédlelkésze, majd később 1820. április 3-ig ugyanannak az egyházközségnek lelkésze voltam, a nyíregyházi egyházközségnél törvényesen megválasztottak és a Húsvét utáni 4. vasárnapon 1820. április 20-án tiszteletreméltó Farbaky Dániel kollégámmal együtt és igen nagytiszteletű Risz Pál által a miskolci egyházközségbe és a Hegyaljai Esperességbe egyidejűleg be lettünk iktatva.

Farbaky Daniel lelkész életrajza. F. D. szül.[etett] 1793^{ik} Jun 1. eszt[endő]b.[en] Arva vmegyébe kebelezett Lestyn²²⁹ helységében, hol atyja András lelkész, anyja Trogmajer Eva Maria gondviselése alatt czélszerűen neveltetett; elemi oskolát végzett Német Liptsén, hol az atyja utóbb predikátor volt, Grammatikát Osgyánba, Syntaxist Késmárkon, Rhetorikat Posonyban tanult, a böltselkedés és hit tudományait elébb ugyan Beszterczén Magda Pál vezérlete alatt, aztán Eperjesen három évig hal[l]gatta. Az oskolai pályát bevégezvén 1814^{ben} Sáros v[ár-]m[egyében]be kebelezett Giralt²³⁰ helységbe ment Szúlyovszky András Úrhoz nevelőnek, hol három évet töltött el. 1818^{ban} Némethonba utazott, és nevezetesen a Grifisvaldi²³¹ egyetemen egy évig szorgalmatoskodván visszatért, 's Berzeviczy Gergely Kerül.[eti] Főfelügyelő fija mellett, mint nevelő, Rosnyón 7 hon.[apig] mulatott, ahonnan a Nyiregy. Ekklesiába 1820 April havában lelkésznek hivatott meg. Itt már 22 eszt.[endő] óta ditséretesen és áldással viseli fontos hivatalát. A Hegyalljai Esperességben több évig volt Dekanus, jelenleg Alesperes. 1839^{ik} évben T. Szabolts Megye Táblabirájának neveztetett ki. Éljen Ekkl. javára sokáig!

Oskolatanító keresése és beigtatása. Jurányi Adám elhunytával megürült leányoskola tanítói hivatalra alkalmas egyedet keresni ugyan azon küldöttségre bizatott, melly Raisz Samuel Lelkészt haza kísérte, és amelly illy meghívó levéllel vala ellátva: kész pénzben 600 f vcz. mihelyt pedig ezüst pénz jó folyamatba, évenként 300 f pp.²³² tiz köblös szántó föld 's kaszálóból álló szállás, rendes kiszabott stóla, kisebb temetéstől 15 xr; nagyobbtól 24 xr.

124. oldal

1820

sátoros ünnepi offertorium és gyónpénz ötödrésze, új eszt[en]dei offertorium ostya sütes jövedelme, a fiók Eccl.[ésiá]ból járandó gabonának harmadrésze (a többi tanító urakkal közös) két öl tűzifa és kéjelmes lakház. Illy meghívó levélre és főképp Karlovszky Jó[z]sef Csetneki lelkész ajánlására meg hivatott nagyobb leányoskola Tanítójának Tregjár Pál, Csetneken volt oskola tanító, ki Mart. közepe táján jött Ekklesiánk kebelébe, és 20^{án} hivatalába beigtattatott. Boldog az az Ekklesia, melly ügyes templomi 's oskolai tanítókra szert tehet, kik mulékony tüneményként azonnal nem enyésznek el, de állandóul sok évig mint fényes sugárok világítanak. Ekklesiánk szerencsés volt ilyenekkel ditsekedhetni; mert Schmál Samuel, Schulek János, Nagy Samuel, valamint Mihóky Mátyás, Surányi Adam és Király János számos évig munkálódtak ezen népes Egyház szöllején. Különösen most nyert ilyeneket, kik mind mai napig hasznosan munkálódnak.

Tregjár Pál életrajza – amint azt ömaga irta le: Én T. P. Gömör megyébe kebelezett Csetnek városában születtem 1798^{ik} Decemb. 8^{kán} szüleim helybeliek u. m. az atyám Tregjár Illés oskola tanító, az anyám pedig Ns Sz[ent]Miklósi Kállay Susanna voltak. Tiz esztendős koromig otthon jártam oskolába az atyám és Szeletsényi lelkész igazgatása alatt, osztán költöztem Rozsnyóra, hol két évig a Syntaxisban Prof. Farkas András Urat hal[l]gattam. Tizenkét esztendős koromban Rhetor lettem, de éretlennek érezvén magamat arra, általmentem Dopsinára és még egy eszt[en]d[e]ig u. m. 1810^{ben} Professor Madarász András alatt repetaltam Syntaxist. 1811 és [18]12^{ben} Rhetorikában [18]13^{ban} pedig Primában haladtam S.[ajó]Gömörön²³³ Bakay József és Kupecz Mátyás professor urak igazgatása alatt, mellyeknek elteltével Lócsére mint másod évi primanus költöztem által és két év alatt hal[l]gattam Liedeman Márton, Kupecz János

²²⁹ Lestin/Leštiny, Szlovákia

²³⁰ Giralt/ Giraltovce, Szlovákia

²³¹ Greifswald (Németország) 1456-ban alapított egyetemén a 18. század közepétől több protestáns ifjú tanult teológiát. A felvidéki Szirmay Miklós, majd fia, Tamás mecénási tevékenységének köszönhetően a „Stipendium Szirmayanum” alapítvány nyújtott támogatást az eperjesi, lőcsei kollégiumokból érkezett peregrinuskoknak.

²³² pengőpénz: ekkor az ezüstforintokat nevezték pengő forintnak

²³³ Sajógömör/Gemer, Szlovákia

és Sándor János professorokat. Második examen után Kupecz János professor felszólítására elfogadtam nevelői hivatalt Felső Kubinban²³⁴ Kubinyi Károly úr két kisasszonya és fija mellett, és ott egy évig, három és fél hónapig tehetségem szerint vittem a reám mért kötelességeket. Véletlenül lepettem meg hazám meghívó levelével, mellyet inkább mások unszolására, mint ön eltökéllett szándékkal elfogadtam, és 1817^{kén} Nov. elsőjén estve érkeztem Csetnekre, ahol 1820^{ig} mint tanító hivataloskodtam. Az alatt több és a legszebb jövedelmű Ekklesiáktól meghívással tiszteltettem meg, nevezetesen N.[agy]Szlabosi,²³⁵ Kövi, Tót Csabai²³⁶ és Orosházi Ekklesiáktól, de nőtelen és kevéssel beérő inkább az Ekkla hivei bizodalmaival, mellyet majdnem teljes mértékben birtam,

125. oldal

1820

elégedtem meg és a meghívást mindenütt megköszöntem. Végére meg kísértettem a Ns Nyiregyházi Ekkól és érett megfontolás után, több jó akaróim főképp T. Karlovsky Jó[z]sef Úr tanácsára elfogadtam ezen Ekklesia meghívását és 1820^{ban} Mart 13án e' földi életem talán utolsó rendeltetése helyét elértem. Az olta máig pályám hullámival küzdve lassan haladok az emberiség vég célja felé, és az Isten, ki gyermekségemtől óta egyedüli támaszom vala, kinek gondviselésébe a kétes jövendőmet is reá bízom, mindekkorig megsegített engemet. Életem hatékonyabb szakai voltak, hogy tiz eszt[en]dös koromban gyámtalan árvaságra jutottam, tizenharmadikban lettem instructor,²³⁷ [18]15^{ben} mint első évi primanus először prédikáltam még pedig magyarul S.[ajó]Gömörön. [18]19^{ben} köztanító lettem Csetneken, [18]22^{ben} Nyiregyházára jöttem, [18]24^{ben} megházasodtam. Csekély kiképeztetésemet, tisztelt tanítóimon kívül, szegénységemnek, melly dolgozni és az igazat követni tanított, Schulek Gáspár Úrnak, ki bennem, magányban tanulni való vágyat felébresztett, és az Istennek, ki ah[h]oz erőt és kedvet naponként nyujtogatott, köszönöm, mellyet eddig ember társaim javára miként fordítottam legyen az ő igazságos ítéletére bízom. Irám Ny[ír]Egyházán [1]842 Mart. 4^{én} Tregjár Pál.

Bibliotheka. Ennek építése Május havában kezdődött, legközelebb sürgeté annak szükségét Schulek Gaspár lelkész, ki nem tudta hova lerakja nagy könyvtárát, 's kért az Ekkól egy szobát. De különben is a' helybeli Conventek tartására mindekkorig nem volt bizonyos hely, azok vagy a paplakban, vagy a Professori oskolában tartatván, 's azon felül még a segédpap részére is szükségkép kivántatott egy szoba. Eszerint a Ns Ekklesia ott, hol ekkor egy szin állott, építtetett a paplakhoz még két szobát, mellynek egyikében Schulek Gaspár és roppant könyvtára, másikban, de tsak később, Káplán lakott. Ezen épületre tett költség felrúgott mintegy 2000 fra. 1824^{ik} óta egyik szobában az Ekklesia pénztára és gyűlések tartatnak. Több tekintetben fontos azon kis tér, hol ezen épület áll!

Schulek János lelkész halála. Míg illy örvendetes és nagy hasznú változások az Ekklesiában történtek, ez a' tisztos öreg a köszvényben mintegy lebilincselve kéntelen vala mindig fekünni, de lelki vidámsága és elmés tréfásága őt soha el nem hagyta. Jun 1 éjjel mintegy két óra tájban odahagyván a paplakot, hol mindeddig Farbaký Daniel Úrral lakott, sirásokkal vitéte el magát tulajdon

126. oldal

1820

házába a régi temető szomszédságába! Élénk, de szomorító ábrázolat így vitetik ki egyikünk a másika után földi munkálkodása köréből a temető kertbe, 's élettelen hamvait a sirások teszik

²³⁴ Felsőkubin/Vyšný Kubín, Szlovákia

²³⁵ Nagyszlabos/Slavošovce (1932 előtt Vef'ká Slaboška), Szlovákia

²³⁶ Békéscsaba

²³⁷ a tanítót segítő diák

le sajátlagos lakába végnyugalomra. Sculek János szül.[etett] 1754^{ben} Velitsna²³⁸ helységében, volt egyike azon öt derék pap 's egy osk[ola]tanító testvéreknek, kik az Evang. Egyháznak valódi diszére szolgáltak – atyja György, anyja nemes N. Susanna őt gondosan nevelték, a honban dicséretesen bevégezvén iskolai pályáját 1783 eszt[endő]be[n] a papi hivatalra felszenteltetett, mellyet legközelebb Kameniczán²³⁹ Sáros Megye helységében viselt egy évig és hat hónapig, azután Kun Taplotzán²⁴⁰ hivataloskodott 4 évig és hat hónapig. De miután Egyházunk legfelsőbb helyről engedelmet nyert egy másik rendes papot is tartani, ide hivatott meg, és 1789^{ik} Octob. 20^{án} szokott szertartással be is igtattatott, 's így életében 66^{dik} helybeni hivataloskodásának 31^{dik} évében Oct 26^{ik} napján a felsőbe temettetett el. Végös tiszteletére ezen nagyérdemű férjfiúnak tartott gyászbeszédet Farbaky Dániel lelkész, mellyben azt emelé ki, hogy „ha valamely hivatal, bizony mindenek felett a papi meg érdemli az emberek szeretetét s tiszteletét: minthogy a lelkes pap vallás ismételére vezeti a népet, erényt és jó erköltsöt terjeszt, és az élet nyomoraiban béketűrésre vezet és vigasztal. És valóban illy pap illy igazi lelkész volt ő is a szónak teljes értelmében, e mellett jeles mathematicus és latin költő, de az egész v[ár]megyében is pomologiai²⁴¹ ismérői, különösen szép és majdnem mindég sikerült óltása által tevé magát hiressé és érdemessé.

Szállás földért folyamodás. Ezen évben Müller József RKatholikus és Bónyi László orosz²⁴² plebánus urak azt jelentik, hogy mivel felekezeten lévő gazdák gyermekeiknek száma olly szembetűnőképpen szaporodik, hogy azoknak tanítását az orgonista és kántor már nem győzvéen különös tanítóra lenne szükség, mire nézve folyamodnak, hogy ezeknek élelmére egyiknek és másíknak is tiz hóldnyi szántóföld adassék a közönségesből. Ez a kérés helyesnek és igazságosnak találtatik ugyan, de ennek teljesítése nem lévén az Úri szék hatalmában a folyamodó urak oda utasít[at]nak, hogy kérésöket a m[é]l[tósá]gos uraság eleibe terjesszék, amit ezen úriszék különösen ajánlani illendőnek lát 's annak sikerét a mlgos uraságtól reményli is. A város maga részéről a szükséges megnyugtatót azon időre hagyván, midőn a mlgos uradalom resolútiója²⁴³ megérkezend. (Lásd a Város jegyző könyvet) Illy jó alkalmat tudván hasznukra for-

127. oldal

1820

ditani a fen[n]tisztelt Ekklesiák czélt értek, annyi szántóföld jelettetett ki Rectoraik számára aránylag, mint az Evang. oskolatanítóknak. Miért nem lehetett volna, ha nem elébb, csak ekkor is a helybeni Evang. oktató részére is annyi sőt nagyobb szállásföldet kieszközleni?

Nagy Mihály segédpap. Ugyancsak Mart 7^{kén} költ a Káplánt illető meghívó levél, mellyben 300 f vcz. évenként, kéjelmes lak és tisztességes élelem ígértetik; ezen vocatorral kécség kívül az a küldöttség fáradozott, amelly rendes papot keresett. Végre Nagy Mihályra, ki Nyiregyházi fi, 's akkor hittudomány jelettje és Aradon²⁴⁴ úri gyermekek nevelője volt, esett a sors. Nyiregyházára jövén Aug. 27 illy tartalmu levelet nyújtott be az Ekklesiának: A' meghívó levelet, mellyel engemet a Ns Egyház megtisztelt, fiúi hálával 's köszönettel elfogadtam, és ígérem minden kötelességeimet hiven és pontosan teljesíteni. És minthogy illy szándékomban már állandó lenni akarok, egész bizodalommal kérem a' Ns Ekklesiát, hogy azon költséget, mellyet próbára meghivatván olly hosszú úton tettem, megtéríteni sziveskedjék, ez a költség

²³⁸ Velicsna/Nagyfalu/Veličná, Szlovákia

²³⁹ Tarkó/Kamenica, Szlovákia

²⁴⁰ Kuntapolca/Kunova Teplica, Szlovákia

²⁴¹ A pomológia gyümölcstermő fákkal és cserjékkel foglalkozó tudományág.

²⁴² görögkatolikus

²⁴³ határozat, döntés

²⁴⁴ Arad, Románia

tészen 50 f. Kérem továbbá a Ns Ekklesiát, egy alkalmatosságot méltóztatna rendelni számomra, melly holmimat Miskólczról ide szállítaná. Kivánnám, hogy a' Ns Ekklesia engem gyertyával is tartana. Mindezeknek ígérete 's tetteges megadása után a tisztelt Káplán Sept 3^{án} hivatalába beigattatott.

Nagykárolyi Evang. Ekklesia. Nevezetes itt a N[agy]Károlyi Ekklesiának Jun 24. költ 's hozzánk intézett levele, mellyben Ekklesiánktól 800 ftot törvényes kamatra három évre kért költsön, azon lekötelezés mellett, hogy ezen határidő lefolytával az adóságot évenként leteendő 100 vagy 150 f fogja leróni. Illy summát pedig kért a templom építésének folytatására. Ekklesiánk elébb gyűjtélék útján szándékozott bizonyos summát részökre beszerezni és nagylelkűen ajándékozni, de ez nem sikerült. Többszöri kérésre adott az Ekklesia nekik Febr. elején 1821^{ben} 400 f vcz. olly móddal, hogy csak 200 ftól mint valóságos adóságtól fognak kamatot fizetni 200 f pedig nekik ajándékoztatik. Ők ugyan a kötelezvényt megküldték, de kamatot soha sem fizettek, végre felszólítván Ekklesiánk által a tőke lefizetésére, azt magoknak egészen elengedettnek kérték, amit Ekk[lesiá]nk keresztyéni könyörületből teljesített is. Sőt azon felül is még gyűjtéléket rendelt 's tartatott ezen szegény Egyház felsegélésére, mellyből ennek jutott 100 f vcz. E' részben, mint e lapok tanusítják, a Nyiregyházi Egyház csudálandó bőkezűséget 's nagylelkűséget igen gyakran bizonyított. Adná Isten, hogy ezentúl is

128. oldal

1820

nemcsak a maga számtalan szükségeit fedezgetni, de hitsorsosai felsegélésére is áldozni képes volna!!

Presbyterium és Oskolaigazgatóság szerkezete. Mind ekkorig ezen Egyházban még nem létezett rendes Presbyterium, nem volt még szorosán elkülönzött elrendezett egyh.[áz]tanács, a lelkészek inspectorral együtt tanácskozva, midőn gyűlés szükséges volt, az előkelőbb 's tapasztaltabb hiveket összehívták, 's határozatokat hozának. Most főképp Schulek Gáspár lelkész terve szerint az egész Presbyterium szerke[s]ztetett, hatvan tag vétetvén be, kiket Benkő István akkori Főbíró nagyrészt ön gondolata szerint feljegyzett, eskü letételével megerősített; így a többi bár értelmes ember az Egyházi tanácskozásból végkép[p] ki lőn rekesztve. Illy újításhoz járult még az oskola felügyelőségnek behozatala is. Eddigél a lelkészek inspector 's Professor urakkal valának az oskolák sajátlagos igazgatói, gondviselői, azoknak mindenkor szükségét a közgyűlésben felterjesztők. Most leginkább Schulek Gáspár unszolására hat tagból álló oskolaigazgatóság neveztetett ki, kik közzül többen még életben vannak. A terv a szándék ugyan magában jó lehetett, de nem sikerült. Kiki a neki jutott befolyással önbelátása szerint akart élni, a különböző vélemények 's akaratok nem gyéren egymással ellenkeztek, a honnét csak egyenetlenség 's vitatkozás folyhatott. Nem sokára tapasztaltatott, hogy mennél nagyobb az igazgatók száma, annál nehezebben és akadozva forognak a mozgony kerekei. Ha minden dologban, bizonyosan a nagyfontosságú oskolaiban is a helyes ítézésre nem elég csak a józan ész, de kivántatik a dologhoz értés és tapasztalás. Itt sok van, mond Jezus, mit néktek kellene mondanom, de mostan el nem hordozhatjátok! Itt még a követk.[ező] jegyzetnek is van alkalmas helye: A helybeli oskolatanítók még eddig nem jártak az Ekklesiai Conventbe nem is lévén hivatalosak, de legelőbb Kollman Samuel tétetett arra figyelmessé, mi a Coordinatioban áll, miszerint az oskola tanítóknak is van az Ekkles. Conventbe helyök és vokok – hivatlanul bár bementek 's Dráskóczy János Presbytertől megkérdetvén, mit akarnának ott? tisztelt tanító előmutatá a Coordinatioban foglalt pontot. Oh Szent nyilvánosság! melly most a V[ár-]megyék tanácsteremeikben édig felmagasztaltatott, melly ismeretlen valál te még akkor, itt 's másutt és kivált a szűkkeblűek előtt! A célszerű újítások és változtatások mind egyesek, mind egész testületekben időjártával nagyobb erőt fejtenek ki és jobb irányt adnak azoknak. Ezt tapasztalta a mi szeretve tiszt-

1821

telt Ekklesiánk is különösen ezen időszakban, midőn terv, terv után újnál újabb eszme került a szönyegre csak létesítésre váró. Mert lássuk, mit terjeszt előnkbe az

1821^{ik} év

Oskola. Passio könyvetske. ABC könyvetske. Hugyai fiókekl. Nagy Mihály búcsuvétele. Összeírás Ekklesiánkban.

Egyházi Gyűlés, mely Febr 7 a paplakban tartatott, azon határozatinál fogva nevezetes, miszerint ugyan azon nap délután Király János oskolájából a jártasabb tanulók felsőbb osztályba áttétettek már pedig az oskolaigazgatók jelenlétében 's jóváhagyásával, továbbá, hogy a N[agy]Károlyi Ekkles. és az Eperjesi tanodára gyűjtetett gabona mielőbb pénzzé fordíttatni 's elküldetni rendeltetett. Ezen kívül is ez évben több gyűjtélék tartatott nálunk a szegény vagy szerencsétlen Egyházakra, ezek közt nevezetesen a Folkmári²⁴⁵ fiók ekkla. Méltó megjegyzésre hogy ekkor már igen gyakran tartattak nálunk Conventek a sokféle tervek áttekintése és megrostálása végett, hol többnyire Schulek Gáspár lelkész vivé a tollat, de mivel jegyzetei csak darab papirosokon maradtak 's idővel elvesztek, azokból most nem okúlhatunk. Passio Könyvetske. Következik újabb adat az Ekklesiába beharapózott újításvágyra. Ekklesiánk eddig is volt jó bőven ellátva a Passionálik czimű tót könyvetskéekkel, de Schulek Gáspár lelkész szükségesnek találta annak módosítását 's újabb kiadását; tartatik e' tárgy felett tanácskozás a Professori oskolában. A Passionálik újabb kiadása határozatba jő, a tisztelt lelkész tisztitársával együtt dolgoznak a könyvnek lehető megrövidésén 's szivre hatóbbá tevésén, mellynek kinyomatása Ekklesiánkhoz ezer forintjába került. Igaz, hús év óta használtatik már, 's az óta a régi haszonvehetetlenül hever, de 1841^{ben} a passiók éneklése eltöröltetni rendeltetett, de ezen rendelet daczára a passio megtartatott.

Geszteréd és Hugyaj Ezen helységekben lakó Evangelikusok Jun. 25^{ik} napján Michalides András és Barcsek János küldöttjeik által folyamodtak a mi Ekklesiánkhoz abbeli kérelemmel, hogy őket fiókegyház czim alatt pártfogásába fogadni méltóztatnék. A helyb. Egyházi tanács őket szívesen fogadá, és illy szíves szándékát a presbyterium eleibe felterjeszteni és létesíteni ígért. Eszerint az anyaekklésia illy kötésre lépett velök, hogy a' fentebb nevezett Evangel. a helyb. lelkészeknek mint eddig annyit ezentúl is fizessenek, 's jelenleg reájok taksát nem vet. A' tanács felhatalmazza az oda kiküldendő Inspector és Ns Dióssy Tamás, Ns

1821

Trsztyénszky Mihály, és Blahunka János deputatusokat, hogy a helyszinén mindeneket ezen új leány ekklésia javára rendezzenek el. A város birája ajánlott neki egy czinkannát, Blahunka János pedig a bibliát. Később 1835^{ben} Mikuss Samuel lelkész egy megaranyozott kehelyt tányérkával, mi 32 f 16 xr került.

Iskolalóczák. Több iskoláinkban, de különösen Kollman Samuelében a' lóczák, asztalok hijányát kipótolni 's kiigazítani szükséges lévén August. 20^{án} az oskolaigazgatóság Inspector lelkészekkel együtt oda rendeltetett, a szükségeseknek megvi[z]sgálására, melly alkalommal Ns Dióssy Tamás 5 deszkát, Blahunka János is ötöt, Kralovanszky András 5 f ajánlott. Az akkor készített lóczák még Kollman S.[ámuel] oskolájában máig szolgálnak.

Oldaliskolák. Tekintetbe vétetvén, mikép[p] sok apró gyermek kivált téli ro[s]sz időben oskolák távolsága miatt, otthon tartatik, 's azt egész télen át mulasztja: Septemb 22^{ik} napján a paplakban összegyűlt tanács határozta, hogy a város távolabb részein legalkalmasabb helyek 's

²⁴⁵ Nagy-Folkmár, 1899 után Nagysolymár/Veľký Folkmar, Szlovákia

házak szemeltetnének ki és választatnának oda oldaltanítók a legkisebb gyermekeket olvasásig vezetendők. Mi végre Ns Dióssy Tamás és Benkő István nevezettek ki azon meghagyással, hogy a távolabbi utczákon lakó presbytereket magokhoz véve ezen célra szolgálható házakat kibéreljenek, 's ügyes személyeket keressenek és aztán eljárásukról jelentést terjesszenek fel a presbyterium eleibe. Így négy helyen, úgymint Serház mellett, Pazonyi utcán, búzavásár mellett és Szarvas utcán alapit[t]attak meg az oldaliskolák még pedig Tót Jó[z]sef, Habdák István, Benko István és Balás Mihály vezérlésök alatt. Mindegyiknek havonként 8 f és minden tanítványtól 1 f fizetés volt, mely tanításdíjt ők magok valának kötelesek beszédni, de a beszéd igen nehezen ment, folyamodtak tehát az Ekklésiához (pedig igen gyakran) de különösen most azért, hogy készpézbeli díjak évnegyedenként fizetessék nekik, a didactrumot egy Presbyter szedje részökre, és amit a szegény gyermekektől beszédni nem lehetne pótolassék a közpéztárból, amelly igaz kívánságuk teljesezett is. De mivel ezek, mint mesteremberek, a tanítás módot nem értették, egy ideig Schulek Gáspár lelkészhez jártak hetenként feleletadás és útmutatás végett; ő azonban nem sokára beleútván bizta ezt a legalsóbb fokú oskolafelügyelőséget a rendes tanítókra, kik azt felvállalván Királyhoz járt Benko, Kollman Samuelhez Habdák, Tregjár Pálhoz Tót és Balás heti raporttal. Ezen intézetnek célzata jó volt, de haszna kevés, mert a merő mechanizmus

131. oldal

1821

kivált az oskolában inkább árt, sem hogy érne valamit. A legkisebb gyermekek közt főképpen kívántatik jártasság a szoktatás mesterségében. Tartottak ugyan ezen óltsó oldaliskolák szintén egy évtizedig, de végre, mint látni fogjuk, a Ns Ekklesia másképp rendelkezett.

Helybeli oskolák. ABC Könyv. Jóllehet már több év óta külömbség volt a nagyobb és kisebb oskola között, nevezetesen Király Jánosé volt a kisebb vegyes, még is gyakran zavart okozott az, hogy majd egyik, majd másik oskolába vitetének át a tanítványok, vagy szülék, vagy tanítók által, vagy más bármilly módon olyanok is, kik fellyebbvaló osztályba még eléggé el nem készültek. Illy zavar és visszaélés megszüntetésére egy terv vala kidolgozandó, miszerint jobb rend hozatnék be az iskolákba. Eszerint ez alkalommal Novemb 1^{ső} napján oskola felügyelőknék Ns Sexty András, Dióssy Tamás, Dráskoczy János, Kralovanszky András Ns Benedicti Daniel urak választottak. Ezeknek akkori rendszabását itt nem közölhetjük, mert nyomába nem akadhattunk. De tapasztalásból tudjuk, melly kimondhatlan nehéz az oskolai translocationak bár legigazságosabb rendét is megtartani, ha például egyik tanító oskolája szűk, másiknak segédje nints, ha egyiknek, mivel szintügy, vagy jobban is fizettetik, aránylag annyi tanítványának kelletik lenni, mint másiknak, vagy ha szülék tetszés szerint ah[h]oz adhatják gyermekeiket, kit jobban kedvelnek, 's attól elvonhatják, kit nem szeretnek, vagy ha magok a tanítók nem tartják magokat szoroson olly kiszabott rendszerhez, melly szerint évről évre a tanítvány fokonként alsóbb osztályban készítettethetnék a felsőbbre, és ha más effelé akadályok előbb el nem hárittatnak. Hiányozott ekkor a mi oskoláinkba való ABC könyv is, sőt még maig sints olyan, melly óltsó és gyermekeink szükségéhez szabva volna; volt és még mai napig van a legkisebb oskolákban tám ötféle ABC is, ro[s]sznál rosszabb, holott itt főképp kellene egység mind a tanítóra, mind tanítványokra nézve, kik egy és ugyan azon pályán indulva bizonyosan jobban vetélkednének. Ezt az Osk.[ola] igazgatóság átlátva rendelt Novemb. 1e napján egy tót magyar ABC könyvet készíteni oskoláink számára és az Ekklésia költségére, mire Schulek Gáspár lelkész szivesen ajánlkozott. És ezen könyvetskének nyomtatására mindjárt a helyszinen 44 tag által tett ajánlásokból begyült 86 f. Ez sokkal hasznosabb, bár nehezebb, munka lett volna a ' passio könyvetskénél. De fájdalom mindeddig napvilágot nem látott. Vajha az Osk. igazgatóság ezen szükségét vóltakép[p] méltatná, és ezen elemi könyvetskét mielőbb megszerezné!

1821

Nagy Mihály búcsúvétele. A segédpap Novemb. 11^{én} búcsút vett Ekklesiánktól és Miskolczi Evangel Ekklesiában oktatói egyszersmind segédpapi hivatalt elvállalván f.[olyó] h.[ó] 13^{án} elköltözött. Felszentelése 's egyéb költségekre fordított 180 f a Miskolczi Evan. Ekl. megtéríteni köteleztetvén, kérte Egyházunkat, hogy ezen summát a segédnek itten tett szolgálatjához és annak itt töltött idejéhez képest alábbszállítaná, és e szerint megállapítottat tudomására adná. Ezen levélnek mi sikere lett légyen bár nem tudjuk is, bizonyosan mondhatjuk, hogy Ns Ekklnk ebbeli tartozást is vagy félig, vagy egészen elengedte. Nagy Mihály született Nyiregyházán 1795^{ik} Julius 17 szülei János és Nalivanko Maria helybeli lakosok valának, részint itt helyben, részint Eperjesen tanulta ki az oskolát, utóbb Aradon volt egy ideig házitanító, a honnét Ekklesiánkba segédpapnak hivaték meg, 1820^{ik} August 31 Eperjesen a papi Hivatalra felszenteltetett, Sept 3^{án} innepélyesen a helyb. lelkész által beigtattatván. Miután itt egy évet és két hónapot eltöltött volna, Miskolczon hivataloskodott 1834 év Jun haváig, amidőn meghalálozott ipja²⁴⁶ Máyer Mátyás helyébe Tál[I]yára hivatott meg. Az Esperességben viselt egy ideig Decani tisztséget, jelenleg annak pénztárnoka.

Összeírás Egyházunkban. Ezen évben összeirattak a' helyb. Evang. Egyházhoz tartozó lelkek. Az ebbeni egész munkálat Egyház könyvei közt feltalálható illy cím alatt: Conscriptio A[ugustanae] C[onfessionis] Evangel[icae] animorum mense Decembri instituta exclusis omnibus filialibus etc.²⁴⁷ Férfinemben volt 5,238, nőnembe 5283 lélek. Összeírás tartatott országos végzésre Szabolts megyében, így nálunk is 1818^{dik} évben is, mellynek nyoma 's rövid tartalma látható a Levéltár 3,84 száma alatt. De mi okozta légyen ezen két rendbeli összeírást és mi hasznai lehettek, bizonyosan nem állithatjuk. Annyi bizonyos, hogy Ekklesiak lelkek száma akkor Csaplovits János által készített egyházi 's oskolai schematismussához meg kívántatott, de tám azon összeírás szerint dolgoztatott ki aztán az Egyház fizetési kúlts is.

Egyházunk viszonyai általában. Ezeket méltóképp[p] kívált illy rövid vázlatban rajzolni nehéz ugyan; de e' csekély kísérlet is nyújthat az olvasónak némi képzeletet. Nem vesszük itt egyedül az 1821^{dik} de néhány legközelebb múlt és néhány utána következett éveket is. Ekkor az uradalmi ügyész lévén pátrólója a szegényeknek

1821

többn[y]ire ő intézé el a lakosok pereit 's bajait, kihez ezek teljes bizodalommal folyamodának. Az úriszék eleibe vitették nagyobb része a sérelmek[nek] 's kérelmeknek, mellyek ott igazságosan 's rövid úton orvosoltattak. E részben a városi tisztviselőségnek nem volt tágas mezeje. A' tisztség nagyobbára Evangelikusok kezében volt, kik azt főleg hitsorsosaik bizodalmának köszövnén, viszont ezeknek kedveztek. Akik a Presbyteriumban, szintazok valának a városházánál is előkelők. Ez a két testület egymással bizodalmas viszonyban állott. Szerinte a mi felekezetünkön lévő, ha csak ügyes és kivált az Egyháznál valami hivatalt viselt, érdemes férfiú volt, a városnál bizonyosan nyert hasznos hivatalt, például bor-erdő-malombiróságot minél fogva kiki szivesen szolgált az Egyháznak. Nem egy kettőtől függött a közdolgok eldöntése, de abban mindnyájan egyaránt befolytak, 's ah[h]oz szólni is tudtak. Mert a köz dolgok viseléséhez nem annyira mély tudomány, mint inkább praxis kívántatott. Voltak esetek, hol a lelkésznek javallata 's jóváhagyása is nemcsak figyelembe vétetett, de ollykor ki is kéretett. Nem volt nagy távolság az egyszerű és szegény lakosok 's tisztviselők közt, hogy amazok ezekhez bizvást nem közelíthettek volna. A városháza mintegy gyűlhelye

²⁴⁶ ipa = após

²⁴⁷ December havi összeírása az Ágostai Hitvallású evangélikus lelkeknek minden kánonjogtól elzárkózott filiának stb.

volt a lakostársaknak. Egyik a másikkal javát elősegíté, 's mindegyik az Ekklesia hasznát pártolá. Mert érdekes volt előttök az egyház ügye! A más hiten lévők még kevés számmal inkább ami mindenkor türelmes hitsorsosainktól füg[g]tek és az Uradalom kegyelmességétől, hogyses valami ellenfélt szándékoztak volna képezni. Közakarattal 's bizodalomban vitettek minden dolgok; 's a városi javakban, ugymint fa, szántó föld, városi tisztség arenda, 's effélék hasznaiban mindegyik részesülhetett. Betsben valának a tót Evangelikusok az Uradalom előtt is. Szokás vala mondani „ezt mi így határoztuk, vagy ezt úgy akarjuk.” És méltán, mert közakarattal 's bizodalommal tétettek mindenek. Nem létezett ugyan még rendszeres politikai eljárás a közgazdaságban és igazság kiszolgáltatásában, és az igazságtalan olykor magához is kaparhatott; de mindenek mégis egyszerűen és nem kevésbé igazságosan folytak. E szerint ezen évtizednek első felében Ekklesiánk a jólét és áldásnak magas pontján állott. Az ő szép viszonya a városi tisztviselőséghez, tevé virágzóvá. Ezen szempontból nézve annak akkori állását míg most is sokan

134. oldal

1821

örömmel emlegetik. Illy kedvező helyzetben egy pár év lefolytával a' város még nagyobb jólétet remenylve lépéseket tett végkép[p]eni kiváltság iránt, mellyről majd annak idejében és helyén. [szólunk]

K. K. Intézkedések. April 17, Nápoly országban ellenségesen megtámadtatván a Cs. K. sereg háború ütött ki, Ő. Cs. K. Felsője legkegyelmesebben parantsolni méltoztatott, hogy minden Cs. K. tartományokban közönséges könyörgések tartassanak a békességért, hála adassék Istennek, ki Ő. Cs. K. Felsője fegyvereit eddig is veszedelmes zendülés ellen szerencsésítette, további áldásért esedezzenek a béke 's közbátorság Megtartójához még pedig fővárosokban vasárnapokon szokott isteni tisztelet alkalmával olvastassanak fel könyörgések a békességért, Sz. Ambrusz²⁴⁸ éneke énekeltessék, és illy renddel három külön vasárnapokon tartassék az ahitatosság minden templomokban és oratoriumokban egy egy óráig, a lelkipásztorok pedig a gyülekezetet illy ajtatosság czéljából jó eleve tudósítsák és kegyes buzgóságra előkészítsék. Octob 16. Legkegyelmesebben parantsoltatik, hogy az Agost. és Helv. hitv. lelkészeknek, midőn ezek a v[ár]megyebeli rabokhoz hivatnak, vontató ingyen adassék, és nehogy a házi cassa költségei szaporittassanak, ha hosszabb utat tenni kéntelenek, diurnummal is elláttatván oda utasittassanak, hogy ebbeli működésben vallási buzgalomból, határozott időben hiven eljárjanak.

August 13^{ról} Minthogy a keresztlevelek kiadása tekintetében már ezelőtt kihirdetett legfelsőbb rendelés voltakép[p] nem teljesítették, sőt tapasztaltatott, a pensionalisták nyugtatványaikban, hogy azoknak életbe lételekről bizonyítvány időnek előtte is kiadatik azért ő. cs. k. Felsője legkegyelm. parantsolja, hogy a keresztlevelekben a születés eszt[en]deje nem számokkal, de betűkkel tétessék ki, és a pensionalisták nyugtatványaikban az életbeni lételről bizonyítvány időnek előtte soha ki ne adassék. Mi a Superintendentiával avégett közöltetik, hogy a lelkészekkel tudassák és őket annak pontos megtartására utasítsák.

Orgona. Torony gombja. Két tárgy van még itt megjegyzésre méltó: az orgonának, nem tudatik, ki által lett igazítása, de bizonyos, hogy Ekkles[iána]k 200 fba került. T. i. nálunk semmisen reperáltatik olly gyakran, oly sikeretlenül, mint az orgona és toronyóra. Aztán az a szerentsetlen eset, midőn már ősz felé egy nagy szélvész a torony gombját

²⁴⁸ Milánói Szent Ambrus (339–397) kormányzó, majd Milánó püspöke, egyháztanító, 1298 óta egyházatyaként tisztelik. Ő vezette be az ún. ambrozián liturgikus énekeket. Ambrus püspök himnusokat is szerzett, ezek közül néhány a mai napig fennmaradt (Deus Creator Omnium, Aeterne rerum conditor, Jam surgit hora tertia, Jam Christus astra ascendante, Veni redemptor gentium), illetve közismert éneke Ágnes vértanúságáról. A hagyomány neki tulajdonítja a Te Deum laudamus-t, amely akkor született, amikor megkeresztelte Szent Ágostont.

1822

lerántotta, de mivel már a fája is korhadt volt, megújítása jövő és tavaszi napjaira halasztott. E' két évben láttuk, mikép[p] Ekklesiánk sok szomorú és örvendetes változásokon esett keresztül; de az Egyházkerületben is történt hasonló változásokról szól az

1822^{dik} év

Számadásban zavar és hiány. Már a mult 1821^{ben} tartott számadás alkalmával fedeztetett fel egy tetemes hiba, azért küldöttség neveztetett ki, melly id. Ns Kováts Mihály volt Inspector számadását és az Ekklesia Cassáját szorosabb vi[z]sgálat alá vetné és kötelező levelekben tapasztalt rendetlenséget kijelelve megigazítaná, amelly azt valósággal teljesítette is. Így a fentebb nevezett Inspector újra a Cassát átvette. De 1822^{dik} Febr 25^{én} Ekkles. számadáskor ismét hiba és zavar találtatott a Cassában. A Levéltárban nyoma van, egyszer, hogy idősebb Kováts Mihály tartozik a pénztárba 2023 f 37 xr, másszor, hogy adós maradt volna 1550 f 2 xr. Valljon és mikép[p] egyenlített ki ezen számadási dolog, bizonyossággal nem állithatjuk. Bizonyos annyi, hogy 1822 Febr 25^{én} Moravszky Márton, ki akkor Reguli Gábor Inspectorhoz Ekklésiai gondnoknak választatik a Cassát és kész summát csak akképpen, amint feliratott, átvette. Ekkor az Inspectori hivatal elválasztatott a gondnoki hivaltól, kivált Schulek Gaspar javaslatára, kinek egyik kedvencz eszméje volt: minden féle czimű egyházi tisztviselők számát sokszorozni. Dicsérettel említjük itt, amit elébb kelle vala megjegyezni, Szartóry Úrnak abbeli jószívűségét, miszerint ő Ekklesiánk iránti hálából, úgy mint amelly ezelőtt néhány évvel az ő attyát valami nagy szükségében kölcsön adott pénzzel felsegítette, ajánlott a' helybeli Evang. hitvall. szegényekre nevezetes Summát, melly meghagyása következtében a presbyteriumban kiválasztatott szegények közt tetteleg elosztatott.

Egyházi Határozatok. Sokan panaszkodván, mikép[p] tehetségök felett sokat fizetnek az Ekklésiára, a Lelkészek, Inspector és Curator felhatalmaztattak, hogy olyanoknak tartozásukból, amennyi illő, lerójjanak, különösen pedig a szegényebb özvegyeknek; olyan atyák, kiknek két, három, vagy több fijaik vannak, személyöktől négy négy fíot, első fíjoktól 3 f másodíktól 2 f, harmadíktól is 2 f fizessenek. Az Ekk. tőkét el kell választani a kisebb Cassától és külön kezelni a kamatokat a gondnok felelet terhe alatt tartozik pontosan beszédni és újabb tőkét kiadni. A papi és oskolai udvarok 's kertek még e' tavasszal kerítettessenek be fallal, alúl kő, felül égetett téglából. Az Ekklesia

1822

Cassája és irományainak tartására készítették egy szekrény, nem külömben mind a két parochia részére egy egy asztal és hozzá lóczák. Az Inspectornak meghagyatik, hogy az Ekklesia pénzeire vigyázattal legyen, és minden kötelezvényeit törvényes úton biztosítsa. Az oldaltemető, mihelyt kiméretik, azonnal körül árkolandó és fűszákkal körülültetendő, nemkülömben más temetők körül is az üres helyeket ki kell ültetni. (Jurányi Adam özvegyének évenkénti 30 f Nagy Samuel özvegyének 50 f nyugpénz, Rector Uraknak az ostyasütéshez egy öl fa és egy köből buza ajánltatott).

Berzeviczy Gergely Nem csak egyházi kerületre, de egyetemleg a magyarországi protestansokra nézve gyászos volt a Nagytekintetű 's tudományú Berzeviczei és K.[akas-] Lomniczi Berzeviczy Gergely Kerületi főfelügyelő Urnak Februar 23 történt hirtelen halála. Ezen jeles férfiu, ki felügyelői hivaltal viselt Egyházkerületünkben egész 20 eszt[en]deig kitünő elmebeli tehetségeit, vallási buzgalommal 's Protestantismus virágoztatásán való fáradatlan munkálkodással párosítván örök hálát érdemel azon üdvös magért, mellyet Evang. Egyház mezején elhintett. Mert ő volt az, ki egyházi szerkezetünknek a Coordinatio által új s biztosabb

állományt adott, ő, ki sérelmeinket nemcsak legjobban ismerte, de azoknak orvoslásán is mind haláláig munkás volt, ő, ki az egyházakba sőtt Egyházi Kerületekbe nyilvánosságot, egyetértést, egyesülést igyekezett behozni, ő, ki az egyetemes oskolafundust létre hozta és több efféle áldott szándékai 's tettei által a Protestantismust édes magyar honunkban fellyebb emelni törekedett, és általán egyházi oskolai alkotásokban magát elfelejthetlenül érdemesítette. Melly érdemeit a kerületi Felügyelőség igazán méltatván végtiszteletére minden Ekklesiákban gyászünnepet tartatott, mellyet Ekklesiánk is Mart. hó egyik vasárnapján megülvén, Schulek Gaspár lelkész oltár előtt szavalta az elhúnytnak érdemeit 's életrajzát, Farbaký Daniel pedig a szószékről tartott halotti beszédet, mellyben Lukács 12:42²⁴⁹ köv[etkező] igékből mutogatá: a Szentegyház hü és derék igazgatójának részül jutandó jutalmat, mind ez életben, mind halála után. Így enyészett el a protestantismusnak egyik erős támasza, talpköve életének 58^{ik} évében. Azonnal rendeltetett szavazás a megürlt Föfelügyelői hivatalra. A szavazatok Máj. hó 8^{am} Eperjesen Consistorialis ülésben felnyittatván, három úri személy jelettetett ki a District Föfelügy. hivatalra, úgymint: Sturman Márton cs. k. tanácsos, Szirmay András, és Szentiványi László, kik közzül szavak többségével Nagy

137. oldal

1822

Röczén Zádorházi Sturman Márton választatott el.

Segédpap meghívása. Ekklesiánkban a Capláni hivatal megürlvén, miután Benkő István Debreczenben egy arra való egyedet siker nélkül keresett volna, Mart. 13^{am} Schulek Gáspár, Ns Kováts Andás, és Benkő István Eperjesre küldettek azon világos utasítással, hogy az általok elválasztandó Caplannak egyszersmind kötelességébe adják a Jegyző és anyakönyvek irásában a helybeli Lelkészeknek segédkezet nyujtani. A meghívó levél minden változtatás nélkül maradt és így következik: T. Úr! Tám egy hivatalhoz sem kötetek olly sokféle és a lelkiismeret legközelebb érdeklő kötelességek, mint egy lelkész tisztségéhez, mellyek annál terhesebbek, mennél népesebb az Egyház. Minthogy pedig illyenek közzé a mi Nyiregyházi Ekklesiánk is tartozik, annálfogva illy terhes hivatal viselése tekintetéből régóta szoktunk a két rendes lelkészünk segítségére egy Caplant tartani, melly Caplani hivatalt legközelebb T. Nagy Mihály szorgalmatosan viselt. De minthogy az Isteni gondviselés őt még múlt év Novemb havában a Miskólczi Evang. Ekklesia egyik papjának 's egyszersmind oktatónak is rendelte, azért Ekklesiánk kénytelen más férfiúról gondoskodni, kire ezen megürlt hivatalt bizhassa. És éppen T. Uraságod az, kihez olly bizodalommal járúl, hogy e' hivatalt nem csak elfogadja, de annak mindenkori kötelességeiben is hiven 's pontosan fog eljárni, mellyekhez tartozik: a Sacrament[um] kiszolgáltatása templomban és betegeknel, innep 's vasárnapokon és temetéseken prédikálás, esketés és avatás, kátébóli oktatás a Szentírásnak hétköznapi magyarázása és általán mind az, mi egy prédikátor hivatalát illeti. Ha T. uraságod ezen kötelességek teljesítésére, hova még a rendes lelkészek iránt bizonyítandó tisztelet is járúl, magát lekötelezi, mi részünkről ígérünk angariánként fizetni 300 f vcz. kéjelmes lakházat, és élelmet egyik vagy másik parochián kieszközlendőt. Költ Mart 7. lehet ugyan, hogy ezen alkalommal tám valaki probára meghivatott, de sem ebben, sem a következtet évben nem volt Ekklesiánknek Cápánja, és ennek keresése, 's meghívásával mintegy két esztendeig senki sem fárasztatott.

Geszterédi evang. iskola. Ezen fiókekklesia már több izben, de ezen év kezdetével már hathatósan, és Ekklesiánk ajánlásával, folyamodott az Úriszékhez egy oskolának való fundusért. A Lelkek száma annyira megszorodván, hogy egy iskola mestert tarthatott. De ekkor még nyert semmit, mert 1823^{ik} novemb 12^{am} beadott hasontárgyú kérelemnek van nyoma.

²⁴⁹ Lukács Evangéliuma 12:42. Az Úr így válaszolt: „Ki tehát a hü és okos sáfár, akit az úr szolgálai fölé rendel, hogy idejében kiadja élelmüket?”

Később az ohajtott Fundus megadatott, az oskolaház felépített, egy mester hivatott meg, ki nemcsak oskolát

138. oldal

1822

tanit, de vasárnaponként postillát és könyörgéseket is olvas és énekel, sőt énekszóval temet is. Később mintegy 1838^{ik} egyik helybeli Földesur cserélt az evang. Felekezettel 's adott neki azon oskolafundusért egy mást közelebb fekvőt a rajta volt téglákkal együtt, ahol jelenleg új oskolaház két szobából és konyhából álló, az első szobában Ist.[en]tisztelet 's gyermektanítás tartatik, a hátulsóban lakik a mester, kinek egy házi kertje is van. Most Tót József szüts, ki egykor Nyiregyházán oskolamester volt. De több évek óta rosszul rendetlenül fizettetik, és úgy látszik, mintha ottani hitso[rso]saink napról napra aljasodnának. Minek nem egyedül szegénység az oka, de az a makacs nyakasság is, miszerint sem a gondnoknak, sem a mester kéréseinek, sem az egyházfinak szavára mit sem hajtanak. Három év előtt, tehát, ha nem csalódunk, 1839^{ben} az Úriszék – Galánffy János és Mikuss Samuel lelkész deputatusok jelenlétében – ezen fiókeklésiának mindenkori használatára rendelt a commassatio²⁵⁰ alkalmával tizenkét köblös földet kivágnatni, azon feltétel alatt, ha magyarosodni fog, az idő mutatandja meg, lesz e' ezen ígéretnek ohajtott következése.

Oldaltemető. Ez Junius 1ⁱ napján jegyeztetett ki, fekszik a városnak nyugati oldalán, mellette, jóllehet elkülönözött RKatholikus temető. Junius 3^{ik} és 4^{én} körülárkoltatott, 5^{én} pedig felszenteltetett Schulek Gáspár által, melly alkalommal ő Janos ev. 17:13 v,²⁵¹ tartott gyászbeszédet Felix Imre özvegye, Király János napája²⁵² tetemei felett. Aztán temetési predik. [ációt] tartott Farbaký Dániel. Ezen temetőben nyugszik az egykor nagyérdemü 's köztiszteletű Magda Pál Professor, szeretett unokája Mikuss Paulina mellett.

Esperességi és Kerül. gyűlés. Amaz Nagyváradon Jun 13, ez pedig N[agy]Röczén Junius 26^{án} tartatott. Ott határozat lón, hogy minden Ekklesia meghivandó Prédikátorának meghívó levelét Statutumaink értelméhez képest elébb a Főesperes által aláíratni és a meghívott Prédikátort a Főesperes kinevezte Lelkész által beigtattatni tartozik, különben sem a Vocatorialisnak sem a beigtatásnak tövényes ereje nem leendvén. Ezen határozás a Rectorokra is kiterjesztetni rendeltetett. Továbbá a gyöngélgedő Greguss Tamás helyébe Schulek Gáspár és Farbaký Daniel Nyiregyházi lelkészek decanusi kötelességgel tiszteltettek meg. Illy határozatok magokban igen böltsek és az egész egyházi testületet jó rendbe összeköttetésben tartani képesek ugyan, ha csak ollykor a szegény Ekklesiáknak vagy egyeseknek is terhére nem esne teljesítésük, vagy ha erre büntetés által is szorítani lehet.

139. oldal

1822

De gyakran legüdvösebb határozatok is főleg e' két okból merő eszmék és feljegyzett gondolatok maradnak! Itt azonban ezeknél sokkal érdekesebb

Szontagh Samuel Suptd. halála. Jul. 5: Ezen gyászos eset ismét feltörte a fájdalmas sebet, mellyet Berzeviczy halála az Egyházkerület szívéen ejtett vala. Mert ezen szeretve tisztelt Fő pásztor elhunytával ismét egy példás buzgalmu, böltés belátásu belső előljáróját vesztette el örökre. Nemcsak Ekklesiánk, hol szolgált, nemcsak tisztitársai, baráti, de ezen, vele rokon érzésü tisztelői is megsiratták, bár vénségében szállott le a koporsóba, mint a megért búza kalász takartatik a csürbe, mert életének 87 évében, Főpásztorsága 15^{ében} költözött el.

²⁵⁰ összesítés

²⁵¹ János Evangéliuma 17:13. Most pedig hozzád megyek és ezeket azért beszélem a világon, hogy az én örömet a maga teljességében birtokolhassák.

²⁵² anyós

Bokros érdemeit méltó tekintetbe véve a Kerület, végtiszteletére gyász ünnepet rendelt, melly nálunk Sz Háromság²⁵³ XII. vasárnapjára volt kitűzve. Schulek Gáspár óltár előtt tartott bucsúztató beszédet rövid életrajzzal Farbaky Daniel halotti beszédet a szöszékről, mégpedig 2 Kor. 3.4.-11 v^{ből}²⁵⁴ arról, mire vezet minket az az igazság, hogy Isten bizonyos eszközök által igazgatja a szentegyházat e' földön? mutogatá elébb azon eszközöket, mikép[p] azok gyakran láthatatlanok, gyakran csekélyeknek látszók de áldásteljesek. Azután mire serkent ez? mindenek előtt igaz böltsességre, kötelességeink hiv teljesítésére és Istenbeni bizodalomra. Illy hálás tisztelettel botsátá el Egyházunk ama megboldogútnak lelkét az öröklétre. Szontagh Sámuel hittudomány Doctora, mint magyar nemes, több v[ár]megyék táblalabirája, mint igazán kimivelt ember, szelid és leereszkedő lelkületű, papi tisztében pedig fél századnál is tovább hivataloskodott. Lelke az örök ditsőségben örvendjen! Igy az egyházkerületben mind a másodfelügyelői, mind a Superintendensi szék megúrúlván, valamint ott többszöri gyűlések tartását a szükség megkívánta, úgy itt reményljük nem lesz untató a szavazás és választás rendjét rövidden leírni. De még elébb történt:

Tornyunk gombjának kijobbitása és feligazitása. Még²⁵⁵ mult 20 év Novemb 1° napján ezen szélvész okozta hibának helyre állítása, nemkülömben az idő elkorhasztotta famunkának megújítása jobb időre hagyatott olly világos határozással, hogy akkor egyúttal a templom nagyobb biztosítása végett villámfogó is alkalmaztassék. De ez a munka egészen Augustusig elhalasztódott. Ezen hó 5^{én} Ekklesiánk illy kötésre lépett a Tokai ácsmesterrel: „Én alabb őt, mégpedig egyrésről A. H. Evang. NyEgyh. Ekklesia, más részről én Horváth István ács czéhmaster ezennel tudtára adjuk mindennek, kit most vagy jövendőben illet, hogy alúlrít napon s eszt[en]dön követk.[ező] kötésre léptünk: Én Horváth István kötelezem magamat az Evang. NyEgyházi torony tetejét, mellyet két év előtt a szélvész lerántott, mesterségem és czéhbéli művemnél fogva jól feligazitani, amelly

140. oldal

1822

munkához különösen tartozik a torony gombja 's egyéb czifráinak is felállítása.

A toronynak egész fedelét jól megvi[z]sgálni és a ro[s]sz sindely helyett újat felverni, egyszóval a torony egész födelét jó rendbe hozni – ugyan ezen födelet a mohtól és minden tisztátalanságtól megtisztítván, művem szabályaihoz 's mesterségemhez illőleg firnászolni.²⁵⁶ Ezen egész munkát készíteni tartozom tulajdon szerszámaimmal, de minden szereket kivétel nélkül az általam készített és Inspector Úrnak átadott előrajz szerint a Ns Ekklesia köteles lesz adni. Kötelezem továbbá magamat ezen munkát f.[olyó] e.[v] August. 18 két legényemmel, vagyha az Ekklesia úgy kívánna, többel is elkezdni, kik az én költségemen lesznek és akiknek ügyességökért jót állok 's ezen munkát szünet nélkül folytatni 's legfellyebb is két hónap alatt bevégezni. Becsületemre és lelkiismeretemre fogadom, hogy az Ekklesia szereivel, mint betsületes mesterre illő, gazdálkodni, és arra ügyelni fogok, hogy abban, ami az Ekklesiáé semmi kár és vesztegetés ne történjen. Más részről kötelezi magát a NyEgyházi Evang. Ns Ekklesia a fentnevezett Horváth István ács mesternek ezen munkájáért 350 f az az háromszáz ötven for vcz. lefizetni és míg itt dolgozand, őket tisztességes asztallal tartani és munkájához is megkívántató segítséget adni. Ezen kötelezvény mind a két részről 100 f vinculummal²⁵⁷ megerősített. Költ NyEgyh. Aug 5^{én} 1822. Elöttünk Schulek Gáspár, Mányik Péter,

²⁵³ Szentháromság napja a Pünkösöd utáni első vasárnap

²⁵⁴ Korintusbeliekhez írt II. levél 3:4. Ilyen bizodalomunk pedig a Krisztus által van Isten iránt; 3:11. Az a régi elmúlt, mégis dicsőséges volt. Mennyivel dicsőségesebb tehát az, ami örökké megmarad!

²⁵⁵ utólag a margóra írva: „1820^{ik} év Jul 15.”

²⁵⁶ a lenolaj oxidációjából nyert anyaggal bekenni, amely a fára, vasra vagy más anyagra felkenve a levegőn tovább oxidálódik és száradás után gyantás kérget képezve nyújt védelmet a külső légköri viszonyoktól

²⁵⁷ biztosíték

Sexty András, Kralovanszky Andr.[ás] E' szerint a munka annak idejében végre hajtatott. A Toronygomb, mely elébb megméretett, oly nagy, hogy 17 véka árpát foglalt magában. Van benne egy emlékirat regálpapíron, badogtokba, hol minden akkori egyházi tiszviselők nevei feljegyezvék. Megigazított egyszersmind a villámfogó, és a torony sindelezete zöld színre befestetett.

Egyházi gyűlések. A kerületi másodfelügyelő és Superintendens hivatalra egyszerre gyűjtetvén szavazatok Sept. 9^{én} a Sup[erint]t[en]d[en]tis Consistoriumban,²⁵⁸ mely Eperjesen ült le, felbontattak. A' Superint[en]densi hivatalra Holko Mátyás, Kishonti²⁵⁹ jeles Főesperes 70 vokssal, Vallaszky Pál Jolsvai lelkész 63^{al} és Jozéffy Pál Tiszolczi Pred.[ikátor] Risz Pál valának legelsőik kijelelve további szavazatra. Holko és Vallaszky 70, 80 éves aggastyánok ezen megtisztelést jó eleve megköszönték. A másod Felügyelői hivatalra Deseöffy Tamás 99 vokssal, Szentiványi László és Szirmay András vétettek fel további elválasztásra. Ami Ekklesiánk mind a két szavát adta Jozéffy Pál[ra], és Deseöffy Tamásra. Az elválasztó voksok Késmárkon 1823 Jan 25. tartott Kerületi gyűlésen hova Ekklesiánkról egyik lelkész, id. Kováts András és Dióssy Tamás urak küldettek – felnyitvatván Deseöffy Tamás másod felügyelő-

141. oldal

1822

nek Jozéffy Pál Superin[en]d[ens]nek választott és fel is szenteltetett. Az alatt Novemb 13. Nyiregyh. esprességi gyűlés volt, mellynek munkálatit lásd. a Ker[ületi] és esper.[ességi] jegyzőkönyvben.

N. M. Helyt. T. Intézkvényei. Válóperek. Feljelentetvén a legfelsőbb helyen, mikép[p] nemcsak a válóperek külömbfélekép[p] vitetnek, de a házasság tárgyában kiadott patentalis ellen is sokféle hibák ejtetnek, mellyeket aztán a Kir. Tábla sok idővesztéssel kéntelen visszautasító sententiák által kiigazítani és helyre hozni, például, midőn a házasság védője, ki tiszténél fogva mindaddig, valamig a pör felnem küldetik, tartozik a házasságot védeni, az elválásra mégis szavát adja, vagy midőn a' visszonos összebékéltetés próbálása elmulasztatik, midőn a visszonos igények (praetensiók) nem nyomoztatnak ki – midőn a másik fél meg nem jelenésével, elváló pör megindittatik, holott apatentalis értelmében, csak a makacs elhagyás esetében és a határidő lefolytával lehet elválást rendezni: ezen cs. k. helyt. T. legfelsőbb Kir parantsolatra ezen Superintendentiát, mint más törvényhatóságokat is oda utasítja, hogy a váló perek vitelében pontosabb legyen, hasonló hibákat kerüljön és a legkegyel. királyi patentalisekhez, mellyek a Protestans hitűek közt a házassági tárgyban fen[n]állanak, valamint e' részben kiadott más kegyelmes királyi rendelkezésekhez is szorosán tartsa magát Költ Aug 6. 1822.

Melly Intézkvényre Jozéffy Pál mindjárt Superint[en]d[en]si hivatalának küszöbén illy jegyzést tett a' lelkészek számára: Ez az Intézkvény, melly a váló pereknek rendesebb vitelét parancsolja, illeti főképp[p] a lelkészeket. Minthogy pedig abban szó van arról is, hogy némellyek II. Jó-[z]sef Császár által kiadott házassági Patentales ellen is hibáztak, holott ezek mideddig törvény erejével birnak, nehogy ez többé történjen, minden Lelkész Ekklesia költségén szerezze meg ezen patentalest, és az Egyház jegyző könyvében tartsa, miszerint az ott előkerülhető eseteket felkereshesse. Ami a házások elválását illeti, melly jelenleg gyakran próbáltatik, a lelkészek tartoznak azt minden módon akadályoztatni. Ami csak úgy lehető, ha minden lelkészek a népet igaz kegyességre vezetendik, mellynek legnagyobb ereje 's befolyása van a házasság boldogítására; és ha kézfogás alkalmával, mellynek mindég a paplakban kellene történni, a jegyesek komolyan megintetnek, hogy e' fontos lépést könyelműleg, vagy meggondolatlanul

²⁵⁸ a kerületi egyháztanácsban

²⁵⁹ Kishont vármegye

és még éretlen korban ne tegyék, a szülék pedig, hogy alacson nézetekből gyermekeiket arra ne kényszerítsék, és ha a jegyesek, hirdetés ideje alatt a házassági kötelességekre, esketés mellett pedig illy összeköttetésnek

142. oldal

1822

szent voltára figyelmeztetnek; végre ha különös lelki pásztorkodás által minden visszavonások és veszekedések, mielőtt engesztelhetlen gyűlölséggé válnának, okosan elharittatnak a házasokról.

2. Himlő oltás. Azon munkálatokból, melyek a himlőoltás dolgában tettek, nyilván kitetszik, mikép[p] a himlőoltás országszerte itt 's ott hanyagoltatik, és az előítéletek 's hamis hírek ismét a közönség előtt kétségbe vonják az oltásnak a himlő ragálytól megóvó 's megtartó fogamatját: ezen cs. k. helyt Tanács felhivja a Suptdát a mult években csakugyan e' tárgyban kiadott rendelések értelmében, hogy miután a himlő oltás hasznai általában eléggé elismertettek, minden lelkészeket oda utasítsa, miszerint ők a himlőoltást a népnek szószékről is minden alkalommal hathatósan ajánlják:

Superintendens mellékjegyzete. Ez az intézvény a himlő oltást ajánlja, és a lelkészek által is ajánlatni parancsolja, és méltán. Mert nemcsak a köznép, de a miveltebbek is gyakran azon balvéleménybe esnek, hogy az oltásnak nints megóvó 's megtartó ereje a himlőragály ellen, valahányszor vagy az oltás olly anyaggal vitetik véghez, melly nem eléggé jó 's érett és negyedik vagy ötödik napra már kiszikkadt, 's aztán az olly csecsemő, bár be is oltatott, mégis természetes himlőt kap; vagy ha jó anyaggal történt volna is az oltás, később a gyermek tám az úgynevezett koshimlőt kapja meg, mellyet sokan valódi himlőnek tartanak. Innét erednek azon balvélemények. De mindhogy ezen jótékony és áldott találmánynak, miért Istennél méltó hálát sohasem adhatunk, a természetes himlőtől megóvó ereje annyi próbatételek után Európának minden országaiban megismertetett, annál fova a lelkészek mind a NM. helyt. Tanács rendelési iránt tartozó engedelmességből, mint a reájok bizott néphez viseltető keresztényi szeretetből évenként a Szószékről, kivált akkor, midőn a sebész a maga eljövételét bejelentendi, a himlőoltást hathatósan fogják ajánlani, igyekezvén az előítéleteket kiirtani, és kivált az anyáknak, midőn mint egyházkelő asszonyok, avatás végett a templomba megjelennek ó, ezt a legszentebb kötelességet, úgymint a gyermek életének megtartására célzó eszközt, fogják szívökre kötni: Akik pedig még tám magok sem vólnának eléggé meggyőződve a himlőoltás hasznairól, azoknak ajánlatik egy könyv, melly nem rég Pesten jött ki illy czim alatt: Értekezés a himlő kiirtásról, szerze a lelki tanítók számára Kováts Mihály orvos Doktor.

Édes magyar honi nyelvünk és az értelmes nyilvánosság lebeg most két nemtőként előttünk intve, hogy neki szóban és írásban, gondolat[ban] és tettben hódoljunk. Korszerű 's hálát érdemlő munkának tartjuk, mindazt, ami nevezetes és célunkra való latin 's tót nyelven írva van, magyarra fodítani, 's közzé tenni, nehogy az utód kénytelenedjék holmi hieroglypheken²⁶⁰ fejét törni.

143. oldal

1823

Következik már az

1823^{dik} év

A Presbyterium alkotása óta már gyakrabban is rendesebben is tartattak helybeli gyűlések. Szokás volt minden ülésben a jelen volt tagokat név szerint együlegyig²⁶¹ feljegyezni. Ezeknek

²⁶⁰ hieroglifa, egyiptomi képírás

²⁶¹ egytől egyig

során találjuk azóta a helybeli oskolatanítókat is. A gyűlések pedig még mindig egyik vagy másik parochialis épületben tartattak. Ez évben foglalkozott a Presbyterium leginkább a Professori oskolával és annak megürült széke betöltésével. Ezen év e lapokra nézve különös azért, hogy abban többnyire csak helybeli Convent határozatit találjuk. Léteznek ezek ugyan a levéltárban, de tót nyelven, nem lesz tehát felesleges azokat a tám még magyarabb utókorra magyarul leírva hagyni. Miután Ekklesiánk küldöttsége visszatért Késmarkról, hol a Superintd. felszenteltetése alkalmával Schulek Gáspár is tartott beszédet, alig történt Ekklnban megjegyzésre méltó dolog egészen Mart. 24^{is} amidőn egyházi számadás és tisztújítás tartatott. Ns Reguli Gábor, id Ns Kováts András és Ns Dióssy Tamás kijeleltek közzül szavazatok többségével Ns Kováts András Felügyelőnek, és Moravszky Márton, Ns Tsztjénszky András, Huraj János gondnoki hivatalra kitűzöttek közzül Huraj János választatott el. Két férfiú, ki vallás 's templom iránti buzgalomból, de egyéb ügyességeinél fogva is ezen hivatalnak megfelelni, nemcsak képes volt, de igyekezett is.

Egyházi Határozatok. April 2^{án} tart. Egyh. gyűlésen felterjesztetvén, mikép[p] Schulek Gáspár lelkész bizonyos és fontos okoknál fogva az egyházi jegyzői hivatalt tovább nem viselheti: Pápay Dániel és Ns Trsztyénszky Samu ügyvédek egy akarattal jegyzőknek kinevezettek, még pedig ketten azon okból, hogy ha egyik el lévén foglalva az Ekkln tanácskozásokban meg nem jelenhetne, másik vihesse a jegyzői tollat, és így e részben az Ekklesia biztosítva legyen. Továbbá szőnyegre került az a kérdés: a Jegyző könyv mellyik nyelven vitessék? és határozatba ment, hogy az mig, e' tárgy felett jobban 's bővebben lehetne tanácskozni, csak tót nyelven vitessék, kivált azon okból, minthogy még most tót lévén az Ekklesia, annak összeüléseiben is a szükséges dolgok elintézése és határozatok, rendelések tótól folynak: illő, hogy azok tót nyelven jegyeztessenek, és a' könyvbe is úgy vetessenek bé. Azután, ami illeti a Lelkész Urakat,

144. oldal

1823

kik az Ekklesiától segítséget kívánnak, hogy melléjek egy kaplán hivatnék meg; a Ns Ekklesia így rendelkezett: minthogy a lelkész urak olly Káplánt kívántak, ki a professornak is lehetne segédje, ez pedig a tanulók elmulasztása nélkül teljes lehetetlen, az Ekklna méltányolván a lelkész uraknak igazságos kérésöket, de egyszersmind az oskolai fíjatltság javát is előmozdítani ohajtva, rendeli Gregusch Tamás Professor Urat a Lelkészekhez segédül harmadik prédikátor czimmal, és ugyan azon meghívó levélre, mellyet eddig birt, kivévén a lakházat, mellyben jövendő oktató úr fogván lakni a fen[n] tisztelt Gregusch Tamásnak az Eccles másutt szerzend lakást. Ezen meghívás és feltételekre ő ráállott. De az Ekklesia azonnal óvást tett, miszerint innét semmit ne lehessen jövendőben következtetni, minthogy ez a harmadik predikátor hivatala egyedül Greguss Tamás személyére ruházott az ő számtalan érdemei, fáradozásai és munkái tekintetéből, és főleg azért, mivel a fen[n] tisztelt Gregusch Tamás az Ekklesiának árva állapotjában minden papi működésüket, jószívvel és hiven végze; ezen megtisztelés tehát csak őt magát illeti olly formán, hogy halála után az Ekklesia újra eddigi állapotjában és szokás mellett legyen.

A temetők ro[s]sz állapotban lévén határozottatott, a temetők kapuinak mielőbbi kijobbitásuk, ahol szükséges újaknak készítettésök, és fűszfával körülültetés.

Ami az egyházi épületek körülkerítését illeti közakarát vólt, hogy azok körülkeritessenek ugyan, de nem az Ekklesia kárával, még pedig úgy, hogy mindenek előtt a szükséges szerek beszereztetvén a Kőmivesi munkához fogjanak, és a Kollman Sam.[uel] lakja oskolai házhely az ő egyik szomszédja által megrövidítetvén kiegyenesitessék. A közönség nagyérdemű igazgatóji kéretnek, hogy e dolgot a mostani szomszédal minél jobban intézzék el. Minthogy pedig az Ekklesiai épületeket gyakran kell reparáltatni 's meszeltetni és a mészben már eddig is tetemes kár esett, az Ekklna kövel kirakandó mészvermet is csinaltatott[t].

Az Ekk. Felügyelő és Gondnok uraknak külön 40 vf. évi díjúl vala határozva.

Stoffan György és Jánosik János segédtanítók, kik ez évben gyakori temetéseken segítettek kérvén némi jutalmat tiz tiz vf. kaptak, azon világos óvás mellett, hogy innen jövendőre ne legyen szabad valamit következtetni és igényelni.

Egyházi Határozatok. April 24^{én} A Temetők körül-

145. oldal

1823

árkolásához szükségesek lévén munkások, a hivek a szószékről buzditatni, de pénzszedők által is megintetni rendeltettek, hogy minden gazda ezen olly fontos és szükséges munkához egy egy cselédet küldjön.

Az évenként tartandó egyházi közületekre nézve az a rendelés hozatott, hogy évenként rendszeren négyszer és legalább 30 tag jelenlétében, még pedig Sz. Pál,²⁶² Sz. Jó[z]sef,²⁶³ Sz. János,²⁶⁴ Sz. Mihály²⁶⁵ napjain tartassanak meg.

Az Ekklesia véneinek abbeli kérelmekre, miszerint a hétköznapi Isteni tisztelet valamivel korábban tartatnék mint eddig, határozatba ment, hogy Sz. György naptól²⁶⁶ Sz. Mihály napig reggel három fertálykor hatra harangozzanak be, és hatkor kezdődjék az Isteni tisztelet.

Ekkor a helyb. Tanítók és cselédszobákat kértek magoknak épit[t]etni.

Egyházi Határozatok. Maj. 19^{én} A' toronymak kiigazitása szüksége, kivált nagyobb bátorság okáért, jövén szóba, abban állapotott meg a gyűlés, hogy ez a munka Majus 28^{ol} kezdve két hónap alatt bevégeztessék, mellyet Payer Adam kőmives mester vállalt fel, és magát arra lekötözte, hogy munkájáért jót fog állani, a toronybeli egész munkát végrehajtandja, két legényt a maga költségén fog tartani 240 Vf. fizetésért. Ez alkalommal fallal rekesztetett el a torony a templomtól, a harangok felett bálhajtás csináltatott, egy szoba is a toronyörök számára, az óra felett pedig vastag stukatura.

Egyházi Gyűlés Junius 14^{én}. Itt a meghivandó Professor részére meghívó levél készítettett, melly így következik: T. T Úr!

„Miután Ekklesiánk azon terhet megismerte volna, mellyel Gregusch Tamás eddigi Professor és Káplán mind a két hivatalt, kivált a legközelebb múlt két évben, vitte, szent kötelességének tartotta, e részben segítséget és enyhítést szerezni. És minthogy leghasznosabbnak találtatott e' két hivatalnak különválasztása, azért T. Gregusch Tamás úr vállairúl a professori hivatalt levévén őt a T[isztelen]dő Urakhoz harmadik prédikátor Czim alatt segédül hozzájuk rendelte. Ami a fen[n] tisztelt Úr megegyezésével valósággal megis történt: de ekkép[p] árvaságra jutott a mi nagyobb oskolánk, nints benne olly férfi, ki a reá bizott ifjúságnak nemcsak oktatója, de atyja is volna. És mivel Ekklesiánk e részben is segíteni ohajtvan. T. Uraságodnak az ifuság nevelése és tanításábani jártassága felől eléggé tudositva van, teljes

146. oldal

1823

bizodalomban ezen pofessori hivatalt T. uraságodnak ajánlani akarta és ezen meghívó levél következtében ajánlja reményelve, hogy ezen szives és bizodalmas ajánlásunk elfogadást fog nyerni. Ami ezen hivatalt illeti, azzal e' köv. kötelességek összekötvék: Ifjúság tanítása a grammatikai, syntaxisi és ha a szükség megkívánandja, rhetorikai osztályban még pedig olly tanulmányokban, mellyek a Magyarországi Evang. oskolákban beviendő rendszer szerint,

---

²⁶² január 25.

²⁶³ március 19.

²⁶⁴ június 24.

²⁶⁵ szeptember 29.

²⁶⁶ április 24.

előadandók, különös tekintettel a vallás és magyar nyelv tanítására. Felügyelés az ifjúság erköltseire – minthogy az ország törvényei azt sürgetik, hogy a magyar nyelv egész honunkban terjesztessék, ezt hozván magával egyszersmind ezen mi Ekklesiánk környülményei is; azért ezen hivatal kötelességei közé tartozik: minden hónapban egyszer prédikálni magyar nyelven. Az eddig előszámított kötelességeknek pontos teljesítése, valamint mindenekkeli megegyezés és békés lakás. Mindezekért mi kötelezzük magunkat T. Uraságodnak évenként fizetni, készpénzben 300 for. pengőben, mellyek angáriánként,²⁶⁷ a pénzfolyamat szerint, egyházi péztárból fizetendő; tíz köb.[öl] gabona; négy köb.[öl] búza; tanításdíj évenként, a helybeliektől 1 f pengő, vidékiektől 2 f peng.[ő] négy öl tűzifa; négy szekér szalma, névnapi és bizonyítvány kiadási díj; kéjelmes lakház. Költ Nyiregyh. 1823. Jun. 14. a NyEgyh. Ev. Ekl. közönsége; Kováts András Insp.

Egyházi Gyűlés Jul. 1. A tanulmányokról, mellyek és mi módon adassanak elő a tanítók által, lévén szó, kinevezettek a Lelkészek, Tanítók, oskolaigazgatók, egyházi és városi jegyzők és Doctor Posonyi János, kik ezen célra fognának munkálni, munkálatjokat a Ns Ekklesiának felterjesztendő, ezen Biztosságnak pedig Octob. 21 napján kelle a munkához fogni. (sajnáljuk, hogy az imént kidolgozott oskolarendszert, mint sok egyéb érdekes tárgyat itt nem közölhetjük) A Ns Ekklesia Gregusch Tamás helyébe a professori hivatalra és próbatétel végett e' követke[zöke]t jelelt ki meghivandóknak: T. Hlovik Jánost, Gál György és Czirbesz Jánost, az elsőhöz azonnal küldöttség is rendeltetvén, ugymint Ns Kováts Mihály, Nalivanko Mihály és Kollman Samu. Ekkor a meghalálozott Presbyterek helyébe új tagok választattak, névszerint: Kralovanszky András, Belyus András, Hankovszky András és Barta József.

Egyházi gyűlés Aug 17. Hlovik János próbatétele

147. oldal

1823

után az összeült presbyterek hivatkozván azon határozatra, miszerint Ns Kováts Mihály és Benkő István küldötteknek meghagyatott Gál Györgyöt Tiszolczon volt Superintendensi Káplánt is próbára meghívni; bejelentetett, mikép[p] ez az úr akkor nem jöhetett, és így a Küldöttség, bár arra nem volt felhatalmazva, még is jónak találta Osgyánban hivataloskodó Lucze Danielt is meghívni. Melly cselekedet, mint okos előrelátásra mutató, közdítséretet és helybenhagyást nyert ugyan itthon, de ott kivált a fen[n]tisztelt urak által, ki tudja mire magyaraztatott légyen? Minthogy pedig az Ekklesia a fen[n]tisztelt Gál Györgyöt eljövetele határ napján túl tovább nem várhatta: jóllehet ügyessége mindenfelül ditsértetett, de másfelül az oskola megnyitása ideje is bekövetkezett már, ennélfogva határozatba jöve, hogy a küldöttség elébb ugyan Gal Györgyhez, onnét pedig, ha a dolog nem sikerülne, máshova menjen, bárhol is ezen hivatalra ügyes férfiut találna hívja meg teljes felhatalmazottsággal, próba nélkül is, ha máskép[p] nem lehetne. Így Dióssy Tamás és Kralovanszky András valának kiküldetve, még pedig illy meghívó levéllel: Készpénzben 350 f pengő, mellyek angarianként, pénzfolyamhoz képest az Ekklesia Cassájából fizetendő, tíz köböl gabona, négy köböl buza, tanításdíj minden tanítványtól két f pengő, négy öl fa, négy szekér szalma: névnapi és bizonyítvány kiadási díj 's kéjelmes lakás. De itt meg kell jegyezni, hogy az Ekklesia feltartja magának a jogot ezt a fizetést a környülmények és időhöz képest, mindenkori Professor meghívás alkalmával változtathatni, és az itt megjegyzett fizetés csak most a meghivandó Professor 's Rector urat illeti.

Gál György levele: mellyben 300 f készpénz helyett 400 f kér, ami az ajánlott életet illeti, itt is több köblöt instál, eh[h]ez még két szekér szénát; gyakorlatlan lévén a magyar szóban, három vagy négy hónapig felmentetni kíván a magyarul prédikálástól. Látni, hogy neki még ekkor volt kedve e hivatalnak elvállalásához, mert magyar levelet irt, bár nem kevés és nem

²⁶⁷ negyedévenkénti részlet

cesekély feltételeket rakott instáló levelébe. De utóbb Sept. 6 költ levelében az írja, hogy a meghívó levelet el nem fogadhatja, bár a' Nyiregyházi Küldöttségnek, mellynek olly ellenál[1-] hatatlan rábeszélő tehetsége volt megigérkezett, amit nem kelle vala tennie, mert ezen hivatal viselésére, amint most átlátja, elégtelen. És így ebben a férfiuban, kiben Ekklesiánk olly nagy bizodalmat helyeztetett, nem találta fel emberét. Csodálatos, hogy ekkor, és illy szép meghívó levélre még is olly tót helyeken kerestetett egy magyar Professor.

148. oldal

1823

Egyházi Gyűlés Oct. 20. A' Geszterédi leány Ekklesia többszöri instálására sem nyerhetvén a földes uraságtól oskolának való telket, esdeklik Ekklesiánkknak, méltoztatnék őt közbenjárása által e' részben segíteni; így a földes urasághoz Schulek Gáspár lelkész és Ns Sixty András küldettek.

Továbbá mivel néhai Schmál Sám.[uel] irta Egyházkönyv már ollyannyira el volt hanyagolva, hogy sok évek óta semmi egyházi határozatok, annál kevésbé valami érdekes és emlékezetes történetek abba nem jegyeztettek. A Ns Ekklesia ohajtván ezen hézagot kitölteni, Pápay Danielt, úgymint Egyház jegyzőjét nevezte ki azon könyvnek, az Esperességi Jegyzőkönyv hoz[z]ávételéveli folytatására. Itt bátorokunk megjegyezni mikép[p] a Nyiregyházi Ekklesia történetei és a Hegyaljai Esperesség munkálati közt szembeszökő nagy külömség lévén, azokat ezekkel egyvelíteni nem illő, de kipótolni is teljes lehetetlen, és így már magában a határozatban is láthatni nemi czéltalanságot; mert a Schmál könyvét csupán ezen Ekklesiában történt emlékezetes dolgokkal, az itten hozott határozatok 's azoknak végrehajtásuk feljegyzésével kelle vala pótolni 's betölteni, amit ha Pápay Daniel teljesített volna, ugy ezen mi munkánk[ra] 's fáradozásunkra – e' kitárt könyvre szükség nem leendett vala. De ő ahelyet összeszedvén az Esperességi 's Egyházkerületi munkálatokat és a nálunk nem találtatott K. K. Intézményeket – ami, nem tagadjuk, szintén hasznos munka volt – ezeket írta le a Nyiregyh. Ev. Ekklesia historiájába, 's a tulajdonkép[p] ohajtott historia még is elmaradt. A' fen[n]tisztelt jegyzőnek ebbeli munkáját Ekklesiánk 100 f[orintt]al jutalmazta. És éppen ezen másodszor is abba maradt hijányt – ami ezelőtt 20 évvel könnyebben is jobban is vala végbevihető, – e lapjainkkal kívántuk, amennyiben lehetett pótolni. Jelenleg Ekklesiánk bir két Egyháztörténetkönyvvel, egy Esper. 's kerületi gyűlés jegyzőkönyvvel, és ami eredeti 's így legbetsesebb három folio kötetbe foglalt levéltárral. Vajha mindezek 's ezekben található adatok a t. cz. olvasókat, de különösen ezen Egyház előjáróit amaz ösi ditsó vallásbuzgalomra hathatósan serkentenék!!

Kétredebli Gyűjtélék. T. Gömör Megyében helyeztetett Geczelfalvi Evang. Ekklesia tüzvész által tetemesen megkárosodván gyűjtélék megengedése végett folyamodott az Egyházkerületi Késmarkon volt gyűléshez, melly neki megengedtetvén nálunk is ez évnek, nem tudatik, mellyik havában tartatott, s Ekk. 20 Vf adott. A Nagyváradai Ev. Ekklesia pedig Octob. 4^{én} illy tartalmu kérelemlevelet küldé Ekklesiánk-

149. oldal

1823

hoz: Nemes és Szentegyház! minthogy Egyházi belső telkünket csak úgy nagyíthatjuk, ha ah[h]oz jó alkalom adja elő magát, és ezt netalán elmulasztatván a szomszédok közzül kit sem kényszeríthetünk arra, hogy házát nekünk adja el: most pedig egyik szomszéd háza eladó lévén, mi azt megvehetnők, de hitsorsosaink 's az Evang. testület segedelme nélkül meg nem fizethetjük, azért alázatosan könyörgünk, méltóztassék a Ns Convent, mind a nálunk építendő Egyház szükségét, mind Pál apost.[ol] Galat[ákhöz] 6:9 megjegyzett intését²⁶⁸ méltányolva, ami

²⁶⁸ „Rajta hát! Amíg időnk van, tegyünk jót mindenkivel, főképp pedig hittestvéreinkkel.”

törekvéseinket pártolni, és hogy czélt érhessünk, a már többször megmutatott nagylelkűségénél fogva részünkre egy pénzgyűjtéléket rendelni 's tartani. s a t. Mire Ekklesiánk azt határozta, hogy az évenként előkerülni szokott sok gyűjtélékkel nem lehetvén a' hiveket annyira terhelni, a kérelem ugyan nem adódik meg, de hogy még is efféle szükségekre és illy esedezőknek legyen honnét adni, tartassék ezentúl évenként Ekklesiánkban egyszer egyetemes gyűjtélék, mellyet minden egyházi pénzszedő külön a maga palétájában²⁶⁹ tartozand végrehajtani, és amelly tömegeből aztán részenként fognak adakozások tétetni. És ez valóban mind Ekklesiánkra, mind a folyamodókra nézve igen bölts és igazságos, sőt néhány év előtt a Superintendentia által javasolt határozat volt. Mert eddig elő hányszor történhetett, hogy amelly Ekklesia tám jobban és többet érdemlett vona is, mivel egy másik a maga kérelmével megelőzte, vagy mivel alkalmatlan időben jött, kevesebbet kapott amannál. Azonban nem tudatik, valósult e' ez a határozat és ha igen, milly sokaig divatozott e' szokás, 's illy Collecta, tizenegy év óta legalább arról legkissebb említés sem tétetett.

Krmeszky György ideigleni Professor. Miután három kijelelt, sőt több meghívott egyedek között egy sem vállalkozott, vagy inkább választatott el az itt megürült oktatói hivatalra, Ekklesiánk, ne hogy az oskola üresen maradjon sietett legalább egy ideigleni tanítóra szert tenni. Már August. havában a Ns Ekklesia meg hagyása következtében felszólítá Benkő István Jurányi Samuel hittudomány jeleltjét a megürült oktatói szék elfoglalására, ki illy felhívásra hajlott ugyan, de azon feltétel alatt, hogy a Ns Ekklesia neki magyar nyelvnek tökéletesebb betanulására egy esztendő Debreczenben tölteni engedne. Az Ekklesia szives vala ezt megengedni és Jurányi Samuel Novemb 4^{én} Schulek Gáspár kíséretében Debreczenbe el is utazott. A' jelen szükség azonban ez által még nem vala elhárítva. De mindjárt Eperjesről Krmeszky György Candidatus hivatott meg

150. oldal

1823

ide helyettes tanítónak, ki Octob elején megérkezvén, Kápláni szobában vett lakást és kápláni fizetést is húzott. Krmeszky György szül[etett] T. Liptó V[ár]megyébe kebelezett Szelnicz²⁷⁰ mező városában 1801^{dik} April 15^{kén} hol elemi és grammatikai tanulmányokat végzett, 1813^{ól} az Eperjesi tanodában folytatta oskolai pályáját és azt be is végezte. 1823^{án} Nyiregyházára jöven itt mint helyettes oktató két évig szorgalommal hivataloskodott.

K. K. Intézmény. Ezen Superintendentia f.[olyó] é[v] Jun 25. folyamodván legfelsőbb helyre abbéli kérelemmel, hogy hivatalos (Esperess[égi] és Egyházkerületi) levelezéseiben a postapénz fizetésétől felmentessék; az eziránt kijött legújabb udvari határozat következtében tehát minden Superintendentiák és mind a két felekezeten lévők a hivatalbeli, oskolákat és egyházat illető levelezéseikben ezennel a póstapénz fizetésétől legkegyelmesebben felszabadíttatnak, csak hogy a levélre e' szó „hivatalból” irassék.

Jun 26. Priv. Korona Igló²⁷¹ városa birájának és tanácsának. Ezen városban kebelezett A. V. Evgel. Egyház felterjesztvén kérelem levelét, melly szerint 900 Rf. mellyek a K. Kamara pénztárából neki a templom és oskolák szükségeire még 1818^{ik} Octob. 23^{án} a városi tanács és választott közösség által megajánltattak, úgy a múltra, mint a jelenre nézve magának kifizettetni és jövendőre ezen különben is szüken ajánlott pénzmenyiséget a legkegyelmesebb k. rendelések következtében azon Egyház szükségeihez igazságosan szabott summára emeltetni a legfelsőbb helyen kéri: mire nézve a városi tanácsnak a legkegyelmesebb kir.

²⁶⁹ A városon belül az adószedés könnyítése érdekében kerületeket alakítottak ki, egy-egy kerülethez meghatározott utcák tartoztak. A kerületek, paléták előjárói, adószedői voltak a palétások. Részletesebben lásd Henzsel Ágota írását <http://www.szabarchiv.hu/drupal/sites/default/files/151-162.pdf> 2018. 03. 02.

²⁷⁰ Szelnicz/Szielnic/Liptovská Sielnica, Szlovákia

²⁷¹ Igló (régében Szepesújhely vagy Szepesújfalú/Spišská Nová Ves), a köznyelvben gyakran Iglóv

parancsolatra meghagyatik, hogy az említett 900 Rf fejében a multa az az 1818^{ik} Nov 1^{től} 1822 Oct. utolsójáig járandó 3,640 Rf. a K. Kamara pénztárából haladék nélkül az esedező Egyháznak fizettesse ki, és ha valami alapos ellenál[ ]ni valója van, terjessze fel. Arról pedig, menyit az esedező Egyháznak a kérelemlevélbe ki tett czim alatt jövendőben az az 1822 Nov. 1^{től} foga évenként ajánlhatand, tekintetbe véve az esedező Közönség szükségeit és a városi cassa állapotját, kihal[ ]gatva elébb a választott közönséget, véleményét mielébb küldje fel. Midőn az ember férfikorra jut, komolyabban gondolkodik a maga állapotjáról, igyekezvén létét minél jobban biztosítani, mennél derekabb 's lelkesebb, annál több és szélesebb terjedő terveket készít magának a jövendőre, mindeneket rögtön egymás után valósítandó, ha csak száz akadályok elő nem gördülnek, 's ereje meg nem fogyatkozik,

151. oldal

1824

vagy ha, ami legrosszabb, ön magával nem hasonlik meg, sokat tesz még többet teendő inkább magába zárkózik, háza 's övéiről gondoskodik, semmint hajló volna a külvilággal megosztani értékét, kivéven szoros tartozásait. Látja hiányait, mellyeket lefolyt éveiben még vóltakép[ ] nem éreze, 's azoknak betöltése 's kiigazításában fáradhatlanul munkás; ditső dolog! hacsak maga 's háza körüli sok mesterkélés mellett nem téveszti el a tiszta természet 's őszinte igazság módját, mert ez mind egyesek, mind egész testületek virágoztatásában a legfőbb. Azonban, ha a fásasztó próbatételek mellett olykor eltéved 's csalódik is, mégis tovább halad, mint a tenni nem merő. Sokban hasonlít Szentegyházunk e' legközelebb mult három évben illy férfikorra jutott emberhez, mióta annak kebelében is feltűntek és a presbyteriumba felvétettek némelly értelemsb férfiak, mióta a köztanácskozások rendesebben vitettek. És eszerint érdekesebb történeteket 's változásokat terjeszt elibünk az

1824^{dik} év

Helybeli Egyházi gyűlés Jan 27^{én} NagyKárolyi Evang. Egyház több évek óta tartozván Ekklnak 200 Vfkal és azoktól járandó Kamatokkal, esedezett ebbeli adóság elengedése és a kötelezvény vissza adásáért; de Ekklésiánk látván saját nagy szükségeit és még nagyobb költségeit, minthogy már eddig is segített a tisztelt Ekklésián, ezen kérését nem teljesítette. Sőt az eddig divatban volt számadási ebédek, úgy mint költségesek és rendszerint sok előkészületekkel járók, mellyek egyik vagy másik paplakban tartattak, megszüntetni rendeltettek. Ezen ebédek eleinte nagyobb részint csak önkéntes ajánlásokból készítettettek, de ezek évről évre kevesedvén az Ecclesiai pénztárból pótoltatott a hiány, később illy ebédek, mellyek különben a barátságos szivességet nagyon elősegíték, egészen a köz cassából fizettettek, ami az Ekklesiai szükségek felszámításával valódi teher 's adózásnak találtatván eltöröltetett: Folyamodtak ekkor a sirások is az Ekklésiához, azon kérelemmel, hogy nekik a sirásához szükséges szerszámokat tartani méltóztatnék; de ezeknek is csákány kapán kívül több semmi sem ígértetett. Továbbá az oldaloskolatanitók kérvén az Ekklésiát, hogy az évenkénti tanítás dijt a szüléktől arra kinevezett tagok által beszédet-

152. oldal

1824

ni határozná; de ezek azon válasszal utasítottak el, hogy az Ekklésia sok fontos foglalatosságai miatt arra nem érkezvén, a gyermekektől járandó fizetést magok szedjék be magoknak. Mivel pedig Greguss Tamás, ki amint felyebb megjegyztük harmadik prédikátor czimmel megtiszteltetett az Ekklésiába vala beiktatandó; Ekklesiánk ezen szertartáshoz Risz Pál Fő Esperest, vagy más általa küldendő lelkészt levélként szándékozott megkérni. Az Ekklésia tőkepenzei és kötelezvényei biztosítása tekintetéből azt határozta, hogy minden adós vagy

bizonyos hypothecat²⁷² jelöljen ki, vagy kezeset állitson, és ezen határozatnak minél sikeresebb végrehatására egy állandó biztosság neveztetett ki, mellynek tagjai: Ns Reguli Gábor, Ns Kováts Mihály, Hurai János, id. Sulyan József, id Ns Trshtyenzsky Mihály Nalivankó Mihály gondnok, a Lelkészek és Ekklesia Jegyzői, kik ezen dolognak vitelére felhatalmaztattak.

A' paplak és oskolaházak körülkerítése. Tinsz János kömives mester illy egyességre lépett a Ns Ekklesiával: Én T. J. kömives mester kötelezem magamat az Evang. Ekklesia épületjeit fallal körülkeríteni, 's ezen munkát, amint kívánja, jól elkészíteni; még pedig úgy, hogy a Ns Ekklesia nekem minden öltől 3 Vf fizetni; én pedig a fent megjegyzett munkán felül még a T. Farbaky Dániel úr udvarán álló falat és kamrát kivakolni és egészen rendbe hozni köteles leszek, munkámért jót állván. Mi is ezen Ekklesia megbizottjai az alkut ezennel megerősítjük, és arra magunkat kötelezvé, a munkára előpénzül 20 Vf adunk. A' szükséges napszamosokat a fent megnevezett mester fogja fizetni. Költ NyEgyh. Mart 14^{én} 1824. ^{b.l.enl} Nalivankó Mihály. Elöttünk Dióssy Tamás, Kralovanszky András, Reguli Gábor, Hurai János. Ezen egész munka elkészülvén Junius 14^{én} felméréstett, téssen 62 ölet, 's így az egész munka 186 f került.

Schulek Gáspár lelkész búcsút vesz. Mar. 28^{an} böjt negyedik vasárnapján Schulek Gaspar lelkész az Isteni tisztelet bevégeztével az Ekklesia véneit 's előljáróit marasztván a' templomba kijelentette: mikép[p] őt az agost. hitv. Posonyi főoskola Igazgatói hittudomány rendes professorának meghívták 's e meghívást ő el is fogadta, 's e szerint eddig itt viselt lelkészi hivatalt illő módon megköszönte. Erre az Ekklesia vénei azonnal a templom után

153. oldal

1824

összegyülekeztvén a tisztelt lelkész nyilatkozatát 's megköszönését ohajtva ugyan, de minthogy ez a Posonyi főoskolának hittudományi széke a maga nemében első és a mi édes magyar hazánkban az agost. hitv. oskolai hivatalok közt főrangu, erre nézve tehát, nemkülömben az agost. hitűek közjaváért – elfogadták és akarattjuk 's válaszukat ez iránt a tisztelt lelkésznek egy Küldöttség által is kijelentették, mellynek tagjai ezek valának: id. Miskolczy Mátyás, Ns Dióssy Tamás, id Sulyan Jozséf, Nalivanko Mihály Gondnok, egész tisztelettel megköszömvén neki eddig tett szolgálatit, munkáit és fáradozásait. Schulek Gaspar azonban még holmi bajos házi viszonyai és egyéb akadályok miatt nem ment el, de itt helyben még két hónapig mulatott, többé nem működén.

Egyházi gyűlés April havában. Mindjárt köv.[etkező] vasárnapon összeültek 85 előkelő ekkl. tagok (ennyi tán egyszerre a helybeli gyűlésen sohasem volt) tanácskozni az elmenendő lelkész utódja felől, és határozattá lón, hogy mivel van az Ekklesiának egy érdemtéljes czimzett Predikatora, és Ekkl. mostani állapotja és körülállásai, pénz beli állapot, és az érdemet illető megtisztelés is azt javasolják, a Ns Ekkl. eddig volt czimzett prédikátorát Greguss Tamást rendes lelkészének elválasztja, és egy akarattal annak meg is hívja és őt rendes meghívó levéllel megtisztelni ohajtja. De minthogy Schulek Gaspar úr meghívó levele jelen szűk időhöz képest nemcsak általán az egész Szentegyházra, de különösen az egyes tagokra nézve is igen nyomasztó lenne, figyelembe vétetvén az abból következhető kellemetlenségek, kineveztetett egy Biztosság, melly ezen dolgot megfontolná, ki igazitaná, és a meghívó levelet illőkép[p] kidolgozva a Ns Ekklesiának előterjesztené, hogy az e' részben is némi kön[n]yebbitést nyerjen. E' végett kineveztetek: Mányik Péter, Reguli Gábor, id Benkő István, Ns Benedikti Dániel, Miskolczy Mátyás, Dráskóczy János, id Sulyan József, Hurai János, Kováts Mihály, id Trshtyenzsky Mihály, Kováts Pál, Blahunka János, Dióssy Tamás, Gráf Samuel, Kralovanszky András, Nalivankó Mihály gondnok, és a jegyzők, úgymint az egyházi ügyben mindenkori biztosok.

---

²⁷² fedezet

Meghívó levél kidolgozása. Ezen Deputatio April 19^{én} összeült. Mindenek előtt a jelen idő folyamatját, az Ekkkl. 's hiveknek jelen állapotját méltányolván, azon munkát, melly az elválasztott lelkésznek nyújtandó meghívó levél kidolgozását tárgyazza, és amelly reá bizatott, minden oldalról fontolgatta és bölts belátása szerint kidolgozva a Ns Ekkle-

154. oldal

1824

siának ilyenképpen előterjesztette: T. Schulek Gaspar tisztutódja az 1820^{di} Januar 23^{án} hozott egyházi rendelés következtében kész pénzben 400 f pengőben fog év negyedeként a mostani pénzfolyam szerint húzni; az Ekklesiái szállás, mellyet eddig Schulek Gáspár úr birt, az ő utódjának e' f.[olyó] év Jun. első napján átadandó. Az Ekklesia nem nézvén arra, mikép[p] az elmenendő lelkész urat, ezen szállás termése nem egészen csak egy részben illeti, mivel az Ekklesiába lett beigtatásának évi határideje éppen most van, és ő elhúnyt tisztelődje özvegyével a' szállási hasznot felezte – 's így a Ns Ekkkl. szivességéből most mind az őszi, mind a tavaszi vetést önhasznára fordítandja, a réteket és kaszálókat utódjának hagyván. De itt megjegyzésre méltó, hogy az elválasztott lelkész ezen szállásföldet, vagy úgy mint elődje felesék által, vagy máskép[p] miveltesse, de maga marhájával vagy cselédjével ott gazdaságot ne üzzön. Minthogy tehát az elválasztott Predikátor ez évi vetésből miben sem vehet részt, illő, hogy neki gabona és szalmabeli járandóság erre az évre, de minden utóbbi következtetés nélkül adassék. Továbbá a most használatba lévő stola[ból], offertorium[ból], gyónpénzből, mivel ebből a Rektor urak is egy ötödreszt húznak, an[n]yi, amennyi eddig a lelkészt illette. Hat öl tűzi fa, lakásúl az a ház, hol most Schulek Gaspar úr lakik, ki is e' f.[olyó] év Jan 1^{én} azt kiüríteni és utódja azonnal oda bevezettetni fog, úgy azonban, hogy a bibliotheca és capellaria új épülete eddigi használatra többé nem engedtetvén, a Szentegyház szükségeire hagyatik.

Az ek[k]lént kidolgozott meghívó levelet a tisztelt biztosság a Conventnek írásban felterjesztette, melly megerősítetvén szokott formában leirni és a jegyzőkönyvbe igttatni 's annak módja szerint T. Greguss Tamásnak átadatni rendeltetett. Minthogy pedig az idő viszontagságai miatt az Ekklesiára nagy teher, sőt a meghívó levelekben kitett pénzbeli köteleztetésből tám lehetetlenség is háromolhatna, ennek megelőzése tekintetéből határozattá lőn, hogy az Ekkkl. már eddig is használatában lévén a meghívó levelek változtatásának, azoknak az idő folyamatja és a' szentegyház állapotjához szabott változtatására magának ezentúl is a jogot fen[n]tartja. Risz Pál Hegyaljai Esperes azonban Máí 10^{én} illy tartalmu levelet küldött Ekklesiánkhoz: „Ns és Szentegyház!

T. Greguss Tamás úrnak adandó és hozzám aláíras végett küldetett

155. oldal

1824

meghívó levelet csak bizonyos feltétel alatt gondoltam helybe hagyandónak mert jól emlékezem, hogy az ő tisztelődje T. Schulek Gáspár vocatorában 500 ezüst forint és ugyan an[n]yi T. Farbaky Danielében is irva áll. Mivel pedig az egyházi törvény óvást tesz, hogy a lelkészek és oskolatanitók fizetése ne csonkittassék, kivéven ha tán az elődnek személyes tekintet és különös kedvezésből nagyobb summa ajánltatott volna, ezen gátló feltételt hivatalomnál fogva hoz[z]ákötni tartoztam. Mindazáltal a többször érintett meghívó levél csakugyan változatlan és a maga valóságában maradt.

Ekklesia szerzeménye. Mi alabb megirtak adjuk tudtára valakiknek illik ezen contractualis levelünk rendiben, hogy mai napon 's esztendőben eladtuk a Ns Aug. Evang. Ekklesiának házunknak napkeleti végében fekvő kertünket örök áron 80 Vf azaz nyolczvan Vftért, minden ben[n]e lévő gyümöls fákkal együtt, úgy hogy ezen részt mai naptól fogvást birtokába is

általadtuk, olly feltételek alatt, hogy sem mink, sem pedig a mi sucessorainknak²⁷³ ah[h]oz többé semmi jussa ne legyen. Mellyről is adtuk ezen interinalis²⁷⁴ Contractusunkat,²⁷⁵ addig is, míg a Ns Város magistratusa előtt által iródik és protocol[*l*]altatik,²⁷⁶ Költ NyEgyh. Sz. György hav.[a]²⁷⁷ 24. 1824^{ben} Mráz Mátyás. Magyar Katalin. Coram me²⁷⁸ Emerico Sexty. Ezen kertet birja azóta Kollman Sam.[uel] oskolatanító, úgymint házához tartozót. Jóllehet pedig a kert 80 Vf vétetett meg, annak körültekintésekor ott jelen volt Ekklesiai Küldöttség azonban száz Vftot ígért 's rendelt adni Mráz Mátyásnak, ki jelenleg már két év óta fizetési rendes egyházfi Ekklesiánknál, egy becsületes, józan és szolgálatra serény ember.

T. Schulek Gaspar végbúcsuvétele. Ez a széles tudományu lelkész, ki ekklesiánkban négy évet töltött, Maius 30^{án} Dominica Exaudi²⁷⁹ búcsuzó sz.[ent]beszédet tartott és Jun. 24^{én} Posonyba elutazott. Több jó és bölts nézetei szerint sokat akart kivinni, amint valóban ő és tisztársa által több czélszerű újítások is tétettek ezen Sz.egyházban. Mert az ő tervök szerint újabb renddel irattak az anyakönyvek, Evang. hivek összeírása is tartatott, (melly egy külön könyvben látható) Schulek indítványára alkottatott a rendes presbyterium, a gondnoki hivatalhoz a felügyelői kapcsolattott, azon feljül még 6 tagból álló oskolaigazgatóság. De a sok igazgatók sokban ellenkezének ő vele, miből természetesen gyakran keserü viszátkodások származtak. Így a köznapi reggeli könyörgés óráját is későbbre tévén önkényesen megváltoztatta, mi kivált az ajtatos öregeknek nem tetszett. Sokakkal az előkelők közzül szerfelett bi-

156. oldal

1824

zodalmas volt; úgy hogy bibliotecájában gyakran éjfélig is velek mulatott. De utóbb keserü tapasztalás jutott neki részül, az a tapasztalás, hogy akiket ő vélt 's kívánt vezérelni, azoktól kevésbé betsülteték és szeretteték. T. i. aki önkényt akar gyakorolni, senkit se emeljen elébb, hogysem önállását igazán biztosította volna. Ezekhez járult még a házasságbani szerentsétlensége is. Posonyba ment három fiával és Biskup Nátán eperjesi tanulóval. (Életrajzát lásd 1820^{dik} esztben)

Jozéffy Pál Superintendens Canonica Visitatitot hirdet. A' keresztény anyaszentegyházban kezdettől óta minden Püspökök (kiket a mi Szentegyházunk inkább Superintendenseknek nevez) a reájok bizatott hivek üdvét őszintén ohajtván Pál Apostol (Apost. csel. 15:36.)²⁸⁰ példájára azokat bizonyos időben látogatni főkötelelességöknek tartották, hogy így a Szentegyházban a tiszta tudományt és jámbor erköltsöt megőriznék, 's mindenütt az ösi üdvös rendeléseket behoznák vagy megerősitenék, ahol szükséges javitanának, és a vallásbeli egyetértést 's jórendet megállapítanak. Én is tehát a reám bizatott Evang. Egyházakat közelebb megismerni ohajtván, hogy Isten kegyelme 's tisztársaim bizodalma által reám ruháztatott hivatalomban minél hasznosabban eljárhassak és a Szentegyházak 's Egyháziaknak javukat, amenyire erőm engedi, elémozdithassam: az innepélyes Egyházi látogatást, melly már húsz év óta nem tartatván nekem hivatalom elvállalásakor a Késmarki kerületi gyűlésen 1823^{dik} Januar 24^{én} hathatósan ajánltatott, a bekövetkező máj. havában a Hegyaljai Esperességben Isten kegyelméből megkezdeni szándékozom. És jóllehet nem kételkedem, hoy a T. T. Esperesség tudja és birja is a múlt Suptdsi vizsgálat tárgyait, mivel azonban némellyeket hozzáadtam,

²⁷³ örökösök

²⁷⁴ ideiglenes

²⁷⁵ szerződés

²⁷⁶ jegyzőkönyvbe vétetik

²⁷⁷ április

²⁷⁸ előttem

²⁷⁹ a húsvét utáni 6. vasárnap

²⁸⁰ Pál Apostol cselekedetei 15:36. Néhány nap múlva pedig ezt mondta Pál Barnabásnak: „Térjünk vissza, látogassuk meg a testvéreket valamennyi városban, ahol hirdettük az Úr igéjét, és lássuk: hogy megy a soruk?”

szükségesnek látám annak rajzát mégis a T. urakkal közleni, kivált azon kezdőkkel, kik efféle vizsgálatát még nem ismernek, hogy azt a jegyző könyvbe igtatván, aszerint eleve készüljenek és aztán a jegyzőnek munkáját könyvebbítsék. Még a sz. leczkéket is, mellyekből azon alkalommal a lelkész urak predikálandanak azon schemaban feljegyzém. A Predikაციok ne legyenek hosszúk, de eszmedúsak, és azoknak elintézések népszerű 's értelmes. Amelly Ekklesiában földes uraság lakik, azt ezen innepélyre jó idején illik meghívni, ha otthon nem volna, a tiszteket. Olly helyeken pedig hol többféle Szentegyház van, elhagyandónak vélem a zajos fogadást, mellyet a ro[s]szindulatuak könnyen ro[s]szra magyarázhatnak és kellemetlenséget okoznának. Ne hogy pedig ez a visitatio az egyházi pénztárnak kárával

157. oldal

1824

járjon, illik minden haszontalan és felesleges költséget kerülni. Szándékom Máj 10^{én} kiindúlni, hogy 11^{én} S.[ajó]Kazán lehessek. A' lelkész urak el ne mulasszák a visitatiót jókor az Egyháznak bejelenteni, és a nepet még a fiókegyházakban is buzdítani, hogy jó számmal megjelenjenek. Jozéffy Pál.

Igy a visitatio tartatott legelsőb S.[ajó]Kazán, aztán Miskolczon, Arnothon Fancsalba, Vécsén,²⁸¹ Szántón,²⁸² Tál[I]ján, Tokaiba, Nagyváradon, Svabolasziba, Nyiregyházán, N[agy] Károlyba NagyBányán. A' Superdensnek utitársa volt Risz Pál Föesperes. Minden Ekklesia köteles vala vontatót adni a másik Ekklesiába.²⁸³

Ekklesiánkban tartatott Superintendetia látogatásnak leírása.²⁸⁴ Az elibünk jött tisztelkedő lovasok egészen a' másik álláshelyre kísérének minket, hol még több lovasok, és az Ekkla küldöttjei váraoztak. Itt a Superintendens urat egy diszes küldöttség T. Schulek Gáspár egyik helybeli Lelkész szónoklata alatt innepélyesen fogadta, és üdvözlötte. Innét a' polgárok népes kíséretében mozsarak durrogása és harangok kongása 's mindkét oldalról öszvesereglett örömet nyilatkozató nép közt, az előlmenő lovasság a' visitatio küldöttségét bevezeté a' városba egészen az evang. templomhoz a' hol Superintendens úr leszáll[I]ván a' kocsiról, ismét Farbaky Dániel másik lelkész által illendően üdvözlötetett, 's azonnal a' templomba ment, Istennek hálát adni, hogy egész eddig szerencsésen vezérelte, melly áhitatosságot elvégezvén, a' paplakban megszállott. Minthogy pedig Pünkösöd innepe bekövetkezett, eleve tett olly rendeléseknél fogva itt mutatni 's hosszas útjáról megpihenni kívánt. Másnap azaz 4^{én} de 5^{én} is oskoláinkat látogató. Junius 6^{án} ugymint első sátoros innepen sok nép gyülekezetében szokott Isteni tisztelet alkalmával T Farbaky Daniel Rom 13, v 8-10²⁸⁵ versekből az idő körülményeihez alkalmaztatott beszédében: figyelmezteté hallgatóit a Pünkösöd innepe fontosságára, és a' Superintendens úr jelenlétére aztán természetes renddel átment a' kitüzött leczkéből folyó fő tárgyra és szóllott: „a' keresztény szeretetnek nagy becséről 's mutogatta, hogy ezen szeretetnek kutfejeire nézve tisztának, az ő megítéltetésében bizonyosnak, cselekedeteiben elevennek, 's következeiseiben

²⁸¹ Vécse/Vojčice, Szlovákia

²⁸² Abaújszántó

²⁸³ utólag a margóra írva: „eddig Miklósfy Sam.[uel] lelkész írása”

²⁸⁴ utólag a margóra írva: „Irta Nagy Samuel isk. tanító”

²⁸⁵ Pál apostolnak a rómabeliekhez írt levele 13. Mert, ha test szerint éltek, meghaltok; de ha a test cselekedeteit a lélekkel megöldökölték, éltek. Gal. 5,19., Gal. 5,21.

8. Akik pedig testben vannak, nem lehetnek kedvesek Isten előtt.;

9. De ti nem vagytok testben, hanem lélekben, ha ugyan az Isten Lelke lakik bennetek. Akiben pedig nincs a Krisztus Lelke, az nem az övé. 1 Kor. 3,16.;

10. Hogyha pedig Krisztus ti bennetek van, jóllehet a test holt a bűn miatt, a lélek ellenben élet az igazságért.

1824

kelletik lenni. Végre előada Istennek ama nagy kegyelmét, melly szerint ő hüseges pásztorokat küld az Ekklesiákhoz, kik ezen kereszteni szeretetet, mint vallásunk legerősebb talpkövéthathatósan ajánlják, sürgetik, 's ön példájukkal is gyakorlásra ösztönöznek.

Junius 7^{én} ugymint második sátoros innepen T Greguss Tamás szintén a' kitüzött leczkéből szólott arról: melly balul vélekednek, kik minden törvény nélkül élni akarnának, minthogy a' törvény: szükséges, hasznos, és üdvös. Mutogatá tehát az Isteni törvénynek tökéletességét, mikép[p] ez a' törvény szent céljaiban mellyekhez vezet, igazságos mindenekben, miket kíván, és a' következetekre nézve áldott. Ezen prédikáció bevégeztével Superintendens úr oltár eleibe ment és beszédében kinyilatkoztatá nagy örömét mellyet érez abból, hogy ezen szentegyház annyi 's olly bajos viszontagságok után, mellyeket bötsőjétől fogva kelle kiállania, még is ennyire növekedett 's felvirágzott. Azután a' népet vallás iránt buzgalomra és az erény gyakorlására intette, de egyszersmind figyelmeztette és intve óvta, némelly olly vétkektől, mellyek a' népesebb városokban szoktak uralkodni – millyenek – az istentelenség, bujaság, kevélység, a' vallás iránti közönyösség. Elvégezvén felszóllitá mind a' két lelkeszt, katekizálnának az ifiúsággal melly ekkor nagy számmal jelen vólt, kik azon kérdésre; valljon mindég olly szamosan gyülekezik e öszve a' fiatalság, midőn nemmel feleltek vólna, Superintendens Úr intette a' gyermekeket és a' szüléket is hogy ezen oktatásokat szorgalmatosan látogassák, sőt a' szülék és előljárók a' gyermekeket arra szorítsak is.

Ezen katekizálás után megkezdődött a' visitatio munkája 's kérdeztetett mindenek előtt az Ekklesiának eredete (lásd e' könyv első lapjain) és viszontagságai. Ezen szentegyház az utolsó visitatio óta sok változásokon esett keresztül, még pedig:

Lelkészekre nézve: mert T Schulek János aggkora és 3 évig szüntelen tartott betegeskedése miatt hivataláról lemondott, kinek helyébe jött T Schulek Gáspár 1820^{ban}. Nem sokára T Nagy Sámuel is meghalálózván, helyébe T Farbaký Dániel választatott. Mind ketten Apr. 30 1820^{ban} igtattak be.

Oskola tanitokra nézve is változás történt; mert Mihoky Mátyás 1811 Oct havában elszenderedvén örökre, jött Burghart

1824

Mihály, ki 1817 búcsút vett, 's helyébe még azon év Nov 26^{án} Kollman Sámuel hívatott meg, eddigelé Donatistákat tanít. Meghalván Jurányi Ádám is 1820 Febr hav:[ában] jött Tréjjár Pál, ki mindedig nagyobb leányok tanítója. 1805^{ben} igtattatott be Karlovsky Jo[z]sef Gramatica és Syntaxis Professora, de ez is 1815^{ben} elköltöztvén innét, helyébe jött Greguss Tamás, ki egyszersmind segéd papi hívatalt is viselt, és miután 1823[-ban] címzett lelkésznek elválasztatott vólna, a' latin osztályba ugyan azon év' Oct:[óber] hav:[ában] Krmeszy György hivaték meg ideigleni oktatóul; végre 1824^{ben} Schulek Gáspár a pósonyi fő iskola hit tudomány Professorának meghivatván, az eddig címzett lelkész rendesnek kineveztetett.

A' lelkek száma. Az 1821^{ik} Dec: hav: tartatott összeírás szerint a' helybeli agost: evangelikusok, ide nem értve a' fiok ekklesiákat, sem a' pusztákat sem a' más hiten lévőknél szolgálakat, tehát magában a' városban számittatnak férfi nemben 5238, nőnemben 5283, összesen 10,521 lelkek, a' fiok ekklesiában 1000. Ezek közül ollyanok, kik a' gyónáshoz járhatnak vannak férjfi 3372, nő 3455. Házasság pár ugyan azon összeírás szerint van tisztán evang 2,094, vegyes házasság pedig 66 összesen 2160.

Templom. Ez is az utolsó visitatio óta némi részben változott. Már külsőjére nézve, mert villámfogóval láttatott el, de belsőképpen is, mert új szószék állíttatott fel, melly az első oszlopról, a másodikhoz átvitetett; a' régi szószék pedig a' helybeni görög egyesült egyháznak ajándékozott. A cathedra ékessége hasonlít az oltárhoz. Az oltár újonnan körülvetett vas

rostélyzattal, a' karzatok is hasonlókép[p] vas rostélyzattal látattak el, melly befestve itt ott jóformán bearanyozva gerezd alakokat mutat; az orgona claviaturája oltár felé fordítva; uj

160. oldal

1824

Szekrestye a' templomnak ejszaki szegletébe, hol egy ajtó az utczára és ablak latható, itt tartatik egy nagyobb szekrény, egy láda, négyszegű asztal, és hat szék. Az 1817^{ben} Reformatio öröminnepe emlékezetére az egész templom négyszegű kövekkel rakatott ki.

Az Ekkk: kincsét lásd a' mult visitatio jegyző könyvében. Azóta megszerzetett egy ezüst kehely belül megaranyozott illy felírással: Fieri curavit Ecclesia Evangel[ica] Aug[ustanae] Confessionis Nyiregyhaz[i]ensis Anno 1816,²⁸⁶ egy ezüst megaranyozott 54 latot nyomó kanálkával, ezüst megaranyozott tálka 26 lat, mellynek fedelén a' húsvéti bárány alakja. Kisebb czinkanta 6 itczés. Kendők is megszerzetettek, ugymint egy nagyobb sárga selyem kendő, mellyel a' kehely az oltaron takartatik, és egy fejer a' szószéken, Czirbesz özvegyétől. Továbbá az ostya sütésre négy vas. A templomi használatra ezen könyvek szereztettek be: Tót énekes könyv 8 darab, magyar 2, német 1, ó és uj testamentom, Hamaljár féle agenda,²⁸⁷ 1 példány, uj testamentom Benko István úrtól. A' német felekezetnek vannak: prédikációi az epist: textusokból Heim szerint, az evangeliumokból Salzman szerint; az az evangeliumokból Brückner szerint; Rozner Mihály ajánlásából, pósonyi énekes könyv és uj testamentom.

A' torony magassága 32 öl, mellynek teteje zöld színre festve, és felül megaranyozott réz gomb, (de a' melly felhuzása közben támadvan egyszerre tűz zaj, többször megakadt 's itt ott lekopott) ezen gombnak csúcsán látni napot és csillagot megaranyozva, 's a' villámfogó hegyit. A harangokhoz járult a' legkisebb 68 fontot nyomó csenget[t]yű, felírás nélkül, mellyet Balla Sámuel Presbyter ajándékozott.

Az Ekkk. jövedelmei: gyűjtetnek a' perselyből 1823^{ban} jött be 371 for 23 xr négy offertoriumból 147 for 19 xr.

161. oldal

1824

kegyes ajánlásokból 554 for 8 xr a' lecticale²⁸⁸ vagy évi fizetesből 7540 for 30 xr a' temetőkből gabonán kívül bejött 55 for, a' kamatokból és visszaadott tőkéből 1628 for 12 xr, a' tőkepénz térszen 19,841 for, a' didactrumokból 789 for.

Az ekklesia bér szállásföldeket, mellyeket a' lelkész és tanító urak használnak. Egyegy lelkész szállása 54 köblös szántóföldet 's kaszálót teszen, egyegy tanító pedig 10 köblös földet, és ezen szállások körül arkolatvák. Ide tartoznak még a' lelkész és tanító urak lakházaik szamszerint hat.

A' tőke pénz reszint a' városnal reszint privatusoknal van kiadva 's intabulálva,²⁸⁹ hypothekák és kezesek által biztosítva.

Adóságai nincsenek az ekklesiának. A mult év számadásai alkalmával, ekkk: jövedelme tett 12,262 for 17 xr.

Látván Superintendens úr, hogy itt ez időben több szép ajánlások tétettek, a' hiveknek abbeli buzgalmát megdicsérte és ugyan azt továbbra ajánlotta. Ajánltatott az is, hogy a' temetési harangozástól is a' hívek valamit a' köz cassába fizessenek, és azon legyenek, hogy fekvő

²⁸⁶ Emeltette a Nyiregyházi Ágostai Hitvallási Evangélikus Eklézsia 1816-ban

²⁸⁷ Hamaliar (Hamaljár) Márton (1750–1812) püspök szlovák istentiszteleti rendje az *Agenda*, to jest Poradek prác cýrkevnych (Selmecebánya, 1798.)

²⁸⁸ párbér, a lelkész ellátását szolgáló egyházadó, amely az önkéntes adakozásból fejlődött ki és minden különösebb ellenszolgáltatás nélkül megillette a lelkészt, állhat pénz-, munka- v. terménybeli szolgáltatásokból

²⁸⁹ betáblázva

jószágot szerezzenek, de mivel ezt a' hely körülményei most nem engedik, jobb időkre halasztatott. A' kegyes ajánlásokra nézve az terveztetett, miszerint azok, egy külön summába gyűjtetvén kamatra kiadassanak és ez osztán pontosan fizetessék.

Az ekkl: jövedelmeinek igazgatását viszi a' gondnok. A cassa tartatik majd egyik majd másik parochián. A' bejövétel pontosan számíttatik. Egy külön számadási könyv van, mellybe évenként a' conventbe megvi[z]sgált számadás állapotja beiratik. A lelkész gondnokkal együtt a' jegyző könyvbe írja a' bevétel és kiadás számát.

Levéltár. Eh[h]ez tartoznak kereszt levelek betürend

162. oldal

1824

szerint, külömbféle úti levelek, az ekklésiát illető oklevelek. Az anya könyvek jó rendben vannak, van jegyző könyve, mellybe a' K. intézvények, futó levelek, ekkl: számadások beírvák, de a' helybéli gyűlések jegyző könyve 1804[-tól] egészen 1823^{ig} hijanzik. Van még is az 1820^{ban} magyar nyelven iratni (szokott) kezdett Jegyző könyv mellynek folytatása hathatósan ajánltatott. A' régi protocol[l]umot Schulek Gáspár másolta le, hogy az eredetit ekként jobban lehessen megkímélni. Itt azaz észrevétele vólt Superintendens úrnak, hogy a' lelkészek töredékeiket rendesebben jegyezzessék, és ha nem is azonnal, legalább minden hónapban, a' jegyző könyvbe írják be, ide értve az anya könyveket is. A' számadási könyvet és a' számadás módját Superintendens úr meg dicsérte. A' protocol[l]umhoz járul az 1804^{dik} óta ekklésia történeteit magában foglaló protocol[l]um, melly más nem lehet mint ez, a' melly előtted van.

Temető van négy mindegyik körül árkolva. Napkeletről vagy is a' Kállai utcza végén egészen bétölt és odahagyatott, az éjszaki és déli körül árkolva 1817^{tol} használtatik, a' déli közös más hitvalláson lévőkkel, kik azonban ott nem temetkeznek, a' nyugoti 1822^{tol}. A' temetőkből maga az ekkla: húz hasznot és a' marhának tilalmasok.

Fiok ekklésiakban oratoriumok nincsenek. De egyéb eránt vannak az egész vármegyében szerteszéjjel hitünkön lévők. Szoros értelemben csak Geszteréd és Huguaj van ide affialva, amabban évenként négyszer tartatik közönséges Isteni tisztelet, alkalmat ugyan nem szoktak adni, de fizetik. Ezek közül minden hal[l]gató fél pósonyi mérő gabonát fizet, mellynek egy harmad részét a' helybéli rector urak húzzák a' többit a' lelkészek. A' filialisták a' mivel tartoznak, megadják. De anya egyházra nem adóznak. A' geszterédi fiók ekklésia már több ízben

163. oldal

1824

oskolának való telket kért a' földes uraságtól, de siker nélkül azért most a visitatio küldöttségéhez is eziránt újra folyamodott. E részben Superintendens úr azt javasolta az egyháznak, hogy mielőtt a' vármegyéhez tenne szükséges lépést, ezen ügyet Dessóffy Tamás úrnak ajánlaná, ugymint a' ki az evangélikusok java előmozdításában igen buzgó.

Az ekkl: polgári 's gazdasági igazgatása. Inspectori hivatalt visel jelenleg id: Kovács And[rás] úr. Ezen tisztség évenként megújít[t]atik 's a' coordinatio értelmében vitetik. Egyházi gyűlések a' paplakban tartatnak. A felügyelő híven örködik az ekklésia jogai felett és annak gazdálkodását vi[z]sgálja. Az 1822 évben Schulek Gáspár lelkész alatt elkülönöztetett a' felügyelő a' gondnoktól. Gondnok jelenleg Nalevanko Mihály 40 f. tiszteletdíjjal. Ő a' lelkészekkel írja be a' bejött 's kiadott summákat. Egyházi három. Morvay Mihály, Sztankovjanszky Károly és Lehoczky János, kiknek köteles[s]égők, a' felügyelő, lelkészek vagy gondnok parancsait telyesíteni, 's tiszteletdíjjul kap egyegy 15 for[into]t. És ezek valamint a' gondnok is a' templomban nyilvánosan szoktak az esküt letenni. Presbyterium ugyan létezett az előtt is, de csak 1822^{ben} hozatott jobb rendbe, Julius havában több tagok jelenlétében 73^{an} Presbytereknek

neveztek ki, és ezekből áll az egész presbyterium, közülök ismét 24^{en} választottak ki, 's ezek teszik a' tanácsot. Úgy a presbyteriumnak mint a' tanácsnak is különös kötelességei vannak, a' rend fen[n]tartására és az ekklesia javára célzók. Illy alkotása a presbyteriumnak mind eddig divatozik. Minthogy pedig a' lelkészek és oktatók választása mindeddig egyedül a presbyteriumtól függött, a Suprintendens úr meghagyta az előkelőknek, hogy ezentul a' templomban nyilvánosan a' nép teljes gyülekezetében tartassék a' választás. Ez alkalommal az a' panasz jött fel, hogy a' presbyter urak közül

164. oldal

1824

sokan a' köztanácskozásból szoktak elmaradni, 's a' mi több illy ínnepélyes látogatásnál is alig huszan vannak jelen. A Superintendens úr illy gondatlanságot és közönyösséget ro[s]szalván azt javasolta, hogy illy tagokat a' presbyteriumból végkép[p] kirekesztessenek.

Az ekklesiának belső erkölcsi és vallásbeli állapota. A' közönséges isteni tisztelet iránti buzgalom, melly vasárnap és hétköznapokon tartatik, itt még nem enyészett el; de a' kik szállásokon csak nem szüntelen laknak, vagy legalább az esztendő legnagyobb részét ott töltik, az isteni tiszteletet is mulasztják, különösen a' fiatalság; ennél fogva Superintendens úr úgy rendelte, hogy illy ifiak és lyányok, legalább vasárnapi katekizációnál jelen legyenek, és kérte a' bírót 's városi hatóságot, hogy a' köz isteni tisztelet és katekizációra nézve illy ifiakat különösen szembe tartana. Az úri sz:[ent] vacsora iránt kik legyenek közönyösek, a' lelkész ugyan a' nép sokasága miatt nem tudhatja meg, de a' hivek felvannak szólítva, hogy olyanokat a' lelkésznek adnák be. Vannak ugyan kik sem írni sem olvasni nem tudnak de a' nagy népeiségre kevesen. Nem minden szülék adják gyermekeiket az oskolába, a' miért is a' hivek felszöllítettnek hogy olyan szomszédokat és atyafiakat megintենek 's a' gyermekek oskoláztatására serkentenének, még pedig nem csak téli de nyári időben is, mert sokan télbe ugyan küldik az oskolába, de tavasszal elvonják gyermekeiket. A' szent könyvek megszerzésében valamint a' jó erkölcs fen[n]tartásában is buzgóság nem hiányzik. Mert 1822^{ben} olly nagy népeiségben csak 6 gyermek született törvénytelen ágyból. De még is uralkodik a' bujaság, az ifiak látogatják a' leányokat, kiknél gyakran egész ejszakát is eltöltenek, melly rendetlenséget az anyák tűrnek; azért sok ifiak soványok, sápattak, azért sok házasság is szerencsétlen, uralkodik fényűzés, kivált a' nő nemnél a' ruházkozás[ban] és piperézkedésben. Mindezen

165. oldal

1824

vétkeket Superintendens úr mint veszélyeseket hathatósan dorgálta. Mind azáltal itt nagyobb gonoszságok gyéren esnek meg ollyannyira hogy magok a' tisztviselők és megyebeli hatóságok csudálkoznak, hogy illy népes városban olly jó magaviseletű lakosok lehetnek. Efféle vétkek gátoltnak ugyan, elebb megintés, végre a' bíróság elibe feladás által, a' kik nyilvános gonoszságot üztek volna vagy üznének nincsenek. A' városi hatóság ha a' szükség kívánja, önként segédkezet nyújt. A' vasárnap itt nem szentelenítetik meg. A' házasoknak önkényes elválásokat itt nem türjük. A' megye tömlöczében van jelenleg Ulicsny Mihály tolvajságért. Az egyes tagok igen buzgók az ekklesia eranti jótéviségben, a' mit a' Superintendens úr méltán megdicsért, és hasonló adakozást ajánlott az egyháznak a' főbb oskolák, különösen pedig az eperiesi collegium iránt, mellynek részére itt helyben évenként körül belül 50 köből élet gyűjtetik össze. A' babonaságnak némelly nemei jelentkeznek nálunk: ugymint Máriapócsra járás, az orosz pap által megszentelt víznek megvásárlására hihetőleg a' láz ellen 's több effélék. A' Superintendens úr inté a' népet, hogy illyenektől mik a' Krisztus tudományával egyenesen ellenkeznek szokják el.

A' lelkészi hivatal viselése. A' lelkészek szentbeszédeiket szorgalmasan írják és mindenkor alkalommal a' Felső iránti hűségre, a' tisztviselőségnek engedelmeskedésre serkentik a' hal[li]gatókat. Katekizálást tartanak Sz[ent]-háromság első vasárnapjától²⁹⁰ Sz: Mihály napig.²⁹¹ Az úri szentvacsorához menendő növendékek húsvét előtt oktattatnak, de mivel sok szülék illy böjti tanításokhoz gyermekeiket nem küldözik sokan készületlenül is járulnak az Úr asztalához. A szüleknek abbéli gondatlanságát a' Superintendens igen megróvta, és nyomadékosan megintette őket, hogy azontúl gyermekeik nevelésére nagyobb gondot fordítsanak. Az innepélyes confirmatio

166. oldal

1824

kivált 1820^{dik} év óta jött használatba. Bár sok szüle elvonja gyermekeit a' készüléstől az úr vacsorájához, vannak mind azáltal olly buzgó szülék is, kik confirmatio után is még illy oktatáshoz küldik gyermekeiket több évig. Illy szülék a' Sup: úr által nyilván megdicsértettek. Itt még a' házassulandóknak oktatása 's imádkozása is szokásban van. Az isteni tisztelet itt is olly renddel tartatik mint ezen esperesség más ekklesiáiban, csak abban van külömbség, hogy az oltár előtt mind a' két text olvastatik. Ezen szokást a' Superintendens úr eltörölni kívánta, hogy az oltár előtt csak egyik text olvastassék fel. Hétköznapi ajtatossággal a sz[ent] írás magyarázása is szokott összekötteni. A' keresztelés mindég a' templomban tartatik, hol a' komák is megjelennek. Az Úr vacsorája évenként négy idő szakaszokban szolgáltat ki. A betegek hívatnak orvosokat magokhoz. A' himlő oltás különös gonddal sürgettetik, még pedig a' lelkészek és orvosok által egyetértőleg a' városi tisztviselőség segedelmével; mult évben 430 gyermek oltatott be. Oskolákat a' lelkészek látogatják, és azoknak hiányaik 's szükségeiről gondoskodnak. A házassági ügyben a' k. k. patentalishez szorosan ragaszkodnak, és az esketésnél az eskü formáját megtartják. Temetnek pedig a' k. k. intézvények rendszabása szerint, de gyakran történik, hogy az oskolás gyermekek a' temetés miatt elmulasztatnak. Azértis a' Sup: úr meghagyta, hogy a' temetések akkora rendeltessenek mikor az oskola miattok semmit sem veszít. Az anyakönyvek jegyző könyvek, számadások tisztában 's szorgalmasan írva talaltattak. A papházokhoz számítandó az úgy nevezett bibliótheca és capellania, melly a' paplak kertje felé nyúlik.

A lelkészek jövedelme. Egyforma tiszteletdíjjal bírnak ugyan mind a' ketten; de itt az utolsó

167. oldal

1824

visitatioól óta változás történt. Mert most is a' lelkészek 500 ft húznak, de ezüst pénzben a' mi ezelőtt nem vólt. A' predikációs temetéstől 1 for 30 xr. énekszóval 50 xr. a' hirdetés esketés és avatástól 2 for váltóban. Hoz[z]a adván hogy minden stola olly pénzben fizettetik, mint az adó általán. 4 öl fa, most pedig van 8.

De midön T. Gregus Tamás meghívó levele vi[z]sgáltatott vólna kitünt hogy megcsonkított legyen. Mert 500 for pp. helyett van csak 400 for pp. beírva és 8 öl tűzi fa helyett csak 6 öl. Ezt az ujon elválasztott lelkész meghívó levelének csonkítását a' Sup: úr igen nehezen vette, és azt akarta és rendelte, hogy a' lelkészeknek meghívó leveleik egyformák legyenek, minthogy kötelességeik is egyformák, ök magok is egymás közt jellemök[re] 's tisztségökre nézve. Sőt arra intette az ekk: elöljáróit, hogy ez a' híres ekklesia lelkészeit még gazdagabban is fizesse és azon meghívó levél mellett maradjon, mellyben a' summa ezüst pénzben áll. Azért a' Superintendens úr tiszte és hatóságánál fogva, ezen meghívó levelet mint illetlent

---

²⁹⁰ a Pünkösöd utáni első vasárnap

²⁹¹ szeptember 29.

félre vetette. Ezt hallván az ekkl: előljárói szentül ígérték, hogy az elválasztott lelkésznek más tisztelődjének volt meghívó levélhez hasonlót fognak adni.

Oskola. A' mi oskoláink 4 tanítókra bizatvák. A' gramatica és syntaxis osztályában tanít ideiglenes professor Krmeszky György; a' nagyobb fiuk osztályában Kollman Sámuel; nagyobb leányokéban Tregjár Pál; az olvasó vegyes oskolában Király János.

1821^{ben} négy oldaloskola állit[t]atott, hol segédtanítók működnek de ezeknek külön lakjok nincs, a' magok házaikban laknak és tanítanak; névszerint: Habdak István ezüstmives pazonyi; if[j.] Benko István szücs tokaji; Ballás Mihály csizmadia szarvasi; Tót Jó[z]sef szücs serházi utczákon. Ezen tanítók elegendő tudo-

168. oldal

1824

mannyal bírnak a' gyermekek tanításához; 's az ő erkölcsi jellemök ellen nincsen kifogás. Mindegyik hivatali kötelességeiben híven eljár, és az ekklésia velök meg van elégedve.

Tanulmányok a' latin osztályban ezek: Grammatica Rhenius²⁹² szerint, vallás tudomány Seiler szerint,²⁹³ bibliai historia Hübner szerint,²⁹⁴ egyetemes historia, földleírás, magyar királyok históriája Palma²⁹⁵ szerint, természet históriája Kralovanszky szerint,²⁹⁶ számvetés, olvasás, és írás. A Superintendsens úr itt különösen azt surgeté, hogy a' vallás anyai nyelven tanitassék, és a' szent írási mondatokat mindegyik ismeretes nyelven tanulja. Ami pedig az imádságokat és énekeket illeti meghagyta, azoknak minél nagyobb számban megtanulását.

A Donatisták osztályában tanít[t]atik: Donatus Dunay szerint,²⁹⁷ vallás pedig nagyobb és kisebb káté Herder²⁹⁸ magyarázatjával, bibliai historia Herder és Bocz szerint, egés[z]ség káté, földleírás, természeti historia Raff²⁹⁹ és Bartholomeidesz³⁰⁰ szerint, egyetemes historia Mártony³⁰¹ szerint, imádságok 's énekek könyv nélküli tanulása, olvasás, írás, számvetés. A Sup: úr itt leginkább ajánlotta a' biblia megszerzését és sokszorozását, miszerint annál könnyebben kereshessék fel a' helyeket és meg is tanulhassák. Ajánlotta leginkább a' kérdő 's felelő tanításmódot, megdicsérvén a' tanítót, hogy minden tanítványit az íráshoz szoritja. A' nagyobb leányok osztályában: Káté Herder szerint, erkölcsi tudomány Széles szerint, bibliai historia Hübner szerint, földleírás Gáspári³⁰² és Mártony szerint, természet históriája,

---

²⁹² Johannes Rhenius: Grammatica latina ex veterum & recentium grammaticorum Coryphaeis collecta. (Lipsiae, 1615.)

²⁹³ Seiler, Georg Friedrich – Rosenmüller, Johann Georg: Az új testámentomi ekklésiai históriának táblátskákban foglalt rövid summája. (Erlánga, 1795.)

²⁹⁴ Hübner János: Száz és négy bibliabéli históriák, mellyeket az ó és új testámentomi szent írásokból a gyengéknek kedvéért öszveszedett. (Sárospatak, 1825.)

²⁹⁵ Palma Károly Ferenc (1735–1787) történetíró, jezsuita szerzetes. A bécsi Theresianumban tanított. A rend feloszlata (1773) után Mária Terézia udvari káplánja. Később kanonok, majd c. püspök lett.

²⁹⁶ Kralovanszky András: Naturalis historiae compendium (Leutschoviae, 1795.)

²⁹⁷ Donatus latino-germanico-hvngarico-slavicvs. In gratiam et vsvm tyronvm lingvae latinae denovo editvs per E(mer.) D(unay). (8-r. 277 és 1 l.) Agriae, 1812.

²⁹⁸ Herder, Johann Gottfried von (1744–1803) evangélikus filozófus

²⁹⁹ Természet história gyermekek számára. Raff György Keresztely göttingai oktató eredeti kiadása után készült második magyarázás. Kassa, 1835. A könyvet többször is kiadták, pl. Pesten 1846-ban 14 színes táblával, ill. felhasználták: Természet história a gyermekeknek, mellyet Raff György Kristián Göttingai tanító után némelly hozzáadásokkal és szükséges változtatásokkal a maga költségén magyarul kiadott és kinyomtatott Fábíán Jó[z]sef. Veszprém, Számmer Mihály. 1799.

³⁰⁰ Bartholomaeides László (1754–1825): evangélikus lelkész, munkáit latin és szlovák nyelven adta ki

³⁰¹ F. J. Bertuch sok kiadást megért, európai-hírű, Természet históriai képek könyv az ifjúság hasznára és gyönyörködtetésére című, 12 kötetes, művészien illusztrált köteteit Márton József (1771–1840) tanár, szótáríró, bécsi magyar nyelv tanár, öccse, István fordította magyarra, és jelentette meg Bécsben 12 részben 1805 és 1810 között.

³⁰² Adam Christian Gaspari (1752–1830) német földrajztudós

egés[z]ség káté, számvetés, imádságok, énekek könyv nélkül, szépírás, olvasás. A' Sup: úr itt is énekek 's imádságok könyv nélküli tanulását mindenekfelett ajánlotta a' leánykáknak, és meg is dicsérte őket, hozza adván azt, hogy a' sz: írás mondatait nem más

169. oldal

1824

mint anya nyelven kiki tanulja. A legkisebb fiuk 's leányok osztályában: Káté Luther szerint, bibliai historia, erkölcs tudomány Campe³⁰³ szerint, számvetés, írás, éneklés, imádságok.

A' négy oldal oskolában: némely elemi tanulmányok, énekek, imádságok, szentírási mondatok tanulása, olvasása, írás, 's számvetés elemei. A' Sup: úr ajánlotta az ekklésiának, hogy ezen oldal oskolák részére szerezzen betűs táblákat, hogy eleinte olvasni csak egy, még pedig anya nyelven tanuljanak, 's azután midőn ezt a' gyermek sajátjába tette, más nyelveken is, 's arra ügyeljen a praeceptor, hogy a' gyermekek nem mint szoktak sietve de lassan olvassák leczkéiket. Ezen okból a' Sup: azt ajánlotta az ekklésia elöljáróinak, hogy a' praeceptorok részére szerezze meg azon tanítási módnak néhány példányait, mellyet tót nyelven kiadott Steigl.³⁰⁴ Végre hogy a' tanításban egyformáság lehessen, a' praeceptorok némi könnyebbséget nyerjenek, és czélt érjenek ajánltatott még az az ABC könyv mellyet kiadott T Tablicz Bogyoszlo. A' mi pedig az első négy osztály tanulmányit illeti, a' Sup:[erintendens] úr azt javasolta, hogy a' sokféle tárgyak közzül, némelyek hagyassanak ki, nehogy a' gyermekek sokféléllel terheltesse, és mindenek felett a' religiói tanulmányokra gond legyen. Az oskolás gyermekek száma lészen 1122. Hallvan azt, hogy sok gyermek annak idejében nem adatik be az oskolába, a' Superin: azt parancsolta a' szüléknek, hogy szüret után, midőn már minden mezei munkák bevégeztetvék gyermekeiket az oskolába beadni semmi szín alatt el ne mulassák. A tanítás ideje delelőtt 3 délután is három órányi. Oskolában járnak tartoznak 12 éves korukig némelyek tovább is járnak. Oskolai épület jelenleg van 4. de mint hogy a' tanulók száma napról napra növekedik, még két oskolára van szükség, mire a' Sup: azt ajánlotta, hogy ez a' két oskola az ekklésia javára köz költségen építtessék fel. Id: Kovács András

170. oldal

1824

felügyelősége alatt minden oskolához épít[t]etett egy cseléd szoba.

Az oskolatanítók jövedelme. Az ideiglenes Professor fizetése készpénzben teszen 300 Vft, tisztességes asztal, tanítás díj minden tanulótol 5 Vft. a többi két tanítók egyforma fizetést húznak, a' mint hogy kötelességeik is egyformák; mindazáltal meg is javít[t]atott nekik: mert kész pénzben volt 300 Vfthoz adatnak még 300 Vfk, és így 600 Vftot fog egy egy évenként húzni, mindaddig míg az ezüst pénz tökéletes lábra nem jó. Az új évi offertorium a' rector urakat egyedül illeti nem külömben a' geszterédi fiók egyház offertoriuma is fizetésének egy harmad része. Ami pedig Király János jövedelmét illeti, ez azért külömbözik a' többiekétől, mivel ennek meghívó levele még a' régi időkből való; de ha e' részben valami változás történend annak vocatora is a' többi két tanítókéhoz képest fog kiszabatni, és így mind a' háromnak egyforma fizetése lesz. És mivel a' farinatio és ostyasütés sok alkalmatlanságokkal jár, a' Sup: javasolta azt, kész pénzben fizetni a' mi osztán a' helybéli conventben meg is határozottat. Ezen alkalommal id: Kovács Andás felügyelő minden rector uraknak fűtő szalmát ajánlott.

³⁰³ Campe, Joachim Heinrich (1746–1818) német pedagógus, író

³⁰⁴ Fellner–Steigl: Schule des Freihandzeichnens [A szabadkézi rajzolás iskolája] Fellner Franz Steigllel íródott könyvét Bécsben többször is kiadták. Fellentáli Fellner Jakab (1722–1780) építész, a késő barokk copf stílusú építészet egyik legkiválóbb magyarországi mestere volt. 1773-ban született fia, Ferenc, ugyancsak építész lett. Bécsben tanult, ahol a Képzőművészeti Akadémián Gundel-díjat is nyert. Pápán is tevékenykedett.

Az oldaloskola tanítói személyenkint kapnak minden hónapra 8 Vft, és tanításdíjt minden gyermektől egy váltó forint.

Az oskolákra semmiféle alapítvány nincs. Oskolai Inspectorok e' következők: Ns Benedikty Dániel orvostanár, Nemes Sexty Andras; Ns Draskóczy János; Ns Diósy Tamás; és Nemzetes Kralovanszky András. A' köz vi[z]sgálatok rendszeren Pünkösöd harmadik innepén tartatnak. Oskolai könyvek Galetti³⁰⁵ földleirása és földabroszán kívül nincsenek. Decanus jelenleg T Farbaky Daniel.

Megvi[z]sgált és felesküdt bába van 9: István Susanna, Koska Katalin, Petruska Illona,

171. oldal

1824

Prékopa Anna, Merkovszky Sofia, Tót Mária Filo Anna; Garay Anna és Krajnik Er[z]sébet. Ezeknek kész fizetesök nincs, de minden gyermek ágyas aszonytól kapnak 24 Vf és egy negyedrészt pósonyi mérőt gabonát, 's egy kenyeret. A Suptd: azt javasolta hogy ezekhez a' bábákhoz adassanak fiatalabbak, kik a' szülészeti mesterséget a' tapasztaltabbaktól tanulhassanak, és a' jelenvölt bábáknak megparancsolta, hogy a' keresztelőbe ők magok vendégeket ne hívjanak, és a' gyermekágyi asszonyt idő előtt az avatáshoz ne vezessék.

Sírások vannak 8^{am} névszerint: Kocsik János Kállay György, Zajáczy János, Zsalvai András, Chalupka Mihály, Frics János, Vektor György és Oraveczy János. Ezek egyszersmind haragozók is, éjjeli örök, és orgona nyomók. Mint sírásoknak van egynek egynek ¼ posonyi mérő gabonában, mint harangozóknak 1/8 köből, nagyobb temetéstől 12 xr, kisebbtől 6 xr, mint éjjeli örök a várostól kapnak 20 Vfkint, és gabona járandóságot. Az orgona nyomásért az ekklesiától négy négy forintot.

Kegyesszélű intézetek. Van szegények cassája, melly 1821^{ben} az egyház cassájától elvalasztott, és a' mellynek célja az, hogy abból minden személy valogatás nélkül a' szegény sorsuak segít[te]ssenek. Van ennek a' cassának különös jegyző könyve, mellyet id: Benkő István ajándékozott. Az árvák minden fizetés nélkül tanít[at]nak az oskolákban. Oskolás mendikások jelenleg csak ketten vagynak. Ezeknek van szinte növekedő cassájok, és külön jegyző könyvek, mellybe a' bejövétel és kiadás iratik Kollman Sámuel tanító által.

Árvák gyámtyáinak köz akarattal az úriszékben Pápay Dániel és Sztruhár Mátyás nevezettek ki. Ezeknek a Suptd: keresztényi szeretetet és az árvák nevelése körüli lelkiismeretességet

172. oldal

1824

mindenek felett ajánlotta. Ez alkalommal Schulek Gáspár a kiseddóvó intézetre nézve egy tervet adá be, de a' melly hosszasan lévén írva, nem olvastatott fel: de Suptd úr által újonnan leiratni, az ekklesiának átadatni, és kedvező körülmények közt gyakorlatba is hozatni rendeltetett. Az ekkli: nem tart mendikásokat, azért is ajánltatott neki, hogy más egyházak példájára olyanokat rendszeren tartson; azomban ez a' dolog a' helybeli gyűlésben elébb fontolás alá vétetvén, a' határozat aztán az egyházi tiszviselőségnek terjesztessék fel. A Lelkészek vagy oskolatanítók özvegyeinek részére semmi lakházak nincsenek.

Évenkénti ajtatosságok. Aratás után háladó szent beszéd szokott tartatni nem külömben a' király születése napján. Szokásba van templom szentelési szent beszéd is, de a' cselédeket különösen illető szent beszéd új év utáni vasárnapon nem tartatik, a' mint a' Suprtd úr szintén ajánlott.

Kegyessóhajtások és sérelmek. Az ekklesia azt kívánja hogy minden vasárnap dél előtt az isteni tisztelet kétszer hajtassék végre, minthogy a' nép sokasága miatt, mindnyájan egyszerre helyett nem kaphatnak. Ez a' kívánat a' helybeli gyűlésre halasztatott el, de úgy, hogy a'

³⁰⁵ Johann Georg August Galletti (1750–1828) német történész és földrajztudós

határozatot Suprtd úrnak kellett elküldeni. A' német ajku felekezet is, ekkor benyújtotta esedezvényét az iránt hogy legalább egyszer havonként a' templomban tartassék német nyelven szent beszéd, még pedig minden hó első vasárnapján, továbbá hogy az úri vacsora kiszolgáltatása alkalmával gyertyák is égjenek, mellyeket ők magok megvásárlandanak, végre hogy az ő német ajtatosságok Király János által bizonyos meghatározott időben tartassék. De az ő első kérelmek az idő körülményeinél fogvást nem telyesitheti, mindazáltal meg is a' Sup: úr ajánlására a' helybeli lelkész önként megígérte, hogy a' mennyiben lehet, kívánsagukat fogja telyesíteni. A' másik és utolsó kérést bizta Suprtd úr a' helybéli conventre, hogy ott ugy intéztessék e' dolog miszerint egyik rész sem károsuljon.

173. oldal

1824

Visszaélések is említ[te]ttek ugymint húsvét utáni főrösztés, templom szentelési lakomázás, keresztelők, lakadalmak, torok, szent György napján a' juhászok lakomája. Illy ro[s]sz szokásokat szintúgy a' gazdaságnak mint a' jó erkölcsnek is artalmasokat a' Suprtd úr kárhóztatta és az egyház tagjait ön javukért s' ödvökért kérte, hogy illy visszaéléseket gátolván mindenkép[p] azoknak eltörlésén dolgozzanak. Így a Canonica visitatio ezen egyházban szerencsésen bévégeztetvén Suprtd úr az ülést eloszlatta, és szokott nyájasságával, a' népnek iránta bizonyított szeretetét 's béketűrését megköszönte 's elbocsátotta.

A visitatio biztossága a' még hátra 's legtávolabb lévő szentegyházba menni készült. Az alatt ez az ekklésia azt határozta, hogy a' Suprtds urat és a' deputátiót saját lovain és költségén egészen az ekklésiáig elviendi, és onnét ismét vissza hozandja, sött úti társul adatott még Kralovanszky András presbyter. Másnap Julius 9^{én} a' paplakban öszvegyült néptől a' látogatási biztosság búcsút vett, és NagyKároly felé vette útját.

Vi[z]sgálta és helybe hagyta
Joséffy Pál Tiszai Superintendens.

Superintendens úr a' végre hajtott visitatio után Nyíregyházán keresztül haza utazván, ekklésiánknak kitünő jószívűségét hálás szívvel ismét megköszönte fő pásztori áldását adván reája.

Greguss Tamás meghívó levele. Jan 30^{án} tartatott helybeli gyűlésben a' felügyelő úr felterjesztvén, mikép[p] Superintendens úr T. Greguss Tamásnak eddigi meghívó levelét mellyben egyházi rendeletek ellenére kevesebb fizetés áll, törvénytelennek kijelentette, és végkép[p] eltörlesztette, felhíván a' szentegyházát ezen hiánynak minél elébbi megigazítására, a' minthogy az előljárók azt neki azonnal meg is ígérték. És így Greguss Tamásnak a' másik lelkészével mindenben egyező meghívó levél adatott.

Professor. És mindedig a' Ns ekklésiának még nem

174. oldal

1824

lévén rendes professora, mivel már az ezen hivatalra már is felajánltatott, de jelenleg a' debreczeni collegiumot látogató Jurányi Sámuel, még tám egy évre a' pósonyi fő tanodára, főképp a' hittudomány bővebb megszerzése végett kívánna költözni, annyival is inkább, hogy a' professornak felszenteltnek lenni és havonkint egyszer magyar nyelven prédikálni kellett; ez iránt határozattá lón a' tisztelt urat magát megtudakozni, kívánja é azt, vagy inkább ordinatiói vi[z]sgálat alá vetni magát minden az ő akaratjára hagyatván. Ekkor időssebb Benko Istv.[án] és Enyingi Dániel urak Debreczenbe járván bizonyos városi dolgok elintézése vegett Juranyi Sámuel haza hozták, ki is más nap a' gyűlésben, oda nyilatkozott, hogy még [egy] évre a' bécsi hit tudomány intézetébe kívánna menni; ha a' Ns ekklésia neki e végre szükséges költséget költsönözni szíveskednék, a' mit az Ns ekklésia készség[g]el teljesített.

Uj legkissebb oskola. De bejelentetvén egyszersmind az is, hogy az oldal oskolákba már nincs hely a' nagyon megszorodott gyermekeknek, mire nézve tanácsos volna, a' város alsó végén egy új iskolát felnyitni; de mivel ekkor az ekklesiának sok elkerülhetlen költségei voltak, az oskola építés jobb időre halasztatott; mindazonáltal addig is a' dolgon segíteni akarván, kibérlelte a' Ns ekklesia a' parochia szomszédságában lévő Sztupár féle házat, még pedig a' legkissebb 's a' templomhoz közelebb lakó gyermekek számára. Stofan György elébb Jurányi Ádámnál utóbb Kollman Samuelnél volt jeles segéd-tanító abbéli kérelemmel folyamodott a' Ns ekklesiahoz, hogy őt az oldal oskolába rendes tanítónak fogadni méltóztatnék. El is fogadta de csak ideigleni tanítónak egy évre próbatét végett, és a' többi praeceptorokkal egyenlő fizetésre havonként 10 Vft és minden gyermektől 1 Vf. Ő tehát mindjárt ez évben a' Sztupár féle házban kezdett tanítani, kosztal pedig tartottak némelly jóakarói: ugymint Kollman Samuel, Kralovanszky András,

175. oldal

1824

Blahunka János, Diósy Tamás 's több urak hetenkint egyszer. De egy esztendő lefolytával átvitetett ez az ő oskolája a' Tímár most Hankovszky féle házba, melly szinte egy évre volt kibérelve. Hála és dicséret azon keresztény indulatú híveknek, kik a' közjót és ezen tanító szerenségét akként előmozdítani szívesek valának.

A' torony salugatere befestetik. A torony és templom biztosítása tekintetéből csináltattak vas salugaterek, de mivel a' vasat idővel a' rozsdá megemésztí, jónak találtatott azokat befirnazjoltatni 's befestetni, még pedig egy ügyes nyerges által. Azért Sadeberg Kristoffal olly alkura lepett az ekklesia, hogy ő a' tornyon lévő salugatereket befesteni tartozik, 200 Vftért. A salugater összeséggel négy, mellyeket jóféle neogrün tiszta és legszebb festékkel tulajdon szerszámaival fog befesteni, a' festéknek egyformának és a' munkának egy hónap alatt késznek kell lenni, egyszersmind a' salugatereken lévő rósdát letisztítani, és egész munkájának állandóságáért tíz esztendeig jót állani köteles lesz. Minek nagyobb hitelül adott magáról kötelezvényt Sept. 14 1824. A toronyban volt kémény is veszedelmesnek találtatott a' templomra nézve, azért egy Deputatio menet azonnal a' helyszínére a' dolog miben létét megvi[z]sgálandó. Megjegyzésre méltó a

Rector uraknak abbéli panaszuk mi szerint nyári időben, mikor az oskolás gyermekek elszélednek, gyakran az isteni tiszteletet és temetésekét éneklés nélkül végezni kéntelenek, nem lévén mendikás, kérték tehát az ekklesiát, hogy állandó mendikások tartására nézve intézkedni méltóztatnék. Mire a' presbyteri egy mendikási pénztárt, és tápláló intézetet talált szükségesnek, de a' melly mind e' mai napig nem létesült; és a' mendikások tartása ügyében már ezelőtt kinevezett biztosságnak egy célirányos terv kidolgozását újonnan ajánlotta.

Ezen gyűlésben t. i. Jun 30 a' már elmenendő Schulek Gasp:[ár]

176. oldal

1824

lelkész bizonyítványt vett, ki, az ekklesiától, Farbaky Dániel lelkész pedig éppen ekkor lépett házasságra, tisztességes Bukva Anna Rozalia kisasszonnyal.

Segédpap. Egyik lelkész T. Greguss Tamás aggkora miatt már igen gyakran gyengélkedett. Ezt méltó figyelembe vévén, kivált a' felügyelő úr, ki a' presbyteriumban felterjeszté, mikép[p], hanetalan T Farbaky Dániel betegségbe esne, a' köz isteni tisztelet és a' papi működéseknek megszűnni kellene. Azért Sept 1^{én} Homolya János hittudomány jeleltje Segédpapi hivatallal megtiszteltetni rendeltetett. A meghívó levél melly néki küldetett 300 Vft, évnegyedenként fizetendő fűtést, tisztességes tartást és 12 font gyertyát foglalt magában. Lakása a' capelluniában. Ezen meg ekkor testi lelkileg egeszseges ferjfiban ekklesiánk derék káplánt,

lelkészeink serény segédet nyertek, ki is itt három egész évig és mint egy négy hónapig futotta hivatali pályáját. Élet rajzát, és egyéb személyét tárgyazó vonásokat lásd az 1828^{dik} évben. Itt most már igen nagyszerű történet tűnik fel előttünk. Valamint t. i. a Superintendensi visitatio egyházunkra, úgy a' Nyíregyházi szabadalmas városra nézve, igen érdekes ezen évben:

A' Nagy-károlyi Gróf Károlyi uraságtoli kiváltság

Néhai Benkő István úr mint ezen városnak (ekklésianknak is) számos esztendőig, mindkettőnek előmenetelére viselt előljárói, 's ekkoron is főbírói hivatala alkalmával, az ő mély és előre való látásánál fova észre vévén 's megtudván azt, hogy a' Méltóságos Gróf Károlyi családban a' már Gróf Windisch-grätzhez férjhez ment gróf kisasszony³⁰⁶ három férfi testvérjeitől u: m: Nagykárolyi Gróf Károlyi Istvan, Lajos és György uraktól annak fogva, minthogy ezek is már a' törvényes időbe lépendők valának,³⁰⁷ osztálybeli illetőséget kívánna,³⁰⁸ 's megtudván, hogy a' mennyiben ezen ifju Grófok leány testvéreiket, csupán készpenzzel szándékoznának kielégíteni, 's annyi kész pénz pedig hir-

177. oldal

1824

telenében – kikerülni kívánt kölcsönözés nélkül a' köz cassájokban nem talaltatna, ezen 's némelly más okoknál fogva tehát úgy vélekedett, hogy éppen most, míg t. i. az örökösök között az osztály meg nem tétetne, érkezett légyen be azon időpont mellyben ezen város közönsége a Mtgos Gróf Károlyi háztól is leendő maga kiváltságát előmozdítani és sürgetni lehetne.

Minekeltte tehát ezen kinézését (N[s] Benkő István úr) egynehány hoz[z]á közelebb eső igen kevés 's meghitt emberein kívül, a' város közönségével közlötne volna, személyesen megkereste a' grófház nagyobb tisztjeit, 's ezek előtt kinézését kijelentette, tanácsadásokat 's pártfogásokat kikérte 's így annak utána a' város köz gyűlésében előterjesztette, ahol is ezen cél igen óhajthatónak lenni találtatván, nemcsak elfogadtatott közakarattal, de meg is határozatott, hogy egy illy igen fontos nagyszerű tárgyban a' városnak minden egyes lakosa, közhírré tétel által tudósítassék, sőt hogy ezen sokaságnak is egyes e tárgybeli akaratjok megtudathassék, mindnyájan szinte köz felszollitással egy meghatározott napon a' város udvarába rendeltessenek. A mi valóban meg is történt, és igen számosan összegyűlének a' lakosok 's megegyezéseket olly nyilván jelentették, hogy még azon ferjfiuk is kik személyesen megjelenni akadályoztattak, feleségeiket küldötték el a' váltságban megegyezésök kinyilatkoztatására.

Ezeknek illy formán történte után, nem vólt egyéb hátra mint a Mtgos ifju Grófokhoz esedező levelet nyujtani, hogy valamint már a' Mtgos Gróf Deseöffy Familia maga osztatlan felerészéről ennekeltte mintegy 20 esztendővel örököt vallott, ezen város lakossai részekre; úgy ők is hasonlót magok szinte osztatlan bitokjok felerészével tenni méltoztatnának. A Méltóságos Grófok hajlandóságukat nyilatkozván, a' város keresésének elfogadására, azonnal alku nyittatott meg, melly kevés időre 730.000³⁰⁹ Váltó forintban megallapittatván. Jurium Director T. Rethei

³⁰⁶ Pontatlan információ! Károlyi József leányai: Mária Anna (1793–1848) gróf Franz von Königsegg–Auendorf felesége, Jozefa (1803–1863) gróf Joseph von Trauttmansdorf neje, valamint a gróf Sztáray Albert feleségeként elhunyt Franciska örökösei között 1824-ben történt meg az osztály. Részletesebben lásd Fazekas Rózsa írását <http://www.szabarchiv.hu/drupal/sites/default/files/139-150.pdf> 2017. 05. 25.

³⁰⁷ nagykorúak lettek

³⁰⁸ vagyongegosztás

³⁰⁹ utólag a margóra írva: „hétszáz harmincz ezer”

1824

Róth Jó[z]sef úr Pestről Nyíregyházára jöven, itt Aprilis 13^{án} 1824 a' perenális fassio elkészítetett, sol[li]emnizáltatott³¹⁰ 's arra Ns Benkő István főbíró, id Kovács András, 's akkori város fiscalisa dráskóczi Draskóczy János Pestre küldettek, kik előtt is a' két Mlgos Gróf Károlyiak, (mint a' harmadiknak is Györgynek, ki akkor Párisban mulatott plenipotentiáriusok³¹¹) Mlgos Szögyényi Jó[z]sef Personalis³¹² úr előtt örököt vallatanak. Minthogy pedig az egyeségnél fogva, a' jószág resignatioja³¹³ feltételül tétetett az: hogy a' város közönsége a' fassionális summa egy nevezetes részét Sz.[ent] Mihály napra³¹⁴ okvetetlenül lefizesse, annyi pénz pedig a' város Cassájában nem lévén, bár azt nagy ügyel bajjal 's csupán procentutiók³¹⁵ mellett, 's ezt is Benkő István úrnak fáradhatatlansága 's ügyessége által, de még is a' megszabott időre előallitván, a' fent irt deputatio által Pestre az uraság cassájában befizethette.

És így a' jószág is nevezetesen a' Mlgos Grófok e' városban letező osztatlan fele rész birtokjok és curialis erdejök 1824 October havában resignáltatott³¹⁶ T. Erdélyi³¹⁷ N.[agyságos] Bonorum director³¹⁸ úr által, ki is igen számos meghívott vidéki szomszéd uraságok 's a' T. V[ár]megye küldöttsége és számtalan lakosok jelenléteben, a piaczon, a' RCath: templom éjszak napkeleti szegleténél, a' város előljáróinak kinyilatkoztatta a' Mlgos Grófoknak szándékjokat 's e' város kebelébe lett kiküldetése czélját. Mire a' T V[ár]megyei küldöttségnek szószólója T Dési György főjegyző a' T. V[ár]megye részéről köszönetét jelentvén, arra a' város részéről ennek fiscalisa draskóczi Draskóczy János hálaadó köszönetét ezen szavakban nyilatkoztatta: „Tekintetes Bonorum Director Úr! Ezen város közönsége a' midőn T. úrnak kezeiből a' resignált jószágot ezennel átalvanné, a' Mlgos Gróf Károlyi háznak, mind azon kegyes[s]egeért és parfogásaiért, mellyet szárnyai alatt ezen közönségnek eleitől fogva mind ekkorig tagadhatatlanul tapasztalnia szerencséje vala,- és a' mellynek valamint kezdetét úgy ed[d]igvaló és mostani alapot

1824

is, egyszóval csaknem egész lételét köszönheti, mindezekért magát és jövendőbeli maradékit örökös háladatosságra érezvén lekötelezettnek lenni a' midőn általam ez alkalmatossággal is hála[a]dó alázatos köszönetét tenné, önnön érzéséből eredő kedves kötelességének tartja a' Mlgos Gróf Károlyi familia szakadatlanul való virágzásáért ezentúl is könyörögni, és ez uttal is magát, valamint ezen város előljáróit és lakosait jövendőre is Mlgos Grófi familia nagyra becsült kegyességébe és szívességébe továbbra is alázatosan ajánlja.

Ezeknek ekképp lett végzése után Bonorum director úr, a város előljárói, és igen sok nép, kocsikon, szekereken, lóhaton, a' major melletti erdőhöz menének, s itt Bonorum director úr, egyik fáról egy darabka tölgygalyat leszakítván, az erdőnek is resignatioja jeleül, ezt a' város előljáróinak kezekhez átadta.

Ezen második kivaltság alkalmával szentegyházunkban is tartatott ünnepélyes isteni tisztelet. Óltar előtt szolgált az éppen akkor itt mulatott T Karlovszky Jó[z]sef fő esperes, szent

---

³¹⁰ megünnepeltetett

³¹¹ teljhatalmú megbízott

³¹² személynök, a király személyét képviselő udvari méltóság

³¹³ a javakról való lemondás

³¹⁴ szeptember 29.

³¹⁵ percentualis = százalékos, itt százalékos kamatra felvett kölcsön

³¹⁶ itt kihirdettetett

³¹⁷ Erdélyi János

³¹⁸ jószágigazgató, uradalmi tiszt

beszédet pedig tartott T. Farbaký Dániel Efez 5, 15 kk.³¹⁹ verseiből arról: Mikép[p] kell a' keresztény embernek szabadságával hasznosan élni? azaz mellyen embereknek kell lennünk ha szabadságunkat haszonra fordítani akarjuk? mutogatta: hogy Istenfélők, jó erkölcsűek, igazságosok, egyetértők, jól gazdalkodóknak kell lennünk; egyszersmind röviden érinti, hogy Nyíregyháza 1637^{dk} körül hajdu városoknak volt egyike, azután az idő mostohasága és háborúk miatt elszegényült 's faluvá lett, illy állapotban maradt 1753^{dk} esztendeig. Ekkor Gróf Károlyi Ferencz ezen pusztán gyarmatot kezdett alapítani, és kivált evang: tótokat óhajtott itt megnépesíteni, hogy Nyíregyháza már 1786 vásári szabadalmat nyert – 1803 Gróf Deseöffy háztól magát kiváltotta, és már ekkor hasonlót akart volna tenni Gróf Károlyi családnak felerészére nézve is, ha ez olly felette nagy summát nem kíván vala, jelenleg már

180. oldal

1824

Gróf Károlyi háztól is tetteleg kiváltotta magát, 's ezen szavaira a' templom körül ki állított mozsár ágyúk keményen durrogtattak.

Némelly érdekesebb tárgyak:

Kerületi fő felügyelő. Méltóságos Sturman Márton Cs. K. Tanácsos kerületi fő felügyelő hivataláról lemondván miután ezen hivatalra voksolas megrendeltetett volna eklésiánk részéről T Deseöffy Tamás, Szirmay András, és Szirmay Ádám candidáltattak, ezen év December havában. De a' tisztelt úr nagy kérésre unszolásra még továbbra is hivatalában megmaradt, viselvén azt egészen 1842^{ig}, míg végre a rosnyói kerületi gyűlés őt azon kéreessel megtisztelte, hogy aggkora 's gyöngékedése miatt a' gyűlésekben meg nem jelenhetvén, hivataláról lemondani, 's annak czimét haláláig megtartani méltoztatnék.

Oskoláztatás. Risz Pál fő esperes arra inté 's kéré az eklésiákat, hogy a' kis gyermekekre, kik oskolába járni tartoznak, szoros felvígyázás legyen, hogy el ne maradjanak, 's mind illő, 's megszabott módon az oskolákba hajtassanak be.

Ekklesia cassa. Jo'séffy Pál Superintendens tapasztalván, hogy sok egyházakban a' számadás nem igen pontosan sőt rendetlenül is vitetik, a' hol például a' gondnokok magok, helybeli lelkész, és inspectornak legkissebb közbenjárás, és így minden controleria³²⁰ nélkül kezelik az eklésia cassáját, és a' számadást minden bizonyosság írások nélkül zavarják, a' pénzt gyakran minden biztosítás nélküli, sőt még kötelezvény nélkül is kiadják, vagy a hol számadást megtevén minden jegyzékeket, s másokat ismét magokkal visznek el a' nélkül hogy a' bévett 's kiadott pénznek 's költségnek valami külön számadási könyvben csak legkissebb nyoma is volna, vagy pedig a' hol a gondnokok több évig semmi számadást nem tartanak, 's azalatt elhalnak mindeneket legnagyobb zavarban hagyván, vagy a' hol az eklésiai számadások nyilvánosan a' gyűlésben soha sem tartatnak 's közvi[z]sgálat

181. oldal

1824

alá soha sem esnek mint sok fiók egyházakban: a' kerületi két főnök ezt tapasztalván, hogy a' cassák sok eklésiákban illy rosszul kezeltetnek és azért sok eklésiabeliek nem ajánlanak semmit, az egyház értéke évről évre fogy, 's kerületi illetőseget sem képes lefizetni, az espereségekbe kebelezett eklésiákat hathatósan felszóllították a' cassának fontos és lelkiismeretes igazgatására, kitzúzvén egyszersmind egy tabellát, melly szerint a cassa egész állapotja évenként íratnék, és mindenkor a' helybeli lelkész által az esperességi gyűlésre tisztában vi[z]sgálat alá hozatnék fel (az említett tabella az esperességi Jegyzőkönyv 41 lapjan olvasható).

³¹⁹ „Jól vigyázzatok tehát, hogyan éltek; ne esztelenül, hanem bölcsen”

³²⁰ ellenőrzés

A mi ekklesiánkban jelenleg, mint az előtt is szigoruan vi[z]sgálatnak évenként a' számadások, mindenkor jó rendben találtnak, és még is mutatkozik itt ott némi bizodalatlanság, mintha a' cassa lelkesméreatesen, a' tökepézenek igazságosan nem kezeltetnének. Ennek ugyan tulajdonképpen oka az ekklesia szükségének 's költségeinek nem tudása, de éppen kellene azokat minél többekkel tudatni 's megismértetni, 's ha valamiben, tehát az ekklesiái számadásban kívánatos nagyobb nyilvánosság.

Kegy: K. intézvények, ezen év Aug 31^{én} tárgyazzák az oskolákat és nevelést. A N. M. Helytartó tanács parancsolja, hogy az evang. főtanodáktól oda felküldendő lajstromokban az osztályozás, kivált erkölcsre nézve pontosabban és ok adással együtt jegyeztessék és a' catholicus ifjak, a' legfelsőbb királyi rendeletek ellenére az evang: oskolákba bé ne vetessenek, továbbá hogy irassék fel, minden oskolától a' köz vi[z]sgálatnak mikor? és a' nyári szünetnek meddig? tartása, jelenti egyszersmind.

Hogy ő Cs: K: Felsége a' Bécsben létező evang hittudomány intézetére évenként kiosztandó 30 Stypendiumot a' királyi pénz tárából legkegyelmesebben rendelni méltóztatott olly renddel: hogy 8 candidátus ötven pengő ft; 10 cand: nyólczvan pengő ft; és 12^{en} t. i. a' kik szegények és magokat kitüntetőik száz pengő forintként kap-

182. oldal

1825

janak. És így ő Felsége ad ezen bécsi intézetünkre evenkit 21 400 pft.

Ez volt ekklesiánk virágzásának eddig tám legszebb éve. A' fa gyönyörűen virágzott, de sok szép 's tökelletes gyümölcsöt is termett, a' házi család élvezte édes ajándékait, de a' kik ápolva tisztogatók, az idő viharai ellen támogatva lekonyuló ágait, ezeknek híves árnyába pihenének most nyugottan, a' munkások is szintén részesülvén édes jutalmában, és senki nem irigylé tőlök, sőt a' mellette elmenők is bámulva györnyörködének ez áldott fában. Mi rejlik a' jövendőben senki nem tudja, emberi sejtelem merő homály, annyi tagadhatatlanul igaz hogy a' messze jövendő nincs még készen és nincs végzet, minden meg csak a' jelenben készül, jó, mint ro[s]sz sors. Milly szerencsések vagyunk mi kik e' könyvet írjuk, hogy még a' jövendőben is sokat a' mi jó hasznos üdvös szemmel látunk 's azt itt legalább vázolhatjuk. Mit rejt magában az

1825^{dik} év

Uj Presbyterek. A belső tanács és Presbyterium közt Schulek Gáspár lelkeszsége alatt volt külömbség már megszűnt. Az elválasztott tagok egyedül a Presbyterumban tanácskoznak. De ezek közül már többen kihaltak kiknek helyébe Mart 9^{én} tartatott gyűlésben uj tagok neveztek ki, névszerint: Ns ifj Kovács András, Simko György, Pósonyi János, Ns Kovács Ferencz, Balla Samu, Nalevanko Dániel, Maurer Mátyás és Nagy Pál. A' honnan látjuk, hogy ez az egyházi testület bizonyos időkben, de többnyire számadás napján maga magát kiegészíteni szokott, az ekklesiabélieknek minden befolyása nélkül.

Dél előtte kétszeri isteni tisztelet tartása tót nyelven. Evangelikusaink ezidőszakban igen buzgók és áhíatosok valának, a' templomot olly híven és olly számosan látogatók hogy abban már nem is fértek. Ezt tapasztalván az egyházi előljáróság, a mint egy részről e' jelenetnek örült, ugy más részt kéntelen vala

183. oldal

1825

ebben módot keresni, 's legjobbnak látá, miszerint az isteni tisztelet vasárnap és innepnapokon délelőtt kétszer tartatnék. Melly egy kissé nehéz dolognak bővebb megfontolása[ra] 's előtervezésére azonnal egy deputatio neveztetett ki mellynek tagjai valának a' lelkészek és oskola tanítók, felügyelő és gondnok, Manyik Péter, Sullyan Jo[z]sef, Dióssy Tamás,

Benedikty Dan:[iel] Pósonyi János, Kovács Ferencz 's több urak. Ezek a' kétszeri isteni tiszteletnek tekintetében illy módot találtak legjobbnak: mellyszerint a' halotti prédikációk mellyek eddig mindenkinek ha kívántatott tartattak, és nagy akadályára vóltak gyakran mind az isteni tiszteletnek mind a' tanulóknak töröltessenek el, úgy azonban, hogy mindeneknek kik egy hét alatt temettetnek el, csak egy prédikáció még pedig pénteken reggel tartassék vég tiszteletökre és senkinek ki a 15^{dik} évet még nem érte volna el – mindazáltal az ekklésiában kiszabott stola minden halottól külön 's rendesen megfizettetvén, de a' presbyteriumban vagy a' városi közönségben halála előtt szolgálónak, valamint az ő feleségének is ha az kívántatnék még is csak ugyan külön kell prédikálni és a' halottnak rövid élet rajzát a' háznál is elmondani!! Továbbá mivel a' délelött kétszeri prédikálás miatt az úri vacsora kiszolgáltatása lehetetlen ez tehát vasárnap helyett hétfőn és ünnep napok helyett az azokat megelőző pénteken vagy szombaton reggel szolgáltatassék ki!!! Minthogy pedig illy kétszeri isteni tisztelet által a' rectorok dolguk is majd igen megszaporodik, egy cántor tartása jöve indítványba, ki egyek isteni tiszteletnél orgonálna és egy oldal oskolát tanítaná, azomban addig is próbálják meg a' rector urak legalább egy évig, hogy fog menni?!! A' lelkész uraknak ezáltal megkettőztetett dolguk számba nem vétetett, sem az a' körülmény hogy dologtevő napokon a' sacramentomnak³²¹ közkiszolgáltatása ennek mintegy hátra tétele 'sat. Ezen tervet melly alkalmasint Majus havában dolgoztatott ki, Augusztusban a' kerületi gyűlésre ment deputatusok közölvén a Superintendens ural, ennek az úri vacsorának hétfőre

184. oldal

1825

áttetele teljességgel nem tetszett, 's azt helybe nem hagyta, a' mire a' szent egyház azt határozta, miszerint a' gyónás, mindég vasárnap még pedig Sz. Mihály naptól Sz. György napig³²² reggeli 6 óraker, Sz. György naptól pedig Sz. Mihály napig minden negyedik vasárnapon midőn t. i. egyik isteni tisztelet elmaradand 7^{től} 9^{ig} tartassék. A rector urak is vonakodtak vasárnaponként délelött kétszer minden díj nélkül szolgálni, mire a' presbyterium határozá hogy kiki közülök a' maga hetében – ezt kívánván ekklésiánknak jelen állapotja 's körülállásai – vasárnaponként délelött kétszer szolgáljon, vagy magok közt más olly rendet szabjanak melly az ekklésia céljainak megfelelő!! Így az az indítványozott kétszeri tót isteni tisztelet igen sok akadályokra talált, maga a' délelötti idő rövidsége is ellenkezővén azzal, és nem valósulhatott, de sürgetős egyházi dolgok közbejövételével a' terv az óhajtás is félre vettetett.

Kút az udvarok mesgyéjén ekkor ásatott 's készült, mely T Farbaky Daniel és Tregjár Pál uraknak szolgál; ekkor a' Ns Ekklésia néhai Nagy Sámuel lelkész özvegyének 30 Vft fizetett ki egy földtekéért.

Harangozás iránti rendelés. Junius 19^{én} tartatott helybeli gyűlésben tekintetbe vétetvén az, hogy a' sok harangozás által nem csak a' harangok de a' torony is romlik, és hogy sok ekklésiákban szokás a' harangozástól fizetni, ezt a' Superintend[ens] úr is visitatiókor ajánlván ekklésiánknak, olly rendelés hozatott: 1-12 éves gyermekeknek, csak két kisebb haranggal temetkezés alkalmával harangozzanak 6 xr, a' ki gyermekét nagy harangszóval kíván temettetni fizet 5 Vft, minden rendkívüli harangozásért szintén 5 Vf.

Krmeszky György vólt ideigleni oktató, Junius 29^{én} vett búcsút ekklésiánktól, melly neki 50 Vft úti költségül és Eperiesre fuvart adott.

Alvégi oskola. Több izben elismertetett már

---

³²¹ sacramentum = oltári szentség

³²² szeptember 29-től április 24-ig

1825

szüksége egy új iskolának a legkisebb gyermekek számára. Aug 22^{én} e' következők küldettek ki egy arra alkalmas helyet keresni: Ns Dióssy Tamás, Mányik Péter, Sulyan Jó-[z]sef, Kralovanszky András és Nalevanko Mihály. Azonban ezen deputatio még semmi házhelyet ekkor nem vásárolhatott, a' Sztupar féle ház felmondattván, más házat iskolának valót kelle keresni.

Lelkész keresése. A' meghalálozott Greguss Tamás lelkésznek helyébe más prédikátor egy olly egyed, ki képes volt tót, magyar, és német nyelven szolgálni szükségeltetvén az ekklesiában Sept: 25^{én} kiküldettek Mányik Péter, Huray Pál, János és Ns Kovács Ferencz urak illy lelkészt keresni. Kik miután több helyen megfordultak volna, végre Selymeczbálya'ra is elmentek Szeberinyi János ottani tót ajku lelkészhez, 's ezt ekklesiánkba legalkalmasabbnak találván meg is hívták. Haza jövéen (velök T Jurányi Sámuel úr is) az ekklesiának mindenek felett ajánlottak a' fen[n]tisztelt urat, ki ennél fogvást levél által próba prédikációra meghivatni rendeltetett. Ez a' rendelés megmásoltatván, October 23^{án} Szeberényi János lelkész egy akarattal prédikátornak elválasztott, az elválasztás a' templomban nép által megerősített, a' meghívó levélbe az is tétetvén, hogy magyar nyelven is prédikálni, és jövendőben is, ugy a mint ekklesiánk szükségei megkívánandják, szolgálni köteles lészen.

Jurányi Sámuel professor. Ugyan csak October 23^{án} ő mint már rég az oktatói hivatalra elválasztott egyed, köz akarattal abban megerősített, olly formán hogy rhetoricát, syntaxist, grammaticát, sőt ha szükség volna donatust is tanítson, minden negyedik vasárnap, és sátoros ünnepek második napján magyar nyelven predikáljon. Az oktató úrnak ajánlott meghívó levélben áll 300 for p.[engő]p.[énz] exclusive ad personam;³²³ alkalmas lak, négy köből búza, és tíz köből gabona, négy öl tűzi fa, négy szekér fűtő. Azon felül a' tanítványoktól tanításdíj, a helybéliektől 30 xr pp, a' vidékiektől 1 ft pp, névnapi ajándék

1825

minden tanulótol tetszés szerint; és az iskolai bizonyítvány kiadásáért fizetendő taksa. Mivel pedig Jurányi Sámuel a' bécsi theologicum intézetben lévén bizonyos summát e' végre az ekklesiától felvett, és annak lefizetésére magát le is kötelezte határozottat, hogy ezen költségnek lassankénti lerovására évenként a maga salariumából 50 ftt pp. az ekklesia cassájában hagyjon. Így az oktató October 24^{én} hivatalába beigtattott az iskola igazgatóság jelenlétében és Advent³²⁴ második vasárnapján tartott legelső magyar beszédet reggeli 7 órakor, ekkor újonnan kezdődvén a' magyar isteni tisztelet, miden hónapban még csak egyszer, de miután Benczur Sámuel prédikátor eljött havonként kétszer tartatott. Most tehát már 17^{dik} éve, mióta a' tisztelt oktató ezen szentegyházban nagy haszon[nal] és sikerrel munkálkodik.

Jurányi Sámuel életrajza. Én Jurányi Sámuel születtem Nyíregyházán 1804^{dik} év Febr 20^{án}. Szeretve tisztelt szüleim: elfelejthetetlen jó atyám néhai Jurányi Ádám, ezen nemes egyházban nagyobb leánykák[nak] számos évekig volt rendes tanítója, és még élő édes anyám Schmal Er-[z]sébet, néhai tisztelendő Schmal Sámuel helybéli lelkész leánya, célirányos neveltetésemre minden figyelmöket 's gondjukat fordították. Gyermekségem első éveiben kedves atyám oktatásátul függtem, 's hon megtanulván valamennyire az olvasást, némelly szent történeteket, és egy kis írást Mihoky Mátyás helybéli nagyobb fiuk oktatójának gondviselés[ér]e adattam. De nem sokáig részesülhettem ezen tiszteletre méltó aggastyán bölcs oktatásában, mert csak rövid ideig tartó de súlyos betegség véget vetett érdemteljes életének Sept 30^{dikán} 1811^{ben}. Hűséges és szeretett tanítójától megfosztatott kis sereg ideiglen egy Boczko András nevű segéd

³²³ kizárólag személy szerint

³²⁴ karácsony napját, december 25-ét megelőző negyedik vasárnaptól karácsonyig számított időszak

tanító vezérlésére bízott, itt folytattam, a' latin nyelv elemeinek már Mihoky alatt elkezdett tanulását, még ezen iskola rendes tanítójának Szebenből meghívott Burghardt Mihálynak gondos kezei alá jutottam 1812 Jan 20^{án} ugymint

187. oldal

1825

a' fent tisztelt tanítónak beiktatása napján. Itt más fél esztendeig kívánt foganattal folytatván tanulmányimat, minekutána a' latin nyelv elemein túl estem volna, a' nyelvtudományi osztályba áthelyeztetve lévén Karlovsky Jó[z]sef Professor, 's ennek 1815^{ben} Febr 17^{én} Rosnyóra, mint leendő oktatónak történt elmenetele után, Greguss Tamás Káplán és Professor oktatásaiban részesültem 1816^{ig}. Elvégezvén a' nyelvtudományi osztályban két évi pályámat, további tudományos 's erkölcsi kimiveltetésem végett az eperiesi collegiumba küldtettem 1816^{ban} hol is két évet a' szókötési osztályban nagy haszonnal töltöttem. Az itt lefolyt időmre visszaemlékezés keserűséggel vegyes öröm érzéseket gerjeszt szívemben. Mert ha meggondolom, az 1816^{ik} bekövet[kez]ett nagy drágaság miatt, milly nagy és számos szükségekkel kellet[t] megküzdennem szüleimnek tőlök kitelhető minden segedelmök mellett is – még most is fáj; de ellenben ha vissza tekintek azon órákra, mellyeket igen tisztelt és szeretett tanítómnak Keresztessy Sámuel Professornak társaságában töltöttem, 's kinek soha meg nem hálálhatom ream foganatosan hatott oktatását, 's körültem tett atyai fáradozását. Még Eperiesen létemkor értésemre adta kedves atyám, hogy másák e' dicső helyét oda kell hagynom, 's a' német nyelv megtanulása kedvéért a' késmarki vagy Lőcsei tanodába elköltöznöm. Áldást mondván a' kies fekvésű Eperiesre tisztelt tanítómrá és barátimra Lőcsére siettem, hol az oktató urak pártfogását nagy mértékben tapasztaltam, 's 1818^{tól} 1824^{ig} az ékes szónoklatban, bölcsészetben 's isteni tudományokban Müller György Kupecz János, Osterlam Keresztély és Sándor György Professorok tanításait hal[í]gattam. Ez idő alatt Sumniczer János és Wilmos Knott Victor, Petróczy Eduard és Pál, Mariassy Menyhért és Losonczy Kar:[oly] nemes ifiaknal mint privat (házi nevelő) munkálkodam, itt létem második évében Ujházi és három utólsóban Roth-Teleki féle ösztöndíjjal (stypendium) tiszteltettem meg; utolsó évben 1823^{ban} pedig a' tápítéletben Seniori hivatalt viseltem. Elvégezvén ezen Lyceumban tudományos

188. oldal

1825

pályámat, haza jöttem 's belső hajlamomat követve orvosi pályára lépni eltökéltem magamat. De ép[p]en ezen időben Schulek Gáspár helybéli lelkésznek Pósonyba mint leendő Professorának történt elmenetele által megürült helyre Greguss Tamás neveztetvén ki, második lelkésznek, ennek helyébe az ekklesia előljárók által Professornak közakarattal választattam, olly feltételek alatt: hogy egy esztendőre a' magyar nyelv alaposabb megtanítása végett Debreczenbe, azután még egy esztendőre további kiképztetésem kedvéért a' nemes ekklesiától nékem kölcsönözött költség mellett Bécsbe mehessenek. Ezen feltételek a' nemes ekklesiától elfogadtatván Schulek Gáspár kíséretében Debreczenbe nemtem, 's ott egy héti mulatásom után Kis Imréhez mint házi nevelő meghivattam, kinél is 10 hónapot kitöltvén, haza mentem Bécsbe menendő! Meglátogattam ez idő alatt rendszeren a Péczy és Dobrossy Professorok tanításait. Hogy végcélomhoz közeledhessek Oct 6^{án} indultam Bécsbe, 's Posonyban 3 héti mulatásom után Bécsbe Oct 30^{án} meg érkeztem; Nov: 2^{án} Wächter Superintendens Consistoriumi tanácsnok és az intézet Directora által, az akademikusok sorába beiktatván, (első félévben) Währich, Leitner, Kanka, Patay Professorok és Hausknecht ref: Superintendens leczkéjét hal[í]gattam; meglátogatván első félévben a' Scholcz, és Meiszner chemiai leczkéjét, más félévben pedig a' fűvészkertben, nagy gyönyörűséggel és haszonnal hallgatván B.[áró] Jaquin botanikai

előadásait.³²⁵ Ugyan azon évben 1825 kivén bizonyítványomat hazám felé indultam a' hova Oct: 10^{én} érkeztem, Oct: 24^{én} hivatalomba beiktattam. Házasságra léptem Aug 26^{án} 1827^{ben}. 'S így Isten segedelmével már 17^{dik} évre, mint rendes oktató és magyar hitszónok működöm e Ns és Sz Ekklesiánál." Írám Nyíregyházán Apr: 28^{án} 1842. ³²⁶
Szeberinyi Janos, Selymeczi lelkész válasza. Ő már a' nála volt küldöttségnek többszöri

189. oldal

1825

kérésére sem ígérte ide jövetelét, de ígérte hogy bizonyosan irni fog. Jurányi Sámuel megbízattatott őt levél által megkérni, a' nemes ekklesia pedig meghívó levelet küldött neki, de el nem fogadta, hanem illy tartalmu levelet írt: „A' nyíregyházi evang gyülekezetnek kegyelmet és békét kíván az Úrtól! Szeberinyi János

Jóllehet már Oct 27^{én} a' nemes egyháznak az ottani rendes prédikátori hivatal tekintetében határozott szándékomat posta által kijelentém; még is kötelességemnek tartottam, még különösen azon levélre is, mellyet mindjárt masnap azaz Oct 28^{án} vettem, illő tisztelettel valaszolni. Ujra tehát alázatosan megköszönöm, a' tiszteletet és bizodalmat, mellyet a' nemes ekklesia irántam azzal nyilatkoztatni méltóztatott, és hogy engem Prédikátorának elválasztott 's meghívott. Szívesen követtem volna hajlandóságomat de ön magamat kelle öntagadással és nagy áldozattal meggyöznöm, ha béresnek, és csak önhasznát kereső papnak tartatni nem akarok. Eleget küszködtem és az itteni ekklesia kéréseinek ellenalltam, kívánván, hogy engem békevel bocsasson el oda, hol magamnak és hozzám tartozóknak kéjelmesebb élet kínálkozik, de végre elszánván magamat és utaimat az Istenre bízván, miszerint lelkemnek békességét vissza szerezhetem, megígértem továbbra is mig Isten akarja ezen egyháznak szolgálni, melly ugyan is ez alkalommal sokfélekep[p] bizonyíta irántam buzgó szeretetét. Azomban meg kell azt esmérnem hogy minden ön magammal küzdésem mellett reám nézve igen leverő vólt, a nyíregyházi templom nagysága, a' magyar nyelv nem tudása, millyen habár tanultam volna is azt, alig szolgálhatnék haszonnal és dicsérettel. Azt tartom pedig hogy nem elég csak a' jövedelmes ekklesiát elfogadni, de szükség magát szigoruan meg is kísértetni, ha vallyon kepesek vagyunk azt tellyesíteni is, a' mit igaz joggal tölünk vár és kíván?

Szíves tiszteletem mellett maradok

Selymeczbányán Nov 3^{án} 1825

Szeberinyi János"

190. oldal

1825–1826

Esperességi tárgyak. Ez évben Jul 20^{án} és köv:[etkező] napon Igló városában tartatott kerületi gyűlésen figyelembe vétetvén az, hogy sok Evang: Egyházak küldöttjeik kegyes ajánlásokat gyujtenek az egyhazi felsőség minden engedelmé 's meghatalm[az]ása nélkül és törvénytelenséget is követnek el: határozattá lón, miszerint ezentúl tilos bármelley ekklesiára is alamisnát gyujteni a' Fő esperes és Felügyelő 's Superintendens uraknak írásbeli engedelmé nélkül. És mivel tűzvész által megkarosított evang: ekklesiák igen gyakran folyamodnak keresztényi segedelemért – minden efféle közönségeknek hathatósan ajánltatott, hogy az egyházi épületeket, ugymint templomot, tornyot, paplakot, oskolát minél elébb a' Bécsi tűzkár mentesítő hivatalnál assecuraltassák.³²⁷

³²⁵ Joseph Franz Jacquin a Bécsi Egyetem tanára, a nemzetközi hírnevű természettudós, az egyetem rektorának, Nikolaus Joseph von Jacquinnak a fia.

³²⁶ utólag a margóra írva: „+ Meghalt 1858. Jan. 17.”

³²⁷ assecuraltassák = biztosítottassák

K. K. Intézkedés. Ő Cs. K. Felsége azon reversalist³²⁸ mellyet Pethő Jó[z]sef ag: hitv: evang közepső Malatini³²⁹ lakos fiu gyermekeinek katholika valláson leendő neveltetése tekintetében adott vólt; részint azért is, mivel a' legujabb vallási törvények szerint illy reversansokra kénszerítés szorosán tilalmaztatik érvénytelennek kijelenteni méltoztatott.- A melly kk: Resolutio a' T Varmegyéhez a' fentebb irt: Pethő Jó[z]seffeli közlés végett küldetett Febr 8^{án} 1825. Mire T. Liptó Vármegye egy járásbeli Szolgabíró küldött Ns Pethő Jó[z]sefhez, ezt tudtára adni, valamint a' Plebanustól kivett már megsemmisített reversálist is neki vissza adni. Minden évét korunknak egyenlő időszakok és ugyan annyi napok teszik, még sem termi meg minden év egyaránt a' jó rossz hasznos vagy eltévesztett cselekedetek bővséget – a' mag egyaránt hintetik el minden tavasszal, de egyformán gazdag kamatot még sem hajt, minden nyáron; miként lehetne azt várni a' historiának majd dus majd silány mezején. De reméljük több érdekest fog elibünk rajzolni az:

1826. év

Az egyházi számadás és cassában régota még Ns Kovács Mihály idejétől ott lappangván elhanyagolt hiány, ennek némikép[p] megvilágo-

191. oldal

1825–1826

titására kineveztetett egy Biztosság, melly is e' tárgyban dolgozatát így adá be az ekklesiának Hiba és zavar a' cassában. Alúl irattak Gráf Sámuel Curátor által mai napon összehivattván a' végett hogy vi[z]sgálnánk meg id: Kovács Mihály úrnak azon 1819 Mart 29^{én} költ 's néhai Pósonyi György urral közös 500 Vft; továbbá 1822^{dik} Febr: 25^{dik} napján költ 's hites társa részére felvett 400 Vft; ismét ugyan azon datum alatt költ 1550 Vft-ről szóló contractusait, melly contractusokon lévő tartozásait fent irt id: Kovács Mihály úr (lehuzván lehuzandókat, és betudván a' betudandókat) kétségbe huzza azt adván elő, hogy azon adóságokba lett esését megfogni nem tudná. „Mellynek kinyomozására 's id: Kovács Mihály úrnak önnön lapantására nézve, mai napon összeülvén 's Ns Kovács Mihálynak Inspectori környülállásait, számadásait (a' melly időbe a' fent irt tartozásai is fundálódnak) elménkben megvi[z]sgálván és visszaemlékezvén, igen jól emlékezünk a' következő környülállásokra, úgymint: hogy 1820^{ban} Febr: 21^{én} id: Ns Kovács Mihály úr ekklesia Inspectorának választatván, akkoron Ns Regulyi Gábor úr mint ötlet megelőző Inspector úr a' számadás után az ekklesia pénzét annak rendi szerint resignalta az uj most irt Inspector Úrnak; továbbá, hogy id: Kovács Mihály úr 1821^{ben} Mart 16^{án} megtévén Inspectori számadását midőn a' pénznek resignatioja kívántatott vólna, publice declarálta mind ő, mind pedig T Schulek Gáspár úr, hogy jót állanak az iránt, hogy a resignalandó summa az ekklesia cassájában találtassék; mellynek is okát kitudván, t. i. hogy mind T. Schulek Gáspár mind pedig Inspector urak magok is kölcsönképpen pénzt vévén fel a' Ns ekklesia cassájából, mellyet köz hírré tenni nem akarnának, jót állások elfogadtatott. A következő u: m: Febr: 25^{én} 1822^{ben} megtévén idősebb Kovács Mihály az ekklesiái számadást, midőn annak bevégzésével igen nevezetes summával adós maradt, eleinten kételkedni kezdett

192. oldal

1826

annak honnan eredésében, de csak hamar annak meggondolására feltallalására ösztönö[z-] tetvén és segítettvén, ezen alkalmatosságal mindeneknek hallatára declarálta, hogy az 1821^{ki}

³²⁸ reverzális = a házasság írásos megegyezése a születendő gyermekek vallásáról vegyes házasság esetén

³²⁹ Hárommalatin/Malatiny, Szlovákia

számadása jó 's helyes vala, 's az ellen semmi kifogás nem vólna, annakutanna pedig egy kised könyvecskét manualis jegyzőkönyvecskét zsebéből kihúzáván mindeneknek jelenlétekben a' Ns ekklesia cassájából lett kiadásait ekképpen találta ugy mint: 1, Adott vala néhai Medveczky János vejének 300 Vft; 2, Felesége számára kivett és adott 400 Vft; 3, Rudics Dániel vejének 200 Vft; 4, Abéczés könyvecskére összeszedett pénzt maga szükségére fordított ugmint 63 Vft; 5, Vetor Jánosnak adott 15 Vft;- 6, Az 1819 Mart 29^{én} költ 500 Vft közös summának interessét két esztendőre ugmint 60 Vft; nehaj Posony György és ő befizetvén, azt le is róttá ugyan de a cassaban effective nem találtatott tehát 60 Vft; 7, T. Szartory Imre úr, a' megégettek számára 500 Vft ajándekozván (melly suma mindenkoron külön szakasztva a' többi summatól Inspectorul Inspectornak resignáltatott, 's végre Ns Regulyi Gábor úr végső számadásakor, az egyvelges ezüst pénzek közzé számított) minthogy az a' perceptióba nem találtatik, kétségen kívül Inspector úr kezénél maradt tehát 500 Vft, öszveséggel 1538 Vft. És így már e' szerint is 1538 Vftokat elősmérvén, minthogy azonkívül a' passionalis könyvekre adott pénzről sem számolhatna 's maga hatalmával több helyekre is pénzt kölcsönözni találtatott; ez okból többször említett id: Ns Kovács Mihály elősmérvén maga is a' cassának általa történt kiadásokból lett hijanyosságát, önként magarul adott contractusok által lekötelezte magát pontos kifizettetésükre, sőt első esztendőben azoknak interessét is, minden kifogás nélkül le is fizette, és csupan 1825^{dik} eszt[endőben] Febr. 17^{én} Nalevanko Mihály curator úr számadásaikor megfordulván azon Capitalisoknak hátra lévő interessei; ekkoron kezdett a' Debitor³³⁰ úr

193. oldal

1826

tartozásairól kétségeskedést támasztani, noha ekkoron is világosan declarálta ujolag is, hogy az 1821^{ki} helyes és kifogást nem szenvedő lett légyen következesképpen azon esztendőbe előforduló 1583 Vft és 12 ½ xrol semmi kérdést és ellenvetést nem tehet. Melly vi[z]sgálás és visszaemlekeztetés hogy a' mi együttülésünkben tétetett megesmérjük 's annak állandóbságára nézve nevünket aláírjuk. Költ Nyiregyházán Febr: 2^{án} 1826 eszt[endő]b.[en] Farbaky Dániel lelkész; Benkő István; Ns Trsztzenszky Mihály; Ns Dióssy Tamás; Huray János; Miskolczy Mátyás; Regulyi Gábor; Sullyan Jó[z]sef; Draskóczy János; 's a t:

Mellék jegyzetek. Melly adósság, bár eddigelé már lerozatott is, a' mint azt tán a' következő lapok fogják tanúsítani; még is szükségesnek itéltük azt a' történetet tudomásul sőt jövőendő óvásul is itt megjegyezni. Kétségkívül ezen kellemetlen tapasztalásnak következtében a' convent azonnal nevezett ki, egy számos előkelő tagokból álló Deputatiót a' nyugtatványok megvi[z]sgálására egyszersmind annak meghatározása végett, mellyek legyenek azok közül felmondandók, és mellyek szokott forma szerint jobban biztosítandók. Ez azóta is már sok izben történt, a' mi az ekklesiai felügyelőségnek éber örködésére mutat, de a' hosszú tűrő atyáskodó de maga iránti szívesség miatt jel[en]leg is nem kevés tőke hever nem a' legbiztosabb helyen. Nevezetes, hogy az Inspectori hivatal dijja, melly mindeddig 40 Vft tesz a' jegyzői hivatalra átvitetett és azóta a' felügyelők csupan ex nobili officio³³¹ fáradoznak.

Lecticale.³³² Martius 2^{án} tartatott helybéli gyűlés alkalmával tekintetbe vétetvén az, a' körülállás, miszerint sok hívek házas fiaikkal együtt laknak, és sok szegények övegyek szolgálatban lévők az ekklesiai fizetés által nagyon terheltetnek az ekklesia mind ezeknek könnyebbségét akarván szerezni szükségesnek találta egy újabb kulcsnak kidolgozását, melly szerint a' hívek az ekklesia Cassába fizetnének. E végre kinevezettek. Ns if: Kovács András

³³⁰ adós

³³¹ ellenszolgáltatás nélkül, nemes elhivatottságból

³³² párbér, egyházközségi adó a lelkész ellátásának céljából

1826

Trshtyenzky Mihály; Ns Kovács Ferencz; Kralovanszky András presbyter urak; kik e' tárgy felett tanácskozván véleményöket e' következő pontokban foglalva az ekklesiának felterjesztették: Minden előkelőbbek négy Vftként fizessenek; A gazdák és mesteremberek kiknek szállások és szölejök, vagy házok és szöllejök van, szintén négy négy Vft; továbbá a' szüleikkel egy kenyeren lévő, és idősb fjak, özvegyek, kiknek gazdaságuk van, nem különben felesék és házatlan mesteremberek 3 Vftként; a' szüleikkel egy kenyeren lévő fiatalabb fjak, szolgák özvegy ferjfiak és asszonyok, kiknek házok ugyan van, de egyéb nincs, tekintetbe vétetvén mindég a' szegénység, két két Vft fizessenek; a' szolgálatba lévő kiknek házok nincs 1 Vft 30 xr; a szegények 1 Vft; a legszegényebbek pedig 30 xrt. Melly tervezett kulcs Mart 12^{én} a' közgyűlésben helybenhagyást nyert, és megerősit[t]etett. Illy ekklesia kulcsot több nézetből, de kivált azon okból volna tám tanácsos legalább minden hetedik vagy tizedik évbe[n] egészen és lelkesmérelesen megújítani, minthogy a' lakosok gazdasági állapotjában igen sűrűen történt változások, így a' szedőkre foképp a' templomra reménylhető adakozásokra nézve is.

Uj oskolának való házhely. Az alatt Martius hó elején tudtára esvén a' Ns Egyháznak hogy a' város alsó végén azon házak, mellyeket már régtől fogva kíván megvenni most eladók, illy jó alkalmat a' köz jóra használva ismét kiküldötte Nalevankó Mihály, Barta Jo[z]sef, Moravszky Márton Presbyterek[et], kik azon házak közül a' legalkalmasabb kettőt 120 Vftn megvették, és az alkut a Ns egyház helybehagyta és megerősítette. És mivel ezen házat még váltsági penz terhelte, Mányik Péter akkori Ekk: Inspector közben járásával a' Ns Magistratus által a' hátra lévő váltság egészen elengedetett. Az egyik házról vagy is félházhelyről szöllő contractus így következik: „Alól is megirt Kocsis György özvegye Markus Anna ezen levelemnek rendiben megismérvén tudtára adom mindenek-

1826

nek valakiknek illik, hogy tehetetlen lévén házam tartására, sőt annak igen roskadott állapotjában igazítására azt eladóvá tettem, és effective el is adtam Ns evang ekklesiának hatvan hét Vftkon örök árán, tisztelt ekklesiának oskola fundusára, a' melly ház egyfelől Bogár János és másfelül Figeczky János házaik szomszedságában vagyon ugy nevezett debreczeni utczában. Mellynek is állandóbb voltára adtam ezen levelemet. Költ Nyíregyházán die 31 Maj 1826 Kovács³³³ György özvegye”. Ezen contractust még Miskólczy Mátyás ugmint ezen város Főjegyzője írta, és Ns Draskóczy János mint Fiscalisa megerősítette.

Prédikátor keresése. A kik e' vegett Zolyom és Nógrad megyékben faradoztak, Ns Regulyi Gábor és Sulyan Jó[z]sef Martius hó 12^{én} tartatott ekk: gyűlésben feljelentették, hogy a' mi templomunkba alkalmas Prédikátort találtak légyen T. T. Kresmeri János Besztercebányai; Benedikty Károly³³⁴ Turopályai; Ferjencsik Samu Szügyi; és Frecska Samu Losonczi³³⁵ lelkészek személyeikben. Kik közzül azonnal T. Frecska Sámuel úr próbatétel végett levélben meghívatni rendeltetett. A tisztelt lelkész Aprilis 3^{án} költ válaszában a' Ns ekklesiának bizodalját illendően megköszönvén abbéli kívánságát is méltányolta és f.[olyó] h.[ó] 15^{én} ugmint Jubilate vasárnapján tartandó próbabeszéddel megjeleni ígérkezett. De nem vala szerencsés köztetszést nyerni. Mire Aprilis 20^{án} más pap keresése végett kiküldettek Nemes Kovács András Nalevanko Mihály és Moravszky Márton Presbyter urak. Még Frecska Samu

³³³ névelírás, helyesen Kocsis

³³⁴ Önéletrajzát lásd <http://pest.lutheran.hu/pest/rakocsaba/atalakitas%20alatt/7publikacioink/rketor%20tart%200001/rketor%209%20fuggelek%20lelkeszek> 2018. 03. 02.

³³⁵ Losonc/Lučenec, Szlovákia

előtt tartott itt probaticumot T Komáromy Jó[z]sef Tokaji Prédikátor, de gyenge tót lévén kivált Sárosi szóejtés miatt, óhajtott siker nélkül. T. Ferjencsik Samuel, bár Szügybe[n] a Deputatio jelenlétében hallotta az oltár előtt éneklését, mindazáltal magyar nyelven nem lévén képes szolgálni czélt nem érhetett. A' küldöttség T. Gedulyi Theodor Jolsvai lelkészt hívta meg próbára, ki nem tudatik, mellyik vasárnap meg is érkezett, de útjában összetalálkozván Gronell Illéssel, ki az ekklesiától küldetett levéllel T. Spissák György SajóGömöri lelkészhez, mellyben ez is próbára hivatott. Ezt méltán neheztelvén Geduli úr eljött ugyan, de eleve kijelenté, hogy ő illy környülállásokban

196. oldal

1826

már nem jöve papi próbatét végett ide. Ez előtt már a' kijel[öl]tek közül Homolya János Cápán tón próbát, de a' hívek nagy része nem voksolt elválasztására. T Spissák György úr is meghívás nélkül bocsáttatott el: maga Gedulyi Theodor beszéde és szép előadása olly átalányos köztetszést nyert, hogy Julius 18^{án} a' Presbyterium által helybéli rendes lelkésznek elválasztatott, mit templomban az egész gyülekezet helyben hagyott és megerősített. Igy a' tisztelt lelkészhez rendes meghívó levéllel küldettek ekklesiánk kebeléből Ns Kovács András, Ns Benedikty Daniel, és Ns Kobilicz Daniel urak, de ő a' meghívást el nem fogadta, sem a' fentebb írt urak kérésére nem hajlott. Mire az ekklesia őt még egyszer meghívó levéllel 's kéréssel tisztelte meg, de ő Julius 30^{án} költ levelében a' vocatornak másodszori átküldetése által, az ekklesiának iránta bizonyított szivességét illően megköszönvén, kéré, ne méltoztatnék azt félre magyarázni, a' mit helyben maradása okául vett légyen, nem mintha az ekklesiának iránta tanúsított bizodalját kevésbé becsülné, de mivel mostani ekklesiájának adott szavánál fogva már illy kívánságnak nem felelhet meg.

Uj oskola épület a' Debreczeni útczán. Majus 28^{án} tartatott ekklesia gyűlés alkalmával miután már a' megvett házak széjjel bontattak volna, kérdé Mányik Péter felügyelő az ekklesiát, minő épületet kíván építeni alsó oskolának? határozatott tehát hogy e' célra két elő szoba, konyha, hatulsó szoba, egy kamara, pincze, 's jó tágas oskola épít[t]essék, és egy istálló. Melly építéshez önként tettek némelly Presbyterek ajánlásokat, ugymint Ns Kovács András egy öl követ, Sulyan Ádám kettőt, Jurányi István egyet, Friderikusz András 5 Vft, Henzsely Ádám 50 Vft; Sinko György 5 Vft, Blahunka János két fuvar, Huraj János egyet, Pápai György is egyet, Balla Sámuel pedig azonkívül fen[n]maradandó kőnek behordatását vállalta el, a' mi telyesített is. Juniusba az építés megkezdődött, az egész ház magasan áll, és így száraz és egés[z]séges, elől és hátulról kőfállal van körül kerítve. Ház helynek hossza éjszak felől 21 öl 4 láb; délről hossza 26 öl 2 ½ láb; szélessége napkeletről 16 öl 2 lab szélessége hátul 10 öl; Épületnek hossza 17 öl 4 és ½ láb,

197. oldal

1826

szélessége 4 öl 3 láb; magossága 2 öl 1 láb. Oskolának belső világa 6 öl, szélessége 3 öl 5 láb. Elöl van 1 nagy 1 oldal szoba, konya hatulsó szoba élés kamara pincze, és azon van egy nagy kamara mellynek ajtaja udvarra szolgál. November 1 napján ezen uj oskolába Stoffan György rendes tanító iktattatott be, ki ezen népes iskolát több évig csak maga igazgatta. Az építést és arra fordított költségeket adatok hijanya miatt bővebben meg nem írhattuk le.

Mihályik Mátyás tanító egy uj oskolában. Az imént tanítójától megfosztatott egyik Abéczes oskolába, melly eddig Sztupar féle házában tartatott, Mihályik Mátyás ajánltatott tanítónak, kijelentvén, hogy a' többi oldal oskola tanítókkal egyenlő fizetésért kész volna ezen oskolát tanítani; és az ekklesia őt ezen feltételek alatt el is fogadta, ugy azonban, hogy semmi meghívó levelet neki nem ígér. Mivel pedig a' mint már fellyebb is említünk Sztupár féle ház felmondattott, a' Ns Ekklesiának más célirányos házról kelle gondoskodni, felszólítá tehát

Hankovszky András Presbyter urat, engedné át e' végre a' maga házát bizonyos időre, kivel is illy egyességre lepett: „Én alulirt tudtára adom mindennek a' kinek illik, hogy én mai napon házamat 's egész épületemet a' Ns evang: ekklésiának 56 Vftkért oskolául használtatás végett átengedtem úgy azonban, hogy azt egy esztendeig míg az arenda tartand, tetszése szerint használja és használtassa, nem tartván fenn magamnak azon éven semmi jogot, még az udvarhoz sem. Miről adom ezen nevem alairásával megerősített kötelezvényemet Nyíregyházán Sept 1^{én} 1826 Hankovszky András; Elottem Pósonyi János Dr.”

E' szerint az oskolai év kezdetével Mihályik Mátyás ezen házban kezde tanítani a' legkisebb 's legközelebb lakó gyermekeket.

Mihályik Mátyás oskola tanító élet rajza. „Én Mihályik Mátyás születtem Nyíregyházán Febr 5^{dik} 1793^{ik} esztendőben; Mihályik Mátyás és Molitorisz Mária szüléktől. Oskolai pályamat Rhetoricaig Nyíregyházán végeztem, 1810–1811^{ig} ezen osztályt Eperiesen is folytatván. Hosszas betegségem miatt csak 1815^{ben} mehettem Lőcsére a' tanulmányok folytatása végett, a' honnét 1817^{ben}

198. oldal

1826

haza jöttem és Ns id. Kovács András úrnál akkori Vármegye magazinális Comissariusánál mint íródeák 's számtartó egész kilencz évet toltottem el. 1826^{ban} a' város alvégén eltöltötven egyik oldal oskola, mellyben Balint Mihály tanított, és a Ns. ekklésia által egy új oskola épít[t]etvén, mellybe Stofan György rendes tanító bevezettetett ennek helyébe én bár minden vocátor nélkül, úgy mint próbára évi 100 Vft és minden tanulótól egy egy forint fizetés mellett 1826 év September hó végén a' hívatalt felvállaltam, 's által mentem Stofan György helyett a Hankovszky féle házba, hol két esztendeig tanítottam. Felépülvén tőszomszédságomban 1829^{ben} az új oskola tanulóimmal új esztendőkor oda átköltöztem ott ismét három esztendeig tanítván. Ekkor már nem tudván magamat mihez tartani, az ekklésia eleibe egy esedező levelet adtam, kérvén rendes meghívó levelet. Mire az ekklésia eddigi igyekezetemet figyelembe vévén salariumomat 450 Vft-ra emelte, de vocatorialis helyett csak contractust ígért, olly bizonyossa tétel mellett, hogy halálomig a' Ns ekklésia kebebében állandó kenyerelem leend. 1831^{ben} Bek féle házba vitették át az én oskolám, hol négy esztendeig laktam. 1835^{ben} a' felső új oskola felépítetvén eddigi lakommal általellenben oda át költöztem a' hol is most hatodik éve hivataloskodom. Írám Nyíregyházán Majus 2^{án} 1842. Mihályik Mátyás” s. k.

Esperességi gyűlés, Mellyre ekklésiánk részéről a' lelkész Ns Draskóczy János, és Trshtyenzky Sámuel küldettek, ezen év Sept 20^{án} tartatott: Itt nevezetes, hogy a Geszterédi fiok ekklésiánkban egy oskolának való házhely, mellyért már annyiszor hasztalan esedezett, még mindeddig bizonyos okoknál fogva, ki nem eszközöltethetett, minél fogva ujolag ezen ügy T Dezsőffy Tamás Felügyelő urra bizatott. Már az az egyházkerület határozata, mely szerint a' lelkészek és oskola tanítóknak ezüst pénzbeni fizettetésök az Esperességben jó móddal eszközöltetni rendeltetett, minthogy az egyik mint másik részről is a' szoros igazsággal igen megegyező. Továbbá nevezetes az, hogy a' prédikátorok és oskola tanítók özvegyeik számára egy pensionalis fundus alapittatni rendeltetett, mire nézve az

199. oldal

1826

Ekklésiánkban a' hívek fejenként ajánlásokra felszólítandók, a' Lelkész és tanító urak pedig évenként két két pfort ezen özvegyi pénztárba fizetni tartozzanak.

Prédikátor keresése. Miután oskoláink jól elrendeztettek volna a' Ns ekklésiának újra kellett gondoskodni egy másik papról. November 5^{én} tartatott gyűlésben e' végre ismét kineveztettek Nalevanko Mihály Balla Sámuel és Ns Trshtyenzky Sámuel, kik Aszód Sz[ent]Márton felé általam az alföldre utaznának. Azalatt egyszersmind T. Reisz Sámuel N[agy]Rőczei

prédikátorhoz is Nov. 12^{én} követekül nevezettek ki, Ns id: Kovács András és ns Kovács Mihály olly meghagyással, hogy magokkal a' meghívó levelet is vinnék el, szóval is kérnek meg a' tisztelt urat. Melly deputatio nem késett de azonnal utnak indult és a' fentebb irt prédikátortól illy tartalmu választ hozott: „A prédikatori hivatalra újabb meghívást, mellyet engem a Ns Nyíregyházi Szentegyház November 14^{én} költ levele nem külömben Deputátus urak által is, megtisztelni szíveskedett, életemnek legszebb történetei közzé számítom, mint már masodsor is irántam tanusított szeretetének jelét nagyra becsülöm. Illy helyzetben reám nézve legfontosabb kötelesség ezen meghívást, mint illő, minden oldalról figyelmesen és lelki esmértesen fontolgatni, nem is tagadom hogy ez nekem, ki jelen állapotommal tökéletesen meg vagyok elégedve igen nehéz dolog volna. Egyrészt azt gondolám mikép[p] én a' Rőcsei ekklesiában Isten segítségével tovább is folytatvan hivatalomat, hasznos lehetek, és mostani hal[l]gatóimnál szíves sokféle képp bebizonyított bizodalmat találok, 's ah[h]oz bár nem felesleg való, de elégséges és fáradozásimhoz szabott jutalmam és élelmem van, másrésztől fontolgatám, hogy a' Nyíregyházi evangelika ekklesiában minden lelkes prédikátor – olly temérdek nép közt – szünet nélkül kimondhatatlan sok munkával, gonddal, örökkévaló e lmélkedés és szólás által, nagyon terheltetik, és szintén hozzatartozóit, kivált apró nevelendő gyermekeit, sőt ön magát is elhanyagolni kéntelen, Hogy a' kölcsönös bizodalom, a mi hivatalunk legfőbb alapja, melly csak megesmerkedés és tapaszt-

200. oldal

1826

talás által megszerezhető annyi 's olly külömbféle élet nemű és szokásu emberek közt aligha lehetséges 's végre hogy az ottani évi papdíj, a' hivatal a' háznép 's kivált gyermekek szükségeihez képest, kiket nagy költséggel a' felső vármegyékbe tanulás végett kellene küldözni, elegendőnek és annyi faradozáshoz szabottnak nem tarthatom. Ezen két okból a' nékem küldetett meghívó levelet el nem fogadtam és mivel a' Ns ekklesiát másképp terhelni nem akartam ezen levelemben az irántam bizonyított hajlandóságát illő tisztelettel megköszönöm.”

Nagy Rőczen Nov. 29^{én} 1826

A Ns és Szent Egyháznak

alázatos szolgálja.

Reisz Sámuel lelkész 's

Gömöri esperes.

Ekklesiánk kegyes adakozósága. E részben az magát kezdettől óta minden időben gyakran kitüntette, majd azokat kik neki némi szolgálatot tettek, majd másokat, kik hozza segedelemért folyamodtak gazdagon megajándékozva. Illy kegyes jótékonyágának némelly nyomai maradtak ez évről is.

Nevezetesen Habdak Mihály segéd tanítónak ön folyamodására, három hónapi fizetését jollehet betegsége miatt nem szolgált, és az úti költséget még is megadatta; hasonlóul Osztroluczky Mihály hittudomány jeleltjének, ki itt prédikált az ekklesia cassából 25 Vft rendelt kifizetni. Ehn János Hanusfalvi prédikátor özvegyét pedig 10 Rft ajándékkal megörvendített. De ezeken felül mennyi kegyes ajánlásokat tett légyen a' mi ekklesiánk, azt sem a' könyv jegyzéke sem az emlékező tehetség elő nem mutathatja.

Kegy: Kir: Intézkvények. Eperiesen a' varosi tanács által kiküldött vegyes biztosság nyomozásából ugyszintén Romai Catholicus Bradács Mihály ügyvéd nyilatkozatából kitudódván, hogy az ő leánya Éva a' már megboldogult nagy anyától az evangelica hit elveiben oktattatott 's így a' catholica vallástól egészen elidegenedett légyen, de ha

1826

evangelika hitben maradnia meg nem engedtetik, tehát a' Római Catholica vallásra áttérendő, 's e' végre őt az atyja a Kassai Püspöknek, ajánlani szándékozik, a' Kassai apácza klostromban Catholica vallásra tanítandót – ez a' leány egyik atyafia házából hol betegsége miatt hált, masnap a' nélkül hogy tudatnék kinek segítségével? és hová lett legyen? eltűnt. Mint hogy pedig ennek a' vallási vak buzgóság által elragadtatott leánynak atyja gyanakodik hogy az valamelyik evangelikus ágostai lelkésznél az innen vagy túl a' Tiszáni kerületben valahol rejtezik; ezennel meghagyatik e' Superintendentianak, hogy a' tractusban lévő lelkészeket tiszti kereset buntetése alatt intse meg, miszerint a' leányt ha valamelyik lelkésznél tartózkodik, fedezzék fel, és útasítsák vissza. Kir: Helytartó Tanács Aprilis 25^{én} 1826.

2. A legfőbb helyen feljelentetvén, hogy az a' királyi rendelet, melly a' törvénytelen ágyból származott gyermekekre nézve még 1820^{ban} kihírdettetett, nemelly Superintendentiák által az illető lelkészeknek parancsolatul ki nem adatott, sőt némelly Superintendentiák midőn t. i. ezen most említett és a' vallás ügyében kiadott más királyi resolutiok megtartására felhívatnak, azt nyilatkoztatják, miszerint minden Superintendentiák nevében, a' legfelsőbb helyen még 1819^{ben} felterjesztett esedezvényre legkegyelmesebb királyi resolutiót várnak: ennél fogva ő Cs: K. Felsége parancsolni méltóztatott, hogy addig is, míg arra a' folyamodásra lejő az óhajtott resolutio, mind a' két felekezeten lévő Superintendentiák a' vallási tárgyban már létező legkegyelmesebb rendeletek teljesítésére komolyan, és kerületként nehéz felelet terhe alatt megintessenek és szorittassanak. Ide értve különösen a' törvénytelen ágyból származottaknak a' Római Catholica vallásban neveltetését tárgyazó legkegyelmesebb királyi parancsolatokat is. Kir: Helytartó Tanács. Budán Majus 19^{én} 1826.

3. Tamadván újra mind az egyházi mind

1826

polgári hatóságok közt kérdés az iránt, mikép[p] lehessen a' Cs. Kir: német tartományokból származott alattvalóknak Magyar országban honosodni, mivel e' részben kiadott legkegyelmesebb királyi resolutio már 1814^{ben} egész Magyarhonban kihírdettetett 's abban világosan kitétettek mind azon óvások mellyek illy német alattvalókat Magyar országban házasodni kívánókat illetik s' így azon királyi resolutiónak szoros megtartásánál fogva e' részben semmi el nem hibázhatik, ezen Kir: Helytartó Tanács a' Superintendentiáknak meghagyta hogy azon elébe írt királyi legkegyelmesebb resolutiót minden elő kerülhető esetekben sinór mértékül vévén magát ah[h]oz tartani köteleységének ismerje. K. H. T. Budán Jun 27^{én} 1826.

4. Ő Felsége legkegyelmesebben parancsolni méltóztatott hogy a' Bécsi evang: hittudomány intézetében ezentúl az oskolai év Junius végével bevégeződvén 1 Septemberrel kezdődjék, nehogy pedig e' folyó évnek korábbi bérekesztése miatt, a' tanulmányokban némelly hijány történjen, a' legfelsőbb helyen az határozatott, hogy ez évben még Augustus közepéig tartassék a' felolvasás; a' következő oskolai év pedig October 1^{ső} napján kezdődjék. A kik tehát ezt az intézetet látogatni kívánják e' f.[olyó] év Augustus hó végeig ott jelenjenek meg, és azon intézet Igazgatóságának bé mutatván a' bolcsészet, keleti nyelvek, hit tudományról szóló bizonyítványaikat, magokat annak rende szerint az anyakönyvbe irassák be.

Királyi Helytartó Tanács. Budán Jul 25^{én} 1826.

Igen érdekes lenne valóba[n] itt e' helyen az 1826^{ban} tett ekklésiai költségeket részletesen de hitelesen is feljegyezve összesámithatni, mert azok bizony tetemes summára rúgnának de azt nem adhattuk. Sok fontos dolgain ekklésiánk ekkor szerencsésen 's óhajtott sikerrel átesett, de egy ügyes lelkészre ez egész évben még szert nem tehetett. Azon Uraknak kik e' végett

fáradoztak az ekklesia köz javát keresve, legyen itt is méltó dicsérettel párosított köszönet kimondva.

De haladjunk tovább és a' megnyílt pályán nyomozzuk az

203. oldal

1827

1827^{dik} év

Történeteit, mellyek ha kevésbé érdekeseznek fognának is találatni, feljegyzésöket mégis a' kiszabott rend megkivánta.

Jutalom Homolya János Segédpapnak. Ő, ki szintén két évig nem lévén Ekklesiánkban csak egy rendes Prédikátor, ezzel együtt kitűnő szorgalommal és készséggel papi körében működött, jeles érdemeket szerze itt magának. De a' Ns Ekklesia is nagy lelkű volt iránta, köszönettel elismervén abbéli érdemeit, őt 200 ezüst forintokkal megajándékozta, melly summát az akkori Gondnok Nagy Pál azonnal ki is fizetett. Óh a' lelkiösmeretes pap vagy tanító, minő a' tisztelt Homolya János is volt, igen törekszik az Ekklesia helyes megelegetését megnyerni, gyakran óhajtván megtudni, mennyire becsültetik az ő igyekezete és fáradozása, melly édes, kimondhatlanul édes élvezet néki, ha szerencsés közdicséretet 's vele való megelegetés nyilatkozatát hallani! hát ha még szerény érdemei tettelegis megjutalmaztatnak, és az Ekklesia illy szegény, tám családos tisztje iránt így jelenti ki szeretetét 's bizodalját: ez valóban erős 's egész további életére kiható rúgó, őt még nagyobb igyekezetre serkentő. Illyen szerencse Ekklesiánkban nagy mértékben Homolya Jánosnak jutott részül.

T. Benczúr Sámuel rendes prédikátornak választatik. Benczúr Sámuel úr eddigelé Bánki prédikátor és Neográdi Alesperes; a' nála volt Deputátiónak nagy kérésére Marczius elején jött ide próbára, és köztetszést nyervén Ekklesiánkban, annak rendes lelkészeül azonnal el is választatott, a' néki átküldetett meghívó levelet elfogadta. A' meghívó levelében foglalt kötelességek és díj így következnek: Vasárnap és ünnepnapokon dél előtt kétszeri isteni tisztelet prédikációval, még pedig a' mint az Ekklesia körülállásai most hozzák magokkal, minden negyedik vasárnap magyar, és évenkét négyszer német nyelven; vasárnapon

204. oldal

1827

délesti szolgálat Sz.[ent]írás magyarázatával, Sz.[ent]Háromsági vasárnapokon³³⁶ pedig katechizállással, hétköznapokon könyörgések sz. írás magyarázatával, úri vacsorának kiszolgáltatása templomban és a' betegeknel, keresztelés, temetés, korosabb halottak prédikációval, kissebkek könyörgéssel, és más kötelességek, mellyeket az Evang. Ekklesiák Coordinatioja, a' jó rend és közjó ajánlanak, és a' mellyeket Ekklesiánk körülállásai jövendőben kívánandanak. És ezt mind közösen a' másik helybeli lelkésszel.

Mi pedig mindezekért ajánlunk évenként fizetendő kész pénzben 500 ezüst forint pénzfolyamat szerint, stólat predikációs temetéstől egy forint és 30 xr énekszóvali temetéstől 30 xrt. gyermek ágyas asszony és menyasszonyok avatásától 24 xrként; esketéstől két fort, a' gyónpénz és offertorium két ötöd részét, mind ezt még most váltóba. Nyólcz öl tűzivát, ötven négy köblös szállásföldet, mellyre nézve szíves kívánságunk az, hogy Tisztelendő Úr felibe dolgoztassa. Kéjelmes lak.

A' Tiszt. Úrnak ezen meghívó levélre tett észrevételei kivonatban: kész pénzben áll 500 ezüst forint: ezt úgy értem, hogy a' summa ezüstbe fizettetik, de ha váltóba lenne fizetendő, azon esetben, annyi Vforint fog fizettni, a' mennyit 500 ezüst forint akkori cursus szerint teend:

---

³³⁶ Pünkösöd utáni vasárnap

reményilem, hogy ezt a' Ns Ekklesia is így veszi. Továbbá, a' Ns Ekklesia azt kívánván, hogy a' szállást felibe dolgoztassam; de ha idővel olly kedvező környüállásokban jönnék, hol nagyobb haszonnal, és hivatali kötelességimet nem mulasztva, én a' szállást más módon miveltehetném és gazdaságomat üzhetném: reményilem, hogy ezt a' Ns Ekklesia nem fogna ro[s]szra magyarázni, 's az által meg nem sérteném. Végre, még két kérésem volna: egyik az, hogy a' szállás már most a' vetéssel együtt nékem adassék át, hogy annak már e' nyáron egész termését vehessem; másik az, hogy a' Ns Ekklesia összel, ha addig magamnak alkalmatosságom nem volna, Bánkra, gazdasági dolgaim elintézése végett menendőnek, alkalmat adni szíveskednék”.

Minden ezen feltételekre a' Ns Ekklesia rá állott, s' azokat tellyesíteni

205. oldal

1827

igérvén, a' fen[n]tisztt. Úrhoz újra Deputációt küldött, ki is April 26^{án} költ levelében az ide leendő átköltözésének napját Május 18^{kára} határozta. Ekkor innét több fuvarok menének el Bánkra, és az új lelkész pog[g]yását számos családjával együtt ide szállították.

Egyházi határozatok. Junius 17^{én} tartatott gyűlésben felolvastatván Risz Pál Hegyaljai Főesperes levele, mellyben Egyházunkat felszólítja, hogy a' számadásokat, és a' cassába fizettetni szokott illetőséget az esperességi gyűlésre, nem külömben követeket is küldeni szíveskedjék. Ezen gyűlésre ifj. Benkő István Felügyelő, T. Benczúr Sámuel, és Ns Trsztyénszky Sám.[uel] egyházi Jegyző küldettek.

Az Oskolai Felügyelőség kérte ezen gyűlés alkalmával a' Ns Ekklesiát, rendelne valami ajándékokat a' közvi[z]sgálat alkalmával a' jó maga viseletű s' szorgalmas tanulók közt kiosztandókat; mire nézve a' már eddig divatozott szokás megtartatni határozatott.

Továbbá, T. Benczúr Sámuel és Ns Trsztyénszky Sámuel megbízattak, hogy az Ekk. Felügyelőjét, Gondnokát és Egyházfiakat illető, 's hivatalukban beigtatáskor elmondandó esküformákat dolgoznának ki: mit tellyesítettek is.

Esküformák: Ekklés. Felügyelőé: Én N. N. esküszöm élő Istenre, hogy én ezen Ns Nyíregyházi Szentegyháznál Felügyelőnek elválasztatván, ezen hivatalomban híven eljárni, az Ekklesiában jó rendet fen[n]tartani, az Ekklesiának és tisztviselőinek jogait óltalmazni, és átalam minden inspectori kötelességeket, a' mint a' Coordinatioban vannak kitéve, lelkiismeretesen tellyesíteni akarok és fogok. Isten engem úgy segéljen, ki atya, fiú és Szent Lélek egy örök Isten, Ámen.

A Gondnoké: Én N. N. esküszöm az élő Istenre ezen egyházi gyülekezet előtt, hogy én a' Ns Nyíregyházi Szentegyházánál Gondnoknak elválasztatván, ezen hivatalomban híven és pontosan eljárni, ezen Ekklesia javát keresni, különösen a' templomra 's egyéb ekklesiái épületekre és más bármelley ekklesiái vagyronra gondot fordítani, az Ekklé-

206. oldal

1827

sia pénzével híven bánni, és abból sem magamnak mit se venni, sem másoknak az Ekklesia engedelmé nélkül ki nem adni, sőt mindenben valami a' Gondnoki hivatalt illeti, a' Ns Ekklesiának és gyűlésének engedelmes lenni, átalán pedig minden gondnoki kötelességeket lelkiismeretesen tellyesíteni akarok és fogok. Isten engem úgy segéljen, ki Atya, fiú és Sz. Lélek egy örök Isten, Ámen.

Az Egyházfiaké: Én N. N. esküszöm az élő Istenre ezen egyházi gyülekezet előtt, hogy én ezen Ns Nyíregyházi Evang. Szentegyháznál egyházfinak elválasztatván, ezen hivatalban híven eljárni, és különösen egyházfi szolgálatokat a' templomban ünnepi 's hétköznapi isteni tiszteletkor, úgy másutt bárhol is, és akármikor szívesen tellyesíteni, templomi pénzt és stólákat, mellyek kezemhez jönnek, a' hova illik, átvenni, és mindenben, mi az Egyházfi

kötelessége, a' Ns Egyháznak, Conventnek, Lelkész Uraknak, Inspector és Curator Uraknak engedelmes lenni, és általján minden egyházi kötelességeket lelkiösméretesen végezni akarok és fogok. Isten engem úgy segéljen, ki Atya, fiú és Sz.lélek egy örök áldott Isten, Ámen.

Oldaloskolatanítók. Ezek mindedig a' tanulóktól járó egy egy Váltó for. tanítási díjt magok kéntelenítettek beszédni, a' mi sok időtöltéssel, sok kedvetlenséggel járt; azért újra folyamodtak a' Ns Ekklesiához azon alázatos kérelemmel, méltóztatnék nekik az oskolai év végével ezen tanítási díjt az egyházi pénztárból kifizetni. Az Ekklesia Julius 8^{kán} e' kérelmet, mint igazságot kihallgatván, elismerte, hogy a' Praeceptoroknak³³⁷ efféle pénzszedés sok fáradságokba kerül, a' miatt gyakran Oskolát is mulasztanak, kárt is vallanak, miszerint illy tehertől és élelemkeresési gondtól felmentessenek, és örömebb is dolgozhatnak, a' közvi[z]sgálatok bevégeztével Gondnok által az ekklesia pénztárból az ő didactumaik kifizettetni rendeltettek. De minthogy ez a' mondott határnapon mindjárt meg nem történt, a' három Praeceptorok ismét egy kérelem levelet adtak be, hol évi fizetésüket kész pénzben meghatározatni, szűk idők miatt nagyít[at]ni és írásban kiadatni

207. oldal

1827

kivántak. Mi eredménye lett légyen ezen folyamodásnak, nem tudatik. Annyi bizonyos, hogy ők ezentúl egészen a Cassából kész pénzzel fizettettek.

Orgona igazítása. Templomunk orgonája ekkoron tele volt hibákkal, 's megigazítása elkerülhetlenül szükséges. Az Ekklesia Komornik Benedek N.[agy]Várad Orgona csinálót levélben szólítá fel, August. havában. De ez sürgetősb dolgai miatt ezen munkához azonnal nem foghatván, Strosz János Szomolnoki Orgonacsinálóval lépett Egyházunk alkura, ki is ezen igazítási munkát előlegesen felszámoló, és az igen sok hibák kijavítása[ért] 's egész orgona helyre hozataláért 450 az az négyszáz ötven pengő forintokat kívánt, a' mint azt a' levéltár 215. szám alatti felvetés tanúsítja. Azonban ez az egész munka alkalmasint a' bekövetkező őszi idő miatt inkább a' jövő évre halasztatott, minek ott nyomát fogjuk találni.

Esperességi és Kerületi tárgyak. Ezen év Junius 26^{kán} Tokaj városában tartott Esperességi Gyűlés alkalmával szőnyegre kerülván, hogy Espsgyi Főfelügyelő Deseöffy Tamás és geszterédi Oskola helynek (mellynek kieszközlésére már több évek előtt volt megkérve és megbízva) Mltsgos V.[ajai] Vay Ábrahám Úr Ó Nagysága által leendő kimutatását nem jelenti, és mind eddig e' tárgyban lépést nem tett légyen, mire nézve a' kiküldött T. Fő Felügy. Úrnak újlag ajánltatik, hogy hathatós közbevetése által Mltsgos V. Vay Ábrahám Úr Ó Nagyságánál mint földes Úrnál ezen oskolahely megnyerését eszközölje, 's kívánt czélt érni igyekezzen. Feljelentetvén az, hogy a' Hugyai oskolahely Mltsgos Gróf Deseöffy Sámuel Úr Ó Nagysága által, minden vonakodás nélkül, önként kimutatva légyen: ezen jelentés az Esperes[s]égi Gyűlés által örömmel fogadtatván, a' Mltsgos Gróf Úri kegyessége méltó köszönettel vétetett, és ezen köszönés beigtatása rendeltetett. Itt határozatott továbbá, hogy ezentúl a' Jegyzőkönyvek a' Főesperes Úr által minden Ekklesiákkal közöltessenek: minek kö-

208. oldal

1827

vetkeztében Ns Benkő István Nyíregyházi követ azon nemes ajánlást tette, hogy az ő költségein a' múlt és ezen esztendei Esperességi Jegyző könyvek irassanak le az Ekklesiákkal lehető közlés végett, mi is méltó köszönettel fogadtatott. Ezen a' Gyűlésen Benczúr Sámuel a' többi Lelkészekkel együtt az Esperesség kebelébe beigtattatott. A' Kerületi Gyűlésre, melly Julius 16^{án} Gölnicz Bánya városában tartott, a' többek közt id Benkő István is kineveztetett. Ez évben hirdettetett ki, és nálunk 1828 Januariusban tartott keresztényi gyűjtelék a'

---

³³⁷ tanító

Ratkói tisztán Evang. Ekklesiára, melly tűzvész által néhány óra alatt csaknem egészen elpusztít[at]ott.

Kegyelmes Kir. Intézkedések:

1. A' legkegyelm. kir. rendeletek következtében a' Superintendenciák újra oda útasít[at]nak, hogy Kerületeikben lévő Lelkészeket intsék meg, miszerint holt testeket 48 óra lefolyta előtt, orvosi bizonyítvány nélkül ne temessenek, és a' hol nincs a' holt testekre semmi Felügyelő, ki e' részben járatos és tapasztalt volna, ott e' végre vi[z]sgálókat a' környülményekhez képest rendeljenek magok; oly helyeken pedig a' hol nincs Orvos ki valóságos meghalálózás felől bizonyítványt írhatna, magok a' Lelkészek, a' holttestek vi[z]sgálói által tett bizonyításokból készítsenek magoknak jegyzékeket, és ezeket gondosan meg tartani kötelességöknek ismerjék. K. H. Tanács Budán Jun 12 1827.

2. Ő Cs. Kir. Fölsége kegyelmesen parancsolni méltóztatott, hogy mindkét Evang. felekezeti hittudományi jeleltjei, kik a' külső Egyetemekre utazandók, a' legfelsőbb helyen úti levelet 's engedelmet nyernek több tudományos intézeteket meglátogathatni, valahányszor egy más Egyetemre vagy Akademiára átköltözni szándékoznak, mind annyiszor a' cs. kir. követségénél jelentsék magokat, miszerint ettől is szükség esetében pártfogást nyerhessenek, és a' külső Országban netán előgördülhető akadályok eltávoztatása tekintetéből útleveleiket Bécsben a' Cs. kir. Cancellariánál is vidimáltassák³³⁸ azon kor-

209. oldal

1828

mány követsége által, mellynek körében a' látogatandó Egyetem létezik, mi is az oskolákban közhírré tétel végett a' Superintendenciákkal ezennel közöltetik. K. H. Tanács Budán Decemb 18^{kan} 1827.

Ez időtájban Ekklesiánk majdnem minden tekintetben oly óhajtott állapotban 's rendben vólt, hogy alig látszott valamiben hijányt szenvedni. Lelkes egyházi 's világi felügyelői pontosan vivék minden dolgaikat. Mind anyagi mind szellemi tehetségében kitünőleg gyarapodott Egyházunk, 's múlt gondjai[tól] 's költségeitől mintegy pihenni látszott. Azonban, mint minden egyes munkás ember, úgy erkölcsi testület sem pang, ha virágzását 's javát óhajtja. Nem, a' mi Ekklesiánk sem szűnt meg a' hasznos és célirányos intézkedésekben tovább haladni, amint azt jelesen tanúsítja az

1828^{dik} év

Ezen évet Ekklesiánk kegyes adakozósággal kezdé meg. Mert T. Benczúr Sámuel lelkész szállásán elvetett őszi és tavaszi magot, u. m. 5 ½ köb. gabonát, 8 köb. árpát, 4 köb. zabot, 1 ½ köb. búzát, és lenmagot a' tisztelt Úrnak meghagyta 's ajándékozta. Továbbá a' Hugyai leány-ekklésiában, melly ide segedelem végett esedezve folyamodott, építendő Oskolára is szép ajánlást tett. És a' már említett tűzvész által nagyon megkárosított Ratkói Ekklesiára pénz 's termésbeli gyűjtéléket tartatott e' városban.

Magyarosítás Ekklesiánkban. Ekklesiánk előljárói örömmel tapasztalván, hogy a' minden negyedik vasárnapi magyar isteni tisztelet a' honi nyelvnek köztünk való terjesztésére sokat használ, T. Benczúr Sámuel lelkészt megkérték, hogy meghívó levele következtében minden negyedik vasárnap magyarul papolna, ki is arra késznek nyilatkozott ígérvén, hogy a' magyar nyelvet Ekklesiánkban minden lehető módon előmozdítandja. Minthogy pedig Jurányi Sámuel Oktató is havonként egyszer magyar nyelven prédikált, az jött határozatba, hogy ezentúl egész éven át vasárna-

---

³³⁸ igazoltat, hitelesít, érvényesít

1828

ponkét felváltólag magyar isteni tisztelet, és tót nyelven kiszolgáltató úri vacsora tartassék, mellyhez a' Szülék gyermekeikkel együtt járulni, és azokkal együtt ülni is tartozzanak. Szép és valódi vallásossághoz célzó rendelés ez; de ennek alkalmasint más oka is vólt, t. i. az, miszerint a' sok leányok és legények külön helyeken bár, de együtt ülve gyakran még úri vacsora alkalmával is kön[n]yelműséget, és a' szentséggel mitsem gondolást árútlak el. E' szerint pedig Szüléik felvigyázása alatt szoktattak, magokat kivált a' gyónásnál illően tartani. De ekkor újrolag a' már többször panaszlott nehézség adá magát elő.

Mendikások nem léte. Az oskola tanítók egyszersmind Orgonisták, újra az isteni tisztelethez és temetésekhez kértek magoknak Mendikásokat adatni. Ezeknek mi ódon leendő tarthatásukra nézve egy Deputatio neveztetett ki, számos tagokból álló, melly e' dologban célirányos tervet dolgozna ki. A' Deputatio Februar 13^{kán} ült össze, és indítványát e' következő pontokban foglalta: mi a' mendikásokat illeti, közönségesen elismertetett, hogy azok szükségesek mind a' Chóruson, mind a' temetéseken, miszerint pedig belőlök jó éneklők válhassanak, kiki tartozik három esztendeig szolgálni. Illy szolgálatért az Ekklesia mindegyiknek szerezni fog szállást valamelyik becsületes háznál közzel a' templomhoz; úgy szükséges élelmet is. Mire nézve legtanácsosabb leendő egy mendikási tápintézetet felállítani, a' melly olly hirtelen meg nem törtenhetvén, addig is a' mendikások némelly arra már is ajánkozott jótévőknel egyszer hetenként kapnak kosztot, sőt szükséges ruhával is fogja őket az Ekklesia tartani. Mind ezekre pedig szükséges lévén egy alapítvány és mendikási cassa, jónak találtatott e' végre összel eleséget gyűjteményezni, nem külömben lakodalmi, névnap, sátoros ünnepi, új esztendei köszöntéseket béhozni, kissebb temetéstől egy, nagytól pedig két garast a' mendikási pénztárba fizetni; a' templom ajtajánál mendikási bukszákat tartani, azon remény mellett, hogy mindenkor ezen pénztár gyarapítására kegyes ajánlások is fognak tétetni.

1828

Legyen egyszersmind egy mendikási Gondnok (Kralovanszky András) ezt a' cassát kezelendő, és mielőbb legalább is 6 vagy 9 mendikásnak választassék.

Mi az Oskolákat illeti, itt igen ro[s]sz szokás az, miszerint a' Szülék gyermekeiket igen későn adják be az Oskolába, és idő előtt elvonják, 's szállásra magokkal viszik, sőt tellyeséggel nem is oskoláztatják. Ennek elhárítására nézve rendeltetett, hogy minden pénzszedő az oskolai év kezdetével legfelyebb October közepéig lajstroma szerint házról házra járjon, és mindenütt a' már 6 éves vagy idősb gyermekeket feljegyezgesse, 's illy jegyzéket Tdó lelkészeknek nyújtsa be, kik az Inspectorral egyetértőleg olly kötelesség-felejtett Szüléket felidéznek, és ha engedelmeskedni nem akarnának, a' városi felsőségnek átadják. Tavasszal az Oskolából kiállott gyermekeket a' Tanítók a' Lelkészeknek adják be, kik a' Szüléket magokhoz felhívják, és úgy mint felyebb velek teendenek, a' szegény szülék gyermekeiket felmentvén. Akármelly Czéh senkit ne fogadjon inasnak, a' ki bevezett Oskola felől szólló, és lelkész által alá írt bizonyítványt nem tud előmutatni, ezt külömben is parancsolván az 1811. Junius 23^{kán} költ K. K. intézvény, melly szerint semmiféle inast felszabadítani nem szabad, míg arról bizonyítványt nem mutat, hogy vallását kitanulta legyen. Az eddig vólt 5 Oskolafelügyelő helyett lesz csak kettő, ugyan azon kötelességekkel és jogokkal, kikhez Censurakor az Ekklesia Inspectorra nevezend ki néhány Deputatusokat, és a' kiknek fő tisztjök az Oskola gyarapításáról gondoskodni.

Mi a' templomi éneklést illeti, mivel sok külömben szép ének olly hosszú, hogy köz isteni tiszteletkor végig ki nem énekelhető, jónak találtatott illy hosszú énekeket több részre osztani, és néhány verseket prédikáció előtt, a' többit pedig utána énekelni; a' miről azonban a' népet eleve szószékről kell tudósítani. Sok szép és hasznos indítvány van ebben a' tervben:

de a' Mendikásokat illető nem létesült; az Oskolákat tárgyazó pedig mind e' mai napig van használatban. És ez is egyik jeles nyoma azon gondos

212. oldal

1828

felügyelésnek, melly ezen Ekklesiában régóta már az Oskolák jó rendben tartására 's mindig fordítottatott.

Templomi luszterek.³³⁹ Ezeknek megvásárlására Februar 1^{én} Pestre menendő Benkő István felügyelő Ns Dióssy Tamás és Blahunka János urak bízattattak meg a' Gyűlésben. És három lusztert, mellynek rajza a' Levéltárban 220^{dik} szám alatt látható, Zippe Antal pesti üveg árustól öt száz váltó fton megvettek, kettőt, mely már kész volt, magokkal hozván el, a' harmadik később küldetett el. A' kettő 6, a' harmadik 3½ láb hosszúságú. Ezek nem csak kitűnő díszére szolgálnak templomunknak, de a' reggeli isteni tisztelet mellett téiben elkerülhetetlenül szükségesekek is.

Homolya János Káplán búcsút vett. Februar 10^{kén} tartatott egyházi közgyűlés alkalmával, ez az érdemtellyes Segédpap bejelentvén az Ekklesiának, mikép[p] Ő még a' Német Országi Egyetemekre utazni szándékozik, iránta bizonyított bizodalját 's szeretetét illően megköszönte, azon kérelemmel, hogy két hét múlva szabad legyen a' templomban az egész gyülekezettől innepiesen búcsút vennie, és hogy a' Ns Ekklesia néki is szint olly feltételekre, mint másoknak, az Academiai költségre száz pengő forint.[ot] kölcsön adni méltóztassék. Mire a' tisztelt Úrnak érdemei figyelembe vétetvén, nem különben az ő dícséretes szándéka is: a' Ns és Sz. Ekklesia szíves vala nem kölcsönkép[p] adni, de ajándékozni a' kívánt száz ezüst forintokat, 's azokat Nagy Pál akkori gondnok által a' pénztárból azonnal kifizetteté; sőt búcsú beszéd tartásához sem kért Ő hasztalan engedelmet, mert azon alkalommal az ő részére Offertorium is tartatni rendeltetett. Eddigelé még Ekklesiánkban nem volt Káplán, ki ennyi jótéteményt 's illy jóakaratot tapasztalt volna.

Homolya János életrajza. Homolya János született 1801 eszt. Nyíregyházán,³⁴⁰ atya Homolya András, anyja Sztupár Mária, korán észre vevén fiokban szép lelki tehetségeket, tudományok iránti

213. oldal

1828

hajlandóságát, őt a' tudományos pályára rendelék. Neveltetésének első éveit hon tölté, elebb Király János, Mihóky Mátyás és Burghard Mihály Oktatók vezérlése alatt; azután a' Nyelvtudományi Osztályba áthelyeztetve lévén Karlovszky Jó[z]sef és Greguss Tamás Professorok gondos kezeik alá került. További tudományos kimíveltetése kedvéért az Eperiesi Collegiumba költözött 1816^{ban}, hol a' szókötési Osztályban Keresztessy Sámuel, ékes szónoklatiban Morvay bölcsészetiiben Greguss Mihály, istenésztéiben Majer András, és jogiban Csupka András tanításait szorgalmasan hallgatta. Ez idő alatt mint házi nevelő, Greczár, Reviczky, Holländer és Dráveczky nemes ifiaknál nagy haszonnal működött. Elvégezvén az említett Collegiumban pályáját, a' magyar nyelv alaposabb megtanulása kedvéért, a' S. Pataki Collegiumba ment 1824^{ben}, de itt kevés ideig mulatott, mert a' Ns Nyiregyházi Ekklesiától Segédlelkésznek közakarattal választatván, a' meghívást elfogadta, 's hivatalába 1824.[-ben] T. Farbaký Dániel helybeli lelkész által béigtatott. Ezen hivatalban, minekutánna három évekig nagy szorgalommal és lelkesméreatesen foglalatoskodott volna, a' Ns Ekklesiától búcsút vett, Német honba további kiképeztetése és tapasztalás végett menendő. A' Ns Ekklesia mélytányolván bokros érdemeit, 300 pengő forintokkal jutalmazá meg hű fáradozásait. 'S így

³³⁹ lüszter = lelógó fényforrás; fali- vagy függőlámpa, kisebb csillár

³⁴⁰ beszúrva

1828^{ban} Német honba ment, hol első fél évet a' Jénai, a' másodikat pedig a' Hálai Egyetemen³⁴¹ töltötte. Vissza térvén 1829^{ben} hazájába, hon kevés ideigi mulatása után Főtisztelendő Jo[z]seffy Pál Úrtól Segédlelkésznek Tiszólczra meghívatott, kinél rövid ideigleni mulatása után meghalt.

Aprólékos érdekesebb jegyzetek: 1. A' gyakran por és homok lepte templomi lóczák tisztogatására Marczius havában a' Gondnok vett ekklesia pénzén három kefét, 's az Egyháziaknak kötelességökre adatott az ülő helyeket mindég tisztán leporozni. Meddig tartott légyen ez a' dicséretes szokás, nem tudatik; de 1831^{ől} legalább nem történik az, hanem a' városi koldusok he-

214. oldal

1828

tenként egyszer t. i. Szombaton kötelesek a' templomot seperni.

2. Oskolai Vi[z]sgálatkor tapasztaltatván, mikép[p] sok szorgalmatos tanuló Szüléitől nem kapván szükséges könyvet, nem tanulhat: illy gyermekek számára Benkő István lelkes Felügyelő, saját költségén vétetett 20 darab latin Donátot, olly feltétel alatt, hogy ha ezek elfogynak, a' Ns Ekklesia szintannyi könyvet tartozzék a' szegényeknek ajándékkul adni. Így ez a' jó úr illy tette által a' külömben is adakozó Ekklesiát még nagyobb adakozásra serkenté 's készteté.

3. A' magyar nyelv terjesztése ügyében meghagyatott az óldaltanítóknak, hogy magyar olvasást is gyakoroljanak; nem külömben az is változhatatlanul határozatott, hogy az Ekklesia Gyűléseinek Jegyző-könyve ezentúl magyar nyelven vitessék. Vóltak ugyan még a' Presbyterium tagjai közt is elegen, kik a' honi nyelven folyó tanácskozásokat 's határozatokat nem értették, annál kevésbé képesek valának önvéleményöket e' nyelven nyilatkoztatni: de egy részről az Ország-gyűlés rendelése, más részről pedig a' helybeli Convent óhajtásánál fogva, az, a' minek már 1820^{ban} kelle vala kezdődnie, most Marczius hó 24^{én} hozatott folyamatba.

4. Az eddig Gyümölcs óltó bódog Asszony napján³⁴² ünnepeletetni szokott Templom: szentelés, ha ezen nap hétköznapra esne, ezentúl mindenkor az azt megelőző vasárnapon offertóriummal együtt tartatni rendeltetett, azon okból egyedül, hogy az emberek a' tavaszi szorgos munkáktól el ne vonat[t]assanak.

5. Benczúr Sámuel lelkész húzamos betegeskedése egy Segédpapnak meghívását tévén szükségessé, e' végre a' Ns Ekklesia Benkő István Felügyelő és id Kovács András urakat bízta meg egy olly egyednek keresésére, a' ki nem csak alkalmas vólna a' papi foglalatosságoknak pontos tellyesítésére, de a' magyar nyelvben is járatos. Az Eperiesi Collegium Rektorától válasz jött, hogy jelenleg Káplánynak alkalmas személy a' Collegiumban nem találatnék; nemelleyek tanácsára tehát Bakay

215. oldal

1828

János hivatalon kívül lévő lelkészhez fordúltak, 's őt ideigleni Segédprédikátornak meghívták, a' ki is Majus havában a' meghívást készséggel elfogadta.

Alsó Oskolának kőfallali körülkerítése: Ezt a' munkát Thinsz János helybeli kőműves mester Május 5^{kén} vállalta magára, lekötelezvé magát, hogy a' kerítésnek Debreczeni útszára néző oldalán egy ajtót és egy kaput csinos oszlopokkal téglából fog felállítani, a' másik oldalon egy kis kapunak való helyet hagyni, az egész falat bévakolni, és földszint a' fundamentom felett a' fal alja két sor faragott kő lészen, 's hogy az egész munkájáért három esztendeig fog

³⁴¹ Halle an der Saale, röviden Halle (régii magyar neve: Hálla), Szász-Anhalt tartomány legnagyobb városa Németországban, egyetemét 1694-ben alapították, majd 1817-ben a wittenbergi egyetemmel egyesítették.

³⁴² március 25.

jót állani, azon feltételek alatt, hogy a' szükséges köveket, téglát, vályogot, meszet homokot és napszámosokat a' Ns Ekklesia ad, és minden öltől 1 Vft. és 45 xrt fizetni tartozik. Így ezen fal e' nyáron elkészült. Ő épített akkor ott egyszersmind egy istál[1]ót is, Kollmann, Trégjár, Farbaky uraknál is egy egy istál[1]ót, melly munkája, nem tudatik bizonyosan mennyibe, de a' kötelezvényen látható jegyzék szerint legalább is 300 Vftba került.

Orgona kiigazítása. Még múlt évben Strosz János Szomolnoki Orgona-csináló készített egy előleges fölvetést, mellyben a' Ns Ekklesiának mind az Orgonában lévő sok hibákat, mind azoknak kiigazításáért járulandó summát felterjesztette. Ez év Junius 8^{kán} már azon fölszámolás következtében Ekklesiánkkal illy alkura lépett, hogy köteles lesz mind azon hibákat, mellyeket a' múlt évi August. 4^{én} beadott javallatjában érintette, tökéletesen helyre hozni, még pedig maga matériáléiból, saját szerszámaival, 's tulajdon kosztja mellett, és munkájáért négy esztendeig jót állani, melly idő alatt bár milly hiba történne, azt szinte a' maga költségén reparálni. Az Ekklesia pedig négy száz pengő forint kész fizetéshez még naponként egy napszámost, egy kocsit Tokajba, másikat Debreczenbe, harmadikat Szomolnokra néki adni

216. oldal

1828

magát lekötelezte 50 arany vinculum terhe alatt. Illy megegyezés után a' fent említett mester dolgozott az Orgona körül Julius és Augustus hónapjaiban, több, a' mint ő állította, hasznavehetetlen czin-sípokot magával vitt el az Inspector engedelmével. És ez egész munka napszámos[sal] 's fuvarokkal együtt 1270 Vftkra rúgott. Méltán mondhatni, hogy a' templomon kívül nincs, a' mi a' Ns Ekklesiának annyiba került volna, mint ez az Orgona, a' mit még a' következő újabb költségek fognak bizonyítani.

Király János Oskolatanító halála. Az ő halála, melly mint mondják áthűtésből eredt, történt már October 1ső napján. A' Ns Ecclésia, mint szokás, saját költségén temetteté el az óldal temetőbe; néhány napig csak tartott betegsége, 's ő még hosszabb életet ígérve magának, gyakran bízatta magát; de külömben erős testalkatását a' nyavalya csak hamar összerontotta. Végtiszteletéül gyászbeszédet tartott T. Farbaky Daniel lelkész, és szólott: „a' tanítói terhes hivatalnak jutalmairól, mutogatva, miben légyen olly igen terhes ez a' hivatal? és mi jutalmat arat a' jó tanító?”

Király János életrajza: Király János született 1768^{ban} T. Abauj Megyébe kebelezett Moldva³⁴³ helységében, Király Márton és Greczmacher Mária szüléktől. Tanulását kezdé 's több évig folytatá a' Kassai Evang. Oskolában, aztán felsőbb tanulmányokat gyakorolta Késmárkon, végre az Eperiesi Collegiumban fejezé bé azokat. Innen Oskolatanítónak ment Kassára, nem sokára a' Fancsali Ekklesia hívta meg tanítónak, hol megkedveltetvém magát Szirmay István földes úrnál, ki az ő rendszeretét és gazdaság körüli ügyességét becsülvén, őt Tisztartójának választotta, 's illy tisztségben Csécsén több éveket töltött el. Végre kivált néhai Nagy Sámuel lelkészi ajánlására a' Nyíregyházi Evang. Ekklesiától hívatott meg, és 1803^{dik} Marczius 18^{kán} el is jött. Ugyan ezen év September havában házasságra lépett Felix Julianna hitvesével, és példás házasságának 25^{dik}, itteni hivatalos-

217. oldal

1828

kodása[nak] szinte 25^{dik}, hasznos életének pedig 60^{dik} évében örök létre átszenderült. A' mi jellemét illeti: vidám lelkű és társaságos ember, a' mint akkor voltak bizodalmas erkölcsök, sok itteni elsőbb házaknál szinte nélkülözhetlenné tette magát, nyílt egyeneslelkűsége mindenektől szeretttetett.

³⁴³ utólag a margóra írva: „Szepsi” – Szepsi/Moldava nad Bodvou, Szlovákia

A' mendikánsok dolgában munkálkodó Küldöttség November 9^{én} előterjeszté javallatát, melly szerint a' mendikánsok számát 12^{ről} 6ra leszállítani, 's minden mendikásnak egy esztendei tartásáért a' Tanító uraknak tíz tíz köből gabonát fizettetni kívánt. Ezt figyelembe vévén a' Ns Ekklésia, a' javallat mellett maradott a' fent említett 's még e' következő feltételek mellett, hogy a' Tanító urak semmi terhes házi foglalatosságokra a' mendikásokat ne használják; őket a' Tanító urakhoz rendelte mindegyikhez kettőt.

Ez alkalommal ismét szönyegre jövé az idővel felállítandó tápintézet tőkének szaporítása. Ennek öregbítésére, miután a' hívek a' szentszékből az adakozásra hathatósan felserkentettek volna, gyűjtélék rendeltetett, mellynek beszédésére Fábry Jó[z]sef és Friderikusz András valának ki küldve. A' tápintézet már több évvel ez előtt volt említve, és létesülhetett volna nem csak a' mendikások, de más szegény gyermekek tartásukra is, ha az Ekklésiát több és sürgetőbb költségek mindig nem akadályozzák e' dicséretes szándékban; ha mindig új meg új gondok el nem vonják e' céljától figyelmét. De különösen ez évben is a' gabona ára 10 ftra, sőt felyebb is felszökvén, a' mendikások tartására alig lehet több köblöt ígérni, úgymint továbbra is maradandó fizetést. Még a' praeceptorok Habdák István, Tót Jó[z]sef, Venko István is benyújtották esedezvényöket az iránt, hogy a' Ns Ekklésia a' mostani drágaságra tekintve, őket rendesebben fizettetni, és fizetésöket valamiben javítani méltóztatnék. Csuda é, ha illy körülállásokban a' már annyiszor indítványozott tápintézet létre nem jöhetett? Az ajánlásokból ugyan

218. oldal

1828

kivált Kralovanszky András, úgy mint mendikansi cassa' curatora lelkes serkentése által, összegyűjtetett több ezer forintoknál, de ezen alapítvánnyal még keveset lehet kezdeni. A' dolog végre is csak oda ment ki, hogy a' templomban és temetéseken éneklő gyermekek, részint a temetési garasokból, részint a' pénztárból fizettetvén, ez a' szokás mai napig is divatozik. Minden illy gyermek a' Tanító felügyelése alatt a' szerint, a' hogy alkalmasabb és szorgalmasabb 's pontosabb a' maga kötelességeiben, kap hónaponként 30 garast váltóban, vagy kevesebbet. Nehány év előtt az is határozott volt, hogy illy mendikások, ha egyébiránt azoknak nevezhetők, évenként más más tanítónál mindnyájan együtt gyakoroltassanak az éneklésben, miszerint kötelességöknek jobban megfelelhetnének; de ez mind eddig nem történik.

Rendes Kántor: Többször szóba jövé az rendes Kántori hivatalnak felállítására. Ennek mikép[p] létesülését a' Ns Ekklésia egy küldöttségre bízta, melly is November 15^{kén} az Ekklés. gyűlésén oda nyilatkozott, hogy sürgős lenne ebben némi változást tenni; hanem hogy a' Tanító urak sok temetési 's isteni tiszteletbeli foglalatosságaik miatt az Oskolától annyira el ne vonattassanak, igen célirányosnak vélte, hogy a' Segéd-tanítók is temetésekre járjanak, a' rendes tanítók pedig temetési prédikáció alkalmával az éneklés után a' templomból Oskolába mennének, kimenetelkor énekelni nem köteleztetvén. Melly javallat közakarattal elfogadtatott, és mai napig is divatoz. Azonban téli rövid napokon, midőn rendszerint legtöbb temetések vannak, és a' Tanító kéntelen temetésre is, templomba is menni, az Oskola nem gyéren fogyatkozást szenved, mit az utókor bizonyosan változtatni fog.

Hostiatio és farinatio: Ez a' Músáknak tisztével nem igen egyező foglalkozás még mind eddig divatozott. De November 15^{kén} tartott Ekklés. gyűlés azt a' Tanítókra nézve nagyon alkalmatlannak, és az oskolás gyermekekre nézve, kik több heteket kéntelenek valának a' farinatio és ostya szét hordás miatt eltölteni, igen ká-

1828

rosnak találván, végkép[p] eltörölte, 's a' Tanító uraknak kárpótlásul az Ekklésia cassájából évenként October 1^{jén} 80 váltó for. fizettetni rendelt, mit magok is az Ekklésia szine előtt szóval tett kinyilatkoztatásukban jóvá hagyták, és köszönettel elfogadták. Azonban ezen változtatás által a' mi evang. népüktől el vonattatott egy olly karácsonyi ajándék, mellyet sokan valóságos és vastag babonáságból sz. vallásukkal mintegy egybeszóttnek tartván, alig nélkülözhettek, sőt a' R. Catholikus és Orosz Kántorhoz is jártak szent ostyáért, karácson[y]i ostyáért, gyógyerőt és vallásosságot keresvén abban. Meg csak mintegy négy év előtt is panaszkép[p]en jött fel ez a' szokás, 's annak elhárítása tekintetéből egy privát ház vállalta magára a' Karácson[y]i ostyasütést, miszerint Evangelikusaink inkább hitsorsosunktól, mint az említett Kántoroktól vennének ostyát magoknak, ha csak ugyan oly annyira kívánják. De a' Laicus' kezéből nem volt annak reménylt kelete, 's a' Ns Ekklésia ezt a' módot is szilárdul megtiltotta. Ennyit tesz a' csekélységekben is a' már egyszer megrögzött babona és balvélemény!

Oskolának való fundus megvétele: Id. Benkő István Felügyelő, bizonyosan jó szándékból vett a' templom mellett lakó Ebrlai Danieltől egy házat, a' maga részére ugyan, de azonnal October végén az Ekklésia szine előtt kijelenté, hogy ha tetszene, azt szint azon áron kész a' Ns Egyháznak átbocsátani; melly ajánlás nem csak köszönettel elfogadtatott, de Inspector Úrnak a' letett summa a' Gondnok által kifizettetni is rendeltetett. Benkő Istvánnak ezen tette jól előre kigondolt, de az Egyházra nézve meglepő 's javára czélzó volt. Ő a' ház helyet tulajdonképp csak az Ekklésia részére vette meg, a' minthogy az November 18^{kán} a' város házánál az Ekklésiára valóban által is iratott. Az írás fő tartalma ez: „Én Ebrlai Daniel adom tudtára 's a't. hogy a' Ns Ev. Ekklésia épületje, mellyben T. Kollmann Sámuel Úr tanít, Hankovszki András háza közt lévő házamat, a' Nyíregyházi Ag. Ev. Ns Ekklésiának, nem hagyván ah[h]oz se magamnak, se örökösímnek sem-

1828

mi just, 450 az az négy száz ötven váltó forintokért örök áron 's megmásolhatatlanul eladtam, úgy azonban, hogy a' házon lévő váltságot is a' tiszt. Ekklésia fog fizetni, a' mint azt (18 Vfrt) a' Ns Város cassájába le is fizette.” Költ Nyíregyházán November 18^{kán}

Elöttünk: Benkő István Főbíró,

Trsztyenszky Sam.[uel] Jegyző,

Sztruhár Mátyás.

Ezen újlag szerzett házhely Oskolának volt szánva. Így Ekklésiánk már ismét tágasabb téren működhet a' gyermek-nevelés körül, több Oskolákba oszthatván el azokat, hogy az oktatásban többen is, kéjelmesebben is részesülhetnének. De ez csak a' következő évben létesülhetett.

Oskola-tanító meghívása: Király János Tanító helyébe azonnal más ügyes egyed kívántatván, Csillag Márton, Dopsinszki András és Melczer János a' Gömöri Esperességben tanítók jeleltettek ki, kik közzül a' legalkalmasabbnak próbára leendő meghívatas végett Ns Kovács András és Juhász Mihály küldettek ki, melly küldöt[t]ségnek eredménye az lön, hogy Csillag Márton Veszverési³⁴⁴ Tanítót a' Deputátusok magokkal elhozták, ki is a' próbát dícséretesen 's mindnyájok meglegedésére megtévén, rendes Tanítónak elválasztatott.

De az ő részére készitendő vala egy új Meghívó levél, mellyekre nézve Trégjar Pál és Kollman Sámuel tanítók felhozván a' közgyűlésen azt, hogy mind a' három Osk. tanítónak itt egyforma kötelességei lévén, a' Meghívó leveleknek is mindenben illik megegyezniök; és mivel az újlag elválasztott Oskolatanító részére most Meghívó levél lenne készitendő, indítványozták, az ő régi Meghívó levelökhöz mindenben alkalmaztatott, 's azzal tökéletesen összehangzó új,

³⁴⁴ Veszverés/Gemerská Poloma, Szlovákia

még pedig magyar nyelven írt Meghívó levélnek szükségességét, melly mind az új tanítónak, mind nekik is kiadatnék. Ezen helyes kérés elfogadtatott, 's midőn majd a' megállapítandó Meghívó levél az új tanítónak ki fog adatni, azzal tökéletesen megegyező új Meghívó levelet az esedezők

221. oldal

1828

részére is az ecclesiai jegyző adjon ki. Az új meghívó levél pedig közvetkező fizetést foglalt magában: kész pénzben 600 Vft. vagy 240 pengőt (ellenben a' többi két tanítóé 600 Vf. mind addig, míg ezüst pénz jó folyamatba) tíz köblös felibe adandó szállás földet, temetési rendes stólat gyermektől 15 xr., prédikációval végzett temetéstől 24 xr. váltóban, sátoros ünnepi offertóriumnak egy ötöd részét, melly a' többi Rektor urakkal közös lészen, ostya sütés nevében 80 Vft., két öl tűzi fát és alkalmas lakást.

A' kész pénzbeli fizetésre nézve, így stilizált Meghívó levéllel természetesen a' két tanító a' magáét nem kívánta felcserélni, de a' Ns Ekklesia az így megirt vocatorialis értelme mellett maradt, és azt Csillag Márton December 14^{kén} elfogadta. De aztán haza utazván, csak Január 19^{kén} jött vissza, és következő napon Osk. hivatalába beiktattatott, és ismét következő vasárnapon beköszönő prédikációt is tartott.

Bakay János segédpap: Ő a' Ns Eklésiától ideigleni káplánynak hivatván, ezen hivatalt elfogadta, és midőn ötlet a' Gömör Panyiti³⁴⁵ Ekklesia rendes prédikátorának nem sokára meghívta volna, a' mi Ekklesiánktól December 16^{kán} búcsút vett. Az eddig tett szolgálatiért, egy évi káplányi fizetés, t. i. 300 Vfort., jóllehet csak mint egy 7 hónapig hivataloskodott itt, egészen kiadatni rendeltetett. És Ekklesiánknak ezen tettéből is kiviláglik effélékbeni gyakran tapasztalt nagylelkűsége.

Bakay János életrajza: B. J. szül: Bal.[assa]Gyarmat városában 1771^{ben} Dec. 25. atyja Samu mesterember, anyja Banczik Maria, midőn ő még allig volt egy éves, Szarvasra költöztek. Itt kezdé meg iskolai tanulását, nem sokára magyar nyelv kedvéért Orosházára küldeték, később a Sajógömöri iskolába, azután Selymeczen végezte a syntax és rhetorikai pályát, innét a Sopronyi másákhöz költözött, hol három évet töltött el. Így a Stipendiumok és az akkor szokásba volt albisatio³⁴⁶ által felsegítettve 1796^{ban} a Vittember-

222. oldal

1828

gai akademiára utazott, hol a böltsészet és hittan tanulmányaiban gyakorolta magát két évig. Visszatérvén egy ideig házi nevelő volt, aztán Osgyánba hivatott meg Conrectori³⁴⁷ czimmal, nem sokára Selymeczre ment el mint Conrector, de ismét Osgyánba visszahivaték, és működött ott egy ideig. A Derencsi³⁴⁸ ev. Ekk[lésiá]tól pappá hivatván meg, ezen hivatalra adta magát, és Nikolai Sam.[uel] Suptd. által felszenteltetett. Itt öt évet töltött ki és 1810^{ben} S.[ajó]Gömörre rectori czimmal, költözött át. Itt több évig hasznosan viselvén hivatalát, végre leköszönt. Ez ideig volt a Gömöri Esperess[ég]b.[en] közönséges segédpap, azután Csabán ismét segédpap, honnét S.[ajó]Gömörre visszatérvén a mi Ekklesiánk őt segédpapjának hívá meg. De nem sokára a G.[ömör]Panyiti Ekkles. lelkésznek választotta, hol ismét 6-7. évet töltött ki, de az

³⁴⁵ Gömörpanyit/Gemerská Panica, Szlovákia

³⁴⁶ Az albizáció során a protestáns lelkészjelöltek külföldi egyetemen való tanulásukhoz a szükséges költségek előteremtéséhez egy könyvvel (album) bejárták az országot, felkeresve a lelkészeket és világi előkelőségeket, akik támogatást nyújtottak számukra. A kisebb-nagyobb összegű ajándékot nyújtók emléksorokat írtak a lelkészjelölt albumába.

³⁴⁷ segédtanító

³⁴⁸ Derencs/Driečna, Szlovákia

Ekk. végre ráúnván 1837^{b[en]} száz Vf évi pensio fizetéssel elbocsátotta, azóta tartózkodik fiánál FeketePatakán. Ennyi viszontags.[ágon] esett ő keresztül!!

A Hegyalljai Esperesség rendszabáljai az Oskolatanítókról és Segédtanítókról: Minthogy „Összeírás” című könyvünkben a’ Lelkészeket, Ekk. Felügyelőket és Gondnokokat illető rendszabályok olvashatók, reményljük: itt e’ helyen nem lesz felesleg való az Osk.[ola] tanítókra célzó szabályokat is feljegyezni, annyival inkább, minthogy ezek latin holt nyelven vannak írva, a’ mint a’ Levéltár 228^{dik} szám alatt mutatja.

Oskolatanítót nem csak az Ekklésia választ, de a’ helybeli Lelkipásztor is, mint az Oskola főfelügyelője, ki is legjobban tudja megítélni az ő ügyességét, és mind ő reá mind oskolájára felügyelni, s’ azt gyakran látogatni tartozik. Minden Tanító rajta legyen, hogy ne híjjányozzanak tanulók, a’ kiket ő hasznos esméretekben, kegyesség és jó erkölcsben gyakoroljon, reájok vigyázzon, érték imádkozzék, a’ templomi chóruson kötelességét tellyesítse, és maga ellen panaszolkodásra senkinek okot ne adjon. Az éneklés[ben] és imádkozásban tanítványit szorgalmatosan minden alkalommal gyakorolja, és e’ végre tanítványit estvéli csegettés által is a’ könyörgésre összecso-

223. oldal

1828

dítse. A’ káténak, a’ szent Biblia és Zsoltárok közönséges és otthoni olvasására, helyes írásra, tiszta latinságra, számvetésre, és más efféle szükséges tanulmányokra a’ reá bízottakat szorgalmatosan szorítsa. Kétszer évenként közvi[z]sgálatot tartson az Oskolában, hol a’ lelkipásztor és előkelő hal[1]gatók, kivált pedig a’ bíróság jelen legyenek: a’ tanítványokat pedig, csak ha egyik tanulmányban vagy osztályban jól gyakorlottak, felyebb léptesse. Tanítványainak a’ templomba menetele vagy kimenetele vagy ott létekkor vigyázzon, ne hogy valamit a’ jó rend és kegyesség ellen kövessenek el. A’ tanítók saját gazdasági munkájokkal a’ tanítványokat nagyon meg ne terheljék; mert a’ gyermekek ismeretek és kegyesség megszerzése, nem pedig parasztosodás végett küldetnek az Oskolába, és olly tanulók inkább oktalanodnak, hogy sem a’ tudományban gyarapodnának. Ha kit a’ tanulók közül lát serénység, elmebéli tehetség, szorgalom által a’ mások közt jelesen magát kitüntetőt, azt a’ lelkésszel ismeresse meg, és ezzel együtt minden módon igyekezzék az ő Szüléit rá venni, hogy őt az oskoláktól el ne vonják, de az Oskolákban neveltessék, hogy jövendőben, ha az Isten megsegíti, hasznára lehessen az Egyháznak vagy polgári rendnek.

Senki a’ felsőbb Oskola rektorai közül az oskolás ifjakat magához ne édesgesse, sem más oskolából jövöt bizonyítvány nélkül be ne fogadjon. Minden Rektor és segédtanító kegyes és példás életet éljen, hogy sem előljáróit, sem vólt tanulóit ne botránkoztassa. Élet neméhez illő tisztességes ruhát viseljen, alá rendelve légyen?! a’ lelkipásztornak mind ő maga, mind tanítványi, és iránta tisztelettel, engedelmességgel köz és külön helyeken viseltetvén, őt a’ nép előtt hizelegve ki ne híresztelje. Ne látogassa a’ korcsmát, ne üzzön kereskedést sem korhelykedést éjtszakának idején csavarogván, a’ tisztátlan élettől, kártyajátéktól, ro[s]sz társaságtól, gyanús házakhoz járástól, és efféléktől, mellyek botránkoztatók, óvakodjék. A’ Biblia és más könyvek olvasásában legfőbb gyönyörét keresse, és így folyvást az igaz kereszténységben növekedjék. A’ lelkipásztor engedelme nélkül egy napra se útazzék el. A’ pátrónusokat és a’ híveket tiszteltje. Rek-

224. oldal

1828

tor és praeceptor a’ Zsinatban jó idején jelenjen meg. A’ lelkipásztorok a’ Rektoroknak, a’ mi övék, le ne húzzák, sótt inkább az ő jövédelmöket nagyobbítani igyekezzenek. A’ lelkipásztortól ha megbántatik a’ Rector, ne a’ köz emberek, de az Esperes és Esperesség előtt panaszokdjék, ha külömben a’ bajt magok közt el nem intézhetnék; annak a’ pörnek vagy sérelemnek

kinyomozására való legelőbb is a' helybeli Inspector. Rektor, ha valakit megbánt, vádoltassék be nem a' bíró előtt, de a' lelkipásztor úgy mint Felügyelője előtt, és ez komolyan intse meg őtet, hogy az többé ne cselekedje, és őt ellenével, a' mennyiben lehet, békéltesse meg, ha pedig a Rektor engedni nem akarna, vádoltassék be az Esperes előtt. Engedetlen Rektorok és praeceptorok, haszontalan herék, korhelyek és az oskolát lealjasítók méltán elutasítandók, de a' jámborok és hasznosok előléptetést és kedvezést nyerendek. A Rektor és praeceptor, a' mint tisztességesen jó, úgy tisztességesen búcsút is vegyen, nem valami könnyelműségből, de mi után a' kiszabott időt eltöltötte.

Illy rendszabályok még tán a' múlt században írathattak a' falusi Rektorok számára, mint Risz Pál Fo-esperes levele tanúsítja, csak 1828^{ban} küldettek Csillag Márton Oskolatanító által Egyházunkhoz; itt e' helyen is azonban azok méltó tárgya a' históriának és a' régiséget kedvelő olvasónak minden esetre érdekesek lesznek.

K. K. intézvények:

1., Azon tekintetből, miszerint a' kórkatonák jobb felvigyázás alatt lévén, elbocsátó leveleikkel könnyen történhetõ visszaélés meggátoltassék: szükségesnek találtatott, hogy illy kórkatonák meghalálózása esetében mindenkor a' helybeli lelkészek mindjárt, még eltemettetésök előtt, az ő elbocsátó 's gratiálét³⁴⁹ illetõ levelöket magoknak kiadassák, és azt végről végig tentával keresztül húzzák, annak végén pedig az után jegyezzék fel a' meghalálózás és eltemettetés napját, valamint a' kórkatonának letett utolsó fizetését is; végre illy levelet szokott formában készítettett halál-bizonyítvánnyal együtt az Ordinariátushoz késedelem nélkül

225. oldal

1828

átküldjék: mit is ezen Superintendentiának a' legkegyelmesebb királyi parancsolatra, minden azon Superintentiába kebeleztet lelkészeknek adandó útasítás végett, azon megjegyvezéssel küld le a' kir: helyt. Tanács, hogy az Ekklesiák kiadandó 's kérdésben lévő Gratiále és halálbizonyítványokat minden esetekben haladék nélkül ide felküldeni kötelességöknek ismerjék, magába is értõdvén, hogy ha valamely patentális³⁵⁰ közkatona lakhelyén kívül halna meg, és a' patentális levél nála nem talátatnék, ez a' környülmény is a' halálbizonyítvány mellett terjesztessék fel. Kir. Helyt. Tanács Budán August. 5. 1828.

2. A' Váczi siket-némák intézetébe már olly sokan ajánltatván, hogy minden megürült helybe húszan, sőt többen is akadnának; ezen kir. helyt. Tanács azon munkálódó, hogy a' mennyiben ezen magyar honban egyetlen Intézetre eddigelé tett alapítványokból annak csekély tehetsége megengedi, idővel mennél többen abba bevétethessenek, és annál fogva, hogy saját értékéből szükséges élelmezési szereket magának megszerezhessen, 's egészben felállíttathassék: a' Superintendentiát felhivja, hogy Schvarczer Antal ezen Intézet Igazgatójától kiadott, 's a' siket-némák oktatására való illy címü könyvetskét: „Lehrmethode zum Unterrichte der Taubstummen [in der Tonsprache] für Lehrer”³⁵¹ úgymint a' siket-néma gyermekeknek otthoni oktatásukra igen czélszerűen kidolgozott munkát a' hitb.[eli] felekezeten lévő közönségeknek hathatósan ajánltassa. Ezzel azt nyerendjük, hogy ha az ott kitett rendszer szerint a' siket-néma gyermekek az első elemekben akár otthon akár a' közoskolákban az ismértek küszöbén átvitetnek, ezeket az Intézet aztán könnyebben befogadhatja, mivel az illy előkészület után, a' gyermekek az intézetben hamarébb kimivelõdhetők, és elbocsátatván mások helyökre hamarébb és gyakrabban befogadhatók. Kir. Helyt. Tanács Budán September 16^{kán} 1828. eszt.

3. Minthogy a' hõlttestek megvi[z]sgálásának dolga

³⁴⁹ királyi kegyadomány

³⁵⁰ szabad

³⁵¹ Schwarzer, A.: Tanítási módszerek a süketnémák oktatásához tanároknak. Bécs, 1828.

1829

legfelsőbb kir. parancsolatra a Szabad kir. Városokba ezen ide mellékelt legkegyelm. Norma szerint, és az ide csatolt 's a' holttestek vi[z]sgálóinak ki adott útasítvány által már el van rendelve, és ah[h]oz képest a' Lelkész is minden négy hólnapban az eltemettettek tabelláit önalírásukkal megerősíteni tartoznak: ezen Superintendentiának az említett Norma és útasítvány megküldése mellett, 's 1827. Junius 12^{kén} költ legfelsőbb rendeletnél fogva is meghagyja a' Kir. Helyt. Tanács, hogy a' Kerületben lévő Lelkészek a' megtartandóknak megtartására útasítsa. Kir. Helyt. Tanács Budán 1828. Septemb. 16^{kán}.

Mi előtt ez évet berekesztenők, melly egyházi munkálatokban serénységet, 's nagy részint óhajtott sikert is tanúsít, megjegyzésre méltónak találjuk még Pirker László egri Érsek Ő Méltósága által itt helyben Junius havában, még pedig Pünkösdkor tartatott Canonica Visitatiót, melly alkalommal Ekklesiánk részéről T. Farbaky Daniel lelkész és T. Jurányi Sámuel Oktató, a' Reform. egyház részéről pedig T. Domjan Pál urak tisztelkedének néki. Harmad napra az Érsek a' mi templomunkat is megnézte, és ugyan akkor az egész helybeli papi kart megvendégelte. Következik az

1829^{dik} év

Ekklesiánkban kegyes gyűjtelék: A' Lőcsei Ev. Egyház új templom építésere szükséges segedelemért folyamodván, kapott a' Nyíregyháziaktól 90 Vftot. A' Kövi és Jólsvai Ev. Egyházak tűzveszély által tetemesen megkárosultak, mellyeknek felsegállése iránt nálunk mindenek előtt a' sz. székől hathatósan buzdítottak a' hívek, az után a' kegyes ajánlások beszédére biztos személyek nevezettek ki, kik az össze gyűjtött pénzt és életneműt az Ecclesia Gondnok kezébe tevék le. Az élelembéli adományok pénzzé fordítottak, és az egész összeveget Ekklesiánk ismeretes nagylelkűséggel az esedező szerencsétlen Egyházak közt elosztotta; mennyi jutott légyen külön egynek egynek, hitelesen nem mondhatjuk.

227. oldal

1829

Káplány kerestetik. T. Benczúr Sámuel Lelkész húzamos és elhatalmazó betegeskedése miatt nem működött; Segédre tehát volt szükség, kivált a' téli 's bekövetkező tavaszi hónapokban. És így a' tisztelt Lelkész az Ecclesia meghagyására Marcius 7^{kén} költ levelében felszólítja T. Jo[z]seffy Pál Superint. Urat, szíveskednék az előtte ismeretes Candidatusok közzül egy ügyes egyent Káplányi hivatalra ide ajánlani. Superintendens Úr Marcz. 22. irt levelében Vaisz Fridrik Sámuel, Korcsek Fridriket, Valaszki Károlyt és Siro Andrást ajánlotta, főképp az elsőt, ki itt utóbb próba-beszédet tartott ugyan, de nem választatott el.

Luthers mantel³⁵²: Illy szabású fekete papi ruhát készítettett az Ecclesia Marcius havában a' végett, hogy a' nálunk ollykor sz. beszédet tartandó Candidatusok legalább illendő ruhában lépnének fel. Mire alkalmasint okot adott valamelly egyednek a' papszékre nem illő ruhában fellépte. Ezen köpönyeget használták egy ideig a' helybeli Tanító urak is, kivált sátoros ünnepeken délután prédikálók. Ez tám csekélységnek látszik, és mégis igaz a' mondat: „forma dat esse rei”³⁵³ – valamint a' templomnak van külső és belső sajátságos alakja, miszerint a' többi épületektől megkülömböztetik, sőt a' külérzésekre is hat: úgy a' papnak is légyen az ő rendéhez szabott külseje. Azért egy Kerületi gyűlésünkön hosszas vita folyt a' papi reverendák divatba hozása felett, jóllehet akkor az indítvány megbukott, mégis czélszerű lenne azt mind e' részben, mind sok más egyében, a' mi minden Ekklesiának és Lelkésznek tetszésére hagyatik,

³⁵² mantelum = lepel, takaró

³⁵³ a forma teszi a lényeg

újra feleleveníteni, és nálunk csak nem egészen hiányzó egyformaság végett, ha csak annyit is behozni, hogy minden felszentelendő egyén, egyforma szabású papi ruhában jelenjen meg, olyat hivatali működéseiben élte fogytáig hordandó.

A' Presbyterek választása: A' Presbyterium tagjai közzül múlt években nemelleyek meghalálózván, azoknak helyébe Marcius 15^{kén} újak vétettek be, név szerint: Galánffy János Főjegyző, Rutkay Imre, Suták Samu Krajnyák János, Andrejkovics Márton, Garaj Márton, Schmál Károly, Kollár Károly, Tomásovicski András, Barzo András, Munták János, Franko Mihály, Laurencsik Mátyás, Fitkonidesz András, és ifjú Palicz János. Ez úttal az is határozott, hogy a' Presbyterek nevei minden évben a' jegyző könyvbe iktattassanak be, a' mi egyszer ugyan megtörtént, de azóta nem.

228. oldal

1829

A' templom fedele: A' templom fedele egy helyen észak felől Május 3^{kán} betört, de 6^{dikánl} és következő napokban ki igazított.

A' helybeli német ajkú Evangelikusok kérelme: Ezek már 1824^{ben} Superinten[den]si visitatio alkalmával terjesztették fel némelley kívánságukat; Király János tanító és levita³⁵⁴ elhúnytával pedig mintegy árvaságra jutottak. Illy helyzetben következő tartalmú levelet nyújtottak a' Conventhez: Mi német közönség, Istenben bődögült Király úr idejében, egész csendességben és áhitatossággal gyakorolván vallásunkat, már akkor adtuk be alázatos esedezésünket a' gyülekezetben. Superintendens Úr bizonyosokká tett bennünket az iránt, hogy a' német isteni tisztelet, mind addig, míg több német tagok vannak, nem fog elmulasztani; azért ezen igaz kérésünkkel járulunk a' Nagy érdemű Conventhez: méltóztatnék határozni, hogy mint eddig, úgy ezentúl is német könyörgés és éneklés Professor Úr Oskolájában tartassék; mivel pedig nagy ünnep napokon sok idegenek is az úri vacsorához jönnek, 's ennek bizonyos idejét nem tudhatják, 's gyakran bizonytalanra jönnek, tehát kérjük egyszersmind ezek nevében, hogy a' határozott idő két első ünnep napokon mindég kihirdetessék, és mivel a' harmadik ünnep külömben is már eltöröltetett, ezen napon sokan hit társaink közzül foglalatosságaik miatt meg nem jelennek, és a' templom üresen marad. Hallván, hogy harmadik Tiszteletes vagy Káplány fog választani, kérjük ezt azzal a' feltétellel meghivatni, hogy a' templomban minden harmadik vasárnapon német nyelven prédikáljon, hogy ezen szent tanítás által a' becsülendő közönség is előhaladhasson. (végzetül) E' bizodalomban lévő megerősített kérésben reménylünk egy hozzá hajlandó hallást megtartani, 's ajánljuk magunkat az egész testvéri község, úgy mint német Atyafiak minden Németek nevekben Nyíregyházán Junius 9^{kén} 1829. (az eredetit lásd a Levéltár. 236^{dik} szám alatt)

A' német ajkú hitbeli felekezet már ekkor hanyatló félbe vólt, 's efféle óhajátit már többé ki nem eszközölheté; azomban a' Ns Ekklésia ezen kérelmét később mégis figyelembe vevé, 's arra hozott rendelés a' következő évben olvasható.

Új Oskola a' templom szomszédságában: Eddig egy kibérlelt házban lévén az Oskola, a' Ns Egyház egy új Oskolaépületnek felállításához fogott, és Julius 1^{ső} napján Matejovszki János kőműves mesterrel illy eggyezésre lépett: hogy ő építend Oskolát két előszoba, egy pitvar, egy kamrával, minden hiba nélkül az ő legé-

229. oldal

1829

nyeivel és tulajdon kosztján, 's köteles lesz az épületben és a' matériálékban általa esett kárt megfizetni; a' Ns Ekklésia pedig az építéshez szükséges matériálékat és elégséges napszamosokat fog adni, 's egész munkájáért 160 Vft. fizetni, még pedig ennek felét a'

---

³⁵⁴ lelkeszi szolgálatot is végző tanító

munka elkezdésével, a' másik felét munka ideje alatt, 's annak bevégeztével. Ács munkát ezen épülethez készíté helyben lakó Munták János, minden ah[h]oz megkívántató gerendák, oszlopok faragása, 's ajtók és stukátor csinálásával együtt 130 Vftkért, a' matériálékat és napszamosokat adván az Ekklesia. Napszamosokat házrúl házra küldének magok a' hívek, így azok semmibe sem kerültek, valamint a' Debreczeni úczán fekvő Oskolaépítéséhez is. Így a' munka nyári és őszi napokban készült, tán egészen Karácson[y]ig, meszeléskor a' falak olly fagyosak és jegesek voltak, hogy a' mész alig fogta azokat. Ezen épületnek, a' mint akkor volt elkészítve (mert később 1838^{ban} meghosszabbított) hossza 12 öl, 4 ½ láb; szélessége belől 3 öl, 3 láb, és magassága fundámentommal együtt 2 öl, 4 láb. Az egész akkor készült épület, 6 kereszt falakkal és egy tűzi fallal együtt, de kéményen kívül, foglal magába 117 [□] öl falat. Mindjárt Január elején oda hordozkodott át a' tanító (Mihályik Mátyás) tanítványival együtt, kétség kívül azon okból, mivel az árenda ideje lefolyt. Így Ekklesiánk lelkes Felügyelők alatt szerencsésen nevededett, már ekkor hat rendes Oskolával dicsekedhetett, és így a' tanulók nagyobb számával is.

Stoffan György és Mihályik Mátyás tanítók: Ekként rövid idő alatt két Oskola állott fel ezen Szentegyház kebelében; de a' Tanítók mikép[p] fizetése iránt a' dolog még nem volt tisztában. A' tanítás díj beszedése reájok nézve bizonytalan, de vele sok időt is veszítettek volna; elismerte a' Ns Ekklesia ennek a' tanuló gyermekekre nézve káros voltát, 's azt határozta, hogy a' didactrumokat ezentúl maga a' Ns Ekklesia fogja beszedni, a' helyett Stoffan Györgynek évi fizetése (melly eddig 100 pengő forint volt) deputátumának elébbi állapotban meghagyása mellett, 450 váltó forintra emeltetett; Mihályik Mátyásé (100 for.) szinte 450 ftra, olly értelemben, hogy a' fizetésnek ezen javítása csupán az említett két Praeceptor személyére terjedjen ki, nem pedig az utánok választandókra is. Ennek következtében Stoffan György rendes meghívó levelet kapott, Mihályik Mátyás ellenben csak kötelezvényt. Így az Oskola ügyében most nevezetes reform történt.

Praeceptorok: Mindazáltal e dolog nem volt egészen

230. oldal

1829

bevégezve, mert ugyan ekkor ismét a' Praeceptorok szokásuk szerint hozák fel panaszukat, nagyobb fizetést igényeltek. Benko István, Habdák István és Tóth Jó[z]sef benyújtott kérelem levélben azt adák elő, mikép[p] a' Ns Ekklesia mindjárt elválasztásukkor ígéretet tön nékik, hogy ha idővel oskolai munkájok megszorodik, a' fizetés is fel fog emeltetni, mikép[p] illy fizetési javításért már több ízben, az 1827^{ben} volt drágaság előtt és utána folyamodtak, 's az Oskolai gyűlés azzal biztatá őket, hogy a' dolog el fog intéztetni, és kiki közzülök bizonyos fizetést nyerend, mikép[p] ugyan akkor némelly Presbyterek keveselvén két órát annyi 's olly sok apró gyermekek tanítására, azt javallották, hogy a' praepatori fizetés javíttatnék, és ők minden más foglalatosságtól megszünvén az Oskolanak több időt szenteljenek. De illy ígéretnek tellyesedését mind eddig el nem várhatták, miért is a' Ns Presbyteriumhoz ismét pártfogásért folyamodtak, hogy őket bizonyos 's nagyobb fizetéssel megörvendeztetni méltóztatnék; mire a' Ns Ekklesia, hogy az esedezők tanítói hivatalukban még nagyobb szorgalomra buzdíttassanak, mivel hivatalukat mindnyájan egyformán vinni tartoznak, évi fizetésöket October. 1^{öl} számítandót egynek egynek 200 Vftra emelte, de úgy, hogy a' didactrumok ezentúl az Ekklesia részére szedessenek be. Költ December 8^{kán} közgyűlésen Trsztyenszky Sámuel Ns Ekklesia Jegyzője által. Így végre egészen eltöröltetett az a' tanítási díjnak magok a' Tanítók általi kéregetése, melly sem hivatalukkal sem az illendőséggel meg nem fér, és azóta Ns Egyház minden tiszteit a' köz cassából annak idejében, sőt gyakran előtte is pontosan fizeti, a' pénzt pedig a' híveknél úgy nevezett Szedők gyűjtik, kik öszvesen 19^{en} szükséges lajstromokkal ellátvák. Ha sok más Ekklesiákkal e' részben össze hasonlítjuk magunkat, ugyan csak szerencsések vagyunk.

Esperességi Gyűlés Nyíregyházán: Risz Pál Fő Esperes Augustus 23^{kán} Egyházunkat tudósítja, az e' folyó év September 8^{kán} kebelünkben tartandó Esperességi Gyűlés felől; de az ekkép kitűzött határnap akkoron a' helybeni vásárral össze esvén, a' Gyűlés tartására igen alkalmatlan lett volna, annál fogva a' Főesperes Egyházunk részéről arra kéretett meg, hogy az említett Gyűlést September 16^{án} hirdetni ki. E' szerint Septemb. 16^{kán} nálunk tartatott az Esperességi Közgyűlés. Ennek érdekesb dolgozati e' következők: Deseöffy Tamás Elnök úr jelenti, mikép[p] Geszteréden egy evang. Oskolának kimérendő hely ki nem eszközölthetett (n' b.³⁵⁵ már 1823^{tól} és így hét év óta) minthogy a' Geszterédi földes urak, és különösen Mlgos Vay Abrahám úr Geszterédet mint pusz-

231. oldal

1829

tát tekintvén, és e' kérdés külömben is még a' T. V[ár]megye előtt forogván fen[n], az Oskola helynek kimutatásával ellenkezőt nyilvánítani nem akarna. Mire a' Nyíregyházi Anya-egyház előljárói megbízattak, hogy ez ügyben, minthogy többszori folyamodás után a' Földesuraságnál mit sem lehetett nyerni, a' T. Vmegyére nyújtsák be folyamodásukat. Továbbá, a' Decamusok kötelességökre újlag emlékeztetvén, miszerint az Oskoláról pontosabban kimerítő tudósításukat évenként adják be. Tiszt. Farbaky Dániel azzal mentegeté magát, hogy az oskolai Vizsgálatokra hivatalos foglalatosságai miatt nem mehetett, és Decanusi hivatalát egy úttal megköszönte, de az alól fel nem oldoztatott, mivel nem csak Examenek alkalmával, de időközben és véletlenül is lehet, sött czélszerű látogatni az Oskolákat. Nevezetes az is, hogy a' Praedikatori és tanítói Özvegyek részére alapított pensionalis fundus rendszabályainak kidolgozására ezen ülésből Deseöffy Tamás Elnök, Matézy Miklós, Draskóczy János, Galanffy János, Benkő István, Májer Mátyás, Novák Pál, Komaromy Jo[z]sef urak kiküldetnek. Szönyegre került az egyházi belső tisztviselőknél ezüst pénzbeni fizetendésök; mire nézve az Ekklesiákhoz biztosok küldetni redeltettek azt kieszközlendők, a' világi rendből ugyan V[ár-]Megyebeli tisztviselők az egyházi rendből is. A' Sváb-olaszi Ekklesiában mentek e' végett Draskóczy János, Kovács András, Farbaky Daniel urak. Ezen két napig tartott Esperességi gyűlés alkalmával adott ebédek, és egyéb szükségesekre költött Ekklesiánk 200 Vftot.

Eperiesi Tanodára gabona 's pénz gyűjteményezése: Ez Egyházunkban már mintegy 1813^{tól} fogva évenként szokott tartatni. Onnan küldetének évenként Segédtanítók is. Ott, mint legközelebbi főtanodánkon, neveltettek Egyházunkban szolgált és még hivataloskodó világi 's egyházi helybeni és másunnan jött tisztveselők; miért is ezen Kerületi Collegiumot Egyházunk mindenkor különös becsben tartva pártolta, és számtalan jótéteményekkel halmozta. Ezen év November havában Majer András Eperiesi tanoda Rector-professora levél által kereste meg a' Ns Ekklesiát az iránt, hogy az ottani tápin-

232. oldal

1829

tézetet, tovább is nagylelkűen pártolni, 's arra adakozni kegyeskednék, mire a' Ns Ekklesia késznek nyilatkoztatta magát, de azon világos hozzá adással, ha az Eperiesi Oktatói kar a' Nyíregyházi szegényebb sorsu ifjakra nagyobb figyelemmel 's tekintéllyel leend. A' fentebb tisztelt Professornak megírandó válasz Benczúr Sámuel lelkészre bízott. Azóta is évenként Julius havában szokott hozzánk le jönni egy eperiesi tanuló, mint Frumentator,³⁵⁶ ki két vagy három hétig ingyen kapott szekeren a' szállásokon gabonát 's effélét gyűjt, végre városunkban pénzbeli ajánlásokat is. A' gyűjtemény egyre másra tesz mintegy 40 köből életet, és 50-60 Vft. évenként. Az előtt Ekklesiánk olly kegyes volt az említett Oskola iránt, hogy még a' gyűjtött

³⁵⁵ n' b./N. B. = nota bene (megjegyzendő!)

³⁵⁶ gabonaszállító

gabonát is önnköltségén átszállította. Vajha csak a' Collegium is képes volna évenként Oskoláink számára ügyes és magyarul tudó ifjakat Segedtanítóként küldeni.

A' halotti szekér: Novemb. 8^{kán} csináltatott itt egy halotti szekér, melly 120 Vftba került Ekklesiánknak, és a' mellyen minden vallás külömbség nélkül akár kinek megengedtetik halottját kivitetni. Eddigelé nem emlékezünk, hogy valaki ezért taxát fizetett volna, kivéve egyet, a' ki egy Vftot tett le. Milly jó dolog legyen ez a' rossz idő, sáros út és mes[s]ze lévő temetőnek tekintetéből, kiki képzelheti.

K. K. Intézmények:

1., A' tébolyodottak számára az Országban felállítandó intézetre eddig keresztényi ajánlásokból begyűlt summa, melly az Ország világi 's egyházi hatóságai, 's magány személyek által is kezeltetik, általános átnézés végett Ö. Cs. K. Felségének felterjesztetvén, Ö Felsege a' szenvedő emberiséghez vonzó atyai kegyelménél fogva, meghagyni méltóztatott, hogy mihelyt ezen üdvös és igen szükséges intézethez megkívántató nagyobb summa pénz összegyűl, minden késelem nélkül az építéshez kell fogni. Jóllehet pedig mind az egyházi mind a' világi hatóságok közbenjárása által eddig nevezetes segédpénz jött be, még sem elégséges egy illy nagyszerű, 's nagyobb költséget kívánó épületnek már most óhajtott sikerrel építéséhez. Annál fogva ez a' Kir. helyt. Tanács Ö Felségének kegyelmesen kijelentett legfelsőbb akaratjához képest, miszerint a' tébolyodottak számára az Országban

233. oldal

1829–1830

minél előbb illy intézet létre jöhessen, a' Superintendentiát ezennel újlag felhívja, hogy minden kegyes, de különösen a' legfelsőbb intézkedések iránti buzgalmánál fogva, ezen szükséges cél felé közre munkálni, és a' lelkészek által minden híveket lelkesen buzdítottatván, az adakozásra újonnan gyűjteményt megrendelni kegyeskedjék, a' begyűlt pénzt a' legközelebbi kamarai vagy fundationalis cassába átküldvén. Budán Februar. 24. 1829.

2., Az itt lévő, és a' legfelsőbb helyről hozzánk leküldött kérelem levél, mellyben az Ágost. hitvall. Gömöri Esperesség papjai és Oskola tanítói évi salariumaikat és egyéb fizetésüket, melly pengő pénzbe vala megállapítva, de utóbb Bécsi váltó bankóra leszállítatott, ismét pengő pénzben fizettetni kérik, a' legfelsőbb királyi parancsolatra olly útasítás mellett átküldetik, hogy mivel a' folyamodók kérése, tekintvén a' hivatalt is, mellyet viselnek, ugyan is figyelemre méltó, 's annyival is inkább méltánylást érdemlő, minthogy ők az esedezvényben kitett állítás szerint, jelenleg csak annyi bért sem kapnak, mennyi nekik 1799^{dik} év előtt, különben is szűken vólt kiszabva, az ő jövedelmöknek illő nagyobbítására minden gond fordítottassék. K. helyt. Tanács Budán, Martzius 17. 1829.

Mielőtt ezen történetírásba tovább haladnánk, nem lesz érdektelen, de a' Protestansokra nézve szomorító az a' megjegyzés, hogy ezen évben több Evang. Ekklesiák, u. m. a' Kövi ezen év első havában, a' Jólsvai Julius 26^{kán}, a' Tiszolczi October 28^{kán}, a' Vizes-réti³⁵⁷ Julius 24^{kán} isszonyú tűzvész által megkárosultak, 's Egyházunkhoz is segedelem végett folyamodtak. Hála az égnek, hogy minket illy szerencsétlen esettől mindeddig nem csak megörzött, de Sz. Egyházunkba évről évre virágoztatván jó karban is megtartott, miszerint ügyefogyott hitsorsosainknak is segédkezet nyújhattunk.

1830^{dik} év

Ezen év nem kevésbé emlékezetes történeteket foglal magában, mellyek közzül főleg kiemelendők: a' Káplány eljövetele, isteni tiszteletet tárgyazó újítások, papdíj, egyik lelkész halála, és az egyházi Jubileum.

---

³⁵⁷ Vizesrét/Mokrá Lúka, Szlovákia

1830

Káplány kerestetik: Már 14 hónap óta nem volt a helybeli lelkészeknek semmi Segédjük. Egyik lelkész gyengélkedett. Az Ekklésia végre elismerte Káplány meghívásának elkerülhetlen szükségét. Fő Tisztelendő Superintendes Úr által ajánlottak ezen hivatalra: Vaisz Fridrik Sámuel, Czevár András, Honeczi Daniel, és Djaniska Daniel hittudomány jeleltjei. Ezek közül a legismeretesebb 's egyszersmind legközelebb lévő Vaisz Fridrikhez, ki Tólcsváról, hol házi nevelő volt, rövid idő alatt Tokajba vala jövendő, ki küldettek Doctor Posonyi János, ns Kobilicz Daniel és Kralovanszki András urak. Ő Marcius 7^{két} választotta próbatétel határnapjául, minek következtében Ns Kovács Mihály és Gerliczki Mihály küldettek érte Tolcsvára; probaticuma után tartatott egyházi gyűlésben az ő jól kidolgozott, 's helyes tót stylba foglalt beszéde, közdícséretet nyert ugyan, 's fáradozásáért 12 p. ftot. De minthogy még többen is valának kijelelve, azok közül Honéczy Daniel meghivatni rendeltetett, kihez ns Kovács Ferencz és ifj Juhász Mihály³⁵⁸ küldettek. Ez a Candidatus Marcius 28^{kán} tartott próbabeszédet, mellyel az egész gyülekezet előtt kedvességet nyert, 's azonnal megis hivatott; és ekkor a vele született szerénységgel magát az Ekklésia kegyeibe ajánlván, azt nyerte, hogy 300 Vftból álló káplányi fizetése, 50 Vftkal, mellyeket néhai Király János német isteni tisztelet fejében húzott, pótoltatott. Felszenteltetésére kísérek őt id. Juhász Mihály és Balla Samuel egyházi gondnok, a honnan vissza térvén a helybeli Lelkész által hivatalába ünnepélyesen beiktattott.

Köz isteni tisztelet iránti rendelkezés: Ezt a múlt évben helybeli német ajkú Atyafiak által benyújtott kerelemlevél, de más fontos körülállások is sürgették és létre hozták. Itt találjuk a magyar és német felekezetet mintegy szemközt egymással az eldöntés küszöbén. Nevezetes tárgy ez, itt az isteni tiszteletnek egy újabb módosított rende kezdődik. A magyar és német prédikáció 's úri vacsora tárgyában kinevezet kiküldöttség Marcius 4^{dik} napján következő jelentést adott be a Presbyteriumba: „Az Úr-vacsorájának magyar nyelven leg-

1830

alkalmasabban mikor? és hány ízben leendő kiszolgáltathatása, 's azzal együtt a magyar isteni tiszteletnek is mikép[p] lehető összekapcsolása iránt kidolgozandó terv végett, az e folyó év Februar 20^{kán} tartatott Ekklésiai gyűlésből kinevezett kiküldöttség, kiküldetésén felől, a német atyafiak által hasonló tárgyban tétetett, 's a Ns Presbyterium által ugyan továbbra halasztott, de a kiküldöttség által a fent írt tárgyak összekötetésbe lenni talált esedezés kérdésében is bele bocsátkozván, a következő javallatokat terjeszt megbírálás és megerősítés végett a Nemes Presbyterium eleibe:

1. A magyarok iránt: A magyar isteni tiszteletnek és prédikációnak minden második vasárnap, a tót isteni tiszteletet megelőző reggeli órákon szokott gyakorlása és tartása ez úttal még az elébbeni lábón hagyatván, egyébiránt ezen nyelven az Úr-vacsorája jövendőre nézve esztendőnként négy ízekben, jelesen a három sátoros ünnepek második napjain, negyedszer pedig Septemberbe vagy Octoberbe valamely vasárnapi napon, melly Debreczeni országos vásár idejével össze nem esne, 's tiszt. Prédikátor Urak által fog ajánlatni; hasonlóan a tót isteni tiszteletet megelőző órákon ugyan, azonban a prédikációs isteni tisztelet előre bocsátásával szolgáltasson ki, 's a három sátoros ünnepek alkalmatosságával Offertorium is legyen, mellynek fele az Ekklésiáé, fele pedig Prédikátor és Rector uraké lészen.

2. A németekre nézve: Az eddig általok gyakorlott, 's a protestans vallás lelkével egészen össze nem férkezhető csak magokba tartott isteni tisztelet helyett, jövendőre nézve minden hólnapba egy vasárnapon, és így egész esztendőn által tizenkétszer német isteni tisztelet a

³⁵⁸ utólag a margóra írva: „Juhász M[juhász] helyett Ns. Trsztyénszky Mihály”

Professori Oskolába prédikációval tartasson, hol az éneket Stoffan György rendes praeceptor, és Mihályik Mátyás ódal-oskolabeli tanító felváltva fogják vinni; továbbba, nagy Csötörtökön, Pünkösöd és Karácson[y] sátoros ünnepek harmadik napjain, a' templomba tartandó isteni tisztelet és prédikáció után a' Communio esztendőnként háromszor szolgáltatasson ki, olly móddal, hogy az ezen alkalmatossággal; teendő prédikációk a' hólnapi prédikációk közzé számíttassanak; a' sátoros ünnepek idejekor Offertorium általok is tétetvén, melly egészen Predikátor 's fent nevezett éneklő Tanító Urakat fogja illetni. Mind az első pontban érdeklött négy, mind pedig a' második pontbeli 12 prédikációk a' körülállások szerint Prédikátor és Káplány Urak által fogván tartani, hogy mind ezek minden terheltetés nélkül, 's annál könnyebben tellyesíttethessenek, ajánlja ezen Kiküldöttség a' Ns Presbyteriumnak, hogy ezentúl, ha a' Káplány változni találna, annak megüresülendő

236. oldal

1830

helyét minden haladék nélkül másnak hívása által azonnal betölteni, 's e' szerint Káplányt állandóul tartani méltóztassék. Költ 1830. Marcz 4^{kén}. Ezen javallatban, mit módosított, mit jóváhagyott legyen a' bíráló Presbyterium, itt nem közölhetjük, mert nyoma nincs; de az idő mutatta meg legjobban, mi valósúlhatott abból? ellenben minek kelle magától megszűnnie? Annyi bizonyos, hogy ennyi 's illy sokféle kívánatoknak a' Lelkészek, egyik külömben is gyöngélgendő lévén, vóltakép[p] meg nem felelhettek, magától értődvén, hogy a' szellemi és sok fejtöréssel járó munka, az az, felkent predikállás, nagyon külömbözik a' merő gépies szertartási szolgálattól.

Oskola Felügyelőség: Doctor Benedikty Daniel az eddig híven viselt Osk. Felügyelői hivatalt megköszönvén, abban Dr. Posonyi János és Kralovanszky András megerősítették, úgy mint a' kik azt szinte példás buzgósággal viselték. Ez Marczius 22^{kén} számadás és tisztválasztás alkalmával történt, 's világosan tanúsítja, mikép[p] a' Presbyterium állandóan az Oskola ügyét szívéen hordozta. Illy Osk. Felügyelőknek tiszte vólt főkép[p] az Oskolák nagyobb apróbb szükségeiket a' közgyűlés elleibe orvoslás végett terjeszteni; az Oskolai gyűléseket, mellyek már több év óta divatozának, intézni; vi[z]sgálatokon jelen lenni, de idő közben is az Oskolákat látogatni, 's a' kötelesség-felejtett szüléket időnként felidézvén gyermekeik oskoláztatására szorítani. 'sa't.

Káplánynak kosztali tartása: különös, hogy ezen költséggel járó és egyenesen a' helybeli rendes papok személyöket illető lekötelezés, melly már eddig is használatban vólt, az 1830^{dik} év September 19^{kén} költ, és Főesperes által is megerősített meghívó levélben (lásd a' Levéltár 245^{dik} számát) egy szóval sem érintetik, holott a' meghivandó papot illy kötelességről – Káplány tartásáról – melly ö reá nézve tám nem igen kellemes leendene, jó előre kelle vala tudósítani. Az 1831^{kén} költ hívólevélben már ez a' nevezetes clausula³⁵⁹ benn van, 's a' kosztadásért a' Ns Ekklesia 40 pengő Ftot írt be. De ez úttal April 7^{kén}, midön Honéczy Daniel lépett hivatalába, egyik a' helybeli Lelkészek közzül az említett kosztért – magyarul mondva – bonificatiót kívánt a' Ns Ekklesiától, mint igazságosat; mire sok vitatkozás, tám sértegetés után is, végre határozattá lön, hogy a' kosztért a' fentírt summán felől, még 4 gönczi kerti bor is fiztessék. 'S így van a dolog mind e' mai napig.

237. oldal

1830

Saláriumok ezüst pénzben: A' Főmélt. K. Helyt. Tanácstól érkezett, (fel[l]yebb közlött) és több Esperességekben már elfogadott abbéli rendelet, miszerint a' pénznek igaz értékű pengő basisra lett vissza állítása után, a' Lelkészeket és Osk. Tanítókat ezüst pénzben kelleik fizetni,

---

³⁵⁹ záradék

itt, a' mi Ekklesiánkban is Majus 6^{kán} tartatott gyűlésben jöve szönyegre, és így itt is, mint egyebütt az egyházi Salariumok és Stolaris tartozások pengőben fizettetni ajánlottak. E' végett a' Lelkészek kéréssel járultak az Ekklesia eleibe, hogy stolaris fizetésök is ezüst bászra alapíttassék. A' Presbyterium tudván, hogy jelenben a' Nyíregyházi nép nagyon meg van terhelve, és az említett Intimatum nem szorosán kötelező, de csak ajánló, és hogy más Esperességek rendelkezéseit, őt szorosán kötelezhetőnek nem tekintheti: nem annyira az Intézményhez, mint a' körülállásokhoz képest a' felterjesztett ajánlásnak hajlott megfelelni. Egyességre bocsátkozott a' Ns Ekklesia a' Lelkészekkel, mellynek következtében megállapított, hogy a' Stolaris fizetések ezüst basisra emeltessenek, még pedig illy módon: a' prédikációval temetéstől 1 p. ft. énekszóval 18 xr. p. p. a' keresztelés és avatástól 24 p. xr. az esketéstől pedig 1 ft. p. p. Ugyan ekkor a' Rektor urak stolaris fizetésök is minden innen formálható következtetés nélkül úgy határozott meg, hogy nagy temetéstől fizetessék 20 xr. kis temetéstől pedig 10 xr. p. p.

Esperességi és Kerületi Gyűlés: Egyik tartatott Május 15^{kén} Kazán,³⁶⁰ mellyre Ekklesiánk kebeléből kiküldettek T. Farbaký Daniel lelkész és Huraji János presbyter Urak. A' másik gyűlés Dopsinán Május 25^{kén} és 26^{kán} tartatott. Itt felterjesztett a' lecticalis és stolaris fizetéseket tárgyozó javallat, mellyet az együtt munkálódott Ágostai és Helv. Tiszszamelléki Superintendensia Küldöttsége kidolgozott, és a' melly egész kiterjedésében ezen Superintendensia részéről elfogadtatott, 's egyszersmind az abban ajánlatott engedelem a' keresztelés[re] és temetésre nézve helybe hagyatván, a' Tiszsa-melléki Helv. Superintendensiaival azon óhajtság mellett közölni rendelteték, hogy ezen rendszabást kihirdetné, és tettelesen világosítaná is olly Egyházakban, a' hol Ágost. és Helv. hitvallásúak vegyesen laknak (lásd a' dolgozatot az Esperességi Jegyző-könyvben 1830). Továbbá ezen districtualis Gyűlésen szönyegre került a' helytartó Tanácsnak azon végzése, miszerint a' Lelkészek és Rektorok pengő pénzben lesznek fizetendők. Minthogy pedig. Minthogy pedig³⁶¹ az Eperjesi districtualis Gyűlésnek ezen dolog érdemében hozott

238. oldal

1830

határozata, nagy részént még eddig siker nélkül maradt; némelly Esperességek egyáltalában semmi biztosságot, mások nem minden egyes Ekklesiához küldtek, mások a' dolgot barátságosan elintézni igyekeztek ugyan, de az Ekklesiák értéki erejüket, és papi salariumok fizetésére szolgáló kútfőket kinyomozni elmúlasztottak. E' szerint ez a' fontos munka, úgy a' mint azt az igazság, Ekklesiának közjava, és Ő Felsége kívánja, végre nem hajtathatott; és mivel világos és meghatározott adatok kívántatnak arra, hogy a' netalán ellenszegülő Ekklesiákban e' végre illető Bíróság, sőt a' szükség esetében felsőbb Dicasteriumok hozzá járulása is felkérethessék és megadassék: azért az említett Eperjesi határozatnak minden pontbani tellyesítése végett, kerületi Kiküldöttségek minden Esperességekhez nevezettek ki, melly Kiküldöttség minden Ekklesia színén megjelenni tartozott.

Tiszt. Benczúr Sámuel Lelkész halála: Ezen példás életű és széles tudományú 's tapasztalású igazlelkű pap, ki valóban képes lett volna Ekklesiánk javát 's virágoztatását előmozdítani, ha olly gyakran nem gyöngélkedik, jól érezve gyenge testalkotását, és reá mindinkább nehezülő korát, nehezen szánta magát illy népes Egyházba lelki szolgálú, de a' hozzá járult közbizodalom és azon édes remény, hogy itt gyermekeit majd kevesebb költséggel neveltetheti, legyözte kétkedéseit, 's eljött; hiven munkálódott, komoly szigorúsággal tellyesíté hivatali kötelességeit, míg testi ereje egészen meg nem fogyatkozott. Már halálos ágyán magához hivatá az Ekklesiának némelly tisztos véneit, 's azok előtt özvegyét 's árváit az Ekklesia

³⁶⁰ Sajókaza

³⁶¹ az eredeti szövegben is ismétlődik

jószívűségében szívrehatólag ajánlotta, kik őt édes biztatással megis vigasztalták, 's nem sokára azután Junius 11^{kén} az örök nyugalomra átköltözött. Béke porainak!

Tiszt. Benczúr Sámuel Lelkész életrajza: Született Pest V[ár]megyében kebelezt Tót-Györk helységében 1787 eszt[endő]ben December 16^{dik} napján, atya János T.[ót]Györki evangélikus pap, anya Stefáni Theresia asszony; 1794 és 95^{dik} években Aszódon járt oskolába, osztan Gömörön (Bakay János volt professora) és úgy Selmech-Bányán egész 19 esztendő koráig, végtére pedig Posonyban végezte oskolai pályáját, honnét NagyVáradra ment Tisza úrfiak nevelőjének 1810^{ben}; innét Bécsbe ment katonának, a' mostani Benczúr nevet viselő magyar gyalog Ezredhez, de rövid látása miatt fél év múlva haza bocsátatván, Gosztonyi kisasszonyok nevelője lett Hartványban.³⁶² 1812^{dik} évben letette a' Candidatucumot Liczy³⁶³ Superintendens előtt; már 1811^{dik} évben a' Csomádi³⁶⁴ evang. Egyház által pappá hívatott, de a' hivatást el nem fogadta; 1813^{dik} évben a'

239. oldal

1830

Lossonczi evang. Egyház hitta pappá, 's ide el is menvén, ugyan azon év Május 26^{án} Besztercze Bányán pappá szenteltetett Liczy Kristof Superintendens által; 1814^{ben} megházasodván feleségül vette Ns Csikányi Er[z]sebet asszonyt, kitől 12 magzatja született, de most csak 7 van életben;³⁶⁵ 1820^{ban} a' Bánki Ekklesia hitta pappá; 1824^{ben} a' Nógrádi Expresség Al-esperessévé választatott; 1827^{ben} a' Nyíregyházi Ekklesia hívta kebelébe Bánkról; 1830^{dik} évi Junius 11^{dik} napján aszkóiban meghalt, maga után hagyván 10 nevetlen árvát.³⁶⁶ A' Ns Ekklesia szokás szerint közkölségén temetteté el. Az egész költtség tett 63 Vft. 51 xrt.

Oskolaház fedése: E' végre Junius 13^{án} kinevezett Kiküldöttség bejelenté a' Presbyterium előtt, hogy T. Trégjár és Csillag urak Oskolájának fedele már ki nem igazítható; határozatott tehát, újonnan még pedig sindellyel fedetni be. Munkát ácsmester tette meg e' munkát; mintegy 80 000 sindely ment fel. Az egész kerül belől 2 000 forintra váltóba került, melly nagyrészt szives adakozásból gyűlt be.

Az ágostai hitvallásnak 300^{dos} innepe. Az ágostai vallástétel 300^{dos} öröminnepének mikor és miképpen megülése tárgyában kezéhez vévén Ekklesiánk Jo[z]seffy Pál Superintendens Úr tudósító levelét (lásd Esp. Ker. gyűlés könyvtárát) jól eleve olly czélerányos rendelkezéseket tett, hogy azoknál fogva a' tárgy méltóságához képest az említett innepet illőleg és lelkesen megülhesse. Az Egyházkerület ezen ünnep napjául Junius 27^{két}, (minthogy Junius 25^{ke}, mellyen hitvallásunk 1530^{ban} V^{dik} Károly német Császár előtt felolvastatott, péntekre esett) tűzte ki. Legelőször is a' Főpásztor ajánlása következtében, arról gondoskodott az Ekklesia előljáróság, hogy a' hívek az ünnepélyesen tartandó Jubileum czélját, fontosságát jól értsék és tudják, és a' szerint hozzá méltóképpen elkészülhessenek. Azért az oskolákban a' Reformatio története bővebben előadatni rendeltetett, a' hétköznapi reggeli isteni tisztelet alkalmával pedig az Ágostai vallástételnek hitágazatai egyenként a' hívek[ne]k magyaráztattak. Junius 26^{án} a' templom belseje virágfűzerekkel diszesítetett fel, hőlgyeink sem időt se költséget nem kímélvén, minden igyekezetjüket arra fordíták, hogy a' diszesítvények ízletesek ugyan de egyszerűk legyenek és jóvágagyást nyerjenek. Az oltáron, azon tájon, a' hol a' gondviselés szeme ábrázoltatik, függött egy tojásdad kereksgű telyes fajtlinkákból³⁶⁷ drótra

³⁶² Váchartyán

³⁶³ Liczy Kristóf superintendens, beszterczebányai lelkész

³⁶⁴ szlovák evangélikusok által lakott falu Pest vármegyében, 1810-ben szinte az egész falu leégett

³⁶⁵ felnőttkort megélt gyerekek: Adolf, János, Gusztáv, Mária, Miklós, Anna, Lajos, Zsuzsanna

³⁶⁶ saját gyermekei mellett ő nevelte bátyja fiait, Vilmost és Józsefet is

³⁶⁷ sárga viola, melynek virágai a szár hegyén sűrű kalászbá állnak össze

1830

fűzött koszorú, mind két felől Angyaloktól virágos füzeteket tartva, közepében pedig szinte telyes ibolyákból kötött 1530 szám látszott. A két nagy oszlop, valamint a gyertyatartók körül az oltáron szinte koszorúk valának fűzve. Ezen alkalommal ajándékozott Ns Pap Rosina Ns id. Kovács András hitvese az oltárra egy viola színű selyem szép rojtokkal körülvarrt terítőt, melly mostanáig is a legszebb oltári terítők. A szent-szék is két rendbeli koszorúkkal vala felékesítve, felől és alól de leginkább díszlett rajta a rózsaszínű és fehér selyemmel hímezett kis terítő, mellyet Kobilicz Emilia Kisasszony ezen alkalomra készített és ajándékozott volt. A papi lóca, valamint első lóczák is virágokkal valának felkoszorúzva. Az orgonát tartó két vastag oszlopokat és az orgonát is koszorúk övedzték. Az egész templomban pedig imitt amott nyárfák, és szorosabb helyeken csak lombok valának aranylag alkalmaztatva. A három függő üveg gyertyatartó is font koszorúkkal volt felékesítve, és viaszgyertyákkal az akkori alkalomra ellátva, mellyekkel mintegy 8 fontnyi mennyiségben kedveskedett Ns Pap Rosina asszony. Egész város igen eleven mozgásban, a templom feldíszesítésekor a látni és segíteni kívánók mindég nagy számmal. Délben és este, mind sátoros ünnepek előtt szokás minden harangok kongának. Más nap, u. m. öröminnap napján tartaték reggeli 7 órakor a sz. gyónás, mellyhez igen számosan összesereglettek a hívek, 9 óra előtt nagy sokaság gyülekezett a közönséges isteni tiszteletre. Mint az oltáron, úgy a függő gyertyatartókban is egész ist.[en] tisztelet alatt égtek a gyertyák. Az oskolai ifjúság két rendben kiállítva az oltár két oldalai felől, és a közepet éren részt vett Tanítóival együtt az ist.[en]tiszteletben. A „Jövel szent lélek”nek elénekeltetése után nagy lelkesedéssel énekelte az egész közönség Luther Mártonnak amaz ismeretes, erőtelyes és szellemdús énekét „Erős várunk nekünk az Isten”, azt követé a könyörgés és a szent igék olvasása; azután az éneklő kar orgona kísérete mellett Jurányi Professor igazgatása alatt énekelte ezen alkalomra Trégyár Pál tanítótól készített szent éneket, 's ennek utána ez ének zengedezteték el „Isten téged áldunk”. Ekkor Farbak Daniel lelkész a sz.[ó]székről igen korszerű lelkes, és az innepélyhez mért sz.ent]beszédet tartott. Az ist.[en] tisztelet után kiszolgáltattott az úri vacsora. Nevezetes itt, hogy ist.[en]tisztelet

241. oldal

1830

után tartatott offertorium Jo[z]seffy Pál Superint. levele következtében, ki annak jövedelmét az Eperjesi és Késmárki tanodák felsegállése[re], és még egy oktatói szék felállítására szándékozott szentelni; nálunk az 57 Vft. és 18 xrt hozott be; az illető helyre pedig tetteleg is felküldeték, de a Superintendens Úr kívánata az Egyházkerületben helybenhagyást nem nyervén, Ekklesiánk az említett summának fele részét a pesti vakok, másik felét a tébolyodottak intézetére nagylelkűleg fordította. Ekkép innepeltetett meg nálunk a 300^{dos} hitvallási Jubileum. Vajha ez alkalommal elmondott sz.[ent]beszédet és éneket is legalább rövid vázlatban közölhetjük volna a kegyes olvasóval! mert a virág-füzérek ugyan ideig óráig tartók már rég elhamvadtak: az ige örökké tartó, mint a hal[l]gatók, úgy a késő ivadék szívében is szent érzéseket képes gerjeszteni!

Hidegtelelés: Julius és Augustus napjaiban itt igen haltak az emberek, olly annyira, hogy minden nap, kivétel nélkül, volt 5-6 temetendő halott. Uralkodott akkor városszerte igen veszedelmes láz, mellynek okát nagyrészt a levegő hirtelen változásának lehetett tulajdonítani. Illy halálos csapáshoz járult még

Földrengés is. Augustus 20^{án} estve 10 órakor és 43^{dik} első perczben nagy földrengés történt, nagyobb mint a tavalyi, úgy mint Julius 1^{én} 1829^{belni}. Délkeletről éjszaknyugatra vette irányát, 's olly mértékben erős volt, hogy tornyunkban a legkissebb harang megkonduúlt; de a templomon vagy tornyon semmi sérültség nem esett akkor, hihető hogy a földből össze vert

gyöngébb házfalak több helyen alászáll[1]tak vagy meghasadoztak. Így minden, kivált erős mértékben kifakadt szenvedély a' test ereit megrongálja 's elcsüggeszti.

Temetési-szekér-szín építése. Egy helybeli kőmives-mester illy egygyességre lépett Ekklesiánkkal a' temetési-szekér-színének felépítése iránt: Alább is megirt Matejovszky János kőmives-mester ezennel megeszmérem, hogy én a' helyb. ágostai vallástét.[elt] követő n[eme]s és sz.[ent] Ekklesia által építendő a' templom napkeleti-déli oldal végibe tornác és a' temetőszekérnek való színnek felépítését e' következő feltételek alatt magamra vállaltam: „a tisztelt Ekklesia a' szükséges matériálékat fogván adni, én a' magam kosztom és szerszáma-

242. oldal

1830

immal tartozom a' falakat felhúzni; ezen munkát tisztességesen és jól el fogván végezni, a' tiszt. Ekklesia nékem mind bent, mind a' föld felett való munkámért minden quadrát ölért 2 Vftot és 15 xrt fog fizetni, és pedig olly módon, hogy azon munkámért járuló egész summát, a' most felvett 25 Vftokon kívül fog kifizetni. Költ Nyíregyházán August. 6^{án} 1830 eszt.[endőben] Matejovszky János kőmives-mester.

Előttünk: Kovács András Főhadnagy és Inspector, Balla Samuel Curator.

Az említett templomi tornác eddig már különös haszonra is fordított, t. i. hogy egy oskolás nép nagyon megsokasodván, nyári hónapban annak egy része ott taníttatott; a' szín pedig nem csak a' temetési szekérnek, de más bármely ekklesiái fabútornak tartására használtatik. Ez a' szín a' paplak és Capellania 's magtár közt építve, egész épületnek különös torzképet ad!

Ekklesiái gyűlés: Augustus 30^{án} egy Lelkész választása 's meghívása iránt nagy és sokáig tartó vita folyt a' felett: kell é egy másik lelkészt meghívni, vagy nem? a' többség oda szavazott, hogy kell. Az iránt: kit kellene meghívni, többfelé oszlott a' vélemény. Említésbe jöttek Kolbenhajer, Laucsek, Komáromy és a' vólt Káplány Homolya; de nem tudván megegyezni ez úttal, a' fontos tárgy más időre halasztatott. September 13^{án} ismét egy másik lelkész választása tárgyában javaslatba jött, főképp Kovács Ferencz indítványára, Geduly a' Gutai³⁶⁸ lelkész Nógrádban, miben az egész Presbyterium megnyugodott, 's azt határozta, hogy a' fen[n] tisztelt lelkész próba-beszéd nélkül hivassék meg, minthogy már 1826^{ban} ollyan beszédet tartott Ekklesiánkban. Ha ez a' meghívást nem találna elfogadni, Kolbenhajer Mihály Hnústyai³⁶⁹ lelkészhez menne, 's őt próbára hívná meg a' küldöttség. Végre említésbe jöttek Valentínyi és Laucsek urak is. A' fentebb említett urakhoz menendő küldöttség is kineveztetett, u. m. Ns Kobilicz Daniel és idősb. Juhász Miklós Presbyterek. Ez a' Geduly és Kolbenhajer uraktól visszatért küldöttség újtjáról következő értesítést adott: a' mint Lossonczra jöttek, elmenének Geduly gyógyszer-áruhoz, a' fent említett lelkész ö[c]cséhez megtudakozandók, nem tudná é, nem vólnának é báty[j]ának valami kinézései vagy okai, mellyek őt a nyiregyházi meghívásnak elfogadásától vissza tartóztatnák? Ez leghitelesebb feleletül elő mutatá nekik a' napokban báty[j]ától vett levelet, mellyben ez írja, hogy Nógrádból semmi esetre más Ekklesiába nem menend.

243. oldal

1830

Ez[t] mondotta küldöttjeinknek hasonlóképp Valentínyinak is, minthogy sógora, környülményesen állapotját. Gedulinak ezen erősítő állításai után küldöttjeink Hnústyának vevék útjokat Kolbenhajer Mihály lelkészhez, ki is őket szívesen fogadá ugyan, de a' felett fájdmát el nem titkolta, hogy midőn Nyíregyháziak az előtt 1825^{ben} ősszel papot keresnének, őt olly hidegen mellőzték el. Mind a' mellett is Küldöttjeink meg próbálák szerencséjüket, de

³⁶⁸ Gúta/Kolárovo, Szlovákia

³⁶⁹ Nyustya/Hnúšť'a, Szlovákia

hasztalanul, mert Kolbenhajer meg nem érkezett. A' Kiküldöttség továbbá így nyilatkozott írásban: „a' mi további utazásunk ezután nagyon criticus vólt, és nem tudunk magunk is, merre vegyük útunkat? Rima-brezón³⁷⁰ össze találkoztunk Holko Mátyás Esperes úrral, a' ki nekünk ugyan többeket ajánlott, de további tudósítások után azon lelkész urak közzül egyet sem találtunk a' mi Ekklesiánknak megfelelően. Mentünk ugyan Padárra³⁷¹ is, 's ott a' tiszt. úrral útba találkoztunk, de gyenge személyét látván elő sem hoztuk, miben járatoskodunk. Megpróbáltunk tehát végtére Gömörbe Szpisák urat megkeresni, kiről azon resultatumot adjuk a' Ns Ekklesiának, hogy ha néki a' meghívó levelet elküldeni méltóztatik, ő alkalmasint kész lesz azt elfogadni. Költ Nyiregyházán October 8^{án} idős Juhász Mihály, Kobilicz Daniel. Ezen jelentés' következtetésében, Ekklesiánk már nem tudván mibe megállapodni, Kobilicz Daniel azon indítványt tön, hogy Kolbenhajer lelkész mint jeles szónok, tudományos férjfi, fed[d]hetetlen jellemű ember és gondos lelki atya ismeretes lévén, ötet minden próba nélkül kellene meghívó levéllel megtisztelni; ebben egy akarattal az egész Ekklesia megnyugodott, 's ugyan azon indítvány következtetésében a' vólt két Presbytert Kobilicz Dan.[iel]t és id. Juhász Mihályt küldötte hozzá kész, és Esperes által is aláírt meghívó levéllel (lásd a' Levéltár 111. k. 245. szám alatt). A' küldöttség October 22^{én} óhajtott siker nélkül visszatért, és Octob. 27^{én} az Ekklesiái gyűlésen olly jelentést adott be, hogy Kolbenhajer úrral Rimaszombatba vásár alkalmával találkoztak össze; más nap őt meghívó levéllel megkínálták, ki is azt elfogadta, 's velök Nyiregyházára látogatás végett le jönni megígérkezett, minthogy illőnek és igazságosnak találná, hogy a' gyülekezetet, mellynek pástora leend, megismerje. E' végett megkérte küldöttjeinket, hogy akkor nap délután őt Hnústýára elkísérnék, hogy szándéka 's elmenetele felől hitvesét tudósíthassa, 's a' szükséges rendelé-

244. oldal

1830

seket mind házánál, mind Ekklesiájában megtehesse. Erre küldöttjeink örömet ráállottak, s' erős reménnyel biztatván magokat, tőle rövid időre búcsút vevének. Az alatt dél tájban Kolbenhajer Mihály több a' vásáron jelen vólt lelkész urakkal össze találkozáván, ebéd közben elbeszélte a' Nyiregyháziakkali legújabb viszonyait. Ezek ötet különféle ürügyek alatt, sok okok előadása által az adott szónak vissza-vevése[re] és a' meghívó levél vissza-adására minden módon reábirni igyekeztek. A' mellynek következtetése végre is az lett, hogy midőn küldöttjeink a' legfőbb reménységgel dél után Kolbenhajer urat felkeresnének véle Hnústýára elmenendők, tőle nem várt tagadó feleletet, és az elfogadott meghívó-levelet vissza kapták, de némi keserű szemre-hányásokat is hallgatni kéntelenek valának. Ezen megilletődve és kedvetlenül küldöttjeink Kolbenhajer úrtól örökre búcsút vettek.

K. K. Intézkedések:

1. A' katonai személyekre nézve nagy zavarodás ered onnét, hogy a' Regimenteknél az anyakönyv kivonatához megkívántató vonalok 's rubrikák hiányoznak, majd a' szülőföld, majd a' kor, majd ismét a' törvényes házasság, vagy özvegység illy kivonatokban kihagyatik, és néha igen nehezen sok tudakozódással kerestetik, vagy az egyed legnagyobb kárával soha sem találtatik fel. Ezt orvosolni akarván Ö Cs. K. Felsége, tekintetbe véve kivált a' katonai egyedeket, úgy mint a' kik majd egy majd más helyen 's tartományban szállomásoznak, legkegyelmesebben megparancsolni méltóztatott, hogy az illy Anyakönyvbéli kivonatot az illető Plébánus, Poppa³⁷² vagy Lelkész által aláíratván, a' Vármegye vagy város vagy más törvényhatóságtól eleve láttasíttassanak, és így az illető egyházi törvényhatóságokhoz átküldetvén, ezek által a' Kir. helyt. Tanács eleibe adassanak az illető fő hadi Tanácshoz

³⁷⁰ Rimabrézó/Rimavské Brezovo, Szlovákia

³⁷¹ Balogpádár/Pádár/Padarovce, Szlovákia

³⁷² pápa = a görög egyház áldozópapja

előmozdítandók. Melly K. K. rendeletet a' helytartó Tanács a' Superintendentiával közzé-tétel végett közölt, a' minthogy az az országos törvényhatóságokkal is fog közöltetni. Egyébiránt a' katonai személyek Anyakönyvének rubrikáit illetőleg, mellyeket mind a' regimentbeli, mind egyéb papok megtartani tartoznak, illy rubrikák a' Superintendentiának legkegyelm. kir. parancs következtében és olly útasítás mellett megküldetnek, hogy mivel azok általján katonai egyforma használatra valók, a' melly adat bár hol is az Anyakönyvben hiányoznék, azt ezek szerint, ha csak az Anyakönyv kivonatjának végén is kitölteni mindenki kötelességének ismerje. Budán Jan. 26^{án} 1830.

245. oldal

1830

2^{dik} Intézkedés arról, hogy a' Lelkészek authenticus hivatalos pecsétekkel nem lévén mind eddig ellátva, a' legkegyelm. kir. parancs következtében illy hivatalos állandó és az Ekklesiákat illető feírással megkülömböztetett pecsétet, melly az Ekklesia költségén lesz készítenő, minden hivatalos dolgaikban használjanak. Költ Budán Január 12^{én} 1830.

3^{dik} Intézkedés arról, hogy az elbocsátott katonák búcsúleveleiket, könnyen megeshető visszaélés tekintetéből, minden Lelkészek, mikor az elbocsátott katona meghal, tollal kitöröljék, és arra az eltemetés napját jegyezzék, és illy halálról szóló bizonyítványt a' Superintendencia útján a' hely. Tanácshoz küldjék fel; ha pedig máshol halna meg az elbocsátott katona, és a' búcsúlevél fel nem találatnék, efféle környülményt is kell megjegyezni. Költ Budán August. 5^{én} 1828.

4^{dik} Intézkedés arról, hogy tapasztaltván, miszerint a' bábák a' Zsidó gyermekeket is halál veszélyében, gyakran szülek akarata ellen is, megkeresztelték, tekintve már az ez iránt kijött kir. legkegy. parancsot, melly 1787. Jul. 31. költ, és arra ezer arany fizetését, vagy 6 hónapi tömlöczöt szabott, minden törvényhatóságok arra vissza emlékeztetnek, a' Lelkészek oda útasítván, hogy ah[h]oz szorosán tartsák magokat. Költ Budán Julius 14^{én} 1829.

5^{dik} Intézkedés arról, hogy a' Lelkészek a' vegyes házasságba lépni akaró személyt elébb meg ne eskessék, hogysem bizonyítványt mutatná elő az ő Ekklesiájában történt háromszori kihirdetés felől, vagy az Alispánnak ezen háromszori kihirdetés alól felmentő dispensációját; és arról, mire a' Lócsei evang. Ekklesia nyújtott alkalmat, hogy a' törvénytelen ágyból született gyermekek' nevéhez az Anyakönyvben mindég ez tétessék hozzá „törvénytelen” mind a' kettő költ Budán April 27^{én} és Decemb. 28^{án} 1830.

Ezzel rekesztjük be ezen történetkönyv' második időszakát, melly mind Ekklesia mind Oskoláinkra nézve a' gondolkozás és vitatkozás, próbatételek és újítások szaka volt, 's bár elég szomorú jeleneteket is tüntet előnkbe, de a' jónak üdvösnek sok szép virágit is kifejlítette. Sokan emlékeznek még jelenleg ezen időszakra, hol az egyházi személyzet és a' hívek közt hajdan volt szorosabb viszony már mintegy töredezni látszik ugyan, de mind a' mellett mégis a' közre célzó buzgalom még növekedett is. Óhajtattuk volna ezen időszaknak kivált nevezetesebb vonásait még elevenebb ecsettel festeni, ha az arra megkívántató anyag nem hiányzik vala. A tisztelt olvasó, reményljük ezeket is szívesen veendi. Mi a' legújabb tizenkét évet foglaló időszakot illeti, bizonyos, hogy – avagy tán csak hizel-

246. oldal

1831

günk magunknak? hogy ez ismét a' tovább-haladás szaka. Ezt is a' jelen adatok szerint minél hibebben leírni igyekeztünk. A' még élő Olvasó igazán 's szigorúan ítélje meg, mert a' később ivadék mind ezt tiszta igazság gyanánt lesz kéntelen olvasni. Követezik az

Katona-állítás: Itt minden előtt ez érdemel említést. Mert miután az Ország-gyűlésén katona-állítás megrendeltetett volna, báró Prónay Sándor Főfelügyelő Úr Január 17^{én} mind a' 4 Superintendentiához, nem különben Jo[z]seffy Pál Superintendens Jan. 26^{án} az Egyházkerülethez intézett körleveleikben arra serkentik, sőt kötelezik a' Lelkészeket, hogy a' haza óltalmazására megkívántató katona állításnak szent kötelességét célirányos és lelkes szent beszédek által a' néppel megismertessék, és azt szívére is kössék, miszerint azok, kik katonaságra valók, minden erőszak nélkül önként álljanak be. Melly rendelet következtében a' mi Egyházunkban is illy lelkesítő szent beszéd előzte meg a' toborzást, melly annyival is sikeresebben hajtatott végre, mivel az ujonczok nem egész életre, de csak 10 évre állítottak, sőt a' várostól némi jutalmat is kaptak.

Lelkész kerestetik: Egy másik lelkész szükségét Ekklesiánk már két hónap óta mind inkább érezvén, Február 6^{án} tartatott gyűlésben e' dolog iránt újra intézkedett. Kineveztetett egy küldöttség, ú. m. id. Juhász Mihály, Kovács Mihály és Gerlitzky János presbyterek, olly útasítással, mennének legelőbb is Orosházára Mikula János lelkészhez, 's ő néki, ha tám olly távrolról próbára jönni nem akarna, minden esetre adnák át a' meghívólevelet. Ha ott célzt nem érnének, tiszteljék meg Kristoffy urat Nagylakon, azután Esztergályi urat is Péterkén;³⁷³ ha mitsem végezhetnének, forduljanak Asszódra Mikulás Esperes úrhoz, őt tudakozandók, kit ajánlana ide leginkább a' meglátogatott Lelkészek közül. A' visszatért küldöttség jelentette, hogy útközben biztos emberek által értesítettvén a' felől, mikép[p] a' nevezett meghívandó lelkészek közül mindegyik külömbféle akadályok által fog gátoltani az idejöhetésben, Sárkány Sámuel Egyházi prédikátor pedig a' Deputatióknak sokat ajánlatott légyen, a' Deputatio ezen tiszteletes urat meglátogatta, a' mi Ekklesiánkba alkalmasnak is találta, 's a' meghívó levelet néki átadta, mellyet ő elfogadott ugyan és magánál meg is tartott, de a' jövedelmet illető némelly pontokra észrevételeit küldte írás-

247. oldal

1831

ban a' Ns Ekklesiának (két rendbeli levelét lásd a' Levélt.[ár] 111. k. 248. sz. alatt) melly levelére illy választ adatott: hogy a' Káplány tartásáért 4 gönczi hordó kertibor, és 40 ft. pengő évenként fog fizettetni, 's a' két lelkész felváltva kosztot tartozik adni. A' kívánt fuvarnak, mi különben is szokatlan kívánás, megadására az Ekklesia magát nem kötelezheti, valamint a' szállás szántását 's kaszállását sem vállalhatja fel, a' meghívó levél pedig a' tisztelt lelkész úr eljövetele esetében az Esperes által fog aláíratni; egyéb iránt az Ekklesia kész konyhát újig szükséges liszttel és főzelékkal ellátni. Ezen Aprilis 24^{én} költ levélre Sárkány Samuel úr Majus 2^{dik} napján igen terjedelmesen írt válasszában a' Ns Ekklesiának iránta mutatott bizodalmit megköszönte.

Domjan Pál levele: A' helybeli Reformata Egyház érdemdús lelkésze Febr. 27^{én} illy tartalmú emlékiratott ad be Ekklesiánkknak: „Nagy érdemű Ns Consistorium! Miólta 1825^{dik} esztben egy memorialist küldöttem be a' Nagy érdemű Ns Consistorium eleibe, mellyben azt instáltam, hogy engedje meg a' Ns Consistorium azt, hogy az itten lévő két protestans Ekklesiákban a' mixtum matrimoniumot³⁷⁴ tartók között, hagyja legyen úgy az egyházi személyeket illető fizetés, mint addig is volt mindég az én emlékezetemre, t. i. nem kétfelé, hanem csak egyfelé a' férjfi religiója után: azóta, kivévén az említett egy esztendőt, sem mi nem kértünk bért az ollyan házaspároktól, a' kik között csak az asszony reformáta, sem pedig a' bértszedő evang. Perceptorok nem erőltették az ollyan párokat a' fizetésre, a' kik között csak az asszony

³⁷³ Pétervására (nem hivatalos neve: Péterke), Heves megye

³⁷⁴ vegyes házasság

evangelika. Hanem most újra megváltoztatta Balla Samuel Curator Úr a' dolgot. De minthogy az minden várakozasunkon kívül esett rajtunk, azonban az ekklésiai esztendő nálunk Sz. György napkor szokott kezdődni, és a[h]hoz képest már azok, kiket ez a' dolog illet, többnyire egészen meg is adták a' bért: kérjük a' Nagyerdemü Ns Consistoriumot, ne kívánja tőlünk, hogy annak fele részét azoknak vissza fizessük. Sőt jóllehet mi azt jól tudjuk, hogy többen vannak itt olyan reformatus férjfiak, kiknek a' feleségök evangelika, mint olyan evang. férjfiak, kiknek a' feleségök reformáta, és így, hogy van abban nekünk egy kevés hasznunk, ha a' férjfiak religiójok után megy a' fizetés, de éppen azért arra is kérjük a' Nagyerdemü Ns Consistoriumot, méltóztasson megengedni, hogy maradjon az tovább is úgy, mint eddig volt, bölcsen tudván azt a' Nagyerd.[emü] Ns Consistorium, hogy a' mi az evang. ekklésián igen kitsit, mi rajtunk ellenben az is nagyot segíthet. Melly alázatos kérésünk mellett 's a't. Nyíregyház. Februar. 27^{kén} 1830^{dílk} eszt[endő]ben.

248. oldal

1831

Mindezáltal erre a' mi Ekklésiánk mind e' mai napig sem hajlott, évről évre szedetik az illy vegyes házaspártól fele része a' templomi fizetésnek. 1842^{dílk} év Junius havában egy új külcs kidolgozása alkalmával megpendített ugyan ez a' tárgy, de csakugyan a' régi használat meghagyatott.

Számadás: ez évben Marc. 17^{én} tartatott, melly azért nevezetes, hogy az Ekklésia dolgai szép rendbe találtattak, és az Ügyelnök 's gondnok uraknak hivatalukbani pontos és lelkes eljárása általános dícséretet 's elismerést nyert, kik köz-felkiáltás által továbbra is tisztjokban megerősítettek. Ez alkalommal egyháziaknak választatván Gerhardt Sam.[uel], Bócz Mátyás, és Prok Mihály, kiknek hív szolgálujukért imitt méltó dícsérettel adóznak.

Rectori díj nagyobbítása indítványoztatik: Az ekklésiai gyűlésben Kollmann és Trégjar tanítók 600 ft. volt fizetésüket a' legfelsőbb rendelet és meghívó levelök következtében 300 pengő forintra kérték felemeltetni. De erre felelet lön: hogy mi a' kegyelmes kir: rendelet illeti, melly szerint az egyházi személyeket 1799^{dílk} évet megelőző meghívó levél értelmében ezüstbe kellett fizetni, annak ez az Ekklésia nem tartozik megfélelni; mert mikor a' bankóczédulák által alább szállt a tanítói díj, az Ekklésia minden tanító részére adott egy kötel szántó földet, és mikor a' fekete bankók értéke még inkább alászállott, a' tanítói díj akkor 300 ftról 600 ftra emeltetett fel, és ezen 600 ft a' váltóczédulák behozatala után is szinte illy váltó értékben fizetteték. Továbbá a' kegyelmes intézvénynek csak olyan tanítók állapotja szolgáltatott okot, kik 1799^{ik} évet megelőző meghívó levél 's saláriumokra nem nyertek semmi javítást, és így szükségét szenvednek, holott a' mi Ekklésiánk az idő és pénz változásainak a' fogyatkozást mindenkor készséggel pótolta. A' mi a' meghívó levelet illeti a' 600 Vft 300 pengő forintra emelni az Ekklésia csak akkor lesz köteles, midőn az ezüst pénz a' meghívó levél szavai szerint telyes folyamatba hozatandik, az idő pedig még be nem állott, azért a' Meghívó levélre nem lehet hivatkozni. Illy megtagadó választ kapván a' helybeli osk. tanítók, még ugyan ez évben Tállyán tartatott Esperességi gyűléshez is folyamodtak, de ennek az lett határozása, hogy a' Nyíregyházi Ekklésia ítéletében elhozattakhoz az is csatoltatván, hogy az ezüst pénznek a' váltóhoz képest most is éppen azon cursusa van, a' melly a' meghívó levelek kelése előtt és ideje alatt is már megvált, 's e' szerint a' pénz' értékébe változás nem történt, ennél fogva is a' folyamodóknak törvényes keresetje az Ekklésián nem lehet; mire nézve

249. oldal

1831

a' kérelem útjára az illető Ekklésiához vissza útasítatván, mint a' kik állítások szerint különösen a' nemzeti nyelvnek előmenetelesítésében kötelességeken felül is fáradoznak, az Ekklésia nemes lelkűségébe ajánltnak.

Ekklesiánk kegyes adakozósága: Ekkor a' Segéd-tanítók is (Kern Miklós, Klein János és Plech András) kértek az Ekklesiától némi javítást fizetésökhöz, melly 20 Vftal megpótoltatott. Felix Julianna Király János özvegye is nyert ekkor az Ekklesiától 100 forintot. Homolya János volt Káplány annyának a' kölcsönözött 300 Vftnak kamatja elengedtetett. Es ns Csikányi Erzsébet T. Benczúr Sámuel özvegye a' szálláson, nevezetesen az istállóra kútra tett költségét, melly 150 Vft-ra rúgott fel, a' Ns Ekklesiától megtérítetni kérvén, az határozatott, hogy az Ekklesia illy szokatlan javításokat, mellyek kinek kinek szabad tetszésében állanak, nem térítheti meg, azok iránt az Özvegy jelenleg is szabadon rendelkezhetvén; mind azálta tekintvén számos árváit segedelemképp ajánlott néki 80 Vft. Mind ezekből kitűnik az a' nemes lelkű részvét, mellyel ezen Ekklesia régóta a' segedelemért folyamodók, jelesen egyházi személyek iránt viseltetik.

Új Oskola-fundus: Ez időtájban Ekklesiánk bölcs belátása szerint az Oskolákban tetemes változást és javítást szándékozott tenni, t. i. azt, hogy Benko és Habdák óldaltanítók oskoláik megszüntessenek, az alvégen volt Tóth Jó[z]sef mellék oskolája pedig Stoffan György Rektoréhoz csatoltassék. Illy dícséretes szándék' kivitele tekintetében, minthogy a' város felső végén a' Ns Ekklesiának még semmi házhelye nem volt, Beck házát vette meg az úgy nevezett Körtvélyfa útában, melly vételt tanúsító levél bár a' Levéltár 111. k. 250 ^{ladiik} szám alatt is feltalálható, mégis szükségesnek találtuk ide ígatni, a' melly így következik: „Alább írtak, név szerint Beck András és hitvese Lipnitzky Anna ezen örök levelünknek rendiben valljuk, hogy mi adósságaink lefaraghatása tekintetiből ezen szab.[ad] Nyíregyháza városában a' Körtvélyfa útában Ambrusz András és Gerbár János házaik szomszédságában lévő fundusunkat, a' rajta lévő házat, három szobából, két kamarából, egy szekérszínből, istál[l]óból álló épületet, a' sertés ólat tengeri kassal és udvarbeli kerttel együtt a' következő és idei váltság terhével N[em]z[ete]s és Vitézlő Trsztyenszky Sámuel Fiscalis Úrnak, mint innét Mádra elköltözött N[em]z[ete]s Szányi Mihály Úr képviselőjének kilencszáz ötven, szám szerint 950 Vftkért, mellyeket Szányi Úrtól résszerint ennek előtte, résszerint pedig a' néhai Tek. Rut-

250. oldal

1831

kay Imre Úr kielégítésére minden hiba és fogyatkozás nélkül egészen felvettünk, megmásolhatatlan örök áron eladtuk légyen, lemondván e' szerint minden azon házhoz eddig volt jussunkról, azt a' tisztelt vevőre ezennel olly kötés mellett ruházzuk örökösen megmásolhatatlanul által, hogy nekünk ezen háznak árendába bírhatása iránt mások felett elsőségünk lészen. Mellynek állandóbb voltára adtuk magunkról ezen neveink' aláírásával erősített örököt valló levelünket Nyíregyházán Junius 16^{kán} 1831. Beck András és Lipniczky Anna. Előttünk: Mányik Péter surrogatus bíró, Suták Sámuel vicebíró, Bodnár Antal esküdt előtt.

Ezen ház igen alacsony, sötét és apró szobákból állott, és következő év nyaráig árendába maradt, az oskolák az alatt régi állapotban; az egész évben csak előkészületül történt a' jövőre. Fellyebb is érintettük már, hogy a' két Oskola-tanítót nem kell béres szolgálaképp tekinteni, ki évről évre vagy megmarasztható, vagy elbocsátható lenne, mert így még hamarabb elbízta magát és napszámoszá allyasúl. Azért ez az intézkedése a' Ns Ekklesiának igen czélerányos volt és üdvös; de a' további lépésekben súlyos akadályok gátolták, és olly csapás, melly az egész Országra rettentő volt.

Lelkészt kereső Küldöttség: Id. Juhász Mihály és Balla Sámuel Gondnok ismét Majus utolsó hetében a' Gömöri és szomszéd Esperességekbe küldettek ki Lelkészt keresni, ki ez alkalommal is több helyeken fordúltak meg, nevezetesen Toporczon Halbschuh Daniel lelkészt látogattak meg, de gyenge testalkatását látván, utazásuk célját előtte fel nem fedezték. Onnét Tiszolczra Superintendens Úrhoz menének tanácsot kérni, de hon nem léte miatt ismét czélt nem értek. Illy bizonytalanságban több evang. lelkészeket megkeresvén, tudakozának, és csak nem köz ajánlás

következésében Hosszúszóra is felrándultak, az ottani papot Mikuss Sámuel meglátogatni. Kies Juniusi nap volt a' pap illy véletlen látogatáson elszigetelt magányában elcsodálkozott id. Juhász Mihály betegen jött oda, és hányás vevé elő. Minthogy pedig a' szokott hétköznapi könyörgés után jöttek el, 's a' pap szavát meg nem hallgathatták, nem nyilatkoztak egyenesen, de az állásba tértek vissza. Az alatt jön keresztelés és avatás, felnyitattik a' templom, 's a' küldöttség is megjelent. A' papi működés után a' paplakba kinyilatkoztatták szándékjokat. A' pap két hét múlva megígérkezik próbára jönni. A Küldöttség eltávozik, 's ha egy két nappal tovább mulat, már a' Cholerabeli határvonal miatt Miskólczon át nem bocsáttatott volna; mert az alatt ütött ki azon a' tájékon a' már régóta hir-szárnyain tovább terjedett:

251. oldal

1831

Cholera vagy epemirigy. Jun 28^{án} osk. közvi[z]sgálat alkalmával, mellyen Komáromy József Tokai lelkész is, mint dekán jelen volt, hallottuk legelőször Ns Kobylitz Danieltől, ki remülten jött a' templomba, azt a' szomorú hirt, hogy Tokaiba Cholera ütött ki, Komáromy József is állita, hogy néhány ottani Zsidó hirtelen nyavalyában meghalt. Vi[z]sgálat után a tisztelt dekán haza sietvén a tokai hidon már át nem bocsáttatott. Kénytelen vala N[agy]Faluba³⁷⁵ visszatérni, hol Bónis Samuel főszolgabírótól bizonyítványt vett az iránt, hogy egés[z]séges és Cholerától ment helységből utazik; mindazáltal kocsija száz lépésnyire a' hidtől megállitattott, ő neki gyalog kelle Tokaiba átmenni, és holmiját átvitetni. Nyiregyházán még ekkor cholérának nyoma sem volt. Julius 4^{én} Sztréborni János helyb. lakos epermirigyben halt meg, de magok az orvosok is kétkedének még, valóságos epemirigy lett légyen e' az. Ennek eltemetése után 14 napig e' nyavalyának semmi jelenségei nálunk nem mutatkoztak. Ezek után a cholera kiütött a katonai kórházban, hol két katona halt meg benne. Egy két nappal azután a serfőzőház istállójában, melly utóbbi a' cholérások számára elkészittetvén rendeltetett, három ember halt meg, és azonnal éjjel, annélkül hogy az illető lelkészeknek bejelentetett volna, eltakarítottak. Azóta már napi rendben volt a cholera és folytonos halálozás. Jul. 18^{án} jött a' helyb. lelkészekhez parancsolat Lányi Kir.[ályi] biztostól, hogy ist.[en]tisztelet a' templomon kívül tartassék, melly parancs a mi templomunkban kihirdettetvén sokan annyira megrémültek, hogy sirtak. Annak következtében tehát az áhitatosság vasárnapokon templom és magtár közti téren szabad ég alatt tartatott, szószékül szolgált a felső granariumhoz vezető emeltebb hely, hétköznapiokon egy hétig áhitatoskodtak hiveink az alsó paplak udvarán énekelvén és könyörögvén, de legmélyebb ajtatossággal, aminő illy közveszélyben képzelhető. Szekrestyeül szolgált a mostani káplánlak, kívül a fák előtt állott egy zöld posztóval beterített asztal 's ezen a' feszület. A' keresztelés, avatás 's ef.[féle] rendszerint mindig a templomban tartattak. De utóbbi hétközn.[ap] a' templomba és vasarn.[ap] az Úrvacs.[ora] is ott szolgáltatott ki. Templ.[omon] kívül tartatott az ist[en]t.[isztelet] legelőször Sz.hároms.[ág] X^{én} amikor körülbelől 1200 lélek gyónt meg; XI^{én} p[edi]d. mintegy 800^{án} Jul. 15^{től} városunk el vala zárva, de tulajdonkép[p] csak a' félelem zára el egyik helységet a másiktól, lakost lakostól, embert embertől. Az alatt sűrűen hul[l]tak a' cholera áldozati, minden pillanatban másmás lakostársunk halálárúl lehetett hallani. A' cholérában kimultak nyugosznak az oldaltemetőnek délnyugati szegletében, hol eltakarításukra a sirok mindig készek valának, mellynek mindegyikébe, hol három, hol négy 's több holttest

252. oldal

1831

bocsáttatott be. A' holttestek két arra rendelt targonczán naponta hordattak ki, esténként hét óra tájban énekszóval mindannyan eltakarítandók. A' városban mindezeknek elrendelése végett létezett egy több tagokból álló megbizottság, mellyhez Farbak Daniel lelkész szinte naponként

³⁷⁵ Tiszanagyfalu

eljárt, részint az elkövetett rendtelenségek helyre hozása, részint a tett rendelkezések czélszerűbb megmésítása tekintetéből tudósítván azt. Első, ki szokott rendtartással még pedig éjjeli 11. órakor kivitetett, volt özvegy Sutákné, kinek emlékköve a cholerasok közt most is látható. Kezdetben ezeknek végső tiszteletjökre a' harangozás is megtagadtatott, utóbb harangoztak de csak eltakarításuk előtt. Kezdetben a cholerasokat senki sem kíséré ki a temetőhelyre, a rémitő félelem miatt, mellyel minden sziv el vala fogódva. Sőt V[ár]megye rendeleténél fogva mi lelkészek is eleinte csak a temető kapuja előtt végezők sz.[ent] kötelességünket. Utóbb azonban mi is közelebb járultunk a' sírokhoz. A' temetőbe kirájásra mindenkor a város ada nekünk kocsit, és mi pipázva jártunk temetni, mi a többi közt akkoron óvószert gyanánt használtatott. De miután a harangozás temetkezés alkalmával ismét meg vala engedve a' hivek is neki bátorodának és nagy sokaság kíséré a' koporsókat egészen a temetőbe, sőt a' sirig is. Ekkor kelle és lehete látni, melly buzgón ragaszkodnak halandók Istenhez, midőn ajtójak előtt áll a' halál, és mennyire szükséges a' vallás kivált a nagy tömegnek inség, halálos inség idejében. A' szállásokon chol.[erás] meghalálózottakat eleinte éjjelenként hordták be a temetőbe 's a' nélkül, hogy az egyházi v[agy] városi felsőbbségnek bejelentették volna, magok elásták, vagy csak a' kész sírokba bocsáták be; a miért is a megholtak anyakönyvébe Jul. utolsó és Aug. első napjaiban nem kevés hézag van. Illy rendtelenség okozta, h[ogy] öröket kellett állítani, kik azt megakadályoztatnák. Azota a szállásr[a] behozott minden halott az anyakönyvbe beiktattatott. Illy őrállásra, a halottak elhordása[ra] és eltakarítására igen nehezen szánták magokat a legszegényebbek is. Külömben illy targonczásokat vezetett Kerekért hajdú lóháton egészen a sirig, 's aztán a' lelkésznel bejelentette az imint eltakarított halottakat, mellyek azonnal bematrikuláztattak. A közcsend és bátorság ezen egész idő alatt nem háb[or]ítottatott. Az orvosok itt is mindenkép[p] vádoltatván gyanúsítottak, de a papság iránt a nép teljes bizodalommal viseltetett; mert az a' gyanú, h[ogy] azok a kutakat és orvosságokat, ezek a szentelt kenyeret v[agy] bort mérgezik. Ekkor aratás idején legtöbb lakossaink a' szálláson valának elfoglalva; de szabadabban, mint máshol be 's kijárhattak a városból. Orvosok nem hiányoztak, és a chol.[erában] kinlódokon gondosan a mennyire lehetett segítének; de bizonyítványaikban ollykor más betegséget adván elő a chol.[erában] megholtak számát nem lehet pontosan adni. Az anyakönyvben illyen csak 420 van, de mivel ez évben összesen 1060+ és egyegy évben körülbelöl 400 temettetik el nálunk; így a chol.[erás] meghalálózottak számát legabb is 600ra lehetne tenni. A sokféle rendelt őrvonalok, kórházak, holtteshordók 's f.[elsőbb] rendeletek a városnak temetes költségébe kerültek, ennek megszüntetésére Aug. hó végével a Cholera közkihirdetés által eltöröltetett, jóllehet még abban sokan meghaltak.

253. oldal

1831

Mikuss Sámuel lelkész eljövetele: Ő, ki a' nála vólt Nyíregyházi Küldöttségnek Sz. Háromság utáni hatodik Vasárnapra próbatét végett megígérkezett, a' kirendelt időre Cholera miatt nem jöhetvén, megírta az Ekklésiának, hogy mihelyt az utak nyitva leszek, ígérétének eleget teend. Így Sz. Mihály napján jött el az itt soha nem látott, de a' cholerabeli zavarodás és sok papi fáradozások közt óhajtván várt lelkész fogadott alkamatosságon, és a' próbát Sz[ent] Háromság 18^{dik} vasárnapján tót, másnap magyar nyelven általános megelegetésig megadván, szerencsés vólt köz-tetszést nyerni. Első nap szóllott arról: Melly nehéz és veszély-telyes dolog légyen az igazsághoz szoros ragaszkodás, de ditső jutalmat is von maga után; más nap' Prédikátornak azon szavait magyarázgatta: mindenek hijába-valóság. Ezek után a' Presbyterium számos tagjai őt T. Farbaký Daniel Úrnál meglátogatták, és annak rendje szerint Lelkészzé meg is hívták, mindazáltal azon törvényes szokásnál fogva, miszerint a' pap-választás tárgyában az egész gyülekezetet kell megkérdezni 's meghallgatni, és csak ennek megegyezésével hívni meg a' lelkészt, a' rendes meghívó levelet csak következő vasárnap után megküldeni ígérték, a' lelkésznek pedig eddigi fáradságát is 100 Vftal jutalmazták, ki mind ezekkel megelegetve

legkissebbet sem tűnődvén a' jövendőkön, vissza tért. Egy hét lefolytával megérkezett az ígért Vocator, melyet Ondrulai Péter hozta meg, és October 22^{én} jött id. Juhász Mihály presbyter Hosszúszóra³⁷⁶ a' Lelkészt elviendő, ki is October 30^{án} T. Reisz Pál Főesperes által a' Nyíregyházi Ekklesiába innepélyesen beigtattatott; melly alkalommal a' tisztelt Úr a' papi rend fontosságáról szólott, 's ezen fáradságát Ekklesiánk 30 pforinttal jutalmazta. Szükségesnek találtunk ide mellékelni még a' kövekeztő nyugtatványt is: Száz negyven három szerint 143 for. v[áltó]czéd.[ula] mellyeket Nyíregyházi Ekklesia a' Hosszúszói Ekklesiának és Senioratusnak fizetett T. Mikuss Sámuel volt Hosszúszói lelkésznek felszenteltetési és beigtatási költség fejében. Karlovszky József Gömöri Esperes, és Mispál Gergely Esperességi biztos jelenlétében.

A' Ns Ekklesia ezen új Lelkészt éllembeli szükségekkel is ellátni kívánván, nagylelkűleg ajánlott számára 20 köből gabonát, 6 köből búzát, 1 köből köles-kását, 2 véka paszulyt, 50 font szalonnát, és a' szálláson lévő őszi szalmát. Melly kegyes jóvóltáért a' Ns Ekkliának tartozó hálás köszönet itt legyen örök emlékül letéve!

254. oldal

1831

Mikuss Sámuel életrajza: Mikuss Sámuel született Tek. Nógrád V[ár]megyébe kebelezett Lossoncz városában 1802^{dik} év Julius 16^{dik} napján. Atya András mesterember, anyja Laurency Anna öt korán az áhítatosság és sz.[ent]írás olvasásához szoktatták, és a' helybeli evang. Oskolába is két esztendeig folyvást taníttatták. Tizennégy éves korában, miután az oskolákhoz vonzó hajlamát gyakran kitüntette, Nagybátyja néh. Laurency János ajánlására a' Selmeczi evang. tanodába vétetett be, hol négy év alatt syntaxisi és rhetorikai pályát végzett. Onnét a' Posonyi evang. főoskolába költözött, hol öt évek alatt a' philosoph.[iai] és Theologiai tanulmányokat bevégezte. Az úgy nevezett rigorosumot³⁷⁷ kiállván, Modor³⁷⁸ városába utazott Főtiszt. Kovács Martinyi Mihály Superintendens úrnál is szokott vi[z]sgálat alá magát vetendő azon reményben, hogy majd tám a' Dunán inneni Superintendentiaba nyerhetend valami alkalmaztatást. A' tisztelt Superintendenstől vett ajánló bizonyítvánnyal vissza tért Posonyba. Az Oktató urak által a' Lossonczon akkor megürült rhetorikai székbe professornak ajánlatott, de elkésvén itt célt nem érhetett. Tek. Trajtlér Lajos Úrnál Szűgybe egy évig viselt nevelői hivatalt, onnét Besztercze-bányára ment, és Lovich Ádám Superintendens úrnál megtévén a' rigorosumot, a' lelkészi hivatal jeleltjei sorába igtattatott. A' német academiákra kimenendő, elébb ugyan Tek. Nógrád Megye Főszolgabírájától vette ki a' megkívántatott ajánló bizonyítvány, azután Budán az Agensnél tett a' szükséges útilevel iránt lépéseket; de itt számtalan, és szegénysége miatt legyőzhetetlen akadályokra találván, nehogy kevés pénzét hasztalan várakozás közt elköltse, egyenesen Posonyba költözött, hol több házaknál volt ismeretségénél fogva, ház-nevelő kivált magyar-tanítói hivatalt viselt egy egész évig. A' külső Academiákra mégsem nyerhetvén útilevet, a' Bécsben fennálló theologiai intézetbe lépett, hol a' királyi és posonyi stipendiumok segedelmével két évet töltött el, első évben 90 p. ftal, másodikban pedig 140 pftal felsegítettvén. A' Gömöri Esperességben több jóakaró barátokat volt szerencsés találni, kik őt a' Sajó-Gömöri Gymnasium harmadik professorának mindenképp megtartani igyekeztek; de éppen akkor Tek. Hámos Jó[z]sef Úr három fija[hoz] 's két leányához meghivatván, inkább ezt vállalta el. Itt mint nevelő egy évig működött. A' Hosszúszói evang. Ekklesiától 1831. Januar napjaiban próbára meghivatván, annak megtétele után Lelkésznek kineveztetett, és Februar. 17^{én} Tiszólczon szokott szigorú vi[z]sgálat után Főtiszt.

³⁷⁶ Gömörhosszúszó/Dlhá Ves, korábban Hosúsovo, Szlovákia

³⁷⁷ egyetemi, doktori szigorlat

³⁷⁸ Modor/Modra, Szlovákia

1831

Jozэффy Pál Superintendens által a' papi hivatalra felszenteltetett. Ugyan ezen év Majus utolsó napjaiban a' Nyíregyházi evang. Szentegyházról próbára meghívattatott, de a' dühöngő epe-kórság (cholera) miatt, azt csak September hó utolsó napjaiban teheté meg. Lelkészek elválasztatván October 26^{kán} jött Nyíregyházára az eleibe Cserkészre jött számos tisztelgő urak kíséretében. Házasságra lépett 1832^{dik} év Februar 10^{dik} napján Magda Julianna kisasszonnyal, melly házassági költségre a' Ns Ekklesia őt 100 Vftal szíveskedett felsegíteni. Köszönet és áldás!!!

Csillag Márton elmenete: Csillag Márton nagyobb fiúk tanítója a' Szarvasi evang. Egyháztól meghívó levéllel tiszteltetvén meg, azt el is fogadta, és folyó év October utolsó hetében Ekklesiától búcsút vett.

Csillag Márton életrajza: Csillag Márton született Jólsva városában 1802^{dik} esztendőben, September 15^{dik} napján. Atyja Márton kereskedő, anyja Kardos Johanna, őt a' helybeni iskolákban gondosan tanították, hol a' grammaticai osztályban Pétery György és Boditzky Ádám valának oktatói. 1814^{dik} évben Sajó Gömörre költözött, hol a' szókötési osztályban Bakay János és Kupecz Mátyás vezérlete alatt folytatta tanulását, innét 1815^{dik} esztendőben a' Rosnyói iskolába ment, 's a' szókötési és szónoklati osztályban Farkas András, Karlovszky Jó[z]sef és Mispál Gergely oktatókat hallgatta; a' Lőcsei tanodában Kupecz János, Sandor György és Müller György oktatók alatt három évig tanulá a' bölcsészeti tudományokat; és Eperjesen Majer András, Greguss Mihály és Csupka András oktatók alatt bölcsészeti és hittani pályáját bevégezte 1823^{ól} 1826^{ig}; 's így négy évig házi nevelő volt Fáy Istvannál Pusztá-Bodollón,³⁷⁹ egy évig pedig Kubínyi Andrásnál Csiz³⁸⁰ nevü helységében, a' honnét Nagy Veszverésre iskolatanítónak meghívattván, ezen hivatalt elfogadta, 's három hónapi otléte után 1828^{dik} esztendőben a' Nyíregyházi Ágostai Vallást követő Evang. Ekklesia hivta meg őtet az Olvasó fiúk osztályja tanítójának. Miután pedig ezen Ekklesia kebelébe három esztendőt példás magaviselete és hivatalábani szorgalma mellett eltöltött volna: a' Szarvasi Evangelika Ekklesiába átköltözött, a' hol mint nagyobb fiúk tanítója és Orgonista mind e' mai napig is haszonnal működik. Házassági életbe lépett Decemb. 8^{ka} körül, néhai Király János Nyíregyházi iskolatanító Apollónia nevü leányával.

1831

Helybeli Ekkleszjai gyűlés: E' napokban alkalmasint többször tartatott, mert az Egyháznak főleg két bajos környülmény nyújtott tárgyat a' tanácskozásra. A' tanítói szék megürülvén, kivált T. Farbaky Daniel ajánlására Nagy Samuel hittan jeleltje, 's ekkor házi nevelő ezen hivatalra meghívandónak határozatott. A' helybeli iskolatanítóknak, már felyebb is érintett igényök következtében Risz Pál Főesperes elnöklete alatt arról folyt a' vita, vallyon a' 600 Vftnak 300 ezüst forintra emelése igazságos kívánat é? Ezen ügy azonban itt helyben semmikép[p] el nem igazíthatván, a' bekövetkező Esperességi gyűlésre feladatott, Ekklesiánk részéről azon útasítással, hogy a' Követek az itt hozatott végzéshez ragaszkodjanak, és ha a' dolog netalán az Ekklesiára nézve balúl esne ki, a' felyebbvitel útját válasszanak. Ez a' tárgy egyéb-iránt nem kevés ízetlenkedést okozott, 's az Esperességi Convent után lassanként elszenderült.

Továbbá mivel a' gyakori harangozás által a' harangok és haranglábak nagyon romolnak, határozat lön, hogy minden rendkívüli harangozástól 5 Vft fizetessék, az abból begyűlendő pénz egyedül a' harangokra fordíttatván.

³⁷⁹ Bodolló/Budulov, Szlovákia, ma Szepsi/Moldava nad Bodvou városrésze

³⁸⁰ Csiz/Čiz, Szlovákia

Felszólíttatni rendeltettek egyszersmind a' szegényebb szülék is, miszerint gyermekeiket a' temetésekre és templomi énekléshez jární engedjék illy mendikások fizetése tekintetiből minden nagyobb temetésre két, kisebbre pedig egy garas rovatván, ajánltatott: hogy illy fiúk innep és névnapí köszöntések által is pénzt szerezzenek, a' szegények ládájából egy negyedrészen reszesíttessenek, minden Mendikás havonként 1 for. 30 xr. díjjal. A' temetési garasok ugyan azóta mindég befizettetnek a' köz-cassában, de a' köszöntések csak hamar megszűntek, és több évek óta azon felyül, a' mi a' garasokból, mellyeket a' lelkészek gyűjtenek, jön be évenként körül belől 30 Vft. a' hiányt Gondnok a' pénztárból pótolja, 's 9 mendikásokat így fizeti. E' részben tán nem lenne nehéz, de a' cassára nézve igenis hasznos valami változtatást tenni. Az ekklésiai épületek egyszer esztendönként rendeltettek meszeltetni és súroltatni, még pedig oskola-szünet idején, ide értve a' megkivántató igazításokat is minden épületek mellett, melly munka az ólcsóbban felvállalónak adandó.

Esperességi Gyűlés: Ez November 15^{én} tartatott Tállya városában. Ekklésiánktól küldettek oda id. Ns Kovács András ügyelnök, Mikuss Samuel lelkész, és Galanffy János főjegyző. Ezen alkalom-

257. oldal

1831

mal a' mi Ekklésiánk, minthogy Deseöffy Tamás helyébe más esperességi világi Elnök vala választandó, mind a' két voksát Szirmay Antal cs. kir. Kamarás úrra adta, ha pedig ez nem vállalna el, Jobb Lajos úrra. Az első választatván el, kegyes vólt e' hivatalt magára vállalni. E' gyűlésben Mikuss Sámuel szokott renddel ezen Hegyallyai Esperesség kebelébe fogadtatván, egyszersmind egyházi, Galanffy János pedig világi Jegyzőknek ki nevezettek. Minthogy pedig az Egyházkerület határozatánál fogva, annak Jegyző-könyve még 3 esztendeig latin nyelven fog vitetni, és ez eredetinek is ismértetni, a' mi esperességünk kívánván annak magyar fordítását magának megküldetni, készséggel ajánlkozott ez azért járúlandó 5 Vft. taxát fizetni (lásd a' Levéltár 111^{dik} k. 252 szám alatt).

Nagy Sámuel eljövetele 's életrajza: Én Nagy Sámuel születtem Nyíregyházán 1809^{dik} év Junius 30^{dik} napján. Kedves Szüleim; Atyám néhai Nagy Pál nyíregyházi polgár, festő művész, és a' helybeli egyháznak több évekig vólt gondnoka, Anyám benedekfalvai Detrich Johanna – engem mint első szülöttjét otthon is az olvasásban és írásban gyakoroltatván, még öt éves korom előtt helybeli iskolába rendes tanulónak beirat[t]attak, hol T. Király János, T. Burghart Mihály T. Kollman Sámuel és T. T. Greguss Tamás buzgó tanítóktól, egész a' nyelvtudományi osztályig 6 évekig neveltetem. Tizenegy éves koromban felvittem az eperiesi kerületi fő tanodába, hol első ízben négy évekig mulattam. Onnét a' honi nyelvbenei gyakoroltatás végett a' debreczeni refor: Collegiumba menván és ott egy évet kitöltvén, másod ízben ismét Eperiesre mentem, hol a' bölcsészet és hittan tudományainak három egész évet szenteltem. Átfutván iskolai eddigi pályámat szeretett anyám tanácsára sebészeti pályára készüldő, Pestre elutaztam, de belső meghívattásom ez élet nemét nem kedvellvén, jó atyám akaratját, ki belőlem lelkészt kívánt nevelni, fogadám el, mellynek következésében a' fent említett tudományokbani kiképeztetésem, de kivált a' német nyelv megtanulása végett, a' lőcsei tanodában két évig jártam. Az egész iskolai pályafutásom, örömmel megvallom, jó szüleim segedelme, 's kedvező egyéb környülményeim mellett, mindenkor kényelmes vala, ki tudja a' jövendő milly homályos sorsot hozhat még ream. Az eperiesi és lőcsei tanodában valék szerencsés néhány polgári házaknal, részint házi nevelői, részint zongora tanító

1831

hívatalt viselni. Végso oskoláztatásomat Eperiesen, mint hittan jeleltségre készürendő végzém 1829 év Aprilis 19^{dik} napján; a' mikoris a' másáktól végbúcsút vévén, két nagyobb rangu uraságok által házi nevelő és zongora mesternek meghívattattam; Ugyanis először Zemplén megyében kebelezett Cselej³⁸² helységben Tekintetes cselei Kolósy Jo[z]sef akkori főszolgabíró úr magzataihoz, hol alig egy fél évet töltém ki. Ennekutána Ung megye' Antalócz³⁸³ nevű helységébe Tekintetes antalóczi Petróczy Márton több megye fő tábla bírása egyetlen egy úri kisasszonyát a' zongora játszásban két évig oktattam. Végteére 1831^{dik} év November 23^{dik} napján Nemes id. Kovács András akkoron egyházi felügyelő, Tisztelendő Farbaky Daniel lelkész, és két tanító urak ajánlására egy a' nyíregyházi ev: egyháznál megürült tanítói székkel tiszteltetem meg. E hívatalt elfogadván, és bár soha eh[h]ez nem készültem jelenleg mégis legszebb gyönyörűséget találok benne, 's imádom Istenemet, hogy a' tőlem kitelhető csekély működésem egykor gyümölcsözzék. Házasságra léptem 1832^{dik} év September 13^{dik} napján Maurer Mátyás és Rebro Sofia leányuk[ka] Dorottyaival. Áldás hontársaimra és édes szülő földemre!!!

Íram Nyíregyházán 1842^{dik} év Julius 13^{dik} napján.

Nagy Sámuel s. k.

K. K. Intézkvények:

1. Hogy a' hímlő-óltási hasznos intézet a' nép közt annál nagyobb sikerrel előmozdítassék, anyanyelveken kinyomtatott óltási czédulák küldetnek a' Superintendentiának olly útasítással, hogy azokat az 1829^{diki} intézkvény értelmében, a' Lelkészek közt megkívántató számmal ossza ki, 's nékiek hagyja meg, miszerint a' keresztelek alkalmával előre bocsátván a' szükséges intést, és a' czéduláknak mire használását, ezeket a' Szüléknek vagy más jelenlévőknek ki adogassák. Költ Februar. 15^{kén} 1831.
2. Miután a' halálos epekörság nagy sebességgel annyira már elterjedett, hogy Orvosok és Sebészek minden helyeken elegendő számmal nem lehetnek, és minthogy ez a' nyavalya, ha azonnal segítség nem jó, halálos veszélybe ejti a' beteget, az ide mellékelt népszerű oktatás és útasítások, mellyeket az Ország főorvosa adott ki, és a' mellyek egész[z]ség' tárgyazó szabályokat, 's tapasztalás után ezen nyavalya ellen használandó házi gyógyszereket foglalnak magokban, a' Superintendenciának azon meghagyással küldetnek, hogy azokat az egyházkerület lelkészeivel azonnal közölje, miszerint ezek a' szent székéről illy szabályokkal a' népet megismertessék, és azon házi óvszereket, mellyekkel orvosi nem létében a' betegen segíthetni, minden helységben lehető legjobb módon kihirdessék és ajánlják, egyszersmind némelly arra alkalmas embereket tanítsák meg, mikép[p] kelljen a' cholera-ba esett betegekkel bánni. Költ Augustus 23^{án} 1831.
3. Ó cs. kir. Fölsége Sz. István napjának³⁸⁴ az Ágost. és helvet. hitvallásúak által mikép[p] leendő megülene tekintetében kegyelmesen rendelni méltóztatott: hogy Sz. István első Magyar Király innepén, úgymint a' melly az Országban fő innepek közzé tartozik, minden lakosok bármelly vallásúak legyenek is, a' közhelyeken mind azoktól, mik innep napokon törvény által tilalmasok, szorosán eltíltatnak, egyébiránt az Evangelikusoknak szabad tetszésökre hagyatván, akarják é és micsoda szent szertással ezen első Magyar Király emlékezetét innepelni? Költ Budán October 5^{én} 1831.

³⁸¹ A digitalizált állományból az oldal hiányzik!

³⁸² Cselej/Čel'ovce, Szlovákia

³⁸³ Antalóc/Анталовци (Antalovci), Ukrajna

³⁸⁴ augusztus 20.

Ezzel rekesztjük be ezen ezen egész Országra, de különösen a' mi Egyházunkra is gyászos évet, mellynek szomorú emlékezete itt is sokáig fog maradni, kivált a' kedveseik után vérző szívekben. De más siralmas csapásra emlékeztet bennünket az:

1832^{dik} év

Ha valamely társulatban, bizony az evang. Szentegyházban felette szükséges azon viszonyokat ismerni és megbecsülni, mellyek az egyházi tisztviselők közt vannak, hogy mind a' világi, mind a' papi igazgatóság a' neki kiszabott határok közt tartva magát kötelességei teljesítésében egymás iránt tartozó tisztelettel 's szeretettel viseltessék. Ha mind

259. oldal³⁸⁵

1831–1832

a' két rész barátságosan és telyes bizodalommal kezet fog egymással az Egyház java előmozdítására, nem az elsőségre, de inkább nagyobb haszonvehetőségre vágyva, véleményeit és óhajtásait egymással megosztja, 's osztán egyesült erővel munkálkodik is, illy egyetértésből kimondhatlan áldás árad az Egyházra. Mihelyt ellenben a' bizalmatlanság magvai a' papi és világi előljárók közt kezdenek csirázni, és egyik rész a' másik felett állani törekszik: már így a' vallási társulatnak céljai nem egykönnyen elérhetők. Mert azok, kik az Ekklesia javát tartoznának eszközteni, azt még gátolják is. Az előljáró egyénektől és azoknak indulatjaiktól legtöbb függ, kivált ha elveikben tudnak megegyezni. És ezen legközelebb múlt 's következő években szerencsés vala Egyházunk éppen illy egyénekkel bírni, kik egymásközt minden idegenkedés nélkül a' köz tárgyak felett tanácskoznak, de az elhatározottakban aztán egyetértőleg is működének. Ns. id. Kovács András Ügyelnök úrnak vallásossága és igaz keresztényi indúlat, 's szelíd lelkülete, a' békesség és egyetértés fen[n]tartásában kitűnőleg munkás volt. A' papi és iskola-tanítói érdemek nem csak

260. oldal

[1831–1832]

hálásan elismertettek, de becsültettek is. Azon határvonalakat, mellyek kivált az Egyház' körében minden tisztségnek kiszabvák, mindnyájan tisztelet[ből] és szeretetből áthágni szinte irtódzának. Illy békés szellem uralkodván akkor Egyházunkban, csuda é, ha mindenek ékesen és jó renddel valának közöttünk? Illy viszonyok közt valóban öröm vala az Egyháznak mind belső mind külső szükségei körül működni. A' mint a' fen[n]maradt jegyzékek mutatják, ez évben e' következők történtek:

Ns. Kovács Mihály adóssága: ezen adósság, mint fentebb megjegyeztük, több ízben leült ekkles. küldöttség által vi[z]sgáltatott ugyan, és mégis, a' mint látszik, ez évben sem volt egészen tisztában. Minthogy pedig az adósnak háza Marczius 27^{kén} eladatott, vevője pedig lekötelezte magát ezen adósság lefizetésére: az örökösök a' Ns Ekklesiához folyamodtak, hogy ezen adósságot rendbe szedni és magának kifizettetni méltóztatnék. Ez azonnal meg is történt; a' summa a' ház' birtokosának tudtára adaték; de ez ismét a' végett folyamodott a' Ns Ekklesiához, hogy a' pénzt törvényes kamat' fizetése mellett fél esztendeig ő nála hagyni szíveskednék (lásd a' Levéltár III. k. 260 sz. a.) mellynek lefolytával azt befizette. Így szakadt vége azon sok nyomozás után még sokáig függőbe[n] maradt adósságnak.

A nagy harang megrepedése: Aprilis valamelyik napján vétetett ez észre, és látható lön, hogy az ütő helyén mintegy féllábnyi hosszú hasadék van. A' köztanácskozás következtében a' Presbyterium ezen hibának megigazítását Miholik Mátyás helybeli sárga-rézmvésre bízta. Ez a' megrepedt helyen szintolly nagy négyszeget reszelt ki, és a' harangot megfordítva állíttat[t]a

³⁸⁵ A digitalizált állományból az oldal hiányzik!

fel. És mivel a' harang-ütő is ro[s]sznak találtatott, egy újnak forrasztása végett küldetett Puchy Pál a' Diós-győri vashámorokba, a' hol az 20 Vftért el is készítettén, beillesztetett. Az Ekklesia reménylte állandó és még sokáig tartó használhatóságát ezen harangnak. Miholik Mátyás 60 ezüst ftoit kívánt munkájáért; de a' Ns Ekklesia ezt szerfelett sokal[l]ván, kifizetett néki 50 pengő ftoit azon meghagyással, hogy a' harang körül tett munkáját részletesen és körülállásosan írja le, és azt terjessze fel. A' felterjesztett íratában (melly a' Levéltár 3 k. 269. szám alatt olvasható) legfontosabb körülállás az, miszerint ezen munkához új szerszámokat kellett vala csináltatnia, mellyek ugyan azon munkája mellett el is koptak. Ő a' maga bérét megkapta; de a' harang nem sokára haszonvehetetlenségét újra elárulta.

Eperiesi Collegiumra tett alapítvány: Majer András érdemdús Eperiesi Professor' halála után T. Munyay La-

261. oldal

1832

jos hívatott meg. De ő keveselvén ezen oktatói-szék jövedelmét: a' Superintendia felszólítja az egész kerületet, hogy minden Ekklesia tehetsége szerint bizonyos summát ezen hittani székre alapítana. Illy felszólítás (Levélt.[ár] 3 k. 257 sz. alatt) a' mi Egyházunkhoz is küldetett, mellyre Ekklesiánk nagylelkűleg következő alapítványt tett: „Kötelező levél, mellynek ereje szerint mi alól megírttak ezen sz.[abad] Nyíregyháza városában lévő Ágostai Vallást követő Egyház közönségi képébe, 's annak világos határozás következésében, méltó tekintetbe vévén azt, hogy az Eperiesi kerületi Collegiumot annak igen nagy tekintetű előljárói 's nagy érdemű Professorai már eddig is a' virágzásnak azon pontjára emelték, melly szerint ezen magyar hazában az anya-oskolák között első rangban díszlik, és az egész felső magyar országba legbizonyosabb reménnyel biztat, hogy hitsorsosink' nevendék-fijai úgy a' felsőbb tudományoknak legtöbb ágaiban, mint különösen az ország törvénye által minden miveltebb és a' közhivatalokba lépni szándékozó polgárookra nézve törvényes kötelességül tett magyar nyelvnek is megtanulásába magokat ottan leginkább tökéletesíthetik a' mennyiben hitelesen értésre esett ezen Egyház' közönségének, hogy különösen a' hit és erkölcs-tanítói széke nem volna olyan fizetéssel ellátva, melly mellett a' kinézett alkalmas tagok azon tanítói szék betöltésére magokat egész készséggel felajánlhatnák, ezen való segítség céljából ezen Egyház nevében négy száz, szám szerint 400 pengő ftoit, mellyeknek mindegyikébe három ezüst húszas számíttatik, olly móddal ajánltnak alapítványos tőkéül, hogy ezen tőke állandóul és felmondhatatlanul ezen Egyház' pénztárába fogván maradni addig, míg a' közóhajtás szerint ezen országba a' protestans tanítók fizetése a' Katholikusokéhoz képest közkézből teljesítetne. Ezen tőkétől törvényes hatos kamat fog a' fent érintett tanítói széket időszerint betöltő Professor úr fizetése pótlására esztendőnként pontosan fizettetni, reménykedvén ezen Egyház közönsége, hogy a' kebelbeli ottan tanulandó ifjak iránt a' fen[n]tisztelt előljáróság méltányos tekintettel fog viseltetni. Mellynek is nagyobb hitelére, 's a' tisztelt Collegium jövedő bátorságára kiadtuk ezen Egyházunk szokott pecsétjével és neveink aláírásával erősített alapítványos és kötelező levelünket. Költ Nyíregyházán az 1832^{dik} eszt.[endő] Május 9^{kén} tartatott egyházi gyűlésben.

Ugyan ezen gyűlésben és azon szükségre ajánlott Ns Kobilicz Daniel gyógyszer-áros évenként és haláláig fizetendő 6 ftoit pengőben. A' Nyíregyházi fajak, sótt nagy részint a' világi és egyházi tisztviselők Eperiesen

262. oldal

[1832]

futották tudományos pályájokat; nem csuda tehát, ha ezen alkalommal is az ottani Collegium iránt illy nagylelkűséget bizonyítottak. És valamint Ekklesiánk a' hozzá folyamodó oskolák

iránt mindig kegyes jótéviséget gyakorolt, úgy a' helybeli oskolák javát is nevelte és virágoztatta, a' mit tanúsít:

A' körtvélyfa útzáni új Oskola: Junius 15^{dik} napján a' Sztányi féle házat, melyet a' Ns Ekklesia engedelmével egy év óta Beck András árendába bírt, Ekklesiánk 650 Vftért átvette. Minthogy pedig már Aprilis 1^{ső} napján hozott végzés következtében a' felső végen vólt két ódaloskola, részint azért, hogy a' tanítók mesterséggel foglalkozának, részint mivel ezen hivatalra alkalmatlanoknak találtattak, és a' két perceptor fizetéséből egy ügyesebb Tanítót lehetne tartani, megszüntetett; határozottatott egyszersmind, miszerint ezen új oskolába tanítóul Mihályik Mátyás alkalmaztassék. De mivel az épület nem csak alacsony és sötét, de sok részeiben igen ro[s]sz is vólt már; annak Julius és Augustus hónapjaiban leendő kiigazítása Ebrlay Sámuelra bízott, kivel Ekklesiánk úgy egyezett meg, hogy az egész épületett tartozik ugyan reparálni, de különösen a' hátúlsó szobának falait szét bontani, ablakokat, ajtókat kivágni, 's így egy kis kamarát és oskolát elkészíteni. Melly munkáért fizetett az Ekklesia 60 Vftot. (Levéltár 3 k. 263 sz.) A' kitüzött időre elkészülvén az oskola, Mihályik Mátyás oda költözött, de csak hamar tapasztaltatott, melly igen alkalmatlan hely ez egy oskolának; téli és borús időben alig lehetett benne olvasni 's tanítani. Mindazáltal e' bajt is túrni kellett, míg az Ekklesiának jobb alkalom elő nem adaték.

Birbrönnér Pál: Az ekkép[p] megürült templom melletti oskolába[n] tanítóra lévén szükség, Junius napjaiban Kralovanszky András presbyter, de többen is, kik Eperiesre menének Közvi[z]sgálatra, megbízattak, miszerint egy alkalmas egyént ezen hivatalra ott keresnének. Már az előtt néhány nappal hivatott meg próbára Susztek Sámuel Szántói oskolatanító, ki a' Stoffan György fixuma[val] és deputátumával egyenlő fizetés mellett, kissebb fiúk és leányok tanítására, és a' magyar templombani orgonálásra lenne alkalmazandó. Ő a' próbát ugyan jól megtette, de elválasztása csak akkorára halasztatott, a' midön az Esperességi gyűlés alkalmával a' Szántói lelkész ő felőle adand szükséges tudósítást; 's így az ő elválasztása ez úttal el maradt. Kralovanszky András vissza jövéen Eperiesről, jelenté, hogy minden tudakozódása mellett sem találkozott olly egyén, melly ezen Oskolába állandó tanítóul elválasztathatnék. Mindazáltal mégis Birbrönnér Pált eperiesi tanulótt hozta el magával ideiglenes tanítónak. Ez illy

263. oldal

1832

czímmel egy évre el is fogadtatott; bevezetéséhez számos tagok kinevezettek, rövid beszéddel Mikuss Sámuel lelkész igtatta be; de a' tót nyelvbeni járatlanságát csak hamar árulta el; gyermekeink az ő tót beszédét nem érthették. E' mellett mint magyar orgonista vajmi gyakran megbotránoztatta a' híveket hibás orgonálása[val] 's éneklésével. Egyébiránt igen nyájas és szelíd lelkű ifjú, de az oskolai hivatásnak nem vólt képes megfelelni. Ő maga is érezve ebbeli gyengeségét, alig várta az időt, hogy elmehessen. Vólt aztán egy ideig Tokajba is Tanító; de onnét ismét az oskolákhoz tért vissza, 's jelenleg már német Academicus.

Honéczy Dániel segédpap búcsúvétele: Ez Máj hó 18^{án} történt. Tám egy Caplán sem nyilatkoztatta olly érzékenyen, olly igazlelkűleg Ekklesiánkhozi ragaszkodását, bizonyosan egy sem tudta jobban méltatni annak jótéteményeit, mint ő, ki nem csak a' szent széken el nem rejtheté kö[n]nyeit, de elmenetelekor is több izben magasztalá itt töltött boldog napjait. Honéczy Daniel szül. 1803^{dik} Jul 18^{dik} napján Kis Hont megyébe kebelezett Pila, magyarúl Fűrész³⁸⁶ helységében, hol atyja Mátyás lelkész volt; anyja Ns Toperczer Julian[n]a. Már kis korában küldék őt szülei Besztercebányára, hol az elemi oskolát egészen az olvasásig bevégezvén, a latin nyelv elemeit részint Osgyánban részint Tiszolczon tanulta; Grammatikát Eperjesen és utóbb Késmarkon is Lang János oktató alatt; a szókötést Rozsnyón Farkas András és Mispál Gergely oktatók alatt végezte; Rhetorikát Lőcsén bölcsészetet és honi törvényt

³⁸⁶ Rimafűrész, korábban Pila/Rimavská Pila, Szlovákia

Eperjesen gyakorolta; végre Posonyba költözött, hol a philos.[ophiai] és theol.[ogiai] pályát bevégezte. Minthogy pedig akkor a' német egyetemekre kijárási tilalmat kapott, a Bécsi evang. hittani intézetnek lett tagjává, hol két évet töltött el. Visszatérvén szülő helyére, a Sup[erintendens]t[er]ián engedelmet nyert atyja mellett némely papi kötelességekben eljárásra. 1830^{ban} a Nyíregyh.[ázi] Sz[en]tegyháztól segédpappnak meghivatván Mart 28^{án} tartott próbabeszédet, és azonnal közakarattal el is választott. April. 20^{án} Tiszolczon felszenteltetvén példás és szerény magaviselete által mindjájoknak szeretetét megnyerni és birni szerentsés két évet és két hónapot töltött el nálunk. Innen Kietteré r.[endes] pappá meghivatván Ekklésiánk nemcsak a' felszentelési költséget, mint törvényesen lehetett volna, nem követelte, de 80 pftal is megajándékozván öt sajnosan bocsátá el.

A Király uralk.[odásának] 40^{dik} évi örömnépe. Ennek megülését a Nm. htt. intézvénye, úgy a Suptd. körlevele is megrendel-

264. oldal

[1832]

te nálunk Mart 4^{én} tartatott. Az Ekkl. ugyan semmi költséget nem szánt ezen ünnepélyre, mind az által a' toronynak kivilágítása javasoltatott. Ennek maga költségéni megrendelésére Balla Samu presb.[iter] magát ajánlotta, és N.[agy]Kállóba legközelebb Gr. Teleky Jó[z]sef³⁸⁷ Fő Ispáni installatioja³⁸⁸ alk.[almával] tett kivilágítástól felmaradt 1200 poharat megvette. A' kivilágításnak már pénteken kellett volna meglennie de a szél az égő lámpákat eloltotta és így csak szomb.[aton] gyújtattak meg az 1200 lámpák a toronynak három nagy ablakai és az ajtó feletti felírás körül. Ezen kívül gyertyavilág sok házak ablakaiban. A' templ.[om] nevezeteseb tárgyai télizöldből font koszorúkkal valának felékesítve, az egész Ist[en]tiszt.[elet] alatt lusztereken és óltáron égtek a' gyertyák, a magyar templ[om]b.[an] „Isten tartsd meg Királyunkat” elénekeltetett. Ist.[entiszteleti] szolgálat alatt a taraczkok több izben elsütöttek. Egyszerűen, de igen ajtatosan végeztetett az egész ünnepély. Estve u. m. utolsó farsangon a nagy vendégfogad[ó]b.[an] pompás bál.

Rettenetes tűzvész: Az Szombaton August. 11^{kén} éppen dél tájban 12 óra előtt ütött ki a' mostani Csillag útzának templom felé eső végén özvegy Koch Pálnéval kerekgyártó legénye vigyázatlansága miatt. A' lángok táplálékot találva, (mert száraz idő járt, és éppen akkor erős szél is fűt) a' náddal fedett házakat pillantatba elborították. Hirtelen elterjedt a' tűz ezen egész útzán, sőt az alatt keresztül csapott Chalupka Mihály házára; a' szomszéd kapitány-házat csak a' nagy hársfa óvta meg a' veszélytől, melly egészen leperzseltetett. Még tám a' lángözön tovább nem terjedt volna, ha a' tűszomszédságban lévő náddal fedett malmokat leszaggatták volna, de az elmúlasztatott. Ezek meggyúlván, a' tűz nagy sebesen rohant le a' debreczeni útzának mind a' két során egészen az evang. oskoláig, és vele által ellenben lévő Német Kovács' házáig, melly csudakép sértetlen maradt, bár a' lángok még alól rajta is egy néhány házakat megemésztették. Az alatt Kovács György házatól le egészen az Arnóti útzáig, mellyet valamint a' Róka-zugot és Rózsa útzát, 's Csillag útzának nagy részét a' lángok két óráig tartott dühöngése elhamvasztotta. Száz harmintz nyolcz ház égett le, nem számítva az ólakat. Eh[h]ez hasonlítható tűz még Nyíregyházán nem volt. Mintegy két óra tájban az itt szállásosó katonák is tettek némelly szolgálatokat, és a' város őket megjutalmazta; az egyházi tisztviselők a' templomba hurczolgatták bútoraikat. Más nap rendes isteni tisztelet nem tartatott, csak könyörgés; mert reggel minden templomokban kihirdtetett, hogy menjenek óltani a' még sok helyeken mutatkozó parázst, jöllehet egész estig és éjtszaka is óltogattak. Csak következő

³⁸⁷ Teleki József (1790–1855) magyar történétíró, jogász, Erdély kormányzója, az Akadémiai Könyvtár alapítója, a Magyar Tudományos Akadémia társalapítója és első elnöke 1830-tól 1855-ig, 1827-től Csanád, majd 1830–1832 között Szabolcs vármegye főispánja.

³⁸⁸ beiktatás

vasárnap magyar és tót nyelven tartattak ezen leírhatlan tűzvészhez alkalmaztatott szent beszédek. A város a szegényebb leégettek közt 1000 f[orin]tot v.[áltó] cz.[édulában] osztatott ki, és az építéshez szükséges fát a helybeli erdőben legelsőbben is nékiek, de csak pénzért kinek kinek szükségéhez képest a következő télbe adott; mind addig sok ház csak holmi gazzal vólt befedve. Lakosaink illy rettenetes kárvallás után sem szo-

265. oldal

1832

rúltak idegen segélyre, de itt helyben számukra tartatott gyűjtelék. Ekklesiánk is azon megkárosultaknak egy évi fizetést kegyesen elengedett. Illy nagy veszélyben szerencse, hogy sem ember sem marha nem vesztette el életét. A tűzvész nyomai még most is néhol láthatók.

Cassino: Magyar olvasó társaság' czíme alatt keletkezett itt helyben mintegy 50 tagból álló tarsulat, 4 pengő ft évi fizetéssel. Célja magyar nyelvbeni előhaladás. Gyűlhelye legelsőbben ott vólt, hol most az új város-háza, kesőbb a nagy vendeg-fogadó egyik szobájában, azután Ns Benkő István házában bérlelt ki egy szobát, utóbb Sulyan Jó[z]sefnél a felsőbb emeletet, most Mezössy féle házat bírja árendába. Elnöke több évig vólt Tek. Inczedy György úr, jelenleg Tek. Elek Salamon úr; Jegyzője T. Galanfy János úr, pénz-tárnoka Takács Alajos, Könyvtárnok T. T. Jurányi Sámuel ez előtt, most T. T. Kovács János urak. A társaság jelenleg már szép könyvtárral bír, egy része ajándékokból gyűlt be. Hordat többféle hírlapokat, és ősszel 's téli hosszú estvéneként számosan szokott össze-gyülekezni. Ezen bár még nem eléggé biztosított intézet, városunkban az isméretbeli előhaladást és magyarosodást jelesen segíti elő.

Esperességi gyűlés Nyíregyházán: Ez August. 22 és 23^{dik} napjaiban tartatott. Itt igtattatott be ügyelnöki hivatalába Szirmay Antal cs. kir. Kamarás; magyar beszéddel üdvözölte őt Galanffy János, latinnal Mikuss Samuel esperességi jegyzők. Nevezetes azon határozat, miszerint a Főesperes canonica visitátiora, melly igenis szükségesnek találtatott, megkivántató költségnek 's alaptökének összeszerkeztetése' tekintetéből, minden Egyházakban collecta tartassék; de ezen külömben üdvös rendelés még mind eddig nem létesítettett. Emlékezetes az is, hogy itt Ferge János helybeli reformatus lelkész terjesztette elő, mikép[p] a helybeli ágostai és helvet vegyes házasok itt ezen városban fizetnek papdíjt, és mikép[p] azt a reform. Egyház óhajtana fizettetni; de ezen már most más ízben szönyegre került óhajtasnak sem lett mindedig sikere. Ezen alkalommal Ekklesiánk adott pompás ebédet Ns Szexty Imre házánál, ki is Ekklesiánkkal úgy egyezett meg, hogy 60 személyre készítend ebédet, minden személytől 1 ft. 30 xr. v. cz. boron és süteményen kívül. Szirmay Antal úr Ns Kovács Andrásnál vólt szállva; a többit lásd a Ker.[ületi] esperességi Jegyzőkönyvben.

Benkó György próbatétele: September 10^{kén} tartatott ekklés.[iai] gyűlésben jelentetett, hogy Benko György hittan jeletlje, ki a Neográdi Esperességből Segédpapnak ide ajánltatott, megtette legyen mind tót mind magyar nyelven a probaticumot; de munkája ellen is tett egy két kifogáson kívül, azon okból, hogy illy nagy templomba gyenge mel-

266. oldal

1832–1833

lűnek látszik lenni, meg nem marasztatott. Fáradtságát Ekklesiánk 20 pengő forinttal jutalmazta, és a fuvart is megfizette.

Nevezetes még, hogy ezen év' October és következő hónapjaiban szavazatok gyűjtettek ezen Kerületben is a generalis alügyelnöki és bécsi Agensi hivatalokra. A mi Egyházunk Mélt. Szirmay Ádám úrra adta két voksát, ki generalis Vice inspectori hivatalra el is választatott; és T. Kiss Lajos úrra, ki Agensi hivatalt nyert, és még most is viseli.

Diligentiák: December 15^{kén} meghozattak Kassáról mintegy 30,000 darab Diligentiák, mellyeket Ekklesiánk a helybeli Oskolák számára szorgalom díjúl rendelt meg. Kissebb nagyobb számmal van minden illy czédula ellátva; a szorgalmatos tanuló több apróbb díjakat

egy nagyobbért szintannyit érőért beválthatja; és a' szorgalmak száma Közvi[z]sgálatkor a' Lajstromba igtattatik. Ez egy pár évig a' tanulók előtt becsben vólt, 's őket szorgalomra serkentette, de jelenleg már kevés oskola használja. Sok illy diligentia kiosztatván, sok el is veszett. De ebből is láthatni, mikép[p] Ekklésiánk semmi költséget nem sajnált, mi az oskolák virágoztatására czélt.

Megjegyzésre méltó, hogy a' tűz által megkárosultak ezen reájok, de az Ekklésiára nézve is szerencsétlen év utolsó hetében új esztendő után hordták a' Ns város által kinek kinek szükségeihez aránylag felajánlott fát az itteni erdőből. A' városnak alsó része illy keresztényi könyörület és segély hozzájárultával lassanként épült. Hálás köszönet minden jótevő polgártársnak, ki akkor segédkezet nyújtott a' szerencsétlennek; de különösen ezen város tisztviselőségének, melly atyai pártfogásába fogadván sokakat a' koldus-bottól megmentett!!! Örvedetesebb történeteket tüntet elő az

1833^{diik} év

Magyar nyelveni Confirmatio: Mennyire szívén hordozta légyen Ekklésiánk nem csak általán az oskolai ifjúság magyarosítását, de különösen a' helybeli magyar evang. felekezetnek czélszerű 's lehető nagyobb gyarapítását, azt azon adat eléggé tanúsítja, melly szerint Marczius havában tartatott gyűlésében a' felett tanácskozáván, mikép[p] lehetne kivált az ifjakat és leányokat a' magyar isteni tisztelethez szoktatni és hozzá vonni. Trégjár Pál oskolatanító javaslatára az határoztatott, hogy a' Confirmatiohoz járulandók nem mint eddig vólt, együtt, de külön tót és magyar nyelven oktattassanak Húsvét előtt. Igy Marcz. 20^{an}

267. oldal

1833

T. Farbaky Daniel úr a' tót ajkú nevendék Keresztényeket Nagy Sámuel oskolájában, Mikuss Sámuel lelkész pedig a' magyar ajkúakat a' professori oskolában kezdték oktatni, 's az Úr-vacsorájához előkészíteni. Húsvét második innepén már eddig is magyar nyelven tartatott Úr-vacsorájához 's legelső magyar Confirmatiohoz jelenleg 27 gyermek járult, összvesen pedig jelen vóltak 96^{an}. Az óta ezen dicséretes szokás fe[n]náll és gyümölcsözik. Ugyan csak a' fentebb írt célra nagy számmal meghozatá Ekklésia Nerodoli³⁸⁹ magyar Kátéját is, melly a kisebb osztályú tanulók közt részint ajándékba, vagy jutalomúl, részint pénzért osztatott ki, és mind eddig használtatik. Innen is látni, hogy Ekklésiánk már ekkor is a' magyar nyelvnek kebelünkbeni lehető terjesztése körül eléggé buzgólkodott.

Oskolai közvi[z]sgálat: Ez több évek óta már, úgy most is Junius hó végén tartatott. Különös tekintet fordított a' vallás esméretében és a' magyar nyelvben tett előmenetelre. Az oskolatanítók 's tanulók nagy részint a' várákosnak megfeleltek; de Birbrönnér Pál ideiglenes tanítónak gyakorlatlanságát, kivált pedig a' tót nyelvbeni járatlanságát az osk. Felügyelőség látván, búcsúvételét készséggel elfogadta. Úti költségül szánt néki 50 Vftot, ki is Julius 3^k napján Ekklésia-adta fuvaron innét elköltözött.

Longaver Lajos segédpap: Már több mint egy év óta nem lévén Káplány, Ekklésiánk annak meghívása iránt már komolyabban kezde rendelkezni. A' megnevezett hittan jeletje a' Gömöri Esperességben tartózkodott, 's onnét meghivatván Julius 14^{én} tartott templomunkban tót nyelven próba-beszédet, mellyel a' Presbyterium meg vala elégedve, de mindjárt el nem választatott, következő vasárnapon még magyarul is prédikálandó. Ezt miután telyesíté, Julius 21^{én} Segédlelkésznek választatott el. Meghívó levelében 350 Vft. 25 font gyertya, alkalmas kvártély és tisztességes tartás vala beírva. Ugyan akkor neveztetett ki a' vele Tiszolczra

³⁸⁹ Nerodoli János: Elmés s gyönyörködtető történetek és versek, melyeket a magyar nemzet kedvéért öszvedett és kiadott. Budán, 1830.

felszenteléséhez menendő követség: Ns Trszjtjenszky Sámuel, Jurányi Sámuel professor és Trégjár Pál urak, kik Tiszolczon végre hajtván kötelességöket, T. Neográd V[ár]megyébe kebelezt Pásztoha³⁹⁰ helységébe, hova ruhája 's könyveiért ment, kísérek el őt; innen Pestre útaztak tapasztalás végett. Az egész költség 202 Vfra rúgott. August. 16^{kán} vissza tértek; az új segédpap pedig August. 25^{én} Mikuss Samuel lelkész által hivatalába innepélyesen beigtattott. Longaver Lajos életrajza: Ez hijányos ugyan, mert nem önmaga adta, és miután tölünk már bucsút vett volna, kétszeri fölszólítás után sem küldte be. Született T. Nógrád megyébe kebelezt Szügy helységben, hol atyja

268. oldal

1833

András, lelkész vala. Tanulni kezdett Szülei házánál, aztán Selymeczen négy év alatt grammatikai és rhetorikai tanulmányokat végezvén a Posonyi fötanodában szintén négy évig philosophia és theologia ha[l]lgatója volt. Utóbb jó baráti 's atyafiainál egy ideig tartózkodott, kiknek segítségével a Bécsi protest. ev. theol. intézetbe át költözött, 9 hónapok lefolytával visszajöven nem sokára a Nyiregyházi szentegyháztól segédpapúl meghivaték. Mondhatjuk, hogy vidám és derült kedélyü ember volt, a' vitatkozásban, mellyet kedvelt ugyan, de logice folytatni se másnak engedni nem tudott, igen tüzes, önmagának fölötte tetsző, egyébbiránt nem csak hivatalában, de könyvek olvasásában is szorgalmatos.

Esperességi Gyűlés Miskolczon: Ez Sz. Mih.[ihály] hava 4^{dik} napján tartatott, mellyben Ekklesiánk részéről T. Farbak Daniel lelkész, Ns Draskóczy János, Ns Kovács Ferencz és Galanffy János urak valának jelen. Ez több tekintetben nevezetes gyűlés volt (lásd az esperes. kerül. gyűlés könyvét). Mert itt a' Miskolczi Egyház kérelmére, annak kebelében felállítandó tápintézet ezen egész Esperesség által minden lehető módon pártoltatni rendeltetett. Itt olvasta fel az arra kinevezett küldöttség az oskolákat és tanítás módját tárgyazó útasításokat és javallatokat, mellyek sok jót és helyeset foglalnak magokban; itt pendített meg legelőször a' néptanítókat nevelő intézet, úgymint a' millyenre ezen Kerületnek igen nagy szüksége volna. De minthogy mind ezek más könyvben terjedelmesen olvashatók, legyen itt elég ennyit megjegyezni.

A nagy harangnak újra-öntése: A' megrepedt nagy harangon tavaszon történt igazítás nem sokat ért. Augustus 11^{diki} tűzvész alkalmával ez a' harang még inkább megrongáltatott a' sírások esztelen verése által. Így már egészen haszonvehetetlenné lett. Az Ekklesia az egri harangontőre akarta volna bízni ezen munkát; de az akkori Gondnok jelenté, hogy ezen munkára ajánlkozott volna Ns Szatmáry Antal fülesdi harangöntő, ki is szép ajánló leveleket tud előmutatni. A' sok kétkedés és tanácskozás után Ekklesiánk ő vele olly kötésre lépett: hogy az újra öntendő harang körül belől 24 mázsás legyen; a' megrepedtet ő tartozik feldarabolni; minthogy pedig a' mostani könnyebb, 's apadóba is egy része el fog enyészni, a' megkívántató mennyiségű rezet és czínt az Ekklesia fogja hozzá adni; a' harangöntéshez megkívántató minden egyéb matériálék, szerszámok és napszamosok ő általa lesznek adandók és fizetendők; az Ekklesia minden fontjáért a' harangnak

269. oldal

1833

tiz ezüst krajczárt fog fizetni; de a' summát csak a' harang megpróbáltatása után teendi le. A' harangöntő cautio fejébe 300 pftot tartozik az Ekklesiánál letenni, és ha munkája hibásan esne ki, a' harangot újra önteni, melly esetben az apadó az ő kára leend; a' munkát legfelyebb hat hét alatt tartozik tökéletesen végbe vinni. Illy egyesség történt Sept. 1^{ién}. A' harang September 12^{kén} levétetett, és feldaraboltatván megmázsáltatott, 's nyomott 20 mázsát és 16 fontot. September

---

³⁹⁰ Pásztó

15^{kén} a' harangra offertorium tartatott a' templomban, melly alkalommal T. Farbaky Dan.[iel] a' környülményekhez tartozó beszédet tartván, szólott a' harangnak sokat jelentő szózatáról, úgy mint: a' melly a' híveket a' templomba hívja össze; az idő sebes folyására emlékeztet, és a' halottakat a' sírba kísér. Ezen szükségre offertorium tartatott még September 22^{dik} és 29^{dik} napjaiban, mellyből begyűlt 2,373 Vft. Az alatt a' harangöntő a' Bojtoson³⁹¹ téglá vető házhoz közel tevő az előkészületeket, a' harang formáját megcsinálta, 's szüntelen buzgón könyörgött tiszta 's száraz időért. September 26^{án} ejszaka igen tiszta hóldvilág lévén, sok nép és előkelők is mentek ki a' városból a' harangöntést nézni; a' Mester, ki illy sokaság közt, mint látszott, zavarba jött, halasztotta a' munkát. De 11 órakor megkezdődött a' munka, és annyiban ugyan sikerült is, hogy a' harang létre jött; de megmázsálatván nyomott csak 19 mázsát és 67 fontot, és így nem csak 4 mázsával, de még szinte eggyel kisebb is lett. A' mester azonban ezen mívével is megelégedvén, nyughatatlan volt, és fizetését kérvén, el akart menni: de míg a' harang fel nem húzatnék, inkább közköltségen tartatott. October 2^{dik} napján húzatott fel, még pedig virágokkal felkoszorúzva és zene mellett dél előtt melly tüneményhez sok nép össze csoportozott. A' harangnak hangja köztetszést nyert, 's a' mester kielégítettet. Illyen felírás olvasható a' harangon, még pedig dél felé lévő oldalán:³⁹² Fieri curavit Eccl[esia] Evang[elica] Lutherana Nyíregyhazensis communibus sumtibus sub ministerio R[everendissimus] D[ominus] D[omini] Johannis Schuleck et Samuelis Nagy, inspectoratu Johannis Fedor. – azon alól ezen: NeqVaQVaM VIVo, VIVos seD ConVoco VVLtVs. – legalól pedig: opere Christiani Lebrecht Campanifusoris Cassohovia A[nno] D[omini] MDCCCII.

Ejszak felől lévő oldalán pedig:

„Újra öntetett 1833 Sz. Mih. hav. N. N. Kovács András Inspector, N. Balla Samuel Curator, T. T. Farbaky Daniel és Mikuss Samuel prédikátorok idejekben.” és ezen alól: „Ns Szathmári Antal fülesdi harang-öntő által.”

270. oldal

1833

A' nagy kötél: A harang felhúzásához szükséges kötelet, mellynek hossza 80 öl, vastagsága pedig olyan, hogy minden öl három fontot és ¼ font.[ot] nyom, Buro Samuel helybeli kötélverő készítette. A' kendent maga az Ekklesia fizette, munkájáért pedig minden fonttól 40 váltó xrt = 173 forintot és 20 xr. a' kenderen kívül. Ennyi pénz fekszik csak ezen egy kötélben is; Ns Ekkésiánk azt mégis a' Dorogi orosz Egyháznak már két ízben hasonló szükségre készséggel és minden fizetés nélkül kölcsönözte. Egyszer minden hiba nélkül vissza hozatott, de másodizben a' dorogi Oroszok a' kötelet hájjal kenték meg munkakönnyebbités végett, 's úgy hozták vissza. Ekklesiánk ezért rajtok követelt 's a' kötélverő megbecsülése szerint is méltán követelhető 50 Vft. kárpótlást, mindedig sem kaphatta meg.

Susztek Sámuel Oskolatanító eljövetele: Mielőtt ő rendes meghívó levéllel megtiszteltetett volna, vólt itt nálunk próbát teendő Lichstein Samuel, ki Augustus havában orgonálása és katechisálása módját is megmutatta; de a' magyar nyelvbeni járatlansága miatt illő jutalommal elbocsátatott. Így a' Ns Ekklesia, ideiglenes Birbrönnér Pált is elbocsátván, már egyedül Susztek Sámuel Szántói Osk. tanítóra, ki a' próbát meg 1832^{dik} évben nyári szűnnapokban tette meg, füg[g]eszté minden figyelmét, 's részére azonnal a' meghívó levelet is el készítet, mellyben 500 Vft. kész pénz, két köből búza, hat köből gabona, két öl tűzifa, alkalmas kvártély adása ígértetik. Illy vocatorral küldé hozzá Balla Samuel és Krajnyák János presbytereket,

³⁹¹ Bujtos

³⁹² Emeltette a Nyíregyházi Evangélikus Lutheránus Egyház, a teljes közösséggel Schulek János és Nagy Sámuel szolgálata alatt, Fedor János felügyelősége idején, azon alól ezen: Nemcsak élek, hanem élni fogok, mégpedig hívogató arccal. Legalól pedig: Christian Lebrecht harangöntő munkája Kassa, az Úr 1802. évben.

kiktől vele megtiszteltetvén, hosszasb megfontolás, és körülállásai összehasonlítása után, azt elfogadta, és három hét múlva, az az October 1^{ső} napjára magát az eljövételre késznek lenni nyilatkozott. Így September 29^{kén} Susztek Samuel bútoráért három szekér küldetett Szántóra, 's Palicz János Presbyter és Czambel Pál akkori egyházfi kíséretében, szerencsésen is érkezett Ekklesiánkba October 1^{ső} napján. Ki is mind eddig (1842) egyik oskolánkba haszonnal működik.

Susztek Sámuel életrajza: Születtem Tót-Lipcsén Zólyom megyében 1806^{dik} év Marcius 9^{dik} napján. Atyám András Szabó mester ember, Anyám Ns Szikora Anna. Az elemi tanulmányokat grammatikáig hon végeztem; azután 1817^{be} tizenegy esztendő koromban Dopsinára mentem, hol négy év alatt grammaticát és syntaxist bevégeztem; onnan Osgyánba, 's következő évben S.[ajó]Gömörbe költöztem, itt két évig mulatva Rhetorikát tanultam; 's 1824^{ben} mentem Selmecz Bányára, hol három év alatt hallgattam a' bölcészeti és hittani tudományokat; innen német nyelv ismétlése 's hittan foly-

271. oldal

1833

tatása végett útamot vettem Késmárkra, hol csak egy évig honi törvényt is hallgatván, 1828^{ban} által mentem Eperiesre, a' hol mindjárt eljövetelem után a' homileták³⁹³ társasága tagjává lettem. Még itt sem végezhettem be pályámat, mert 1829^{ben} Januarius elején T. T. Majer András Professor Úr ajánlására mentem Csetnekre Tek. Zontagh Samuel úr négy gyermekeihez házinevelőnek, 's egy év lefolyta után vissza tértem Eperiesre Candidaticum letételéhez készülendő. De alig értem oda, ismét a' tisztelt Professor úr által felszolítottam, el nem vállalnám é a' Szántói evang. Ekklesiában, melly ő hozzá 1830. Január 22^{kén} költ levele által egy alkalmas egyén iránt folyamodott, megürült tanítói hivatalt? Én ezen hivatalt elfogadni vonatkoztam, mert jól éreztem magamban a' magyar nyelvbeni, a' mi leginkább kivántatott, járatlanságomat, és az orgonálásbani gyakorlatlanságomat. Végtére mégis, részint a' tisztelt Professor úr ajánlása, részint oskolás társaim rábeszélések, részint annak megfontolása által, hogy még szegény létemre sok nehézségekkel kellene küszködnöm, míg a' feltett célomhoz (papságra) jutnék; mondom ennek megfontolása után, amazoknak pedig biztatások következtében, hajlottam ezen hivatal elfogadására, 's 1830^{dik} év Februarius 10^{kén} próba adás végett indultam Szántóra, mellyet Februar 13^{án} megtévén, azonnal az ekklesiái gyűlésben egy akarattal rendes oskolatanítónak elválasztattam, és ugyan akkor mindjárt a' meghívó levéllel is tiszteltettem meg; 's így örök búcsút vettem az oskoláktól, mellyekben csak nem 13 éveket, szegénységem miatt mindenkor tápintézetekben nyomorogva tölték, a' honi elemi oskolán kívül. Ugyan ezen Ekklesia kebelében házasságra is léptem 1832^{dik} év Januarius 6^{kán}, ugyan ott lakozó néhai Novák Samuel és Csajka Klára, jelenleg Ns Dombay Jánosné leányukkal Borbálával.

Az 1832^{dik} évben a' Nyíregyházi Ágostai Vall.[ást] Követő Egyháznak szüksége lévén egy tanítóra, engem a' megürült tanítói szék betöltése tekintetéből probatét' megadása végett hívott meg Julius 15^{kén} költ levele által; mellyet néhány nap múlva annak kebelébe megjelenvén, megtettem, de akkor el nem választattam, a' már ez előtt ide hozott, és ideiglenes tanítónak szánt Birbrönnér Pál eperiesi tanuló ittléte miatt, ki egy év múlva elbocsáttatván, a' Nyíregyházi Egyház ismét reám fordította figyelmét, 's 1833^{dik} év September 11^{kén} ezen Ns Ekklesia Küldöttsége, engem Meghívó levéllel tisztelendő, nálam jelent meg; mellyet én elfogadván a' Szántói Ekklesiától, mellynél három évig és hét hónapokig szolgáltam, búcsút vettem, és Nyiregyházára October 1^{ső} napján jöttem, mellynek kebelébe más³⁹⁴ mostis munkálódom Istentől segítettve. Íram Nyíregyházán 1842 év Julius 20^{án} Susztek Sám.[uel] s. k.

³⁹³ egyházi szónoklattan

³⁹⁴ helyesen: még

Egyház-kerületi gyűlés: Septemb. 26 és 27^{én} Rosnyón tartatott, hová Ekklesiánk részéről semmi Deputatio nem ment. Itt az lön határozattá: hogy mind azok, kik a' kerületi vagy oskolai alapít-

272. oldal

1833

vány pénztárába tartozásaikat lefizetni mulasztanak, törvényesen felszólítassanak; nem külömben, hogy minden kerületi, esperességi, sött egyes ekklesiái pénzek is intabuláltassanak; és mivel az Evangélikusok sérelmei az Ország gyűlésén felterjesztettek, és sértett jogaink ott leginkább r[ómai]katholikus Követek által férfiasan és állandóul védetvén, a' Mágnások ellenzése miatt Ö Felsege eleibe mégsem kerülhettek, határozatott ezen Conventből Ö Cs. Kir. Felségéhez egy alázatos repraesentatio³⁹⁵ felküldetni; a' magyar nyelv terjesztése tekintetéből továbbá, miszerint a' tót ajkú ifjaknak a' magyar oskolákba járhatás könnyítessék, a' Rosnyai, Gömöri, Osgyáni és Miskólczi Oskolák különösen pártoltatni, és tápintézeteik felsegíttetni rendeltettek. Felterjesztetvén a' Zemplén-Sárosi Esperesség részéről, mikép[p] az ottani tót Ekklesiákban majdnem mindenütt más másképp tartatik a' közisteni tisztelet; de e' részben a' Convent mitsem rendelt, minthogy csak a' Zsinatnak körébe tartozik a' lithurgia' rendjét meghatározni. Ezen a' Conventen Sturmán Márton cs. k. Tanácsos ismét Felügyelői hivataláról lemondott, 's kért maga helyébe mást választani: de a' Kerület kérésére ezen hivatalába azon feltétel alatt továbbra is megmaradt, ha segéd adatik hozzá; illy másod Ügyelnöknek azonnal Dráskóczy Sámuel, Gömöri esperességi Felügyelő elválasztatott.

Nevezetes, hogy azon esperességi határozatnál fogva, miszerint (lásd a' levélt.[ár] 3. k. 266. sz. alatt) az Esperesti³⁹⁶ bejárás (látogatás) szükségére alapítandó tőke összeszerzése tekintetiből, minden Egyházakban, és minden minden előkelők közt collectát kellett tartani: illy collecta a' mi Egyházunkba is tartatott légyen. Elébb ugyan népünk a' lelkész által a' szószékről értesítettett ennek szüksége felől, azután szedők neveztetek ki paléták szerint, kik e' célra October havában pénzt gyűjtöttek; mennyi gyűlt egybe? De a' summa közönségesen még annyira mind eddig nem gyarapodott, hogy a' Föesperes illy egyházi látogatását tarthatta volna.

Susztek Sámuel kérelme: Abbeli kérelmét terjesztette a' presbyterium eleibe Decemb. 5^{dik} napján, hogy számára vagy egy istállót építtetni, vagy ha a' túsomszéd (hátrúlsó) Ebrlay házat a' Ns Ekklesia megvénne, az ott álló kész épületet néki átengedni méltóztatnék. A' presbyteriumból azonnal egy Küldöttség neveztetett ki Ebrlay féle házat megnézni, 's ha eladó volna, a' tulajdonossal alkudni is. Ez úttal ugyan mi sem végeztethetett, de az Ekklesia kinyilatkoztatta, hogy e' darab ház-helyet előadandó alkalommal minden esetre meg kell venni.

K. K. Intézkedés: Minthogy arról, mi a' nem katholikus, de megis kath. tudományos intézetekbe járó oskolai ifjúságnak a' vallásbani oktatását illeti, eddig is már rendeletek történtek, e' jelen Intézkedés

273. oldal

1834

minden Oskola igazgatóságot oda útasítja, hogy minden tudományos intézetnek igazgatója ezentúl az oskolai év kezdetével, a' más hiten lévő tanulók lajstromát illető lelkészeiknek adja ki, és az ezektől félvényként kiveendő 's azt bizonyító calculusokat, mi hasznonnal tanultak légyen az ifjak a' hittant, nem csak a' kinyomatott osztályozatba, de a' felsőbb helyre felküldetni szokott egytetemes oskolai osztályozatokba is beigtatni, a' kiadandó oskolai bizonyítványokba pedig a' hittan rovatát az illető Catekéta[nak] vagy lelkésznek, ki őket oktatja, neve feljegyzésével betölteni, szoros kötelességének ismerje. Költ Budán October

³⁹⁵ felterjesztés

³⁹⁶ helyesen: esperesi

29^{én} 1833. Azon gondos óvás, mellyet Ekklesiánk minden fontosabb szándékai 's dolgaiban régóta bizonyított, ne hogy bár mit eleve jót ki nem főzöten látszatnék tenni, dícséretre méltó, valamint az is, hogy az egyszer elismert jóra hasznosra nem kímélte a' költséget: de nem mindég vala szerencsés azt úgy, amint reménytetett vagy gondoltatott, valójában is megnyerni. Peldaúl csak ezen évből a' harangot említjük, melly az öntőnek némi tudatlansága miatt kisebb lett az elébbinél, 's a' megvett anyag egészen fen[n]maradt; vagy a' Mihályik Mátyás felvégi oskolája, melly két ízben nem csekély költséggel reparáltatott, de alacson 's sötét lévén, a' czélnak meg nem felelt.

1834^{dik} év

Templomnak félszázados Öröminnepe: Ezen templom fundámentomának letételére ugyan évenként Marczius 25^{dik} napja emlékeztet bennünket. Ez évben Marczius 23^{án} ugymint Virágvasánapon³⁹⁷ innepeltetett általunk. Egy két nappal elébb történtek a' szükséges előkészületek. Az oltár és szentszék, de más elsőbb helyek is a' templomban részint természeti, részint mesterséges virágokból készült koszorúkkal valának felékesítve, mit némelly helybeli asszonyságok buzgó fáradozásának köszönhetni. Az oltáron és lusterekben lévő 's szallagokkal gazdagon felczifrázott gyertyák egész isteni tisztelet alatt égtek. Ez pedig szintolly renndel, mint nagy sátoros ünnepen, t. i. az Úr vacsorájának kiszolgáltató kenyér és bor felszenteltetése, és más szertartásokkal ment véghez. Egyik lelkészünk szóllott arról: Mire köteleztetnek minket a' mi templomunkból reánk kiömledező lelki malasztok kivált azon istenes érzések, és jobb szándékok, mellyek itt gerjednek szíveinkben: hathatósan serkentenek minket a' mi evangelikus elődeink iránti háládatosságra és buzgóbb ajtatosabb isteni szolgálatra. Ez alatt több ízben eldurrogattak a' templom körül kiállított mozsarak. Nevezetes és szívre ható vólt ez az egész ünnepély, kivált azon híveink-

274. oldal

[1834]

re nézve, kik e' templom fundámentoma' letételére még vissza emlékezének, sőt a[h]hoz némiképp[p] segítettek is. Ezen alkalommal, mint mindég illy napon, offertorium is tartatott: de különös nagyobb ajánlás a' templomra, aligha tétellett.

Bár egy vagy többszöri próba nem sikerül is, a' derék jó szándékától el nem áll: miképp[p] álljon el attól egy nagyobb testület, mellyben több az erő 's tehetség? Ekklesiánk, jóllehet a' felvégi ház megvételével (melly néki később jobb szerzeményre nyitott utat) nem igen bóldogúlt: mégis nyílt karokkal fogadá az alkalmat, melly ez évben adódott néki egy más oskola fundus' meghosszabbításához; Ebrlai t. i. ki néhány év előtt házhelyének első (debreczeni útza felőli) részét az Ekklesiának eladta vólt, Aprilis havában annak többi részével is megkínálta az Ekklesiát.

Ebrlay hátrúlsó háza részének megvétele: Bár az arról szóló kötelező írás a' levéltár 3. k. 275 sz. alatt is olvasható, szükségesnek találtuk azt ide is igtatni: „Alább is megírtak Ebrlay Illés és hitvesem Törköly Ilona ezen örök levelünknek rendibe megesmérjük, valljuk, és a' kiknek illik tudtára adjuk, hogy nekünk két házra szükségünk nem lévén, az ezen szabad Nyíregyháza városában Hankovszky András és ns evang. Ekklesia fundusaik szomszédságában lévő egyik portánkat, házunkat 's minden ottani épületeket az ezen folyó 1834^{dik} évi és következő váltság terhével, a' helybeli ns evang Ekklesiának kezünkhez fogatkozás nélkül lefizetett ötszáz, szám szerint 500 váltó forintokért tulajdonos jussal, és megmásolhatatlan örök áron eladtuk, 's minden a[h]hoz vólt eddigi jussainkról végképpen lemondunk légyen, adván a' fent tisztelt Ns Ekklesia' tökéletes bátorságára ezen neveink aláírásával megerősített Öröklevelünket. Költ

³⁹⁷ a húsvét előtti vasárnap, a nagyhét kezdete

Nyíregyházán Majus 1^{én} 1834^k eszt[endő]b.[en] Előttünk: Kralovanszky András vicebíró, és Soltész József aljegyző előtt.

Ezen funduson volt egy kis szoba, pitvar és kamarátskából álló csekély épület istállóra és színre fordított, és azóta Susztek Samuel oskolatanítónak birtokában van. Megjegyzés méltó ezen helyen, hogy a' túsomszéd Hankovszky András kertjét ezen egyházi fundustól elválasztó fal néhány lábnyira ebbe esik a' mi iránt már szó is volt, határozat is hozatott, de mind eddig végére nem juthattunk. Így már ez az oskolai fundus is végig viszen az úgy nevezet Angyal útzára; mindazáltal mégis sokkal rövidebb a' többi ezen a soron lévő ekklésiai fundusoknál.

T. T. Risz Pál Főesperes és Majer Mátyás Alesperes halála: Az esperességi Ügyelnök Szirmay Antal Ö Nagysága

275. oldal

1834

Majus 25^{kén} költkörlevelében jelenti az Egyházaknak, ezen két érdemdús aggastyán lelkészeknek, az elsőnek ugyan Majus 13^{kán}, a' másikkal Majus 15^{kén} történt kimúltát. Nem szükség az ő érdemeiket, 's evang. Egyházunk java körül buzgó fáradozásait előszámlálgatni, dicsérettel és hálával említetnek azok a' hegyallyai Esperesség évkönyveinek számos lapjain. Mert Risz Pál 30 esztendőnél is tovább viselte itt az esperességi hivatalt; Majer Mátyás is pénztárnoki és alesperesi körében sokáig példás hűséggel működött. Illy kettős halálos eset nyomtatott czédulák által hirdettetvén, e' két Főelöljáróinak örökre elszenderülte mély gyászba borító Esperességünket. Azért a' fentisztelt Ügyelnök siette, hogy az egyházi tárgyak hátramaradást ne szenvedjenek, egy rendkívüli Esperességi gyűlést rendelni, ezt pedig Tóltsva várossában saját házánál tartandót Junius 11^{kére} határozta. A' kitűzött gyűlésre Ekklésiánk Farbak Daniel lelkész, Galanffy János Főjegyző és Balla Samuel presbyter Urakat nevezte ki. Itt Komáromy Jó[z]sef Tokaji Prédikátor választaték helyettes Főesperesnek, Farbak Daniel Nyíregyházi lelkész pedig Alesperesnek, mind addig, míg a' rendes Esperességi gyűlésen törvényes úton is azoknak elismertnének.

A' Hugyai fiókegyház' folyamodása: Ezen Ekklésia, melly mind eddig a' külömben is szűk oskolaházban tartá isteni tiszteletet, tágasabb imateremet szándékozván építeni, Egyházunkhoz segély végett folyamodott Sz. Iván hava³⁹⁸ 16^{dik} napján; és minthogy az épület csak vertfalból készült, mi mellett magok a' hívek nagy részint dolgoztak, Ekklésiánk szokott jótékonyágánál fogva őket 50 Vftkal megajándékozta. Ezen Oratóriumot azután T. Farbak Daniel lelkész a' köz-isteni tiszteletre felszentelte. Azóta már ezen filialisták szereztek magoknak egy új harangot is, de a' mellynek hangja igen tompa; 's ez által adósságba verődtek.

Villámfogó: A' templomunk felett egészen a' torony csúcsáig felnyúló Conductor, már egy idő óta, minthogy elszakadt, haszonvehetetlen lévén, Julius 8^{án} a' Conventben újra határozottat leszedetni 's megjavíttatni, nehogy további halasztás miatt szerencsétlenség történjen; de ebbeli határozás még mind e' napig sem hajtatott végre. A' villám' hosszútűrése évről évre azt felejteté velünk; de most (1842^{be}) a' következő templomfedetése' alkalmával bizonyosan le fog tétetni.

Harangozás a' magyar templomba. Eddig szokás volt azon Vasárnapokon, mikor magyar nyelven tartatik az isteni tisztelet, reggeli hét órakor, csak a' nagy harangot húzni; de így sokan azt vélvén, hogy Úrvacsorája fog kiszolgáltatni, a' magyar templomot elmulasztották, sokan a' tót ajkú hívek közzül hasztalan jelentek

---

³⁹⁸ június

[1834]

meg, és a' templomba be 's ki jártak. Mire nézve határozattá lön, hogy ezentúl, mikor magyar isteni tisztelet következik, minden haranggal harangozzanak. Eddig a' magyar nyelven kiszolgáltatót Úrvacsorája alkalmával nem völt szokás az oltári gyertyákat meggyújtani: most ez is megparancsoltatott, 's általán hogy a' magyar isteni tiszteletnél mindenek, kivévén a' három ének éneklését, a' tót ajkú szertartással egyformán tartassanak 's történjenek meg. Azóta a' magyar tepmlomban az oltár előtti imádságok, szent leczke olvasása és az áldás is tartatnak.

Több rendbeli építés 's reparatio: Nagy Samuel oskolatanító udvarán egy új istáló építéséhez fogott Matejovszky János helybeli kömives Augustus 5^{kén}, melly épületben van egy hizlaló és faszín. Ács munkát tett rajta Montag János helybeli ács-mester (lásd a' levéltár 3 k. 281 szám alatt) September havában 55 Vftért. A' cserepet, mellyel fedve van, Ekklesiánk Fitkonidesz Mátyástól vette, ki akkor még cserépkészítéssel foglalkozott. Több egyházi fedetéséhez szükség lévén illy cserepre, a' vele tett alku szerint vett a' Ns Ekklesia tőle mintegy 30,000 darab cserepet, ezrét 24 Vftjával, úgy szintén a' szükséges vályog' mennyiségét 12 xrval váltóban (lásd Levéltár). Ekkor Farbaky Danielnél is az istáló tapasztatott, nem külömben Trégjar Pálnál a' szín alatti padlás, tornáczok, valamint a' magtár is. Az ő pinczéjébe 6 garádics tétetett be; ez évben csak a' kömiveseknek fizettetett mintegy 142 Vft. az Ács és asztalosoknak körül belől 312 Vft. mert November 3^{dik} napján a' Professori Oskola fedelét leszedette az Ekklesia, és következő napokban újra cseréppel fedette. És ez völt ekkor másik legköltségesebb munka. A' cserép ezen az épületen később sem völt tartós, de apródonként hullott le, és több ízben föltoztatott. Más oskola-épületeknél is kisebb nagyobb kiigazítások tétettek, mint főképp az egyházi Ügyelőnek és Puchi Pál akkori gondnok fáradatlan buzgóságának lehet köszönni. De az alatt egy igen kártékony tünemény adá majd elő, tudni illik a'

Földrengés: Ez October hava 15^{dik} napján reggeli nyölc óra előtt néhány perczig tartott. Némi *megmagyarázhatlan*³⁹⁹ földalatti robaj előzte azt meg, 's az állatok különös nyugtalanságot árultak el. Mindenkit de kivált az érzékenyebb természetűt valami rémítő borzadás futá keresztül. Dél-napkeletről éjszak felé látszott indúlni; sokan futottak ki házaikból az útzakra, látni mi történik? és borzadva látták, mikép[p] a' házak 's kémények ingadoztak; 's a' templom' szomszédjai, mikép[p] ezt tornyostúl a' hatalmas elemharcz megrázkódtatta. Az alatt sietve jövének a' templomhoz a' városi tisztviselőségnek némelly tagjai a' történt kárt látandók; a' templomot nyitva találák, mert éppen éneklés közben történt ez az iszonyatos földrengés.

1834

A' hivek elfutamodtak, 's az akkor orgonáló Kollmann Samuel félbe hagyva az áhítatosságot, mivel a' bóltozatról hullott a' mázolat, és körülle mindenek ingadoztak, ijedtében a' legközelebbi orgonán lévő kis nyílást kereste fel 's használta feje menedékaúl. Be megyünk a' templomba, 's a' földrengésnek káros nyomait megilletődve és sajnállattal végig szemléljük; a' templom' bóltajtásai mennél közelebb az orgona[höz] és toronyhoz, annál nyíltabb repedéseket mutatának, sok helyen a' vakolat és téglák is lehül[l]tak, de az ajtatoskodók közzül senkisé szerencsére sebesített meg. A' templomból kijöven látogattuk az egyház' épületeit, mellyekben kissebb nagyobb sér⁴⁰⁰ vala látható, de kivált Susztek Samuel előszobáiban annyira, hogyha ki nem igazítottak vólna még azon az öszön, benne télbe nem lakhatott vólna. Ekkor városunkba igen sok házfalai meghasadoztak, soknak szögletei lesüllyedtek 's leszakadtak, a' stukátorok leginkább; több helyen, jelesen a' Morgó nevű

---

³⁹⁹ a szó áthúzza

⁴⁰⁰ sérülés

korcsmán, és Kollmann Samuel házán lévő kémények letörték. Ezen rémítő földrengést pedig, a' mint gyanítjuk, az azt megelőzőtt nagy szárazság okozhatta leginkább. Mert Augustus 21^{kétől} egyszer sem esett, miért is a' kútak és tavak már egészen kiszáradtak, és a' marhának sem vót többé szükséges itala; tetemes kár történt akkor kivált a' pusztán legelő marhában. De a' földrengés után harmad napra, u. m. October 17^{kén} nagy mennydörgés és villámlás közt beközetkezett az ohajtott eső. A' rettenetes földrengés N.[agy]Károlyba több házakat úgy lerongált, hogy a' lakosok a' városon kívül csinált sátorokban tanyáztak. Nálunk az óhajtott eső mindent némikép[p] felüdített 's mindenek felelevenedtek. Mind a' mellett nagy csapás vót ez lakosainkra, kik az 1832^{diki} tűzvésztől még alig gyógyúlhatnak fel. Ezen vésznak kell nagy részint tulajdonítani azt, hogy az egyházi épületek körül annyi kijavítások tétettek; de a' templomnak kiigazítása csak a' következő évben történt, és ott olvasható. Ismét October 31^{kén} vót földrengés, de nem olly erős 's kártékony mint az elébbi; azonban ez is nem kevés károkat okozott az épületekben. Illy és hasonló csapások tám legjobb gyógyszerek a' városba már beharapózó elbizottság és fényűzés ellen; de hiszen pillanatni megrázkódtatások és e' féle próbák csak hamar a' feledékenységre omlanak.

Történhete még ez évben több is, de részint kevésbé emlékezetes, részint Ekklésiánkat nem igen érdeklő. Bármi szükség gondolkozásra és próbatételekre készíti testületet, mint egyest is. Ezek emeltyűi a' miveltségnek 's haladásnak. És hol lehetnek többféle szükségek, mint egy népes közönségben? De éppen midőn ezek' elhárításán munkálkodik; módokat, eszközöket, utakat tanácskozva keres: akkor fejtik leginkább a' mi Ekklésiánk is, a' mint az eddigi évekből láthatni, sok 's kü-

278. oldal

1835.

lőmbféle szükségeit vala kénytelen pótolgatni, 's abban már eddig is nem kevés gyakorlottságot 's készséget szerze magának; a' mit különösen bizonyít az

1835^{dik} év

Itt a' nevezetesebb történetek közzé tartozik mindenek előtt a':

Segédpap' búcsúvétele: Longaver Lajos, ki nálunk mintegy másfél évig Kápláni tisztében hivataloskodott, meghivatván rendes lelkésznek a' Bodonyi Ekklésiába, Februar 8^{án} tőlünk szokott módon búcsút vett, és 11^{kén} elköltözött. Ekklésiánk az ő meghívása[ra] 's felszenteltetésére tett nem csekély költséget a' Bodonyi Ekklésián ugyan törvényesen is megvehette volna, de azt elengedte, úgy azonban, hogy a' Bodonyi Gondnoknak, ki itt vót, azon summáról, mint valóságos adósságról kötelezvényt kellett adni, 's ezt Ekklésiánk Longaver Lajosnak a' megvehetés jogával átadá. Ezen felöl pedig úti költségre is adott néki 50 Vftot.

Longaver Lajosnak atya András vót Szügyi pap őt a' Selmeczi⁴⁰¹ és Po[z]sonyi tanodákon nevelteté, 's miután egy esztendő még a' Bécsi Ev. Intézetben is eltöltött volna, nem sokára ide hívatott meg, 's innen pedig kivált Valentinyi János Nógrádi Föesperesnek atyafiságos közbenjárása[ra] 's ajánlására ugyan e' Megyében kebelezet Bodony nevü helységben kapott parochiát. Bővebb életrajzát adjuk vala, ha ez iránti felszólításunkra felelt volna; de ő, mint két tiszti utódjai is megfelejtkezett a' nálunk vót jó dolgára; megfelejtkezett, mennyire használt néki ittléte és sok oldalú gyakorlata lelkészi hivatalának további okos viselésére. Ki füg[g]ni és barátságos útmutatást elfogadni idegenkedik, elrekeszti maga előtt a' haladás útját.

Fél nyilas szöllő miatt hosszas perlekedés. Ekklésiánknak Hrestyak István' harmadik özvegye testált egy szöllőt az orosi határban; de az elsőbb házasságbólí gyermekek ennek ellene

---

⁴⁰¹ Selmecebánya

szólltak, 's pert indítottak, melly a' múlt évben is folyt, azon oknál fogva, hogy mostohájoknak illy elajándékozáshoz joga nem volt, mert nem volt az ő szerzeménye. A' dolog végre városi Tanács eleibe került; ez azt találta tanácsosnak, hogy a' mi Ekklesiánk a' szólló árából felvett 128 Vft a' panaszolkodóknak adná ki: a' mi Marcius 29^{kén} tartatott Ekklés. Gyűlésben helyesnek elismertetvén, a' summa kifizettetett.

1^{ső} Ferencz Császár gyászünnepé: Ez a dicsőn országlott Fejedelem hosszas uralkodása után ezen év Marcius hó 2^{kán} a' jobb létre átszenderült. A' Nagyméltóságú Helytartó Tanács

279. oldal

1835

rendelete, 's a' Superintendensi körlevél' következtében nálunk az Ő végtiszteletére gyász-ünnep tartatott April. 5^{kén} Judica vasárnapján⁴⁰² tót nyelveni tisztelet alkalmával. Ekkor az Óltár' asztala, róstélyzata, az Óltár mögötti karzat, szószék és Orgona-karzat fekete posztóval valának befedve, és az oltári gyertyák 's gyertyatartók, a' korona, az oltár fölötti háromszeg, a' trombiták, szószék felső része, és a' claviatura fölötti cziráda fátyollal. A' gyertyák egész isteni tisztelet alatt égtek; Minden egyházi és városi tisztviselők, sőt egyházfiak és hajdúk is, kik a' templom ajtajánál belől állanak, vállaikon keresztül kötött flórt⁴⁰³ viseltek. Itt az egyházi személyzetre az Ekklésia, a' városira pedig a' város adott szükséges költséget; két hétig tartott a' harangozási szertartás, első hétben kétszer naponként egy egy óráig, más hétben napokonként kétszer félóráig. Judica vasárnapján tartatott szent beszédben Mikuss Sámuel helybeli lelkész magasztalá egy jó Fejedelem' emlekezetét; következő Vasárnapon szinte Ő magyar nyelven szónokolt az elhunyt jó Fejedelem' végtiszteletére. A' templom' ajtai be valának zárva, nagy csendességben és példás ajtatossággal ment végre az egész szertartás. Különösen hatott a' szívekre Nagy Sámuel oskolatanítónak ekkori orgonálása. És mivel ezen dologról többet nem közölhetünk, ide iktattuk még az ezen alkalmi szent énekeket is, mellyek bár kinyomtatvák, de igen gyéren kaphatók.

Énekek, mellyek dicső 's áldott emlékezetű Apostoli Királyunk 1^{ső} Ferencz Ő Felsege végső tisztességére tartatott Gyász-ünnep alkalmával a' Nyíregyházi Agost. Vall. Evangelikusok' templomában mondattak:

Prédikáció előtt:

Nóta: Jézus én bizodalمام etc.

1., Mindenek felett való Menny 's föld bölcs igazgatója, Örökké meg nem haló Király! Királyok bírāja, Országlásodban nincs vég Királyi széked az ég!	Népeden fővé tészed, De ő is hogy sírba térjen, Elég töled csak egy szó, Légyen bar melly bölcs, nagy 's jó.
2., A' kik itt uralkodnak A' földön, melly lábod' allja; Áldási jóvóltodnak 'S rendelésed, hogy uralja Őket minden éretted; Mert fő pólczra te tetted!	4., Gyász borítja hazánkat, Hogy illy bölcs 's jó Fejdelmünket 'S szeretett hű Atyánkat, Dicső első Ferenczünket, Uram! tőlünk el vetted 'S még tovább nem éltetted.
3. Adsz Királyt, 's meg el vészed, Él míg végezted, hogy éljen;	5., Kérve kértünk: éltessed, Számptalan sok munkájának Gyümölcsét szemléltessed, 'S örvendjen népe nyájjának;

⁴⁰² böjt 5. vasárnapja

⁴⁰³ pamutfonal, ami vékony, erős szálú, cernává sodorva készül

[1830]

Illy jutalmat kívánnánk
Hosszú éltét óhajtánk.
6., Óh! de bölcs tanácsidnak
Vajjon ki mehet végére?

Mennyei jutalmidnak
Juttattad már jobb részére;
Gondját megelégtetted
És magadhoz fel vetted

Az oltári imádság után:

Nóta: Foly az idő 's a' sírhoz etc.

1., Dicsőült Lélek vígadj,
Istenednek hajlékában!
'S néki tisztességet adj
A' Szentek' szept sátorában;
Óh dicső 's bölcs sátor,
Hol egy nyáj 's egy a' pásztor!

2., Ülsz a' Szentek' thrónusán
Meváltódnak jobbjá felől,
Az igaz Hívek jussán
Az ég' szept kárpitján belől;
'S a' huszonnégy Vénekkal
Zengsz Te is új énekkel.

3., Az Úr pálma ágokkal
Ékesíti már jobbodat,
És Te szept 'soltárokkal
Magasztalod Meváltódat;
Hogy megfutván pályádat
Láthat[o]d örök hazádat.

4., Múló arany korona
Helyett' hervadatlant vettél,
Mellyet drága áron a'
Jézus szerzett, kit követtél,
Tekintvén szept példáját
Szeretted néped' nyájját.

5., Áldás már poraidra,
Béke lakja szept-bóltodat!
Hív alattvalóidra
Te is hagyád áldásodat;
Szívünkben mi Tenéked
Emelünk szept emléket.

6., Nagy Isten! jóvá hagyjuk
Végezésed' bölcsességét,
Szívünk áldását adjuk
Néked, és szánk tisztességét,
Tőle vett áldásodért
Áldunk nagy jóvóltodért.

7., Áldunk, hogy Nemzetünket
Megtartottad óltalmában,
És legszebb reményünket
Fenn hagyád dicső Fijában;
Uram! kezed szomorít,
De ismét megvidámít!

8., E' Királyt Ferdinandot
Bóldogítsad, szeresd 's éltesd!
Viselj Reá kegyes gondot
Jó Istenünk és szemlélted,
Nyilván Véle hív vóltunk
Felségéért kész hóltunk!

Prédikáció közben:

1., Keserves bánatinkban
Légy gyámola ügyünknek!
Enyhítést fájdalminkban
Te nyújts óh Isten! szívünknek;
Mert gyászos sírba tételik
Az, ki Atyánk, 's Ór-angyala
Szeretett hazánknak vala.

2., Bóldogító tetteit
Add, hogy jól esmérhessük,
Fijában erényeit
'S törvényeit tisztelhessük;
Áld meg új Fej' delmünket is
Hogy bölcs 's igaz Országglása
Hazánk javát munkálhassa.

1835

Nóta: Uram! hallgass meg az én inségemben

1. Hát lehült fejünk ékes koronája Reménységünknek meg törött pálczája! Le metszette Sírba tette Jó Királyunkat a' halál' kaszája.	3., Uram! mélyen megszorítál minket, De meggondolván mi sok vétkeinket, Megnémülünk, És nem szóllunk, Ellened; óh vigasztald szíveinket
2., Országok, népek 's városok sírjátok; Kormányja alatt kik bóldogúltatok; Özvegy 's árva Gyászban járva, Kimúlt jó Atyátonkon bánkódjatok.	4. E' jó Atyánknak, kinek ritka mássa, Egész házára Felséged' áldása Bőven szálljon És fenn álljon Világ végéig Dicső országlása!

5., Viselj Ferdinand felkent személyjére,
Nagy Isten! gondot, mint szemed fényjere;
Jó Urunkat
'S királyunkat,
Éltessed soká hazánk' örömére!!!

Jóséffy Pál Superintendens' Körlevele: Tisztelendő Főesperes Úr! Az a' bóldogtalan térítgetés, melly honunkban már eddig is folyvást és külömbféle úton módon üzetett, sőt arra való pénztárakkal is elősegítettett, újonnan nevedetni látszik, mióta XVI^{dik} Gergely pápa azon elhíresztelt, és minden Érsekek 's Püspökökhez intézett bullájában a' józan bölcsészet és a' keresztény vallásnak elveit, melly a' külömböző hitvallásúak között is a' kölcsönös szeretetet ajánlja 's fenn tartja, elkárhoztatta, és valódi pápai szellemben minden nem katolikusokat az örök idvességből kizárta, nem külömben a' vegyes házasságot, hanem ha a' protestans rész minden születendő gyermekeit a' katolika vallásban neveltetné összeadni végképp megtiltotta. Innét ered az, miszerint a' Clerus Európa' minden Országáiban, úgy hazánkban is a' vegyes házasságokat a' polgári törvények ellenére és a' közbéke felzavarásával mindenképp gátolja, és ha a' protestans rész vagy a' katolika hitre át nem tér, vagy le nem kötelezi magát minden gyermekeit ezen hitben neveltetni, a' kihirdetést és esketést tőle megtagadja. Innét van, hogy mind két nemű evang. személyek, ha vallásukban jól nem oktattak, és meg nem erősítetttek, a' szerelemtől elvakítatván, mihelyt nekik az összeadás megtagadtatik: vagy vallásunktól elpártolnak, vagy térítvényt adnak magokról az iránt, hogy minden gyermekeiket a' katolika hitben neveltetendik, és így a' mi Ekklesiánk, mellyre áttérés mindenképp gátoltatik, évről évre több tagot veszít, olly annyira, hogy 1831/2^{dik} évben az egész Országban 785 protestans lett katholi-

282. oldal

[1835]

kussá, mi alatt a' katolika hittől csak 177 lélek pártolt el. Azértis látván, mikép[p] híveinknek mindenfelől lest hányanak, sőt érdemet is keresnek abban, minél többet és bármilyen módon tőlünk elidegeníteni: minden lelkész legszentebb kötelességének tartsa, a' reá bízott nép fölött híven örködni és a' reá várakozó veszélyek ellen illő eszközök által azt óltalmazni. E' végre kérlek 's felszólítalak benneteket, igyekezzetek az ifjúság szívébe az evang. vallás' szeretetét mélyen beóltani, 's azt a' hitben úgy megerősíteni, hogy egész életében minden csábítások' és kísértetek' próbáit tudhassa kiállani. Ezt pedig legalkalmasabban tehetni, a' hitmegerősítést

megelőzni szokott oktatások által. Midőn pedig a' Mester-legények vándorlásra indulnak, vagy a' leányok távolabb helyekre szolgálatba szegődnek keressetek alkalmat, miszerint nekik hasznos oktatást és óvást adhattok az uralkodó vétkek' kikerülésére, 's arra, hogy evang. hitüket semmiféle földi szerencse ajánlkozására soha el ne hagyják. A' vegyes házasságok mihelyt olyan keletkeznék, minden módon gátolva, ha lehetetlen lenne, legalább az iránt értesítsék a' vőlegényeket, mit rendel a' hazai törvény illy vegyes házasságból született gyermekek' neveltetése' tekintetében, hogy semmi ürügy alatt reversalist ne adjanak. 's a' t. Költ Tiszólczon Marcius 18^{kán} (Lásd a' Levéltár 3. k. 283. szám alatt)

Jurányi Sám.[uel] Professor Tokajba lelkésznek meghivatik: Marcius 29^{kén} tartatott ekklesiái gyűlésben jelentetett, hogy Jurányi Samuel Professort a' Tokaji evang. Ekklésia Prédikátornak hívta meg. Egy két héttel ez előtt t. i. volt a' mi templomunkban Tokaji két követ jelen a' Professor előadását meghal[1]gatandó, 's a' meghívó levéllel is megtisztelte. Ő azt elfogadta. A' Conventben szőnyegre kerülvén ezen dolog, minthogy közönségesen elismertetett, mikép[p] a' tisztelt oktató mindedig oskolai 's templomi hivatalát dicséretesen viselte: azonnal küldettek hozzá néhány Presbyterek, kik megkérnék, hogy Ekklesiánk kebelébe maradjon, és itt maradása esetére rendes salariumán felül 40 pengő for. évi díjt, úgy mint egyedül az ő személyére határozottat, néki ígérnének. A' fen[n]tisztelt oktatók tapasztalván a' Ns Ekklesiának éránta bizonyított illy szivességét, jóllehet hajlandó volt a' Prédikatori hivatalt elfogadni: mégis helyben maradt, azt kérvén ki a' Ns Ekklesiától, hogy ezen megmarasztásról a' Tokaji evang. Ekklesiát, mellynek már megígérkezett, levél által tudósítani sziveskedjék. Azonban a' tisztelt oktató maga is megköszönte a' Tokaji híveknek iránta mutatott bizodalmutat. Nagy szerencse az egyházi tisztviselőnek ilyenkor kétrésről egyszerre meggyőződhetni az éránta nyilvánított köz bizodalom és szeretetről; sokat ér ez szívbéli megnyugtatására 's jövődjére.

283. oldal

1835

Ekklesiái Számadás: Ez Aprilis 9^{kén} tartatott; melly alkalommal, miután Puhi Pál volt Gondnok ezen hivatalában a' sokáig tartott köz-kérésre sem akart volna maradni: Zsiska Mihály Presbyter lett köz-felkiáltás útján ekklesiái Gondnokká. De nevezetes az is, hogy a' számadás után még azon nap egy választmány ült le a' kötelezvényeket megvi[z]sgálandó, mellyek közt több rendbeliek nem eléggé biztosítvák veszélyeztettek. Illyen adósok a' Választmány elébe felhívatni rendeltetnek, hogy vagy biztos két kezes allítsanak, vagy a' tőkepénz nekik bizonyos hatánapig egészen felmondassék. Ez megis történt; minden kötelezvény két kezes aláírásával biztosítottván. De később ez is elégtelennek találtatott, 's az adósság-levelek intabuláltattak. Évről évre sürgettetett az egyházi tőkepénznek, kivált azoktól, kiknél már régóta vannak, beszedetése; de ez is vagy halasztatott, vagy nem sikerült; a' miért is gyakran lehet hallani neheztelést, hogy az ekklesiái pénzek csak néhányak által használtatnak. Mindazáltal az egész contractusi dolog kevés kivétellel mind e' mai napig csak a' régi állapotban van.

A' körtvényfa útzán házhelyek megvétele: Az Ekklesiái számadás alkalmával méltó figyelembe vétetvén, hogy a' felvégi Oskola omladozik, 's azt újonnan kellene építeni; de mivel a' fundus⁴⁰⁴ igen szűk: azt a' Ns Ekklésia céliránytalannak látta. Éppen akkor sem oskolával által ellenben volt egy porta eladó; nyomban még a' gyűlésből küldetett oda Kralovanszky András ezen portát megalkudni; és ő meg is vette. De mivel ez sem találtatott elegendőnek, és a' szomszédságban lévő porta is áruba bocsátatott: ennek felerészét is megvette az Ekklésia, másik felét pedig szomszéd Prékopa András. Az elsőrt özvegy Majoros Susannának 180 Vft. a' másikért Illavszki Mártonnak 400 Vft. fizettetett; 's később Pékopa Andrásnak is a' tőle örök áron vett 's amazokhoz csatolt fundusért 120 Vft. adatott. És ezen portáktól a' hátra lévő

---

404 telek

váltság 47 fl. 10 xr. szinte a' Ns Ekklesia fizette ki. Ezen három rendbeli vétel történt Aprilis hó napjaiban. Az örököt valló levelet lásd a' Levélt.[ár] 3. k. 284 szám alatt.

A' felvégi Oskola építése: Eh[h]ez Juhász Mihály Mérnök Május 10^{ke} körül készített tervet, melly helyben hagyást [nyert]. A' Mesteremberek felterjesztették a' megkívántató költségfelvetést, 's olly rendelések tettek, hogy az Oskola öszig egészen használható állapotba hozassék. Építette Lipnitzky Imre kömives mester 420 Vftért; az ácsi munkát pedig tette Montag János 270 Vftért; a' lakatos munkát Tót János 127 forintért. 's a' t. Az egész költség ezen épület mellett, a' mint a' számadási könyv mutatja, felrúgott körül belől 6,250 Vftra, ide értvén már

284. oldal

[1835]

a' múlt évben is ezen szükségre össze vásárolt fát és egyéb materiálékat. Ezen oskolára kegyes ajánlások is történtek, a' mint a' Levélt.[ár] 3. k. 279 sz. alatti lajstrom bizonyítja. Megjegyzést érdemel, hogy az építés mellett napszamosokként sok hiveink és cselédjeik dolgoztak. A' munka gyorsan és szerencsésen folyt, mit nagy részben Zsiska Mihály akkori lelkes Gondnok utánajártának köszönhetni. November 4^{kén} ez az új oskola megnyitván, benne első tanítás tartatott, a' nélkül mindazáltal, hogy valami ünnepélyes szertartás által olly szent célra felavattatott volna. Minthogy pedig még a' falak nedvesek voltak, mert már öszszel olly hamar ki nem száradhattak, az első téli vi[z]sgálatkor láttuk a' megsárgult falakat, 's még mostanáig is olyanok. Nem tám érdektelen ezen oskolának rövid rajzát is ide mellékelni: Az egész házhelynek hossza az útzától 23 öl és 4 láb; más belső oldalról hossza csak 21 és ½ öl; szélessége Benke szomszédától 19 öl, Prékopa szomszédától 21 és ½ öl. Az oskola-épületnek kívülről hossza 16 öl, szélessége 5 öl; magassága kívülről 2 öl a' cserepig. Oskolának belső világossága 5 öl és 5 láb, szélessége 4 öl, 1 láb. Van két előszoba, egy cselédház, konyha, két kamara, pincze, istálló és szín.

Új patika: Ifjú Balla Sámuel gyógyszer-áros itt kivanván letelepedni, patika-nyitásra Tek. Szabolcs Megyétől kért engedelmet; végre célta is ért: A' Felsőség szükségesnek ítélvén Nyíregyházán még egy másik Patikát is, arra engedelmet ada. Az említett Gyógyszeráros ottan, hol most új városháza, volt épületben nyitá meg Julius 12^{kén} patikáját, melly orvosi szoros megvi[z]sgálatás után helybehagyatván, megerősítettet.

Piacz nagyobbítása: Az Orosi útza közepén r[ómai] katolikum templommal által ellenben négy házból állott sort, részint a' piacz' tágítása végett, részint mivel magára az útzára nézve is alkalmatlan volt: a' Ns Város eltörleszteni határozta. Minek következtében három házat, úgy mint Benedikty, Posonyi és Habsuda urakét a' varos vette meg 10,000 Vftért; a' negyediket pedig, t. i. Bencsét a' szomszédok fizeték meg. Így ezen házsor Majus napjaiban lerontatott, 's a' hely az óta heti vásár alkalmával használtatik.

Marha dög: Szomorító és felette kártékony csapás volt ez lakosainkra, melly főképp Julius és Augustus napjaiban legnagyobb mértékben pusztította a' szarvas marhát, olly annyira, hogy csak városunkba mintegy két ezer darab esett el. Ekkor több helyen a' szállásokon lehetett látni a' fákra felaggatott döghús-darabokat, mellyek a' nagy hévségben a' levegőt is, megbüdösödvén, igen megrontották. Lehetett hallani a' gyakori kutya-nyöszörgést. Sokáig tartott a' szárazság.

285. oldal

1835

Némelly emberek nem undorodtak illy döglött marhahúst, üstbe főzvé, enni is. Sok marha ki is gyógyult ezen veszedelmes nyavalyából, melly mihelyt jelentkezett, a' beteg marhának hátát kenték valami igen erős szagú szerrel, és fával dörgölték, nyelvét késsel vakarták, több

efféle módot használván. Igen sok lakos ez által nagyon elszegényedett, melly csapást még most is sínli.

Király Jó[z]sefnek adatott ajándék: Őt, mint hittan jeleltjét Ekklesiánk Segéd-papjának levél által hívá meg; de ezen meghívást el nem fogadta. A' hozzánk küldött, és Junius 14^{kén} felolvastatott magyar levelében, azt adá okúl, hogy Oktatói hivatalra készül, nem pedig papságra. Minthogy pedig éppen akkor szándékozott a' külső Egyetemekre kimenni: kérte a' Ns Ekklesiát, szíveskednék őt ebbeli szándékában megsegíteni. Az Ekklesia, tekintvén az Attyjának néhai Király János mint helybeli oskolatanitónak sok érdemeit: ezen kérését tellyesíté, és 100 ezüst forinttal megajándékozta, melly summa néki azonnal fel is küldetett. De ő azóta mind e' mai napig házi-nevelő. Ismét egy jeles adat arra, melly bőkezű volt Egyházunk a' szűkölködők, főleg Nyíregyházi tanuló ifjak felsegállításában.

Közép harang: A' nem rég öntetett nagy harangtól mintegy hat mázsa ércz fen[n]maradt. Erre nézve, valamint azon okból is, hogy a' 6 és 20 mázsás harangok össze nem hangzanak, 's egymáshoz illő arányban nincsenek: rendelt az Ekklesia egy közép haragot öntetni, melly 13 mázsát nyomna. Ezen munka az egri harangöntőnéra Juszter⁴⁰⁵ Annára bízott, kinek Sahliger Antal nevű legénye azt öntette. A' volt massát magával elvive, a' tobbit 13 mázsáig ő pótolta. A' munka minden fontnak öntése után 12 ezüst xrral, az öntő adta ércznek minden fontja per 1 for. 30 xr. váltóban fizettetett. Egy summában 1189 Vft. E' harangnak felirása ez, déli oldalán koszorúba foglalva: Öntette a' Nyíregyházi Evang. A. V. Ekklesia, T. N. Kovács András Inspector, N. Kralovanszky András Főbíró, N. Marko János Vicebíró, T.T. Farbaky Daniel, és Mikuss Samuel Prédikátorok, N. Zsiska Mihály Curator idejében MDCCCXXXV eszt. Éjszaki oldalán pedig szinte koszorúba foglalva ez: Zu Gottes Ehr bin ich gegossen, Anton Sahliger⁴⁰⁶ Roth Stuek Kunst und Glockengiesser hat mich gegossen in Erlau. Anno 1835.⁴⁰⁷ Szalagokkal, kendőkkel és mesterséges virágokkal felékesítve muzsika szó mellett, miután a' paplak' udvarán megmázsáltatott volna, August. 12^{kén} délután mintegy 2 órakor sok nézők jelenlétében a' toronyba felhúztatott. Hasznaltatik különösen hétköznapi déli és esti harangozásra

286. oldal

[1835]

Aratási Offertorium: Az aratási hálaünnep nálunk régóta Sz. Háromság utáni XV^{dik} vasárnapon tartatik. Ekkor isten áldásából a' híveknek rendszerint könnyebben esik valamit ajánlani. Ezen okból September 6^{án} tartatott gyűlésben határozattá lön, hogy az egyházi pénztár gyarapítására ezen aratási ünnepnapon ekklesiái Offertorium tartassék; melly mind ekkori szokásban volt úgy a' magyar mint tót templomban is; de rendkívüli kegyes ajánlások évről évre gyérebben tétetnek.

Nevezetes helybeli ekklesiái gyűlés: Ebben, melly September 20^{kán} tartatott, a' helybeli oskolák és tanítók ügye vétett fel, és nagyelkülég pártoltatott. Ugyan is az oskolai felügyelőség húzamosb idő óta tapasztalván, hogy sok szüle, miután gyermekét már az oskolába beiratta, azt ismét elvonja, vagy bár milly csekély okból igen gyakran hon tartja; jónak találta minden úczán egy egy érdemes férfit kinevezni arra, hogy az oskolás gyermekekre figyelmes szemmel vigyázzon, és az illy kotelesség-felejtő szüléket az elnökségnek adja fel. De ez a' czélszerű intézkedés, fájdalom! óhajtott siker nélkül maradt; legalább nem emlékezünk, hogy valamelyik az ő szomszédját gyermekeinek nem oskoláztatásáért fel adta volna. E' részben Uraim! úgy mint a' népnevelés tárgyában kellene mielőbb szigorú és célhoz vezető

⁴⁰⁵ Jüster Anna műhelyében öntötték a jászberényi és a máriapócsi harangokat is.

⁴⁰⁶ A máriapócsi templom kisközép harangján is ott van a neve.

⁴⁰⁷ Isten dicsőségére öntettem Anton Sahliger Roth stukkókészítő és harangöntő által Egerben. Anno 1835. Egri harangöntő műhelyek: 1769–95: *Jüstel* Ioseph, 1800–36: *Jüstel* Iohann, 1836–41: *Virág* Anna.

rendeléseket tennünk, de ezeknek gyakorlása felett is szilárd akarattal örködnünk. Ezen kívül tanácskozás alá került a' felső és alsó elemi iskola, mely a' legapróbb gyermekekkel tömve lévén, így bár legserényebb és legigyekezőbb Tanítónak sok munkát ad. Ez közönségesen megismertetett, és a' Ns Ekklesia jóvá hagyta, hogy Stoffan és Mihályik urakhoz segédek adassanak, egynek egynek 100 Vft. kész pénzben, úti költségül 10 Vft. és a' kosztért szintén 100 Vft. resolváltatott; és így Stoffanhoz Petrikovits György, Mihályikhoz pedig Rozner Károly Nyíregyházi fajak adattak.

Koncsek Lőrincz Candidatus: A' Gömöri Fő Esperes által igazítottatott ide azon reménnyel, hogy segédpappá fog elválasztatni. Egészen váratlanul jöve hozzánk, 's így 2 hétig kelle várakoznia, míg October 4^{kén} tót nyelven prédikálhatott, 's következő vasárnapon magyarul is. Nem annyira tudománya miatt ügyetlen lett volna ezen hivatalra, mint inkább azon okból, mivel külseje őt nem ajánlotta, és fiatal volt, nem fogadtatott el. Ekklesiánk fáradságát 50 Vtal jutalmazta, 's így elkeseredve vissza tért.

K. K. Intézkedések:

1. A' dicső és halhatatlan emlékezetű 1^{ső} Ferencz Császár, a' maga hűségese népeiről, mellyeknek boldogítására egész életét felszen-

287. oldal

1835

telte, még becses élete vgső óráiban is atyailag megemlékezett, a' mint azt az eredetiből lemásolt végső akaratjának jegyzéke bizonyítja; hol alattvalónak az ő szeretetét örökösen hagyni méltóztatott, azon hozzá adással, hogy reményli, miszerint Ő érettek Isten előtt fog könyörögni, és a' hol őket felhíja, hogy azon hűséget, mellyet Ő iránta mint szerencsés úgy bóldogtalan sorsában bizonyítottak, törvényes Utodja iránt is bizonyítsák; hol továbbá a' hűségesen szolgált hadi seregének azon szolgálatját, mi által trónja megtartatott, szívből megköszöni, 's azt a' törvényes örököse iránt hasonló hűségre felszólítja; hol végre a' Státus minden tisztviselőinek, kik tisztjökben híven eljárak, köszönetét teszi. Ő. cs. k. Felsége a' megbóldogult Attyjának végső akaratját minden részről híven tellyesíteni kívánván: K. Királyi rendelt útján a' felséges Testámentumnak ezen pontját közzé tenni parancsolta, annyival is inkább, hogy azon gyöngéd szeretet az alattvalók iránt, és az a' szíves hála a' hadi sereg és Státus tisztviselői iránt, melly abban kinyilatkoztatott, bizonyosan örök emléket fog emelni az elhúnyt Felségnek mindnyájok szívében, egyszersmind újabb serkentésül fog szolgálni, hogy azon az úton, mellyet az égiekhez átköltözött legjobb Fejedelem saját példája és parancsolati által nekik kiszabott, ezután is önként és állandóul fognak járni. A' Superintendentiának tehát ezen Kir. Kegyelmes parancsolat következtében meghagyatik: hogy ezen királyi rendeletet, és az elhúnyt Király végső akaratjának fent említett kivonatját, anyai nyelven a' népnek a' szentszékről mindenütt hirdet[t]esse ki. A' megbóldogult 1^{ső} Ferencz Császárnak végintézete kivonatban: „Az én szeretetemet hagyom Alattvalóimnak, remenylem, hogy érettek az Istennél fogok könyörögni, és felhívom őket törvényes Örökösöm iránti hűségre 's ragaszkodásra, a' mint azt irántam jó és bal sorsomban bebonyíták; Szíves köszönetemet hűséges hadiseregemnek a' nékem tett szolgálatjáért, mellyel királyi székemet megtartotta! Felszólítom, hogy hasonló hűséget és ragaszkodást bizonyítson mindenkor Utódomnak is; minden Státus tisztviselőknél, kik nekem híven szolgáltak, teszem ezennel köszönetemet! Költ Budán Marcz. 16^{kán} 1835 eszt. 2. Ő Csász. Kir. Felsége legkegyelmesebb Kir. rendeletében, melly folyó év Marczius 19^{kén} költ, meghagyni méltóztatott, hogy azon Tartományokban, a' hol a' nemkatholikus Közönségeknek is van szabad és közönséges vallás-gyakorlatjok, az innepélyes isteni szolgálat alkalmával ezentúl az ő templomjaik előtt is katonai tisztelgések tartassanak, kivéve azon üdvövéseket, mellyek a' katonai regulamentom szerint egyedül Úrnapján, úgy mint csak a' R[ómai] Katholikusok ünnepe, T. i. a' misse-áldozat és áldások mellett tétetnek. Költ Budán Junius 23^{kán} 1835 eszt.

1836

Ezek mint nem rég történtek, még nagy részt szemünk előtt lebegnek; de ha világló emlékezetjük egyszer elalkonyodik, Utódink közt lesznek kik e' könyvet veendik elő, 's látcső gyanánt használandják a' lefolyt sok évek távolába tekinteni. Milly gyönyör látni, mit az előttd éltek itt egykor mivelének! 's szemlélni törekvésöket, 's általok jobb 's hasznosabbra is vezetetni még akkor, midőn ők már rég elhamvadtak! Milly érdekes leend előttd jámbor tisztu utódunk! szemlélni, a' mi mindenkori viszonyaink, és sorsunkat itt, hol tám a' te hamvaid is a' mieinkhez húllnak majd le, ha ezen sorokból elvonva gondolhatsz valamit magadra! Ez is vólt egygik célja eb[b]eli fáradozásinknak. Lásd, mit foglal magában már az

1836^{diik} év

Joséffy Pál Superintendens' levele: Ez Marczius hó 6^{kán} olvastatott fel a' Presbyteriumban. A' Superintendens jelenté Egyházunknak, hogy a' Kerületi gyűlés ez évben Nyíregyházán fog tartatni, 's egyszersmind felszóllítá, határozná meg az időt ezen gyűlés tartására legalkalmasabbat, October vagy Majus havába. Az Ekklésia úgy találta, hogy Juliusban arra legalkalmasabb idő lesz, 's ezt válaszul a' Superintendens Úrnak megis irta; de egyszersmind, mivel ő eddigelé leveleit egyik helybeli lelkésznek és nem egyenesen az Ekklésiának küldözé, ab[b]eli kívánságát is neki megiratta, hogy jövendőben minden felszóllító és tudakozó tárgyban egyenesen az Ekklésiához, nem pedig a' lelkészhez intézze leveleit. Illy kívánsat nyilatkozására most legjobb alkalom adá magát elő, mint a' Főpap azóta szívesen telyesített is. Alkalmasint azóta jött szokásba minden esperességi és egyházkerületi hivatalos leveleket illy felirattal: „az egyház világi és papi előljáróinak” közre bocsátani.

Botto László Segédpap: Botto László hittan jeletje Munyay Lajos eperjesi oktató ajánlására jött hozzánk, és Marczius 6^{kán} tót nyelven prédikált, következő szerdán pedig magyar nyelven is; jóllehet a' magyar nyelvben igen gyenge vólt, mégis mivel már egy év és egy hónap óta nem vólt segédünk, Marczius 13^{kán} a' nép jóváhagyásával Káplánynak elválasztatott. Meghívó levelében 300 Vft, alkalmas kvártély, fűtés, 25 font gyertya és tisztos kosztali tartás, de egyszersmind az is tétetett be, hogy köteles lesz magyar nyelven is katechisálni. Ő azonban ezt nem tellyesítette, sőt soha többé magyar nyelven nem is szolgált. Útiköltség fejében fizetett neki az Ekklésia 50 Vft., szekerbért pedig 42 Vft. Minthogy Egyházkerületi gyűlés bekövetkezett, felszenteltetése akkorra elhalasztatott.

1836

Aztán Hrussóra⁴⁰⁸ ment el szüleit látogatni, a' honnét Aprilis 19^{én} jött vissza. A' Superintendens engedelmet ada néki addig is, míg felszenteltették, levitaként keresztelni, temetni 's beavatni. Egyházi tisztújítás: Marczius 28^{kán} tartatott közgyűlésben, miután az egyházi számadás megvi[z]sgáltatott vólna, id[ős] Kovács András, több évek óta vólt érdemtelyes és buzgó Inspector hivatalát letette, 's nyilatkozott, mikép[p] agg kora 's gyöngélkedése, de nagyon megváltozott házi környülményeinél fogva is, bár a' közbizodalomnak 's kérésünknek engedni szeretne: ezen hivatalt többé nem viselheti. A' miért is neki nem csak a' gyűlésben, de a' templomban is hálás köszönet tétetett. Az Ügyelnöki hivatalra Kralovanszky András közfelkiáltással elválasztatott, ki is ezen új körében minden kitelhető igyekezetét és hűségét azonnal fogadta. Zsiska Mihály gondnoki hivatalában tanúsított hűsége[ért] és pontosságáért

⁴⁰⁸ Több Hrussó nevű település is volt: Balogrussó (1899-ig Hrussó, Hrušovo) Szlovákia, Besztercebányai kerület, Rimaszombati járás; Felsőkörtvélyes (Vyšný Hrušov) Szlovákia, Eperjesi kerület, Homonnai járás; Magasmajtény (1891-ig Hrussó, Hrušov), Szlovákia, Besztercebányai kerület, Nagykürtösi járás

az Ekklesiától különös dicséretet nyert; és jóllehet ő is ezen hivatal további viselésétől vonakodott: az Ekklesia kérésére, különösen azért, mivel az itt tartandó Egyházkerületi gyűlés alkalmával, sok és terhesebb dolgok elintézésére már tapasztalt Gondnok kívántatnék, a' hivatalt újra elvállalta.

Tanításdíj felemelése: Kollmann Sámuel és Nagy Sámuel Oskolatanítók néhány nappal a' Marcius 28^{kán} tartatott gyűlés előtt feljelentették, hogy ők úgy nevezett vasárnapi oskolát tartani szándékoznak. Ez felhozatván ugyan ezen gyűlésben, helybenhagyást nyert. Mire az új Inspector igen jó alkalommal ajánlatba hozá az Oskolatanító Meghívó leveleiket tárgyazó régi kérdést, (Mellyre néhány előkelő tagok jó előre el is készítették) felhozá, mikép[p] már tanácsos lenne Kollmann Sámuel és Tréjgár Pal urakat meghívó leveleik értelmében ezüst pénzbe fizetni, annyival is inkább, ne hogy ezen tárgy az itt tartandó Kerületi gyűlésre kerüljön, és némi kellemetlenséget is okozzon. Így csak nem minden ellenzés nélkül a' legidősebb két Rektor urak kész pénzbeli díjuk 300 ezüst forintra felemeltetett. Nagy Samuel Rektor és Orgonista Úrnak úgy mint ki a' kettővel egyforma kötelességeket végez, jóllehet eredeti vocatorában csak 600 váltó forint van beírva, minden reményén felül kész pénzbeli díja 300 ezüst for.[int] lett. Úgy szintén Susztek Sámuel tanító salariuma is 100 Vftal megpótoltatott; 's azóta e' négy Tanító így fizettetik. Ez iránt már 1831^{dik} esztendőben is sok vitatkozás volt, 's az ügy mind itt mind az Esperességen megbukott; de most, jóllehet ezen fizetés felemelésén nem kevesen bosszankodtak: némelly jóakaró, és tanítói hivatallal járó terhes munkát méltánylani tudó tagok közbefolyásával, mégis szerencsésen eldöntetett.

290. oldal

[1836]

Vasárnapi Oskola: Ez Kollmann Samuel és Nagy Sámuel oskolatanítók indítványa[ra] 's ajánlközására létesült; később Mihályik Mátyás is hozzájuk csatlakozott. Tartatott legelőször Majus 8^{kán}; 's célja pedig ezen oskolának volt a' serdülő ifjúságot, kivált a' már oskolából kilépett inasokat és mesterlegényeket, nem különben leányokat is vasárnapokon reggeli órákban az olvasás[ban], írás[ban], számolás[ban] és levélírásban gyakoroltatni. E' végre világos határozattá lön, hogy Kollmann és Nagy tanító urak az ifjakat, Tréjgár és Susztek urak pedig a' leányokat vallás különbség nélkül, egymást felváltva, minden vasárnap két óráig a' közéletben szükséges ismeretekre és dolgozatokra vezéreljék. E' végre még egy czélerányos terv is kidolgoztatni határozottatott; de a' melly napfényt soha sem látott. Ezen oktatás őszig Kollmann Samuel oskolájában meglehetősen sikerrel tartatott; a' mesterlegények és inasok szépszámmal gyülekezének össze; leányok oktatására azonban egyszer sem nyitott meg az iskola. De ezen egyéb eránt igen hasznos intézkedés, minthogy a' városi tisztviselőség, sőt az Ekklesia által sem támogatott, úgy a' mint a' dolog fontossága meg kívánta volna: mindjárt következő évben hanyatlani, a' tanulók száma kevesbedni kezdett, 's végképp el is enyészett. Illy nemes célzatú intézet csak úgy állhat fenn, 's virágozhat, ha van ki annak tekintélyt adni, ki azt hatalmas karral támogatni képes; de ha csak az ifjúság önkényére hagyatik az egész dolog, úgy sikert várni nem lehet. Szinte ezt lehet állítani a' mi vasárnapi katekisasiónkról is, a' mint az több évek óta látogattatik. Ilyenekben szükség, hogy az egyházi személyekkel a' világi rendű 's czéhli előljárók szorosán kezét fogjanak.

A' felső oskolaház eladatott. Az alatt, míg ezek történnek, a' körtvényfa utzán lévő régi épületet, hol ez előtt elemi oskoka volt, Ekklesiánk Miholik Mátyásnak, sárga réz-öntő mesternek 600 Vfton örökösen eladta; de azon feltétel alatt, hogy ezen summa 100 Vforintonként hat esztendő alatt törvényes kamat mellett fizet[t]essék ki, 's addig ő ezen házat különös zálogul kösse le az Ekklesiának, két hiteles kezest állítson, és a' kötelező levelet önköltségén intabuláltassa. Ezen feltételekre reá állván a' fent megnevezett lakos, a' házat átvette. De csak hamar meghalálózván, a' summa még határ idő előtt kifizettetett.

A' templom kiigazítása: Az 1834^{diki} nagy földrengés okozta repedések a' templom falain és boltózatján még mind eddig nem voltak kijavítva. Felülről majd nem minden boltívén le lehetett keresztül nézni a' templomba. A' hasadékoknak kitöltésére ajánlkoz-

291. oldal

1836

tak olasz kőművesek, kik ez előtt Egerbe építettek templomot, és a' kik ügyesek valának ezen egész munkát minden állás nélkül elészíteni: de a' mint az Ekklésiának látszott, igen sokat kívántak. Most bekövetkezvén az Egyházkerületi gyűlés, ezen reparálást tovább halasztani nem lehetett: kineveztetett tehát egy biztosság, melly a' helybeli kőművesekkel alkura lépne, 's melly alku szerint a' Mester minden napra 5 Vftot, minden legény pedig egy napra 33 garast húzott. De mindenekelőtt kellett az állást elkészíteni, a' mellyhez igen sok gerendákat vásárlott az Ekklésia, és a' melly a' templom nagy részét az Orgonától a' szentszékiig, sőt azon is túl elfoglalta, a' karzatokat is. Ez az állás szinte többre került, mint sajátlag a' munka. Lipnitzky Imre helybeli kőműves mester vállalá ezt magára. Régi dongákból csináltak czövekeket, 's azokkal czövekelték be minden repedéseket belőlről, és illy dongabóltozatot vakolattal töltöttek meg. Az egész költség körül belül 800 fra rúgott. Méltó lett volna ezen nevezetes tárgyat még környülállásosabban is előadni, de adatok hiányoztak.

A' templom előtti hirdetések magyarul: Mind eddig ezek Nyíregyházán tót nyelven tartattak; de a' magyarosodás mind inkább terjedvén, illy kihirdetések is a' városi magistrátus által magyar nyelven tétetni határozattak. Ez pedig történt Junius hó 5^{kén} legelőször Kralovanszky András albíró által; de néhány hónapig úgy, hogy előbb magyarul, aztán tótul mondatott el minden dolog. De ezen sok lakosok nagyon megbotránkoztak, és a' hirdetések hallgatni nem akarván elszéledtek. Ez sokáig úgy tartott; de mivel a' Tanács elve mellett hiven megmaradt: jelenleg már annyira hozzá szokott a' nép; hogy egyedül magyar nyelven is meghallgatják a' közleményeket.

Megyebeli vérengző tisztújítás: Jóllehet ez szorosan históriánkhoz nem tartozik, mégsem lesz érdektelen ez is röviden megérinteni. Junius 14^{kén} tartatott Tek. Szabolcs Megyében a' tisztújítás: de rémítő korteskedések történtek már egy nappal előbb; zenebona támadt Kállóba[n]; Junius 13^{kán} estve Kállay Péter és Gábor házaik betörettek, a' bútorzat szétdaraboltatván. Másnap Kállóba mentünk e' jelenetet megtekinteni; de a' városba jövén menedéket kellett keresnünk, mert már reggeli 8 óra tájban nagy verekedés volt; többen leverve feküdtek félholtan. Egy kállói lakossal találkoztunk, ki fején megsebesítve vérzett 's hazafutott. Váltak, kik még a' kéménybe[n] 's más nem nevezhető rejtkehelyeken kerestek menedéket; bunkókkal és fokosokkal hajtattott végre a' restauratio.⁴⁰⁹ De midőn az ellenfél egészen hátra szorítottott, mintegy tizen egy óra tájban csendesség lön. A' nyomozó

292. oldal

[1836]

Küldöttség azt találta, hogy tíz ember agyon veretett, és igen sokan nagyon fájdalmas és veszedelmes sebeket vittek magokkal. Ennek szomorú következéseit itt nem közölhetjük. Oskolai közvi[z]sgálatunkon Megyei Küldöttség: T. Szabolcs Megye kívánván a' felől meggyőződni, tanítatik e' nálunk az ifjúság magyar nyelvre? mert egy kettő lakosink közzül gyanúba ejtett minket a' Ns V[ár]Megye előtt, mintha nem akarnánk magyarosodni. A' közgyűlésen jelenvolt Kralovanszky András Felügyelő felszólítására 's ab[b]eli kérésére, hogy a' T. Megye a' hely színén szíveskednék a' dolog mibenlétét megvi[z]sgálni; egy Küldöttség nevezetett ki, mellynek elnöke volt Szolnoki Jármly Imre. A' küldöttség Junius 23^{dikán}

---

⁴⁰⁹ tisztújítás

közvi[z]sgálatunkon megjelent; ez tisztán magyar vi[z]sgálat volt; az elnök egy rövid vellős⁴¹⁰ beszéddel nyitá meg; minden hét oskola vala jelen a' templomba[n], 's mindegyik külön megvi[z]sgáltatott a' magyar nyelvbeni ismereteiből; név szerint pedig a' vi[z]sgálat énekléssel nyit[t]aték meg, csak három első oskola énekelt ezen énekből „Dicsérlek uram téged” két első verset; az után következett imádság Trégjár oskolája által elmondva; 's így Jurányi oskolájából egy fiú elmondta a beköszöntést. A' vallás tudományából, magyar grammatikából és Magyar Ország históriájából Jurányi Professor tanítványai vi[z]sgáltattak meg; Hübner históriáiból, Magyar Ország leírásából és Természeti tudományból Kollmann; Trégjár Oskolája pedig Erkölcsi tudományból, reformáció históriájából és egész[z]séget tárgyazó kátéból, kérdeztetett ki; az olvasás, írás, számvetés, éneklés, imádság és szavalati gyakorlatokra minden oskola tetszés szerint felhívatott; magyar szók és mondások tanulásából négy kisebb oskola examináltatott. Ezek után Trégjár oskolájából egy leányka ez igen vellős versezettel megköszönte az egész iskolai ifjúság nevében hal[l]gatóinknak hozzánk való leereszkedésöket, 's végtére Jurányi Professor oskolája egy nemzeti dal eléneklésével végképpen rekeszté be ezen nevezetes magyar vi[z]sgálatot. A' tanulók száma ezeken felül templomnak egész alsó részét elfoglalta; a' hal[l]gatók és szülék a' karzatokon igen nagy számmal valának; a' vi[z]sgálat után, a' szorgalmatos tanulók közt osztattak jutalmak, még pedig Andaházi Szilágyi-féle alapítványból először 100 ezüst forint egy egész és fél ezüst tallérokban osztatott ki; eh[h]ez járult Jármay Imre Úr ajánlásából 40 darab magyar könyv; az Ekklésia is külön költségén könyvek, papiros, czérusa, olló, kés, szép mennyiségben kiosztogattak a' szegény szorgalmasb tanulók közt. Ezek után Ekklésiánk egész küldöttséget, mellynek tagjai közt valának T. Elek Mihály és Salamon, Finta Márton urak, a' nagy vendégfogadóban megvendégelte, melly

293. oldal

1836

ebédhez a' lelkészek és néhány tanítókon kívül több érdemes Presbyterek meghivatni rendeltettek. Ebéd után az egész küldöttség és igazgatóság városi vontatókon vitetett ki a' sós-tóra, a' hol az akkor itt mulató színész társaság szabad ég alatt egy színdarab előadásával mulattatá a' közönséget. A' Megyebeli Küldöttség mind ezekkel tökéletesen meg volt elégedve, sőt többször váratlanul megis lepetett, és oskoláinknak a' magyarságban szép előhaladását csak hamar a' hírlapok is dicsérve dicsérték. Ekklésiánknek, mint képzelhetni ezen nagy Examen nem kevés költségébe került, de ha csak rövid időre is, elhárította tőle az alacsony vádat és gyanúsítást.

Andaházi Szilágyi féle alapítvány: Andaházi Szilágyi Mihály Debreczeni lakos Nyíregyháza városánál 40,000 ezüst forintokat tett le törvényes kamatra, 's szíves vala úgy rendelkezni, hogy a' kamatokból évenként 100, az az száz pengő forint a' helybeli reformáta Ekklésiára, száz p. forint pedig a' helybeli evangelika Ekklésiára adassék, és ez a' pénz különösen a' magyar nyelv tanulásában magokat megkülömböztető tanulók felsegállítására fordítassék. Ezen kegyes 's szép adomány már a' folyó év Sz. György napjától járult, melly első 100 p. forint Ekklésiai határozat következtében mindjárt ez évi közvi[z]sgálaton vala jutalmakra kiosztandó. Úgy is történt. De illy pénzbeli jutalmazás sok személy-sértés[re] és irígységre adott okot; azóta ezen Andaházi Szilágyi féle alapítvány magyar könyvek megszerzésére fordíttatik, mellyek részint az osztályokba használás végett kiadatnak, részint jutalomul kiosztogattatnak. Szilágyi Úr a' 40,000 p. forintról szólló kötelezvényt öt példányban kinyomtatá, mellynek egyikével a' mi Ekklésiánknek is kedveskedett, mint az alapítvány egyik részesének; a' miért is Egyházunk tisztelkedés végett hozzá küldött tagok által neki hálás köszönetét megtevé.

Botto László felszenteltetése: Ekklésiánk kívánvan itt a' mi templomunkban látni a' papfelszentelés szertartását, Május 8^{diki} határozat' következtében levél által megkérte Főtiszt.

---

⁴¹⁰ vellős, tartalmas

Jo[z]seffy Pál Superintendens urat, szíveskednék még Julius 22^{kén} ide elérkezni, és vasarnap a' felszentelés munkáját végre hajtani. Pénteken kimenénk Cserkésze⁴¹¹ a' Superintendens urat tisztelkedve fogadandók, 12 nemesek lóháton, és számos Presbyterek Dráskóczy János és Mikuss Samuel lelkész elnöke alatt. Az ott számunkra készített ebéd után mintegy négy óra tájban érkezett Superintendens Úr Tiszt. Laucsek Imre Úrral. A' fentebb nevezett Nyíregyházi lelkész Őt rövid latin beszéddel fogadta. Mind ekkorig igen nagy hévség volt; de még jó távol valánk a' várostól, midőn esni kezdett, 's legnagyobb esőbe-sárba mozsarak dur[r]ogatása és nagy

294. oldal

[1836]

harangozás közt (mert az Inspector kérésére a' R[ómai]katholika, Reformata és Orosz tornyokban is harangoztak) érkeztünk a' templomhoz, hol Czéhbeliek, mesterlegények, és tanuló ifjúság állott tisztelkedve. A' Superintendens Farbaký Daniel lelkész házába szállt meg, hol sok nép gyülekezett 's itt a' lelkész Őt rövid de velős latin beszéddel, 's aztán Kralovanszky András Ügyelnök magyar beszéddel fogadták; sokan valának jelen a' Presbyterium tagjai közzül is. A' Superintendens néhány szóval felelt ugyan magyarul is, de megvallván járatlanságát a' magyar nyelvben, tótul folytatá beszédét. Másnap Julius 23^{án} estve Botto László a' Könyvtár szobájában Superintendens, Kollmayer, Sramko, Magda, idős Botto Hrusói pap, Laucsek, Munyai, helybeli lelkészek és tanítók jelenlétében Ordinatio vi[z]sgálat alá vétetett; de csak hamar, mint látszott, azért, hogy némely feladatokat nem helyesen fejtett meg, némi zavarodásba esett, és nem felelhetés miatt kedvetlenségbe is. Végre miután bosszankodását is leheté észre venni: az examennek vége szakadt. Másnap a' szokott isteni tisztelet alkalmával rendkívüli népsokaság és sok világi 's egyházi Kerületi követek valának jelen templomunkban. Fényes gyülekezet! Szent beszédet tartott Mikuss Samuel helybeli lelkész arról: „hogy az igazságot emberfélés vagy földi nézetekből, kivált a' tisztviselőnek elhal[l]gatni nem szabad.” Azután lépett fel a' Superintendens; elég hosszasan szóllott arról: „mikép[p] illik a' hiveknek lelkipásztorjok iránt viseltetni, és mi kötelességei legyenek különösen a' segédlelkésznek?” Ezen beszédét bevégezvén a' Főpásztor, éneklé a' két mellette álló lelkésszel a' „Veni sancte” éneket 's néhány kérdéseket adván a' felszentelendő eleiben, fejére tev é kezét 's megáldotta. Ezek után Laucsek Imre lelkész éneklé el az Úr-vacsorai igéket, melly a' felszentelendőnek kiszolgáltattott. Ezen egész Szertartást befejezte a' közönséges áldás. Így hát a' mi Ekklesiánk is részesült a' szerencsében, láthatni, mikép[p] iktattatik be a' hivatalba egy evangélikus pap. Ezen Consecratioért⁴¹² 50 Vforint a' Superintendensnek, a' vi[z]sgálati választmányának pedig nagyobb a' szokott taxánál adatván, legalább az olly számtalanszor tett nagy útiköltség terhétől megmentetett a' Ns Ekklesia.

Esperességi gyűlés Nyíregyházán: Ez Julius 25^{kén} tartatott Mihályik Mátyás oskolájában; mert még ekkor nem volt a' nyilvánosság elve felállítva. Ezen Esperességi Gyűlésnek dolgozatai ugyan az Esperességi és Kerületi Gyűlés könyvében is terjedelmesen olvashatók; de itt sem lesz érdektelen megemlíteni, hogy az Esperesség újra sürgette a' már két év óta meg nem adatott, de törvényesen megadandó egyházi telkek kimérését, melly a' Geszteréden felállítandó

295. oldal

1836

imaháznak szolgálja; hogy megpendített annak szüksége, miszerint a' Kerületi Elnökök az Esperességgel magyar nyelven levelezzenek, 's a' Tanítóknak készült ifjak eleve, mielőtt az Ekklesiába lépnének, egyik vagy másik Esperes által megvi[z]sgáltassanak; az esperességi

---

⁴¹¹ ma Nagycserkesz

⁴¹² felszentelés

hivatal viselése csak 6 esztendőkre szorítottatott, úgy azonban, hogy az elébbiek megkedveltetvén, ismét újra elválasztathassanak; a' fő és al-esperesi hivatalban Komáromy Jó[z]sef és Farbak Daniel megerősítették; a' nemzeti nyelv általános és szorgalmatos tanulása sürgettetett; és egyéb tárgyak is tanácskozás alá kerülvén, eldöntettek. E' gyűlés bevégeztetvén, mindnyájan menének a' Nagy Vendégfogadóba, a' hol minden jelen volt esperességi vagy kerületi követeknek ebéd adatott; 140 személy megvendégtetett. Ez is poharak emelése és vigalom között végződött.

Egyház: kerületi gyűlés Nyíregyházán: Ez Julius 26^{dik} és 27^{dik} napjaiban szinte Mihályik Mátyás oskolájában tartatott. Harmadik év folyt már, mióta illy Gyűlés nem volt. De a' legközelebbi Rosnyón tartatott illy gyűlésben az lévén határozva, hogy a' Conventhirdető levélben ezentúl mindenkor a' Convent tárgyai is röviden megérintessenek: a' Superintendens Úr az itt tartandó Kerületi Gyűlésnek tárgyait így adta elő: felveendők a' Nagy Méltós. Helytartó Tanácsnak külömbféle intézvényei, aztan az oskolai választmány rendszere, miszerint minden Oskoláinkban nagyobb egyformaság lehessen; továbbá a' Harkácson kinevezett választmány véleménye azon Ekklesiákra nézve, mellyek papjaik[at] 's tanítóikat ezüst pénzben fizetni nem akarják; felveendő az egyházkerületi pénztár állapotja is, mellyben a' hátra maradt adósságoknak mikép[p] leendő beszédetése fog indítványoztatni; ez alkalommal a' tűzvész által megkárosított Vagendrüssel,⁴¹³ Fekete Lehota⁴¹⁴ és Kiss Lomniczi⁴¹⁵ egyházakra tett gyűjtelékek is rendeltetésök helyére előmozdítandhatók; felveendő még a' királyi városok ügye, mellyek joggal követelhetik, hogy a' városi közpénztárból egyenlőképp részesüljenek; indítványba hozandók a' vallási sérelmek; úgy azon mód is meghatározandó, melly szerint az egyes egyházak papokat meghívassanak, mert e' tárgyban már régóta igen sok kihágások történtek. Ezekből láthatni, mi tárgyak kerültek légyen ezen egyház kerületi gyűlés szönyegére. Minthogy pedig mindezek az esperességi könyvben terjedelmesen olvashatók: nem akartuk tisztelt olvasóinkat itt is ezekkel fárasztani. A' gyűlés után mentünk a' nagy vendégfogadóba, hol a' pompás és nagyszerű ebéd készen várt bennünket; letelepedénk a' táncsterem és mellék szobába, elfoglalván minden asztalokat. Eleinte vídám beszélgetések között folyt az ebédelés, utóbb több vershő-

296. oldal

[1836]

sök meghihlettetvén egyik a' másik után hevenyében verselt, kivált Szlatkay lelkész, ki német másájában már kimeríthetlen volt, és mivel versbeni szóllása sokaig tartott illy nagy gyülekezetben, az egész közönség figyelmét magára voná. De rövidebb hosszabb versbeni toasztokat mondtak: Csupka, Vandrág, Henzlmann, Bene, Krajzel 's több tudós urak. Kétszáz hús személy volt ezen nagy ebédnél jelen; nyolcz tál ételt adott a' vendégfogadós az eleve megállapított alku szerint minden személyért 2 Vforint. Maga az Ekklesia tartá a' vendégeket bor, kávé, kenyér és czukros süteménnyel; ezeket debreczeni czukrász készítette, ki csak ezért ide hozatott, és 200 Vftot vett; a' borok sora így ment: Nyíregyházi 10 csöbör, csöbri 10 Vft., érmelléki 6 csöbör, csöbri 12 Vft., helyallyai asszú szőlő bor 180 Vft., ménesi veres bor 40 Vft., sampanier 100 boutellia egy ezüst forintjával; szolyvai savanyú víz 10 hordó 10 ftjával, bártfai víz 10 rakláda, mindegyik 10 Vft. Az asztalhoz megkívántatott ezüst késeket, kanalakat az Ekklesia Ibrányitól és Gróf Deseöffytől, de a' helybeliektől is kölcsönözte ezen alkalomra; tálakat, tányérokot és poharakat pedig megvásárolt bécsi porcellán árustól, aztán eladta. Hivatalosok voltak ezen pompás ebédhez a' városi tisztviselőkön és az egyházi tisztikarán kívül a' helybeli papok és a' presbyterium sok tagjai. Ez alkalommal a' Superintendens

⁴¹³ Merény 1887-ig Vagendrüssel volt, szlovákul: Nálepko, korábban Vondrišiel

⁴¹⁴ Szabados 1899-ig Fekete-Lehota volt, szlovákul: Čierna Lehota

⁴¹⁵ Kislomnic/Lomnička korábban Malá Lomnica volt

Úr felszólítására egy helybeli R.[ómai]Katholikus lakosnak felsegélésére, kinek háza legközelebbi szombaton mennyköütés által leégett, collecta tartatott. Estve a' bibliothékában Superintendens Úr elnöklete alatt számos tagokból álló küldöttség vitatkozott inkább mint tanácskozott egy új 's általános oskolai terv felett; de szörnyű láрма támadt több ízben köztük, és mit, mennyit végeztek légyen, nem mondhatni. Más nap Julius 27^{kén} a' Kerületi gyűlés folytattatott, mellynek bevégeztével ismét a' nagy vendégfogadóban ebéd tartatott. Az egész ekkori költség körül belül 2,800 Vft-ra rúgott. Ezek után Balogh András hittan jeleltje, ki később jött, és alig tudván a' legkönnyebb kérdésre is felelni, mégis a' Szoli Ekklésia segédpapjává felszenteltetett. Lintner és Mikuss lelkészek valának a' superintendensi assistensek.

Nagy szárazság és szélvész: E' nyáron igen sokáig tartott nagy szárazságba a' tavak egészen ki száradván, lakosaink kéntelenek valának egészen Rakamazra, Tikosra vinni aztatás végett a' kendert; sok kúta is egészen kiszaradtak. Említésre méltó a' rettenetes szélvész is, melly September 9^{én} kivált estve sokáig dühöngött; sok házfedelet levetette, sok fákat részint letört, részint gyökereikből kiemelt. Legnagyobb károkat okozott a' Hegyallyán; Mádon két torony fedelét lerántotta; hasonló kárt tett Liszkán is, és Olasziba[n], de kivált az épületeket nagyon megrongálta.

297. oldal

1836

Oskolai igazgatóság: Jóllehet már ezelőtt mintegy 13 évvel több dologértő férfiakból alakított egy Oskolai felügyelőség; de ezek részint kihaltak, részint külömbféle okoknál fogva iskoláinkra már fel nem ügyelhetek: szükségesnek találtatott tehát ismét egy Oskolai igazgatóság. Közönségesen elismertetett ugyan Kralovanszky Andrásnak mint eleitől völt egyik Oskola-igazgatónak példás buzgósága és érdeme; de mivel Ő most már Ekklésia Inspector, 's annyi oskola körül mindég akad egy vagy más elintézendő dolog, sött ez olykor az Ekklésia dolgával össze is ütközhetik, 's így ezt vagy amazt elhalasztani kellene: September 27^{kén} jóvá hagyta a' Ns Egyház, hogy Oskoláinkra való felügyelés egy Igazgatóságra bízassék, ez pedig több értelmes tagokból álljon össze, miszerint eb[b]jeli terhet többen viseljék, és ne legyen szükség minden egyes baj miatt az egész presbyteriumot össze hivatni. Illy Oskola-igazgatókká kinevezettek: Posonyi János fő orvos, Kovács Ferencz, Galanffy János, Juhász Mihály, Trszyenszki Sámuel, és Blahunka János urak, Kralovanszky András elnöklete alatt. Ezeknek pedig ajánltatott nem csak gyakran az Oskolákat látogatni, de az oskolai ügyek elintézése tekintetiből bizonyos időkben üléseket 's tanácskozásokat is tartani.

Oskolatanítói Ülések: Alkalmasint ez az újonnan rendeztetett Oskolatanács figyelmezteté a' helybeli Tanítókat arra, hogy igen jó lenne, ha ők is havonként legalább egyszer tartanának Üléseket, és tanácskoznának egymással az Oskoláknak sikeresebb virágoztatása módjai felett. De még közelebb okot szolgáltatott tám erre a' Kerületi Gyűlés alkalmával itt a' Bibliothecában egy czélszerűbb Oskola-rendszer felett vitatkozó Választmány. Innen minden buzgó Oskolabarát a' mi iskoláinkra is lehető hasznot húzni óhajtván, a' köz ügyhez a' mi Nyiregyházi Oskoláink érdekét is csatolni igyekezett. Minek következtében az Eperiesi Collegium Oktatói, az ott kidolgozott Oskola-rendszert a' mieinknek használat végett szívesek valának megküldeni. De ebből, a' kik akkor a' dologhoz komolyan láttak, kevés magot vehettek ki, melly a' mi Nyiregyházi határunkban vagy megfogant, vagy óhajtott gyümölcsöt teremhetett volna. Így kezdődtek és származtak az Oskolatanítói Ülések körünkben, mellyek néhányszor tartattak is. Nagy hasznuk lehetett volna mind a' köz ügyre, mint főleg az elemi Tanítóknak szükséges útmutatásra nézve; de ezek külömben dicséretes Sedések⁴¹⁶ csakhamar megszüntek. Mindazáltal nehányan közzülök mégis egy iskoláinkra alkalmaztatott Oskolarendszert

---

⁴¹⁶ ülések, gyűlések

kidolgoztak, s azt az Igazgatóság ítéletére felterjesztették, melly azt megvi[z]sgálván így tartá meg:

298. oldal

[1836]

Oskolarendszer, melly October 7^{kén} oskolai gyűlés által erősített meg; ekképpen rendeztetett el:

1. Szókötési és nyelvtani Osztály:

a., Szókötési:

1. Szókötés (Syntaxis) u. n. szókötési foglalat (resolutio syntactica)
2. Syntaxis ornata, periodologia. Ide tartoznak periodusok, elbeszélések, mesék, Chriák,⁴¹⁷ és levél-írásmód tanítása.
3. Prosodia,⁴¹⁸ ide tartozik analytica resolutio.
4. Classicus szerzők, Cornelius és Ovidius.
5. Fordítási és nyelvészeti gyakorlások kötött és folyó beszédben.
6. Számvetés, törtszámok, hármasság és társasági szabályok.
7. A földmérés elemei.

Jegyzés: Ezen tudományok latin nyelven adatnak elő.

b., Nyelvtani:

1. Nyelvtani; ide tartozik nyelvészeti resolutio.
2. Classicus szerző Gedicke,⁴¹⁹
3. Fordítási és nyelvészeti fordítások, u. m. Variációk, és Márton⁴²⁰ magyar olvasó könyvének latinra való fordítása.

c., Közös tudományok magyar nyelven:

1. Hittudomány: Cenzuráig: vallásról, sz. írásról, Istenről, tökéletességeiről és munkáiról; Cenzurától: a' Megváltóról és annak munkáiról 's szentségekről.
2. Erkölcsei tudomány: Cenzuráig: Bévezetés és Isten eránti kötelességekről; Cenzurától: Magunk és felebarátink erántiokról.
3. Reformatio története: Cenzuráig: A' Keresztény Ekklesiának reformatio előtti állapotját Német Országai reformatio történeteivel; Cenzurától: Magyar Országai reformatio.
4. Magyar polgari Katekizmus: a' haza' és polgárok viszonyairól.
5. Természet' Tudománya, Cenzuráig: A' testek' közönséges és különös tulajdonságairól; Cenzurától: A' Tüneményekről.
6. Közönséges és Magyar Ország története két esztendőre felváltva. Első esztendőben Cenzuráig: A' hajdan és közép kor'; Cenzurától: jelen kor' története.
7. Természeti história a' növények' és ásványokról. – Cenzuráig: az ásványokról; Cenzurától: a' növényekről.
8. Földleírás. Syntaxisták Cenzuráig: Matematika, Physika és közönséges politica; Cenzurától: Európáról bővebben, a' többi földrészekről lehetőségig. – Grammatisták: Magyar Országról mind a' két esztendőben.

⁴¹⁷ értekezés, rövid beszéd

⁴¹⁸ verstan

⁴¹⁹ Friedrich Gedice (1754–1803) német pedagógus; Ludwig Gedike (1760–1838) német pedagógus, Friedrich Gedike testvére

⁴²⁰ Márton József (1771–1840) nyelvész, lapszerkesztő, az MTA levelező tagja, a bécsi egyetem magyar nyelv és irodalom professzora

1836

9. Magyar nyelvtan, szónyomozási (etymologiai) és szókötési (syntxisi)
10. Helyes írás,
11. Szavallatok magyar és latin nyelven,
12. Szép írás.

II., Donatisták Osztály:

1. Donatus két esztendőre. Első esztend. Cenzúráig: A' Névről és név' mássáról elébb magyar, osztan pedig ugyan azt deák nyelven, melly deák textust megelőzik ugyan azon tárgyból kivett magyar és deák szók; Cenzurától: igényről ugyan azon módon.
Második esztendőbe: átalján véve az egész Donatus deákul. Ide tartoznak gyakorlások: első évben Cenzúráig: otthon egy több szavú ejtegetést kidolgozni; Cenzurától: ugyan e' féle munkát meg is tanulni. Második évben fordításbeli gyakorlások Hánhardt szerint. Azon fodításokból kivett magyar és deák szókat könyv-nélkül is megtanulni.
2. Magyar Katekizmus. Cenzúráig a' bévezetés és a' hitről, Risz Pál szerint; Cenzurától a' szentségekről és az imádságról.
3. Erkölcsi tudomány. Cenzúráig: Bévezetés, és Isten iránti kötelességekről; Cenzurától: felebar.[áti] és magunk iránti kötelességekről.
4. Hübner szent történetei.⁴²¹ Első évben Ó, másodikban pedig Új Testament.
5. Reformatio' történetei felváltva.
6. Éneklés, a' templomi rendszert egy időszakkal megelőzve átaljában.
7. Énekek' tanulása könyv nélkül.
8. Imádságok, reggeli, étel előtti és utáni 's estvéli; és egy pár közönséges.
9. Polgári Katekismus.
10. Egészséget tárgyazó Katekismus.
11. Természet Tudomány felváltva Természeti Históriaival az állatokról.
12. Földleírás, Magyar Ország' földleírása mind a' két esztendőben.
13. Magyar Nyelvtan. Cenzúráig Névről és Névmássáról; Cenzurától az elő-utójárókról és az igékről. A' fordításbeli gyakorlások Márton Grammatikája szerint.
14. Számvetés, nevezetlen számoknak negy nemeit.
15. Szép írás, formulárisok szerint.
16. Szavallatok.
17. Olvasás.

„Nagyobb leányok Osztálya:

1. Magyar Nyelvtan. Cenzúráig: a' Névről, Névmássáról és az utójárókról; Cenzurától az igékről. Ide tartozik: fordí-

300. oldal

[1836]

tások a' kisebbek magyarból tóra, a' nagyobbak tótról magyarra Márton szerint.

2. A' hitvallás' oktatása Risz Pál szerint, Cenzúráig a' Bévezetés és a' hitről; Cenzurától a' Szentségekről és az imádságról.
3. Erkölcsi tudomány, Cenzúráig: Bévezetés és Isten iránti kötelességekről; Cenzurától: magunk és felebarátink eránt valókról, erkölcsi példákkal támogatva.
4. Hübner Szent történetei, felváltva, egy esztendőben Ó, másikban pedig az Új testámentomból.

⁴²¹ Száz és négy válogatott bibliabéli históriák, a' mellyeket az ó és új testamentomi Szent Írásokból a' gyengéknek kedvéért öszve-szedett Hübner János (Hübner, Johann, 1668–1731)

5. Reformáció történetei, mint Szókötetési Osztályban 3^{dik} szám alatt.
6. Egés[z]séget tárgyazó Katekismus Kis János szerint.
7. 8. 9. lásd a' Donatisták' Osztályát 6. 7. 8^{dik} szám alatt.
10. Természeti Tudomány felváltva Természeti Históriajál.
11. Magyar Ország' leírása esztendőnként.
12. Számvetés négy nevezetlen Species nevezetlen számokban.
13. Szép írás formulák szerint, mindég Oskolába.
14. Szavallatok.
15. Olvasás.

III. Olvasó Osztályok:

Mind a' két nemre alkalmaztatandók, kivévén a' leányoknál a' deák nyelv.

1. Olvasás, magyar, deák és tót nyelven.
2. Szép írás, 4 oldal minden héten, mindég Oskolába.
3. Számvetés, 1',000,000^{ig} felírni, és fejbeli számvetés.
4. D. L. M. kis káté, három első rész magyarul és tótul Nerodoli szerint.
5. Szent ígék.
6. Hübner históriái válogatva, Ó és Új Testámentomból 12.
7. Énekek könyv nélkül, censuráig 6, és censurától is 6.
8. Éneklés, reggeli, délutáni és estvéli magy[arul] és tótul.
9. Imádságok magyar nyelven fél hétig, tót nyelven is fél hétig, reggeli étel előtti, utáni és estvéli.
10. Egés[z]ség' szabályai.
11. Deák és Magyar paradigmák mind az Declinatiób[an].
12. Magyar szók és mondások.
13. Szavallati gyakorlások.

IV. A' két elemi Osztályok:

1. Betüzés, tagolás és némi olvasás magyar és tót nyelven.
2. Írás.- betűzők betüket, tagolók tagokat, olvasók szavakat írni.
3. Számokat kimondani és írni 100^{ig} különös tekintettel a' fejszámvetésre
4. Katechismus Schulek szerint.

301. oldal

1836

5. Hübner' szent Történetei: Censuráig Jézus születésének története; Censurától a' világ teremtéséről első 6 história.
6. Énekek: reggeli, délutáni és estvéli.
7. Imádságok, három magyar, három tót reggeli, étel előtti, utáni és estvéli, a' 10 parancsolat és a' Mi atyánk.
8. Szent írásbeli mondások Magyar és tót nyelven 12.

Megjegyzésre méltó, hogy nálunk illy oskolarendszerek ez előtt is, kivált mióta oskolaigazgatóság hozatott be, több ízben támadtak, és szívörömet el is fogadtat[t]ak; de mivel soha nem vólt egy, nem mondjuk értelmes, – mert illyen vólt – de egy olly tekintetes férfi az oskolák körül, ki a' már egyszer jóváhagyott rendszert több ideig fen[n]tartotta vólta, És többen szabadon abban tehetségök szerint kissebb nagyobb módosításokat tevének, a' sok oskolarendszerek ephemerekké⁴²² váltak minálunk; és mondhatni, azt is, mi világos vólt, felzavarták. Az itt leirt oskolarendszer, mint látjuk, oda czéloz, hogy az elemi oskolákban

---

⁴²² rövid ideig tartó

sokáig ne tespedjenek a' gyermekek, de elébb vitessenek, ha csak részint a' szoros oskolák, részint a' mindenkori előleptetés' mulasztása a' terv foganatját nem akadályoztatta volna.

A' Nagykárolyi ev. Ekklésia' adóssága: Egyházunkhoz intézett levelében panaszolkodik, hogy az Ekklésia' hivei naponként kevesednek, 's így nem csak adósságai levonására, de a' legközelebbi szükségek fedezésére is elégtelen: kéri Egyházunkat, méltóztatnék a' 200 Vftból álló, 's hátra maradt adósságát elengedni. Ezen adósságot Ekklésiánk nagylelküleg el is engedte; de a' N.[agy]Károlyi Ekklesiát levelében serkenti az egyetértésre, melly gyakran a' hanyatló világi és egyházi Közönséget is képes vala a' vegveszélytől megmenteni. Egyházunk ezen Ekklesiára már eddigelé igen sokat áldozott; ennek erzetében óhajtotta, hogy az, már szebb béke és rendtartás mellett valahára felvirágoznék. Újabb adat ez Ekklésiánk' nagylelküése' és jótékonyága' megmutatására, melly e' lapokban igen gyakran feltalálható, mi által nem csekély tekintélyt szerzünk magunknak az evangel. Közönségek előtt.

Kegy.[elmes] királyi Intézmények:

1., A' Francia főkörmány ab[b]eli kívánatára, miszerint Magyar Országban és más ausztriai örökös Tartományokban meghalálozott olly egyedekről, kikről közönségesen tudatik, hogy haláluk előtt kétség kívül Francia Ország' alattvalói valának, az illető lelkészek által halálbizonyítványok adassanak ki, és a' polgári törvényhatóságoknak átküldessenek, úgy a' mint ennek szoros megtartására magát Francia Ország is visszont lekötelezi: ezen Kegy.[elmes] Kir. parants következtében, a'

302. oldal

[1836]

Superintendentia oda útasíttatik, hogy Francia Ország' alattvalóinak az Egyházkerületben netalán történhető meghalálozásuk' esetében, illy halálbizonyítványokat a' lelkészek által megírtni, és bérmentesen magának megküldetni rendeljen, 's azokat a' polgári törvényhatóságnak tovább küldhetés végett adja át. Költ Budán Junius 7^{én} 1836.

2., Tekintvén a' szerencsétlen és szánakozásra méltó megtébolyodottak' sorsát: illő és szükségesnek látjuk Magyar Országban is, mint Austriában, és Európa' legtöbb Országában létezik – számukra egy intézetet felállítani; mellyre legfelsőbb Királyi rendelet következtében már eddigelé is sok ajánlások tétettek, de mind ezek még oly intézet' létre hozására elégtelenek lévén, és e' végre más mód nints, mint gyűjteni újra a' szenvedő emberiségre áldozatokat: ennél fogva a' Helytartó Tanács újra fel szóllítja ezen Superintendentiát, hogy illy kegyes intézetek gyámolításában már ismeretes buzgalmánál fogva, ezen szintolly hasznos mint szükséges czélra gyűjtéléket rendeljen, 's azt a' lelkészek által a' népnek különösen is ajánltassa és az össze gyűjtött summákról, időről időre tudósítást küldjön fel. Budán Julius 19^{én} 1836.

Említést érdemel még, hogy ez évben is itt ott jelentkezett az epemirigy, minden elébbi kórjelekkel; veszedelmes vala, mert majd nem minden, kit meglepett, néhány órai kínos fájdalmak után meghalt; nálunk azonban erre csak kevés példák adattak. Elöttünk van már az

Eddig Susztek Sámuel osk.[olai] tanító írása⁴²³

1837^{diik} év

Írta: Nagy Sámuel isk.[olai] tanító⁴²⁴

Helybeli ekkli. gyülés. Martius 5^{én} számadás tartatván, mindenek jó rendben találtattak; két nappal később az egyházi tisztujítás. Kralovanszky Andras ügyelnöki hivatalában közakarattal

⁴²³ későbbi beszúrás

⁴²⁴ későbbi beszúrás

megerősítettet. Zsiska Mihály volt gondnok, kit Ns Ekklesia hivatalában megtartani igyekezett, miután azt teljességgel többé viselni nem akarta, mivel az ő gondos ügyelete alatt egy új iskola is felépült, az egyház-kerületi gyűléskor is, a' vendég tartás jó renddel ment, a' mit ügyelnök ur lelkes serénykedésének is kell köszönni, különös hálás dicséretet aratott. Martius 10^{én}. A káplán tartásáért eddig adadni szokott négy hordó bor, minthogy ez majd olcsóbb majd drágább, 40 Vftal évenként fizettetni határozatott. Vajha egyéb járandóságok is, mellyeket az ekk[lesi]a számos tisztviselőinek, gabona, fa, szalma 's effélékből szokott adni, penzbeli fizetéssé változtatnának, vagy a' mi még eddig alig történt, ezen cikkek annak idejében egyszerre 's olcsón beszereztenének.

303. oldal

1837

Király születése' napja. A dicsően országló 5^{dik} Ferdinánd Király születése napját Aprilis 19^{én} nagy pompával ünnepeltük. Reggeli 7 órakor könyörgés tartatott tót nyelven 8 órakor pedig rendes isteni tisztelet magyar nyelven. Szent beszédet tartott akkor Mikuss Sámuel: „a' polgári társaságban megkívántató jó rendről”. Jelen valának több vármegyéből tisztviselők, és a' város elöljárói, más valláson lévők is nagy számmal, 's iskolainknak minden tanulói. Templomunk előtt tisztelkedett 5 czug Károly ulánus, négyszer lőtt salvét,⁴²⁵ minden salve után a' templom körül kiállított mozsarakból három süttetett el. A mi templomunkban voltak katona tisztek is. Miután nálunk az isteni tisztelet elvégeztetett, 9 órakor menénk a' Kath: templomba, hol ezen öröm nap Sz.[ent]mise kiszolgáltatása 's egyéb szertartásokkal megülletett. Akkor a' város az egész polgári, katonai, papi és tanítói kart a' nagy vendégfogadóban megvendégelte. Minden közkatona a' várostól kapott egy font húst és egy itcze bort. Estve a' helybeli Cassino által pompás bál adatott. 5^{dik} Ferdinand képe volt a' tanczteremben kiállítva, minden tükör pedig nemzeti szallagokkal felékesítve. Ejjél tájban tartatott a' már eleve megrendelt sorshúzás, azon szép művekre, mellyeket a' megye 's városunk nemes lelkü högyei ezen alkalomra készítettek, és ajánlottak 108 darab játszattatott ki; de azon kívül többen a' helybéli asszonyok között pénzbeli ajánlatokat is tettek. Ezen bál és az utána következett Katalin bál, hol a' még fen[n]-maradt műdarabok sorshúzás alá vétettek 180 f. p.p. tiszta hasznót hajtott be, ezen summát a Cassino városi pénztárába tevé le oly módon hogy annak kamatai évről évre a' városi kórház szükségére fordittassanak.

Nevezetes nap ez, mind a' fejedelem iránt bebizonyított háladatosság, mind az örömteljes vígalommal párosított kegyes adakozásra nézve is, melly a' szenvedő emberiség vígasztalására céloz. Hálás köszönet mind azon valódi emberbarátoknak (Tek: Karlovsky Lajos város főorvosa, Ttes Kralovanszky László vegytani tanár, T. Takácsy Alajos sebész 's többeknek) kik a' bál elintézése, 's annak jövedelme gyarapítása körül buzgón fáradozának.

Torony óra. Ezt a mint Schmal protoc:⁴²⁶ 278 lapon bizonyítja 1788^{ban} Steiner János Sztósz⁴²⁷ órás 250 Rfért készítette. És noha rajta kisebb nagyobb reparatiók többször történtek, ez évben is már szinte haszonvehetetlen volt. Majus havában Kéler Sándor helybéli órás igazította ki, új srófokat és kerekeket készítvén belé. Ez alkalommal az új vaspléhből készített számlap is

304. oldal

[1837]

ujjonnan és világosabb színnel még másodszor is beiratott. Ezen reparációra a' Ns város által tett költség

⁴²⁵ itt üdvözlőlövés

⁴²⁶ Schmal Sámuel által írott jegyzőkönyv

⁴²⁷ helyesen Stósz/Štós, Szlovákia

Orgona igazítás. Ez is ekkoron igen hibás lévén még ekkorunk rendelkezni készült kijobbítása iránt, az alatt véletlenül jött ide Hénel János orgonacsináló, ki is a' vele tett alku következtében September 18^{dik} körül a' munkához fogott egy sírásóval, ki néki segítségül adatott, legelőbb is tisztította, és a lyukas fűvókat kiegészítette, aztán hangolta, végre a' mutatiókat ö[s]szhangzásba hozni igyekezett. Mintegy két hétig dolgozott rajta, maga kosztján. És ezen munkájáért kapott az ekkorunktól 200 Vft. De az orgona illy állapotjában alig tartott egy esztendeig, már ismét a' helybéli karigazgatók felterjesztették több hibáit. Lásd alább.

Egy nagyszerű iskolaépület indítványoztatott. Bár ez csak pusztá eszme maradt, még sem hal[l]gathatjuk el, mikép[p] Augustus 13^{dik} és 20^{dik} napjaiban sokáig tanácskozott a' presbyterium egy közös oskolaépületnek mikép[p] lehető felállítására és vélt hasznai felett. Ezt némellyek azon okból indítványozták, mivel több oskola terem a' már nagyobb számú ifuságnak szoros volt, és a' sok oskolaépületek körül évenként igen nagy költsége van az ekkorunknak. Többen ebbeli indítványban meg is egyeztek, melly szerint egy olly emeletes épület állítatnék fel, mellyben öt oskolának, úgymint: Professor, nagyobb kisebb fiuk, nagyobb kisebb leányok osztályának lenne helye, és a' tanítóknak is lakásuk, 's e' végre megkívántató terv kidolgozására egy választmány is ki vala nevezve. De az a' terv nem jött létre. Némelly oskolákat mindazáltal még is kellett valami módon tagítani; e' szerint ismét rendeltetett, hogy Tregjár és Nagy tanítóknál a' cselédház is oskolához csatoltassék, Kollman úrnál pedig a' regiek helyett új, és kevesebb helyet elfoglaló oskolaszékek alkalmaztassanak. Így a' nagyobb leányok osztályában a' cselédház fala kisedetett, 's ugyan ezen épületben a' kamara lakószobának, az utcára néző mellékszoba pedig kamarának alkalmaztatott; melly munka melletti költséget minthogy apródonként történt, 's a' kiadás könyvében is nagy rész található, itt meg nem jegyezhetünk. A másik iker iskolában ez úttal ugyan hasonló változás nem történt, bár a' kisebb fiuk száma sokkal nagyobb volt, csak egy ajtó csináltatott, az oskola és cselédház között, mellyben télen át, kivált az apróbb fiuk ülven, tanítottak. Nem lesz talán érdektelen, kivált az utókor előtt, itt

305. oldal

1837

olvashatni Nyíregyházanak privilegiumait eredetiben vagy inkább latin nyelven, mi már különben is nálunk ritkaság. Ezen kiváltságos levelet Galanffy János főjegyző híven lefordította magyarra, 's a' példányok nagy számmal Debreczenben nyomattak ki.

Privilegia⁴²⁸ oppidi Nyiregyháza Nos Ferdinandus Imus Divina favente Clementia Austriae Imperator Hungariae et Bohaemiae hujus nominis Stus Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae, Galliciae et Lodomeriae Rex Apostolicus, Rex Lombardiae et Venetiarum et Illiriae et ect, Archidux Austriae, Dux Lotharingae, Salysburgi, Ilytiae, Carinthiae, et Carnoliae, Superioris et inferioris Sylesiae, Magnus Princeps Transylvaniae, Marchio Moraviae, Comes Habsburgi et Tyrolis et et et ect – Damus pro memoria tenore praesentium significantes quibus expedir universis: quod Nos erga demissam supplicationem incolarum oppidi Nyiregyháza Comitatus Szaboltsensi ingremiati Nobis in eo factam, út iisdem benignum Privilegium suoer institutione Magistratus et electae Comunitatis atque super utriusque hujus auctoritate concedere dignemur. – Nos igitur sumpto in benignam considentionem quanta Regibus et Principibus ex congregatione Polulorum sub uno bene regulato Magistratu qui in quantum ad sphaeram suam spectat Altissimos Nostros Ordines Regios exequentur ordinem et tranquillitatem publicam manuteneant, causantibus justitiam administret sit utilitas, quantumve divitiarum, veluti necessarij cujusvis temporis netvi, ex mutua concordia singulorum incolarum in predicto Oppido Nyiregyháza habitantium, cujus numerum ad 17 millia ascendere benigne intelleximus, possit sperari augmentum, spe illa quoque ducti, quod incolae Nyiregyhazenses,

⁴²⁸ utólag a margóra írva: „11771/1031.”

opificia et industriam magis magisque augere atque imprimis huic vitae generi dediti Opifices et Mecharicos cujuslibet generis, in premium suum recipere proles etiam suos, ad artes et opificia educare, ac scientiis ad id necessariis imbui curare relint ex his comune bonum, publicamve utilitatem, respicientibus rationibus, eidem Comunitati' Nyíregyháza in Comitatu Szabolcsiensi sitae exoratum benignum Privilegium de plenitudine Potestatis et Auctoritatis Nostrae Regiae clementer concedimus in sequentibus:

1. Oppidarum Magistratum in sui gremio origendi ex Ordinario Iudice, Substituto Iudice,, et duodecim Senatoribus cotantem'.
2. Volumus, ut Ordinarius atque substitutus Judex omni triennio

306. oldal

[1837]

per electa Comunitatis membra, pluralitate votorum ex solis Senatoribus eligantur, ita ut etiam Emeritus Ordinarius aut Substitutus Iudex denuo eligi valeant. – Praesidem sedis Restauratoriae de casu in casum nominabit Supremus Comes Comitatus Szabolcsiensis erga recursum Comunitatis. – Candidationem vero pro supplendo munere Ordinarii et Substituti Iudicis ea ratione institui benigne admittimus ut Electa Comunitas e sui gremio Deputationem 12 viris constantem cum exclusione actu fungentium Iudicum Senatorum Notariorum et Fiscalium eligat, quae sub Praesidio individui, ad actum Restorationis perdicti, Comitatus Szabolcsiensis Supremum Comitem specialiter deputandi, pro Officio Ordinarii et Substituti Iudicis singillative 4 individua candidabit. –

3. Benigne statuimus ut Senatores ea membris Electae Comunitatis' et reliquis Civibus eadem prorsus ratione, quae intuitu Ordinarii et Substituti Iudicis puncto secundo praescripta habetur eligantur. – Senatores vero sint ad dies vitae electi. –

4. Electa Comunitas constabit praeter Ordinarium Notarium et Ordinarium Fiscalem pariter sessione et voto gaudentes 60 membris ad dies vitae per Electam Comunitatem pluralitate votorum ex possessionatis incolis absque discrimine Religionis, quae tamen lege recepta esse debeat, vel conditionis eligendis. Comunitas eadem consultativas Sessiones sub Praesidio Tribuni Plebis, Civium eam Magistri nomine compellari quaeuntis asservabit, quibus etiam Nobilium Ductor intervenire poterit. – In his, consilia super rebus gravioris momenti, comunem totius Oppidi Prosperitatem tangentibus inibit, horum resultatam vero, interiori Senatui vel Scripto, vel medio Praesidism et ei adjungendorum unius atteriusve protocolla ducet, approbatione interioris Magistratus substernenda. – Quantum erogationes pecuniarias et objecta administrationis aeconomicae respicit, benigne disponimus út horum intuitu Senatus interior ad nullas assignationes faciendas aut dispositiones elengendas /: praeter systemizatas :/ semet imitat, nisi audita praevie, et assensum suum praebente Electa Comunitate. – Caeterum prohibiti gradus consenquincitatis, et affinitatis inter Senatores vel Electae Comunitatis membra in sensu normalium altis firnorum Nostrarum Resalutionum Regionum observabuntur. –

5. In restorationibus Voto gaudebant unice Electae Comunitatis' membra.

307. oldal

1837

6. Benigne ordinamus et volumus ut individua eligenda quippe Ordinarius et Substitutus Iudex item Senatores atque Electae Comunitatis membra Personales et Morales illis, qui Officiis publicis admovendi sunt, lege praescriptas qualitates nulla habita reflexione ad Religionem quam profitentur, dummodo ea lege sit recepta, habeant.

7. Pro erigendo Magistratu in saepe dicto oppido Nyíregyháza numerum Officialium subalternorum item et Conventionatorum sequentem benigne defigimus: - Unum Ordinarium

Iudicem, Unum Substitutum Iudicem, - Unum Tribunum Plebis, Civium eam' Magistri compellari quentem, - 12 Senatores, - Unum Ordinarium Notarium, - Unum Vice Notarium, - Unum Fiscalem, - Unum Perceptorem, - Unum Orphanorum Curatorem, - Unum Exactorem, - Unum Registrarorem, - Duos Cancellistas, - Unum Physicum Ordinarium, - Unum Chyrurgum, - Unum Inspectorem Educillorum, - Duos Iudices vinorum, - Unum Inspectorem Sylvanalem, - Duos Iudices fori, - et unum Comissarium praeiuncturalem; quorum omnium Salaria et Conventiones ex cominibus proventibus dependi volumus. Concedimus nihilo minus facultatem oppidanae huic Comunitati, pro casu illo, si vel impopulationis vel vero publicorum negotiorum ratio, augmentum status personalis exigeret, casum talem Nobis remonstrandi, eatenaeq' alteriorem provisionem demisse implorandi. Notarius Fiscalis, Cassae Perceptor, Rationum Exacor, Orphanorum Curator, Physicus atque Chyrurgus Oppidi, non minus ac substituta eorundem individua, si substitutio praevis semper remonstrans adaucto incolarum et officiosorum laborum numero, pro necessaria adinventata fuerit, non secus Cancellistae et minoris cathedrae subalterni Officiales universi per Electam Comunitatem eliguntur,

8. Benigne concedimus facultatem Electae Comunitati erga condidationem

Magistratus bene moratos cujuscunque conditionis incolas erga desumptionem moderatae Cassae oppidanae inferendae Taxae, quam si incolae gremiales sint in uno speciali aureo, si vero extranei in 50 florenis C. M. pro stabili clementer defigimus in Curium numerum recipiendi. – Non tamen admittimus, ut incolae nefors extranei in honorarios cives cooptentur. – Omnes autem sive Magistratui, et Electae Comunitati, sive Catastro Civium adlectes incolas Nyiregyhazenses, eorumque consortes, etiamsi ob delictum quodpiam, actione publica conveniri et poenae subjici morerentur, ab afflictiva tamen corporali poena ex altissima Nostra Gratia Caesareo Regia imunes benigne declaramus.

9. Admittimus praeterea et concedimus facultatem

308. oldal

[1837]

Oppidano Magistratui, qua foro primae Instantiae iudicandi omnes causas Civium et incolarum suorum ignobilium reales et personales, exceptis splum Criminalibus, quae per Sedriam Cottus' Szabolcsiensis iudicabuntur, delicta nihilominus, quae per Dominia Terrestria jure gladii destibuta coerceri solent aut possent, dijudicationi Oppidani Magistratus suberunt; quoad Nobiles autem Magistratus Oppidanus tantum intuitu fundorum Oppidanorum per eos tentorum iudicatum exercebit, ita ut personales causae Nobilium non minus ac processus contra eos, quod res mobiles promovendi, coram legali nobilitari foro pertractantur. Numerum Iudicum qui omni Iudicio intervenire debet benigne defigimus, velut minimum in septem individuis. Ex quo autem Nobis fide digne relatum Oppidum Nyiregyháza nunc etiam omnimodas fassiones, translationales, coram Magistratu suo celebrare solere, ac in hujus usu se porro benigne conservari cupere, clementer indulgemus, ut fassiones perennes etiam super domibus et fundis Oppidanis tam intra quam extra villanis coram Magistratu Oppidano celebrentur, volumus tamen ut Magistratus separatim Protocollum, cui quaelibet fassio per catensum inserenda erit, diserte unice super his recte, fassiones ducere teneatur.

10. Benigne statuimus et processus coram Magistratu Oppidano terminati et per litigantes debite appellati sensu Art 74ti 1723 immediatae per Sedem Iudiciariam Cottus' Szabolcsiensis revideantur, appellata in quibusvis coram foro Magistratus hujus promovendis causis semper intra Dominium admittatur, legitimae latae et juxta dispositionem Regni Legum revisae, sententiae autem per exmissum Magistratualem oppidarum reali effectui dabuntur. –

11. Magistratus oppidanus curom habebit internae securitatis et boni ordinis, atque eatenus praexistentes Regni leges et altissimos Nostros normales ordines Regios quam strictissime observabit – testimonia suoer iis quae sibi positive constant juxta

conscientiam, atq' sub jurata fide eadradabit. Passuales litteras ipse Magistratus ad gremium dumtaxat Cottus' restrictas expedire valebit. Substantias orphanorum penes confectionem Inventarii per concernentes rationantes quam exactissime administrari procurabit, singulis annis rationes super administratis per se orphanorum substantiis exiget, hasque debite revidebit, observatos in his defectus inomisse corriget, bonificationemque illati damni, procurabit, verbo, damna et incommoda omnia, sub proprio responsibilitatis onere, praevertet, et personae eam' orphanorum omnigeram curam geret, hosque ac viduas pro incumbente sibi obligatione peculiariter proteget.

12. Benigne concedimus eidem Magistratui oppi-

309. oldal

1837

dano facultatem in officiosis suis expeditionibus proprio sigillo utendi, cujus quidem descriptio est sequens: Scutum videlicet sigillare volutatum in figura circulari seu rotunda erectum, horizontaliter in duas areas sectum, in cujus suoeriere caelestivi coloris area inter betulas /: hungaricae nyír :/ ad utrumq' seuti latus procere exoretas, native colore pictas exstructum cernitur templum /: hungaricae egyház :/ candidum rubro tectum, cum prominente turri stella argentea fastigiata, - nomen quippe ipsius Privilegiati Oppidi hujus symbolice experimens; - in parte rero inferiore miniata, braehuum humanum manica cianea vestitum prehensas vola segetis maturaes aristas aureas, velut praecipuum ruralis illic aeconimiae ramum ostentare, conspicitur. – Ipsi pono scuto super, circumbit corona vulgaris aurea, gemmis lapidibusque praetiosis decora, totum denique ambit, periferia candida, filis aureis conclusa, et sequenti ad circumulum majusculis litteris inscripta epigrapha: Priv: sz: Nyíregyháza M. Várossa Pecsétje 1837 insignita. – Quemadmodum haec omnia in principio seu capite praesentium litterarum Nostrarum pictoris edocta manu et artificio, propriis ac genuinis suis coloribus, clarius depicta, et ob oculos intuentium lucidius posita esse conspiciuntur. Praehibitum vero antiquum sigillum praecessante benigne declaramus.

13. Oppidana Comunitas Nyíregyhazensis utetur nomenclatione: Comunitas Liberi et Privilegiati Oppidi Nyíregyhaza

Quemadmodum proinde benigne Nobis pollicemur quod Magistraus et tota Comunitas Oppidi Nostri Nyíregyháza benignio intentionibz Nostris ad amusim semet conformare non intermittet ita etiam quibusvis Regni jurisdictionibus et omnibz cujuscunque status et conditionis hominibus clementer praecipimus: ut saepefatam Comunitatem' Oppidi Nostri Nyíregyháza in usu libero et exercitio immunitatam ac beneficiorum eidem Comunitati' per praesenter privilegiales litteras Nostras Regias clementer concessorum sustenare et manutenere noverint, debeant, et teneantur. In cujus rei memoriam firmitatemque perpetuam hare Nostras litteras privilegiales secreto sigillo Nostro, quo ut Rex Hungariae Apostolicus utimur impediti roboratas eidem Comunitati Nyíregyháza clementer dandas duximus, et concedendas.

Datum per manus fidelis Nostri, Nobis sincere dilecti Spectabilis ac Magnifici Comitiss Fidelis Palfy ab Erdőd, perpetui in Vöröskő insignis Ordinis S. Stephani Regis Apostolici magnae Crucis Equiti, Com. et Act. Int. Stat. Cons. Nostri, Arcis Nostrae Regiae Poseniensis haereditarii Capitanei, Cottus' quidem Poseniensis perpetui Arvensis vero Supr: Com: ac per Regnum Nostrum Hungariae A. Nostrae Reg[ia]

[1837], 1838

prout et insignis Ord. S. Steph. Reges Aplici'. Cancell: in thermis Ischl in Austria Sup. die 31 Aug Ao Dni' 1837. Regiminis Nostri Hungaræ Bohæmiæ et reliquorum ao' tertio.

Ferdinandus

Comes Fidelis Pálffy

Carolus Ceilich. m. p.

Protocollatum in Lib. Reg Classis Ima quod testatum redditur per Registraturæ et Archivi Directorem

Math. Sztankovits⁴²⁹

Ezen kiváltságos levél így a' mint itt áll T. Szabolcs Megyében December 14^{én} tartott Közgyűlésen szórul szóra felolvastatván kihirdettetett. Sok Nyíregyházi lakosok, papi és világi tisztviselők 's helybeli orvosok voltak ekkor jelen a' gyűlésben. A' megyebeli urak felolvasás közben többször nyilatkoztattak nem csak dicséretet, de csudálkozást is illy szép szabadalmak felett. Aztán a' privilegiumok beiktatására határnap rendeltetett, mellyre a V[ár]megyebéliek közül számos küldöttség azonnal neveztetett ki.

Berekesztésül megjegyezzük még azt, a mi Ekklésiánkra nézve szintén érdekes, hogy ez évben született 313 fi és 257 leány gyerek öszvesen 570 és csak 401 halt meg, és így 169 lélekkel szaporodott Egyházunk, a' melly nagy különbség az anyakönyv lapjain csak igen gyéren található. Következik az igen sok tekintetben városunk 's Ekklésiánkra nézve nevezetes

1838^{dik} év

Itt Nyíregyházának újabb időszaka kezdődik. Sok tenni valóra nyílt alkalom. A szabadosság érzése, és magyarosodásnak városunkbani multhatatlan szüksége sokat változtat részint ez, részint következő évek alatt, a mi oskolai, templomi, általán pedig erkölcsi állapotunkban. Növekedik a' fényűzés, de nem szintúgy a' jólét, lakosink közt, időről időre több úri családok a' szomszéd helységekből vonulnak városunkba kényelmesebb élhetés, vagy tisztség várás végett, többen elköltöznek innét, míg más nemes, részint reformatus, részint katolikus családok jönnek helyökbe. Egyházunk körében, a' magyarosodás ügye erősben, mint eddigelé kezd partoltatni, de valljuk meg, a' sziveket idegenítő bizodalmatlanság is mindinkább elharapózik, melly a' tennivalókat nem gyéren, nem kevésé gátolja. Ezek bebizonyítására szolgáljanak a' következő évek történetei.

A' kiváltság kihirdetése 's beiktatása. Januarius 22^{dike} vólt amaz örömteljes nap, melly városunkra szebb

1838

fényt derített. A megyebeli fényes Kiküldöttség Kallay Péter első Al-Ispán elnöklete alatt, nem különben a' szomszéd földesurak, Mélt: Gróf Deseöffy Emil és Kalman katona tisztikar, és sok helybéliek, a' városházán összegyülekeztek, a' hol az elnök által felterjesztetvén a' küldöttség célja, T. Farkas Ignác megye főjegyzője és Nyíregyházi fő-jegyző Galánffy János ékes, és tartalom dus szónoklattal, egyrésztől ugyan köz örömet és szives részvételt, más részről a' Felsősegnék tartozó hálás köszönetet tolmácsolták. Ezek után a' magyarrá fordított kiváltságos

⁴²⁹ A latin nyelvű privilegium és Galának/Galánffy János városi főjegyző fordítása hasonmás kiadásban megjelent: Nyíregyháza kiváltságlevele, 1837. A tanulmányt írta Kujbusné Mecsei Éva. Szerk. Nagy Ferenc. Nyíregyháza, 1997.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/SZSM_Kozl_13_Nagy_1837/?pg=39&layout=s 2018. 03. 02.

levél szabad ég alatt a' városháza előtt T. Farkas Ignác által hangosan 's egészen felolvastatott, vármegyeileg is megerősítettén. Az egész úri gyülekezet a R. Kathol: templomba méne, hol katonai tisztelgés, és köszöntő lövések mellett a' Sz. mise elvégeztetvén, már 12 órakor a mi templomunkba jöve számos uri asszonyosságok, és mas valláson lévő papokkal együtt. Mig e' nagy sokaság letelepedett, mellyhez járult még az ezernél több oskolás gyermek, és mind a' két karzaton összeült híveink nagy száma az alatt Kollman Sámuel igen érzékenyen andalgott az orgonán, aztán énekeltetett őszhangulag az arra eleve jól elkészült egyedek által, egy ahitatos aria, ennek bevégeztével Mikuss Sámuel lelkész jelent meg a' szószéken, ki is szent beszédet tartott arról: „Hogy csak erő és munka ad a' városoknak jólétet,” 's azt egy rövid imádsággal befejezván, harmonice zengedeztetett: „Tartsd meg Isten Kiralyukat” ismeretes ének. Az isteni tisztelet alatt a' templomnál kiállított mo'sarak⁴³⁰ több ízben durrogtak. A helybeni ulánok is voltak rendelve ezen innepélyunkhez, 's megjelentek ugyan templomunk előtt, de hideg miatt Nagy Sámuel oskolájába vonultak, 's ott reggelizve melegedének.

A templomból valamennyi férjfi vendég, ment a' Nagy vendégfogadóba, hol mintegy 230 személyre vólt terítve, a' gazdák és alsóbb rendű vidékiek pedig Csillag nevű korcsmába szállottak, hol szintén 200 személy ebédelt. A nagy vendégfogadóban minden személytől 4 Vft, a' Csillagnál 2 Vft fizetett a' város, borokon, csemegéken, kenyeren süteményen és asztali készületen és terítésen kívül, a' mit a' város maga adott. Egy külön Credenz⁴³¹ is vólt, Inczedy György ur akkori polgarmesternek és több közönség tagjainak gondviselésére bízva. Dél előtt a' piacon a' boltok épületjéből két csatornyán folyt a' bor mellyből sokan nem csak böven hörpentettek de vedrekben haza is hordták: itt körül belől 10 csöbör fogyott el; A boltok padjáról szóratott a' nép közzé perecz és néhány véka dió. Az ebéd felett több ízben 's többen emeltek poharat Ő Felsége egés[z]ségeért, a Fens:[éges] Nádorért, Megyénk lelkes főnökei 's többek tiszteletére, kik jelesen a' kiváltság megnyerése körül érdemeket szerzének magoknak.

312. oldal

[1838]

Estve fényes tánczvigalom, melly annyiban pompás, hogy a' terem a' legelőkelőbb úri személyekkel tömött vólt, de alig lehetett tánczolni. Így végződött ez a' városunkra 's egyházunkra egyiránt nevezetes kiváltsági ünnepély, mellyet itt csak felülegesen 's egyszerűleg rajzolhattunk le. Adja az ég, hogy nekünk de késő utódinknak is méltó oka lehessen ezen napra örömmel vissza emlékezni.

Privilegiumi beszédek

1. T. Farkas Ignác Főjegyzőé.

Nyujtói Farkas Ignác megyei főjegyző úr a' következő beszédet tartotta az egyben gyült város közönségéhez:

„Által futva a' több ezer évek alatt, letező nemzetek, magános városok történeteit, a' mélyen fedett 's ólom álmod szendergő azon esetek közzül, mellyek az aggkoré vóltak, vagy szűk vagy egymással ellenkező, többnyire regényes inkább mint való rajzolatok csak akkor tűntek fel, örökké kérdés alatt lévő alakokba, midőn az emberiség legszebb találmánya az írás felfedezője, azokat lapokra jegyezve, a' néma semmiség vad üregéből halhatatlanságra idézte; 'S itt kezdődött a' tudás és ösméret zsenge szakasza, a' Multat az akkori Jelennel párosító 's a' középkor nagy nemzeteit 's halhatatlan férjfiat alkotó. Ezeknek mély behatásuk a' munkás és kényelem által el nem puhított polgárok erős karjaiktól támogatva, az előtt egynehány maganosok által ököl joggal zsarnokilag bitorlott darab földeket elébb városokká később alkotmányos nemzetekké 's több földrészeknek parancsolójává tevé. Az egyetértés,

⁴³⁰ mozsárágyúk

⁴³¹ kredenc = szekrény (feltehetően italtárolásra szolgált)

bálványozott közjó, 's tövényszeretet hatalmat ez dús birtokot, vagyonosodást, fényűzést, 's végre a' kezdetbe egyenrangú polgári társaságba vagyont utáni különbség irigységet, 's ezt nyomba követő meghasonlást szerez. Fellobbant itt a' vést eszközlő Isten fáklyája 's ártatlan vérrel festett lobogóját a' bosszu Istene a' hajdan egyetértés és igazság által birtok helyét tetejébe tűzte; a' tudatlan csellel szerzett birtoka segítségével foglalá el a' tront, 's kormány pálczáját bérlett zsoldos elménczek a' nyögő polgárság béketűrő fejeik felett, fenyegetve mozgatták. Az irigység szétépte az egyetértés szent lánczait, letapostattak az Isten és emberszerzette törvények, 's vélek a' legvirágzóbb nemzetek 's városok nem allhatván ki a' kevésbe kimívelt de el nem fajult nemzetek vas ütéseit nyogve szolgál a' hajdan Uralkodónak utódja eldődje vétke tetteiért. Szent borzalom lepi meg a' régiség míveit vizsgáló utást, midőn egy egy ön vétke által össze-

313. oldal

1838

rogyott várost, 's annak elragadtatásig szenvedéllyel nyomasztó romjait szemléli, 's azoktól sajnálkozva, de mindenkor azon minden értéket felülhaladó meggyőződéssel tér vissza, hogy egyedül az isteni és alkotmányos törvények megtartása, felsőbbség és előljárok iránti tisztelet a' közjónak a' magános nézetek eleibe való helyheztetése, a' soha nem lankadó ipar és egyetértés egyedül azon út, mellyen a' városok, nemzetek 's köztársaságok előhaladását eszközölni 's az eszközlőt fen[n]tartani lehet. Mi példásan követték Sz:[abad] Nyíregyháza Városa polgárai ezen megczáfolhatatlan elvet, így emberkort alig haladó fe[n]nállásuk kezdetétől fogvást? a' városnak hazánkban aránylag hasonlíthatatlan népesedése bizonyítja, bizonyítja ezen kiváltsági levél, mellyel a' legszelidebb kormánya alatt lévő jobbágyainak jobb léterül mindenkor aggódó Felső, példás iparkodásukat megajándékozni kegyeskedett. Melly ekképpen következik: "(Itt a' kegyelmes királyi kiváltság levél deak eredetijében és magyar fordításban felolvasatott) „Szabad Nyíregyháza városa polgárai!! A kitűzött cél az előljárok czélszerű intézkedése 's az egyes polgárok össze hangzó munkás iránya által ápolgatva, remén[n]yel teljes virágzásba megyében bőven akkor gyömolcsözendő, ha a' jelen figyelmét el nem mellőzi az utódoknak erényes nevelése. Csak így! csak így! nyerhetvén el, hogy az apakra érdemes maradék éppen olly buzgón áldja eldődje már régen elhamvadott, de soha el nem enyésző emlékét; mint a' mostani fajak atyjáik igyekezetével boldogítva kívánják hogy a' kiváltságot, 's azzal ezen város jobb létét eszközlőket az örök végzés késő időkiig éltesse 's virágoztassa"!!!

Mellynek bevégezésével fent tisztelt Tttes Al Ispán és küldöttségi Elnök úr beavatás jeleül a' nyertt új pecsétet adván a' város Fő Bírója Kralovanszky András úrnak, által, a' várost ekképpen a' kegy: kir: kiváltság használatába beiktatta, 's hathatósan ajánlván továbbra is a' város közönségének a' jóegyetértést, elüljáróság iránti engedelmisséget, erkölcsiségben és iparkodásban eddig is kitüntetett előhaladást, a' város közönségének ezen kiváltság tartós használásához, 's óhajtott további virágzásához áldást kívanni kegyeskedett.

Mire Galánffy János városi Fő Jegyző úr a' város nevében következő megköszönő beszédet mondott:

Galánffy János beszédje.

Tekintetes Küldöttség! különös kegyességű uraink!!! Van az emberi kornak egy szaka, mellyben az ifjú az atyai hatalom köréből a' nagy világba lépven ezer gondokkal küzdik, ön állásában

314. oldal

[1838]

új pályáját merre mikép[p]en futandó. Polgári korunknak illy nevezetes szakában léptünk mi is, midőn volt kegyes Meltóságos földes Urainktól magunkat megvévén ön állásunkat tetemes

áldozataik által megszereztük, Ön állási szabadságunknak alig még csak küszöbén is állók azonnal számos nehézségekre bukkantunk, mellyekkel újabb állásunkhoz alkalmazandó segéd intézetek nélkül megvívniunk nem lehet. Ezen intézetek tetele mellett, felette nehezítette helyzetünket azon környülmény, hogy állásodásunk módja egy lévén a' maga nemében bár melly szemesen igyekeztünk is állásunkat más városokéval össze illetni, nem akadtunk ollyra, melly után mint hozzánk mindenekben hasonló után újabb szerkeztetésünket elrendezhetnők. 'S midőn e' végből, a' hazai közönséges törvényekhez folyamodtunk, azokat majd széles értelműeknek, majd reánk nem alkalmazhatónak majd hianyosoknak is annyira találtuk, hogy Ariadne óhajtvá keresett fonalaúl azokat se használhattuk. Egy horgonyai felhuzása és vitorláinak megeresztése után a' sik tengerre indult olly hajóhoz hasonlítánk, mellynek evezői ugyan elegen vóltak, de melly útasító magnostő nélkül szükölködött. Midőn ezen bizonytalan állásunkban hajónk a' habok által több évekig hanyattatná, homályos utainkban Pharoszi lámpa világaképp vezető felettünk híven őrködő Geniuszunk két kikötöket tüntetett szemünk elibe, egyiket ugyan egészen biztosítót, de távolabbat, másikat hasonban enyhelyet nyujtót és közelebbet; mind a' szabadsági áldozatoknak viselése által megeröltetteknek mind pedig a' beállott nehézségbeli küzdésben is elszaradtaknak kétszeresen jobban esvén az, hol hamarabb jutunk enyhelyre, a' közelebbi felé igyekeztünk. Jobbágyi mély alázattal járulván a' minden kegyelmek kútfejéhez, népeinek boldogításában gyönyörködő legkegyelmesebb Atyánk mélyen tisztelt Felséges Fejedelmünk királyi Trónjához a' kegyelemnek olly dicső példányát vólt szerencsénk a' már kihirdetett királyi Privilegiumban nyernünk, melly a' mint egy részről a' déli naphoz hasonló nyilvános bizonytsága annak, hogy koronás fejedelmünk alattvalóinak igyekezeteit nem csak helyben hagyni de elő is mozdítani, 's az eléhaladásokat nem csak a' vagyonok, de a' személyek emberi jussai mellett is minden alkalmas esetekben, az ősi alkotmány nyomán legkegyelmesebben pártfogolni kész, úgy más részről, mi tőlünk a' hálának azon legfelsőbb nemét érdemli, mellyet csak éreznünk de szóval előadnunk nem lehet, melly mindnyájunk szívében a' legérzékenyebben buzog, 's ugyan azon forró érzéssel fog legkésőbbi utódinkra is által szállani.

Felséges Fejedelem!! még 84 éveket alig haladott fiatal

315. oldal

1838

korunk bütsüje csak megdicsőült szép anyádnak kegyes kormánya alatt ringattatván létünk legnagyobb és legszebb részét, csak nem régiben megdicsőült halhatatlan emlékezetű Felséges édes Atyád alatt éltünk el!! bár pedig még gyermeki korunkba lábaink is még gyengék egy sivatag pusztán választott uj hazánk ösvényei pedig még toretlenek vóltak, Felséged megdicsőült Eldődeinek boldogító kormánya mindazonáltal eddig is annyi erőt adott már, hogy Felséged dicsőséges háza iránti tantoríthatatlan jobbágyi hűségünket 's édes hazánkhoz való kötelességünket, ha csak igen csekély részbe is, már eddig is bizonyíthattuk. Most pedig kezeden királyi hatalma által magas Trónod alatti kis egünkön felderülván immár azon üdvteljes nap, mellynek minden homályokat villámsebbel keresztüllátó fényes világa 's bájolva élesztő melege mellett mind eddigi homályos és darabos pályainkon biztosabban lépdelhetünk mind pedig az örök természettel egy idős nekünk czélul Felséged által is dicsően tűzött további gyarapodás és eléhaladás áldott gyümölcseit is jobban érlelhetjük. Mint már a' Felséged nagy királyi kegyelme által megerősödtek ezen eléggé nem magasztalható nagy kegyelmedet egyedül a' végre fogjuk használni, hogy annak kegyelmesen védő paisa alatt az erkölcsiség és iparkodás – ezen minden tarsaságok fen[n]maradását és jóllétet egyedül eszközlő és biztosító rendíthetetlen alapok – általunk eddig is gondosan és kitelhetőleg követett mezein allhatatosan elébb haladhassunk, és ezeknek segítségével a' Felséged dicsőségesen országoló háza iránti igaz alattvalói hűségünket, 's édes hazánkhoz való polgári kötelességünket hova tovább nagyobb mértékbe bizonyíthassuk és teljesíthessük. Egyedül ekképpen hálálhatván meg – ha

csak igen csekély részben is – Nagy királyi Kegyelmedet ezen soha meg nem szegendő szent fogadásunkat jobbagyi hálánk örökös zálogául fogadd kegyelmesen tőlünk! kik legkésőbbi maradékinkat is szünetlenül tanítani fogjuk kérni a' mindenhatót, hogy Felségednek népei boldogításába mindenkor legfőbb örömet kereső dicsőséges házát állandóul viragoztatni 's különösen Felségednek hasonlóan alattvalói boldogítására szentelt igen drága életét is az emberikor legvégső határáig terjeszteni méltóztasson. Éljen!!!

„Ezen nagy királyi kegyelmet legkegyelmesebb Fejedelmünk után főképpen ezen Tettes Ns V[ár]megyének is köszönhetvén, minthogy a' Tettes Karok es Rendek voltak azok, kik az arra vezető módoknak mind megválasztásában mind használásában is szokott kegyességükkel segéd kezeket nyújtani; kik bennünket arra ő

316. oldal

[1838]

Felségének egyenesen is ajánlani, kik a' szerencsésen megnyert királyi kiváltságot kihirdettetvén, azt nem csak minden legkissebb ellenvetés nélkül fogadni, de az emberiség év könyveibe arany betűket érdemlő örök emlékü „Éljen” kiáltásokkal is halmozni 's abba azonnali beavattatásunkra bennünket illy fényes úri kuldottséggel is szerencsétetni kegyeskedtek, hálánk legforróbb érzetei ömledezéseivel teljes mély alázatu köszönetünknek – melyet a' Tttes Küldöttség kegyes színe előtt kijelenteni egyik legkedvesebb kötelességünknek esmerünk, csekély tehetségű nyelvem eléggé hiv tolmácsa nem lehetvén ne hogy külömben is szivünk legbelsőbb forro érzetei nyelvünkről szavakba ki ömolvén csak legkissebb részecsképekbe is elpárolozhassanak bent szivünkbe fogjuk azokat hiven megtartani és szünet nélkül táplálni, azon kérvén az egeket hogy a' Tttes Karoknak és Rendeknek a' közjó és emberiség iránti igen nemes lelkes buzgalmunkat sok illy tiszta hálákkal koszorúzni méltóztassanak.” Éljenek!!! Éltesse azon úri vendégeket is kik ezen örvendetes ünnepünkre magokat közinkbe hasonlóan megalázni méltóztatták! (Azok is éljenek!!!)

T. T. Jurányi Sámuel által készített kar ének:

1. Leborulván szent színed előtt, tenéked hű áldozatot nyújtunk
Szent Isten! hatalmas mindenben csudálandó míveidben
Mert te őrt állsz jobb életünkért sötét borút oszlatsz felettünk
Küzdésinkben legfőbb ügyünkért nálad gyamolítást nyerünk.
2. Felderült reményünk hajnala, üdvet tüntető bíbor szárnyain
A' szabadságnak őrangyala pálmát hozott szent karjain
Igy dicső pályánk kimutattad, az igaz 's nemes nagyság felé
Mellyen a' szép polgári erény imádott honát meglelé.
3. Tarstsd meg soká e' szent kincsünket 's igazság útján vidd híveidet
Virágoztasd községünket, hogy tisztelje törvényeidet,
Add hogy a' közjónak szerelme tettekre gyulasszon bennünket
'S jószágod gazdag kegyelme koronázza lépésünket.

Mikuss Sámuel esperességi Jegyző és helybeli lelkész a' következő beszédet tartotta:

Végzetlen Isten! áldjuk szent nevedet
Magasztalvan velünk közlött kegyelmedet
Te serkentéd. Felséges Fejedelmünket
Hogy kegyelmes szemmel fogná fel ügyünket

1838

Te légy ezután is bölcs kormányozója
 Dolgunknak 's e' város virágoztatója
 Segély uram! toled ha megsegítettünk
 Szebb és boldogabb lesz polgári életünk. Ámen!

Illy innepélyes 's ezen szabad és privilegiált Nyíregyháza mezővarosa érdekeit illető öröm napon, mellyen óhajtott szerencsénk csillaga feltűnt Keresztények! nem csak helybeliek édes öröm érzetekkel 's háladatossággal gyülekezünk e' szent helyre, de azok is kikben szép nyereségünk tanuit van szerencsénk tisztelni. A múlt év Kisaszony hava⁴³² 31^{dik} napján ő Felségétől 5^{dik} Ferdinand dicsőségesen uralkodó Császár 's Királyunktól, kegyelmesen adatott kiváltságunk itthoni kihirdetésének van e' mai nap szentelve. Szép és örvendetes nap ezen városra nézve, a' melly nem rég a' Méltóságos Uraságtól váltván ki magát, azolta több már elhunyt 's még élő lelkes előljárók faradhatatlan munkássága által, annyira előre haladott hogy most a' kormány is, kegyelmes figyelemre méltatta, szabad privilegiált város jogait ruházta rea, 's így jeles bizonyágát adá kiralyi kegyelmének mellyel erantunk viseltetik.

Mit áldozhatunk tehát méltóbban e' szent oltarra, mint a' mi szeretve tisztelt Királyunk eránti háladatosság tomjénét? ki minékünk az esdeklött privilegiumot nem csak megadta de reményünk feletti jogokat is engede, ki e' városnak olly jótékony alkotmányt, tisztviselőink közt olly bölcs arányt szabott, ki uj czélszeresebb rendeléket tűzött, ki számunkra, és legfőbb hatalma 's atyai kegyelménél fogva, minket függetlenebbé tétén, egyszersmind szélesebb hatás kört nyitott előttünk, 's bölcs nevelőkint a' már lelkeképp felserdülő népnek, több szabadságot ada, hogy ez a' férjfi magánállóságához könnyebben felvergődhessek, és a' hasznos mesterségek, művészetek tudomány által mindinkább finomuljon. Ennyi és illy nagy jótétemennyel halmoza el ő Felsége a' mi drága Nyíregyházankat, melly a' mennyiben méltó arra, an[n]yiban aratja most az ön érzet jutalmát de mindenek előtt az ország atyának hálául ama régi rendíthetlen alattvalói hűséget fogadván az ő becses élete egés[z]ségéért buzgó imádságát emeli fel a' mindenhatóhoz.

Jót nyerni szerencse, de azt czélirányosan használni érdem, főbb helyre emeltetni dicső, de azt meg is állani dicsőbb; ország nagyjainak kegyével dicsekedhetni, nagy nyereség, de az annak megfelelő igyekezet, háladatos[s]ágra mutat. Egy olly kincsnek minő ez a' ma kihirdettetett kiváltságunk, mi is méltán örülünk, érezve nagy becsét azon előleptetésnek mellyet a' városok sorában nyerünk: de valódi érdemünk

318. oldal

[1838]

lesz csak az, ha majd serénykedünk mindenben a' mi jó, szép, igaz, hasznos és idvesség, hogy azon felséges szándéknak megfeleljünk. A király hatalmas ösztönt adott 's valóságos erőt vársunknak, mi azzal párosítsuk a' munkát és vas szorgalmat, mert csak erő és munka ád a' városoknak jólétet. Ez fő tárgya beszédemnek, a keresztény hívek kegyesek lesznek azt figyelemmel meghal[1]gatni. Te pedig nyujts ah[h]oz áldást Mi atyánk 'sa't:

Text: Kolos: 1, 11.⁴³³

Erősödjetek az evangéliom szülte hit, és a' veletek születt lelki tehetségek által, és az esmeret 's erénynek már is elért pontjáról szuntelen feljebb emelkedjetek, erre nyujt alkalmat az Atya, erre készített benneteket az Úr, kiben vagyon váltságtok! Minékünk is keresztények! minékünk

⁴³² augusztus

⁴³³ Kolossébeliekhez írt levél 1:11. Erősödjetek meg minden erővel az ő dicsőségének nagysága szerint a teljes állhatatosságra és az örömmel viselt hosszú tűrésre.

is van a' legkegyelmesebb országatyától vett 's igaz boldogságunkat tárgyazó kiváltságunk de úgy tekintve azt, mintegy műeszközt, a' melly minden ügyes mesterkézben forgattatik, végetlen sok jót hasznosat idéztet elő: használjuk azt ezen város virágoztatására soha lankadni nem tudó munkássággal és hűséggel, mert a' mint előbb mondám most rovidezen ádom elő:

Csak erő és munka ad a' városoknak jólétet

1^{ső} részben: Miben van ez az erő?

2^{dik} részben: Mikép[p] munkálja a' város boldogságát? kell megfejtenem.

1.

1. Az emberi társaság mozgonyát két fő erő teszi hathatóssá a' testi és lelki erő. Mind a' kettő végtelenül növesíti az ipar[t], mint mágnest a' hozzá illő teher, úgy erősíti az emberi testet és lelket a' munka, henység gyengíti. Mi az erő művben a' sok összefont rúgó és az előre jól kiszámlált arány; szintaz a' városokban a' külső és szellemi erő. Az eges[z]séges, munkára termett, érczkeménységűvé edzett lakosok, kik az egyszerű élelem mellett, még az élet alkonyan is használják karjaikat, minél nagyobb számúak, annál több gyümölcsöt teremnek a' közönségnek. A' gazdagság és pénz, a' messze terjedő határ, és egyesek birtokai, a' helynek kedvező fekvése és termékenység – a' gazdagság, a' polgári testület ideje, melly hasznosan munkál, győz, teremt, a' gazdagság a' város szíve, honnan minden tagokra árad az éltető vér és a' jogok szabadalmak a' kiváltság 's jótékony alkotmány, a' jó hír és hitel, a' természet szülte gazdag ajándékok: óh valóban mind ez megbecsülhetetlen erő mellynek ha a' munka jó irányt ad teremt külső jólétet.

2. De van lelki erő is melly főképp az értelmi és erkölcsi míveltségben

319. oldal

1838

tűkrödzik. Ez azon erő mond egy lelkes nemzeti írónk, melly teremt alkot, ujít a' társaságnak valódi hatalma értelmi és erkölcsi erejében van. Munka lelki erővel szövetkezvén, szüli a' míveltséget, a' polgári társaság csinosodását és egész jólétet. Így a' hadi seregek lelke, a' bölcs vezér, e' nélkül keveset ér a' néptömeg, a' szoborba ihlett eleven sajtáság, lelke a' mestermívnek, a' nélkül ez nem egyéb mint pusztá váz; így a' város szellemi értéke, elméleti míveltségben szelid erkölcsben van. Mert az ész kormányoz, a' tudatlanság kénytelen engedelmessékedni. A' kifejlett ész tehát, a' mely tisztán átlátja a' javítások szükségét, ismeri a' hibák miben létét, fontolja a' célra vezető módokat, a' tapasztaláson alapult mély béléltetés, melly képes a' netalán előgördülhető akadályokon keresztül törni, és a' jót, igazat, szépet, hasznosat felfogni, érezni, megismérni, kinyomozni, tudó tehetség a' felvilágosodottság a' jobb izlés ez ez a' városnak valódi lelke.

Azért méltán kérjük, midőn annak belső állapotjáról van szó, vannak e' értelmes és lelkes előljárói? vannak e' tudomány tapasztalás által kimívelt tanácsnokai? az igazság kiszolgáltatására, a' nép oktatására, a' gazdálkodásra, a' betegség és veszély elhárítására vannak e' ügyes emberei? Sőt méltán kérjük, a' köznépet nem borítja é a' tudatlanság homálya? terjednek é minden felé a' hasznos esméretek sugárai? csinosodnak é mindnyájan? tisztulnak é az előítéletek 's elavult szokások salakjaitól? Mert nem elég ha csak az előkelők magas pontján állanak a' míveltségnek, a' népnek is kell nem csak a' vallási esméretekben gyarapodni, de esmérje emberi és polgári rendeltetését, isteni, hazai törvények elemeit, jogait és köteleességeit, hogy önkint tudjon engedelmessékedni. Ha a' város illy gazdag kincessel bír, oh melly gazdag! mely erős!!

3. De mindenek felett áll a' jó erkölcs keresztények!!! Mellynek olly varázs ereje van, hogy azt ellenséginkben is tisztelve öleljük. Az igazságosság t. i. legerőssebb köfal, a' polgári egyesség szakadatlan láncz az ártatlanság védő paizs a' mértékletesség, és takarékoság legjobb gyamolo. Ellenben a' hiu fényűzés, a' mértékletlenség melly rósdakint mindent megemész, bizonyosan tönkre teszi a' várost. Míg Róma fegyverben gyakorlá magát: arany azaz gazdag

kora vólt, de miután a' fényűzés, lakomák és kéjelem szeretés divatba jöttek elkorcsosodott a' nemzet, hanyatlott az erő, leomlott Róma. A vétek maga gyengíti magát, és ha már a' vérszopó haszonles, ha a' visszavonás tűze, a' feslett fajtalanság az irígység agyara, beharapodzik a' polgári testületbe Roma és erős Babilon beomlik. De van, van egy érzés, nem szeretet, nem jóakarát,

320. oldal

[1838]

nem felebarati kedvezet, de mind ezeknek összesége, sőt több ezeknél az egész szülő helynek szívbe fogadása egy polgári ölelés; ez viszen embert emberhez, honfit honfihoz, barátot polgárt egymáshoz, ez azon érzés, melly ha a' honszületteket lelkesíti, üdvös a' jelenben, 's elnyujtandó áldás sűgárait az utókorra.

Van az emberi szívben egy szent érzés melly a' törvény és erény felett szüntelen őrt áll, hogy a' szenvedelmek és ros[s]z indulatok árja a' szívet el ne boríthassa, és az ártatlanság lángjai el ne hamvadjanak; ez azon érzés melly ha ébren van, nyughatnak a' törvények, bátorság még is van, megszűnhet a' büntetés, és szigorú rendelések, engedelmesség még is van.

Oh dicső honfiúság! oh szent erkölcs és igazság, ti vagytok a' népek ör angyalai, erősök győzhetetlenek 's a' közjónak hatalmas kieszközölői! Vajha minden Tisztviselőseg általatok mintegy mennyei ihlettel lelkesedve érezné szeretné, gyakorolná a' szépet jót és dicsőt! Vajha főképp a' Felsőségben ébren lenne ez az ekölcsi érzés soha el nem tévedendő az igazság 's erény útjától. Mert kire támaszkodik a' nép? kiről von példat? kinek követi nyomdokait? kitől vár tanácsot, oltalmat boldogítást? a' Tisztviselőktől. Bölcsen mond egy jeles író a' hívtalbeli személynek tisztának kell lenni, mint az arany megvesztegethetetlenek; mint ama római vezér, ki a' béke idején saját kezeivel szántván telkeit, midőn őt a' kiküldöttek tömérdek arannyal megkisértették: „nem kivanok én kincset ezt monda, de azokon a' kiknek kincsök van akarok uralkodni. Illy erényben, illy tantoríthatatlan erkölcsben van a' városnak valódi érdeme ereje 's értéke. Tökélletesdjünk tehát lelki tehetségünk fejlődésére számtalan lépcsők várakoznak.

II^{dik} rész.

De lássuk már illy testi és lelki erő miként munkálja a' közjólétet?

Munka erővel szövetkezvén szerez minden nemu javakat, azokat használja is, és sokszorítja 's így szüli a' legédesebb önerzetet édelést 's a' polgári társaság egész jólétét. Mi ugyan az említett testi és lelki javakkal nem nagy mértékbe bírunk, édes magyar honunk szebb városaihoz képest, már is melly önerzet lelkesít kivált e' mai napon bennünket, melly ön bizodalommal dicsekedhetünk, némelley tehetségeink eleven érzetiben, hogy munkás szorgalommal, ennyire is jöheténk, ennyit is képesek valánk megszerezni, miként jutalmaz minket azon ön tudás, mellyet csak 10 év óta, különösen a' polgári rendtartásban tett előmenetelünk ébreszt mi bennünk. Illy szívemelő érzettel bír a' munkás nép midőn saját szerzeményeiben gyönyörködik. És ha majd a' faradhatatlan törekvés ezen város kebelében több intézeteket hozand létre, a' nép lelki csínosodására, az ipar és hasznos

321. oldal

1838

intézeteket hozand létre a' nép lelki csínosodására az ipar és hasznos⁴³⁴ mesterségek 's művészetek gyakorlására czelzókat, ha majd a' világi 's egyházi Felsőség kezét fogva egymással hathatósan előmozdítandja köztünk a' tudományt szép erkölcsöt, akkor, óh még édesebb önerzet fogja boldogítani városunkat.

⁴³⁴ az oldalváltás miatt a szövegrész duplázódott

Mi ugyan állhatatos igyekezettel serénykedünk testi szükségünk fedezése körül, 's itt ezek felett vagyunk szabad használásában némi kéjelmet is találunk. De az a' jó létnek nem a' legfőbb pontja. Sokkal nemesebb élmény vár reánk, ha munkás kezeink szerzeménye jó részét megszokjuk áldozni mind annak gyűjtésére, valami a' belső érzést és izlést finomítja, lelkét melegítve az emberre isteni képet ruház 's kiemeli őt az állatiság szűk köréből, a' szellemeknek értelem és erkölcsteli hajlékaihoz. Melly mennyei éledelet vár reánk ha a' kettős iparral megszerzett földi javaknak testi szükségünk fölötti részét, nem a' fényűzésre, de oda ultetendjük át, hol gyermekeink neveltetnek ezen város annyi reménye! hol a' szenvedő emberiség nyomorog, hol a' jó erkölcs, esméretek, ipar intézetei, felcsiraznak az életnek tisztább örömeire és gyönyöreire. Mert csak ot[t] van főbb jólét, hol minden érzekek szomját szint annyi tárgyak elégítik ki, hol annyi kereskedési, mesterségi, művészeti, tudományos raktárak, hol annyi alkalom latni, tanulni, művelődni, hol kiki olly élénken serénykedik, a' tudomány új tapasztalat vagy gyön[y]ör, és haszon után.

Mi is tehát jelen erőnknek most még egyszerű csak nem egy oldal használásától közeledjünk a' több nemű munkássághoz hogy lelkünk több élményt lelve főbb jólétet érezhessen. Illy munkásság mellett osztán végtelenül szokott szaporodni mind testi mind szellemi jó. Méltán mond a' Balitéletek szerzője: a' munka jó elosztása 's ez által az erőnek megsokszorítása, élesít, eszesít, lépesít mindent, az által minden egyes erő nő, szamtalan megnevelt erő mind egy célra az egész gyarapodására dolgozván, csuda e' hogy munkai óriásiak mivel bámulást erdemlők? Ha t. i. kiki a' maga körében hiven szorgalmatoskodik, a' sok apró cseppekből gyülik meg a' tengert itató folyam. Mikép[p] lön? hogy az Idvezítő egynehány kenyerral elégíti ki a' sok ezer éhezőket? vallyon illy jóságos tette, nem bírt é sokakat hasonló könyörületre, hogy készek valának ők is kenyereiket a' szűkölködőkkel megosztani? Szép és a' társas életben követésre példa, hol szegény és szűkölködő is van.

De az atyailag gondoskodó Felsőség mindenfelé hinti a' kozhaszon magvait, parlagon heverni semmit sem hágy mindegyikre

322. oldal

[1838]

bizonyos talentomot bíz ajándékait úgy osztja el mint a' tapasztalt mezei gazda, különbféle vetéseit, a' földnek mivóltja szerint, és az elosztott munka annak idejében gazdag kamatot hajt. Adná Isten hogy mi köztünk is mindinkabb nevedkedne a' célirányos munkásság által kifejtett erő, és ennek szülöttje a' köz jólét elnyujtandó áldás sugárait a' késő ivadékra.

Erre czéloz a' Felsőség Királyunktól, nyertt kegyelmes Kiváltságunk is, mellynek e' mai nap vagyunk szentelve, erre int azon új polgári alkotmány mellyel méltán dicsekedhetünk. A melly nagy kegyelemért ő Cs: Kir: Felsőségének adjunk hálát 's tiszteletet, hála, köszönet a' Fő Udvari Tanácsosok, 's a' Tttes Vármegye Rendeinek, kik minékünk abba segéd kezet nyujtának, törekedvén a' nekünk kitűzött célt elérni. Őt a' dicsőségesen uralkodó Fejedelmünket áldja meg a' Mindenható ép egész[z]séggel és hosszas élettel, hogy számtalan alattvalóit sokáig boldogíthassa. Mi pedig itt e' szent helyen buzgó hála gyanánt fogadjuk ő Felsőségének újra ama régi és soha meg nem fogyható alattvalói hűségünket Amen.

Restauratio városunkban. A privilegiumok értelme 's következtében tartatott az Febr 13^{től} kezdve 17^{éig} folyvást, és még 20^{án} is Mélt: Pálffy Jó[z]sef Főispáni biztos elnök alatt. Lakosaink a' varosház udvarában majd kissebb majd nagyobb tömegben valának ös[s]zegyülekezve. Az eddig volt városi tisztviselőség és a' helybeli papság ülének az asztal körül, ugmint tanúk de szavazattal is bírók. A jelenlévő lakosok egyenkint adták szavazatjokat, elébb ugyan a' leendő közönség tagjaira. Ezekből miután a' kiszabott szám teljes volt szintén szavazás útján alkottatott a' belső tanács. Végre a' kinevezett tanácsnokok helyébe ismét mások jövének a' választott polgárok sorába. Mindennap a' nagy vendégfogadóban adatott ebéd az Elnök és esküdt urak 's ezekhez kirendelt néhány papi és világi tagok részére. Mindenek csendesen

és jó renddel hajtottak végre: jóllehet olykor mutatkoztak jelei a' vallási részrehajlásnak, de minden anomaliát rendre útasítani 's kiegyenlíteni képes volt az elnöknek nagy tekintete 's bölcsessége. E' szerint a' népnek választási joga megszünt, 's maradandó, 's magát mindenkor kiegészítendő városi tisztviselőség illy renddel állott fenn:

<i>Választott polgárok</i>	<i>vallás</i>	<i>rang vagy életmód</i>
1 Inczedy György	reformatus.	Táblabíró 's hites ügyvéd
2 Hankovszky András	evang:	tehetős mezei gazda

323. oldal

1838

<i>Választott polgárok</i>	<i>vallás</i>	<i>rang vagy életmód</i>
3 Márféczki András	evang.	mezei gazda.
4 Jakus Pál	evang:	mezei gazda
5 Suták Sámuel	evang:	művész ⁴³⁵
6 Id: Sulyan Jó[z]sef	evang:	tehetős mezei gazda (hajdani biró)
7 Zsiska Mihály	evang:	művész
8 Balint Mihály	evang:	művész
9 Krajecz János	evang:	mezei gazda
10 Molnár János	evang:	mezei gazda
11 Bencs Mihály	evang:	mezei gazda
12 Hibjan Sámuel	evang:	művész
13 Sándy András	evang:	művész
14 Diósy Pál	R. Kath:	művész
15 Hruby Mihály	Ó hitü	mezei gazda
16 Gerliczky János	evang:	mezei gazda
17 Kordován Pál	evang:	mezei gazda
18 Machács Márton	evang:	mezei gazda
19 Hrabovszky Sámuel	evang.	művész
20 Olaji János	evang.	művész
21 Csajka Jó[z]sef	R. Kath.	művész
22 Risko György	Ó hitü	
23 Török István	reformatus	művész
24 Szuchanszky István	evang.	mezei gazda
25 Kovács Pál Faba	evang.	mezei gazda
26 Mányik Jó[z]sef	evang:	kereskedő
27 Eliász Mihály	evang:	mezei gazda
28 Andrejkovics Márton	evang.	művész
29 Török Péter	reformatus	művész
30 Henzsely András	evang:	mezei gazda

⁴³⁵ utólag beszúrva a margóra: „művész (Künstler) helyett jobb lett volna csak egyenesen így írni: mesterember”

<i>Választott polgárok</i>	<i>vallás</i>	<i>rang vagy életmód</i>
31 Gerhard János	evang:	mezei gazda
32 Lakatos György	evang:	mezei gazda
33 Velenczey Ferencz	R. Kath:	hites ügyvéd
34 Jéger Dániel	evang:	más:[od] aljegyző
35 Friderikusz András	evang:	művész
36 Tomasovszky Ádám	evang:	mezei gazda
37 Paulusz Laczo János	evang:	mezei gazda
38 Kovács Ferencz	evang:	Táblabíró 's hites ügyvéd
39 Bartha Sámuel	evang:	művész
40 Babicz Mihály	evang:	mezei gazda

324. oldal

[1838]

<i>Választott polgárok</i>	<i>vallás</i>	<i>rang vagy életmód</i>
41 Kerekréti Andás	evang:	mezei gazda
42 Haczel Antal (hatodik)	R. Kath.	Cs:[szári] k:[irályi] postahívatal birtokosa
43 Zelenyanszky Kovacs János	evang:	mezei gazda
44 Pósonyi János	evang	Szabolcs megyei Főorvos
45 Takács Alajos	R. Kath.	Város sebésze
46 Andrásyik András	R. Kath.	művész
47 Id: Horvát Márton	evang:	mezei gazda
48 Suhajda János		
49 Simkovics Dániel	evang.	művész
50 Tomasovszky András	evang.	mezei gazda
51 Belyus András	evang.	mezei gazda
52 Kobilicz Dániel	evang.	Gyógyszeráros
53 Krajnyak János	evang.	művész
54 Garay Mihály	evang.	mezei gazda
55 Mendek János	R. kath.	művész
56 Augusztínyi Mihály	evang.	mezei gazda
57 Gráf Dániel	evang.	művész
58 Palicz Mihály	evang.	mezei gazda
59 Fedor Jó[z]sef	evang.	kereskedő
60 Kollár Károly	evang.	művész
- Kovács Károly	evang.	Nemesek hadnagya
- Juhász Dániel	evang.	Bor inspector
- Szmoljár Jó[z]sef	evang.	Bor-bíró

Belső tanács tagjai:

<u>Főbíró:</u> Kralovanszky And[rás]	evang:	
<u>Albíró:</u> Trsztyenszky Sámuel	evang:	hites ügyvéd 's megye' esküttje
1 Blahunka János	evang	művész iparos
2 Draskóczy János	evang.	hites ügyvéd
3 Id Juhász Mihály	evang.	művész iparos
4 Marko János	evang.	mezei gazda
5 Domjan Samu	evang reform:	törvénytudó jogász
6 Bodnar Antal	R. Kath:	művész iparos
7 Barzo András	evang:	mezei gazda
8 Regulyi Sámuel	evang.	törvénytudó jogász
9 Sulyan Ádam	evang.	jogász

325. oldal

1838

<i>Belső tanács tagjai</i>	<i>vallás</i>	<i>rang vagy élet mód</i>
10 Enyingi Dániel	reformatus	művész
11 Olah Ferencz	Ó hitű	művész
12 Benedikty Ágoston	evang.	árvák atyja

Oskolába járatást tárgyazó parancs.

Illy parancs vagy inkább figyelmeztető felirat költ már múlt év November 11^{dik} napján T. Borsod megye közgyűlésében, 's közöltetett egyházi előljárókkal. (lásd levéltar 3. 295 számát) Ennek következtében Jo[z]sefy Pál Suptd úr Febr 28 illy tartalmú levelet bocsátott ki az esperességekhez:

„Reményem nem lesz még felejtve, a' mit egyházi látogatásom alkalmával az oskolai oktatás iránt, melly minden elmebeli műveltségnek alapja, és mind a' közönség mind az egyesek jólétének elősegítője rendeltem és meghagytam, úgymint:

1. Hogy Sz. Mihály tajban⁴³⁶ mikor már a' mezei munkák nagyrészt bevégezvék intessenek meg a' szülék, miszerint gyermekeiket minden halogatás nélkül iskolába adják be.

2 Hogy a' lelkészek mint helybeli iskolák felügyelői, mindig tudhassák jár é minden gyermek iskolába, ki már arra való, évenként készítenek a' születtek anyakönyvéből olly kivonatok mellyekben a' 7^{ik} évbe lépett gyermekeket foglalják magokban, s ezeket a' tanítónak adják át, ki az oskolába fel nem hozattakat a' lelkésznek tartozik bejelenteni. Ez pedig a szüléket magához hívatván illy kötelességükre figyelmeztesse 's komolyan intse meg.

3 Gondja legyen a' lelkészeknek arra, hogy akik már oskolába jártak, azt önkényüleg el ne hagyják, vagy mielőtt csak olvasni tudnának a' szülék által el ne vonatassanak, sőt sürgezzék, hogy 11^{ik} évig szorgalmasan oskoláztassanak. Átalán pedig az iskolának gyakori látogatásuk által mind a tanítók mind tanulók szorgalmát edzeni igyekezzék. Nem kételkedem, hogy ezen hivatalos rendelkezéseimet, minden lelkes prédikátor, kinek a' műveltség és a' nép java szíven fekszik, magától is telyesítette, de ismerem egyszersmind azon sok és gyakori akadályokat, mellyek ebbeni sikert gátolnak, tudom, vannak mindenütt némelly engedetlen szülék, kik szép szóra nem hajolnak, ha csak külsőképp arra nem szoríttatnak. Mire nézve éppen jókor bocsátotta ki T Borsod megye azon felszólítását mellyben kijelenti, mennyire óhajta elősegíteni

⁴³⁶ szeptember 24.

a' népnevelést az iskolákban kezefogva 's egyetértve az egyházi renddel és az elő gördülhető akadályokat polgari hatalommal elmozdítani, és már eddigelé milly rendeléseket tett

326. oldal

[1838]

légyen ez iránt. Ennek következtetésében tehát meghagyom néktek T. lelkész urak hogy mind azt, mire ez úttal visszaemlékeztem benneteket, annyival is serényebben és hathatósabbán teljesítsétek, minthogy a' K. K. intézvényekre és V[ár]megye határozásaira is hivatkozhattok. Ha pedig találkoznának ezentúl is olly makacs szülék kik bár maganosan vagy Presbyterium gyűlésében adott intéstekre nem engedelmessékednének, keressétek meg a' járásbeli szolgabírákat, hogy néktek olyanoknak megfenyítésében segítségül legyenek. De a' szolgabíráknak ebbeli tekintete és befolyása csak az iskolai dolgok külső elintézésére való, de a' belsőkre a' tanításra, mint? mikép[p]? melly nyelven? kelljen tanítani ki nem terjeszkedhetik, minthogy ezek az evang: ekklesia és az egyházi hatalom jogaihoz 1791 26 czik értelmében tartoznak. Nem hiányoznak ugyan példák, hol a' megyebeli urak még ilyenekbe is avatkoztak és például a' magyar nyelv terjesztésében túlbuzgók azt akarták behozni, hogy a' káté és szent imádságok is ezen a' nyelven, mellyet a' mellyet szláv és német gyermekek nem értenek taníttassanak. Ez által már a' vallás és erkölcsiség a' nép közt nagy kárt vallana, mert kiki könnyen átláthatja, mikép[p] a' vallási igazságok csak úgy foganzanak meg és gyümölcsözhetnek a' lélekben, ha jól megértetnek, a' mi egyedül a' legjobban értett és az anyanyelven elérhető. Annak okaért gondotok légyen rá, hogy mind az a' mi vallás tárgyaihoz tartozik, anyanyelven előadassék, és ne engedjétek, hogy a' tanítók alacson[y] dicsvágyból, a' kátét és szent imádságokat amugy papagaj módjára elmondogassák olly nyelven mellyet az ifuság még nem ért. Elég tágas mezejök van oskolás gyermekeket a' magyar nyelvben gyakorolni (a' mit semmi esetre nem szabad mulasztani minthogy azt az ország karai és rendei, de a' polgárok saját java is kívánja) fordítások beszélgetések által, vagy a' természet história, földleírás 's efféléknek magyar nyelven előadása által."

Ezen levél bár sok alapos állításokat foglal magában, még is nem kevésbé felizgatta az elméket, legalább figyelmezteté nemzetisedes barátit, melly igen félti a' szlav nemzet mind vallását mind anyanyelvét 's ha bár T Borsod megye a' maga körlevelében egyedül az oskoláztatás szorgalmaztatását pendíté meg, a' gyanakodók útoább mégis külömbféle gyanúsításokra fakadának mind egyik mind másik részről. A következő évek fogják mutatni ennek szomorú következtetésit.

Magyar nyelveni katekizálás.⁴³⁷ Apr. 13^{án} tartatott ekklesiái gyűlés alkalmával a' midőn számadás és tisztujítás

327. oldal

1838

is történt, szőnyegre került a magyar nyelvnek kebelünkbeni honosítása is, és mivel úgy találtatott, hogy ezt az oskolában, és abból már kilépett ifjúságnál kell kezdeni, határozattá lön, hogy a bőjti és nyári katekizációk magyar nyelven is tartassanak. De mikép[p]? ha az ifjak és leányok nagyobb része tót. Indítványoztatott, hogy a lelkész majd magyar, majd tót nyelven adja fel a kérdéseket. De ismét mikép[p], ha lelkész nem tudhatja, ki felelhet így, vagy amugy, és ami több, ha ilyen tarkázás mellett a lelkésznek lehetetlen a gondolatok fonalát megtartani, az ifjúságnak pedig szinte lehetetlen az igazság mibenlétét megérteni. Voltak, akik javasolták, hogy egyik vasárnapon tótul, másikon magyarul legyen a katekizálás. De így ismét igen sokan elmaradnak a templomtól, és amiről múltkor szó vólt, azt a maival nem lehetend összekapcsolni. Így csakugyan a tarkázási mód megmaradt vólna; de illy katekizálás

⁴³⁷ utólag a margóra írva: „Nagy Sámuel írása”

ellen Mikuss Samuel lelkész azonnal a gyűlésben nyilatkozott, miszerint azt nem követheti, és követni nem fogja, kész azonban, ha úgy tetszik rendelkezni, tisztán magyar nyelven katekizálni. A dolog a fentebbi javaslat meghagyásával abba maradt. Itéljen erről a kegyes olvasó.

Gyűjtélék BudaPest városára. Mart. 14^{én} BudaPestre szakadt és köv. napokon is pusztított kegyetlen vízár által megkárosult szerencsétlenekre városunkban is huzamosb ideig tartatott gyűjtélék, melly szép summát hozott be, az akkori országos és ben[n]ünket is meghatott lelkesedés mellett. Ezen célra táncz vigalom is adaték a nagy vendégfogadóban, mellyet Gróf Teleky József Fő Ispán, ki akkor a múlt megyebeli tisztújítás kihágásait nyomozandó, N.[agy]Kállóba utazott, jelenlétével megtisztelt, és Kralovanszky András Főbírónál volt szál[l]va. A' közlekedésnél fogva, melly a szerencsétlen városok felsegélésében országszerte vetélkedett, képzelhető, hogy ezen tánczvigalom is sokat hozott be, de a summa, melly a város által kezeltetett és elküldetett, ez úttal meg nem határozható:

Helybeli lelkészek táblabiráák. Majus első napjaiban Vmegye gyűlésén jelen lévén a helyb. lelkészek, Kralovanszky András Fő, és Trsztyénszky Samuel albirákkal együtt menének a Főispán úrhoz tisztelkedni. A' Főbíró előhozá, mikép[p] lelkészeink jeles érdemeiknél fogva méltók volnának a megyei táblabiráák közé soroztatni. A Főispán azt helyen hagyá, de úgy ha a tisztelt lelkészek nemesek. Mindazáltal mégis, bár nemtelenek, az újonnan elválasztott táblabiráák sorába iktattattak, és

328. oldal

[1838]

más nap a szokott esküt is letették. Nehányszor ugyan törvényesen meghivattak a Közgyűlésre. De nemsokára azon gyanúsítás miatt, mintha a magyar szót a nép közt nemcsak elő nem mozdítanák, de a tótpárthoz is szitnának, kivált miután egyik közülök bizonyos alkalommal úgy nyilatkozott volna, hogy ha ők illy megtiszteltetésre méltatlanoknak tartatnak, töröltessenek ki a táblabiráák névsorából, az óta a szolgabíró által többé a megyei gyűlésekre nem hivattak. De itt meg kell jegyezni, hogy ekkor a tót szellemük által úgy nevezett magyaromania jó magas pólczon állott.

Esperességi és kerületi gyűlés. Jul 15^{én} tartatott helyb. gyűlésben felolvastatván Komáromy József esperes levele, mellyben jelenté, hogy folyó hó 25^{én} RimaSzombatba egyházkerületi, 18^{án} pedig Csanáloson esperességi gyűlés fog tartatni. Ekklésiánk T. Farbaky Daniel, Trsztyénszky Samuel és Soltész József urakat nevezé ki követeknek, olly utasítással, hogy a meghalálozott Fancsali Joob Lajos esperességi alügyelnök helyébe Szirma Bessenyői Szirmay Hugóra szavazzanak, és a néptanítói Seminariumot Ekklésiánk részéről öt részvényvel tíz évre biztosítsák. Ez az Esperességi gyűlés már Szirmay Hugó alügyelnök úr házában tartatott. Itt ami Ekklésiánk az Esperességi pénztárba fizetett 200 Vf. az özvegyi pénztár felsegél[l]ésére pedig 130 Vf-tal járult. Mikuss Samuel, ki eddig aljegyző volt, esperességi Főjegyzővé kineveztetett, és ami nevezetesebb, az agentiale, cathedraticum és kápláni pénztárba fizetni kellett, de több egyházaknál hátramaradt tetemes adóságok felolvastatván szigorúan megvi[z]sgáltattak. A' gyűlés után Szirmay Hugo az egész gyülekezetet pompásan megvendégelte. Egyházkerületi gyűlés nevezetesebb tárgyai közzé tartozik, hogy a jegyzőkönyv magyar nyelven iratni rendeltetett, mind az által annak latin fordítását is még szükségesnek ítélte a gyűlés, határozta egyszersmind hogy a kerületi felsőség engedelmé 's aláírásával ellátott könyvecske nélkül kéregetőket küldeni nem szabad, a' nélkül járók lakhelyökre visszautasítandók lévén; illy könyvecskéket a külföldi academiákra segélyt gyűjtő candidatusok is tartozzanak elémutatni, Superintendens úr aláírásával. Egyébiránt minthogy ezen nevezetes gyűlésnek munkálati külömben is az esperességi és kerületi gyűlés könyvében terjedelmesen olvashatók, ezekkel e lapokat tölteni felesleges volna. Ezen gyűlés alkalmával T. Dráskóczy Samuel Allspán vendégelte a követeket. Említésre méltó még, hogy itt legelsőben hatalmasan

1838

pártoltatott a Seminarium ügye, 's visszatért követeink azt az Ekklesiának hathatósan is ajánlották.

A' helyb. oskolák meghosszabbittatnak. Látván a Ns Ekklesia, hogy a kissebb fiúk és leányok oskolája az évről évre szaporodó tanulók számához képest igen szoros, tekintetbe véve még azt is, hogy Susztek Samuel épülete háztartási tekintetben is igen szoros, eltökélte magát ezen iskolaépületeket meghosszabbítani. A tér deputatio jelenlétében felméréstvé a terv kidolgozása Juhász Mihály helyb. mérnökre bízott, kinek nem annyira az ikeroskola, mint a Susztek úré mellett volt dolga, ahol – mint a levélt.[ár] 3. 299 sz. kötelezvény bizonyítja, egy alkalmas kamrát és pinczét kellett tervezni. Ez megtörtént. Lipniczky Imre helyb. kőműves mester vállalta fel ezen munkát, a falak építését minden kubik öltől öt p[engő] for[intj]ával alkudta meg, a pincze kirakását, vakolását p[e]d 90 Vfon. Tregjár és Nagy urak oskolája napnyugati végében három öllel hosszabbított, és az elsőnél a cseléd szobához szogáló ez előtt kiszedett fal felhúzatott. Susztek Samuel oskolája szintén napnyugati végében 5 ½ öllel meghosszabbított és egy kamra fallal elrekesztetett; mind a két épület végén tűzfal húzatott fel. Majd egyik, majd másik épület mellett dolgoztak, Lipniczky legényei 's munkásaihoz jártak naponként az úgy nevezett porádkosok, az az evang. hiveinktől ház rendiben kiküldött cselédek. Mindjárt oskolai közvi[z]sgálat után alkura lépett a Ns Ekklesia kőműves[ekkel] és ácsmesterekkel, kik azonnal a dologhoz is hozzáláttak. Ács mester Szakács András az egész munkát 155 Vf vállalta fel és végezte. Jóllehet pedig ezen mesteremberek szoros vinculum alatt arra voltak lekötve, hogy August. végéig az egész munkát végezzék be, az mégis csak Septemb. végén készült el. A' leányok két tanítója nem tarthatott leczkéket; Nagy Samuel ped.[ig] az udvaron tanította néhány tanítványait. Minthogy ezen építés körül igen gyéren volt valami felvigyázás, éppen nem kiméltettek az Ekklesia materiáléi, de a mész, téglá, fa 's efféle, mikor lehetett, szél[lyel] hordatott. Képzeltetni itt a' kárt, mellyet Ekklesiánk vallott. Susztek Samuel épületében a pincze, a már említett terv szerint csináltatott, és mikor már majd félig volt kirakva, látni lehetett, hogy abból nem pincze, de csak keskeny zug lesz. Azért a már egyszer összerakott kövezetet széjjel szedni kellett, és új pincze gödör ásott; amelly kár miatt ismét pótolni kellett a kőműves munkáját. És így a többi közt ez a munka sem esett jutalmasan. Ha csak valóban jutalmazta volna magát. De a' hosszú iskolateremek kivált téli rövid és homályos napokon nagyon

330. oldal

[1838]

sötétek, és főképp az a rész, hol ablak nints és nem alkalmazható. Illy sötétek pedig Susztek és Nagy Sam.[uel] urak oskoláik. Még boglyák is hozattak be minden oskolába, attól tartva, ne hogy a gyermekek a nagy teremben fázzanak, de ezen boglyák eddigelé aligha fűtettek 's hasztalan állnak ott. Mind e' mellett mégis, ha a nyári hónapoknak mezei munkáikat mentőleg felvesszük, amikor az építés körül lehetetlen vala felvigyázni, ezen iskola hosszabbítással Ekklesiánk egy igen szükséges munkát tett.

Farbaky Daniel lelkész szállása. Jul. napjaiban folyamodott ő a Ns Ekklesiához azon kérelemmel, hogy a mennyiben szállásának napnyugati része igen silány és terméketlen homokból álló, a szállással ejszakrúl határos közös pázsitból lehetvén azt cserélni; méltóztatnék a Ns Ekklesia ezen ügyét a Ns tanács elibe terjeszteni, 's megkérni, hogy azon sivatag homok helyett az említett pázsiton szintolly darabföldet az ő részére kiméretni sziveskednék. Ezen kérelmét a Ns Ekklesia méltatván annak tovább vitelét az ügyelnökre bizta. A' folyamodás a választott közönség elibe terjesztetvén ez a kért földek át cserélését elfogadni 's végre is hajtani sziveskedett. De a dolog ezután is nem kevés kérés 's unszolással járt. Végre a várostól kiküldetett Hudatsek Pál mérnök egy biztossággal, mellynek tagjai voltak Haczel Antal,

Jármy Menyhért, Galánffy János 's ekkor a föld felméréstvé annak rende szerint a' lelkésznek átadatott. Ezen kedvező körülményt ő a Conventben felhozván, kéré a Ns Ekklesiát, hogy szállásának ezen új részét a hivek által körülárkoltatni méltóztatnék. Amire az Ekklesia szintén hajlott 's határozta, hogy egy úttal a másik szállás is körülárkoltassék. E szerint a kirendelt napon a nép kimenvén mintegy négy nap alatt minden végre hajtattott. Óh ha ez az ösi kész szolgálat, illy közredolgozás, a minő itt emlittetik, nálunk még most is létezne, a sok reparálás, építés melletti kölcségek mennyire szállnának alabb, mennyire növekedhetnék az Ekklesia tőkéje, melly már olly sokszor saját kezünkkel megteendhetőkre is fordittattott. Vagy aki kézi munkát tenni nem akar, nem tehet, ha aránylag másokkal pénzben pótolná, milly sokat tenne ez az Ekklesiának külső és értéki virágoztatására.

Deutschman⁴³⁸ bécsi orgonacsináló, Ki Debreczenben készített orgonát harmonikával, orgonánk megnézése, és ha lehetne, ah[h]oz illy harmonikának hozzáillesztése tekintetéből, a' Ns Ekklesia költségén Octob. 26^{án} jött ide, megnézte az orgonát, 's több hibákat fedezett fel rajta, 's azt állítá, hogy igen régi mód

331. oldal

1838

szerint van csinálva, azonban, ha tetszene ígért harmonikát is elkészíteni száz ezüst ft. de ezt az Ekkleisa sokal[1]ta. Ennek fáradságáért adott az Ekklesia húsz ezüst ft. és neki 's emberei számára jó ebédet a nagy vendégfogadóban, hova még ketten tanítóink közzül is vele küldettek. Minden itteni dolga csak az volt – mert haza sietett – hogy felmérte a harmonikának való helyet a positivumon, és azt a tanácsot adá, hogy az Ekklesia senki által ne igazittassa, mert belső szövevényes alkotását a reparáló igen kön[n]yen összezavarhatná, 's még inkább el is ronthatná. Soha tám egy mester illy kön[n]yen nem jutott pénzhez, mint ez: pedig, mint alabb látni, az orgonát mégis kellett reparáltatni.

Templomrablás. Decemb. 10 és 11^{dik} közötti éjszakán vásár alkalmával megraboltattott templomunk. Reggel Mikuss Samuel és Hibján Sam.[uel] gondnok voltak elsők, kik ezt észrevehék 's bemenvén látták, hogy az oltárrul a négy gyertyatartó eloroztatott, az oltáron volt kehely 's ciboriummal együtt, a kiesett gyertyák a földön. E szokatlan látványon mindnyájan, kik utóbb a templomba jövének, elborzadtak. A templom napkeleti bal szegletén lévő ajtókon, mellyeknek egyike nyitva maradt, ment be a rabló, azokat nyitva tárva hagyá maga után. Mindenek ugyan, amik hibáztak, mintegy hat nap mulva visszakerültek a felső temető mellett egy zsákban megtalálattván a paplakba hozattak, de összetöredezve 's karczolva. A rabló azt vélvén, hogy tiszta ezüstműből valók azon templomi szerek, miután azt találta volna, hogy mindazok csak beüzüstözött sárgaréz, visszavetette. Azonnal előidéztetett a bádogos, ki e' munkát legalább olly rövid idő alatt elkészítendő fel nem vállalván, Smogrovits Kristóf ezüstmivesre bizatott ezeknek kiigazítása és kifényesítése olly feltétel alatt, hogy a bekövetkező Karácson[y] ünnepe az oltáron készen álljanak. A mives elkészítette a munkát 60 Vf: és a gyertyatartók Karácson[y] első ünnepe az oltárra felállitattak. Már ez előtt Dec 16^{án} tartatott gyűlésben igen sajnosan vétetvén ezen történet határozattá lón, hogy aki a rablót felfedezendi a Ns Ekklesiától kap 50 Vf jutalmat, ami azonnal a templom előtt a népnek tudtára is adatott, de a tolvaj ki nem tudódott. Egy vasárnap esett közbe az alatt, míg ezen oltári ékesítvények hiányoztak, milly pusztá volt a szent oltár, azt sajnosan érezék sok hivek; annál nagyobb öröm virradott fel reájok Karácson[y] első innepén, midőn a vissza állitott és fényesebb gyertyatartók világát látták. Alkalmassint ekkor ajándékozta Ekklesiánk a Hugyai és Geszterédi fiókegyházaknak a már itt régóta használatlan négy oltári fagyertyatartót, és a ládából a már hasznavehetetlen selyem kendőket, olly móddal, hogy ezek a két

---

⁴³⁸ Jacob Deutschmann (1795–1853)

1838

Ekklesia közt egyformán felosztassanak. Ez meg is történt és azóta a fiókegyházak ezeket istenitisztelet alkalmával használják.

Ostyasütés. Ez már néhány évvel ez előtt Ekklesiánkban végkép[p] eltöröltetett; de utóbb tapasztaltatott, mikép[p] Evang. hiveink a nép közzül sokan a helyb. R.Cathol Kántorhoz járnak 's töle megszenteltetett ostyákat vásárolnak, sött még az orosz kántortól vett ostyával holmi betegségi, hideglelési 's efféle babonáságot is üznek. Illy ros[s]z szokások elhárítása tekintetéből Karácson[y] előtt felterjeszté Kralovanszky András felügyelő, miszerint tanácsos lenne az ünnepekre ostyát süttetni inkább nálunk, hogysen a papista kántortól vegyenek hiveink. Ezen indítvány, minthogy csekélységnek látszott, csak mintegy négy öt presbyter jelenlétében történt, 's kevés rostálgatás után el is fogadtatott. Ns Kováts Ferenc presbyter vállalta fel ezen ostyasütést az Ekklesia tartozván adni lisztet és fát. Ez így is történt. De jóllehet ezen környülmény a templomba a népnek megmagyaráztatott az újonnan megrendelt ostyának nem volt kelete. E dolog utóbb a presbyterium elibe kerülén nyilván 's szigorúan rosszaltatott az egyszer elfogadtatott elv mellett kelletvén az Ekklesiának maradni. De a tett költség csakugyan az Ekklesiaé maradt. A felmaradt ostya a templomba küldetett úrvacsorabeli használás végett. A Kathol. papnak megiratott, hogy Kántorjának tiltsa meg az evangel. házakhoz ostyát küldözni, vagy azokkal babonát üzni. Ezért sok szóvita volt; jóllehet némelly bigot evangélikusok ostya nélkül nem ülhetik meg a Karácson[y]t 's abba valami lényegest keresnek, azért még sem kell az elvtől elállani, és a költséggel járó ostyasütést behozni.

Faizás. Decemb. hó utolsó napjaiban a faizás tárgyában a helyb. Ns tanács határozá, hogy csak a házzal bíró lakosok kaphatván fát az erdőből, a helyb. lelkészek és iskolatanítók, minthogy a városban tulajdon házuk nints, és mivel polgárlevelet sem váltottak, az ezzel járó előjogban nem részesülhetnek. Ezen határozat egyházunk belső hivatalnokai közt nem kevés neheztlést és elégtelenséget szült, minthogy mindedig a faizás használatában valának. A felügyelő 's ekkor főbíró eb[b]eli végzést bejelenté az oskolai gyűlésben, minek hallatára igen nyughatatlan szívvvel oszlottunk el sokáig részint panaszkodván részint tanácskozván, mi lépést tennénk. A dolog egy ideig abba maradt. Végre éppen Karácson[y] ünnepe előtt mindegyikünknek küldetett egy egy szám, mellyet senki el nem fogadott. Következő évben már két két számot kaptunk, és később ismét előbbi modon részesítettünk e' közhaszonban.

K. K. Intézkövény. Ö.cs.k. Felsége a f.[olyó] e'[v] octob. elsején

1839

Kiadott legkegyelmesebb Királyi rendeleténél fogva parancsolni méltóztatott, hogy minden kéziratokban, mellyek mind a két vallástételü Evangélikusok hitbeli tárgyait foglalják magokban, midön azok sajtó alá küldetnek, mindenkor a vallástétel is, mellynek használatára szolgálandanak, világosan megneveztessek. Költ Budán Octob. 30^{am} 1838. Tarka vegyületben váltják fel egymást a képnek itt élénk, ott halavány szinei az életnek ezer alakú változásait utánozva majd árnyéklatba sötétülnek össze, majd ismét világos fényben sugároznak szét; illy különbféleségben is szép 's czélszerű egészset varázsolnak a szem elibe, melly ha müértőleg képes illy vegyületből a mester ábrázolásait kiérteni, égi gyönyört élvez: darabolt az élet pályája is, hol nevezetesebb, hol minden napi ösvényen vezet benünket, 's nagy böltesség van abban, tudni az élet különbféle történeteiben a viszontagságokat az örömmel összeegyeztetni 's kibékéltetni.

Anyakönyveink magyarul. A nemzetesedés és magyarodás buzgó barátjának itt azon örvendetes környülményt jelentjük, hogy ezen évtől kezdve mind a három rendbeli anyakönyveink már magyarul iratnak. Mihelyt ez iránt legkegyelmesebb kir. rendelet jött, a' helybeli lelkészek nem is vártak további utasítást az rovatok feliratára nézve, melly bár egyformaság tekintetében igen szükséges, kezeinkhez mind eddig nem került. Nevezetes e' helyen, hogy ugyan ezen évtől kezdve a helybeli lelkészek minden anyakönyvi kivonatot, meghagyván a lényegest, amint az eredetiben van latinúl, már magyar nyelven szokták kiadni. Ami oda mutat, hogy legkissebbé sem vonakodtak a magyarodás dolgában minden olly lépést megtenni, melly a pastoralis prudentiával megférhető.

Báró Pronay Sandor főfelügyelő halála, melly Febr 5^{én} törtévé a másod főfelügyelő Szirmay Adám Ö nagysága az egyházkerületekhez intézett körlevelében (lásd az Esp. Kerül. j. k) felszólítá azokat az illő gyásztisztelet tartására. Minek következtében a Superintendens e' végre bizonyos vasárnapot szabott ki; de e' gyász ünnepély nálunk csak April. 21^{én} Jubilate vasárnapon ületett meg. Ez alkalommal az oltár és gyertyatartók a' szószerék és orgona czifráb[b] részei fekete posztóval, részint fátyollal valának bevonva, egy halotti közönséges és ezen alkalomra különösen Farbaky Dániel lelkész által készített aria eléneklése után Mikuss Samuel lelkész tartott gyászbeszédet Példab. 10. v 7⁴³⁹ ezen mondatból: az igaznak emlékezete áldott. Az e' szerint megürült főfelügyelői hivatalra jelelő szava-

334. oldal

1839

zatok Jun. havában gyűjtettek. A mi Egyházunk ez úttal Szirmay Adam Septemvirre szavazott; de miután különösen a Pesti Esperességből az a hir szárnyalt, miszerint Gróf Zay Károly Urra legtöbben adják szavazatjokat, ami Ekklesiánk is utóbb Ö Mltgra adta szokott két voksát, ki is 1840 Septbr. havában főfelügyelőül kineveztetett.

Helyb. Ekl. gyűlés. Febr. 10^{én} felterjeszté Kralovanszky András ügyelnök, mikép[p] a téli vi[z]sgálat alkalmával az tapasztatott, hogy a kissebb oskolákban sok szegény tanulók magyar könyvek hijány amiatt az olvasásban elő nem haladhatnak. Melly aggodalmas környülményt szivére vévén a Ns Ekklesia illy szegény sorsu szüléktől származottak részére száz magyar graduált, 15 nagy és 50 kis magyar kátét, 25 darab latin colloquiát határozott megvétetni, jóllehet e' féle szükségre, amint már e' lapokban fentebb megjegyeztük, volt és van bizonyos alapítvány és e' könyvek rövid idő mulva, midön az ügyelnök Posonyban járt, onnét meghozattak, beköt[t]ettek itt helyben, és egy rész a szegények közt kiosztatván, a többi idővel szinte az oskolák hasznára fordított.

Egyházi tisztújítás. Miután Kralovanszky András úr mind ekkles. mind iskolai inspectorságrúl levél által lemondott volna, Mart. 25^{én} tartatott számadás bevégeztével az ügyelnöki hivatalra többen jeleltettek, úgy mint Kralovanszky András, ki akkoron nem volt itthon, Ns Kobilicz Daniel, Blahunka János és Ns Trsztyénszky Samuel. Voksok többségével Blahunka János választatott el, de e' megtiszteltetést elfogadni sokáig 's többszöri felszólításra is vonakodott, míg végre semmi módot nem látván attól megmenekedésre, elvállalta. Oskolafelügyelőségre is több urak megkérettek: Posonyi János Megyei Főorvos, Dráskóczy János, Kováts Ferencz, Galánffy János, Juhász Mihály mérnök és Trsztyénszky Samuel, kik közül Ns Dráskóczy János szavazat útján választatott el. Gondnok lett Habzsuda István. Nem felejthetjük, mikép[p] ez alkalommal szinte mindenek, kik iránt az Egyház bizodalmat mutatott, a hivatal elvállalásától idegenkedtek, 's a tisztújítás szerfelett nehezen ment végbe.

⁴³⁹ Példabeszédek 10:7. Az igaznak az emlékezete áldott, de a bűnösök neve semmivé lesz.

Tüzkármentesítő intézet városunkban. Ennek alap szabályai Mart. hó 29^{én} T. Inczedy György polgármester által közzététettek, minthogy pedig ezen a levélt. 3. 305. sz. a. olvashatók, itt elég leend ezen intézetnek csak rövid fogalmát adni. Áll a kölcsönös biztosítás abban, hogy minden ezen városba megéghető épülettel bíró lakos kötelezi magát arra, hogy ha valamelyik lakos társának szerencsétlen tűz által épülete leégne az épületébe vallott kára kipótolásába tehetsége szerint részt veszzen olyan mértékben, amennyi a megégett épület árából felosztva a'

335. oldal

1839

városi minden épületekre esne egy egy lakos épületjére annak értéke szerint, az az p.[éldának] o.[kárért] ha leégne egy ház, mellynek értéke 500 f. a többi városi épületeket egyre másra egyenként 500 fkat érőnek tévén fel, az épületek mostani száma szerint esne egy 500 f. érő épületre 15xr, 100 ft. érőre 3 xr ezer ft érőre 30 xr., de semmi esetben a segedelmező épületei árának tized részénél többre nem mehet. Ezen, amint látni, igen helyszerű és hasznos intézkedés létre jött és eddigelé is már sokakra üdvös volt. Minden leégett ház azóta törvény következtében cseréppel fedetik.

Botto László búcsuvétele. Ezen segédpap miután három évet itt eltöltött vólna, April 14^{én} a Presbyteriumba lépett 's kijelentvén, hogy itt létének határ ideje már lefolyt, 's ő búcsút vesz az Ekklesiától, melly nyilatkozása szivörömet elfogadtatott, 's úti kölcségül neki 50 Vf. rendeltetett. Csak egy hét mulva kelle vala néki a templomban a gyülekezettől elbútsúzni, de ő ezt azonnal vasárnap délután tevé meg, és személyességre terjedő beszédet tartott, melly utóbb közhelyen is ros[s]zaltatott. Senkitől el nem bútsúzott és így a neki szánt 50 f is itt maradt. Született ő T. Gömör Megyébe kebelezett Hruszó helységében, atya Botto János ottani lelkész, anyja Kellner Maria, miután hon az elemi oskolát bevégezte Lőcsei azután Selymeczi,⁴⁴⁰ végre Eperjesi tanodákban folytatá oskolai pályáját. Mint Eperjesi tanuló jött ide segedül innét az attyához tért vissza, ahol egy ideig ismét segéd, utobb Jozéffy Pál Superint úrnal szinte segéd, míg végre 1841^{dik} Majus havában Rozlozsnára⁴⁴¹ rendes pappá hivatnék meg.

Nyomba büntető hatalom. Felsőbb tudomásra jutván hogy a gonoszságok nemei ezen megyében naponként nagyobb fokra hágnának, a gonosztévőknek nyomba[n] felakasztással lehető megbüntetésére ezen megyének is hatalom adatott, mellynek leírását lásd a levélt. 3: 306. Ezen felsőbb parancsolat a közönségekkel és lelkészekkel közöltetett és April 21^{én} a szentszékről rövid magyarázattal kihirdettvén, azon felül még a templom előtti körül is főbiró által közzététetett. Sokan azon megrémültek, kivált midőn a város végén több helyeken e célra oszlopok kiállítottak ezen felirással: nyomba büntető hatalom. De legborzasztóbb volt látni néhány hét mulva Berczelről ide hozatott négy zsiványt, kik piacunkon kipányvázva egész éjszakán strázsáltattak, és másnap Kállóba vitettek. Egyebbiránt nálunk semmi effele borzasztó példa magát elő nem adta.

Templom fedetési előkészületek. Mart. 27^{én} felolvastatott az Ekklesiái épületek megvi[z]sgálására kinevezett küldöttség véleménye, melly így nyilatkozott, hogy mielőtt a templom fedeté-

336. oldal

[1839]

séhez lépárnék egy ügyes ácsmesterrel kellene az egyházi épületeket meg nézetni; mire Povolny Debreczeni építőmester meghivatott, ki legelébb az alsó paplakot megtekintvén azt az ítéletet hozá, hogy már igen alászáll[lt] és igen érezni a szobákban földszagot, 's igen szükséges lenne az épületet felemeltetni. Azután Kollman Samuel épületét egészen ros[s]znak találván

⁴⁴⁰ Selmecebánya

⁴⁴¹ Hámosfalva (1897-ig Rozslozsnya) Rozložná, Szlovákia

egy újnak felépítésére mutatott tervet. A templom fedetése tárgyában is előlegesen némely jegyzeteket tett, 's ezért a ns Ekklesia őt két arannyal megjutalmazta. Máj 13^{án} a templom új fedele árjegyzékének kidolgozására egy biztosság neveztetett ki; de Pestre menendő Kobilicz Daniel úrra bizatott egyszersmind a Povolny⁴⁴² tervét vélemény adás végett Polák és Hilt⁴⁴³ pesti építő mesterekkel közölni. Jun. 2^{án} az a kérdés forgott fen:[n] mivel fedettség be a templom? a presbyterek ebben meg nem egyezhettek, rézzel e', vagy vaspléhhel, Schiefer kövekkel⁴⁴⁴, vagy cseréppel? A Schiefer iránt levél által megtudakoztatott Péczely József Debrecz.[eni] oktató, ki azt adá válaszul, hogy akarmivel inkább, mint az említett kövekkel. Így ez végképp elmaradt. Egerbe menendő Balla Sam.[uel] presbyterre bizatott az ottani vaspléhhel fedett templomot megnézni, és annak költségei felől tudósítást hozni. Ki is Polereczky Alajos érseki ácsmestertől írást hozott magával. April 29^{én} pedig érkezett ide Duchon János Tokai ácsmester a templomot megtekintendő. Még ez évben több izben is ezen tárgy felett tartattak tanácskozások, de semmi elhatározott lépés nem tétetett. Az 1840^{dik} év Mart. 15^{én} újra az a kérdés jött a szönyegre: mi anyaggal fedettség tehát a templom? Ajánltatott Bozóky István kércsi kastélyának megnézése mellynek fasindeles fedele valami mégéghetlen mázzal van a tűz ellen biztosítva, oda tehát ismét egy Deputatio küldetett, melly olly jelentéssel jött, hogy abbeli máz nagyon költséges. Ugyancsak Mart. 15. Juhász Mihály helyb. mérnök benyújtotta a maga fölvetését, mennyibe kerülne a rézzel és mennyibe a pléhheli fedetés az illető mesterek fizetésével együtt, mi is tudomásul vétetett. Legtöbben ohajtották a templomot rézzel fedetni, és jóllehet ez több mint 20,000 Fra rúgván töképeznek 's erőfelettinek találtatott, mégis oda hajlott a Presbyterium, hogy mindjárt a helyszinén mindnyájan ajánljanak bizonyos summát. Az aláírási iv így hangzik: Alúirtak, azon esetre, ha templomunk fedele rézzel fog fedetni lekötelezzük magunkat azon építkezési költségek potlására legfellyebb egy 15 napok alatt a rézzel való fedetés meghatározása után az alabb beirt summákat szóbeli rövid per utján leendő exequaltatásnak terhe alatt a Ns Ekklesia pénztárába befizetni: Melly ivre 36 jelen volt tag írta magát alá és körülbelöl hétszáz 60 ft ezüstben felajánlott. Aztán készítették a lajstromok, Jul. havában

337. oldal

1839

házonként gyűjtettek e' célra kegyes ajánlatok, mellyek, mint a laistromokon látni 6415 Vfkat tevének. Az itt említett Summából csak igen csekély rész jött be valósággal az egyház pénztárába. Ezek után már a tanácskozás egészen más és új irányt vön. Több okoknál fogva a templom csak cseréppel fog fedetni: ez volt kimondva, a torony pedig rézzel, de úgy hogy ennek falai fellyebb emeltetvén az eperjesi torony mintájára folyosó is legyen. August 2^{án} a cserép megszerzése tekintetében mikép[p] kellene legjobban intézkedni? A Presbyterium legjobbnak legjutalmasabbnak látta a cserepet maga kölcségén és önfelvigyázata alatt készíteni, a szükséges agyag megszerzése bizatott Inspector és curator urakra, e mellett a Ns városi közönség megkéretni rendeltetett, hogy a cserepégető kemenczét és két szint engedné át az Ekklesiának, ami meg is engedtetett. Ekkor Jul. és August. hónapjaiban egymást érték a templom 's torony pingált rajzai: Montay helyb[eli] ács, Lipniczky Imre helyb. kömives,

⁴⁴² Povolny/Povolni, Powolni Ferenc (1777–1847) építőmester

⁴⁴³ Pollack/Pollák Mihály (1773–1855), Hild József (1789–1867) a magyar klasszicista építészet nagymesterei

⁴⁴⁴ palakó

Duchon tokai ács, Barta József N[agy]váradai ácsmesterektől.⁴⁴⁵ Ez utóbbi jártasságát szép bizonyítványai által leginkább kitünteté. Hosszas tanácskozásnak az lön eredménye, hogy a torony az eperjesinek mintájára építtessék egy folyosóval vasból, hogy az éji örök a veszélyt könnyebben láthassák, de Bartával még semmi szerződés nem kötöttén jó utikölcséggel haza bocsátatott. De a dolog egészen más folyamatba jött, miután kimondatott, hogy a tornyot abba kell hagyni, és mindenek előtt egyedül a templom tetejéről gondoskodni. Így Ekklesiánk egy új raiz és tanácsadás végett folyamadott Holecz András miskolczi mérnökhez és Szatmárba[n] lakó Vaiszhoz is irt cserep iránt. Ezen rövid de hiv leírás csak vázlatban adja elő azon nevezetesebb tanácskozások[at] és lépéseket, mellyeket Ekklesiánk 1839 és 1840^{dik} évben tett a templom fedetés ügyében, de az olvasó már ezekből is okúlhat. Folytatását ezen tárgynak lásd 1841^{dik} és köv.[etkező] évben.

Novák Samuel segédpap jövedele. Ő már ennek előtte, mint eperjesi tanuló gyűjte tanyáinkon az eperjesi collegium részére életet, már ekkor is sok házaknál ismeretséget szerze magának. Midőn hallotta volna, hogy caplánunk bútsút vett tőlünk, ide sietett, és mint albizans⁴⁴⁶ jött Junius 3^{án} csakhamar predikálásra hivatott fel, 's szép vagy inkább tetszékeny magatartása és erős hangja tetszést nyert. Jóllehet pedig a magyar nyelvben egészen járatlan volt, mégis Jun. 22 Káplánná meghivatott, de azon feltétel alatt, hogy fél eszt[en]dö mulva magyar nyelven is szolgáljon. Ő a meghívó levelet illy feltétel alatt elfogadta, de három év alatt legkissebb functiót sem végzett magyarul. Jun. 29. Lőcsén, közvi[z]sgálat alkalmá-

338. oldal

[1839]

val felszenteltetett és Jul 21. Ekklesiába beiktattatott. A' Felszentelési Költség 50 ezüst ftra rúgott. Novák Samuel szül Tarnóczon⁴⁴⁷ Liptó V[ár]Megyében 1816 Maius 20. Attya György mészáros, annya Sztrako Susanna Attyának kora halála után annya gondviselése alatt növekedett fel, 's oskoláztatott otthon egész hét évig. Onnét Késmárkra küldetvén a nyelvészeti és szókötési osztályban négy évet töltött el; aztán 1832^{ben} a S.[ajó]Gömöri muzákat látogatta meg, mellyeknek kutacskáiknál⁴⁴⁸ a Szónoklati és Költészeti pályát végzé. Végre a tudományokbani tovább haladás tekintetéből Eperjesre költözött, hol a böltsészeti és hittani tanulmányokat 1838^{ban} bevégezte 's szülőhelyére tért vissza és Sz.Péter⁴⁴⁹ helységében rectori hivatalt egy évig viselt. A Tiszamelléki Superintendencián vi[z]sgálat alá vetette magát 's engedelmet nyert albizálásra, mellynek folytában a Nyiregyházi Ekklesiánál segédpapul tartatott meg.

Gyakori men[n]yköütés. Nevezetes, hogy ezen év Jun. és Jul. hónapjaiban a men[n]yköcsapások igen gyakran történtek. Jun 1° napján a Sárkány utcán egy men[n]yköütött ház leégett. Sulyan Adam malmánál Jun. 4^{én} Takács András juhász húsz darab juhaival, úgy szinte Jun. 5^{én} Debrecz[enben?] Marko János fija agyonsújtatott, a vele volt egy fiú és három

⁴⁴⁵ utólag besúrva a lap aljára:

„Montai Istv.[án] Kétszeri toronykép és tpl. fed rajzért fiz: 12 f 30 Vf

Lipnéczy Imrének torony kép fiz 20 Vf

Duchan Jánosnak kétsz. tpl. fed. előrajzért. fiz 27 f 30

Barta Jozsefnek tervkészítésért fiz. 50 Vf

Povolnj Ferencz Debr. ács mesternek 22 f 30: Polereczky Alajos Egri uradalmi ácsm. mennyit?”

⁴⁴⁶ albizálás: „Minthogy a protestáns prédikátori hivatalra készülő ifjak legtöbbsnyire szegény szülék gyermekei, azért ezeknél régtől fogva szokás vala az albizálás, azaz egy albumnak vagy tiszta papirosú emlékkönyvnek, melybe az adakozók írják neveiket, vivése mellett a magok vallási felekezetökbélieknél országszerte segedelem kérése.” Lásd Albizálás erdélyi városokban és falvakban Kiss Sámuel enyedi diák gyűjtötűta 1797 Kísérő tanulmánnyal közreadja Tonk Sándor. Szeged, 1991. *real-eod.mtak.hu/2988/1/PH_IX.pdf* 2017. 07. 07.

⁴⁴⁷ Tarnóc, más néven Liptótarnóc/Liptovský Trnovec

⁴⁴⁸ A településhez tartozó Istenhegy tövében levő „Szent-kút” messze vidékről vonzotta ide a köszvényeseket.

⁴⁴⁹ Nógrádszentpéter/Pötor, Szlovákia

ló megsebesített. Jul 23 pedig Orosról jött leány szinte agyon csapott. Több hasonló szerencsétlen esetek is fordultak elő, de nem a mi határunkon. Szerencse, hogy a men[n]ykö templomunkhoz nem közelített, különben a már régóta szét szakadt villámhárító azt el nem háritotta volna.

Esperességi és Kerületi gyűlés. Amaz Jul 11^{én} N.[agy]Károly városában, ez p[e]d[ig] ugyanazon hó 17. Kassán tartatott. Az Esper. gyűlésre Ekklesiánk részéről valának kiküldve Mikuss Samuel lelkész, Ns Dráskóczy János és Soltész József, az egyházkerületire pedig a két elébb említett tag, azon utasítással, hogy a meghalálozott B. Pronay Sándor g[ene]ralis Inspector helyébe Szirmay Antal Ö nagys. szavazzanak, a koordinációban tett észrevételeket érvényesékké tenni igyekezzenek, különösen pedig azt, ami más alkalommal és többször megpendített, az úrvatsorájánál divatozó offertoriumnak az egyházak és lelkészek közt leendő egyezkedés általi eltöröltetését pártolják. Mennyi mindezekből nyert légyen helybenhagyást, azt Esper.[ességi] Kerül[et] j. k. mutatja. Már a' Kerületi gyűlésnek, melly a városháznál és egy feszület körül tartatott, határozati ide nem tartoznak.

Kegyes adakozás. Ez Egyházunkban, de Kerületileg is három szerencsétlen evang. Ekklesiára vala rendelve: úgmint Trencsin M[e]gy[é]be kebelezett Láz ev. Közönségre, melly az üldözés idejében

339. oldal

1839

igen sokat kiállott 's végkép[p] elszegényedett; továbbá a tűzvész által megkárosodott 's minden Ekk. épületeitől megfosztatott Riszdorfi⁴⁵⁰ egyházra, és szinte tűzvész által vég inségre jutott Polichnoi⁴⁵¹ ev. Közönségre, nem különben még a váci tébolyodottak intézetére is tartatott nálunk gyűjtelék, mellyből kész pénz 's élelembeliekből bejött 315 Vf, amelly summa osztán arra megbizott választmány által négy részre osztatott, az intézetre 50 f Riszdorfra 100 f Lázra 100 f Polichnóra 65 f melly pénz 1840 April 29^{én} Toltsván tartatott kissebb esper. gyűlésre elvitetett és Komáromy Jó[z]sef esperesnek átadatott.

Főpásztori levél fordításban.

A' Nyiregyházi Evan. Ekklesiának Istentől kegyelmet békét és áldást igaz szivből kíván Jozéffy Pál a Tizamelléki Evang. Ag. hitv. Ekklesiák Superintendense.

Igazgatásomra bizott Evang. Ekklesiák javáróli szives gondoskodásom, mellyre engemet tisztem 's lelkiismeretem kötelez, arra késztet egyszersmind, hogy ezen Ns Ekklesiának egy nagy fontosságú tárgy iránt véleményemet kijelentvén szives intés[emet] és kérésemet előterjesszem. Vajha ezt az Ekklesia jó szivvel fogadná, amint igaz 's tiszta szivből származott is. Hallám, mikép[p] oskolatanítóitok közzül ketten azzal ditsekvének, hogy oskolaitokban a magyar nyelv ismerete mindenkép[p] 's ollyannyira terjesztetik, hogy már a kissebb osztályokban is nem csak egyéb tárgyak, de még a vallás is e nyelven tanittatik, bár még az apró gyermekek nem értik. Ez olly különös vala előttem, hogy meg sem foghattam, és az iránt a' helybeli lelkész uraktól bővebb tudósítást kívántam. Ők legjobbnak találták egyenes és világos válasz helyett, illy czimü oskolarendszert hoz[z]ám felküldeni: a Nyiregyházi Evang. A. V. köv. Ekklesia oskolájának tanítási rendszere. Ebből láttam, mikép[p] nem csak a grammatikai és donát osztályaiban magyar katekismus Risz Pál szerint és erköltsi tudomány adatik elő; de az alsóbb olvasó oskolákban is: Luther Márton kissebb katekismus első része magyarul és tótul. Sz.[ent]írásból igék, éneklés magyar és tót nyelven, imádságok magyar nyelven, fél hétig magyar, fél hétig tót nyelven. Leányok oskolájában is: Hitvallás oktatása Risz Pál szerint, erkölcsi tudomány s.[a]t. magyar nyelven. A' két elemi oskolában imádságok magyar és tót nyelven és Sz. írásbeli mondások magyar és tót nyelven.

⁴⁵⁰ Riszdorf/Ruszkínócz, Szlovákia

⁴⁵¹ Polichno (később Parlagos), Szlovákia

Engedjétek erről véleményemet kimondanom, 's halljátok azt figyelmes előítéletektől el nem fogúlt szívvvel. Ne hogy tám valaki engem a magyar nyelv ellenségének tartson, előre bocsátom abbéli nyilatkozásomat mi szerint én ezen nyelv tudását igen szükséges és hasznosnak állítom,

340. oldal

[1839]

kivált olly tót helységekb, mellyek a szomszéd magyarokkal naponként közlekedésbe és kereskedési összeköttetésbe vannak, de atalján azért is, mivel az ország rendei ezen nyelvet minden közhivatalok 's ügyekben diplomatikai fényre emelvén törvényesen megerősítették, aminek minden jó hazafi tisztelet[te] és engedelmességgel hódolni tartozik. És valóban felette hibáznánk, ha rajta nem lennénk, hogy gyermekeink ezen nyelvben szorgalmasan gyakoroltassanak, mert majd azok is, kik a közhivatalok viselésére egyébiránt ügyesek 's jól elkészülvék, a magyar nyelv nem tudása miatt nem lesznek alkalmaztathatók. Azért magam is e' nyelv tanulását mindenütt, különösen Tiszólczi Ekklesiámban ajánlom, sürgetem, 's lehetőségig előmozditom. Tanúljanak az oskolás gyermekek nem csak olvasni, de szavakat, mondatokat beszéleteket magyarul, fordítsanak egyik nyelvből a másikra, tanit[te] assanak az erkölcsi 's természeti historiák, a földleírás 's e' félek magyar nyelven, itt elég alkalmunk lesz abban magokat gyakorolhatni. És hogy azt még nagyobb tökéletességre vihessék, ohajtott czélt hamarabb érjenek, küldessenek egy két évre magyar helységekb.

De mi a vallást illeti, ezt is magyar nyelven különösen alsó osztályokban, hol azt a gyermekek még nem értik, tanítani 's tanulni, nem csak haszontalannak, de igen ártalmasnak is tartom, még pedig e' következő fontos okoknál fogva. 1., A' nyelv csak eszköz gondolataink[na] 's érzéseinknek másokkali közlésére vagy az ő gondolataik 's érzéseik megérthetésére. 2., Kétség kívül az embernek gondolkodó 's érző tehetségére leginkább az hat, amit eszével felfogott, amit nem ért, annak hasznát nem veheti, és így minden hüséges tanítónak főleg arra van gondja, hogy tanítványai a feladott leczkét jól értsék. 3. Minden böltsek és kormányzók a közjó előmozdításán munkálodván egyértelemben meggyözödtek arról, hogy a jólétnek mint egyes embereknél, úgy egész közönségek[ben] és országokban legerösb talpköve az erkölcsiség és erény, a mint azt már bölt Salamon Király Példb. Könyv 14:34 ^{V⁴⁵²} tanusítja: az igazságosság felmagasztalja a nemzetséget, gyalázatjokra vagy pedig a népeknek a bün, de abban is egyetértenek, hogy erkölcsiség és erény vallás nélkül igen gyenge, az erénynek legerösb alapja 's támasza Isten féles, amelly nép közt nints kegyesség, ott a legjobb törvények, legbölcsebb igazgatás sem használ. A polgári törvények csak külsökép[p] kormányozzák cselekedeteinket, de gondolatokat, szándékokat a szívet és lelkiisméretet egyedül a vallás igazgatja, és erényeket teremt elő, mellyeket a törvény hasztalan parancsolna, ha a' sziv rejtekeiből ki nem ömledeznének. A vallás ébreszt miben[n]ünk minden jót, abban megerősít

341. oldal

[1839]

legjobban vigasztal, az élet viszontagságai közt megnyugtatja a szívet. De illy erővel, illy hatással lehet az csak mireánk, ha minden gondolkodó 's érző tehetségünket keresztül járta. És mikép[p]? ha csak a szavakat tudjuk fejből elmondani, de azokat jól nem értjük. Azért ha kívánjuk, hogy a vallás szívéket áthassa, óltsuk azt a szívebe olyan nyelven, mellyet legjobban értünk, az az anyai nyelven. 4., Van elég mit magyarazzon a jó tanító, ha akarja, hogy tanítványi a kátét csak anyai nyelven is megértsék, és könyv nélkül papagájokként ne recitáljanak, és melly sok szavak kerülnek elő anyai nyelvben is, mellyeket a gyermekek nem értenek és a tanító tartozik megmagyarázni, így az a szó: lelkiisméret, igazságosság, kegyesség, vallásosság, takarékoság, fukarság s.[a]t. de mikép[p] gyözi azt egyik és másik

⁴⁵² Példabeszédek 14:34. Az igazságosság felmagasztalja a népet, a bün pedig gyalázatukra van a nemzeteknek.

nyelvben is magyarázgatni? Bizony nem igen foghat haladni. És mit használ a gyermekeknek, ha könyv nélkül tudnak néhány szót magyarul elfűjni, nem értve azokat? az gerjeszt e' a gyermeki szivben Isten iránti szeretetet a legfőbb igazgatóhoz bizodalmat, vagy áhítatosságot a könyörgésben, ha ismeretlen nyelvbeni formulák szerint mondja el az imadságot? nem únja e' meg az egész kátét, ha azt ismeretlen nyelven 's olly nagy nehezen kell tanulnia? Lehetséges e', hogy a gyermekek, kik négy öt hónapig az az télen át járnak oskolába, aztán a tanyákon elszélyednek, egy ismeretlen nyelvet úgy megtanulhassanak, miszerint azon a nyelven előadattakat érthessék, és még olly sokféle tárgyakat is, mellyek nekik a közéletben: főkép[p] a vallás legszükségesebbek? bizony sem egyet, sem mást jól meg nem tanulnak és így az oskolában nagyrészt kivánt előmenetel nélkül töltik el az időt. 5; De ellenkezik ez az Evangel. vallás szellemével is, a Reformatio áldásai közzé méltán számittatik az is, hogy nekünk a vallás ügyében az isteni tiszteletnél vissza adatott az anyai nyelv, és különösen a vallási oktatás megigazított. De nem szintolly haszontalan dolog e' akár latinúl, akár magyarul ki imádkozik, ha sem egyik, sem másik nyelvet nem ért? Különösen a leányok, kiket okos és kegyes anyákká kell nevelni, nem lesznek e' kivált a vallásban úgy gyakorlandók, hogy az szíveikben egészen meggyökerezvén őket teljes életjökben vezérelje, miszerint egykor ők is képesek lehessenek a vallásosság szent érzéseit gyermekeik szívébe cseppegtetni, úgy mint kiknek első nevelésök csaknem egészen reájok bízott, 's az egész életre olly nagy kihatásu, hogy soha el ne enyésszenek de az erénynek bő gyümöltseit teremjék. De lehetséges e ez, ha ők is könyv nélkül tanulják a vallás igazságait olly nyelven, mellyet még jól nem értenek, ha keblök igaz kegyesség nélkül marad? 6. Ha a gyermekek az oskolában nem tanulnak anyai nyelvöket jól érteni, sem a vallást szeretni, úgy rájok nézve a közönséges isteni tisz-

342. oldal

[1839]

telet is haszonvehetetlenné válik, mert idővel sem az énekes könyvet, sem a predikációt érteni nem fogják és így a templomi oktatásnak minden ereje foganat nélkül maradand, a vallásnak üdvös hatása elényészik, sem magyarul sem tótul jól tudni, sem a szent ígét erteni nem fognak. A honnan elkerülhetetlenül eredni fog istentelenség, erköltstelenség, minden gonoszság, igazságtalanság, tolvajság, részegség, paráznság és mindennemű bűn; illy erköltsi romlottság magával hozandja a jólét enyészését, féktelenséget veszélyt és sokféle inséget, úgymint istentelenségnek természetes következéseit. Vajha az az ösi ditséretre méltó istenesség és vallási buzgóság, mellynél fogva a ti városotok rövid idő alatt olly szépen felvirágzott és szinte csodálásig, irigylésig elhiresedett, el ne enyészne! vajha inkább az igaz műveltség által, melly a kegyességen alapúl, még magasabb tökélyre 's boldogságra emelkednék! És valóban van mitől tartani: ha oskolaitokban több gond fordittatik a magyar nyelv előmozdítására, hogy sem arra, mikép[p] isteni félelem a gyöngéd gyermeki szivbe beóltathatnék, ami egyedül anyai nyelven eszközölhető: hogy majd a legközelebbi nemzedékben is már minden istenesség és erköltsiség megcsökken. Felneveltek ugyan ifjúságot, melly jobban fog tudni magyarul, mint e jelenkor emberei, de annak ismérete nélkül szükölködni fog, ami legszükségesebb, hogy lehessenek istenfélő keresztények, jó és betsületes polgárok, jó és engedelmes alattvalók, béke szerető 's boldog emberek. Felneveltek istentelen gonoszokat. Odavesz aztán a Nyiregyházi népnek az a ditsósége, hogy eddigelé senki, vagy gyéren valaki a Nyiregyházi evangélikusok közzül találtatott a megyebeli tömlöczökben, odavesz az a ditséret, hogy ők nagyobb részint szorgalmatos és jó gazdák, de becsületes és jó magaviseletű emberek is: mert mind ez egyedül istenfélés által megszerezhető 's megtartható.

Azért titeket ezen Ekkla nagyérdemű előljáróit, ha vallástokat szeretitek, legbetsesebb lelki kintsnek tekintvén azt, ha a felöl meggyőződtek, hogy isteni félelem minden böltességnek kezdete, minden boldogság kútfeje, 's hogy gyermekeitek maradékaitok javára jobbat nem tehettek, annál mintha szíveikbe korán vallásosságot fogtok cseppegtetni: azért, mondom,

kérlek és intlek benneteket, tegyetek mindjárt ezen gyűlésben olly rendeléseket, miszerint gyermekeitek a vallás tárgyaiban egyedül anyai nyelven gyakoroltassanak, és a kátét, szentírásbeli igéket, énekeket, imádságokat csak e' nyelven, mellyet legjobban értenek, tanulják, magyar katekismussal nem kinoztassanak, hogy így a kegyesség és vallásosság bennök jól meggyökerezze. Nektek pedig lelkész urak lelkeitekre kötöm azt, amit különben is szent hivataltok és szent

343. oldal

1839

kötelességek parancsol, hogy szorgalmasan utána lássatok, és mind azt eltávoztatni igyekezzetek, ami isteni ismertetbeni illy gyakoroláshoz és ebből eredő kegyességnek ellenére lehetne. És tinétek iskolatanítók hasonlóan meghagyom 's tisztemnél fogva komolyan parancsolom, hogy a magyar nyelv iránti felettébb szeretetből, azt ami legfőbb, a szent vallást, mellyen az ember boldogsága és üdvé alapszik, csekély ditséretért 's némelly emberek kegyéért csak mellékes dolognak ne tartsátok, ne csak felületesen 's imigy amugy tanítsátok, de anyai nyelven és teljes szívből, 's azon öszinte buzgósággal, melly szerint az a gyermeki szívben mélyen meggyökerezze, és egykor a keresztény erényeknek gazdag gyümölcseit a közjóra, szüleik 's magatoknak is örömeire teremje. Néktek könnyeb[b] is lesz csak egy nyelven tanítani, de egyszersmind, ha csak a ti saját kebleitekben van vallás szeretete, tulajdon lelketek ösztönözend arra, tudván azt, melly nagyon vétkeznétek Isten és az ő szentegyháza, 's a' reátok bizott gyermekek ellen, ha inkább a nyelv, mint a vallás ügye körül szorgalmaskodnátok. Eléggé gyakorolhatjátok ti magyar nyelvben is a tanítványokat, amint már fentebb megjegyzém, ha szavakat és mondatokat tanulni fognak, ha nekik beszéleteket, mindenféle elbeszéléseket, vagy természet historiáját, földleirást azon nyelven előadandjátok. De a vallást egyedül anyai nyelven kell tanítani, hal[í]gatni, tanulni és gyakorlani. Ha pedig merészelnétek ezen rendelésemet megvetni, tudjátok meg, hogy szigoruan kérdőre fogtok vonatni.

Isten ki minden embereket akar idvezíteni, és hogy az igazságnak ismertetére jussanak, ki titeket a sötétségből szent evangyeliomának csudálandó világosságára meghivott, engedje világosan megismernetek, mi szolgáljon az úr gyülekezetének javára és felmagasztalására, hogy ezen öszinte és szives intésem is, miszerint én egyedül az Isten ditsőségének terjesztését, gyermekeitek boldogságát és idvességét, az egész közönség javát, 's olly szépen kezdett virágzását tartom szemeim előtt, sikertelen ne maradjon, de annak elismerésére szolgáljon, mikép[p] az öszinte és titeket szerető szívből ered, és hogy megismerjétek 's rendeljétek azt, ami e' részben közjóra 's boldogságra czéloz. A mindenhatónak, ki csekély kezdetből ezen közönséget 's Szentegyházát olly jelesen kitüntettett, kegyelme és áldása, legyen ezután is veletek. Költ Tiszólczon Decemb. 6^{am} 1839.

Ezen püspöki levél, melly követk. év Januar 19^{dik} napjáig nyitatlan maradt, hasonlít a hamuban rejlő szikrához, melly magában ártatlan, mig lappang, de ha lángba kitör, véghetetlen rémülést és veszélyt szül. De erről többet az

344. oldal

1840

1840^{dik} év

Pásztori levél okozta visszavonás Egyházunkban. Ezen nagy következésü levélnek Januar 19 napján lett felolvasása alkalmával a Presbyterium számos tagjai nagyon felindultak, főleg a magyarosodásnak buzgó pártolóji. Egy rész dicsérte a Superintendensnek hivatalánál fogva tanúsított ab[b]eli gondoskodását, mi szerint a vallásosság gyarapítására nagyobb ügyelést ajánl és sürget; más rész nyilván ki mondotta, hogy Sptd. Úr, bár ki által is de

rosszúl informáltatott, és kötelessége lett volna előbb az Egyház előljáróit ezen dolog felől meghal[í]gatni, nem helyeseltetett a „materinska reč” kifejezés, minthogy sok oskolás gyermekeknek szüléik magyarok, és a tót ajku tanulók eddig is nem csupán magyarul, de egyszersmind tótul is oktattattak a’ vallásban, kivéve a felsőbb osztályokat hol már feltehetni, hogy a tanulók magyarul meglehetősen tudnak. Ekkor Mikuss Samuel helyb. lelkész bemutatá a Presbyteriumnak az általa készített oskolarendszert, mellyben a többi közt az áll, hogy a magyar ajkúak különösen a kátét magyarul, a tót tanulók pedig tótul tanulják, és így nem mind a két, de csak egy nyelven, mihez a Presbyterium még azt a’ Záradékot toldotta, hogy a szülék és helyb. lelkészekre bizassék, kik tanuljanak vallást magyarul és kik tótul? Ezek után határozatott, hogy a Suptdns urnak levél által jobb felvilágosítás adassék, különösen arra lévén figyelmeztetendő, hogy mivel ez az Egyház az országos kivanatnak szives készséggel akar hódolni, ’s magyarosodni, és ennél fogva már több évek óta minden köz ügyeit magyar nyelven viszi, a Suptdns Úr is az Ekklesiához magyarul írjon. A convent eloszlott. De nem sokára ez ügyben egy igen érdekes cikk megjelent a hirlapokban, melly a valamennyire már lecsil[í]apodott indulatokat újra mozgásba hozá. A’ határozatott válasz sokáig nem készült el, már több ízben jövének ki a közlapokban panslavismusi czikkek, a Superintendenshez levél még sem küldetett. Végre az újonnan választott egyházi Jegyző Benczúr Adolf felszólítatván a Presbyterium által, választ irt, mellyet midőn a’ gyűlésben már Mai havában kezde olvasni, az lőn határozat, hogy ha eddig nem válaszolt az Ekklesia, már ne is válaszoljon. Megjegyzésre méltó, hogy ezen Pasztori Levél először a városháznál megtolmácsoltatott, később magyarra fordítatott le az akkor Kál[í]óban volt Szaboltsi Főispánnal közlendő, és harmadszor is lefordította Mikuss Samuel, melly fordítást az ide kirendelt Megyei vi[z]sgáló Küldöttségnek Kralovanszky András ügyelnök benyújtotta.

345. oldal

1840

Hirlapi cikk. Figyelmeztető adatok nyelvünk használatása körül. Már több ízben, de közelebb Századunk’ 4^{dik} számában is dicsérve említették az ágostai vallást követő Tiszai Superintendencia azon oldalról különösen, hogy követvén a törvény által kimutatott ösvényt, nem csak maga a Superintendencia magyar nyelven viteti jegyzőkönyveit, de kebelében is a magyarosodás napról napra bővebb előmeneteleket tesz. Minél nagyobb öröm lepi meg minden hazafi keblét, látni újabb meg újabb adatokat, mikép[p]en a’ Felsőj jóváhagyása által diplomaticus nyelv rangjára emelt magyar nyelv az országos kívánat szerint mindinkább közönségesebbé tétetik, annál szomorítóbb, éppen azon dicsérve említett Superintendencia kebelében olly adatokra is akadni, mellyek valóságos visszafordítását látszanak célba venni a magyarosodásnak. A nyiregyházi Ekklezsia előljárói méltó tekintetbe vévén azon egészen elszigetelt helyzeteket, melly szerint Ns Szabolcs Vmgye kebelében mindenfelől magyar helységekkül körülvetetvük, ’s e’ miatt már maga a mindennapi közlekedés is a magyar nyelvnek tudását kerülhetetlenül szükségessé teszi, minthogy ezen közlekedések körében gyakran adtak elő esetek magokat, midőn a magyar nyelvben járatlanok még csak panaszuat se tudták vidéki helyeken előadni, ’s igazságos keresetökben is vagy éppen nem vagy csak a városi előljáróság hosszabb utu közbenvetése által később boldogúlhattak, sőt több esetekben magok ki nem mentetése miatt szenvedtek is, ’s olly csúfosan is károsítottak, hogy midőn hitelbe adtak el valamit, a csalfa vevő még magokat az eladókat tette a nem értett magyar kötelezvénybe adósokká; ehhez járult az is, hogy bár criminalitásért igen ritkán fordultak meg a tek.[intetes] törvényszék előtt, majd illen, majd pedig és leginkább polgári tárgyokban, rész szerint mint perben állók, rész szerint mint tanúk a tek. v[ár]megye tisztviselői előtt se tudták magokat annak rendje szerint sem óltalmazni, sem kifejezni, főképp miután azon szomorító tapasztalásuk is volt, hogy kik már felserdültek suhancz korukban a szomszéd helységebbe mentek magyar nyelv tanulása végett szolgálni, a történet gyakran éppen megromlott erkölcsűek társaságában vetvén őket,

a magyar nyelvet megtanulva jöttek ugyan haza, de egyszersmind itthon nem látott ros[s]z erköltsöket is hoztak magokkal, koránt sem valamely ditsvágyból, hanem egyenesen a mindig szorongatott szükségén való segítség és saját anyagi és erköltsi javuk tekintetéből sokkal célirányosabbnak tartották a magyar nyelvnek oskoláikban itthon való taníttatását munkába venni: ezt mentül fogatosabban eszközölni, még azon okból is szükségesnek látták, hogy miután a Tek. V[ár]megyének már régibb határozata következésében

346. oldal

[1840]

a város minden közdolgai egyedül magyar nyelven vitetnek, minden nagyobb számuk mellett is a többi lakosokhoz képest a közdolgozbani befolyástól el ne essenek. Behozták tehát már több évek előtt minden oskoláikba a magyar nyelvnek taníttatását 's oskoláikat bizonyos lépcsőnkinti osztályozatokra felosztván minden osztályzatbeli kissebb nagyobb oskola körét úgy igyekeztek meg határozni, hogy a tanulók serdülő korukhoz képest mindig bővebben oktattassanak a magyar nyelvben; ezen magyarosítás mellett vallásukra is főgondjok lévén, azt a kissebb oskolákban tót és magyar a legfelsőbb osztályzatban pedig már egyedül magyar nyelven tanít[t]atták. Ezen igyekezetök mellett azonban közelebb véletlenül egy Főpásztori levél érkezik hoz[z]ájok, mellyben a magyar nyelvnek diplomaticaivá a' törvény által történt rendelése, 's a városnak érintett elszigetelése tekintetéből a magyar nyelvnek tanítása szükségesnek mondatik ugyan, de mindamellert, hogy a főpásztori levélben is világosan elismertetik, hogy a vallásnak tót és magyar nyelven tanítása vala intézkedésben, az mégis egyedül anyain, melly alatt tehát bizonyosan a tót értetik, kivántatik taníttatni. Mikép[p] lehet a protestansok elvei szerint mindenkor a világiakkal közös befolyás és leginkább helybeni intézkedés alá tartozó tanítási rendszert ezen úton és módon bírálni? továbbá egyfelől a vallásnak, melly nyelven való tanítása még országos törvény alá se tartozható, másfelől illeténkép[p]en mégis megrendelhető? ha itten elmellőztetik is, teljességgel el nem hal[l]gatható, hogy amennyiben ezen Ekklezsiában már számos egészen magyarul nevelt gyermekek találatnak, de ha még annyival kevesebben találatnának is, azon gyermekeket, kiknek nyelvök magyar, mégis tótul tanítani a vallásra, nem csak a visszönosság elvével ellenkezik, de éppen annyit tenne, mint az ágostai vallást is tótnak tartani. Nem mondatik ugyan abban egyenesen tótnak azon vallás de fájdalom! miután sokan örömet szeretik elhítenni az agost vallást követő tót köznéppel, hogy csak addig igaz Evangelikusok, míg tótul énekelnek és imádkoznak, 's mihelyest magyar lesz nyelvök, azonnal megszűnnek igaz evangelikusok lenni, az elfogúlt köznép által azon levél, még pedig nem nagy mesterséggel, éppen ilyen értelemben is vétethetvén nehéz azt meggyőzni az ellenkezőről, hogy t. i. sem Luther sem kik az agostai vallást beadták, nem voltak olly tótok mint a répa – tót közmondás – sőt azon nyelvet még csak nem is értették. Lám a Dunántuli evangelikusok eleven példái, hogy lehetnek tiszta magyarok is jó evangelikusok, a' nélkül, hogy mitől tót papjaink tartani látszanak, reformátusokká válnának! Sőt inkább hogy számos úri családok a reformátusokhoz által mentek ép[p]en annak tulajdonítható, hogy azon vallást magok a papok is örömet tótnak szeretnék tartani. Még csak legkissebb kétség-

347. oldal

1840

be se vonható ugyan, hogy az említett főpásztori levélnek igen tisztelt szerzője sokkal magasabb erényekkel diszlik, mintsem a legméltóbb ne ékesíthetné igen tisztos fő hivatalát: őszintén meg kell azonban vallani, hogy midőn a kormánya alatti 120 ekklezsiának hatod részében u. m. 24 ekklezsiában vannak magyar hivei, arra is, hogy főkép[p] hol magyar a többség, a Superintendentiális látogatások alkalmával magyar fő pásztori beszédekkel örvendeztessenek, ott pedig hol az ekklezsia jegyzőkönyvei már magyar nyelven vitetnek, magyar fő pásztori levelezéssel szerencsésíttessenek, számot nem alaptalanul tarthatnának, mit nem csak a nevezett

Ekklezsiának, de magának már régóta magyar hegyaljai esperességnek sem lehet szerencséje minden közbevetett sürgető kérésre eddig megnyerhetni, nem csak, hanem 1836 dikban is az által mintegy ros[s]zaltatott azon ekklesia magyarosodása, hogy az Ekklesia nevében magyar nyelven fogadó lelkes felügyelőnek is tót nyelven történt a' válaszolás. Illyetén módok által, fájdalom, nem tagadhatni, hogy a haladható magyarosodás nem mozdittatik elő, de bármikép[p] tétetnének is annak gátak, a haladó idő és e mellett elszigetelt helyezete a városnak annyira szükségessé tesz már Nyiregyházának akkori amikori tökéletes megmagyarosodását, hogy azt visszafordítani már nem lehet; itten tehát egyedül azon fontos feladatnak megfejtése marad már hátra; mikép[p] lehessen a magyarosodást mentül célirányosabban elősegélni? E' részben igen sok függvén a jó magyar tanítóktól, kiknek, fájdalom! még nem nagy bőségében vagyunk, erősen táplál a remény, hogy a Superintendentialis végzés következésében közelebb felállítandó tanítók képező intézetének célirányos megalapítása ezen hijányon ittenis fog segíteni, mostani állásunkban pedig sokat várunk nemcsak mindkét papunktól, kiknek egyike különben is magyar, de másika is minden gyermekeit egyenesen magyarokká nevelvén, követendő példával megy elő hiveinek, de lelkes tanítóinktól is, kik helyben a kényszerítő szükség felől mindnyájan leginkább meggyőződők, bizunk ezen szükségét legszorogatobban érező Ekklezsiánk előljáróiban is, kik a Szilágyi-féle alapítványt, melly évenként száz pengő fból áll, ezen körben jutalmakra kiosztandókból, valamint eddig, úgy ezután is évegre alkalmasan használandják egyéb czélszerű intézkedéseik mellett.

G. I.

Több fontos kérdések támadnak itt igazán 's határozottan megfejtendők, ha tisztába akarnánk jönni és egy oldalú elfogultságtól menekedni. Hogy magyar nyelvet tanulni, 's magyarosodni elmulthatatlanul kell, abban a fent irt levél és ezen cikk tökéletesen megegyez-

348. oldal

[1840]

nek. De itt különösen 's kizárólag a vallásnak melly nyelven leendő tanításáról van szó. Ha bár tót gyermekeink a vallást is magyarul tanulták, ki bizonyíthatja be, hogy azt egyszersmind tótul is nem tanulták, és itt nem lett volna ügyelet arra, miszerint a vallásosságot sziveikbe cseppegtessék? következik e, hogy azért vallástalanságra és minden gonoszságra lettek volna mintegy kárhozthatva? nem volt e' az a cél egyrésztől, hogy csak vallási tekintetben maradjanak tótok, bár nyelvre nézve magyarok lennének is, vagy inkább más részről az, hogy mind nyelvbéli, mind vallási tekintetben magyarokká változzanak? a vallás ügye tulajdonkép[p] forgott e' it[t] fen[n], vagy inkább a nyelv? És ami országos törvény alá sem tartozik, de egyházi főnökünktől sem függ, mikép[p] lehet abban egyes Ekklezsiának rendelkezni? Azon elvből, hogy a vallást csak anyai nyelven kell tanítani, az következik e', hogy egyedül tót nyelven? nem voltak e' számos magyar, sőt néhány német ajku tanulóink is? hát a gymnasiumokban mellyik volt avagy ezentul lesz a vallási oktatás nyelve? Az ellenkező elvekből kiindult és származott itéletek, következtelenség nélkül össze nem egyeztethetők.

Egyházi Közgyűlés. Január 26^{am} a már felyebb említett új oskolarendszer, miután némelly ah[h]oz értő urak átnézék, közönségesen helybenhagyatott 's megerősített. Ennek következtében, minthogy Ekklezsiánkban nem csak tót, de számos magyar ajku gyermekek is vannak, kiknek anyanyelvük magyar, az elébbi határozat ismételve megerősített, miszerint a vallás tárgyait ezentul nem két, de csak egy nyelven, magyarul vagy tótul kellett tanítani, a Szülék kívánságára bizassék, mellyik nyelven akarják gyermekeiket a' kátéban taníttatni; de a tanítók is oda utasítottak, hogy a szüléket jó moddal reá birni igyekezzenek, kiknek gyermekeik a magyarságban már előhaladtak, engednének nekik a vallási tárgyakat is magyar nyelven tanulni. Egyszersmind megbizattak a lelkészek és tanítók új rendszer értelmében a legalsóbb osztályokban megkivántató tanulmányok kidolgozására: ami valóban teljesedett is, mert némellyek közülök természet tudományt, földleirást 's e' f. röviden a legkissebbek

fogalmához alkalmaztatva kidolgoztak, 's eszerint mindeddig tanitanak is. Eh[h]ez járult az a közkívánat is, hogy a bőjti és nyári katechizációk is külön magyar nyelven tartassanak, mire Mikuss Samuel örömezt ajánlkozott és mindjárt bőjten kezdé meg az oktatást minden második vasárnapon délután egy órától kettőig tartandót. Sajnos, hogy alkalmasabb óra ezen olly fontos tanításra még nem engedtetik, és az ép[p]en nyári hónapokban esik, mikor oskolaszünet van, külömben számosabban gyülekezne az ifjúság, és a' hivek. Altalán a katechizációhoz járt tartozó ifjúság évről évre kevesedni fog, ha ez iránt a városi felsőség szilardabb rendelést nem teend.

349. oldal

1840

Új oskolarendszer.

I. Az oskolák osztályozatja:

Első osztály foglal magában két elemi oskolát, Stoffan és Mihályik urakét. Második osztályba esik a kisebb fíjúk és leánykák oskolája, Nagy és Susztek U.U. harmadik osztályhoz tartozik a nagyobb fíúk és leányok osk: Kollmann es Tregjár U.U. negyedi osztály a nyelvtudományi iskola:

II. A tanítványoknak felyebb léptetése.

A' félévi átvitel egyik oskolából a másikba pártolni nem lehet, mert a' gyermekek későn összel jövőn fel az oskolába, a szüret, vásár, több innepek és ros[s]z idő miatt az első Semestrisnek nagyobb részit oskolán kívül töltik el, külömben is a téli rövid és homályos napok, és a tanító uraknak temetésre járásuk nagyon gátolják a tanítást. A tanítóknak szintúgy mint az ujoncz tanulóknak is nehéz minden Semestris kezdetével egymáshoz szokni 's tehetségök szerint őket osztályozni majdnem lehetetlen. A' gyermekeiket el vonni kívánó szülék, mit a tapasztalás már is bizonyit, majd arra hivatkoznának, hogy azok, ha csak két évet is töltöttek az oskolában, már az egész pályát bevégezték. A készületlen gyermekkel külömben is a felsőbb tanító nem boldogulhat. Söt nagyon hátramaradt gyenge gyermekek inkább maradnának még az elébbi osztályban, ne hogy a felsőbbben mind a tanítót, mind a tanítványokat akadályoztassák.

III. A' külön osztályok évei:

Az első osztály tart egy, a második, kivált a leányoké két évig, a harmadik szintén két, a grammatikai legalabb egy évig.

Jegyz:[et] A' nyári vi[z]sgálatokat megelőző hétben minden tanító az iskola ügyelőséggel, az ő hoz[z]á átirt gyermekeket, kivált az olvasásra és a magyar nyelvben tett előmenetelre ügyelve vi[z]sgálja meg; hogy így az ő megegyezésével történjen az előléptetés.

IV. A tanítást illető jegyzetek.

Az alabb megjegyzett hasznos tanulmányok minden szoros rendszer nélkül csak a gyermekek értelméhez és jövőndő szükségeihez szabva, mennyire lehet legegyszerűbb 's legkönnyebb stílusban úgy adassanak elő, hogy a gyermekek egy részről a könyv nélküli tanulással nagyon meg ne terheltessenek, más részről pedig a nagyobb osztályokban némelly könnyebb tárgyakat önszavaikkal is szokjanak ki tenni. Inkább egy két hasznos dologról bővebben, mint sokat, sokfélét felületesen tanuljanak úgy, hogy azt az életben egykor tudhassák használni. E végre minden tanulandó tárgy mellett e' két kérdésre kell ügyelni: mi? tehát a magyarázatra, és mire való? tehát annak hasznaira vagy ártalmas létére. És jó ollykor készakarva is fonákul mondani valamit a tanítványok előtt, hogy az által figyelmezésre ébresztessenek; úgy szintén

350. oldal

[1840]

nem csak szüntelen őket kikérdezni, de nekik is, hogy kérdezhessenek, alkalmat és szabadságot adni. Így esmértetik meg a gyermek tehetsége, így nemcsak az emlékező, de az ítélő, képzelő, érző észrevevő tehetség is fog gyakoroltatni. Minthogy a gyermekben még

leginkább munkálkodik a képzelő erő 's azt fogja fel legjobban, amit szemei 's érzékei elibe terjesztünk, szükséges lesz minden dolgot jelekkel, példákkal, az életből mentett történetekkel világosítani, nem csak az erkölcsi de minden egyéb tudományokban is. Így a földleírásban az égtájról illesztés, a számvetésben rőf, font, pénznek elömutatása. s.t.

A' vallás legalsóbb osztálytól kezdve legfelsőbbig tanitassék csak egy és ugyanazon nyelven, a tótok tótul, a magyar gyermekek magyarul. Mert itt a tarkázás árt és zavart okoz az elmében, vallásosságot nem képes óltani a szivekbe. Kik tanuljanak religiot csupán magyarul, arra ügyelni fognak a szülék, lelkészek és oskolaügyelőség. Ez azért szükséges, mivel tapasztalt dolog, hogy a gyermek szüléi háznál és szüléivel gyakorlott áhítatoskodás által maradandóbb vallásos érzést nyer, mintha bármely tökéletes kátét könyv nélkül végig megtanulta. E' szerint egész iskolai pályáján keresztül ugyan azon nyelven tanulandja a vallást, mellyben szüléivel együtt otthon is, templomban is tisztelhesse az urat. De hogy a magyar felekezet ez által ne szenvedjen csonkulást, és azon mindkét nemü ifjúság, melly vagy szüléi, vagy iskolai nevelésénél fogva már is magyar, a vallásban szinte gyakoroltassék, szükséges lesz magyar katechizációkat behozni. A' valláson kívül, hova a hit-erkölts tudomány, szentírási mondatok, evangeliomok, imádságok, bibliai historia tartozik, minden egyéb tárgyak magyar nyelven tanitassanak, azaz minden egyéb tanítás mellett egyik fő cél legyen a magyar nyelvbeni haladás.

A' közéletben mulhatatlanúl szükséges és minden osztálynak kiszabott ugyanazon tudományos tárgyakban a tanítványok legalsóbb osztálytól minden iskolákon keresztül gyakoroltassanak, úgy hogy a kisebbek készüljenek már a felyebb classisnak bővebben terjedő de ugyanazon tudományához. Az alsó osztály csak nevekkal, általános fogalmakkal, a közép osztály már rövid tételekbe foglalt leczkékkel, a harmadik osztály még bővebb, 's már az életre alkalmazandó előadással foglalkozzék. Mivel minden osztálynak e' szerint kiszabott köre lesz, csak ah[h]oz kell a tanítónak magát tartani. Ami pedig csak úgy eszközölhető, ha minden osztálynak külön kirendelt tárgyai előre kidolgoztatnak, és azután összehasonlítás tételik, valjon a felyebbvaló iskola ott kezdett e', hol az alatta lévő végzett.

V. Tanítási tárgyak átaljában:

Minden iskolában kivétel nélkül ezek lesznek tanítandók: 1. olvasás, nyelv. 2. vallás. 3. számvetés. 4. hasznos isméretek. 5. Irás (szép, helyes.)

VI. A' külön osztályok tanítási tárgyai.

351. oldal

1840

1. Első osztály betűzéstől olvasásig. Betűket a' tanító magának mindenek előtt úgy rendezzen el, hogy a legkönnyebbtől a nehezebbekhez, amint egy másból következnek menjen rajtok végig, aztán írja azokat a táblára, a gyermekek kőtáblácskákon irjanak utána, mutogassák ugyanazon betűt a könyvben, gyakran és hangosan kiejtve elébb a magánhangzókat aztán a mással hangzókat is, egyes és kettős, betűket, tanítsa a helyes kiejtést. Következik a betűk összetétele, szinte a fali táblán és kőtáblácskákon, onnan a könyvben ugyan azt mutogatás a szótagok öszvetétele szintazon módon, a könnyebb, nehezebb szavak olvasására alkalmazás. Jó volna a fehér koczákra irt betűknek szedegetése és öszverakogatása a táblán, hogy minden láthassa, és ha egyik dolgozik, mindjáján utána foglalatoskodjanak.

b. Vallás. Magyar Nerodoli Kátéból a 10 parants. Mi atyánk hitnek ágazatja s. t. minden magyarázat nélkül. Tót Luther kis kátéjából ugyan annyit. Az erkölcsi tudományból egyes erények, vagy vétkek szabadon elbeszélendők a mindennapi példákából, reggeli, déli, estveli ének, imádság magyarul, tótul. bibliai historia Józsefig, négy Szentírási mondat.

c. Számvetés. Számokat nevezni és irni ezerig – mint a betűket.

d. A fentebb V. megjegyzett tanulmányokban előkerülhető szavak, általános fogalmak, kivált a természet tudományb[an]

- e. Írás. Előbb táblácskákön, második semestrisben, vagy némellyek hamarébb is papiroson. (Az ügyesebb gyermekek némellyekb[en] segédek lehetnek)
2. Második osztály. Olvasás, vonások, pontok szerint, kivált jó kiejtéssel. A declinatiok, ragasztékok, utóljárók, ezek ragasztékokkal, conjugatiok; mihez szükségesek lesznek táblák, mellyek szerint a tanítványok mindég, mert osztalyozva lesznek, felyebb 's nehezebb tabellákhoz emelkedjenek, de ugy hogy ne csak a paradigmát, hanem azt egyszersmind alkalmazni is tanulják.
- b. Vallás. Magyarok: Nerodolitól a többit, tótok Luther kis kát.[éja] a többit és ezt legalabb első évben magyarázat nélkül; erköltsi tudomány új testamentomi parabolákból szabad előadással, második eszt[endő]b.[en] erkölcsi szabályok, reggeli estveli imádságok 's énekek; 30 válogatott Sz.[ent]írási mondatok; bibliai historiából válogatva Mósestól Davidig.
- c. Számvetés. helyes írása a számoknak, összeadás, sokszorozás, kivonás. Edvi Illés⁴⁵³ utmutatása szerint.
- d. Hasznos ismeretek. Természet tudomány, földleírás, etc. a kidolgozott terv szerint, mellyhez ha a tanító saját jegyzéseit adja, könnyebb lesz a tanulóknak, mert őket a repetálás alkalmával ugyan azon példákra sat. tudni fogja visszaemlékeztetni. (Litera Senpta manet)⁴⁵⁴
- e. Szép és helyes írás, melly utóbbi többszöri helyes kiejtéssel 's a' szónak taglalása, táblára és kötáblácskákra írás által gyakorolható.

352. oldal

[1840]

3. Harmadik osztálynak tárgyai

- a, Nyelv. Két, három, több szavak összetételébeni gyakorlatok, és hogy szokjanak annak okát is megmondani, figyelmeztetni kell őket több hasonló példák által, a grammatikai fő 's legszükségesebb szabályokra, annélkül, hogy ex professor grammatikát tanulnának 's e mellett a gyakorlatok elmulasztatnának. Szükségesek lesznek fordítások könnyen érthető könyvből. Azután levelek nyugtatóványok, kötelezvények 's. e' f. írása, melly mindég tisztázva próbául fog szolgálni a helyes íráshoz. A nagyobb fiuk, kiknek arra szükségök lesz, külön fognak tanulni latinul olvasni, declinat. compar.[atio], conjugat.[io]
- b. Vallás. első félévben[en] erkölcsi tudomány, másodikban hittudomány ezekkel mindég összekötendök a Sz.[ent]írási mondatok, kivált nevezetesebb tárgy mellett; két reggeli és két estveli imádság és ének, éneklés, helyek keresése az egész bibliában és azzal legalabb névszerint megismertetés, bibliai historiák új testamentomból.
- c, Számvetés. A' négy Species, de minden előkerülhető mértékek, pénzek 's eff[f]élékre alkalmaztatva, amiket a tanítónak eleve magának kell jó rendbe szedni, hogy rajtok renddel mehessen, Edvi Illés utmutatása sz.[erint]
- d, A' tudományok rövid összege, az az annyira terjedő, mennyit nagy erőltetés nélkül a ki szabott időre elvégezhetnek: természet tudomány (tünemény természeti historia, második évben p[e]d[ig] földleírás, és magyarország histor.[iája] a császároktól kezdve tekintettel a Reformatiora.
- e., Szép és helyes írás. Éneklés. Ezzel külömben is vagy kezdeni lehet vagy végezni a leczkéket.

4. Grammatikai osztály.

- a, Nyelv. Magyar Grammatika legszükségesebb szabályai szótaglalás alkalmával. Levelek írása. Fordítások, mellyek tisztázva a helyes írásnak lesznek próbái. Némellyekkel latin grammatika szótaglalással.

⁴⁵³ Edvi Illés Pál (1793–1871) nemesdömölki evangélikus prédikátor, egyházi író, publicista és a Magyar Tudományos Akadémia tagja. Munkái közül figyelemre méltó: Első oktatásra szolgáló kézikönyv vagyis A legszükségesebb tudományok özsvésege. Buda, 1837.

⁴⁵⁴ litera in sententia manet = megmarad a véleménye mellett

- b. Vallás., 1° félév erkölcsi tudomány 2^k félév hittudomány: mindkettőhöz tartoznak Sz.[ent] írásai mondatok. Historia: Jézus élete, tanítása, halála a bibliavali bővebb megismertetés.
- c. Számvetés. Négy Species egész és törött számokban.
- d. A' felyebb említett tudományos tárgyakhoz, mellyek már terjedelmesen előadandók, kapcsolandó lenne még az egész[z]ség fen[n]tartását és a polgároknak költsönös viszonyaikat tárgyazó rövid tanulmány.
- e. Szép és helyes írás, válogatott legnehezebb szavakban.
- Jegyz.[et] Egy raizoskola nagyobb fiúk és leányok számára, legalább hetenkint egyszer tartandó, minden módon eszközöltessék.
- VII. A' selyembogarak tenyésztése hasznosan foglalatoskodtatná a nagyobb tanulókat, ha abból néhány garast bekaphatnának.

353. oldal

1840

Nyári és őszi szép napokon, ha lehetne szerdán és szombaton dél után testi gyakorlatok a szabad ég alatt különös ajánlást érdemelnek.

Fák ültetése, tisztogatása, oltása igen kellemes és hasznos foglalkozás.

VIII. Oskolai fenyték. A testi büntetés minden oskolából száműzetessék, mert az már sok panaszokat és visszaélést okozott. Egyféle bánásmód uralkodjék minden oskoláinkban. A' négy szem közti megdorgálás, megszegyenyítés sokaknál foganatos lesz. Rendeltessenek censorok habár minden asztalhoz, kik az óra lefolytával a pajkosokat adják be. A siker nélkül maradt gyakori megintés után, vagy ha az oskolába záratás sem használ, a gyermek szüleivel együtt idéztessék fel az oskola felügyelőség elibe. Az oskolát mulasztók, kivéven ha betegek voltak, ültessenek hátrább, úgymint akik már külömben is másoknál hátrább maradtak. A szorgalmatos, eszes gyermek választassék censornak vagy leczkértetőnek a kisebbekhez, vagy holmi mechanicus dolgokban legyen segéd; ellenben a rest és rendetlen köteles legyen írásokat, tábláskákat és egyebeket rendelgetni, sőt oskolát is seperni.

IX. Mindezeknek létre hozása végett szükséges:

a, nem csak ősszel, de tavaszal is szorítani a szüléket gyermekeik oskoláztatására. Sok gyermek van nálunk, ki oskolába nem járt, és nem is ismerjük. Szükséges volna minden oskolához külön rendelni egy olly érdemes férfit, ki minden oskolába nem járó gyermeket adná fel. Továbbá azt oskolák távolléte miatt még egy két oskolát nyitni, hol ha eszt[en]d[ön]kint csak 100-150 gyermek tanulna is, erkölcsi tekintetben nagy kamatot nyernénk.

b., Minthogy tanulóink az oskolán kívül csak tótul beszélnek, a magyar nyelvbeni gyakorlás végett tám nem lenne céliránytalan behozni a signum⁴⁵⁵ használatát, mellynek büntetése volna magyar szókat tanulni.

c., A' legalsóbb osztálytól kezdve a legfelsőig mindegyiknek kell a tanítandókat eleve kidolgozni, e szerint nemcsak a tanulmányokat, de mindenféle tabellákat, mellyeknek a falon kell füg[g]ni, szükség elkészíteni. Megszerezni bizonyos mennyiségben kőtábláskákat, minők az írás, számvetés helyesírás 's efféle gyakorlatok mellett minden pillanatban szükségesek. Ezeken kívül az oskolai alapítványból szerezni kellene könyveket csak a szegény gyermekek számára, kiknek szüleik nem vehetnek, spongyiákat,⁴⁵⁶ krétát, tentát, képeket a természeti historiához, földabroszokat a földleiráshoz, ásványi gyűjteményt.

d., A' jelen terv létesítéséhez lényegesen megkivántatik, minden egyes oskolának legalább négy classisra t.i. a gyermekek tehetsége[hez] és ügyességéhez szabott felosztása, e mellett a vallási tárgyakban a magyarok és tótok elkülönözése. Mert illy elválasztás nélkül, lehetetlen mindjájokat úgy, amint

⁴⁵⁵ jegy

⁴⁵⁶ spongia = táblatörlő szivacs

[1840]

kell, foglalatoskodtatni. A' tanítónak magának kell mindent tanítani, mindenre, ami az iskolában történik felügyelni, de nem mindjában tanulják ugyanazt egyszerre, az akkor hevertetni kellett classishoz tehát rendeltessék a segédtanító, ismét másokhoz a gyermekek közül az, ki csendességben repetáljon a kezdőkkel mechanicus tárgyakat. Mennél később jön fel a gyermek az iskolába, annál hatrább fog ülni, míg nem tehetsége, szorgalma és szép magaviselete által felyebb emelkedendik. Ugy azon gyermek is, ki az iskolát fogja mulasztani, nem oda ül már, ahol ült, de azon classisba, mellybe tartozik, ha sokat felejtett. Illy rendnek az a haszna is lesz, hogy a gyengébbek, mulasztók restek által nem fog az egész iskola gátoltatni, szenvedni.

e. A segédtanítók, mivel jelenleg a célnak meg nem felelnek, legyenek jobb magyarok, fiztessenek valamivel jobban, de jöjjenek mindjárt az iskolaév kezdetével, hogy a practikai foglalatosságokba jó idején betanuljanak. E végre a Miskolczy, vagy Rozsnyói iskolából inkább meghivandók

f, A' félévi és nyári iskola vizsgálat alkalmával beadandó conspectusok minden iskolából egyformán, az az ugyan olly czimű és annyi rovatokkal ellátva készitessenek, miszerint ebben is egyformaság legyen az iskolai testületben.

g, Egy külön iskolai Felügyelő 's a már létező segéd felügyelő urak, a helyb. predikátorok és professor ügyelete alatt álljon az egész iskolai testület. Legalabb minden két hónapban tanító urakkal együtt össze gyülekezvén a szükséges tárgyak iránt rendelkezzenek.

h; Egy iskolai könyvtár felállítása vagy inkább megkezdése nálunk nem lehetetlen, mellybe mind a tanítók mind a tanulók számára könyvek szereztetnének. Eh[h]ez ha minden tanító, felügyelő, predikátor és tehetős szüle eszt[en]dönkét csak egy egy ftl járulna is, boldogúlhatnánk.

Coordinatio⁴⁵⁷ vi[z]sgálatása. Az 1811^{dik} évben Nyiregyházán tartott egyházkerületi gyűlés alkalmával szönyegre került 's megerősített Coordinatióban harmincz évek lefolyta után némi módosításokra levén szükség: az egyházkerület annak Ekklesiánakint leendő megvi[z]sgálatását határozta. Ezen rendelés az Esperesség útján mihoz[z]ánk is érkezett, 's e' végre a lelkészeken kívül Posonyi János V[ár]m.[egyei] Fő orvos, Dráskóczy János ügyvéd; Galánfy János Főjegyző és Kralovanszky András kinevezettek, kik a Coordinatiót végig olvasván észrevételeiket a Conventnek felterjesztették. Ezen észrevételek az esperes.[i] gyűlésre és onnét a Kerületire vitettek, 's helybenhagyást nyertek. De az ohajtott új coordinatio még mind e mai napig napfényre nem jött.

Februar. 26^{kán} templomunkat ismét feltörték, a szegények ládácskái közül egyet vitt el a tolvaj, és szekrestye melletti ablak-

1840

rúl egy függönyön bocsátkozott le; pár nap múlva a szétvert üres ládácská a bojtoson⁴⁵⁸ találatott. Gyaníthatni, hogy ezen merényt is ugyan az követte el, ki 1838^{ik} év Decemb.[er] havában templomunkat megrabolta. Egy illy ládácská már azóta is, még pedig nappal oroztatott el.

Oskolai reform. A téli közvi[z]sgálatok befejeztetvén Martius 1° napján az egyházi gyűlésben – mivel már ezentúl külön tót és magyar nyelven leendenek előadandók a vallási tárgyak, ami már a templomban is a gyülekezetnek tudtára adatott – kinevezettek tagok a presbyteriumból az iskolai színén meghatározandók, kik tanuljanak kátét magyar, kik ellenben tót nyelven. Ez

---

⁴⁵⁷ összehangolás

⁴⁵⁸ Bujtos (Nyiregyháza városrésze)

végre is hajtatott. De több szülék e' rendelésnek fejet hajtani nem akartak, más részről pedig némelly oskolatanítóink sem tartottak meg pontosan ezen elválasztó rendszabályt. Ezután az új rendszer következtében készítették, főleg Mikuss Samuel sürgetésére betű és szám koczkák fából a két legkissebb osztály számára, és Eperjesről nagy számmal tablácskák is hozattak írásra és számolásra, egy egy darabnak ára 15 xr. Melly koczkák és táblácskáknak reménylten hasznukat csak hamar lehetett tapasztalni. Ekkor a legalsóbb két osztályba hozattak be a nyomtatott abc és olvasó fali táblák is. Ha a rendszerben előadattakhoz mindjában állandóul és hiven ragaszkodnak és naponkint nem módosítanak nem változtatnak, megvagyunk győződve, eddig már szép egyformaság és szebb rend vala oskoláinkban látható.

Egyházi tisztújítás. April 12^{én} számadás alkalmával egyházi tisztviselőség is lévén megújítandó Blahunka János az Inspectori hivatalt végkép[p] letette, 's annak további viselésére sokáig unszoltatván bár több izben kijelenté, mikép[p] tovább inspectoroskodni sem ideje, sem kedve mégis végre a sok kérés és serkentés után reá vétette magát, 's hivatalában megerősített. Gondnokká választatott Bálint Mihály, jegyzővé Benczúr Adolf hites ügyvéd, az oskolaigazgatóságának elnökéül Karlovsky Lajos orvostanár neveztetett ki. Az egyházfiak választásával igen nagy baj volt. Némellyek az előidézettek közzül szegény állapotjukkal mentegeték magokat, mások azokra mutogattak vissza, kik ez előtt az egyházfi szolgálatra felszólíttatván azt elvállalni nem akarták és elbocsáttattak. Volt olyan is, ki egyenesen kimondta, hogy az Ekklesia őtet nem kényszeritheti. Végre mégis akadt három egyén ezen mármár gyűlöletessé kezdett lenni egyházi szolgálatra 's annak rendén az esküt is letették. De csak hamar ismét szönyegre került az

Egyházfiak ügye. Nagy Mihály, Michalko János és Gálik János a Convent elibe esedező levelet nyújtottak be, mellyben azon okból, hogy egyházfiség által mesterségökben nagyon hátrál-

356. oldal

[1840]

tatnak, a már egyszer letett esküvésnek meg nem felelhetvén, kérték a' N. Ekklesiát, hogy vagy őket felmenteni, vagy mellejök még egy fizetéses egyházfit rendelni méltóztatnék. A Conventben kitünőleg Dráskóczy János tanácsnok és presbyt.[er] pártolta ügyöket. Ők magok is hivatkoztak arra, hogy a szokásbani választásmód mellett sokan az egyházfiségtől elvonják magokat és elbocsáttatnak, ellenben ez a' fáradságos szolgálat a szegény jövevényekre tolatik. Nem kevés ingerültséggel sokáig vitáztatott e' dolog. Azok, kiknek testvére, vagy veje, vagy atyafija kikerülte az egyházfiséget, nem szólhattak, az Ekklesia részére. Még húsvét után is két Conventben felvétellett e' tárgy. Ajánlatott, hogy az Egyház ezen szolgálatbeli köteleztetést mindenkire arány szerint kivétvén ezentúl rendes fizetés mellett tartson egyházfijakat. E' dolog elintézésére meghívott lelkészek felhívtak többeket, de egy sem akarta az egyházfiséget felvállalni, miután az ki volt mondva, pedig egyik Presbyter által, és elhírlelve, hogy az Ekklesiának nints joga senkit arra szorítani. Hosszas tanátskozás és sok lárma után végre azt találták legczélszerűbbnek, hogy a volt egyházfiakhoz még egy negyedik is csatoltatnék, mindegyik külön 15 f. évi fizetéssel. De az elvalasztott egyházfiak tovább szolgálni vonakodtak, 's szolgálatjukat csak vasárnaponkint ajánlották. Így már kénytelen vala az Ekklesia egy fizetéses egyházfiról gondoskodni, ki mindennap, kivéve a' vasárnapot a templomban szolgálna. Illyent talált becsületes Mráz Mátyás helybeni lakosban, ki 130 Vf. eszt[en]dei bér mellett ezen szolgálatot magára vállalta, és Jul. 5^{én} vasárnapi isteni tisztelet után a szokott esküt letette. A' három rendkívüli egyházfi p[e]d[ig] 15 Vf összesen tehát 45 Vf fizetéséről lemondott. Így az egyházfi szolgálat, melly még eddigéig tisztességesnek tartaték, igen lealáztatott, ne mondjam, gyűlöletessé lett és az Ekklesia új költségi terhet vállat magára. Geszterédi fiókegyház. Már e' lapokban több helyeken előkerül, úgy mint abban szerencsétlen, hogy sokszori folyamodása után még mindedig sem nyerhetett a földes uraságtól sem belső telket egy imaháznak valót, sem a tanító számára szántóföldet. Ez évben Geszteréden úriszék

lévén tartandó Ns Ekklesiánk kiküldé oda Junius hó 5^{én} Tregjár Pál urat az ottani Evan.[elikus] Agost.[ai] hiveket összeirni, ki is ezen munkát a helyb. biróval és Reformatus lelkésszel megtevé, a lelkek száma 208 találatott összesen. Ezen összeírásnak célja volt, hogy az a' tagosítás alkalmával a földes uraság elibe terjesztetvén egy imaház és paplak helyéül belső 's a pap és tanító számára pedig a többi helybeli Ekklesia telkeihez hasonló külső földek kérethessenek. A' fentebb érintett úriszék Julius 7^{én} tartatott. A' Ns Ekklezsia Galánfy Jánost és Mikuss Samuelt küldé oda a Filialisták részére esedezni. Melly kére-

357. oldal

1840

lemre a földes uraság hat köblös földet egy tagban közel a falu mellett resolvált az Evangel. oskolára, de azon világos feltétel alatt, hogy a hivek magyarosodván egy jó magyar tanítót tartsanak, ki a reformatus gyermekeket is oktatatndja. Mi sikere leend ezen írásban kiadott ígéretnek az idő fogja mutatni. Amint most áll a dolog, alig ha lehet valamit reményleni, mert a hivek, jóllehet már a lelkész által is több ízben felszólítottak, hogy magyar nyelven tartanának isteni tiszteletet, mint látszik, attól idegenkednek.

Vegyes Közlemények. Jun. 8^{én} olvastunk Superintendens Úrtól legelső körlevelet magyar nyelven, mellyet alkalmasint Komáromy József Esperes magyarra fordított. Ez pedig onnét származott, hogy ami Ekklesiánk azon feljebb leirt tót levél következtében, mellyet igen sajnosan vett, de utóbb a hegyaljai Esperesség is kijelentette, mikép[p] a' Superintendensi hivataltól mindig magyar levelezést kíván, és mivel ez a kívánat még sokáig nem teljesedett, azt is határozta, hogy latin levelét a Superintendensnek töretlen visszaküldendi. Ezen levél értelmében a generalis felügyelőségre elválasztó szavazatok kivántatván; Ekklesiánk bár ez előtt Szirmay Antal Ö Nagyságára adta volt szavazatját, most mind a két voksát Gróf Zay Károlyra. A' köz vi[z]sgálatok ekkor, bár nem is minden részről, mégis az új rendszerhez szabottan tartattak. A' vasárnapi délutáni magyar oktatás is egy énekkel, imádsággal és csupán a kátéboli katechizálással megkezdődött. Jun. napjaiban hozatott meg Eperjesről a villány erőmű oskoláink számára, és az examenen már be is mutattatott, ára 30 Vf.

Homokon kívántak oskolát. Jul 6^{ik} napján a homokon lakó evang. hiveink, körülbelöl 117 gazda aláírásával folyamodtak a Ns Ekklesiához, méltóztatnák ott a homokon valamely alkalmas helyen az ő gyermekeik számára egy oskolát nyitni, minthogy téli időben és nagy sár miatt ezeknek oskoláztatásuk igen bajos. De ez a' kérelem ez úttal még mint alaptalan meg nem hal[I]gattatott, annyival kevésbé, mivel a magtár táján lakók is hasonló igénnyel állottak elő. A' felügyelőség ugyan mindenkép[p] partolta ezen igazságos kívánatot, felhozván, mikép[p] a fel és alvégi iskola téli hónapokban tömve szokott lenni gyermekekkel, ami egés[z]ségtelen, az ügy most mégis megbukott, vagy inkább jobb időre halasztatott.

Hírlapi cikk, társalkodó⁴⁵⁹ 58 számában, ezen czim alatt: A Cseh virágok tüskés kórók magyar honban. Bizonyos „Kwety” czimú cseh folyóirat 17 száma többek között ezt mondja: „A tótság nemzeti rokonaitól hátramaradni nem akar, 's álha-

358. oldal

[1840]

tatosan halad előre 's halad annál buzgóbban és férjfiásabban, mennél inkább dolgoznak megkevesbitésén a szomszéd magyarok. Ezt következő történetek bizonyítják: Nyiregyházán tisztán tót ajku 's 16,000 evangélikus lélekkel biró városban a magyarság először az iskolába

⁴⁵⁹ Az 1825. évi országgyűlés után az időszaki sajtó újjáalakult. A hazai lapok igyekeztek az igényeknek megfelelni. Így indult meg a Jelenkor. Ez a hírlap már többet foglalkozott a közügyekkel, a megyei élet mozzanataival, sőt társalapja, a Társalkodó kiterjeszkedett a hazai iparra és művészetre; a nyelvújítás, az új szavaknak a közkeletűvé tétele körül pedig éppen vezető szerepet látszott vinni.

hozott be, 's aztán az isteni tiszteletbe is kezdé magát betúrni. A' polgárok tót nemzetiségöket 's nyelvöket nem ismervén látszatos fény után áhitoztak és az üres lármájú szomszédok csoportjával egyesülni vágytak. De csakhamar látván ros[s]z kezdetök következésit, 's észrevévén, hogy gyermekeik, kik az iskolában mit sem értettek, hétről hétre a tanulásban hátra maradnak, nem az erkölcsiségben, hanem a kihágásokban növekednek; észre vevén a magyarsággal a városba becsúszó 's ezt rontó káros magyar szokásokat, nemcsak anyai nyelvöknek az iskolába 's egyházba visszahelyeztetéseért erősen harczoltak, hanem valósággal is a f.[olyó] év januariusában a magyarságot az iskolai tanításból és predikálásból kiűzték 's ezáltal az ifjúság mivelődésére 's javítására legtermészetesebb eszközt t.i. az anyai (tót) nyelvet választották. Ez mindjájunknak örömet szerez, kik kedves tót nemzetünk fen[n] tartásán 's virágzásán dolgozunk 's meg vagyunk győződve, hogy ezen dicséretes feltételt az odavaló t.[isztelt] predikátor urak is, mint született tótok támogatni 's céljához vezetni fogják. Végre ezen nemzeti törekvésnek sikeres növekedést 's állhatatosságot kívánván ohajtjuk, hogy a többi tót város is, mellyekben a lakosok a magyarságtól büzhödni 's romlani kezdenek; Nyiregyháza városa kiható példáját kövessék, jól tudván, hogy az atyai 's igazságos hatalom nemzetiségünköl erőszakos kivetkeztetésünket, megrövidítésünket, 's a nép közti egyenetlenség támasztását gyűlöli, de mindenkinek sajátját megőrizni akarja."

Alúlirt, kinek sem eddig nem volt, sem ezután nem leszen szándéka a tótsággal tollvitákba ereszkedni, a fent szórúl szóra lefordított alaptalan és hamis hírek megczáfolására tiszténél fogva meghivatva lévén legtanácsosabbnak vélte a rágalmak terjesztésére szolgáló történetet őszintén előadni 's az által a közlött czikkely foglalátja megbírálását a tiszt. olvasó közönség ítéletére bizoni. A' Nyiregyházi a.[ostai] v.[allású] Evangelikusok egyházi előljárósága tulajdon helyzete szükségéit, később pedig az 1825^{ki} ország gyűlésen a honi nyelv ügyében törvényé vált haza kívánságait szivére vevén, a magyar nyelvet nagyrészt tót ajku, de általánosan magyarul értő 's beszélő hivei között célirányos intézkedések által terjeszteni iparkodott. Így történt, hogy miután 1820^{ól} 1836^{ig} lépcsőnkénti haladások tétettek, nemcsak a tudományokban, hanem egyszersmind a magyar nyelv gyarapodásában; 1836^{ban} pedig látván ugyanazon előljáróság, hogy a nagyobb osztályokban tanuló ifjúsága már a honi nyelvben

359. oldal

1840

annyira megérett, hogy a vallásbeli tanítást hazai nyelven is megértheti, azt határozta, hogy három legfelsőbb iskoláiban már a vallás is magyar nyelven taníttassék. Megyénk előljárói, kik leginkább érezték nálunk a magyar nyelv hiányát, mint szintén minden jó érzésű hazafi, örültek a hazai nagy ügy előmenetelén, 's 1836^{ban} hoz[z]ánk e' tárgyban kiküldött vi[z]sgáló fényes küldöttség által eléggé bebizonyították e' részbeni ohajtásukat 's megalégüléseket. Mennél nagyobb volt e' tekintetben magunkkali megalégedésünk, mennél inkább kecsgettük magunkat egyházi felsőbbbeink helyeslése megnyerésivel, annál váratlanabbúl lepett meg Főpásztorunk (Jozéffy Pál) Dec. 6^{án} 1839 hoz[z]ánk intézett dorgáló levele, melly tanítóinkat parancsolólag a vallás magyar nyelvbeni oktatásától eltiltotta. Ezen levél az egyenetlenség 's bizodalmatlanság magvait hinté Ekklésiánk buzgó tagjai közzé. Mi azonban Főpásztorunk atyai gondoskodását balúl nem magyarázván a hibát teljes mértékben azokra hártjuk, kik felszólítása következtében elegendő 's világos értesítést nem adtak. Intésének következése az leve, hogy Ekklésiánk öregebbeinek nagyobb része a Főpásztori levél tartalmához ragaszkodván a magyar nyelv pártolóinak világos ellenére kivivta azt, hogy ezentúl a vallásnak milly nyelven oktatása a szülék kívánságára hagyassék.

Honnan meritette légyen a „Kwety” czimű cseh lap Ekklésiánkróli azon állítását, hogy a neveletlenséget 's erkölcstelenséget terjesztő 's magát az egyházba betúrt magyar nyelvet mind oskoláiból mind pedig templomából száműzte volna, feleljen az, ki hazánk olvasó közönségét illy hamis és káromló koholmányival elámitani, polgári legszentebb kötelességeik

meggyőződése érzetében megtántoritani, 's ez által hazájok elleni törekvésre 's pártoskodásra buzdítani nem átalotta. Hogy azonban hazám tisztelt olv.[asó] közönségét nemzetiségünk ügyének Ekklesiánknáli haladásáról megnyugtassam, kötelességemnél fogva nyíltan kimondom, hogy nálunk az isteni tisztelet nemcsak minden másod vasárnap reggel, hanem a fő pásztori levél hoz[z]ánk érkezte óta ugyan azon vasárnapokon dél után is még pedig katekizációkkal magyar nyelven tartatik. A' felsőbb iskolákban pedig az alsókban történt alapos előkészület után minden tudomány magyarul, kivévén a vallást, melly a fentebb érintett Ekklesiái határozat következtében magyarul és tótul, tanittatik, adatik elő. Adja Isten, hogy e' népes Ekklesiának illy ügygel bajjal nemzetisedésre való törekvését több vegyes ajku egyház kövesse. Írám Nyiregyházán Sz[ent] Jakab⁴⁶⁰ 7^{én} 1840 eszt[endő]b[en] Karlovsky Lajos. Sz.[abad] Nyiregyháza városa fő orvosa, és iskola felügyelő.

360. oldal

[1840]

Esperességi és Kerületi Gyűlések. Ezekre Ekklesiánk részéről küldettek Farbaky Daniel alesperes, Karlovsky Lajos iskolafelügyelő és Soltész József esperességi jegyző. Az Esper. [ességi] gyűlés S.[ajó]Kazán tartatott Jakab hó⁴⁶¹ 17 és 18^{dik} napjain, mellynek munkálatai bár az esperességi jegyzőkönyvben terjedelmesen olvashatók, itt némelly pontokat nem lesz érdektelen kiemelni. A' Nyiregyházi itt az alapítványos pénztárba 200 Vft fizetett be. Szőnyegre került a néptanítókat képező intézet, 's arra nézve kidolgozandó terv, és ajánlások szedése. Sérelemkép[p] vevé Esperességünk, hogy többszöri sürgetésre sem nyerheté meg úgy világi, mint egyházi főnökétől, hogy a magyar hazában magyarul szólittassék valahára köztanácskozásokban; a Seminarium tárgyában felolvastatott a Nyiregyházi Egyház olly kedvezményekkel teljes ajánlata, minőkkel egyik Egyház sem léphet fel kerületünkben. Az egyház Kerületi gyűlés Miskolcz városában tartatott Jul 21 és követk napjain. Itt a hegyaljai Esperesség részéről indítványoztatott, hogy mivel a Superintendensnek magyarnak kellek tekintetnie; a Dobsinai egyességen alapult, a német, tót 's magyar nemzetek közt alternativa választást kívánó külömbiség szüntettessék meg. Felvétellett a Seminarium mikép[p] létesítése 's annak Nyiregyházán leendő megalapítása rendeltetett, minután az ide kinevezett Kerületi Biztosság a dolog mibenlétét megvi[z]sgálandja (lásd az esp. ker. Jkönyvet) Ezen gyűlésekről haza jött követeink azonnal bejelentik azt az örvendetes hirt, hogy a már rég indítványozott néptanítókat képező intézet, melly ezen kerületben bizonyosan létesülend, Nyiregyházára rendeltetett légyen. Melly jelentést a mi Ekklesiánk nagy örömmel fogada, nemsokára megkérte Draskóczy Samuel Kerül. felügyelő urat, hogy a szükséges külső telek megadása tekintetében Ö méltóztatnék levél által a Ns Városhoz folyamodni, amit szíves vala teljesíteni. A' Ns Város hajlott ezen kérő felszólításra és azon feltétel alatt, hogy a Seminariummal legyen egyszersmind egy gazdasági intézet is összekötve, húsz kötél földet az oldal temető mellett felajánlott. A' dolog mind e' mai napig ezen állapotban van.

A' tökepénzek felmondatnak. A templom fedetése ekkoron igen gyakran kerülván elő, Novemb. 15^{én} az Ekklesiának minden tökepénzei felmondatni rendeltettek, kivévén a Ns városnál lévőket, és Benczúr Adolf Ekk. jegyző 's hites ügyvéd megbizatott, hogy az adósokat megintván 15 nap mulva idézze fel. Ezen pénzbeszedést sürgeté részint az a környülmény, hogy acapitalis sokaknál már régóta van, részint az, hogy a templomra városunkban tett gyűjtelékből kevés jött be. De a dolog nem olly könnyen ment, ahogy határozták vagy képzelték, még 1841^{ik} Jun. havában sem volt több három vagy négyszáz f[orin]tnal befizetve. Azóta is már e' kellemetlen tárgy néhány izben megpenditetett; de az idő mostohasága

---

⁴⁶⁰ július

⁴⁶¹ Szent Jakab hava = július

1840

miatt mindannyiszor jobb időkre halasztaték. Ha önkéntes ajánlásokról van szó, sokan oda mutatnak azokra, kik annyi idő óta az egyház pénzeit használják. Ez a tiszt. olv. ítéletére bizatik. Benczúr A.[dolf] 25 f fáradságaért.

Novemb 19^{tel}-négy napig folyvást idéztettek a Szülék bibliothékába gyermekeik oskoláztatása végett. E kellemetlen dolgot eddig a lelkészek a felügyelővel vitték, de ez évben bizonyos hanyagság, 's egyetértés hiánya miatt a városi tanács kéretett meg, hogy egy pár tanácsnokot rendelne, kik a szüléket gyermekeik oskoláztatására szoritanák. Azonban ez a próba is reménylt siker nélkül maradt. A' tanácsnokok csakhamar megúnták efféle bajlódást. Az oskolás gyermekek száma tetemesen csökkent. Megjegyzésre méltó, hogy nálunk sok szülék, mint ezelőtt húsz esztendővel, ugy jelenleg is magoktól gyermekeiket az oskolába nem adják, de halasztják hétről hétre ezen legszentebb kötelesség teljesítését, sőt várják is, mig csak a hajdu czédulával nem jár utánok 's az ügyelőség elibe nem idézi. Tehát nints e' ez ellen semmi mód? van, csak keressük és állhatatosan részrehajlás nélkül alkalmazzuk: különben a sok költség kevés hasznot hajtand, és a számos oskola daczára sokan maradnak, minden betűisméret nélkül.

Oskola nevezetesebb szerzeményei. Gróf Battyányi Kázmér Ő mélt. nagylelkű rendeléséből készült magyar ég-földtekék minden olly oskoláknak, hol a földleírás magyarul tanittatik, folyamódásukra ingyen kiosztogattak. E' végre a mi oskolai igazgatóságunk is küldött Pestre kérő levelet, és Majerszky Lajos hites ügyvéd buzgó fáradsága mellett azt ki is eszközle számunkra, 's Novemb. havában elküldte. Egy illy földtekének ára különben tíz pengő for. Ez évben hozatott Eperjesről tellurium⁴⁶² is, melly a mathemat.[ikai] földleíráshoz tartozókat, az égi jeleneteket megfoghatólag mutatja, 's mellynek ára 20 pengő for. egyesek ajánlásából fizettetett ki. Karlovszky Lajos oskolafelügyelő ajándékozott az oskolának nagy mennyiségben ásvány darabokat. A' természeti historiához tartozó képeket, mellyeket Benczúr József eperjesi könyvtár küldött, az Ekklesia megvétetni 's megfizettetni rendelte. A' villány erőmű már felyebb volt említve. Ezen gyűjtemény még több tárgyakkal is, úgy mint csiga és pille nemüekkel bővítettett. Mindezeknek megőrzésére csináltatott egy szekrény, melly 1841^{ben} Maj 1° napján vitetett be a Professori oskolába, ára ennek 50 Vf. Jurányi Samuel oktató fáradságának köszönhetni mindezeknek rendbe hozatalát. Igy állott fen[n] a még most kicsiny oskolai muzeumunk; mellyhez tartozik még egy kis növény gyűjtemény is. Ekkor vitetett be a szekrestyébe egy – hajdan pénztárnak használtatott – üres láda, melly be mindenféle egyházi 's egyéb irományok gyűjtetnek.

1840

Megyei rendelés a vallási átmenetelről. Azon több rendbeli eseteknek következtében, miszerint e' megyében is, mint másutt a vegyes házasságokra megtagadtatott az áldás, ezen Szabolts megye hatósága következő rendelést tett: „Több esetek vóltak már, hogy azon vallásnak tanításai, mellyben valaki született, gyöngédebb éveiben neveltetett, 's mellyet nékie külsőképpen gyakorolni kellett volna, az érettebb korban annak felfogásával annyira ellenkeztek, hogy arról más vallásra általtérni ez vagy amaz belsője sugal[I]ta kötelességének ösmeri – azonban az egyik vallásról másikra általmenetel az eddigi gyakorlat szerint annyira nehezítve volt, hogy az csak sok hanyattatás mellett, 's hosszasabb időszakadás után történhetett meg. Megyénk Rendei ezen gyakorlat által a Mindenhatóság imádása módjának külsőképpen valósisát a tiszta meggyőződésü kebelben elfojtva látván 's a kifejlett értelemnek felfogása elleni tartóztatást, erőltetésnek tartván; a minden mellékes tekintettől távol álló 's csak tiszta

⁴⁶² ritka ásvány (holdkőzet)

belső sugallás okozta vallás változtatási szándékot azon rendelet által kívánták elősegíteni: hogy ezentúl

1; ki 18^{ik} életévét elérte vallás változtatási szándékát csak a megye közgyűlésére lesz köteles jelenteni.

2; ezen maga jelentésére a megye rendei egy öt tagból álló küldöttséget lesznek kinevezendők, melly a magát jelentőre nézve egyedül azt lesz megvi[z]sgálandó, hogy a 18^{dik} évet betöltötte e' 's ezen esetben

3; az iránt, ha valljon szándéka tántorodást nem szenvedő meggyőződésének szüleménye e' ? azt felszólítván

4; ha szándéka mellett állhatatosan és elhatározottan megmarad, három hónap elforgása mulva sem változik – az ötöt boldogítónak hitvallás ágazatainak külső szertartások szerinti teljes szabadsága gyakorlatában, azonnal kiadandó irás által biztosítani fogja. Eljárásáról az ő Felsége tudomására leendő juttatás tekintetéből a Megyére jelentést tévén. Ezen érdekes rendelet az Előljáróknak hurré tétel végett ezennel kiadatik. Költ N[agy]Kállóba[n] Dec 3. 1840.

Elek Mihály Feő Sz.[olga]Biró.

Ezen rendelés Dec 6^{ik} napján nálunk, de T. Szabolts megye minden helységeiben is vasárnapon a templomok előtt kihirdettetett, szerinte egyik vallásról a másikra átmenetel könnyit[t]etett. Nevezetes ez már csak azért is, hogy eh[h]ez hasonló az egész magyar honban legalább eddig nem történt. A mi megyénket illeti az a dicsőség, hogy az elibünk vetett törökből kibontakozásra módot mutatott. Sok és eldönthetlen vita folyt ekkor a vegyes házasságokról. A Kathol. papság azt kívánta, hogy a vegyes házasságból születendő gyermekeknek Kathol. nevelése iránt térítvény adassék, mellyet ha a házasúlandó megtagadott, úgy az áldás is megtagadtatott. Az itt leirt rendelést Megyénk már több esetben mindeddig gyakorolta.

363. oldal

[1840], 1841

Megjegyzésre méltó végre, hogy ez évben ütöttek ki és leginkább uralkodtak a Panslavismusi surlódások, mellyeknek a hirlapokban vége hossza nem volt, mindinkább fejlődött egyrészt a gyanakodó bizodalmatlanság, másrészt a vádak. Sokan keserü személyességekre is fakadának, mi az igazság kinyomozása 's elismeréséhez olly kevéssé vezetett, hogy még attól el is távolított. Ezen sokféle igaz és hamis állításoknak, miket a hirlap közlött, eddigi eredménye az, hogy az evangélikus a.[ostai] v.[allású] tót papok egyedüli gátolói az annyira szükséges nemeztisedésnek. De ezeknek tanúja lesz még a következő

1841^{dik} év

Katona állítás. Ez ugyan a' szelid lelkületű Egyház határain túl van, mégis érdeklí annyiban, hogy ah[h]oz az Egyház is nyújtott segéd kezeket. Eleinte sorshúzás útján készült annak végre hajtása és a' városházánál 's anyakönyvekből igen sok összeírás készítettett; de utóbb más mód könnyebbnek és sikeresebbnek találtatott, t.i. a toborzás. A' lakosokra is, kiknek fijaik sors alá valának esendők, ez alkalommal bizonyos fizetés vettetett ki. A' toborzás előtt a nemes Tanács hivatalosan felszólítá a' helybeli lelkészeket, egy illy alkalomhoz szabott sz.[ent]beszéd tartására, mellyben a fiatalságot a katonaságra buzdítanák. Febr. 21^{én} úgymint a toborzás első napján Mikuss Samuel lelkész tartott sz.[ent]beszédet Luk.[ács] 20.25 ⁴⁶³ megjegyzett igékből, 's mutogatá, mivel tartozik a nép 's egy hiv nemzet jó Fejedelmének,

⁴⁶³ Lukács Evangéliuma 20:25. Ő pedig így válaszolt nekik: „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és az Istennek, ami az Istené.”

aztán főleg a helybeli ifjak szokásait 's erkölceit rajzolva serkenté őket és bátoritá. Templom után Kralovanszky András tanácsnok a körül szólott a néphez hosszasan és mint szokott, katonásan. Ekkor a paplak mellett készen állott zenészek ráhúztak, 's megkezdődött a Verbung,⁴⁶⁴ melly több napokig folytattatván a város ötven három kátonát állított, és minden újoncznak fölpenzül 25 Vft adott.⁴⁶⁵ Ezen újonczok míg teljes számmal lettek, néhány éjszaka a városházban őriztettek, de szabadon is jártak egyszerre vitetvén el Debreczenbe. Így a katona állítás, mellytől sokan rettegtek, könnyen és jó renddel ment végbe.

Egyházi tisztújítás. Ez April 4^{dik} napján szokott renddel megtétetvén csak azért említésre méltó, hogy az újonnan felügyelővé 's gondnokká elválasztott Kralovanszky András és Puchy Pál, nem külömben egyházfiak is húsvét második ünnepén magyar isteni tisztelet után legelőször magyar nyelven tevék le az esküt. Mert ez a szertartás mind eddig a tót templomban szokott végbevitetni. Ez az újítás is, mint minden egyébgynek másnak

364. oldal

[1841]

tám különösnek látszott, de ezentúl aligha fog valaki rajta felakadni.

Tüzevés. Virágvasárnapján⁴⁶⁶ reggel 7-8 óra közt a Selyem utcán Csernák házába tűz ütött ki, a templomból a nép sietve kitakarodott, ép[p]len midőn már a predikáció következett volna. Szerencsére csendes idő lévén 's a' segítség jókor érkezvén elejét vevék a dühöngő elemnek, csak egy ház égett le, 's az istállóba zárt két tehén nagyon megperzseltetett, de még is mentve lőn. Ismét April. 29^{én} délután 1-2 óra közt tűz támadt a nagy orosz utcán Fábry házában, melly bátor sokáig tartott, mégis csak egy ház égett le és egy műhely. Ugyan ez évben még csillag utcán is Moucsan háza egy kiesett üszökből hirtelen lánggal elborított, melly azonban a nagy szélnek daczára is szerencsésen elfojtatott 's ismét csak egy ház égett le. Illy gyakori szerencsétlenség elhárításában sokat használt azon szép rend, mellyet a tűzkármentesítő intézetnek köszönhetni.

Megyei Küldöttség a' magyarosodás ügyében. A' Tek. V[ár]Megye némelly helybeli urak által balúl értesítettvén afelől, mi változtatást a magyar nyelv tanítás tekintetében okozott légyen nálunk a főpásztori levél; és mivel a Panslavismusi vádak mindezt felülszárnyaltak: a Tek. Megye egy vi[z]sgáló küldöttséget nevezett ki Ekklesiánkhoz, mellynek következtében illy levél érkezett hoz[z]ánk: „Nemes Ekklesia! Agostai vallás tételt tartó Nagytiszteletü Superintendens Józéffy Úrnak a Ns Ekklesiához küldött 's a Slav nyelvnek fen[n]tartását ajánló levelének foglalátja a T. N. V[ár]megye közgyűlésén megemlítettvén – 's azt a Megye Rendei a honi nyelv felvirágzására hozatott újabb törvényekkel összeütközőnek találván szükségesnek látták ezen tárgy mibenléte felől teljes világosságot vehetni 's ennek megszerzésére elnökletem alatt egy T. Küldöttséget nevezett ki. Én a T. Küldöttséget a kivánt munkálatra f.[olyó] e.[v] Pünkösöd hó⁴⁶⁷ 2^{ik} napjára a helyszínére összehívtam. Ezen határnapot a Ns Ekklesiának hivatalosan tudtúl adván felszólítom a Ns Ekklesia Elöljáróit, hogy akkoron a T. Küldöttség előtt jelenjenek meg, szives indulattal maradván a Ns Ekklesiának [Tisza]Dadán April 24 1841. lekötelezett szolgálja Jármy Imre Alispán. Ezen levelet az Ekklesia nem szivesen vette, azon világos okból, hogy a V[ár]megyének joga nints ami belső szerkezetünkbe avatkozni, 's a mi a magyar nyelvet illeti e' részben külömben is már 1825^{ben} olly rendelések tétettek a mi Ekklesiánkban, minőket a törvény parancsolt, sajnosan vevé azt is, hogy ezen levélben a Superintendens csak nagytiszteletűnek czimeztetik, valamint azt a' kifejezést is neheztelte „jelenjenek meg.” A' Convent határozásánál

⁴⁶⁴ toborzás

⁴⁶⁵ felpénz = a hadseregbe lépő újonc avatási díja, amely általában húsz pengő forint volt

⁴⁶⁶ a húsvét előtti vasárnap, a nagyhét kezdete, 1841. április 5.

⁴⁶⁷ május

1841

fogva maga Kralovanszky András jelent meg a Küldöttség előtt, átolvasván a' pásztori levélnek magyar fordítását, és több évekrőli oskolagyűlés határozásainak kivonatját. A' Küldöttség, melly Jármy Menyhért úr házánál tartá üléseit, annélkül, hogy legkissebb ellenvetést formálhatott volna visszatért a Ns Megyét jobban értesítendő. Már ez valóban a' Protestantismus lelke ellen van, ha egy olly hatóság, mellynek körébe Ekklesiánk nem tartozik, ennek mégis parancsolatokat osztogat, mit, mikép[p] kellene tartani, 's törvényes egyházi előljáráinkat fel nem véve bizodalmatlanságot mutat és gerjeszt irántok, mintha ök vagy nem értenék a kor szellemét, vagy ah[h]oz magokat szabni idegenkednének. Azonban ha ez is, mint az a' főpásztori levél, atyáskodó gondoskodásnak bizonyosságáruv vétetik, azt tartjuk, sokkal üdvösebb lenne, ha a megyei hatóság olly rendelést hozna büntetés nélkül soha meg nem sértendő, miszerint minden oskolába való gyermek annak idejében oskolába megjelenne 's azt mindvégig látogatná is, aztán a szegényebb gyermekeknek magyar könyvek osztogatása által lehetőségessé tétetnék a magyarságbani haladás. Ennek megítélése a tiszt.[elt] olvasóra hagyatik.

Nyomatott oskolai laistromok és meghívó bilétek. Az Ekklesia átlátván annak szükségét, hogy téli és nyári közvi[z]sgálatok alkalmával hét oskoláink laistromaiban egyformaság legyen, Majus 26^{án} a gyűlésben azt rendelte hogy egyféle felirat és rovatokkal ellátott oskolai laistromok Kassán bizonyos mennyiségben nyomattassanak, melly alkalommal még az oskolai és egyházi gyűlésre meghívó bilétek, sőt a közvi[z]sgálatokra meghívó levelek is bőven kinyomattak. Ezen nyomtatványok összesen ...⁴⁶⁸ Vfba kerültek. Jun utolsó hetében tartott közvi[z]sgálatokon már használatba vétettek a nyomtatott laistromok, öröm volt szemlélni egy kötetben mind a hét oskola népességét 's állapotját. Ez más valláson lévő polgár társainknál is tetszést nyert. Hasonlókép[p] az egyházi és oskolai gyűlésre hívó bilétek használása is, mind külső formájok mind munka könnyítés tekintetében helybenhagyatott. A' közvi[z]sgálatokra Ekklesiánk vidéki megyebeli urakat 's oskola lelkes pártfogóit is meghívni jónak találván a nyomtatott levelekből hat példányt küldött Jármy Imre akkori E[lső]alispán úrnak, hogy akiket tetszene, meghívni sziveskednék. De illy új módoni meghívás ohajtott 's reménylt siker nélkül maradt, mert egy szolgabirán kívül a vidéki urak közül senki sem látogatá meg examenünket, holott ekkor, főkép[p] ekkor lehele és kelle vala tapasztalni, mennyire szivünkön fekszik az oskolai ifjúság magyarosítása, és abban mennyire haladtak légyen. Mind ezekből látható, hogy ebben és a múlt évben annyi újítá-

366. oldal

[1841]

sok tétettek, osk[o]laink szerkeztetése körül, mennyi az előtt több évek alatt nem történt. Nagy Szárazság. Említést érdemel ez évben uralkodott rendkívüli szárazság, melly tavasztól egész nyáron át tartott, olly állandóul, hogy az alatt alig esett kétszer, akkor is igen kevés. Azért ez esztendő igen terméketlen volt, sok gazda annyit sem kapott, amennyi vetésnek elég lehetett volna. A nagy forróság leginkább Jul. és August. hónapokban, és fül[l]asztó meleg szél, a tavakat együl egyig egészen kiszáritották, igen sok kutakban a víz megfogyatkozott, a szarvas marhában ezért nem kevés kárt vallottak lakosaink. A' vetések minden külömbség nélkül igen silányak két héttel elébb takarítottak be, mint rendszerint szokott lenni az aratás. A' ros[s]z apró tengerit már Aug 20^a körül törték le. De a szüret, melly szintén jókor, t.i. Septemb. harmadik hetében már egészen bevégeztetett igen gazdagon és jó borokat adott. A' szomszéd határookban még meglehetősen termés volt, de ép[p]en a Nyíregyháziaké legsilányabb. Illy csapáshoz, melly a hirlapok szerint, csaknem országos csapás vala, járúlt nálunk még a'

⁴⁶⁸ az összeg megnevezése hiányzik

sok betegség, kivált forró láz, mellyben leginkább a gyermekek haltak. A' legvénebb emberek sem emlékeznek illy nagy és húzamos szárazságra. Már ősszel ideje lett volna a szántásnak, 's vigasztaló esső még sem jött, miért sokan már csüggedezni kezdenek. Sokan lakosaink közül rövid idő alatt egészen elszegényültek, kivált akik városi 's egyéb adóságaik lefizetésére mostan szorítottak. Illy aggodalmas és mostoha állapotban folyamodtak ők a Királytelki Gróf Desseöffy Gusztáv Ö Mélt[óságá]hoz, ki felsegélésökre néhány ezer köből gabonát, köblét 11 Vfval, törvényes kamat mellett hitelbe 1842 Sz.[ent] Mihály napig⁴⁶⁹ szétosztogattatni szives vala. Ekklesiánk a templom fedetés tekintetében méltán aggódott, mert sem kegyes ajánlatokat nem reménylhetett sem a tökepenz beszédhetését. Ekkor lehetett igazán érezni, mikép[p] ember munkája keveset érő ha isteni áldás nem járul hozzá.

Esperességi Gyűlés Nyíregyházán. Ez Julius 13 és 14^{dik} napjaiban a mi templomunkban tartatott, Dráskóczy Samuel úr helyettes elnök és Komáromy József főesperes vezérlete alatt. Itt a többi kevésbé érdekes tárgyak után, mellyek külömben is az esp. ker. J.[egyző]könyvben olvashatók, szönyegre került Superintendens úrnak két rendbeli latin levele; mellynek egyikében Consistoriumot hirdetett Felka⁴⁷⁰ városában tartandót, a másikban már fontos tárgyak tekintetéből rendes egyházi kerületi gyűlést rendelt August 17re Rozsnyó városában összeülendőt. Ebben sérelmet talált Esperességünk és sokáig nem kevés ingerültséggel vitatkozott e' tárgy felett. Már

367. oldal

1841

az ismét csak latin nyelven irt levelek, de különösen az a környűlmény hogy a Superintendens úr világi felügyelőség befolyása nélkül consistoriumot akart tartani, törvény elleninek nyilvánítottatván, hogy minden latin levele ezentúl feltöretlenül visszautasittassék, és a consistoriumnak világi elnök befolyása nélküli alakítása ellen a kerület előtt nyilvános óvás tétessék, ne hogy pedig ezentúl is álljon elő olyan eset, miszerint rendes kerületi gyűlésnek tartása feleslegesnek állittatnék, a jövő közgyűlés ideje mindenkor a kerületi gyűlésben állapittassék meg. A' Nyíregyházi Egyház indítványozá, hogy az ennek utána választandó Superintendensek nem holtukig, de csak bizonyos meghatározandó évekre olly móddal választassanak, hogy az elébbi újabban ismét elválaszthassék, amit a Miskolczi Egyház is pártolt és ami a kerül. világi felügyelőre is kiterjesztetvén a' követk. egyházkerületi gyűlésen felolvastatott. Ezekből láthatni, melly nagy bizodalmatlanságot támasztott légyen a Superintendens úr önmaga ellen a buzgó magyaroknál. A' Convent után Nagy Samuel tanító oskolájában gyülekeztünk össze, ki ez alkalommal szives vala a megvendéglés fáradságát magára vállalni, első nap 71 személy ebédelt, más nap 30, minden személytől fizetett az Ekklesia egy pengő ft. és így summásan 101 pft. boron 's egyéb költségen kívül.

Zái Ugrócra⁴⁷¹ küldöttség. Gróf Zay Károly főfelügyelő hirdetett gyűlést Zai Ugrócson az ő kastélyában Jul. 20 és köv.[etkező] napjaiban tartandót, hova minden evang. főbb oskolák oktatói hivatalosak valának. Jónak látták Ekklesiánk némelly tagjai a mi kebelünkben is egy tisztelgő 's egyszersmind tapasztalás végett menendő deputatot Zai Ugrócra kiküldeni. E' vegre aláírás utján önkéntes ajánlásokból gyűlt össze a megkivántatott kölcség. Mint hogy pedig a Miskolczi egyház indítványára Mlt. Gróf Záy Károly főfelügyelő úrnak ezen esperesség részéről tisztelgő irás küldetni rendeltetett, és már ami Ekklesiánkban is eleve készületek tétettek a' Záy Ugróczi útra; tehát az Esperességi Convent első napján ebéd után egy biztosító levél iratván (lásd. a ker. J[egyző]könyvben) Ekklesiánk részéről Karlovsky Lajos Dr. Tregjár Pál tanító és Balla Samuel presbyter urak, kikhez még Némethy Pál Miskolczi oskolatanító

⁴⁶⁹ szeptember 24.

⁴⁷⁰ Felka/Vel'ká, Szlovákia. Az egykor önálló város, 1945 óta Poprád településrésze.

⁴⁷¹ Zayugróc/Uhrovec, Szlovákia

csatlakozott, indultak útnak, magokkal vivén a tisztelgő levelet. Két napi ott mulatásuk után haza érkeztek, 's a Ns Gróftól Ekklesiánkhoz irt illy tartalmu levelet hoztak magokkal: „Igen tisztelt Egyházi Gyülekezet! Váratlan, de annál örvendetesb volt az igen tisztelt Egyházi gyülekezet honunk közjaváért lángoló hív buzgalmának ezen kitünő példája, melly által az igen tisztelt egyházi gyülekezet újonnan bizonyítja azt, hogy üdvös közérdekeink iránt mindig a legvi[z]sgább figyelemmel, legmelegebb

368. oldal

[1841]

részvétellel viseltetvén azoknak előmozdítására elérésére áldozatokat is tenni kész. Megvallom igen tisztelt jeles követői által sok olly tárgyak iránt nyervén felvilágosítást, mellyekről a távol miatt csak homályosan vagy ép[p]en nem valék értesítve, nem mulaszthatom el e részben szives hálámat ezennel nyilvánítani. A ki igen becses jóvoltiba ajánlott különös tisztelettel vagyok az igen tisztelt egyházi gyülekezetnek Zai Ugrócson Julius 23^{am} 841. lekötelezett szolgálja

Gróf Záy Károly.

E' hónapban tartatott egy két helybeli Conventben, mondhatni, igen feszültek 's felingerültek valának az indulatok. A' gazdák, a tót ajkú presbyterek igen elárúlták azt, hogy féltik nyelvöket, azon hiedelmökben, hogy mások csak a tót nyelvet akarják végkép[p] kiküszöbölni és helyébe a' magyart behozni; némi bizodalmatlansággal szólottak egymásnak ellenére. A' presbyteriumban lehetett látni, kik tartozzanak a magyar, kik ellenben a tót párthoz, lehetett látni, miként hintetnek magvak a szakadásra, mellynek elébb utóbb kellene bekövetkezni. Gróf Záy Károl[y]ról a magyarok nem másképp[p], mint lelkesedéssel szólának; mert ő mindjárt főfelügyelői hivatalának küszöbén nyilatkozott, mikép[p] semmit sem ohajt és sürgetend inkább, mint a' tót evangélikusok magyárosítását. Ő közlötte a hirlapokban legelső az unionak magasztos eszméjét.

Kerületi Gyűlés. Superintendens úr a világi felügyelőséggel együtt ezt Rozsnyó városában August 17 és köv. napjaira rendelte, hova Ekklesiánk kebeléből Kralovanszky András, Karlovszky Lajos felügyelők is Mikuss Samuel lelkész valának kiküldve; de ezeken kívül önköltségökön menének oda Ns Kobylicz Dániel, Balla Samul, Jurányi Samuel, és Tregjár Pál Urak is, sött még Novák Samuel segédpap is. A' gyűlés sok tekintetben nevezetes volt, és Dráskóczy Samuel gömöri első Alisp 's egyházkerületi helyettes ügyelnök böltts vezérlete alatt szép renddel ment végbe. Itt a Dobsinai szerződésnek megszüntetése kísértetett meg több 's kivált a mi hegyaljai Esperességünk által, de a szepesiek, sárosiak ellenszegültek, úgymint azon szerződésnek netalán történhető eltörlesztése esetére azonnal a gyűlést elhagyandók, a dolog tehát régi mellett maradt. Szőnyegre kerültek a Panslavismusi vádak, főleg Hlavacsek Lőcsei oktató ellen, 's több hosszas beszédek után, mellyekben az Evangel. lelkészek 's tanítók a magyar nyelv tanulása[ra] 's terjesztésére buzdit[t]attak, és a nevezett oktató ellen nyomozó vi[z]sgálat sürgettetett, ez a dolog is a régi mellett hagyatott. A' Superintendensi és Felügyelői hivatalnak bizonyos meghatározott évekre leendő megszorítása is tanácskozás alá került, de ezt azonnal támadt nagy zúgás ros[s]zalta, és így ezen tárgy még az

369. oldal

1841

esperességekkel közölni rendeltetvén jobb időkre halasztatott. A' vallási uniót is hatalmas szónokok: Szentiványi Károly, Pulszky Ferentz, Ragályi Károly urak nemcsak megpendítették de hathatósan is ajánlották. Ezen válogatott személyekre és több fontos tárgyakra nézve nevezetes gyűlés után következett a nagy vendégfogadóban Ekklesia által adott pompás ebéd, mellynél mintegy kétszáz személy, a Rozsnyai püspök, néhány kaptalanok, Gróf Andrassy

György 's több urak is részt vőnek, és sokszori éljenzéssel fűszerezték. Úti költség ez alkalommal 57 f 45 xrra rúgott.

Egyetemes Gyűlés. Miután az Unionak vagy is az Agost. és Helv. hitvallásnak egyesülésének dicső eszméje eddigelé nem csak a' hirlapokban sokszor és sokfélekep[p] ajánlatott, és azzal az Esperességek 's Kerületek is megismerkedtek és megbarátkoztak vólna; de annak valóítását mind a Reformatus atyafijak mind az evangelikusok, ezek közt főkép[p] Gróf Záy Károl[y] és minden világi rendüek igen ohajtanák: a Pesten tartatott gyűlésnek egyik fő feladata volt, e' részben előkészítő lépéseket tenni. Ami hogy annál inkább sikerülne és egyszersmind a panslavisták is a Protestansok színe előtt a Magyarokkal kibékülnének; Jozéffy Pál Superintendens neveztetett ki magyar szószólóul a Reformatus Conventhez küldött választmány mellé. Reménljük, ezen olly emlékezetes történet nem lesz a tiszt.[elt] olvasó előtt érdektelen, amint azt Pesti hirlap Septemb. 11. 1841. vezértzikkéből ide iktattuk:

Unio. Még fél éve sem mult, hogy a közvélemény figyelme egy lelkes szózat által fölhivaték ápoló karokra venni a Magyarországi Evangelikusok egybeolvadásának gondolatát. E' sokat hányatott hon, melly annyi sebforradásokban viseli a szakadozás átok ostorának jeleit, nem most hallott először illy Szózatot. De az ige hatalmát a kornak lelke feltételezi. Hangzik fogékonyság a' keblekből, 's rögtöni siker még az ihletésnek varázs hangjait sem követi; de ha csak ugyan az ihletésnek varázs hangja volt, élve marad a' végtelenségnek ama könyvében, mellyet a költő világbírónak nevez, 's az idők méhében érik az ige, míg a korszerűség éles tapintatu felszólamlására megtestesülten életbe lép. Még fél éve sem múlt, hogy az unio nagy gondolata köztünk forog, 's ma már ezereknek ajkairúl szól az ohajtás, ezerek keblében buzog a szilárd szűz akarát, 's mi a meggyőződés szent hitével mondjuk: „az Unio meglesz!”

A' Magyarországi Evangelikusok Agost. hitv. követő része egyetemes Conventben összegyűlve egy gondolatban egybeforrva 's e' gondolatot egy szóba foglalva imigy kiáltott fel: „egyesüljünk” és e' felkiáltást üzenetbe foglalá 's a Helvet hitvallásnak egyetemes conventjéhez általkül-

370. oldal

[1841]

dötte, melly üzenet így szól: Mlgos és Föt[isztelen]dö egyetemes egyházi gyűlés! Akik vallásunk közös alapjában, a hit remény szeretet közös kútfejében mindig egyek valánk, kiket századoknak viszontagságai jó 's balszerencsében, jog és törvényekben osztályosokká tettek, meleg testvér szeretettel szívünkben, szilárd férfias akarattal keblünkben, 's rendithet[et]len bizodalommal az Isteni gondviselésben, melly századokon át érleli, de megérleli az emberségnek üdvös műveket, nyújtjuk testvéreleg testvéri fogadtatást váró jobbunkat, és kimondjuk a szót, mellyben vallásunkra, magunkra, hazánkra 's az emberiségre üdv 's malaszt rejlik – kimondjuk a szót, mellyet közel két századon át édes reményként ápoltt annyi őszinte kedély, és e' szó ebből áll „egyesüljünk!” A' kor szellemének szelid haladása szenvedelmeket csillapított; a szabad észhasználat a' protestantismus e' köz jelleme, elfogúltságot oszlatgatott, politikai környülmények akadályokat háritottak el, 's a' fogékony keblek akarattjára kedvező alkalom int. Illy pillanatban 's illy viszonyok közt költé fel Isten az egyesület szózatát, és nekünk úgy tetszik, hogy e' szózatban a kor nyelvének szózata cseng, és kebleinkben e' szó csengése vis[s]zhangra talált.

Mi tehát az Agost. hitv. követő Magyarországi Evangelikusok mind a' négy egyházkerületünk egyetemes köz gyűlésében egybe gyűlve, komoly megfontolás után egy szívvel, lélekkel, közös és köz értelemmel valljuk és kijelentjük, hogy mi a Magyarországi két evang. felekezet egybeolvadását buzgóan ohajtjuk, valljuk és kijelentjük, hogy ezen egybeolvadás mind a két felekezet közös érdekében jó üdvös söt szükséges is; valljuk és kijelentjük, hogy olly lényeges akadályt nem ismerünk, melly ha mind két részről tiszta és erős akarát lesz, az egybeolvadást gátolhatná; 's azért valljuk és kijelentjük, hogy mi a két evang. felekezet egybeolvadására tehetségünk szerint közre munkálni magunkat elhatározók. Ime tehát a testvér szeretet 's férfias

akarat nyilatkozása, melyet a Helv. vallástételü M[él]t[ósá]gos és Főt[isztelen]dő egyetemes egyházi gyűléssel azon édes reményben közlünk, hogy abban velünk egyet érteni, testvéri jobbunkat testvér szeretettel fogadni 's minket hasonló nyilatkozattal meg örvendeztetni méltoztatnak. Ami már e' szent és üdvös szándék valóítását illeti: mi úgy vélekedünk, hogy az ohajtott egyesülés módjának a' Protestantismus közös elvei vezérlete mellett kidolgozása legsikeresebben vegyes választmány által történhetné; melly javaslatát mind a nyolcz Superintendentiákkal közlené, hogy úgy annak idejében mind a két Ev. felekezet egyetemes gyűlésében megvi[z]sgálatván, annak rendje módja szerint közhatározat hozathassék.

371. oldal

1841

Nem kételkedhetvén, hogy testvéries ajánlközásunk a' M[él]t[ósá]gos és Főt[isztelen]dő egyetemes egyházi gyűlésnél rokon indulatra 's kész elfogadásra talál: részünkről e választmányhoz következők nevezettek ki, kiknek neveiket itt nem szükséges jegyezni. A' vegyes választmány elnökségére pedig N[agy]mélt.[óságú] Széki Gróf Teleky József koronaör ö Excell.[entiája] bátorkodunk megkérni.⁴⁷² A' gondviselésnek mutató új[j]a az idők tanácsában nyilatkozik. A Süker áldása Istennél van, embereké a szándék, akarat igyekezet. Fogjunk össze szándékban, akaratban, igyekezetben, 's Isten segedelmével összevezérlendjük a folyám elszakadott két ágazatát, hogy egyesülten diszben, erőben tehetségben meggyarapodva szent rendeltetésének az idők viszontagságain keresztül megfelelhessen. A kik egyébiránt 's a t. Költ 1841. Sept 8^{án} Pesten tartatott egyetemes közgyűlésünkből.

Miként fogadtatott a testvér szeretet felszólamlása, alabb láthatni. Az egyesülés nagy eszméjétől mélyen meghatva 's annak üdvös és hasznos vóltáról szintúgy meggyőződve a Helvet hitvallásu egyetemes convent irott válaszában örömtelve 's egyes akarral nyilvánítá, hogy az egyesülést, mint egy régi váagnak teljesedését 's egy szép jövendőnek megalapítóját buzgón ohajtja 's annak létesítésére szilárd akarral tehetség szerint közre munkálni kész. Illyen a végzés; ami keletkezését illeti, fájdalmas bár, de még sem váratlan volt előttünk a helvet vallású túl a tiszai Superintendia részéről nyilatkozás. Ohajtottuk volna, hogy közértelemre találjon a közértelemből eredt felszólítás; azonban többségre, nagy és lelkesült többségre talált, és ez elég. Nem ismeretlen előttünk – amint egy tárgyról szólunkban már másszor is említök – azon irány, melly egy zárt körü főnök testületben vél minden egyházi hatalmat összesitendőnek, 's azért még az egyetemes conventet is határozó erővel nem bíró beszélgetéssé süllyesztené, hogy ez a választmány conventből kinevezésének banatja nem lehet, az igen természetes; de mi szerentsésnek tartjuk az ügyet, melly már ott áll, és hódolattal üdvezeljük a' közvéleményt, melly ez ügyet rövid félév alatt olly polczra juttatá, hogy még a nem akarás is formák palástja mögé vonúlna 's ellenvetése fillérezésre menne vissza; 's azért erősen hisszük, hogy az értelem fáklója előtt elosztand a még itt ott veszteglő homály, és a szeretet szelid melegénél kitárul a szorúlt a szűk kebel, 's bizony hiedelemmel állítjuk, már most is ott áll az ügy, hogy ha találkoznék vagy egy zöld asztal, melly mellől az egyesülni nem akarás szólamlanék meg, az illy megszólamlás, hogy ha hátra néz, nem fogná háta mögött találni a közvéleményt, azon közvéleményt, melly a nép szava, és ép[p]en azért az Isten szava. Mi az uniot korunk nagy kérdései közé számítjuk, ezek közt azonban ollyannak tartjuk, mellyhez a szeretetnek szent pietásával szabad csak kö-

---

⁴⁷² gróf Teleki József (1790–1855) szabolcsi főispán, Erdély kormányzója, az Akadémiai Könyvtár alapítója, a Magyar Tudományos Akadémia társalapítója és első elnöke

[1841]

zelíteni. Illy szempontból szólítjuk fel közre munkálásra az erősbeket, kiknek elv[ben] 's buzgalomban rokonszenvűeknek tehetségből több adatott.

Agost. hitvallásuak egyetemes conventje. A' magyar országi Evangelikusok egyetemes egyházi közgyűlése Gróf Zay Károly főfelügyelő elnöksége alatt Septemb. 8^{án} vette kezdetét. Ezen hitvallásuak egyházi beligazgatása szorosan és kitűnőleg néphatalom. Ennek jelleme lényege a tökéletes nyilvánosság nem csak elméletben, minőt tám korunkban egy két törvényszék gyakorol, melly magát nyilvánosnak vallja, azonban szűk szobátskában tartja üléseit, mellynek 4/5 részét a zöld asztal fogja el; hanem nyilvánosság elvben és elméletben ugy valamint gyakorlatban. E tekintettől vezéreltetve a közgyűlés az Úr templomában tartatott. És helyesen. Mert bár sokat vártunk, mégis várakozáson túl népes volt. Nem egy felekezet gyűlt itt össze, melly titkoknak elzárt hatalmira támaszkodik, hanem olly testület, melly nemes önérettel lép a napfényre bátor felhíni a hont, hogy lásson és ítéljen irányba szándoka, célja 's tettei felett. Az elnök lelkes beszéddel nyitá meg az ülést, hivatkozék eljárására, mellyet eddig követett, mire nézve ha édes örömeire vált úgy egyesektől, mint egész testületektől nyilvános helyeslést nyerni; más részről tudva van, hogy sok megtámadást is tapasztalt, 's miként akadtak, kik tiszta szándékait gyanúsítgatni igyekeztek. Felhitta tehát az egyetemes conventet, eddigi tettei bírálataira, felhitta, mondaná ki nyíltan a' helyeslést vagy ros[s]zálást, kimondá, hogy e' kérdés reá nézve élet kérdéssé vált, mert ha helyeslést nyer, úgy fog haladni, mikint megindult, ha ros[s]zaltatnék, kötelességének érezné lemondani hivataláról. Erre első volt Kubinyi Ferencz, ki szót emele, hálát szavazott, 's hálát kívánt szavaztatni az elnöknek lelkes bugóságáért, mellyel a Protestantismus legszentebb érdekeit polgári létünk azon elemével szövetkezteté, melly egyedül képes amazoknak állandóságot biztosítani. És itt valánk ama kérdésnél, melly újabb időkben némelly körökben annyi ingerültséget okozott. Midőn a Szónok e' szót „Panslavismus” 's orosz propaganda száján kiejté, úgy látszott egy pillanatig, hogy a kedélyek lángba borúlnak, úgy látszott, mintha kitörni készülnének a szélbarlangnak orkán lakói, azonban felettünk örködött a keresztény szelidség 's magyar nemzetiség örangyala, mellynek szellemi intésénél mindnyájan érezök sziveinkben a' – motos praestat componere fluctus⁴⁷³ – tanácsot, bár sokan, nagyon sokan valának, kik ha e' tanács minden oldalról nem respectaltatnék,⁴⁷⁴ hön ápolván kebleikben a' gondolatot, hogy nem csak egy vallás felekezet tagjai, de egyszersmind honpolgárok is, 's e' kettőből eredt kötelességeknek egymással karöltve járniok kell: szükség esetében a' – quos ego⁴⁷⁵ – mezőre is készen vóltak, pedig készen a győzedelemnek nem csak reményével, hanem bizonyosságával is. De Istennek hála! ilyen tusára szükség nem vala.

373. oldal

1841

Mert csak hamar kivált Szeberinyi és Sztromszky Superintendens urak remek előadásai következtében sikerült a magyar nyelv kérdését azon néző pontra állítani, mellyben lennie kell. A' Superintendens urak egy részről böven 's okszerün fejtegetve mutogatták, hogy aki a magyar nyelv virágzásának terjesztésének nem mondom ellensége volna, de buzgó barátja nem volna, az nem csak törvényt 's hazafiúi kötelességet sértene, hanem még az önérdeknek és saját javának természetes ösztönével is ellenkezésbe jönnek, bizonyoságot tettek tehát, hogy az Agostai vallástételü egyházi rend körében a magyar nyelv hatalmasan és sebes léptekkel terjed (aminek még olly oldalról is, honnan legkevesebbé vártuk volna, magán e' gyűlésen

⁴⁷³ „...de előbbre való nyugtatnom a tengert” Vergilius: Aeneis (1. ének, 135. sor) <http://mek.oszk.hu/06500/06540/06540.pdf> 2017. 12. 12.

⁴⁷⁴ respectál = tiszteletben tart

⁴⁷⁵ „Majd adok én!” <http://mek.oszk.hu/06500/06540/06540.pdf> 2017. 12. 12.

örvendetes bizonyosságait tapasztalók) bizonyosságot tettek, hogy annak tanulását nem csak intéssel és tanác[c]sal előmozdítják, de még különösen a bányai Superint. úr vallomása szerint, pappá nem is szentelik, aki magyarul nem tud: más részről a Panslavismusként, vagy egyéb efféle irányzatoknak a kormányok alatt lévő egyházi rend körében létét 's fen[n]állását eddigi biztos tudományoknál fogva, merő koholmánynak és rágalomnak nyilatkoztatván, a hírlapokban terjesztett azon vádnak, mintha az agost. evang. egyházi rendnek tót ajkú része hon 's nemzet ellenes hajlandóságot táplálna keblében nyilvánosan ellenmondottak; a tót nyelv körüli élénkebb buzgalmat nem valamely külhatalom bujtogatásainak, hanem egyenesen annak tulajdonítván, hogy midőn egy részről a tót ajkú nép irányában a vallás igényei elhanyagolást vagy kényszerítést nem tűrhetnek, más részről a tótok sokak által gúny tárgyává alacsonyít[t]attak 's azon hiedelemre jöttek, mintha a magyarodás túlbuzgó heve őket nyelvtől akarná megfosztani.

E' nyilatkozásokra többek által válaszul adatott, hogy örömmel válik hallani a józan fogalmakat, mik a magyar nyelv szüksége iránt úgy a törvényes és polgári kötelesség, mint a Protestantismus érdeke szempontjából előterjesztettek; mert valóban komoly intésül szolgálhatnak az évkönyveknek azon lapjai, mellyekben föl van jegyezve, hogy a Protestantismus magyar honban egykor erősebb terjedtebb vala. Ezek szerint a vallás szent érdeke úgy valamint a hazafiúi kötelesség egyiránt intenek, hogy a hitszónok 's tanító rendnek számos igen számos nagy érdemű tagjai, kik, máris tettel és szóval tanúsították, hogy e' kettős szent érdek kebleikben hő rokoszenre talált, eléggé nem magasztalható buzgalmukban férfiasan előre haladjanak, azok pedig, kiktől e' részben még van mit kivánni, érezzék 's a szerint cselekedjenek is, hogy itt nem elég a törvénynek ellene nem szegülni, hanem annak célzatát 's vele a közös honnak 's ebben sz. vallásuknak javát minden kitelhető buzgalommal elősegíteni kötelesség. És ez az, ami által győzedelmesen megmutathatják, hogy a nemzetellenséges

374. oldal

[1841]

vágyak 's irányok felőli gyanúsítgatás, vagy alaptalan rémlátás, vagy rágalom. Egyébiránt a dolgok illy helyzetében, midőn közöttünk az engesztelődés 's a józanul felfogott közérdek szelleme leng, vettessék fátyol a multakra 's ha nem hiányzanának is egyes adatok az ellenséges irányt bizonyíthatók, legyenek a feledésnek általadva, ha hogy boldogtalan provocatiók napfényre nem idézik; két dolgot minden esetre jó lesz általánosan megjegyezni. Egyik az, hogy sem a törvényhozás, sem a törvényhatóságok sem a magyarodás buzgó barátai, nem adtak elegendő okot azon balhiedelemre, mintha itt e' honban az czéloztatnék, hogy a nem magyar ajkúaknak nyelvüket tépjük ki szájaikból, vagy hogy a vallás szent malasztainak kiszolgáltatása akarmi nézetnek is alája rendeltessék; hanem czéloztatik az, hogy magyar honban a közélet alapja, organuma a magyar nyelv legyen, mint volt már hajdan, midőn még is ebben nyelvök elraboltatását képzelni a tót ajkúaknak eszökbe sem jutott, és czéloztatik az, hogy ezen közéleti diplomaticus nyelv ismérete a lakosok közt szelíd módokkal elterjedjen, annélkül, hogy saját nyelvtől őket megfosztani valakinek eszébe volna. Illy hiedelemre tehát ok nem lévén azt inkább ürügynek lehetne mondani, mellyel a nemakarás vagy még annál is rosszabb valami fedeztetett. Második az, hogy a Panslavismus irányáróli vád politikai conjuncturákon 's tényeken alapszik. Egyrésztől tót hírlapokban 's más elmeművekben az ös[s]ztótság (wieszlowensztwo⁴⁷⁶) jövendője gyakori kérdéssel emlegettetik; más részről 50 éves tapasztalás mutatja, mikint terjeszti ki az éjszaki Briaraeus⁴⁷⁷ messzebb és messzebb balkarját le egészen Montenegróig, körülkarolandó a hont, melly azon innen fekszik;

⁴⁷⁶ helyesen: wieszlowansztwo

⁴⁷⁷ Briaraeus és testvérei, Kottosz és Gügész a hekatonkheirek (százkarúak), akik az Ég és Föld, tehát Gaia és Uranosz nászából születtek

és ha e mellett látjuk, miként anyaországunk délkeleti tüzomszédjában a magyarság iránt szenvedélyes ellenségeskedés lobog; mikint bizonyos illyr hirlapok és egyéb nyomtatványok minden sorban telvék a Magyarok iránt a legellenségesebb indulat kitöréseivel, mikint emlegetik az ösztótság roppant hatalmát, mikint szólítják fel a magyar hon határain belül lakó tótokat is egyesülésre, mikint e' lapok 's bennök nyilatkozó irány némellyeknél nemcsak vis[s]zhangra, rokonszenvre, de még munkatársakra is találunk, mellőzzünk bár – engesztelődés végett – minden egyes adatot, általában lehetetlen el nem ismerni, hogy ezen iránynak 's azt élesztő, ápoló társulatoknak bizonyos politikai conjuncturák szerint ép[p] úgy ellenséges hajlamra kellene fájúlniok, ép[p] úgy a focus felé kellene szitniok, mint a minő bizonyos, hogy a leejtett kő a föld felé gravitál:

Az elnök főfelügyelő megértette az időnek jeleit, 's férfiasan szembeszállott a veszellyel, amelly van, és a veszéllyel, amelly lehetne, miért is hitsorsainak úgy, valamint az egész honnak, 's utókornak helyesléséről, hálájáról, köszönetéről bizonyos lehet.

375. oldal

1841

Illy nemü vitások után, mellyekben többek között Dráskóczy Samuel, Gömöri első alispán, Szentiványi Károly, Pulszky Ferencz és Neogradi Esperességi egyházi jegyző Fabo⁴⁷⁸ urak kitünőleg részt vettek a tett indítványok nyomán következő végzés hozatott: Midőn a gyűlés egy részről az elnöknek magyar nyelv ügyébeni czélszerű rendeleteit magáévá tevén, hálás köszönetet szavazott, más részről örömmel értette, az egyházi rendűeknek azon nyilatkozatát, hogy alattvalói hűségéről 's hazafiúi kötelességéről soha meg nem felejtkezve fejedelmünknek örökké hű fija volt és lesz. Ezeknek folytában kinyilatkoztatik ugyan, hogy a honi nyelv bővebb terjesztésével senki a más ajkúakat nyelvöktől megfosztani 's a gyülekezeteket saját nyelvökön folytatandó isteni szolgálatok szabadságában háborítani nem akarja: e mellett azonban kötelességül tétetett a Superintendenseknek, hogy a hittudományi tanulókat, ha a magyar nyelvben elegendő járatossággal nem bírnak semmi szín alatt fel ne szenteljék 's az iskolai oktatók 's tanítók választásában az Ekklesiákat a törvények rendeletére figyelmeztessék. Továbbá az iskolákban ne talán még létező úgy nevezett tót társulatok, azoknak idővel vészes irányzatúakká fajulhatása tekintetéből végképpen eltöröltetnek, az illető tanítóknak pedig illyetén bal iránynak elnézése vagy ép[p]en nevelése hivatalvesztés alatt tilalmaztatik. A hit szónokoknak szükséges homiletikai⁴⁷⁹ gyakorlatok meghagyatván.

Ezek után Szentiványi Károly, mint a Tiszai Superintendencia egyik követe az unio iránt tett indítványt olly módon, hogy annak ohajtása mondatván 's lehetsége elismertetvén az eszközlés iránti terv vegyes választmányra bizassék, 's hoz[z]á járulásra a Helvet hitvallású atyafiak felszólittassanak. Melly indítványt a nagyszámú gyülekezet egy szivvel, lélekkel egyetlen egy szó ellenzése vagy kétkedése nélkül közértelmileg elfogadván; a felszólítási javaslat is nyomba felolvastatott 's helybenhagyatott, annak a helvet. hitvall. atyafijakhoz átvitelére Jozéffy Pál Superintendes Szónoklata mellett fényes küldöttség, az unio dolgábani vegyes választmány vegyes tagjaivá pedig a következők nevezettek: mind a négy Kerületi felügyelők, mind a négy Superintendens, Dunántúlról Benyovszky Péter, Horváth Dániel tbirák, Perlaky Dávid Esperes, Vimmer Agoston, Haubner Máté hitszónokok, Hettyési László Soproni professor. Dunamellekről: Just József és Skultéty Pál tbirák, Kanka Samu Esperes, Simko Vilmos hitszónokok, Boleman István professor; a Bányai Superint[endentia]ból: Tihanyi Ferencz Temesi gróf, Schedig Lajos kir. tanácsnok, Sréter János alispán, Kubinyi Agoston, Lissovenyi László, Kossuth Lajos t[ábla]birák, Valentinyi János Esperes, Chalupka János, Mikolai István,

⁴⁷⁸ Fabó András (1810–1874) evangélikus lelkész, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja

⁴⁷⁹ egyházi szónoklattan

[1841]

Pulszky Ferencz, Fabriczy Samuel, Sponer Pál t[ábla]birák, Spissák György esperes, Ferencsik Samu, Kollbenhajer Moricz hitszónokok, Vandrák András, Hlavacsek Mihály és Pelech János professorok.

II. A' Helv. vall. köv. Magyar országi Evangelikusok egyetemes közgyűlése Pesten Sept. 9^{én} 1841 eszt[endő]ben.

Az Unio eszméje egyike azon eszméknek, mellyeket a gondviselés néha a kor és emberi erő fokmérőjéül küld az emberek közzé, és imé a Protestans vallás mind két felekezete megértette az idő komoly intését. Minő lelkesedéssel fogadák országszerte mindenütt az egyesülés javaslatát, mi buzgó lépések tétettek a nagyszerű terv sikerítésére, mint siet az agost. Evangelikusok jelenleg Pestre gyűlt főconventje mindent elkövetni, hogy a cél ohajtott és üdvös végett érjen, mind ez részint már tudva van a tisztelt közönség előtt, részint még azután fog értésére adadni. Ez úttal a Helv. vall. követők egyetemes közgyűléséről néhány szót. A' gyűlést Nmélt. Gróf Teleky József úr koronaőr ö. excell. mint a négy Superint.[endens] gondviselői közt hivatalban legidősebb nyitá meg a Magyar academia teremében esti 5½ óraker. A' tanácskozást Föt[isztelen]dő Tóth Ferencz Pápai Superint[enden]s szivből fakadt imádsága előzé meg, mire elnök úr ö excell.[entiája] illetődve jelenté, hogy a múlt évi Convent óta Péchújfalusi Péchy Imre titkos tanácsos és Septemvir a helv. hitvall. Protestansok egyetemes közgyűlésének rendes elnöke meghalálózván tisztének ismeré, mint hivatalban legidősebb a Conventet összehívni némi komoly és érett fontolást igénylő tárgyak iránti tanácskozás végett, 's mindenek előtt elnök választásra hívá fel a gyűlést, melly ö. excell. mint hivatalban külömben is legidősbet, és annyi országos érdelemmel ragyogót azonnal elválasztá. Ezután a Tiszántúli Superintendensia gondviselője és követe Mélt.[óságos] Vajai báró Vay Miklós úr az eddigi szokás és a helvet. hitv. felekezet canonicus szerkezete nyomán mutogatván, mikép[p] a helv. hitv. Protestansoknál mindig vegyes egyházi és világi kormány divatozott, 's mikép[p] e' vegyes rendszer a helv. hitv. Protestansok minden nagyobb és kissebb testületein átvonúl, a kormánynak világi és egyházi elnök közötti megosztását indítványozá. E javaslat rövid, de élénk vitát idéze elő. Fay András, Nyáry Pál, és Ensel Sándor valának az ellenvélemény szószólói. Fáy jelesül a Protestantismus eredetéből és szelleméből mutatá meg miszerint ép[p]en a hierarchia bilincsek széttörése fekvék a' Reformatio céljában, és így illy a Reformatio szellemével, mellynek egyedüli forrása 's alapja az Evangelium, merőbben ellenkező hierarchiai elemnek, vegyes kormánynak és kétféjű elnökségnek behozatalát elhatározottan ellenzé. Nyáry a megosztott hatalomban szakadásnak látta csiráit elhintve. Tétetett szó utasítás hijányáról is. Az indit-

1841

ványozó kijelenté, miszerint álmában sem sejdített volna illy erős ellenszegülést 's javaslatától elállván, a kérdésben forgó vegyes elnökség iránt utasítást indítványozza kérni az illető Superintendenciáktól, mi azonnal el is lön fogadva. Ekkor megjelenék az agost. hitv. fő convent küldöttsége, haza szerte tisztelt Gróf Zay Károllyal együtt. Az ügy, melly a küldöttséget a rokonvallásu Convent gyűlési terembe hozá, már előre tudva volt, és minden szivből és ajakról egy megszűnni nem akaró „éljenek” kiáltás üdvözlé a követséget, mellynek szónoka Föt[isztel]dő Jozéffy Pál Tiszántúli Superint.[endens] lelkes szavakban ünnepélyesen tevé az egyesülési ajánlást, mit megint zajos „éljenek” kiáltás követe. Ekkor győri egyház vidéki esperes Perlaky Dávid úr át nyújtván Elnök Ő Excell.[entiájának] az ünnepélyes felszólító levelet, Ő Excell. örömmel köszönté a minden magyar protestans lelkével rokonná vált eszme

hirdetőit, igérvén, hogy a tárgy a helv. vall. tételü rokonoktól illő komolysággal és lelkesedéssel fog fontolóra vétetni, és hogy nem mulasztandja el annak idejében a' felhivókat az eredményről értesíteni. A' távozó küldöttséget ismét több száz ajkú „éljen” kíséré. Zay Károly Gróf pedig elnök Ö Excell. közelében foglala helyt. Felolvastatván a levél, mellyben előlegesen az egyesülési terv kidolgozására a Reformatusok részéről is a vegyes választmányhoz tagok javasoltatának kineveztetni. Fay András a javaslatot egy közakarató „elfogadjuk” fölkiáltással javaslá elfogadtatni. A javaslatot köztetszés követé. Ekkor baró Vay Miklós Superintendentia nevében és utasításából kijelenté: miszerint az Unio eszméje a Tiszántúli egyházkerülettől is legnagyobb lelkesedéssel üdvözöltetett, de kijelenté egyszersmind miszerint a Tiszántúli Superintendentia a dolgot olly komolynak, annyi akadállyal járónak tartja, hogy ebben minden hirtelenséget az ügyre nézve inkább gátlónak, mint előmozditónak hisz. Ugyan azért bár az ügyet elvben melegen pártolá, a nemes báró a választmányra nézve mégis úgy vélekedék, hogy azt a Convent a Superintendentiák befolyása nélkül, mint külömben sem önálló, hanem egyenesen ezektől függő határozó hatalom nélküli testület, nem nevezheti ki, és így a választást a Superintendentiákra bizni javaslá. E javaslat ellen számosan felszólalának, úgy hogy Ragályi Tamáson kívül egy pártolóra sem talált. Legtöbben ezen nézetünk szerint czáfolhatlan okfövel éltek, hogy a czél akarását mutatni, de az eszközt (ez eszerben pedig a választmány egyenesen csak tervkészítő eszköz) nem akarni, nem más mint a' czélt sem akarni, nem egyéb mint palást, melly alá szükség esetében szükkeblúségünket rejthetjük, nem egyéb búvó ajtócskánál, mellyen át czél elől futamni akarunk. B.[áró] Vay kijelenté, hogy ő, sem ő maga, sem Superintendentiája nem ismerend el olly választmányt, melly a Superintendentiák egyenes befolyása nélkül nevezte-

378. oldal

[1841]

tik ki, sem olly választmányi tagot, ki kinevezését e' forráson kívül másnak köszönheti. A' vita hosszas és viharos volt, mi közben az egyházi személyzet egészen nemlegesen viselé magát. A' tusának véget vetett elnök Ö. exc.[ellentiaja] kijelentvén, miszerint ő analogiát lát az ország gyűlés és más több kisebb testületek megbizásából alakult testület p.[éldának] o.[káért] a Convent közt, valamint az ország gyűlés, anélkül, hogy ez által a v[ár]megyék jogai legkisebb csonkítást is szenvednének, önállólag választmányokat ki nevezhet, úgy nevezhet ki a Convent küldöttséget, anélkül azonban, hogy e' küldöttség végzés hozó hatalommal birna. E nyilatkozat folytában az egyesülési terv előleges kidolgozására az Agost. hitvall. conventből javasolt végzés választmányhoz következő tagok nevezettek ki, a világiak közzül a négy Főgondviselő, Ragályi Tamás, Dókus László, 'Sombory Imre, Nyáry Pál, Fáy András, Zsoldos Ignác: az Egyháziak közzül a négy Superintendens Polgár Mihály generalis notarius, Szeles Samuel, Nagy Mihály és Futó Samuel Esperesek. Az elnökséget, mellyre a Koronaőr már az Evangelikusok által is megvala kérve, hosszabb unszolás után Ö Excelent.[iaja] csakugyan elfogadá, úgy szinte Gróf Zay Károly az alelökséget, mellyre Ö Méltos.[ágát] a gyűlés közbizodalma hívá meg.

A' fellebbi forró kebelből származott levélre köv.[etkezőt] válaszolt az egyetememes közgyűlés: Méltóságos és Főtisztelendő egyetememes egyházi Közgyűlés. Folyó 1841^{dik} évi Septemb. 9^{én} tartatott egyházi egyetememes gyűlésökből költ 's vallásos egyesülésre testvérileg felszólító nagybecsű levelüket rokon érzésekkel, 's a tárgy méltóságához képest komoly figyelemmel vettük. A' magyarhoni két evang. felekezet egyesülésének nagy eszméjétől mélyen meghatva 's annak magunkra, vallásunkra sőt egész hazánkra nézve üdvös és hasznos voltáról mi is tökéletesen meg győződve a Mélt.[óságos] és Főt[isztelen]dő Superintendentiáknak az iránti atyafiságos felszólítása keblünkben is vis[s]zhangra talált, 's annak következtében ezennel örömtelven és egyes akarattal nyilvánítani köteleességünknek tartjuk, hogy azt mi is, mint egy régi vágnak teljeseését egy szép jövőnek megalapítóját buzgón ohatjuk, 's annak

létesítésére szilárd akarattal tehetségünk szerint hasonlóúl közre munkálni készek vagyunk. A' nagy munka azonban csak a' szabad akarat közönséges nyilatkozásának, ez pedig a' czélszerű előkészületek idő általi megérlelésének lehetővé szüleménye: ez egyhangúlag ohajtott egyesülést mi is vegyes választmány által véljük legczélszerűbben eszközöltetni, de olyan által, melly javaslatiban minden az elméket inkább elidegenítő, mint összeolvasztó erőtetést gondosan kerülve, 's a dogmák fejtegetését még most mellőzve az egyesülés módjáról tanácskozzék, és ennek eredmé-

379. oldal

1841

nyeit jövő összejöveteleinkre bejelentse, hogy innen azután a Superintendentiákkal és Körülményekhez képest az Esperességekkel sőt az egyes gyülekezetekkel is közöltethessenek. Azon választmányhoz azért részünkről kineveztük (lásd feljebb). Egyébiránt testvéri szeretetökbe 's barátságokba ajánlottak szives tisztelettel maradunk a Mélt.[óságos] és Főt[isztelen]dő egyetemes egyházi gyűlésnek tisztelő Atyafiai és Szolgái a Helv. vallásu négy Superintendencia. Pesten 1841 Sept. 10^{én} tartatott egyházi egyetemes gyűlésünkből.

Orgonaigazítás. Orgonistáink bejelentvén a helyb. Conventben, mikép[p] az orgonának több nyomantyúi semmi hangot nem adnak, 's így alig lehet már orgonálni; minthogy orgonásra nem lehetett azonnal szert tenni, a tanító urak ajánlották ezen munkára Mladschy Danielt Tál[l]yai Rektort, ki meghivatván August. 23^{ól} Septemb 4^{éig} dolgozott Susztek Samuel egyik oskolatanitónkkal az orgona körül, azt kitisztította, 's rendbe hozta, melly fáradságát Ekklesiánk Ötvenöt ezüst ftal jutalmazván, segédjének is, kinél az alatt asztala⁴⁸⁰ 's lakása volt, tíz pengő ft fizetett.

Két oldaloskola. Homokon lakó hitsorsosaink ez évben ismételték abbéli kérelmüket, méltóztatnék a Ns Ekklesia ott is egy oldaloskolát nyitni, minthogy kivált a kis gyermekekre nézve a fel- és alvégi iskola nagyon messze esik. E' kérelem most már igazságosnak találtattott. És mivel a magtár tájékán lakó Evang. szülék is ugyan azt kívánták; határozta a Ns Ekklesia, hogy a homokon és a város keleti végén egy egy iskola nyitassék. E végre a' homokon kibéreltetett Tessinszky háza Bundi nevü korcsmával általellenben 145 f. és a Kállai utcán Hudacsek Pál mérnök háza 150 Vf. Azonban tanítók hiánya miatt ezen iskolák szinte három hétig üresen állottak. A homoki oskolába Klimó János, eddig segédtanító Octob. 13^{án} inspector és egyik lelkész által vezetett be, és más nap tanítani kezdett. Az úgy nevezett magtári oskolába pedig szintén Octob. 13^{án} Novák Samuel, Caplan, a tanító eljöveteleig rendeltetett, Octob. 18^{án} jött Serfőzy János, úgymint ezen iskola ideiglenes tanítója. Nevezetes itt az a' komoly szilárdság, mellyel Octob. 18^{ik} napjától kezdve a két lelkes Felügyelő, lelkészek, 's néhány Presbyterek a Kötelesség felejtett szüléket gyermekeik oskoláztatására szoritották. Egy egész hétig tartott az idézés, nemcsak a város sok utcáirúl, de a tanyákrúl is kellett a szüléknek bibliothekában megjelenni, a helybeliek öt garast, a szállásiak tizet büntetésül fizetének a hajdúnak, vagy tizedesnek, vagy eccles.[iai] palétásnak. Sőt az

380. oldal

[1841]

anyakönyvből nem kevés munkával mind azon, gyermekek is kiirattak, kik jövő évre oskolába járandók, hogy némikép[p] az oskolából ki nem maradhassanak. Ezen fáradságnak lett is ohajtott sikere. Mert Oct. 21^{én} már 1070 tanuló volt jelen az oskolákban; Novemb. 10^{én} pedig 1254re ment fel az oskolás gyermekek száma. Szomorú dolog ugyan, hogy évről évre a szülék illy idézést várnak, és magoktól pontosan nem teljesítik szüléi kötelességöket; illy idézés azonkívül sok idővesztegetéssel 's bajjal jár; de ha a polgári hatóság, sőt a Megye

---

⁴⁸⁰ itt: étellel való ellátása

akarna kezét fogni az Ekklesiával, és azokat, kik egy két 's több héttel később küldik fel gyermekeiket az iskolába aránylag pénzbe büntetné melly aztán legigazságosabban az iskolák szükségeire lenne fordítandó, azt tartjuk az efféle idézés végkép[p] elmaradhatna. Említésre méltó még, hogy October hó végén csináltatott az Ekklesia a Professor oskolájára külső téli öt ablakot, mellynek ára 50 Vf. Ezen czikk is eléggé mutatja az oskolák körül ekkor tanúsított nagy buzgóságot.

Klimo és Serfőzy életrajza. Klimo János szül 1813^{ban} Liptó megye Szent Ivány⁴⁸¹ hely[ség]ében atyja Pál, Anyja Lehoczky Eva, miután otthon kitanulta az elemi oskolát, a Késmarki tanodára küldék, hol több évet eltöltvén Eperjesre költözött, 's a böltsészeti és hittudományi pályáját egészen be végezte. De nem boldogulhatván másképp[p] a másák bércein Nyiregyházára jött le segédtanítónak 's itt folyvást két évig működött. Innét Geszterétre⁴⁸² ment Finta Gábor úr gyermekeihez házi nevelőnek, 's két év lefolytával ismét vissza jövéen ideiglenesen oldaltanítónak elválasztatott; de 1842^{ben} ezen hivatalból is, mivel magyarul nem tudott, kiesett. Helyébe Petrikovits György helyb. lakos kineveztetvén, ennek rövid betegsége után történt hirtelen meghalálózásával, újonnan egy évre visszahelyeztetett. Serfőzy János, tótul Pivovarnyik született 1814^{ben} T. Sáros Megyében kebelezett Kapy=Palvágás⁴⁸³ helységében, elemi oskoláját Hanusfalván⁴⁸⁴ végezte, onnét Eperjesre küldetvén ott úgy nevezett Donátosztálytól egészen a Theológiáig tanult. Ezen idő alatt azonban ő is szolgált Ekklesiánknál, mint segédtanító egy évig, és 1841 évben egy új oskolánk ideiglenes tanítójául ide küldetett. De 1842^{ben} a' közvi[z]sgálat után ennek is a' hivatal felmondattott, jóllehet később még is, mivel ő ezen esetre nem volt elkészülve, ismét egy évre megmarasztatott. Mennyire növekedett légyen a tanulók száma ezen két újabb oskola megnyitásával, azt az exameni laistromok mutatják.

Egyházkerületi Küldöttség. A' Seminarium dolgában Kerületileg megbizott Dráskoczy Samuel helyettes Felügyelő és Komáromy József Esperes urak Octob. 27^{ik} napján jövének Nyiregyházára, részint hogy a dolog mibenlétét jobban megismerjék, és Seminariumnak alkalmas házat vagy házhelyet kinézzenek, részint az Ekklesiát és

381. oldal

1841

a' Ns várost, ha lehetne, még több ajánlásokra is birják. Más nap reggel a lelkészek és a tanítók in corpore⁴⁸⁵ menének E[lső] Alispán úrnak tiszteletére, ki özvegy Benkőné Asszonynál volt szál[l]va. Délelőtt a bibliothekában tanácskoztunk, mikép[p] lehetne ezen néptanítói intézetet minél előbb létre hozni. Az elnök úr ab[b]éli bizodalmat nyilvánított felsőbb tanítóink iránt, hogy addig is, míg a Seminarium három rendes tanítót tarthatand, egyik közülök sz. mu[z]sikában, másik éneklésben gyakorolhatná a Seminaristákat. Midön pedig Ekklesiánk az elnök által még némi pótlék ajánlásra azon felül, mi már egyszer fel volt ajánlva, felszólittatott volna, többet nem ígért, de mivel a Presbyterek közzül csak kevesen valának jelen, nem is ígérhetett. Ezek után a Küldöttség Hudacsek és Mezőssy féle házakat megszemlélte, mellyek küzzül az utóbbi jobban tetszett, és azonnal jó alkalommal meg is vétetni rendeltetett. A' nagy vendégfogadóban 24 személyre megrendelt ebéd után a városháznál tartatott conferentia a' küldöttség jelenlétében, de a Ns Város közönsége húsz köblösnél nagyobb külső telket ajánlani nem akart, igérvén mindazáltal többet is azon esetre, ha a' létesülendő Seminariumban a váltó gazdaság is úgy fog taníttatni, hogy abból a mi lakosaink is okúljanak. Estve Benkőné

⁴⁸¹ Szentiván/Liptovský Ján, Szlovákia

⁴⁸² Geszteréd, Szabolcs megye

⁴⁸³ Kapy-Német/Kapinémetfalu/Nemcovce és Palvágás/Pálvágás/Pál-Vágás/Paulovcze, Szlovákia

⁴⁸⁴ Hanusfalva/Spišské Hanušovce, Szlovákia

⁴⁸⁵ testületileg, együttesen

Asszonyoságnál a Küldöttség, a helybeli papok, felügyelő 's több urak vacsoráltak és elbútsúzána egymástól.

Templom fedetési előkészületek, Folytatás. Waisz Szatmárból levél által értesítette az Ekklesiát cserép iránt. De az Ekklesia 1841^{dik} év April 13^{ik} napján tartott tanácskozás következtében szükségesnek találta egy küldöttséget oda kinevezni. Így Karlovszky Lajos Dr. és Balla Samu presb.[iter] azonnal Szatmárba indultak és Waisszal értekezvén April. 17^{én} magokkal hozták Kováts József Szatmári fazekást is, ki minazáltal nem akarván arra reá állani, amit az Ekklesia kívánt, hogy itt helyben egy másikkal (Czapkaival) felibe dolgozzon, a vett úti kölcséggel haza ment. Julius napjaiban ismét tanácskozás alá került ezen tárgy, midőn Czapkai helyb. cserepégető próbára készített néhány cserepet bemutatott a Presbyteriumnak; de ezt nehéznek, porhányónak találták és drágábban is esett volna a' geléttel⁴⁸⁶ együtt, mint a' Szatmári Waisz féle cserép. Aztért August. 29^{én} azt határozta az arra kinevezett Deputatio, hogy Waiszhoz kell irni 80 vagy száz ezer cserep készítése és annak ára iránt. Ezt Kralovanszky András felügyelő teljesítette; válasz jött Waisztól, hogy olly szép, gelétes cserepet fog készíteni, millyent az ottan volt küldöttség hozott ide próbául, még pedig ezért 25 Vf. a kívánt Summában. Ebben a Ns Ekklesia tökéletesen megnyugodott. E' szerint már arra fordított gond, mi módon kelljen a cserepet haza szállítani. A' sok tanácskozás után abban állapodtak meg az Ekkle-

382. oldal

[1841]

sia tagjai, hogy azon gazdák, kiknek jobb lovaik vannak, annak idejében oda menjenek, és egy egy fuvartól 12 Vf kapnak, melly pénzbeli költség azokra lesz aránylag kivetendő, kik fuvart nem adhatnak. Ezen intézkedés a szószékrül és Inspector úr által a templom előtt is kihirdettetett 's helyben hagyatott. De minthogy még Waisszal formaszerinti alkura kellett lépni és kötelezvényt készíteni, ezen oknál fogva a felügyelő és gondnok urak Octob. 30^{án} Szatmárba utaztak. November 6^{án} pedig bejelentik, hogy Waisznál van ugyan már ötven ezer cserep készen mellyet az Ekklesia számára égetett, de azokból nehanyat megnézvén azt találták, hogy nem ollyan a gelét, mint a próba cserepen, hanem sokkal rosszabb, és néhány darabot magokkal is hoztak mutatóba. Ez az Ekklesiának egyáltalában nem tetszett, mert a mustra csereppel nem egyezett. Más nap köz akarat az volt, hogy itt helyben kell cserepet égetni, de apróbbat, és az Ekklesia gelétjével, melly NagyBányárul hozandó, mázoltatni. A Berczeliekkal⁴⁸⁷ hozatott a Ns Ekklesia hatvan szekér agyagot két Vfval, melly a már két év óta cserepégető háznál hevert két ezer háromszáz véka paszabi⁴⁸⁸ földdel lenne egyvelitendő, de ez a föld még mai napig is ott hever. Nem sokára küldettek Farbaký Daniel lelkész és Puchy Pál gondnok Kassára Gróf Forgács házát megtekinteni 's megtudakozni, ki és mi áron fedte és alúl a fedél széleit réz táblácskákkal vonta légyen be. Februar 7^{én} 1842^{ben} a' Kassán járt küldöttség bejelenté, mit végzett, nem csak az imént említett, de a gelét dolgában is, melly iránt, Móle Kassai porcellán fabrikánssal értekezett. Móle levél által értesítette a Ns Ekklesiát, mi áron lehet N[agy]Bányán geléttet kapni, és hogy ezt aztán Kassán kellene öröltetni. De ezen út igen költséges és fáradságosnak találtatott. Februar 13^{án} Waisz Szatmári lakos ismét kínálta cserepeit, ide küldvén két legényét, de a Presbyterium, kívált midőn már a készülétek megtétettek, nem bocsátkozott vele semmi egyezkedésbe. Ugyan ezen napon Ekklesiánk Czapkai Samuel cserepégetővel lépett alkura, mellynek következtében köteles lesz százezer cserepet készíteni, minden ezertől 8 f 30 xr Vfba a' cserep mellett kiégetendő téglának ezertől 5 Vf 45 xr, a vastéglának ezertől pd. 6 f 15 xr fizetés mellett. A Nyiregyházi földbe egyvelitendő agyagot és tűzifát a' Ns Ekklesia tartozván adni. Ezek után minden gond fordított a' fa

⁴⁸⁶ edénymáznak való ólomsalak

⁴⁸⁷ Tiszabercel, Szabolcs megye

⁴⁸⁸ Paszab, Szabolcs megye

megszerzésére. Az ügyelnök járt utána, Szoltán⁴⁸⁹ János úrnál száz ölet alkudott meg 8 vfvál az apagyí erdőből; hiveink a templomban felszólítatván azt nagy készséggel még azon a héten beszállították, és a cserépegető háznál lerakták. Ápril 3^{án} határozatott, hogy Kováts József Szatmári kályharakó mester hivassék ide, a cserépeket glétezni, ki is ezen felszólításra megjelent, és Junius hó 29^{án} a Ns Ekklesiával contractusra lépett. Nem sokára jött aztán vissza

383. oldal

1841

két szekér geléttel, mellyet itt helyben örlött. De első gelétezett cserepeit berakván a' kemenczébe azoknak egy része leszakadt és nem kevés kár esett benne. Ez a baj a mestert végkép[p] elkedvetlenítette 's mielőtt munkáját bevégezte volna, betegen haza ment. Ápril hó elején Deputatio neveztetett ki Bustaházára⁴⁹⁰ szálfák megszerzése végett, de a melly csak később járt el a reá bizottakban. Az alatt Ekklesiánk az ácsmunkát illetőleg hirlap útján Junius 15^{én} határozta a csödület napját, mellyen Barta József N[agy]Váradi és Hlaváts Kassai ácsmesterek, ép[p]en közvi[z]sgálat alkalmával jelentek meg, kik az eleibek terjesztett pontok szerint egyezkedvén amaz 620 ezüst fr. ez 600 fnál alabb a munkát felvállalni nem akarta. És mivel a Ns Ekklesia remélte, hogy még többen is fogják magokat jelenteni a Hlavác[c]sal tett ideigleni kötés után elbocsáttattak. Jelenté még ezen munkavállalatra magát Rót János Kassai ácsmester is, de az Ekkla elébbi mellett megmaradt. Ezek után mivel már a' szálfák is megvalának rendelve, számszerint 213 darab, hiveink felszólították azoknak beszállításukra és August. 28^{án} előre menvén Kralovanszky András és Marko József gondnok Tokajba ezen és követk.[ező] napon a fák behordattak 's a' Szarvasi utcán a régi mészárszék előtt lerakattak. Ezen fuvarozás mellett is gazdáink dicséretre méltó kés[z]séget bizonyítottak. Nem sokára Hlavács legényei ezen fákat megfaragván rendbe hozták. Octob. 1e napján már 91,900 mázos cserép készen volt, és a többi 140,000^{ig} mázatlan. Ennyi gond[ban] és fáradozásba[n] bár több érdemes tagok szives résztvevének és eljárásukat nem sajnálták, említést és köszönetet érdemel főleg az Ekkl.[lésiai] és Oskol.[ai] Felügyelők lelkes buzgósága. A' templom fedetése már csak jövő tavasszal fog végbe vitetni.

Stoffan György osk[ola]tanító meghalálozott. Ő már Julius óta folyvást betegeskedett és Octoberben nem volt már képes tanítani, azért ezen hó közepe táján rendelte az Ekklesia Benko Istvánt melléje segédül. Novemb. 13. éjszaka végezte földi pályáját, és 14^{én} vasárnap délután eltemettetett. Mindnyájan kívánván holt tetemeit kikisérni, az akkor volt, három kissebb halottat templom után temettük. Végső tiszteletére predikált Mikuss Sam.[uel] lelkész Daniel próf. 12.3. igékből⁴⁹¹ a hűséges oskolatanítót az élet oskolájában rajzolgatván. Az oltár és szentszék fekete posztóval volt bevonva. Ugyan ez nap délelőtt tartatott Conventben a megboldogultnak helyébe rendeltetett ideiglenes tanítóul Benko István segédhez az ép[p]en akkor megérkezett Pöstényi András volt Selymeczi⁴⁹² tanuló. A' temetési költség tett 14 Vfv 28 x koporsón kívül.

Stoffan György életrajza. St.[offan] Gy.[örgy] szül[etett] 1797^{dik} Jul 30^{án} Hermanfalván Sáros megyében, atyja Mihály szántóvető volt, anyja Lehet Erzsébet. Eperjessről mint Rhetor jött Nyiregyházára Jurányi Ádám-

⁴⁸⁹ helyesen: csepei Zoltán János, Szabolcs vármegye másodalispánja (1838–1841), első alispánja (1841–1844) és Bónis Sámuel Szabolcs vármegye országgyűlési követe (1839–1840) volt. A forradalom és szabadságharc idején a Belügyminisztérium államtitkára (1848. ápr. 30–1849. aug. 11.) és a minisztérium vezetője (1849. jan. 1–1849. aug. 13.). A bukás után hadbírószág elé állították, 1850-ben visszavonult apagyí birtokára. 1852-ben halt meg.

⁴⁹⁰ Bustyaháza/Bustyaháza, 1899-ig Falu-Bustyaháza/ Bustino, Ukrajna

⁴⁹¹ Dániel próféta könyve 12:3. Az értelmesek pedig fénylenek, mint az égnek fényessége; és a kik sokakat az igazságra visznek, miként a csillagok örökkön örökké.

⁴⁹² Selmecebánya

1841

hoz segédül, kinél egy évet eltöltvén, visszatért Eperjesre, és két esztendeig folytatta iskolai pályáját, másod ízben is jött hoz[z]ánk praeceptornak és Kollman Samuel iskolájában működött folyvást négy esztendeig. 1825^{dik} Sept 1° napján az Ekklesia őt egy új iskola tanítójának elválasztotta, hol tanítói ügyességét és buzgóságát még jobban kitüntetvén 1826^{dik} Novemb 1° napján az alvégi új iskolába vezetett be. Ugyan ez évben házasságra is lépett tisztességes Soos Susannával. Összesen husz esztendeig szolgált az Ekklésianak. Halála után kis vagyonkáját a városi Elöljáróság árverés útján pénzzé fordította és három árváit Kralovanszky András, úgymint felesége után atyafija, fogadá gyámatyai szárnyai alá.

Póstényi András életrajza. Szül T. Neograd megyébe kebelezett Bakó pusztán 1820^{dik} Novemb. utolsó napján. Elemi iskolákat a szomszéd falukon végezvén Lossonczon három esztendeig, utóbb Selymeczen két évig folytatá tanulmányait. Végre mint iskolára segélyt gyűjtető Ekklésiánk kebelében is megfordult bár egészen ismeretlen, de szerénysége által magát kedveltető segédtanítói hivatalra felszólítottatott általunk, 's azt el is fogadta. Azonban Selymeczre kéntelenítettvén elébb menni csak Novemb. havában tért vissza 's az elhunyt tanítónak helyébe ideiglenes rektorul bevezettetett. Az iskolai év lefolytával a hivatalban megmarasztalván, még 40 Vft is kapott a Ns Ekktól, a végre, hogy a Kassai kisedővő intézetben néhány hétig mulatva a kis gyermekekkel bánást 's tanításmódját eltanulhassa, ahol ő körülbelül hét hétig mulatott.

K.[egyelmes] k.[irályi] Intézkvény. A' Tisza melléki egyházkerület folyamodására, melly szerint a Gömöri esperesség lelkészei és tanítói évi díjukat ezüst pénzben kérik fizettetni, amint azt 1840 Jul 22 költ kérelmek bizonyítja: ezennel a Gömöri, Szepesi Esperesség és 16 Szepesi városokra nézve rendeltetik, hogy azon evang. Egyházakat, mellyek a régi még 1798^{dik} év előtt a lelkészeknek és iskolatanítóknak rendelt fizetést ezüst pénzben minden önterheltes nélkül megadhatják, ugyan annyi fizetésre és mind lelkészeket, mind tanítókat illető bármelly járadék ezüstpénzbeni megadására, úgy amint az 1798^{dik} évben meg vala határozva, még azon esetre is szorítani kell, ha mostani lelkészeik és tanítóik a bankó vagy váltó czédula idejében és olly meghívó levél mellett, mellyben a fizetés bankokban határozottat, hivattak volna meg, mindazáltal az illető törvényhatóságoknak egyszersmind az is jelentetik, hogy ha az ezentúl már ezüstben fizetendő díjak az alatt czédulákban netalán felemeltetett, illetén javítások is az 1798^{diki} p.[engő] p.[énzben] valo fizetési illetőségbe beleértődjenek, és a lelkészek 's tanítók azt, ami ezen felül van, semmi szin alatt ne követelhessek.

1841.

Nap	eszt	Inspector.	Curator	Egyháziak	Praeceptorok	Pénztár állapotja	Szives ajánlások	Kiadás	nevezetesebb Költségek	oskol. vizsgál.	Segédpap.
Számadás Mart. 25.	1823.	Nemes Id. Kováts András	Huraj János	Ns Trszienisky Daniel Szochor Adám Palicz György	Stofán György, Hajdúcsik Sa- muel, Szurovi Mátyás, 100 Vfnt.	22,529 Vf	Maurer Máty.[ás] 100 f Balás Gottlib 100 f Balla Györgyné 50 f Zajacz Jánosné 40 f Markus Balás 30 f	10,695 Vf	Torony berекesztése 1000 f. Vas salú 800 f Torony fedele 300 f	Máj 28 ^{án}	Káplán senki, Prof. Krmesky János
Febr. 4 ^{én}	1824.	Nemes Id. Kováts András	Nalevanko Mihály tulajdon- kép[p] Juhász.	Morvai Mihály Lehoczky János, Sztankovian- szky Károly	Janoviczky György Hanko Tamás Fábrri János 100 Vf-	22,361 Vf	Kerekreúti András 60 f Maczko János 30 f	9,015 Vf	Egyházi épületek kerítése 450. Superintendensi látogatás 320. T. Farbaký Daniel lakodalma 150. Homolya felszent.[elése] 165.	Máj 23 ^{án}	Homolya János
Febr. 17 ^{én}	1825.	Nemes Id. Kováts András	Gráf Samuel	Poszpisil János Fajcsik János Ottmajer János	Fábrri János Habdák Mihály Hudák György 100 Vf-	23,723 Vf	Markus Balás 100 f Holek Máty.[ás] 100 f	9,190 Vf	Káplani palást 40 f	Máj 13 ^{án}	Homolya János
Mart 2 ^{én}	1826.	Mányik Péter	Gráf Samuel	Balás András Mácsánszky Samuel Markus Mihály	Brájer Sam.[uel] Hudák György Habdák Mih. [ály] 100 Vf.	25,484 Vf	Henzsel Mihályné 40 Lehoczky Mátyás 50	10,397 Vf	Alsó új oskola	Máj 23 ^{án}	Homolya János
Mart 15 ^{én}	1827.	Nemes Benkő István	Nagy Pál	Benke András Gajdos János Bálint Mihály	Májor Sándor Vdovin Tamás Habdák Mihály 100 Vf	24,252 Vf	Veres Jánosné 50 Maczko Jánosné 20	11,152 Vf	Homolya Jánosnak jutalmúl 750. T. Benczúr Samuel elhozatala 632. Orgona igazit.[ás] 100. Lusztterek 600.	Máj 27 ^{én}	Homolya János

Számadási nap	eszt.	Inspector.	Curator	Egyháziak	Præceptorok	Pénztár állapója	szives ajánlások	Kiadás	nevezetesebb Költségek	oskol. vizsgál.	Segédpap.
Mart 20 ^{án}	1828.	Nemes Benkő István	Nagy Pál	Sztrehovszky József Ignát Samu Nagy Mátyás	Bencs István Kmotrik József Habdák Mih 100 Vf	34,420 Vf	Laczo Mih.[ály] 30 f Ns Kováts András 25 f Özv Banczik Martonné 20 f	13,082 vf	Orgona igazítás 1270 f Király János temet.[se] 12 f.	Maj. 24.	Bakay János
Mart. 10 ^{én} .	1829.	Nemes Benkő István	Nagy Pál	Ambrusz József Holik András Gyurcsan Lukács	Plech Andr.[ás] Zolnai János Lacher Theophil 100	30,822 vf	Puchy Pál 100 f Toriszky Danielné 40 f Morvai Mihály 40 f	10,192 vf	Esper.[esi] gyűlés 200 f Új iskola Halotti szekér 120 f Csillag Márton hozatal. 85 f	Jun 19.	senki
Mart 15 ^{én}	1830.	Nemes Kováts András	Balla Samuel	Fedor János Marko József Habzsuda János	Kern Miklós Klein János Plech András 100 Vf-	31,677 vf	Hibján Pálné 50 Balla Samuel 50 Kováts András 20 f	11,262 vf	Káplán felszentel[ése] 160f T. Benczúr Sam.[uel] temetése 70 f Istallók épít.[ése] 1000	-	Honéczy Dániel
Mart 17 ^{én}	1831.	Nemes id. Kováts András	Balla Samuel	Gerhard Sam. Bocz Mátyás Prok András	Hvezda Ján.[os] Szerdai Ján.[os] Valentinyi György 100 Vf	32,970 vf	Hrestyák Istvánné 128 f Morvay Mihály 50 Suták Mihály örökösi 50	9,521 vf	Mikuss Samuel hozatala 620 detto lakad[alma] 100 özv. Király Jánosnének 100 f	Jun 26 ^{án}	Honéczy Daniel
Mart 27 ^{én}	1832.	Nemes id. Kováts András	Balla Samuel	Kuba György Csérnyik Mih.[ály] Drenyovszky Mihály	Szabó Rudolf Zolnai Sándor Istvánik András 100 Vf.	35,703 vf	Kitka Jánosné 203 f Ns. Mesko Pál 100f Kováts Andr.[ás] 25 f	11, 237 vf	Honéczy Daniel segéd- nek jutalom, 300 f N. Harang reped. 1215 f Felső oskol.[a] fund. [usa] 650 Esper.[esi] gyűlés 252	Jun 25 ^{én}	senki

Számadási nap	eszt	Inspector.	Curator	Egyháziak	Praeceptorok	Pénztár állapota	nevezetesebb ajánlások	Kiadás	nevezetesebb Költészek	oskol.[ai] vizsgál.[at]	Segédpap.
Ápril 18 ^{án}	1833.	Nemes id. Kováts András	Balla Samuel	Czambel Pál Zsemlicska János Karaszka Andr[ás]	Dráskóczy Pál Antalovits Károly Ferencsik Samuel	38,676 f	A' nagy harangra összesen ajánl. 2300 f Henzsel Andr.[ás] 100f Szmojár Mih.[ály] 100 f Rapcsan Ján.[os] 100 f Ambrusz Andrásné 50 f	13,014 f	Susztiek Sam.[uel] ide hozatala 52 f --oskolájához ház 500 f Birbrennem.[ek] ajan.[dék] 510 N.[agy] harang öntés 2538 Kapl felszent. 225	Jun 24.	Longaver Lajos.
Junius 17 ^{én}	1834.	Nemes id. Kováts András	Puchy Pál	Simkovits Dani.[el] Maczkó Andr.[ás] Prékopa András.	Cseklyei Jó[z]sef Sándor Károly Majernik Janos. 100 Vf	37,866 vf	Marko Mihály 100 Ns. Kováts And.[rás] 25. Molitorisz József özvegye 20. Benkő István ezüst megaranyozott Kehely. --	13,592 f	Nagy Sam.[uel] istall.[ó] 530. Prof. Oskol. cserép. fed.[ése] 826	Jun 23.	Longaver Lajos
Ápril 19 ^{én}	1835.	Nemes id. Kováts András.	Zsiska Mihály.	Augasztinyi János Lenhart Samu Lipták Mihály	Belizár Vilmos Daubner János Tkácsik András Petrikovits György Rözner Károly.	39,417 f	Gincsei Istv.[án] 100 f Blahunka István özvegy 100 Szokol Mihály özvegye. 100. Ambrusz Jos.[ef] 100.	15,546 vf.	Felső osk.[ola] építése mintegy 6250 f Két fundus. 747. Közép harang 1189.	Jun 22.	senki
Mart. 28 ^{án}	1836.	Kralovanszky András	Zsiska Mihály	Bogár András Ambrusz Daniel Szmrek András	Belizár Vilmos Kicska Károly Kutlik Károly Devosa Daniel Rozner Károly Petrikovits György	37,795 f	Ns Kasszaniczky Samuel 50. Laurencsik Mátvás, és Pál 40 id. Kováts And.[rás] 25.	14,413 f	Káplán felsz. 50. Kerül. gyűlés költ. 2800 f Földrengés a[a][t]: meghasadozott falak: 800 f	Jun 19.	Botto László

Mart 10 ^{én}	1837.	Kralovanszky András	Hibján Samuel	Sterbik Dani.[el] Brassai János Supala Mátyás	Trencsinyi Dan.[el] Krmeszký Mátyás Váczy József Petrikovits György Petrikovits Andr. [ás]	37,189 f	Ns Trshtyénszky Andr.[ás] és Mih.[ály] 40 Maczko Mih.[ály] 11 Csizmadia és Szűts társas[ág].18.	12,443 f	Ungvári Ecc[ésia] n[ak]. 50f N.[agy] Károlyi Ecc[ésia]n[ak] 200f Hénel Janos orgona csinal.[nak] 200 f	Jun 19.	Botto László
-----------------------	-------	------------------------	------------------	--	--	----------	--	----------	---	---------	-----------------

[1841]

388. oldal

Számadási Nap	eszt	Inspector.	Curator	Egyháziak	Præceptorok	Pénztár állapotja	nevezetesebb ajánlások	Kiadás	nevezetesebb Költségek	oskol. vizsgái.	Segédpap.
April 13 ^{án}	1838.	Kralovanszky András	Hibján Samuel.	Marko János Koska András Morvai Mihály	Snajder János Matuska Károly Krmeszký Máty.[ás] Belizár Vilmos Klimo János	37,493 f	Maurer Sámuel özvegye 22 arany Buro Jánosné 5 harangistráng. Orosi szőlő közs. 20 f	14,925 f	Susztek, Nagy és Tregjár oskol.[ái] hosszabb. Geszterédi Ecc[esi]. 100f Homolya Andr.[ás] aj. 190 f	Jun 18	Botto László
Mart 25.	1839.	Blahunka János	Habzsuda István	Hurai Mihály Hogyan Samu id. Prékopa Dániel	Belizár Vilmos Vérte Samu Andrusko Jakab Váczy József Augusztinyi Victor Györgyovits Andr.[ás]	34,887 f	id. Sullyan Jó[z]sef örökösi 100 f Ns. ifj. Kováts Gy.[örgy] 20 Zemencsik Mih.[ály] 20 orosi szőlő – 10	11,629 f	Káplán felsz.[entelése] 140 Kápláni palást 48 Gyergyatart[ó] ezüstből 60	Jun 17	Novák Samu

Mart 9 ^{én}	1840.	Blahunka János	Bálint Mihály	Nagy Mihály Galik András Michalko János Mráz Mátyás fizetéses	Snajder János Raksányi Antal Varga György Váczy József Györgyovits András	36,317 f	Csismad.[ia] társ[aság] 12- Szabó czéh 20 Molitorisz Jól[z]sefné. - 20	12,151 f0	Küldöttségek mindenfelé a templ.[om] teteje dolgában összesen mintegy 500 f Mihályik istall.[ója] 331 Agyag cserépegétesre 573 f	Jun 28.	Novák Samu
April. 4 ^{én}	1841.	Kralovanszky András	Puchy Pál	Valent Mihály Golian Mihály Polomszky Samuel Mráz Mátyás	Györgyövits Andr.[ás] Mikus János Varga György Vad András Benko István.	36,569 f	+Marko János50 +Chrenko Ján.[os] 50 +Szekeres Dán[iel] 50 özv. Babinszkyne 10	19413 f	Examenre m[eg]hívó levelek. Laistromok: czédulák nyomtat: 25 f Agentiale Cathed. 175. Seminar. deputatio itt létekor ebéd 68. Esp.[erességi] gyűlés alk.[almával] ebéd. 252.	Jun 22	Novák Samu.
Mai 30 ^{án}	1842.	Kralovanszky András	Marko József	Leitrik Samu Gyurcsan József Klimant János (vasárnapiaik:) Mráz Mátyás, (rendes)	Györgyovits Andr.[ás] Valentinyi Károly Óltvány András Serfőzy János Klimo János Pöstényi András	37,571 f 4 ^{1/2}	Ns Kováts Andr[ás] 500f Ns Szabó czéh 100f Mikuss Sam.[uel]25f özv. Kiszely Dorottya 50f Racsko György 30f Szabó legénytars[aság] 15f	17,627 f, 24 x	Fedor János oldoskol. Kállai utz.[ai] portáért 240f Eberlai Samuelné 112f Mészért 114 f Lovik portáért 200f egyházi gyűlés 135f Kathedratikum 175 f	Jun. 14.	senki- Zsatko- vics István vólt Carmelita jött Aug 25. és 28 pre- d.[ikált]

1842.

Azon évek közé, melyekben Ekklesiánk lelkesen és serényen munkálta mind a' magyar nyelvnek, mind vallási és egyéb hasznos ismereteknek kebelünkbeni terjesztését, és nem kimélve a tetemes költséget sokat áldozott az oskolák virágoztatására, sőt a' hiveknek is az ismeretekhez könnyebb juthatásra utat nyitott – azon évek közé tartozik az

1842^{diik} év

Ezen év is, mellynek egyik felét felejthetlen drágaság és szükölködés, a másikat minden termékekben bő és gazdag áldás bélyegzi, Ekklesiánk' és városunkban történt nevezetes dolgokra emlékeztet benünket. És ezek közt első helyet foglal a'

Vallási Könyvek hozatala. A' Londoni bibliai társaság által megbízott Vimmer⁴⁹³ FelsőLövi⁴⁹⁴ lelkész már múlt évben és két ízben is felszólítja a helyb. lelkészeket, hogy ezen népes Egyházban a sz.írás terjesztését elősegítsék 's eszközölnék ki. Ennek következtében végre a Convent határozta, hogy 120 darab magyar és tót biblia 300 darab bibl.[iai] historia mindkét nyelven, nem különben új testamentomok hozatnának meg. E' szerint Mart 1° napján az új testamentom, bibl. historia és apró káté nagy mennyiségben hozatván a bibliothékában letétettek. Az egész bibliák csak később érkeztek, még pedig 160 darab. A magyar biblia ára, bekötve 1 f 12 kr. a tót bibl. 1 f. új testam.[entum] '[z]soltárral 30 xr. nélküle 24 xr. bibl. historia 12 xr. ezüst pénzben. A' bibl. historia és új testamentom példányai azonnal kiosztattak az oskolákba eladás végett, de a szegények közt ingyen is. Közvi[z]sgálat alkalmával nem kevés eb[b]jeli könyv kiosztott jutalomul. Ezen könyvekért fizetett az Ekklesia egyszer (mint a kiadási könyv mutatja) 264 f 47 xr. fuvaron kívül. A' hivek közül is néhányan megszereztek magoknak illy ólcsó könyveket. A' bibliák nem igen kelnek, a többi könyvekből is még sok el nem fogyott. Jóllehet ezen ólcsó könyvek a Szent. Székről több ízben kihirdettetvén ajánlottak, a mostani pénzhijány miatt sokan, kik kívánnának, nem szerezhetik meg azokat. Ezeken felül gyűjtetett Ekklesiánkban előfizetés Glatz Jakab „Gebethbuch” és Leska István „oswjecny Krestan” című munkáikra is. Mind ezek az igaz vallásosság gerjesztése és terjesztésére célzók, mellyre Ekklesiánkban, valamint másutt is, növekedő szükség mutatkozik.

Író táblácskák. Ugyancsak Mart. hó elején a' téli censurák után írotáblácskák, mellyeknek oskoláinkban sikerült használásukat a' felügyelők átláták, szükséges mennyiségben is-

[1842]

mét megszereztetvén eladás végett szétosztattak. Egy egy darabnak ára 15 xr. a szegények ingyen kaptak. Voltak szülék, kik illy csekély költséget sem akarának fordítani gyermekeiknek bizonyos hasznára. Illy írotáblácskákat megkivántató számmal minden oskolában, (mert mindegyikben kell írni, számolni, helyesen írni, rövid gondolatokat jegyezgetni tanulni) tám legczélszerűbb lenne magára a tanítóra vagy segédjére bizni. Így a' gyermekek kevesebb papirost, pennát tentát használnának fel. Illy táblácsk.[ákért] fiz.[ettetett] száz Vf. Benczúr Jozsefn.[ek] Eperj.[esen]

Nagy drágaság és inség. A' mult év igen terméketlen lévén, ezen esztendő Februar és Mart. hónapjaiban már a gabonának és átaljában mindennek ára nagyon felment. Gabonának köble 12 f kelt. Ez számtalanokra nézve nagyobb drágaság volt, a pénzhija miatt, mint mikor egy köblöt 60 fital kellett, de könnyebben is lehetett fizetni. A' nép szüntelen panaszkodott,

⁴⁹³ Gottlieb August Wimmer, 1818 és 1848 között Felsőlövő evangélikus lelkésze, neki köszönhetően vált a település protestáns és iskolaközponttá.

⁴⁹⁴ Felsőlövő/Oberschützen, Ausztria

a nagy nyomorúságra, sok szegény és elerőtlenedett lakosaink gyermekestül kéntelenek valának házról házra kóldúlni. A' kóldulás annyira elharapózott, hogy attól már az idegeneket végkép[p] kellett eltiltani. Jurányi Samuel oktató, mélyen érezve illy nagy nyomort, Mart. 8^{an} tartott sz.beszédében a közinségben szükséges segítség kútfejeit mutogatá, u. m. a Felsőségnek atyai gondviselését és ápoló rendelkezéseit, a szegények részéről mértékletességet és kevéssel beérést, és atyafi szeretetet, melly szerint a vagyonosabbak kenyeret, segítséget nyújtsanak a' szükölködőknek. A' városi tisztviselőség rendelést tön, hogy akik végkép[p] gyámoltalanok és annyira szegények, jelentsék magokat, jegyet veendők a kóldúlhatásra. Illy rézjeggyel mel[l]jökön sokan jártak kivált Majus és Junius hónapjaiban. Mások, kik a koldulást szégyenelték, tehetős ismerőseik[et], barátjaik[at], atyafiakat látogatók, így élőködvén. Kivált illyenek számára, kiknek inségök elismertetvény nyilvános kéregetésre nem, de felebaráti könyörületre igen is méltók valának, és akiknek száma nem csekély lehetett, tartatott a Ns város itt helyben gyűjtéléket. Illy szükségben az egyházi tisztviselők is kitelhetőleg és serényen adakoztak. Mikuss Samuel lelkész maga részéről tett ajánlaton felül a magtárban hevert Esperjesi Collegiom gabonájának négy köblét is ezen célra kiméreté, ugyanannyit, ha kivántatni fog, magáéból visszatérítendő. Ezen gabona, 's összegyűlt élelembeli szegényeink közt a város gazdája által kiosztatott. Mind azáltal lakosaink közt az inség napról napra növekedett. Az adósok nem fizethették tartozásaikat; minden héten árverés útján szőlők, házak 's efélék eladattak. Az elégületlenek el-

391. oldal

1842

költözésről gondolkodának, és mivel hire volt, hogy Bánátban egy földes uraság igen kedvező feltételek alatt fogad gyarmatosokat; néhány elszegényült gazdák oda utazván, miután a dolog mibenlétét megtudták visszatérének, 's kevés vagyonyjukat eladták. Igy hat gazda költözött el innét Bánátba kebelezett orosz faluba.⁴⁹⁵ Voltak szegények városunkban, kik hétről hétre csak a mészárszékben kapott marhavérrel éltek. Voltak, kik állíták, hogy még mikor Nyiregyházán a profontokat osztogatták a nép közt, akkor sem volt illy nagy nyomorúság, mert gabona van elég, de pénz nints, pénzt a szegény ember nem szerezhet, mert munkába senki nem hívja. Maj. havában és Jun elején a gabonának köble még mindég 12 f. Jun 10^{ke} körül már 13-14 f. de Junius 18^{an} 18 söt 20 ftig ment fel az ára. Illy nyomorult állapotban, mint már feljebb emliténk, Mélt.[óságos] Gróf Desseöffy Gusztáv⁴⁹⁶ nagy mennyiségben hitelbe adott gabonával sokat segített szegény lakosainkon. Dicséretökre vállik, hogy illy közinség idején sem volt hallani városunkban valami nagyobb lopásról, sem a közrendet, bátorságot veszélyeztető bármí vétségről.

Éjjl örök. Ekkor hozott be a Ns Város rendörhivatalt, egyenruhát viselő nyolcz férfiúból állót egy rendörnag[g]yal, kiknek kötelességök éjjel nappal örködni az élet 's vagyon bátorsága és közrend felett.

Mart 12^{dik} napján tartatott rövid tanácskozásnak célja volt egy oklevelet megvi[z]sgálni és át nézni; melly 1820^{ik} eszt. Mart. 21^{én} költ, és arról tesz bizonyoságot, hogy Semsei Semsey Boldisár ajánlott a mi Ekklesiánkra kétezer nyólczszáz ezüst forintot, még pedig azon summából, mellyet a neki adott auctio alkalmával, Ő is több ezer forinttal nagyitva a Ns Városnak oklevelébe be 's aláirt. A' Ns Város Tisztviselői tehát azon summából az Evang. Ekklesia pénztárába kétezer nyólczszáz ezüst fkat minden kétkedés és további tanácskozás nélkül letettek. De utóbb némi gyanakodás, vagy más helyb. Egyházak által netalán formálható igénynek jókor elhárítása tekintetéből Küldöttség ment a fen[n]tisztelt úrhoz, még pedig Ns Benkő István, és Ns Dráskóczy János presbyterek, kik is az Ekklesia bitokában lévő oklevelet

⁴⁹⁵ Torontáloroszi/Kisorosz/Pycko Celno/Rusko Selo, Szerbia

⁴⁹⁶ Dessewffy Gusztáv Adolf (1799–1860)

nála kieszközlötték, mellyben a többi közt ez áll: az ő (kiküldöttjeik) Ekklesiájokra adatott az a kétezer ft, és így nem másra. Így kellemetlen kérdést pedig támasztott Sullyan Adam evang. tanácsnok, kit mivel több évig az Ekklesiára fizetni elmulasztott vagy nem akart, végre az Ekklesia annak rende szerint felszólítván a fizetésre szoritott. Ő tehát nem mondjuk, az Ekklesiát megkárosítani, inkább tám a városnak hasznot tehetni vélvén, a dolgot feladta, hogy a fen[n]tebb irt summa tövénytelenül elidegenített legyen. Ezen feladásra parantsolat jött, hogy a V[ár]Megye Szolgabíró által a hely színén e dolgot megvi[z]sgáltassa. Zoltán Mihály járásbeli szolgabíró valóban

392. oldal

[1842]

el is jött és meghitelteté id. Juhász Mihály senatort, 76 éves öreget, de ez monda, hogy erről már semmi bizonyost nem tud, nem mondhat; aztán Ns. id. Kováts András is, 74 éves aggyastyánt, ki hasonlókép[p] azt monda, hogy arra most már jól nem emlékeznek. A tanácskozők legjobbnak látták, sem okokkal, sem igazolással elő nem állani, hanem a' dolgot abba hagyni, melly minden további feszegetés nélkül abba maradt.

Mezősy féle ház megvétele. Ezen ház néptanítókat képezendő intézetnek léven a' kerületi Küldöttség által kijelelve, annak megvételére ép[p]en most legjobb alkalom adá elő magát. Mart. 26^{án} tartatott tanácskozásban Felügyelő jelenti, mikép[p] Mezősy Antal pazonyi földesúr azon házat melly annak előtte néhai Ns Sixty Andrásé volt, eladta legyen Mudrány János Szabolcsi földesúrnak 6,250 Vf; továbbá, hogy ez a' pénz dolgában meg lévén szorúlva a házat csak azért vevé meg, hogy azonnal kész pénzért eladhassa; sőt kész is azt az Ekklesiának 4,800 Vf. örökösen eladni. Ezen ház megvevésében mindnyájan megegyeztünk, és nyomban küldöttség rendeltetett a városházára Mudrány Jánoshoz, név szerint Kralovanszky András, Karlovszky Lajos és Mikuss Samuel. A' Küldöttség ígért neki 4500 f. ha pedig jelenleg ezer pengővel beérne, a többit Sz. János napig⁴⁹⁷ várná, azon esetre 4,700 f. De ő mindjárt kijelenté, hogy néki azon nap, sőt néhány óra múlva az egész summára van szüksége. Így a ház ára 4600 Vfba megállapittatván ezen adásvevés megerősítése tekintetében egy tanácsnok hajdúval az említett Küldöttségnek a házat, melly akkoron Cassino volt, és mindeddig is az, azonkép[p] a' kertet, és hátúlsó házat 's udvart az Evangel. Ekklesiának szokott rendtartással átadta és resignálta. Az egész munka másfél óra alatt bevégeztetett. Az egész summát Suták Samuel akkori polgármester hozta a bibliothekába hol az Mudránynak lefizettetett. A' magyar olvasó társaság azon naptól fogva Ekklesiánknak fizeté a házbért.

Egyházi és iskolai lap hordatása. Ez a maga nemében egyetlen, és honunkban eddig első Protestans újság, mellyet pesti prot.papok szerke[s]ztenek, Ekklesiánkban több értelmes tagok figyelmét magára vonván, már azon okból is, hogy körünkben a papi és tanítói kar számos tagokból áll; felszólittatott a Prestbyterium, hogy ezen nevezetes és szükséges újságot, mellynek egész évi ára csak öt ezüst for. saját kölcségén járassa. Ami el is fogadtatott azon feltétellel, hogy ezen lapok a Presbyterium tagjaihoz is, akiknek kedvök lesz olvasni, küldessenek. És így ezen jeles lapokat már April. hó 11 dikétől olvassuk, mellyekben a magyar honi Protestanismusnak szelleme és anyagi állapotját, mint tükörben szemlélni, és az egyházi igazgatóságot érdeklő sok érdekes, tanulságos czikkek is foglaltatnak.

393. oldal

1842

Esperességi és Kerületi gyűlés. Amaz Fancsal helységében Maj 10^k és köv.[etkező] napj:[án] ez Igló városában ugyan azon hó 18^{án} és köv[etkező] nap tartatott; melly gyűlésekre Ekklesiánk kebeléből kiküldettek: Kralovanszky András felügyelő, Farbaky Dániel alesperes,

---

⁴⁹⁷ december 27.

Ns Trsztyénszky Samuel és Soltész József. Ezen gyűlések ideje alatt közbe esvén húsvét ünnepe a követek Fancsalrúl nem tértek vissza, de Presbyterium megegyezésével egyenesen – bejárván elébb T. Liptó Megyének némelly helységeit, atyafiak látogatása végett, Iglóra vevék útjokat. Mi ez évi esp.[eresi] gyűlés munkálatait illeti, ezek ugyan a Jegyzőkönyvben terjedelmesen olvashatók, említésre méltó mindazáltal, hogy itt a Föesperestől kezdve utolsó dekánig egyház esperességi tisztveselők, hat év lefolytával részint megerősítették, részint pedig mások elválasztattak. Minek következtében illy hat évi újonnan választandás a' világi tisztviselőkre is kiterjesztetett; nevezetesen az is, hogy itt az egyes Ekklesiák által beadott, a Zái Ugróczi dolgozatokra tett észrevételek, esperességgileg 's egészben megállapítottak, a Kerül. [eti] gyűlésnek felterjesztendők. A' Convent után Joob József Felügyelő az egybegyűlteket pompásan megvendégelte, bár még az ülésben az is lett határozattá, hogy ezentúl az egyház Küldöttjei magok költségén fogván járni még pedig Nyiregyházán és Miskolczon felváltólag tartandó Esperességi gyűlésekre, a nevezett Egyházak csak zabot és szénát kész pénzen adandót tartozandnak a' Küldöttek számára jókor megszerezni.⁴⁹⁸

A' Kerületi gyűlést illetőleg említést érdemel, hogy annak jegyzőkönyve ez évben legelőször nyomtatva jött ki, egy egy példánynak ára 12 xr. továbbá az is, hogy Küldöttjeink a népoktató intézetül szolgálendő ház árát hétszáz ezüst for. kész pénzben magokkal hozták, ami pedig azon felül négy ezer hatszáz ftig lefizetendő, azt a Kerület kötelezvényekben adni, 's Ekklesiánkra átruházni ígért. Minthogy pedig a' házbér a már letett summának kamatját meg nem adja, ennek hiját T. Dráskóczy Samuel Felügyelő fizetni kegyesen ajánlkozott. Igen nehezen ment a dolog, olly annyira, hogy a megvett ház a Districtustól⁴⁹⁹ majd el nem fogadtatott, 's Ekklesiánknak nyakába maradt volna.

Vegyes Közlemények. Miután oskolai közvi[z]sgálatok Jun. 14^{tel} kezdve öt nap alatt bevégeződtek volna, melly alkalommal néhány vidéki urakhoz is vala szerencsénk, kik a magyar nyelvben tett előlépéseknek tanúi lehettek; Majus utolsó napjaiban egyházi számadás után tisztújítás is tartatott. A' számadások ez évben azért estek olly későn, mivel a' nagy inség miatt maradékadósságot elébb beszédni nem lehetett, így is elég maradt még kin[n], 's a' volt szedőkre nézve határozatott, hogy szolgálatjoktól őszig, mielőtt a hátramaradásokat be nem hajtják, fel

394. oldal

[1842]

nem öldoztathatnak. A' közvi[z]sgálatok siettetését is szintén az inség okozta, mert tapasztaltuk, mikép[p] sok szülék gyermekeiket az oskolától végkép[p] elvonták. Ugyancsak tisztújítás alkalmával az eddig szokásban volt háromszori német Isteni tisztelet is megszüntetvén, egyetlen német tagnak felszólalására mégis egyszer évenként húsvétkor tartani rendeltetett. Junius első napján tartatott Majalis, vagy inkább Junialis a' sóstón; de a mulatozás, bár igen sokan gyűltek össze, igen feszesen és némi tartózkodással ment végbe, már az előkészületek sem tétettek egyetértőleg, némellyek, de kevesen a' vendégszobában, mások a sátor alatt, még pedig külön ebédeltek. Az Ekklesiától majalisra szánt 75 Vf. a zenészekre 's egyéb szükségésekre költetett el.

Novák Samuel búcsúvétele. Junius 5^{én} Egyházi Közgyűlésben a Felügyelő felterjeszté, mikép[p] Novák Samu segédpap három évi hivataloskodása után, leköszönő 's magát Ekklesia kegyeibe ajánló levelet nyújtott be, melly így következik: „Nemes és Nagyérdemü Egyházi Közönség, Kegyes Pártfogóim! Nehány nap mulva három éve leend annak, hogy a Ns Egyházi Közönség képviselői által segédlelkésznek meghivattam, 's bárha életemnek illy nagyszerü időpontján

⁴⁹⁸ utólag a lap aljára jegyzetbe írva: „a Felügyelői hivatalban Kralovanszky András megerősítette, Ekk. Gondnokká p[e]d[ig] Marko József választatott. Egyházfiakká Lejtrik Samuel, Gyurcsan Jo[z]sef, Klimant János”

⁴⁹⁹ espereskerületi gyűlés

az előkészületi pályán sokat szenvedett keblemre helybeli csaknem testvéreimmé vált hitsorsosimtól vég búcsút vennem olly fájdalmas, miként nyiltszívűleg kinyilatkoztathatom, hogy ezen nem csak egyedei számára, de jeles lelkületére nézve is országszerte nevezetes Egyháztóli megválásom napja későbbi éveimnek is elfelejthetlen gyásznapja lesz; azonban ifjúkori igyekezetem célját elérni 's Isten – (e' szót kis i-vel, mint az eredetiben van, egy pap aligha írhatja, meg kell jegyezni, hogy ezen levelet nem Novák fogalmazta, sőt nem is érthette, de más, alkalmasint világi rendű) és emberek előtt Szent hivatásomat betölteni, úgy betsületem hathatós szava, mint szeretett hitsorsosim iránti forró buzgóságom parancsolván: alázatos tisztelettel felfedezni kényteleníttem, hogy midőn szolgálatbeli éveim elteltével igen tisztelt hitsorsosimnak csekély személyembe helyezett bizodalmutat szives 's öröklő hálával megköszönöm; egyszersmind magamat további kegyességökbe, 's általam elfeledhetetlen atyafiságos indulatjokba ajánlom. Alázatos tisztelettel maradok Nyiregyházán 1842 évi Nyárelő⁵⁰⁰ 5^{kén} a Ns és Nagyérdemü Egyházi Közönségnek Pártfogóimnak alázatos tisztelő szolgálók

Novák Sámuel segéd lelkész.

Ezen búcsúvét következesei. Felolvastatván e' levél a' Felügyelőség öt Ekklesia kegyes pártolásába hathatósan ajánlja, egy Presbyter felszólalván „egy harmadik papra, úgy mond, volna az Ek-

395. oldal

1842

klésiának szüksége, 's Novák úr méltó és ügyes ezen tisztnek elfoglalására, külömben is sokat költünk a Caplanok meghívásuk 's felszentelésükre. Itt meg kell jegyezni, hogy Novák már régóta hizelgve, tréfásan ajánlkozva gyakori jó alkalomkor szóba hozá ezt, 's kieszközteni mindenkép[p] igyekezett, 's egykét hónap óta már hire is volt, hogy Ekklesiánk nem fog többé Caplánt, de rendes harmadik papot tartani. Ezen dolog a Conventben sokáig kivált Felügyelőség és néhány presbyter által pártoltatott. De az ellenpárt, mellyhez a' Lelkészek is tartozának, ellenveté, hogy e harmadik pap tartására megkivántató alappénz nints, sőt a templom fedetési költségeknél fogva annak megszerzése teljes lehetetlen is, e' mellett Novák magyarul sem tud. Mindazáltal Caplani hivatalban öt tovább is megtartani az Ekklesia hajlandó. De neki eltökélt szándéka volt, vagy eb[b]jeli célját elérni, vagy gazdag ráadással, az az ajándékkal hátat fordítani. A' Felügyelőség felszólítá a' Ns Ekklesiát, sziveskednék öt 's három évi érdemeit megjutalmazni, száz ezüst for. indítványozván, volt pedig, ki 200 pft is felajánltatott volna: de az Ekklesia sokáig nem hajlott arra, hogy valamikép[p] megajándékoztatnék. Indítványoztatott tehát, hogy búcsúzó predikációja alkalmával az ő részére offertorium tartassék, és mivel ez, amint már eleve lehetett sejdíteni, keveset hozand be: mert meg kell jegyezni, hogy Novák úr cifra viselete mellett az adósságba mélyen veté magát – azon felül resolvaltatt neki száz Vf. Ez után ő templombani bucsúzását egészen Junius 19re elhalasztotta, melly neki legalabb is hatvan Vf. hozott be. Junius 5^{től} egy papi functiot sem akart végezni, jóllehet papi koszttal folyton élt; de napról napra, reg[gel]től estig csupán tisztelgő látogatásokat gyakorla. Alacson hizelgéseit által, és a helyb. papokat rágalmozva szinte oda akarta vinni a dolgot, hogy ha harmadik pappá leend, a stólának harmadrészét ő húzza, ami hasonlóan indítványoztatott is. Az alatt, míg vacans⁵⁰¹ volt, több jóakaróit rávévé, hogy a Conventben ismét még nagyobb ajándékot igyekeznének részére kicsinálni. Ez Jun 12^{én} megkísértetett, de ez úttal a dolog megbukott, 's csak az elébbi mellett maradt. Ismét Junius 19^{én} búcsúpredikációja után, az ajándék feljebb emelése ajánltatván százötven öt Vf-ra rúgatott fel. Nem elégedvén meg ezzel

---

⁵⁰⁰ június

⁵⁰¹ szabad

sem a nevezett Caplan járt még öt napig házakhoz is búcsúzni, illy szép móddal kéregetvén, holott úgy is elég nagy inség volt lakosaink közt. De búcsúpredikációja után történtek még legszebben hangzanak. Más nap t.i. hétfőn reggel könyörgés után az asszonyok templomból kijövén az utcán állongáltak tanácskozáni mi módon tarthatnák meg őt harmadik papúl, végre a Felügyelőség tudatván velök az Egyház végzését személyes aláírásra utasítá őket. Így az asszonyok egy h.[elybeli] ügyvéd házánál néhány napig kivált reggeli órákban tartának aláírást, melly in fine finali⁵⁰² körülbelől 45 Vfra rúgott. Ezt a'

396. oldal

[1842]

méltatlanságot látván az előkelők, mennyire ment légyen és milly csúfosan üzetik a dolog, tisztelt Caplan úrnak nem a legbarátságosabban meg mondák, hogy első alkalommal takarodjék el. Így Ö Junius 25^{én} nagy bosszúsággal, mintha megcsalódott volna, elhagyá a várost. A' helyb. lelkészeknek sok kellemetlenséget okozott, sőt az iránta bőkezű Ekklesiának is ártogatott.⁵⁰³ Újabb fizetési Kúlcs tervezetik. A' Ns Ekklesia figyelembe vévén, mikép[p] az eddig úgy nevezett papbér nints helyesen és igazságosan kivetve, sőt évről évre, mikor a paléták újonnan iratnak, hol megtóldva több, hol alabb szálitva kevesebb iratik fel; e' mellett az oskolák számának kettővel lett megsaporodását, és főleg a templom fedetési költséget figyelemre méltatván, egy újabb fizetési kúlts kidolgozását szükségesnek látta és e' felett tanácskozott. Legigazságosabbnak ítélte azt, hogy mindenki fekvő vagyona után fizessen az Ekklesiára. E' célra tehát Galánffy János Főjegyző és Presbyter dolgozott ki új dika rendszert, és e' szerint új palétákat szükséges rovátokkal ellátott. Jun. 20^{dik} és köv.[etkező] napjaib.[an] jártak ezekkel az arra kirendelt két két hiteles tagok az egész városban, a honoratorok, gazdák, özvegyek, szolgák vagyonukat összeírni, melly összeírás a bibliothékában van letéve. Ezekből látni lehetett, hogy a vagyonosokra 10-20 's több Vf. is esett volna évenkénti fizetésül; ezt sokan ellenzették. A' Presbyterium tehát e' dolgot bővebb fontolgatás végett alkalmasabb időre halasztotta. De az oskolai nagyobb költségek fedezése tekintetében még is jóvá hagyta, hogy ki ki eddigi fizetésének minden forintját még két ezüst garassal pótolja, mi a' szószékrül is kihirdettetett, de a' nép előtt nem igen kedves volt. Így a nodus gordius⁵⁰⁴ ideig óráig kettémetszetett.

Tűzvész. Junius utolsó napján reggel 3-4 óra közt tűz támadt a Kallói utcán Fedor János házában, melly ház a malmokhoz második és az utca sorában utolsó volt. Le égett ez, és a szomszéd Simkovits Daniel ház is. Ennyi kár sem történik, ha a' toronyőrök hamarébb verik félre a' harangot, de ezt nagyon is későn tevék. Nem sokára ugyan ez a' leégett Fedor féle házhely ajánltatik a Felügyelőség által a Ns Ekklesiának, hogy azt ódaloskolának venné meg, mellyet bár sokan ezen célra kicsinynek állították lenni, még is végre, de a fen[n]maradt kerítésen kívül 240 Vf megvétetett. Jelenleg még pusztán áll, de jövő tavasszal ott oskola fog épittetni.

Napfogyatkozás. Ez Jul 8^{án} reggeli 7-8 óra tájban vala látható. Legnagyobb mértékben sötétedett be mintegy 3 fertálykor 8ra Borzasztó tünetény volt ez sokakra, kik okát nem tudták, de némikép[p] reánk is, kik ép[p]en akkor a' felsőben temetvén a sirok közt

⁵⁰² végül

⁵⁰³ utólag a margóra írva: „I. 1. Tim. 3 v 6. Az Ekklesiának 47 fba került új palástot magával elvitte, mintha övé lett volna!” Lásd Timótheushoz írt I. levél 3:6. Ne legyen gyülekezeti vezető olyan, aki még csak nem régen kezdte el Jézust követni. Az ilyen ember ugyanis könnyen beképzelt és büszke lesz, és ugyanolyan ítélet alá kerül, mint a Sátán.

⁵⁰⁴ gordiuszi csomó – átvágása: egy látszólag megoldhatatlan problémát valaki egy váratlan húzással egy csapásra megold

1842

állánk, szinte mint hóldvilág mellett, a sugároknak lengő árnyait szemléltük a földön; a tünemény legelőbb szarvaival fölfelé, aztán jobbkéz felől, végre lefelé álló pékszarvas alakját tünteté elő.

Egyetemes Gyűlés Pesten. Erre Farbaký Daniel lelkész 's alesperes kerületileg lévén kinevezve, Ekklésiánk vele Karlovszky Lajos Drt, Ns Trsztýénszky Sam.[uel] Föbirót és Jurányi Sam.[uel] Oktatót is kiküldé, és ezen útra a pénztárból száz Vft. felajánlott. E' gyűlés igen zajos volt. A' tót párt 's a tótságot pártoló két Superintendensek ellen több szónok nem kevés ingerültséggel kelt ki. Minek indító oka volt Jozéffy Pál Superintendens úrnak két pappal Bécsbe lett utazása és a' legfelsőbb helyen felterjesztett folyamodás. Más rendbeli ehez hasonló folyamodás tétetett külön Bácsi Esperesség részéről is. Ezt a' Convent több ízben 's nyilván ros[s]zalta, amint az ide igtattatott hirlapi kivonat is tanúsítja. „Ag. ev. egyet. egyházgyűlés jul. 15-16. Olvastatván a tavalyi közgyűlés jegyzőkönyve, ennek folytában a tiszai egyházkerületi követek részéről szóba hozatván azon folyamodás ügye, melly – amint közönségesen mondva van – a tiszai 's bányavárosi Superintendensek hozzájárultával számos tótajkú lelkészek körében keletkezett, ugyancsak a tiszai Superintendens úr vezérlete alatt, szinte azon lelkészek köréből követek által, a tót nyelv érdekében, de az agost. evang. Egyház beligazgatási dolgait is illetőleg ő Fölségéhez felvitetett, 's hogy a' dologban az egyetemes egyházgyűlés hatósága 's rendeltetése szerint intézkedhessék, a követséget vezérlett Superintendens úr értesítő nyilatkozásra felszólíttatott. Az ennek folytában adott nyilatkozások következtetésében az egyetemes egyház gyűlés meggyőződén, hogy csakugyan olly teny jött közbe, melly által a' folyamodó Superintendens és lelkész urak, midőn az egyház belkormányzatába vágó dolgok iránt, az egyházat törvényesen egyedül képviselhető testületek 's hatóságok elmellözésével, az ország kórmányához magánosoknak sem tárgy sem alak tekintetében egyáltalában nem nézethető folyamodásokat nem törvényes tanácskozási helyen és módon készítették 's felküldésökre hasonló úton követeket küldöttek, akarminő volt volna is különben azon folyamodásnak szövedéke, egyházunk szerkezetét minden esetre megsértették, cselekedetök az egyház autonomiájával, önállásával 's törvényes függetlenségével össze nem egyeztethető: ez iránt tehát az egyetemes Egyházgyűlés innepélyes ovását 's nem helyeslését végzesileg jegyzőkönyvbe igtatni elhatározá. Egyszersmind most is azon elvektől lévén az egyetemes közgyűlés lelkesítve, mellyek által a magyar nyelv iránt hozott országos törvények rendelete, szelleme 's iránya iránt tartozott 's örömmel teljesített kötelesség mezején múlt évi egyetemes közgyűlésen alkotott törvényes rendeletei hozásában vezéreltetett, mivel

398. oldal

[1842]

egy részről azon nyelvbéli érdekeket, mellyek vallásunk érdekeivel meg nem egyeztek, az evang. Egyház dolgaival összekevertetni nem engedheti, más részről azon szint, mintha a magyar törvény ótalma alatt álló agost. evang. egyház a magyar nemzetiség irányával össze nem egyeztethető valamelly mozgalmakkal ugyanazonittathatnék, törvényes hatóságával magáról el háritani, a status ótalmának a jelen idők körülményei között kétszeresen éreztetett szükségét is méltányolva, kötelességének ismerné, nem csak a haza irányában jegyzőkönyvileg kijelenteni, hogy az érintett tót érdekü mozgalmak az ágost. hitv. magyarországi egyháznak teljességgel be nem számíthatók, hanem egyszersmind választmányt is rendelt, melly ezen 's minden rokon mozgalmaknak ugy eredete, mint keletkezése, szóval, egész lényege 's állapota iránt kimerítő vi[z]sgálatot hajtson végre, 's munkálkodásáról a körülmények 's tapasztalandók szerinti tövényes intézkedés végett hovahamarabb jelentést tegyen. Hogy pedig az egy idő óta mindinkább elharapózó általános vádak, mintha itt vagy amott nyelv tekintetében jogtalan igények, elnyomatások 's a' nép erkölcsi 's vallásos oktatására kártékonyan ható kényszerítések

történnének, elenyészethessenek, az egyetemes egyházgyűlés, kölcsönös engesztelődés ösztönétől vezéreltetve, ugyan azon nyomozó választmányának egyszersmind azt is kötelességül tévé, hogy az elibe terjesztendő egyes panaszokat 's panaszos sérelmeket is mindkét reszről gyökeresen megvi[z]sgálja, miszerint aztán az egyetemes egyházgyűlés, ahol valóságos sérelem van, azt hivatása 's kötelessége szerint orvosolja, avagy illető hatóságilag orvosoltassa; ahol pedig valódi sérelem ki nem tűnik, a dolog valóságos állásának felvilágosításával a panasz elenyesztessék, 's a' kölcsönös béke, testvéri szeretet, 's engesztelődés, mellyre egyházunknak 's a honnak olly nagy szüksége van, lehetőleg eszközöltessék. Ami egyébiránt ezen nevezetes gyűlésen végeztetett, ezen lapokba nem tartozik: annyi igaz, hogy a papság, sőt tám a világi rendből is nehányan azt elkedvetlenül hagyják el, 's azon fájdalmas érzettel, hogy a papi rend tekintete 's ügye már igen gyenge lábon áll.

Zsatkovics eljövetele. Zsatkovits István Zsolnai születés, ki mint Carmelita barát⁵⁰⁵ több éveket töltött Galicziában, jelesen Lembergben,⁵⁰⁶ sok viszontagságokat és üldözést állott ki a vallásért. Végre sikerült neki, mert Kathol. hitrűl az evangel. hitre kívánt áttérni, titkon Berlinbe átköltözni, hol a Protestans egyetemenél a hittanból vi[z]sgálatot megtévén, dicséretes bizonyítványt nyert, 's magyar honba visszatért. De itt is már közel három év óta nem kaphatott állandó nyug és működés helyet. Az Eperjesiek ajánlására végre Aug. 25^{én} Nyiregyházára jött és 28^{én} templomunkban predikált is. A' Ns Ekkle-

399. oldal

1842

sia őt, nem ugyan rendes segédpapként, de inkább könyörületből, mint a balsors viharai közt már annyira hányódottat, szives vala kebelébe fogadni 's olly ígéret mellett megmarasztatta, hogy itten teendő szolgálatját bizonyosan megjutalmazandja.

Oskola cserélés. Sept. hó napjaiban, mielőtt az oskola beállott volna, Ekklesiánk azon nézetből, hogy Kollman Samuel oskolája az ő népes osztályának elégtelen, ellenben Tregjár Pálé jó tágas, bár ezen urak már 24 évet töltöttek el eddigi körükben, azt kívánta, hogy cserélnék fel az osztályt, és Kollman Samuel nagyobb leányokat, Tregjár Pál pedig nagyobb fiúkat tanitana: amit ők ugyan elfogadának, de azon moddal, hogy ha ezen változtatásnak ohajtott sikere vagy nem lenne, vagy abból még előre nem látható káros következesek is erednének, mindkettő eddigi osztályhoz visszatérhessen.

Bő áldás. A' fen[n]tebb leirt nagy inségre kövekezett a legnagyobb áldás. A' mezei vetések mindenütt szépek valának és gazdagon fizettek. A' tengeri is bőven megtermett. Azért sok gazdáink, miután elegendő kenyérre valót készítettek, csak kazlakba és boglyákba rakták le az életet, hogy más sürgetősb munkához hozzáláthassanak. E' mellett a mezei munkáknak igen sokáig kedvezett az időjárás, úgy hogy minden termést lehetett annak idejében és kár nélkül behordani. Bőven termett takarmány is. De a minden várakozást felyűlmúlt bő szüret, melly Oct. 10^{én} kezdődött és folyton legalább két hétig tartott, legnagyobb zavarba ejté lakosainkat; mert csak hamar megtelének a hordók, 's nem volt mibe szűrni, miért is a szüret húzódott 's halasztódott. Egy pár gönczi hordónak ára 5 Vf. utóbb 6 f sőt még 7re is felment, 's úgy szedetett, mintha ingyen osztogatták volna. Volt sok, ki egy nyilasrűl szűrt 40 söt több csöbröt is. Illy bő szüretre már húsz év óta nem emlékeznek az emberek. Szüretkor a bornak csöbrét 1 Vf lehetett kapni bármennyit, Novemb. elején 2 Vf. volt szabott ára; gabonának 4 f. árpának 3 f. Innét láthatni, hogy a nagy áldás mellett a szegény ember kevés pénzt vehetett be természetményéből, mert kevés vevő volt és nagy pénzhiány.

Jegyzék. Ezen eddig és így elkészített lapok a' dologhoz értő némelly Presbyterrel egyes kötetekben közöltettek és közhelybenhagyást sőt tetszést is nyervén ezen könyvbe, mellyhez

⁵⁰⁵ a Kármelita Rend, Kármel-hegyi Miasszonyunk Rendje a 12. században alapított katolikus szerzetesrend

⁵⁰⁶ Lemberg/Lviv, Ukrajna

Mikuss Sam.[uel] lelkész papirost (14 Vf) adott, beköt[t]ettek. Adja az ég, hogy azokat a' késő utókor sok részben felvilágosításul használhassa!! De itt el nem hal[l]gathatjuk azon barátságtalan idegenkedést, melly kivált ez idő óta az egyházi tisztviselők és más tagok közt mindinkább harapodzott. Még mind eddig Ekklésiánkban

400. oldal

1842

Különösen annak belső tisztviselői közt uralkodott példás bizodalom, bár ezt olykor némelly tagoktól származott rágalmak 's balitéletek gyengíték; de főleg miután követek a generalis gyűlésről haza érkeztek, szemlátomást kezdte növekedni a' bizodalmatlanság, és az eddigi barátság kötelékei mindinkább szakadozni, egyik a' másik után elvonult többi tisztársaitól, és szabad óráiban is inkább csak csendes lakába zárkózott, a nélkül, hogy annak okát, vagy másokkal közlötte, vagy tám maga is világosan tudta volna. Illy magában tartó titkolódzás már szinte szokássá vált. Az összejövetel 's mulatás tanítók 's papok, vagy azok és előkelő tagok közt hovatovább gyérült, a honnan nem más, mint barátságtalan és bizodalmatlan idegenkedés következhetett. Ha olykor egyik vagy másíknál összeülénk, lehet látni színelt 's erőtetett barátságot, de nem az érzéseknek őszinte ömlesztését. Illy kölcsönös bizodalom enyészését okozta nagyrészt a Panslavismus ügye, és az abból eredt gyanakodás 's gyanúsítások, keserítések; más részről pedig az ez időszakba esett kellemetlen kérdés: hol legyen a protest. egyházban a' Kormány? f[őleg] a világi rendnél kirekesztőleg. E két okból más protest. egyházakban is folyt nagy bizodalmatlanság egyenetlenség és visszavonás a pap és világi felügyelő közt, mit a protest. egyházi és iskolai lap elég példákkal tanúsít. Voltak mindkét rendből kik a magyar, voltak, kik a tót elemhez inkább szittak, voltak, kik a papokat és isk[ola]tanítókat (ezek nálunk már különben is egyházi ülésekből kirekesztve lévén) az egyházi ügyekbe befolyástól megfosztani készültek. Illy szellem nem szülhet mást, mint gyanakodást, és gyanúsítást, keserítést és elidegenedést. Már egy éve, mióta illy Szellemi nyavalya köztünk mindinkább elharapodzik és veszedelmes szikra – melly bár soha lángra nem lobbanna! hamu alatt lappang. Nem akarjuk e' különben is Kellemetlen dolgot mélyebben feszegetni, nehogy idővel tám részrehajlással vagy önügyünkbeni biráskodással vádoltassunk. Ezt csak köz tudomásul feljegyezni akartuk, az utókorak, hogy ha jobbra fordul ezen dolog, örvendhessen; ha így marad, vagy szomorúbb alakot vesz magára, már ezekben is feltalálhassa a bajnak elhintett magvait. Nekünk Protestansoknak, mivel ügyeinkben szemlátomást hanyatlunk, erősen kellene összetartanunk, de most elágazunk sokfelé véleményeink, nézeteink, kivált érdekeinkben és az indítványozott unio helyett, mindenfelé disunio jelentkezik, vajha a' köztünk terjedő hideg bizodalmatlanság helyett is már az összebékülés és barátságos egymáshoz simulás szent malasztai mielőbb mutatkoznának!

401. oldal

1842

Geszterédi fiokegyháznak telek adatik. Nov 4^{kén} Mikuss Sam.[uel] lelkész és Benczúr Adolf egyh.[ázi] jegyző kiküldetének Geszterédre, hol akkor a tagosítás dolgában úriszék tartatott, újra és ismét, (mert e' részben már ezelőtt is többször lépések tétettek) kérendők, hogy a földes uraság tett ígérete következtében az ottani evang. fiokegyháznak mint más felekezetűnek szántó és legelő földet kijelelni méltoztassék. Ez előtt ígérve volt hat köbl.[ös] szántó föld közel a faluhoz, már e napon négyre szállítatott le, és amellet maradt, még ezt is több birtokos sokal[l]otta a páston pedig közös legelő aránylag a többi lakosokkal. Még Jun. 22. is mert Farbaky Dan.[iel] lelkész és Soltész József aljegyző a resignáláshoz,⁵⁰⁷ melly azonban sokáig elhúzodván mellette jelen nem lehettek. Végre a szántó föld kiméretett körülárkoltatván,

---

⁵⁰⁷ átadásához

melly közel van ugyan a' faluhoz és jó föld, de igen szűken volt mérve, a pascuum ellenben nagyon silány, hol a szegény mester marhája az uraságé közt alig fog egy falathoz juthatni. Az Esperesség és Nyiregyházi Ekklesia részéről tett annyi kérelem után ez valóban érdemlett adomány.

Idézés az iskolába. Sok évek óta még ekkor is szinte várták sok helybeli szülék ezt a' gyűlöletes idézést. November 7^{dik} és köv.[etkező] napjaiban ez igen szigoruan vitetett, mert az iskolákban sok tanuló hiányzott. Az úgy nevezett bibliothecába egy hétig szüntelen felhivattak a gondatlan szülék, kik közzül mindegyik öt garast tartozott letenni az őket előidéző hajdúk, palétások vagy egyháziak részére. Egyházi és iskolai felügyelők fáradoztak e' bajos dologban, és a nélkül hogy közlötték volna a lelkészekkel mégis neheztelték, hogy ezek kötelességüknél fogva önként be nem folynak. De lett is sikere ezen felidéztetésnek, mert egy hét alatt már ezerre rugott a tanulók száma. Bő áldás után még sok mezei munka volt hátra, melly lakosainkat szerfelett gátolja gyermekeik iskoláztatásában. Sokan örömetst letevék az öt garast, 's a gyermeket iskolába beadták ugyan, de egy pár nap mulva ismét elvonták. Illy cselekvésmód mellett mikép[p] gyarapodhatik a népnevelés? és mennyi idővesztegetés, fáradság, mennyi kedvetlenséggel jár illy terhes vállalat!

Zai ugróczi közönséges iskolai rendszer. Már feljebb is említettük a zai ugróczi kidolgozott, de utóbb Pesten rendbeszedett közönséges prot.iskol.[ai] rendszert. Ez nyomtatásban jött ki, de nálunk még ekkor csak írásban (lásd az esp.[eresi] és kerül.[eti] jegyzőkönyvet) az az Zai ugróczi dolgozat kép vala olvasható. Decemb. 8^{an} összeültek tanítóink Mikuss és Karlovszky

402. oldal

1842

elnöklete alatt – mert ez ülésekben az egyházi Felügyelő részt nem vett. Tanácskozásunk célja volt azon Zai ugróczi rendszert, amennyiben lehetne, a mi iskolánkra és jelen nevelési állapotunkra alkalmaztatni, kivált pedig azt kiszemelni, mikép[p] rendeztethetnék legczélszerűbben kebelünkben a polgári iskola. Estvénként egyszer kétszer tanácskozáván iskoláink átalakítása felett az említett dolgozatból kivontuk a legkissebb két osztálynál gyakorolható tanulmányokat. Ez úttal az a határozat is hozott, miszerint minden szerdán estve kelle vala összeülnünk, 's az oskolai ügy felett tanácskoznunk, ez azonban alig történt egyszer, abba maradt. Csak követk.[ező] év Febr. 8^{an} vettük ismét elő a Zai Ugróczi dolgozatot a harmadik osztálynak való tanulmányokat kiszedendők. Szőnyegre került, mikép[p] Tregjár Pál ekkor nagyobb fiuk tanítója a latin donatot egészen elmulasztván nem tanította, 's midőn az elnökség által felszolítottatott volna, adná ennek okát, azt felelé: hogy ő erről számot adni nem tartozik, miáltal igen felingerelte a' kedélyeket. A' dolog Presbyterium eleibe terjesztetett, melly azt találta, hogy miután a' két iskolával csere történt, a latin donat tanítása egyenesen Tregjár Pál iskolájába tartozik. Így ő azt el is vállalta, de második fél évben sem tanította. Tartatott még egyszer illy iskolai ülés, hol Mikuss Sam.[uel] felolvasta véleményét, mind a Zai ugróczi rendszernek iskoláinkra nem alkalmaztathatás, mind iskolai fenyték felett, de az egész dolog ismét elszenderült. Már most közel egy éve, mióta e' tárgy felett kezdtünk vitatkozni, let[t?] semmi, de ép[p]en semmi sints tisztába. És miért? mert állhatatosság és végrehajtás hiányzik, mert felsőbb tekintély nints, és ha volna, uraim, nem akarjuk elismerni – Subordinatit⁵⁰⁸ nem ismerünk.

Rendkívüli időjárás. Ezt pro memoria⁵⁰⁹ feljegyezni tám nem lesz haszontalan. Csak Decem-berben vásárkor és utána néhány napig tartott kemény hideg, éles és csipős szél, egykét napig szánút karácson[y] napjaiban: azután folyvást a legszebb napok következtek, egész Januar és Februar hónapjaiban. E' két hónap alatt egyszer sem esett hó, sem esső; májusi napok váltották

⁵⁰⁸ engedelmesség

⁵⁰⁹ emlékezésül

fel egymást. Februariusban a pázsit mindenütt zöldellett, a' szőlővesszők csiráztak, a gyümölcs fák fakadoztak; a lakosok egész határban szántottak. Különösen Febr. 19-26^{is} folyvást meleg nyári napok annyira, hogy járásban, és annyival inkább munkában izzadni kellett. Az őszi vetések több helyeken lekaszáltattak. Gazdáink ezen kedvező idő alatt elvégezvén minden mezei és szállási munkájukat, vetni még nem mertek, de a szőlőket sokan nyitották. Végre Febr. utolsó két napja borus és essős volt, Martius 3^{án}

403. oldal

1843

pedig hó, de ismét melegebb időjárás. A legöregebb emberek nem emlékeznek illy rendkívüli nyári télre, melly olly száraz és egés[z]séges napokkal egyszersmind a mezei munkára olly kedvezőleg szolgált volna.

Az időnek sima és egyszínű folyamán mégis mennyi és melly különböző pontok kiszemelhetők 's egy csekély tollal a feledékenység örvényéből kiragadhatók: de ez a' folyám sebesen ömlik az örökkévalóság tengere felé, vizsga szemmel követni kell azt, hogy lássuk, miket hoz magával az

1843^{dik} év.

Mellyet főkép a' templomfedés és két oldaliskola építése tesz nevezetessé.

Zsatkovits István Alajos búcsuvétele. Ez történt Mart 8^{án} Ekklesiánk rendes segédpapi díjjal nagylelkűleg jutalmazta kevés működéseit. Ő azonban felette szegény és elhagyatott ember lévén még útiköltéget is kért a Presbyterium elébe nyújtott kérelem levelében, de a Presbyt. tagjai közzül többen, minthogy látták vagy hallották kicsapongásait, mellyekre éjjelenként vetemedett, azt hathatósan ellenzették. Így ez is, mint elődje nyughatatlan és elégedetlen szivvel ment el tőlünk. A' helyb. lelkészeknek kevés segítségökre volt, részint ros[s]z tót dialectusa, részint sokszori fog és torokfájása miatt, holott mégis többször nappal beteg, estve már barátságos körbe vagy tánczvigalomban termett. Innét a lelkészektől vett bizonyítvánnyal ment Suptdns Jozéffy Pál úrhoz papi hivatalt reménylven ott nyerni.

Tűziveszedelem. April 8^{án} dél után mintegy öt órakor támadt tűz Szarvasi utcának jobb oldalán Ducsaihoz negyedik Droppa János házában. Ez leégett, de a csendes idő és jó tűz oltási rend mellett a láng tovább nem harapodzott.

Kegyés ajánlás. Ifj. Ns Kováts András, ki már eddig is kétszáz Vf ajánlott a templom fedésére, Mart. 9^{én} háromszáz Vfról szóló Kötelezvényét a Ns Ekklesiára átruházta; a persbyterium többszöri éljenzéssel, sőt a templomban kihirdetett dicsérettel is jutalmazta.

Homokon egy fundus megvétele. Ez Mart 17^{én} vétetett meg Kétszáz Vf. Lovik házának kertje, melly a' katonai kórházzal átellenben van és 12 ölnyi széles. Ezen ház portához utóbb a Város Küldöttsége még egy két schukot⁵¹⁰ az út felé engedett. Így ezen, és a' Kallai utcán tavaly szerzett házhelyen e' nyáron alkalmas két iskola építettett, mind nagysága[ra] mind formájára egymáshoz hasonló. Egyik homoki, másik magtári iskolának elneveztetett. De ezekről alabb még bővebb jegyzetek.

Égi tünemény. Mart 17-20^{is} 7-9 óra tájban égi tünemény délkelet felől egy hosszas szekér útnyi széles világos és egyenes vonal Venus csillagtól kezdve, melly ekkor a horizon közepén volt egész horizon aljáig, az ég egészen tiszta, a hold éppen akkor feljőve, 's a holdtólte után következett [...] estvén mennél feljebb jött a hold, annál inkább fogyott a tünemény Venus csillagtól kezdve.

---

⁵¹⁰ hüvelynyi (kis területű) földdarab

[1843]

Talált levél. Kezibe jut[*t*]atik Ami Fararunknak Nyiregyház. (belül) Irtam Amit Irtam = A mi Farárunknag.

Tisztelettel vagyok Az urakat is Az egész Eklesiai Komunitas fontoljak meg jól Az dolgot, Mert Az Szeginyekre Nagy teher jön ugy hogy Nem tudom milesz belölünk = Minthogy Már most is volt Az Szó hogy aki mit ígért az Templom számára hogy fogjak kiregetni Az laistromokba is túl van irva mint mászor volt = Hanem említöl Adó Az urakat hogy azoktól kikel szedni Akik Adosok Ambár magoküzt is vannag ugy mint Kral Balla Morau = S A t = S ugy osztán Az Szeginyektől kirjenég job Szível Fogják Adni A kiből kitelik = Mert Ami Öregünk Az előtt Keveseben voltak is egész Templomat Feltutak ipiteni is most befedni nem tuggy Mert szijel van Az Suma pinz riktöl óta tsak gyül Az Kasza mégse Ambár Az is megvan hogy eklesia mellett kötsik is van De még is = Azonba Ami Öregünk Felepitetik Az Templomot még is tsak Anyit fizesöng Mint Azok Akik tenap bejötek az városba is pedig Az Tzeheknél is Az Mesternek a fija kevesebet fizet Mint az idegen De kirem a Urakat Tsák igaságosan Folytasák Az dolgot vagy pedik iteljek Amit Tuttam Azt irtam. 1843. Ezen levél találatott April 18^{án} reggel Farbaky Dan.[iel] lelkész udvarában, melly habár furcsán hangzik, még is némelly szavakban kifejezi a hivek közti viszonyt, és némi neheztelést, melly alatt valami lappang Méltán gyanithatni, hogy ezt valamelly Presbyter irta, ki a Conventben véleményét nem merte vagy nem tudta kimondani.

Nagy tűz a' virág utcán. hol Maj 4^{én} délelőtti 11^{től} három negyedóra alatt tiz ház égett le azon útca jobb során egészen a Hok Kovács műhelyéig, itt a' legközelebbi két ház fedele leszaggattatván a' láng dühe végre elfojtatott. Kralovanszky András, mint mindég illy veszély alkalmával, lóháton első közt jelent meg és szükséges rendeléseket tett. Illy nagy tűzvészben azonban életét sem ember, sem marha nem vesztette, csak egy ember az említett műhelyébe beszakadván szintén félholtan az ablakon huzatott ki. A' nálunk bölcsen elrendezett tűzkármentesítő intézetből mindezen szerencsétlenek segélyt kapván őszig, kivévén egyet, felépültek. Illy veszélykor lakosaink kölesföld osztásnál, részint Kállóba vásaron volt.[ak]

Ekkleziiai Számadás és tisztujítás. A mostani gondnok Marko József Május 16^{án} számadását dicséretesen és közmegelegedéssel megtevé, mellyben némelly mellékes észrevételeken kívül legkissebb hiba sem találatott. Ennek bevégeztével a Felügyelő és a gondnok hivatalaikat az Ekklesia kezeibe visszaadák, de újra teljes bizodalom nyilvánítása mellett elválasztattak, amit szivesek is valának elfogadni. Minthogy pedig a bekövetkezett templomfedetés és iskolaépítés nagy

1843

munkája mellett a Gondnoknak igen gyakran segítségre leend szüksége, ezen évre hat egyén választaték rendkívüli egyházfinak, úgymint Adamovits Ján.[os] Kelecsényi Mih.[ály] Hrabovszky Pál, és Lenhart Daniel, Grosko Ján.[os] Jelenovits Samuel, kik Exaudivasánapján⁵¹¹ a magyar Isteni tisztelet után magyar nyelven tevék le az esküt; és hetenként egymást felváltva a templom és iskolák körüli munkásokra felügyeltek. Ezekhez számítandó a fizetéses egyházi Mráz Mátyás, ki vénsége daczára is ép és serény. Benczúr Adolf ügyvéd is jegyzői hivatalában szives vala továbbra is megmaradni. Az Egyházi tisztviselőség ek[k]ént megújítatván következett

Majális, melly Maj. 18^{án} a sóstón⁵¹² tartatott. Reggel ugyan borúlt idő volt és sok gyermek az iskolába összegyülekezett, de nem sokára kiderülvén az ég széjjelbocsát[*t*]attak, tiz órakor

⁵¹¹ a húsvét utáni 6. vasárnap

⁵¹² A sóstói tó és környéke a város kedvelt kirándulóhelye volt.

már minden osztály majálisi rendben állott és ki vezetett. Az idő egész nap kedvező volt. A híres Dombó Marczy zenész bandájának 55 Vf. Gyuriénak p[e]d[ig] 14 f. fizetett az Ekklesia, valamint ebédet is a segédtanítókért. Nehány év óta t.i. harmincz pengő f. rendelt az Ekklesia Majalisra, de ez évben többre ment a költségek. Nagy, szép volt a publicum: a nagyobb fűjűk egy karikán függő perczek eltalálgatásával mulatának. Ezen Majalisra ajándékozott Mikuss Sam.[uel] lelkész egy gönczi hordó bort, és Zsiska Mihály presb.[iter] egy juhot. Ami percz, juh és borból fen[n]maradt a mellett másnap a bibliothecában a lelkészek, felügyelő gondnok, rendes és segédtanítók, 's egyházfiak vígan lakozának. És ez volt a barátságos, feszesség nélküli jó multság, millyen a Majálisteken már több évek óta nints, nem is lehet, mert ott sokan megjelennek inkább critizálás és szemlélődés végett, mint mulatás kedvéért. Ezen iskolai vígalmat csak hamar egy gyász eset váltá fel t.i.

Mihályik Mátyás tanító halála. Ő, Ki igen csendes és szelid lelkületű, különösen szép író, és mint iskolatanító szorgalmatos, de nem eléggé szigorú, inkább engedékeny vala, mintegy hat hétig sinlett, előbb ugyan vízkór utóbb aszkóiban és Maj 20^{án} az örökkévalóságba át költözött. Holt tetemeit 22^{án} reggel Mikuss Samu lelkész és Nagy Sam.[uel] isk[ola]tan.[ít]ő parentatioval⁵¹³ temették; mellynek uralkodó pontja ez vala: hogy az iskolatanítók hivatala igen terhes, de éppen azért Isten és emberek előtt nagy becsü. Az őt kesergő neje Kehler Amalia koporsójánál elájult 's nagy nehezen felélesztetvén kocsin vitették ki a temetőbe. Özvegyének az Ekklesia egy negyedévre járó fizetést és szabad lakást az isk.[ola] épületében fel ajánlott. Az elhunynak rövid életrajzát lásd feljebb. Béke hamvaira! A megboldogultnak helyébe jött ideiglenes tanítóul Hudák György.

406. oldal

[1843]

Néptanítói Seminarium. Dráskóczy Samu Kerül. Felügyelőnek Ekklesiánkhoz intézett levele következtében, mellyben ezt fel szólítá a Seminarium ügyében további lépések megtételére, Farbaky Dan.[iel] lelkész és Kralovanszky András Felügyelő Kiküldetének Debreczenbe, hogy az ottani Evangelikusoknál a Seminariumra Kegyes ajánlásokat gyűjtenének. Így Majus 22 és 23 napjaiban aláírás útján begyűlt száz ötven négy for. ezüstben. Ezen szükségre városunkban ekkor gyűjtélék nem tartathatott részint pénzhijány, részint Saját egyházunk körül teendő nagy áldozatok miatt: de ebből is kitetszik, mikép[p] Ekklesiánk mitsem mulasztott, mi a Seminariumi pénzalap gyarapítására szolgálhatott. Valljon illy készségünket és azon intézetre, mellytől még olly igen messze vagyunk, ígért nagy áldozatot nem fogjuk e' idővel sinleni és megbánni? Már negyedfél éve folyt le, hogy magunkra vállaltuk ezen intézet terhének viselését, és az esperességek 's kerületben e' célra még vajmi kevés tétetett.

Klimo és Serfőzy elbocsát[at]nak. E' két ideiglenes tanítónak Ekklesiánk a' hivatalt már tavaly is felmondotta de késsőbb mint kelle vala, azonban bizonyos környűlmények hozzájárúltával ezen évre is megmarasztattak. Most Május 28^{án} megmásolhatatlanul határozatott a Conventben, hogy e' két tanító, nem egyéb okból, mert becsületesen viselték magokat, egyedül mivel a magyar nyelvben járatlan, bocsátassék el. E' határozatot azonnal tudatá velök Mikuss Samuel lelkész és dekan. Pöstényi Andor azonban ideiglenes hivatalában továbbra is meg erősítettett, ki dicséretes szerénysége és szelidsége mellett jól viszi iskolai dolgait. Tapasztaltuk ugyan már eddig is, mikép[p] illy ideiglenes tanítókkal kik magok tapasztalatlanok ide még csak tanulni jönnek, sehogy sem boldogúlhatunk, láttuk már, mikép[p] illy tanító változtatások nagy költséggel – úti 's egyéb költséggel, de nagy nehézséggel is járnak; könnyen jósolhatjuk, hogy ez itt 's így sokáig nem lehet, különben elemi iskoláink sinleni fognak, és tám még előbb, hogy sem a' reménylt Seminarium létrejöhetne, állandó tanítókat kellend meghivatnunk. A' nevezett két egyén helyébe Oltvány Endre ki születésére magyar ugyan, de tótul nem tud,

⁵¹³ halotti szertartás

és Roll (Szepesi fi) 's ez Eperjesre visszaküldetvén 30 Vf jutalommal, az utóbb ide küldött Hrasko Jó[z]sef választattak, kik bár jeles ifjak, de derék tanítókká csak egy pár év múlva válhatnának, tám ép[p]en akkor tőlünk búcsút veendő.

Kamžák⁵¹⁴ eltörlése. Ez már ez előtt is több izben, és kivált számadás alkalmával, mikor a kamžák mosásáért járó fizetés előkerült, indítványoztatott, miszerint az úgynevezett kamžákat, mint e' jelenkorhoz már nem illő és külömben is Ekklesiának kölcségébe kerülő ruhát ami lelkészeink többé nem használják. Ez évi számadáskor az indítvány-

407. oldal

1843

ból már határozat akart lenni: de a' lelkészek hivatkoztak az egész Gyülekezetre, nehogy ők magok aztán a nép által valami újítási vággal vádoltassanak, ha az egész gyülekezet beleegyezik, ők azonnal készek a Kamžákkal felhagyni. Így Pünkösöd előtti vasárnapon a magyar Isteni tisztelet után e' dolog felterjesztetett, és mivel a magyarok nem szóltak ellene, a' lelkész az ota többé nem használja a kamžát, de e' helyett úgynevezett Luthers mantelt.⁵¹⁵ Ugyan így kelle tennünk a tót felekezetenél is, de a dolgot Pünkösöd utáni vasárnapra halasztottuk. Ekkor felterjesztetvén a' Kamžák ügye, nagy zaj és lárma támadt a gyülekezetben, annyira, hogy akaratját sokáig nem lehet kivenni. Már a Presbyteriumban is, hol több tag nem tudja nem meri magát kifejezni, mikor megpendit[t]etett volna e' dolog, sejdíteni lehetett, hogy illy újítás soknak nints inyére; de a templomban többen oda nyilatkoztak, hogy inkább ők mosatják tulajdon kölcségökön a' kamžákat, hogy sem eltöröltetnének. Tehát a régi mellett maradt. De később ezen ügy még nagyobb lármát szült, mert a malmokban, a szállásokon nagy és tüzes viták a kamžák miatt, sőt mint mondják, verekedések is voltak. Annyira ment a dolog, hogy következő vasárnapon Bencs János csizmadia felállván a templom előtti köre fen[n]hanggal szóla a néphez „než nás chcu všeckych smad'arčit”⁵¹⁶ és a magyarok, úgy mond, fedessék tehát a' templomot, ha a tótokat akarják mindenből kirekeszteni, e' templomot nem a magyarok de tót apáik építették fel 's több ef.[féle], Ennyi lárma nagy semmiért! igen is, K.O. annyira ragaszkodott még a mi népünk a külsőkhez, a czerimoniához, annyira nem érté a korszellemét, mert nem tudta, hogy szomszéd evang. egyházakban már a Kamža ismeretlen, és vagy tóga vagy nagyobbbrészt Luthersmantel van divatban. Más részről hagyjuk meg a népnek is, ami a népé, mert nem a nép, de inkább mi egyházi igazgatók esünk vád alá azért, hogy majd minden evang. egyházban más színű ruhában szolgál a' pap, és más ismét másféle szertartásokat gyakorol a szent oltár előtt. Ez és effélékben tám mi magunknak t.i. evangelikus Előljáróknak kellene elébb egyesülnünk, semmint Reformatus Atyafiakkali uniórúl, melly fontosabb és nehezebb, álmodjunk!

Templom fedetése. Ekklesiánkat legközelebb érdeklő ezen nagyszerű munkát, melly a templom építése óta bizonyosan legköltségesebb volt, fontosságához és tehetségünkhöz képest hiven közlendők szükségesnek találtuk elébb a mesteremberekkel kötött alkuleveleket, azután a megkivántatott materialékat, a munka folyamatját, és nevezetesebb adatokat itt leírni.

408. oldal

[1843]

Czapkai cserepégető kötelezvénye. Alabb megirt Czapkay Samuel kötelezem magamat ezen Szab.[ad] és Priv.[ilégiált] Nyiregyháza M[ező]Városában lévő Agostai Ns Szent Egyház részére száz ezer N° 100,000 cserep égetésére következő feltételek alatt és lekötölezés mellett: 1^{ör} tartozom ezen fent irt mennyiségű százezer cserepet folyó 1842^{dik} esztendei Julius hónap

⁵¹⁴ kámzsa = durva szövetből készült, bő szerzetesi ruha

⁵¹⁵ Luther-palást

⁵¹⁶ „mintsem hogy mindannyiunkat magyarosítani akarnak” (fordította Bánszki Hajnalka)

utolsó napjáig elkészíteni, miért is annyi cserépet vagyok köteles tartani, hogy a kiirt mennyiség a kiirt időre mindenesetre készen lehessen. 2^{or} Köteles leszek a földhöz annyi agyagot adni, amennyit a tiszt. Szentegyház fog parancsolni, olly kép[p]en, hogyha netalántán felinél többet is tenne az anyag a földnél, e' részben semmi kifogásom nem leend. 3^{or} ezen cserep égetés mellett a tűzi fán kívül, melly a Ns Egyház által adatik, minden egyéb megkivántató készség, szerszám, napszám, be és kirakási költségek általam teljesítendő, egyszóval a' tűzi fán és agyagon kívül minden költség az enyim. 4^{or} Minden egyenes és egyéb kép[p]en is elfogadandó Egyezer darab lapos cserep után bérem lesz 8 az az nyolcz Vf. és harmincz xr., egy egy darab hajtott csereptől három váltó xr a cserep mellett kiégetendő téglának ezritől pd 5 f 45 xr, a vastéglának ezritől pedig 6 Vf. 15 xr. 5^{or} Minthogy a készitendő cserep és téglákhoz a Ns Ekklesia agyagot és fát ad, ezennel lekötelezem magamat, hogy akar fában akar agyagban okozandó károkra 's a rosszúl kiégetendő el nem fogadható cserep és téglá mennyiségre felelős lévén, akármilly e' részben támadható károkra nézve, mellyeknek mennyiségét maga a Ns Szentegyház fogja meghatározni a szóbeli bíróság elibe adandó kereset szerint fogok elíteltetni, melly esetben nemcsak a perköltséget, de a kár becsültetési, válogatási, kirakási 's egyéb költségeket is megtéríteni köteles leszek. 6^{or} Minthogy a cserepégető kemenczékét a Ns Ekklesia a Ns Várostól vette által az ezen kemenczékhez tartozó eszközöket köteles vagyok hiba nélkül a Ns Városnak úgy általadni, amint azt kezemhez vettem, 's ha e' részben a Ns Város a Ns Egyház ellen követelést formálna, én tökéletes Szavatosságot kötelezek. Költ. Nyiregyházán Februar 13 1842. A cserepfül hegyesre legyen simitva
én előttem Kralovanszky András

Ekk. felügyelő előtt

Czapkay Samuel cserepmester.

Kovács József cserepmázoló kötelezvénye. Alább irt a Nyiregyházi Evang. Ns Egyház részére kötelezem magamat a templom fedelére készítettett cserepet sárga színre mázolni, ezen feltételek alatt. 1^{or} Mivel a cserepek számát előre meghatározni pontosan nem lehet, köteles leszek annyit bemázolni, amennyit a tiszt.

409. oldal

1843

Ekklesia parancsolni fog. 2^{or} Minden gondatlanságom 's önnön hibám által teendő károkért jót állva köteles vagyok a tiszt. Egyházat szóbeli per útján kármentesíteni, mivel azonban a mázolás mellett rendesen szokott néhány cserep öszvetörni, vagy öszveolvadni, az Egyház minden 20,000 cserep után 500 darab cserepet úgy fogad el, hogy attól kármentesítést nem fog kérni. 3^{or} Köteles vagyok a mázat itt helyben összekeverni 's megörni, az Egyháztól sem máz készitésekor, sem égetésekor napszamosokat nem kívánhatok, fizetésem pedig leend minden ezer jó mázos csereptől 5 Vf és 15 xr. részletenkint fizetendő. 4^{or} A' Ns Egyház adni fog minden négy ezer cserephez egy mázsa mázat, a szükséges faedényeket, üveget, vasport, fát és egy darálót szintén a tiszt. Egyház adandja. Egyebet semmit nem kívánhatok. 5^{or} A' kajanos⁵¹⁷ cserepeket nem köteles az egyház elfogadni. Költ. Nyiregyházán Junius 29^{én} 1842.

Mielőttünk Farbaky Daniel. Karlovszky

Lajos, Balla Samuel.

Kovács József.

Hlavács János ácsmester kötelezvénye. Ezen Szabad Kiváltságolt Nyiregyháza Varosában lévő Agost. vallást követő Ns Egyház templomának cserep alá készitendő újj hajazattja körül megkivántató minden ácsi munkának vállalása ár csökkentés újtán legjutányosabban vállalónak kiadatik következő feltételek alatt: 1^{or} A hajazattja a T. Holecz András úr rajza szerint lesz azon módosítással, hogy a függő magosság 4 öl 4 suk⁵¹⁸; a kötögerendák mostaniak maradnak, de mindkét felől újj gerendákkal vaskötésre erősítendő, és függő oszlopok mindenütt kétszeresek,

⁵¹⁷ rosszul sikerült

⁵¹⁸ hüvelyk, általában 2,0–3,1 cm közötti hosszúság

újjak, hasonlóan vaskötésre: 2^{or} Minden anyagok helyben szállítva az Egyház által adatnak. 3^{or} a Léczelés olly sűrűn lesz, amint az az Egyház a' szükséghez képest kívánandja. 4^{or} Minden napszámos, quártély, tartás, eljövételre, visszamenetelre alkalmaság a' vállalóé. 5^{or} az ócska fedél bontása hasonlóan a vállalóé, ha akár a bontáskor, akár fedél felállításakor a bíztozatba legkissebb hiba történik, mindenről a' vállaló felelős. 6^{or} Forgács és felmaradt fa mind az Egyházé. 7^{or} E' mai naptól legfeljebb egy hónap alatt köteles a vállaló egy ezer pengő forintig kész pénzben vagy fekvő vagyonokba cautiót⁵¹⁹ mutatni, vagy biztos kezeset állítani, külömben az árcsökkenési summának fele szóbeli per útján megveendő kötbér kép[p]en fizetendő. 8^{or} Az egész munka legfeljebb 1843^{dik} évi Julius végéig tökéletesen bevégezendő a 7^{dik} pontbeli kötbér súlya alatt. 9^{or} Az anyagok választása alkalmával Bustaházán⁵²⁰ v.[agy] Tokajba

410. oldal

[1843]

az Egyház által Nyiregyházárúl odáig és vissza adandó alkalmatosságon az Egyház küldöttjeivel jelen lenni tartozik, ekkor diurnum⁵²¹ nélkül az Egyház accomodálja.⁵²² 10^{or} Az árcsökkenési summának 1/3 része a kifaragás, 1/3 része a fáknak a hajazaton felrakása, a végső 1/3 része a munka tökéletes elkészítése után fog kifizettetni. 11^{or} Munkája helyességéről és tartós[s]ágárúl nemcsak a 7^{ik} pontbeli kötbér súlya alatt, de azon teherrel is jót állani köteles, hogy mind annyszor minden fizetés nélkül köteles ha úgy kívántatna az egész újj munkát is megvenni, vagy ha nem élvén, erre más fogadtatna, mellyre az Egyház minden árcsökkenés nélkül akár melly más ác[c]sal teendő alkudozás útján is jogositva lesz, az e' végre teendő költséget az Egyháznak a legrövidebb szóbeli per útján optionaliter leendő exequaltatása terhe alatt megtéríteni. Hogy ezen feltételek előttünk felolvastattak megismerjük Nyiregyházán Junius 15. 1842.

Hlaváts János ácsmester Kassán,

Barta Jó[z]sef ácsmester N[agy]váradon.

Minthogy pedig ez csak ideiglenes kötelezvény akart lenni azon esetre, ha még jönne más ácsmester, ki jutalmasabban vállalná e' munkát, hogy a jelenlévőt el ne szalasszuk, óvásul illy szerződés tétetett még:

„Alólirt ezen reám nézve változhatlan kötelező erővel birandó irásom által kijelentem, hogy én ezen Nyiregyházi Evang. Egyház templomának újj fedele körül megkivántató mindennemű ácsi munkának megtételét azon feltételek alatt, mellyek előtttem külön iráson felolvastattak, hatszáz az az 600 pengő forintokért magamra felvállalom; ezen elvállalásom a tisztelt Egyházra nézve csak a Presbyt. helybenhagyása után birandván kötelező erővel. Kelt Nyiregyházán Jun. 15 1842.

Hlavács János ácsmester Kassán.

És mivel egy év lefolytával a Ns Ekklesia ismét szándékozott egy uttal a tornyot is reparáltatni, bár ebből semmi sem lett, mind az által nem lesz érdektelen itt olvashatni a következő kötelezvényt:

„Alábbirt ezennel megesmérem, hogy a helybeli Agostai Szentegyház részére a toronynak egészen újonnan befedetését magamra olly formán felvállaltam, hogy egyedül a toronyban lévő nagy tölgyfa gerendák fogván fen[n]maradni, minden fenyőfából lévő gerendákat és keresztfákat, úgy az árkusokat is egészen újj anyagokból elkészítem, 's a tornyot egészen újonnan zsindeellyel befedem, a' zsindelet, úgy a' tornyon lévő gombot is a Ns Egyház

⁵¹⁹ óvadék

⁵²⁰ Bustyaháza (1899-ig Falu-Bustyaháza)/Bustino, Ukrajna

⁵²¹ napidíj

⁵²² kezébe veszi

tetszése szerinti festékekkel befestem, egy szóval az egész tornyot, kivevén az ottan lévő tölgyfa gerendákat egészen újj anyagokból egészen újjonnan elkészitem, ide értvén a Conductor le-

411. oldal

1843

vételét és felállítását is. Az anyagokat a Ns Egyház maga fogja adni, valamint a' Conductor feltétele alkalmával a' szükséges lakatos munkát is. Egyébre a Ns Egyház köteles nem lévén, mindent én magam vagyok köteles megtenni 's elvégezni. Fizetni pedig fog nékem a Ns Egyház alkuszerint kétszáz húsz Nro 200 pengő ezüst forintokat három angáriában⁵²³ 73 pf. 's 20 xrxával. Egy angáriát a munka kezdetével, egyet a munka közepén, utólsót pedig a munka tökéletes bevégeztével fogván kikapni. Egyéberánt minden történhető 's nékem tulajdonítható károkért jót állok 's magamat mindezekre mind pedig az ezen kötelezvény megmásítása vagy nem pontos teljesítése esetében rajtam megveendő 100 az az száz pengő for. Vinculumra⁵²⁴ nézve, a helybeli városi szóbeli Biróság, vagy akármely a Ns Egyház által szabadon választandó Biróság elibe szóbeli megperelhetésre lekötöm 's optionaliter exequaltathatom.⁵²⁵ A' munkát pedig úgy vagyok még e' nyáron köteles elkészíteni, hogy a' torony befedése után még a templom fedele is jövő őszig az ez iránt tett külön alku értelmében általam elkészítettessék. Kelt Nyiregyházán Majus 31^{én} 1843. eszt. A zsindeyre szükséges festéket magam főzöm, készítem. a gombra szükségest azonban a Ns Egyház készítetteti. Költ mint fent

Hlaváts János ácsmester.

Lipniczky Imre Kőmives mesternek templom és két iskola körüli munkája, melly Nov. 12. f[o]lyó] é[v]. árjegyzékben kiadatott:

1^{or} Két oskolát újonnan építettem alku szerint egyet egyet 320 Vf és így a' két oskoláért esik hatszáz negyven Vf. 2^{or} A' templom cserepezését felvállaltam, minden ezer lapos cserep meggyalulása és felrakása után két forint negyvenöt krajczárokba. Felraktam a templom tetőre hetven három ezer lapos cserepet, esik érte kétszáz Vf és 45 xr. 3^{or} Lapos cserepet többet gyalultattam nyolcz ezerrel, mint kellett ezre per egy Vf.. 8 Vf. 4^{or} Görbe cserepeket a szegletekre, és serényre felraktam 340 darabot, egy per 1 xr. esik 5 Vf. 40 xr. 5^{or} A' templom és torony kőmivesi reparatiója mellett két kőmives legény összesen dolgozott ötven három és fél napot egy napi szám alku szerint per két forint = száz hét Vf 6^{or} Nztes tudós Jurányi Professor úr iskolája mellett egy falkerítést csináltam alku tizenöt Vf. 7^{or} A' két új oskola utóbbi munkáját a napszamosok hijánya miatt nem lehetett elvégezni, hogy elvégeződhessen magam fogadtam napszamosokat, amellyért meg alkudtam Kurator ural negyvenöt Vfba. 8^{or} A' Kallai utcán lévő új iskolaba egy vas kemenczét állítottam, 2 f. 30 xr Vftóforint]ba

412. oldal

[1843]

Általtétel a túlsó oldalról egy summában: ezer huszon három Vf. és 55 xr.

Schmogrovics Kristóf helyb. ezüstmives a templom két gombját, két csillagot, a barágon lévő zászlót és keresztet megaranyozta, alku szerint száz negyvenöt Vf; melly summában adott neki az Ekklesia tizenkét species aranyat. De munkája többek előtt tetszést nem nyervén, előhivatott. Ő azonban munkájáért nem csak jót állott, de ha az más ezüstmives által megvi[z]sgáltatván hijányosnak talátnék, késznek nyilatkozott a kárt megtéríteni; ellenkező esetben kívánt jóval nagyobb jutalmazást. E' szerint a' dolog abban maradt, az ah[h]oz értő ezüstmives által, mint indítványozva vala, meg nem becsültetvén.

⁵²³ részlet

⁵²⁴ kötbér, szószegés díja

⁵²⁵ behajtás

Schadeberg Kristof helybeli nyerges a két csillag rúdját czifráival együtt feketére, a vitorlát báránnyal együtt fehérre belakozta 12 Vf 30 xr. A templom két gombját befestvén lakozta, a torony Keleti ablak salogáterét⁵²⁶ befestvén lakozta és 23 darab isk.[olai] táblákat szintén bemázolván lakozta; melly munkájáért kapott száz tiz Vf. és 45 xr.

Tainel Samu helyb. rézmives készített két rézcsatornyát a hajlásokra a templom keleti részére réznek fontját 37 garásával számítva, térszen háromszáz negyven hat Vf és 48 xr.; továbbá a gomb alljára drótot adott, az egyik gomb tetejét kibérelte, két új gurtot csinált és többi munkájával együtt fizetése felment négy száz egy Vf és 48 xr.

Pásztor Daniel helyb. lakatosnak munkája: a Conductornak srófokkal való összeállítása és felszegezése, egy újonnan készült vitorla; négy új alsó gömbölyű cseréptartó kapocs; a két csillag máskép[p] való elfordítása; a bárány feletti zászló rúdjának össze forrasztása, került az Ekklnak száz hatvan Vfba. De a Conductor miután felszegeztetett, t.i. a torony melletti, egy helyen hibásnak találtatott, és ismét állást kellett csináltatni annak reparálása végett, reparáltatván nagy nehezen, de ügyetlenül is, egy két hét múlván a Conductornak egyik legalsóbb rúdja ismét elszakadt, és a bibliothecába vitetett be, ahol mai napig is van. Ezen költséges munka, úgy szólván amint eddig van, egészen haszontalan.

Tót János helyb. lakatos készített a torony egyik t.i. napkeleti új ablakjába vas salugátert négy mázsa nehézségűt, mellyért neki az Ekkln. alku szerint száz huszon két Vf.

413. oldal

1843

Ducsay János helyb. Kovács mester sokféle munkájáért u. m. csiga[ért], pánt[ért], sróf[ért], kapcsok[ért], vastáblákért, mind templom[hoz], mind iskolához szükségesekekért egy summaban kapott száz negyven három vforintokat.

Tarczali György helyb. ácsmester készítette a két új iskolának hajazatját 's azt fel is tette alkuszerint háromszáz Vf; az alsó iskolának a' kaput és a kerítés fedelét, úgy szintén Susztek úr oskolájánál a két palánkot és kaput megreparálta; Kollman úrnál p[e]d[ig] egy e' nyáron felépített kamarának fedelét megcsinálta, de más apróbb munkát is tett, Nagy Sam.[uel] úrnál az udvaron keresztül egy rácsos kerítést csinált, és a belső palánkot 's egyebet megreparálta; nem külömben Tregjár úrnál az iskolai székeket és asztalokat megigazitotta; Farbaký úrnál a kert kerítését megreparálta és istál[l]óban a hidlást, pinczére ajtót és több apróbb munkát tett; Jurányi úrnál egy kaput és kerítést csinált; a bibliotheca tetejét a szekrestye tetejét, a tornyot zszindell[y]el megfoltozta, egy új disznó ólat is csinált egyik paplaknál; végre még a magtári iskolánál egy árnyékszékét fedett három ajtóra; mindezen munkájáért fizetett neki az Ekkln. alkuszerint, és összesen négyszáz harmincz nyolcz Vf. Lásd árjegyzékét.

T. Holecz András Borsod negyei mérnök, kihez végre Ekklesiánk folyamodott, a templom fedelét tárgyazó eddig legjobb tervet és rajzot készített, melly szerint a hajazat jelenleg jóval alacsonyabb, mint az előtt volt, amint a kiálló előfalak mutatják. Ezen szorgalommal kidolgozott rajzért – lásd a' levéltárban – kapott jutalomúl a tisztelt mérnök két három három csöbrös hordóval hordóstúl jóféle Nyiregyházi bort, melly az Ekklesiának 75 Vf 54 xrba számított be. Ezen terv, az eddig tett sok próbák, költségek és fáradság után, Ekklesiánknak valódi nyereség.

Az anyagok, mellyek a templomra és két új iskolára felhasználattak. Külömben is a' Kiadási Konyvben pontosan lévén feljegyezve, itt csak felületesen beirattak. Szálfa 1842^{ben} szállitatott Tokajból kétszáz tizenhárom darab, mellynek ára 1315 Vf, szálfa még 1843^{ban} Jun. 2 ugyan onnét szállitatott ötven darab, mellynek ára 257 Vf 25 xr. Az első rendbeli szálfák kihúzásáért 66 f. 45. Különválasztásáért 25 f szálmesternek ajándék búzában 16 f. Ezen fákat hiveink nagy készséggel és serénységgel ingyen beszállitották. A' Tokai hidnál is adatott ajándék.

⁵²⁶ zsalugáter = az ablakra szerelt kétajtós, nyitható, zárható, lécekből készült ablaktábla

Mázos cserep szám szerint 91.900 darab, mellynek mázolásaért Kovács Jozsefnek 447 Vf. Közönséges cserep készítettett 52,200 darab, ebből mintegy 9,000 ezre kilencz pgfval eladatott. Hajtott cserep csináltatott 300 darab. Cserepégetésért Czapkainak összesen fiz. 1588 Vf. Téglá közönséges 60,000. vastégla ped.[ig] 2,900 darab,

414. oldal

[1843]

de ezekből néhány ezer a lakosoknak eladatott. Cserepmáz huszon öt mázsa 656 Vf 15 xr. ennek fuvara 56 Vf. 40 xr. Tiz darab vasból itt helyben készült cserepforma 30 Vf. Léczek Tokajból Radványitól 25 Krajczárjával 1464, tészen 305 Vf. léczek Berczelről 600 darab párja 23 xrval = 115 f. ezeket is a lakosok szivesek valának beszállítani. Tűzifa a cserepégetéshez 103 öl tészen 725 Vf. e' mellett útiköltség 14 f 42 yr. erdőkerülőnek 5 f. Bittó János tisztartónak 10 f. ölberakás 6 f. fuvarosoknak áldomás 22 f 12 xr. Ezen fát is hiveink készséggel beszállítottak. Hát még deszkák? léczszegek

Tokajból hozott apró kavics fuvarral együtt mész⁵²⁷

Munka folyamataja. Miután 1842^{dik} ben a cserep nagyrészt elkészítettett, és a' szálfák is ősszel megfaragtatván rendbehozattak; 1843 Máj 15^{én} megjelent Hlavács János ácsmester hat legényeivel, kik kedvező időben szorgalmasan és tágas helyen t.i. az ő mészárszék előtt Szarvas utcán kényelmesen is dolgoztak. A' faragás közben a gerendákról elesett forgács mint múlt ősszel, úgy most is rakásokba gyűjtetett egy arra felvigyázó napszámos által, kinek 25 xr napi dija volt. Ezen forgács szerdán és szombatonként árverés útján Marko József lelkes gondnokunk által eladatott. Elkészülvén ezen munka Junius 27^{ik} és köv. napjaiban az ócska templom fedél jó időben bontatott; s az egész minden szerentsétlen eset nélkül leeresztetett. A' lakosok és azoknak cselédjeik a zsindelet úgy szintén a lejött gerendákat is gyakran danolva hordták a városi depositoryumba,⁵²⁸ mellyet e' végre a polgármester szives vala átengedni, és parancsolat szerint lerakogatták. Ezen egyébiránt veszélyteljes munka mind a templom boltozatjára mind a dolgozókra nézve szerencsésen, és amint nekünk nézőknek látszott, könnyen is végrehajtatván az új gerendákat lakossaink ismét a' templomhoz szállították. Már ekkor állott a csiga a templom déli oldalán Ekklesia nagy kötelével körülövezve, melly többször is jól megázott. Így Julius negyedikén kezdődött az új szarufáknak csigán való felhúzása, mi mellett naponként sok úgy nevezett porjadkások⁵²⁹ dolgoztak, és ami több napokig tartott, azonban ezen munka is szerencsésen ment végbe, de egykétszer jött sebes eső nagy kárt okozott volna a' boltozatokon, ha az ügyes gondnok Marko József azonnal meg nem jelen és sirások[kal] 's más hirtelen kapható cselédekkel – maga is velök dolgozván – le nem csapolja 's nem önteti le a meggyült vizeket. A' tető minden ah[h]oz tartozó kötésekkel együtt ek[k]ént elkészülvén Julius 16^{án} vasárnap templom után egyik az ácslegények közül a templom keleti tetején állva egy palaczk borral kezében

415. oldal

1843

köszöntést mondott, melly fáradságért a nyomba következett convent nekik 5 f. ajánlott. Ezek után Jul 18 kezdődött a' léczezés, melly hátúlról torony felé vitetett jó tágas nyílás hagyatván a templom déli oldala közepe táján a cserepek felhordása végett. Mig ez a munka folyt, többször láttuk az ács és kőmives legényeket sétálni a hajazat tetején, sőt egyik kezein is megállott lábait fen[n]tartva és több vakmerő gyerkőczék járdaltak a' léczezeten fel 's alá. A' léczezést Julius 22 elvégezték volna, ha elegendő lécz lett volna, amiért is az ácslegények Jul. 23 elmentek

⁵²⁷ Feltehetőleg a kihagyott helyekre mennyiségeket akartak beírni.

⁵²⁸ raktár

⁵²⁹ naponta más más, munkára kirendelt vagy önként jelentkező, soron következő lakos

egyét hagyván itt, ki az ácsmunkát bevégezte. Következett aztán a cserépnek hiveink által Jul. 26 a templomhoz átszállítása, mely alkalommal az számbavétetett, és annak feladogatása. E' végre mindenekelőtt készítettett egy állás, Lipniczky által a hajazat nyílása alatt, és a sok gyermek asszony, férfi megjelent, az egyházfiak által naponként sorban kirendelve. Ezen ugy nevezett porjadkások állva utat formáltak a cserepektől fel az álláson egészen a templom boltozatjáig, e' felett is még más állás vala készítve a fedél tetejéig. Így kézről kézre adattak a' cserepek 's Julius 28^{am} kezdték a' cserepezést ismét hátúlról torony felé. Ez volt minden munka közt a legmulatságosabb, ekkor kellett volna hallani a danolást, mely a tót lányoknak olly annyira sajátos a sok tréfákat és gorombaságokat, mellyekkel munkájokat borsozták, az élénkséget kellett volna látni, mely ezt a legszebb napokban esett munkát olly annyira megkedvelteté, hogy akadt még ollyan is, ki jó kedvéből felment a kőmives legényekhez cserepeket rakogatni. Voltak ugyan ott zúgolódók is, de átalján még is tréfa nevetés kaczagás közt folyt a munka. Az Egyházfiak közzül egy kettő jelen volt ugyan 's a dolgozók közt rendet fen[n]tartani igyekezett, de legtöbbet használt a többször dícsért gondnok Marko József jelenléte, ki reggeltől sötét estig hetenként söt hónaponként ezen sokféle munka körül felvigyázott, 's egész idejét ekkor az Ekklesia javára feláldozta. Illy gondos felügyelés alatt a cserepezés munkája is szerencsésen bevégeztetett, kivéve a hajlásokat, a tetőnek serényét és a toronyfala körül. Ekkor Tajnell jött elő a maga réz mivesi munkájával, mely a hajlásokra oda alkalmaztatott. Az alatt a Kőmivesek a toronynak keleti oldalán lévő ablakot, mely hajdan egészen szolgált, utóbb félig berakatott, újra kivágták és kivakolták, vakolták egyszersmind a toronynak oldalait is, mely munka bár igen huzamosan ment és így sokba is került, de a tornyot is igen megszépítette. Két kőmives legény dolgozott ebben kezdettől mind végig két napszámmal, 's ez utóbbiaknak egyre egyre 15 garas napibérük [volt].

416. oldal

[1843]

Ezen toronyvakolás és reparálás ugyan már a többi Kőmivesi munkához volt megalkudva; de tám ép[p]en azért késtek ebben a legények ők azonban napibérüket itt is mint egyéb munka mellett húzták. Ez is végre elkészülvén az ablak ráma zöldre festett [z]salugaterrel feltétetett. Aug 17. A' Conductor nem készült úgy, amint eddig volt, hogy az egész templomon keresztül húzódjék; hanem a templom hátulsó és torony melletti oldalán egy lakatos legény és inas által felszegeztetett, nagy nehezen és szerentsétlenül. Mert mikor már a templom egészen volt be fedve, akkor a torony melletti Conductoron egy tetemes hiba tünt ki, újra a miatt állást kellett csináltatni, az említett legény, ahogy tudta megreparálta, de nemsokára egy legalsóbb vasrúd ismét le esett. A' majszter⁵³⁰ mintha munkájáért nem volna felelős, nem mutatta magát. Végre August. 22 a két gomb féltétetett, 's így a' fedélnek még nyitva maradt részei is becserepeztettek. Még a templom gzimzei is bevakoltatván, oldalai alúl szintén ajtók magasságára bemeszeltettek.⁵³¹ Ennyi 's illy sokféle munkának csak rövid vázlatban adott leírása, bár hijános, reményljük mégis az utókornak kedves leend. Ha annyiféle el nem ágazik és szét nem daraboltatik ezen templom fedetési munka; ha amint hiszem, egyre, de mindezen dologhoz jól értő egyénre bizatik, úgy hogy az mindent magára vállalván alku szerint, mindenekért ő maga lett volna felelős – pedig illy vállalkozót az Ekklesia bizonyosan talált volna – tám sokkal kevesebb költsége, kevesebb fáradsága, kevesebb kára leend vala. De ez csak magánvélemény! és mindenkinek van szabad szavazata!

Magtári és Homoki iskolák építése. A' Kallai utca egyik oldalán és végén építettett iskolának alapja Julius ho 12^{dik} napján; a Homoki iskolának alapja pedig August. 11^{dik} napján vettetett meg, amikor amannak falai és szarufái már állottak. Mind a két iskola tökéletesen egyforma,

⁵³⁰ mester

⁵³¹ utólag a margóra beszúrva: „az egész templomi munka Szept. 5^{én} bevégezve.”

épitette Lipniczky Imre kömives 320 f. és Tarczali György ácsmester 150 Vf. Az épületnek hossza nem mint elébb akart lenni 14 ½, de 15 ½ ölnyire, belső szélessége pedig nem 3, de 3 ½ ölnyire tétetett, miszerint aztán a' kömivessel tett alku is aránylag megváltoztatott. Az iskola terem nyolcz öl hosszú, és így elég tágas. Az Ekklesia ekkor ezen oldaliskolákban csak nötelen magános tanitokat szándékozott tartani, és így részükre egy szoba, kamra és konyha építettett, de az idő e' részben meg nem változtathatja e' a környülményeket? A' kömives legények serényen dolgoztak, a hivek, kik sorból kirendeltettek ezen munkához, szintolly készséggel. A' falak kedvező időben épültek fel. A fedél, nem mint reménylünk, a templomtól fen[n]maradt jobb szarufákból, mert ezek egy új épülethez alkalmatlanoknak találtattak, hanem egészen új szálfákból és szintén jó időben készítettett el. Az épület padja nem stukátorra,

417. oldal

1843

csupán nádból van csinálva, minthogy cserepfedél által külömben is eléggé van biztosítva. Az épület gzimzein mindenütt új deszkák szintugy mint a templomon is. Mindkét iskolára körülbelöl 62,000 vályok⁵³² és ezer darab lécz felhasználtatott, melly anyagot, valamint a követ, szálfát 's egyebeket a' hivek az illető helyre leszállították. Hibául nézetik ezen iskol.[ai] épületeken az, hogy ajtaji alacsonyabbak mint az ablakokhoz képest kellene lenniük; de az is, hogy két kémény allittatott fel illy épületen, hol azt egybefoglalni kelle vala; azonban illyenekről itélni fognak a dologhoz értők. Septemb. és Octob hónapjaiban, kevés lévén még a gyermek Oltvány András és Roll⁵³³ az alsó és felső iskolában, vendégekként tanítottak; amaz gyermekeivel Octob utolsó hetében átköltözött a magtári iskolába; ez utóbbi, mivel Octob 7. Eperjesről jött alkalmasabb egyén tanítóul t.i. Hrasko Jozsef, önkivánságára is uti költséggel elbotsáttatván Eperjesre visszament. Novemberig mind a két iskol.[ai] épület egészen elkészítettett, kivéven a kerítést, melly ros[s]z idő miatt el nem készülhetett már, 's abba maradt. Mi a tanítók lakát illeti, a magtári iskola tanítója már ben[n] lakik, de a homoki tanító nem használhatja szobáját, mert igen nedves még. A' magtári iskola igen nedves sőt vizes helyen áll, ajánltattak annak idejében több házhelyek e' czélra alkalmasabbak, szárazabbak és azon tájék középpontjához közelebb esők, de gyözött egy párt és ezt jelelé ki, melly külömben is szűk hely volt. A' homoki iskola házhely iránt irt még p[e]d.[ig] írásban figyelmeztetés tétetett az Ekklesiához, hogy az a hely a közellévö korcsma és katonai kórház miatt egy iskolának alkalmatlan 's valóban kerestetett is ezelőtt közelebb 's alkalmasabb hely a búza piacz tájékán, de az egyezkedésben nem boldogulhatván Ekklesiánk, végre is csak e' helyen építettett. Még midőn e' két iskola építése indítványoztatott volna, csak annyi remény volt, hogy majd a kettőben lesz legalabb kétszáz tanuló, most már első esztendőben van a magtári iskolában 171 a homokiban pedig 104 gyermek. És ezen szám bizonyosan növekedni fog, csak ügyes és állandó tanítókat ide!! Ha a Seminariumból valami lesz, alkalmasint Ekklesiánkra nézve kevés haszon lesz; pedig e' két iskoláinkban főleg szükség van jó és practicus tanítókra; de illyeneket egy két év alatt teremthet e' a Seminarium? nehezen hisszük. Az iskolai csalhatatlan tactikát tanulja 's sajátjával teheti a leendő tanító egyedül tanítva 's annyi nehézségekkel férjfiisan küzdve, mint a katona is a táborban és csatatéren. A' Seminanisták is tehát a mi oldaliskoláinkban még csak tanulni fognak 's nekik hasznuk lesz belőle, de valamennyire kiképezetten más-

418. oldal

[1843]

hova meghivatván, elköltöznek, mert az eddigi elv szerint, nálunk állandó hivataluk és maradásuk nem lehet.

---

⁵³² vályog

⁵³³ utólag a margóra írva: „Roll, Sárosi fi, mintegy három heti tanításáért kapott összvesen 30 Vf.

Jegyz.[és] E' nyáron a templom és két iskola körül tett annyi és olly sokféle munkák mellett, még is a' számára legtöbb reparatiók is megtétettek az Egyház épületeiben: a két paplak, Jurányi, Kollman, Tregjár, Nagy és Susztek urak házuknál végzett építési javításokat lásd feljebb, kivált Tarczali és Lipniczky, de még Beczovitz ár jegyzékében, 's mind ezeket főleg a Felügyelő és Gondnok fáradhatatlan munkásságunknak köszönhetni.

Kralovanszky András és Marko József. E' két férfi valóban méltó, kinek neve örök hála és emlékezetül ezen történetkönyvbe igtatva álljon és éljen! Mert egyik mint lelkes ügyelnök, és tapasztalt magánálló, activus is a közjó mellett buzgó ember meg nem szűnt indítványozni, ajánlani, sürgetni, kérni mindaddig, még az imént leirt építés némikép[p] folyamatba jött, azután is ezen intézkedésben személyesen sok deputatióban fáradozott 's hiven eljárt, buzdította a presbyterium tagjait, nem külömben a népet is teendő áldozatokra, és mindent, valami e' célra vagy alkudni, vagy készíteni való volt, mély belátásával elintézt. El nem rettentették őt a nehézségek, akadályok, ellenmondások, egyesíteni tudván a gyakran különböző véleményeket és akaratokat, úgy vivé a' dolgot, hogy mindnyájan többn[y]ire az ő jóváhagyásán megnyugodtak. Illy bizodalom mellett a nagyszerű munkát szerencsésen végrehajtotta. Áldás reá és egész családjára!! Nem kevésbé buzgó 's tenni kész gondnokkal dicsekedett ekkor Ekklesiánk – Marko József, ki az egyházi tisztújítás alkalmával, látván maga iránt bizodalmat, látván a' bekövetkező templomi és iskolabeli építkezést, el nem vonta magát; de a gondnoki hivatalt ezen évre is önként elvállalta, ő valóban hiven örködött az Ekklesia pénztára felett és azt olly jól kezelte hogy mind az Egyház tisztviselőjít, mind azon sok munkásokat és mesterembereket tudta mindenkor annak idejében kielégíteni; e' mellett mindenkihez nyájas és igaz követelését megelőző, ki, amint mondá, kész egy évet egészen az Ekklesiának szolgálatjára feláldozni. És fel is áldozta idejét, mert a munkák kezdetétől fogva, míg csak egészen be nem végeztettek, ő reggeltől estig forgolódott a' templom és iskolák körül, egy szóval hivatali körében, mindeneket az ügyelnökkel egyetértve intézett. Sőt még miután az épületek rendbe voltak, és utóbb a szülék gyermekeik oskoláztatása végett a' bibliothekába idéztettek, e' bajos foglalkozásban is szives és hű részt vett melly hasznos és a' közjóra célzott fáradozásait jutalmazza az ég lelki testi áldásokkal!! Hála mindazon tisztelt Presbytereknek, kik vagy tanácsadás, vagy fáradozás, vagy pénzbeli segedelemmel ezen munka végre hajtását elősegítették!!

419. oldal

1843

Karlovszky Gustav Candidatus. Ő testvér bátyját látogatni jött ide Eperjesről és itt mulatván templomunkban kétszer predikált; Julius 9. tótul, azután 16^{am} magyar nyelven is. Ez ugyan nem volt próbaszónaklat és így a' közönség sem gyűlt össze nagyobb számban; de többen az előkelők közül hallották őt, legalabb tudták hogy predikált. Ekkor Ekklesiánkban nem volt Kaplán, és így reménylettük, hogy ő fog kineveztetni, sőt a helybeli papok kivánták volna őt, mert szerény magaviseletű és alkalmazható egyén. Más nap Julius 17 a Felügyelő nevezi őt a presbyteriumban és ajánlja, de mivel nagyobb szám nem volt eleve értesítve a dolog mibenléte és a környülmények felől hal[l]gatott. Azután Deputatio ült le, mellyben a helybeli papok nem lévén jelen, az találtatott tanácsosnak, miszerint az Ekklesia Cassáját mostani nagy költségei mellett kimélve, kérettetnének meg a papok, hogy őtet kosztal ingyen tartanák és a kosztért járulando 140 Vf. neki a Cassából fizettetnék, lenne ő egyszersmind Donatus tanítója is, melly ekkoron tanító nélkül szomorú árvaságban pangott. Illy szép szándok nem sokára a Conventben szönyegre került 's a lelkészek előtt felnyittatott. De ők azon természetes oknál fogva, hogy tulajdonkép[p] ezen olly népes Ekklesiának van szüksége segédpapra és hogy ennek tartását a meghívó levélben is stipulálta⁵³⁴; egy szivvel szájjal kijelenték, hogy a Kaplánt

⁵³⁴ feltételül szab, kiköt

koszttal ingyen nem tartandják: hivatkoznak a' Presbyterium bölcs itéletére. Itt némely tagok azt állították, hogy nincs most még olly nagy szükség Kaplánra, sőt – hogy a lelkészek munkája kevés 's könnyen megbirhatják, és hogy ép[p]en most az Ekklesia nagy költségeit szaporítani nem lehet, nem is kell. Mire egyik a lelkészek közül, ha tisztársa beleegyezendik, oda nyilatkozott, hogy a meghívó levél értelmétől el nem távozhatván, és másfelől mégis a templom fedetési és építési roppant költségeket méltó tekintetbe véve készebb kaplán nélkül egy évig hivataloskodni, mint illy kellemetlen beszédet vagy hal[l]gatni, vagy tovább is feszegetni. És meg egyeztünk és ebbe maradt 's – a' keves munka pillanatban nagyra nőtt! Karlovszky, kinek tám lehetett itt némi reménye, Eperjesre visszatért. Szólhatnak eh[h]ez, de ön ügyébe bíró senki nem lehet.

Iskolák rendezése és Zai Ugróczi rendszer. A' t. olvasó feljebbi lapokból fog emlékezni, mikép[p] mi az úgy nevezett Zai Ugróczi isk.[ola] rendszernek ami számos iskoláinkra lehető alkalmaztatása felett igen sokat tanácskozánk. Tanácskozásunk eredményét sikerét még most sem láttuk. De Septemb. 5 ismét megifjúlt ezen kedvelt eszme. Jó, tehát tovább is kezdünk dolgozni rajta. De azonnal előszökkent az a környülmény, hogy a harmadik osztálybeli

420. oldal

[1843]

iskolacseréből mi sem lehet és nem is lesz. Ki szólhatott ez ellen? az, aki e' cserét, bár mások tanácsával is kieszközölte. Ha jó volt a tanács és szándék, miszerint a' nagyobb fíjúk és leányok iskolája felcseréltetett, nem kell vala megengedni új változtatást; ha kivihetetlen volt, meg kellett volna elébb rágni és elvetni. De itt nagy következetlenséget árúltunk el. Tehát Septemb. 5^{én} ismét a Zái Ugróczi planumot forgattuk és mindenkép[p] csikartuk, mégis in ultima analysi⁵³⁵ csak annyi, hogy a' legfelsőbb három tanítók magok dolgozzanak ki a Zai ugróczi rendszer szerint tanulmány rendet magoknak crisis⁵³⁶ alá azt bocsátandók. Így szendergett e' tárgy, mellyhez nemcsak értő, de lelkes ember is kell, így szendergett ismét sokáig, míg Novemb. 13 tartatott egyházi gyűlésen egyenesen kimondta az iskolai ügyelnök, hogy a tanítók és iskoláink igen sokféle tantárgyakkal terhelvek (igaz szó) és így kell a Zai ugróczi isk.[olai] rendszerrel felhagyni, és sokkal jobb lesz, ha minden tanítói osztály magának kiválasztja melly tanitmányok legyenek iskolájába való. Ez az indítvány harmadnapra megtestesedett, az iskolai gyűlésre előhozá a' négy elemi tanító, a két közép és két felsőbb isk.[olai] tanító, még az oktató is az előadandó tanulmányok sorát. Ez felolvastatván helybenhagyatott. Így a Zai ugróczi terv eltemtetett, ha valaha fel nem éled még köztünk, halott marad mind a' végső napig. Ezen Z. U. rendszerben vannak s. i.[gy] előkerülnek több új, legalább nálunk még mindeddig nem gyakoroltatott isk.[olai] tanitmányok, mellyeket természetesen elébb kidolgozni, még p[e]d[ig] gyenge gyermekeink fogalmához alkalmaztatva kidolgozni és sajátunkká tenni kellett volna. Így a Zai ugróczi rendszer nálunk sirba dült, de a' legközelebbi isk.[olai] rend is elhanyaglott, miután ezen elv jöve fel: „quod cuique libet”⁵³⁷. Az oskolára sokat és sokfélét felrakni, túlság, de minden tanítónak még tapasztalatlanok tetszésére hagyni mit és mennyit tanítson, ez is túlság.

Iskolába idézés Ez octob. utolsó napjaiban tartatott a' lelkészek és gondnok által; minden kivévén nagyon szegény vagy igazságosan felmentett szüle fizetett a hajdúnak 15 Vf. A' dolog jól ment; de minthogy az iskolai ügyelnök egyszer sem jelent meg, az egyházi is egyéb bajai és dolgai miatt elmaradt, ezen bajos foglalkozás is végre megszűnt. Azonban áldott sikere mégis volt, mert Novemb. 7. körül iskoláink már mintegy 1300 tanulót számítottak. A közép osztály legnépesebb, hogy az iskolák egészen tömvék. De az ujoncz tanulóokra nézve kiknek

⁵³⁵ végső elemzésben

⁵³⁶ döntés

⁵³⁷ mindent szabad (Marcus Tullius Cicero)

számát az Egyh. bizonyosan nem tudhatja, ohajtani kell összeírást, mellyből látni lehetne, hány gyermek maradt el egészen, és

421. oldal

1843

hány aki iskolába adandó. Egyébiránt illy idézés kivált a lelkészekre nézve igen kellemetlen. Új ABC Könyvecske. Ekklesiánknak régóta volt már az a kívánsága, hogy a' helyb. iskolákba egy czélirányos elemi és olvasó, még pedig magyar tót könyvecske hozatnék be; szükség is volt erre, mert évek hosszú során át a' legkisebb gyermekek igen sokféle és különböző Abc Könyvecskékből tanultak, mellyek amint magokban hiányosak voltak, úgy a' tanítónak is illy tarkaság nagy akadályt és nehézséget okozott. E' végre tehát szerkesztett Mikuss Sam.[uel] lelkész egy tót magyar elemi könyvecskét illy cím alatt "elemi iskola" mellyet többekkel közölvén, miután a helybeli iskolák használatára elfogadtatott, Eperjesre küldé átnézés és kinyomtatás végett kinyomtatott pedig Löcsén Wertmüller⁵³⁸ betűivel egyszerre 2,500 példányban ötvenkét pfrt, papirt adott hozzá Benczúr József eperjesi könyvárus ötvennyolcz pfrt, ugyan ő be is köttetett 2000 példányt = 80 pfrt; az átszállítási és levelezési költséggel együtt felment ára az egésznek száz kilenczvenkét pfra. Sept. 7^{én} ezen könyvecskéből hozott Farbaky Daniel lelkész Eperjesről 500 példányt, nem sokára leküldetett a' többi is. Mindjárt ez évben elkelt belölök körülbelöl 700 példány 18 Vkr. Tapasztalták a tanítók, melly nagy könnyebbségükre szolgál a tanításban illy egység, 's egyszersmind a tót a magyar lecke együtt. De a helybeli könyvkötők nagyon neheztelték, hogy az Ekklesia nem általok kötteté ezen könyvecskét; amiben mindazáltal az Ekklesiát nem lehetett vádolni, mert ez a' bekötési munkát nekik szánta vala, de bizonyos tévedésből Eperjesen köttettek be. Így ezen ABC könyvecskében közel 200 pft tőke fekszik, de ez a' Szilágyi féle alapítványból lesz fizetendő. Engedje az ég, hogy iskoláink ezen könyvecskét sokáig ohajtott gyümölcselel használják!!

Templom fedetési háláünnep, melly Nov. 5^{én} mind magyar, mind tót isteni tisztelettel megünnepeltetett. E' nap különben a' Reformatio emlékezetének lévén szentelve, e' két nevezetes környülményt egybefoglaltuk. És mivel ezen ünnepély egy héttel elébb kihirdtetett nagy számmal sereglettek össze a' hivek. A' magyar ist[en]tisztelethez ezen alkalmomra Nagy Sam.[uel] tanító egy áriát készített melly azonban az idő rövidsége miatt el nem énekeltetett. A' magyaroknál e' napon 2 Korint. 5 v. 17 v^{ből}⁵³⁹ kivett Szent beszéd fő tárgya ez volt: mikép[p] csak a' vallási buzgóság tartja fen[n] és koronként újítja a' Szentegyházat elsöben a' Reformatio, aztán a' nálunk tett újítás szempontjából. (buzgók valának a' Reformátorok mint lelkes és buzgó tanítók, buzgók némelley fejedelmek és hercegek,

422. oldal

[1843]

bugótt az igazság mellett a' keresztény nép; azért létre jött a' megigazitott új Szentegyház: nálunk is szembetünö buzgalom volt az Előljárókban, de az áldozatokat nem kimélő hivekben is s. a t. Ez után tartatott a tót nyelven ist[en]tisztelet, mellyhez ezen emlékezetes ünnepélyre készített áriát Tregjár Pál tanító, melly az iskolás fíjúk által sok példányokban leírva, szélyel hordatott és ajtatosan énekeltetvén fellépett Farbaky Daniel lelkész és arról szónokolt: hogy a' mostani protest.[áns] Egyház törekvései némikép[p] hasonlitanak a Reformationnak lelki küzdemeihez. a Reform[áció] ti. anyanyelvért az ist[en]tisztb.[en] küzdött, mostani protest[áns] Egyh[áz] magyar nyelvért, amaz a sz. bibliábani egyesítésért, ez unióért, amaz igazításért a főben, tagokb.[an]. Ha valamikor ünnepélyesen e mai napon bizony igaz szent ajtatossággal folyt a' kétszeri isteni tisztelet. Buzgó szívvél hálákat adánk a' Mindenhatónak azon Kegyelmeért,

⁵³⁸ Wertmüller János és fia löcsei nyomdász volt

⁵³⁹ 2. Korintus 5:17. Ezért ha valaki Krisztusban van, új teremtés az: a régi elmúlt, és íme: új jött létre.

hogy azon sok nemü munkákat szerencsésen engedte bevégeznünk. Bár ezen nap semmi külső ékességekkel és semmi czerimoniákkal ki nem jelettetett, még is sokakra nézve igazán épületes volt, mert sokan, kivált az áhitatos öregek látván a diszesen megújított templomot, örömkönnnyekkel szemeikben imádták az urat hogy ezt engede nekik megérni. Mindazaltal az Ekklesia Elöljáróji még a két iskola felépítését is ohajtották némikép[p] örökíteni, azért harmadnapra következett.

A' két új iskolának ünnepélyes megnyitása és lakoma. Ezen emlékezetre méltó ünnepély Nov 7^{én} a közönséges könyörgés után 9 órai tájban kezdődött magyar nyelven Isteni tisztelet által. A Presbyterek különösen az iskola igazgatók, de más hivek is, sőt külön felekezetűek, kik közt a' helybeli lelkészek is megjelentek, nagy számmal összegyülekezének templomunkban. Az egész iskolai ifjúság jelen volt, mellynek szama már ekkor körülbelől 1300^{én} ütött. A buzgóbb és nevelést tisztelő szülék sem hiányoztak. Kollman Samuel tanító vezérlete alatt két ének elénekeltetvén fellépett Mikuss Samuel lelkész a' Szószékre, és ezen ünnepélyhez alkalmaztatott buzgó ima után rövid beszédében előterjeszté iskoláinknak koronkénti szaporodását 's felvirágzását megnevezve minden itt hajdan működött, 's már az Úrban nyugvó tanítókat; aztán mutogatá, mikép[p] a protest[áns] iskolák alapítása[höz] és fen[n]tartásához némi Szent lelkesedés szükséges, lelkesedés szellemileg az igazgatásban, és lelkesedés anyagilag az adakozásban; ugyan azt a lelkesedést az iskola igazgatójainak és tanítójainak ajánlá, és előadván, mi és mennyi szereztetett légyen eddig is iskoláink számára az ifjúságot ezen ünnepnapnak nevezetességére figyelmezteté. Illy ahitatosság bevégeztével mentünk elébb a magtári iskolába, kísérvén az iskolasereget oda, magunk is nagy

423. oldal

1843

publicumtól kísértetvén. Ezen iskolát rövid de velős beszédével Kralovanszky András Ekkli. Felügyelő megnyitotta, és a tanító Ekklesiának hűséget fogadván Kegyeibe magát ajánlotta. Nevezetes, hogy ezen beszédeket sok előkelő asszonyságok is kivánták volna meghal[l]gatni, de a nagy szorongás miatt be nem léphettek. Innen a Kallai utczán a Cathol. paplak előtt 's a vendég utczán keresztül már kisebb seregben átmertünk a homoki iskolába, mellyet beszédével Jurányi Samuel Prof. megnyitott, ajánlván az ottani tanítónak az igazgatása alá bizott gyermekeket és irántok bizonyítandó hűségét és szeretetet. Mindezek ékesen és illően bevégeztetvén következett a lakoma mellyhez eleve aláírás utján vendégeket gyűjtött a gondos Ügyelnök, és kiki tetszése szerint pénz[zel] vagy ajándékkal hoz[z]á járult, és amelly ekként az Ekklesia pénztárának egy fillérébe sem került. Eh[h]ez a barátságos ebédhez, melly Nagy Samuel tanító iskolájában tartatott, az ő és neje, nem különben Hudák tanító és neje igazgatása alatt, már jókor előkészületek tétettek. Ezen ebédhez a' tisztelt Felügyelő személyesen meghivá a helyb. Catholicus, Reformatus és Cath.[olicus] egyesült lelkészeket, kántorjaikkal együtt, kik mindnyájan megis jelentek. De mindjárt lakoma kezdetével megjelent a helyb. Dombly Marczy zenész bandája, melly kellemes darabjaival mulattatá és gyönyörködteté a nagy vendéglő társaságot. Vendégek lehettek körülbelől hetven személy, 's ezek közt sok tehetősb gazdák, és mesteremberek, de a felszolgálattal és zenészekkel együtt többen valánk száznál. A' lakoma kezdete mint mindenütt, úgy itt is csendes volt, de e' csendet csakhamar félbeszakasztá a' lelkes Felügyelő, ki több világi és egyházi urak egés[z]ségéért emelt poharat. Az ő szivbuzdító példáját többen követték. Mindezek valóban olly szép renddel menének, hogy a jelenlévők szívének tulajdonkép[p] ez lehetett legédesebb éldelet. Késő estig tartott ezen szép multság, mellyet még egy bizodalmas táncz is berekesztett. Végre a zenészek és több előkelő vendégek a' színházba elmenvén, a társaság ugyan meggyérült, de el nem oszlott és sokan ezen alkalommal egymáshoz közelebb bizodalommal simúlva barátságosan váltunk el. A' lakomának még ezzel nem szakadt vége, a gazdagon ellátott asztról sok maradt fen[n], sőt még más nap is egy két ajándék hozatott, ezekből másnap ismét egy barátságos vacsora

készült, mellyben a Felügyelő gondnok, lelkészek és tanítók, sőt praeceptorok és egyháziak is részt vevének. Valamint az első lakomához ajándékozott a Felügyelő jóféle Nyiregyházi bort, ugy ezen vacsorához Grosko János egyházi tiszteletét. Régóta nem dicsőíthetünk illy vig multság[gal] és együtt léttel, melly valóban azokat is, kik hitbeli atyafiai iránt némi bizodalmatlansággal viseltettek, hoz[z]ánk közelebb csatolta. Illy vigan és barátságosan rekesztettük be a több évek óta tartott gondokat 's építési fáradságokat. Engedje az ég, hogy minden jó szándékainkban könnyebben egymáshoz simúljunk!

424. oldal

[1843]

Iskolatanítói csere megsemmi[sít]tetett. A' harmadik isk.[olai] osztályban egy év előtt történt csere, melly szerint Kollman Sam.[uel] a nagyobb leányok, Tregjár Pál pedig a nagyobb fíjúk tanítását, már azon oknál fogva is, minthogy ez amannak a' magyar nyelvben jártasabb, a Felügyelőség kérésére szivesek valának elvállalni, ez évben már megsemmisit[t]etett. Tregjár Pál t.i. több izben oda nyilatkozott, hogy a donatot nem taníthatja, mellyet más oskolára kívánt volna vettetni, de ebben a' Felügyelőség semmi módot nem talált, mert akik a második osztályban latin donatot végeznének, közvetlenül át nem menetnének a Professori iskolába, az Oktató pedig kijelentette, mikép[p] latin nyelvet, annak első elemeitől kezdve egészen a szókötésig nem taníthatná, kivált a reálekkel együtt, mert így iskolája legalább három fő osztályra szakadna. A Tanítók meghívó leveleikhez 's eddigi kötelességeikhez szorosán ragaszkodván, legkissebb kén[y]szerítésnek helye sem lehetett, de nem is akart lenni. E' szerint a' dolog a régi kerekvágásba ment vissza; holott ezen cserének mind a' magyar nyelv tanítása, mind más okoknál fogva is áldott hasznai lehettek volna. Határozottatott tehát jövőre, hogy már a kisebb fíjúk osztályában tanuljanak a' legügyesebbek legalább olvasni és valamit declinálni latinul, a nagyobbak osztályában pedig mint eddig gyakoroltassanak. Ennek következésében Septemb. 10^{kén} a' szószékről kihirdtetett, hogy a' nagyobb leányok ismét Tregjár Pálhoz a nagyobb fíjúk pedig ismét Kollman Samuel tanítóhoz lesznek vezetendők és ott beirandók. Ha ezen cserében nem rejlett volna valami üdvös szándék és siker, bizonyosan nem indítványoztatik vala, de ezt is más formán és más úton kellett volna indítványozni és létesíteni.

Egy iskolakönyvtár megkezdése és szerzésere czélzó lépések. Annyi évek lefolyta után még a' helyb. evang. kilencz iskolának nem volt könyvtára, és kivéve néhány kötetet, melly az Andaházy Szilágyi féle alapítványból megszereztetett, ép[p]en semmi könyve. Egy iskolakönyvtárnak szüksége ugyan egyszer kétszer megpendített, de mindeddig ohajtott következet nélkül. Már pedig mi lehetne szükségesebb és hasznosabb a' haladni kívánó néptanítónak, ki jövedelméből magának könyveket nem szerezhet, mint egy jól rendezett és újabb, kivált nevelést tárgyazó munkákból álló Könyvtár? De ilyennek alapítására nem volt pénzünk. Mindazáltal kezdeni valamit e' részben is tanácsos vala. Azért illy latin elv szerint: dimidium facti, qui bene coepit habet⁵⁴⁰ bátorkodott végre M.[ikuss] S.[ámuel] helybeli lelkész részint ajánlás, részint sors alábocsátás utján egy Könyvtár gyűjtését megkezdni, és e' végre Novemb. 24. e' következő, aláírással is ellátott lapot megindítani:

„A' helybeli Evang. Szentegyház kilencz iskoláji Könyvtárának az itt feltett pontok szerinti gyarapítására – minden t. cz. Urak és Asszonyok ezennel kéretnek a' felesleg való magyar vagy más

425. oldal

1843

nyelven irt könyveiket vagy kegyesen ajándékozni, vagy ha becsesebbek volnának, sorshuzás alá bocsátani. Költ Nyiregyházán Novemb. 24^{kén} 1843 esztb. Karlovszky Lajos mk. oskol.[ai]

⁵⁴⁰ „Aki megkezdte, felét elvégezte a munkának.” (Quintus Horatius Flaccus)

felügyelő. Farbaký Daniel lelkész. Kralovanszky András Egyh.[ázi] felügyelő. „1^{ör} Az iskolának ajándékozott könyv köszönettel elfogadtatván azonnal az ajánló nevével szám alá fog vétetni. 2^{ör} Minden ajándékozott és legalább egy Vf érő könyvért ezen aláírási lapon egy szám fizetés nélkül átengedtetik. 3^{ör} A becsesebb vagy nem ajándékozott könyv sors húzás alá fog jönni. 4^{ör} Kiki mindjárt átadáskor meg határozandja a könyv utolsó árát. 5^{ör} Ki hány forintra becsülte Könyveit, szives lesz minden két Vf-tól egy sors számot venni. 6^{ör} Mihelyt 90 szám lesz megvéve az iskolai Felügyelőség azonnal közleni fogja a pártfogó urakkal a sors elosztás és húzás napját. 7^{ör} Mindaddig a' bejövendő Könyvek a' bibliotheca szobájában tartandók, mellyekről az iskolai Felügyelőség felelős. 8^{ör} A' Könyv árát sors húzás után a Felügyelői választmány ki fogja fizetni. 9^{ör} A' Könyvek begyűjtetésére Mikuss Samuel lelkész és Jurányi Samuel oktató önként ajánlkoztak.” Az idő fogja mutatni, mi sikere lesz ezen becsületes vállalatnak, mert ez a' dolog húzamos folytatást és kitűrni tudó allhatatosságot kíván. Adná az ég, hogy ez úttal megalapítottván az ohajtott iskolakönyvtár, nyílnék mielőbb olly kútfő, mellyből azt újabb és czélszerű munkákkal is bővíteni lehetne. Itt a legelső ajándék, már igen szép nyereség e' részben, mert Kralovanszky András úr szives vala ajándékozni: Biblia d[as] i[st] die ganze heil[ige] Schrift von Martin Luther.⁵⁴¹ Két pompás kötetben in folio, régi és szép nyomatu kiadás.

Miskolcz városára, melly szörnyű tűzvész által Jul. 19. d. e. 11. ór.[akor] félig elpusztult 's igen nagyon megkárosodott, ország szerte, így Városunkban is gyűjtélék tartatott, még pedig két ízben, először miután a szöszékről kihirdettetett e' nagy veszteség, utóbb ismét ami tanítóink által, kik arra városilag felszolítottak. De itt főleg az említésre méltó, hogy a' Miskolczi evang. Ekk. egy nyomtatott levél által még különösen a mi Ekklesiánkat is segély végett megkeresé, melly ez évi tömérdek költségek mellett még is ötven pengőt ajánlott azon megkárosult hitsorsosainak.

Városi Tisztújítás, szabadalom behozatala óta harmadik. Ez Decemb. 19^{én} tartatott, Jármý Imre cs. k. tanácsnok, mint Feőisp. biztos elnöklete alatt. A' Tanács és Közönség tagjai elsőben is az evang. templomba gyülekezének segedelmet kérni Istentől, hol buzgó éneklés után tartatott M.[ikuss] S.[ámuel] lelkész által az alább leirt sz.beszéd, aztán az egész Gyülekezet ment a' RCathol. templomba ahitatoskodni. Ennek bevégeztével

426. oldal

[1843]

azonnal kezdődött a' választás. A' Kir.[ályi] Szabadalom értelmében elébb ugyan a' Közönség kiegészítettett, azután a belső tanács is, melly foglalkozás tartott, szép rend és egyesség mellett, mintegy délutáni három óráig. Utóbb a főbirói hivatalra candidáltatván eddigi Feőbiró Ns Trsztyénszky Samuel, Kralovanszky András, Ns Dráskóczy János és Blahunka János senátorok, a' két első közzül voksok többségével Ns Trsztyénszky Samuel Főbirói hivatalra ujonnan is elválasztatott, város-kapitánnyá közfelkiáltással Domján Samu tanácsnok és egyik Perceptorra Puchy Pál kineveztetvén a többi hivatalnokok eddigi székeikben megerősítetttek. Erre következett a Nagyvendégfogadóban ebéd helyett vacsora, mellyben kevés elmaradt tagokon kívül, a' helybeli papsággal együtt legalább is száz személy vett részt. A' sok felköszöntések 's éljenzések közt folyt le a' vacsorával párosított szép multság.

Szent beszéd. Isten! a te jelenléted szentelje szándékunkat és igazság szereteted vezérelje dolgunkat, midőn városi Felsőséget választunk, adj egyességet. Tőled várunk segedelmet e' mostani ügyünkben, ki egyedül gyámolíthatsz minden cselekvésünkben, óh engedd, hogy e' munkánk áldást hozzon mireánk. II Moz[e]s. 18 v-19.⁵⁴² és köv.[etkező]. Imigy szól az Úrnak

⁵⁴¹ Biblia, a teljes Szentírás Luther Mártontól

⁵⁴² Mózes 2. könyve, a kivonulásról 18:19. Most azért hallgass a szavamra, tanácsot adok neked, és Isten is veled lesz. Légy te a nép szószólója Istennél, és te vidd ügyeiket Isten elé!

szolgája Ker![esztények] így ábrázolja a' viszonyt, mellyben a világi és egyházi ügyek egymás közt szorosan összefűzve állanak. Vannak a' világi Igazgatóságának nagy fontosságú ügyei, a polgári törvény szentül tartása körül gyakran felette szövevényes föladatai, de jobb erkölcsöt ércz keménységű keblekbe csepegtetni szintolly nehéz tiszte az Egyházi Felsőségnek. Midkettőnek van külön kiszabott köze, de az egyesült erő jobban hat és több áldást teremt elő. Igazán mondja az irás: minden nagy dolgot elődbe hozzanak és terhedet megkönnyebbitik, ha azt veled együtt hordozzák! A' jó rend és közbátorság felvirágoztatása a szebb erkölcsök hintegetése valóban olly szent két ügy, melly egyesült hatást minden esetre érdemel sőt követel is. E' szerint kérek ajtatos figyelmet, míg gondolatimat kifejtem arról: „hogy a' polgári Felsőségnek Egyházzal együtt munkálodása legbizonyosabban gyarapítja a' jobb erkölcsöt” Volt idő K.'[eresztények] midőn a' világi és egyházi rend közt uralkodásra vágyás által vont vastag fal mindkettőt örökre elkülönözni látszott, mintha már ugyanazon célhoz soha többé nem járulhatnának. És illy szomorú meghasonlás miatt már egyik kéz másik nélkül nem mosható a képet tiszta emberiség csinoságára, sőt a' gyámoltalan népek erkölcsi törvényes szigorúságot nem tűrve a jobban kedvező anyához, majd atyához inkább ragaszkodának. Volt idő, hol Status és Egyház, Egyház és Status felejtve, hogy ugyanazon egy célra alkotott testületek egymást fel váltva, mint nap és holdfény a közjóra hatni idegenkedtek. Illy viszályban az anya miként nevelhetett hazának jó polgárokat, ha őt az

427. oldal

1843

atya közbenjárása 's tanácsával nem segíté? és viszont a' világi kar mikép[p] természethe rendet 's közbátorságot, kivált lelki finomulást, ha az Egyház az ő napi munkáját mindannyiszor elárasztotta. Illy idők, akarjuk hinni, már lefolytak, fogjunk, Ker![esztények] fogjunk barátságosan kezét egymással, és az ég bizonyosan megaldja jó szándékunkat.

Mi egyházi tisztviselők óvjuk ugyan a népet a bűnnek kínálkozó, de veszélyteljes töreitől, intve óvjuk a' tapasztalatlan ifjúságot az alattomos vétkek csalfa alakjaiktól; de ha vannak itt olly helyek hol a' vigyázatlan könnyen elsikámlik, hol az ártatlan édes nedvben egész életére sorvasztó mérget nyelhet, ha nemi ros[s]z szokás mirigyé harapodzik a' polgári testületbe – óh akkor segédkezetek, orvoslást nyujthat a világi hatalom, melly éber szemmel, éles fegyverrel kezében örködik a' közbátorság felett, miszerint nem csak a' tűzi 's egyéb veszély első csirájában elfojtassék, de ami ennél rémületesebb a' terjengő vétkes szokás gyökerestül irtassék ki!

A' melly magvát az élet bölcsességnek itt e' Szent helyről és az iskolákban hintjük az a' polgári élet tárába betakarítandó elébb, mintsem gyümölcsözhetnék. Testesülnie kell az igének és Isten ihlette eszmének ott a' közéletben láthatóvá alakúlnia. És ki vethet gátot a' ragadó fényűzésnek pazarlásnak, ki törölheti el a már itt rég elkárhoztatott önzést, vagy a' buta emberben is kirívó gőgösséget, minden nemü mértékletlenséget, míg mindezeket a' polgári tisztviselőség bűnökké meg nem bélyegzi? és ön szép példa adása által el nem kárhoztatja, le nem gyalázza? Megakaszthatjuk e' mi a gyűlöletes perlekedéseket, az irigység, telhetetlenség annyi forrásait, mellyek a' hajdani testvéri szeretetnek utolsó halvány színét is végig lemosszák? óh ezeknek eltörlesztése egyedül töled függ szeretve tisztelt világi hatóság soha azt ne engedendő, miszerint a' Felek csekély jógért, ha más út is van, perbe 's szent esküvésbe bocsáttassanak.

Az Egyház mutat erkölcsi célú szent komolysággal, buzdít serkent szelidséggel: de a te kezeidben vannak eszközök, hatalmasok, győzni tudók, kényszerítők, te a vetkest azonnal sötét homályba döntheted, polgártársaidban a' netalán szunnyadó becsületérzést felébresztve őket szép tettekre gyulaszthatod, emelhetsz, sújthatsz egyiránt, miszerint a' szabad polgár szokjék önként és nem mindég csak büntetéstől félelemből mivelni jót hasznosat és üdvöst. Használd ezen eszközeidet az erkölcsi célra, mert legfőbb érdekünk jó és boldog polgárok számát nevelni. És annyi olly sok szegény elhanyagolt gyermekek iskoláztatása és annyi porba

fetregő, életét minden pillanatban veszélyeztető kisdéd óvása által mennyi hasznot hajthatunk e' drága hazának és emberiségnek, ha e' célra bizo-

428. oldal

[1843]

dalmasan kezét fogunk egymással.

Van a' legdurvább szivben is egy vele született vallási érzés Ker.[esztény] Istenséget bár homályosan sejdítő, van a neveletlen emberben is egy erkölcsi bíró; igenis van a mostohán felnevelkedettnek is egy pár jó tudata, melly őt legalább is emberi módon tenni készíti, de ez a társas élet viszonyaiban még nem elég. Csak húzamos szoktatás, gyakorlás, példa adás, unszolás, kén[y]szerítés végre büntetés által képeztetik a' néptömeg, mint a' nyáj követve utánozva előljáróit, erkölceiket magára ruházza, sajátjává teszi minden szokásaikat, és egy jeles költő szerint: mint ember tükrödzik ő Isteneiben, úgy a köznép is a maga Igazgatójiban." Milly vonzó példával elővilágíthatsz itt te világi és egyházi felsőség együtt, a men[n]yeileg reád bizott ezreknek! akar e' szent ahitathoz járulandsz, követni fognak; akar a' szigorú és nyerekedni nem akaró igazság tetteit gyakorlod, utánozni fognak; akar a tisztválasztásban egyedül az érdemet és lelki tehetséget lobogtatod, zászlódhoz fognak állani, akar iskolákat és gyermek óvó intézeteket veszed erős pártfogásod alá, megkedvellik azokat; akar mi jóban lesz munkás, polgári egyházi Tisztviselő, mindenből szebb erkölcsök fognak kiömlözni. Ennyi áldást teremhet elő a köznemesbülésre lelkes együtt munkálásunk!

Ezt mélyen vésve évkönyvedbe, óh drága város! olvasd annak első lapjain itt létednek ama patriarkai korszakát – a halhatatlan emlékeztető Gróf Károlyi Ferencz alattvalóihoz atyailag leereszkedő, 's minden igaz kérelmeiket megelőző Földes úr alatt – melly egyszerű erkölcsök (bár még e' szent ház nem léteze) mégis a legbuzgóbb vallásosság szülte egyenes erkölcsök uralkodtak itt. Megelégedve távol minden irigységtől szántották telkeiket, takarékoság mellett kevéssel beérők nem ismertek álszükséget 's fényűzést, ha csak uraságnak, Istennek tartozásaikat megadhatták, boldogoknak érzék magokat – akkor még egyszerűség a viseletben, ártatlanság az életben, hűség a' szeretetben, őszinteség a' beszédben, nemesség az érzelemben, bizodalom az Előkelők szives részvét a' közjó iránt mindenütt vala látható. És miért? mert vallásosság jellemző e' népet azon korban, mellynek üldözött lelke ellen a világi Felsőség rég ohajtott Egyház mellett csudálandó állhatatossággal vívott – akkor vettetett meg e' jelen állásunk alapja.

Napok jöttek, napok mentek – lakosink hajdani durvaságot is utóbb nagyrészt levetkezve mindinkább idomultak, a közérték növekedett, 's városunk már e' század első tizedében kiváltotta magát. És feltűnt a' csinosodás hajnala, a megnyílt szabad ég alatt, szebben virágoztak a tudomány, ismeret, mesterség ipar annyi ágai. Oh drága Vá-

429. oldal

1843⁵⁴³

rosunk! e' boldog időszakban te mindenkép[p] szerencsésen előhaladtál s' előhaladásodnak lőn a másik kiváltság gyümölcse, még utóbbi szorgalmad és mivelődésed jutalma lőn a legkegyelmesebb urunk, Királyunktól nyert szabadalom, midőn mint gyermek korból kikelt, szükséges ismeretekkel férfiúi ésszel bíró ifjú a szabad polgárok sorába bévétellel. De véled tám, hogy már a' legfőbb lépcsőn vagy? és miben? polgári, miveltségi, gazdasági, erkölcsi tekintetben e'?

Azonban ennél is, mellyre fölvergődtél, óh drága város! ennél is van még magasabb helyzet, sok lépcsők várakoznak még reád! El nem bizd magad, a jog, dicskeresés, külső csinosodás mellett nefelejtsd a' legszebb ékességet. Legszebb léssz, ha külső ékességeid, ügyességeid,

⁵⁴³ az eredetiben elírás: 10843

iskoláid szép virágzásával mindinkább fognak kitűnni tiszta egyszerű erkölcsöid. E' végre mivel a' Szentegyház eddig is volt leghivebb Kalaúzod – el ne szakadj tőle, mintha tanácsát már nélkülözhetnéd sőt kezet fogj vele jósszavát hiven követve, munkálj együtt vele ugyan azon czélra. E' mai szandékodban különösen, a polgári Tisztviselőség választásához, minthogy ide jövéel szent sugallatot hallani „Fogadd szavam, így mond Jehovah, tanácsot adok tenéked, válassz a' nép közzül erős férfiakat, Istenfélőket, igazakat, kik gyűlölik a telhetetlenséget és tedd azokat előljárókká. A' közjó lévén most lelkedre kötve, válaszd csak azt, aki képes atyailag gondját viselni mindennek, hathatósan elősegíteni, a vallásosság 's jobb erkölcsök szent ügyét, aki emberszereteténel fogva kész mindennek utat, ajtót szívet, tanácsot nyitni. Egyébb iránt apostol mondata szerint: mindenek ékesen és jó renddel legyenek.

Jegyzet. Valamint ezen beszéd elhangzott, nem pusztában, de mint reményljük, némelly finomabb szivekre hatva; adná Isten, hogy szintugy ezen lapok is egykor (majd midőn a történetekre senki többé lakosaink közzül nem fog vissza emlékezni) érdekesek és tiszteletre méltóknak találtatnának. Eh[h]ez lehet is némi remény, mert hiszen, a jelent, nagyrészt nem becsüljük, vagy jobban mondva, rá nem figyelünk; a multat ellenben csudáljuk, és jövendő után csak nem amúgy Ezopi kutya⁵⁴⁴ példájára kapkodunk. Igaz K. O. hogy itt nem találsz egy hiú leánykának szétfésült és gondosan egybefontt haja mintájára – csinos szóbeli kifejezéseket 's olly felsrófolt stylt hol minden szálnak, mint a' fodrásznál kellene a maga helyén állania – e' részben egyébb hivatali munka és efféle különböző adatokat csak mielébb (míg el nem felejtetnek, össze nem zavartatnak) feljegyezni akaró szándék, tökéletes mentség; de bizonyos légy benne, hogy amennyire azt csak kinyomozni lehetett, itt öszinte tiszta igazságot találandsz. Igazság tám csak ott nem volna, hol a még élőknek kedveztünk, de bizony nem igen kedveztünk. Hiszem, úgy is mindjában egykor

430. oldal

1844

a' szigorú emberi ítélet alá esendünk. Elég, hogy a mai napig lehúzhattuk a' történeteket, mennyire lehet, azokat ha Isten engedi, tovább is folytatni készek az

1844 esztendőben.

Mindjárt ezen év kezdetén nem kis zavarba jövének, miután Január 17^{én} F.[arbaky] D.[ániel] szeretve tisztelt lelkészünk hirtelen megbetegedett, és e' szerint ezen népes egyházban – nem lévén ekkor kaplan – a másik lelkész egyedül kén[y]telen vala minden papi szolgálatokba eljárni. Ő nagy teljes készséggel vivé a terhet a legalkalmatlanabb és azon időben, midőn legtöbb betegek temetések szoktak lenni, míg végre ő is meghűtés következtében Február 24^{én} fekvő beteg lett, és ekkor tisztársa is még csak lábadozni kezdte. Illy elszigetelt és népes Ekkll. illy szomorú környülmények közt vajmi zavarodásba jött volna, ha szerencsére F[arbaky] D[ániel] lelkész már annyira ki nem gyógyúl vala, miszerint eleinte legalabb a legszükségesebb teendőket meg teheté. De M[ikuss] S[ámuel] lelkésznek húzamos betegeskedése miatt ismét ő egyedül kén[y]telen volt hordozni a papi hivatal terhét egészen April 4^{éig} 's így vissza adá és bizony szives igaz készséggel vissza adá amannak a' kölcsönt. Itt említésre méltó, hogy a múlt évi templom 's oskolai nagy költségek tekintetéből magok a' lelkészek önként oda nyilatkoztak miszerint egy évig káplán nélkül is működni készek, de illy bajos esetben hirtelen nem lehetett egy segédre szert tenni. Ennek hallatára a Felügyelő, Gondnok és néhány papot is kimélni szerető Kereszteny hiveken kívül alig volt, ki a káplán folytonos tartásának szükségét érezte vagy nyilvánította volna. Végre a Convent mégis azt határozta, hogy mielébb egy segédpap behozassék.

⁵⁴⁴ ezópuzsi kutya, Ezopusz (ie. 620–564) híres ókori görög meseköltő egyik állatalakja, aki az embernél bár jól él, de nem szabadon

Figyelmeztető Felszólítás. Egyik helyb. Lelkész mélyen érezve annak szükségét mit a következőkben ajánlott az Ekklesiának, illy indítványt közölt a másik Lelkész[szel], ügyelnők[kel] és némelly Presbyterekkel:

I: Censurák. Ezek iskolai gyűlés határozatánál fogva mindég Mátyás hetében⁵⁴⁵ tartandók, és így f.[olyó] é.[v] Febr. 26. megkezdendők; A' szükséges rendtartás megtétele végett kell mielőbb az iskolai Igazgató és Tanító Urakat összehívni; mert ezen vi[z]sgalatokhoz az Igazgató urakon kívül szükséges lesz ide 's oda némelly értelmes presbyter urakat név szerint kirendelni; mostani környülállásokban jó sőt szükséges e' részben úgy intézkednünk, hogy valamelyik napon legalabb három iskola megcensuráltassék.

II. A' templomi Katekizációk Ezek, amint tudva van, magyar és tót nyelven, böjtben és Szentháromsági vasárnapon⁵⁴⁶ rendesen, de általok, amint most áll a' dolog czélt nem érhetünk, azok ohajtott áldást nem teremhetnek: mert a magyar Katekizáczió, melly délutani egy órától kettőig tartatik – mivel ebéd után igen jókor esik – kevés gyermek, legfeljebb hús szokott megjelenni. Mert a tót katekizációra sok magyar születésű mesterlegények járnak, kik ott egy szót sem értenek, és kiket külön nagy zavar nélkül, magyarul kikérdezni 's oktatni nem lehet; mert ezen mesterlegények – csizmadiák vagy vargák – járnak Katekizációra kény-

431. oldal

1844

szerítve más, mesterlegényekre hivatkozván, kik nem járnak és így csak úgy szólván kegyelemből, továbbá mert ezen legények nagy részt már olly korúak, kik a szemközt velek ülő lányokra kacsingatnak, vagy legalabb ha felelni nem tudnak, azok előtt szégyenkeznek, vagy hogy a' feleléstől mentek lehessenek, született magyaroknak vallján magokat; volt már eset, midőn a csizmadia czéhtől kiküldött két tag helybeni egyik papnál panaszkép[p] beadta, hogy a káplán katekizálván a mesterlegényeket csak tézi, 's hogy azokat legalabb a „te” megszólítás nélkül kellene kikérdezni.

Illy környülmények közt, mint látni, eléggé terhes, de haszontalan dolog is lenne ezentúl a katekizálás, melly különben a népoktatásnak egyik fő része. De – járjanak ezentúl a katekizációra csak az inasok; még pedig kivétel nélkül bármely czéh[h]ez tartozó evangel. inasok; és amint a dolog természete hozza magával a magyarok magyar, a tótok tót oktatásra járjanak; mert milly fonákság, hogy egy debreczeni magyar legény tót katekizációnál hasztalanul ül; járjanak a helybenlakó gazdáknak, iskolából már kilépett fijaik és leányaik katekizációra, úgy mint akik, legalabb mondom, 12 évek óta soha sem jártak, és akik közt sokan már házasulandók, midőn ősi szokás szerint a' lelkész elibe jönnek imádkozni, alig tudják a „miatyánkot vagy a hiszek egy Istent elmondani, ha tudják is, igen hibásan és papagáj módjára. Ez olly fontos dolog, hogy ha szigoruan ez iránt nem rendelkezünk, kevés idő múlva Evangelikusaink sem imádkozni, sem mit hinni nem fognak tudni. E szerint határozott hozassék, hogy akik járják a katekizációkat, bizonyítványt kapjanak annak idejében az illető papságtól, annak idejében elő mutatandót, továbbá hogy kinek illy bizonyítványa nem volna, kivévén az idegent és jövevényt, attól a szent esketés megtagadtassék, legyen bár ifjú vagy leány; a kitanúlt inas pedig anélkül fel ne szabadittassék. Ennek pontos végrehajtása tekintetéből, ha nem sikerülne, kell a' Consiliumhoz folyamodnunk, miszerint az ide szóló intézvény megújittassék, melly már régóta létezik; és szükséges leend, mielőbb az egyházi gyűlésből minden helybeli czeheket ez iránt tudósítani és felszólítani, még pedig ezen város Főbirája aláírásával.

III. Conscriptio Ekklesiánkban. A' lelkek összeírása kebelünkben már 1821 év óta nem történt; Nem csak magunk nem tudjuk a' helyb. hitsorsosaink igaz számát, de ha az például

⁵⁴⁵ Mátyás-nap = február 24.

⁵⁴⁶ Pünkösd utáni vasárnap

a Schematismusban megkivántatnék, másokkal közleni sem volnánk képesek. A' Conscriptio már igen szükséges – mert az iskolába tartozó s' járandó gyermekeket így lehet legbiztosabban felkeresni. Mert az Ekklesiára fizetés mellynek biztosításául tám sohasem kellett inkább, mint most gondoskodnunk, így legigazságosabban felosztva, több évekre meghatározható; mert illy conscriptio szerint öszig lehetne kidolgozni egy igazságos kulcsot és megszűnnék az a tapogató mód, melly szerint eddig némelly tagokból álló választmány egynek fizetéséből elengedett, de másnak fizetését megtoldotta. Illy Conscriptiót most kell azért is sürgetni, mert van lelkes Felü-

432. oldal

[1844]

gyelők és gondnokunk. Eh[h]ez szükségesek laistromok czélszerű vonalokkal ellátvák, millyeneknek mintáját az ah[h]oz értő egyén könnyen elkészíthet; eh[h]ez szükséges, mert még a tavasz be nem állott, csak szilárd akarat, és kalaúzul egy egy ügyes szedő, egy Presbyter és egy irni tudó értelmes tag. Illy összeírást kell még a' szállásokon és pusztákon is aztán folytatni. Költ Nyiregyh.[ázán] Febr. 13^{án} 1844.

Ennek sikere az lön, mi elsőben is a közvi[z]sgálatokat illet, hogy ezek csakugyan Febr. 26^{ára} határozottak, és négy nap alatt bevégeztetvén az találtatott, hogy a tanítók és tanulók egyiránt a' köztvárosnak teljesen megfeleltek; 's a censurákkor kirendelt presbyterek is, ami eddig nem történt, a censurákon pontosan megjelentek. A' másik pontra nézve ez úttal semmi sem végeztetett.

Mi a' lelkek összeírását illeti, melly tárgyat a' Felügyelő meleg részvétellel fogada, mindenek előtt egy kis conferentiában arról vólt szó, mikép[p] és ki által készíttessenek az összeírási lapok, és főleg ezeknek rovataik. Ezen munkát Soltész József város E[lső]aljegyzője, egyszersmind presbyter vállalá magára, 's e' következő dolgozatot nyújtott be: „A' lelkek száma legszabatosabban csak úgy irathatván össze, ha a' rovatok legegyszerűbben vétettek fel, és a különböző környülményekből keletkezhető zavarok csak úgy hárittathatnak legbiztosabban el, ha a' nemű összeköttetésben álló személyek vagy családok külön lincákban iratnak fel; ennél fogva csekély véleményem szerint gyakorlatilag az összeírásnál ezek lennének figyelembe veendő és megtartandók: 1^{ször} A család feje név szerint emlittessék a házszám utáni rovatba, azután ha a család fejei volnának férj és feleség a részökre kijelelt két rovatban tétessék fel az 1-1 szám, ha pedig a' család feje özvegy, vagy asszony az 1 szám tétessék csak magában az illető rovatba. 2^{or} A' család fejei olyanok lehetvén, kikkel együtt egy kenyeren élnek lehető házas s' nőtelen vagy hajadon testvérei, vagy aggott szüléi, vejei, s' előzvegyedett, vagy férjeikkel nem élő leányai és visszásan értve is; nehogy ezen környülmények az összeíró küldöttséget megzavarják (az ide mellékelte) minta szerint a család feje rovatos lineájába csak nőtelen 's hajadon és egyszersmind ez kenyeren lévő személyek vétethetnek fel, miszerint 3^{or} A család fejének akar házas fija akar házas leánya, 's következésképp[p]en annak lehető ferje vagy gyermekei és, ha szintén egy kenyeren élnek is, és házas szolgálók 's szolgálójok, ha gyermekeik vannak az utólsóknak a család feje lineaja alatti lineába észrevétellel jegyeztessenek be. 4^{or} Hogy ha akar a család fejének akar pedig zsellérjének vagy más hozzatartozandónak fija vagy leánya itt a városban szolgálatban van, az a család fejénél ne jöjjön számba, mert gazdájánál fel volt írva, kivéven ha házas és felesége 's gyermekei is vannak, kik bizonyos helyen laknak és családot képeznek, vagy ha a család feje fija nem a városban szolgálna ne hogy a számból kiessék, az a család fejéhez, mintha nála volna, irassék fel. 5^{or} Mesterséget tanulók, vagy legény kép[p]en gyakorlok és katonák a család feje rovatjába irassanak fel.

Illy Szabályok szerint a fen[n] említett Jegyző készített mintát, melly szerint több tagok készítették 17 lajstromot. Ezek egy kül-

1844

döttségre bizatvan illy renddel osztattak ki: Fedor Jozsef, és Puchy Pál 1 2 3 számú, Palicz Mihály, Kécz Daniel 4 és 5, Juhász Mihály és Habzsuda István 6-7; Kovács Ferencz, Simkovits Daniel 8 és 9, Kovács Beniam Hibjan Samu 10 és 15, Kacska János, Rudics András 11 és 12; Kralovanszky Lajos, Köhler Sándor 13-14; Sullyan János, Kováts Samuel 16. 17 számú palétával jártak. Igy az összeírás Mart második hetében tartatott, körül belül egy hét alatt be is végeztetett. A Felügyelő és akik a lajstromokat lapozták, azt találták, hogy itt a városban összeirt lelkek száma tizenegyezerre rúg. Ezt mi méltán keveseltük, jóllehet még hátra volt a tanyákon, szomszéd pusztákon, és a két főkegyházban történendő összeírás, mert már 12 évvel ez előtt több mint 12,000 lelket szamított ezen Ekklésia. De némelly lajstromokból az tünt ki, hogy aránylag kevés szolga és szolgáló általában cseléd van fel jegyezve; különben is illy nagyszerű munkához szükséges intézkedés igen sietve ment az idő rövidsége miatt és azon okból, hogy már majd a lakosok szállásaikra kitakarodnak. Igy ezen összeírásnak nem lett kívánt sikere és nints hitele.

Nyiregyházán felállítandó Kisdedóvó Intézet. Néhai mélt. Szilasy N. volt koronaőr eő. Excell [enciája] özvegye,⁵⁴⁷ miután városunk némelly képviselőji neki egy bizonyos dús hasznu szolgálatot tettek, a' helybeli Közönség iránt háládatos lenni akarván, neki 1843^{di} év Majus napjaiban tiz ezer Vfot ajándékozott, olly világos kitételvel, hogy ezen pénz özveg nem csak a fent említett szolgálat körül tett költségnek visszatérítésére, de azon felül valamelly közhasznú vállalat előmozdítására 's alapítására fordittassék, melly utóbbi célra fen[n]maradt hat ezer kilencszáz harmincz nyolcz Vf és 21 xr. Sokféle szép 's a várost valóban boldogitható eszmét szült ezen nem reménylt ajánlás, de kívánatosabb egy sem vala a Kisdedóvó intézetnél. Ezt városunkban legelébb is megpendítették Farbaky Dan.[iel] helybeli lelkész és alesperes, és Kralovanszky András helyb. Ekk. Felügyelő és Tanácsnok, kik mindön templom fedél dolgában járván Kassán egyszersmind a kisdedóvó intézetet megszemlélték, ezen szent ügyet minden alkalommal a' város lakosai előtt magasztalni és ajánlani el nem mulasztották. Aldott eredményt szült ez, mert 1843^{di} év Junius 6^{di} napján egy olly intézet alapítására már tettleges lépést is tett a Ns Város Közönsége, midön Nagy Samuel, helyb. tanitónak, ki ezen cikket is készítette, írásban foglalt felszólítására a fentnevezett Szilasy féle ajánlatból fenmaradt 6,938 Vf és 21 xr a kisdedóvó intézet alapítványi tőkéjéül felajánlotta 's kirendelte. Következett ezen intézet részére közönséges tánczvigalom, melly is 1844^{di} év Febr. 17^{ik} napján tartatott, és amellyről minthogy remény felett jól sikerült érdekes leend néhány sorokat utódjainknak emlékezetül hagyni: Kralovanszky Fridrik, Nagy Sam.[uel] tanító valának ennek indítványozóji, továbbá Palicz Mihály tanácsnok, Sexty Jó[z]sef mérnök, és ifj. Balla Sam.[uel] gyógyszeráros, kik önként ezen tánczvigalom népesítése 's elrendezése körül fáradozta. Egy aláírási könyv készítettett, melly csak a helybeli emberbarátok ajánlatait foglalja magában. Ezen aláírás ugyan legnagyobb pénzsűkében történt

434. oldal

[1844]

és még is e' szent ügy annyira pártoltatott, hogy az ajánlatokból bejött pénzözveg tett nyolczszáz ötven négy Vf és 47 xr. Ezen özveghez járúlt Puchy Pál száz Vf Takács Alajos város sebésze 50 Vf, és Tomásovszky András 50 Vf azokat holtig kamatozandók. Tánczvigalom körüli költség tett 186 Vf és 35 xr. és ily a' kisdedóvó tőkéjének jelen állapota ily van: a város közönsége által ajánlott töke 6938 f 21 xr belső tanács ajánl: 25 f. tánczvigalom gyűjteménye 468 f. 12 xr. ajánlóktól kamatozandó 200 f, özvesen teszen hétezer hatszáz harmincz egy Vf és 33 xr. E tánczvigalom kétrendü jelképpel láttatott el: az elsőt képezték 11 kisded

⁵⁴⁷ az 1832–36-os országgyűlésen koronaőrül választott Szilassy József özvegye, nagyváradai báró Inczedy Katalin

figyermekek, kik ezen alkalommal széles nemzeti szallagokkal és sarkantyúkkal feldiszesítve lévén magyar alkalmi versezetek elmondása után, számos nézők köztetszésére egyszerű nemzeti tanczot eljárták, és e nevezetes tanczvizalmat megnyitották. Továbbá jelképeztetett ezen vizalom egy ezen alkalomra készített nagyszerű 's átlátszó felirat által, mellyen egyéb ékesítésekén kívül B. Vesselényi Szózatjában foglalt e' következő mondat "Az ég malasztját a' jó Isten úgy latszik, mintha éppen rajtunk könyörülve a' kiseddóvó intézettel bocsátotta volna a' földre"⁵⁴⁸ kitünő betűkkel kivésve és számos lámpákkal felvilágítva találtatott. Az egész tanczvizalmat barátságos vigság, őszinteség, és örömteljes szellem diszesíté. Isten serkentsen városunk tehetős b fiaiban] 's leányaiban jövendőre is olly nemes készséget, miszerint ők ezen kiseddóvó intézetet pártolván 's létrehozásához az egektől vett földi javakkal hozzájárulván általa a jó erkölcsöt, finomulást és a közboldogságot előmozdítsák és virágoztassák.

Segédpap eljövetele. Ekklesiánk sajnosan tapasztalván, hogy mind a két lelkésze betegsége miatt már majd templomi szolgálattal nélkül maradt volna, azt határozta, hogy minden halogatás nélkül hivassék Eperjesrűl vagy Lőcsérűl olly egyén, ki nálunk a' Káplani hivatal viselésére alkalmas volna. Több ide ajánlottak között meghivatott Lőcsei tót ajkú egyház akkori káplánja Homolya Venczel István N.[agy]Rőczei születésű próbára, ki is April 19^{én} ide érkezett. Mindjárt ugyan követk.[ező] vasárnapon szónokolt, de ezen predikáció próba gyanánt nem vétethetvén, mert a Gyülekezet nem tudta, Dom. Jubilate⁵⁴⁹ tartott tót nyelven próba beszédet, aztan Dom.[ino] Cantate⁵⁵⁰ magyar nyelven is. Ekkor magyarok által, és köv. [etkező] vasárnapon a tót Isteni tisztelet után köz felkiáltással az egész gyülekezettől Káplanná választatott. Évi díjja háromszáz Vf és 25 font gyertya' ennek is meghagyatott. Jegyz.[ő] Könyv.

Egyházi Számadás és Tisztújítás. Példás szorgalmú Gondnokunk Marko József a számadással elkészülvén azt Benczúr Adolf h.[ites] ügyvéd 's eddigi értelmes Jegyzőnk betegsége miatt Juhász Daniel Presbyter segítségével tisztába hozta. Majus 1^ő napján ezen számadás meg-

435. oldal

1844

vi[z]sgáltatván, 2^{án} Convent eleibe terjesztetett, mint szokás, csak általjában, és minden részeiben helyes[nek] 's tökéletesnek találtatott. Azután következtek némelly nagy fontosságú határozatok, úgy mint: A' Szilágyi fele alapítvány különöztessék el egészen az Egyház tőkétől és amaz az Iskola szükségeire külön kezeltessék; a' Presbyterek száma, nem a Presbyterek által, mint eddig, de egész nép által voksolás útján egészítettessék ki; a Tanítóknak adassék a Conventben a tőlök megtagadott ülés, és voks; a Capitalisok, kiknél hat év óta vannak, felmondassanak. Ezen 's t.[öb]b e[f]f.[é]le határozatokat lásd a jegyző könyvben terjedelmesebben. A második határozat t.i. a Presbytereknek új rendszer szerinti választása azonban felfüggesztetett később, azon aggodalomnál fogva, hogy ek[k]ént majd sok Gazdák jön[n]ének be a Presbyteriumba. Számadás után az Egyházi és iskolai Felügyelő nem külömben a' Gondnok hivatalaikrűl leköszövnvén azt a köz bizodalom nyilvánítása és kérésünkre újfent sziveskedtek elvállani. Az éppen ek[k]or meghalálozott Jegyző helyébe voks útján Majerszky Lajos h.[ites] ügyvéd lépett. Mráz Mátyás eddigi fizetéses egyházfi is Majus 6^{án} eltemettvén utódja lett Pasztorovits Samuel 130 Vf fizetessel. Az úgy nevezett vasárnapi egyházfiakká választattak Kresah György, Nagy András, és Figezky István. Végre pedig azon határozat következtében, hogy ezentűl ne 17 de 20 egyh[ázi] pénzszedő legyen,

⁵⁴⁸ Wesselényi Miklós: Szózat a magyar és szláv nemzetiség ügyében. Lipcse, 1843.

⁵⁴⁹ A Jubilate Deo (Ujjongjatok Istennek) kezdőének a rendes formában bemutatott szentmisék esetében a húsvéti időszak 3. vasárnapján, a rendkívűli formában bemutatott szentmisék esetében Húsvét utáni 3. vasárnapon csendűlt fel.

⁵⁵⁰ Cantate Domino canticum novum (96. zoltár 1. verse, magyarul: „Énekeljétek az Úrnak új éneket!”)

ezek is kinevezettek, és valamint az Egyházi Jegyző is ezen alkalommal Maj 5^{én} következő új esküformával megesküdtetvén hivatalukba beigtattattak.

Eskü formák az Egyház Jegyzőé Én N.N. esküszöm az élő Istenre, hogy én ezen Nyiregyházi Agost. Vallást Köv[ető] Egyház Jegyzőjének elválasztatván – a' tisztelt egyház Gyűléseiben rendesen megjelenni, jelen lenni, annak végzéseit jegyző könyvbe hűségesen beigtatni, minden azon Egyház végzéseit következtében leendő expeditiokat, levelezéseket szorgalmasan teljesíteni, úgy jegyző könyvnek, mint egyéb kezem alá bizandó Irományoknak hű gondját viselni, 's ezen Egyháznak javát, boldogságát és előmenetelét külömben is minden alkalommal teljes erőmből és lelkiismeretesen állandóul előmozdítani fogom. Isten engem úgy segéljen!

A Pénzszedőké. Én N.N. esküszöm az élő Istenre, ki atya, fiú és sz.lélek, egy örök Isten, hogy én ezen Nyiregyh. Agost. V[allást]k.[övető] Egyháznál pénzszedőnek elválasztatván, ezen tisztemben hiven és gondosan fogok eljárni, az én palétámon lévőket gyakran és szorgalmasan látogatván tőlök az egyházi fizetést szedni, a hátramaradtakat fizetésre únszolni fogom; a beszedett pénzt, habár csak 5 Vf volna is, az Egyház gondnokának átadom, és semmi esetben a kezemhez jött templombeli pénzt sem magam használni, sem

436. oldal

[1844]

költsön adni nem akarom, de mindég annak idejében a Kasszába behozom, és mindenben ami szedői tisztemet illeti, az Egyház javát szorgosan keresni, különösen annak Felügyelője és Gondnoka parancsolatjainak engedelmeskedni akarok és fogok. Isten engem úgy segéljen!
Életrajzok.

Hudák György született Nyiregyháza Városában 1807^{ik} év⁵⁵¹ Mindszent hava⁵⁵² 5 napján Hudák György és Vesszeli Maria szüleitől. Tanulását kezdette helyben Király János aztán Burghart Samuel⁵⁵³ és Kollman Samuel vezérlése alatt, utóbb Gregus Tamás oktató keze alá jött, ahol három évben Grammatikát végzett. 1820^{ik} évben Eperjesre költözött, hol is első két évben Keresztesy Samuel oktató alatt Syntaxist, két évben Felix József vezérlése alatt ékes szólást 's több vele egybe kapcsolt tudományokat, egy évben pedig Greguss Mihály oktató alatt böltselkedés 's hittudományt hal[í]gatott 1825 és 26^{ik} években segéd volt Tregjár Pál leányok tanítójánál, ismét 1827^{ben} Eperjesre költözött 's egy évig a tudományokat folytatta. Tapasztalás végett több V[ár]megyéket beutazott, 's az alatt egy ismerős uraságtól ösztönöztetvén gazdasági hivatalba lépett, mellyet K. Kun Halosi⁵⁵⁴ pusztában egy esztendeig viselt. Ezzel meg nem elégedvén átköltözött Szabadka⁵⁵⁵ Városához tartozó Nagyfény nevű pusztára hol szintén illy foglalkozásban négy évet töltött Hosszas betegeskedése miatt ezen helyet is oda hagyván Geszterédre jött, ahol tanítói és jegyzői, utóbb gazdasági hivatalokban nyolcz és fél évig fáradozott. 1841^{dik} évben Beregh megyébe kebeleztetett Surány⁵⁵⁶ helységébe átköltözött és Eötvös Tamás földesúr jószágába három esztend.[eig] hivataloskodott. Vágyakodva hazája kebelében csendesebb napokat élhetni [1]843^{dik} év Sept 11^{kén} Nyíregyházán az Evangélikusoknál ideiglenes tanítói hivatalba lépett, nevezetesen pedig a Körtvényfa utcán lévő felvégi iskolába.
2. Oltvány Endre szül. 1821^{ben} Borsod megyében kebeleztetett F.[első]Nyárad helységiben, atyja János, molnár, anyja Hostyák Julian[n]a. Legelőbb ott helyben iskoláztatván, később Miskolczra vitetett, hol az evangel. iskolában egészen a szókötési osztályt kitanulta hat évek alatt, onnét Rozsnyóra költözött, hol két évet töltvén a Rhetorikai tanulmányokat bevégezte.

551 javítva 1806-ra

552 október

553 elírás, helyesen Burghart Mihály

554 Kiskunhalas

555 Szabadka/ Subotica, Szerbia

556 Beregsurány

Igy Nyiregyházára került, 's itt elébb ugyan egy évig segéd tanító volt Kollman Sam.[uel] Úr mellett, és bár születésénél fogva magyar a tót nyelvet csak hamar legalabb is annyira sajátjává tette, hogy a temetésekre eljárhatott. Szerény magaviselete és tiszta magyar szava annyira ajánlotta őt, hogy Közvi[z]sgálatok alkalmával felszolított, jöjjön vissza jövő iskolai évben ideiglenes tanítóul, így Sz[ent]mihály havában⁵⁵⁷ a Kálloi utcán elkészült új oldaliskolába bevezettetett.

3. Hrasko József. Szül 1825^{ben} April. 19 napján Liptó V[ár]megyében fekvő Német Lipcse Városában, atyja András, anyja Seffranko Anna. Ezeknek karjaik közt nevedett, míg nem otthon az elemi tanulmányokat egészen a Grammatikáig kitanulta, 1838 és [183]9^{ben} a S.[ajó]Gömöri iskolában a Szókötési osztályt bevégezven, következő két évben pedig Lőcsén a Rhetorikát, Eperjesre tanulás végett költözött, ahonnan miután egy évet kitöltött volna, Nyiregyházára Segéd tanítónak küldetett. Itt a homokon épült új iskola jutott részére.

437. oldal

1844

4. Homolya István Venczel szül. T. Gömör V[ár]megyébe kebeleztet N.[agy]Rócze városában 1820^{dik} Januar 21^{én} atyja István órás, anyja Kalina Judit. Iskolai neveltetésének első alapját szülő városában tevé meg ahonnan, miután elemi tanulmányokat bevégezte volna Selymeczi⁵⁵⁸ tanodába átköltözött, ott a' nyelvészeti osztályokban három évet töltött el. Azután a Gömöri Muz[s]ákát látogató meg, hol az ékes szólási osztályban ismét három évig gyakorolta magát. Ezen pálya bevégeztével ideiglenes tanítói hivatalt vállalt el Lubenyik⁵⁵⁹ helységében, egy év lefolyta után szintolly hivatalt Rákoson.⁵⁶⁰ Ismérteit, 's tapasztalásának gyarapítása végett innét a' Lőcsei tanodába ment által, hol philosophiát és theologiát tanult egész négy évig. E' szerint szegény sorsának daczára is az iskolákon keresztül vergődven 1843^{ik} évben a Tiszai Superintendentián a' szokott vi[z]sgálat letételével pappá felszenteltetett, 's a' Lőcsei tót ajkú evang. egyházban egy ideig segéd papként működött. Hlavacsek Mihály lelkész és jó pártfogója mellett kilencz hónapok lefolyta után a' Nyiregyházi Ekklesiába hivatott meg segédpapnak.

Ezen segédlelkésznek meghívó levele. Tiszteletes segédlelkész Úr! T. Novák Samuel úrnak hazájában történt elköltözése következtében Egyházunknál a' segédlelkészi hivatal megürült. Ezen változás után csakhamar tapasztaltuk, hogy két T. lelkész uraink Egyházunk népesedésével fokonyként szaporodó foglalatosságait, különösen a legközelebbi időkben közbejött egészségökben szenvedések miatt is az azoknál megkívántató fontossággal teljesíteni alig valának képesek, miért is a megürült segédlelkészi hivatal betöltéséről gondoskodni el nem mulaszthattuk. Minthogy pedig ezen szándékunk foganatba vétele körül fáradozva, az említett hivatalra, miután általunk magyar és tót nyelven előadott egyházi próba szónoklatával megesmertetett, és a' hellyel összekötött kellékekkel felruházottnak lenni tapasztaltván meg is választatott; annál fogva arra Tiszt. Úr ezennel egész Egyházunk által meghivatik. A' mi már az itt szokásban lévő segéd lelkészi kötelességeket illeti, azok az Isten Sz. igéjének a magyar és tót nyelven – a szükség kívánataihoz képest – vasárnapi, ünnepi hétköznapi és temetésbeli magyarázatján kívül – az Úr vacsorájának kiszolgáltatását is ide értvén; börtben és Sz.háromsági vasárnapokon⁵⁶¹ tartatni szokott magyar és tót Catechisálásból, az új házások összeesketéséből, keresztelelésből, aratásból, szóval mind abból állanak, amiről Egyházunk eddigi szükségei tekintetében rendelkezett, 's a' haladó kor kívánatai szerint vallásunk és

⁵⁵⁷ szeptember

⁵⁵⁸ Selmezbánya

⁵⁵⁹ Lubény, 1899-ig Lubenyik/Lubeník, Szlovákia

⁵⁶⁰ Rákos, Búrszentmiklóshoz tartozó pusztá Szlovákiában

⁵⁶¹ Pünkösdi utáni vasárnap

egyházunk emelkedése körül még jövendőben rendelkezend; azon világos meggyegyzéssel, miszerint Egyházunk az ezen hivatallal testvériesen össze-

438. oldal

[1844]

kötött kegyes és szelid erkölcsöket, tudománybeli mivelődést és a' foglalatosságok teljesítése körül hűséget és kitartó szorgalmat szorosán meg kívánja. Fáradsága jutalmául kötelezi magát a Ns Egyházi Közönség, hogy T. Urnak, mint segédlelkészének mai napon hozott határozása nyomán évenként száz hús az az 120 pengő ftokat – minden forintba 3 darab ezüst huszast számítva – fog fizetni, alkalmas lakásról, fűtésről és világításról – mely 25 font gyertyából álland – és Tiszt. Lelkész uraink asztalánál nyerendő élelemről fog gondoskodni. És ezen meghívó levelünkre egyenes válasszát elvárva, Egyházi egész Közönségünket, 's minden felekezeti lakos társainkat a Tiszt. úr szives indulatiba és szeretetébe ajánljuk 's maradunk NyirEgyházán 1844^{dik} évi Maj 12^{én}. Tiszt. segéd lelkész úrnak szives szolgája a Ny[ír]Egyházi agost Egyház Felügyelője és közönsége Kralovanszky András Egyh.[ázi] Felügyelő, Farbaky Daniel lelkész, Mikuss Samuel Lelkész, Majerszky Lajos Egyházi Jegyző. Ezen Meghívó Levelet mint az Egyházi Szerkezettel nem ellenkezőt megerősitem, Miskolczon Junius 18^{án} 1844 Komáromy József Hegyaljai Esperes.

Esperességi Gyűlés Nyiregyházán. A' legközelebbi esper.[ességi] gyűlésen hozott azon két rendbeli határozatnak következtében, miszerint az illy alkalommal kivált kisebb Ekklesiákat terhelő nagy költség elhárítása tekintetéből, ezentúl a Convent felváltva majd Nyiregyházán, majd Miskolczon fog tartani; de úgy, hogy az Ekklesia ön költségén semmi ebédet nem adand, tartozván egyedül a szükséges szénát és abrakot, a conventbeliek által megfizetendő, készíteni: az 1844 évi Jun 12^{dik} napjára mihozzánk rendeltetett az Esperességi Convent. Nehány nappal elébb sokat tanátskoztunk, mi tevők lennénk, tractaljon e' az Ekklesia, vagy sem. Végre Kollman Samu egyik tanító vállalá el az ebéd készítését, 's az ő udvarában jó tágas sátor üttetett fel. Meglehető számmal gyűltek össze hitsorsossaink Miskolcz és Hegyalja vidékéről, de Szatmár és Biharból senki. Szirmay Húgó (mert Szirmay Antal Fő ügyelnök 12 év óta csak kétszer volt jelen az Esperességi conventen) és Komáromy Jozsef ikerelnökle alatt első nap a templomban tartatott gyűlés nyólcztól délutáni két óráig. Azután a' sátor alatt tartott ebédlest sokszori és barátságos felköszöntés fűszerezte, csak hogy vége felé a zenészek tányérára 's azonnal újfent a' vendéglőére egy egy személytől 30 garast kellett fizetni. Ebéd után az Elnökséggel több mint tiz kocsin kirándultunk a' Sóstóra, hol barátságos beszélgetés közt mulattunk estig. Másnap a bibliothecában ültünk le már kisebb számmal, az ülés tartott 12 óráig. Akkor már Ekklesiánk az ebédért semmi fizetést nem akart volna elfogadni; de még asztal felett Reviczky kitevé a maga két huszast, követé őt Szirmay Húgó. Inspectorunk és többen protestáltunk ez ellen, de a vidéki urak ebbéli szivességet elfogadni vonakodtak, protestáltunk több ízben – így lón, hogy Szirmay úr kétszer

439. oldal

1844

tevé vissza az ebéd árát zsebébe, nem akarván sérteni Ekklesiánkat, és kétszer ismét vissza az asztalra. Végre az ekként begyűlt néhány huszasok a kiseddóvó intezetre ajánltattak. Ekklesiánk költsége mindamellét körülbelöl 50 Vfra rúgott. Ez vala első különös következése a fent említett különös határozatnak. Egyébiránt Ekklesiánk ezen gyűlésen jóvá nem hagyá azt, miszerint csak e' két Egyházban tartassanak Conventek, mert azt a' többi Egyház, kivált ha némelly fontosabb ügyek tekintetéből önkebelében ohajtana tartani a gyűlést, méltán neheztelhetné, sőt ros[s]zra is magyarázhatná. Határozatott tehát, hogy különös esetekben másutt is legyen Convent.

Népoktatói Seminarium ügyében Junius 18^{án} Gömör V[ár]Megyébe kebeleztet Harkács⁵⁶² helységében még pedig Dráskóczy Samuel Kerületi ügyelnöknél és az ő elnöklete alatt ült le egy választmány, hova Egyházunk részéről Karlovszky Lajos és Majerszky Lajos kiküldettek. Megjegyzésre méltó, hogy Dráskóczy Samuel ezen hasznos intézetet mindég legbuzgóbban pártolta, és annak városunkbani létesítését leginkább sürgette daczára mindazoknak, kik azt, mint például maga a Superintendens is Nyiregyházatúl elvonni, és inkább bármely más Evang. városba helyezettetni, vagy valamely Szepességi vagy Eperjesi főiskolához csatolni kívántak volna. T.i. ezen ügyben is részrehajlás, önérdék sőt irigység is sokaig vala tapogatható. Harkácsról Junius 22 visszaérkezett Követeink a többi közt a Seminariumra eddig tett ajánlások összeírását közlötték velünk. De mindenek előtt érdekesnek véltük T. Dráskóczy Úrnak Egyházunkkal levelezését itt közre bocsátani:

A' Dráskóczy Sám.[uel] úr levele Ekklesiánkhoz: Nemes Egyház, tisztelt Uraim! A' napok múlnak 's szent célunk eléréséhez úgy látszik lassu léptekkel közeledünk, 's ha ki arról akarna vonni következtést, hogy az eszközök használatában keveset tettünk, levelezési összeköttetésünk már holnapok óta megszakadt könnyen hidegségünket tapasztalhatná, mellyel a dicső ügy a népnevelő intézet létrehozása iránt viseltetünk. Azonban nem így áll a' dolog, mert én teljesen meg vagyok győződve, hogy a nemes Egyház e' részbeni dicsően nyilvánított buzgalma lankadást nem szenvedhet, 's bizonyára a minden szép, jó és üdvösből annyira kifejlődő nemes Városé sem: 's egyszersmind őszintén kijelentem, hogy nekem sincs kedvesebb eszmém, élénkebb törekedésem, mint ezen Intézetnek a jövő iskolai év elején leendő megnyitása; felszólítottam mintegy három hónappal ezelőtt minden 8 Esperességet, igyekeznének egyházi megyéjük kebelében az eddigieken kívül még több ajánlásokat szerezni, 's törekedéseik eredményét folyó Martius hava utóljáig tudtomra adni, hogy eszerint biztosilag összeülhetvén számba vehessük állásunkat 's további lépéseket tehessünk, mai napig két Esperességnek vettem tudósítását, 's örömmel látom, hogy az ajánlások szaporodnak. Báró Prónay Albert Kerületi felügyelő úr azon ajánlása nyilvánítását, hogy Superintendenciája, néhány ezerből álló tőkéjét a miénkkel

440. oldal

[1844]

egyesíti 's bizonyos feltételek alatt a Nyiregyházi Intézet létesítésére velünk testvérileg kezét fog, 's mi iránt Pesten mult nyáron némi remény is nyújtott, bár mai napiglan ohajtva vártam megvallom, mindekkoráig semmi eredmény nem követé, 's e' szép eszme még eddig teljesítetlen. Már legyen e' dologból valami, vagy nem, úgy hiszem nekünk meg kell September elején az Intézetet nyitni, – ha másképp[p] nem lehetne – mit addig, míg a hát Esperesség tudósítását nem veendem – meghatározni nem tudnék, legalabb egy rendes, mivel, erre készült tanítóval, kinek legalabb első évben illő honorarium mellett egyik Nyiregyházi Professor urak közzül lehetne segédje; mert azon vélekedésben vagyok, hogy ha többre nem mehetünk első évben, előmozdítjuk a' Szent ügyet illetően kezdet által is. Kérem a Ns Egyházat, tudassa velem mielőbb mostani nézeteit, nézzen körül 's gondolkozzék alkalmas egyénről, véleményemet 's nézetemet majdan én is közlendem; Kérem tudtomra adni azt is, kik jelenleg a Ns Város és a Ns Ekklesia Elöljárói, tisztviselői. Többire tapasztalt kedvezéseikben elzárt tisztelettel maradok a Ns Egyháznak Harkács Martius 26. 1843. hivatalbeli kötelességű szolgája

Ifj. Dráskóczy Samuel. Ker. Felügyelő.

B.[ecses] Egyházunk levele Dráskóczy úrhoz. Tekintetes Ker. Fő Felügyelő, Első Al Ispán Úr! Örömmel fogadtuk a' Tanítókat képző tanoda ügyében T. Feő Felügy. Úrnak Mart. 26^{ról} hozzánk intézett azon becses felszólítását, melly által a szent ügy körüli munkálkodásra felhivatunk. Tanácskoztunk célhoz vezető eszközökről 's módokról, 's bő megfontolás után

⁵⁶² Harkács/Hrkáč, Gömörfalva településrésze, 1960 előtt önálló község Szlovákiában

meggyőződéssé vált ab[b]eli vélekedésünk, hogy az intézet eddigi csekély tőkájével a tanítást megkezdeni, az Intézetet megnyitni nem lehet. Ugyan is egy tanító, habár a Nyiregyházi Tanítók által segítettnek is, vagy teljességgel nem lenne képes a Kerületileg három tanítóra ruházatni tervezet minden tudományokat előadni, vagy pedig hivatásának csak félig meddig felelvén meg az intézet eránti közbizodalmat csökkentené, 's az Intezet jövődjét is compromittalhatná. Igaz, az oconomiai leczkéket egy Tanító is megkezdhetné, de nem gondolnók, hogy a T. és Főt[i]szt.[eletes] Kerület alaptőkéjét a' fő czél, a tulajdonkép[p]i praeparandia⁵⁶³ mellőzésével, a csak mellékes oconomiaira fordíttatni engedne! Aztán pedig, környékünkön a' gazdálkodási módok körül megrögzött előítéletek megkivánják, hogy a tanítószékre ember lépjen, ki elméleti tudományának 's gyakorlati jártasságának kitűnő sikert mutatni tudjon, illy jeles tanítót pedig csak jó fizetésért, legalabb évenkénti 600 pengő fkért nyerhetünk – ellenkező esetre nem hogy használnánk sőt inkább ártanánk az Intezetnek. És ezen nézetek nyomán mi a teendők elsői közzé sorozzuk az Intézet alaptőkéjének nevelése körül fáradozni. Nem volna e' jó Városunkban 's e' környéken egy részvényeken alakítandó fiók gazdasági egyesület létrehozását indítványozni 's megpendíteni; olly móddal, hogy ezen fiók gazdasági Egyesület a praeparandia mellé állítandó oconomiai Intézet fölsegélését 's fölvirágoztatását magának fő czélul kitűzné? Hisszük, hogy egy illy Egyesület közremunkálódását a' T. és Főt. Kerület talán

441. oldal

1844

kedvesen fogadná. Az Esperességi úton hozzánk érkezett aláírási ivet e napokban küldötteink által Sz.[abad] K.[irályi] Debreczen és N[agy]Kálló Mező városokban köröztetvén kész pénzben száz pengő f[orinto]k[a]t kapni szerencsések valánk, melly öszveget azonnal, Egyházunk pénztárába, az Intézet házára Egyházunk által előlegezett Summa faragásába befizettük. Ezen kívül 92 pengő ft. aláíratott. A' helyb. magánosak által tett és teendő aláírások még eddig befejezve nem lévén ezekről későbbben fogjuk tudósításunkat megküldeni. Köszönjük T. FJ. Úrnak, hogy az ügy körüli hó buzgalmaéhoz és szeretetéhez képest az adakozások gyűjtésére mind a 8 Esperességet felszólítani méltoztatott, alázatosan kérjük magunkat az eredményről tudósíttatni. Használna talán a bányai Superintendentiát is nyilatkozásra felhívni, aztán a többi Superintendentiákba is sőt ország szerte aláírási iveket küldeni, a dolgot talán hirlapok utján is egy kissé feléleszteni. Illy módon az alaptőke nevedekni fogván egy két évek mulva az Intézet megnyittathatnék. Mi minden esetre, amennyire Körünk, egyes Egyház köre, engedi, a Sz. ügy érdekében semmit elmulasztani nem fogunk. T. FJ. úrnak tapasztalt lelkes pártfogását, tanácsát magunknak továbbra is alázatosan kikérvén. Az intézet megnyitása esetében a tápintézetet úgy véljük elrendezendőnek, hogy amennyiben Egyházunk hat tanítványt élelemmel ellátni magát lekötelezte, az ezen számot meghaladó tanítványok, hacsak kevesen lesznek, koszt pénz fizetés mellett élmeztesse, ha pedig szaporodnának, az Eperjesi, Lőcsei 's más tápintézetek módjára, rendes gazdasszony fogadtassék. Egyházunk mostani Elöljárói, Felügyelő: Kralovanszky András; lelkészek Farbaky Daniel, Hegyaljai Alesperes, és Mikuss Samuel Oskolai Felügyelő Karlovszky Lajos, Városunk Elöljárói: Főbíró Id. Trsztyénszky Sam.[uel], Polgarmester: Suták Samuel, Kapitány. Reguli Samuel. Főjegyző Galanffy János, Aljegyő Soltész József. Akik egyébiránt becses hajlamiba ajánlottak nagy tisztelettel vagyunk Nyiregyh.[ázi] 1843. Maj. 31^{kén} T. FF Első Al Ispán Úrnak alázatos szolgálai a Nyiregyházi Agostai Szentegyh.[áz] Elöljáróji.

C. Dráskóczy úr levele Ekklesiánkhoz. Tekintetes Felügyelő Úr! Vettem az iránti tudósítását, hogy a' Kerület Nyiregyházi épületein némelly igazítások Kerülhetetlenek, 's minthogy azoknak igazításokba közvetlen sem a Districtus sem az illető Egyházi megye practice sikeresen be nem folyhat; arra kérem meg a T. urat teljes bizodalommal, ne terheltessék az

⁵⁶³ előkészítő, képző iskola

érintett hibákat mielőbb helyre hozatni 's gazdaságosan ki igazíttatni, a teendő költségrül pedig a számadást majdan kezemhez küldeni, hogy azt a' Seminarium Cassajából azonnal kifizettethessem; bár egy kicsit jobban mozognánk ezen létesítendő Intézet érdemében, de bizony kevés nálunk mégis a' részvét 's energia; engemet ezen tárgy igen érdekelt és érdekel, 's valóban nem hittem, hogy illy lassan menendünk elő. Többiben tapasztalt kedvezéseibe eljárta tisztelettel maradok Harkács Febr. 2^{án} 1844

Dráskóczy Samuel Ker. Felügy.

442. oldal

[1844]

D. A' Seminariumra eddig tett ajánlások – összesen még csak 33.600 Vftnyi tőkére rugtak;⁵⁶⁴ ezen summába bele értve már a Nyiregyházi Egyház ajánlását is, mellynek magának tőkéje körülbelöl 25,000 Vf tészen. Innen láthatni, mikép[p] az Egyház Kerület, melly ami Ekklesiánkhoz képest még csak illy keveset áldozott e' sz[ent]célra, mindedig dicséretre méltó buzgalmat nem tanusított. Volt ugyan remény, miszerint e' közczélhoz járuland a Bányai Superintendentia is; de ez időtájban esett tudunkra, hogy Boczko Daniel Békési Esperesség elnöke lelkes közbenjárása által begyült 600 pengő ft. általa ugyancsak a Békési Esp.[eresi] Főtanoda felsegélésére fordított. Rövidden: a Néptanítói Intézetnek alapja még ekkor koránsem volt megvetve, és mégis annak minél előbbi megnyitását mennyire sürgették légyen, azt a Kerületi Gyűlés tanúsítja.

Iskolai közvi[z]sgálatok tartattak Junius 17-22^{ig}. A' vidéki földesurak közül, bár ez évben is többen nyomtatott levelek által meghivattak, egy sem jelent meg. T.i. a Panslavismus fatalis ügye már ekkor egykevessé elszenderült, vagy tám a V[ár]megyebeli urak nem kételkedének többé, hogy a mi iskoláinkban általán taníttatik a nemzeti nyelv. Azonban nem felesleges, de igen czélszerű sőt szükséges lenne a megyebeli Tekintetes, de tudománydús urak közzül is legalabb kettőt illy vi[z]sgákhoz kiküldeni, így iskoláinkról helyesebb ítéletet hozni és az egész nevelésnek nagyobb tekintélyt szerezni lehetne, kivált ha illy alkalommal azon adófizető szülék megróvatnának, kik gyermekeiket vagy nem iskoláztatják, vagy igen későn adják be és korán is elvonják. Az iskolai vi[z]sgálatok egyébiránt a köztársaságnak megfeleleltek; sőt némelly iskola rendszeren túl is többet tanított t.i. könyv nélkül elmondandót; más iskolában pedig azon észrevétel, hogy nem szorosán a rendszerhez ragaszkodva mást tanított. A' vi[z]sgálatok bevégeztével a négy ideiglenes tanítót újfent megmarasztottuk; de közülök Pöstényi Andor, melje gyengeségét érezvén leköszönt, és lelkiismeretes, pontos hivataloskodásáért az Ekklesiától 25 Vf kapott útiköltségül. Vajha jövődjő Seminaristáink is olly hiven tellyesitenék kötelességeiket mint Pöstényi! mert legyen az a' tanítás mesterségében bármily ügyes, ha kedve, szilárd akaratja, kivált türelmes kitartása nem lesz, a tanítói pályát bizony nem nagy áldással futandja. A mesterség könnyit ugyan, de csak a' munkás akarat győz a' gáton!

Egyházkerületi gyűlés Késmárkon. Ezen Conventre, melly Julius 2 és 3^{án} tartatott, Egyházunk részéről Mikuss Samuel lelkész és Kralovanszky András Felügyelő kiküldetvén – még pedig, mire eddig nálunk példa nem volt, meghatározott napidíjjal: a' követek három, három Vftal, az Egyházfi (Pasztorovits) egy Vf. a kocsis tiz garas fizetessel – mint mindég illy alkalommal, úgy mostan is a Város lovain tiz napig utaztak és az egész költség tett száz egy Vft. Jóllehet a gyűlés munkálatai a Jegyzőkönyvben pontokként és terjedelmesen olvashatók, mégis itt némellyeket kiemelni nem lesz tám érdektelen. A' Szepességen német elem az uralkodó; szerinte mindjárt a Convent elején egy lelkész által indítványoztatott, mikép[p] illő, hogy a mostani szólás szabadság és nyilvánosság elve szerint ott a helyen is kiki anyanyelvén, mellyben magát legjobban tudja kifejezni, szolhasson. Utánna azonnal egy más lelkész német

⁵⁶⁴ utólag a margóra írva: „Seminar[iumi] funduson kívül”

nyelven kezdett szólani; de egyik ami követeink közül, ki éltében még sohasem protestált, a' szólót tüstént meggátolta „mi zavar lesz majd tanácskozásainkban, úgy mond, ha már nem csak magyar és latin

443. oldal

1844

de német nyelven is tarkázva szólandunk? mi nehézséget fog ez okozni a jegyzői hivatalnak? mások még fontosabb okokkal szegültek ezen indítványnak ellene, 's a német nyelv használása megbukott, kimondhatlan szellemi ütközetben. Más nevezetes tárgy volt, a jegyzőkönyvnek egyedül magyar, vagy magyar és latin nyelveni szerke[s]ztése és nyomtatása. E fölött ismét hosszas és tüzes vita folyt. A' Szepesi, hat városi⁵⁶⁵ és Sárosi esperességek latin szerkezetnek nyomtatását is sürgetve kívánták, állítván, hogy ott sok lelkész még nem ért magyarul. A latin fordítás ugyan megengedett; de annak nyomtatása és így a közköltség szaporítása ellen sokan felszólamlottak, míg végre határozattá lőn, hogy azoknak, kik latint kívannak, szintannyi példányban leírva küldessék meg. Altalában valahányszor olly tárgy került szőnyegre, melly a nyelvvel 's így nemzetiséggel határos, mindannyiszor a' kedélyek felingerlődtek. És ez az, mi Conventeinkben szemmel látható bizodalmatlanságot és ingerültséget szokott szülni. Említést érdemel még, hogy a Keszmarki Evangelikusok házanként osztották fel magok közt a' vendégeket, 's így az Egyháznak ezen Convent legkissebb költségébe sem került. Követésre méltó példa!

De továbbá, ami Ekklésiánkat közelebb érdekli, e gyűlésen határozottat, hogy amennyiben Népoktatói Intézetet már ez évben kellene megnyitni, hirdettessék ki újság útján a Consursus, melly szerint ki magát ezen tanítói székre ügyesnek érzi, legfeljebb August. 24^{is} az a célra kinevezett Választmánynál (Harkácson) magát levél által jelentse. Más pedig, ami Egyházunkat illeti, az, hogy meghagyása következtében Késmárkról hiteles másolatban hoztuk azon régi kötelezvényt, mellyre már nállunk senki sem tudott visszaemlékezni, és amelly így szól:

Chartabianca Optionalis

Super 200 id est ducentis Rhenensibus florenis per me infrascriptam in communes publico religionarias necessitates I[n]clynus et V[enerabili] Superintendentiae Aug[ustanae] Conf[essionis] addictorum Districtus his et Trans Tibiscani in forma solemnibus fundationis conformitate Fundationis Instrumenti in Districtuali Conventu sub dato 3 Jul[io] 1804. Eperjessini celebrato elaborati, collatis et erga accurate annue pendendum legale sex procentuale interusurium, apud me retinendis quidem, verum sub optionalis obligatione bonorum meorum, dum id ipsum circumstantiae districtus desideraverint, per me in capitali etiam Cassae Districtuali praemissa beniest praemortione inferendis, aut ad casum negligendae singulo anno solutionis Interusuriorum, ipso facto in me via liquidi debiti optionaliter desumendis. Signatum Nyiregyhaza d[omi]ni 1. Junii 1806. Coram nobis Joanne Schulek et Samuele Nagy Ecclesiae V[enerabilis] D[omi]ni Minister, Georgio Posonyi Inspectore.

Communitas Ecclesiae Aug[ustanae]

Conf[essionis] addictorum Nyiregyhazensis.

Praesentem summam jam nunc in moneta conventionali intelligi et qua talem ab anno 1822 d[omi]ni 1 Junii per Ecclesiam nostram Evangelicam una cum Interusuris in eddem' moneta solvendo,

⁵⁶⁵ a 18. század közepétől Bártfa, Eperjes, Kassa, Kiszzeben, Lőcse, Késmárk egyházait foglalta magába

[1844]

adplacidari fide digne testatur nomine Ecclesiae.

Daniel Farbaký Eccl[esiae]

Evang Nyiregyház[iensis] V[enerabili] D[ominus] Minister

Gabriel Reguly Inspector.⁵⁶⁶

Ezen kötelezvényre Ekklesiánk már öt évi hátra maradással az az 150 Vf tartozik a Kerületnek. Ugyancsak a' Kerületi gyűlésen felszólíttatván tartozik egyszersmind a Seminarium épületét de visszatérítendő költségen kiigazíttatni; eh[h]ez járúl az Egyházi épületek 's a templom fedelének szükséges reparálása is; nem különben a Seminaristák részére ajánlott gabonának a tanyákon leendő gyűjtése. De evang. hiveink, kik eddig még eff[f]éle szükségekre adakoztak és szolgáltak, már az úgy nevezett porjádktól és eff[f]éle adakozástól idegenkedni látszanak, még pedig részint azért, mert tudják a gazdák, hogy nem mindjában egyformán járúlnak az egyházi szolgálat[oz] 's szükségekhez, de sokan elvonják magokat, részint azért, mert az a veszedelmes elv terjed, hogy az egyház az eff[f]élékre nem kötelezheti és nem szoríthatja őket. Nem – sőt már az is baj, ha szorítani kellene, holott Gal. 3.28 „ti mindjában egy vagytok a Jezus Krisztusban.”⁵⁶⁷

Katechizálás tárgyában. Sz.[abad] és priv.[ilégiált] Nyiregyháza Városa Tanácsa Jegyző Könyvének Kivonatja 1842^{dik} eszt[endőben]ben Februar 14^{én} tartatott Tanács ülés alkalmával N[em]z.[etes] Kralovanszky András, úgymint a' helybeli Ns Evang. Sz. Egyház Felügyelője azon kérést terjesztett fel, hogy amennyibe az említett Egyházbeliek templomában vasárnaponként a' Kátéból erkölcsi tanítások fognak az ifjúságnak tartatni; a Tanács hozandó határozása által eszközlené ki a helybeli czeheknél, miszerint a mesterlegények és inasok rendszeren járnának templomba ezen tanítások hal[l]gatására; továbbá utasíttatnának a czéh közönségek oda is, hogy inasnak senkit sem vegyenek be addig, míg az elemi iskolai pálya bevégezéséről szóló bizonytságot az illető oskolai Előjáróságtól vagy Tanítótól kiadva elő nem mutat, a' mesterséget tanulni kívánó fiú – és hogy a délutáni istenisztelet tartása ideje alatt egy Korcsmában sem legyen szabad mu[z]'sikalni 's tánczvigalmakat gyakorolni.

Végzés: A' Vallás tudása 's mélyebb értése lévén azon hatható eszköz melly a sziv lágyítására, érzékenyítésére és kimivelésére legerősebben hat, 's minél fiatalabb korban okúl a' gyermek illy vallásos erkölcsi tudományokban, annál mélyebb és állandóbb gyökereket vernek azok a gyermek fogékony szívében; a folyomódó egyházi Felügyelőnek ezen köz jóra célzó kérése köz pártolásra találván a kebelbeli becsületes czéhek hozzájok minél előbb kibocsátandó Körlevél által egyenként és átaljában felszólíttatni rendeltetnek, miszerint úgy a legényeket, mint a mesterséget tanuló inasokat is minden vasárnap az illető templomokba, ahol illy vallásos erkölcsi oktatások tartatnak, azoknak meghal[l]gatására 's értelmöknek azokbani kiképezésére, mérsékelt büntetés terhe alatt minden esetre küldjék, továbbá minden mesternek elkerülhetetlen szüksége lévén, hogy jól olvasni, írni és számolni tudjon, ez is szoros megtartás végett a

⁵⁶⁶ A kötelezvény vételi jogáról. A 200 vagyis ezen kétszáz rajnai/rénes forinton felül feleltem a vallási közösségnek a pénzről, a híres és nagyrabecsült evangélikusok a tiszántúli kerület részéről a szokásos módon, az Alapító Okiratban foglaltak szerint, a Kerületi Gyűlésen 1804. július 3-án Eperjesen kihirdették, elkészítették, a fizetéssel gondosan eljárta a kamat esetében is, azonban visszatartották előttem, ellenben kötelezettségbe jómagamat beiktatták, a körülmények miatt ez a kerület szükségét érezte annak, hogy általam a Kerületi Pénztárhoz kéthónapos hasznot hozva ..., ebből a tényből kifolyólag magamra vállaltam ... Kelt Nyiregyházán 1806. június 1-én Schuleck János és Nagy Sámuel evangélikus lelkészek, Pozsonyi György tanfelügyelő jelenlétében. Az ágostai hitvalláson lévő evangélikus közösség, Nyiregyháza. A jelenlegi összeget már most vert pénzben gondoltuk szerződtetni és ezt 1822. június 1-től a mi evangélikus egyházközségünkön keresztül egy kamattal kívánjuk kifizetni, a nevezett egyházközség bizonyította hűségét.

Farbaký Dániel nyiregyházi ágostai hitvallású evangélikus lelkész, Reguly Gábor felügyelő

⁵⁶⁷ Galatának írt levél 3.28. Nincs többé zsidó vagy görög, rabszolga vagy szabad, férfi vagy nő, mert mindannyian egyé lettetek Krisztus Jézusban.

czehekkel tudatni határoztatik, hogy jövendőre nézve, míg csak a mesterséget tanulni akaró az elemi iskolai pálya bevételéről szóló hiteles bizonyítványt az illető iskolai Előljárástól vagy a Tanítótól kieszközölve elő nem mutatja, addig inasnak semmi szín alatt be ne

445. oldal

1844

vétessék és be ne irassék. Ami végezetre azon kérdést illeti, miszerint a délutáni Isteni tisztelet tartása ideje alatt egyik városbeli korcsmában sem legyen szabad mu[z]'sikálni, erről már régen lévén határozás, az a kapitányi hivatal által azután is szorosán megtartatni rendeltetik. A' bent irt tanácsi végzés teljésítés végett a helyb. priv.[ilégiált] Czehek előljáróival olly utasítás mellett közöltetik, hogy azt magoknak leirván vizálás⁵⁶⁸ mellett, az alábbi sor szerint minél előbb küldjék tovább, 's az utolsó küldje hozzám vissza. Költ Nyiregyházán Febr. 23. 1842 eszt.

Id. Trsztyénszky Samu Feő Biró.

Ezen Tanácsbeli Végzés később jutván kezünkhez ide igtattatott, hogy a K.[edves] O.[lvasó] lássa, mikép[p] a köznevelés ezen ösvényén is szükséges lépés e' szerint a 430^d lapon megirtakat magának megmagyarázhassa. A dolog még mindég úgy áll, amint ott van leirva; mert a hatóság ezen üdvös végzését folyvást és megkivántató szigorral nem foganatosítja, az ifjúság tehát büntetlenül és elbizottan mulasztja a Katechisatiokat. Erre egy városi 's egyházi tisztviselőkből kinevezett választmánynak kellene különösen felügyelni, a' czeheket ezen Végzés teljesítésére gyakrabban felszólítani és szorítani, 's a' kicsapongókat fékentartani. A fentebb 430^{dik} lápon irt indítvány újolag léssen felterjesztendő.

Kisdédóvó Intézetre adatott tánczvigalom és Szinjjáték. Ezen keletkező intézet tőkájének gyarapítása tekintetéből néhány lelkes ifjaink és leányaink szivesek valának Nagy Sam.[uel] oskolatanító felszólítására egy olly célú egyletbe összeállani, hogy néhány szindarabot játs[s]zanak a publicum előtt. Egy ideig N[agy] S.[ámuel] iskolájában gyakorolták magokat, és August 4^{én} a helybeli tánczteremben teljes megelégedésünkre adták „Falusi lakodalom”⁵⁶⁹ című vígjátékot, melly 262 f. 3 xr. behozott, ebből lehúzáván 111 f. 56 xr. költséget, melly diszitményekre 's effélékre fordított, maradt tiszta jövedelem 150 f 34 xr: másod izben August. 18^{án} szintén a teremben, mellyet a Vendégfogadás ingyen átengedett, előadatott „Tisztújítás” című Vigjáték,⁵⁷⁰ a társaság ekkor is dicséretet aratott; ezen alkalommal bejött 157 f 30 xr. Harmadszor is Aug 25^{én} fellépván, adták „A hüség próbája”⁵⁷¹ és A' fösvény”⁵⁷² című két Szindarabot, jövedelem vala e célra 50 Vft. A helyb. Választott Közösség az eddigi tőkét még 450 Vftal gyarapított. E szerint már ezen intézet alaptőkéje körül belől téssen Nyolczezer hatszáz nyolczvan két Vf. Köszönet a nagylelkű pártfogóknak, kik ezen ügyben olly szivesen fáradoztak, és pénz segedelemmel hozzá járultak. Egyébiránt ennek bővebb leirása a városi jegyzőkönyvben is olvasható.

Reparatiók az Épületeken. Szokás szerint Julius és Augustus hónapjaiban ekkor is minden egyh.[ázi] épületek kimeszeltettek, és nagy[j]ábúl kijavit[t]attak alku szerint; de a Capellania és biblioth.[éka] tetője már igen korhadt lévén, több rendbeli deputatio csak ugyan azt

⁵⁶⁸ láttamozás

⁵⁶⁹ A Magyar Tudós Társaság 1834-ben Jakab István Falusi lakodalom című színjátékát tiszteletdíjban részesítette és kiadásra méltónak ítélte. Lehetséges, hogy ezt a szindarabot adták elő, de az is feltételezhető, hogy a helybeli tanárok írtak ezzel a címmel szindarabot.

⁵⁷⁰ Nagy Ignác komédiája, a Tisztújítás 1843-ban jelent meg a pesti színpadokon, s rövid időn belül nagy sikert aratott, igazi „pesti divatcikk” lett. Talán ezt a színművet mutatták be Nyiregyházán is.

⁵⁷¹ Kisfaludy Károly színműve (1827)

⁵⁷² Molière (Jean-Baptiste Poquelin) színműve (1668)

1844

találta, hogy új fedőzetet kell csináltatni és cseréppel befedetni. Így a' szükséges szarufák és leczek, 's cserepek beszereztetvén, a munka August. 21^{én} kezdődött és összesen t.i. az ácsmunka 30 Vf. került, egy úttal mind a két pad is kimázoltatott. Ezen fedél, mivel igen magas volt, és ezen egész épületben nagyon kiállott, most a tűzfalak mintegy másfél lábnyira lehúztatván, ak[k]int a' kémény is megrövidit[t]etvén, jóval alább szállítottatott. Az egész munka Sept 2^{án} be vala végezve. De sokkal nevezetesebb a villámfogó historiája. Ez múlt nyáron egészen elkészítve 's helyre volt hozva. De egy rom[ai]cath.[olikus] pintér⁵⁷³ ki lutherána⁵⁷⁴ feleségével rosszul élt, mivel ő érette az evang egyház pénztárába egy Vft. kelle fizetnie. Kártérítésül, mint felesége előtt kimondotta, mult télen a Conductorból jó darabot letört, 's azt otthon elrejtette. Az erőszakos csavarást közben a vasrúd ott fent meghajlott és így hasznavehetetlenné lett. Az egész dolog titokban maradt volna, ha a felesége utóbb, midőn összevesztek, a' lelkésznél el nem árúlja. A' pintér előidézettvén, adott az Ekklésiának 25 Vf szóló nyugtatványt kárpótlás fejében, de azért még fel nem mentetett. Sept. 16 és köv. napjaiban állás csináltatván a Conductor levéttetett, és Andrástyik által újra kijavit[t]atott húsz Vftokért, az állás csinálása tiz Vfba kerülvén, és ami még ezen felül, mind a pintér fizeté.

Egyházunk levele Dráskóczy Sám.[uel] Kerül[eti] Felügyelőhöz. Tekintetes s. a. t. A nálunk felál[l]itandó Seminarium ügyében mai napig az eddig megtörtentekről egészen bizonytalanságban lévén és így nem tudván, kelljen e' a házat még továbbra is a Cassinónak haszonbérbe kiadni minthogy most Sz.Mihály napra⁵⁷⁵ telik az esztendeje vagy pedig felmondani, batorkodunk ezennel alázatosan megkérni, méltóztatnék másként mennél előbb tudósítani az iránt mitévők legyünk; mert rajtunk ugyan nem múlik, mi a házat meghagyása következtében nagy[j]ából ki igazítottuk, mellynek kevésből álló költséget később feljelentendjük Egyébiránt batorkodunk a már ezelőtt kijelentett ohajtásunkat ismételni, miszerint T. Felügyelő úr ezen ügyben már annyiszor tanúsított buzgalmánál fogva, ezen keletkező intézetnek jövődöbeli biztosítását és virágzását különben is leginkább felfüggeszteni méltóztatnék, míg csak olly derék és minden tekintetben jeles tanító nem akad ki ezen Seminariumnak mindjárt böcsőjében hirt 's nevet szerezni képes volna. A többiben Kegyes pártfogásába magunkat ajánlván legmélyebb tisztelettel vagyunk Nyiregyházán Sept 4. 1844. alázat.[os] Szolg.[álatára]

Kralovanszky András Egyh.[ázi] Felügy.[elő]
Mikuss Sámuel Lelkész.

Dráskóczy Válasza ezen levélre. Mit végezheténk az itt Harkácson mult hó 28^{án} tartatott kerületi Választmányi ülésben azt eddigelé az Egyházi lapból tudomására jutott a' Sz[ent] Egyháznak. Különös öröömre szolgál 's valóban nagy meglepésemre hogy sokféle akadályokat megtörve csak ennyire is mehettünk eddig; abba is meg egyezett véleményünk, mikép[p] inkább haladjék az Intézet meg

1844

nyitása, mint valami próbálatlan, névtelen egyén hivattassék csupa sietségből e tanodát megnyitandó Professornak. T. Vandrák úrba concentrálódott központosult ohajtásunk, 's nekem teljes reménységem vagyon, hogy e' diszes hivatalt elfogandja; miből és a legkedvezőbb eredményeket várom. Jövő Februarban tehát megnyitattik ezen Intézet, 's mi eszerint megelőzzük az országos ohajtást 's intézkedést; de hacsak jövő Sept[ember]be nyitatták is

⁵⁷³ hordókészítő

⁵⁷⁴ reformált

⁵⁷⁵ szeptember 29.

meg, nem volnék elégedetlen, mert non quam cito sed quam bene.⁵⁷⁶ Épületeinket ah[h]oz képest Februarius elejéig ki lehet bizvást adni; rövid időn várom tudósítását Vandrák úrnak, 's hiszem, hogy elfogadja e' statiót. Addig is, míg bővebben tudosíthatnám jóvoltiba elszánt szokott tisztelettel maradok Harkácson Sept 14 1844 hivatalb.[eli] Szolg.[ája]

Dráskóczy Samuel, Inspector

Néptanítókat képző intézet ügye. A Presbyterium némelly tagjai, kik már ekkor a tanítói Seminariumnak nálunk leendő felállítását Egyházunkra nézve terhesnek sőt ártalmasnak találták, a conventben nyilván ros[s]zalták ezen legközelebbi levelezést a' Kerületi Ügyelnökkel, állítván, hogy Egyházunknak e' dologba semmikép[p] nem kell avatkozni, tegyen maga a Kerület. A' tanítói Seminariumra legközelebb Ekklésiánkat illető bevétel és kiadás ek[k]ént volt: A vett házért és házhelyért fizetett Ekklésiánk 1842^{dik} Mart. 26^{án} 4,600 Vf, ezen summa lefaragása és ismét házreparaltatás általi nevedekése így következett: A megvett két ház és kert ára 4,600 Vf erre fizetett az egyh. Kerület 1842^{blenl} Majus 17 1877 vft 33 xr. Julius 3 pedig 1617 vf 30 xr'. 1843^d April 13. haszonbér 25 Vf és ismét 60 Vf, azon év Juniusig Debréczenből adakozáskép[p] jött be 250 Vf., 1844^{dikl} April 19. 20 vf = 20 Octob. 3. 150, és Junius 6^{án} 75 f. összesen bejött 4,075 vf 3 xr'. Már kamatok fejébe járúlna részletesen: 1842^{dikl} Maj 17^{ig} 4600 tól 1 ½ hónapra 34 f. 30 xr. 1842^{dikl} Jul 2^{ig} 2722 f^{tól} 27 xr'. 1843^{dikl} Jun 19^{ig} 1104 f^{tól} 57 xr 11 ½ hónapra 63 f 32 xr', 1843. April 14^{tól} Jun. 19^{ig} 1019 57 xr 10 f 12 xr'; 1843 Jun. 20^{tól} octob 3^{ig} három hónapra 869 f 57 xr' 15 f 13; 1843^{dikl} Octob 4^{tól} Junius 18^{ig} nyolcz hónapra 849 f 57 xr' 36 f 7 xr'. Summásan kamatból 179 f 58 xr', Különös költség a házra és kerítésre kömivesnek kölerakásért fiz Curator 2 f 5 xr'. Tüzelleni biztosítás 6 f 14 xr'. Palánk és új kapu kovács munkával együtt 35 f. 15 = 43 f 34 xr'. E szerint bevétel Summája az 1844 Jun 18^{án} bejött? 75 fital részen 4000 vf 3 xr'. A ház a' házhely ára nem különben az attól járandó kamatok és költség részen 4,823 f 32 xr', és így az Egyh[áz] kerület tartozik még 823 fital és 29 xr' Ekklésiánknak. Ennyi költséget tett Ekklésiánk a Seminariumra azon jó reményben, hogy majd onnét kap ügyes tanítókat, de meg nem gondolá, hogy azokra, kivált az ügyesekre az egész Kerület számot tart, 's amikor valamely Ekklésiának szüksége leend rectorra, azt innét hivandja, és ami Ekk. melly annyit áldozott, nem tartoztathatandja az ügyes és kedvelt ideiglenes

448. oldal

[1844]

tanítót, számba nem vevé, hogy az itt csak praxisban lévén, minden fizetés nélkül szegénysége mellett, fontos dolgait nem igen lelkiismeretesen fogja vinni. Ezeket 's ef[f]éléket némellyek csak később vevén szemügyre megszűntek lenni az itt alkotandó Seminariumnak baráti, azt állították t. i. hogy ha bár az Ekklésia a négy oldaltanítónak rendes meghívó levél által magát le nem kötelezi is de lekötve lesz az Egyh[áz] kerületnek körülbelöl szintannyi pénz fizetésére, mind amellet, hogy csak jövő menő és így soha hű pásztor nem jut az ártatlan kisednek. Mások azon előítéletnél fogva, hogy tanácsosabb ideiglenes, és így ha nem tetszenek, elbocsátható tanítókat tartani, a nagyobb függés elvénél fogva, pártolnák a nálunk keletkező intézetet. Mint fordul majd tovadabb a dolog! a prot[estáns] egyh.[ázi] és isk.[olai] lap megpendítette egyházi tanítók tisztújítása fog é győzni és valósulni?

Andaházi Szilágyi féle alapítvány állapotja. Ez, amint 293 lapon olvasható, évenkénti száz pengő fban al[l]apított meg. Ezen summából begyült pénz első években részint exameni ajándékok[ra] és jutalmakra fordított, részint némelly iskolai könyvek megvételére, de ezen pénzről különösen és szoros számadás nem vitetett, hanem csak az Ekk. summával egybevetve. Míg 1843-ban az a határozat jött, melly szerint ezen alapítványt a többi pénzekből elkülönözni, rendbe hozni, külön kezelni kellett. Így lön, hogy 1843^{dikl} évben ezen alapítvány

⁵⁷⁶ nem az a lényeg, hogy milyen gyorsan, hanem, hogy milyen jól

fejében resignáltatott a Gondnoknak 85 Vf 84 $\frac{3}{4}$ évre jött be 250 Vf. továbbá 1842^{b[en]} bejött az eladott újtestamentomokért és bibliai histor.[iákért] 177 f. 36 xr'. [1]843^{b[en]} ugyancsak ezekért 72 f. 15 xr', [1]844^{b[en]} 25 f. summásan 1375 f 51 xr'. Ennyi volna a gondnoknál. De iskolai könyv van még jelenleg: újtestam.[entum] 90 db ezen felül fizetetlen 11 db; bibliai historia van 234 db., ez még tenne summásan mintegy 242 ft. Költség pedig volt: T. Vimmer Úrnak fizettünk a könyvekért 250 ft. Ennek meghagyása következtében Zsatkovits candidatusnak 50ft; iskolai pála kötőablácsokra szintén 50 Vf = 350 Vf. Ezen summa lehuatván a' fentebbi 1375 Vf 51 xrból, marad 1025 f 51 xr'. Ebből még T. Vimmer urtól meghozatott könyvek áraban hátra van fizetendő 260 f 25 xr', melly kifizettéven marad az Andaházi féle Cassaban 765 Vf 126 xr, ezen felül a fentebb irt könyvekben fekszik körülbelül 242 f.

Luther képek. Liebe nevü képiró⁵⁷⁷ küldött Pestről hozzánk húsz darab Luther képet, és szinte annyi példányban németül irt életrajzot is eladás végett, minden darabnak árát 3 ezüst ftra szabván meg olly ajánlattal, hogy a bejövendő summának harmad részét Ekklesiánk öntetszése szerint hasznára fordithatja. Ezen képeket Mikuss Sámuel lelkész (ki, mellesleg legyen említve, az alatt eddigi nevét legfelsőbb engedelem mellett „Miklóssy”ra változtatta) lassanként a' helyb. Evangel. lakosok között eladta, és ezen jövedelemből egy példányt a' bibliotheca részére, egyszermind a' Presbyterek neveiket is ráába foglaltatta, még ezen költségen felül maradt tiszta haszon 15 pft, melly az Ekklesia rendelkezése alá bocsátván Miklóssy kérésére, némelly hasznos könyvek megszerzésére fordítandó. Illy 's eh[h]ez hasonló módon lehetne egy iskolai könyvtár megalapításához kezdeni, mellyhez már valóban

449. oldal

1844

nehány kötet be is gyűjtetett, és a bibliothecaban van letéve.

Kisdedóvó intézet. Ez már ezen év utolsó negyedében Nyiregyháza városa vette pártfogása alá, közönségesen elismertéven annak üdvös céljai. October hó 22^{én} tartatott a város házánál e' tárgyban legelső ülés, hol miután Nagy Samuel tanító a maga munkálatát 's tervét felolvasta, mindenek előtt a szükséges rendszabályok alkottattak, a választmány tagjaivá helyb. minden felekezeti papok és tanítókon kívül mintegy 30 értelmesebb polgár kineveztetéven elnökké a' bíró és polgármester felváltva. A szükséges alapszabályok néhány ülésben elkészültek, akkor a tőkének – melly már több mint 9000 Vf-ra rúg – kamatrai kiadásáról rendelkezett a választmány, mi mellett egyik fő szabály ez, mihez képest száz váltónál kevesebbet, ötszáznál többet ezen pénzből senki nem vehet. De mivel ezen kisdedóvói választmány munkálatai különben is a városházánál már találhatók, itt e' könyvben ezen tárgy többé nem fog előkerülni.

Iskola ügy. Octob. utolsó hetében az öszvegyült Presbyterium arról tanácskozott, mikép[p] lehetne és kellene a még iskolában nem levő gyermekeket behajtani. Ezen kellemetlen dologban mindedig rendszerint a lelkészek és Felügyelő jártak el; most azonban nem tudatik, kinek velejéből az a kifogás támadt, hogy a' szokott citálás nem sokat használ. Egy isk. [ola] igazgató !! hallatá magat, ki „az eddigi behajtás módnak, úgymond nem lesz sikere, az Ekklesiának nincs joga a' szüléket gyermekeik nem iskoláztatásaért sem pénzü, sem máskép[p] büntetni, a büntetés egyedül a bíró kezében van, azért a' gyermekek behajtása a bíróra bizassék, egyébbiránt, folytatá, az iskoláztatásnak célja nem annyira a tanítás és a tanulás, mint inkább a gyermekekre felvigyázás!! (Óh be boldog juhásztor életet élhettek már ezentúl néptanítók!!) Illy fonák állítás sokaknál kellemetlen érzést gerjesztett és mégis a kü[n]lévő gyermekek szüléi csaknem a bíróra feladatván általa sokan felhivattak mindazáltal sok gyermek az iskolától elmaradt. A tanulók száma ekkor 1300ra ugrott. Az iskola és nevelés ügye legközelebb az Ekklesiái Felügyelőség alá tartozván a tanulók behajtásának a bíróra

⁵⁷⁷ Szeremley Miklós (1803–1875) feltaláló, mérnök, litográfus, a színes litográfia hazai meghonosítója, a magyar karikatúra műfajának megeremtője

lett átruházása nem kis hiba volt, melly még ros[s]z következéseket vonhat maga után az Egyh.[áz] és iskolai Felügyelőség tekintetének ártani fog, közel lehet az idő, hol a nép ennek szavára mitsem adand. Itt is elmondhatni „ne cseréljük fel a szerepeket” aki városnál működik, ne kívánjon az egyházi felügyelőség tisztébe vágni, ’s ennek hatásait rontani; aki Presbyterium tagja, ne akarjon azt a városi hatóságnak alárendelni, mert az Ekklesiának önállóan és függetlennek kellene lennie, kivált a’ népnevelés és iskolák dolgában; de ha vannak képviselői között olyanok, kiket a városházához még nagyobb érdekek csatolnak; azok Ekkli. jogait nemcsak védeni ’s terjeszteni nem fogják, sőt, amikor csak lehet, a városi hatóságnak befolyást, és felsőséget eszközteni igyekeznek.

450. oldal

1844

Egyházi tisztviselők közötti viszony. Ekklesián belső és külső tisztviselői még mind ekkoráig némi hideg idegenséggel viseltetének egymás iránt. A’ papok tanítók tisztársak közt, kik még néhány évvel előtt nyílt barátságban éltek és munkálkodtak együtt, napról napra nevedett rideg visszatartozkodás és bizalmatlanság. A’ mult évtizedben szokásban volt barátságos összejövetelek, látogatások feddhetetlen symposiumok, beszélgetések, ’s tanulságos vitatkozások ekkor már csaknem hallatlanok valának; kiki inkább hajlékába vonulva munkálkodott, sem hogy szomszéd tisztársát látogatta volna, egyet kettőt kivéve kiki elzárkozva magános körében vagy olvasgatott vagy gazdasági ’s hivatali dolgokban foglalatoskodott, de társaságos összejövétel ’s multság köztünk már ekkor igen gyéren esett. Illy bizodalmatlanságnak valódi okot némellyek magok se tudták, mások kimondani nem akarván magokba zárva tartották. Lehet, hogy itt tám öregedés, ott valami neheztlés, itt fen[n]hézás ott valami balvélemény szüntette meg az elébbi barátságos indulatot; de illy húzamos rideg idegenkedést még is másunnan kell származtatni. Legsomorúbb az, hogy a’ belső egyházi tisztviselők nem csak egymás közt, de már jó idő óta némelly Presbyteriumi tagok, úgynevezett igazgatók, ’s előkelők irányában is barátságatlan ’s feszült viszonyban állanak, hiányzik közöttök az a visszonos bizalom, némelly kivált az Elöljárók közt kívánatos, hogy mindenek ékesen és jó renddel legyenek közöttök; egyik nem bizik a másikban, egyik gyanakszik, gyanúsít, a másik tehát mind inkább idegenkedik. Már a Panslavismus szerencsétlen ügye sokat rontott a mi elébbi békes barátságunkon, mert az akkori gyanúsítások miatt már egyik idegenkedett a másiktól, volt egy kettő, ki a lelkészeket panslavismussal vádolta, voltak, kik nekünk ollykor méltó neheztlésre adtak okot: de a kiknek mi is szintén némi ellenes indulatra okot adhattunk. Következett ama nevezetes pesti generalis convent, hogy a papi és világi rend egyenesen és nyilvánosan kijelentette, egy más iránti hideg bizodalmatlanságát mi ugyancsak nálunk is ártalmas gyümölcsét megtermette, míg a világi rend túlnyomó hatalmát miveltségét nyilvánítani, az alatt az egyházi ügyefogyott környülállásaiban kezde elvonulni. A’ protest.[áns] egyh.[ázi] és isk.[olai] lapnak néhány majd félve értett, majd túlmagyarázott cikkei némelly uraknál csaknem végkép[p] elfojtották a népnevelő rend iránt volt tiszteletet és szeretetet, ’s ezt nálunk is kelle megérezni, midőn valaki mondá: mi fizetjük, mi tartjuk a’ papot és rectort. Ez gyöngédtelenség, melly érző szívet eltaszit magától. Volt Kaplánaink, jelesen Novák, Zsatkovits, Homolya alacson[y] fondorkodásai és alattomos ócsárlása majd papi, majd tanítói munkálkodásoknak azok előtt, kik ezeket méltánylani nem képesek; de a hamis leereszkedőknek azonnal hitelt adtak, öldöklői valának az elébbi bizodalmas viszonynak; továbbá azok részéről, kik többször hidegséget, sőt ros[s]z akaratot is elárúltak, mégis némi respect és tisztelkedés igénylése, magunk részéről, kik közt olly barátságatlan szellem létezett, nem a legjobb példalózás, okozták, hogy mind ekkorig

1844

egymáshoz barátilag nem simulunk. Mindazáltal hivatali körünkben olly jó renddel, olly egyetértőleg működünk, mint ha a legszebb harmonia uralkodott volna köztünk. Adná az ég, hogy nem csak mi, de egész magyar honi Protestansok tudnók megérteni egymást.

Védegyesület, melly országszerte köröztetett. Aláírási iv az országos védegyesületre.

Túlsó lapon irottak ezennel 1850^{ik} évi octob. 1. napjáig magokat az országos védegyesület tagjaivá sorozzák, kötelezvén magukat becsület szavuknak az alapszabályok értelmében lekötésével, hogy csak honi mesteremberek által dolgoztatnak 's általában minőségei tekintet nélkül semmi nemü iparműczikbül, mellyből lakvidékökön belföldi kapható vagy megszerezhető, külföldit tudva nem vesznek, nem csináltatnak, nem viselnek, 's gyermekeik, gyámoltjaik 's cselédjeik által nem viseltetnek.

Minden aláírónak szabadságában áll magát többre azaz arra is kötelezni, hogyha valamelly iparműczikből belföldit nem kaphatna is külföldit még sem viselend, sem vásárland, valamint más részről szabadságában áll magát kevesebbre is kötelezni, azaz kivételeket tenni, mellyekre nézve belföldi iparműczikre szoritkozni magát nem kötelezi.

Aki többre kötelezi magát, ne terheltessék nevéhez a ' „különös kikötések rovatába e' szavakat jegyezni „semmi külföldi iparműczikket nem veszen” aki pedig akar ezen, akar a fentebbi lágyabb kötelezés alúl kivételeket kíván tenni, azokat szintűgy aláírásához „a különös kikötések” rovatába iktatandja.

Azonban ezen Egyesületnek a honi müipar védlete lévén csak czéljában tudományos és szépműveszeti tárgyak tilalmára nem terjeszkedik, sőt szorosan a müipar körében is gyógyszeréken kívül, még azon szerek és áruk tilalmazása sem czéloztatik, mellyek a mezőgazdaság 's müipar emelésének 's okszerübbé tételének segéd eszközei lévén, külföldről vételüket nemcsak a hont elszegényitő improductivus kiadások közzé nem sorozható, sőt inkább productiv 's gyümölcsözö kiadások lévén, ép[p]en az Egyesület czélja 's érdekében kívánatosak.

Ha tehát valaki csak illy nemü tárgyakat kívanna kötelezettsége alúl kivenni, azok iránt semmi különös kikötést nem szükség tennie; mert azok már az alapszabályok által ki lévén véve az egylet tilalmazó czélja alá ép[p] úgy, valamint a Kereskedökre 's iparüzökre nézve kereskedésük 's müiparuk üzlete sem tartoznak.

Az aláíróknak már birtokukban lévő külföldi kelmekre a kötelezés ki nem terjed.

Minden aláíró köteles aláírása alkalmával az egyesület Költségeinek fedezésére az aláírást gyűjtő kezébe felavatási díjt fizetni,

452. oldal

[1844]

mellynek leg kevesebbje 20 p. xr. rendes maximuma pedig 10 pf. De tetszés szerint nagyobb adakozás is köszönettel fogadtatik. Az aláírt 's kifizetett díjt minden aláíró neve mellé az e' végre kijelölt rovatba feljegyzendi. Ezen egyszer mindenkorra fizetendő díjon kívül az egyesület tagjaitól semmi nemü fizetés semmi szin alatt nem követeltethetik.

Az Egyesület minden tag buzgóságától megvárja, hogy kivált az első év leforgása alatt legalabb egy tagtársat szerzend, 's kedvesen veendi, ha tagok lakásuk ajtajára azt „hogy országos védegyleti tagok” kifüggesztendik. Költ az országos védegyelet igazgató választmánya üléséből Posonyban Octob 18. 1844.

Gróf Battyány Kázmér

a m. védegy. Elnöke.

Tót Lőrintz jegyző.

Homolya István segéd elmenetele. Igen, ő elment anélkül, hogy tolunk és az Ekklesiától búcsút vett volna. Homolya István, Venczel egy halavány, gyenge testi alkotású, fiatal, komoly ember, külső magaviselete[ben] 's járásában inkább tisztos öreg, nem kezdő segéd, de inkább

már sok érdemekkel diszló papként, nem annyira tanulni, 's engedelmeskedni mint tanítani és igazgatni akaró, még nem rég a Lőcsei iskola növendéke a Panslavismus elveit 's irányát olly szerencsésen fölfogá, hogy néhány év múlva vállalhatik belőle minden Panslavok panslavja, ezek dicsőségeért mindeneket szivesörömet teendő, ha csak tudománya 's tehetsége volna. Ő jöve hozzánk mindenestül mije volt, már próba előtt olly bizodalommal, hogy az Ekklesia megtartandja, amint hogy meg is tartotta. Egy ideig nyugott szívvvel 's készséggel tevő itt kötelességeit, de csakhamar gáncsolni kezdé házaknál és társaságokban a városi 's egyházi némelly szokásokat 's hijányokat, és szerénytelenül avatkozik azokba is, mikbe egy segédnek semmi köze, naponként szorgalmatosan látogatá a betegeket, mert gyenge, fájós szemei miatt otthon nem olvashatott; de ezen betegek közüli dajkálkodás ürügye alatt nem gyéren hintegeté az ocsárlás magvait is mutogatván a' népnek, mikép[p] a lelkészek a ros[s]z szokásokat nem feddik nem ostromolják. És miután egyszer kétszer az irás nélkül elmondott predikációja dicseretet aratott volna, elhité magával, hogy neki vasárnaponként ha többször nem, legalabb annyit, mint a rendes lelkésznek illene predikálni, nem pedig csak holmi mellékes apró functiokra használtatnia. Így káplánkodott ő nálunk sokféle képzelgés közt, mig végre December hó 19^{én} a tánczteremből, hol egy dilletant társulat egy szindarabban próbáját tartotta, ahol ő is hivatlanul megjelent, a többi hivatlan vendégekkel együtt nyilvánosan kiutasított. Ezen megszegyenítést a mi Kaplánunk nagyon szívére vevé, vagy tám legjobb alkalomúl használnván legközelebbi vasárnap beadta a presbyterium eleibe hivataláról lemondását, és leköszönése – egy két tag ellenzésével, általánosán el is fogadtatott, az idehozatali költség pedig neki elengedett. Ő azonban a' ros[s]z idő és bekövetkezett innepek miatt még egy hétig itt mulatott, anélkül hogy fungált,⁵⁷⁸ vagy csak búcsupredikációt mondott volna. Az alatt néhány Presby-

453. oldal

1844

terek összeszólalkozván elhatározták őt mindenkép[p] itt tartoztatni és ha lehet megtartani, a Felügyelőt arra birták, hogy Conventet tartson újra, ki a lelkészek bele nem egyezése ellenére is hirdetett conventet ezen már egyszer eldöntött tárgyban. Azon közben Homolya bizonyítványt kért a' Lelkészektől másnap elmenendő, melly ekép adatott ki „T. Homolya István urat, ki a Nyíregyh. ev. ag. Szentegyháznál segédpapi hivatalt kilencz hónapig hiven és közmegelégedésre viselt, de testi, főleg mellbeli gyenge alkotása miatt ezen hivataláról leköszönt, 's jöllehet őt továbbra is szivesen megtartotta volna, mégis búcsút vett, ezennel, a fen[n]tisztelt Egyház mindeneknek, kik további szerencsáját némikép[p] elő mozdíthatják, jó lelkiismerettel ajánlja.” Illy bizonyítvánnyal ellátva minden illő búcsuvétel nélkül másnap eltakarodott az úgy nevezett Bundi vendéglő atyjafijához, ott amint jóakaróji közt alattomban eleve kivolt csinálva, a convent eredményét elvárando. De sokkal nevezetesebb és főleg a Lelkészekre emlékezetes a Convent, mellyben a volt Kaplannak egy jó akarója - nem gondolva az ő visszahívásával – egyenesen, keményen és igen is szerénytelenül megtámadta a Lelkészeket, állitván hogy a Káplán miattok itt már ki nem állhatta; és hogy ő annak predikációit sokkal inkább hal[l]gatta, mint a lelkészekét, mert amaz jól készült, irás nélkül predikált, ezek ellenben nem készülnek, a hogy kellene, a predikációt csak olvassák; hogy neki joga van így vádolni a papokat, mert ő is fizeti őket. Ezen és több ef[f]éle nagy haraggal kiejtett vádak által a papok sértve érezvén magokat ki mondták, hogy a predikációhoz mikép[p] készülés dolgának megítélése nem a helybeli, de esperességi gyűlés eleibe tartozván arra hivatkoznak, és hogy készebbek a Conventet odahagyni, mint ef[f]éle méltatlan sértegetéseket hal[l]gatni. De a nagy lárma és tüzeskedés közt szavuk elhangzott. Akkor egy más jóakarója a Káplannak azzal vádolta a lelkészeket, hogy ők nagyon terhelték őt, a sok temetési predikálással és

⁵⁷⁸ működött, szolgálatot teljesített

temetésre küldözéssel, azért tovább el nem viselhette; egy valaki ismét egész panegyricust⁵⁷⁹ tartott az elköltözött Káplán felett, magasztalá az ő betegek iránti szivességét, az ő lélekre szivre ható predikálását, mellyet hal[!]gatva elfelejtette az ember az evést és szomjat, ő vólt, így folytatá a szónok, ő volt mintegy men[n]yeileg ide küldött Timotheus, ki a' köztünk uralkodó bünöket olly elevenen, olly lelkesen tudta rajzolni előnkbe. Ennyi magasztalásokat egy részről és ennyi szivtelen sértegetéseket a lelkészek többé el nem tűrhétvén a Conventból kiléptek. A' Presbyterium ugyanazon felhevült tagjai még soká lármáztak, de nem a kaplánt visszahívni, csak a' papokon bosszújokat kitölteni igyekezvén. Ezeknek okát nem kell keresni sem a presbyteriumban átalján, bár ekkor annak egy tagja sem szólalt fel a lelkészek mellett; sem ezeknek, mint hamislelküleg mondatott, predikálási készületlenségében, hanem egyedül személyes gyűlölség

454. oldal

[1844]

és bosszúban, melly ekkor tört ki teljes mértékben. Mindjárt következő gyűlésben ismét ugyan attól hozattak fel új részint koholt, részint csekély panaszok a papok ellen, ezeknek gyanusítása[ra] 's lealacson[y]itására.

Eperjesi Collegiumtól Ekklesiánkhoz intézett Levél.⁵⁸⁰ Tekintetes és Nagytiszteletű Egyházi Gyűlés! Iskolai Tápintézetünk részére a' túl a' Tiszai részeken segélyt gyűjtő küldöttünk szájából mély megilletődéssel kelle hallanunk, hogy nem önző, de a' nevelés Honi nagyügyében hitsorsosainkhoz testvéri segedelemért emelkedő folyamodhatásunk, Nyiregyház városa kebelében ezen Ns Egyház Ts és N[agy]tiszteletű Előljárósága által eltiltatott. Hitfelekezetünk legerősebb, sőt egyetlen összforrasztó láncz szeme a hitsorsos felebaráti szeretet! Gyengit[t]essék ez – és dűlni fognak erőink – elvész a' protestantismus typusa 's felekezetünk mint csorda, melegítő egység nélkül bolyongani kezdend – még majdan ön magában feloszland 's a' késő jövendő nem fog róla elleneink dicsőségére tudni többet honunkban, mint azt, hogy: vala és nints többé! – Nem, nem – ezt nem szabad a jelen kibékülő és szeretet korának csiráznia, 's százszorosan nem a kornak legszentebb kegyelettel táplált kedvence a nevelés ügyében! Nem a pusztá jog 's kötelesség ridegségei szaván kívánunk hát mi a tettes és N[agy]tiszteletű Egyházi gyűlés előtt föllépni, mert mint érintők, a protestantismus kötelékének ridegségnek lenni nem szabad, és ha bár csak ez lengne is át lelkületét, akkor is megkívánja vala a' hitsorsosság, hogy a jog másnak alacson[y]itása nélkül alkalmaztassék; meg – hogy egynek joga által, másnak gyakorlati tere 's szintoly joga önhatalommal ne csonkittassék és csak kölcsönös hivatalos értesítés útján fejlődjön ki, már maga a ridegség is. Mellőzve azonban a Protestantismusnak e' halál mezejét, testvéri kérelemmel járulunk mi a Tettes és Ntiszt. Egyházi gyűléshez a' végett, hogy a hozzánk hozott tilalmat ha azt a Ns Egyház önmagáénak lenni elismerhetné visszavenni, 's egész honi hitsorsosainkkal közös Tápintézetünket, eddig olly buzgón nyújtott, mint általunk a Nevelés nagy ügyében hálával elismert, testvéri felsegélgetéseire jövöben mindenkor méltatni sziveskedjék, hiszen e' segedelmekből, nem Egyházunk nem Tanodánk, nem oktatóink, de a honnak azon szegény ifjai részesülnek, kiket mi – bátran kiallunk e' részben a versenytérre – önáldozatunkkal is lelkes, hiv, hasznos magyar polgárokká, dicsőségére felekezetünknek olly annyira buzgólkodunk napról napra jobb sikerrel nevelni!

Hisszük Tek. és Ntiszt. Egyházi Gyűlés! hogy mind ezek után, tán emlitenünk sem kell azon költsönösségi okokat, mi szerint mi is a Ns Egyháznak segédtanítói szükségét a kitelhető legjobb ifjakkal igyekszünk kebelünkéből pótolni és Tápintézetünkbe önfiaikat is befogadni 's gyámolítani mint mindezeket ez idei tetteink is tanúsítják; nem végtére azt sem, miszerint alaptalannak tartjuk azon hirt, mintha Tápintézetüntől azért tagadtnék meg a segedelem,

⁵⁷⁹ emelkedett hangvétellű ünnepi beszéd

⁵⁸⁰ utólag a margóra írva: Frumentatio dolgában

mivel Nyiregyházán népoktatókat képző intézet állandó fel, és ennek gyámolítására szánta volna a Ns Egyház intézetünknek eddig nyújtott segedelmeit; mert hiszen ezen Intézet még fen[n] sem áll, de azután sem lesz soha senki sem képes elhítenni

455. oldal

1844

velünk azt, hogy korunk egyik virágzóbb vagyónú Egyházi Közönsége azért tett volna le áldozatot a' haza oltárára, hogy azt ugyanattól, ott, hol nagyobb a szükség, megvonja. Ö főkép[p] – melly helyzetében – legyen azért Istennek hála! amazon felül egyszersmind erre is képesebb sok másoknál és mellynek egyes tagjainál hitsorsú Intézeteink iranti eddigi buzgóságunkat csökkentnek nem hihetjük. Erős protestans hittől nézvén hát kedvező határozatuk 's e' felett hitsorsosi bizodalommal kikért tudósító válaszuk eleibe különböztetett tisztelettel maradunk Eperjesen az 1844 év Decemb. hava 27^{ik} napján tartott iskolai Gyűlésünkből a Tek. és Nagytiszt Egyházi Gyűlésnek alázatos szolgái

Pulszky Ferencz, Joob Vendel Felügyelők

Bár ezen urakkal, mint írják, soha senki sem lesz képes azt elhítenni, hogy egyházi Közönségünk a Frumentatiói áldozatot az Eperjesi Iskolától megvonná; még is csakugyan tettleg megvonta. Mert midőn ama Néptanítói Seminariumra készíté az ajánlatot és évenként fiz[e]t[en]dő 300 pf. felül még 30 köből gabonát is kegyesen felajánlott; már akkor határozatott, miszerint ezentúl nem az eperjesi diák, de maga az Ekklesia úgymint amelly jövőben nem Eperjesről, de a Seminariumból fog praeceptorokat kapni a' helybeli szállásokon ezen gabona mennyiség behajtása tekintetéből fog frumentáltatni. Következő évben az eperjesi diáknak, bár Békésből már későcskén jött vissza, a gabona gyűjtés, melly már különben is Egyházunk részéről be volt végezve, egyenesen felmondattott, ide nem értve a pénzbeli gyűjtéléket a városban, melly mindenkorra meg van engedve. Ennek következtében tisztelték meg Egyházunkat az alúírtak ezen levéllel. De ezen levélre is Ekklesiánk – mivel már kezdé átlátni, hogy sok ajánlások és adakozások miatt könnyen bebonyolódhatik; azt határozá válaszul megíratni, hogy a' fentebb irt célra ő maga kívánja elébb tartani a gabona gyűjteményezést, aztán nem ellenzi, ha az Eperjesi tanuló is, de maga szekerén bejárandja a szállási gazdákat, illy feltétel alatt őt a frumentatióban nem fogja akadályoztatni. Illy követelés egy részről, másrészt pedig Ekklesiánk lekötelezettsége mi fordulatot veend, az idő fogja mutatni.

A Protest. Lelkészek és Oktatók állapota Magyar honban. Korunk szelleme vallásos bensőséget nélkülöz, mert a' vallás nem tekintheti a' korszellemmel együtt célnek, mi csak eszköz. S azért látjuk, hogy valódi vallásosság ritkán találkozik hazánkban. Korunk lényegesen anyagi irányú oka az általános vallástalanságnak; de mindinkább elharapózásának hazánkban, még különös okai is vannak. Ide tartozik a Protestansoknál a' Papság megvetett állapota. Mi gögtelten nézzük le azt, ki a' legszentebb érzelmek ápolója és hangoztatója, legalább annak kellene lennie, 's hogy – fájdalom! – nem mindig az, általában és kivétel nélkül nem neki lehet vétkül róni. A' leghitványabb félmivelt félvállról tekint a' papra, jóakaró tanácsaival, oktatásaival hogyha elő mer állani,

456. oldal

[1844]

azonnal ledörgik, társaságban alig tűrik. Valóban becsületet, tiszteletet nem sokat várhat a' protest. pap. 'S anyagi állapota melly nyomasztó és aggodalomteljes. Életének legszükségesebb kellékeit alig tudván kielégíteni, élete fen[n]tartásáért kell küzdeni, szellemi mivelődését csak nem egészen elhanyagolni kénytelen, mert meg nem szerezheti a' szükséges eszközöket, 's ha erejét kötelességei teljesítésében és súlyos küzdelmeiben fölemésztette; ha vállait a tehet[et]len aggság nyomja: akkor vagy terhére és kárára a közönségnek, hivatalát véglegelhetéig

rosszúl folytatnia kell, vagy legalább inségben tengenie, 's tán éhen halnia; nem kap nyugpénzt, habár 50-60 évig szolgált volna is. 'S halála után mit csinál elhagyott családja? Kóldúl. – Nem hiszitek? Nézzetek kicsit körül, 's meg fogjátok vallani, hogy nem nagyítok, jóllehet egyes kivételek lehetnek és vannak is. Illy sors várakozván a' protestans papokra, csudálkozhatunk e', hogy olly kevés ifju, ki magában tehetséget érez, magát e' hivatalra szánja? Ne hivatkozzatok arra, hogy papi hivatalra bizonyos belső hivatás szükséges, az pedig nem néz nyomorra, inségre. Nem tudjuk e', hogy az apostolok ideje lejárt, 's a protest. pap is kíván, ha anyagi jólétet nem is, legalabb becsültetést és elismerést, a' protest. pap sem akarja lelkét élve eltemetni. Csak ki máshol nem reményli nyomorult életét eltengetni, tobbnyire csak az lesz jelöltté; mert annyira jutott a' dolog, miszerint bizonyos kétségbeesés kívántatik arra, hogy valaki magának e' hivatalt szemelje ki, mellyet nyilván már a' legnyomorultabbnak és leggyalázatosbnak kiáltnak ki. 'S mégis kivanunk részökről szellemet, kivanunk haladást és műveltséget, nem emlékezve arra, hogy semmiből csak nagysemmi lehet. A' papnak becsültetése nem világi hatalma, mellyel az állam' hatalmán felül van, mert a' papság nézetem szerint soha sem képezhet államban független államot – mondom, a papnak becsültetése, ki a' vallásnak szolgálja, összefügg a' vallás becsültetésével, úgy hogy alig lehet megmondani, mellyik itt az ok, 's mellyik az okozat, jóllehet a' pap nem teszi a' vallást. A' hol és mikor a' pap tiszteltetett nem földi javakkal elhalmoztatott, mi gyakran a magát vétkesnek érző lelkiismeret furdalásairól tanúsít ott és akkor vallásosság is uralkodott; 's tán megfordítva is, hol vallással nem törődtek, a' papot is gúnyolák.

Nevelési rendszerünket nem kell e' nyilván a' vallástalanság előmozdítójául tekinteni? Igaz vallásosság csak az ös[s]zhangzásilag mivel emberben lehet; kinek értelme túlnyomólag van kiképezve, de keble üres, az nem érez Istent, az ment minden erénytől, ha jót tesz, nyervágy és önzésből teszi, ha nem vétkezik, büntetés félelme miatt nem teszi. 'S iskoláink mit esztergályoznak ki? A' protestans, főleg ag.[ostai] v[allás]tételt követők tudományos iskolái a' legkeserűbb szegénységgel küzdenek, az oktatók nyomorult állapotuknál fogva a' tanítványok szeszélyeitől függvék, a legkülönbfélebb kinok áldozatai, mert főleg tehetős tanítványaik szorgalma nem veszi le vállokról terhöknek felét. A' Catholicusok tudományos iskolái, újjá még nem születtek, 's az oktatók részben szintén szegényül vannak ellátva. Szóval hazánk tudományos iskolái nem képeznek nagy csodákat, minek oka részint azoknak szegénységében és helytelen elrendezésében, részint a tanuló ifjúság, 's főleg a nemes születésű ifjúság közt elterjedt rakonczátlan és rest szellemében

457. oldal

1844

áll. A' ki azért járja az iskolát, hogy ismeretei egykor neki kenyeret adjanak, csak azon tudományokat forgatja, mellyektől közvetlenül hasznot és kenyeret vár, 's mindent, mi felfogása szerint azt nem látszik neki egykor adni, elutasit magától: „minek az nekem?” Kijövendő életét már atyjától öröklendő vagyonából biztositva hiszi, keveset törődik a tudománnyal, mindenféle kicsapongásban 's a mindinkább elterjedő kártyázásban több élvezet talál, miért legyen hát „könyvféreg” Boszantani a Professort, zaklatni a' helységet, mellyben lakik, előtte szintén igen mulatságos dolgok és figyelmét el nem kerülük. Így lép bizonyára nem felette sokat tanulva, az életbe, ott bizonyos külmázt nyer, bókot tanul csapni és perorálni,⁵⁸¹ 's megvan az egész miveltség. Az ilyen félmivelt = barbár; előtte semmi sem szent, semmi sem tiszteletreméltó; ő túltészi magát illy apróságokon. Hogy lehessen benne vallásos bensőség? Nem tudjuk e', hogy a' félmivelt leggögösebb, magát legbölcsebbnek, legtanultabbnak tartván? 'S igaz ezen állítás, tanúsítja tudományos életünk meddősége, és az általános részvétlenség, mellyel iránta viseltetünk, 's melly az egyetlen egy tudományos közlönyt, miután néhány évig nagy

⁵⁸¹ szónokolni, beszédet mondani

áldozatokkal tengett, a' „tudománytárt” is sirba döntötte, 's tanúsítja miveltségünk fonák és egy oldalúsága. Az előtt az ügyvédi pályára készülő legalabb latinul tanult, most azt sem tanulják már, midőn egyéb nyelvekkel sem igen bibelődnek, mintha a magyar nyelv mellyen azonban szintén nem igen török fejüket, hanem miként anyjok emlőiből szívták, úgy beszélnek – már az egész tudományosságot és miveltséget kimeritené! Akarjuk és ohajtjuk, hogy minden ember, ki hazánk legét szívja, nemzeti nyelvünket első és főnyelvnek tekintse; de azt is szeretnők, pedig épen nemzetiségünk érdekében, hogy minden, ki miveltséget igényel, okvetlenül a régi nyelvet is tudja, különben nints alapja tudományosságának. Az idegen nyelvek tanulásával nem szükség, hogy valaki nemzeti szellemét levetköztesse, sőt kell, hogy minden mivelt és tudós a' magyar szellemet szent ereklye gyanánt őrizze, mert ez a' Sz.lélek, melly nélkül megszününk élő emberek lenni, csak pengő csengő erczczé válván. Azonban a' nyelvek megtanulásával sem hisszük a dolgot kimerit[t]ettnek, hanem a miveltséget igénylő tanulja meg mind azon tanulmányokat és ismereteket mellyek a való miveltséget teszik. Akkor lesz majd nagyobb vallásosság is, mert a valódi mivelt és tudós érzi annak szükségét, mivel elbizott gög távol van tőle. A' nép egészen elbutult és elhanyagolt, vallásossága, ha van, leginkább babonából áll. Ezen fontos cikk eléggé rajzolja a' M.[agyar] O.[rszági] Protestansok szellemét, sok vonalokat lehet innét az egyes ev. Egyházakra és így a' miénkre is átvinni. Mind a politikai világban úgy az egyháziban is jelenleg tüzes tollharcok, viták, sok söt mindenféle hasznos és haszontalan dolgokért. Bárcsak tudnék már ennyi szellemi küzdelmek után, mi győzött? hol legyen az igaz, jó és maradandó végzés? vajha az ezerféle felhozott ügyekből csak legalabb egyben közelednénk a' célhoz. De hát így a viták és sokféle felüditett eszmék özönében végkép[p] elmerül az olvasó és elmél-⁵⁸²

458. oldal

1845

kedő, a' nélkül, hogy az új rendszer vagy nevelés, nyelv vagy cultus, gyűlések és elnökség, egyházi Canonok és unio, közpénztár, seminarium 's tudja Isten még minek ügyében valami kilátás nyílnék előtte. De egy fő és fontos ügy felett már, fájdalom! pálczát tört az

1845^{dik} év.

Uniói jóslat. Már négy év folyt le azóta, midőn a' Magyar honi kétféle protestansok egyesülését Gr. Zay Károly úr nyilvános hírlapok útján hő kebellet indítványozta olly biztos reményben, hogy mi a mult évszázadban tett több izbeli kísérletek után is eddigelé nem sikerült az a' 19^{ik} évszázad másik felében, mint e' nagyszerű üdvös munkának kedvező időszakban, szerencsésen létesíthető leend. Ha ez indítvány valamelly közrendű és tekintélytelen irótól származott, ráügyelet és nyomadék nélkül hangzott volna kiáltó szóként a' pusztában. De mivel az magyar mágnástól és az öszves négy ágost. egyházkerület főfelügyelőjétől eredett, mohón kaptott fel, zajos vis[s]zhangokat idézett elő, számos párthivet talált, főleg a' fiatal nemzedeknél, mellyről mondja Wieland „dem Unerfahren' däncht das Leben ein System und jede Tugend leicht”⁵⁸³ – sőt az unio eszméje rögtön hazaszerte divateszmévé 's korszerű teendővé alakult. Igen: mert édes gondolat, hazánkban a' sok megszakadás között a' vallásiakat is egy harmoniába

⁵⁸² Jelzés nélkül a lap oldalára utólag beírva: Nevezetességek közzé tartozik a következő: Sulyan Ádám volt városi főjegyző által, Kassán tót nyelven közre bocsátott röpirat November hóban 1844 Ennek tartalma: „Utmutatás és mód, miszerint Nyíregyháza városa 20 évek lefolyása alatt képes lenne roppant adósságait le törleszteni úgy hogy azontúl, a város dus jovedelmeiből, nem csak az adót hanem a lelkészek, hivatalnokok és tanítók díjjait is, nem a köznép fizetné, de a város penztára fedezné!! Figyelemre méltó eszme. Feljegyezte: Nagy Sámuel tanító

⁵⁸³ „a tapasztalatlan” az életet egy rendszernek és minden fiatal könnyűnek gondolja

összeolvadva és a' nemzetek nemcsak nyelvnel, hanem vallásnál fogva is egygyé szilárdítva látni.

Mindjárt az indítványozás évében az Unio tárgya lön Pesten az egyetemes ág. Conventnek, mellytől elfogadotva fényes küldöttség által az ép[p]en összegyűlt egyik helvet egyházkerületnek ajánlatot, melly azt hasonlóan elfogadta. Örülének pedig a' hivek is, hogy látták színről színre, vagy körében hallották a' czifra kölcsönös tisztelgéseket 's a' szép hálálkodási szónoklatokat. „'S vajjon nem találtatott e' senki is, ki az indítvány ellen nyilatkozott vagy az unióval kínáltatást megköszönte volna?” Sőt elegen; és bizton mernök állítani, a főnökök az idősebbek és a' higgadt eszűek mindnyájan! De kérlek az Istenért! Ki bátorzkodott volna ellenszegülni illy divat-eszmének, mellynek reménylendő valóságához a hazának szebb felvirágzása és boldogíttatása van társítva. Ki nyilváníthatta véleményét az Unio ellen a' nélkül, hogy szükkeblü, felekezetes vakbuzgó, miveletlen, ros[s]z hazafi, tespedés barát s. a t. czimmel nem bélyegeztetett volna? Tehát kénytelen kellett is, ki szívből, ki szívből mind a két fél vitte hordotta a' megpendített újdonságot kerületi innét esperesi gyűlésbe, innét egyes ekklesiákba, tárgyalván, helyeslén és a' jegyző könyvekbe áradozó szónoklati új styllal iktatván. Így vagyunk pedig e' grófi indítvánnyal maiglan is. Gyűlés színén együl egyig neki hódolunk, magán körökben vagy elpártolunk vagy legalabb kételkedünk. Nyelvünkön pergetjük, in petto⁵⁸⁴ kárhoztatjuk, másoknak ajánljuk, magunk iránta közönyösek vagyunk. A' szép ideálok világában élő pesti urak hévvel vitatják, a részeken lakók és a prosaicus⁵⁸⁵ valóságos életben állók viszont meggyőzhetlen akadályok-⁵⁸⁶

459. oldal

1845

ról panaszkodnak, vagy ők is akarást tettetnek. Divat szerűeknek kívánván láttatni mindjáján az unio párthiveinek álarczát viseljük; de komolyan kevesen akarjuk. Így csaljuk egymást és csalatunk; a' kártyaszinnel senki sem akarván kijön[n]i. Azért úgy hiszem itten sok másnak véleményét is irom le, kik keblökbe fojtják az únioi kétkedést; de az egyházi lapban eszméiket nem nyilváníthatnak. Előre bocsátja pedig ezek írója azon őszinte vallomását hogy ő az unionak elvben nem ellensége.

Az, amit minden indítványozás, zajütés, izgás-mozgás után eredménykép[p]en felmutathatunk, meg eddigelé nem több mint a Prot. egyh. és Iskol. Lapnak megszületése, és egy vegyes választmányi Javaslat a' magyarországi kétprot. Felekezet egyesítése modjáról és „eszközairól.” A lapot olly czél hozta létre, hogy az előkészitse a kedélyeket az úniora 's ennek kivivásához organumul szolgáljon. Ámde üsse fel az olvasó a' letesített lapot, 's meglátandja, hogy annak hasábain az egyházi állomány, rendezkedés, kormányzásmód, zsinattartás és hibák felfödözése a' főtárgyalat: egyházakban történt napi és helyi újdonságok csak gyeren közöltetnek, iskolák körül történtek még gyérebben; únioról szólók pedig leggyérebben.

Tudatott ugyan e' lap velünk már nehány únioi példát is p.[éldának] o.[káért] Gyónott⁵⁸⁷ és Temesvárrott;⁵⁸⁸ de fájdalom! nem értesített buzgásról, hogy vegyes protestans házasok és azon egy helységben létező ág. és helv. elemi iskolák egyesülni sietnének. Ellenben fájdalom! értesített a' felől, hogy Tolnában a Gyönki helvét és a' közellévő lőrinzi⁵⁸⁹ agost., úgy a' Losonczon ugyanazon helyben találtató két protest. gymnasiumnak megkisértett egyesítése

⁵⁸⁴ in pectore = szívünkben

⁵⁸⁵ hétköznapi

⁵⁸⁶ utólag a margóra írva ceruzával: „Hát a krónikást nem ragadta-e magával a »divateszme«. Lásd a 369. lapon a lelkes szép szavakat.”

⁵⁸⁷ település Pest megyében

⁵⁸⁸ Temesvár/ Timișoara, Románia

⁵⁸⁹ Sárszentlőrincen a betelepülések következtében a 18. század elején jött létre az evangélikus gyülekezet, amelynek temploma és 1806-ban létesült iskolája is volt, ahova az Alföldről is érkeztek tanulók.

nem sikerül, pedig családokban és iskolákban szükség előbb és lehet is könnyebben egyesülni, mint egyházakban; sőt az unioinak létrejövését általjában és multhatlanul családokban és iskolákban szükség elő készíteni. A' lap tartós életéhez sincs biztos kilátás. A' választmány dolgozata, kelve Pesten Jun. 7 1843. id. Schedius Lajos,⁵⁹⁰ Fay András,⁵⁹¹ Polgár Mihály,⁵⁹² Székacs József⁵⁹³ nevek aláírásával, meg kell vallani, jeles diplomatai mű; és ha előítéleteket az elmékből kiirtani 's unioi tervet valósítani szintolly könnyü volna, mint írásban fogalmazni, akkor ez ügy barát méltán tapsolhatnának. A' Javaslat kézirati másolatokban köröztetni rendeltetett mind a nyolcz Protest. Superintendetiákban minden egyes gyülekezettel, megrostálás, vélemény adás, hozzászólás és őszinte nyilatkozás végett. De olvastuk az egyh. [ázi] lapban panaszkép[p]en, hogy e' mű a' helvét Egyházakban nem köröztetett olly buzgón és pontosan, mint ezt az agostaiak tették, mi több, sok helv. Egyház vidéken felőle mitsem tudnak. Valljon mit jelent ez uraim? ebből ex ungue leonem,⁵⁹⁴ méltán azt következtethetjük, hogy a' helvét fél az uniot komolyan nem akarja, legalabb nem olly szivesen mint az agostai. Ugyanis az a' helvét fél a' megkerestetett, nem pedig megkereső; a mindenkép[p]en erősebbik, egyszersmind saját tulnyomóságának beltudatában a másokhoz csatlakozásnak szükségét nem érzi, minélfogva megvetőleg

460. oldal

[1845]

néz az erőtlenebb félre, mellyet egyébként is, mint a' romai és helvét közt középen tartót, simulásra, engedésre hajlandót, 's úgyszólván mint fél-papistát, nem becsül igazán; kikre nézve a' velök egyesülést úr-kegyül akarja tekinteni, sőt az Agostaiakat ő nem is tartja valódi protestans rokoninak; és agost. hitestárssal házaskodván jogát a' részére eső gyermekekhez (agostaiak közepett bár) el nem engedi. Igy p. o. a Javaslatban említettik az ágostaiakról többi közt, hagynánk el Keresztségnél az exorcismust,⁵⁹⁵ holott ez az agostaiaknál sehol sem gyakoroltatik 's csak a romai katolikusoknál ritus. A' helvét féltől nem is reménylhető, hogy valamit az agostaiak szokásaiból felvegyen, vagy a magáéiból elhagyjon, még a' Zsoltár éneklést és az asztalt és fejfákat sem, valamint nem a' september és october havakban eső czélszerűtlen szünnapokat; sőt még a szép evangelicus nevezetet sem veszi fel, mint ennek tanúja az egyházi lap, melly a' javaslat által is ajánlott „Keresztény-Evangelikus” czim helyett kényszerült felvenni a' protestans czimet. Az egyesült porosz evangelikusok agendájában is az úr vacsorája előtti szónoklatban maig ott áll betukmálva a' felekezetes szagú ige: „Zeichen”⁵⁹⁶ Már pedig kölcsönös engedés nélkül unio létre nem jöhet. Továbbá hogyan lehetne egyesülni olly felekezettel, melly önmagával sinsen egyességben? Mert tudjuk, hogy helvét honfitársaink maig sincsenek egy középponti gyűlésben egyesülve, hanem négyféle szakadvák, szintannyiféle állományokkal, intézvényekkel, canonokkal, szokásokkal. Elég az, hogy a' helvét fél úgy látszik, mintha csak negative nem positive ohajtaná az uniót; 's magát csak szenvedőleg viseli ez egész ügyben, nem pedig tényezőleg is. A' dunántúli ág. és helv. egyházkerületek között 1835. Geresden alkotott szerződést is akik megszegik 's kikre az agost. gyűléseken panaszok hallattak: ugyan a' helvét felekezet. A' cs. k. prot. hittani intézet

⁵⁹⁰ Schedius Lajos vagy Ludwig Schedius (1768–1847) német–magyar filológus, az esztétika professzora, lapszerkesztő, térképszervező, dramaturg, pedagógiai szakíró, a Magyar Tudományos Akadémia tagja

⁵⁹¹ Péceli Fáy András (1786–1864) író, politikus, a magyar reformkor irodalmi és társadalmi mozgalmainak egyik legtevékenyebb alakja

⁵⁹² Polgár Mihály (1782–1854) református superintendens

⁵⁹³ Székács József (1809–1876) evangélikus superintendens, író, az MTA tagja

⁵⁹⁴ körméről (megismerni) az oroszánt – közmondás

⁵⁹⁵ ördögűzés

⁵⁹⁶ előjel, jelölés

Becsben, mint agostaiakkal közös kir. k. intézvényt a' helvét magyar nagyszámú ifjak közül alig látogatja évenként néhány.

Aki ezeket nem hiszi, vagy p[él]d.[ául] túlzott kormosan föstésnek állítja: kísértse meg közel érintkezésbe jön[n]i helvétekkel, 's meglesni maguk közötti szóbeszédekben, miként emlegetőznek az agostaiakról: majd tapasztalandja, hogy igazat szoltunk 's megfeleltünk angol mottónknak e' részben is, melly magyarul így hangzik: „úgy föss engem, amint vagyok.”

De lássuk most a' kínálkozó kereső és indítványozó félt magát, az agostait. Ezen fél, vagyis inkább ennek magyar ajkú mivel képviselősege, – talán gyöngeségének belérzete, vagy közellevő feloszlásának sejtelve miatt – könnyen enged, könnyen simúl, türelmes 's kész is egyesülni jó módjával; kivált ahol magyar ajkú és nyelvben máris egyesülve van a helvétekkel. De meg kell jegyeznünk, hogy 1, dolgunk van itt olly világi urakkal, kik a' magok közötti egyenetlenkedésen kívül egyházunk 's iskoláink ügyeivel többn[y]ire nem sokat gondolnak, hozzánk átjövökön kedvtelés helyett boszankodnak; mivel nem hisznek semmit, mivel nem gondolkoznak semmit, mivel nem olvasnak semmit: egyházi lapot éppen nem, ők politikában, varmegyei hivatalokban, paraszt gazdálkodásban stb. élnek, mint elemekben; következőleg nekik r.[ómai] katolicismus, protestantismus, unio, nem unio mindegy.

461. oldal

1845

2, Közünk van továbbá egyházakkal, az az közrendü magyar néptömeggel van itt dolgunk, melly a' miveltségnek igen alatt fokozatán áll, természeténél fogva a' hitvallásnak változtatásátul vagy elcserelésétől (mit rejteni gyanit az egyesülés alatt) irtózik, 's annak szükségét legfö[l]j]ebb olly helyeken érzi, hol az erősebb helvétekkel surlódasban lakik. De hol az agostai hivek tisztán maguk, vagy csak r.[ómai] katolikusokkal vegyest helvétektül távul laknak: ott ők, kiknek az öszves egészre vonatkozó általános nézeteik nincsenek, az unionak országszerte létesítendő szükséges létét nem érzik, hideg közönyösséggel veszik 's ha akarnák is, vallyon mikint mutathatnák azt ki? Mindaz által az Agostaiak, úgy látszik, szivesebben viszik az unio ügyét, mint a helvétek, csakhogy másfelől viszont némelly törekvéseik ellenkezőre irányoztatvák, midön p. o. lelkészeik ép[p]en most terjesztik maguk között a luther-öltönyt; a' fehér ing hagyogatása helyett meg más felekezetes hibába esnek; itt ott felébresztik a puseysmus⁵⁹⁷ zamatu ó cultusokat; és a Pesten felállítandó közös protest.[áns] Főiskolára aligha nem részvétlenséggel adakoznak. Azután:

3, Nem csak magyar, hanem német és tót ajkú egyházakkal is vagyunk közünk pedig legnagyobb részint illyenekkel. Ezeknél még több az elválasztó fal és puseysmus,⁵⁹⁸ mellyekhez a' hivek halálig ragaszkodnak; jobbára tisztán vegyületlen is laknak; az uniót nem ohajtják; annak szükségét nem érzik, következőleg az Egyesülés munkáját még inkább nehezítik. Pesten tót evang. templom most terveztetik. E' sok ajkúságot pedig nem centralisálja az egyetemes középponti gyűlés is, mellyet az agostaiak helvét honfitársaik fölött dicsekesznek. Mert

4, Ezen egyetemes gyűlés a centralisálásnak csak vékony árnyéka 's máig sincs jól rendszerezve, köre meghatározva, hatósága általján elismérve; egyébként is tót és német szellem lévén benne a túlnyomó; minthogy a' kisebb számot, de az egyetlen magyar testületet képező dunántuliaktól nemis igen látogattatik, 's vele örökös czivódásban vagyunk.

⁵⁹⁷ Nagyobb mérvű mozgalom keletkezett az unió érdekében 1864 körül az anglikánok, főleg a puseysmus hivei között, akik azt hitték, hogy az unió bizonyos kompromisszum, egyezkedés alakjában létesülhetne.

⁵⁹⁸ Az „Oxford-mozgalom” (más néven „traktáriánusok”, „puseisták”) az 1833-tól 1841-ig tartó, az anglikán egyház megújulását célzó irányzat, amely az ősegyház hitéhez és alapelveihez való visszatérésben az egyház megmentését. A mozgalom egyik szellemi vezetője Edward B. Pusey (1800–1882), költő, pap, oxfordi orientalista professzor volt.

5, Maguk az agostai lelkészek és tanítók pedig a helvéteknél marasztást, gergely-napi mozgalmakat,⁵⁹⁹ birságlásokat, consistoriumi zsarnokságot, 's más több olly rémséget látnak, mellyek az ő Egyházukban nem léteznek; 's mellyektől rettegve az unio szent ügyét nem mozdítják elő buzgón; vagy ha elkezdik is, ösztönző érvek nem lévén, meglankadnak. Az Egyházi Laphoz is munkálatokkal az agostaiak úgy szolván alig járúlnak. Altalján az evang. Lelkészek szerződött, tekintélytelen, lenézett, megélhetési 's gazdagulási aggályoktól elfoglalt és sokképpen elkedvetlenített tisztviselők lévén a' kedélyek rábirásában koránsem birnak végre hajtani olly sok mindent, mennyit tölök a' Javaslat követel. Végre

6, Mivel ugyanaz agost. fél a' tehetlenebbik, melly saját szükségeire nem bir alaptökéket teremteni 's mellőzhetlen hivatalnokait sem dijjazhatja; hogyan várhatnók vagy kívánhatnók tőle, hogy a Javaslatban tervezett uniói pénztárakat teremtsen, 's vegyes unioi választmányokhoz járúljon, mellynek tagjai ismét önköltségükön fáradsanak,

462. oldal

[1845]

ténykedjenek egy messze kitűzött és kétes elérhetésű célra!

A mindennemű előítéletek megczáfolása végett immár a Javaslat felhossa péld:[ául] mennyi sok hozatott létre e' két évtizedben, mit az előtt lehetetlennek hittünk. Ugy van t.i. az anyagi és politikai világban, de a' szellemiben (nevelési és vallási ügyben) vajmi kevés, az is milly kinos vajadások után! 's mi ez még a' célhoz képest, melly: a tökéletes paritas és méltányosság. Felhossa utánzandó példakúl a' német honi egyesült evangélikusokat. De németeknél a népneveltség sokkal magasb fokon áll, mint nálunk, és az üdvös munkát az egyajkúság és a' Kormányok is elősegíték; ez okból mi ő hozzájuk magunkat nem hasonlíthatjuk. Ugyan a javaslat azt is megvallja, hogy az Unio megérleléséhez egy negyed, vagy fél, vagy szinte egész évszázad kívántatik, és hogy az egyesülés létrehozatala e' mostan élő nemzedekkel, mint felekezeti előítéletekben növekedettel és azoktól foglyozottal még koránsem reménylhető; hanem a jövővel, melly az előítéletekből kifejtendő 's az úniora fogékonnyá neveltetendő volna. De valljon kik neveljenek illy nemzedéket, ha mi most élők többn[y]ire mind annyian beszivott felekezeti előítéletektől foglyozottak vagyunk?!

Ezekből a t.cz. olvasó, reményljük, megértheti mindazt, miben fekszik a protestansok megindított uniója; mindazt, mit varhatni az iránt jövőre. Az egész ügyben tehát jóslatunk az, hogy Unio nem létesülhetend olly Felek között, mellyek maguk között sem egyezők; mellyek egyike az Uniot nem akarja, másika csak félig akarja és szükségét nem érezi; a' hosszúra terjedő működés alatt pedig a' legkitartóbb kedélyek is meglankadnak, 's munkálni végkép[p] megszűnnek. S bár az uniót nem akarjuk is teljességgel ábránynak vagy létesíthetetlennek tartani, mi mégis azt állítjuk, hogy annak órája még nem jött el; a jelen évszázadban is hamarabb lenne létesíthető minden vallásfelekezeteknek a' katholicizmusban egyesítése. Egyesüljünk igen, a Keresztényi és hazafiúi szeretetben 's kölcsönös türelemben; de a felekezet társulatokban maradjunk veszteg, amint vagyunk, várakozván még kissé, miglen előbb nyelvben egyesülve leendünk, a' népnevelésben előhaladtunk, 's a török átok rólunk elfordult: mikor majd a maradék rövidebb pórázon célhoz juthat – talán – talán. Addig a grófi billt, a' haszontalan mozgalmak 's izgatások megszüntetésére, egy külön szekrénykébe eltevés végett küldjük vissza Kárpáti szülőföldébe Bucsánba.⁶⁰⁰

Egyházi Számadás és Tisztújítás.

A rendkívül sokáig tartott tél napjaiban gyéren jövénk öszve egyházilag taácskozni, minthogy különben is semmi fontos dolog elő nem adta magát. Mellesleg legyen itt említve a nagy inség és éhség, melly Februariustól egész Juniusig Arva, Szepes, utobb Trencsin és felső

⁵⁹⁹ Gergely-napkor a szegény diákok kéregettek

⁶⁰⁰ Bucsány/Bučany, Szlovákia, legnagyobb birtokosa a Zay család

Zemplin megyékben dühöngött, és amellynek enyhítésére egész országban kegyes adakozások gyűjtettek. Csak Mart. 25^{én} tartatott egyházi Közgyűlés, Számadás és tisztújítás végett. Amaz minden hiba nélkül kivéve a' tápintézeti pénztárt, melly felett, mivel külön – amint már rendelve vala, – nem kezeltetett, egy kis félreértés és vita támadt. Az eddig volt érdemdús Felügyelő Kralovanszky András, és gond-

463. oldal

1845

nok Marko József szivesek valának továbbra is diszes tisztjökben megmaradni, úgyszintén egyházi jegyző Majerszky Lajos is. Pasztorovics Sam.[uel] fizetéses egyházfihoz választattak vasárnapi egyháziakká Lenhárt Pál, Markus Mih.[ály] Tomásovsky Samuel valamint nem rég ez előtt a parochialis és iskolai épületekben az ablaküvegek reparálása megtagadtatott; úgy ezen gyűlésen ismét mindazon épületeknek belső meszeltetése és suroltatása eltöröltetett, csak azon egyszerű okból, mivel az Ekklesiának különben is sok költségei vannak. Ezen kellemetlen tárgy többszöri sürgető megújítás után végre szavazatra bocsáttatott, minek eredménye csakugyan az lön, hogy ezentúl már nem az Ekklesia, de magok a papnék és rektornék meszeltessék belső szobáikat. Ezen határozat az illetőket nem kevésbé elkedvetlenítette, úgymint akik meghívó leveleikben foglalt „kéjelmes lakás” czime alatt ezen beneficiumoknak használatában mindeddig voltak. Ennek következtében már e' nyáron a papi és rektori lakok egyház költségén csak kívülről meszeltettek, kivéve az iskolatermeket. Hát ha a' pap és rektor is csak külső szoros kötelességét teljesitené, azon felül pedig semmit, semmi belső nobile officiumot nem ismerne, vajmi kevés hasznót hajtana az Egyháznak!

Catechisatiokról szóló indítvány. A böjti és nyári vasárnapokon tartatni szokott vallásb.[eli] oktatást közönségesebbé és hasznosabbá kívánván tenni a helyb. lelkészek egy akarattal illy indítványt terjesztettek fel a' Gyűlésen:

A' Katechisatiok, vagy a' Fiatalságnak hitbeni oktatása tárgyában a' helyb. ns tanács figyelme 's pártolásába ezek ajánltatnak: I. Panaszok: a mester legények, kivéve a' csizmadia és timár legényeket mindeddig nem jártak és nem akarnak járni ezen oktatáshoz. Akik járnak, már olly korúak, hogy gyakran kaczerkódnak az átellenben ülő leányokkal, nem tudván felelni szégyenlenek vagy nem akarván magyar ajkúaknak vallják magokat. A' gazdák fiai és leányai és az inasok nemes Tanács parancsa ellenére sem járnak a katechisatióra; sokan ha eljön[n]ek elhuzván magokat a' karzatokon rejteznek. II. Lehető módok. Ha nem is minden mesterlegények, de mégis minden mesterinasok, úgymint akik még nem rég léptek ki az iskolából járjanak ezen hitoktatáshoz, még pedig a magyarok magyar, a tótok tót nyelven tartatni szokott katechis. Illy oktatások ezentúl tartatni fognak első böjti vasárnaptól mindaddig, míg az aratás be nem áll hogy a' Gazdák fiai és leányai jó számmal látogathassák azokat. Az eddig böjtben tartatott hétköznapi katechis. részint hideg, sár és dolog miatt, részint mivel a' gyermekek különben is iskolába tanúlnak, elhagyandok. Az inasok illy oktatásról szóló bizo-

464. oldal

[1845]

nyitvány nélkül fel ne szabadittathassanak. E' végre a Ns Tanács az ide mellekelt 1842^{dik} évi határozatnál fogva újra fölkeretik némi módosítás és sanctionalas végett. III. Elhalaszthatatlan szükség, mert a' házasulandó legények és leányok kevés kivétellel, imádkozni sem tudnak, annál kevésbé a' Kátéból 's evangeliomból csak a' legfontosabb dolgokat. Az inasok, ha ezen oktatásokra nem szorittatnak elfelejtik azt is, amit iskolában tanultak, elmennek vándorlásra más hiten lévők közzé kerülván elfelejtik végkép[p] vallásukat, aztán itthon volt tanítóikat, papjaikat Szentegyházukat sem fogják ismerni. Vannak e' részben K. K. intézményeink – azon szülék, kik gyermekeiket a' vallástanításra nem küldik, a' világi hatóságok által testileg is büntetessenek 1804 Jun 23., a Catechisatio járására világi hatóság által is kén[y]szeritessenek

a' hivek 1772. Dec 15^{én}. Azok, kik papjoktól bizonyítványt előmutatni nem tudnak, arról, hogy a' vallástudományban jártasak, sem az inasság alúl fel ne szabadittassanak, sem házasságra lépni ne engedtesse nek, 1811. jun 25. Melly intézmények, ha tám elavultak, vagy nem eléggé méltányoltatnak újakért kellene az illető helyen folyamodni. Szükség pedig, hogy a' Ns Tanács a már egyszer kiadott rendelkezését mindenkép[p] foganatosítsa. Azon reményben, hogy a' Ns Tanács ezen ügyet újonnan és méltó komolysággal pártolándja, úgymint egyenesen a vallásosság és szebb erkölcs virágoztatására célzót – annak mielőbbi elintézését és folyamatba hozatalát illően kéri 's ajánlja a helyb. Evang.[élikus] Prot[estáns] Szentegyház 's annak Felügyelősége.

Melly felírás legelső alkalommal a' Városi tanács elibe terjesztetni rendeltetett ugyan, de egész hónapokig hevert egy helyen, további előmozdítás nélkül, 's mindedig csak annyi sikere lőn, hogy a' Conventben a' nyári catethisat.[io] eltöröltetvén, úgy mint amikor a fiatal nép mezei 's egyéb munkával el van foglalva, ebbeli tanítás pedig böjt első vasárnapjától egészen aratásig áttétetett. Ezt mi próbálni fogjuk. De ezekből még is illy Szent ügyben némi hanyagság tűnik ki és a legszentebb kötelességre bármi illő módon szorítani nem akarás.

Paulinyi József helyb. plebanus eltakarítása. Ezen szabadelmű Cathol. pap, ki közel 20 évig Nyiregyházán hivataloskodván a' helyb. protestans papokkal soha semmi hivatalos dologban össze nem kapott, sőt azokkal mindég a legszebb harmoniában és békességben élt, nem csak a' Cathol. hivek, de mindnyájunk köz fájdalomra két heti súlyos sinlődés után April. 21 meghalálozott, és 24^{én} dél előtt innepélyesen és nagy sokaság kíséretében eltemettetett. A' paplak udvarán Zbisko Föesperes⁶⁰¹ végezvén koporsója fölött a cerimoniakat, a geszteréti⁶⁰² pap olvasott egy hosszú búcsúztatót, ugy a koporsó templomba vitették, hol az orosi plebanus szónokolt ezek után a sok cantorok éneklése alatt kiviteték a holttest felső temetőbe, a sir felett vencesellői pap rövid búcsúztató beszédet tartott a hivekhez. Temetés után ebéd a ple-

465. oldal

1845

baniaban, mellyhez hivatalosok valának a helyb. négy pap és a temetésre megjelent g[örög] cath.[olikus] papok, a főbiró, jegyző és polgármester. Az elhunyt derék pap és alesperesnek hamvai nyugodjanak békével.

Reguli Sam.[uel] tanácsnok végrendelete. A' nőtelen és felettébb takarékos gondosan gyűjt, mit 's mennyit csak lehet, abból maga keveset éldele, élni még csak azután készül, halált hinni nem akar, inkább halhatatlanságot, jóllehet a' körulte lévő penész, rozsdá, moly, omladék és rom, mind veszendő mulandóságra mutat, ő a' szemmel láthatóban alig bizik, 's a jelennel bé nem ér, de mindig más más után vágy. Reguli Samuel volt tanácsnok és presbyter Majus 16 szenderült el örökre, harmad napra nagy kísérettel eltakarított. Szép és nagy lelkü végrendelete ezen utolsó Regulinak nevé az ő szülővárosában valóban halhatatlaníthatja, ha az alapítvány egészben megmarad, és az itt kitüzött nemes czelokra fog fordíttatni. A testamentom, t.i. ami Evang. Egyházunkat illető része Majus 19 a conventben felolvastatott, és örök emlékezetre ide van híven ígtatva:

Alabbirt mostani betegségembe, mellyből ugyan felgyógyulásomat reményelem, ha azonban megtalálnék halni, következő végrendeletet teszek: szükséges azonban megjegyezmem, hogy én néhai jó szüleim után bizonyos javakban örökösödtem, és pedig édes atyám néh.[ai] Ns Reguli Gábor úr után ingó és ingatlan javakba, mellyeknek mennyisége és minősége közttem és testvéreim között történt osztály levélből ki fog sülni; édes anyám után néh.[ai] Ns Raksányi Susanna asszony után pedig a' fekvő javakat, u.m. T. Abaúj V[ár]megyébe kebelezett Szántó városában és Kér helységébe eladván bizonyos és eladásbeli levelekből kitünő summákért

⁶⁰¹ Kis-Kolaccsini Zbisko Imre, szabolcsi föesperes

⁶⁰² geszterédi

édes anyám utáni atyafiak megegyezésével, az eladásbeli tömegből egyezer száz Nro 1100 Rft. felvettem, a' többiről kötelezvény lévén a mennyisége meg fog tudatni. Ezeket előre bocsajtva magába természetes, hogy ösiekről nem rendelkezhetek, természetjökhez képest az illető atyafiaimat 's illetőleg testvéreimet fogják illetni, de tulajdon kereseteimről szabadon minden korlátozás nélkül rendelkezni jogom lévén, azokról röviden e' léssen az én tulajdon rendelésem 1^{or} A' gyermek nevelés az országba legszükségesebb, innen jó és hasznos polgárokat várhatunk, de amennyibe városunk vagy is Agost. Szentegyházunknak nagyobb iskola építésére elegendő költségei nincsenek, a keresményemből ezen célra hagyok egy ezer két száz Nro 1200 ezüst ft olly móddal, hogy az így folytába harmincz évre kamatra kiadatván, 's kamatokból évenként kissebb tőkék nevedkedvén folyvást öszvesen egy töke alakittasson 's azon egy oskola az Ekklesia segítségével építtessen. 2^{or} Addig is, míg ezen oskola építésnek ideje elkövetkezne az ipart 's jó magaviseletet minden emberbe, kivált gyertmekekbe beóltandó 's hogy az jutalom nélkül ne maradjon itt Nyiregyházán, kivált a' szegény szülőknek gyermekeikbe azt az által kívánom előmozdítani,

466. oldal

[1845]

hogy két száz N^{ro} 200 ezüst forintokat kiadván kamatokra tiz évekig, úgy mint első pontban nevedkedjen 's azután két szegény oskolai nevendék, ki magát tudományába 's jó magaviseletébe kitüntetni fogja, kapja azon summának esztendei kamatját jutalomul. 3^{or} A' helyb. agost.[ai] vall.[ású] Sz[ent]Egyházra száz Nro 100 Vft hagyok 's a t. Kelt Nyiregyházán April 30. 1845 Reguli Samuel

Hogy a bent foglalt végrendelet, rendelkező Ns Reguly Samuel úr maga tulajdon végrendeletinek, bár más kézzel legyen is összeszerkeztetve, előttünk élő és megérthető szóval nyilatkoztatta és elesmerte ezennel bizonyítjuk Költ Nyiregyházán April 30. 1845 Répássy András m k. Nyiregyh. Gkath lelkész Id. Trsztyénszky Samuel m. k. Domján Samu, Juhász Mihály, Vadászy Daniel.

Alúlírt Reguly Samuel ezennel megesmérem, és akiknek illik, tudtokra adom, hogy az általam ez előtt 4-5 napokkal tett 's ezennel is érvényesnek nyilvánított Végrendeletemet pótolólag következőkép[p]en módosítom, felvilágosítom 's bővítom 1^{or} Szemem előtt tartván, hogy a helyb. evang. a. v. ns és sz. Egyháznak évenként tetemes költségei vannak az egymástól elkülönözött köz oskolái 's egyéb épületei kiigazítása körül, legczélszerűbbnek tartom, miszerint a templom körül lévő oskola épületek idővel lassanként lerontatnának és egy nagyszerű épületté olvasztatnának össze; minthogy azonban ez sok pénzt kíván és fentemlített Egyházunknak nincs annyi pénz ereje, miszerint ezt nagyobb áldozat nélkül tehetné, ennél fogva e' végre t.i. az iskolai épületnek nagyszerűsítésére, miszerint az emeletes és a Ns Ekklesia belátása szerint a célnak megfelelő legyen, keresetemből egy ezer két száz conv[enciós] ezüst f[orin]tokat hagytam és hagyok az anya végrendeletemben kitett mód szerint, hogy t.i. ezen töke pénzhez 30 évek alatt nyúlni ne lehessen, hanem addig mindég kamatozzék. 2^{or} Két erkölcsös magaviseletű és a tanulásban magát kitüntetendő gyermek részére az anyavégrendeletemben 200 pfnyi alapítványt tettem ugyan, de mint hogy annak kamatja tiz évek mulva is csak 20 pfnyi kamatot adand, mi két gyermekeknek nem nagy segítség, azért hogy ha keresményemből telni fog az anyavégrendeletemben és itten tett hagyományok, 's minden gyógyítási, temetési és végrendeleten végre hajtási költségek kifizetése után, az ezeknek kielegitése után, mondom, felmaradandó keresményemből még kétszáz és így négyszáz pengő ezüst fnyi alapítványt kívánok tenni, mi halálom után szerke[s]ztessék össze, és kamatra adassék a helyb. ns. agost. evang. Egyház választott közönsége által, de valamint a tőkéhez, úgy a' kamatokhoz sem lehet tiz évek alatt hozzá nyúlni, és így tiz évek elforgásával azon Nyiregyházi ag. evang. val. két ifjakkal adassék az évenkénti kamat két hasonló részben, kik Rhetoricától kezdve felfelé akarhol is Magyar országban 's oskolákban felsőbb tudományokban mivelvén magokat,

többiek között úgy erkölcsileg mint tudományilag legjobban tüntették ki magokat, mi ak[k]ép fog gyakoroltatni. hogy a' többször czimzett Sz[ent]Egyház Választott Közönsége a' Felső Iskolákban járó Nyiregyházi ifjak osztályozását az illető

467. oldal

1845

oktatóktól kieszközölvén 's gyűlésében megvi[z]sgálván és egymással összehasonlítván, a' czimzett egyházi közönség, vagy vitatkozás esetére annak többsége fogja alapítványi kamatokat évenként két legérdemesebb ifjúnak minden magányérdek nélkül kijelelni 's kiosztani. Költ Nyiregyházán Máj 4. 1845 Reguly Samuel m[anu] p.[ropria]⁶⁰³ Alabbirtak megismerjük és bizonyítjuk, hogy Ns Reguly Samuel úr minket alúliirtakat magához hivatván, miután megjelentünk és egyszerre együtt voltunk kijelentette élő szóval, hogy ő ezen pótló Végrendeletet megolvassván 's aláírván azt mindenekben maga akaratja szerint szerkeztettnek nyilvánította, és a' Város tanácsának bemutatni kérte Költ Nyiregyházán Majus 4. 1845 Id. Trsztýénszky Sámuel mk. Juhász Mihály, Domján Soma mk.

Ezen a' maga nemében szép 's különös végrendelet elégtétel azon szük, sőt fősvény élésért, melly szerint az ő apja Gábor, és tám nagyapja is Sándor,⁶⁰⁴ ezen Nyiregyházi gyarmat egyik alapítója – vagyont 's pénzt gyűjtöttek. Unoka egészíté ki az apáknak nem vélt, nem reménylt erényüket. És ezen unokával kihalt Nyiregyházán a' Reguliház, melly ezen város alapításának egyik talpköve volt. Lásd a' Ny[ír]Egyh.[ázi] ev. egyh. levéltár.

Majalis. Ezen iskolai mulatságra már néhány év előtt szánt harmincz sz. sz 30 f ezüstben, némelley presbyter urak vagy megcsonkitani vagy egészen eltörteni akarták volna, de mégis megmaradt, és ezen summából, mint múltkor a' két rendbeli zenetársaság, a' segédtanítók, az előfogatok, kiosztandó perecz és effélék fizettettek. Majus 20^{án} szép és kellemes időben sok nép gyült össze a sóstói fürdőben, hol a Tanítói Kar ugyan nem, de a Közönség igenis kívánt Majálist tartani, melly ezen évben is csendesen, de nagy feszszel és minden baj nélkül ment végbe. A' vidám lelkü és tanuloihoz vonzó rektor vezérlete alatt ugyan a' gyermekek jól mulattak, de volt olly iskolaosztaly melly igen is unatkozott. Javaslá egy két tanító tartatnék a majalis közelebb a városhoz és inkább gyermekeink mulattatására: ellenben meg kell jegyezni, hogy bárhol is tartassék az, csak a' gyermekszerető mestertől függ a' tanulóknak viganléte.

Néma abroszok és iskolai könyvtár. E' kettő Miklósfy Samuel lelkész közbenjárása által lett iskoláink tulajdona. A' néma föld abroszokat kaptuk Pestről Junius 10^{én} négy példányban ajándékul, mellyeket Gróf Battyányi Kázmér, a' nevelés legőszintébb barátja, Fényes Elek által készítettett, és mindazon iskolákba, hol a' földleirat magyar nyelven tanittatik, ingyen kiosztatott. Minden példány foglal magában 1, Földgombot, 2, Európát, 3. Asiát, 4. Africát, 5. Éjszaki Americát, 6. Déli Americát, 7. Australiát, 8. Magyar országot. Ezen munka ugyan inkább[b] főiskolák, inkább tanítóknak való, csinos és finom, értelmesen tüntet elő mindent, ha közönséges földabrosszal összehasonlítod. Továbbá a feljebb nevezett Lelkész által ép[p]en ezen évben megkezdett 's megalapított Iskolai Könyvtár részére ajándékozott Juhász Daniel

⁶⁰³ sajátkezűleg

⁶⁰⁴ Reguli/Reguly Sándor szarvasi lánytanító együtt érkezett az első telepeseikkel és a közösség jegyzőjeként tevékenykedett az impopuláció éveiben, majd kibérelte az uraság boltját.

[1845]

Presbyter Lipszky⁶⁰⁵ Magyar ország földabroszát, nem különben Láng Fridrik három darab Handatlast azon igérettel, hogy a' követk.[ező] darabokat is ide fogja ajándékozni. Köszönet a nagylelkű pártfogóknak. Így a mi iskoláink a' Földabroszok dolgában már eddig is jól vannak ellátva. Az isk.[olai] könyvtár gyarapítására a Szilágyi Andaházy féle alapítványból 25 Vf évenként fordíttatni rendeltetett.

Gregus János alapítványa. Gregus J.[ános] presbyter Tamásnak volt helyb. lelkésznek testvéröccse, a templomos és közönséges ajtatosságot szerető, különben magába vonult nőtelen és kegyes ember, ki alkalmasint bátyja után Liptó megyéből ide került, mesterségénél fogva kalapos volt, fiatalabb éveiben a Városnál is pénztárnok, egy talpig becsületes és csendes polgár birtokossa a bujtosi nagy kertnek, mellyet jókor halála előtt Farbaky Dan.[iel] lelkész úrnak átajánlott, egyszóval, köztiszteletben lévő atyafi meghalálozott Majus 30^{án} és Junius 1^{én} eltemettetett, hamvai az oldaltemetőben nyugsznak egy szintén a' kapuval átellenben lévő magas sirban. Ezen érdemteljes férfi, nem lévén semmi örököse illy végrendeletet tett:

„Alól irt Isten Kegyelmeből már 73^{ik} esztendő tervén, bár betegségben nem sinlődöm, fájalmakat se szenvedek, a vénkorral járó gyengeséget és erőm fogyatkozását azonban napról napra érezhetőbben tapasztalván, míg ép és egészséges elmével bírok, mint aki nőtlenységben töltöttem életemet, és semmi maradékot nem hagyok, azonban senki után soha semmiben nem örökölvén minden vagyonomat öniparom 's szorgalmam által magam szereztem, 's mindenemről teljes joggal és hatalommal rendelkezhetek, emlékemet legalább azok előtt, kik hozzám vérség vagy a' Keresztényi szorosabb összeköttetés tekintetéből közelebb állanak, fen[n]tartani kívánván, vagyonomról, mellyek egy belvárosi házból, egy vasládába[n] különösen félre tett kész pénzből, nevezetesen 500 ezüst huszasokból, 609 egész és 46 darab féltallérok, 's 6 aranyokból, házi butorokból, kész és készülés alatt lévő mesterségi mivekből, feldolgozatlan anyagból, mesterséghez tartozó szerszámokból, ruha, asztal és ágy nemüekből állanak, 's mellyekhez még annyi költő pénzem is vagyon, mennyi mindennapi szükségeimre és még eltakarításomra is elegendő lészen, következő végrendeletet teszek: Kész és készülőben lévő miveim a mesterséghez való minden anyagok, szerszámok és eszközök Gavallér Jó[z]sef, Gavallér Károly, Baka Imre és Loska György között négy egyenlő részekre osztattassanak, házi butoraimból a fal órát, nagy tükröt és nagy karszéket n[agy]t.[iszteletű] Farbaky Daniel úrnak, az ajtó megett lévő ágyat Gavallér Károlynak a másik ágyat Gavallér Józsefnek, a harmadikat Baka Imrének, a negyediket Bencs Samuel özvegyének, minden felső öltönyeim, és alsó fejer ruháimat és két abroszokat Gavallér Károlynak hagyom, a többi minden néven nevezendő vagyonom, tehát a' házam is adattassanak el, 's készpénzre fordíttatván következő hagyományokat rendelék fizettetni: Minden adósaimnak tartozásaikat elengedvén 1^{öt} Gavallér Jó[z]sefnek adván már eddig 550 Vf,

469. oldal

1845

hogy ezer forintig ki legyen pótolva még 450 Vft. 2. Gavallér Károlynak egy ezer Vft 3. Balla Imrének egy ezer ft. 4., Róth Annának Loska Györgynének háromszáz Vf. 5, Róth Karolinának háromszáz Vf. 6. Szolgálomnak Roth Rozinának ötven Vf. 7, Stenczel Gotthárdnak négy száz Vf. 8. Kovács József sebész úrnak ötven Vf. 9. Bencs Samuel özvegyének öt száz for. 10.,

⁶⁰⁵ Lipszky János (1766–1826) huszártiszt, térképész, a pozsonyi evangélikus gimnázium volt diákja. Munkája: *Mappa Generalis Regni Hungariae partiumque adnexarum Croatiae, Slavoniae et Confiniorum Militarum Magni item Principatus Transylvaniae geometricis partium dimensionibus, recentissimisque astronomicis observationibus superstructa, adjectis finibus Provinciarum Bukovinae, Galliciae, Silesiae, Austriae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae, Dalmatiae, Bosniae, Serviae, Valachiae, et Moldaviae Quam honoribus Serenissimi Principis Regii Josephi Archiducis Palatini dedicat Pesthini, Anno MDCCCVI.*

Fijának Bencs Samuelnek háromszáz for. 11. A helyben állítandó Kisdédóvóra két száz Vf. 12., A Városi kórházra kétszáz for. 13., Keresztgyermekeimnek nevezetesen Zsiska Mihály úrnál háromszáz for. Miskolczy Mátyásnál egy száz for. Sexty Andrásnál egy száz for. Hibján Samuelnél egy száz for. Kovács Jó[z]sef sebész úrnál kétszáz for. Megyessy Gergelynének ötven for. Megyessy Istvánnak ötven for. 14. Az itteni evang. vall. köv. két lelkész uraknak egyenként egy egy száz for. vegre 15. ugyan azon egyháznál Professor és négy Rector uraknak egyenként 50. 50 for. mind ezen előszámláltakat váltó pénzben, olly móddal, hogy ami mindezeknek kielégítése után felmaradand⁶⁰⁶ a helyb. agost. vall. követő Egyházé legyen, kinek nem kötöm meg kezeit ezen tőkének évenkénti kamatját az általa kijelendő bármily jó célra felhasználni, de magát a tőkét mindenkor épségben megtartatni szorosán megkívánom. Melly végrendeletem végrehajtására városunk Főbiráját T. idősb Trsztyénszky Sam.[uel] urat megkérem és kinevezem, e' részbeni fáradsága jutalmául egy száz Vft. rendelvén fizettetni. Melly végrendelemem után testemet a föld gyomrába lelkemet pedig a mindenhatóknak ajánlván ezen végrendelesemet nevem aláírásával megerősítem. Kelt Nyiregyházán Maj 21. 1845. Gregus János m. k. Hogy ezen fentebbi fogalmazás Greguss János úr előtt ami – mint a végre általa meghívott egyszerre és együtt jelen volt tanubizonyosságok jelenlétünkbe felolvastatván, abban Gregus János úr maga végrendeletét foglalva lenni előttünk élő szóval kijelentette, egyszersmind annak ugyancsak saját keze által történt aláírását megesmerte legyen bizonyítjuk. Nyiregyh[áza] Majus 22. 1845 Suták Samuel mk. polgármester, Enyingi Daniel mk. Tanácsnok. Juhász Mihály, Galánffy János Fő Jegyző. Lipniczky Imre. s. k. Pro Memoria. Illy szép alapítványokra nézve csakhamar akadt, ki javasolva e'k[k]ent nyilatkozott:

„Nemes és Szentegyház!

„Szerencsés vala Ekklesiánk mult évben két rendbeli nagyszerű alapítványban részesülni és gazdagodni; de ezzel csak úgy gazdagodhatik valóban, ha az „a' végrendelet értelmében egészen elkülönöztetik és egy tám ily nevezendő alapítványi gondnok által külön fog kezeltetni. Ezt hozza magával az elhunyt alapítók végső akaratja, mellyet ha a Ns Ekklesia őszintén, igazán, minden személyes hasznot félre vetve, némi vallásos tisztelettel nem teljesítene, nyilván kimondom, méltatlanok lennének a' Protestansok e'f[f]éle végrendeletekre 's adományokra. A' Ns Ekklesia Tanácsának tehát mielőbb kell ezen alapítványokra olly rendszabályokat hozni, mellyek szerint azok egyszer mindenkorra egy alapítványi gondnok kinevezésével, a

470. oldal

[1845]

a' közönséges pénzeztől el - tétessenek.

A' másik pontra t. i. kezelesre nézve az a' vélemény is kívánság, hogy az alaptőke – bár abból egy két költsönadás már eddig is sem ilyes Ekk. érdem tekintetéből történt, – hogy az alaptőke (ide értve az annak idejében befizetendő költsönt is könnyebb is biztosabb kezelés végett egy helyen összpontosítottassék, és ollyan helyen, hol a' kamatok pontosan fizettetvén, a' tőke soha se veszhet el: mert illy tőkét kell szent és számolhatatlan falakkal körülkeríteni! Ezen tengely körül kellene, hitem szerint e' dolog fölötti tanácskozásnak forogni. És így az alapítók hamvainak tisztelője, a' mennyiben megértette végakaratait, részletes jegyzeteit e'k[k]ént bátorkodott előterjeszteni és közleni:

1. Négy különféle és majd egyforma természetű Alapítvány van a N's Egyház kezében: a legrégebb a Tápintézeti – melly egyedül arra való, hogy valaha legyen nálunk Alumneum⁶⁰⁷ ('s ezen alaptőkét ezen számos század harmadik tizedében a'

⁶⁰⁶ utólag a margóra írva: „ezer hatszáz kilenczven nyolcz Valto frt. az az 1698 Vf.”

⁶⁰⁷ tápintézet, amelyben a növendékek (alumnusok, tápdíjasok) díjmentesen v. mérsékelt árért kapnak ellátást az alapítványból

nagylelkű és még mostani is jót hatalmasan pártoló Kralovánszky András felügyelő hozzá létre, mellynek legnagyobb része nála kamatozik) 2: Szilágyi Andaházy féle tőke (évenként 100 f az az száz pengő forint) melly arra van följánlva – és csakugyan az imént nevezett Úrnak közben és hozzájárultával – hogy a' magyar nyelv a mi evang. Egyházunkban könyvek megszerezése 's több eff]éle módokkal elősegíttessék. A 3. Reguli Alapítványa, melly egyedül arra való, hogy harmincz évek után egy nagyszerű iskolaépület és egy stipendium⁶⁰⁸ támadjon; és 4. Gregus féle alapítvány, melly olly feltétel alatt adatott, hogy a Tőke el ne költessék, el ne enyésszen, az az: a többi pénzeztől elkülönözve maradjon, a kamatok az Egyház tetszése szerint az ő szükségeire szolgálndván.

2. Ezen alapítványok egy és ugyanazon természetűek, mert bár különféle, de jótékony intézetekre célzók, minél fogva együtt is kezelhetők; de más részről több egyes házaknál azoknak nagy része szét darabolva kamatozik. És ez jó volna ugyan, ha ezen alapítványokkal csupán csak a' Ns Egyház rendelkezhetnék; de ám tevének azokról rendelést az adquirensok – az örök álmat aluvó alapítók – így már nem jó, ha ma, hólnap személyes érdekeknél fogva szélyel adogatva, szaggatva a' pénzek közönségesíttetnének.

3. A' már beszédett és ezentúl beszédendő alapítványi pénzek időről időre tétekekkel le egy biztos helyre – és illy helynek tartom én egyedül a' város Kassáját, vagy más maradandó testületet (a' Gregus féle házat megvévén a' helybeli Szabó czéh 3000 azaz három ezer Valtó ft. kamatra kérvén megtartott bizonyos időre) amint ez, úgy a' pénz is élni, 's gyümölcsözni fog. Ellene vagyok annak, hogy ezen pénzek egyesek közé kiosztassanak, mert így a' testamentum és az Egyház, melly ezen négyféle alapítványból szépen felvirulhat-

471. oldal

1845

na célta nem érend.

Jegyz.[et] Lassuk az alumnei tőkét, ez annyi évek óta nem gyarapodott, mert kamatai összeolvasztattak a közönséges cassával, és ennek ismét az az oka, mert egy és ugyanazon kéz ezt is kezeli. Azért az a mi véleményünk és kérésünk:

4. Mind a négy alapítvány részére készíttessék négy könyv, mellybe majd a Város perceptora, vagy más testület cassagondnoka és aztán az alapítványi Gondnok irandja a maga számadásait; így a' dolog mindég tisztába[n] lesz. (Hanem in turbido piscari!!!)⁶⁰⁹

5. A' Tápintézet Alapítvány kamata – mivel Alumneum még nem létezik – egészen a' tőkéhez évenként fog csatoltatni: a Regularium kamata is egészen, mert így szól a' végrendelet, ellenben a' Szilágyi Andaházyanum⁶¹⁰ kamatjának csak az a' része, melly a' folyó évben el nem költetett volna: a már egyszer mindenkorra kitűzendő célokra. a Gregus féle alapítvány kamatjának, ha ugyan tetszik, fele része évenként a capitalishoz csatolandó, a többi egyházi szükségre fordítható volna.

Végzetlen nagy érdemet szerzünk magunknak az utódoknál, ha ezen ezerekre menő alapítványokat most úgy, mint a templom szeglet követ örökre leteendjük!!

Illy vélemények köz vitatás alá bocsátván Ny[ír]Egyh.[áza] Januar. 27^{kén} 1846 eszt.

M.[iklóssy] S.[ámuel]

Ezen felszólításnak, minthogy fel sem terjesztett, még most nem volt ohajtott sikere: Szegények vagyunk, ezt jegyzé meg valaki, és a' szegénynek jól esik ha egy pár száz forintot

⁶⁰⁸ tanulmányi ösztöndíj

⁶⁰⁹ piscari in turbido = halászni a zavarosban

⁶¹⁰ Andaházyi Szilágyi Alapítvány

kap költsön, a testamentomban nincs egyenesen kiteve, hol tétessék le a' summa; de azért azt különösen és jó renddel fogjuk kezelni! No jó, majd meglátjuk. De hogy a kezdet nem jó, miszerint a' bejött summa egyeseknek kamatra adatott ki, és a gondnok által csak úgy mint egyéb egyh.[ázi] pénz kezeltetik, ezt tagadni senki nem fogja, ki a' közzöt tisztán és őszintén kívánja. Mert egyes gazda néhány nap alatt tönkre jöhet. Azért mindenkép[p] és szüntelen sürgetni kell, hogy ezen alapítványos töke valamely állandó testületnél ös[s]zpontosítottassék kamatozás végett. A' Greguss féle pénzből 3000 Vf a Szabó czéhnél hagyatott, ugymint amely a házat megvette 5,051 Vftért, de a befizetett, azonfelül volt summa már egyesek kezében van. A' Reguly féle tökemag nagyrészt adóssainál van és még be nem szedetett. Adná Isten, hogy 30 évek múlva az Ekklesia vele kitüzött czélt érne!

Nyári közvi[z]sgálatok. Junius 16-20^{is} tartattak a' szülék és kivált a dologhoz értök 's Presbyterek által igen gyéren látogatva. Fajdalom! igen kevés igazi gyermekbarát van köztünk és sok, kit a nevelés és közoktatás ügye nem érdekel. Bár az examenek általán jól mentek mégis méltán megjegyzték, mikép[p] a' tanítási rendszer nem tartatik meg es a sokfélék tanulásával inkább az emlekező tehetség, mint az gyakoroltatik, ami mint például a jó értelmes olvasás, helyes írás, elmebeli e' dolgozatok, öngondolkodás s. t.[öbb] ef[f]éle

472. oldal

1845

egyenesen az életre való. A' tanulók száma télben 1400ra rugott, de aztán különböző időben az iskolából kimaradtak körülbelöl 150, a' sokat mulasztók száma pedig 280. A honnét láthatni, hogy körülbelöl az iskolának harmada tulajdonkép[p] csak a' laistromban, nem az iskolában volt. Ezt többi közt annak tulajdonithatjuk, hogy a helyb. bíróság maga sem büntette, az Ekklesia által sem engedé pénzül büntetni azon szüléket, kik gyermekeiket annak idejében az iskolába be nem adták, vagy nem sokára elvonták. Közvi[z]sgálatok bevégezödvén iskolai Gyűlés tartatott, hol Hraskó József az alvégi iskola tanító elköszönt és helyébe Spuller Endre ideiglenes tanítóul elvალasztatott, a többi oldaltanítók helyeikben meg tartván. Ezen alkalommal legelőször rendelkezett az Andahazy alapítványból 13 p. f. és 25 xr. kifizettetni az Iskola részére meghozatott könyvekért, azon határozattal, hogy az iskolai könyvtár gyarapítására csakugyan ezen alapítványból évenként 25 Vf fordítottassék. És itt kezdődik az a' Miklóssy Samuel lelkész és Juranyi Samu kezelésére gyűlésileg bizatott Iskola Könyvtár.

Az evang. Papság állapotja Magyarorszában. Lage der evangelischen Geistlichkeit in Ungarn.⁶¹¹ Most, midön a' vallási mozgalmak Europa egy nagy részében minden mivelt ember figyelmét magokra vonják, nem lehet érdektelen egy pillanatot vetni a magyarországi protestans egyház állapotjára. A' bécsi békekötés II Rudolf császár és Bocskay;⁶¹² a' linzi békekötés III Ferdinand és Rákóczy,⁶¹³ az 1791. 26. t. cz;⁶¹⁴ 's az utolsó országgyűlés vallási törv. czikke⁶¹⁵ tartalmazzák a magyarországi protestans Egyház jogait a status és kath. vallás irányában, 's az utolsó országgyűlés óta alig maradt fen[n] többé ok a katolikusok és protest. köztli surlódásokra; a' protestans egyház tökélyesülési elvéhez képest belsejében szabadon

⁶¹¹ A magyarországi evangélikus papság helyzete. Allgemeine Zeitung, München, 1846, [1]

⁶¹² A Bocskai-szabadságharcot lezáró bécsi békét 1606. június 23-án kötötte meg I. Rudolf király (II. Rudolf néven császár) nevében Mátyás osztrák főherceg és Bocskai István erdélyi fejedelem. Az egyezményben Erdély uralkodója egyfelől biztosította országának szuverenitását a Habsburgokkal szemben, másfelől pedig a magyarországi vallásszabadság és a rendek politikai jogainak elismerésére kényszerítette Rudolfot.

⁶¹³ A harmincéves háború idején 1645. december 16-án III. Ferdinánd császár, magyar király és I. Rákóczi György erdélyi fejedelem által megkötött linzi béke 9 pontban biztosította a vallásgyakorlat teljes szabadságát, elrendelte a háború alatt jogtalanul elfoglalt protestáns templomok visszaszolgáltatását, a függőben levő többi vallástügyi kérdést pedig a legközelebbi országgyűlés elé utalta.

⁶¹⁴ 1790/91. évi XXVI. törvénycikk a vallás ügyéről

⁶¹⁵ 1848. évi XX. törvénycikk a vallás dolgában

fejlődhetnék, ha t. i. annak közepette nagy akadályok nem léteznének, 's valóban az egyház érdekében áll ohajtani, hogy ezen bonyodalmak mielőbb megszűnjenek. A Protestánsok szervezete alatt Magyarországon mind az agostai a' helvétziai német és magyar ekklésiák is, az utóbbiak többnyire magyarok. A' helv. Egyház kebelében nyugalmas, de korántsem uralkodik illy nyugalom és béke az agostai hitvallás követői közt, az agostai egyházbani meghasonlás különösen a' papság és világiak közt létezik; az evang. Papság helyzete nyomasztó, ámde a' papság békével szenvedé ezen helyzetét, érezvén, hogy az Evang. Egyház – számra és erőre Magyarországon a leggyengébb – csupán egység 's összetartás által nyerhet szilárdabb állást. Azonban az 1840^{diki} országgyűlés után komoly surlodások keletkeztek, 's ezek csakhamar az egész országban tudva lőnek. Első okot szolgáltatott pedig

473. oldal

1845

erre néhány világi egyházfelügyelőnek tulbuzgalma, miszerint a magyar nyelv az evang. községeknél behozassék. Ez ellen tiltakozott az evang. papság, mert mikép[p] már fentebb mondva volt, ezen egyház legtöbb hivei szlávok és németek. Számuk könnyen terjedhet egy millio lélekre. A' világi egyház felügyelők mit sem engedtek, a' szakadás folyvást nőtt, 's valóban nevezetes hogy azon két első rangú személy, kik nyilvánosan az evang. papság oltalmára keltek, két katolikus volt, t. i. gróf Széchényi István, és gróf Majláth János (Vesselényi⁶¹⁶ Miklós) de amit ők mondtak és irtak, siker nélkül maradt. A' súlyosan nyomott evang. Papság tehát egy számos aláírással ellátott folyamodványban a' császárhoz járult. Az Evangelikusok Közgyülekezete – azok fő előjárósága – ezt ros[s]z néven vette; a' közgyülekezet mondá: miért nem járult a' Papság előbb hozzánk, mi igazságos panaszaikat orvosoltuk volna. A Közgyülekezet olly zajos volt, hogy több Superintendens eltökélte magában, azt többé meg nem látogatni. Igy következett el az 1843^{ki} országgyűlés. Az időnek egy nyomós jele az, hogy azon kísérlet, miszerint az evang. Papság ügye az országgyűlési tanácskozás tárgyává vétessék egy buzgón katolikus gróf által indult ki, és hogy az Evang. urak a' kérdést mindannyiszor megbuktatták.

Az 1844^{ki} novemberében végződött országgyűlés után az Evang. papság kívánatit, panaszait, és sérelmeit az Egyházi Közgyűlés elibe terjeszté, de a convent a benyújtott folyamodást el sem olvastatá, annál kevésbé vette tárgyalás alá, 's így az evang. Papságnak nem maradt egyéb hátra, mint a' nyilvánosság terére lépni 's kívánatit és panaszait hirlapok útján nyilvánítani. Az Evang. Papságnak panaszai ezek. Első: a' papság az egyház mezején nyilván háttérbe van szoritva. A' világi rend kizárólag viseli az elnökségi és tollvivői hivatalt, a' papság alárendelt helyzetben tűnik fel csupán, hogy a' rendeleteket hallja 's magát a' felelős[s]égnek alávesse. Voltak esetek, hogy a' helybeli felügyelők az Evang. papnak még együtti elnökösködését is, mi őt törvényesen illeti, kétségbe vonták, sőt abból őt kirekeszteni akarták; voltak esetek, hogy a papok az egyházi község conventionatusainak neveztettek. Voltak esetek, hogy a' helybeli Felügyelők gyűléseket a' pap előértesülése nélkül hirdettek, 's őt csak akkor hívták, ha a' gyűlés már együtt volt. Voltak esetek a' számadásnál, midőn a Felügyelő megparancsolta a Papnak kire szavazzon, 's ha ez nem tevé, amaz szavazatát visszaküldötte. Az evang. papság tehát kívánja; hogy az idősb Superintendensek egyike a' Közgyűléseken mindig együtt

474. oldal

[1845]

elnököljön 's minden elnöki joggal (jura preasidialia) birjon, miként azt már 1828^{ban} az eperjesi conventben a Superintendens indítványozta hogy a' Gyűlésre választott papság a táblánál pedig jobb oldalon foglaljon helyet: hogy a senioratusok 's kerületek által csak olly világi

⁶¹⁶ a Wesselényi család református volt

férfiak küldessenek követekül, kik arra tisztes kor, feddhetetlen élet, tapasztalás, érdemek, 's az egyházi szokások követése által alkalmasok, de különben illy tanácskozásokra általában senki se bocsátassék; hogy a köz, kerületi és senioratusi gyűlésekben csak követek birjanak eldöntő szavazattal, ha mindjárt utasítási vagy tanácsadási szavazat minden jelenlévő evangélikusnak megengedtetik is.

Második panasz az, hogy egy idő óta a' Közgyülekezetekben az erkölcsi biztosságot nélkülözni kell. Voltak közgyűlések, mellyben a hal[l]gatók olly rakoncátlanul viselték magokat, miszerint a Pesti Közönség jövőre semmi gyűlést nem enged az egyházban tartani. Az evang. papság tehát kívánja, hogy azon hal[l]gatok, kik tetszés[öket], vagy nemtetszésöket illetlenül vagy sértőleg nyilvánítják, kitiltassanak, 's ha az elnök szava nem elegendő, rendőri intézkedések tétessenek a' tanácskozási csend és méltóság fen[n]tartása végett; hogy minden a' gyűlésben történt sértések büntetessenek; végre hogy azoknak, kik a magyar nyelvben még kellően nem jártasok, az az országban divatozó bármely más nyelven szólani megengedtetessék.

Harmadik panasz. A' közgyűlésen, nemcsak egyházi, hanem prot. egyház nagy kárára politikai tárgyak is fessegettetnek. Az evang. papság ennél fogva kívánja, hogy közgyülekezet kizárólag Egyházi 's tanodai tárgyakkal foglalkozzék; hogy az Egyház Jogait őrizze 's e' célra erélyes választmányt nevezzen ki; végre, hogy minden árulásról és panslavisticus törekvésekrőlí vádak elenyésztesse.

Negyedik panasz. Czélszerűtlen ügyfolyam. Az új iskolai terv a magyarországi két protest. Egyház egyesülése iránti indítvány, a' Pesten építendő mindkét evang. Vallásuak egyetemének terve, – mind megannyi életkérdés – nem a' régi szokásos úton dolgoztattak ki, 's közöltettek a világgal. A' jelen ügyfolyamról példaul elég legyen egy esetet felhozni; Teleky grófnő szül. Roth⁶¹⁷ végrendeletileg tetemes összeget hagyott segélydíjakul agost, vallású tanulók számára azon egyetlen kikötéssel, hogy nemes ifjak hasonló tehetség és szorgalom mellett elsőséggel birjanak; ötven évig úgy történt, de újabb időben a' Közgyűlés tényleg e' segélydíjakat főképp[p] olyanoknak juttatá, kik magoknak a magyar nyelvben kitüntették, sőt még helvét vallásuakra is kiterjeszté, miszerint az indítványozott egyesülést könnyitse és siet[t]esse, ki ép[p]en a végrendelet ellen van. Az evangel. Papság tehát kívánja, hogy az ügyrend az egyház összes tagjaira nézve nyugodtabban számittassák, 's közbizalom alapjára építessék 's csak akkor, ha minden kellőleg felfogva, méltányolva 's akadályoktól mentve leend, ajánltassék szigorú megtartása; hogy méltó tekintetbe vétessenek a szláv nemzetbeli

475. oldal

1845

tanulók, hogy jövőre mivel és ügyes férfikká válhassanak; (voltak már esetek, midőn a' legderakabb ifjak, tanítók is ajánlva, csupán azért zárattak ki az ösztöndíjazásból, mivel följelentettek, miszerint szláv anyanyelvöket szeretik, ambár a' magyart is értették) hogy tanítók választásánál ne csak gyanítás és ajánlatokra de tanítási ügyességre; alapos ismeretekre 's ifjakat vezérlői képességre legyen tekintet; hogy a' tanítók jobbléte, a növendékekkel bővebb táplálata és szigorúbb felvigyázata eszközöltessék; hogy a' vallás és egyházi dolgok a tanítóknál úgy mint a' növendékeknél egész kiterjedésben mozdítassanak elő, 's főleg alapos ismeretekre fordítassék figyelem; hogy a Közgyűlés jegyzőkönyvei ne csupán magyar, hanem latin nyelven is nyilvánítassanak; és hogy az Egyházi alkotmányt általában az 1824^{kei} közgyűlésből kiküldött választmánynak valoban protest.[áns] elvekre alapított forumon coordinatioja szerint vi[z]sgáltassék, 's ugyan az életbe hívassék, az itt érintett rendetlenségek 's visszaélések pedig legott szüntessenek meg!

---

⁶¹⁷ gróf Teleki Józsefné királyfalvi Róth Johanna (1741–1813)

Egyik Paplak és Alvégi Iskola fedetése. Ezen év nyári hónapjaiban T T, Farbak Daniel lelkész házának mármár roskadozó nádfedele leszedetvén (august. és septemb. havában) egészen új tetőfákkal és cseréppel fedetett be. Az épületnek déli és nyugati oldala tüzi fallal, és a most már szélesebb tornác végett téglából csinált 4 oszloppal ellátatott. Ezen munkát Tarczali György ács – bár elég hanyagon – és Lipniczky Imre kőmives (ez utóbbi 287 f 57 xr) végre csakugyan bevégezte. És mivel az ácsmunka által az épület falai itt ott megrepedeztek az is kivakoltatván egészen bemeszeltetett. Ez által a paplak egészen új alakot nyert. Ez után az alvégi iskola is, bár öszfelé későn, ros[s]z nádfedél helyett becserepeztetett. Ezen egész munka igen hosszasan ment, részint a' ros[s]z időjárás, részint a' hiányzó építési anyagok miatt, mellyeket minden nap, sőt minden órában az egyházi gondnoknak kelle kiadni (de amellyeket ő egyh. inspectori comissio, vagy néha házi akadályok miatt azonnal elő nem adhatta). Az alvégi iskolának fateteje, nem kevés kijavitással megmaradt, de mivel a padlás igen gyenge és szinte mármár roskadozó félben volt, tehát az iskolaterem belülről egy vastag, erős gerendával ellátatván, támasza a' padlásnak, nem tudom, áll e' még? Ezen hosszú gerenda' egyébiránt sok és különféle tanácskozásra adhatna okot. Egy gerenda? igen!

476. oldal

1845

ez a' hosszú gerenda, mert az csak azért hosszú, mivel az iskola is igen hosszú és ez ismét azért hosszabbított meg mivel az iskolás gyermeknek nagy a' száma és még (ollykor) nevedik. Támasztani kell tehát az iskola ügyét!! támogatni a' padlásokat. Ezt átlátva a mi Egyházunk is már több iskolákban, de ez évben az alvégi tanodában is kénytelen vala illy mestergerendát húzatni. Ami ezen építés mellett legnevezetesebb, itt porjád kárul, az az ingyen adandó cseléd által igen kevés dolgoztatott, ez már most, mint látszik, kimegy a' divatból. A szálfa mégis a' helybeli Gazdák által csakugyan Berczelről⁶¹⁸ ingyen behordattak; ellenben a homok, téglá, cserép és föld behordása a közpénztárból fizetődött. (A sok árjegyzéket, ha tetszik, lásd az egyházi levéltár 4^{dik} kötet 1845 eszt[endő]b.[en]) Illy sok építéshez járult még ez évben: a Felső és alsó iskolához újonnan csinált árnyékszék, mellynek medre egészen köből, mellynek költsége összesen 4,123 Vf. 24 xra/négyezer száz huszonhárom fra rúgott; és ezen summából esik magára a' fent irt paplakra mintegy 300 f. bár itt azt specialiter előszámítani vagy előmutatni lehetetlen, Aldja meg az ég T. Kralovanszky András felügyelőt, és Ns. Marko Jó[z]sef gondnokot, kik ezen építési újításoknak indítóji és eszközlőji valának, buzgó, fáradhatatlan férfiak, és az Egyházat illető dolgokban soha szünni nem tudók. Köszönet az Egyháziaknak és mindazoknak, kik e munkákhoz ingyen járultak!! Egyébiránt még ide csatolom a' legnevesebb költségi pontokat: égetett tégláért 143 vf 33 xr'; lapos és hajlitott cserép: 76 vf. 40. Stukator kivakolása 16 vf. a' cserepes parochia belül kimázolása 30 vf. az egyházi Épületeknek külső kimeszeléseért Berzovits Jó[z]sefnek 74 vf. A' buzgó Gazda újit és épit, hogy emléke maradjon itt!!

Valasz azon fentebb leirt czikkre: „Az evang. Papság állapotja Magyarországnban.” A' névtelen czikkiró a magyarországi evang. papság tolmácsává veti fel magát a' vallás és Egyház érdekének palástja alatt ugyan, de mint már szokásuk ez uraknak – ismét csak nemzetiségi berzenkedés viszketegével. Megtanuljuk e' czikkből, hogy a magyar agostai egyházban meghasonlás van; különösen a' Papság és a világiak közt; hogy az evang. Papság helyzete nyomasztó, de e' helyzetét békével szenvedé, azonban az 1840 évi országgyűlés után komoly surlódások keletkeztek, mikre első szolgáltatott néhány világi felügyelő tulbuzgalma, miszerint a magyar nyelv az evang. Községeknél behozassék; az evang. papság tiltakozott; a Felügyelők nem engedtek; két első

⁶¹⁸ ma Tiszabercel

1846,⁶¹⁹ 1845

rangu katolikus személy t. i. gróf Széchenyi István és gróf Majláth János nyilvánosan az evang. papság óltalmára keltek, de siker nélkül; a' papság tehát a' császárhoz folyamodott; ezt az egyetemes gyűlés ros[s]z néven vette 's olly zajos volt, hogy több Superintendus eltökélé magában, azt többé meg nem látogatni; az evang. papság ügyét 1843^{ban} egy buzgón catholicus gróf országgyűlési tanácskozás tárgyaivá kívánván tétetni az evang. urak a' kérdést mind annyiszor megbuktatták; országgyűlés után a' papság kivánatit, panaszait, és sérveit⁶²⁰ az egyetemes egyházi gyűlés elébe terjeszté, de ez a' folyamodást el sem olvastatá; 's így az evang. papságnak nem marad egyéb hátra, mint hirlapok útján felszólalni.

Ez a' bevezetés. Mint látjuk olly dolgokat melenget fel újra, mellyek jelentőségét az idő hulláma már eltemette. Magyaritási túl buzgalom iránt visiok és vádak, mik az ébredező nemzetiség mellett árnyakként fel-feltűntenek; gróf Széchenyi academiái beszéde, 's az ügykeresztelt reactionalis harcok; a' tót papok bécsi folyamodása és küldöttsége s.t.b. mind ollyan dolgok, mellyek annak idejében, gyűlésekben és hirlapokban eléggé meghányatván most legfeljebb már csak kérdőzések tárgyai lehetnek a' nehéz emésztetűek számára. Tehát erre nézve csak ennyit jegyezzünk meg.

Valahányszor a' névtelen cikkíró papság említ, mindannyiszor, nem a magyarhoni evang. Papságot, hanem ennek egy malecontentus⁶²¹ töredéket kell érteni, nemcsak azért, mivel fel nem tehetni, hogy a' papság egy idegen piaczon szájongó névtelen által kívánná magát képviseltetni, de azért is mert maga a cikk tartalma elárúlja, ott hol mondja, hogy a papság a' császárhoz folyamodott. Arra pedig talán még emlékszik a t. Közönség, hogy azon elhiresült bécsi folyamodás egy töredék folyamodása volt. Továbbá panaszolja a' névtelen, hogy a papság folyamodását a convent el nem olvastatá. Lássuk ismét, ki ez a papság? némelly tiszai papok nyújtottak be az egyetemes gyűlésen ollyféle, melly szerint mondatott, az egyházaiak és világiak közötti viszonyt tárgyazza', 's mellyet mintegy a' tiszai kerület indítványa gyanánt kívántak tekintetni. A' Tiszakerületi Követek azonban nyilatkoznak, miszerint a' benyújtott Javaslat korántsem a Kerület indítványa, hanem egyes papok kívánata, melly már a Kerületi gyűlésen félre vettetett vala. Ime tehát a' fennen hirdetett papság nyomorú töredékké törpül, melly még egyes Kerületben is csak töredék. Jóllehet tehát a' cikk egész fontossága elenyészik, némelly valótlan állításit mindazáltal, habár csak egy embertől erednének is, ki kell jegyeznünk.

Valótlan állítás, hogy több Püspök az egyetemes Gyűléstől végkép[p]

1845

elvonult, mert csak egyetlen egy tevé ezt, ki egyébiránt agg Kora miatt püspöki hivatalát is már letett 's nagy Kérésre volt hajlandó még kis ideig viselni. Valótlan állítás, hogy az evang. papság ügyét egy catholicus gróf országgyűlési tanácskozás tárgyává kívánván tétetni, az evang. urak mindannyiszor megbuktatták. Illy szándékolt indítványokról 's illy megbuktatásról senki nem tud semmit. Azonban értsük a' dolgot. Itt is csak a' fen[n]ebb már elégületlen töredékké devalvált papságot 's ennek ügyét kell értenünk, ugyanazon ügyet tehát, melly tárgy lehetett a' hires bécsi folyamodványnak, 's a maga útján félre vetett tiszai javaslatnak, és tárgya a' szóalatti cikknek is. S ha ezen ügyet nem engedék az evang. urak országgyűlés elébe vinni: valóban igen bölcsen 's eszélyesen cselekvének: mert ez ügy kevésbé tartozik országgyűlési tanácskozás alá, mint például egy eperjes-soproni lelkész augsburgi levelezése.

⁶¹⁹ téves évszám

⁶²⁰ sérelmeit

⁶²¹ kevésbé elégedett

Valótlan állittatik (legalább illy általánosan) a cikk további soraiban, hogy a' papság az Egyház mezején nyilván háttérbe van szorítva. Ha pedig az említett töredék áll háttérben az egyházi törvényhozás és közigazgatás mezején, ez talán kisebb csapás, mint ha előtérben állván hatalmát ismeretes sympathiai szerint gyakorolná. Hogy lehetnek egyes világiak a' korlátokon túlhágni vagy némi felsőbbiséget gyakorolni hajlandók, ezt ép[p] olly kevésbé akarom tagadni, mint azt, hogy lehetnek hasonló egyháziak is (ut figura docet)⁶²² de egyesek hibája miatt botot törni az összes világi Rend felett, csak olly helytelenség, aminő helytelenség volna például kárhoztatnom az egyházi Rendet azért, mert létezik kebelében illyen vagy amollyan égő keblü töredék, vagy olly egyén, ki a' tavasz kedveért holmi zöld eledelkkel vendégli a német Közönséget. Azon papság, melly valódi protestans lélekkel, értelmi és erkölcsi túlsúllyal 's a törvényszerűség fegyverével lép sorompóba: nem találand okot az egyház körében elnyomóknak kiáltani a világiakat?? 's nem lesz kénytelen idegen piacra czipelni árucikkeit; el kellnek azok itt is, ha jók. De hogy egy töredék üzhessen töredékeny áruival monopoliumot, az méltatlan kívánat.

Valótlan állítás és alaptalan ábrandozás hogy „egy idő óta az egyetemes gyűlésen az erkölcsi biztosságot nélkülözni kell” Hogy itt valami barbárságot valaki ne gyanítson, jó lesz elmondanom, miszerint több egyetemes gyűlésen, 's a legutóbbin is, jelen lévén tapasztaltam, miszerint mind a jelen volt püspök Szeberinyi úr,⁶²³ mind már egyháziak, széltiben latinul szólaltak fel, és befolyásukkal határozatok változtatását és alkotását eszközlik, és magukat – hivatkozom – minden tekintetben igen biztosnak érezték egész végig. Ez e' hát azon félelmet testület, mellyről, mint valami bandita csapatról emlékszik névtelen úr? Olly testület é

479. oldal

1845

mellyről az ember joga, becsülete, talán élete sem biztos? 's megbélyegeztethetik é illykép olly egyén által, ki tudtomra az egyetemes gyűlésekre járni nem szokott, 's leginkább érdeklét utóbbi gyűléseken bizonyosan nem volt jelen, és így azok folyamára nézve saját tapasztalással nem is birhat? Ha erkölcsi biztosság e' gyűlésekben valaha megzavartatott, ez csak az által is akkor lehetett, midőn a' többször említett töredék egy némelly tagja az „odiosa lingua hungara”ról disserált, vagy mikor egy tisztelt férfit bebizonyult tényekkel mondván el, ezeket egy apostol „pro fabulit, pro chimaeris, pro malevolis calumniatoribus” declarálta. Az illy embereknek aztán tanácsosabb volna az erkölcsi biztosság hiányát nem panaszoltatni, miután a' panasz súly őket terheli.

Valótlan ráfogás, hogy az egyetemes Gyűlésen nemcsak egyházi, hanem politikai ügyek is tárgyaltatnak. Mert ambár lehet eset, hogy egyházi ügyek olly összefüggésben álljanak a' politikával, miszerint ennek érintése nélkül gyökeresen és kimerítőleg meg nem vitathatók; ezt mind azáltal önállólag politikai ügy tárgyalásának nem kell nevezni; 's hogy illyen az egyházi gyűléseken csakugyan elő nem fordúlt, mutatják a felterjesztetni szokott 's n[agy-] m.[éltóságú] Helytartó Tanácstól észrevétel nélkül vissza küldött Jegyzőkönyvek. Névtelen úr ismét a' légbe nézett.

Valótlán állítja, hogy a Teleky Grófné szül. Roth' végrendeletét az egyetemes gyűlés megsértette; és valótlánul panaszolja, miszerint jóllehet a' hagyomány agostai vallású tanulókra azon egyetlen kikötéssel szól, hogy nemes ifjak hasonló tehetség és szorgalom mellett, elsőséggel birjanak, mégis újabb időben az egyetemes Convent e' segély díjakat főkép[p] ollyanoknak juttatá, kik magokat a' magyar nyelvben kitüntették. Felelet: ha ez erény volna is, véleményem szerint sem a' végrendeletbe nem ütköznék, melly ez iránt különösen nem intézkedik, sem kissebbségére a' díjosztó választmányának vagy az egyetemes conventnek

⁶²² amint az ábra mutatja

⁶²³ Szeberényi János (1780–1857) teológiai doktor, evangélikus püspök

nem szolgálna, mert az ifjúság ez által is szorgalmasabb tanulására ösztönöztetnék a nemzet diplomatikai nyelvének, mellyben járatlan csak önkárával maradhatna. Azonban a' vád nem áll: 's ha nekem a' dijosztó Választmány ellen panaszom volna, ez ép[p]en abból állna, hogy e környülményre kelletinél kevésbé, vagy ép[p]en nem ügyel, mert például még a felsőbb vidékű kevésbé magyar iskolák a' hagyomány jótéteményét majd egészen elnyelik, addig a legmagyarabb soproni iskolára elébb hét, majd hat, a mltnban pedig csak öt esett 60 díjazott közül. Mi ellen a dunántuli kerület érzékenyen és ismételve fel is szólalt. 'S mindamellert e' vádját még inkább csigázza névtelen úr, állítván, hogy voltak esetek, midön a' legderakabb ifjak, tanítóktól is ajánlatta, csupán azért zárattak ki a' dijból, mivel feladattak, miszerint szláv anyanyelvöket szeretik. Felelet: rágalomnak mondom 's tartandom ezt

480. oldal

[1845]

mindaddig, míg az állított eseteket névtelen úr be nem bizonyítja. Illyet egyet sem fog tudni; azt pedig mi is tudjuk, hogy két év előtt a' dijosztó választmány egy pár tót ajkú egyébiránt szorgalmas és szükölködő tanulótól a segéddíjat megvonta, nem azért, mert szlav nyelvökre szerelmesek voltak, hanem mert e' szerelmöket fanatismusig 's e' fanatismust botrányos kitörésig vitték. Hasonló kitörések miatt pedig ép[p]en úgy megtagadtattott a' díj töszyökeres magyaroktól is.

Valótlan vád, hogy az Egyetemes Convent a kérdéses segely díjakat a' végrendelet ellenére még helvét hitvallásuakra is kiterjeszté. Ezt a' névtelen levelező vagy gonosz ingerkedésből írta, vagy állásához nem illő tudatlanságból. Mert tudnia kellene, hogy jóllehet az agostai iskolákban tanuló helvét hitvallásuaknak e' segélydíjbani részesítése a mult évi egyetemes gyűlésen indítványoztatott, jóllehet az Indítvány a sziv legnemesb lángjával 's az ész leggyőzőbb okaival támogatott, jóllehet ez okok meleg rokonszenvvel találkoztak, mindazáltal miután e' tekintetben a szoros magyarázatu és szentül megtartandó végrendelet szavai íteltettek eldöntöknek: ezek felolvasta után az egyetemes gyűlés sajnálva bár, de szigorú igazság szerint a jegyzőkönyv 25^{ik} pontjába illy határozatot iktatott: Ezen jótétemény a Reformatus ifjakra ki nem terjesztethetik! „Ez határozata azon gyűlésnek mellyet névtelen úr, a végrendelet megszegésérül vádolt. Remélem, hogy a meggondolatlan, piquant⁶²⁴ vádat a köztiszteletü alapító család nem az evang. papság rovására irandja, mellynek bitorlott neve alatt koholtatott, hanem mint egyes hóbortos ember, vagy legfeljebb a' bélyegzett töredék emanatióját⁶²⁵ figyelmén alúl hagyandja, a compromissioval⁶²⁶ érdeklett papság pedig, mint hozzá méltatlant, komolyan rosszalni fogja.

Mi a névtelen úr kívánatit illeti: ezek részint nevetségesek, péld:[ául] hogy a' gyűlésre választott papság a' táblánál pedig jobb oldalon fogjon helyet részint üresek és semmit mondók, ép[p]en azért mert sokat akarnak mondani p.[éldának] o.[káért] hogy egyházi követekül tisztos korú 's feddhetetlen életü s.t.b. férfiak választassanak, részint fölöslegesek p.[éldául] hogy az egyetemes gyűlés egyházi 's iskolai tárgyakkal foglalkozzék, és hogy minden árulásróli és panslavisticus törekvésekróli vádak elenyésztesse (megtörtént az 1844 évi jegyzőkönyv 4^{ik} pontja szerint, azon okból, mert a nyelvkérdések megszüntekül tekintettek) részint p[e]d[ig] országos törvény szellemébe is ütközök, p.[éldául] hogy az egyetemes convent jegyző könyvei latin nyelven is nyilvánitassanak. Egyébiránt pedig a Coordinatio kérdéséhez tartoznak, mellyre kineveztetett választmány, 's ez minden javaslatot [vagy] értekezést elfogad 's ek[k]ép[p] hamis vád az is: mintha a' papságnak nem maradna egyéb hátra, mint hirlapok útján nyilatkozni. Tessék hát ide hozni javaslatait, küzdjék ki magukat, ha életre valók!!

⁶²⁴ pikáns

⁶²⁵ keletkezése

⁶²⁶ megegyezés

(Ebből láthatod k.[edves] olv.[asó] milly szellem uralkodott légyen ekkor a' Protestans lutheranus urak és papok közt.)

481. oldal

1845

Ezen szomorú sőt gyűlöletes viszonynak megmutatására nem resteltem örök emlékezetre ide igtatni a Főfelügyelőnek fonák 's szenvedelmes nyilatkozatát e' részben, ép[p]en mivel ez nem valami névtelen, de Főfelügyelőtől jött:

Még egy válasz a' magyarhoni nehány evang. lelkész panaszaira. Midőn a' f. évi augsburgi közönséges újság mellék lapjának 75^{ik} sz.[ámá]ban az evang. papság magyar honbani állását tárgyazó czikk megjelent több okoknál fogva föltettem magamban, ezen ügyben csak akkor szólalni fel, ha hirlapjainkban vagy egészen érintetlenül hagyatik, vagy pedig a' netaláni czáfolatokban, közvetlenül, vagy bárcsak közvetve is hivatali köröm érintetik. Ez utolsó megtörténvén, én is bátor vagyok ezen ügy iránti szerény? nézeteimet röviden előadni. Elmellőzvéen azon kellőleg megvitatott egyszerű okokat, miért nem vétetett tanácskozás alá az 1845^{ik} évi egyetemes közgyűlésre benyújtott tiszai egyházkerület emlékirata áttérek egyenesen az erdeklett czikk első hosszas pontjára, mellynek rövid foglalata: hogy a' világi rend az egyházin felsőbbiséget gyakorol, holott ezt illetné az elsőség. Valóban különös és a' Protestantismus szellemével meg nem egyeztethető, hogy az evang. egyháziak egy része nem alapos tudományossága és miveltsége miatt tartja magát a' világiaknál, hanem azért, mivel papságra avatattott fel. Jobb volna, ha nem pusztá hivatali tekintély, hanem szeplőtlen jellem, miveltség, tudományosság által igyekeznék az evang. papság azon része magának köztekintetet és tiszteletet szerezni. De fájdalom! minden sértés nélkül legyen mondva, ép[p]en a' tudományilag leggyengébb egyháziak azok, kik pusztá hivatali tekintély által akarják gyengeségöket leplezni és magoknak tekintetet szerezni. Figyelmeztetem azon tisztelt urakat, hogy a' protestans egyház nem tesz dogmaticus külömbiséget az egyháziak és világiak közt, hanem csak fegyelmet, az az a protestans egyház a' világiakat nem nyilatkoztatja ki képteleneknek az egyházi functiok, sőt magok a' szentségek kezelésére is, ha eh[h]ez a' szükséges képességgel birnak, és ennél fogva a' Szentige kiszolgáltatását (potestatem ministerii) az egyház szolgálainak csak azért tartja fen[n], mivel ezek az eh[h]ez szükséges ismereteket és képességet ex professo⁶²⁷ megszerezték magoknak, vagy legalább meg kelle vala szerezniök. A' felavatás a' protestansoknál nem képessé-tevés a' hivatalra – mint catholicus testvéreinknél, hanem csupán ünnepélyes kijelentése a' képességnek. A' Felavatás tehát a' protestansoknál nem alapit semmi külön egyházi rendet(?) mint több más vallásuaknál, hanem csupán az egyházi hivatal átvevése által szereztetik meg. Szóval a' hierarchicus elv semmikép[p] össze nem egyeztethető a protest. szellemmel,

482. oldal

[1845]

's pedig elannyira nem, hogy ha az egyháza kebelében elharapóznék, ez nemcsak politikai tekintetben sokkal nyomasztóbb befolyást gyakorolna közügyeinkben, mint bármi más vallások hierarchiája, hanem az evang. hit' létét is kotzkáztatná, minek élő példája az angol egyház, sőt némi tekintetben a' svéd is. Mi az ezen pontban követelt, különösen az egyetemes közgyűlésen eszkozlendő kettős elnökséget illeti, hogy t.i. a' Főfelügyelő mellé közös elnökségre mindig a' Superintendensek legidősbike rendeltessék, arra nézve csak azon igénytelen kérdést vagyok bátor tenni: minek? Entia sine necessitate non sunt multiplicanda!⁶²⁸ „Egyébként

⁶²⁷ hivatalból, hozzáértéssel

⁶²⁸ „A létezőket nem kell sokszorosítani a szükségeseken kívül!” Idézet William Ockham (1285–1349) angol ferences rendi filozófustól.

ha hitsorsosim többsége azt czélszerűnek találná, kötelességem ugyan ebbeli határozatának hódolni, de egyszersmind ezen határozatot úgy venném, mint vennem kellene t.i. a' személyem elleni bizalmatlanság gyöngéd nyilvánításául, 's felszólításul arra, hogy hivatalomról mondjak le, mit nyomban legnagyobb csenddel megtenni nem is vonakodandom. Arra nézve, hogy az egyháziak a' gyűlésekben az asztal jobb oldalán, a' világiak pedig baloldalán üljenek: a' felelet már a' felebb mondottakban rejlik. Egyébiránt ha a' mondottak ellenére is a' tisztelt egyháziak magokat csakugyan felsőbbeknek gondolják a' világiaknál, közönyös lehet reájok nézve, mellyik helyet foglalják el, mert ezen öntudatuk következtében a' becses személyök által elfoglalt utolsó hely is elsővé vállandik (igen szép satyra⁶²⁹ egy Föfelügyelőtől)

A' második panaszt illetőleg, hogy t.i. az egyetemes közgyűlések olykor zavarosak, hogy azokban az ügyek kizárólag csak magyar nyelven tárgyaltat(hat)nak, megjegyzem, hogy a' nyilvánosság, a' szellemi élet, szellemi mozgalom tápeleme lévén a' protestantismusnak és az alkotmányos szabadságnak, lehet[et]len, hogy mind az egyházi, mind a' megyei gyűléseinken sirkerti csend uralkodjék, és ki a' férfias szabad szót nem türheti, kibén annak erélyesb kiejtése botrányt gerjeszt, az a nyilvános élet sik mezejére ne lépjen, hanem egyháza falai közé vonúlván contemplatív⁶³⁰ életnek szentelje magát. A' magyar nyelvnek gyűlésekeni kizárólagos használatát érdeklőleg a' panaszló urakat csak arra figyelmeztetem, hogy a' magyar nyelv törvényeink által közigazgatási és oktatási nyelvvé emeltetett. Család és egyházi körben és az elemi iskolákban minden magyar honbani nemzetiségnek egészen szabad legyen anyanyelvének használhatása, de mint a' megyei és ország gyűléseken, úgy az evang. kerületi és egyetemieken, valamint az iskolákban is, más szó ne hallassék, mint a' magyar.

A' harmadik panaszra nézve, melly szerint az egyetemes közgyűléseken nem csupán egyházi, hanem politikai ügyek is tárgyaltnak

483. oldal

1845

azon észrevételem van, hogy az a' Protestantismus honunkbani állásánál, a' többi vallásokkal érintkezésénél, alkotmányos szabadságunknál, politikai életünknel, szóval hazánk viszonyainál fogva másképp nem is lehet. Nincs azon lény, nincs azon törvény, amelly itt az eldöntő határvonalat kitűzni képes legyen.

A' negyedik panasz közvetve az unio és magyar nemzetiség ellen van irányozva. elmellőzvé a' mindkét tekintetben felhozott példákat: mint már több hirlapban is kellőleg megczáfoltakat, csak általában az uniora és a' magyar nemzetiségre nézve kell nyíltan megvallanom, hogy különösen azon protestans, ki magyar honban az unio életbe léptetésének és a' magyar nemzetiség fejlődésének ellenszegül: valóban csak sajnálatra méltó, mert hitünk, honunk 's az uralkodó ház legszentebb érdekeit nem képes felfogni. Érintetik még ezen czikkben az oktatók javítandó fizetése is. Én ebben a' czikkiróval örömet kezdet fogok, és e' fontos cél, 's mindenek előtt a' Superintendensek sorsának biztosítása iránt maga idejében bővebben szerencsém lesz előadni igénytelen véleményemet, mellynek ez utólsókat illetőleg, vázlata a' következő, 's majd reformat.[us] testvéreinkkel egyesülésünk után ezek hozzájárultával a' többi Superintendensekre is ki volna terjesztendő minden egyes evang. főre t.i. évenként kivetendő egy pengő garasos járandóság öt évig az egyetemes gyűlés felügyelése 's ellenörködése alatt kezelendő pénztárba fizettetnek, és ezen öt év lefolyta után, a' kamatokat a' tőkéhez vetve, egy olly pénz tömeg alapittatnék, mellynek kamatja évenként a' négy Supri[n]t[en]d[e]ns közt egyformán felosztatván, őket a' megérdemlett kellő évi járandósággal ellátná. Hogy pedig ezen magában igen csekély adakozás könnyebben eszközöltethessék, ha netalán, min igen kételkedem, Magyarhonban olly igen szegény családok találtatnának, mellyek nem volnának

---

⁶²⁹ szatíra

⁶³⁰ szemlélődő

képesek az illető minden főre évenként esendő pengő garast lefizetni, helyettök vagy a' földesúr, vagy a' helyb. egyh.[áz] pénztára, vagy az esperességi, vagy a Kerületi pénztár fizesse, vagy végre az illető egyházban bizonyos vasárnapon a csenget[t]yü használtathassék ezen czélra. Egyébiránt mindenkinek szabadságában álland ezen pengő garas helyett többet is ajánlani.

Gróf Zay Károly a' magyar honi ag. hitv. Főfelügyelő.

Észrevételek evang. főfelügyelő úr „még egy válaszára”, „Ki a' férfiás szabad szót nem türheti, kiből annak erélyesb kiejtése botrányt gerjeszt, az nyilvános élet sikmezejére ne lépjen.” – Gr.[óf] Zay Károly.

A' *journalistica*⁶³¹ mezején ismét találkozunk a honi evangel.

484. oldal

[1845]

Egyház főfelügyelőjével gr.[óf] Zay Károly Ö m[é]l[t]ó[s]ágával, és amint örvendek azon, hogy tisztelt m[é]l[t]ó[s]ágos úr egyházunk érdekeiben ír és hallatja nagy tekintélyű szavát: úgy felette sajnálom, hogy azokra nézve, miket fen[n]említett cikkben felhozni méltoztatott, ö m[é]l[t]ó[s]ágával egy értelemben nem lehetek. Az első pontban m[é]l[t]ó[s]ágod, az augustana Confessio⁶³² XIV cikke ellenére „ordinem ecclesiasticum” amugy rövid úton akarná eltörölni, 's azt egyházunkban el nem ismerni; de ebben ugyanott ellenmondván magának, az „ordo ecclesiasticus” támogatásaúl észrevételekre szükség nincs. Azt azonban fájdalommal nyilatkoztatom ki, mély aggodalom szállta meg keblemet, midőn értenem kelle, hogy m[é]l[t]ó[s]ágod e' tekintetben a quakerekhez⁶³³ látszik szitni, és evangelica egyházunk elvét, mellynek élén áll, szemügyrül elszalasztani hajlandó; ez, hogy leggyöngédebben szóljak, nagy hiba; valamint a' tisztai Kerület felügyelőjének sem lehet elnézni azon, közönyösségét, hogy evangelicus létére – „mir nichts, dir nichts”⁶³⁴ amint e' lapokban meg van írva, – kalvinista szertartás szerint az úr végvacsorájához járult. Könyörgök alás[s]an! vagy szilárd evangelicusok legyünk ragaszkodván hiven fen[n]álló egyházi elveinkhez, és ne lubiczkoljunk mint a' víz a' tekenőben, miután ezen ingadozás által mind saját jellemünket, mind egyházunkét is gyanúba hozzuk; vagy ha szükségét látjuk, reformáljuk magunkat újra, hiszen kezeink megkötve nincsenek.

Méltóságod azt kérdi: minek méltóságodnak elnöktárs? igazsága van! Mert az a' kettős elnökség olly hybridum, mi sajnos mosolyra készitet. Egyes elnökség! ebben kezet fogok m[é]l[t]ó[s]ágoddal, hanem – és ez tisztelettel legyen mondva – én sem m[é]l[t]ó[s]ágodat sem egy világit sem látok maga helyén ülni, midőn egyházi Kormányunkon elnököl, mert én meggyőződés szerint az egyházi elnökséget minden foruminkon egyedül a' papnak akarnám adni. Miért egyedül a' papnak? arról már sok fontos okot az egyházi lapban hallottunk, mikhez én itt még csak ezt teszem hozzá: ha az egyház hivei a' papnak kezelésére merik bizni lelköknek üdvösségrei vezetését; ha arra alkalmasnak találják, hogy potestatem ministerii vigye: úgy nem látom át, miért találják őt kevésbé alkalmasnak hivatala másik részének – az egyedüli elölülésnek az egyház igazgatásában – vitelére, holott ez csekélyebb rendeltetésű 's könnyebb feladása is, mint a potestas ministerii. Nincs itt veszedelem; képviseleti rendszerünknel fogva a' hivek az elnöklő papnak tanácsosai és ellenőrei lévén, mind a' baklövéseket, mind a hierarchicus törekvést első csirájában elfojthatni. Én következtelenségben látom Egyházamat

⁶³¹ újságírás

⁶³² ágostai hitvallás (lat. Confessio Augustana)

⁶³³ A Barátok Vallásos Társasága, vagy közismertebb nevükön a kvékerek szigorú erkölcsi szabályok szerint, papság és szertartások nélkül élő vallási közösségek, amelyek Angliában alakultak meg a 17. században.

⁶³⁴ hirtelen, egyik pillanatról a másikra

itt, mert többet mer ugyan bizni papjára – potestatem ministerii – de hogy conventjein maga egyedül elnököljön, az egyház igazgatási főgyeplőjét egy

485. oldal

1845

maga forgassa kezeiben, erre incapaxnak⁶³⁵ nyilatkoztatja. Én ugyan a' következtelenségnek zavaros forrását könnyen megtalálnám, de m[é]l[tó]ságod iranti tiszteletemnél fogva a nyomozással jelenleg felhagyok. Az mit M[é]l[tó]ságod a' papi jellem vonásaira említ, mind igaz: de ha vannak papok, kik e' diszes jellem vonásokkal nem ékeskednek, annak nagyrészt egyházunk – következőleg uraságod is oka; mert méltóztassanak nekem a' világi urak megmondani: gondoskodik e' jól a mi Egyházunk papjai és tanítói neveléséről? van e' egyházunknak e' nagy hazában csak egy pap vagy tanító növeldéje (seminariuma)? vagy tám maga költségein taníttatja papjait a Külföldi egyetemekben, mint hajdan uraságtok dicső eldődei? p.[éldának] o.[káért] Zay András, ki I. Leopold alatt nádori hivatalra volt kijelölve? újabb időkben mellyik candidatusát küldötte ki Külföldre a mi egyházunk; mint a magyar gazdasági egyesület három évre kiküldte saját candidatusait? E tekintetben az egyház in concreto nem tesz semmit, uraságtok sem tesznek semmit. Azok a Külföldi Stipendiumok csak főtt a zsákon. Ugy vólna, nézetem szerint, maga rendén a' dolog, ha tehetősb világi uraink nemcsak buzgó szóval, de pengő érczcel is magasztalnák az egyház dicsőségét, és aztán nemcsak méltóságod hanem akárki is jogos igényekkel állhatna elő a' papok műveltsége irányában; de addig méltóztassanak ezzel elhal[ll]gatni, és megelégedni olyan miveltségü papokkal, millyeneket ezen elhagyottságukban kapni lehet, mert bizony senkit mást, csupán saját úri arcukat piritják meg.

Azt én nem merném úgy, mint m[é]l[tó]ságod, bizodalom hijánynak mondani, ha az egyház elnöktársat adna M[é]l[tó]ságodnak; kár mindjárt apprehensist⁶³⁶ formálni az ártatlan szándékból is, és fenyegetni a magányba vonulással. Ezt az egyház ellenében megvallani, legalabb főfelügyelő úrtól én nem vártam volna! Van e' kivált az egyháziaknak bizodalomuk M[é]l[tó]ságod iránt? erre ugyan nem mernék „igent” mondani, a' világért sem! mert boldogtalan emlékezetű löcsei levelének záradéka – emlékszik e' rá M[é]l[tó]ságod? igazán furcsán hangzik, 's illyesmihez a protest. Professornak vagy papnak füle szoktatva nem lön. Ha emlékezete nem csallja, M[é]l[tó]ságod jól tudja, hogy Egyházunkban béke lakott, de ezen elhamarkodott levele M[é]l[tó]ságodnak a visszavonás magvát hinté el köztünk. Igen is „hoc fonte derivata clades in Ecclesiam nostram fluxit.”⁶³⁷

Főfelügyelő úr pápává felavatva nincs! és az igen sajnós tapasztalás, hogy M[é]l[tó]ságod egyfelől a hierarchia rémképeivel ijeszt, másfelől pedig saját maga a hierarchianak ostorát pattogatja!

Válaszának másik pontját illetőleg azt jegyzem meg, hogy én abban sem törvénysértést, sem magyar nemzetiségnek veszélyeztetését nem látom, ha egyházi gyűléseinkben nem magyar nyelven is szólunk; törvénysértést nem,

---

⁶³⁵ képtelen

⁶³⁶ neheztlenség, sértődés

⁶³⁷ „Ebből a forrásból eredő csapás folyik az ekléziánkban.” Idézet Horatius alapján. Az eredeti: „hoc fonte derivata clades in patriam populumque fluxit.”

[1845]

mert az 1844:2 t.cz.⁶³⁸ említ névszerint azon forumokat p.[é]ldának] o.[káért] a' Szentszékét, mellyeken magyarul vinni kell az ügyeket, de gyűléseinkről hallgat, magyar nemzetiség veszélyeztetését szinte nem latom, mintha bizony olly gyenge lábbon állna; hogy ha néhány tót vagy német pap gyűlésünkön magyarul nem szól, annak össze kellene rognia. Én ezt nem hiszem. Ki minket azelőtt ismert, és most is ismer, örömmel fogja nézni azon haladást, mellyet mi Evangelikusok, kik tót vagy német szüléktől születtünk 's nevelkedtünk, eddig is tettünk a magyar nemzetiségben; és azt, hogy egyházi tanácskozásaink kizárólag csak magyarul folyjanak, méltóságodon, kit én e' tekintetben zelótának⁶³⁹ vagyok kénytelen tartani, és legfőlebb néhány úri rabulistánkon⁶⁴⁰ kívül, sem ö fölsége a Király, sem a haza kívánni nem fogja. Erő[í]tetni a' dolgot kár, legyünk kimélettel egymás iránt; bizony egy pap sem szólna idegen nyelven, ha magyarul folyvást és kimerítőleg adhatná elő maga nézeteit, és ha olly kerekded 's olly sima kiejtése volna, milliyent a magyar nyelv megkiván; azonfelül az egyházi gyűléseket nemzetiségi propagandának tartani nem lehet. Hogy az egyetemes gyűlés egy idő óta lármás és zavaros, és hogy kivált a papságnak, melly t.i. bizonyos uraknak minden szavára szolgálilag nem biczeni fejt, hogy ezeknek sem személyök, sem becsületök, sem rangjok, sem hivataluk a' gúnyolások és gorombaságok ellen – m[é]l[tó]ságod szerint szabadszó, erélyesb kiejtés ezek – biztosítva nincs, azt vérző szívvvel tapasztaltuk, és nagyon aggodunk rajta, hogy M[é]l[tó]ságod a' „mea culpát”⁶⁴¹ elismerni még most sem hajlandó. Az Istenben megboldogult patriarchánk b.[áró] Pronay Sandor vezérlete alatt láttam egyetemes gyűléseinket, és láttam ott a Kegyeletet, megelőző tiszteletet, szent atyafiságot, méltóságos csendet és rendet, s. a t. De most mit lehet ott látni? Mondanom nem kell, eleget mond az, hogy Püspökeink e' gyűlést jelenlétökkel megtisztelni nem akarják, és ha e' gyűlést nem reformáljuk, tartok tőle, hogy elenyészik végkép[p]en.

Az Uniora nézve sem érthetek egyet Méltóságoddal. Az nem áll, mit állítani méltóztatik, hogy hitünk, korunk, és az uralkodó ház érdekeit felfogni nem képes, ki az Unionak ellenszegül, értjük, mert elménkkel is utólérjük méltóságod célzását: de e' thesis nem áll, vagy eddig unio nélkül nem voltak e' köztünk jó és igaz hitű evangelikusok, lelkes hazafiak és hü alattvalók. Bocsánatot kérek; de fájdalmasan veszem, hogy M[é]l[tó]ságod, kinek háta mögött egy millio hitsorsos áll, kellő tekintet nélkül, illyen minket gyanúsító, rosszul festő thesisel állott elő, mintha eddig a' fen[t]nevezett érdekeknek eleget tenni vagy nem tudtunk, vagy nem akartunk volna. Uniohoz nekem egy csep[p] hajlandóságom sincs, részint azért, mert a sympathiák – kivált a kétrészü papságnál nem mutatkoznak, részint – és ez tám nálam és bennem legnagyobb motivum, hogy én lelkemben szivemben soha nyugalmat, életemben soha örömet élvezni nem tudnék, ha öseim vallásától bármilly kicsi részt is tágulnom kellene; ne bántson engem M[é]l[tó]ságod, hadd maradjak én halálomig evangelikus, ne emlegesse az uniót, ne nyúljon keblem egyetlenegy kincséhez, ne kívánja azt politikai conjuncturák, vagy korszellem kívánatához idomítani; testem

⁶³⁸ 1844. évi II. törvénycikk a magyar nyelv és nemzetiségről. 2. § A törvénycikkek valamint már a jelen országgyűlésen is egyedül magyar nyelven alkottattak és erősítették meg: úgy ezentúl is mind alkottatni, mind királyi kegyelmes jóváhagyással megerősíteni egyedül magyar nyelven fognak.

⁶³⁹ Azon fanatikus zsidó párt tagja, akik őszinte lelkesedéssel ragaszkodtak az őszövetségi törvényhez és azt buzgón megtartották.

⁶⁴⁰ jogcsavaró szörszálhasogató

⁶⁴¹ „az én vétkem”

1845

vagyonom készen áll bármikor is az áldozatra, de hitem szentségét, mellyet én szüleimtől öröklöttem, és mellynek idvezítő voltával lelkem már összeforrt, ezt semmi úniói tractatusok alá nem adom. Ez nekem mint papnak szivem mélyébe óltott meggyőződés, és ha kellend, elpredikálom hiveimnek is. M[é]l[tó]ságod indítványozá, hogy a Püspökök jobb sorsa biztosítása végett öt év alatt minden lélek egy pengő krajczárt adakozzék: ezen indítványt terjedelmes értelemben ohajtanám tenni, nemcsak a püspök uraknak, hanem minden papnak, oktatónak, tanítónak nyomorult subsistentiajokon⁶⁴² segíteni illik és kell. Mostani fizetési rendszerünk a legigazságtalanabb, tehát sem keresztényi sem célra vezető nem lehet. Nem párbér, sem lélekszám, hanem birtokhoz aránylag fizessenek az Evangelikusok egyházi pénztárukba, és e' pénzt minden Esperességben egy fizetési pénztárnok hajtsa be minden egyes ekkleziától, és ez aztán fizesse a papokat, oktatókat 's rector urakat.

Észrevételeim vázlatát előadtam, bántani akarás, mint aljasság lelkemhez nem fér ha tám itt ott erélyesb kijtéssel éltem volna. Meltóságod tanított rá. Tiszantúli Melchezidech.⁶⁴³

Ezen 's több illy tartalmu czikkeket a' prot. egyh. lap teljességgel el nem fogadá – és miért? mert a' világnak inkább kivant tetszeni, sem mint az igazságnak szolgálni. A' pesti polit.[ikai] Hirlap⁶⁴⁴ csak azokat közlöt, mellyek a világiak által a papság ellen küldetének be. Így a Papok kénytelenek valának az augsburgi közönséges, vagy valamely német lapban magokat igazolva felszólamlani. Utobb a Budapesti hradó⁶⁴⁵ a papoktól jött válaszokat is méltó figyelembe véve kiadá. Igazságtalan vala, a másik úgymint vádlott és az egész haza előtt gyanusított részt ki nem hal[l]gatni. Amint most áll a dolog, célhoz és ohajtott sikerhez nem vezethet, mert illyen közlemények nem egyéb, mint ellenséges indulatokból kifolyt visszatörés, visszahatás. Ama küzdő cikkírók alkalmasint tudják, mit 's mikép[p] kellene tenni, de nincs igaz akarat, nincs bizodalom, egyik fél sem akar engedni, de daczol a' másikkal. A' világiak mindinkább elidegenednek a' papságtól, a papok még inkább elkeserednek amollyan nyomasztó kyriarchia⁶⁴⁶ miatt, mellynek igájától isszonyodnak. Elébb a szerencsétlen Panslavismus fel izgatta a' kedélyeket, most már az egyházi elnökség szemet szúr, söt már vérző sebet is ejtett egyházunk testületén. Mi jót várhatunk mindezekből? óh így jobb coordinatio, jobb egyházi rend 's igazgatás, így Unio nem fog létesülni. Catholicusok és más hiten lévőek csak szánják, csak nevetik compromittált egyházunk czivódásait. És minek tulajdonítandó ezen szomorú jelenet? a coordinatio, vagy a subordinatio⁶⁴⁷ hiányának? annak e', hogy az egyházbani szerepeket vóltakép[p]en nem méltatjuk, és minden egyénből szintannyi elnök bukik ki? vagy itt ott még az evang. papoknál is jelentkező vallás iránti közönyösségnek? és ez ismét honnét ered? bizony onnét is, hogy sem a' leendő papok, annál kevésbé pedig a politicusok iskolainkban nem neveltetnek vallásosan, 's így hitük és egyházuk iránt hidegek. Adná az ég, hogy annyi vitatkozások egykor ohajtott áldást szülnének!! mihez azonban kevés remény van.

⁶⁴² megélhetés

⁶⁴³ Melkizedek (héb.): az Ószövetségben Sáleem királya és El-Eljon (= a magasságbeli Isten) papja. Miután Ábrahám legyőzte a szövetségbe tömörült királyokat, Melkizedek eléje ment, kenyeret és söt vitt neki, és Istenéhez kiáltva megáldotta. Hogy Ábrahám adott-e mindenből tizedet neki, vagy fordítva, az vitatott kérdés.

⁶⁴⁴ Az 1841–1849 között megjelent Pesti Hirlap a liberális ellenzék kiemelkedő organuma volt.

⁶⁴⁵ A Budapesti Híradó 1844–1848 között hetente négyszer (a legutolsó hónapjaiban hatszor) megjelent lap volt.

⁶⁴⁶ elnyomó rendszer

⁶⁴⁷ szolgálati engedelmesség

Szám- adás napja	Eszk.	Felügyelő	Gondnok	Egyháziak	Segédtanítók	Tőkepénz	Nevezetesebb Ajánlások	Kiadás	Nevezetesebb Költségek	Segéd felkész
Máj 16 ^a	1843.	Kralovanszky András	Marko József	Adamovics János Kelecsényi Mih.[ály] Hrabovszky Pál Lenhart Dani.[el] Grosko János Jelenovics Samu Mráz Mátyás	Valentinyi Kár.[oly] Fejes János Vad Endre Spuler Endre Serfőzi János	37,497 f 59 Xr.	Szücs ezéh 100f Szabo ezéh 50. Csizmadia 50. id Kováts And[rás] 50. Balla Sam.[uel]50.	19,954 f 25.	ABC. Könyv 482 Miskolezi tűz 125. Nád vásárl. 203. Templ. fedetés 4,804.f 35. 2 új iskola építése 3,569f 10.	senki
Máj 1 ^e	1844.	Kralovanszky András	Marko József	Kresak György Nagy András Figecky István Pasztorovics Sam.	Pöstényi Andr.[ás] Serfőzi Ján.[os] Klimo János Hudák György Pospisil Ignác	32,215. f 37.	Fábjan And[rás] 26.f Illavszky Mih[ály] 28. Korbely And[rás] 30. Sztanko Max. 100.	13,712.f ½.	Cathedrat. 175. Berczelen épületfáért 139. Ker. Gyűlésre utikölts 100. Ács munka 169.	Homola Venceslaus
Mart 25.	1845.	Kralovanszky András	Marko József	Lenhart Pal Markus Mih. Tomasovszky Sam.[uel] Pasztorovics Samu	Oltvány Andr.[ás] Klimo János Hudák György Spuler Endre Bogár Tamás Suchta Endre	41,464. f 6.	Zsippai And.[rás] 60f Gregus Jan.[os] 50f Hidegköviné 50. Csizmadia ezéh 100. Reguli Sam.[uel] 100. Gregus alap 4000f. Gregus alap 3698 f.	14,602f 37.	Szálfák 268. fuvarak 142. ács munka 230. épületfák 450. mész 324.	senki

April 7.	1846.	Kralovanszky András	Ns Kováts Beniam	Krajcsovics Mihály Skolnyik Sam Michalko Dani[el] fizeteses Pasztorovics Samu	Hamborszky Pál Oltvány And.[rás] Klimo János Hudák György Spuler Endre Suchta Endre Hamborszky Pál	40,413 f.	Lamos György özvegye 50. Szekeres Daniel özv 30. Özv Somogyiné 54.	15,728f.	Tajnell rézmv[es] 1615. Lipniczky kóm. 227. Chotvás Endre elhozatala 's felszent 299. Cathedraic. 175. Dopsinai Ker Gy. 92. Nyiregy. Esp. Gy. 101	Chotvás András jött Máj 1.
-------------	-------	------------------------	---------------------	---	---	-----------	--	----------	--	----------------------------------

Míg az ag. hitv. egyházi Felügyelők és Lelkészek közt oly tüzes tollharcz tartott, míg ezek egymással, pedig nyilvánosan az egész hon lát[t]ára szellemileg birkóztak: az alatt a mi Egyházunkban béke uralkodott, itt egy szóval sem pendített meg az elnöki széknek tágitása, vagy megszorítása, sem az a' gyűlöletes kérdés: a' világiaké legyen e' az elnökség, vagy a lelkészeké az egyházban. És hála az égnek! hogy érdemdús Kralovanszky András felügyelőnk ekkoráig megtartotta Egyházunk javára, mert ezen practicus férfival könnyű vala a helyb. Lelkészeknek egyezni és mintegy tört úton vele együtt az egyházi ügyekben tovább haladni. Képzelted, az elnökségnek illy bizodalmas viszonyai mellett mi jól folyhattak minden dolgaink, és hisszük, ha sokáig így maradna az elnökök és presbyterek között, ezen egyház szépen felvirulhatna. De az új coordinatiótól is, mellyet az e' végre kirendelt választmány már is elkészített, tám szebb 's jobb jövődöt várhatunk. Ezen évnek első két hónapjaiban semmi különös nem történt ugyan, de igen is nevezetes:

A' katechizálás áttétele. Itt lásd a' 430^{dik} és 444^{ik} lapot, melly felvilágosításul szolgálhat. Tapasztalván a' helyb. lelkészek, mikép[p] nyári hónapokban az aratás és más mezei munkák miatt az ifjúság nagyon mulasztotta a' vasárnapi katechizatiokat: a' helyett, hogy Sz.[ent] János naptól⁶⁴⁸ Sz.[ent] Mihály napig⁶⁴⁹ tartatnának, ezen évben már Martius 1^{én} u.[gy] m.[int] bőjt első vasárnapján kezdődvén Junius utolsó vasárnapjáig gyakoroltatának; és nemcsak tót, de magyar nyelven minden második vasárnap és másod innepen délutáni egy órától kettőig. Illy intézkedésnek ohajtott sikere lön, mert az iskolás gyermekek, még regula alatt lévén; a mesterlegények és nagyobb leányok is jó számmal látogatók ezen vallásbeli oktatást. Igaz, hogy a' magyar ifjúságra nézve az óra igen alkalmatlan, de eddigelé még nem tudunk jobbat kiszabni. Illy katechizatióknál átalján kevés hivek jelennek meg, bár itt tám még többet tanulhatnának, mint a' prédikációból – mi oda mutat, hogy nálunk már a' vasárnapnak délutánja nem annyira ünnep, mint inkább vásárnap, az az a' korcsmákhoz, tánczhoz gyülekszik az ifjúság és fiatal férjek 's asszonyok, mit a' városi hatóság nem gátol, bár Ekklésia által ez iránt többször meg vala kérve, oda is mutat, hogy a hajdan kori vallásosság alább szál[1].

[1846]

Egy katholika hajadon áttér evang. hitünkre. Első példa volt ez nálunk a meghozott törvény óta, és így emlékezetre 's olvasásra méltó. Az áttérhetés törvénye közönségesen tudatik. Ennek következtében legelőször jelenté magát és megtévén a' szükséges lépéseket becs.[es] hajadon Gabris Susanna Ekkleziánkba innepélyesen beigtattatott, Martius 22^{kén} ép[p]en a templom szentelési ünnepély alkalmával. Ezen ünnepélyhez alkalmazott Sz.[ent]beszédet tartott ekkor Miklósfy Samuel helyb[eli] lelkész, a katholika leány beigtatását pedig T. Farbak Daniel lelkész úr valóban szívbehatóan végeze. És mivel ekkori tartalomdús beszéde ezen történetet legjobban rajzolja, ezt magyar nyelven örök emlékezetre ide rekeszteni szükségesnek láttuk: „Nyiregyházi Evangel. Szentegyház! A' Szentegyháznak valódi ereje ugyan nem annyira az ő nagy népességében van, mint inkább azon üdvös igazságban mellyet hisz és hirdet, és az istenes életben, mellyel az ő tagjai kitüntetik magokat; mégsem lehet közönyös az egyházi Közönség az iránt, ha tagjai száma nevededik, és így külsőkép[p] is terjed. Már az első keresztény időszakban mind a hitre áttértek, mind különösen apostolok nagyon örvendeztek,

---

⁶⁴⁸ december 27.

⁶⁴⁹ szeptember 29.

midőn Apost. cselek. 2,47⁶⁵⁰ szerint az úr minden napon szorítá a gyülekezetet azokból, akik üdvözülendők valának! Voltak idők, midőn az Evangel. Egyház itt országunkban jóformán elterjedett, és nemcsak a legfőbb hivatalokat Evangelikusok viselték, de a főbb rendek közt is már alig találkoznak más hiten lévők. De ez ismét megváltozott, miután a' Szentegyházra üldözés sulya kezdett nehezedni, és az Evang. Egyházhhoz tartozók (vagy inkább erre átmentek) mindenkép[p] sanyargattatván kénytelenek valának tőle ismét elszakadni, és jóllehet itt ott voltak még nemes családok, mellyek sem jutalom, sem büntetés által nem engedték magokat az evang. hittől elszakasztani, mégis ilyenek száma tetemesen megkissebbült. Volt ugyanis elég, ki a mi ev. Egyházunkba átlépni kívánt volna, de sulyos akadályok gátolták: nemcsak a' ha héti oktatás, melly gyakran nehéz sanyargatás közt egész évekre is elnyújtatott, de a' felsőbb engedelem is, melly mindannyiszor megtagadtatott – De hála az Úrnak! ezen viharok is végre megszűntek és a zivataros idők után kellemesebbek és csendesebbek álltak be. Illy jobb időket hozott nekünk kivált a legközelebbi ország gyűlés, hol magok a katolikusok elismervén a' velünk sokáig üzött igazságtalanságot; igyekeztek a mi jogainkat kiví[v]ni, és kivívták azt, miszerint azoknak, kik az ő aklukból hozzánk kívánkoznak szabad átmenetel engedtessek, amit ő. cs. k. Felsege megerősíteni méltoztatott. E' szerint már ezentúl aki Evangel. akar lenni tartozik magát eddigi lelkészénél négy hét alatt

491. oldal

1846

kétszer és két tanúval jelenteni és ez iránt tőle mind két izben bizonyítványt kérni, mellyet, ha a' lelkész megtagadna adnak érvényesen a' tanuk, és az által ő, minden további fáradozás nélkül már Evangelikusnak tekintik. Másutt ezen új törvényt más sokan hasznukra fordították, nálunk ma van erre első példa az itt jelenevő becs.[ületes] hajadon Gábris Susannán, ki is néhai Gabris József catholicus atyától származván mind amellet hogy anyja Lipcsei Rozina evang. hitü az eddigi törvéynél fogva r. cathol. hitben kénytelen volt maradni, és aki bár titkon régóta kedvelte már a mi vallásunk tudományát, nyilvánosan még csak ma lép a mi Egyházunkba, melly lépés által a mai templomszentelési ünnepély valóban nem kevés érdeket nyer. Hogy pedig őt nem haszon keresés, nem valami alacson[y] nézetek, de igaz szív és meggyőződés hozzánk von, azt nem szükség bebizonyitanom. És mivel tulajdonkép[p] ez teszi mindegyikünket Evangel. Kereszténnyé, ki ne üdvözlené őt szeretettel, ki ne fogadná őt szívesen a mi tarsaságunkba[n]? Mai naptól fogva úgy magunkat, Istennek leánya! mint a mi Szentegyházunk valóságos tagját, használd mindazon jókat, mellyeket ezen Egyház a maga sorsosainak nyújt, járulj azon az úton, mellyet mai napon választottál – tantorithatlanul, így bizony ezen lépésedet soha nem bánod meg. De hogy ez, mit szivedben megválasztottál, egyszersmind nyilvánosság legyen, mielőtt hitvallásod zálogául az úr vacsoráját mindkét szin alatt felvennéd, és nemcsak a megszentelt Kenyérben de a' pohárban is részesülnél, amint azt Krisztus urunk minden hiveinek adatni rendelt (igyatok ebből mindnyájan) de a te eddigi Egyházad azt élvezned tiltotta: Kérdlek 1, Készakarva és teljes meggyőződésből térsz é át a mi evang. Szentegyházunkba? Akarsz é teljes lelkeidből a' Sz.írás 's evang. hitvallás szerinti tudományhoz ragaszkodni és azt nyilván vallani? Igéred é, hogy életed végéig ezen tudományban hiven megmaradsz, és készebb leszel halált szenvedni, semmint ezt elhagyni? A' Kegyelmes Isten erősítsen téged ezen szándékodban, adjon ohajtott megnyugodást azon hitnek kebelében, mellyet elfogadtál, és amellyben, hogy mindinkább öregbedjél, ezen napnak örök emlékezetére vedd ezen sz[ent] könyvet (bibliát) mellyet eddig tilos vala olvasnod, de amellyet mai naptól fogva minden szorgalommal és figyelemmel olvassad. És immár járulj az úrnak sz.[ent] asztalához. (Itt meg kell jegyezni, hogy az áttért leány reggel más hivekkel együtt

⁶⁵⁰ Apostolok cselekedetei 2:47. Dicsérték az Istent, és kedvelte őket az egész nép. Az Úr pedig napról napra növelte a gyülekezetet az üdvözülőkkel.

járult a sz.[ent] gyónáshoz.) Az ajándékozott biblia Köszegi kiadás, mellynek sok példányait T. Wimmer Agoston lelkész u. m. az Angol bibl.[ia] terjesztő társaságnak magyarhoni tagja Ekkleziánkhoz eladás végett küldött. Ezen sz.[ent] beszéd, de kivált illy Ekkleziánkban egészen új papi fuctio nagyon meghatotta a' Hal[l]gatók szívét, 's sz.[ent] örömmel oszlának el.

492. oldal

1846

A' Középarang és nem sokára a' legkisebb is megrepedt. Ezen repedés Martius 30^{án} vétetett észre, mellyet alkalmasint tüzvészkor történt harangütés okozott, nem sokára megrepedt a legkisebb harang is. A' Prsbyterium ez iránt azt határozta, hogy a Pesti és Kassai harangöntők szólitassanak fel, mellyik vállalá ezen két harangnak újonnan öntését jutalmasabban.

Egyházi számadás is tisztújítás. Ez Aprilis hó 7^k napján tartatott, egy nappal elébb a számadásoknak szigorú vi[z]sgálata, mellyek minden hiba nélkül tökéletes rendben találtak. A'kiadások laistromában végkép[p] eltöröltetni rendeltettek az eddigi használatban volt pünkösd innepi zöldfák (máje) mert ezeknek vágásáért 1 Vf a' kiadási könyvben találtak, és mivel illy fák kivitetvén a' templomból, hol pünkösd ünnepe paradiroztak, rendek szerint a' paplak udvarán letétek. Ez helyes, uraim, mert aki 1 Vft nem tud megbecsülni szazzal se fog jól gazdálkodni, különben is a' májfák szemlése a' templomban olly kevéssé gerjeszt ahítatosságot, hogy még a figyelmet is – ha valamelyik fa leesik, félbe szakasztja. Szoba jött az is, hogy a papi és rektori kertek közt élő sövény csináltassék, miszerint ezzel is kevesebb költség legyen.

De nagyobb fontosságú a Tisztújítás. Kralovanszky András Felügyelő és Marko József gondnok szokás szerint hivataljokat letevék. Voltak, kik a Felügyelőt felkiáltással eddigi székében megerősíteni kívántak, azonban szavazatra került a dolog és majdnem minden voks csakugyan eddigi derék Felügyelőre adatott. De Marko József gondnok helyébe – ki négy év óta olly hiven és pontosan vivé curatori dolgait, és akinek eljárásában senki legkisebb hibát sem lelhetett – mégis más nevezett ki, de ez a gondnokságot elvállalni nem akarván, más nap Ns Kováts Beniam választatott.

Ezen alkalommal Juhász Mihály presbyter jelentést, vagy inkább kérdést tón: miért az egyházi Jegyző már régóta az Ekklesia határozatait nem a Jegyzőkönyvből, de csak egyes könnyen elszórható lapokból olvassa? a' jegyző azzal menté magát, hogy két év előtt, szintén számadás és tisztújítás alkalmával tartott nevezetes conventnek határozatait mindeddig nem találhatta, amennyiben pedig a' Jegyzőkönyvben nem akart üres helyet hagyni, azt mindeddig, tehát két év óta – inkább nem irta, nyilatkozott továbbá, hogy egyházi irományai és jegyzesei szint úgy mint egyéb ügvedi actái, külön vannak téve, 's amazokat pontosan leirandja a Jegyzőkönyvbe, mihelyt az említett Convent határozatait kezéhez kapja. Miklósfy Sam.[uel] ezeket a levéltári ladából kivévén neki átadá, amit két év előtt is, ha kerestetnek, megtehet vala. Most már rajta áll a két évről elmaradt jegyzőkönyvet kiegészíteni.

493. oldal

1846

Segédjegyző a' laistromok és számadási könyvek irásában volt már több évek óta Juhász Dániel. Majerszky Lajos ügyvéd a Jegyzői hivatalban továbbra is maradt. Iskolai Felügyelőül választaték ns Kováts Ferenc. Alapítványi Gondnok mindazáltal még nincs kinevezve. Vasárnapi egyházfiakká választattak Krajcsovics Mihály, Skolnyik Samuel, Michalko Daniel, és fizetéses egyházfi Pasztorovics Samuel.

Segédpap meghívása és felszentelése. Miután az Egyház elöljárói a f.[olyó] év első hónapjában betegeskedett egyik lelkészünk állapotjából végre csakugyan elismerték, hogy a másik lelkészre valóban nagy teher illy népes Ekklesiában magának szolgálnia: Martius havában azt határozták, hogy Caplant kell keresni és meghíni. Tiszolczra és Eperjesre irtunk e' tárgyban,

Superintendens úr ajánlott nekünk Chotvács András Istentan jelöltjét, ki próbára meghivatván Maj 3^{án} Dominica Jubilate⁶⁵¹ elébb ugyan a magyar aztan tót Isteni tiszteletnél próbáját dicséretesen megtette. A conventben azon nap elválasztatott; de mivel még az egész Ekklesia helybenhagyását kelle várni, nálunk mulatott egy hétig 's köv.[etkező] vasárnap végkép[p] elválasztatván Maj 13^{án} indult Tiszolczra felszentelés végett Ns Kovács Ferenc és Juhász presbyter urak kíséretében. És mielőtt még elutazott volna Máj 7^{én} egy választmány ült le a Caplan kötelességeinek kiszabása és meghatározása tekintetében. Mi okozta ezt? az, hogy a' legközelebbi három caplánaink hátunk mögött panaszkodva rágalmazának: hogy itt a papok helyett sokat kell a Caplánnak szolgálni, és hogy ők neki vasárnapokon ritkán engedtek predikálni, hanem többnyire csak temetési predikációkat tolnak reá. Illy alattomos vád arra készteté a Presbyteriumot, hogy egy választmányt nevezne ki, melly a Caplán kötelességeit pontról pontra határozá meg. A' választmányi tagok avatatlan lévén az itt előkerülő sok és mindenféle papi functiokban, sehogy sem tudtak eligazodni. Végre abban egyeztek meg, hogy a lelkészek közt szükséges bizodalom fen[n]tartásáért hagyassék a dolog úgy, mint eddig vólt, míg netalán valami panasz adja elő magát, és hogy a Caplan magyar nyelven is a professzorral felváltva tartozik prédikálni. Miután ezekben az elválasztott egyén is megnyugodott, Maj hó 18^{án} Tiszolczon felszenteltetett. Az ide jöveteli és felszentelési költség 170 Vf. rugott.⁶⁵²

Egy catholica asszony áttér evang. hitünkre. Ez eddig nálunk második példa. Kehler Sándor helyb. óras felesége, miután a szükséges lépéseket megtevé, Junius hó 1^{én} u. m. Pünkösöd másod innepén, a' magyar isteni tisztelet alkalmával, nagy gyüle-

494. oldal

[1846]

lekezet söt sok Kathol. hal[l]gató jelenlétében Miklósfy Samuel lelkész által Evang. Egyházunkba ünnepélyesen köv.[etkező] Sz. beszéddel igttatott be: Illy ünnepélyes és ritka alkalommal, midön ezen tisztességes asszony catholica hitről a mi Szentegyházunkba áttér és beigtatandó; úgy hiszem, nem lesz érdektelen a mi protestans evangeliomi anyaszentegyházunknak némelly különös sajátságait kiemelni, kitüntetni. Mi Evangelikusok hisszük és valljuk, hogy a biblia egész vallásunk egyedüli alapja 's talpköve, a keresztény tudománynak egyetlen tára: mindazáltal olyan, melly legyen bár önmagában még olly felséges, szent, igaz, tökéletes, reánk nézve csak úgy lehet nemesítő, boldogító, ha tőlünk megértetik, megkedveltetik, az életre alkalmaztatik. De lehet é a' Szentirást megérteni szabad gondolkodás, megkedvelni szabad érzés, az életre alkalmazni szabad akarat nélkül? oh nem. Így hát a' biblianak szabad olvasása és használása ép[p]en úgy összefér a kereszténységgel, mint a természetnek szabad vizsgálása a természettel. Avagy nem ugyan azon egy Isten közlekedik é velünk a természetben mindenütt, ki a' Szentirás kijelentéseiben? Azért úgy mond Jézus: tudakozzátok az irásokat, mert úgy tetszik, hogy azokban életetek vagyon, és azok rólam bizonyoságot tesznek; meglássátok, hogy valaki titeket el ne hitessen, mert sokan eljönnek az én nevemben, kik azt mondják: én vagyok a' Krisztus és sokakat elhítenek. E szerint vegyétek kezeitekbe a' Szent bibliát, olvassátok nyomozzátok benne az igazságot. A mi Anyaszentegyházunk a Megváltónak szellemében felszabadítja a szentirás olvasóit, miszerint azt magoknak legjobb belátásuk szerint igaz lelki épülődésükre magyarázhasák 2, És mivel vannak különböző Keresztény felekezetek, mint egy fának annyi kisebb nagyobb ágai, mellyek mi nem annyira virágát, mint aztán gyümölcse mennyiségét nézzük: mi evangeliomszerű Protestansok nem tagadjuk, lehet bármelly hit idvezítő, lehet boldogító az Istenfélő kegyesnek; de ami vallásunkat mégis különösen igaznak, Krisztus rendelésein alapultnak és így idvezítőnek hisszük és valljuk. E' felvilágosodott Korban e' szó: „egyedül idvezítő hit” aligha nem pusztá

⁶⁵¹ a húsvét utáni 3. vasárnap

⁶⁵² utólag ceruzával beírva: „Chotvás András 170.”

's értelem nélküli szó, most már Istennek nincs választott népe, mellyen kívül minden nép elkárhoznék. De a' felvilágosodott ember is tartsa a maga hitét szentnek, igaznak, idvezítőnek, úgymint amelly őt születésétől ota gyöngéd anyaként, ápolta, nevelte: mindenki higye 's vallja a maga vallását legjobbnak, és miért? csak azon igen egyszerű okból: mert ha ebben nem, bizonyosan semmi Istenadta hitben nem fog üdvözülni. 3. A' Protest. Evangel. Szentegyház hiszi és vallja, hogy a pusztá hit hatástalan; de igenis hat úgy, mint erős meggyőződésnek virága 's gyümölcse, a hit jócselekedetek nélkül volt, de Istenes étellel párosulva nagy lelki kincs. Nem minden, aki ezt mondja, uram, uram, megyen bé a meny-

495. oldal

1846

országba, hanem aki cselekszi a men[n]yei atyának akarátját. A' külső szertartás, cerimonia, bármi fényes, csak diszköntös, de az igaz szív áldozatja becses Isten előtt. A' hit nem minden embernek dolga, nem függ az embernek kényétől, hogy, hogyan, ami neki tetszik, a hit Isten ajándéka, mellyet azoknak ád, akik magokat annak elfogadására fogékonyokká teszik. És mi által győződhetik meg 's hihet az ember? kétségkül öngondolkozás által mindazokról, mellyeket elméjével felérhet, mert így nyer lelke szárnyakat felemelkedhetni azokhoz, mellyek tapasztalása körén túl vannak. És még illy hitbeli meggyőződés sem idvezit, ha nem a kegyes és hasznos élet áldozatival párosul. És 4. Mivel Jezus mond: az én országom neme' világból való: a protestans Evangeliumi szentegyház azt tartja, és vallja, hogy a' Kereszténységnek célja nem lehet a Külső hatalom, fény, vagy uralkodás, de a benső nagyság, és szünni nem tudó tökéletesedés és lelki haladás. E szerint a mi Szentegyházunk fő törekvése terjeszteni a Krisztus szellemét, öregbiteni a felebaráti szeretetet az evangeliomszerű hitet ápolni, a bibliai igazságokat hirdetni, azokról a' hiveket mindinkább meggyőzni egy szóval főfeladata: embereket jobbakká és boldogabbakká képezni. De hogy illy emberek száma mindinkább növekedjék, ez ugyancsak ezen Szentegyháznak is szives ohajtása.

És illy elveinket a dicső Fejedelem méltatva ezen drága Magyarhon Evangelikusait is kegyelmesen mindedig pártolta. Voltak ugyan kegyetlen üldözések a' vallás térén egykor, és az átmenetel halálíg nehezítették; de nyugodnak már az üldözöttek elhunytak az üldözök is, ezzel ne keserítsük jelen örömeinket. A' legközelebbi országgyűlés olly kedvező törvényt alkotott a protestans vallásra áttérés ügyében melly szerint ez egészen megkönnyítettván a' vallásos visszonyosság törvényesen elismértetett. Es az evang. Egyház örvend! nem azért, mintha nyomorult térítés és rábeszélés által (melly elveivel homlokegyenest ellenkezik) szaporítani kíváná a hivek számát – oh nem! de mivel szerencsájének tartja, ha ki teljes meggyőződésből hozzá csatlakozik, és ezen Sz.[ent] gyülekezetben kívánja boldogságát 's örök idvességét megállapítani.

Illy szent nézettel jöve át hozzánk ezen tisztességes Juhori Maria asszony Kehler Sándor hitvese, Catholica egyházat odahagyván ev. egyházba kíván – sőt már régóta és szive vonzódással fogva kívánt bekebeleztetni. Üdvözlünk téged jambor asszony és olly igen szivesen sz. társulatunkba fogadunk; őszinte részt veszünk a te örömeidben mindnyájan, úgymint ezen átmeneteled tanui és ezentúl úgy nézendünk téged, mint ezen Szentegyház valóságos tagját. Használd te is azon lelki jókat, miket itt élvezünk. Itt e' sz.[ent] falak közt keress és találj mindenkor lelkednek nyugalmat 's vigasztalást. De mindenek előtt felelj a követk[ező] kérdésekre. 1. Teljes meggyőződésből és kész akarattal térsz é át ezen evangy. szerű Szentegyházba? 2. Igyekszel é teljes éle-

496. oldal

[1846]

tedben ezen evangyeliomi hittel Kegyes életet is párosítani? Igéred é hogy ezen idvezítő hitben mind halálíg hiven megmaradsz? A kegyelmes Isten erősítsen meg téged ezen szándékodban!

Következett gyónás, és úrvacsorája. A' Szentség felvétele után ezen fontos lépésednek örök emlékül fogadd el e' szent bibliát. Az úrnak kegyelme legyen veled és kíséren minden utaidon! Földhordás a' templomhoz. Tudvalevő, mikép[p] száraz homokunkat a gyakori erős szelek elhordogatják, és kivált a templom körül, azért csaknem minden második évben szükséges a földet kiegyengetni. Ezen munka a f.[olyó] év Junius 8^{dik} és 9^{dik} napjain porjadkából⁶⁵³ megtétetett. 200 szekér volt e' végre kirendelve és kevés hijával hordtak a' pazsitrúl fekete földet és agyagot a' templomhoz és némelly ekkl. épületekhez is, hol kivántatott, az asszonyok pedig és cselédek egyengettek. Ez jószivűség munkája volt, és bizonyos jele az egyházi felsőség iránti engedelmességnek.

Nyári Közvi[z]sgálatok Junius hó 15^{tol} 19^{ig}⁶⁵⁴ Nagy Samuel úr iskolájában nagy szorgalom, és sokféle tantárgyak, az előadás jó és élénk, a tanítványok bár nagyobb számmal, mindnyájan jól de legtöbben sietve feleltek, irótláclátskáikat igen közel a szemhez és rosszul tarták, de a számok és szavak írásában jól gyakorlottak. Hudák György iskolájában nem élénkség, inkább félénkség, a gyermekeknek csak fele része és igen halkan felelt, az irótláclátskáikat igen közel 's rosszul tartják, a kettős mássalhangzót ki nem ejtik. Tregjár Pál iskolájának körülbelöl csak fele része hallatá magát, a többi tanítványról ítéletet nem hozhatunk, mert csak eleitől végig hal[l]gattak: akik pedig feleltek, igen jól és értelmesen. Susztek Samuel tanítványai tehetségeikhez képest, de mindnyájan feleltek, és az elsőbbek, mint mindenütt, igen jól és értelmesen, itt az ítélő tehetség mivelletik inkább mint az emlékezőerő, dicséretes az, hogy a vallástan kétféle nyelvvel nem zavartatik, és nem tarkáztatik, hanem tisztán vagy magyar vagy tót nyelven adatik elő. Kollman Sam.[uel]úr iskolája megjegyztetett, hogy a' vallási tárgyakat, vagy külön magyar és tót nyelven tanítsa, vagy tótul a gyengébbeket, vagy a magyar feleletet ne tarkázza mindég ugyanazt jelentő tót felelettel. A magyar nyelvet jobb volna fordítások és folyvásti praet.⁶⁵⁵ gyakorlások által tanítani. Atalján minden vi[z]sgálatra nézve az az észrevétel, hogy kevés figyelmet fordítunk az utolsó 's így leggyengébb tanulókra, pedig a censura nem csak az első jó tanítványokat kitüntetni, hanem a leggyengébbeket is megvi[z]sgálni tartozik, ha ezek bármilly hibásan felelnek is, azzal a vi[z]sgálat kevesebbet veszt, mintha, úgy szolva elrejtetnék 's eltakartatnak. A jó és szorgalmatos tanítványt már egykét feleletből megismerhetni.

Irárm Nyiregyh[ázán] Jun. 25. 1846. M.[iklósffy] S.[ámuel]

497. oldal

1846

Chotvás András életrajza. Én Chotvás Endre születtem 1819 év öszutó 13^{an} Gömör megyébe kebelezett Kövi helységben, atyám Mátyás, anyám Benyo Maria gondos szeretettel neveltek. Atyám szegény földmivelő 's alattvaló engem (miután kisedkoromban elvesztett szemem világát csudálatosan visszakaptam, utóbb pedig a' tudományokhoz nagy hajlandóságot mutattam) iskoláztatásra szánt. Életem 7-11^{ig} éveig szülőhelyemben elemi tanulmányokkal foglalataskodtam; az után öt évig Rozsnyón grammatikát, syntaxist, rhetoricát tanultam. Ezen pályát bevégezvén Tapolcsánban Latkoczy úrnál, mint nevelő három hónapig mulattam. A tudományos pályát folytatni ohajtván onnét a Késmárki főtanodára által költöztem, hol öt év alatt Kralovanszky Endre és Zsitkovszky Lajos, Benedikti János, Zsarnay Imre és Mihálik Daniel oktatoznál a több tudományokban gyakoroltam magamat. Még ezen idő alatt is voltam nevelő Csizben⁶⁵⁶ Kubinyi Endre gyermekei mellett, utóbb Plathy fijának magántanítója,

⁶⁵³ a hívek ingyenes munkavégzése

⁶⁵⁴ utólag a margóra írva: „Iskol. Gyermekek száma Fiú Leany Oltványnál 67 77 Klimónál 55 44 Spulernél 103 90 Hudáknál 70 64 Susztek 181 Nagynál 244 Tregjárnál 107 Kollmannál 105 Jurányi 48. Summa 1255”

⁶⁵⁵ pro rata aetatis = időarányos

⁶⁵⁶ Csíz/Číz, Szlovákia

vége a Lyceum seniora. Igy 1839^{dik} August 3^{án} Tiszolczon letéven a candidatumot Rátkón mint ideiglenes leánytanító két évig működtem; 1841 August 1^{én} a Külföldi egyetemekre ki indultam, Pest, Bécs, Prága, Drezda, Lipcse, Altenberg városokon keresztül Jenába, hol egy semester alatt hal[l]gattam az előadásokat, ennek végével utaztam Vajmar,⁶⁵⁷ Erfurt, Gotha, Göttinga, Hálán⁶⁵⁸ keresztül Berlinbe, hol második félét töltöttem az egyetemben. Magyar országba vévén utamat az egész német országot beutaztam, láttam Potsdam, Rudolfstadt, Coburg, Freiburg, Bamberg, Aschaffenburg, Frankfurt a[m] Main, Mainz, Hajdelberg,⁶⁵⁹ Karlsruhe, Strassburg, Parisba szándékozván utilevelemben talált hiány miatt visszavezettettem Hazámba Novemb 1. érkeztem 1842^{b[en]}, ismét Rátkón vállaltam el a nagyobb fiúk oskoláját, melly pályán 3 évet eltöltvén leléptem, mert a' Rátkói néptől megcsalatra éreztem magamat, szüleimnél három hónapig elvonulva mulattam, de csakugyan Alsó Balogon⁶⁶⁰ Gaszner házánál találkozott részemre nevelői állomás mellyet elfogadtam, míg Majus hó 3^{án} 1846 Nyiregyházán magyar és tót Szentbeszédet tartván az ottani Szentegyháznál segédpapi hivatalra elválasztattam, és ugyanaz hó 18^{án} Tiszolczon felszenteltem.

Építés. T. Susztek úr udvarán építettett ezen évben és ugyan csak igen huzamosan egy új istál[l]ó, egy szín és árnyékszék vályogból; de még hamarabb huzatott új fal angyal utca felé, a régi már félig dőlt fal helyébe. Lassan és darabonként

498. oldal

[1846]

Készültek mindezek szintén unalomig; a többszöri Deputatio, mely e' végett a' hely színére járt, ohajtott hatás nélkül járt el, és így, mivel ezen építést senki sem sürgette, tartott az közel két esztendeig. De nevezetes itt, hogy az említett fal ez uttal nem huzatott úgy, amint azt a' házhely tágitása és egyházunk java kívánta volna, de csak úgy amint volt 's így fal szeglete Hankovszky András oldaláról ismét beljebb esett. De ezen kívül is az iskola udvarán láthatni, mikép[p] Hankovszky András istál[l]ója is két új[j]nyira beljebb az iskola udvarába van építve. És ez minden Deputatiók daczára továbbra is csak a régi mellett maradt minden figyelmeztetés és kérdőre vonás nélkül. Tudni illik, a jó gazda csak egy körömnnyit sem enged házhelyéből szomszédjának ingyen, annál kevésbé igazságtalanul.

Esküformák. Lásd 205 lapon, itt némikép[p] változtatva és bővitve így következnek:

Egyházi Felügyelő: Én N.N. esküszöm az élő Istenre, ki atya, fiú és Sz.[ent]lélek egy örök Isten, hogy én ezen a Ny[ír]Egy.[házi] Evang Egyháznál Felügyelői hivatalt magamra vállalván azt hiven fogom viselni a' jó rendet fen[n]tartani, az altalam és lelkész urak által tartando ekklesiai gyűlések határozatait pontosan 's hiven teljesíteni igyekszem, az Egyház tökéi[re] 's kiadásaira lelkiismeretesen felügyelni, az Egyházi tisztviselők jogait oltalmazni, a' templom és minden egyház épületeinek külső szükségeiről gondoskodni, átalján a coordinatióban kitett felügyelői tisztemben lelkesen eljárni akarok és fogok. Isten engem úgy segéljen!

Egyházi Gondnok: Én N.N. esküszöm az élő Istenre, ki atya, fiú és Sz.[ent]lélek egy örök Isten, hogy én ezen evang. Ekklesiában gondnoki hivatalt magamra vállalván, azt hiven és gondosan viselni, az Ekklesia javát 's hasznát mindenben keresni, pénzeit lelkiismeretesen kezelni igazságtalanul se magam használni, sem mások által használtatni nem engedem és azokkal úgy, amint az Egyház parancsolja, rendelkezni, 'a Felügyelő és Lelkész urakkal egyetértve az Ekklesia épületeinek kijavítása 's egyéb dolgokban pontosan eljárni, és mindenben, mi a gondnoki hivatalt illeti, az Ekklesiától füg[g]ni akarok és fogok. Isten engem úgy segélj[en].

⁶⁵⁷ Weimar, Németország

⁶⁵⁸ Halle an der Saale, röviden Halle (régi magyar neve: Hálla), Németország

⁶⁵⁹ Heidelberg (régebben Heidelberga), Németország

⁶⁶⁰ Vámosbalog vagy Nagybalog (szlovákul Veľký Blh) az 1943-ban egyesített Alsó- és Felsőbalogból jött létre

Egyháziaké: Én N.N. esküszöm az élő Istenre, ki atya, fiú és Sz.[ent]lélek, egy örök Isten, hogy én ezen evang. Sz[ent]Egyháznál egyházi kötelességeimben hiven eljárni, különösen a templomban, de ha szükséges lesz, másutt is egyházi kötelességeket szívesen teljesíteni, az Ekklesiát és Lelkészeket illető pénzt, melly kezemhez jó, ahova tartozik, minden hiány nélkül általadni, egyébiránt mindenben az Ekklesia rendelkezéseitől, a Felügyelő, Lelkész és Gondnok uraktól füg[gi]ni akarok és fogok. Isten engem úgy segítjen!

Esperességi Gyűlés Nyíregyházán.

Azon határozatnál fogva, miszerint az Esperességi Gyűlés felváltva Nyíregyházán és Miskolczon tartassék, került az évben a' sor mireánk. Helybeli conventünkben fölhozott legelőbb is a' Kerületi és egyéb Jegy-

499. oldal

1846

ző Könyveknek késő és rendetlen hozzánk járása és Ekklesiánk kívánsága az lőn, hogy ezentúl egyházi jegyzőkönyv minél előbb, az Esperességi Kerületi conventen felveendő tárgyak pedig jó idején; nemkülönben a gyűlés helyét és napját hirdető levél is jókor küldessenek egyházunkhoz, miszerint ennek elég ideje lehessen a tárgyak megfontolására. Ezen indítvány aztán az esperességi gyűlés, melly Julius 8^{am} tartatott, úgy módosította, hogy az egyetemes gyűlés jegyzőkönyve ezentúl ne az egyházkerület, sem a' kerületi jegyzőkönyv az esperesség utján, mint eddig elé szokásban volt, hanem minden conventtól egyenesen az egyházakhoz küldessék. Továbbá a mi Ekklesiank F[ő]T[isztelen]dő Jozéffy Pál püspök urat azon esetre is ha lemondásához hü maradna, hivatalának további folytatására megkerendőnek javallotta, amiben az Esperességi gyűlés is megegyezett. Azonkívül a Kerületi pénztár gyarapítására egy Fölszólítás következtében a mi Ekkleziánk minden lélekre egy váltó garast néhány évekre kivetendőt határozott, melly indítvány az Esperességi gyűlésen helybenhagyást nyert. És illy indítványokkal fölruházva minden tisztelettel fogadtuk a' Követeket, kik Julius 7 estve beérkeztek: Szirmay Hugo és Komáromy Jozsef elnökök, a Miskolczi Egyház három követei, Fancsali, N.[agy]Károlyi, Arnoti, Tokai, Kazai papok. Azon kívül, hogy itt Szirmay Hugo voksok többségével Föfelügyelővé neveztetik ki, és hogy mindenek ékesen és jó renddel menének, itt semmit se emlitek. A' convent után az eleve megrendelt, 's a' Seminariumi – ekkor üres épületben tartatott ebédhez ülénk le egyházi Követek és számos helyb. lakosok, minden személy fizetett magaért 2 Vf boron kívül, mellyre néhányan aláírás utján bizonyos summát összetettek: 's így ezen megvendéglés egyházunknak semmi költségébe nem került, következésképp[pen] semmi irigységet sem vont maga után. Az ebéd felett poharak is ürit[t]ettek bús homlokkal Gróf Zay Föfelügyelőtől kezdve a Kerületin keresztül az Esperességi és másnap a' helybeli Felügyelőig: de különös, hogy a pap világi hivatalnokért, a világi papért, a' pap tisztársáért nem emelt poharat. Az ebéd után kirándultunk a' Sóstóra, hol egy óráig beszélgetve haza jövénk. Másnap ismét a templomban tartaték a gyűlés, szintén csendes szellemben, mi is alkalmasint a' csendes lelkü és pártra nem hajló elnökeinknek köszönhető, kik közzül egyik új meg új tárgyakat hozott fel papiron a szőnyegre, másik a jegyző könyvbe igtatandó határozatot ismételte. Délután folytattatott a convent bibliothekába sőt még harmad napra is maradt némelly kevés tárgy és hitelesítése a' jegyzőkönyvnek. Megjegyzésre méltó, hogy a mi hegyaljai esperességünk, kivált mióta a magyar nyelv sürgettetik, a maga magyar szelleme és különös indítványai által az egyházi

[1846]

Kerület előtt jól kitünteti magát.

E.[gyház]Kerületi gyűlés Dobsinán Julius 15^{én} Ekklesiánk részéről küldettek oda Farbaky Daniel lelkész és alesperes, Kralovanszky András felügyelő és Soltész József, kik Jul 12 reggel indultak útnak, 's egy hétig költöztek 94 Vf. Ezen gyűlés főleg két szempontból igen nevezetes. Egyik az egyházi Elnökség másik a püspöknek hivatalábani továbbra megmaradása. Első nap szönyegre került az egyházi és Világi elnök közötti viszony. Azon határozat, melly a' Jolsvai gyűlésen, nem tudhatni mikép[p] csúszott a' jegyzőkönyvbe, vagyis: a Tiszai Superintendenciában készülő coordinatio azon pontja: „a pap a felügyelőnek olly értelemben elnöktársa, hogy a'h[h]oz legközelebb helyet foglaljon a'nélkül, hogy azon jogokat tulajdonítaná magának, mellyek egyházunk rendszere szerint a' Felügyelőt illetik” a papságot nagyon felingerelte, felizgatta a' kedélyeket. Estve összegyülekeztek a' papok a helybeli paplakban, és mindnyájan, kivéve hármat egy óvást irtak alá, illy értelemben: „hogy ha az új coordinatio más napon csak ideiglenesnek, az az csak addig érvényesnek nem fogna czimeztetni, míg az egyetemes coordinatio életbe lép, következésképp[p] a' felyebb irt határozat is csak ideiglenesnek nem mondatnék: a papok annak innepélyesen ellen mondanak.” Ezen óvás egyik Esperesre bizatott azon meghagyással, hogy mihelyt az új coordinatio a protocollumban csak ideiglenesnek nem czimeztetik, azonnal az óvást adja be. Jóllehet pedig más napon az csakugyan így czimeztették, mégis Valentinyi Daniel Ráhoi lelkész az óvást, mellyet az alatt kikért magának, Dráskóczy Samuel elnöknek átnyújtotta. Illy váratlan jelenet egy kissé megzavarta az Elnököt (mert meg kell jegyezni, hogy a Superintendens ezen egész ügybe nem avatkozott.) Az urak ezen óvást, csak az úgy nevezett papi töredéktől származottnak vélték, és azért figyelemre sem méltatták volna; de a papság az alúirtak neveit fölolvastatni erősen sürgette, 's im minden jelenvolt papnak, kivéve hármat, ott állott a' neve. Azonban mivel a protocollum ellen már kifogás nem volt, némelly esperesek az óvást visszahúzták volna, de már késő. És ez volt nyilvános bizonyosság, mikép[p] gondolkodtak és éreztek légyen a Papok a' Világiak ellenében, ez volt mintegy tükre a köz és viszonyos bizodalmatlanságnak. Másik tárgy a Superintendensnek hivatalábani meg vagy meg nem maradása. Miután a Jegyzőkönyv rendiben tacite az a kérdés támadt volna: lemond e' tehát már végkép[p] a Superint.[endensi] hivataláról ö így nyilatkozott, hogy sok felszólítások és kéréseknek engedni kénytelen lévén Superintendensi hivatalát továbbra is megtartja. Ezen nyilatkozatával megelőzte a már készülöben volt nem mondom voksolást, sem újvalasztást, de olly valamit mire már szükség többé nem volt. Mert két párt volt, egyik azoké, kik Jozéffy Pált főpásztorságában megtartani, másik azoké, kik öt kiküszöbölni áhitottak.

1846

De mindezeket bővebben közli egy hirlapi cikk, melly ek[k]ént következik: „Panaszunk az, hogy a' papok az egyház mezején a' világiak által háttérbe szorittatnak, 's ezt világosan bebizonyítá a' f.[olyó] évi Jul. 15 's következő napjain Dobsinán tartatott tiszai ág. evang. egyházkerületi gyűlés is. Már jó eleve a' gyűlés tartatása előtt a' világiak által valódi korteskedések történtek, a' fiatal, még nem önálló nemesek is fölszólittatván, hogy a tartandó egyh. kerületi gyűlésre, a papoknak - kiváltképp pedig azoknak, kik a B.[uda]P[esti] Hiradóba irnak – letorkolására jelenjenek meg, 's minden oldalról hallattak fenyegetőzések, hogy a' világiak a' papokat megtanítják, mintha a Keresztény Egyházba a sokaság a kardcsörtetés, a divatos lármás szónoklat jobban illenék, mint a szerény, a sz.[ent]írásan alapuló igazság. Ez már aztán gyönyörű képviselő, midőn nevetlen, az egyházi tanácskozásba korteskedés által behozott gyerköczök, lelki üdvünk feletti tanácskozásunkba elegyednek és túlnyomóságot képeznek; 's nem csoda, hogy a dobsinai gyűlésen a' világiak az Egyháziak számát nagyon

túlhaladták. Az Egyháziak közül többnyire csak azok jelentek meg, kik az esperességek által képviselőkül választottak, vagy valami ott elintézendő bajok volt; ellenben a' világiak részéről ott valának ifjak, kik nyilvánosan beszélni nem tudván, legalább a' világi szájhősök által megtamadott papi egyéneket illetlen kifakadásaikkal suttonban sértegeték. Azonban, ment – amint ment – első nap a' gyűlés, míg a mult évben tartatott egyh. Ker. gyűlés jegyzőkönyve 53. § kiküldött választmány által nem jelentetett, mikép[p] az új rendszer 111. § találtató következő tartalmu határozat: „a' pap a Felügyelőnek olly értelemben elnöktársa, hogy a'h[h]oz legközelebb helyet foglaljon, a' nélkül, hogy azon jogokat tulajdonitaná magának, mellyek egyházunk rendszere szerint a Felügyelőt illetik” – következtében, a' választmány jelen volt papi tagjai által keletkezett óvás következtében az új rendszer nyomtatás alá nem jöhetett. És kezdődött a' nagy vita, a papok a szerkezet ellen általánosan nyilatkoztak 's a papi elnökséget alaposan pártolták: ellenben kitűnt a' világiaknak a' papok feletti túlnyomósága is, kik körülbelől illy nyilatkozataik mellett „hogy az egyház visibilis és invisibilis;⁶⁶¹ az első a' világiakat, a másikat a' papokat illeti” M. I. úr mondása – nism teneatis theologi – lehetetlen nem nyilatkoznom. I. A. és M. A. urak e' tárgyban kétszeri és háromszori nyilatkozatra bocsáttattak; az Egyháziakat ellenben a' világi elnökség már a' másodszori nyilatkozattól is elütötte. 'S csak ezen eljárásnak, s' azon sajnos környülménynek, miszerint azon Világiaink kiknek fejük és szívök helyén van, 's különösen az egyházi jogban jártasak 's kiket mi azért mélyen tisztelünk, mind p. o. F. S., F. I., S. P., s a' t. urak e' tanácskozásunkban megjelenni akadályoztattak, tulajdonítható, hogy a' papokra nézve ezen praejudiciosus⁶⁶² határozat meg

502. oldal

[1846]

maradt. De volt is következménye ollyan, millyent megérdemlett. A' jelenlévő papok t.i. összegyűlven még azon nap estvéjén a' paplakban, következő tartalmú óvást irtak alá: „Alabbirtak, miután átláttuk, hogy ezen ker. gyűl. tanácskozásaiba befolyásunk tetemesen megszoríttatik, papi véleményünk mellőztetik, egyházunk javát, hivatalunk szerint is szívünkön hordozván, ezennel ünnepélyes óvást teszünk a tegnapi napon meggyőződésünk és közakaratumk ellen megerősített és kimondott, az új coordinatio III §.-ban foglalt azon határozat ellen, miszerint a pap a' Felügyelőnek olly értelemben elnöktársa, hogy ah[h]oz legközelebb helyet foglaljon a' nélkül, hogy azon jogokat tulajdonitaná magának, mellyek egyházunk rendszere szerint a' Felügyelőket illetik. Költ Dobsinán Julius 16^{án} 1846” Következik a jelenvolt három főesperesnek és 30 hivatalos 's közpap aláírása. 'S miután a' jelenvöltak hármat kivéve, mindnyájan az aláírásban részt vettek, világosan bebizonyított, hogy az egyházi mozgalmakban résztvevő papok száma nem kis töredék, mint az még az óvás beadása utána is – mig t.i. a nevek, mellyeknek élén, mindjárt a' Főesperesek nevei állottak, fel nem olvastattak, – némelleyek gyanították, hanem általános többség. Az óvás beadása különféle nemü hatást szült: bosszús haragot a' világiaknál, félelmet némelley papoknál, 's ez okozta azt, hogy az óvás félrevetett 's a papság megint háttérbe szoríttatott. Szép nyilatkozatokat hallottunk némelley világiaktól e' közti conversatióban⁶⁶³ p.[éldának] o.[káért] nekünk nem kell Sz.[ent]írás, sem keresztség 's a t. S' ezek, mind a' világiak világiasságának eleven tanui. De ezen világiasságuk legnagyobb fokára hágottakkor, midőn másnap Föt.[isztelendő] Sup[e]rint.[endens] úr a taval[y]i egyh.[áz] ker.[ületi] gyűlés jegyzőkönyve 602. pontjára nyilatkozott: „mikép[p] ő nem könnyelműségből, vagy némi keserűségből, hanem érett megfontolás következtében mondott le egy év előtt püspök hivatalairól, s' ezen szentül eltökélt szándokával jött e' gyűlésre is. Miután azonban az összes papság, azon, ab[b]eli támokokkal,

⁶⁶¹ látható és láthatatlan

⁶⁶² sérelmes

⁶⁶³ beszéd, társalkodás

millyen veszedelmes következzésekkel járna az egyházra nézve eb[b]eli lemondása, támogatott kérelmét 's az egyházak nagy többségének öszpontosított kérését, mellynek irott példányait egy csomóban előmutatta, 's mellyeknek egyetlen egyikében is több igazság és erély volt foglalva, mint az ellenfél fractiója öszves szónoklásában; püspöki hivatalát nem személyes érdekből, nem következzetlenségből, hanem az egyház közjavának tekintetéből tovább is megtartja. Ezen nyilatkozatát követték némelly világiaknak illetlen kitörései és szenvedélyes, zajos szónoklatai, mert várva várt ezen alkalomra néhány világi úr, hogy feddhetlen életü érdemdús püspökünkre már régen forralt fekete epéjét kihányhassa. Ezek között leginkább kitűnt Kubinyi Ödön főszolgabíró, ki egy esperességi gyűlésen nyilvánosan nyilatkozott, hogy ő vallásának még semmi hasznát nem vette, Sz. B. szolgabíró, ki az egyháziak ellen nagy ellenszenvvel visel-

503. oldal

1846

teni látszik, miután t.i. nem rég egy ártatlan iskola tanítót vasvillásokkal megkergetett, úgy hogy csak a templomban talált menedéket; M. J. (Márton János) ki a püspököt csak az invisibilis egyházba szeretné áthelyeztetni; Sz. J. handabanda szónoklatával, 's több rokon elvűek. Halottunk mindenfelé alaptalan megtámadásokat, ámbár mindazokat a' papok bátran és alaposan megczáfolták és az érdemteljes püspök ott ült, a sok igazságtalan, rút rágalmozók között, mint egy szent, mint Krisztus urunk a' főpap előtt, midőn a' bardolatlan zsoldosok pofozgatták; 's színét legkevésbé sem változtatva a sz. türelemnek dicső példáját adá Máté 26:63.⁶⁶⁴ 'S végre midőn egy órányi vita után, mégis egy méltányos világi S. E. úr nyilatkozott, hogy az egyházak többsége eldönté a dolgot, 's találkoztak vakmerők, kik a püspököt nyilatkozatra kényszerítették, miután a' világi elnök mondá, hogy olly törvényünk nincs, melly azt, ki hal[l]gatni akar, szólásra kényszeríté, szeretve tisztelt püspökünk egyszerre elnöki székéből felállt következő tartalmu beszédével: ha azon illetlenségeken, mellyekkel némelly világiak által igazságtalanul illetteték, valamit építene, azonnal letenné püspöki hivatalát, de tekintvén azon szeretetet 's bizodalmat, mellyel a papok ragaszkodnak hozzá, 's az egyházak azon nagy többségét és azon sok ezer keresztény hü lelket, melly mellette nyilatkozik, püspöki hivatalát tovább is megtartja. Természetes, hogy eb[b]eli nyilatkozatát egy dörgő, szünni nem tudó éljen követé, 's nem maradt egyéb hátra, mint hogy a' világi elnök is az érdemdús Püspöknek hivatalához „nolle velle”⁶⁶⁵ szerencsét kívánjon. Lehetne még elhalgatnunk, hogy két világi úr: Szentivanyi Károly és Janko Andr.[ás] ámbár a világiak megigérték, hogy a hirlapi közleményekről a gyűlésen hal[l]gatni fognak, mégis az első az elnökség vitájánál előhozta, hogy olly czikkeket irtunk, mellyeket idővel ártalmunkra fognak elleneink által használtatni; másik pedig a beadott óvás következzetében az írókat „hit nigerrel” jellemezte. De uraink, kegyetek a' nyilvánosságna barátai: miért akarnak tehát minket gátolni a' nyilvánosság mezején? 'S tudják meg azt, hogy nekünk most elleneink nincsenek, csak némelly világi uraink, kiket jó útra vezérelni akarunk; tudják meg azt, hogy minket olly bunkós modorral le nem torkol[l]nak; hogy az aristocratiai elveket, mellyekhez mint csecsemő az anyai emlőhöz hozzá szoktak, a' keresztény egyházban ki nem vi[v]ják, hogy ab[b]eli gyanúsításaik, miszerint minket a kathol. clerus kegyetek ellen fellázított, nem igazak, sőt a' t. katholik clerusnak velünk szeretetteli bánása kegyeteknek is jó például szolgálhatna, hogy valamint a gyűlésen J. A. nyilatkozott, mikép[p] vannak az óvást aláírt papok közzt ollyanok, kiket önök tisztelnek, szinte nyilat-

⁶⁶⁴ Máté Evangéliuma 26:63. Jézus pedig hallgat vala. És felelvén a főpap, monda néki: Az élő Istenre kényszerítelek téged, hogy mondd meg nekünk, ha te vagy-é a Krisztus, az Istennek Fia?

⁶⁶⁵ velle nolle = ha tetszik, ha nem

[1846]

kozunk mi az egész t. közönség előtt, hogy vannak a' világiak közt is olyanok, kik szeretetünket 's bizodalunkat birják, 's hogy az „addj Isten”t „fogadj Isten”nel köszöntve, a' hirlapok útján, 's egyéb más szabad czélszerű eszközök által, azon működni fogunk, hogy egyházunk szerkezete a' sz.írási eredeti keresztény egyház mintája, protestans elveink és törvényes gyakorlat alapján javíttassék, 's hogy ép[p]en ezeknek következtében a papok a világiak által háttérbe ne szoríttassanak, nehogy miránk essék átka azon szavaknak, mellyeket megírva találtunk Esaiás prof. 56:10.⁶⁶⁶ ek[k]ép[p]en: az ő örállói vakok, valamennyin vannak, semmit sem tudnak, mindnyájan olyanok, mint a' néma ebek, mellyek alkalmatlanok az ugatásra, szun[n]yadozók, veszteg fekvők, szeretik a' szun[n]yadozást.” (Több tiszai evang. pap.) A' kölcsönös, olykor keserűségekre is éltévelyedett nyilatkozatokból általláthatja mindenki, hogy az evangel. Egyház belsejében tömegesen van a' meglegedetlenségnek és különemü bajoknak anyaga fölhalmozva, annyira, miszerint ezen állapot eligazítást a létező ingerültség csill[ap]ítást hangosan igényelnek. Reményljük, hogy azon Evangelikusokra nézve, kiket állásuk hitfeleikre gyakorolható befolyásra jogosít és fölhi, nem fognak ezen viták üdvös tanulságok nélkül maradni, és ők nem fognak kételkedni, miszerint már is azon a' ponton állanak dolgaik, mellyen méltán elmondhatni: „cavendum est ne quid resp.[ectu] ecclesiastica detrimenti capiat.”⁶⁶⁷

Belügyek. Mig a' tiszai evang. Egyh. kerületben illy tüzes viták forrtak, és az evangelikusok bajaikat hirlap útján az egész haza előtt hangosan kürtölék: az alatt a mi Nyiregyházi népes Ekklesiánkban béke volt. Itt az Elnökség ügye szóba se jött, még pedig azért mivel világi elnök Kralovanszky András úr a' maga körében okosan és lelkészek jogait méltatva forgolódott; a' papok pedig illy elnökkel egyet értve nem voltak szörszálhasogatók, minden csekélységen fel nem akadtak engedve inkább egybemásba, sem hogy a surlódás magvait hintették volna. Mert a jogokhoz felettébb ragaszkodás rendszerint jogtalanságot szokott szülni, a' békeszerető sokszor inkább enged, és okos engedékenységgel hamarabb érhet czélt, könnyebben vihet ki valamit, mintha merőn jogaihoz ragaszkodik. Ezen elv áll kivált az erősebb fél ellenében. Azért mi az egyházi Elnökség mibenlétevel bizony nem sokat bajlódunk, mélyen érezve, hogy aki okosabb tanácsot tud adni, és hasznosabb tagja az egyháznak, az bár utolsó helyen, tiszteletet arat. Azonban nem rég mégis akadt nálunk kérdés az iránt: Valljon az iskolai Igazgatóság tartozik e' az egyházi Gyűlésnek minden intézkedési[ről] és végzéseiről számot adni? igen is, tartozott mindekkoráig, következésképp[p]. És honnét származhatott illy kérdés? tám hogy az isk.[olai] Igazgatóság szabadabban akar működni? úgy de maga az egyh.[ázi] Felügyelő sem rendelkezhetik semmiben a Convent beleegyezése és felhatalmazása

1846

nélkül; vagy az iskolai Felügyelőség akarna tám valamint kivinni, amit az egész presbyterium nehezen engedne meg, sőt ellenezné, ám de az iskolai igazgatóság az egész Conventtől van rendelve, és ismét az egész conventre befolyással bir mert az isk.[ola] igazgatók egyszersmind presbyterek is; mikép[p] rendelkezhetnének amott valamiben, miről feltehetni, hogy itt meg nem áll? de tám az iskolai Igazgatóság, vele együtt az iskola és ezzel a tanítói Kar az egyháztóli függetlenségre kíván fölvergődni? igen, hire van, hogy most az egyházbani zavarok 's rendtelenségek közt az iskolatanítók függetlenekké akarják magokat tenni a papoktól, kiknek a coordinatio értelmében alárendelvék. Az új coordinatio tám feloldozza őket, de kire bizza

⁶⁶⁶ Ésaías próféta könyve 56:10. Örállói vakok mindnyájan, mitsem tudnak, mindnyájan néma ebek, nem tudnak ugatni; álmodók, heverők, szunnyadni szeretők!

⁶⁶⁷ „óvatosnak kell lennünk, nehogy az eklézsiát kár érje”

majd a tanítás és nevelési felügyelést! Ez még sötét jövőben rejlik. Azonban, mint látszik, a' tanítói kar máris örvend szebb jövőnek – csak pap ne legyen bár ki is lesz (mert valakinek csakugyan kell lennie) iskola felügyelő. A mi oldaliskoláink tanítói megmarasztattak, kivéve Klimó János homoki iskolatanítóját, ki mivel a' magyar nyelvben sem maga nem haladt, sem gyermekeit kellőleg nem gyakorolta, elbocsátatott, helyében választaték eddigi segédtanító Suchta Endre. Oltvány Endre pedig az alvégi iskolába által tétetett.

Egy Cathol. mesterlegény áttért evang. vallásra. Ismeretlen atyától M.[ária]Pócson született Halustyák György 22 éves ifjoncz, ács mesterlegény, evang. hitü hajadont, Petruska Mariát feleségül veendő a catholika val[ ]ásrúl két rendbeli bizonyítvánnyal ellátva evangel. hitre áttért, és August 9^{ik} napján Miklósfy Sam lelkész által a' szentegyházba béavattatott.

Kisededóvó Intézet felállítása. Az intézet épületének felállítása iránt Lipniczky Imre, helyb. építő mesterrel, ki árrejtés utján legjutalmasabban vállalta, következő szerződés készítettett: „Alólirt megesmerem, hogy én magamra felvállaltam, az ezen Városban raktár féle volt városi funduson a Kisededóvó Intézet épületét felállítani következő feltételek szerint: 1^{ször} Az épület egyébbiránt mindenekben azon rajz szerint fog készülni, melly, f.[olyó] évbe Január 23^{án} intézet felöl öt ablakot tervezve általam saját kezüleg aláírva beadott egyedül azon módosítások lesznek benne, hogy az ablakok fél lábnyival mind magasabbak, a külső ablakok táblái mind 4 apróbb táblácskákra felosztvák, a dajka szobája cseresz, a többi szobák boglyakemenczével ellátvák, a falak pedig fundamentommal együtt 3 öl 2 ½ lábnyi magasságig olly elosztással lesznek, hogy fundamentomra esik 3 láb, azon felül a mostani

506. oldal

[1846]

földszin[t] 2 lábnyira feljebb töltetik, ezután a czokli faragott kövekből 2 ½ lábnyi, azon felül pedig a többi flj 2 öl egy lábnyi lesz, világosságnak okáért megjegyztetvén, hogy a belső ablak rámak veres fenyőből és czines lakatosi munkával, az ajtókon az olivnyi, behúzó és silt mind sárga rézből, az ablakok salugaterekkel is ellátva, úgy azok, mint ajtók 's ablakok mind hamuszinre 's olajjal festve, továbbá a nagykapu asztalos által készítve, hasonlóan olajjal setét színre festve, végre az épület, valamint a' kapu teteje is csereppel lesz fedve, s' az egész fal külszine mindenütt 2 ½ lábnyi magasságig faragott czokli kövekkel alá építve lesz. 2^{or} Az ácsi munkához megkívántató anyagok azon osztályzatúak lesznek, amint az általam aláírással beadott költségsszámításban előadva vannak, az osztályzatok sinormértéke pedig a Tokaji kincstári rovat szerint fog megbíráltatni, világosításúl csupán annyi jegyeztetik meg, hogy a' szarufáknak szélessége 7, vastagsága 6. gerendák szélessége 9. vastagsága 8 hüvely lesz faragva értve, a' leczek vastagsága 1 ¼ szélessége pedig 2; végre a stukátor fák vastagsága 6-7 hüvely, 's maga a fedél álló székre lesz készítve. 3^{or} Minden néven nevezendő az épület tökéletes felállitásához meg kívántató mesteri munkák valamint anyagok kiszolgáltatása is az én terhem és kötelességem lesz, 's az öszves felállitás bére fejében fog részemre hét ezer kilencszáz és ötven Sz.Sz. 7950 Vf. olly móddal fizettetni, hogy ezen summából előre 3000 Vfk. az építkezési anyagoknak helyszinére történt beszállítása után 2000 Vf., ugyan ennyi midőn az épület már fedél alatt lesz, 950 Vfk pedig az egész munka tökéletes befejezése után leendenek részemre kifizetendők szorosán lekötelezvén magamat az épületet legfelyebb f.[olyó] é.[v] Julius végéig fedél alá 's befedni, az egészet pedig úgy belsejére, mint külsejére nézve legfelyebb f.[olyó] e.[v] September végéig okvetetlen úgy elkészíteni, hogy ezen közben Augustus hónapban a' szükséges kiszáradás végett a falak vakolatlanul állandnak, és elkészülendvén az egész – munkám helyességéről – mellyhez nem csak a kömivesi, de minden egyébb munkák is értetnek – három évekig vállalom a jót állást magamra. 4^{or} Azon esetre, ha a fentebbi terminusoknak egyikét vagy másikat netalán meg nem tartanám, joga lesz az igazgató választmányynak nemcsak megtagadni a bérnek következő kifizetését, de egyszersmind a' részemre történt fizetéseket is a' felvevési naptól számítandó törvényes kamattal együtt,

ezen felül pedig még kétszáz pengő ft. kötbért is megvenni – minden a helyszínen található anyagokat és félbenlévő munkákat is minden legkisebb betudás vagy

507. oldal

1846

megtérítés nélkül elfoglalni, és a' hátra leendő munka bevégzésére az én rovásomra, akarkivel mással csupán e' városban is egyszeri templomok előtti kihirdetés előrebocsátásával minden árrejtés nélkül is megalkudni, azon esetben pedig, ha a munka elkészülvén abba a' jóállási 3 évek alatt bármilly munka nem helyességének beszámítható hiba vagy romlás történend, a' hibának helyrehozására akár engem bírósan szoritani (minden újabb bér fizetés nélkül) akár pedig azt hasonlóan a' fent kiirt mód szerint az én rovásomra bárki más által helyrehozadni, minden néven nevezendő kereseteire nézve az Igazgató Választmány legrövidebb szóper utján és szabad vagyoni választás engedése mellett fogván velem bánhatni, maga részére elégteltt eszközöltheteni.

II. Az óvó személyzetnek legczélszerűbben mikép[p]en eszközendő betöltése és az intézet felszerelésének mimódoni kiállítása iránt még múlt 1845.^{diki} Octob. 15. kinevezett küldöttség véleményes jelentését így terjeszti elő. A' Ns városi Közönség legutóbbi gyűlésében az óvó számára 6 köből búzából és 12 köből gabonából álló deputatum évenkentre határozatott, 's ez által az intézet igen nevezetes segedelmet nyert ugyan, hogy azonban az egész óvó személyzetnek fizethetését annál jobban elrendelni 's megalapítani lehessen, mindenk előtt a' nemes Város abbani beleegyezésre felkéretni ajánltatik, hogy ezen mennyiségnek az óvó egész személyzet díjjazásához milly mennyiségben elosztásában az igazgató Választmány szabadon rendelkezessék.

Ugyanis mind magának az óvónak, mind pedig az ápoló asszonynak felfogadása megnehezítésnek leendhetvén kitéve, ha akár az óvónak kötelességeihez csatoltatnék bár nagyobb díjjért is az ápoló asszonyt élelmezni, akár pedig az ápoló köteleztetnék e' részben az óvó asztalához hogy az e' miatt mind kettőjökre nézve különösen megalapítandó díjjazás mind kettőjök által elfogadhatóbbá tétessék a fentebbi életmennyisége közöttök úgy ajánltatik elosztatni, hogy az óvó számára 4 köből búza, 10 köből gabona, a többi pedig az Ápoló számára adattassék.

Mi az óvó kész pénz évi díjjának meghatározását illeti: annak megal[1]apítása mellett szem előtt okvetetlen kelletvén tartani azt, hogy nagyobb kiadások az intézet pénztárára nem vállaltathatnak, mint amennyit az bizonyosan teljesíteni képes, miután az intézet jelenlegi évenkinti jövedelme az óvandók tehetősebb szüléikre rendelendő kivetéseken kívül legfeljebb nyolczszáz Vftokra

508. oldal

[1846]

számítható, az óvó kész pénz évi díjja 700 Vfban olly móddal ajánltatik megal[1]apíttatni, hogy a' rendes óvói tisztén felül ezért egyszersmind köteles legyen az óvó először: olly szolgálot tartani, ki az intézet körében gyermekek körül is czélszerűen használtathassék, eleve kijelenteni kelletvén neki, hogy ápoló asszonyon kívül hozzá az intézet egyéb személyzetet nem fog tartani, másodsor: köteles legyen még az óvó ezen fizetésből az egész alkalmatosságot is kellő fűtéssel maga ellátni, harmadsor: az óvandók száma szaporodásával elő állandó szükség esetében majd segédet is, évi díjjára nézve az intézet által különösen fizetendőt élelmezni. Az ápoló asszony kész pénz évi díjjának meghatározását a küldöttség ugyanazon időre halasztotta, amikor az óvó megérkezendett: utóbb az ápolónőnek 100 Vf. és 2 köb[öl] buza, 2 köből gabona évi fizetésül határozatott.

Ami végre alkalmatos óvónak ide legczélszerűbben melly móddal eszközölthetését illeti: egyedüli módnak látta e' végre a' kisedővó Intézeteknek országszerte terjesztésére Pesten

alakult részvényes egyesülethez fordulni, 's ezen egyesületet, a helyb. környülményeket hiven előadó folyamodványban egy olly alkalmas óvónak ide utasítása végett megkérni, ki azon tekintetből, minthogy még magyar nyelvet nem beszélő gyermekek is találkoznak, a tót nyelvben legalább némikép[p] jártas legyen, egyébiránt birjon elegendő képesség[g]el is az ötöt megkeresendőknék utmutatást adhatni az óvás mesterségéb[en], mitől azonban ezek által részére különös fizetés fog járulni; szükséges lévén ezen folyamodványban egyszersmind azon időt is megírni, mellyb[en] az intézet megnyittatni fog, e' végre Novemb 1° napját olly móddal ajánlotta kitűzetni, hogy amennyiben az ápoló asszony kész pénz fizetésének meg al[l]apítása, annak felfogadása és az alkalmatosság mikép[p]en eszközlendő felszerelése tárgyában a leendő óvóval eleve értekezni kelletik, az ide utasítandó óvó közeledő October elején, u. m. melly időtől fizetése is veendi kezdetét, okvetetlen jőjjön ide. Kelt Nyiregyházán Julius 29^{én} 1846^{ban}.

Ezen kitűzött időre megjelent Nyiregyházán Grenerczy Endre⁶⁶⁸ Úr L.Tugári⁶⁶⁹ születésü 23 éves férfi, ki miután több izben a választmányi tanácskozásokban megjelenván, 's az óvói szakbani jártasságát tanusítván magát eléggé megkedveltette, Novemb. 1° napján délután Galánffy János k.[özségi] választmányi jegyző által óvói hivatalába innepélyesen be igtattatott; melly alkalommal Nagy Samuel tanító az óvoda udvarán számos tanítványaival megjelent és velek néhány üdvözlő 's ovodát magasztaló versezetet elszavaltatott. Estve a' város táncztermében adatott pompás vigalomnak tiszta jövedelme a kisdédóvó intézet kamataihoz csatoltatott. Igy hála a gondviselésnek! rövid idő alatt czélt értünk egy olly intézet felállításában, amelly kiszámíthatlan áldásu a késő ivadéokra is; vajha csak a szegény sorsu szülék is átlátnak 's megértenék annak hasznait, 's gyermekeiket adnák be!!

509. oldal

1846

III. Az óvandó gyermekek után fizetendő díjjak mikép[p]en megal[l]apítása tárgyában adott vélemény. 1^{or} nem fizetők sorába olly szolgák, napszamosok, gazdák és mesteremberek fognak tartozni, kik fejadón kívül egy pengő forintnál több adót nem fizetnek. 2^{or} A fizetőkre három osztályzatok úgy határozatnak, hogy elsőbe tartozandók 30, másodikba 20, harmadikba 10 Váltó krajczárokat fognak havonként fizetni. 3^{or} Kinek kinek jó akarátja szerint szabad birálására bizatik azon osztályzatba fizetni, mellyhez tartozni ohajt. 4^{or} A' díj azon egész időre, mellyre a nevendék bejegyeztetik, előre befizetendő, a' bejegyzés azonb.[an] havonkintra is megengedtetik, de egy hónapnál rövidebb időre el nem fogadtatik. 5^{or} Aki a hó 15^{ke} előtt írja be gyermekét, arra nézve azon hó egésznek vétetik, a' hó másik felében történendő bejegyzések pedig már a' következő hónapban törtéteknek tekintetnek, 's annak végéig csak egy hónapnak számittatik. 6^{or} A' díj befizetés, evégre felkért Jurányi Samuel oktató úrnál különös lajstromba való beírás, és ezen felül a' befizetésről nyugtatónak is adása mellett úgy történik, hogy a' gyermek különös lajstromban leendő bejegyeztetés végett azon nyugtató előmutatása mellett az óvónál meg az intézetben leendő beküldés előtt okvetetlen bemutatandó lesz. 7^{or} Vidékiek gyermekei addig, mig az Intézet nevendékei egyszáz számra nem szaporodnak az első osztályzatbeli díjnak kétszeresen fizetése mellett hasonlóan befogadtatnak. 8^{or} A díj befizetésekről és bejegyezésekről viendő két lajstromok minden hó végén összeütendők és summázandók lesznek; e' végre Juhász Mihály és Benczúr Vilmos választmányi tagok olly utasítással bizatván meg, hogy a' havonként begyüendő pénz öszveget mindannyiszor tüstént adassák az intézet pénztárnoka kezéhez által, a két lajstromok között netalán találandó és el nem intézhetett különbözés felől pedig teyenek a Választmánynál jelentést. 9^{or} Az óvónak utasításul adatik, ha valamellyik gyermek netalán tovább jártatnék az intézetbe mint a

⁶⁶⁸ más forrásokban Andor

⁶⁶⁹ Tugár, 1899-ig Kis-Tugár/Tuhár, Szlovákia

milly időre attól a díj befizettetett, legfeljebb harmadnapra az illy esetet a Bizottmányoknak a' további díj bekívánása, ellenkező esetben pedig a' gyermeknek az intézetbe tovább be nem fogadása iránti intézkedés tétele végett okvetetlen bejelenteni. 10er Valamint az óvónak, ugy az ápolónőnek is az intézet alkalmatosságában lévő lakó szavaikban vidékiek vagy helybeliek óvándó gyermekeiket lakásra 's élelmezésre felfogadni megengedtetik.

Mindezeknek a' lakosok között szónoki székéből leendő közzé tételére minden helyb. lelkészek megkérettek, hogy a' szüléket ezen közhasznú jótékony intézettel közelebb megismertessék 's azt ajánlják.

510. oldal

[1846]

IV. A már felállított Kisdedóvó intézet részére meg al[1]apított ajánlott Rendszabályok.

I. Igazgató Választmány szerkezete és köre. Az igazgató Választmány állandó a' Város főbirájából, polgármesteréből, főjegyzőjéből, minden helyb. egyházak rendes és segéd lelkészeiből, minden rendes tanítókból, óvóból, alapítványozó tagokból, és ezekhez még a' választott Közönség által, úgy a két Tanács, mint a' város egyéb lakosai közül olly számmal nevezendő egyénekből, hogy az egész igazgató Választmány az alapítványozó tagokon kívül 30 tagokból álljon, kik közül a' hivataluknál fogva leendők hivataluk folytatásaig, a többiek pedig a' legközelebbi rendes városi tisztújító szék bekövetkeztéig, az alapítványozók pedig alapítványozásukhoz képest maradandnak tagokul. A' választmányi ülésekben a Főbiró és polgármester fölváltva elnöklendnek, netalán egyik elnöknek is hon nemléte esetében a Fő jegyző, ki állandóul van a választmány tollának vitelére és a' számvevőségre is megbizva, köteles szükség esetében, a tagokat egybehivatni, s' ez esetben a' teljes számmal egybegyüendő tagok szavazati többséggel kebelökből magok választandnak azon egy Gyűlésre elnököt. Negyedenként egyszer rendszerint, rendkívülig pedig a szükséghez képest többször is tartandó gyűlésekben sor szerint következő elnök által szokott czedulák által fognak a tagok egybehivatni. Végzés hozatásához legalább 15 tagnak jelenléte mulhatatlanul megkívántatik, és szavazatok egyenlőségében az elnöknek eldöntő szavazata leend. A' pénztárnok bevételeket és kiadásokat egyedül utalványok következtében tehet, a kamat és lefizetett tőkék bevételeit kivéve, mellyekre utalványozás nem kívántatik, húsz pengő ft. haladó kiadásokra utalvány egyedül a Választmány által adathatik, ezen summán alóli kiadásoknak, valamint az érintetteknek kívül egyéb bevételeknek utalványozására, rendes napló vitele, 's mindenkor a' legközelebbi gyűlésnek bejelentése kötelességével a polgármester bizatik meg. Az Intézet kötelezvényei a pénztárnok keze alatt csak hiteles másolatokban az adós költségén tétetendőben adatnak ki, az eredetik két kulcsos ládában zár alatt tartandók, a kulcsok egyike a Főbiró, másik a polgármester keze alá adatik. A' pénztárnok köteles minden évnegyedi gyűlésbe a' pénztár állását bemutatni, ezen felül pedig rendkívül is sorba következő elnöknek rendkívüli gyűlés tartása végett mindannyiszor jelentést tenni, valahányszor a rendes kiadások fedezésére megkívántató summa mennyiségét husz pfkkal fogja a' meglévő kész pénz haladni, 's ezen summa még senki részére nem volt kiadás alá meghatározva. A' pénztárnoki számadások minden év végével befejezendők, 's megvi[z]sgálandók, a' pénztárnoki számadás éve rendes polgári év szerint kezdődik és végződik.

Az Intézet rendes óvóval és ápoló asszonnyal is el van ugyan

511. oldal

1846

jelenleg látva, kijelentetik mindazon által, hogy szükség előállása esetében úgy az óvónak választása, mint ápoló asszonynak felfogadása, valamint ha kívántatni fog segédnek is választása, nem különben azok évdíjjainak időről időre meghatározása is, úgy szinte minden az alkalmatosság célszerűbb rendezése és feltartása körüli intézkedések is ezen igazgató

Választmány gondjaihoz és jogaihoz fognak tartozni. Olly egyének, kik az intézet számára negyven pengő forintot adományoznak, holtuk napjáig, azok pedig kik ennyi tőkének csak hatos kamatját fizetendik, addigra míg ezen kamatokat fizetni fogják, szavazattal birandó tagjai lesznek hasonlóan a Választmánynak.

2. Az intézet pénzének Kamatra mikép[pl]en kiadása. Költsön egyedül olly helyb. lakos számára határozthatik, kinek ezen Város határában a' Költsön summáját legalább is kétszeresen felérő fekvő birtoka van. Minden költsön vevő, ha van, nejével együtt, egymásért jótállva köteles az adós levelet aláírni. Az adós levélben mindenkor név szerint megnevezett városi fekvő birtokot kelletik különös zálog jelül lekötöni. A' kamatnak felvénekénti pontos fizetése olly világos kikötés mellett köteleztessék, hogy csak egyszeri pontatlanság esetéb.[en] is nemcsak a tőke – minden felmondás szüksége nélkül, azonnal felmondottnak tekintetik, hanem egyszersmind a költsön summának negyedrészből álló kötbér is lesz fizetendő. Költsön senkinek nem adathatik, aki mindezekon felül még két helybeni lakosokat, ugyancsak ezen város határában elegendő fekvő vagyont bírókat, 's magokat egymásért jótállva lekötelezőket kezesül nem állit. Költsön meg rendelésére, valamint kezesek elfogadásukra, úgy szintén a' Kölcsönnek időközben netalán szükségesnek találandó törvényes biztosítására egyedül a teljes számú választmány jogositott, netalán el nem fogadott egyik, vagy másik kezes helyett állitandó új kezesnek megbírlására azonban az Elnökség választmányi határozat által megbizathatik. Húsz pengő ftn alól, négy száz pengő forinton pedig felöl ugyan egy egyének kölcsön nem határozthatik és minden kétszáz pengő forintot meghaladó költsön az adós által eleve lefizetendő díj mellett betáblázthatandó, vagy pedig legalább két annyit érő városi fekvő vagyonnak valóságos zálogban adása által biztosítandó. A' betábláztatással vagy zálogba adással biztosított kölcsönök három évekre is adathatnak, egyéb kölcsönöket két évnél hosszabb időre határozni nem lehetend. A kötelezvénybeni határidőn túl várakozás csupán azon egy esetben adathatik ha biztos kivevő teljességgel nem jelentkeznek. Minden költsönre nézve summás szóbeli eljárás 's a városi fő vagy albirói szék biróskodása köttessék ki. Az indítandó adós[s]ági perek az intézet pénztár-

512. oldal

1846

noka neve alatt, ki ezentúl is a városi adópénztárnok leend folytattassanak.

3. Az Intézet belső igazgatása.

Vasárnap és olly közönséges ünnep napokat kivéve, mellyek protestansok által is megünnepeltetnek az alkalmatosság egész éven át minden nap nyitva álland beküldendő óvonzok elfogadásukra. Ovonzok nap felkeltével mindjárt beküldethetnek, 's egész nap lementeig maradhatnak bent az alkalmatosságban, egész ott létök ideje alatt az óvó felelős felvigyázata alatt leendők. Az óvó eljárása, mint tudományos esméreten alapuló és lelkiismeretes buzgalomtól feltételezett rendszabály által körül írható nem lévén, e' részben egyedül annyi intézkedés tételik, hogy az óvó mellé három tagból álló Igazgatóság neveztetik, az óvóval ö[s]zhangzólag oda munkálandó, hogy az Intézet céljának megfeleljen. Azonban az alkalmatosságban egy könyv állandóul nyitva fog tartani, mellyben minden látogatók feljogosittatnak lehető észrevételeiket annélkül bejegyezni, hogy az óvót valamelly utasítással vagy figyelmeztetéssel közvetlenül illethetnék, ezen észrevételek időről időre az igazgatóság által megolvasandók, 's erdemőkhöz képest figyelembe veendők lesznek. Véletlenül magokat előadható, nem halasztható apróbb legfeljebb egy pengő forintig terjedhető Intézetet illető kiadások megtételére, a polgármesternek legfeljebb harmadnapra okvetetlen bejelentése kötelességével az óvó megbizatik. Az ápoló asszony, az óvónak és igazgatóságnak álland legközelebbi felügyelése és rendelkezése alatt. (Megal[!]apittatott az 1847 April 7. napján K.[isdédóvó] I.[gazgató] Valaszt.[mányi] gyűléséb[en])

„Zpewnjk”⁶⁷⁰ új tót énekes könyv nyom.[tattatott] Pesten, kiadat.[ott] a’ bányai és tisztai Superintendensek által. Minthogy már Transcius című régi énekes könyv nem nyomatik többé, és ami népes egyházunkban annak példányai elfogyhatnak, ezen oknál fogva indítványozta T. Farbaky Daniel lelkész és alesperes úr, beszerezni Zpewnjk című új tót énekes könyvet, hogy azzal hiveink jó eleve meg ismerkedjenek. Így Octob. hó 8^{án} jött Pestről kétszáz darab illy könyv mellyből 50 drb. azonnal bekötés végett kiadtván egy egy bekötött példánynak ára két Vf és 15 xrba kiszabattott. Ezen példányok részint eladatni, részint, a szorgalmatos szegény gyermekek közt jutalomul kiosztatni rendeltettek. Mindazáltal ezen közhasználatu könyvek a’ bibliothecában sokáig heverték, részint pénzszüke, részint ahitatoság hijánya miatt senki sem kereste azokat. Pedig ez a Zpewnjk korunk miveltségéhez és ev. egyház jelen állásához alkalmazottabb, mint Transcius, mellynek sok énekei soha sem használtak. Néhol ugyan amabban is találunk nehezebb értelmű szavakat és kifejezéseket: még is ohajtható annak mielőbbi behozatása, hogy az éneklésben elharapózott mechanizmus elháríttassék.

513. oldal

1847

Nagy halandóság. Ez nagy szárazság és egészségtelen időjárás közben már August és Septemb. havában fejlett ki, de October végén és leginkább Novemb. és Decemb hónapjaiban annyira uralkodott, hogy naponként 5-7 halt meg sőt volt néhány nap, hol tizenként temetettek el; férfiak, asszonyok szinte egyenlő számmal a kis gyermekekkel amazok nagyrészt tüdő s mel[l]beli betegségben, ezek leginkább váltó lázban. A’ jókor beállott hideg szelek ’s ros[s]z idő elősegítették a halandóság terjedését. (Mellékesen legyen említve, hogy ekkor a kolompér – egy kis fekete fölttal belül – sok helyütt egész halmonként elromlott; nem különben a’ hordókban a káposzta is megrothadt, ’s így sokan ezen legszükségesebb élelemcikkől megfosztatának. De a’ halandóság mellett képzelhetni melly nagy lehetett a betegek száma. Ezen aggodalmas Körülményekhez járult még az is, hogy Miklósfly Samuel lelkész igen veszedelmes és húzamos betegségbe esett, melly miatt az egész télen kénytelen vala a szobát őrizni, Chotvás András papsegéd pedig Decemb 18. elment próbapredikációval Vizesrétre, honnét csak Januar. 10^{én} tért vissza. Ez már nem kis zavarodásba ejtette egyházunkat, kivált a’ bekövetkező Karácson[y]i innepek miatt. A Felügyelő felszolitotta a beteg lelkészt! hogy nem sajnálva száz vagy bár több forintot! hivna maga helyébe! valahonnan segédet, ’s a beteg nem tudván hirtelen honnét kaphatni, irt az eperjesi collegiumhoz, de ott bár jó nagy jutalom volt kitűzve, egy papjelölt sem találkozott vagy legalabb a felhívást elvállalni nem akarta. Így T. Farbaky Daniel úr kénytelen volt maga szolgálni, míg a Kaplan megjött. Hála, köszönet a jó lelkű férfiúnak, ki azon idő alatt olly dicséretes szivességgel potolta mindkettőnknek helyét. Haltak hiveink számosan még Januar és Februar hónapjaiban is, számszerint Januarb. eltemet. [tettek] 73. Febr. pedig 99^{én}, de azután gyéribben. És a halandósággal parosult a nevedő drágaság és kemény tél is. Mert a’ szük aratás után mindjárt gabonának köble volt 10-12 f. árpáé 7-8 f. Sz.[ent] Mihály nap után felment amannak ára 15 f. ennek pedig és tengerinek 12 f.^{én} de már Decemb, gabona 18 f buza 24 f. árpa és tengeri 16 f. Kemény hideg kezdődött már Novemb első hetében, és tartott folytonosan. Ek[k]ént ezen mostoha év halandósággal, drágasággal, kemény hideggel és böven uralkodó betegségekkel végződött. A’ következő

1847^{dik} év.

Folytatása a’ mult évi inségnek. Már ezen év kezdetén nálunk is a’ szegényebb sorsuak érezték a’ szükségét, melly naponként nevededett. A’ fűtő igen drága, egy kis ölfá 14-15 f. egy középszerű szekér szalma 9 f, a takarmánynak, melly már ekkor nagyrészt kifogyott, igen

⁶⁷⁰ Zpewnjk Ewangelicky, aneb: Pjsne Duchownj stare i nowe (etc.), helyesen: Zpewník

felrúgott az ára. De sokkal nagyobb volt az inség a felső kiváló Szepes, Sáros és felső Zemplin megyékben, a honnan a' szegények csoportosan kiköltöztek, volt példa, hol maga a tulajdonos felgyújtotta házát

514. oldal

[1847]

hogya a koldulásra engedelmet nyerhessen vagy hol a' falu félig üresen maradt; és hol a szegények undorító étkekkel üzék éhségüket. Ez így ment első két, vagy nem egészen három hónapig; de mihelyt az idő és utak megengedték, látni volt gyakran, sok szegény családokat nyomorult lovakon, szekereken költözőket az alföldre, kik az éhségtől elfon[n]yadt sárga arczaikkal, és könyörületre méltó állapotban futának a lassú és kínos halál elől; nem sokára kivált husvét után számtalan koldulók elárasztották városunkat, borzasztó látás, szánakozást gerjesztő jelenet! midőn az éhség elhervasztotta asszonyok, kis gyermekek, fiatalok, vének, nagyrészt betegek letelepedenek piacunkon és az állásban a földre, kik jobb hon után vágyván bizonyos cél nélkül, csak a hova szemeik vezették, bujdosának. Mindjárt tavasz kezdetével tehát kezdődött nálunk a koldulás olly nagy mértékben, hogy a háznál egy napon harmincnél is több megfordult. Méltán csudálkoztok, hogy illy köz inségben, sem a Megye, sem a mi városunk nem intézkedett, miszerint azon nagy számú jövevény nyomorultakon lehetendett volna segíteni, legalább a legnyomorultabbakon. Igaz ugyan bocsáttatott egyszer aláírási iv a' városban az idegen szenvedők számára és lett egy kis sikere, de ezek napról napra szaporodván lehetetlen volt a' kiáradó inséget enyhíteni. Nagy szárazság uralkodott nálunk egészen Máj utolsó napjaig; ahonnan az következett, hogy a gabonának köble már Aprilisbe felment a 20-21 Májusi vásárkor pedig 24 f és azon hónap végén 33 f^a a búzáé 40 f^a ekkor árpa 28 f tengeri 27 f⁶⁷¹ méretett. És ekkor már volt sohajtozás, rémülés, panaszkodás mindenfelé; a szegények ijedtökben jajgattak, azok is, kik tám egész eltökben elbizottan a jövendővel mit sem gondoltak, most rettegni kezdenek egymást ek[k]ént szólítva: már éhelhalunk. Gyáva lelkek! jól megijesztett ám ben[n]eteket a Gondviselő. De a végső szükségben előállott a' segedelem. Junius első és követk. napjaiban szép és bő esső megváltoztatta a dolgot, a gabona mindjárt 24 f szál[l]t le; és a speculansok csúfúl megcsalódtak. Ha csak illy szomorú tapasztalásból annyi tanulságot vonnának is magoknak nemcsak a szűkölködők, de a dúzs gazdák és főkép[p] az uzsorás speculansok: hogy mi mindenestül Istentől függünk! Már Junius elején egy két nemes lelkű asszony jöve azon áldott gondolatra, hogy szól[l]it[at]nának fel némelly tehetős házak városunkban a szegények iránt könyörületre, és ebéd adás végett, csakhamar gyűjtöttek is mintegy harmincz vállalkozót, kik arra ajánlkoztak, hogy a helyb. és idegen szegényeket ebéddel tartani fognak legalább is aratásig. Ez az intézkedés valamint hogy sokat segített, úgy igazi dicséretére válik az nőnemnek, melly a szenvedők sorsát kegyesen felkarolta.

Oskolasegédék téli laka. Ezen évi segédtanítók név szerint Laurency Endre Raisz Mátyás, Blaho Jozsef, és Staszni Samuel, mind csinos és rendes ifjak, leginkább azért elégedetlenek, hogy télben nem volt meleg lakásuk, hogy principalisaiknál⁶⁷²

515. oldal

1847

nem hálhatván a kemény télben kénytelenitettek a hideg és porteli iskolában hálni, folyamodának ez iránt a' Felügyelőhöz, ki is számukra kibérlelt egy szobát 18 f. három hónapra; de ezt a' convent azért ros[s]zalta, mivel tudta és engedelve nélkül történt, azonban a 18 f mégis kifizetendőnek rendelte, azon megjegyzéssel, hogy illyesmit beleegyezése nélkül többé tenni nem szabad. Helyes. De arról is kellene gondoskodnunk, hogy a segédtanítók télben

⁶⁷¹ utólag a margóra írva: gabona köbl[e] 33 f.

⁶⁷² hivatali előjáró, itt a tanító

fűtött szobába dolgozhasanak és hálhasanak ne legyenek kénytelenek máshol melegedni és vesztegetni a téli hosszú estvéket: mert ez már többeket ros[s]zra is vitt. És míg e' czélra külön lakoszoba nem létezik, legjobb olyat legalább a téli hideg napokra kibérelni.

Egyházi Számadás és Tisztújítás. April 1° napján tartatván a' számadás minden pontjaiban jónak találtatott ugyan, de minthogy a fő cassán kívül még Reguli-Andaházy-Gregus féle és Tápintézeti alapítványokról is kelle a' Gondnoknak számolni, majd itt majd ott nem igen értelmesen volt kitéve a' dolog mindenléte, mi sok vitatkozásokra adott okot. Azért határozottatott az, mi ezen könyv 470^{dik} és köv.[etkező] lapjain már indítványkép[p] áll, hogy t.i. némelly alapítványok nem a rendes Gondnok, de más hiteles egyén által, és így külön kezeltessenek. E' végre kineveztetett Juhász Daniel presbyter, ki a' Reguli Andaházy féle 's Tápintézeti tőkétet lelkisméretesen kezelve a kamatokat a maga idejében pontosan szedje be ujfent kamatokra kiadandókat, melly kötelességet az említett Presbyter szives vala elvállalni. E' szerint már jövendőben reményelhető, hogy mivel olly különféle természetű pénzek kettőnek kezei közt fognak forogni, nem könnyen eshetik zavar, vagy inkább azon eset, hogy valamelly számtétel nem ahova tartozik, de más tőkéhez számittatnék. Azonban mi haszna és következése leend ezen új hivatalnak, azt a jövendő fogja megmutatni. Másik és még sajnosabb baj, melly a' számadáskor felbukik és azt nehezíti, a hátramaradások vagy restantiák, mellyek évről évre Curatorról curatorra örökségül átmennek mindinkább szaporodván vannak az Egyházban ros[s]z fizetők, de vannak máshova költözők is, az executio⁶⁷³ pedig vagy igen ritkán, vagy csak amugy ijesztőleg szokott használtatni. Illy restantiák már a' számadásban nagy nehézséget szülnek. Nem kevésbé, mint maga a' számadás, szükséges volna olly modokról gondolkodni miszerint a restantiák⁶⁷⁴ kevesednének, és aztán a zerusokkal, mellyek vagy bizonytalanok, vagy soha be nem hajthatók, ne kellene számolni. A számadás bevégeztével a Tisztújítás elhalasztatott húsvét után April. 6^{dik} napjára. Végre az öszves Számadás, még pedig bevétel sum:[ma] 40,413 f és x.; kiadás sum:[ma] 15,728 f fen[n]maradt: 24,684 f a' Presbyterek által aláíratott.

516. oldal

[1847]

Tisztújítás April 6. A Felügyelő és Gondnok letévé hivatalukat, mindenekelőtt a Felügyelői hivatalra candidaltattak: Kralovanszky András, Kovács Ferencz, és Juhász Mihály, közülök általános szótöbbséggel a népszerű és közkedvességü Kralovanszky A.[ndrás] Feő Biró és Táblabiró úr választatott el és hivatalában megerősített; Kovács Ferencz iskolai Felügyelő hivatalában megmaradt, nem különben Majerszky Lajos jegyző is; de a Gondnok ki hivatalának szintén tökéletesen megfelelt, végkép[p] lemondott 's ennek helyébe voksok többségével elválasztatott Marko János. Egyházfiakká kineveztettek Farkas Mihály, Palicz Mihály, és Korponay János.

De hátra volt még a' presbyteriumkiegészítése. Több évek óta t.i. már többérdemes presbyterialis tagok kihaltak, és ek[k]or 16 üres hely találtatott, mellynek mikép[p] leendő betöltése felett már ez előtt tüzes vita volt a presbyteriumban. A' Lelkészek, Felügyelő és némelly tagok azt vitatván, hogy ezen új presbyter választást nagyobb nyilvánossággal a paléták szerint ah[h]oz fölhevandó érdemes hivekkel együtt kellene tartani, nemcsak az új egyházi rendszer javaslata értelmében, de kivált az egyenlőség elvénél fogva, miszerint minden hivek az egyházra egyiránt fizetnek, és a presbyterium Képviselője lévén az egész egyháznak, illő, hogy mennél több hivek tudta[va]l 's beleegyezésével neveztesse ki az új presbyterek. Az ellenfél azt kívánta, hogy a presbyterek most is további rendelésig csak azon módon választassanak, mint az előtt, hogy maga presbyterium magát kiegészítse, minthogy a javaslat még nem kötelez

⁶⁷³ végrehajtás

⁶⁷⁴ elmaradás

benünket, és az egész népet e' végre fölhipni lehetetlen, nem tanácsos, legalabb nagy bajjal járó dolog. Győzött az ellenfél, és egy választmány – azon óvással, hogy a presbyter rokonai 's atyafiai itt mellőztessenek, és mennél több új családokból hivek jő[j]enek be, egyszersmind tekintettel az értelmiségre, feddhetetlen erkölcsre, és vallásosságra – harmincz érdekes hiveket candidalt a presbyteriumi hivatalra, kiknek neveik egy táblára feliratván a káplán szobájában jegyeztettek a voksok lelkész és egy presbyter felügyelete alatt, a legtöbb voksot nyert négy egyén azonnal presbyternek kikiáltatván meg is hivatott, és ek[k]ént másod, harmad és negyed izig, míg a 16 szám be nem telt. Az új presbterek ezek: Blahunka József megyei mérnök, Mesko Pál város orvosa, Kováts Beniam volt gondnok, Augusztini János, Babicz Mihály, Barta Samuel, Elias Mihály, Garaj Mihály, Hankovszky János, Henszely András, Kacska János, Marko János, gondnok, Paulus János Laczo, Sulyan János tanácsnok, Sztruhár Károly ügyvéd, Tajnel Samuel.

Ezen presbterek nem a templomban az egyház színe előtt, a mint illő és kívánatos lett volna, hanem a netalán támadható irigység vagy zugolódás eltávoztatása tekintetéből a conventben tették le az itt következő esküt:

517. oldal

1847

Presbterek esküformája: Én N.N. esküszöm az élő Istenre, ki atya, fiu és Sz.[ent]lélek egy igaz Isten, hogy én ezen Nyiregyházi a.[gostai] h[it]v.[allású] Egyház presbyterének elválasztatván a tisztelt egyház gyűléseiben rendesen megjeleni, tanácskozásaiban és számadás alkalmával buzgón részt venni, a' reám bizandó ügyben 's kiküldöttségben hűségesen eljárni, az egyház igazgatóságának, amennyiben tőlem telik és kívántatni fog, segédkezet nyújtani, 's ezen egyháznak javát, boldogságát 's előmenetelét külömben is minden alkalommal, teljes erőmből és lelkiismeretes állandóul előmozdítani fogom. Isten engem úgy segítjen!

Egyházi gondnok esküformája. Én N.N. esküszöm az élő Istenre s. a t. hogy én ezen Nyiregyházi a.[gostai] h[it]v.[allású] Egyház gondnokának elválasztatván ezen hivatalt pontosan és hűségesen viselendem, az Egyház pénzeit lelkiismeretes kezelvén igazságtalanul sem magam használni se mások által használtatni nem engedem de azokkal egyedül az Egyház meghagyása szerint rendelkezni az egyház épületei kijavításában 's egyéb egyházi dolgokban a Felügyelő és Lelkész urakkal egyetértve lelkiismeretes eljárni és mindenben, mi a gondnoki hivatalt illeti az egyháztól füg[g]ni 's ennek javát előmozdítani akarom és fogom. Isten engem úgy segítjen!

Az ekkor még élő régi Presbterek. Kralovanszky András felügyelő, tanácsnok és Főbíró Szabolcs megye t[ábla]bir[ája], Kováts Ferencz isk.[olai] Felügyelő, Andrejkovits Márton, Barzo András, id, Kovács Pál, Leng Daniel, Balla Samuel, Krajnyák János, Posonyi János, Hibján Jozsef, Posonyi György, Puchy Pál, Zsiska Mihály, Schmál Károly, Ticz Samuel, Dráskóczy János, Kobylitz Daniel, Kováts Károly, Lakatos György, Olai János, Juhász Mihály, Suták Samuel, Galánffy János, Palicz Mihály, Marko Jozsef, Moravszky András, Bukovinszky József, Tomásovszky András, Juhász Daniel, Krajcsovits György, Soltész Jo[z]sef, Krajecz János, Palicz János, Laurencsik Mátyás, Fábján András, Szakács András, Bálint Mihály, Hibjan Samuel, Trsztzenszky Daniel, Trsztzenszky Samuel. Majerszky Lajos jegyző, Mányik József. Habzsuda István

A' lelkek száma, statis[z]tikai adatok.

1837^{ben} lelkek sz.[áma] Nyiregyházán 16,745 e.[zek] k.[özt] Evangelik 13,170. Cathol 1900; G.[örög] egyesült 1210 Reform. 442; zsidó 23. 1841^{ben} lelkek száma „...” 17,113. öszveírás nyomán.

[1847]

1846^{dk} esztendőben l.[akosság] sz.[áma] Ny[ír]E.[egyháza] 17.801. ezek közt Evangel: 13,902; Cathol: 2,170; G.[örög] egyesült 1282; Reform. 412 zsidó 35. a' közellévő pusztákon öszvesen 597. schematismus⁶⁷⁵ szerint.

Tűzvész. Martius 13^{am} reggeli 9 óraker, heti vásár alkalmával tűz támadt néh.[ai] Gregus János, jelenleg szabó czéh házában a nagy oros útczán, tüzes pernyéből, 's ugyan csak le is égett az, és a' szomszéd Hibján Sam.[uel] festő háza. A tűzoltó jó rendelések mellett, mellyek városunknak dicséretére válnak, ennyi sem ég el, ha 'a kemény hidegben a' vizi puskák kerekei nem lettek volna oda fagyva és a bennök lévő víz. A' veszély nagy rémulést okozott, mert a házak egymáshoz közel állanak, de a fagy is akadályozta a lángok tovább harapodzását, a szomszéd cserepes ház is. Az óltásnál jelesen kitüntette magát Ötvös N. ügyvéd bátorsága[val] és testi erejével.

Káplán viszáljai: A' helybeli segédpap Chotvás Endre már Sept. utolsó napjaiban kezdett holmi igényekkel előállni a' rendes papok ellenében, majd fehérruha mosást kívánt, ami eddig nem volt, de neki bizonyos feltételek alatt megígértetett, majd azt kívánta, hogy a gyermekágyas asszonytól, mikor otthon ő beavatta, járulo 1 Vft stola övé legyen, mit egyszer valóban meg is tartott; majd azt, hogy a temetési czédulát maga a pap neki átvigye; majd azzal jöve elő, hogy ha csak egy, bár legkönnyebb functio van is, az őt nem illeti; majd ismét azt kívánta, hogy a r.[endes] pap ő hozzá küldje a temetést beirató embert, mikor ez a temetés reá esik. Mind ezekért a Felügyelő őt szelid és barátságos hangon megintette, de azzal ő mit sem gondolt. Türtük jó ideig ros[s]z kedélyeit, sőt lehet mondani, makacsságát, mert több ízben visszaküldte [a] temetési czedulát, melly őt illeté és nem is temetett. De végre ő magánál megfogyott a béketűrés 's azon boldog gondolatra jöve, hogy kérelmet írjon a convent elibe, mellynek foglalata ez volt: „Én a nemes Egyháznak Káplánja vagyok, mert tőle meghivattam és fizettetem is, minthogy pedig az egyháznak mindegy akarhol legyen kosztom, tehát arra kérem, méltoztassék vagy ugy határozni, hogy egyedül T[isztelen]dő Farbaky úr asztalához járjak, vagy a' lelkészeknek fizetni szokott kosztpénzt nekem fizetni, mert én ezentúl Miklósfy úrhoz kosztba járnai nem akarok, ennek okát nem mondom ki, de ha a Ns egyház tudni akarja, azért nem, hogy a további surlódásokat kikerülhessem.” Ezen kérévelé következtében Junius hó 2^{am} leült nyolcz tagból álló választmány a bibliothékában hogy a dolog mibenlétét megismérvén megítélhesse. Kihallgatta a segéd panaszait, azután a lelkésznek minden pontra megkivántatott magyarázatát 's felvilágosítását, és kisült, hogy Káplán úr a temetés és esketés iránt szokott a maga szobájában, ne mondjam, alkudozni, legalább egy kis melléktólát kérni, kisült, hogy ő nem akarna a' lelkészeknek alárendelve lenni, hanem csak az egész ekklesiától füg[g]ni (és mellyik személy az az Ekklesia?) Kisült, hogy ő kéjelemszerető és a pap helyett semmit tenni nem akaró Káplán s. a t. azért komolyan meg-

1847

mondattott neki, mikép[p] az egyház a kaplántartást egészben nem fizeti csak 140 Vftal évenként pótolja, 's a' segédpap nemcsak az egyházé, sőt ép[p]en a' lelkészektől füg[g] mindenben, kivéve a meghívást és elbocsátást; a' lelkészek nem tartoznak neki temetési czédulákat oda hordani, de ha valamiben kétsége van ő alázza meg magát, és a temetés vagy bármelley functio iránt ne merjen azontúl alkudozni, sem stolát, mint már nehányszor követelt 's el is vett, senkitől kivánni a betegágyas asszonytól járó 1 Vf tartozik a' lelkészeknek átadni, a neki átadott functiót elfogadni, nem pedig amint már többször tett, visszautasítani, ellenben minden igaz ügyét és panaszát a' Felügyelőnek felterjeszteni. Ezek után Miklósfy lelkész

---

⁶⁷⁵ táblázat

úgy nyilatkozott, hogy bár a Káplántartást kötelességének ismeri, de ezt a mostanit, ki semmi segítségére nem lévén illy nagy drágaságban még a' kosztban válogatni mer, 's a dolgot már kihirlelte, többé tartani nem fogja. De végre a Káplán zavarba jött 's a sok intésre mégis kezet nyujtva a lelkésznek bocsánatot kért, 's a dolog régi mellett maradt. Szomorító és ezen Egyházban tám egyetlen eset. A'világiaknak kellett a papokat egyeztetni! ez valljuk meg, lealacsonyító, azonban elmulthatatlan szükséges volt az alárendeltet rendre utasítani.

Hála a' gondviselésnek! melly ugyanis ak[k]ént intézte a' környűlményeket, hogy ezen viszál[y]kodó segéd a' Vizesréti ekklesiától meghívó levelet nyert, melly szerencsájének mindnyájan örültünk. A' meghívás kövekeztében Jul. 25^{én} tartatott conventben a presbyteriumtól búcsúzván arra kérte, hogy tekintvén az őt meghívó egyház szegény állapotját, valamint az ő szegénységét is, és itt tanusított igyekezetét a' felszenteltetési költséget, ha nem is egészben legalább felerészében elengedni méltóztatnék. És az ekklesia ismeretes bőkezűségénél fogva neki a 217 Vf ordinatioi⁶⁷⁶ költséget csakugyan egészen elengedte. Aztán búcsúzni járt házrúl házra egész hétig ezen ürügy alatt úti költséget kérve a' hiveknél, illy aljas módon nem kevés pénzt gyűjtött magának. August. 1^{én} búcsupredikációt mondott a templomban, és másodikán az apja szekerén, ki egész családotól érte jött volt, elutazott. Színes[z]kedő, panslav jellemével, és szünet nélküli látogatása által sokaknak szívét, kivált a' köznépét szerencsés vala meghódítani. Egyházmegyei és Kerületi Gyűlés. Az egyetemes egyház rendezési Javaslatra (lásd a' Levéltár IV^{ik} köt.) teendő észrevételek kidolgozásában egy választmány munkálkodott a' bibliothekában kitűnő szorgalommal, azon javaslatot pontonként vizsgálta, és ek[k]ént egy új egyházrendszert dolgozott ki tekintettel kivált a nagyobb és népesebb Ekklesiákra; aztán kellő utasítást készített a gyűlésekre menendők számára.

520. oldal

[1847]

Az ef[f]éle instructiokkal ellátva az esperességi gyűlésre, melly Miskolczon, és a kerületire, melly Gölnicz városában tartatott, a világi rendből Soltész József és Majerszky Lajos urak választattak; a' papok közül ez úttal fontos okoknál fogva egyik sem mehetvén, Jurányi Samuel oktató neveztetett ki, azonban ez is a közbejött akadály miatt elmaradt. Így Hoffman Soma iskolatanító ment velök, tulajdonkép[p] atyafiait látogatandó. Indultak Julius hó 5^{én} Miskolczra, hol a javaslatra tett észrevételeink megbuktak, mert az abban tervezett Közgyűlés, melly általunk a presbyteriummal ugyanazonosított, az esperességnél helybenhagyaték. Mentek aztán követeink meghagyás következtében Harkácsra, Kerületi felügyelő Draskoczy Samuel úrhoz, a' tanítói Seminarium ügyében tanácskozni, de célta nem értek, mert ő, szeme világát elvesztvén akkor valamely fürdőben mulatott. Onnét tehát elutaztak a kerületi gyűlésre, hol helyettes felügyelő volt a derék Fabriczy Samuel. E' gyűlésen az egyházrendszer fel nem vétetett, de határozattá lön, mihez képest Septemberig minden egyházmegye tartozik az arra hozott észrevételeit beküldeni, amidön Püspök és Fabriczy Samuel elnöklte alatt Löcsén minden esperesek és egyéb választmánytagok öszve ülendenek a beküldött észrevételeket egymással öszve hasonlítani 's egy egészet dolgozni ki: A' követek Julius hó 17 jövén vissza hoztak a Seminarium részére 300 pf, és magokkal hozták egyszersmind Emericzy Lajos urat is, a kerület által elválasztott Néptanítói képezde Igazgatóját, ki Ny[ír]Egyházára jött rövid látogatás végett, innét harmad napra a kerület költségén elutazott F.[első]Lövöre az ottani intézetet megnézendő.⁶⁷⁷ Ezen követség utazás került ...⁶⁷⁸

⁶⁷⁶ pappá szentelési

⁶⁷⁷ Az 1840-es évek derekán az evangélikusok felsőlövői iskolájában is megindult a tanítók speciális, a lelkész-képzéstől elkülönülő felkészítése. <http://vmek.uz.ua/05200/05223/05223.pdf> 2017. 08. 04.

⁶⁷⁸ A költség nincs feltüntetve!

Nyiregyházi Szentegyház jelen állapotjának rövid átnézete. Tisztviselőség; az egyházi rendből: Két rendes pap, egyik 26, másik 16 évek óta hivataloskodó; egy káplán, ki azonban folyvást nem tartatik; egy oktató, a' nyelvészeti osztályban, ki 20 évek óta hivataloskodik; négy rendes oskolatanító, egyszersmind orgonista, kettő közülök a fiúk felső és alsó, más kettő a leányok szinte felső és alsó osztályaiban a' legidősb tanító 30; az utána jött 26. a harmadik 16 évek óta hivataloskodnak. Van továbbá négy ideiglenes oldaltanító, meghívó levél nélküli, a négy elemi oldaliskolában, hol vegyesen fiúk és lányok tanulnak, ezeken kívül még öt segédtanító, a négy rendes tanítói és alvégi iskolákban, kik az Eperjesi Collegiumból évenként küldetnek hozzánk és az oskolán kívül a temetéseken használtatnak.

A' világi rendből: egy Felügyelő, ki évenként újra megválasztatik, egy Jegyző, egyszersmind egyház ügyvéde; egy gondnok, kik hasonlóképp[er] évenként új választás alá esnek, egy rendes és fizetésért szolgáló egyházfi, ezen kívül három, úgy nevezett vasárnapi egyházfiak, kik azonban, mikor reájok szükség van, az építésnél, 's egyéb munkáknál jelen lenni tartoznak. Vannak pénz szedők szám szerint 19 kik a gondnoknál teszik le az öszvegyűjtött pénzt. Vannak még harangozók, egyszersmind sirások. A' Gondnok magától mit sem mer kiadni, hanem csak a Felügyelő tudta[er] 's rendelésével; valamint ez is csak arra adhat utalványt, mire a presbyterium által felhatalmaztatott. A' gondnok fizeti közkasszából évnegyedenként az egyház hivatalnokait, és minden megrendelt mesteremberek bérét.

521. oldal

1847

Az Egyház vagyona: a' templom, két paplak, tágas udvarral és házi kerttel, kilecz iskolaterem, szintannyi tanítói lakkal és kerttel. Két tanya, a' két r.[endes] lelkész használatában, egyik mint másik tézsen több mint ötven köblös földet kaszálókat beleértve; azon kívül három kissebb tanya tiz tiz köblös földet magában foglaló, a' három tanító 's orgonista haszonvételére, pénztőke, mellynek mennyisége a rovatokban látható, pénzbeli alapítványok: Reguli féle alapítóke 4000 Vf. Gregus féle 3,800 Vf. Andaházy Szilágyi alapítványa évenként 250 Vf, melly a Városnál letett pénz kamatja lévén, onnét huzatik; Tápintézeti alapítvány, melly már mintegy 25 évek óta kamatokból gyarapodik; mert tápintézet mind ekkorig nem létezik náluk. Az iskola vagyona: természettani gyűjtemény, képekben, virágok és ásványokban, villány erőmű; többféle földrajzok, néma földrajzok 4 példányban, és Könyvtár.

Az egyház fizeti évenként a' külső intézetekre, még pedig név szerint 1, Kathedratikum⁶⁷⁹ és Agentiale⁶⁸⁰ 175 Vf; 2, Kerületre (vide superius chartabiancam) 200Vf. kamat; 3, Eperjesi főtanoda theologia oktatójára 60Vf; 4, Néptanítói Képezdére 780 Vf. és harmincz köblő gabona; 5, a Kerületi és Esperességi gyűlésre utazás = 100 Vf.⁶⁸¹

Az Egyház igazgatása. A' közvetlen felügyelés és igazgatás van a helyb. egyh.[ázi] gyűlésnél, az úgy nevezett presbyteriumnál. Az egyházi gyűlésnek elnökei: a Felügyelő és helyb. lelkészek, tagjai pedig a helyb. evang hivek, eredetileg szám szerint hatvanan, mind önálló férfiak, kik az egyház javát érteni, előmozdítani és a vallás iránt buzgók lenni tartoznak. A' gyűlést hívja össze a' Felügyelő a' lelkészekkel annyiszor, ahányszor azt a ' szükség 's az egyház ügye baja megkívánja. Legnevezetesebb Gyűlés az, melly a Gondnoki Számadást vi[z]sgálja és aláírja, melly választ és kinevez tisztviselőket az egyháznál, és amelly rendesen Martius hó utolsó vagy aprilis első napjain szokott tartani. Ekkor a tisztviselők lemondanak hivatalaikról, de újra elválaszthatók. Ezen tisztviselők és egyházi hivatalnokok eskü által igtattatnak be hivatalaikba,

⁶⁷⁹ 1498. évi LIII. törvénycikk: székesegyházi adó gyanánt a főesperesek az egész egyházaktól egy forintot, fél egyházaktól fél forintot kapjanak

⁶⁸⁰ éves adó az eperjesi kollégium segítésére

⁶⁸¹ utólag beszúrva a margóra egymás alá írva: „Summa 175, 30, 60, 780, 100 aláhúzva 1045 Vft [helyesen:1145]”

még pedig a Felügyelő, Gondnok és egyházfiak a templomban, gyülekezet jelenlétében. Az egyházi gyűlés választja 's meghívja a nép beleegyezésével a lelkészeket 's tanítókat, 's azoknak tisztaságukról és netalán előjöheto bajuk elintézéséről gondokosik; az egyházi tőkét közvetlen az ülésből betáblázás mellett biztos helyekre adja ki, az építendőket 's kijavítandókat elrendeli, hoz egyházi törvényeket 's szabályokat az idők kívánatai szerint a' felsőbb rendelkezések szellemében, utasítással ellátott követeket küld az esperességi és kerületi gyűlésre, az esperességi, kerületi és egyetemes gyűlés tisztválasztásánál és egyéb ügyben is szavaz két vokssal.

Külön tartatik az iskolai Gyűlés, ennek elnökei: az iskolafelügyelő és lelkészek, ezen Felügyelő ezelőtt néhány évvel az egyházi

522. oldal

[1847]

Felügyelő személyében egyesült. Az isk.[olai] felügyelőt választja az egyházi convent, még pedig vagy felkiáltás vagy szótöbbség által, hivatalában marad egy évig, de újra megválasztható, míg a választó testület nyomos okoknál fogva helyébe mást választ. Az iskolafelügyelő lelkészekkel 's oktatóval együtt hirdeti az iskolai gyűlést, ott elnököl, a' tárgyalandókat előadja, a határozatokat foganatosítja. Jelen van a Közvizsgálatokon a Tanítók jogait pedig védeni tartozik, az iskola Könyvtárát és egyéb vagyonát öregbiteni törekszik, örködik, hogy az iskola valamennyi tanítói kötelességeikben eljárjanak, hogy a tanítók salariuma⁶⁸² rendesen fizettség, a' tanítókat az egyházi gyűlés befolyásával választja, 's meghívó leveleiket, vagy az elbucsuzottak bizonyítványait aláírása[val] 's iskolai pecséttel megerősíti, melly pecsét az iskolajegyzőnél t.i. az oktatónál tartatik.

Egyházi választmány neveztetik ki a Közgyűlésben, mikor valamely fontosabb tárgyban kell tanácskozni, 's azt előre jól megrostálni a dologhoz értők által, melly azután a' gyűlésnek jóváhagyás 's eldöntés végett felterjesztetik. Az egyházi év kezdődik a számadás[sal] és tisztújítással. Oktató és Tanítók meghivatnak az egyh.[ázi] gyűlés által, a meghívó levelet, mellyben kitétetnek a' kötelességek és a díj, aláírja a Felügyelő, a Lelkészek, a presbyterium néhány tagjai és jegyző, a megjelenő tanító ünnepélyesen beigtattatik, 's magát az iskolai rendszer 's egyéb egyh.[ázi] szabályok követésére kötelezi. A' tanítók Kötelességei a reájok bizott ifjúságot testi és lelki, értelmi és erkölcsi tekintetben, szóval és kivált példával képezni, ennél fogva a vallásos kegyességet eleven meggyöződésével ápolni, hasznos tudományok által nemcsak az emlékező tehetséget, de kivált az ítélő erőt és szívet nemesbiteni, a' nemzeti nyelvet minden lehető módon az ifjúság közt terjesztetni, dél előtt három és delután szinte annyi óráig tanítást tartani, kivéve az ünnep, vasár és szünet napokat; felsőbbjeik iránt minden szerénységgel és bizodalommal viseltetni. A' testi büntetés bottal vagy vesszővel verés az iskolákból ki van rekesztve; nagyobb vétségek fenytése végett a lelkészek és az iskola felügyelő szólittatnak fel. A' tanítók tartoznak Februar végén censurákat saját iskoláinkban, Junius végén pedig közvi[z]sgálatokat tartani. Az iskolák fel vannak osztva négy oldal elemi isk.[ola], két közép olvasó iskola, nagyobb fiúk és leányok u.n. polgári iskolája, és egy nyelvészeti osztályra. A legalsóbb osztályból minden két éves, de egy éves tanuló is, ha arra való, feljebb léptetendő. Minden tanító a szükséges rovatokkal ellátott laistromba írja be tanítványait 's miként lett előhaladásukat.

Az egyház fenytéke. Ez nalunk igen gyenge és szintén hatástalan. Nem kívánjuk ugyan vissza azon idöket, midön a' megszeplösített személy kénytelen volt a' templom küszöbén szalmából csinált koszorúval még pedig vasárnapon állani 's gyalázatot szenvedni, de hogy fenytjük most az olyan becstelen személyeket? nem kívánjuk vissza azon kort, mindön nagyobb vétségért még a' nőszemélyek is mesztelen testre verettek, de hogy büntetjük most a fajtalanságot az

---

⁶⁸² járandóság

ifjakban, vagy a borzasztó káromlásokat, mellyeket a tanyákon, a csapszékekben, sőt útczákon is lehet hallani? a ros[s]z házastársakat békéltetjük, az igaz, de a bünös részt nem hagyjuk e' mindég vele megéreztetendő fájdalmas következés nélkül? és a' polgári hatóság, ha kívántatik, nyújt e' részben segéd kezét minékünk? a' templomban ist.[en]tisztelet alatt pajzánkodik

523. oldal

1847

sőt verekedők feladatnak ugyan az arra kirendelt felügyelők által, de fenyítettnek é valaha példásan és érezhetőleg? volt példa, hogy a' szedő az Ekklesia pénzét be nem adta, de elköltötte, még sem büntettetett; hol a' fiú apját vagy anyját lepiszkolta sőt meg is verte, még sem fenyített meg, legalább vétségéhez kepest nem elég keményen. Illy engedékenység mellett az erkölcsiség természetesen hanyatlik. Míg a' fajtalanság, káromkodás, lopás, csalás és a' ros[s]z házásokra bizonyos meghatározott büntetés nem lesz kiszabva, addig egyházunk az erkölcs finomítása méltóképp[p] nem hathat.

Óriási Daemon beszéde egy Prot. Paphoz. Azon korban, midön Kakodaemon⁶⁸³ a magyar prot. Egyházat megszáll[1]á 's mindenféle illy kárhuzatos elveket terjesztett vala: „Az Egyház Hegumenos-ának⁶⁸⁴ van joga a' gyűléseken elnökösködni, de Hegumenos az, kit azzá teszünk, mert mindnyájan papok vagyunk, Krisztus 's a Protestantismus szerint. A' lelkészi hivatal nem alapszik egyeben, mint a' munkafelosztás elvén, minthogy minden ember mindenre nem alkalmas; Midön egyházi Szerkezetről van szó, akkor prot. papok soha nem hivatkozhatnak ugy egyszerűen a' Sz.[ent]írásra, nevezetesen az újtestamentomra, mellyben egyházzról tulajdonkép nincsen is szó; A' prot. papok egész hatása a tanítási és kegyeserosztási jogban áll, de ezen hivataltól a politica administratio nagyon különbözik; A papok nem tudják, hogy az ecclesia docens⁶⁸⁵ nálunk nem uralkodhatik az ecclesia obediens, a clavium protestas nálunk=semmi; A pap nem panaszkodhatik, ha az egyház őt elnöktársává nem is tenné, mert sz. hivatalához nem tartozik az, hogy elnök legyen a' gyűlésen, hogy csak az egyház külsejéről vitatkoznak; Pap nélkül is gondolható az egyház, vagy az úgy nevezett világi felügyelő is, mert ez is, ha képes felhatalmaztathatik igehirdetésre 's kegyeserosztogatasra; A 'lelki forumot a prot. egyházban csupán világiak is alkothatnak; A lelkész instructiója nem magasabb eredetű, hanem ugyan onnét származik a honnét az egyház felügyelőé; midön ilyenek és ezekhez hasonlóak a magyar prot. egyházban kürtöltettek: akkoron az oriási damon, ki a világ vallás képében jelent meg – szót kért. És bizony előttünk érdekes lehet hallani az örökké ördögnek festett és így utoljára valóságos ördögnek hitt önzés (egoismus) apologiáját.⁶⁸⁶

A' Daemon így beszélt. Az emberzetnek, léte első szakaszában, csak egyetlen, de csalhatatlan rúgója volt cselekvéseinél: ösztöne; ő nem vi[z]sgált és nem számított, hasznot é vagy kárt, eredményezend az; hanem követte mindenkor és szükségeskép[p]en, ha akadályok vagy nem léteznek vagy bármi áron legyőzhetőek valának. Az egész föld terményeivel és állataival együtt osztatlan állapotban, mindené minden. Kiki annyit használhatott fel az egész-

524. oldal

[1847]

ből minden háborittatás nélkül, amennyire közvetlen szüksége volt. Senkinek magán kívül másra semmi gondja. És ez eredeti őállapot, mellynek jelleme önzés és szükségesség, sokáig tartott, mindent egyenlően boldogítván. Ez állapot az, mellynek emléke, mint homályos vágy, mint valószínű remény, sőt mint csalhatatlan bizonyosság, ama három geniusznak – költészet,

⁶⁸³ kakodémon = gonosz, rossz szellem, aki a sötétségből születik és táplálkozik

⁶⁸⁴ hegumen, ihumen vagy igumen a keleti ortodox egyházban egy kisebb kolostor főnökének a címe

⁶⁸⁵ az egyház tanítója

⁶⁸⁶ védőbeszéd

vallás, philosophia – kebelében maig is kiirthatatlanul él, aranykornak, paradicsomnak statusideálnak nevezetvén. Azonban az emberek időjárával bizonyos tájon megsokasodván, 's tovább terjeszkedni sem tudván vagy nem akarván, érdekeik összeütközésbe kezdtek jönni, 's az erős elnyomná a' gyengébbet. Első tény, melly az őállapotot megzavarta az embert a paradicsomból kiűzte 's egy más állapotnak – a polgárisításnak szolgált alapkövvül, szerintem a nőválasztás 's így csaladosodás volt. Ezt követé a' szükséges barmok elfogdozása's azok örzése, ezt a kellő darab földnek, mint tulajdonnak kijelölése, használása és mivélése, ezt több családoknak, kölcsönös védelmi célból, egy tarsaságba alakulása, bizonyos szabályok felállítása mellett, mellynek hogy minél könnyebb és bizonyos elfogadásra találjanak, az terjesztette felőlök, hogy azok nem emberi mivek, hanem csodás módon égből adatvák. 'S ez azok, hogy kezdetben vallás és törvény a népeknél együtt találtatnak. Későbbben a vallás, alapot készítve magának a már gyermekkorban kezdett és folyvást becsepegtetett eszmék, vagy a nevelés által külön szakadt. 'S megalakult a polgárisodás két tényezője: egyház és status. Minő változás⁶⁸⁷ az ösztönök – egykor olly biztos olly boldogító ösztönök 's vezérek – most kétkedéseknek kiálltattak ki, azok követőire büntetések szabattak, ideig és örökké tartók; új, addig egészen ismeretlen lény állítottatott elő vezérül, a lelkiösméret. Sőt a' dolog annyira ment, hogy a' polgárisodás legtökélyesb vallása, a keresztény vallás, az ösztönök megfeszítését, megöklését parancsolván, a természeti állapotnak legteljesb ellensarkisága jött létre, hol a cselekvések rúgójaúl, az önfén[n]tartás helyett a másért életet is áldozatul kívánó szeretet, a szükségesség helyett pedig a' szabadság állittatik fel. 'S mi az eredmény? egy részről, azon dicső találmányok, mellyek nélkül az egytetemes emberzet földhöz ragadt, szükkörű állapot maradt volna, nem érhető el rendeltetését – úrrá lenni a szó legszélesb értelmében a föld felett: de más részről azon leverő látmány, hogy míg néhány sors kegyencz, mindennel kikészítve levén kéjben úszik: addig milliomok minden birtok és képeztetés nélkül növe, ha koldusok vagy szolgák lenni nem akarnak, kényszerülnek haramiákká lenni. Ez állapot az, melly a K.[eresztény] vallás nyelvén az istentőli elszakadásnak, az esetnek büntetése, szerintem pedig az emberzetnek olly szükséges fejlődési processusa, mellyet ki nem kerülhetett, ha rendeltetése nem

525. oldal

1847

puszta állati jólét, hanem öntudatos boldogság.

De ép[p]en azért, hogy a' polgárisodás állapota csupán fejlődési szak, tehát nem végpont. Itt megállapodás nem lehet. Míg a természet törvényeihez a polgárisodás törvényei úgy állanak szem közt, mint két ellentábor, addig a háború 's ettől a nyomor el nem maradhat. Egy harmadik mozzanat létesítendő, hol ösztön és lelkiésméret, önzés és szeretet, szükségesség és szabadság, szóval, minden kettőség, minden ellentét összatálalkozván 's kibétkülven... egy válthatlan egészszé alakuljon. 'S ha ez előtted megfoghatatlan és lehetetlennek látszik; nézd azon újabb időszülte társulatokat a' Socialis téren, mellyek a polgárisodás szaka két nagy hatalmainak egyháznak és statusnak pártfogása nélkül, sőt ollykor azok akadályozása daczára, mint bölcsőben is kigyófojtó Herculesek⁶⁸⁸ naponként sűrűbben jönnek létre; azokban meg van fejtve a legfőbb problema. Ott minden tag kire[ke]szítőleg csak önhasznát nézi, még is kőzhaszon az eredmény. E' társulatok az emberzet új fokának tényezői. Ezekről jóslom neked, hogy ha fölnevelkednek és megsokasodnak 's a birtok egyesítés elvét – mi az ő lényöket alkotja, nemcsak pénzben, mint most történik, hanem egészben alkalmazandják 's megtoldják a' munka hajlamszerű megosztásának elvével kiterjeszkednek termesztés[re], kikészítés[re], kereskedésre, és mindenre: újjá, dicsővé, apránként a' letűnt aranykorrá, az elveszett

⁶⁸⁷ beszúrásjel, de a beszúrás hiányzik

⁶⁸⁸ Hercules/Héraklész görög mitológiai hős

paradicsommá alakítandják vissza' e' földgömböt. Ilyen önzés ilyen ösztönök követése az én alapelvem, ép[p]en úgy tudva, mint ti hogy ennek föltétlen alkalmazása szabályozatlan környülmények közt – minő még a' jelen is – az egészre nézve átok és halál lenne; de ahelyett „hogy szerintetek a fürdővízzel a' gyermeket is kiöntve megölném, a környülményeket akarom, úgy előkészíteni, úgy organizálni, hogy ez elv követése egyetemes áldást és életet eredményezzen. 'S ezt én nem erőszakkal, nem fegyverrel, nem vérrel és könnyel akarom, még azon nemét is a kényszerítésnek magam alattinak tartva, miszerint valamely elv iránt előleges hit követeltetik; mind az illyesek velem, ki ép[p]en az ellentétek kiegyenlítésének a békítésnek kelleme vagyok teljesen megférhetlenek. Élő szó, írás és példamutatás lesz minden mit célom létesítése körül használandok. Csak ti, ti Keresztények, ti ne legyetek erőszakos gátlóim üldözőim ti ne vigyétek irányomban ama megbánással jóvá nem tehető szerepet, mellyet irányotokban egykor a' papi fejedelmek, farizeusok és írástudók vivének. Tisztán láthatod az eddigiekből, így folytatá ő tovább, hogy én nem ellenség, hanem egy félreismert ügybarátotok vagyok ki nem csupan néhányak, hanem az összes emberzet

526. oldal

[1847]

boldogítását, gyökeres és állandó boldogítását czélzom ép[p]en úgy, mint ti, csak hogy más uton, mint ti. Azonban, hogy egészen ellenmondhatatlanul meggyőzzelek irántatoki méltanylat[omról] s jó indulatomról szivesen előadom: mit kellene szerintem cselekednetek, hogy egyházatoknak haldokló érdeke és tekintélye újra felélesztessék.” (Kérém őt gondolván, hogy tőle mint elfogulatlantól a valót lepletlenül tudandom meg.)

Mint minden egyháznak, úgy a Kereszténynek is organumai a papok monda ő. Ezeknek munkaköre elavult, a világ jelen formáihoz nem illő, ezt kell korszerűsíteni, ez a legfőbb teendő, sőt ez csak nem minden. Mik most az ő templomi szonoklataik e legszebb és leghatályosb része hivatalkodásuknak? Igen sok esetben üres, legfel[j]ebb virágok[kal] es képekkel felczifrázott raisonnirozások⁶⁸⁹ olly dolgok felett, mellynek e' földi étellel érintkezési pont[j]uk alig van. Illyesmit, nem mondom, egészen, de amennyire lehet, mellőzni kell, az legfelebb mulattathat, szép álmokba ringathat, de nem épít. 'S ha erkölcsi tárgyokról beszélnek, minő közönséges üresre csépelt eszmék, minő következtelenség, zavar, minő alanti foku világnézet! Ők azt beszélnek, 's mondhatni mindnyájan, hogy az emberek teljesen és egyedül magok az okai, miért olyanok amillyenek – magok az okai, hogy rosszak 's így boldogtalanok – mert van tehetségök, mellyel belátják a' jót, melly boldogságot adna, van tehetségök azt létesíthetni, miért nem használják azokat? továbbá hirdetik, hogy az ember a' teremtés remeke, hogy ő maga többet ér ez egész földnél, minden rajta lévő dolgok[kal] és állatokkal egyetemben – sőt többet ér a' csillagvilágok millióinál, az elláthatlan mindenségénél, mert azok csak a rájuk nézve vak szükségességgel üzetnek pályájokon, de az emberben a szabadság isteni eleme él – ő válogathat! 'S e felállított teoriából lehozzák aztán az alázatosságot, türelmet, sőt szeretetet mint abból logicailag következő ételiszabályt! Különös logica hogy az ember az egész mindenségénél többet ér ugyan, de azért csak alázatos legyen; az ember tisztán látja ugyan, de a jót, létesíthetné is, mert nála valamit nem tehetni csaknem egyértelmű ezzel: nem akarni; de azért ha nem teszi sőt teszi az ellenkezőt, a' ros[s]zat magának és másoknak ártva: a' többiek csak türelem[mel], sőt szeretettel viseltessenek iránta! Szerintem az elsőből kikerülhetlenül büszkeségnek, az utolsóból, néma megvetésnek különben pedig üldözés[nek], inquisitori eljárás[nak], tömlöcz[nek], máglya[nak], és akasztófának kell származnia. Így is volt ez, mig a jobb érzés meg nem csalá a felszeg teoriát, saját magzatát csúsztatván alája. Gondolkozásbeli fejletlenség, tudatlanság jele elfogadni valamely elvet és visszaborzadni

---

⁶⁸⁹ ugrádozás

következményétől, mint szintén megfordítva: helyesnek tartani a tényt s karhozhatni az elvet, mellyből ered. Így lón, hogy elfogadtatott 's dicsőített a

527. oldal

1847

szabadság elve, 's megvetetett annak szükségkép[p]eni következménye a' büszkeség és üldözés. Így van, hogy helyesnek tartatik az alázatosság a' türelem, sőt a szeretettel meg is toldatik, és visszaborzadásra, iszonyú ellenszegülésre talál az elv mellyből mindez logikai csálhatlansággal származik – a szükségesség elve. Itt a papok nagy feladata a legfőbb tárgyban tisztára studirozni előbb magokat és odasegíteni hal[l]gatóikat. Minő általános zavar a szabadság fogalma körül! Többnyire azt vélik szabadságnak és azt magasztalják, hogy az ember valamit két vagy többfélekép[p]en tehet; pedig ez nem egyéb, mint az ösztönöknek vagy kívülröli korlátossága t. i. innen is amonnan is visszaverődése 's így habzása vagy belgyengültségből származott reszketeg tántorgása; vagy pedig üres jelentektelen gondolatjáték, 's így mind három esetben csak úgy látszólag szabadság de valódilag szükségesség. A' valódi szabadság ez: minden kül vagy belgátoltatás, minden habzás, minden ildomos csavargás nélkül elragadó, meg az étellel sem gondolo szükségességgel követhetni ösztönt, meggyőződést. 'A hol az ösztönök épek, a meggyőződés szilárd 's a teljesítés előtt gat nem áll, ott nincs válogató szabadság, ott mindenkor és kikerülhetetlenül szükségesség van.

Szeretetről beszélni lehet, de nem mint az önzés ellensarkiságáról, nem mint aldozatról masokért; hanem azt kell inkább nekik megmutatni, hogy a szeretet semmi nem egyéb mint potencizorott önzés, melly midőn első mozzanatától a család szeretettől amaz utolsóig a világpolgárságig emelkedik is alapja változatlanul ez: Én csak úgy lehetővén valódilag es ingatlanul boldog ha csaladom s.a.t. boldog lesz, magam boldogságaért azokat is kell eszközölnöm. Így egygyé forrasztva az önzést a szeretettel tudatni kell velök: hogy egyes egyéni jólét a nyomorözön közepett a legingadozóbb valami, hogy egyedül a' közjólét biztos alapja az egyéni jólétnek; – csak ekkor lesz várható az, hogy a jólértett önzés ép[p]en azt tetetendi velök mit a' szeretet parancsol t. i. nem adót és elfogadót egyaránt lealacsonyítólag – fillérezve, hanem egészen jólteni azokkal, kik most minden vétkek nélkül nyomorognak. Továbba, ez általános erkölcsi térről részletekre bocsátkozvan, nem igen kell bibelődni azzal, mert lehetne az egyes vétkeket a keblekből indítani 's az egyes erényeket azokban meggyökereztetni – non fit hoc verbis⁶⁹⁰ – Ezek helyett meg kell inkább velök ismertetni a' már fejlettebb nemzeteknél keletkezett, keletkező 's e' honban is keletkezni kellő socialis intézmenyeket azok czélját, hasznát, és szükségét elő kell terjesztetni hal[l]gatókhoz alkalmazottan, de pártok fölötti magasságból a' napi élet kérdéseit; adni kell fokként a' nélkülözhetetlen természettani ismérteket szoval: beszélni kell nem a' templomnak, de az életnek; sőt az igazság terjesztése nem a templomi szószék monopoliuma leven, föl kell lépni és szólni a polgári élet gyűlés-termei[ben.]

528. oldal

[1847]

A köznapi hivatalos foglalkozásokra nézve: Ott, hol az ima üdvös hatása iránt még élő hit van – mi abból tetszik meg, hogy a templomok ilyenkor is látogatottak, – ám legyen kinek kinek az ő hite szerint! ott imádkozni kell a hívőkkel; de ahol a harang hívó hangjára nem mozdulnak, ott jobb lenne az imaórákat tanórákra alakítani át – mi tárgyakból és kiknek? az a környülményekhez képest intéztetvén el. Ezen felül tudassa a K.[eresztény] Egyház papjaival, hogy bensőleg ne álmodozzanak ég tudja, miféle kizárólagos szentségi tekintélyről, ez által olly vágyakat táplálván keblökben, melly minthogy az étlettől soha ki nem elégittetik, csak kinukra van; külsőleg pedig ne igyekezzenek magokat elszigetelni ollyasokra keresve tekintélyt, miket

⁶⁹⁰ ez nem történi szavakkal

egy borbély es egy szaboinas akarkinek is megadhatnak hanem legyenek ollyanná, mint a nép közül egy. Az álladalomban a' legcsekélyebb munkával vagy mesterséggel foglalkozónak is ad tekintélyt az, ha ő hasznos, szükséges; és az, ki a foglalkozások legnemesb ágával, az emberfejtéssel van megbizva, az szorulna silány pávatollak csempészetére? Nem! Ma tépesség bár ki minden ügyis nagyon megczibált birtoktok e' hivatalból 's egyénei ne tekintessék egyebeknek mint pusztán népoktatóknak: de ez előadott szellemben működén, 's hatáskörüket emberül betöltvén lesz tekintély. Hanem a k.[eresztény] egyház el ne feledje, hogy ha embereket akar nyerni e' pályára, kik hal[al]gatóikat fejteni képesek legyenek, érdemszerű és becsületes modorú díjaztatásról gondoskodják. Mert olly papok, kik a fejtés utát magokból nem ismerik, ki azzal, hogy önerejüleg magok fejtésével nem bajlodnak, bebizonyítják, mint nincsenek az emberfejtés nagy munkájára hivatta; olly papok, kik a' különböző gondolkodásmódokat nem mint szükséges fejlődési mozzanatok, hanem mint megannyi eretneksegeket tekintik; olly papok, kik az Egyházba csak mint asylumba⁶⁹¹ futottak be az éhhalál üldözési elől, ... minden reformot lehetlenné tesznek.

Ha a k.[eresztény] egyház haldokló betség s tekintélyét felakarja éleszteni – ahelyett, hogy a megveszett idők és erkölcsök miatt zúgolódik, illyforma tényezővé módosítsa magát a társadalomban: különben ám tulajdonítsa magának, ha országát saját maga is nem e' világból valónak hirdetvén, ettől csak mint holttetem türetik – a levágattatás nagy napjáig.

E'szerint a' teljeskorú 's magánállóságra vergődő férfi már nem akar engedelmeskedni édes anyjának, aki felnevelte, sőt a' házi kormányzatba volt befolyását mindinkább korlátozni igyekszik azt állítván, hogy erre a multban ugyan volt, de jövőben többé nincs szükség. Túri ugyan még édes anyja parancsszavát a' család apraja és cselédek rendbe tartásaért, de ő magánállólag és függetlenül forog az önzés, 's önszeretet

529. oldal

1847

körében, hol neki bizonyos testi haszon kínálkozik, a' földi nyereség mezején. Érvénytelen és becsnélküli már előtte az a' hittan, mellyben őt édes anyja oktatta, nevelte, azon pusztán szellemi igazságokkal, mellynek örök jövendőt tárgyaznak, mitsem gondol csupán csak a jelen valónak hódol. Ha elaggott anyja tudna vagy akarna az ő gondolkozásmódja[hoz] 's kívánsághoz alkalmazkodni, még tám hajtana szavára, de így – nem. Illy viszonyban áll most a világ fija a' szent egyházhoz, mellynek hatását mindinkább megszorítani, és fölötté ha uralkodni nem, legalább állani 's kedves Én-jéhez mindent alkalmazni törekszik.

Kollman Sam.[uel] és Tregjár Pál Rector Urak

Kérelemlevelet nyujtanak be az Ekklesiához

Fizetésük pótlása tekintetében

Nemes Presbyterium!

Minden Presbyterium a Protestans Anyaszentegyházban azon Egyház, mellynek kebelében létezik, igazgató testülete – régenten Vének Tanácsa, melly, hogy Jézus Vallása tiszta szellemében igazgasson szükséges. Tudjuk pedig, hogy Jézus Vallásának alapja a' Szeretet, melly Pál apost.[ol] állítása szerint is a' legnagyobb. A' melly Presbyteriumot a Szeretet Szelleme átregzi, az minden igazságok gyakorló széke, mellyek az Egyházra 's egyes tagjaira buzditólag és jótékonyan kihatnak, mint a nap éltető sugárai ott a dülő indulatok, mint a' sápadt irigység az aláttomoskodó gyanusítgatás, a fekete rágalom, az ingatag bizalmatlanság és minden szeretetlenség igen szűk korlátok között üzérkedhetnek, mert a szeretet lelke táplál újit, növeszt, nyugtat boldogit. Nincs ott sajgó kebel, nincs lefojtott panasz, mert hol a Szeretet és igazság honol, ott az egyetértés és a bizalom minden csomót felöld, minden görbültet

⁶⁹¹ szegényház

kiegyenesít, és a humanitás olly tisztán áll, mint az ép test, melly tömegében semmi idegent meg nem szenved.

A' helybeli evangyéliumi Szentegyház N'S és igen buzgó Presbyteriuma sok szép erényekkel ékeskedik és tagadhatatlan készségek találtnak benne a jónak 's hasznosnak gyakorlására, amiért is tisztelet neki; de ezen tulajdonainál fogva hogy Egyháza alúlrít két szolgájának, kik kegyére 's pártolására magokat érdemesíteni olly igen igyekeztek, kik közzül az egyik 30, a másik 27 év ota szakadatlan az Egyház fölvirágzásán a Város szellemi növekedésének öregbitésén olly tűzzel és

530. oldal

[1847]

és hűséggel fáradoztak; maguk megérdemlett díjuk egy tetemes részét, mellynek követelésére a meghívó Levél által megjogosít[t]attak, miért hogy megtagadta légyen? azt ő tudja. Amit mi eddig ügyünk buktának okairól tudunk, az minket családos és meglehetősen szegény embereket ki nem elégíthet; és ép[p] azért igazságos ügyünk keresetével a Nemes Presbyterium előtt, illő alázatos esedezéssel még egyszer előállunk. Minthogy azonban a Ns Presbyterium azóta több tagokkal pótoltatott, sőt talán a' Voltaknál is feledékenységbe mehetett a dolog; tehát meghívó levelünkben foglalt azon Kérdéses pont szórúl szóra hitelesített mását ide mellékelve, 's kegyes béketűrésökre számolva igyekezni fogunk előadni a dolgot úgy, a' mint volt és amint azt a kezünknel lévő bizonyítványok is hitelesen erősítik.

1825^{dik} évben ezüst pénz jövéen folyamatba, miután az adó, a Katonaság, a Kamarai, megyei és mindenféle tiszték ezüst pénzben már tetlegesen fizettettek volna, miután e' tárgyban a t. gömöri esperesség részéről történt felterjesztésére egy K.[egyelmes] K.[irályi] parancs leérkezett, 's T. Esperesség által elfogadtatott és a kebelebeli belső hivatalnokok annak malasztját már élvezték volna, miután továbbá itt helyben tartatott esper.[ességi] gyűlés alkalmával az akkori Felügyelő t. Desseoffy Tamás úr nyíltan fülünk hallatára megkérdezte volna az ecclesiát, hogy a fizetések ezüst lábra fordításbani tárgyában az esperesség útján, vagy maga akar e' intézkedni, a' boldog emlékü Kováts András úr, akkori egyh.[ázi] Felügyelő az egyház nevében azt felelte volna, hogy azt a ns Presbyterium is el fogná végezni, mi a legjobb reménnyel vártuk a t. Testület e részbeni akarata kijelentését, mint kik feltettük, hogy az ön adta 's öntette fogadásáról időteltében, egyrészt egyszersmind kötelesség parancsolta érzetében felejteni nem fog, annál inkább nem, minthogy tiszt[elen]dő urak, mint szintazon Egyház Tisztviselőji már 1820^{ól} óta, mi a fixumot illeti, ezüstben fizetettek, ergo a paritati⁶⁹² mi legalább a Kiszabott időben meg fogjuk nyerni. De miután a Stolare iránt is 1830^{dik} év. Majus 6^{án} a transactio be végeztetett és mi egészen mellőztet[t]ünk volna, elszomorodott lelkünk annak érzetében, hogy egy illy moralis testület sem méltatja az érdemet. És a' kénytelenség szülte folyamodásunkat beadtuk a Ns Presbyterium eleibe 1830^{dik} év Octob 31 napján, melly azonban tárgyalás alá csak 1831 Jan 14^{én} jöhetett, 's akkor is mi lett az eredménye? az, hogy még az ezüst pénz teljes folyamatban nem lévén, miután még banko czedulák is léteznek, keresetünktől elmozdítottunk, vagy is (mert papiros) pénz

531. oldal

1847

mindég lesz, tagadó válasz által végkép[p] elutasítottunk azon szinte nem várt declaratioval, hogy akinek nem tetszik, adja feljebb, folyamodjék az Esperességhez. És másod izben elszomorodék lelkünk, mert láttuk igazságos ügyünket azon térre utasítani, mellyen az, mint ama csodás afrikai Fekete nevü folyam az iszapban el fog enyészni. Ugy is lett. Mi kik részint betegségünk, részint hivatalunk bokros dolgai miatt személyesen nem ügyvédkedhetünk,

---

⁶⁹² egyenértékűség

amihez különben is se tudományunk, se módunk, se kedvünk, a Tál[1]yán tartatott Esperességi gyűlés által jogi tekintetben elűtetünk, és csak mint hazai nyelv Apostolai az egyház kegyességébe ajánltatunk, minek eddig szinte nem csak semmi eredménye nem lett, sőt ezen Amphictioni⁶⁹³ ítélet által annyira elkábítottunk, hogy ügyünk további előmozdításától elkedvetlenedtünk. Azonban a bankópénz értéke évről évre fogyott, és mi hovatovább nagyobb szükségét látánk, mert a tanító, minél igyekezőbb, minél hűségesebb hivatalához, annál hanyagabb 's hűtlenebb maga házához, és iparkodva nem magának, hanem Egyházának gyűjt. Ah[h]oz járult, hogy gyermekeink felnevekedvén nevelésre szorultak, mi tetemes költséget igényel, melly alul eddig sem szabadultunk föl. Hát a Praeceptor élelmezése, a ruházat a cseléd és a háztartás hogyan telhetett abból a 600 banko forintból? Így történt, hogy kik csupán az Egyháznak és Egyháznak jövedelméből éltünk, szegényen is éltünk, korántsem úgy, mint némelly ros[s]zakaróink gyanúsítottak, kopottan is ruházkodtunk, többeknek szemünkbe kijelentett botrányára, el is adósodtunk. Illy állapotban lelt minket az 1836^{dik} év mellynek 28. Martziusban tartott gyűléséből kelt határozat következtében, minden mi kérelmünk nélkül meglőn minékünk adva az, ami az előtt megtagadtatott de a' Kérelem napjától egész eddig elmaradt, törvényesen minket illető jövedelmünk jókora részéről egy szócska sem történt. Mi azt is hálásan vettük, de élő szóval mégis kinyilatkoztattuk, hogy a Ns Presbyterium kérelmünk megadásával még tartozik, és hogy van reménysegünk, hogy azt részünkre idővel ki fogja adattatni, mert ha 1836^{ban} volt ah[h]oz jogunk, lehet a folyamodás napján is. Hát a város színe mennyire nem változott azóta 's azzal együtt sorsunk! az itteni életmód költségei, bankórul nem ezüstre szökkentek e'? És mi kik Isten kegyelméből életünk már három szakát leéltük, itt állunk korunk fagyos tele küszöbén hasonlók majdnem azon szócskéhez a mesében, kik mivel minden időnkét erőnkhez mérsékelten az Egyház dolgaiban

532. oldal

[1847]

eltöltöttük, magunkról meg kellett felejtkeznünk. De bez[z]eg a Gondviselés intő keze borzasztólag felrázott, midőn ez előtt két évvel, mint egy álomkép jelenetben megmutatta jövendők szomorú sorsát, 's lelkünkre hatalmasan oda kötötte, hogy gyámoltalan családunkról, sőt éltünk alkonyáról, míg nappal van gondoskodjunk. Innét ez ébredésünk, innét e' mostani folyamodásunk. A' tehetetlenség napjai közelednek, mi nyugpénzre nem számolhatunk sem gyámolításunkra azoktól, kiknek éltünk, kiknek szellemi javáért úgy szólván teremtve lenni láttatunk; ah[h]oz kell tehát nyúlnunk, amihez meggyőződésünk szerint törvényes jogunk van, és meg vagyunk győződve, hogy jólelkű ember nem fog megbotráncozni azon.

Mi azért is régi követelésünket a Ns Presbyterium színe eleibe bizodalmasan 's alázatos kerésben terjesszük elé, miszerint az adó ezüst pénzben fizetni kezdett időtől 1836^k évig hátra maradt évenként 300 pengő forintig hiányzott 's elmaradt öszveget kifizetni 's így két hűséges szolgálja családja jövőjét biztosítani méltánylat és igazság nevében is sziveskedjék. Hisz egy olly morális testületnek, millyen Ns Presbyterium igazságot követni 's szolgáltatni és szeretet tetteket gyakorolni tisztje 's méltóságához illő. A' mellett olyanoknak fogja azt juttatni, kik hivataluk körét betölteni, kötelességeiket megelőzőleg teljesíteni és az Egyház becsét szóval és tettel előmozdítani eddig egyedüli feladatuknak ismerték. Isten tartsa fel dicsőn a' Szép Egyházat, vezesse az egyesség és igazság lelkével annak tevékeny Presbyteriumát, mellynek további pártfogásába 's kegyeibe ajánlva öröklünk Nyiregyházán 1847 a Ns Presbyt alázatos szolgálji

Kollmann Samuel
és Tregjár Pál,
helyb. Iskolák köz oktatóji.

⁶⁹³ Amphiktion – a görögökkel szövetkezett szomszédos népek; e szövetség tagjai többek között a nemzetközi jog megővésére fogtak össze, s ha az egyik vétett a jog ellen, a többiek felelősségre vonhatták

Tregjár Pál és Kollman Sam.[uel] Uraknak meghívó levelök kivonata: Kollman Samuelé: Kollmann Samuelé: *Sequentia beneficia praestantiae v[e]strae offerius: 1°Infixo Salario 300 i[d] e[st] tercenti fl[orenis] quibus ob aenis mutabilem cursum alii 300 i[d] e[st] tercenti fl[orenis] quot annis adduntur, ut adeo salarium Praest. Tuae in sexcentis R[henensibus] fl[orenis] evusque consistat, donec moneta genuinam valorem et cursum obtineat, ero.*

Tregjár Pálé: Igérünk tiszt.[elt] Rector úrnak adni 1^{ör} állandó kész pénzbeli fizetést váltó czédulában hatszáz N[ume]ro 600 Rforintokat. Hogy ha pedig ezüst pénz jöve egész circulioba akkoron háromszáz Nro 300 pengő ft. conv.[enciós] p.[énzben] s. a t.⁶⁹⁴

Ezen Kerelem, vagy inkább Követelés igazságos megítélésére Kinevezett Választmánynak, a Felügyelő felszólítására Miklósfy Sam.[uel] eleve készített az egyh.[ázi] Jegyző Könyvekből kivonatot,

533. oldal

1847

vagy is ez ügyet tárgyzó adatokat, mellyek e' követk[ezők]: 1, Schmál histor.[ia] 472. lapon arról, hogy a' tanítók egy[szer]smind orgonisták praeceptorokat tartani kötelesek; 2, J.[egyző-] K.[önyv] 1828 nov 15. Nro 16, mikor Csillag Mart.[on] tanit.[ó] meghivatott, kértek Kollman és Tregjár urak magoknak kiadatni egy új amazéval mindenben megegyező vocatort. 3, J.[egyző]K.[önyv] 1830 Maj 6. a N[agy]M[éltóságú]H[ely]t[artó]t.[anács] a penznek értéke és a vocatoroknak mikép[p] készítése tárgyában kiadott ajánlás magyaráztatik; 4, J.[egyző-] K.[önyv] 1831. Jun 14 folyamodtak azon tanítók az Ekklés. dijuk javításaért, de nem nyertek; 5, Levéltár III. 152 sz. 10 lapon a Tál[l]yán tartatott Esperességi gyűlésen is az ügy megbukott. 6, J.[egyző]K.[önyv] 1836 Nro 219 az Egyház 600 Vf fizetést 300 ezüst fra emelte, de azon feltétel alatt, hogy vasárnapi iskolát tartsanak, ezen feltétel alatt Nagy Sam.[eul] tanító vocatora is 300 pfra emeltetett, hogy Kollman és Nagy Samuel a finemü, Tregjár és Susztek urak pedig a nőnemü fiatalságot vasárnapokon tanitanának. Ezen adatok felolvastatván, minthogy a tanító uraknak néhány hatalmas előkelő pártfogóik valának, sokáig kétes volt a' tanácskozás eredménye, végre szavazatra bocsáttatván a dolog az ügy 9 vokssal 8 ellen megbukott, vagy csak máskorra halasztatott. De mivel így sem volt még az ügy eldöntve, olly ügy, mellyben 3,250 Vfr. forgott fen[n], és pártérdek 's részrehajlás tapasztaltatott; tanácsos vala e' részben egy vidéki pártatlan ügyvéd véleményét kikérni, ez, de csak titkon meg is történt, és F. S. úr egyh. kerületünk egyik jeles tekintélye így válaszolt:

„A mennyiben az előmbe terjesztettekből a' dolog állását felfoghatom jelenleg úgy hiszem, hogy azon uraknak követelése alaptalan, nemcsak az egyházi és esperességi határozatokban előhozott okokból, hanem azért is 1° mivel 1828 évben új meghívó leveleket el fogadván, sőt magok kikérvén az előbbeniektől önként elállottak; 2° mivel az 1831 évben hozott esperességi ítéletet nem felyebbeztek 's így abban megnyugodtak; 3° mivel az ezüstpénz még most sincs egész circulioban, mert azon kívül még a' bécsi valuta is circulál, sőt a legtöbb ügyek abban inteztetnek el és a' törvényszékek is a' szerint ítélnék; Ha mindazonáltal kisúlne, hogy a tanító urak mostani minden emolumentumai⁶⁹⁵ együtt véve kissebbek, mint az 1799 esztendőbeliek voltak, akkor az egyház kerületünkben divatozó és felsőbb helyen is jóváhagyott elvek szerint azokat az 1799 évi lábra visszaállítani kellene.” Egyébiránt a Kérelemlevelet illetőleg mi abban a Presbyt. magasztalását és vádolását, valamint a követelést kegyvadászással össze egyeztetni nem tudjuk.

⁶⁹⁴ Kollmann Sámuelé: a felajánlások alapján a jelenlévő jótétemények: Elsősor egy állandó, tehát 300 aranyforint fizetés, amelyhez az évközben változások miatt akár egyéb 300 aranyforint is hozzáadható, valamint a fizetés így 600 aranyforintból tevődik össze, ameddig a vert pénz természeti értékét és irányát megtartja.

⁶⁹⁵ haszon, nyereség

[1847]

Segédpap választás. Huljuk Mihály hitjelölt, ki egy ideig megyénkben volt nevelő, jött Nyiregyházára és Septemb 19 magyar 's tót nyelven tartott próbapredikaczió után – bár sokan ellene voltak, mégis a sok betegek és halottak napról napra való szaporodása nem különben a lelkészeknek tett ígéret tekintetéből – segédül elválasztatott egyszersmind a Superintendentziara vele menendő Követekké Sztruhár Károly és Sulyan János presbyterek kinevezettek. Azonban holmi akadályok miatt csak Octob 23^{án} indult Tiszolczra. De ezen utat megelőzte az ő meghívó levelének készítése és szükséges módosítása, melly Miklósfy Samu indítványa és sürgetésére nagy ellenzés daczára is következőkép[p] dolgoztatott ki: „Meghívó levél. Tiszteletes Hitjelölt Úr! A' jelenleg megsokasodott lelkészi foglalatosságokat rendes lelkészeink kellő pontossággal teljesíteni nem győzvén, egyház községileg a megürült segédlelkészi hivatal betöltését meghatároztuk, mellyre Tiszteletes Hitjelölt urat, miután magyar és tót nyelven tartatott próba szónoklatai után azon hivataloskodáshoz megkivántató tehetségekkel felruházottnak lenni tapasztaltuk, ezennel meghívjuk. Egyrésről azonban az itt szokásban lévő segédlelkészi köteleességeket, és a' rendes lelkész urakhozi viszonyait következőleg adjuk elő: 1^{ör} Minden segédlelkész közvetve az Egyház, közvetlenül pedig T. Rendes lelkész urak rendelkezése alá tartozik; 2^{ör} Minden Vasárnap rendszerint három templomi lelkészi foglalatosság és sz. hivataloskodás lévén, azok közül egyet a' segédlelkész teljesíteni köteles; 3^{ör} Valahányszor a rendes lelkész urak több hivatalbeli eljárásokkal terheltetnek a segédlelkész őket mindenkor kipótolandja. 4^{ör} A' hitfelekezetbeli betegekhez és temetésekre való járás parentatziók és halottak fölötti szónoklatok gyakran összeütközésbe esvén, az azokbani sz. foglalkozás minden lelkészt egyenlően illeti, mind az által a működés felosztása és személyenkénti kijelölése a rendes lelkész urak jogához tartozik. 5^{ör} A lelkészi segedelmet ohajtó betegek és áldozók körül tett fáradozás dija mindig az eljáró akar rendes akar segédlelkész önkéntes jutalma: azonban a gyermekágyas asszonytól fizetni szokott 1 Vf. stola kirekesztőleg a rendes lelkészek sajátjai 6^{ör} Midőn hetenként a Szentegyházban, vagy azon kívül három temetési szónoklás szüksége áll elő, a harmadik a segédlelkész által teljesítettik. 7^{ör} Minden Segédlelkész az egyházközség közpénztárának a felszentelési költségeket azon mennyiségben, melly a vele utazott Küldöttség által bejelentetik és jegyzőkönyvbe igtattatik, az egyházi törvények értelmében megtéríteni köteles; 8^{ör} Ezeken felül egyházközségünk az ezen segédlelkészi hivattalal öszvekött szelid erkölcsöket, tudománybeli mivelődést, és azt, hogy a rendes lelkész uraknak minden a fentebbiekben elő nem számlálhatott környülményekben valódi segédjök legyen és hivatalában folytonost szorgalom-

1847

mal és hűségesen eljárjon, szorosán megkivánja. Más részről mi Nyiregyházi ag. szentegyház T. hitjelölt úrnak, mint segédlelkésznek, az e mai napon hozott határozás nyomán évenként 120 az az egyszázhusz ezüst forintokat, minden forintba három ezüst huszast számítva fogunk fizetni, alkalmas lakásról, fűtésről, világításról – melly 25 font gyertyából álland, és T.T. Rendes Lelkész uraknál nyerendő élelemről gondoskodni. Melly meghívó levelünkre egyenes választát elvárva maradunk Nyiregyházán 1847 év. Octob 22 napján tartatott egyház községi ülésünkben a hitjelölt úrnak szives szolgálai.

Kralovanszky András Felügyelő, Miklósfy Samuel r. lelkész.

Megemlékezvén, hogy a N. Egyház szaporitván a papi köteleességeket meg ígérte egy rendszeres kaplánnak tartását oly módon aláírja e meghívó levelet, hogy annak első szavainak ne legyen ros[s]z következménye.

Farbaky Daniel rendes lelkész.

Ezen meghívó levelet, mint egyházi törvényeinkkel megegyezőt jóvá hagyja 's megerősíti Miskolczon Octob. 24. 1847 Komáromy József

Az alsó paplakhoz falkerítés, mellyre már mulhatlan szükség volt, a Ns ekklesia határozata következtében, Junius havában épit[te]tett. Az ócska félig rothadt oszlopok s deszkákbóli párkány mellyet mar a szel párszor az utcára fektetett le, a tél viharait többé ki nem állhatta volna. Ezen tizenhat öl hosszú falat két oszloppal mellynek alapja kő[ből] 's égetett téglából, a többi vályogból van, Matejovszky helyb. Kőmives építette. Az anyagot, név szerint valyog 21 f. téglá 48 f kő 68 f. A napszámosok részint fizetésért, részint porjádikából dolgoztak, a kőmivesnek kőfaragásért öszvesen 52 f. és minden négyszegű öl építésért 2f 30, öszvesen 16 ezüst forint. Gazso ácsnak újkapuért 40 f és az ocska kapu. Ezen új fal vonalában állott egy vastag eperjfa, melly mielőtt kiásatott volna, kérdés támadt a presbyteriumban a felett, vallyon az Ekklesiát illeti e' az, vagy a' lelkészt? végre, azért e', mivel a' pap udvarán 's így birtokon belül állott a' fa, vagy mivel ő is már több szép fát nevelt a paroch. udvaron és kertben, csakugyan neki oda ítéltetett, ki aztán saját költségén kiásatta. Jó a' fillérekben is gazdálkodni kivált ott, hol százakra rúg olykor a haszon nélküli költség, hogy ez némikép[p] kipotolodjék. Külömben ez az új kerítés, melly e' parochián, hol kaplánlak, hol presbyteriumi gyűlések tartatnak, hol két felől a bejárás, már olly szükséges volt, körülbelöl 280 fba van.

536. oldal

[1847]

A toronyba kötésgerendák húzattak. Már ezelőtt is több izben oda kinevezett választmány tapasztalta mikép[p] a' toronyban sok kötésgerendák már nagyrészt elkorhadtak és így gyengék; most már a dolog komolyan vétetett. Azonban kérdés támadt, nem volna e' czélszerűbb a toronynak egészen új, divatos és egyszerűbb, még pedig rézfedelet adni, 's egyszersmind a' torony körül az éji örök számára folyosót kiállítani, amihez aztan a város is költséggel hozzá járulandna. De ezen eszme első pályájában elhalt, mert sokan azt jegyezték meg, hogy nem lenne tanácsos a torony falait átlyukasztani, és mivel a' város sem nyilatkozott kedvezőleg. Következett alkudozás a helyb. ácsokkal, kik között Szakács András presbyt. legjutalmasabban vállalta el az említett kötésgerendák elkészítését és a korhadtak helyébe illesztését, egy úttal a torony zszindelyzetének is kifóltozását. Alkuszerint egy egy napra 2 f 30 xrt. 36 napokra tészén 90 Vf. a' hozzá való szálfák és zszindely 254 Vf. a zszindelyre megkivántató firnajzért 42Vf., melly szálfák és firnajznak⁶⁹⁶ jó része azonban más helyen felhasznaltatott. Junius 24^{én} kezdette a szálfákat faragni; de közbejött egy gátló esemény, t. i. a templom párkányzata egy helyen leszakadt. Az ácsmunka ek[k]ént felfüggesztetett, mert a presbyterium különbféle véleményekre oszlott a' teendők iránt, és minden gondját ezen véletlen 's nagy következésű kárra fordította; de a mezei munkák is nagyon gátolták a dolog folyamatát. E' szerint Szakács András csak August. első napjaiban fogott újra a munkához, és körülbelöl 20 darab gerendát csigán húzott fel, s az egész vállalatnak becsületesen megfelelt. Mondhatni, ezen egész munka sokkal könnyebben, mint az ah[h]oz készülő tanácskozás és határozat szülemlett meg. Mert az effélékben rendszerint bizodalmatlanság és sokféle ágazó vélemény szokott szerepelni 's gátot vetni. Ezt még inkább tanusítja a' következő bajos eset. A templom falának párkányzata éjszaki oldalán torony alatt mintegy öt ölnyire Junius 27^{én} vasárnap reggeli öt órakor nagy robajjal leszakadt, és a villámhárítót is magával lehúzván elszaggatta. Ezen lezuhanat sok lakosokat, de főkép[p] a templomba ment hiveket, nem kevésé megrémítette. Többen a presbyterek közzül felmenvén a' templomra vi[z]sgálták a bajnak okát, 's abban találák, hogy Hlavács, ácsmester igen keskenyeknek csinálta volt a poczkokat, 's a nagy teher reá nehezedett a párkányzatra, úgy szintén, hogy egyik gerenda a torony és templom fala közzé közvetlenül feszítve emezt,

---

⁶⁹⁶ kence

valahányszor harangoznak, erősen döngeti 's rázkodtatja. Ezen jelentés folytán a' gyűlés azt határozta, hogy Hlaváts levél által meg-

537. oldal

1847

idéztessék és 14 nap alatt jelenjen meg. De ő a' levélre néhány sorban csak igen könnyelműleg válaszolt, 's eljövételét máskorra ígérte. Az egész dolog aztán sokáig abba maradt. Csak Julius utolsó napjaiban tartatván gyűlés határozattá lőn, hogy Vecsei Imre Debrecz.[eni] építő mester hivassék ide és a' hibát nézze meg. Ez August. 3^{án} megszemlélvén belülről az ácsmunkát, ezt olly hibásnak tartotta, hogy a jelenlévők előtt nyilakozott, miszerint egy közönséges ház is jobb ácsmunkát érdemlett volna. De írásbeli ítéletét mégis más napra halasztotta. Ekkor készítettvén neki állás lábtón ment fel és kívülről nézegeté a párkányzatot, 's már most az ácsot nem okozta, sőt mentegette, azt adván okúl, hogy a párkány eredetkép[p] nem lévén jó kötéssel öszvekapcsolva a fallal, az új fedezés által erősen megdöngettetett, 's levált, és azt csakugyan egészen és minél előbb le kellett szedetni; azt állította, hogy az ácsot e miatt nem tanácsos perbefogni, és a templom körül jó lesz óvó keresztet kiállítani az emberek figyelmeztetésére. Vecseinek küldött az Egyház 50 Vf. A' Keresztjegyek azonnal kitétettek a templom körül, és mi lőn? némelly elménczek azt hiresztelték, hogy őket papista hitre akarjuk téríteni, mások a templomtól annyira elijedtek, hogy még sokkal szorgalmatosabban, mint eddigelé kerülték azt. Ekklesiánk azonban Vecsei véleményének hitelt nem adván, e tárgyban ismét öszveült, és határozatta lőn, hogy még több ah[h]oz értő mesterek, nevezetesen tokai és miskolczi hivassanak meg. Így August. 9^{én} küldetett egy gyalog ember Tokajba a hidmesterhez, és Miskolczra egy ügyes építőmesterhez meghívó levéllel, kik August. 12^{én} együtt megvi[z]sgálták a tetőt, 's a gerendák közötti hézagokban mutogaták az ácsmunka hibáit, nem külömben ros[s]zalták azt, hogy a régi fő gerendák végei lefűrészeltettek, 's bár a' hely színén egymással ellenkező véleményben, majd az ácsot, majd a felette nehéz terhet okozták, javasolván a cserepet mielőbb leszedetni; mégis más nap az ácsmunka hibáit, némelly pontokban (lásd a Levéltár IV. Köt. 1847. August) a presbyteriumnak benyújtották, melly bizonyítványukat ugyanaz nap Kállay Ubul Szolgabíró authenticalta; de a jogtudósok közzül senkinek sem jutott eszébe, hogy szükséges volna az az ácsokat egyszersmind meg is hitelteni. Ezeknek fizetett az Egyház száz Vf. ezen felül a vendéglőbeni tartásukért 47 ft. A' gyűlés már félig nyertesnek hívé magát egy illy authenticált Instrumentum birtokában, és azt határozta, hogy ennek mássával kell Hlavácsot mielőbb megidézteni, az alatt pedig a' leszakadt párkányzatot kiigazítani. Némellyek nem tartották tanácsosnak az

538. oldal

[1847]

ács ellen pert indítani, mert Holecz mérnök készítette építési rajz mellyet Egyházunk szintén jól jutalmazott, sehol sem találtatott, sokáig gyanítottuk, hogy azt Hlavács magával vitte el, de ő ezt tagadá; részint mivel a vele kötött Contractust sem bírja az Ekklesia, mellyet ő, mint gyanítjuk „a munka bevégeztével gondnok által magának kiadatott. Itt meg kell jegyezni, hogy midőn Hlaváts a fedelet egészen elkészítette, az Eccl. se ezt szakértő által meg nem vi[z]sgáltatta, sem az okleveleket el nem tette. Mi a' mérnöki rajzot illeti, ennek leírása ugyan megvan, és a Contractus helyett szintén egy általános Hlaváts által aláírt lekötelezés megvan még, de ezek elégteleneknek tartattak. Az egész baj ismét egy darab időre elszenderült, míg August. 22^{én} a Conventben határozattá lőn, hogy Hlaváts ismét szólittassék fel az idejövételre, vagyona sequestrum⁶⁹⁷ alá vétessék, és a leszakadt párkányzat mielőbb kiigazittassék. Végre Septemb. 3^{án} eljött Hlaváts János egy más áccsal megnézték a templom fedele gerendáit,

---

⁶⁹⁷ bírói zárlat

társa a helyszínén itt ott ros[s]zalta munkáját, és mutogatta neki a hibákat, de kivált egy helyb. lakos Kováts József csizmadia, ki a tető készítése alkalmával oda vala rendelve az anyagokra felvigyázni; ez bizonyította, mikép[p] Hlaváts a régi erős alapgerendákat mind a két végen lefűrészelteté, és mikép[p] az egész tető ros[s]zúl lévén kimérve egyik végén kisebb, másikon bel[j]ebb fekszik. Hlaváts a gyűlésben úgy nyilatkozott, hogy az mindössze nem nagy baj, 's ő megmutatja, mikép[p] kelljen rajta segíteni. De az arra teendő költségek viselésére nem ajánlkozott, sőt egykedvűleg kimondá: az Ekklesia tegyen, amint tetszik, ha pert indit ellenem, ám lássa! Harmad nappal ezután a Presbyterium határozta, hogy Lipniczky Imre helyb. kőmives vi[z]sgálná meg, mikép[p] lehetne a hibát legalább ideig óráig pótolni, és hogy Kassán tudakozni kell, van e' Hlavácson mit megvenni azon esetre, ha a per meg lesz nyerve. Ezek után legelső teendőnek ítéltetett, amit már Vecsei ajánlott volt, az összetóldott alapgerendáknak vaskapcsokkal öszvehúzása, melly munkat Gesko János helybeli kováts alkuszerint vállalt fel, és tiz darab hevedert, melly 140 fontot nyom, elkészítvén, odasrófolta. Ezen munka minden fontjától 36 krajcz.[ár] számítva tészen 84 f. vas[ra] a hevederekre 's egyéb erősítésekre körülbelől 160 fra rúg. Illy módon már a gerendáknak széjjelereszkedése némikép[p] meggátoltatott, de más részről a párkányzat az erős ütések alatt sokat szenvedett, és sokkal messzibbre elvált. Septemb. 19^{én} került szőnyegre a két ácsmesternek, ki bizonyítványt adott, kellő meghiteltetése, melly mivel elmulasztatott, nem maradt egyéb, mint annak idejében, ha kivántatnék, őket lakhelyeikben

539. oldal

1847

meghiteltetni. A Kassai ügyvéd, kit egyházunk választott, kívánt hiteles Contractust, melly Hlavác[c]sal kötöttetett; de ez nincs. Egyébiránt bizonyos, hogy ennek van annyi vagyona, miszerint az Egyház rajta ezer pengő fr. megvehetne, de a Kassai tanács, mig a dolog mibenléte jobban ki nem világlik, nem akarja ezen ügyet fölvenni. Igy ez ismét elhalasztatott nálunk is. Csak Novemberb.[en] midőn már a ros[s]z idő beállott, ne hogy a szél, és hó még nagyobb kárt tegyen a templomon, a leszakadt párkány hézaga belülről bedeszkaztatott, mi a deszkán kívül 15 f került. A dolog illy bizonytalan állását méltó figyelembe vevé Blahunka Jó[z]sef Szabolcs megye főmérnöke, ki a templom tetejét minden hibákkal és eddig történt kárral együtt hiven lerajzolta és két iven az Egyháznak ajándékul benyújtotta. Ezen munkának célja volt részint az elveszett eredeti mérnöki rajzot némileg kipótolni, részint azt a perben használni, de mindenek előtt azt Holecz András mérnökkel közölni, hogy ez, ki legjobb ítéletet hozhat a dolog felül, további szükséges utasítást adhasson az Egyháznak. Az Egyház ezen mérnöki rajznak autentikálására egy szolgabirót és megyei mérnököt hívott meg. Ennek kövekeztében tehát Januar 22^{én} Mikecz Pál szolgabiró Kriston Esküttel, és Szunyog 's Hubert mérnökökkel jelent meg a hely színén, és a tetőt megnézegetvén a Blahunka rajzának leírását helyesnek találták. És mivel két tanú akkor betegsége miatt meg nem jelenhetett a szolgabiró esküttel hozzájok ment, 's vallomásukat kihal[l]gatván feltétette. Ebéd után, mellyben a fen[n]tisztelt urakon kívül a lelkészek és néhány presb. részt vettek, és amelly 22 f 12 xr. volt, mind a két rajz aláíratott. Ezen rajz aztán minden egyéb e' tárgyhoz tartozó irományokkal együtt egy fogadott ember által Rozsnyóra Holeczhez küldetett avégett, hogy ő itélné meg, ha vallyon Hlaváts az ő terve szerint dolgozott e', vagy miben hibázta el azt, és adna az Egyháznak tanácsot, mitevő legyen továbbra.

Kőmivesi kiigazítások. A középponti iskolak[ban] 's épületekben megkivántatott köveli kirakást és meszelést Najpaver helyb. kőmives alku szerint 189 f vállalta fel olly formán, hogy mindezekhez szükséges anyagot maga adott; Berzovitz a négy oldaliskolát kireparálta és meszelte 60 Vf; hét kemecze csinálása került 35 f. Az alsó iskolához pedig kút csináltatott 60 Vf. De holmi aprólékos ácsmunka 's kiigazítás is akadt, melly Tarczali György árjegyzéke szerint öszvesen hetven hat Vf és 50 xr tészen. Itt a „hét kemenczére” melly sárból és nagyrészt

gondatlanul készítették, méltán lehet megjegyezni, hogy az Ekklesia okosabban tenne, ha inkább vas kemenczét, vagy jóféle kályhát hozatna be az egyh. épületekbe.

540. oldal

[1847]

Homoki iskola tanító. Suchta Endre független, egyszersmind rendetlen életü lévén a közvi[z]sgálat után elbocsátatott. Ek[k]ént megürült állomásra a Kerül.[eti] gyűlésről hazajött követek egy ott közelebb megismert egyént ajánlottak, ki akkoron Szepességen időzött, Debnárik Jánost, volt Piaristát, ki Pozsonyban evang hitükre áttért, úgymint nemcsak tot, de magyar nyelvben is tanítás mesterségében járatos férfit, Ekklesiánk tanítóul elfogadta, és azt vele azonnal levél által tudatta. Ő pedig az elhívást elfogadván Septemb. 17^{én} jött feleségestül Nyiregyházára, és 20^{án} a homoki iskolába bevezettetett. Szerény, vidám lelkületü, igénytelen, és ami legdicséretesebb, jelen szük körével is megelégedő, kitől Egyházunk csak jót reménylhet. És mivel ezen évben részint az elhúzódt mezei munka, részint az uralkodó láz miatt iskoláink, mondhatni, egy egész honappal később kezdődtek, azért az említett tanítónak is sokáig kellett várnia, míg néhány tanítvány jött. Az iskolai ügy ekkor több okoknál fogva nagyon hanyagul vitetett.

Geszteréti⁶⁹⁸ és Hugyajai leányegyházat is méltó itt megemlíteni. Amabban volt Tót József praeceptor ügyében August. végén kiment Választmány (Miklósffy lelkész és Kováts Ferenc) őt igen betegen találta; és az ügy elintézése után (mert hivataláról végkép[p] lemondott) magával Nyiregyházára hozta; ebben pedig Septemb 4^{én} Lucsánszky János szintén praeceptor hirtelen meghalálozott, és 6^{án} Miklósffy Samuel lelkész által eltemettetett. E' szerint e' két leányegyház egyszerre árván maradt. A Hugyajai egyház ugyan azonnal Bogár Tamást helyb. praeceptort kívánt volna meghívni, de ez a' fizetést keveselvén el nem fogadta. Azért a' dolog egész Octoberig elhúzódt. Megintetvén az iránt általunk Geszterét ugyan Klimó Jánost választott[a], ki Octob. 10^{én} nyert meghívó levelet; Hugyaj pedig Zemencsik János csizmazia mestert, ki Octob. 23. meghívó levéllel ellattatván a' hivek által viteték el rendeltetése helyére. Ezen szegény egyházak valóban szánakozásra méltók, az érző sziv sir nyomoru állapotjuk fölött. A' lelki atya nem búcsúzhat tőlök soha más érzettel, mint Ezdrás⁶⁹⁹ a' fogságban sinlett Izraelitáktól. Vajha az ég boldogabb sorsra juttatná őket a vég pusztuláshoz közelítőket! A Faraonok⁷⁰⁰ vas vesszeje sújtja őket, 's a testi és szellemi rabigát hordozzák. És mégis ezen szegények a négyszeri istentiszteletért jelenleg is mintegy hét és fel köből étellel adóznak nekünk.

Népnevelőket Képző Intézet Nyiregyházán. Ezen Intézet főleg Dráskóczy Samu volt Kerül.[eti] Felügyelőnek ernyedetlen és hatályos sürgetese által jöve létre most, holott jobb vala azt még egy pár évre elhalasztani. Mert az alaptökek egybegyűjtésére 's újak megszerzése[re], a' szükséges épületek rendbe hoztala[ra] 's az Intézet külső elrendezésére még Szegénységünk mellett évek kíván-

541. oldal

1847

tattak vala. Dráskóczy elnöklete alatt munkálkodott egyh.[áz] kerületi állandó választmánynak sokáig nem volt módjában olly egyént találhatni s találva megnyerhetni, ki minden kívánatoknak

---

⁶⁹⁸ Geszteréd

⁶⁹⁹ Esdrás/Ezdrás/Ezra/Ezdrás héber pap és történetíró, a zsidók babiloni fogságból való hazatérése idején és után élt. I. Artaxerxész perzsa király felelőssé téve a nép oktatásáért Jeruzsálemba küldte, hogy a Palesztinában maradt zsidók között olvassa fel és magyarázza a népnek Mózes törvényét. Feladatává tette azt is, hogy vallási reformot hajtson végre.

⁷⁰⁰ fáraók

megfelelt 's az intézetet megnyithatta volna. Minél fogva a mi Ekklesiánk felszólítására is abban állapodott meg a Választmány, hogy egy ideig a tanítói meghívás 's az intézet megnyitása függesztessék fel, s az alatt a' már szép összevegre (lásd. az esper.[esi] és kerül.[eti] jegyzők[önyv]) nevedett tőkék további szaporítása iránt minden jó módok kísértessenek meg, miszerint az alap gyarapodása esetében, a meghívandó tanító uraknak is annál nagyobb fizetések 's egyéb járulékok ajánlathassanak, az a meggyőződése lévén a választmánynak, hogy inkább haladjon kissé ezen korkivánta nagy fontosságú ügy, mintsem elhamarkodott félszeg rendszabályok által hitele 's jövődjéje kockáztassék. Azonban illy ovakodó gondos eljárás mellett is a legutóbbi napokban sikerült a választmánynak az Intézet ügyét egy lépéssel előre vinni, 's magát olly egyénnel tenni közlekedésbe, kiről nyert igen kedvező ajánlásoknál fogva méltán reménylhetni, hogy a neki szánt magasztos állomást dicséretesen 's áldott sikerrel fogja betölteni. Emericzy Lajos hitjelölt ez az egyén, ki elébb ugyan Harkácson a választmány színe előtt azután Kerületi Gyűlésen is ezen megindított Képezde igazgató tanárul öt száz ezüst frt. évi díj mellett elválasztaték. Mindazonáltal sokkal czélszerűbb lett volna az elválasztott egyént nevelői különben szép nézetei és tapasztalása öregbitése végett egész évi díjjal némelly külföldi képezdek látogatására kiküldeni, 's az alatt a' Seminarium épületét rendbe hozni, 's némileg butorozni. Mert miután a tisztelt tanár Septemb 24^{én} Nyiregyházára jöve, nem volt hová fejét letenni, egy ideig Jurányi Samuel oktatónál, utóbb Kralovanszky András a Seminar.[ium] helyb. Felügyelőjénél lakott és kosztolt; míg az épületben ajtók, ablakok, kemenczék 's ef[f]élék valahogy felületesen kiigazitattak, 's az elpusztult udvar, kút, kerítés némikép[p] helyre hozatott, a ház kívül belül kimeszeltetvén régi szen[n]yeitől megtisztított, miket a bérlők hátra hagyának. Az alatt a lelkes Emericzy sürgetéseire nehányszor tanácskoztunk az iránt, mikép[p] lehetne legjutalmasabban tápintézetet alapítani legalább a seminaristák számára kikkel ő maga is, mint hű bajtárs nemcsak együtt lakni, hálni, de még kosztolni is, egy szóval minden sorsot megosztani kívánt, 's így Jezusként őket önpéldája szerint képezni szándékozott. A' tápintézet terv Dráskóczy úrral, illetőleg a kerületi Választmánnyal közöltetett mellyet azonban bizonyos környülmények miatt csak maga Dráskóczy úr ideig óráig helybenhagyván megerősített, October közepén a tanár átköltözködött a Seminariumi épületbe, és pár nap alatt a nevendékek száma nyolczra szaporodott; majd tiz lett.

542. oldal

[1847]

Zongorát a' Seminariumnak Miklósffy S.[ámuel] lelkész adott kölcsön egy évre. Octob. 31^{én} melly vasárnapra esett, estveli órákban tartatott a beigtatási ünnepély, mellyhez mind egyházi mind világi hivatalnokok s több értelmes lakosok meghivatván összegyűlének. A' Seminaristák énekelvén az „erős várunk nekünk az Isten” éneket az igazgató tanár egy imával nyitá meg az ünnepélyt; mire Kralovanszky András úr a helyb. gyülekezet, és egyszers mind e' nevelde helybeli Felügyelője élénk 's vidorszellemü beszéddel az okszerűbb nevelésnek némelly kiálló pontját festette, nyilvánítva azon közörmöt, hogy sok évi ohajtások után végre szerencsések vagyunk megnyithatni ezen korszerű Intézetet. Utána Miklósffy Sam.[uel] helyb. lelkész lépett fel leginkább az alkalmaztató tanmódszert rajzolván 's ajánlván; végtére pedig a Kerületi Képezde tanára, maga fontos hivatala eljárásában szolgálendő alapnézeteit 's irányadandó fő elveit, vallotta, fejtegette 's az intézet szent közügyét a t.[isztelt] jelenvoltak kegyébe 's pártfogásába ajánlotta.

Ezen, a tiszai egyházkerületre nézve érdekes ünnepély után Kralovanszky főbíró úr a megjelent ügybarátokat társias estelire magához hitta 's bőven 's jóakaróan megvendégelte – miként azt áldozatra kész nemes lelke s jóhiszeműsége, leginkább az említett Képezde irányában tenni megszokta. Az esteli áldomásnál azokról sem feledkezünk meg, kik habár jelen nem voltak, de akik az intézet létrehozásához tettel, ésszel már több év óta járultak, akik közt Dráskóczy Samuel úr áll, ezen Intézet főfelügyelője és ő vele és mellette a főtiszt.[elendő]

Superint.[endens] Jozéffy Úr. Az intézet megnyitásánál megjegyzendő még az is hogy tapda⁷⁰¹ is nyittatott, mellyben kilencz növendék ingyen élelmezést fog kapni másoktól pedig, akik azonfelül jön[n]ének lehetőleg kevés fizetés fog követeltetni. Szállást eddig még mindnyájan tanáruknál kapnak, ki hivatalában szent és fáradatlan feláldozással szüntelenül 's így éjjel és nappal növendékeivel kíván lenni.

A' megnyitott Nyiregyházi Képezde legközelebb az ev. tiszai. Kerület magány és községi adakozásaiból lón alapítva, főleg pedig közügyekre való adakozástól és áldozattól soha nem idegen helyb. Nyiregyházi gyülekezettől, mivel az olly adományok, amellyek netalán más kerületekből ide folynak, vajmi csekélyek! de azért nem szabad ezen Kerületnek külön intézetét úgy tekintenünk, mintha az mindnyájunké, mintha az az egész protestantisumusé és az egész hazáé, sőt az egész emberiségé nem vólna. Adja Isten, hogy a mi Egyházunk, melly ezen Képezdére évenként 300 pf. és harmincz köből gabonát ajánlott, és annak kebeléből talpra esett tanítókat az elemi iskolák számára de praeceptorriákra⁷⁰² is reményl nyerhetni, teljes megelégedésére ohajtott célzt érhessen!!

Temető Szentelés. Az alsó temető, melly 1816 Decemb. 22. és az óldaltemető, melly 1822 Junius 5^{én} szenteltetett fel, már egy év ota uralkodott nagy halandóság mellett annyira

543. oldal

1847

megtelt, hogy új temetőhelyek kiméréséről kelle gondoskodni. Ezt Kralovanszky András felügyelő bejelentvén a városi Közönségnek, onnét egy küldöttség neveztetett ki, melly a polgármester jelenlétében mindkét helyen, és amott ugyan az ó temető déli oldalán 40 négyszegű ölnyi, emitt pedig az ó temető nyugat éjszaki oldalán 30 négyszegű ölnyi tér, még Septemb havában kiméretett. Később még inkább megszorodván a sirok, beállott annak szüksége, hogy az új temetőhelyek körülárkoltatnának, és fűszfákkal kiültetettnek; mi Novemb első hetében Marko János gondnok munkás szorgalmaztatása és felügyelete alatt a hivek által ingyen megtétt. Ekkor az alsó temetőben egyszersmind az út is kiegyengettetett az újhoz vezető, úgyszintén az oldal temetőbe, hol az út az ó és katholik.[us] temető közt viszen. Így ellévén intézve az egész Novemb 8^{án} kivitették a' hely színére asztalok és lóczák 's a felszentelési ünnepélyre a lelkészek délutáni két óraker, amint rendeltetve vala, minden harangokkal beharangoztattak. Bár komor és ködös idő volt, mégis mind a két helyre sok nép gyűlt öszve. Az alsó Temetőbe[n] Farbak Daniel alesperes Tregjár Pállal végezé az istentiszteletet, szónokolván azon visszaélések[ről] és kereszténytelen szokásokról, mellyek a temetkezés alkalmával nálunk még mindig divatoznak Syr. 38,16 köv.[etkező] alapigékből,⁷⁰³ melly alkalommal oda Bogár Mátyás özvegye és két gyermek takarított. Az oldaltemetőbe pedig Miklóssfy Samu és Kollman Sam.[uel] tartották a felszentelési ünnepély szertartásait, a lelkész Moz[e]s 1. k. 28,17.⁷⁰⁴ vezérige értelmében rajzoló a temetőt, mint életiskolát, mert a temető úgy is mint rettenetes hely, úgy is mint Istennek háza, úgy is mint men[n]yeknek kapuja tanit minket komolyan és keresztényileg élni – ezen temetőbe az uttal Török János fija temetteték. Az ó temetőbe még azután is temetkezének, míg egészen meg nem teltek. De a felszentelés inkább elébb végeztették a ros[s]z és egész[z]ségtelen időjárás és nagy halandóság tekintetéből. Ezt egy pár szóval megemliteni tám nem lesz érdektelen. A rendkívüli halandóság tartott már mult év August havától, az emberek ugyan különféle nyavalyákban, de leginkább

⁷⁰¹ tápintézet

⁷⁰² a tanítószágra

⁷⁰³ Sírak fiának könyve 38:16. Fiam, a halottért ontsad könnyeidet, énekeld el a siratóéneket; ahogy az jár neki, temesd el tetemét, és ne rejtőzz el, amikor temetik.

⁷⁰⁴ Mózes 1. könyve a teremtésről 28:17. Félelem fogta el, és így szólt: Milyen félelmes ez a hely! Nem más ez, mint Isten háza és a menny kapuja.

az akkor nagy mértékben uralkodott forró és ideglázban haltak, egy ideig hagymázban is olly sűrűen, hogy új évtől fogva Novemb. végéig 843^{am} haltak el. Sokan ezen nyavalya elterjedését a nálunk kolduló felföldi számtalan betegeknek tulajdonították; de tám az egés[z]ségtelen időjárás lehetett annak valódi oka.

Ide tartozik még az a környülmény is, hogy az Egyház határozatánál fogva a három temető körüli fűszfák számok szerint felosztatván árverés útján eladattak, melly fa az Ekklesiának tiszta haszonban 320 Vf. 57 xr. hozott be. Ezen hasznot ugyan a város közönsége magának igénylé, de a vita után csakugyan az Egyháznak átengedé, úgy mint a mellynek hivei a temetőket nemcsak körül árkölték, de fűszfákkal is kiültették.

544. oldal

1848

Innen 12 lap kiszakittatott; mi okból? nem tudatik!⁷⁰⁵

1848^{dik} év

A' múlt fatalis, nyomorteljes és sok fájdalmas sebeket maga után hagyott év, mellyet kizárólag a' hosszú és kemény tél, az éhség számüzte számtalan nyomorultak koldulásuk, szűk termés, uralkodó veszedelmes nyavalyák, nagy halandóság, sőt még sáskák is jellemzenek – ezen év lefolytával egyházunknál gyakran panasz emeltetett az iránt, hogy a Hivek sehogy sem fizetik egyházi járandóságukat, és a pénzszedők sehogy sem viszik kötelességüket, hogy eszerint a Cassába igen gyakran pénz hiányzik; mire határozattá lőn, miszerint csak próbául legalabb egy évre választassék fizetési két pénzszedő, hatvan hatvan ezüst frt. évi fizetéssel. Ez próbául van ugyan, de ha majd eb[b]eli intézkedés nem sikerül 's meg nem felel, már azután nehéz, sőt lehetetlen lesz ingyen, mint eddigelé, pénzszedőket kapni, és marad a' dolog fizetés mellett, mint az egyházfiakkal történt, holott az egyházfi kötelességek pontosabban most sem teljesítenek mint egykor ingyen. Ha pénz nincs a Cassában azt tartjuk, nem kellene a költségeket még szaporítani, hanem inkább az egyházi adót emelni, annyival is inkább, minthogy itt a költségek magoktól is megszülemlenek, péld.[ául] a templom tető – és emelni nem csak tetszés szerint, de igazságos és részre hajlatlan kulcs kidolgozásával, mi első teendőink közzé tartozik. Ez reményljük, soká így nem fog tartani és bár egy próbatét nem sikerült, újfent szükség lesz, egy kulcsot kidolgozni és erélyesen hozni be. Legelső, ami ez évben nevezetes adta magat elő A' Két legidősb tanítók nyilatkozata. Kollman Sam.[uel] és Tregjár Pál uraknak még e folyó iskolai évben nem volt segéd, miért is a temetkezés óráiban az isk.[olai] gyermekek egészek magokra valának hagyva. Erre figyelmeztetvén az Előljárók azt helyben nem hagyhatták, hanem rosszalták is. A tanítók eleinte szóval nyilatkozának, hogy ők praeceptor tartására nincsenek lekötölezve, mindazáltal eddigelé tartották, most azonban illy szűk időben nem tarthatják. Az Ekklesia sok évi használatába lévén ezen praeceptor állomásnak, támaszkodván az 1802^{ben} hozott nyilvános határozatára, melly erre a tanítókat kötelezi, eb[b]eli jogaival fel nem hagyott és őket fel sem mentette. Azért ők még írásban is következőkép[p] nyilatkoztak.

Nemes Egyházi Gyűlés! Folyó év Januar 11^{én} tartatott oskolai Gyűlés alkalmával a segédtanítók alkalmazásáról lévén szó, tölem 's kartársaimtól az kívántatott, hogy jövendőre is, mint ez előtt volt, mink lássuk el segédjeinket a mindennapi étel[lel], ital[lal], 's ággal. Ezen kívánságnak én meg nem felelhetek, ezen okoknál fogva: 1^{ör} Igen méltányos 's igazságos, hogy az fedezze a segédtanító mindennapi szükségait, akinek dolgozik – már pedig a segédtanító

⁷⁰⁵ A lap tetejére írva! Az 545–556. oldalak hiányoznak.

1849⁷⁰⁶–1848

tüztűz alkalmával megégett azt öszve nem hasonlíthatja; de kész Nyíregyházára lejönni 's a templom hajazatját megvi[z]sgálni. El is jöve Februar 21^{én} ép[p]en midőn a' téli Censurák kezdődtek és Farbaký Daniel lelkészhez szál[lt] 's még azon nap megnézte a templom falait és fedelét, úgy találta, hogy nincs olly veszély, mitől tartani lehetne, ha csak némelly helyeken a gerendák még jobban megerősíttetnek. Három napi itt mulatása alatt az ács munkában ejtett tetemes hibákat felfedezvén részletesen leírta, és ezen munkálatát, mellyben mutogatá, mikép[p] Hlavács ácsmester az általa készített rajz szerint nem dolgozott, de nem is dolgozhatott volna úgy, amint most látni – ezen munkálatát (lásd levéltár IV kötet) Februar 23 estve a conventben felolvasta; mellyért az Egyháztól kapott száz ezüst for. ezen felül még útiköltség czim alatt husz ezüst for. öszvesen 120 for. ezüstben. Ezen mérnöki bizonyítvány és rajz egyéb szükséges írománnyal együtt felküldetett Kassara az ügyvédnek. Már most csaknem bizonyosok valánk benne, hogy az egyháznak a pert meg kellett nyernie. Azonban April 1^{ső} hetében jött két rendbeli levél az ügyvédtől, hol ő még mindig több documentumokat kívánt; de egyszersmind magát el is arulta, hogy annyi idő ota még ezen perbe bele sem okult 's a' dolog mibenlétét nem érti. Azért az Egyház nem bizván benne határozta, hogy a nála volt több rendbeli írományok jó móddal vétessenek el. Ezen ügy további sürgetésének igen nagy akadályára voltak a politikai nagy események mellyek a bírót és az ügyvédet, a városi tanácsot mint az egyházat is más dolgokkal foglalkoztatták. Ezen sok oldalról tanúságos, de már is untató czik[k]re, ha élünk, még egyszer kell visszatérnünk. *Tantae molis erat!*⁷⁰⁷

Temetkezést illető indítvány. Tudva lévén mikép[p] állunk a' temetkezés egyik legfárasztóbb papi működés nemcsak a temetők távolléte miatt, de azért is, hogy a mindennapi halotti beszédekhez anyagot találni igen nehéz, sőt lehetetlen és lehetetlen az unalmas ismétlésbe nem esni. Továbbá mivel már a' Conventben is néhányszor megpendített az a sok harangozás és predikálás, mint olyan, melly a vallásos érzelmek helyett inkább langyosságot szokott előidézni. Czélszerű vala a felett gondolkodni, mikép[p] lehetne ezen szertartást egyszerűsíteni és korunk kívánatihoz jobban alkalmazni. Illy szempontból indulva ki Miklóssfy Samuel lelkész következőben nyilatkozta véleményét és azt az értelmesebb presbyterek közt is köröztet: Nemes Szentegyház! Édes magyar hazánk haladó 's újító szellemétől, úgy látszik a' Protestans egyház is megihletve, az idő folyamától elragadtatva kezd újítani és czélszerűbbeket tervezni az elavult formák helyibe (a' régiék elmúltak, ime mindenek megújulnak, Pál apostol) De minket is fölhí gondolkozni, mikép[p] lehetne és kellene a mi népes

[1848–1849]

Egyházunkban némelly szertartásokat jobb[akkal] 's korszerűbbekkel felváltani. Van ugyan több, ami vallásos érzelmek ébresztésére már nem való, sőt szívzsibbasztó mechanizmussá is vált 's így elhagyandó. Azonban csak egyet a temetkezési rendszert, amint az eddigelé nálunk divatozik, vegyük méltó figyelembe, mert e' részben, úgy hisszük, legtöbb visszatetsző és azért némikép[p] változtatandó rejlik. Ez legközelebb a' lelkészek dolga lévén, midőn a fölött komoly szemlét tartánk, majd feleslegvaló, majd czélelles dolgokat fedeztünk fel, miket, nehogy a Jezus hivei tovább is mysticalhassanak, bátorkodunk nyilvánosságra fölhozni és pedig azon édes meggyőződéssel, hogy ha ezen különben már sokak előtt ismeretes észrevételeket Egyházunk nemes tanátsa illőkép[p] méltatva e' szerény indítványt pártolandja, a nép minden kétségen kívül és örömet fogja azt magáévá tenni és szive ohajtásának vallani.

⁷⁰⁶ utólag 8-ról 9-re javítva

⁷⁰⁷ *Tantae molis erat Romanam condere gentem.* Nagy nehézségekbe került a római nemzet létrehozása. (Idézet Vergilius Aeneis-éből.)

Az egész tárgy ezen indítványon alapul: Építtessék a temetőben (legyen bár a jövő tavasszal még csak az alsóban; hol legtöbb temetkeznek) egy épület egy lakszobával, konyha és pitvarral, egy kamra a holttestek és oldalt egy tágas szin a' gyülekezet számára. Illy épület már régen létezik a nagyobb kivált városi prot. egyházak temetőiben, hol a halotti végtisztelet nem a templomban, de a temetőben az illető hal[1]gatóság előtt tartatik. Illy épületre nálunk is már elmulthatlan szükség állott be. Az azt sürgető okok következők: Illy népes egyházban a halandóság is nagy, olykor rendkívüli és azért aggasztó. A lelkészeknek naponként kell tapasztalni, miként nemcsak a' szegények, de jobb házak is unszolva kérik, sőt kívánják a halottnak kiszabott határidő előtti eltakarítását, és mivel ez meg nem engedtetik, ők pedig az orvosi engedményért vagy folyamodni 's fizetni nem akarnak, vagy orvost nem találnak – sokan igen sokan nem igazán mondják be a meghalálózás idejét, sok akad olyan, ki magányban, vagy hirtelen elhal, és nem tudatik mikor? a lelkészek jó hiszemben eltemetik. Hány példa lehet már csak egy évben is illy környülmények között a' látszatos halálra, de ha egy volna is óvást igényel. Továbbá sok háznak, hol szűk a' hely és számos a' háznép, a holttest terhére szokott lenni. Innét ered leggyakrabban a temetés sürgetése. Hát ha valamely idegen szegény kint vagy hajléktalan meghalálózik, nem alkalmatlanság e az? vagy akit gyűlöltek életében, nem nehezen tűrik é azt holta után? Olyan halottnak bizony alkalmasabb hely kellene az eltakarításig. A' háznép egész[z]ségét is méltán kell tekintetbe venni, mert a' holttest az élőkkel ugyanazon kisházban, kivált a vizkorban, daganatban, sebek 's fekélyekben elhalt test csak árthat a ben[t]lakóknak. És hány példa van naponként arra, hogy a' kesergők a halottra borúlva ölelgetik, csókolgatják és húzamos ideig fölötte sirankoznak. Tenni kell ez ellen ahol lehet, és engedik míg hozzászoknak a holttest mielőbbi eltávolítása által. Az emberiség mellett szóló illy okok hangosan hirdetik, az e' részbeni változtatásnak szükségességét.

559. oldal

1848

Ha a' fentemlített temetői épület létezne nálunk, a Hivek és főképp[a] a' gyászos felek azt nyernék vele, hogy ott végeztetvén a' végtisztelet megadása, egyenesen haza mehetnének munkájokra, ami kivált nyári dologidőben nem csekély nyereség. A' temetőről nem olly könnyen mennének vissza a halottas házhoz torozni, mint jelenleg, míg a templomból közelebb esik. Az illy halotti tor igazán minden emberi érzéssel ellenkező és sok vétket szokott szülni, ennél fogva mindenképp[p] gátolandó. Mi az tartjuk, hogy olly szegényt, ki még akkor is merne tort adni, ha kisülne, hogy a városnál vagy ekklesiánál adós, és gyermekét nem iskoláztatja, pénzül kellene büntetni, mellyet ő különben is haszontalanul fecsér, és bizonyosak vagyunk benne, hogy néhány példaadás után önként elállanának olly ros[s]z szokástól, mellynek sokan csak mivel szokás és engedtetik, akarat ellen is hódolnak. A' kórháznak is nagy könnyebbségére és tisztán tarthatására szolgálna az ajánlott épület, mert onnét minden kérdésen kívül mielőbb eltávolíttatnék a' holttest. A' lelkészekre, sőt az egész népre könnyítés lenne annyiban, hogy amazokat gyakran zaklatják a' téli, zivataros; hidegnedves időben is az udvaron tartandó parentálással, mi már magában is kellemetlen, nem gyéren neheztelést is von maga után, és micsoda ahítatosság aztán az? a' hivek pedig fedetlen fővel, vagy mások botrányára feltett kalapokkal félóránál is tovább kénytelenek ott ülni, vagy állani, hol némelly csupán keresztényi jószívűségből, már halálos nyavalyát talált. Itt a' lelkészek rend szerint két baj között forognak, vagy a parentatio megtagadása miatt neheztelést várhatnak magokra, az illető felektől, vagy a' kelletténél hosszabban látszott éneklés és szónoklás miatt türelmetlenséget a' hal[1]gatóktól. De minden esetre a vallásos cél eltévesztetik. Mind ezt lehetne megszüntetni a' temetői háznál tartandó éneklés és parentálás által.

De nem kevésbé fontos okok állanak még előttünk: A hétköznapi reggeli könyörgések nemcsak sarkalatos része a nyilvános Istentiszteletnek (az én házam imádkozás háza, Jézus) de vallásosb hiveink is kizárólag a reggeli énekek[ben] 's imákban találják lelki élvüket,

és legédesebb gyönyört. Mindazáltal ezt nem éldelhetik, mert őszi, v[agy] téli hónapokban csaknem naponként esik temetési predikáció. De ez nem bir olly sok oldalú változatosság[gal] és épületességgel, mint a' környülményekhez szabott ima és Sz.[ent]írás magyarázata, miket a mi népünk kedvel és ohajt. Ne vonjuk meg azt tovább is tőle! Most a templomban temetkezéskor olyanoknak is predikálunk, kik ezt, de kivált esketés alkalmával mást, rájok nézve épületesbet kívánnak. Ezért és más okoknál fogva a temetési predikációk már igen sok egyházainkban végkép[p] elhagyattak és csak a sir fölött tartatik

560. oldal

[1848]

gyászbeszéd. Ezen dicseretesebb és már a hely tekintetéből is hathatósabb ahitatoskodást ha mi is behozzuk, a reggeli könyörgések minden nap tartathatók és népünk a vallásosságban gyarapodni fog. Az udvarokon eddigelé divatozott parentálás, melly gyakran nevetséges és botrankoztató eseményeknek is adott alkalmat, például a kutyák, sertések, libák, katonák által fölvaltán a temetőbelivel – ott a' mély csendben bizonyosan nagyobb ahitatot gerjeszthetne t.i. azokban, kiket akkor és ott a végtisztelet megadás leginkább érdekel. Most soknak ollyannak parentálunk, ki csak tisztelgés végett jelent meg az udvarnál, hol két három vers eléneklése elég lehetne. Hogy ezáltal egyedül és őszintén czéloztatik az ahitát és vallásosság emelése nem pedig a' lelkési munka könnyítése, az szembenünő már csak abból is, miszerint a három külön temetőbe viendő halottak felett háromnak kelletik majdan parentálni, mig eddig három vagy több halottat is csak egy predikációval tisztelhetünk meg. Bizony nem mi magunkat tekintjük itt, hanem a népet és annak lelki hasznait.

A' sok és kivált a betegeknek unalmas harangozás illy módon kevesebbre szorittatnék. Mert a' temetést megelőző és predikáció utáni harangoztatás bizvást elmaradhatna, mellynek czélját nem látjuk. Továbbá a holttest vitele alatti harangozást meghatározni lehetne és kellene, hányszor? például 40^{szet} kongjon meg a harang egyik és másik oldalán együtt számítva. Ezzel még a' harangozóknak is kedves dolgot teendenénk, kik nem tudva, mikor álljanak el, neha még akkor is koptatják a' harangot, mikor már a temetőről itthon vagyunk. A' temetés bevégeztével nem kellene újfent harangozni csak a könyörgésre, melly ha ugy tetszik megelőzné a temetést. Nem külömben vasárnap nyolcz és délutáni egy órakor és hétköznapi estveli 9 vagy 10 órakori harangozás is annyival inkább elmaradhatna, mivel a Katholikusok is harangoznak. Külömbőség van a hely és hely, valamint idő és idő közt, egyik nagyobb hatással bir az emberi szivre, mint a másik. Igy a sírok között hamarabb megértjük 's érezzük halandó létünket és az abból kiömlendő igazságokat. Igy a' gyászba borult sziveket is közelebb érinti a' vallásbeli vigasztalás, mint másokat, kiknek most erre nincs ép[p]en szükségök. Innét van az, úgy hisszük, hogy tiszteletlenül beszélnek a temetési predikációkról, kiket azok különben is mindennapiak, és más valakit illetők legkevésbé sem érdekelnek. Ne engedjük a sz. ige gyöngyeit elszóratni 's tapodtatni.

Nem szükség ugyan ezekről tovább szólanunk, mellyek a Ns egyház előtt tudvalévők, de ha az egyház ezen sz.[ent] ügyet fölkarolandja, amint remélnjük, ohajtjuk, és kérjük, és olly temetői épület fölállítását határozni kegyeskedik: bátorkodunk még itt ezen intézkedés módjáról is némelly szerény nézeteinket közleni, mellyek hacsak további gondolkozásra is szolgálhatnak.

1. Mi csak egyszerű és olcsó, de a czélnak megfelelő épületet képzelünk

561. oldal

1848

ott a' temetőben; minő oda illik, sőt legelébb is az említett szint, mig a többi fen[n]állhatna. Illy épület részint a' hivektől kapható, itt ott netalán heverő építési anyagból, részint a' hivek által megteendő némelly munka mellett ugy látszik, kevés költséggel jöhetne létre. Fen[n]-tartására a többi közt fordittatnék a' pénz, mellybe a tor miatt a szegény és adós lakosok

elmarasztaltatnának. 2° Egy becsül[etes] ember rendeltetnék oda felvigyázoúl, kinek tisztében állana a holttestet befogadni és arra szoros felügyelettel lenni, a sirokat, a fejfákat (mellyek most is kivált az alsó temetőben rendre széthasgatvák) úgy az élő fákat is minden bántástól őrizni, a sirásokat kötelességeikre figyelmeztetni és illető helyen feladni, a temetőt minden marhától menten tartani és ahol lehet gyümölcsfákat ültetni 's óltani. 3° Mi a holttest kivételét illeti, ez a kiszabott 48 óra előtt is megeshetik, ha kívánandják, de csak mint eddig is reggeli és délutáni órákban olly moddal, hogy az udvaron el énekelt két három vers után a többi szertartás a temetőben vitetik véghez, a holttest pedig a kamrában marad letéve, míg a' lelkész kiszabta eltakarítási óra el nem jő, 's akkor az atyafiak, ha tetszik, újra ott megjelenhetnek. Ezen megváltoztatott temetési rendet szükséges volna a templomba[n] az egész gyülekezettel tudatni, minthogy a dolog az egészet illeti. Hinni merjük, hogy a hivek ettől nem fognának idegenkedni, mit sok részben magok ohajtanak. De az egyház rendelkezéséből tám ugy kellene őket értesíteni a dolog mibenlétéről, hogy a majdan megszabandó rendtartás tót nyelven is köröztetnék elébb közöttök. Mindeneket megpróbáljatok, ami jó, azt megtartsátok. Ezen apostoli mondat ide is vág. Eddigelé a holtaknak sok időt, sok beszédet, tám sok dicséretet is (mert de mortuis aut bene, aut nihil⁷⁰⁸) szenteltünk: Szenteljünk ezután inkább az élők felvilágosítására és üdvére többet. Probáljunk mi is mi jobb, és mivel ezt sok egyházaink már nemcsak megpróbálták, de el is fogadtak és gyakorolják, kövessük jó példájukat. Mi kik ezen apró magot elhintettük, forrón ohajtjuk, hogy a szivekben megfogánván annak idejében az egész Szentegyház meglegedésének lelki gyümölcsseit teremje.

Hulyuk Mihály Káplán elbocsáttatása. H. M. ki idejöttekor a legnagyobb szerénység[gel] és alázatossággal kínálkozván elfogadtatott, mihelyt Consecratorúl⁷⁰⁹ tért vissza, egyszerre nagyravágyóvá, tudományával kérkedővé és a' társas körökben veszekedővé lett, mi által a' papokat és tanítókat nemcsak elidegeníté magától, de némelleyeket maga ellen fel is ingerelt. Nem sokára elszigetelten állott minden barát nélkül nem tudván kihez menni unatkozott. Magára vállalá a Seminaristáknak tót nyelvbenei oktatását, de

562. oldal

[1848]

csakhamar a' „Slawy dcera”⁷¹⁰ magyarázására és panslávi érdekeknek velek való megismertetésére tévedett el. Azért a' Seminaristák tőle eltiltattak. Crypto-panslav létére a tót újságot is behozá városunkba és gyűjtött előfizetőket 's olvasókat. De ép[p]en ez a' tót lap szegte meg a nyakát. Mert az abban kijött nemzeti dalt „My Slawy” átadván egyikét iskolás fiúnak leírás végett, az a tanító kezébe került, még azon nap Pozsonyi János presbyterrel közöltetett, ki a dalt, és annak célba vett terjesztését a Városháznál egybegyűlt sok tagokkal közlötte 's a' kedélyeket felizgatta. Ennek folytán April 19^{én} egyházi gyűlés tartatott, hol az ügy felvételén az illető iskolás fiúk kihal[l]gattattak, de Emericzy is u. m. a Seminarium igazgatója és néhány Seminaristák, kik a Káplánhoz naponként jártak, kikérdeztettek felőle. A Gyűlésben a Káplánnak mielőbbi elmozdítása sürgettetett. E' bajból még nagyobb baj származott. Mert miután a Felügyelő, már csak azért is, mivel a Conventben alig volt 18 tag jelen illy fontos tárgyban nem végezhetett, a határozatot vagy is a Kaplan elmozdítását kimondani vonakodott és az erőszakoltatásnak nem engedvén holnap utáni gyűlésre elhalasztani akarta volna, végre odahagyá a gyűlést azon nyilatkozattal, hogy mást válasszanak. A' papsegéd aztán felszólittatott, mondana le önként hivataláról, ő nem akart, míg végre írásban odanyilatkozott, hogy kész resignalni; ha az egyház neki 600 Vf és miskolczig fuvart fizetend. Harmadnapra ismét egyházi gyűlés, melly 11. órától dél utáni egy óráig tartott Farbaký Daniel elnöklete

⁷⁰⁸ Halotról jót, vagy semmit!

⁷⁰⁹ felszentelés

⁷¹⁰ helyesen: Sláwy dcera

alatt. Itt mindenek előtt jegyzőkönyvileg ros[s]zaltatott Felügyelőnek a' tette, hogy határozatot kimondani nem akarván még a Conventet is odahagyá, mire ő azt felelte, hogy az által semmi ros[s]zat el nem követett, hanem Felügyelői tiszténél fogva csak azt kívánta kieszközleni, hogy az egyh. tisztviselő felett, mielőtt kihal[l]gattatnék, mindjárt az első ülésben pálczát ne törjenek, mert ép[p]en ez ros[s]zra vezet. Kivánta a ros[s]zal[l]ást kitöröltetni, mi meg nem engedtetvén hivataláról végkép[p] lemondott. A sok vita után az lőn határozattá, hogy a Kaplán egy egész évi fizetését, és azonfelül 20 pf. útiköltséget kapván jövő szerdáig takarodjék el. A gyűlés délutáni egy óra után oszlott el. Kaplán látván, hogy itt maradása nincs pénzét felvette és másnap April 22^{én} reggel, ép[p]en midőn legtöbb nép volt a heti vásár alkalmával a piac felé útnak indult, de néhány percz mulva visszajött, mert valaki elhiteté vele, hogy még a Convent határozatánál fogva, bucsúpredikációt is tartozik adni, azonban megtudván, hogy ez nem igaz folytatta utját. Elmozdításának egyik oka, hogy mindég készületlenül lépett fel a predik. székbe és nagyon akadozva beszélt; másik az, hogy panslav irányt több ízben 's több adatok által árulta el.

563. oldal

1848

Az egyházra nézve igen jó, hogy tőle szabadult, csak elmozdítása modját nem lehet helyben hagyni.

Hálaadó Ünnepely. A nevelés és vallás miniszter rendelete következtében tartatott hálaadó ünnep Máj. hó 14^{én} u. m. Jubilate vasárnapján a' Királytól nyert szabadalmak és új törvények, 's a Martzius 15^{ki} békes átalakulás emlékezetére Istentisztelet tartatott mind magyar, mind tót nyelven; amott Miklóssy Samuel Eszter K.[önyve] 8. [fejezet] 14-17⁷¹¹ alapigék nyomán mutogatá: mikép[p] a nép kiáltásait, mint Isten szavát, a jó Király meghal[l]gatta és felszabadította, t.i. a honatyák igaz kérelmeiket a trón zsámolyához letevék, a Király pedig a nép kiáltásait, mint Isten szavát fogadá; a Nádor, mint a nép védangyala, tolmácsolta annak sérelmeit és kérelmeit; 's a Király önként kegyelmet kiosztogatott; itt a tót gyülekezetben Farbaky Daniel János jelen. vett alapige szerint szónokolt arról, hogy a mostani átalakulás szülte polgári egyenlőség, olly igen szükséges mint hasznos, és üdvös, köz hálaadásra méltó. Vártuk, hogy illy nagy jelentőségű ünnepélyre a városi tisztviselők is, mint hajdan illy alkalommal, számosan és szép rendben megjelenendek; de ez nem történt. Alkalmasint a' bekövetkezett restauratio mozgalmi miatt, mellyek már is a kedélyeket nagyon felizgatták; és sokan a tisztviselők között voltak nyughatatlanok.

Az új alkotmány szűlő változások. Az új törvények Szabolcs megyében is, különösen városunkban nevezetes változásokat idéztek elő, mellyeket e' helyen röviden érinteni, úgy hisszük, nem lesz érdektelen. Miután az országgyűlésről visszajöttek követeink Majus 4re népgyűlés hirdettetett ki N[agy]Kállóban tartandó. Már 3^{án} mentek oda néhány előkelő polgáraink a' Conferentiába beadták azoknak neveiket, kik a' megyei bizottmány tagjaiul valának kitűzve, és akik között 25^{én} elfogadtattak. Majus 4^{én} sok Nyiregyháziak mentek be Kállóba, azon hiedelemben, hogy már mindjárt ők, mint nemtelenek voksolni fognak, mert nagyobb része nem értette, nem is érthette a' dolog mibenlétét. A' vár udvarába összesereglett

⁷¹¹ Eszter könyve 8:14. A futárok királyi postalovakra ülve lázas sietséggel indultak útnak a király parancsával; Súsán várában pedig kihirdették a törvényt.;

8:15. Ezután Mordokaj eltávozott a királytól kék bíborból és fehér vászonból szőtt királyi öltözetben, nagy aranykoszorúval, és finom vászonból meg piros bíborból szőtt palástban. Súsán városa pedig ujjongva örvendezett.;

8:16. A többi zsidókra is felvirradt az öröm, vidámság és megbecsülés napja.;

8:17. Minden egyes tartományban, minden egyes városban és helységben, ahova a király törvényes parancsa eljutott, örültek, vigadtak, lakomáztak és ünnepeltek a zsidók. Az ország lakossága közül sokan zsidókká lettek, mert elfogta őket a zsidóktól való rettegés.

megyei nép előtt föllépett legelsőben is Bónis Samu volt Követ, és az országgyűlés eseményeit 's eredményeit hosszasan tárgyalva olvasta; aztán az új törvényczikket nyújtotta át az alispánnak. Ezen törvényczikkelyek több egyének által azonnal végig felolvastatván következtek a szónoklatok, mellyekben részin az országgyűlés és annak lelkes követei, különösen Bónis részint a' nyert szabadság magasztaltattak.

564. oldal

1848

Végre kimondatott, miszerint az eddigi megyei rendszer és gyűlés megszűnt lenni, és annak helyébe ideiglenesen rendeltetett az úgy nevezett megyei bizottmány, mellynek a Conferentia-ban kinevezett tagjai járasonként és név szerint felolvastattak. Ezek után a népgyűlés eloszlott. Ezt követé nálunk a városi tisztújítás, mellyet az új törvények szerint megelőzött a' választók összeírása. Illy összeírás Majus 11. 12. 15. és 16. napjain tartatott, még pedig négy helyen u. m. Debreczeni, Kalloi, Nagyoroszi, és Vendég utcán magán házaknál. Az összeírt választók száma 643, kiknek neveik három napig valának ugyanazon házakra felszegezve, hogy az alatt, ha netalán valamelyik ellen kifogás volna, az följelentethessék. Tisztújítási elnökké Haczel Antal volt elválasztva, ennek elnölete alatt a' városháznál egy középponti választmány a Hivatalokrai kijelölést készítette. Megjegyzésre méltó itt a corteskedés, melly már több hetek óta városunkban tartatott és nem kevés nyugtalanságot okozott az illetőknek. Mert egyik párt volt Kralovanszky Andrásé, másik Galánffy János részén, amazt a nép és mesteremberek nagyobb része, ezt a diplomatikai kar és előkelők akarták volna főbirónak tenni. Összejövelelek, lakomák gyakran estek; gyanusítás és gyanakodás sem hiányzott, sőt még a' voksolásban is nehányszor csalások és hamis informatiok vétettek észre.

A' tisztújítást megelőzte egy népgyűlés, hol a' betöltendő, részint újonnan behozott hivataloknak (minő például az albirói, a másik aljegyzői, a' számvevői hivatal) rendje és kötelességei de egyszersmind nagyobb díjaztatása szüksége is került szőnyegre. A' nagyobb fizetés ellen sokáig küzdött a' nép nagy része, de csakugyan a másik fél lett nyertes, mert az elnök kimondotta, hogy a' többség a fizetés felemelését kívánja.

Majus 23^{án} kezdődött a' tisztújítás. A választók a városház udvarán gyűltek össze. Az eddigi tisztviselők leköszöntek. A' választók közt kiosztogattattak az ő neveikkel jegyzett czedulák, mellyekkel ők azután jártak voksolni, úgy azonban, hogy minden voks előtt kellett a jegyzővel a' következő számot azon czedulára felírni és felmutatni. Illy jó rend és ovakodás daczára is tudott a' leleményes ész mégis fortélyt kitalálni. Polgármester lett Haczel Márton, főbiró Galánffy János, albiró Palicz Mihály, Kapitány Sulyan János, Főjegyző Majerszky Lajos, első aljegyző Benczúr János, második aljegyző Kralovanszky Moricz, Városi ügyész Kralovanszky Gyula, Számvevő Sulyan Adam. Azután hat fizetéses tanácsnokok, kik mindjában másnap az eskü letétele által hivatalaikba beigtattattak.

Majus 25 és 26. napjain a' Közönség tagjai szám szerint 102 választattak. Ezek ugyan már első nap a' csizmadia színbe irattak össze részint a papista iskolába, és így a voksolás csak csupa formalitás volt. Hasonlót lehet állítani a nemzeti gyűlésre küldendő egy követ választásáról is, mert e' pályára Haczel Márton, mielőtt polgármesterré kineveztetett volna, már kirendelve volt; olly formán, hogy K.[rajnyák] J.[ános] eddigi polgárm.[ester]

565. oldal

1848

lemondván, majd ha amaz Pestre menend, helyettesitessék. A terv tökéletesen sikerült is. Minis[z]teri parancsnál fogva nálunk Majus 28^{án} t. i. vasárnap a templomok előtt toborzás tartatott, azután is több izben. Maga a parancs pedig minden templom ajtajára felszegeztetett. A' nép közt már ekkor nyugtalanság és rémülés mindinkább növekedett. Az önkéntes rekrutának 20 pf. foglaló, és napi díj 8 xr ezüstb.[en] volt ígérve. A nálunk beállottak száma 99. Egy másik

minis[z]teri parancs jött Majus 22. mellynek következtében, mivel a' haza nagy veszélyben forog, és az ellenség közelg, mindenki tartozik az ország szükségeire áldozni, amennyit csak lehet. E szerint városunkban az határozatot, hogy minden kötél földről 1 f ezüstb,[en] minden száz for. évi jövelemtől, minden mesterségtől, szinte annyi, minden nyilas szállótól 30 x fiztessék. A' bejött Summa Pestre, rendeltetése helyére küldetett.

Gyászünnepe Jozéffy Pál Superint. tiszteletére Junius hó 25^{én} Dom[inica]/Trin[itas]⁷¹² tartatott a Hegyaljai Esper. egyházaiban és így nálunk is, Farbaky Daniel lelkész szónoklatával. Jozéffy Pál, kit ezelőtt negyed századdal az isteni gondviselés főpapunkul adott, kinek valóban püspöki érdemteljes életére 's működéseire nem csak mindnyájan, hanem a' hazai összes evang. egyház is büszkék valánk, ki iránt tisztelettel viselteténk, ki midön 3 év előtt pásztori botját letenni akarta a gyülekezetek esdve kérték, hogy őket el ne hagyja, volt hittanár, t[ábla?-] bíró, 25 évig Püspök, 's f.[olyó] é.[v] Mart havában élete 73^{ik} évében elvételétől tőlünk örökre. Született Nyitra Megyében Varbócson⁷¹³ 1775 a Posonyi főiskolában magát mivelve az akkori időben annyira virágzó Jénai egyetemen még alaposabb hittani és bölcsészeti ismeretekkel gazdagodva, élte 23^{ik} évében, miután mint papsegéd Szarvason három évig működött, az Aszódi gyülekezetet 7 évig vezérlé, aztán Czinkotán a hivek seregét legelteté. Már ott a' bányai Superint.ban volt Dekán, jegyző, sőt esperes is mindenütt tiszteltetve. Végre Tiszolczon 1823 köztetszéssel, általános bizalommal főpásztori méltóságra emeltetett; és Késmárkon kerületi gyűlés alkalmával innepélyesen beigtattatott, 's ezen hivatalát egész élte fogytáig hiven munkásan, erőteljesen viselte. Abrázata és külseje 's magatartása tisztelet gerjesztő. Hogy a' boldogító hit, a' vallásosság az erkölcsiség minél jobban terjedjenek, egyházak és iskolák virágozzanak, ez volt főfeladata, mellynek megoldásában mindvégig fáradott. A tót nyelv és nemzetiség pártolója kivált azon időben, midön a magyar nyelvet az iskolák[ra] sőt templomokra is erőszakoltatni akarták, ő ennek rettenthetlenül ellene dolgozott, miért is sok kellemetlenséget kellett szenvednie. Lengjen béke hamvai felett 's emléke éljen köztünk dicső tetteiben, mellyeket az evang. Egyház teljesen méltányoland.

566. oldal

[1848]

Egyházi tisztújítás. Ennek ugyan már múlt hó első hetében kelle vala tartatnia, de mivel a' városi tisztújítás következett, melly mindjájokat feszült várakozás[ban] és bizonytalanságban tartotta, és voltak, kik annak eredményétől akarták ezt is felfüggeszteni, ezért egészen Junius 2^{dik} napjáig elhalasztatott. Miután a' már megvi[z]sgált számadási könyvek aláíratk; egy candidáló bizottmány neveztetett ki, melly az eddigi Felügyelőt Kralovanszky András urat azon kiméletről, ne hogy kissebbségben maradjon, a candidatioba tenni nem akarta, de az alatt ő személyesen ott megjelenvén kinyilatkoztatá, hogy ő Candidatioba felvétetni nem akar. Így szavazat többségével Trsztyénszky Samuel Felügyelővé, Majerszky Lajos jegyző helyébe Soltész József jegyzővé elválasztattak. A' gondnok Marko János, kinek pontos hivatalkodása tekintetéből eddigi 40 Vf fizetése Kralovanszky András indítványára ezüstre emeltetett, hivatalát továbbra is elvállalta. A volt egyházfiak Korponay János, Lukáts András, Farkas András, Spissák András helyébe, nagy nehezen és sok kérésre Radics János, Kováts Mihály, Kacska József és Debrowszky Jozsef urak léptek. A' fizetési Pasztorovits Samuel megmaradt. Mi a pénzszedőket illet, minthogy az Egyház ezeknek eljárásukkal már több évek óta nem volt megelégedve, az határozatot, hogy 19 pénzszedő helyett legyen csak 12, és aki hiven beszédendi a járandóságot öt ezüst forintokkal jutalmaztassék. Ezekből már sejdithetjük, hogy egy két év múlva senki sem fog akarni az Ekklesianak ingyen szolgálni. Az Ekklesia, mint mondják, nem bir kényszerítő erővel, ha ez áll, úgy hát kénytelen lesz minden szolgálatot

⁷¹² Szentháromság vasárnap, a Pünkösöd utáni vasárnap

⁷¹³ Rimavarbóc/Vrbovce, 1902-ig Varbóc, Szlovákia

fizetni – de fogja e' győzni? A vallás és egyház iránti közönyösség mindinkább terjed; Most volt két példa, hol az egyházfiaknak candidált egyének a Felügyelő által felhivatván a bibliothekába nemcsak meg nem jelentek: de még illetlent is izentek neki. Ö ezt a Conventben mellesleg említi, de in ultima disceptatione⁷¹⁴ csak abba maradt a' dolog, hogy őket ezért nemcsak feleletre vonni, de megdorgálni sem szabad.

A templom párkányzata újfent leszakadván két embert zúzott szét. Ezen gyászos jelenet Julius 2^{án} vasárnap reggeli 9 óra előtt adá magát elő, midőn legtöbb nép a templom körül, részint áll[1-] va, részint fekvé várákozott a' beharangozásra, nem csak helybeliek, de vidékiek is t. i. aratók a templom falai körül heverének; akkor zuhant le a templom párkányzata éjszaki oldalán, körülbelől tíz ölnyi hosszában, ott, ahol már múlt évben leszakadt volt. Ezen szerencsétlen esetnek két ember lón áldozatjává u. m. Jánovszky János neje, ki apró gyermekeket hagyott maga után, és Fedor Rozalia hajadon árva, kik egy perczen szétzúzatva az omladék alatt eltemetettek. Kibeszélhetlen volt a' rémülés és elkeseredés, némelyek ép[p]en akkor a templomhoz közelítvén elborzadtak az iszonyú látványon és visszatértek, minden felől

567. oldal

1848

összecsoportozott a' nép, a holttestek összetörve és szétdarabolva szekereken vitettek haza. Végre találtatott még az omladék alatt egy láb csizmában, mellyet egy lakos felvévén, isszonyú átkokat szórt a presbyteriumra sőt az egész városi előljáróságra, a nép nagyon zúgott és kárhoztatta az egyház előljárait, hogy a' szegénységtől mindenkép[p] kicsikarják a' pénzt, még sem tudták már másfél év óta kiigazítani a templomot, hogy ami együgyü őseink fel tudták építeni, a „tjto mudrácy”⁷¹⁵ még csak ezt sem, csak lármáznak a conventben és semmit nem tesznek. Illy vádakkal, és méltán, terheltettek az egyház előljáróji és aligha lázadás nem támadt volna a' népben, ha néhány perczig késnek és tüstént el nem vitetik a' holt testeket az illetők; és ha azalatt be nem harangoztatunk a templomba, mellytől ekkor a' hivek csak nem egészen, legalabb hosszú időre elidegenítették. Egyik Fertály nevű helybeli lakos, ki szűnni nem tudó átkozás[ával] és lármájával igyekezett a' népet felizgatni, a' városi tómlöczbe, onnét Kállóba vitették el. A' nép illy nagy botrány daczára csendesen elszéledett a templom pedig szintén üresen maradt. Az említett vádak mennyiben legyenek igazak, az olvasó könnyen megítélheti, ha a fentebb megírt adatokat ezekkel összevetendi. A több rendbeli építő mesterek, kik a templom fedél megtekintése végett ide hivattak, semmi hasznot nem tettek az egyháznak, minthogy az ő javaslatjok nem foganatosított. Egész nap a városban csak ezen gyászos esetről volt szó. Dél után Miklosffy Samuel halotti beszéddel temette el a hajadont, másnap a nőt 's anyát. Harmad napra a Conventben még is az a kérdés hozatott fel: kell e' a párkányzatot lezuhantatni – mit már a Debrecz.[eni] építő mester sürgetve ajánlott – 's határozattá lőn, hogy a' párkányzat mielőbb leszedessék, nemkülönben a cserép is, és ennek helyébe vörösfenyő zsindelel, addig is pedig, nehogy a szél kárt tehessen, a párkányt deszkázattal kellett potolni. Ennek következtében a sok erőszakos feszítés, és a teher lezuhantatás általi megrázkodtatás ismét a templom fedelezetet tetemesen meggyöngítette. A cserepezet e' munka alatt sok helyeken kilyuka[s]ztatván szintén megtágult és ha erős szél jó, legnagyobb kárt szenvedett volna. Illy nagyszerű bontás után már a munkát szünet nélkül kellett volna folytatni, de újfent akadályok gördültek elő. A' vashámorból azt irták, hogy jelenleg nincs olly vas, minő a' gerendák összehúzására megkívántató hevedereknek szükséges (mert Holecz mérnök javaslatának fogva még több és igen erős vasból készült heveder kellett; másfelől tudositattunk, miszerint vörösfenyő zsindelel sehol sem kapható, hanem Pesten. Így az egyház ismét megakadt, és megakadt a legtöbb munka t. i. aratás

⁷¹⁴ az utolsó vita során

⁷¹⁵ helyesen: tito műdrácy

1848

közben, midőn a presbyterek el lévén foglalva a gyűlésbe nem járnak sem a' gazdák fuvarát nem adhatnak. Julius 9^{én} tartatott gyűlésben némellyek indítványozták még a torony tetejének levételét is, u. m. a melly nemcsak harangozás közben, de erős szélből is észrevehetőleg ingadozik és így nem kevés veszél[ly]el fenyeget. Veszélyt jósoltak már nekünk is, kik az alsó paplakban lakunk, hogy aligha nem járunk úgy, mint ama 18 emberek, akikre szakadt a torony Siloamnál, és megölte azokat. Lukács ev 13 v.⁷¹⁶ Illy helyzetben már nem ugyan aggodalom nélkül, de béketürellemmel vártuk, mit fejt ki majd az idő az ek[k]ént összebonyolódott dolgainkból, mert a templomtető ügyében megindított per állott, 's nem haladott; a presbyterium nem tudá magát eltökélni; már a közbejött akadályok miatt folyvást nem dolgoztathatott a nép a' templomjárásától mindinkább elidegenedett, a' háboru kiütött. A párkányzat bontása alkalmával – mit már elébb kelle vala emlitenem – történt ismét kár, mert bár a sekrestye és a mellékszoba fölött fenyőfákból csináltatott olly rézsutos fedél, mellyen a lezuhanó darabok legördülnének, mindaz által ez gyenge és ros[s]zúl lévén csinálva a nagy teher alatt eltört és a' mellékház zsindelezete és stukaturája nagyon megrongáltatott, mire aztán nagy eső jött és a szoba keresztül ázott. Csak ezen fedél vagy inkább állás csinálása több mint száz fba került. Ezek után már úgy volt határozva, hogy ha vörösfenyő zsindelem nem kapható, közönséges zsindelemmel fedjük be a templomot és a rajta levő cseréppel a paplakot és más épületet, már Tokajból és Berczelről hozattak próbára zsindelemek. Azonban Julius 23^{án} tartatott gyűlésben egy tekintélyes presbyter szót emelt a zsindelem ellen, u. m. amelly sem batorságos sem divatos, vaspléhet javasolt, de ez ellen is tétettek azonnal helyes észrevételek, 's végeredmény az lőn, hogy maradjon a' cserép és a' hibás, 's hiányos helyek úgy cseréppel pótoltsanak. Így állott a dolog egészen August. 17^{ig} a mikor állásnak való fenyőszálakat kezdtek faragni. A' munkának miként lett bevégezését lásd alább.

Minis[z]teri Tabellák. Cultus minis[z]ter b.[áró] Ötvös Józseftől, ki is egyes különböző felekezetűek egyház jövedelmeiről akart magának tudomást szerezni, küldettek Julius havában magyar országi prot. Egyházak és Iskolákhoz rovatos iver azon rendelettel, hogy azok betöltetvén Septemb. első napján tartandó ministeri értekezletre beküldessenek. Mi helybeli papok, valamint a tanítók is ezen kötelességet annál nagyobb örömmel teljesítettük, mennél édesebb volt a' remény, hogy a sok évi pangás után mégis valahára meg fog indulni és haladni a mi prot. egyházi

569. oldal

1848

ügyünk. E' végre összeültünk a' bibliothekában néhány adatokat, kivált az egyházi jövedelmek[re] és költségekre egyértelműleg meghatározandók. Az egészet aztán Miklóssfy Samuel szerke[s]ztette össze és a rovatokba iratá be. És mivel ez nem csekély munkába került, méltónak véltük azt emlékezetül e' könyvbe igtatni. Volt egy más tárgya is tanácskozásunknak, a' Főfelügyelői rendelet következtében t. i. azon viszonynak megközelítése, mellybe egyházunkat és iskoláinkat kormányzási tekintetben (de jogaink fentartása mellett) a' legújabb törvény szerint a Minis[z]terium és álladalom irányában helyezettetni kívánjuk. Azonban ez utóbbi tanácskozási tárgyban egyházunk és Esperességünk nem igen boldogúlhatott, mert hiányzott még a' basis és szempont, mellyből e tárgyat fölvenni és megvitatni kellett volna. Mindazáltal a' különböző észrevételek még is némi fényt derítettek reánk. A Cultus Minis[z]teriumhoz felküldött tabella az itt következőket foglalt[a] magában:

⁷¹⁶ Lukács Evangéliuma 13:4. Vagy az a tizenhatsz, a kire rászakadt a torony Siloámban, és megölte őket, gondoljátok-e, hogy bűnösebb volt minden más Jeruzsálemben lakó embernél?

- 1° rovat. Nyiregyháza m.[ező] város Szabolcs megyében, anyaegyház 1753^{dik} évtől, van nagyszerű temploma 1786^{ol} 24 öl hosszú, 12 öl széles, mellynek fedele költséges kiigazítást és új cserepeztetést kíván.
2. Fiok egyházak: Hugyaj, vályogból csinált nádfedelű kis imaházzal és oskolával; Geszterét egy iskolaházzal.
3. Kegyuraság nincs sem az anya, sem a' fiókegyházakban a templom és iskolák minden szükségeit magok a hivek fedezik.
4. Hugyaj két, Geszterét két és fél órányi távolságra esik Nyiregyházától. A' lelkészek négyszer évenként mennek oda Istentisztelet végett.
5. Lélekszám anyaegyházban 14,727. Hugyajban 235, Geszteréten 211, ezen felül a szomszéd pusztákon és helységekben határozatlan számmal.
6. Istentiszteleti nyelv tót és magyar, sátoros ünnepeken német is. Az egyház nagyobb részint Békés és Gömör megye tót helységeiből származott gyarmat. A magyar ajku hivek száma körülbelől 3,500.
7. Két rendes lelkész, egyik Farbak Daniel 55 éves szolgál ezen egyházban 28 év óta; másik Miklóssfy Samuel 46 éves, papi hivatalt viselt Hosszúszón Gömör megy.[ében] egy évig, itt 17 év óta szolgál.
8. Egy rendszeresített Kaplan (jelenleg senki) fizetése 120 ezüst fr. és egy negyedrészes mázsa gyertya, szabad lak és fűtés az egyháztól, tartása a' lelkészeknél, mellyért ezeknek az egyház

570. oldal

[1848]

egy évre ötven hat ezüst ft fizet pótlásul.

9. Az anyaegyháznak van a Nyiregyházi határban három tagban együtt véve 138 hold szántó földje és kaszálója (kert és szőlő nincs) Geszteréten négy hold szántó és két hold rét.
10. Ötven négy hold szál[l]ás, használja a lelkész = 200 pft.
Ötven négy hold szál[l]ás használja a másik lelkész = 200 pft.
harmicz hold szál[l]ás, három tanító használatában, tiz tiz holdra 40 for. számítva = 120 ezüst ft. Ezen szállási földek, minthogy felibe dolgoztatnak, csak felényi hasznot hajtanak az illetőknek.
11. Az egyház jövedelmei tiz évi középszámítás szerint.
Közalapérték: 5,070 f ezüstb[en], ennek kamatja 304 f. 12 xr.
Tápintézeti alapítvány 1,100 f. e. ennek kamatja 66 f.
Gregus féle alapítvány 1,440 f. e. kamatja 86 f 24 xr.
A hivektől kivetés utján 4,600 f. e. persely 84 f 11 xr.
Sátoros offertorium 49 f. e. 5 xr. szives ajánlás 126 f
Summa 12,925 f. e. 52 xr.
- Jegyz.[et] Reguli féle alapítvány = 1,600f . ezüstb[en] melly harmincz évig fog kamatozni, a kamatok a tőkéhez csatoltatván egy nagyszerű iskolaépületre, negyed részben pedig ösztöndíjazásra a Nyiregyházi tanulóifjaknak van hagyományozva.
12. Egy egy nap fizetése kész pénzben 500 f. e. nyolcz öl tűzifa 48 f. Stola évi közép számítás szerint kereszteléstől 120 f temetésekéből 135 f. esketéstől 60 f. gyónpénz 40 f a fent említett szállásföld 200 f. ezüstb[en]
13. Az egyháznak évenkénti költségei tiz évi középszám szerint
Az épületek reparálása 3,600 f. e. két r.[endes] lelkész 1,152.
Segédlelkész, gyertya és fűtéssel 140 f. négy oldaltanító 500 f.
2, olv.[asó] osztály, és 1. nyelvésztanító 1,042 f. e. más két tanító 690 f.
Egyh.[ázi] hivatalnok, szolgálak, sirások 300 f Cathedraticum 72 f.

Esperességi és Kerületi Egyház gyűlések. Amaz Julius 5 és 6^{dik} napjain Nyiregyházán tartatott, első nap a templomban, másik nap a kisedővő teremében. Kevés számmal jelentek meg nemcsak a' papok, de a világiak részéről is. A' tanácskozás kevés lelkesedéssel folyt, mellynek egyes tárgyait lásd az esperességi és kerületi jegyzőkönyvben. Ekklesiánknak ez úttal költsége nem volt, mert vendéglőben ki ki megfizette a maga ebédét. A' Kerületi gyűlés Eperjesen Julius hó 19^{dik} és következő napjain tartatott, mellynek főbb részét új hivatalnokok választása 's beigtatása tevé. Beköszönt mindenek előtt az új Felügyelő Fabriczy Samuel, de Cultus[z] ministeri tanácsnokká lett

571. oldal

1848

kineveztetése miatt felügyelői hivataláról ismét leköszönt. Illy férfiút, illy főnököt, hogy el kelle veszíteni, a tiszai egyházkerület őszintén fájjalja, de viszont örül is, mert az elveszítettet megnyeré az egész prot. Egyház. Kisérjék őt új pályáján ezen egyház kerület minden tagjának legszívesb szerencsekívánatai. Következék a' gyülekezetek kitűnő szótöbbségével elválasztott új püspöknek Pakh Mihály volt egyh. ker. főjegyző 's iglai lelkésznek beavatása. A ritka ünnepély az Isten házában végeztették. A szószékről beszédeket tartának németül Schwarcz Mihály VI. Sz.[abad] K.[irályi] városi esperes, az egyház kerület érdemteljes nestora,⁷¹⁷ tótul Hlovyk Ádám Sáros-Zempl.[éni] esperes, magát a' beavatási szertartást Komáromy József hegyaljai esperes végezé magyarul. Befejezé az egészet a' jelenvolt összes papságnak kéz föltétele 's az új püspök részéről a roppant számmal egybegyűlt hívekre mondott áldás. Áldás, a mindenhatónak gazdag áldása legyen ő rajta is!! Egyházkerületi pénztárnoknak választaték 's gyűlésben kihirdetteté Goldberger Imre Szepes megye Főadószedője. Egyházker. főjegyző lett Geduly Lajos. Leköszönt a Nyiregyházi tanítóképezde felügyelőségéről egyre súlyosbodó szembaja miatt Dráskóczy Sámuel is, utódjául pedig a' képezdei Felügyelőségben Boronkay Albertet választá. Az egyházrendezési munkálatra az egyházmegyék részéről bejött észrevételek meghánytattak, 's az egyetemes gyűlésre menendő követeknek utasításul kiadatni rendeltettek. Ez ügyben már eleve egy nagyobb számú választmány munkálkodván, a gyűlés csakhamar átesett rajta. Leghosszabb vitára azon kérdés szolgáltatott alkalmat, ha az egyh. hivatalnokok, különösen a papok kijelelési joga az összes egyházközségeknel, vagy csupán a presbyteriumnál legyen é? győzött azok nézete, kik e' jogot a' presbyteriumok által kívánák gyakoroltatni. A' minis[z]teri értekezletre követek neveztetek, minden esp.[eres] részéről két két, egy papi, és egy nem papi egyén 's a három főiskola részéről egy egy tanár. Általános utasításul az adaték nekik, hogy a' prot. drága kincsét, az önkormányzást minden módon fen[n]tartani igyekezzenek, 's azt az egyház kezéből semmi árért ki ne bocsássák. A specialis kérdések közül legbövebben a' vegyes iskolák ügye vitattaték meg, mellyeket egy rész a' felekezetiség köréből kiemelni, más rész tovább is ezen alapra fektetni kívánt. A' megállapodás abban lőn, hogy amelly valláshoz tartozik valamelyik iskola nevendékeinek többsége, azon vallásnak legyenek a tanítók; azonban a felügyelet illy esetekben ellenőrzés végett a másik vallás felekezetnek adassék által. Az eperjesi Collegium academiává, a késmárki és lőcsei lyceumok és a rozsnyói gymnasium főgymnasiumokká, a miskolczi gymn.[ázium] főipartanodává, a' többi iskolák reaktanodákká legyenek.

572. oldal

[1848]

Minis[z]teri Értekezletek Az 1848. 20^{dik} cikk kimondotta elvben azt, ami már századokkal az előtt a bécsi és linczi törvényesített békekötésekben ki volt mondva: a' törvényesen bevett vallási felekezetek közti egyenlőséget és viszonyosságot; kimondotta világosan, hogy minden

---

⁷¹⁷ legidősebb pap

vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségeit ezentul az állomány fogja fedezni. Ezen elv életbe léptetése az illető felekezetek kihal[li]gatásával a' legközelebbi törvényhozásnak lévén egyik szép feladatául kitűzve a vallás és közoktatási Minis[z]ter által mi protestánsok is felvalánk szólítva az ügyet magunk közt előlegesen jól megfontolván Pesten august 1^{éte} megjelenni vele értekezendők; a' haza körülményei azonban ellenséges megtámadások miatt borúsabbakká változván 's ezen okból a' nemzeti gyűlésnek is rögtön időn kívül kelletvén összehivatnia; de különösen az Erdélybeli rég ohajtott unió is megtörténvén, 's ennek következtében az erdélyi testvérek meghívata is szükségessé válván, a Minis[z]teri Értekezlet September 1^{éte} halasztatott. Mi a Minis[z]ter felszólítását tisztelve megtettünk mindent, hogy felhívásának méltókép[pen] megfelelhessünk, 's előlegesen a' tárgy egyh. kerületi gyűléseink megvitattván elégséges utasítással ellátva a' kitűzött határnapra Pesten megjelentünk. Az értekezlet tárgya egyházunk jövőjére nézve nagyon fontos lévén szükségesnek tartjuk mindenek előtt azon jelesbeket nevezni, kik illető egyház kerületektől megbizatva az értekezletre kiküldettek, 's az ezt megelőző egyetemes gyűlésen is résztvettek: Ezek a' következők: Binder György Erdélyi, Szeberényi János bányakerületi, Sztromszky Samuel Dunamelléki, Haubner Mátyás dunántúli, és Pakh Mihály tiszakerületi püspökök. B.[áró] Jeszenák János dunamelléki, b.[áró] Prónay Albert bányakerületi, Szontagh Lajos tiszkerületi (helyettes) felügyelők és Salmen Ferenc az erdélyi Szászok grófja. Továbbá a dunamelléki kerületből: Grisza Mór, Hauser Ernő, Kanka Samuel Posonymeyei esperes, Roy János nyitramegyei esperes, Sinkó Vilmos posonyi, Schuh Kristof Mosonym.[egyei] esperes, Szvati Mátyás Trencsén m.[egyei] esperes. A' dunántúli kerületből: Borbély József Tolna megyei esperes, Pálfi József n.[agy]geresdi⁷¹⁸ l.[elkész] Perlaki Dávid györmegyei esperes, Wimmer Agoston felsőlői⁷¹⁹ l.[elkész] és Zmeskal István. A' bányai kerületből: Bauhofer György budai lelkész, Benyovszky Péter, Kubinyi Agoston, Kuzmányi Károly beszterczebányai l. Osztoluczky Mihály esp.[eres] Székács József pesti Tihanyi Ferencz, Walka János esperes. A' tiszai kerületből: Bexheft Konrád popradi lelkész, Joob Wendel, Hunfalvi János Késmarki okt. Komáromy József esp. Kubinyi Ödön, Malatinszky Ferenc

573. oldal

1848

Szontagh István, Wandrák András eperj.[esi] tanár, Ujházi László sárosi főispán. Erdélyből: Fabinyi József és Schuler Mihály lelkészek – ezeken kívül több más prot. testvéreink is részt vevén a Minis[z]teri értekezletet megelőzőtt tanácskozmányban, kik közt csak Fabriczy Samuel minis[z]teri tanácsost nevezzük meg.

Ismerve a hon jelen bonyolodott körülményeit természetesen nem a legvérmesebb kilatásokkal jelentünk meg Pesten, hol az alföldről érkezett szomorú hírek következtében a' kedélyeket nagyon leveretve találtuk. Illy viszonyok közt csak igenis általláttuk, hogy egyházunk jövőjéről nem határozhatunk, azért az august 30na kitűzött egyetemes gyűlést megelőzőtt értekezleten Pálfi lelkész azt indítványozá, tekintve a Minis[z]terium jelen állását s roppant elfoglaltságát, tekintve különösen azt, hogy mielőtt mi a' kormány iránti viszonyainkat megakarnánk határozni, mindenek előtt a' katolikus egyházzali viszonyainkkal kell tisztába jön[n]ünk, 's ezt tárgyalni a' nélkül, hogy a' különben is ezerféle érdekek által izgatott hazában még nagyobb ingerültséget ne idézzünk elő, most lehetetlen – halasszunk a' minis[z]-ter ural tartandó értekezletet boldogabb időkre, hol a' szükségkép[pen] elő fordulo tárgyakat

⁷¹⁸ Kis- és Nagygeresd Vas megyében két különálló településként létezett, amelyeket 1928-ban egyesítettek. Mindkét község jelentős nemesi lakossággal bírt, akik nagy szerepet játszottak a reformáció terjesztésében. A 17. században a község három evangélikus zsinatnak is a helyszíne volt.

⁷¹⁹ Felsőlövő település Vas vármegyében, 1921-től Oberschützen néven Ausztria Burgenland tartományának Felsőöri járásához tartozik.

higgadtabb kedéllyel vitathatjuk meg. A' másnap megnyitott egyetemes gyűlésen Zmeskal István tagtársunk ugyanezen indítványt megújította a' felhozott okokon kívül különösen kiemelvén azt, hogy most, midőn a' haza minden erejét annak megmentésére szükség fordítani a legnagyobb szerénytelenség nélkül nem kívánhatjuk az 1848^{ki} 20^{ik} t. cikkben számunkra biztosított anyagi segélyt igénybe venni, amit Székács lelkész is hathatósan pártolván azon ohajtását fejezte ki, hogy jelenleg csak azon lelkészeinknek, kik a' meg szüntetett tized által jövedelmeik nagyobb részét, különösen az erdélyieknek és kishontiaknak, kik ez által mindent vesztek, igyekezzék a' Kormány illő kármentesítést szerezni – többit pedig halassza boldogabb időkre. Minek következtében a' következő felirást terjesztettük a Minis[z]terium eleibe: „Mélyen tisztelt Minis[z]ter úr! méltóztatott az 1848 20^{ik} t. cz. következtében a két prot. hitfelekezetek Superintendentiaihoz intézett körlevele által elsőben August 1° s utóbb pedig mivel időközben a nemzeti gyűlés megnyitván ottani hivatalos foglalatossága a' kitűzött tanácskozásra időt nem engedett, de Erdélynek hazánkkaali egyesülése is sanctionálva még nem volt, Septemb 1. napjára benünket avégre meghívni hogy egyházi viszonyainak 's iskolai intézeteink és ezeknek ellátására biztosított Status segedelmezése iránt velünk értelmezhessek minister úr nemes és lelkes törekvésének sikerítésére segédkezeket nyújtandók, rendeletét tisztelve, minthogy a' határnap

574. oldal

[1848]

elhalasztása később ésett értésünkre, az elsőbb kitűzött nap előtt már Pesten egybesereglettünk, 's most ismét azon reményben gyűltünk másodsor is egybe, hogy ezen köz kívánatot sikeres eredményre vezethessük. Megilletődve tapasztaljuk azonban, mikép[p] nemcsak az első határnap elhalasztását szükségessé tett okok egyike a nemzeti gyűlés együtt léte jelenleg is fen[n] áll még – de sőt honunkat fenyegető s mindinkább súlyosbuló veszély mind kormányunk, mind törvényhozó testületünk figyelmét, éberséget 's tevékenységét annyira igénybe veszi, hogy Minis[z]ter úrnak hazánk s kivivott szabadságunk megőrzése körüli főgondja a nevelés tárgyával, habár ez lényeges kelléke is egy nemzet dicsőségének 's fényének – ez úttal teljességgel nem foglalkozhatik 's kénytelen azt akkorra halasztani, mikor a' belcsend helyre állván 's a' felizgatott kedélyek lecsillapulván, azt nyugodt kebellet tárgyalhatni, mód és alkalom nyiland.

Valamint a' felsőbb ház üdvösnek látta a népnevelési tárgyat szintazon okokból boldogabb időkre, tán a' közelebbi nemzeti gyűlés összejöveleig elhalasztani – úgy mi is egyházi és iskolai érdekünk feletti érdemleges tanácskozásunk felfüggesztését, ha a Minis[z]terium szükségesnek látja, részünkről nem kívánjuk akadályozni. Egy körülmény azonban aggasztja kebleinket, 's ne hogy borús helyzete hazánkna más oldalról zavarok feltünése által is még veszélyesbé váljék, mint honunkat buzgón szerető polgárok kötelességünknél éreztük Minis[z]ter urat 's általa a Kormányt figyelmeztetni és tiszteletteljesen megkérni, miszerint a' mielőbbi orvoslását eszközölni méltóztatnának.

Tény az, hogy mielőtt az 1848 évi 9. és 13^{ik} t. cikkek sanctionálva kötelező erőre emelkedett volna, a megyei tisztségviselők már értesítettvén a' köznép a papi tized és hűbéri szolgálatok ingyenes megszüntetéséről, általános szabadságról 's egyenlőségről, a nem is reménylt előnyökkel megajándékozott tömeg sem szabadság eszméjét, sem azt, hogy szabadság csak törvény korlátai közt lehet üdvös, felfogni nem bírván, mámorában 's kábultságában magát korlátlan szabadosságra jogositva véltet minden tisztviselői tekintélyt lerombolva bármi czim alatti tartozások teljesítését megtagadá. Hazánk némelly részeiben egyházi tisztviselőink fizetése termények tizedéből áll. Gömör megyének Kishonti Kerületében, jelesen: Nyustya,⁷²⁰

---

⁷²⁰ Nyustya/Hnúšť'a, Szlovákia

RimaBrézó, Fűrész, Klenocz,⁷²¹ Kokova,⁷²² RimaBánya⁷²³ és Tiszolcz helységekben régi gyakorlat szerint az 1647 évi 95. t. cz. tiltotta változás alá nem eső arenda mellett élvezett déz[s]ma még századokkal ez előtt azzal a kötelezettséggel ajándékozta földesuraik által a feljebb sorolt evang. Községeknek, hogy abból egyházi szolgálkat illendő 's méltóságos fizetéssel ellássák, az a' százados szokás divatozott, hogy a déz[s]mát magok a Községek hajtván be, a behor-

575. oldal

1848

dásért egy harmadát, mellyből iskolatanítóikat fizették, 's az egyház melly szükségeit fedezték megtartván kétharmadát a papságra meghívó levélben vállalt kötelezettségnél fogva is, lelkészeinknek fizetésül adni tartoznak. A' nép most azon édes ábrándjában, hogy valamint déz[s]mát adni úgy habár ekklesia tagja legyen is, fizetni lelkiatyját, kit eddig sem fizetett közvetlenül, ezután sem lesz köteles – egyh. tisztviselőitől a díjazást megtagadván, ezek csaknem egyedüli jövedelmektől, mellyből családjokkal együtt élődtenek, 's gyermekeiket polgároknak nevelték, megfosztva, legnagyobb inségre jutottak, csak is annyit sikerült az illető lelkészek folyamodványa következtében egyházi fő felügyelőnkhez f.[olyó] é[v] máj 17^{ől} 760 sz. alatt intézett minis[z]teri rendelet folytán kiküldött bizottmány buzgó közbejöttével az említett községekből ideiglenes egyességek mellett kinyerni, hogy több évi jövedelem után középszámítási öszletnek, vagy csak felét vagy ép[p]en csak harmadát, de azt is csak f.[olyó] e.[v] Novemb. 1° napjáig, melly idő után erősen hiszik, mikép[p] az álladalom fizetendi helyettök egyházi egyéneiket, ajánlották megadni; de hogy azontúl önkényt fizetni akarjanak, mint az illető esperességi Felügyelőtől 's jelenleg nemzeti gyűlésre ugyanazon kerület Képviselőségével megbizott Kubinyi Ödön polgártársunktól értettük, valószínűleg nincs remény. Hasonló megtagadások 's innen következett surlódások mutatkoztak Arva, Trencsén, Nográd, Békés 's országszerte más megyékben is.

Másik vidéke hazánknak a közelebről velünk egybeforrt Erdélyben – a Szászföld. Ezek mint az általunk diplomati adatokra 's törvényekre hivatkozólag szerkezett 's a minis[z]teriumnak is benyújtott értesitesből meggyőződni méltóztatik, beköltözésük óta számos törvényekkel megerősített k.[irályi] kiváltságos levelek mellett hét századon át nemcsak papjaikat 's közvetve iskolatanítóikat is fizették, épületeiket tatarozták, az ekkleziák és iskolák szükségeit fedezték hanem Szegényebb sorsu tanuló gyermekeiket is ápolják, 's bővebb kimiveletésök végett külegyetemekre készülő ifjakat is segéllik. Most ezzel az idézett új törvény ferde magyarázatából a' déz[s]ma megszűnése miatt egyházi szolgálkat fizetését megtagadván közjövödelmük forrásat elapasztották 's így az egyházi szolgálkat kenyér nélkül a' legnagyobb inségre 's ifjúságuk lelki tápot nem nyerve, elhanyagolhatik.

Nehogy tehát illy gyászos helyzetnek nemzedékekre is kihatandó még szomorúbb eredménye következék tiszteletteljesen kérjük Minis[z]ter

576. oldal

[1848]

urat 's a' kormányt, kegyeskedjenek rögtön olly hathatós rendelkezéseket tenni, hogy az illető Községek vagy az eddigi gyakorlat szerint fizessék egyházi egyéneiket, vagy annak mennyiségével egyenlő kármentesítést mielőbb nyerjenek az egyh. személyek és hogyha kötelességök teljesítését makacsúl megtagadni bátorzkodnak, az illető hatóságok közbejöttével kényszerítő eszközök által is köteleztessék a' nép mind a multra elmaradt díjak megadására,

⁷²¹ Klenóc/Klenovec, Szlovákia

⁷²² Rimakokova/Kokava nad Rimavicou, Szlovákia

⁷²³ Rimabánya/Rimavská Baňa, Szlovákia

mind pedig jövőre is annak, mit meghívó leveleikben egyházi egyéneiknek fizetni ajánlottanak, pontos kiszolgáltatására. A' tárgy felettébb fontos a szükség nyomasztó lévén serény orvoslásért esedezve tisztelettel maradunk Pesten 1848 évi August 31^{én} tartatott egyházi gyűlésünkből a fen[n]tisztelet minis[z]ter úrnak alázatos szolgálai.

Mínthogy azonban azt nem tudhattuk, ha valyon a minis[z]terium ezen nyilatkozatunkkal meg fog é elégedni, 's nem kívánja e' nézeteinket az értekezlet tárgyára nézve megtudni: nehogy akármi részben is hanyagsággal 's elmulasztással vádoltassunk; szükségesnek tartottuk a Julius 25^{én} tartatott egyetemes gyűlés által fogalmazott Vezéreszméket tárgyalni. Ezen tárgyalás részleteit, 's eredményeit mutatják az itt következő s az értekezleten irányúl szolgáló vezéreszmék:

Vezéreszmék: mellyek az ag. h. evang. egyh. kerületek részéről a minis[z]teri értekezletre kiküldött követeknek irányelvek gyanánt szolgálándók: 1., Az Evang. Egyház autonómiáját, melly szerint béke kötésnek és az 1608 1647 és 1790 törv. alapján egyházi és iskolai – nem különben közigazgatási és pénzbeli ügyeit az országos kormány felügyelése alatt önmaga intézi 's egyházi törvényhatóságait 's törvényszékeit szabad választás alapján maga szerkeszti, ezentúl is, mint a protestans szabadság főkincsét megtartani kívánja. 2, Mínthogy az evang. alapítványai nem olly bőségesek, hogy azok jövedelméből az egyházi és iskolai szükségeket annyira elláthatnák, mint azt a status közcélja kívánná: ezen alapítványok eredeti rendeltetésükben sértetlenül megtartatnak ugyan, de ezentúli kezelésökre, megőrzésükre és a' kitűzött célokra fordításukra vonatkozó felügyelést a minis[z]teriumnak önként megajánljuk, és annak, mit ezen korlátolt alapítványok az egyh. és isk. szükségek tekintetében nem fedezhetnek, a közállodalomtól pótláskép[p]eni eszközését ohajtjuk. Az 1848^{dik} évi 20. törvény alapján az evangélikusok jogai és kívánatai szellemi és anyagi szükségek előterjesztésére ágoznak el. Ezek közt I^o Szellemi Kívánataik: a' belszerkezet – az egyház külviszonyait – mind kettejére nézve a' felelős kormány felügyelési joga rendelkezését, végre némelly sürgösb ügyek ideiglenes elintézését tárgyazzák. II° Az Anyagi Kívánatok pedig: az eddigi alapítványok kitűzött célokra fordítását

577. oldal

1848

Az egyházi és iskolai személyzet szükségei fődözését, és az evang. egyháznak némelly nyomasztó terhek alóli felszabadítását tűzik ki célul.

I^o A' szellemiek között 1. A belszerkezetre vonatkozó jogai az evangélikusoknak következőkben pontosulna össze: a' közigazgatási testületek (helybeli, esperességi, kerületi, egyetemes gyűlések) fen[n]tartása és bővebb szabályozása. Az egyh. törvényszékek (consistoriumok) mellyek elébe a' házassági válóperek, fegyelmi, elmozdítási és több ef[f]éle ügyek tartoznának megállapítása és rendszeresítése. A' kisebb iskolák szükséghez képesti szabad felállithatása, nagyobb és főiskolák szabályozása, és mindnyájan igazgatása. Mind az egyház, mind az iskola személyzet és előljárók az egyházi szabályok szerinti választhatása. Közigazgatási és törvénykezési szabályok és egyházi kánonok zsinatokra eszközendő alkotása. Végre gyűlési végzések és törvényszéki ítéletek végrehajtásának szükség esetében világi hatalom általi foganatosítása. E' sarkalatos jogait az evang. egyház, mellyek a status céljait semmi tekintetben nem veszélyeztetik, de sőt hathatósan előmozditják, ezentúl is sértetlenül fen[n] tartani kívánja, 's ezért az álladalom óltalmát és pártfogásait ezentúl is igénybe veszi.

2° Az egyház külviszonyai a' statussal különös megállapodás utján elintézendők. Ezek tárgyai: az egyház viszonya és állása a' többi testvérvallásokhoz, és azon kölcsönös jogok és viszonylagos kötelességek, mellyek az úgynevezett vegyes ügyekből származnak. Illyenek: A' vegyes házasságok viszonylagos jogai és kötelességei megállapítása. Név szerint a

dimissorialisoknak⁷²⁴ az egyházi személy általi magtagadása esetében világi hatóság általi kiadhatása; a' háromszori kihirdetés szándékos elmulasztása esetében a' másik fél egyházában eszközöndő kihirdetés elegendőnek nyilvánítása, a' házasulandóknak a' menyasszony papja, tapasztalando akadály esetében pedig a' vőlegény papja általi összeadhatása; a' vegyes, úgyszinte más vallásra áttérés által vegyessé vált házassági válóperek az alperes hatósága előtti elintézése; a prot. félnek a katolika félre nézve ágy 's asztaltól elválasztása esetében a' házassági kötelék teljes feloldozása és új házasságra léphetése után a protest. egyházi törvényszék is megvi[z]sgálván a pert az elválasztási okokat olyanoknak találandja, mellyekben prot elvek szerint a' tökéletes elválásnak helye van; minden gyermeknek apja vallásabani nevelte-

578. oldal⁷²⁵

1848

tése; a' házastársak valamelyikének más vallásra áttérés esetében minden kiskorú gyermeknek a 7 éves korig bezárólag ugyan az apja vallásában neveltetése: a törvénytelen származású gyermeknek, anyjok, törvényesítés esetében pedig 7 éves korig bezárólag apjok vallásabani neveltetése; mind a két házastársnak kath vallásról evang. vallásra áttérése esetében eredendő válópereknek az evangyeliaknak egyházi hatóságai általi elintézhete, mind a' két félnek protest. elvek szerint új házasságra léptetése mellett; bármely vallásra való áttérés esetében az 1844ⁱ 3 t.[örvény] cz[ikk]ben megállapított mód és eljárás szoros megtartása; a vallásos térítvények teljes eltörlése és érvénytelenítése; végre a rokonsági akadályokról felmentő engedélyeket ezentúl is a világi hatalom adja ki; a hármask kihirdetésről felmentő engedélyt pedig meghatározandó mérsékelt díjak mellett az illető egyházkerületi püspök, ki szükség esetében egyik esperest ruházza fel ezen joggal, világosan megjegyvezvén, hogy az engedélyt kérő felek személyesen tartoznak az illető püspök, vagy általa meghatalmazott esperes előtt megjelenni, 's hitet letenni arról, hogy köztük nincs semmi vérségi akadály; Ezen tárgyak körülbelől azok, mellyeknek a' hazai egyházak egymás köreit megérintik, 's ez okból törvényes megállapítást igényelnek. Ha a minis[z]terialis értekezleten szoroson megállapítandó administratív, törvénykezési és zsinattartási esetekben a' törvényes korlátokon túl mennék: szabadságában álljon a' kormánynak felügyelési jogánál fogva ben[n]ünket útba igazítani.

II° Anyagi tekintetben az Evangyeliak kijelentik: 1° Hogy saját alapítványait ezután is magoknak tartják, a' kitűzött czélokra fordítják, kölcsönös megállapodás mellett szabályozzák; készeknek nyilatkozván számadataikat, valahányszor a' Minis[z]terium kívánandja, neki felterjeszteni. A' vallás különbség nélkül tett országos alapítványokból pedig évenként aránylagos osztalékrész adassék ki nekik. Az egyházi személyek fizetését illetőleg szükséges: ahogy a' Superintendensek állásukhoz illő fizetéssel láttassanak el és bizonyos állandó székhelyekre tétessenek, hol amennyiben hivatalukkal megfér, papi functiokat tenni tartoznak, de ezért fizetést nem húznak. Mindazon választási megszorításuk, mellyek némely kerületben eddig léteztek, teljesen megszüntessenek. Ez okból kívánatos, lenne a kerületek czélszerűbb elosztása és a' székhelyek megállapítása. Székhelyeknek ajánltatnak: Pest, Rozsnyó, Veszprém [...]

585. oldal

1848

[...] durranással ment végbe, nem egészen kár nélkül, mert a' sekrestye melletti tornácra egy nagy tömeg keresztültörvén a' fenyőszálon a stukatúrát nagyon megrongálta. Már ennek kiigazítása az állás csinálással együtt 110 Vf. került, azon kívül a' kömivesi munka.

⁷²⁴ egyházi elbocsátó levél

⁷²⁵ a lap tetején utólag beszúrva: „Nota]B[ene] [lehúzva], Itten 6 lap hiányzik”

A' párkányzat lebontása és fölrakása öl számra 6 ft és 30 xr.val öszvesen 440 ft rúgott. Az alatt az állás csinálásához megkivántató fenyőszálak és deszka szállított Berczelről 400 ft. úgy szintén Tokajból 51 ft. Montay Istv.[án] ácsmester August 17^{én} kezdé csinálni az állást a' toronytól déli és éjszaki oldalon, 's azt annak idejében ismet tovább átvitte, ötödször pedig a' templom keleti oldalán állította fel, melly munka alku szerint 15 Vft volt. Az állás elkészülvén Lipnoczky Septemb. 1^ő napján kezdett az új párkányzat építéséhez, mig ez készült, és mondhatni igen lassan ment, az alatt Ziger Ede lakatos készítette a vaskapcsolat, szám szerint tizenkettőt és 80 srófot, 's nagy nehezen bevégzett munkájaért 300 Vf kapott. Ez a' lakatos munka aligha nem lesz gyenge. A' mesterekhez nem lévén semmi felügyelő sem serkentő rendelve mondhatni, hogy csak amikor nekik tetszett, akkor dolgoztak.

Következett aztán a' cserepnek átrakása, még pedig úgy, hogy mohval béleltetett, melly munka Molitorisz nevű kőmívesre bízott, a moh tisztításához napszámosok fogadtatván, e' munka alku szerint 105 □ öltől 45 xrvel téssen 78 ft. hát még a napszám? Végre a' rézmíves munka, mellyet Tajnel Samuel minden ölitől négy forintjával vállalt fel; a' tető fésűje, farkai és szélei berczéléseért száztíz öltől esik 440 Vft. A résznek pedig mázsája 150 ft.val téssen összesen 2221 vft. Ide járult még a' réz alá deszkázás mellyet szintén Montay Istv.[án] 237 Vft készített. A' templom falai a lassú és sokszor félbeszakasztott dolgozás miatt több izben, de Octob. 2, 3, 4 napjain folyvást áztak a' fedetlen helyeket. Az egész munka Octob 28^{án} lön befejezve; de az állás csak Nov. 8 és köv.[etkező] napj.[ain] szedetett széjjel. Igaz, hogy az állás szálfai, deszkák és a' felmaradt réz eladattak, mégis ezen kiigazítás körülbelől 3,426 fra rúgott, ha az eladott anyagokból bejött summát le nem vonjuk. Hát Hlavács ácsmester, ki ezen kár[nak] 's költségnek fő oka, mit csinál? Ő ezekkel mitsem gondolt. Az ellene indított per eddigelé tám még egy lépést sem haladt; az ügyvéd hanyagsága és az idők háborultsága miatt Kassán heverének az okiratok 's a templ.[om] hajazati rajzok, és kétes, fog é egyházunk nyerni vagy veszteni.

586. oldal⁷²⁶

[1849]

Néptanítói Képezde eloszlott. A' f.[olyó] év Octob havában volt 6 seminarista, de 3 segédekül állott be nálunk. Olly háborús időben, midőn a' köz iskolák is zárva maradtak, hogyan lehetne reményleni, hogy egy új még ismeretlen és gyenge alapon álló intézet, mint a' Képezde volt nyerjen több növendéket. Így tartott Decemb. 11^{d.likl} napjáig. Ekkor Kobilicz Daniel, képezdei pénztárnok megtagadá a' további fizetést a' tápintézetre, 's a szegény sorsu tanítványok kénytelenek valának a növelét odahagyni, melly végkép[p] megürült. Némelly helybeli evang. lakosok a tanár személye ellen mér régóta izgattak. Történt csakhamar, hogy Emericzy némi visszatetsző nyilatkozata 's ennek félremagyarázása miatt a' bíróságnál bevádoltatt, törvényszéki vi[z]sgálat tartatott fölötte, több tanúk írásban tevék ellene vallomásukat; az egészből pedig kisült, hogy nem annyira a nyilatkozat, inkább a' személyes gyűlölet vala ott indok. Ezek után a tanár csak rövid ideig és elkeseredve mulatott Nyiregyházán és Febr. elutazott szüleihez Szepességre. Ek[k]ént Egyházunk is szabadult a' Seminariumi fizetéstől, melly akkori bonyolodott helyzete[hez], 's kiköltekezéséhez képest igen jól esett.

ABCZ. Elemi iskola czimű könyvecske javitva és olv.[asási] gyakorlatokkal bővitve Miklóssfy Samuel lelkész által, nyomtatott 2000 példányban Kassan Werfer Károly⁷²⁷ betüivel. A' könyv négy ivre terjed, minden ivtől alku szerint esett volna 40 fpengő, de a könyvnyomó mégis

⁷²⁶ A lap tetején utólag beszúrva: „Nota]B[ene] [lehúzva] Itt 19 lap kiszakított” A városi jegyzőkönyben pedig saját védelmük érdekében, illetve központi parancsra áthúzással tették olvashatatlanná a forradalom és a szabadságharc időszakában keletkezett bejegyzéseket. Lásd a 671. oldalon leírtakat!

⁷²⁷ Werfer Károly (1789–1846) kassai nyomdász, litográfus. 1821-ben megvásárolta Landerer Ferenc könyvkereskedését. Halála után a nyomdát fia, ifj. Werfer Károly üzemeltette tovább.

nyolcz ezüst fttal többet, öt ezüst ftt. hozzá számítva, térszen 173 f ez. száz hetven három forintot. Minden egy példány e' szerint esik 13 vx[váltókrajcár]ba, bekötése egy párnak 9 krajczárba miszerint az iskolai gyűlés egy egy példányt, mint eddig volt 18 vkrajczáron adatni határozott. De mit használ ' szép intézkedés, midőn háboru dühöng? A' gyermekek nemcsak nem oskoláztatnak, de még tanítójuk is mivel ispotályokra naponként nagyobb szükség van, lakaikból kiszoríttatnak. Marte saeviente silet quiescitque Minerva.⁷²⁸

Cholera. Ezen keleti nyavalya városunkban December 15^{én} éjjel ütött ki, másnap reggel húszt halott iratott be az anyakönyvbe; dühöngött pedig legnagyobb erővel négy napig. Jelenségei a' hasgatás és hányás a [...]

605. oldal

1849

[...] vis[s]zhangjaik végkép[p] elnémultak, 's mint az égi háboru után nagy csendesség lőn, csak itt ott az áradozó patakok sodortak magokkal a' botrány köveit a' mély örvénybe. Nálunk October hó első és követk.[ező] napjaiban a' már érvénytelen magyar bankjegyek szolgabíró által beszédettek további szállítás végett és egyszerű nyugtatvány adatott. Az evang. Egyház is 1200 pf küldött Debreczenbe elégetés végett. Octob. 14^{én} megszűnt a mi magyar olvasó társaságunk is, nehogy az itt szállásolt osztrák ezredesnek legkissebb oka is legyen valakire gyanakodni. Itt már e' száraz vázlatot abbahagyjuk, az elevenen képzelő 's érező olvasó majdan testbe öltöztetheti.

Kollman Samuel nagyobb fioskola tanítója meghalálozott August. hó 3^{kán} estve, és eltakarít[at]atott 5^{kén} vasárnap dél után egy órakor. Tregjár Pál tisztársának szive mélyén érezve hasonló sorsát, annyira ellágyult 's könnyezett, hogy alig énekelheté végig a' halotti éneket. A temetőbe kevesen kísérték a halottat. Halotti beszédet tartott végtiszteletére Miklósfy Samuel lelkész, alapigeül választván: Daniel prof: 12r ♯ 1. köv.⁷²⁹ Akik sokakat igazságra visznek csillagokként fognak fényleni – hűséges és ügyes tanító igazságra vezet, tehát fényleni fog emlékezetében holta után is. Nevezetes, hogy még halála előtt láthatta két fíját, kik mint honvédek Aug első két napjaiban a' Görgei táborával itt szállásoltak 's apjoktól örökre búcsút vettek. Az elhunyt férfit mindjában szerettük, mert csendes és szelid lelkü volt, társaság és emberszerető, több szegény fiu ügyét felfogta 's tehetsége szerint szerentséjét előmozdítani igyekezett, tanítványait szereté, de egyszersmind szigoru is volt, a szorgalmatosokat az által is jutalmazá, hogy nékik tanulás közben az utzán mulatni engede. Ezen férfit tiszteltük, mert munkás vala teljes eleteben, és a' zongora tanításban sok évig órákat ada, csak hogy kedves családját még inkább boldogítaná. Ő 32 évig folyvást egy és ugyanazon osztályban működött. Büszke vala a szerencsésen fölnevelt három fíjai és két leányaira, házát sokan látogatták, hol ő szigorúsággal szeretetet párosított, a kevésseli megelégedést pedig sok⁷³⁰

606. oldal

[1849]

ártatlan mulatsággal. Özvegyét egy évnegyedi szabad szállas illeti; de az egyház inspectora ennek ellene mondott, míg a lelkészek által a coordinatio rendelkezéseire nem figyelmeztetett. Az özvegy tehát maradt a' házban nem csak egy évnegyedig, de mivel tisztelt Czupra Samuel, az elhunytnek utodja igénytelen természeténél fogva abba beleegyezett – egészen tavaszig,

⁷²⁸ „A harcok tombolása alatt hallgatnak a művészetek.” (Ua., mint az „Inter arma silent Musae.”)

⁷²⁹ Dániel próféta könyve 12:3. Az értelmesek pedig fénylenek, mint az égnek fényessége; és a kik sokakat az igazságra visznek, miként a csillagok örökkön örökké.

⁷³⁰ a lap alján utólag beszúrva: „NB [Jól jegyzed meg! – a szövegben lehúzá] Itt 9 darab félèves levél kiszakított; ki által? nem tudatik”

pénzbeli járandóságot is 215 Vfbn kivette. Az elholtak sovány száraz hantjai nyugodjanak békével, lelke dicsőüljön!

Pangás – Az egyház és Istentisztelet iránt már másfél év óta hideg részvétlenség, egyházi gyűlés igen ritkán tartatott, templomba igen sokan nem jártak. Ennek oka lehetett a' haborús idő, de olykor a' mostoha idő zivatara is elvonult egünkről, a vallás iránti közönyösség mégis tartott; a nyomorúság idején, midőn leginkább kellene együtt tartanunk, hogy erősödnénk, mi eloszlottunk, elidegenedtünk egymástól, még Idvezítőnkől is. A' szeretetlenségből pedig ered a' pangás. Megnézte e' valaki az iskolát – (ha csak egy volna); de a' Kilencz iskolák közül méltatá e' valaki csak egyet is figyelmére? nem. Az oldaliskolák voltak kórházak; hogy állanak később senki sem kérdé. A templom körüli öt iskola közül ki látogatott meg csak egyet is? senki. Novemb 26^{án} minden iskolánkban öszvesen alig volt 300 tanuló. Senki sem gondolt a nevelés ügyével. Haborús idő volt, az igaz, de a' gyermeknek mi köze hozzá? Az ő kivált a' leendő földmivelőnek tavaszi órái hamar lefolynak, ha ekkor nem szánt 's nem vet, az elveszett tavasz élteinek rövid évében soha többé vissza nem fordul. És minderre nem volt semmi figyelem. Az utókor ne okozza a lelkészeket. Mert már egy idő óta az iskolai Felügyelőség különállott. És nem volt e' az gondatlanság, holott már April. hó elején kellett volna a' lajstromoknak készen lenni, és még November utolsó hetében sem ezek, sem pénz szedők nem voltak. Azért a gondnok gyakran zavarba jött, 's megakadt, mert pénz nélkül szűkölködött. Isten tudja mikor áll helyre, ami eddigelé elmulasztatott.

A' helybeli Rectorok ügye. Minthogy ez a' csetneki egyh.[áz] kerületi gyűlésen

607. oldal

1849

nem megbukott ugyan, de a' hozott ítélet felfüggesztetett, egyházunknak feljebbvitel nyittatván; időközben pedig meghalálozott Kollman Samuel helyét (ezen ügynek szorgalmaztatásában) az ő fíja Szénfy Gusztáv foglalá el; ennek tanácsa által felbátorittatván Tregjár Pál az ügyet világi bíróság elibe általvitte, nevezetesen Drevenyák Ferencz kir.[ályi] biztosnál Debreczenben nyújtá bé egyházunk elleni perét Novemb. hó valamelyik napján; és a' Kir.[ályi] Biztos Szolgabíró által a' hely színén történendő vizsgálatot rendelt: ennek következtében Egyházunk is már erélyesebben föllépvén komolyabban látott a dologhoz. Decemb. 7^{én} a' bibliothecaban öszvegyűlt választmány név szerint a' két lelkész, Mesko Pál, Juhász Mihály, Sztruhár Károly Nádosi Samuel, Balla Samuel, Bálint Mihály presbyterek jelenlétében felolvastatván a' két rendbeli Kérelemlevél, mellyet Tregjár Pál az Iglói egyházk.[erületi] gyűlésen, aztán a' Kir. Biztosnál nyújtott be; mindenek előtt fölkéretett Miklósfy Samuel lelkész, hogy az egyház mellett szóló adatokat a' Jegyző könyvekben keresné fel, és szintannyi másolatban adná be. Ez megtörtént. A hét rendbeli adatok nyomán Soltész József egyházunk jegyzője készítet egy kimerítő Dolgozatot, mellyben a' dolog miben létét terjedelmesen adja elő; 's a' mellyet e' helyen közleni méltónak tartottuk. Így az ügy vitetett Kaifástól⁷³¹ Pontius Pilatushoz.⁷³² A' dolognak illy fordulata sokaknál kellemetlenséget okozott, már csak azért is, mivel a mostani pénz veszteség és szűkében a' tanítók mégis az Egyházat három vagy 4000 Vftig megkárosítani akarnák; de azért is, hogy olly ingatag olly csekély alapon fekvő keresetjüket, (az egyházi hatóságot 's annak autonomiáját compromittalva) – és kivált e' jelen haborús időkben, hol minden jogaink külömben is veszélyeztetnek – a' világi forumra általvitték! Itt következik Soltész Jozsef Dolgozata.

⁷³¹ Kaifás/Kajafás, ószövetségi főpap, Jézus perében a főtanács és a bíróság elnöke. Fontos szerepe volt Jézus elfogatásában.

⁷³² Quintus Pontius Pilatus 26–36 között Tiberius császár procuratori rangú helytartója volt Iudaea provinciában, aki halálra ítélte Jézust, bár az Újszövetség szerint e tettében politikai érdekek motiválták és jobb meggyőződése ellenére cselekedett.

Kállay Ubul Főszolgabíróhoz, onnét Drevenyák Ferencz Kir. Biztos úrhoz felt.[erjesztett]
Nyilatkozvány
Tekintetes fő Szolga Biró Úr! Iskolatanitónk Tregjár Pál, és özvegy Kollman Samuelné által a'
közelebbi múlt Novemb. hó 1° napján Mltgos Drevenyák

608. oldal

[1849]

Ferencz k.[irályi] biztos és Elnök úr Ó Nagysága elibe felterjesztett, 's egyházkerületi Biróság által Iglon hozott Ítélet foganatba vételét kérő folyamodvány felelet adás végett velünk közöltetvén Nyilatkozványunkat a' következendőkben van szerencsénk előterjeszteni: Ambár az ellenünk feladott folyamodványbani kéréshez képest egyedül az egyház kerületi ítéletnek eddig miért nem történt foganatba vételéről kellene részünkről felvilágosítást adni; mind azon által, amennyiben a Keresetet formáló Felek a' perlekedés rendjét meg nem tartva, nem csak egyházi, de már polgári hatóságok elibe is folyamodnak, 's ez által egyházunk erkölcsi jellemének elárnyékolására szolgáló méltatlan gyanút gerjeszteni nem áttallanak; szükségesnek tartjuk e' miatt az egész keresetbéli tárgy mibenlétét is voltakép[p]en leírni 's egyházunk tisztaságát valódi állásához képest felderíteni.

A' mi az ítélet végrehajtásának elmaradását illeti, minthogy mi e' tekintetben csak szenvedőlegesen állván, a' végre hajtás eszközése reánk nem bízott, azért semmiféle vád, melly ellen magunkat védelmezni szükséges volna, egyházunkat nem terheli, 's nem is terhelheti. Egyebbiránt Küldötteink a' közelebbi múlt nyárban Csetneken tartott egyház kerületi gyűlésen jelen lévén, minthogy annak jegyzőkönyve még eddig hozzánk meg nem érkezett, azért egyedül ezen Küldötteinknek bizonyítványát 1. N[ota]B.[ene] alatt rekesztjük ide, mellyből kitetszik, hogy egyházunk az Esperesség mellőztével minden idézés és meghal[l]gatás nélkül az egyházkerületi biróság által, a' hova csak rendesen feljebb vitt perek tárgyalhatnak, elmarasztaltatván, az első[fokú] birósággal felruházott hegyaljai Esperességnek 2 N[ota]B.[ene] alatti hitelesített másolatban rekesztett tiltakozása és egyházunk panasza következtében, a' minden kihal[l]gatás törvényes forma és rend nélkül hozott ítélet végrehajtását maga a Kerületi gyűlés felfüggesztette. A' minden oldalról elkövetett rendetlenség betetézésére el nem maradhatott még azon fő hiba is, hogy a' Kerületi gyűlésen egy ember sem találkozott, aki a' kérdéses perbeli irományok hollétéről csak legkevesebb felvilágosítást is tudott

609. oldal

1849

volna adni, így hát magából a' dolog fekvéséből megtetszik, hogy az ítélet a' pernek nemléte miatt is, nem hajtathatott végre.

Azomban midőn a' velünk közölt irományokat vizsgáljuk, úgy tapasztaljuk, hogy a' ⁷³³ alatti folyamodvány amennyiben eredetiben van ide csatolva, teszi talán azon pert, melly a' kerületi gyűlés elibe volt feladva, ott mint feljebbezett per tárgyalva és elítelve. Imé, milly méltatlanul hurczolják összevissza egyházunk hírét 's nevét a Keresetet formáló felek, kik az egyszerű folyamodványból álló perhez valamikép[p]en eljutván annak tartoztatásával – ha az elkövetett sarkalatos hibák meg nem történtek volna is – magok teszik a' végrehajtást lehetetlenné 's amellet még panaszos folyamodványokkal nyugtalankodnak és nyugtalanitnak. Az előadattakból is világos lévén egyházunk ártatlansága, 's a' folyamodók vastag hibái is felderülvén, mellyekből az általok feladott panasz merül fel, 's amellyekhez képest ők magok szolgáltatnak okot, a panaszra; nem volna tehát szükséges egyházunk igazolására többet szólni,

---

⁷³³ számok alatt becsatolt

azonban hogy a' Kereset érdemére nézve is kitűnjék az igazság holléte szolgáljon az alábbi okadatolt előterjesztés felvilágosításul.

Tregjár Pál és néhai Kollman Samuel 1817 és 1820^{ik} években a' % alatti oklevél szerint 600 Vf. évi fizetés mellett tanítóknak egyházunk által meghivatván a meghívó levél szavai szerint úgy biztosítottak, hogy ha ezüst pénz jönne egész circulioba, akkoron 300 Rf. conventiós pénzben lesz részökre fizetendő. Midőn egyházunk meghivandó tanítóiról előre így gondoskodott, önként következik, hogy a' biztosításnak fen[n]idézett szavai értelme szerint közbejöheto pénzcrisis vagy is pénz változás miatt őket érhető szükség és kár ellen szándékozott részökre biztosítást nyújtani, mert külömben se oka, se helye nincs a' biztosításnak, melly tehát egyedül akkor vétethetik igénybe, ha és a' midőn ezüst pénz egyedüli forgalomba jövend

610. oldal

[1849]

ügy, hogy más pénz nemet maga mellett nem szenvedend.

Mi az egész circulatiot, vagyis egyedüli forgalmat illeti, 1817. és 1820^{dik} években az ezüst pénz értéke a' váltó pénz értékéhez képest csak ép[p]en úgy állott, mint 1827^{dik} és következő években is állott és áll mai napig is, továbbá az ezüst pénz folyamata úgy türte maga mellett a váltó pénz folyamatját 1820^{ik} év előtt, a mint azt mai napig is érték csökkenés nélkül túri; sok megyéknél és városoknál mai napig is a' számadások váltó pénzben vitetnek, vásárokon adás vevéseknél általában csak váltó pénz értetik, ha pedig pengőben érti valaki az általa kimondott summát, hozzá teszi, hogy pengőben. És így a' pénznek folyamata nem változván, az ezüst pénz egész vagyis egyedüli circulioba még nem jött. Hogy pedig az ország gyűlés az állományt szolgáló tisztviselőket ezüst lábra változtatott fizetéssel rendelte ellátni, ezt az országgyűlés maga gazdálkodási körében tehette, 's abból nem következett, hogy a' helységek, városok, egyházak 's más testületek és magányosok is magok tisztviselőit ezüst pénzben szoritattak vagy kénytelenek lettek volna fizetni. A' % alatti keresetlevél elején a' követelők azt állítván, mintha az 1826^{ik} évi kir.[ályi] intézvény következtében folyamodtak volna évi fizetésöknek 600 Vf 300 pfra leendő felemelése iránt, és egyházunk mégis évről évre egészen 1830 évig húzta 's halasztotta kérésöknek elintézését; ezen állítás legelőször a 3 NB alatti kivonattal czáfoltatik meg, melly szerint ép[p]en a Követelő Felek 1828 évi Novemb. 18^{án} tartott egyházi gyűlésben, midőn egy harmadik tanító meghivandó volt, kérték egyházunkat, hogy amennyibenők a meghivandó tanítóval együtt egyforma fizetéssel és egyforma köteleességgel szolgalandnak, azért magyar nyelven adassanak részökre is olly meghívó levelek a régiek helyett mellyek az új tanítónak adando meghívó levéllel mindenekben összehangzók és egyenlők legyenek; már pedig, hogy haők régi meghívó leveleiknél fogva valami javítást reménylettek volna, bizonyosan nem kértek volna mást.

611. oldal

1849

Másodszor czáfoltatik állításuk a 4 NB alatti k.[egyelmes] kir.[ályi] intézvény által, melly 1829^{ben} kelvén, ez tehát őket elébb nem ébreszthette a folyamodásra, 's ezen kir. intézvény is semmi kényszerítő parancsolatot nem foglal magában. Harmadszor jegyző könyveink bizonyítása szerint a folyamodók ez ügyben 1831 évig egyházunkhoz soha sem folyamodtak, mi ugyan, ha folyamodtak volna is, elő nem segitené ügyöket, mégis bátorzkodnak egyházunkat azzal is vádolni, minthaők ezen kérést Isten tudja még mikor emeltek volna fel, pedig az 5 NB alatti jegyző könyvi kivonat bizonyítja, hogy csak 1831. évi Junius 14^{én} folyamodtak legelőször, mit haők tagadnának, bizonyítsák be az ellenkezőt. A szóban lévő állításuk a' folyamodóknak czáfoltatik negyedszer és végre a 6 NB alatti oklevél által is mert midőn 1830^{ik} évi Majus 6^{án} a stoláris fizetés iránt egység történt a' lelkészekkel, akkor a tanítók

is részesültek e' jótéteményben anélkül, hogy jegyző könyveink bizonyítása szerint valami egyéb kérést vagy óvást tettek volna.

Csak 1831^{dik} évben tehát kezdvén a' Folyamodók kopogtatni volt keresetők megnyerése iránt, és milly sikere lett folyamodásuknak, mutatják az 5^{dik} és 7 NB alatti jegyző könyvi hiteles kivonatok, mik szerint keresetjők alytalannak találtván attól elmozdítottak. Azonban az esperességi gyűlés által, amint a' 7 NB alatti végzésből olvasható, kérelem útjára egyházunkhoz vissza utasítottván 's annak különösen a Magyar nyelv előmozdítása tekintetéből nagy lelkűségében ajánltván ügyök állása lassanlassan olly kedvezőleg javult részökre, hogy midőn a 8 NB szerint fizetések javítása iránti ügyök az egyházi Felügyelő által gyűlésünkben bejelentetett, akkoron a' tanítók ajánlása következtében, hogy t. i. vasárnapi iskolát fognak tartani, és így ezen leköteleztetésük mellett (melly azonban igen rövid ideig tartott) sikerült nekik a 300 pfr. fizetést megnyerni. Ek[k]éppen használván a' Folyamodók a' Kérelem útját, 's kérésők

612. oldal

[1849]

sikerét el is érvén a 300 pfnyi fizetést 1836^{ik} évtől fogva egészen 1847^{ik} évig egész csendességgel és békével húzták, annélkül hogy valami óvást tettek, vagy jogot feltartottak volna magoknak. Már pedig minthogy a' határozatban világosan ki van téve, hogy a 300 pf. 1836^{ik} évtől fogva fogják kapni, 's ők a' fizetést valóságos általvételekkel elfogadván, ez által, magát a határozatot is elfogadták, önkényt következik, hogy ők abban meg is nyugodtak, mihezkép[p]est amit egyszer elfogadtak, attól későbbben a másik fél beleegyezése nélkül el sem is állhatnak. Mert ez törvényűl szolgál a' két félnek – sőt az ajánlott és foganatból elmaradt kötelességet is teljesíteni tartoznak.

Tizenegy év haladt el, hogy a' követelő felek a részökre fizettetni rendelt 300 – 300 pf. húzták, nem történt egyik részről sem valami bontásra szolgáló nyilatkozat, kereset, vagy követelés, egye[dül?] 1847^{dik} évben, amint elég vigyázatlanúl megvallják a' Követelő felek '//.⁷³⁴ alatti keresetlevelőkben: többek által felbátorítva „folyamodtak egyházunk községéhez, és olly keresetet fedeztek fel mellyről különösen az 8 NB alatti 1836^{ik} évi két oldalú kötésül szolgáló határozat foganatbavétele és használata után senki álmodni sem tudott volna. Ugyanis az egyház a tőle követelt 300 pfnyi fizetést 1836^{dik} év óta önként megajánlotta, de azt is csak egy ajánlás teljesítése feltétele alatt, a követelő felek pedig az egyház ajánlását tettelesen elfogadták, mert ha el nem fogadták volna, akkor a 300 pft sem vették volna fel illy feltétel alatt, hanem per útján szorgalmazták volna követelésüket a magok kívánsága szerint, és most nem hogy az Egyház venné vissza ajánlását, mert a' feltételt egyik tanító sem teljesíti, hanem ép[p]en azok, kik ajánlott kötelességöket nem teljesítik, és e miatt a javított 60 pengő fttól elesendők, nyugtalanítják az őket annyi sok év óta tisztességes fizetéssel ellátó egyházat. Egyházunk ezen összevissza hurczoltatása által magát felette megbántottnak érzi, mert nemcsak hogy tisztviselőit tisztességesen

613. oldal

1849

fizeti, hanem sok jótékony czelokra is nevezetes mennyiségekben igyekezett adakozni, 's maga tisztviselői által olly törvénytelen letartóztatónak kiáltatik ki. De úgy van az, midőn a' Követelők „többek által felbátorítva” teszik ezen lépéseiket! Azonban az Egyház e' jelen körülményei között ahol nagyszerű templomának roppant drága csereppel történt befedésére, két egészen új iskola felépítésére, a templom fedel leszedésére és újonnan fedésére pénztárát nem csak kiürítette, de másképp[p]en is nagy teher alatt nyög, kön[n]yelműleg két három ezer

---

⁷³⁴ csatolt

forintot ki nem dobhat. Már annyi felhordott okok között csak a 8^{ik} NB alatt rekesztett, 's foganatba ment 1836^{ik} évi határozat is, melly szerződés gyanánt tekintendő elégséges ok lévén a követelés elenyésztetésére, teljes reményben él egyházunk, hogy ha maga útján és rendjén meghal[ll]gattatik, a' végrehajtástól felfüggesztett 's az egyetemes gyűlésre felterjesztetni rendelt elmarasztaló ítélet feloldozóvá fog változtatni. Az egész dolognak tehát az a' vejeje kivonatban, hogy a' keresetet formáló tanítók két alapra fektetik követelésüket, úgy mint a K.[egyres] K.[irályi] Intézményre és meghívó leveleleikre; egyházunk pedig következőkép[pen] nyilatkozik azokra nézve:

1^oA' K.[egyres] K.[irályi] Intézmény a feladott követelés támogatására nem alkalmazható, mert azt mondja a 4 NB és / B alatti az aláhúzott sorokban „de Supplicantium Subsistentia congrua ratione melio de providere satagot”⁷³⁵ az az a folyamodók feltartása javításáról jó moddal intézkedni igyekezzék. Minthogy tehát ezen Kir.[ályi] Intézmény csak a' fizetés javítását és nem ép[pen] az 1799^{ik} év előtti fizetést kívánja, 's ezt is csak jó móddal és nem kényszerítőleg eszközölni, egyházunk pedig ezt régen magától megtette, mert elsőben egy kötélalj, vagyis tiz köblös földdel, később pedig 300 Vfttal javította a' régi fizetést, sőt az 1799^{ik} év előtti fnyi fizetés is meg van már adva; minthogy tehát, ha a' földeket felvesszük nagyobb fizetéssel vannak ellátva tanítóink mint voltak 1799 év előtt fizetve; a Kir. Intézmény pedig nem mondja, hogy a „melioranda subsistentia” mióta számíttassék

614. oldal

1849

minek meghatározása csak attól függhet, ahogy a' javítás jó móddal kieszközöltetett; ennél fogva a' kérdéses követelés ezen alapon teljesen leroskad és semmivé válik. Másodszor az ide mellékelt meghívó levél is olly alap, mellyről a' folyamodók követelését a' leggyengébb szél is lefújja. Ugyanis ha találkoznék valaki, aki abból, hogy az adó és az állomány tisztviselői ezüst pénzben[en] rendeltettek fizettetni, pénz crisist kipréselni akarna, mit alaposan tenni nem lehet, az előadott sok indokok közzül elég lesz csak azon egyet is felhozni, hogy ép[pen] a' Követelő tanítók kívánságára meghozatott a 8 NB alatti határozat, mellyben az általok ajánlott és igen rövid ideig teljesített feltétel alatt, 1836^{ik} évtől fogva fizetésük 300 pengő fra emeltetett. Itt szabadságukban allott a' Követelőknak ezt mondani: mi illy Feltétel alatt a' 300 fnyi fizetést fel nem vesszük, mert mi attól meg amattól az esztendőttől fogva követeljük a' 300 pftot, és vasárnapi iskolát sem tartunk, hanem követeléseinket maga útján szorgalmazandjuk. Minthogy ők ezt fel nem fedezték, hanem nagy örömmel felvették a 300 pft. 's huzzák mai napig is és 11 évig meg voltak nyugodva; így a' fizetés felvétele által bele egyezvén egyházunk határozatába, melly sürgetésökre hozatott meg, az nékik törvényül szolgál, mellytől vissza menni nem lehet. Mert külömben mellyik törvényben vagy rendeletben van az megírva, hogy ép[pen] 1827^{ik} évtől fogva járjon a' 300 pengő frt.? hiszen maga a 4^{ik} NB alatti intézmény is csak 1829^{ik} évben kelvén, visszaható ereje nincs sőt jövőre is csak jó móddal rendeli a javítást eszközölni, és nem is a nyiregyházi tanítóknak, kik az iránt nem folyamodtak, hanem a gömöri esperesség lelkészeinek. Az egyetemes gyűlés pedig 'l. B. alatti határozatának végső szavaiban meg hagyja, miszerint az intézkedés úgy történjék, hogy az elmúlt időre nézve senki maga fizetését ezüst pénzben ne követelhesse. Nem marad tehát egyéb hátra, mint az, hogy a' Követelők 1836^{ik} évben eszközölvén ki magoknak a 300 pftnyi fizetést, az arról szóló 5 NB alatti határozat értelme szerint, melly a' feleknek törvényt szab, minthogy ezen határozat minden óvás és jogfentartás nélkül foganatba ment, és annyi éves használattal megerősített, azért itt semmi vissza lépésnek, módosításnak vagy mellékes változásnak helye nincsen. Ezeknek előrebocsátása után, remélvén, hogy Mltgos Kir.[ályi] Biztos és Elnök Úr az egyházi hatóság köréhez

⁷³⁵ „a folyamodókról megfelelő eljárással kell a jövőben gondoskodnia”

1850

tartozó, 's ott el nem aludt, hanem eleven mozgásban lévő per körüli intézkedést maga helyén bántatlanul meghagyandja, nyilatkozatunkat azon kérésünk mellett küldjük T. Főszolgabíró úrnak, miszerint azt fentisztelt Kir.[ályi] Biztos és Elnök úr Ö Nagyságának átteni méltoztassék. Akik egyéb iránt megkülömböztetett tisztelettel maradunk Nyiregyházán, Decemb. 7^{én} 1849 Tekintetes Fő Szolgabíró úrnak alaz.[atos] sz.[olgái] Nádasy Sam.[uel] Felügyelő

Farbaky Dan.[iel] lelkész. Miklósfy Samuel lelkész.

Szál[!] alá immár, óh boldogtalan év, a' mulandóság mély tengerébe. Borzasztó eseményeid után sinlik és sokáig fog sinleni e' drága hon. A' harcz mezején és a' kolerában elhúnytakat keservesen siratják kedveseik. A' szerencsétlen menekültek és örökre kivándoroltak számát ki tudhatja? vajha a történeteket lehetne a' feledékenység gyász fátyolával eltakarni! és a' nagy, pótolhatlan vesztség emlékezetét szívünkől kivetni: Bucsút veszünk tőled örökre, oh nyomor teljes év, de azon édes reményben, hogy örvendetesebb napokat hozand reánk az

1850^{dik} év.

Ennek első napján, a köz Istentisztelet alkalmával tartott templomunkban Katonai Zene. Nagy Samu iskolatanító és orgonista úgy vélekedvén, hogy a' félszados ünnepet (bár még egy évnek hijával) illő volna különös szertartással megülni; fölkérte az itt szállásolt osztrák katonai zenekart, jönne templomunkba zenét tartani. Ezt pedig az egyházi Felügyelőség beleegyezése nélkül a' lelkészekkel csak későn tudatá. Behozta a' zenekart, melly a' három versü hymnus közben trombitáival háromszor elharsogtatta a' marsot. E' szokatlan dolog meglepte a' gyülekezetet, és mivel a Templomi áhitatossághoz nem volt alkalmazva a lármas és fülhasító zene, tetszést olly kevéssé nyert, hogy többek által még ros[s]zaltatott is. A mi templomaink külömben is nem az érzéket csiklandoztató cerimoniáknak de sz.[ent] érzések gerjesztésére valók, melly czélnak az említett zene teljességgel meg nem felelt.

616. oldal

[1850]

Fiokegyházaink. A' Hugyajiak Januar 14^{én} hozván öt köből gabonát hét és fél helyett, ugy nyilatkoznak, hogy már ennél többet nem győznek fizetni. De Farbaky Daniel lelkész arra birta őket, hogy még legalabb egy köblöt adjanak, miszerint a' lelkészek[nek] és tanítónak két két köből jusson. És egyszersmind kimondták, hogy mivel e' fizetés reájok nézve nagy teher, ők ezentúl az Istentisztelethez Nyiregyházárúl rektort többé nem fognak várni megelégedvén a' helybelinek éneklésével is, és a' lelkészek fáradságáért ezentúl csak öt köből gabonát és két köből zabot fognak szolgáltatni. Így maradt az egyesség! Geszterédi fiokegyház e' részben még nem nyilatkozott, de szintén szegény levén azt ohajtja. Mindkét helyen van jelenleg fiatal 's nőtlen praeceptor. Hugyajban Kováts Melechetszky János csizmadia, Geszteréden pedig Pospisil Daniel szabó. A' Geszterédieknek ekkor küldött Miklósfy Samuel lelkész három itczés új rézedényt az úrvacsorai bornak valót. Ugyancsak ő több év előtt ajándékozott a Hugyajiaknak egy ezüstös kelyhet és ciboriumot, melly mind a két filiában egyiránt szokott használtatni. Ezen Filiaink egyébiránt szegény helyzetben lévén csak könyöriültre méltók. Katonai újonczok besoroltatása és városi tisztviselők kinevezése. Mindkettő Januar 29^{én} történt. A' besorolást melly több évig folytatott, vezeté egy Kapitány a szolgabírákkal, és orvossal, a városháznál. Minthogy pedig az emberséges Kapitány úgy nyilatkozott, miszerint azt, kit bizonyos oknál fogva nem akarnak besoroltatni, elibe ne is állítsák, természetesen a jobb házakból valók fölmentettek, és ez uttal csak a' köz és pórnép soroltatott be; legelébb

is lakosainkból 's majd az egész megye minden faluiból hordattak ide ujonczok, kik kevés kivétellel besoroltattak.

Illy rövid és egyszerű úton ment véghez a tisztviselők kinevezése is; mellyet Drevenyák Ferencz cs. k. biztos intézett. Azon nap reggelén magához hivatván néhány lakost, kik közt voltak Perger János és Farbak Daniel lelkészek is, kinevezé a polgarmester[t], főbirót, fő és alkapitányt, 's pénztárnokokat és hét tanácsnokot. Aki vonakodott a' hivatalt elfogadni, azt pénzbeli büntetéssel fenyegetve kényszerítette annak elvállalására. Az elválasztottakat a' városháznál azonnal fel is olvasta. Így minden corteskedés és teketoria nélkül egy pár óra alatt előteremtettek a tisztviselők.

617. oldal

[18]50

A' tanácsnokok közzé soroltatott, helyb. leánytanító Tregjár Pál is, ki ezen hivatalt már eleve kért magának ö méltóságánál. A' kormánybiztos a tanítónak 30 évi szolgálatát vevé figyelembe a tanácsnoki székbe ülteté, ki is azon nap a Kormánybiztos kezeibe tevé le az esküt.

Tregjár Pál tanító bucsúvétele. Míg nehányan egyházi conferentiába (mert nagyobb gyűlést tartani tilos volt) tanácskoztunk iskoláink árva állapota felől, imé behozatik Tregjár Pál bucsúlevele (lásd a Levéltár IV)⁷³⁶ A' Felügyelő felolvasta; a jelenlévők örömmel fogadták a' bucsúvételt, néhány pártfogói és barátai nem levén ott jelen. Felhozatott az ő nagyravágyásából származott mindenkori ócsárolása az egyházi és városi tisztviselők működésének, lenézése a nálánál, mint hitte, kevésbé mivelteknek, gyakori sértő kifejezései, mellyeket makacs vitatkozási modja és viszketege okozott, dölfös és daczoló magaviselete a' presbyterek és egyházi határozatok 's rendeletek irányában. Így a 30 éves tanító bucsúlevele kedves örömmel vétetett. Az ő iskolája ez évben negyvenöt nevendékre olvadt le; 's határozattá lön, hogy a kisebb leányosztályba vezettessenek át segéddel Bogár Józseffel együtt. Tegjárnak ugyan az lett volna ohajtása, hogy egy segéd az ő directioja alatt, folytatta volna a tanítást de mivel a' polgarmester sürgette lemondását, kénytelen volt régi székéről le lépni és attól örökre megválni. Nevendékei (ugyan az nap)⁷³⁷ egy választmány által, melly a tanítónak megköszönte fáradságát, a kisebb leányosztályba átvezettettek Tregjár Pálnak pedig első Aprilisig egész fizetés meghagyatott, de azon feltétel mellett, hogy addig segédjét Bogár Jozsefet asztallal tartsa.⁷³⁸

Oskola ügy árvasága. Nagyobb fiu osztály még csak ideiglenesen lévén ellátva már a felső leányosztály is árvaságra jutott; de Susztek Samuel is ezen egész iskolai évben betegeskedett, ekkor pedig már igenis beteg volt. Az ő képviselője Mráz Dániel vezeté a tanítást; de a nagy szám és különböző osztályok között egymaga nem volt elegendő. Annál kevésbé felelhetett meg Bogár József fiatalsága és gyengesége miatt. És bár illy szomorú helyzetbe voltak iskoláink, azokra senki nem ügyelt, senki nem látogatá kivéve néhányszor a lelkészek.

618. oldal

[1850]

A 607 lap sarkán kezdődő Nyilatkozványt Egyházunk részéről a helyb. Rectorok ügyében Tregjár Pál tanító Szénfy Gusztávnak, az elhunyt Kollman Samuel fijának és városi tisztviselőnek segítségével mellett a' következő irattal igyekezett visszatörölni és ha lehet megsemmisíteni. Azomban cs. k. Kormánybiztos Drevenyák Ferencz a nála volt egyházi Küldötteknek már megígérte, hogy ő ezen ügyet a maga helyére t. i. esper.[ességi] Felügyelő Szirmay Hugóhoz fogja átküldeni; de ugyancsak a köv.[etkező] napokban Drevenyák Úr ezen

⁷³⁶ utólag a margóra írva: „Febr. 8.”

⁷³⁷ utólag a margóra írva: „Febr 11.”

⁷³⁸ éllemezze

kerületnek másik felébe által tétetvén ezen rectori ügyben a mi Egyházunk még kedvezőbb állást vön, mert ezen félkerületbe Bay Ferenc világos belátásu férfiu cs. k. Kormány biztosul rendeltetett, és így a per, melly az egyházi forumtól a világihoz átviteték, új vi[z]sgálat alá vetendő, ismét elhalasztatott, de más részről a Drevenyák úr nyilatkozatára hivatkozás is fen[n]maradt az egyháznak. Az irat illy czim alatt jelent meg: Czáfolat.

Tekintetes Fő Szolgabíró Úr! Nagys.[ágos] Drevenyák Ferencz Kir.[ályi] Biztos s Elnök úr eleibe terjesztett, 's egyház kerületi Biróság által Iglón hozott ítélet fogamatba vételét kérő folyamodványunkra 's Nyiregyházi ag. hitv Közönség nevében beadott nyilatkozványa felelet adás végett velünk közöltetvén; erre vonatkozó válaszungkat e' következendőkben terjesztjük elő:

A Nyiregyházi Egyház Közönségének nevében beadott Nyilatkozvány két fő részből áll az elsőben azzal vádoltatunk, vagy is ők mentegetődznek, hogy mi pereltünk, 's a' perlekedés rendét meg nem tartottuk volna, minél fogva magunk volnánk okai az Iglón részünkre hozott ítélet végrehajthatlanságának – a második részben keresetünket alaptalannak és jogtalannak lenni állítják. Már ami az említett első részt illet, erre így felelünk: Hogy mi pereltünk volna, valaha az Egyházzal azt ellenfeleink be nem bizonyították, 's nem is tehetik. Ellenben nyilatkozványunk 3^{ik} lapja szerint maguk elismerik, hogy ügyünk iránt tett írásbeli szorgalmazás egy folyamodványból áll, 's ez pernek még nem mondható, mert mi mindég illendően, mint kérők folyamodtunk igazságos ügyünk körül, nem perelve, 's feleselve, annál fogva egyszerű folyamodványok-

619. oldal

[18]50

nál 's hát iratoknál egyebet nem birunk, s holmi peres irományokkal most sem állhatunk elő, valamint az előtt sem tettük ezt.

Hogy pedig mi a perlekedési szerintünk folyamodási rendet meg nem tartottuk volna, tagadjuk. Ugyanis 1827^{ben} t.[ekintetes] Dessewffy Tamás úr akkori esperességi Felügyelő az egyházhoz intézett ab[b]eli felszólítására, hogy mivel már a pénz igaz értékű basisra visszahelyeztetett, az Egyház hivatalnokainak ezüst pénzbeni fizetése elrendezésében maga akar e' intézkedni, vagy az Esperesség útján, az Egyház megígérte, hogy e' részben maga intézkedend. Azonban látván, hogy az Egyház említett ígéretének beváltására nézve mit sem tesz, az akkori szokás szerint élő szóval szorgalmaztuk több izben ügyünket, de az akkori egyházi Felügyelő, hol kitérőleg, hol biztatólag, de egyenesen tagadólag soha sem felelt, sőt a nyilatkozványban aláírt egyik Előljáró által, a Stóllák iránti intézkedés idejének bevarására utasítottunk. Ezen idő is bekövetkezett, anélkül, hogy ügyünk ott csak fel is vétetett volna, sőt a Felügyelő azzal utasított el, hogy folyamodjunk az Egyházhoz. Már eddig is kitetszik, kicsoda húzta halasztotta ügyünket, amiért a Nyilatkozvány 3^{ik} lapján olly igen látszanak neheztelni.

Utasítás folytán tehát csakugyan megszülemlék az egyházhoz intézett első írásbeli folyamodásunk 1830^{ik} évi Octob. 31^{én} (A) alatt hiteles párban mellékelve, melly az nap tartatott egyházi gyűlésbe csakugyan be is adatott. Sajnos, hogy a' Felügyelő, ő tudja mi okból csupán 1831 év Majus 15^{én} tette rá a praesentatát⁷³⁹ s ezután csak egy hónap mulva tárgyalatta, mi arról nem tehetünk. E' folyamodásunk eredménye egy tagadó válasz lett, mellynek következtében a (B) alatt hiteles párban mellékelte folyamodás az 1831^{ik} évi Novemb 15^{én} Tál[l]ya városában tartatott helyaljai Esperességi közgyűlés eleibe beadott és az ott jelenlévők által tárgyalott, amint azt az esperességi elmozdító ítélet bizonyítja. És ezen második epochális⁷⁴⁰ rendes eljárásunkat, hogy felejtette ki számításából az Egyház küldöttjei által, hogy vitethette jégre

⁷³⁹ itt a befogadást igazoló aláírás vagy pecsét

⁷⁴⁰ nagy jelentőségű

magát az Esperességet is annyira, hogy az önműködését feledve, még a 2 N.Balatti irományt is, bár hiteles, valakinek aláírása nélkül, kiszolgálhatta ellenünk, holott az 1 N.B alatti

620. oldal

[1850]

tanúk Soltész József és Miklósfy Samuel lelkész, utóbbi az Esperesség által hozott ítélet kiadoja, külömben mind a kettő ugyan azon Esperességi gyűlés jegyzői, kötelesek lettek volna az Esperességnek erről fölvilágositást 's kellő tudomást adni. Hogy miért nem tették ezt, hanem ép[p]en az ellenkezőt, ők tudják, ők feleljenek ezért – de a' tény ártatlanságunk mellett szól 's annál fogva az ellenünk Nyilatkozványukban elszórt rendetlenségi vádak, 1° N.B 2 N.B alatti Okiratukkal együtt, kártyavár modjára öszvedülnek, s annyival is inkább, minthogy maga az Egyházkerület is, amennyiben jegyző könyvéből kiadott hiteles párban mellékelt ítélet felülirata azt tartalmazza, hogy „ügyünk az Esperesség által megvizsgáltván, ugy felyebbetetett hozzája – tanuskodik a 2 N.B alatti iromány ellen.

A hegyaljai esper.[es] ítéletében kitett Egyházunk nemeslelkűségébeni ajánlatának némi eredményét évekig vártuk, de hasztalanul. Az 1836^{dik} évi tavaszán azonban nagy bámulatunkra az egyház gondnoka a negyedév angariafizetésekor jelenti, miszerint az Egyház közönségének határozatánál fogva ezentúl fizetésünket pengőben, tehát a meghívó levél szerint fogja kiadni, mit akkoron valósággal ki is fizetett – erre a' belépő Felügyelő kérdezettvén, hogy van az, hogy az Egyház akkor, midőn kértük, nem adta ezen fizetésünket, 's most midőn nem kérjük meg adja? Mire Ö: hja, előttünk a' kerületi gyűlés! Erre ismét ezen kérdés intéztetett hozzája: „hát a hátralevő 1827⁶¹ 1836 évenként egynek egynek 60 pengő frt letartóztatott fizetésünket, csakugyan nem szándékozik megadni az Egyház? Mire Ö: Eh! érvék be ezzel, majd talán eljő az idő, midőn azt is ki fogják kapni.” És mi, kik azt szemünk előtt soha sem veszítettük el, hogy kivel legyen dolgunk, t. i. az Egyházzal, egy moralis testülettel, a Felügyelő biztatólag kiejtett szavait megnyugtatólag vettük és türelemmel vártuk a Felügyelő ezen biztató szavainak az Egyház általi beváltásának idejét. De miután láttuk, hogy az óta ismét több évek folytak le anélkül hogy e' részben legkissebb lépés is tétetett volna az Egyház részéről – láttuk, hogy a kor, 's az által hivatalunk reánk nehezedik hogy nevezetesen egyikünkre szál[1]t veszedelmes betegsége, családjának borzasztó jövődjét előtte leleplezte, 's ismét származott méltó 's sziv metsző aggodalmában szánandó sorsát több

621. oldal

[18]50

jóakarói előtt felfedezte, s azok a függőben maradt ügyünk sürgetését 's bevezését ajánlván, jónak láttuk ügyünket a kerülethezi felyebbvitel előtt még egyszer az Egyházhoz intézett folyamodás által megkísérteni, annál inkább, mert 1836^{ban} megadott, s meghívó levelünkkel ös[s]zhangzó fizetés következtében ügyünk iránti gondolkozását egészen megváltoztatva lenni reménylettük, mellynek egy kis kérelem általi figyelmeztetés e részben elegendő leend. Megtettük tehát ismét ezen bár nem köteles és mégis kibékítő lépést is, egy az Egyházhoz 1847 évben intézett folyamodásunk által, mellynek eredménye lön, hogy az Egyház egy 22 tagból álló választmányt nevezett ki ügyünk elintézésére. Ügyünk e' 22 tagból álló küldöttség előtt [ugy]mond egy szó többséggel megbukott, 's az egyház közönségének tett hivatalos jelentése folytán, az egyház közönsége ezen küldöttség véleményét magáévá tevén, a *III* alatt ide hiteles párban mellékelt ez ügybeni határozatában, az 1831 évi Jun. 14^{én} hozott határozatát megerősítette. Miután azonban ügyünkben 1831 év Junius 14^{én} az egyház által hozott Végzés Tál[1]ya városában tartatott esper.[ességi] gyűlés által nemcsak helyben hagyatott már, sőt némi hozzáadással az Esperesség azt magáévá tette: kérdjük alázattal, hova kellett ügyünket feljebbeznünk? tán az Egyház ugyanazon egyhatározatát, ugyan azon egy Esperességhez, melly már ugyanezen Egyháznak 1831 évi Junius 14^{én} hozott, és 1848 évi Jan 18^{án} megerősített

határozatát, a Tál[1]yai gyűlésen tárgyalván azt ítéletileg helybenhagyta? Nem! minden bírós csak egyszer ítéltet egy 's ugyanazon ügyben! Eh[h]ez járúl, hogy az Egyház az 1848. évi Január 18^{án} tartatott gyűlésében határozatilag kimondta azt, hogy az általa kinevezett 22 tagból álló Küldöttsége véleményét magáévá teszi, ennek véleményében pedig ez áll: hogy „miután már nemcsak itten, de az Esperesség által is követelésünktől elmozdit[ta]ttak, jogi tekintetben a kérdés már eldöntöttnek is tekinthető, mert addig míg a törvény útján hozott eddigi ítéletek, felyebbvitel útján felsőbb törvényszékek által meg nem változtatnak” (a választmány véleményének 2^{ik} pontja szerint) mit kellett tehát nemcsak a rend megtartásával megegyezőleg, de az Egyháznak saját

622. oldal

[1850]

utasítása szerint más egyebet tennünk, mint a Kerülethez ez ügyben folyamodni, annál is inkább, mivel az Esperesség melly ez ügyben szerintők 's szerintünk is biráskodott már egyszer hozott ítéletet meg nem változtathatja, sőt compromissio nélkül azt nem is teheti.

Felvittük tehát 1848 évi Julius 15^{én} irt folyamodásunk szerint ügyünket az imént említett kényszerítő okoknál fogva először az Eperjesen tartatott, de be nem végzett 's ugyan azon évi Septemb. 14^{én} Iglóra áttett 's ott folytatott egyházkerületi gyűlés eleibe. Az Egyház Kerületi gyűlés beadott 's alatti folyamodásban foglalt ügyünket, mint Consistorium elibe tartozót tekintvén csupán ezen ügyünk tárgyalása miatt kebeléből egy 13 tagból álló Consistoriumot nevezett ki. Ezen Consistorium összeülvén, miután ügyünk alapjául szolgáló meghívó leveleinket, ugy az Egyházhoz, valamint az Esperességhez, nem különben ismét az Egyházhoz az e' tárgyban beadott folyamodványainkat, hátirataikkal együtt eredetiben el olvasta s tárgyalta volna, ügyünk igazságából annyira meggyőződött, hogy egy lélekkel, egy akarattal hozta az ide mellékelt ítéletet, önvallomása szerint örvendve azon, hogy egy elnyomott félnek igazságot szolgáltatott.

És vártuk az Egyházkerületjegyzőkönyvének nyomtatott példánybani köröztetését, mellyből Egyházunk az ügyünkben hozott ítéletet megértheti vala, 's nem kevesebbet reménylünk, mint hogy az egyház közönsége Egyház Kerület iránti tiszteletből kibékül a' szükséggel, és meghajlik annak igazságos ítélete előtt, annál inkább, minthogy ezen ítélet hozása előtt az egyház 22 tagból álló Küldöttségben ügyünk csupán egyetlen egy szótöbbséggel megbukott 's ugyan e' Küldöttség egyenes utasítása szerint ügyünket felsőbb törvényszékre vivén általa részünkre kedvező ítéletet nyertünk, mi megis történt volna, amint azt az Előzmények mutatják, ha az egyház közönség vezérei úgy akarják.

Mi az Iglai egyház kerületi gyűlései által részünkre hozott ítélet napjától az az 1848 évi Septemb. 14^{én} a' feljebb említett oknál fogva 1849^{dik} évi Novemb 1^{ig} tehát egy egész évig 's egy pár napig vártuk az Egyháznak ezen ítélet iránti elhatározását. Miután azonban az Egyház e' részben ismét mit sem tett, sőt ezen egyház kerületi ítéletet ignorálni⁷⁴¹ látszott, 's miután több az Egyház közönségét képviselt jóakaróinktól megtudtuk azt, hogy az egyház, polgári hatóság hozzájárulta nélkül

623. oldal

[18]50

mitsem szándékozik tenni ezen ítéletre nézve; annál fogva az egyházkerület ebbeli utasítását, hogy ha az egyház ezen ítéletnek nem hódol, folyamodjunk végrehajtásaért polgári hatóság elibe foganatba is vettük az által, hogy ez iránt Mélt. Drevenyák Ferencz cs. k. Biztos és Elnök Ö nagyságát alázatos folyamodásban megkértük.

---

⁷⁴¹ semmibe vesz

És eddig terjedt igazságos követelésünk körüli eljárásnak historiai hű vázlata, melyből világos: 1, Hogy mi nem perlekedtünk, de ügyünket tekintve az Egyház 's köztünk szükségelt gyöngéd viszonyt, folyamodások által mozdítottuk elő; 2; Világos hogy rend megzavarói nemcsak nem voltunk sőt ezt lelki[i]sméretesen megtartottuk is, 's ambár nem prokatorilag ügyünket mégis annak rendi 's modja, sőt az Egyház egyetemes utasítása szerint is feljebbeztük; 3, Világos, hogy általunk az egyház erkölcsi jellemére méltatlan gyanú nem gerjesztetett, miután illyesmi folyamondványaink egyetlen egy szavából sem bizonyítható be; abból pedig, hogy igazságos követelésünket, ott, ahol kellett, becsületes módon, nyílt sisakkal kerestük, ezen gyanút nem lehet következtetni. Hogyha azonban gerjedet is valahol e' gyanu az Egyház állítása szerint, valjon nem inkább azokat sujtja e' e' vád, kik akkoron az egyház ügyeinek kezelői lévén, 's igazságos követelésünknek eleget tenni nem akarván első folyamodásunkra ezen ügyet olly terjedelmes publicitasnak, 's az által a Közvélemény szigorú biralatának kitétték. Mossuk tehát mindezen vádaktól kezeinket – háládatlanság nem kenyerünk. 4. Világos, hogy miután ügyünk fölött a hegyaljai esperesség csakugyan bíraskodott; a 2^{dik} NB alatti irományunk, mint alap, tehát ok nélküli, nem okirat, csak irat, és csak minden aláírás nélküli, másolat másolatja, melly B alatti okiratunk által egészen erő nélkülívé tetetik. Hasonlóképp [p] a maguk kiadta. 1. NB alatti irományuk is, melly az első iraton épülne ha annak alapja volna. Csudálatos, hogy a Csetnekre járt 's ügyünk ellen törekvő Követek nem tudtak a' Kerületi gyűléstől bizonyítványt hozni az 1 NB alatt foglalt állításaikról; hanem magok, közülök is csak ketten kéntelenek e' részben még pedig lelkiősméretesen tanúskodni. A' nyilatkozvány első fő részében foglalt 's ellenünk emelt

624. oldal

[1850]

rendetlenségi vádak tehát le vannak rombolva, 's nem volna már most egyéb teendőnk, mint az Igloi Egyházkerület által részünkre hozott ítélet mielőbbi végre hajtását alázatosan kérni. Azonban részint az ennek kieszközlésére igénybe vett Mélt. cs. k. Biztos 's Elnök úr 's Tek. Főszolgabíró Úr iránti mély tiszteletből, részint a Nyilatkozvány második fő részben elszórt sophismák,⁷⁴² ferde magyarázatok, 's helytelen hivatkozások leszerelésere, ügyünk érdemére is nyilatkozni kötelességünknek tartjuk.

Ügyünknek alapjaul mindenütt és mindég '/. alatt hiteles párban mellékelt meghívó leveleink azon pontja szolgált, mellyben különösen az Egyháznak irántunk azon lekötelezettsége foglaltatik, hogy „ha ezüstpénz jönne egész circulioba akkor 300 f. conventios pénzben lesz részünkre fizetendő” és latin textus szerint „In fixo salario 300 Rf i[d] e[st] 300 Rf quibus ob aeris mutabilem cursum alii 300 Rf quotannis adduntur, ut adeo salarium Praestantiae Tuo is sexcentis Rfnis eo usque consistat, donec moneta genuinum valorem et cursum obtineat.”⁷⁴³ Ezt az egyház közönsége nyilatkozványa 3^{ik} lapja alján aláhuzott soraiban maga is megismerni vallja. Miután pedig ezen fizetésünket a régi vocatorialesi⁷⁴⁴ láb szerint 300 pfta visszaállító idő 1825/7 országgyűléssel beállt, amidőn a pénz igaz értékű pengő basisra visszaállított, tehát egész circulioba (mert fél nem is létezhet) hozatott volna, vagyis latinul „geruinum obtinuit valorem” világos, hogy az Egyház Meghívó leveleink szerint 1827^{lól} köteles nekünk évenként 300 pforintot fizetni. Ezen 1827. évre hivatkozik az Egyház kerület is .III. vessző alatti ítéletében, az egyház közönsége is 6^{ik} NB okiratában hivatkozva az 1829^{ben} kibocsátott Kegyel.[mes] Kir. intézvényre megismeri.

⁷⁴² álokoskodás

⁷⁴³ „A rögzített fizetés 300 rénes forint, melyet bérként változó futamidőre, máskor 300 rénes forintban évenként adunk ki, amint a te felsőbbbségednek alávetem magam, a fizetés 600 rénes forintra áll össze, ameddig a hamisítatlan vert pénz értékét és folyását fenntartja.”

⁷⁴⁴ meghívólevél

Az egyház közönségének értelmezése az ezüst pénznek egész circuliobani hozataláról olly különös, hogy nem tudjuk, mit kellene erre felelnünk, mert ha nyilatkozványa negyedik lapján olvasható ezen különös értelmezése állana, hogy az ezüstpénz egész circulióba csak akkor jönne, ha és a midőn más pénz nemet maga mellett meg nem szenvedne, akkor meghívó leveleinkben fizetésünkről szóló 's az egyházat kötelező pont, leggyengébben mondvá, nem egyébb, egy sohanapján

625. oldal

[18]50

betöltendő illusionál, amí sem az egyháznak, mint moralis testületnek méltóságával, sem pedig érdekében 31 évig lelkiismeretesen és nagy fáradsággal működő tanítók szolgálatja megjutalmazásával meg nem egyezhetik.

A nyilatkozvány 3^{dik} lapján olvasható ab[b]eli állítása, mint ha mi, a régi meghívó levelek helyett újakat, mellyek egy harmadik meghívandó tanítóéval ös[s]zhangzók, legyenek, kértünk volna, azt tagadjuk, hanem a korszellemmel haladva meghívó leveleinket, miután egyike latin, masika fél latin, fél magyar nyelven van fogalmazva, magyar nyelven ohajtottuk volna részünkre kiadatni. Azonban akkor is, nem más, nem is a meghívandó tanítóéval egyforma meghívó levelet kértünk, mert ezt nem tudtuk még, micsoda meghívó levelet ad az Egyház ezen harmadik tanítónak, 's amint később tudomásunkra jutott, illyféle meghívó levelet, el sem fogadtunk volna, a legszebb papiroson sem, régi 's egyedüli meghívó leveleink helyett, amidőn nem is képzelhetni olly kába 's esztelen embert, aki a többet a' kevesebbert felcserélje. Egyébbiránt nevezetes, hogy ezen szerény ohajtásunkat még a' Jegyzőkönyvbe is, még pedig folyamodás czime alatt bevezettette az Egyház, holott ez is csak élő szóval történt, mint ügyünkben 1827^{ben} [182]8^{dik} [182]9^{ben} és [18]30^{ban} tett kérelmeink és sürgetéseink, pd. ez sokkal fontosabb az elébbeninél. A rólunk nélkülünk bekebelezett, de eredeti értelmét egészen eltévesztett cikket is tehát, az általunk feljebb kitett értelemben venni méltóztassék, és ezen okiratnak is, mint úgyis keveset próbálónak fontossága el fog enyészni.

A 4^{dik} NB alatti okirattal támogatott czafolatra válaszoljuk: Első szóbeli szorgalmazásaink alapjai voltak meghívó levelünk 's Tettes Dessewffy Tamás akkori esper.[ességi] Felügyelő úr ab[b]eli fentebb már említett figyelmeztetése, hogy az ezüst pénzláb régi basisra visszaállítván 1825/7^{ben} egész circulioba jött, de [1]830 Octob. 31. beadott írásbeli folyamodásunk alapjai ugyan azok lévén, ekkor már ezen 4^{dik} NB alatti K. K. intézményre is hivatkozhatunk. Hogy p[e]d[ig] semmi kényszerítő parancsolatot ne foglalna magában figyelmeztetjük azon egy szóra „satagat” melly olly varázs erővel hatott, hogy „in nexu b[eata] g[ratiōsa] Intimat”⁷⁴⁵ minden Superintendetiák oda utasítottattak, ut antiqua Antescalaria,⁷⁴⁶ az az 1799. év előtti summában in Conventionali moneta per Ecclesias solvantur – quia Ecclesiae⁷⁴⁷

626. oldal

[1850]

vocatoriales arbitrarie immutare, adeoque antiqua salaria deprimere nequeunt,⁷⁴⁸ B alatti okiratuk szerint. 'S ezen parancsolatoknak az egész tiszai Superintendens annyira engedelmeskedett, hogy az 1836 Nyiregyházán tartatott Kerületi gyűlésen csupán egy Egyház vádoltatott a Superintendens által t. i. a Leibiczi,⁷⁴⁹ hogy hivatalnokait ezüst pénzben fizetni vonakodott, de az is azon oknál fogva mivel Leibicz városa többször egymás után egészen porrá

⁷⁴⁵ az adósságról örömmel beszámolt

⁷⁴⁶ amint a régi segédtanítónak

⁷⁴⁷ a szerződés szerinti pénzben az ekléziáknak kell gondoskodni – mivel az ekléziáknak

⁷⁴⁸ a választott bíróságot megváltoztatni és a régi fizetést csökkenteni nem tudják

⁷⁴⁹ Leibic/Lubica, Szlovákia

égett, 's az által elszegényedett. És imé a Nyiregyházi kihiresztelt Egyház azzal versenyezik a' hátralévő követelésünkre nézve, de azon külömbséggel, hogy a Nyiregyházi egyház öngéretét 's lekötelezését, mit az első nem tett, nem akarja megtartani, és szerencsétlenség – hála Istennek eddig nem is érte még. És ezek szerint a 4^{ik} NB alatti okiratot (B) alattival együtt, mint követelésünk jogosságát felderítő két okiratot magunkénak valljuk. Az 5. 9. NB alatti okira ez a' feleletünk:

1. Miután a KK. intézményt, mind a négy Superintendentia kötelezőleg elfogadta „cunctas Superintendentias eo inviari”⁷⁵⁰ – azt hisszük, hogy a Nyiregyházi Egyház, mint a Tiszaihoz tartozó, azt elfogadni és teljesíteni szinte tartozott, de annál is inkább, mivel az reá nézve semmi új terhet nem hozott. A KK. Intézmény és a négy Superint.[entia] jegyző könyve minden Salariumokat antescalaris formában is ezüstben fizetni parancsolja, az egyház szinte régi 1799ⁱ tehát antescalaris fixumot, melly akkoris 300 pfból állott, az 1817 és 1820 kiadott meghívó levelekben fizetni kötelezte le magát. S azt teljesítette is Nyilatkozványa 9^{ik} pontja szerint, de későn – és az időtől, mellyben a pénz igaz értékű basisra tétetett, melly is 1827 év 1836^{ig}, mellyben ezüstben fizetni kezdte, megcsonkította a' régi Vocatort, amit a (B) alatti okiratokban foglalt „cum Ecclesiis s. a. t. törvény szerint tenni nem szabad 's irányunkban tett ajánlatát be nem váltotta. Azt mondja ugyan, hogy fizetéseinket tiz köblös földdel javította volna, de ez sem áll, mert azon kívül, hogy az, az akkori mélt[óságos] Grof Károlyi család ajándéka, az Egyház azt is maga javára fölhasználta kihagyván a Tanitói fizetésből ahelyett havonként járt egy egy szekér szalmát Jegyző könyvének 424. lapja szerint. És mi azt javításnak semmikép[p] el sem ismerhetnők, miután azok meghívó leveleinkben fizetésül lekötettek, mielőbb itt lettünk volna. Nem javított biz az Egyház fizetésünkben egy fillérrel sem, sőt azt is elszenvedti, hogy 30 év óta segédtanitót, kinek meghívó leveleinkben kitett

627. oldal

[18]50

kötelességek közt semmi nyoma, mint az egyház érdekében, 's szöllejében dolgozó bojtárt ingyen fizetés nélkül asztalunknál tartjuk és egy helyett ketten dolgozunk.

2. Hogy az ezüstpénz 1827^{től} óta egész folyamatban van, azt országos tény lévén, mutogatni főkép[p] a Biróságnak felesleges, sőt sértő volna. Miután pedig Meghívó leveleink kérdéses pontja ép[p] ezen időre hivatkozik, világos, hogy követelésünk 1827^{től} óta jogos. Ezt mondja az egyh[áz]kerületi gyűlés ítélete, ezt maga az Egyház is (6 NB) alatti okirata elején, hol 1829^{ben} a pénz igaz értékű basisát már mult időben (in praeterito) emliti, külömben ügyünk az 1827^{től} míkénti szorgalmazását, mindjárt az első és a második lapon elmondtuk – de bizonyosságunk e' részben az 1831 Esperesség elibe benyújtott okiratunk, mellyben hivatalunk T. Dessewffy Tamás esper.[ességi] és Kovács András helybeli Felügyelő urak, itt helyben tartatott esperességi gyűlés alkalmával erre vonatkozó beszédére. És ezek így lévén az 5 NB alatti okok is, igazságunk ellenében, alaptalanok.

A 6^{dik} NB alatti okira így felelünk: A Stolárék iránt intézkedő választmányba meg nem hivattattunk, 's a' hely színén többek észrevehető bosszantásukra, 11. óra után, ügyünket sürgetendők hivatlan megjelentünk. De mig mi szerénységből sort várva hallgattunk (egyszerre láttuk) reménytelen észrevettük, hogy mint valami jelre a választmányi tagok feltakarodtak és ránk kérőkre nem is ügyelvén szét mentek. Egyedül a' Felügyelő nem menekülhetett és szemrehányás forma panaszukra azt felelte: „Folyamodjanak az Egyházhoz! És ezen szavakra benyújtottuk azután, ugyanazon év octob. 31. az első ez ügybeni folyamodásunkat – és ennyi szó, ennyi tett óvásnak mindig bevehető. Hogy ezen dolgok az Egyház jegyző könyvében feljegyezve nincsenek, ellenben másfélék, mint p. o. a 3^{dik} és 8^{dik} NB alatt olvashatók, arról mi nem tehetünk. Rólunk, nélkülünk fogalmazott, igtattatott minden, úgy amint azt a' fizetni nem

⁷⁵⁰ mindegyik Superintendentia azzal elküldi

akarás terve hozta magával, anélkül, hogy mi controllirozhattuk volna az egyházat. De amit mi feljebb e' részben elmondunk, hogy úgy volt, úgy történt, az igaz.

Vallyon be fog é az a' Jegyzőkönyvbe jönni, hogy én Tregjár Pál és Nagy Samuel az elhunyt Kollman Sam.[uel] volt Tanító szolgálatját 1849 évi Septembtől? 1850 Juniusig ingyen díj nélkül

628. oldal

[1850]

visszük, bár az pár forinttal megjutalmaztatni szándékoltatott az egyház gyűlésében mert e dolog is csak élő szóval el lön közöttünk végezve? Tehát már 1827 ban, élő szóval, 's írásban pedig utasításuk szerint 1830. év Octob 31^{én} kezdvén szorgalmazni igazságos követelésünket, és milly sikerrel? mutatja a .III. alatti egyház kerületi ítélet, melly szerint keresetünk igazságosnak talaltván részünkre meg is ítéltetett. Különös, hogy a 7 NB alatti esperességi ítéletre az egyház most már gyakrabban hivatkozik, bár nyilatkozványa elején erősen kikél ellenünk, hogy mi ez ügyben az esperességet, mint első bíróságot elmellőztük volna, hogy tetszik e' gyönyörű következettség?

Külömben, mind az Esperességnek, mind az Egyháznak a' kérelem útjára való utasítása ügyünknek, a „Kérelem” szóban helytelen; mert mi a nekünk lekötelezetten kívül másért nem folyamodunk, ez pedig nem kérelem, hanem követelés, melly lekötelezettségi alappal bir, tehát nem kegyelemtől, vagy könyörületességtől függ, Isten is ments meg, hogy kegyelemtől függünk volna, mert lám! az esperességnek az egyházi nagylelkűségébeni ajánlása milly sikert hozott ügyünkre, bizonyítja az egész eljárásunk. Sőt helyén lesz megemliteni itt azt is, hogy az egyház közönségének nagylelkűsége irántunk annyira terjedt, hogy annak presbyterialis gyűléseibe, ahol pedig törvény szerint helyünk és szavazatunk van, egy álló évig meg nem hívtunk, 's így ott rolunk, nélkülünk bármi határozatathatott. Én ugyan Tregjár Pál megértvén az egyház célzatát az óta (több évek' [ben] soha sem voltam ezen gyűlésekben.)

Azonban sem e' Nyilatkozvány 6^{ik} lap alljan látható okoskodásból, sem annak 8^{dik} NB alatti támaszából ki nem magyarázható, hogy 300 pfnyi lekötött fizetésünk a vasárnapi iskolák tartása következtében adatott volna meg, azért pedig nem 1, mivel ezen vasárnapi iskolák tartása – melly eszme azonban néhai Kollman Samuelé 's nem az egyházközönségé, Kollman S.[ámuel] és Nagy S.[ámuel] által nem a' lekötött fizetésünk megadatásának feltétele alatt volt ajánlva, amint ez így a 8^{ik} NB alatt olvasható előterjesztésből, valamint annak határozatából sem magyarázható ki – hanem szivességből, ingyen. Ugyan is a 8^{ik} NB alatti okiratban világosan mondatik; ezen ajánlásnak is tekintetbe vételénél fogva, tehát nem

629. oldal

[18]50

feltétel alatt – s a' határozatban: „azon feljelentett szives ajánlás is tekintetbe vétetvén” – tehát maga az egyház közönsége elismeri, hogy szives nem pedig lekötelezett ajánlásról, és nem kötelességről volt a szó. 2° Ezen vasárnapi iskolatartása alig tengett egy évig, aztán végkép[p] elenyészett, hogy és honnét van tehát az, hogy az egyház mégis 1836^{dik} től mai napig rendesen fizeti (meghívó l.[evél] lekötött/ 300 pft. fizetésünket? mert ha ezen soha és sehol le nem kötelezett, de csupán szivességből, ingyen megajánlott vasárnapi iskolák tartása csakugyan valodi fizetésünk megadatásának feltétele lett volna, amint hogy nem volt, azoknak elmúltával, azonnal meg is tagadta volna tőlünk a 300 pf. 's csupán mint annak előtte 600 ft fizetett volna; de ez mai napig sem történt meg, és azzal is elismeri, az egyház, hogy az csak szivesség volt és semminemü feltétel – és hogy más okból adja lekötött fizetésünket. 3^{or} Én Tregjár Pál a vasárnapi iskolák tartását sem collegaimnak meg nem ígérve, sem az Egyháznak meg nem ajánlva, sőt ez ügyben hozzám jött egyházi tisztos Küldöttségnek egyenesen megtagadva, soha el nem fogadtam, 's egyetlen egy vasárnapi iskolát se tartottam, 's mégis 1836⁶¹ huzom

meghívó levelemben lekötelezett 300 pft. fizetésemet. Sőt az egyház tudomására is Susztek Samu collegám sem tartott egyetlen egy vasárnapi oskolát sem; csupán ennek tervezői + Kollman Sam.[uel] és Nagy Sam.[uel] urak és azt is alig egy évig.

Miután tehát neh.[ai] Kollman Samu és Nagy Sam.[uel] ezen ajánlatukat alig egy évig megtartván ezzel azután végkép[p] felhagytak – miután én Tregjár Pál soha sem nem ajánlottam, se nem teljesítettem, Susztek Sam.[uel] collegammal együtt, és mégis 1836^{tól} meghívó levelünk szerint fizettünk, állításuk szerint ezen feltétel alatt „kérdjük, mi oknál fogva fizetnek hát bennünket miután az általok állított feltétel nem teljesítettik? Azért fizeti biz azt az egyház közönsége, mert meghívó levelünk bizonyos pontját jól tudja; ’s csak azért hivatkozik a vasárnapi oskolák tartásának szerinte feltételére, ne hogy ezen kénytelenségbe jő[j]jön meg ismerni, hogy ezt a Meghívó leveleinkben meglevő lekötelezettsége szerint adta meg, ’s ez által maga meg ne erősítse 1827 évtől ebbeli követelési jogunkat.

630. oldal

[1850]

Azonban meghívó leveleinkben lekötött fizetésünket 1836 ban már bármilyl ürügy alatt meg kellett adnia, mivel előtte volt a Nyíregyházára kijelölt kerületi gyűlés, mit fizetésünk megadatásának okául az akkori Felügyelő maga mondott. Sikerült is is minket ez által ekkorára elnémitani, mint kik háladatosságból, hogy egy évvel előbb megkaptuk, amit ez előtt kerestünk, és teljesen reménylve, hogy a többi keresetünk is (mint melly iránt az egyház vezérei csak kapczáskodnak) nem sokára meg lesz adatva, hallgattunk. Ösmertük volna csak szándékukat s irányukat úgy mint azt most nyilatkozványukból kilátjuk, felhoztuk volna bizony mi panaszkodunk, ’s keresztül is vittük volna ügyünket, mert itt volt akkor a’ szóvali szorgalmazásunk legnagyobb tanúja t. Dessewffy Tamás úr, Hijában! becsületességünk s egyház iránti lojalis bizodalunk akkor az egyszer is jégre vitt.

A’ Kérelem utját – mint már említők, az imint mondott okoknál fogva nem használtuk, de a folyamodási követelöt. Hogy az 1836 ban megadott 300 pf fizetésünket 1847 kig csendességben ’s békességben huzzuk volna anélkül, hogy az iránt valami óvást (megint és ismét óvást) vagy jogfeltartást tettünk volna „– ugyan hogy lehetett volna ezt tennünk, holott ezen 8 NB alatti határozat ismét; – mint többek – rólunk nélkülünk hozatott, velünk soha sem hivatalosan, se privatim nem közöltetett, ’s azt csak most, mint mellékvényt a nyilatkozványhoz megvallyuk borzadással látjuk először. Egyébbiránt úgy hisszük ’s azt az igaz humanismus minden barátja is el ösmeri, hogy tanítóktól, kik nem perlekedtek, kik prokatori óvások, jogfen[n]tartások és minden juridicus (máskép[p] pokoli remediumok gyakorlatában jaratlanok, kik ügyük igazságában mindég biztak, ’s biznak most is, egyházunk irányában, melly nem kötbérekert hajhászó uzsorás, hanem egy moralis testület, elegendő óvás ’s jogfen[n]tartás annak kimutatása, hogy a Meghívó levél főpontja az Egyház által tanítóji irányában több évekig nem volt teljesítve ’s mai napig sins kielégítve, ’s ez által szegény tanítók családja tetemesen megkárosítva. elegendő óvás azon kijelentett elégületlenségünk melly a negyedik lapon az 1836 ban volt Felügyelővel tartott párbeszédünkben kitetsző.

Megfoghatatlan tehát sőt igazságtalan is törvényül olly határozatot szabni akarni, mellyről mi mai napig mit se tudtunk ’s nem is tudhattunk, mivel először rólunk nélkülünk hozatott, masodszor velünk soha semmi úton módon nem közöltetett

631. oldal

[18]50

és ami legfőbb legnyomatékosabb harmadszor, soha nem teljesítettett, és ez az Egyház által mégis észrevétel nélkül maradt. És ezekből önként következik hogy ezen szivességből eredt ’s ingyen megajánlott vasárnapi oskolákat mellyek úgy is mint nálunk még időelőttiek, megszűntek lenni, sőt más részről, mint el nem fogadtakat, mi soha teljesíteni, (a 8 NB

alatti ürügy alatt) nem tartozunk mert amire le nem köteleztük magunkat, azt teljesíteni sem tartozunk.

A' nyilatkozványban elszórt lamentációkra⁷⁵¹ visszasohajtozni szükségtelennek tartjuk, azt mégis megérintjük hogy azon többek, kik minket ezen ügyünk sürgetésére becsületes humanus érzésöknél fogva 1848^{ban} felbátorítottak, azon ne sopánkodjanak annyira, mert ez nekik Isten által jó 's keresztény tettül be van vésve, sőt általunk sem fog feledékenységbe menni.

A' nagyszerű? templom, 's iskolák körüli költségekkeli mentegetőzés szinte nem igazság döntő gép, mert mi ezen követelésünket még 1827^{ben} kezdtük meg, midőn az egyház minden néven nevezendő jólétben úszott, midőn gondnoka 30 's egynehány ezer forintról évenként számolt, 's azólta hol szóval, hol irással szorgalmaztuk mai napig. Miért nem teljesítette tehát a t. Egyház 1827^{ben} a kötelességét, hiszen mi évenként úgy mint most azelőtt is elfogadtuk volna fizetésünket, de azoknak tanácsát követte, kik a' szegény tanítók rovására gazdálkodni 's mindenféle finanszialis tervnek kivitelére takargatni akartak, és kik most, ezen letartoztatott tanítói fizetésnek, öregségük gyámbotjának jog és igazság szerinti megadatását, kön[n]yelmű kidobásnak nevezik, holott még emlékezhetnének arról „quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris”⁷⁵² miután ők is tisztviselők.

És ennyi szétrombolt 's megsemmisített álokoskodások 's ráfogások után, a 8^{dik} NB alatti okiratra hogy lehetne még valamit építeni, ítéljen minden ember, ki az igazat romlatlan érzéssel fölfogni képes? Azon határozatra, melly rólunk nélkülünk hozatott, velünk soha nem tudatott általunk soha nem teljesített, hogy lehetne 8^{ik} NB alatti határozat szerződés gyanánt tekintendő, vagy ép[p]en elégséges ok, igaz követelésünk

632. oldal

[18]50

elenyésztetésére? azt csak az egyház közönsége állithatta mint ki követelésünket soha sem akarta megadni, de állítását az igazság már igazán leggyengébb lehellete is szétrombolja 's tönkre teszi. Teljes reménységben, 's meggyőződésben is élünk hogy ezen, annak rendi 's módja szerint mind a két rész kihal[l]gatása után hozott, a végre hajtástól senki által fel nem függesztetett, 's az egyetemes gyűlésre felterjesztetni soha és senki által sem rendelt elmarasztaló ítélet föloldozóvá nem fog változtatni, hanem annak rendi 's módja szerint a világi hatóság által végre fog hajtani.

Az egész dolognak a veleje tehát Kivonatban ez, hogy mi keresetünket két alapra fektetjük, u. m. meghívó leveleinkre 's az 1825/7 ki országgyűlésre, amennyiben az első azt mondja, hogy mennyit, a második p[e]d.[ig] a követelési időt kijelöli, 's együtt véve keresetünk jogának alapítója. És a kettő forrasnak kifolyása az iglói kerületi gyűlés ítélete is. A. K. K. Intézményre csupán hivatakozunk, amennyiben ennek a 4 Superintendentiák általi magyarázatában az áll 1, hogy antescalaria salaria,⁷⁵³ mellyek alatt az 1799^{ki} év előtt, mint egyedül ezüst lábon álló vocatorialis fizetések értetnek – „in conventionali moneta salvantur”⁷⁵⁴ tehát ami fizetésünk is meghívó levél szerint, mellynek azon pontja, hogy ha ezüst pénz jönne egész circulatioba, akkor 300 pforintot Conventios pénzben lesz fizetendő – antescalaris tehát 1799^{ik} év előtti eredetére mutat, mit a nyilatkozvány 9^{ik} lapján az egyház által is megismertetik, ezüst pénzben adassék meg nekünk. 2^{or} hogy az egyházaknak a meghívó levelet önkénytesen meg változtatni, tehát megcsonkítani sem szabad. Ezen 1799^{ik} előtti 300 pfnyi fizetés, amint azt nyilatkozványa 9^{ik} lapján az Egyház maga megösmeri 's vallja 1836^{ól} óta megvan már adva, 's azt mi sem

⁷⁵¹ siránkozás

⁷⁵² Amitől te magad is rettegsz, ne tedd meg mással. (Alexander Severus)

⁷⁵³ segédtanítói fizetés

⁷⁵⁴ a szerződés szerinti convenciók forintban fizetik

tagadjuk; de 1827^{tól} óta 1836^{ig} van évenként 60-60 pft letartóztatva, és ez az, amit mi kerestünk, s megnyertünk a *III.* ítélet szerint.

Meghívólevelünk olly rendületlen alap, amint azt bőven megmutattuk, hogy erről követelésünket csak a' zsarnoki erőszak; nem pedig „a leggyengébb szél is” fujhatja le, mert ha ez igaz volna, (amint az nyilatkozványban állittatik) akkor vége van a kötések szentségének, vége a hitelnek is. De hogy ez nem fog megtörténni, arról kezeskedik a' bíróság. Az általunk már megsemmisített 8^{ik} NB alatti kár elő

633. oldal

[18]50

is hozni annyiszor, mert ha ennek bűzéből az egyház moralis jellemére valami talál ragadni nem mi leszünk az oka. A' K.K. Intézmény visszaható erejét is kár felhozni, mert amint már mondtuk, nem ezen intézvény, hanem meghívó levelünk követelésünk alapja, 's így annak ható, vagy nem ható ereje, ügyünknek se nem árt se nem használ.

Egyebbiránt sem a mélt. cs. k. Biztos 's Elnök úr, sem t. főszolgabíró úr iránti tiszteletre nem mutat a nyilatkozványban, utolsó lapjain az a' kérelem, hogy (szerintők) a per maga helyén hagyassék, holott az országosan tudatik, miszerint ezen egyh.[ázi] gyűlésezéseknek 's így bíraskodásuknak is vége van, és kérdem, a dolog nincs e' a maga helyen? továbbá, azon csak gyöngéden mondva, ellenmondások sem mutatnak tiszteletre, 's az igazsággal semmikép[p] sem egyeznek, mellyek ügyünkről, szerintük, perről, szét vannak szórva, nevezetesen a 11. lap. az mondatik az egyh.[ázi] köréhez tartozó 's ott el nem aludt, hanem eleven mozgásban levő per, mellyre igen szépen illenek ezen consequentiák: a' két NB alatti 's általunk tönkre tett irományban ez áll sőt tudomásunkra azon per előttünk folyamatba sem vétetett – továbbá a második lapon az áll „hogy az ítélet a' pernek nemléte miatt is nem hajtathatott végre” és pro coronide:⁷⁵⁵ „a' 3 l.[apon] ez áll: kik, t.i. mink, az egyszerű folyamodványból álló perhez valamikép[p] eljutván, és mégis a' nyilatkozványban az mondatik, hogy az egyházi bíróságnál el nem aludt, hanem eleven mozgásban van a per szerintük

Miután tehát kiviláglott az előadattakból, hogy mi ügyünket maga rendi 's módja szerint szorgalmazva, egyh.[áz] kerületi ítélet által bevégeztük, azonban a Melt. cs. k. Biztos 's Elnök úr és t. főszolgabíró úr iránti mély tiszteletből ügyünk alaposságát 's igazságát újlag is kimutatva a nyilatkozványban látható alsophismákat⁷⁵⁶ 's ferde magyarázatokat 's helytelen hivatkozásokat kiforgattuk, 's megsemmisítettük, nem marad egyéb hátra, mint még egyszer legalázatosabban esedezni a részünkre hozott egyház kerületi ítéletnek mielőbbi végrehajtásaért.

Minden aláírás nélkül.

634. oldal

[1850]

Superintendenseink a' Kormány által hivatalaiktól elmozdítottak. A hadi főparancsnoktól Februar 10^{én} kibocsátott Rendelet (l.[ásd] a levélt.[ár] IV.) következtében Haubner Máté helyébe – ki még mult év elején h.[erceg] Windischgrätz parancsára elfogatott, és mindekkoraig fogva tartatott – a Dunantuli Superintendentiara püspöki administratorul kinevezve lón Wohlmuth Lipót rohonczi⁷⁵⁷ lelkész; a bányavárosi kerületre Szeberinyi János helyébe, ki ez úttal hivatalától elmozdított, rendelve volt Chalupka János Breznobányai⁷⁵⁸ lelkész; és a tiszai Kerületre Packh Mihály Superint.[endens] és Iglói lelkész helyébe – ki mult év elején fogva vitették

⁷⁵⁵ betetőzésül

⁷⁵⁶ álokoskodás

⁷⁵⁷ Rohonc/Rechnitz, Ausztria

⁷⁵⁸ Breznóbánya/Brezno, Szlovákia

egészen Rozsnyora, onnan szabadon haza bocsáttatván még a csetneki gyűlésen elnökölt, de már hosszabb idő ota valahol lappangott és kerestetett – Raisz Samuel nagyróczei lelkész lett püspöki administrator. A negyedik Superint.[endens] Sztromszky Ferencz, pozsonyi lelkész meghagyatott hivatalába. Ez uttál a világi Felügyelők és Gondnokok is mind agost. mind helyv. v. Protestansoknál megszüntettek, mind ezen helyekre bizalomférfiak elválasztatván. Nagy változás minöt a protest. egyház már századok óta nem szenvedett, és amellyről csak hinnünk kell, hogy javunkra czélzó.

Censurák Februar 25–28 napjaiban. Az elemi oldaliskolák általján igen keveset mutattak, minek oka volt részint a későn lett feljövétel az iskolába, és gyakori mulasztás, részint az, hogy az al és felvégi oskolák tanítóji gazdálkodási elfoglaltatásuk miatt az oskolát mulasztották, és nem lévén semmi ügyelet reájok, magokat elbirták. A' homoki és alvégi oskola leggyengébbnek találtatott, és azért a tanítók megintetni rendeltettek, hogy hivatali kötelességikben hivebben eljárjanak külömben elmozdítandók. Mi az olvasó és felsőbb leány iskolát illeti, amott Mráz Dani[el] helyettes meglehetősen megfelelt várakozásunknak, de itt néhány gyermeket kiveve, sehogy se ment, okúl adaték az, hogy a már már leköszönendő tanító új hivatal után járva keveset gondolt az iskolával. Bogár István praecept.[or] helyebe Mráz rendeltetett, a felsőbb leányosztályba, a kisebb leányokhoz pedig Gdovin, ki a templombani orgonálást is ideiglenesen elvállalta. A felsőbb fiúosztálynak tanítója Czupra Samuel olly keveset tett, hogy szintén megintetni határoztatott.

635. oldal

[18]50

Ellenben Nagy Samuel, mint lelkes és szorgalmatos tanító általános dicséretet aratott. A censurakon igen kevés hal[í]gató jelent meg. A' gyermekek száma öszvesen alig 700 volt, holott még majdnem annyi lehetne, ha szilardúl menne a nevelés dolga. De iskolánk ügye olly ros[s]z lábón állott, hogy a nevelés barátja csak szánakozással nézhette.

Temetési és harangozási intézkedés. Ami (l.[ásd] az 557 dik lapot) ott indítványozva volt, de a háborús idők miatt létre nem jöhetett, az most egy szerencsés környülmény következtében valósúlt; bár nem egészen amaz indítvány értelmében, mégis nagyobb részt csakugyan teljesedésbe jött. A' temetési predikacziok a templomból kiküszöböltettek, hogy reggeli könyörgések tartathassanak. E' végre kinevezett választmány a' következőkben terjeszté fel ajánlatait: olvastatván Mart. hó 3^{am} a választmanynak ab[b]eli indítványa, miszerint a templomban tartatni szokott halotti beszédek régibb időtől ota némi módosítást igényelvén, miután gyakori tartásuk által nemcsak czélszerűtlenné, de a' hivekre nézve közömbösökké sőt károsokká is váltak, amennyiben a rendes reggeli istenitizteletet, 's az akkor tartatni szokott sz.[ent]írás magyarázását akadályoztatják; továbbá amennyiben a halotti beszéd alkalmával a templomban működő tanítót is huzamosabb ideig az oskolától elvonják; ezen okoknál fogva a temetési beszédeket eltörlendőkné véli a' választmány, s helyettök az udvaron tartandó parentatiot, vagy a' sir fölött mondandó rövid beszédet javal[í], az elsöt 2 mond két a másikat egy pengő fnak fizetése mellett; Ami pedig a kis temetéseket illeti azoknál a' lelkész urak olly gyermekek temetésénél, mellyek még az iskolába nem jártak, csak az udvaron végeznek a végső tiszteletet, a testet a temetőbe nem kísérik; melly indítvány egész kiterjedésében elfogadtatott és jövö vasárnap u. m. Mart 9^{em} a templomban kihirdetni rendeltetett.

Ugyanazon választmány indítványozza a' harangozás kevésbitése és egyszerűsítése tekintetéből, hogy a szombati harangozás maradna úgy, amint eddig volt, sátoros ünnepek előtti szombaton délbe[n] nagy, estve mind a' három haranggal; mindennap történni szokott reggeli 3 órakeri harangozás marad; vasárnap 6 és 8 órakeri harangozás elmarad, külömben gyónás alkal-

[1850]

mával 7 órakor nagy haranggal, magyar ist[en]tiszteletre mind a' hárommal; 9 és 11. orakor úgy mint eddig volt; délben rendes vasárnapokon csak nagy, sátoros ünnepeken mind a' három haranggal, dél utáni 1 és 2. or[akor] marad úgy amint volt, estve rendes vasárnapokon nagy, sátoros ünnepeken mind a három haranggal, estveli 9 vagy 10 ór.[ai] harangozás szinte marad; temetések alkalmával csak addig harangoztassék, míg a test a városból kivitetik. Melly indítvány egész kiterjedésében szintén elfogadtatott és kihirdetni rendeltetett. Ezen újítás, bármilly okszerű, még is ellenmondásra talált pedig a maradás embere Trsztyénszky Samuel elnök személyében, ki mindent a régi mellett kívánt volna meghagyni, de mivel a többség a választmány indítványaihoz hajlott, és ő okokkal győzni nem volt képes, végre a stolának két fra emelése ellen tüzesen harczolt, de mivel a lelkészek úgy nyilatkoztak, hogy ők templomban is udvarokon is külön régi fizetés mellett szolgálni nem fognak, e részben is csakugyan a választmány indítványa lón határozattá. A' Felügyelő templomba sem jött ezen határozatot a néppel tudatni, csak a lelkészeknek megizente, hogy hirdetnék ki. Lutherani sumus, scopae dissolutae⁷⁵⁹ – akinek a' lelkészekkel kellene karöltve munkálni az egyház javán, az ellenök küzd, és amit egyszer a convent határozott, ő végre nem hajtja

Birodalmi új Alkotmány kihirdetése A' forradalom következtében már [1]849^{dik} Martius 4^{dik} napján kibocsátott Austr.[iai] Birodalmi Alkotmányt (lásd a levéltár IV) Februar hó 25^{én} legfelsőbb parancsra ünnepélyesen a Szent székről felolvastuk elébb ugyan magyar, aztán tót nyelven és mivel a tót nyomtatmányt, ros[s]z és homályos stylusa miatt, ami népünk nem értette volna, azért Farbaky Daniel lelkész azt értelmesebb stylusba öltöztette 's felolvasta. De minthogy ezen száraz felolvasás keveseltetett, jöve ismét parancs, miszerint ezen új Alkotmány tiszteletére birodalomszerte templomi ünnepély tartassék. Illy ünnepélyt mi is tartottunk Martius 24^{dik} napján mind magyar mind tót gyülekezetben, a Reformat. és görög egyesült helybeli templomokban szintén, a Catholicusoknál pedig következő napon tartatott meg. Ugyanazon vasárnapra esvén egyszersmind a Templom szentelési ünnep, mind kettőt össze

[18]50

foglaltunk, ezt hogy az egyház részére való offertorium el ne maradjon, amazt, hogy a' Kormány parancsának elégtétessék. Tehát kettős ünnepély! de a politikai részt mégis inkább[b] kiemeltük, t.i. nehéz időket éltünk, és kivált mi lelkészek a változó politikai rendeletek kürtölésére, mint eszközök felhasználtattunk. Ez alkalommal Farbaky Daniel vezérigeül választván Zsidókh. 8 v 8-11.⁷⁶⁰ szónokolt arról: mire köteleztet bennünket az új alkotmány, melly most a birodalmi népeknek adatott? 1, annak hívésére, hogy az új alkotmányban tiszta szándék rejlik. 2 kész engedelmességre az abban foglalt rendeletek iránt. Beszövé a templomszentelési gondolatokat

⁷⁵⁹ „Lutheránusok vagyunk, haszontalanok.” A „scopae dissolutae” kifejezés Cicerótól.

⁷⁶⁰ Zsidókhhoz írt levél 8:8. Mert dorgálván őket, így szól: Ímé napok jönnek, ezt mondja az Úr, és az Izráel házával és Júdának házával új szövetséget kötök. Jer. 31,31., Jer. 31,32.;

8:9. Nem azon szövetség szerint, amelyet kötöttem az ő atyáikkal ama napon, mikor kézen fogtam őket, hogy kivezessek Egyiptomból, mert ők nem maradtak meg abban az én szövetségemben, azért én sem gondoltam velök, mondja az Úr. 2 Móz. 19,5., 2 Móz. 19,6., 2 Móz. 32,7., 2 Móz. 32,8.;

8:10. Mert ez az a szövetség, melyet kötök az Izráel házával, ama napok multán, mond az Úr: Adom az én törvényemet az ő elméjökbe, és az ő szívökbe írom azokat, és leszek nekik Istenök és ők lesznek nekem népem. Ésa. 54,13.;

8:11. És nem tanítja kiki az ő felebarátját és kiki az ő atyafiát, mondván: Ismerd meg az Urat; mert mindnyájan megismernek engem a kicsinytől nagyig. Ján. 14,26.

is helyes és természetes összefüggésben. A magyar Istentiszt.[eleten] Miklóssfy Samuel lelkész oltár előtt olvasá Jeremiás 23 v 1-6.⁷⁶¹ azután követk.[ező] sz.[ent]beszédet tartott.

Szent beszéd. Ha a mult év Mart. havától eddigelé hozott rendeleteket 's történt eseményeket visszavarázsoljuk emlékezetünkbe, és annyi 's olly változó politikai eszmék 's jelenetek hosszú sorát attekintjük, K. H mindezekben nem pusztá sorsot, de men[n]yei Gondviselést találván áldani fogjuk az egek Urát, ki itt is csudálandó eszközöket használt nagy céljainak elérésére, hogy ezeket látnunk s tapasztalnunk engedé, és mi a szerencsetlenség árjától végkép[p] el nem sodortattunk. A' régiék elmultanak, ime mindenek megújultak. Mi, kik két év előtt a magyar nemzet részére kibocsátott felséges Alkotmányt örvendő fogadtuk vala: most azért tartozunk dicsérni Urunkat, hogy az új Alkotmány kegyelemteljes malasztait minden népeire egyiránt kiterjesztette. Új Király, új törvény! És minthogy ezen új, 's még mult év Martius 4^{én} megszülemllett alkotmánynak birodalomszerte évfordulati innepély van rendelve, mi annak hodoló megünneplésére e' napot szenteljük. De más tekintetben is nevezetes nap ez K[eresztények]! mert holnap lesz 66 éve ezen templom alapja letételének, melly kettős környülmény egyreszt a mi buzgón vallásos Elődeink iránti hálára, az egyház szükségeit potlandó bőkezűségre és ezen viharos időkben mármár meghidegült vallásosság fölmelegítésére buzdít benünket; másrészt azon mély hódolatra is, mellyel Fels.[éges] urunknak és az egész Austr.[iának]

638. oldal

[1850]

cs. k. háznak alattvalói hűséggel adózni tartozunk. Jeremiás 31. v 31-34.⁷⁶² Az ó szövetség helyében jöve új. Amazt hajdan Jehovah egyedül Izrael választott népével kötötte vala; ezt ellenben Jezus által az egész emberi nemmel. Az arany bullának ideje lejárt, az egyenjogúság elve támadott fel. Így szól a uralkodó Fejedelem is, új alkotmányt adok minden nepeimnek, nem a szövetség szerint, mellyet valaha alkottam a ti atyáitokkal, ismérjétek meg az Urat! ti mindnyájan ismerjétek meg engemet mert megkegyelmezek a ti álnokságtoknak és a ti bűneitekről többé meg nem emlékezem. Az irás ugyan ekként szól: féljed az urat és a' Királyt, a pártütőkkel ne elegyítsed magadat, és ismét: legyetek vesztegséggel e' földön és szolgáljatok a' Királynak és jól lészen dolgoatok. A' Királyt tiszteljétek; mégis az idő szülte új eszmék olykor egy egész népet olly lázba borítják, hol első megrázkodtatás után felhevül a' vér 's képzelet

⁷⁶¹ Jeremiás próféta könyve 23:1. Jaj a pásztoroknak, akik veszni hagyják és elszélesztik legelőm nyáját! – így szól az ÚR.;

23:2 Azért ezt mondja az ÚR, Izrael Istene a pásztorokról, akik népemet pásztorolják: Ti hagyátok, hogy elszéledjen és szétszóródjon a nyájam, nem vigyáztatok rá. De én számon kérem tőletek gaztetteiteket – így szól az ÚR.;

23:3 Összegyűjtöm nyájam maradékát minden országból, ahová szétszórtam őket, és visszaterelem legelőjükre, ahol szaporodni és sokasodni fognak.;

23:4 Olyan pásztorokat is adok melléjük, akik jól pásztorolják őket. Nem kell többé félniük és rettegniük, számba sem kell venni őket – így szól az ÚR. [Jer 3,15];

23:5 Eljön majd az idő – így szól az ÚR –, amikor igaz sarjat támasztok Dávidnak, olyan királyt, aki bölcsen uralkodik, jog és igazság szerint jár el az országban.;

23:6 Az ő idejében szabad lesz Júda, Izrael is biztonságban él, és így fogják nevezni: Az ÚR a mi igazságunk!

⁷⁶² Jeremiás próféta könyve 31:31. Eljön az az idő – így szól az ÚR –, amikor új szövetséget kötök Izrael és Júda házával.;

31:32. Nem olyan szövetséget, amilyent őseikkel kötöttem, amikor kézen fogva vezettem ki őket Egyiptom földjéről. De ezt a szövetséget megszegették, pedig én voltam az Uruk – így szól az ÚR.; 31:33. Hanem ilyen lesz az a szövetség, amelyet Izrael házával fogok kötni, ha eljön az ideje – így szól az ÚR – Törvényemet a belsejükbe helyezem, szívükbe írom be. Én Istenük leszek, ők pedig népem lesznek.;

31:34. Akkor nem tanítja többé egyik ember a másikat, ember az embertársát arra, hogy ismerje meg az URat, mert mindenki ismerni fog engem, kicsinyek és nagyok – így szól az ÚR –, mert megbocsátom bűneiket, és nem gondolok többé vétkeikre.

elkábultságában üres bár kellemes álmok szárnyain szállong a szebb de távol jövőben. És nagy sietséggel kitakarodék Izrael Mozes alatt Egyiptomból egy boldogabb hazát keresni; de a forró lázból, melly a nép idegeit ellankasztotta, csakhamar felébrede, miután a pusztában száz akadályokkal kelle küzdenie, aggódni kezdett és zúgolodni: miért vezettél ki minket Egyiptom földéből hol bővségében valánk mindennek? avagy itt éhhez haljunk meg a' pusztában? de a jó Isten adá mannát az égből, és a' vándor népnek világita tűzoszlop alakjában. Mindazáltal az előítéletektől elfogult 's a' bálványozáshoz hajló öregeknek csak ugyan ki kelle halni a pusztában; és csak új nemzedék jutott el a megígért boldog Kanahánba.

És a' mult években hová ragadá a népeket a politikai láz és hitegetés? hová a' könnyenhivés és tömjénezés azoknak, kik nem voltak és nem lehetnek igaz istenek? Szintén a' rémület és nem valósúlható eszmék pusztájába. De megnyugodjanak és ne aggodjanak a' népek! mert a' legkegyelmesebb fejedelem már előállott egy ünnepélyes okirattal, a martiusi chartával kezében, 's elő világít sok millioknak az ígélet földébe; hova habár Isten nem mindnyájunknak enged eljutni, eljutandanak azok, kik választottak. Ez azon alkotmány, melly a nemzeteket egymás közt és a' fejedelemmel kiengesztelő, őket részre hajlani nem tudó atyai szeretettel átkarolja; ez azon alkotmány

639. oldal

[18]50

melly a' külön nemzetiségeket biztosítja látván, mikép[p] a nemzeti öntudat nemcsak hogy meg nem dermedt, hanem legnagyobb élénkségre is vergődött; ez azon alkotmány, melly az egyenjogúság elvénél fogva ki fogja szabni, micsodás viszonyban legyünk a' központi kormányhoz és a többi népfajok irányában, melly a közigazgatás határait tökéletesen kiméri; olly alkotmány, melly a' föld népét az úri hatalom alól felmentette, és a népek anyagi, szellemi boldogítására van kiszámítva. És bár sokakra nézve igen kegyelmes ez alkotmány, mellynek minden betűje szent és serthet[et]len, áldott leend és az egész birodalomra üdvös majd akkor, ha azt a népek kész engedelmisséggel kísérik, a' hatóságok igazságszeretettel kezelni, az Uralkodó pedig magas kegyelmével dicsőíteni fogják.

Ne aggódjanak a' népek, hanem bizodalommal fogadják el a' törvény tábláit, mellyek a Sinai-hegy magas tronjáról alászármazának; ne kétkedjenek a népek, hanem bizzanak a legfőbb kegyelem evangyeliomában, mellyet emez új alkotmány biztosít. És mivel a' polgári testület csak úgy érheti céljait, ha a' nép a' Felsőségnek, ez pedig a' törvényeknek engedelmes; ez legyen a mi jelszavunk: hű engedelmisség az új törvények iránt!! Nem szolgálai engedelmisség, de okos lényekhez és jó polgárokhoz illő, melly minden cselekedeteit a legfőbb rendelethez, és minden személyes érdekeit a' közjónak alárendeli. Ha a népek illy tántorithatlan hűséggel és bizodalommal kísérendik a' birodalmi alkotmánynak kitüzött lobogóját; akkor el nem téveszthetik az utat a békesség boldog honába. És minthogy sok, igen sok függ attól, miszerint azok, kik az állomány kerekeit igazgatják, legyenek jól kimivelt, értelmes és igazságszerető férfiak, és a jelenkor fölizgatott szelleme is ilyeneket igényel; ki mer kételkedni benne, hogy a' dicsően uralkodó ház illy egyedeket választand 's emelend a hivatalokra, kik az igazság és törvény felett hiven örködni elég erősek 's a nép erkölceit megszilárdítani képesek. Illy igazságos kormányberek hatán a' törvény némi részben sulyos volna is, a béke és rend visszaállításával visszaidézendik az ohajtott állapotot.

De mindenek fölött van a' királyi kegyelem – maga az Alkotmány is annyi most Királyi kegyelem, – melly a bünt megbocsátja, a nem érdemlett jótétemenyt is megadja, a törvény szigorúságát is némikép[p] enyhíti. Illy királyi fels.[éges] kegyelemnek magas

[1850]

példáját hagyá maga után az orániai herceg, utóbb angol király;⁷⁶³ ki (Kromvelnek⁷⁶⁴ vas korú uralkodása megszűntével, miután az ország 30 évig szenvedett keserves sérelmek 's kegyetlenkedés alatt sinlett – mindjárt trónra léptével Nemzeti gyűlést tartott, mellyben az elébbi királyi család, minthogy a nemzet Alkotmányát meg akarta semmisíteni, innepélyesen, örökre letétetett, 's a nemzetnek jogait mindenkorra biztosító nagybecsű okirat készült, és a ' „habeas corpus”hoz⁷⁶⁵ csatoltaték. Hasonló atyai kegyelmet várnak jelenleg az elnyomorodott népek a trontól! És illy felséges Kegyelem sugarait kiterjeszté uralkodó Ferencz Jozsef császár legközelebb ezen árva honra, az egykori Nemzetörök[re] és honvédekre nézve kibocsátott határozatában. Nem lehet e' reménylenünk, miszerint athron zsámolyától ezután is fognak kiömlözni hasonló nyomorenyhitő engedmények? És a jelen szomorú állapot megszüntetésével majd e' népre is felvir[r]ad a teljes kegyelem hajnala!

Addig e' nép, melly már már kezdi élvezni az áldott béke malasztait, e' nép, melly nyilt és őszinte jelleménél fogva a' forradalom szülte ármánytól felhasználva, nem is sejté az ármányt, mellynek tátongó széléhez észrevehet[et[enül vezetett vala e' nép, mellyet magok közigazgatási kormányzóink is megeléggülten neveznek; addig is e' megújított nép dicsérje az urat. A' Fejedelmi kegyelemért, melly ezen alkotmányban annyi milliók boldogságának alapját vetette meg, legyen hála Istennek! az uralkodóra valamint tanácsosai és az Austr.[iai] cs.[ászári] k.[irályi] ház minden tagjai számára onnét felül kérjünk bölcsességet, hogy az alkotmány épületet, mellynek ivei alá 38 millio nép boldogsága egyenlőn helyezve van, olly szilárdá téhessék, melly a romboló viharokkal századokig sértetlenül daczolhasson!

Rendkívüli 's nehéz idők. Több tekintetben viharos és szerencsétlen időket éltünk. Az ostromállapot, melly alatt Magyar Ország nyögött, minden kilátást elzárt előttünk, minden felől sűrű és sötét felhők boríták egünket s a' láthatárt, olly kétes és bizonytalan helyzetben valánk mint egy tömkelegbe zárva. Pestről b.[áró] Haynau⁷⁶⁶ ekkori főköormányzótól szintén naponkint jött rendeleteknek vakon kellett engedelmessé válni, a büntetések és elítéltek napi renden valának, katonai önkény uralkodott; miért is ezen állapot kivételesnek neveztetett. Illy szomorú környülmények közt

[18]50

midőn a magyar paraszt legények ezrenként vitetnének Pestre a császári katonaság közzé sorozandók és külföldi országokba leginkább Olasz honba küldendők; midőn a' közigazgatási ügyek nagyrészt német nyelven folytak, csuda e' ha a honfiak keblében nyugtalan aggodalom támadt a magyar nemzetiségre nézve? Mi ugyan megvagyunk győződve, hogy nemzetiségünk önnön magában sokkal szilárdabb biztosítókkal bir, semhogy jövője iránt komoly féltékenység található helyet lelkünkben. Rokonszenv mutatkozik irántunk napról napra a más ajku polgártársaink által. De mondják, és gyanakodnak, hogy a statusi erő egész súlyával támogatandja és emelendi a tőlünk idegen elemeket csak azért hogy nemzetiségünk tönkre tétessék. Azonban mind ezt csak az idő fogja kifejteni, melly ollyat rejt méhében, mit az ember nem sejdithet. Sok bajt és kárt okozott már eddig is a pénz ügye, melly kivált mult évben

⁷⁶³ Orániai Vilmos 1672-től III. Orániai Vilmos néven a Holland Köztársaság legtöbb tartományának helytartója, 1689-től III. Vilmos néven Anglia és Írország, II. Vilmos néven pedig Skócia királya.

⁷⁶⁴ Oliver Cromwell (1599–1658) angol hadvezér és államférfi. Jelentős szerepet vállalt Anglia köztársasági államszövetséggé formálásában. Az angol polgárháború alatt egyik parancsnoka volt a fanatikus puritánok, a „vasbordájúak” seregének, amely a királypártiakat legyőzte.

⁷⁶⁵ 1679. évi angol alaptörvény

⁷⁶⁶ báró Julius Jacob von Haynau (1786–1853) osztrák hadvezér

sokszor és hirtelen változott Almásy féle nyugtatók⁷⁶⁷ a' nép szemeiben igen gyanusok, a' két forintos bankjegyek a minis[z]terium rendeleténél fogva máris Kassán, Debreczenbe 's más főbb helyeken más papirokkal beváltatnak. Volt ezen kívül apró papir pénz forgalomban 15 xros egy új[j]nyi széles és 25 xros két uj[j]nyi hosszú és keskeny ros[s]z papír szelet. Ezüst pénz már régóta nem volt látható. Most a devalvatióval, majd ismét nagy adó kivetéssel rémitik egymást a lakosok. Eh[h]ez járult még a nagy drágaság. A gabona 's eff[f]éle természetményeken kívül minden rendkívül drága volt, a gabona köble 8 f, árpa 6 f tengeri 5 f buza 24 f lednek 15 f; ellenben a nyiregyházi kerti bornak csöbre 20 f., marha husnak fontja 18 xr egy tyúk 1 f 30 x. egy pulyka 8 f. egy liba 5 f, lisztnek fontja 30 xr' vajnak 1 f 30 x szalonnának 42 xr. a szarvas marha is borzasztón drága volt, egy pár ökör 500 f egy fejős tehen 180-200 f; de mindenek felett drága volt a mesteremberek munkája, mert ezek nem mint eddig váltóba[n], hanem ezüst pénz értékébe[n] fizetteték magokat, amelly munkáért ez előtt 3 f most 7 f 30 xr. És ennek igen természetes oka volt a papírpénznek megcsökkent hitele s kevésbe becslése. A' kereskedés végkép[p] megakadt gabona félének nem volt semmi kelete. De végre a renkívüli időjárást is kell megemlitenünk. Mert miután még mult év November 20^a körül állott be a nagy hideg szél

642. oldal

[18]50

és kemény fagy, már December elején nagy hó volt és ez tartott egész három és fél hónapig állandóan erős szél[lel] és kemény hideggel, mi csak türtük egész Sz. Jozsef napig⁷⁶⁸ reménylve, hogy majd enyhül az idő, de míg virág vasárnap előtt az az Mart 24^{én} hó esett bokáig, a föld Mart. végéig be volt fagyva, ültetés[ról], óltás[ról] szántásról szó sem lehetett. A legöregebb emberek nem emlékeznek olly hosszú télre. A tüzelő kevés azért igen drága volt, mert a muszka⁷⁶⁹ had nagyrészt felemésztette. Egy szekér nád 7 f. egy kis kocsi fűtő szalma 10-12 f. széna 20-25 f. Illy 's ennyi bajokkal kellett huzamosb ideig küzdeni, mellynek súlyát mindenki érezte, nem csuda, ha elégyületlenség és aggodalom foglalta el a' sziveket, ha a város komor s gyász szint öltött magára.⁷⁷⁰

Farbaky Daniel lelkész 30 évi jubileuma. Ö, ki 1820^{ol} e' népes egyházban már eddigelé négy rendes lelkész társával munkálódék, ép egés[z]ségben találván magát azon helyen, hol Isten Kegyelmeből 30 év előtt kezdte fiatal erővel működni tudatni akará a' hivekkel itteni szolgálatának éveit. Eszerint April 24te misericord. vasárnapra⁷⁷¹ esett ezen innepély A gyülekezet előre mitsem tudván erről feszült figyelemmel hal[l]gatá kedves lelkészét, ki Tesson. 1. lev. 5 v. 12,13⁷⁷² megirt vezér igékből indulván ki, szónokolt arról: mit várhatnak méltán másoktól azok, kik a' közhivatalokban megöszültek? elsőben szives elismerést az ő fáradozásaik iránt, de szánakozó részvételt is némi fogyatkozásaikban, és erőtlenségökben gyamolító segedelmet. Előszóban megemlité az ezen Egyháznál működött lelkészeket, első volt Vandlik Márton ki 12 évig szolgált utána jött Beck János 2, Tircs György szintén 2 évig; Topolcsányi János az üldözés idején szolgált 13 évig, Schmál Samuel 17, és eh[h]ez még másik

⁷⁶⁷ A bécsi udvar a szabadságharc katonai kiadásai miatt kényszerforgalmi papírpénzeket bocsátott ki. Az aláírójukról, gróf Almásy Móríc császári kamarásról Almásy-bankóknak nevezett papírpénz forgalomba hozatalának híre Debreczenben érte a magyar kormányt. Kossuth rendeletben tiltotta meg elfogadásukat.

⁷⁶⁸ március 19.

⁷⁶⁹ orosz

⁷⁷⁰ utólag a margóra írva: „eh[h]ez járult a tömérdek sokaságu cserebogár és hernyó, melly a gyümölcsöt a kétszeri pusztító, galambtojásnyi nagyságu jégesső, melly a szőlőket tönkre tevő.”

⁷⁷¹ Misericordia vasárnap (Az Úr irgalma): a húsvét utáni 2. vasárnap

⁷⁷² Pál Apostolnak a Thessalonikabeliekhez írt első levele 5:12. Kérünk továbbá titeket atyámfiain, hogy becsüljétek azokat, akik fáradoznak közöttetek, és előljáróitok az Úrban, és intenek titeket; 5:13. És az ő munkájokért viseltessetek irántok megkülönböztetett szeretettel. Egymással békességben éljétek.

lelkész hivatott meg Schulek János 30, de utolsó négy éveiben beteg lévén nem szolgálhatott; Nagy Samuel 19 évig Schuleck Gáspár 4, Gregus Tamás 1, Benczúr Samuel 3, Miklósfy Samuel már eddigelé 19 évig szolgált, Isten tartsa ezen érdemdús tisztársomat még sokáig jó egészségben!

643. oldal

[18]50

Susztek Samuel tanító halála April 26^{án} reggeli öt órakor. Magos természetű, hosszú nyaku, szikár ember, már magában hordozta a torok sorvadás nyavalyáját. Fél évig fekvő beteg lévén nem szolgálhatott. Az élethez nagyon ragaszkodott 's nem akará elhinni közel halálát. Jó és buzgó tanító volt, a Katechetikai tanmódot követé; de egy kissé indulatos haragos volt, mit egy részt a ' benne rejlő nyavalyának, más részt a tanításbani buzgóságának tulajdonithatni; szerény, embereket nem látogató kevéssé ismertetett. Nyugodjanak hamvai békével!

Egyházi Gyűlés April 28. Ennek ugyan nyoma van a ' jegyző könyvben is, de itt terjedelmesebben adatik elő. A megholt tanítónak koporsójára való költséget az Egyház megtagadta ugyan, de özvegyét illető negyedévi angaria és lak megengedtetett, azonban az özvegyek tovább is használhatták a lakot, mert rendes tanító sokaig nem volt. Szőnyegre került az is, hogy a ' homoki iskolánkat a ' katonai hatóság kórháznak foglalá el 's már néhány hónap ota használja strázsát állított oda, és illy felirást tétetett rá: K.K. 11. Regiments Spítál. Ezen iskola egész magyar, muszka és osztrák hadjárat alatt nem használható rendeltetéséhez képest. A tanító kevés tanítványával egy évig Sulyan Ádám féle, aztán Tessinszky féle kibérelt házban nyomorgott. Az egyház tehát nem lévén köteles a ' város terhét viselni a tanácshoz folyamodott ab[b]eli kérelemmel, hogy a homoki iskolát vagy venné meg, vagy a ' helyett más alkalmas házat adna oskolául, de a tanács azt válaszolta, hogy mivel nem a ' város foglalta el az iskolát, és a katonai lakházakért mind eddig semmi fizetést nem kapott, az Ekklesiának semmi kárpótlást nem adhat. Nagyon szomorú állapotban valának ekkor a mi iskoláink, semmi felügyelet, semmi érdek, semmi erély! Felmerült az a ' kérdés is, kit kellene tanítónak meghívni? de közelebbi lépés hónaprúl, hónapra elhalasztatott. Otthon heverték legszeb[b] reményü ifjaink, kik a ' magyar hadjárat alkalmával az iskolát odahagyván tanulmányaikat egész életre félbeszakasztották, és minden további kilátás nélkül heverték otthon.

644. oldal

[1850]

Egyházunknál történt változások. Folyó év Maj 29^{án} kihirdetett felsőbb rendelet (lásd az Esperességi Jegyző könyvben) következtében a protestansoknak meg volt tiltva helybeli egyházi gyűléseket felsőbb engedelem nélkül tartani; minél fogva Junius 9^{ól} csak 8-10 tagból álló választmány szokott a ' bibliothekában az egyházi ügyek fölött örködni és rendelkezni. A mi evang. egyházunk Magyar országban a ' forradalom után leginkább szorongattatott és nyomatott, csaknem úgy, mintha ő egyedül indította és vezényelte volna a forradalmat. Bizonyos tanúsága annak, miszerint a prot evang. Egyházban létező szellem volt a ' Kormánynak leginkább ellenére. De hagyján, ez ide nem is tartozik.

Illy szorult helyzeteben Junius 2^{án} az egyházi Tisztujítás alkalmával, miután Trsztyénszky Samuel, ki a felügyelői hivatalt két évig viselte, külömben is főbirói hivatalával el lévén foglalva, leköszönt, 's az egyháznak szives köszönetét elfogadá, egy választmány három tagot candidált,⁷⁷³ név szerint Kralovanszky András, Juhász Mihály és Sztruhár Károly presbytereket és voksok többségével felügyelőül elválasztatott Sztruhár Károly ügyvéd és tanácsnok, ki ezen hivatalt szives vala elvállalni. A ' gondnoki hivatalra felkiáltás utján elválasztatott Barta Samuel, ki azt többszöri felszólítás és kérés után semmi szin alatt elfogadni nem akarta,

---

⁷⁷³ jelölt

Nagy Mihály szintén így hangzó üzenetet küldött az egyháznak. Jun. 9^{ki} válaszmány tehát közakarattal gondnoknak Maczko András presb.[itert] ki ezen bizodalom és megtiszteltetés előtt fejet hajtott. Vasárnapi egyházfiakká fogadtatván Hudák János és Bencs Daniel a nevezett új hivatalnokok a templomban tevék le a' hűség esküjét.

Junius 16 tartatott tanácskozás alkalmával szőnyegre került a' pénzszedők dolga, főleg a' tömérdek hátramaradások tekintetéből, melly hogy annál sikeresebb lehessen, határozva lőn, hogy a legközelebbi két hét alatt minden szedő lelkesen járja be az illető házakat, és ahol fizetni nem akarnának, annak okát mindjárt ott magának vagy följegyezze, vagy feljegyeztesse, 's annak idejében adja be, 's akkor a' fizetni nem akarók hosszú levél által fognak megtiszteltetni. (vederemo⁷⁷⁴)

645. oldal

[18]50

Ugyan ekkor Juhász Daniel egyházi számvevő új laistromok elkészítésével lőn megbizva. A pénzszedők jutalmazását illetőleg a' közvélemény oda hajlott, hogy azok három vagy legfeljebb négy forinttal száztól fizettessenek. Pénz nem lévén a Cassaban, sőt még az egyház volt gondnoknak is mintegy háromszáz forinttal adós maradt, ezen környülmény, valamint az is, hogy az Ekklesiának vannak kamatozó pénzei, de ugyan annyi kamatra adósságai hogy az kiegyenlítették, – az egyház, melly mult években az építkezésre sokat költött, de a magyar bankjegyekben is, többet ezer pengő ftnál veszített, is a pénz szükében levő lakosoktól nem sokat várhatott, olly szorult állapotban találta magát, hogy kénytelen vala arra magát határozni miszerint a városnál levő négy ezer ötszáz váltó fr. tőkét ki vegye s ezen öszvegből részint a tisztviselők kielégit[t]essenek, részint az épületek kijavittassanak.

Junius 23ⁱ válaszmányban az iskolák ügye és miként leendő elrendezése tárgyalatván azon szempontból indult ki, hogy már némelly iskolákban eddig is nagyon megfogyott a' gyermekek száma, de a jelen bizonytalan és zivataros időben alig is lehet reményleni biztosabb előmenetet a nevelés tárgyában, különben is már régóta a homoki iskola katonaság által használtatván az egyház kevés gyermek kedveért kibérelt házat nem tarthat abban egyeztünk meg; hogy a' homoki és magtári oskola jobb időkiig megszüntessék, ez utóbbi iskolaház bérbe lévén kiadandó. Továbbá a megürült tanszékek betöltendők lévén szóba jött: állandó vagy csak ideiglenes tanítókat kelljen e meghívni? ez utóbbit a válaszmány tanácsosabbnak vélte, már csak a prot. egyház jövendőjének mikép[p] leendő kifejlődése tekintetéből, mert egészen bizonytalan még, mikép[p] fog a Kormány a protest. tanodák s nevelő intézetek irányában rendelkezni; de azért is, mivel jelenleg minden egyházi forumok felfüggesztve lévén az egyház a meghívó levél tárgyában nem is tudna hova fordulni és a dolgot könnyen elhibázhatná; a' pénz értéke is változó és bizonytalan, hogy meghívó levelet nehéz készíteni a pénz dolgában nagyon megszorult Ekklesia nem akarja magát bizonytalan jövőre lekötölezni, sőt, ami legfőbb, nem is kapható olly egyén, melly az egyház méltó igényeinek teljesen megfelelhethetne. Ezen okok csak ideiglenes tanítók választását javasolták.

646. oldal

[1850]

Ideiglenes tanítók választása. Gdovin, másképp[p] Dövény János eddigelé segéd aztán ideiglenes tanító a kisebb olvasó leányok osztályában, minthogy nemcsak a tanitói körben szorgalmat tanusított, de négy hónap ota az orgonálásban is szolgálatot tett az egyháznál ugyan ezen osztályban ideiglenesen megtartatott. Nem különben Mráz alias Déri Károly nálunk eddig segéd aztán tanító a nagyobb leányosztályban ki a közvi[z]sgálaton várakozásunk felett eleget tett buzgalma és ügyességénél fogva ideiglenesen ugyan azon osztályban meghagyatott. Nagy

---

⁷⁷⁴ majd meglátjuk

Samuel, ki eddig a' kissebb fiosztalyban rendes tanító volt, ön ohajtásánál fogva a nagyobb fiuk polgári osztályához rendeltetett úgy azonban, hogy lakában 's eddigi iskolájában megmarad. Az ő helyébe Kralovanszky László helybeli lakos, ki rövid ideig mérnökséget tanult és tanítói hivatalra egész készséggel ajánkozott a felügyelőség által különösen felajánlva elvasztatott azon kikötéssel, hogy orgonista is legyen, bár még orgonalni nem tudott, de temetésekre járni nem tartozik. Oltvány Endre helyébe az alsó elemi osztályba kineveztetett Bogár Tamás, ki eddig a Kallai utza iskolájában szorgalmasan működött. Azonban miután Kralovanszky László csakhamar átlátván az elvállalt rectori hivatal nehézségeit, arról önként lemondott, az ő helyébe választott Reisz Mátyás, bölcsészeti és jogász tudományokat bevégzett ifjú, ki egykor nálunk segédtanító is volt.

Újabb intézkedések városunkban és országszerte. Ide tartozik mindennek előtt a' házaknak szám alá vétele, melly nálunk már korábban történt meg. Most már a' tanyákon lévő lakházak is szám alá vétettek, és a' faluk, 's pusztákon lévő házak is a' legnagyobb pontossággal. Minden város, falu sőt pusztának végén kiállított egy vagy több táblán az ő neve. De nálunk a Conscriptio alkalmával még a volt házszámon kívül egy hasonló számú fekete táblácskát is kellett amah[h]oz felszegezni. Lakosaink legnagyobb száma kénytelen volt illetően egyegy táblácskát öt garasával fizetni. Egészen feleslegvaló költség.

647. oldal

[18]50

Népösszeírás városunkban Junius 10^{én} kezdetett meg, 's tartatott August 23^{áig} beleértve már a' szállási népesség összeírását is, és legnagyobb szigorral vitetett. Bez[z]eg ekkor volt dolguk a' lelkészeknek, mert a' 15-30 évesig (külömben pedig csak 17-26 ig kelle vala) minden férfiakat kényszerültek az anyakönyvben felkeresni, és a' kivonatot a Conscriptornak beküldeni. Összeíratlak nemcsak a' lelkek, de a' lakosoknak minden lovaik, szarvasmarháik sőt szamaraik is. A Conscriptor volt egy főhadnagy és egy fogadott irnok, ki másik példányt irt. Hasonló összeírás tartatott már ennek előtte a' városi tisztviselőség által is, melly nemcsak a' lelkek számát, de a' lakosoknak minden vagyonukat is jegyezte. A' Népösszeírással párhuzamban folyt a'

Katonai Besorozás, mellyhez szintén egy kapitány 's főhadnagy mellé a' szolgabíró és egy pár ülnök volt rendelve. Ezek a' volt honvédeket úgy lakosaink, mint vidékiek között a' legnagyobb szigorral sorozák be, és hol 50, hol 100^{at} Debreczenbe, onnét Pestre küldözték. Ezen működéshez is igen gyakran megkivántatott hiteles matricularis kivonat. A' Conscriptiot nyomba követé

az Adókivetés, mellyet a biró egypár ülnökkel készített, minden házhoz adóczédula küldetett, mellynek egyik lapján az országos másikán a' városi adó volt feljegyezve. Itt már sokan panaszkodtak, sőt zúgolódásra is fakadtak, és méltán, mert részint igen sokra rugott az adó, részint pedig annak igazságos kivetéséről sokan kételkedének. A' megadóztatás érte a nemeseket és földesurakat is, kik e' sebet leginkább fájlalták. Igaz, hogy olly fontos munkát, millyen a' Népösszeírás és adókivetés, lehetetlen olly rövid idő alatt mintegy felfűjni, azért sok hibák ejtettek benne: de mit volt tenni, ha ostromállapotban valánk, és a' Kormány a katonai és egyéb hatóságokat minduntalan sürgette. A' hadi és megyei főnököktől Rendeletek folyvást és sűrűen érkezének hozzánk, egyik a' másikat üzte, és annyira sürgették azoknak átolvasását 's tovább Küldését, hogy feljegyezni sem lehetett. Ennyi 's olly szigorú parancsolat sokaknál nem kis aggodalmat 's nyugta-

648. oldal

[1850]

lanságot szült.

A' Katonatartás ez időben, t. i. Junius, Julius August hónapjaiban leginkább terhelte népünket és minket lelkészeket, tanítókat mert a katonákat kellett élelmezni ingyen, kik két, három

tál ételt is követeltek, itt ott gorombán is bántak a' lakosokkal. A Paplakok és Iskolák soha egész Forradalom alatt meg nem kiméltettek a Katonatartástól. Eszerint valóban szomorú és szánakozásra méltó volt a mi sorsunk. A városi tanács nem akarta, bár fel volt kérve ez iránt, az egyházi épületeket a katonatartás alúl feloldozni – „hadd tartsanak ők is katonát, ha mi tartjuk” nem akarta Kállónak dicséretes példáját követni. Mind ezen környülállások hol lelki zsibbadságot hol bosszús hal[1]gatást, hol zúgolódást és elégedetlenséget vagy szolgál színeskedést szültek és általán egy messze csil[1]amló remény teljesedésének ohajtását. A Kormány parancsára ünnepeltük August hó 18^{am} ő Fels.[ége] Ferencz Jozsef születése napját, melly ünnepélyre megjelent a szolgabíró és polgár mestertől kezdve minden városi hivatalnokok vallás külömbség nélkül. A' Rendelet következtében legfelsőbb helyre kellett aztán jelentést tenni, mikép[p] ment végbe az ünnepély és micsoda hangulat mutatkozik a' népnél az uralkodó ház iránt. Ez időtájban Főesperesünk Komáromy Jozsef elválasztatott a pesti kerületnek Superintendensi Administratorául. De ez az egész hivatal inkább czim volt, mint működési kör, mi annak működési hasznát még nem tapasztaltuk; helybeli, esperességi 's kerületi gyűlések nem tartattak; a Superintendensi Administrátortól sem jött eddigelé semmi utasítás. Pangásban vesztegel és élethalál közt látszik lenni egyházunk.

„Megenyhül⁷⁷⁵ a' lég, virúl a' határ, [Megenyhült a lég, vídul a határ,]
megint eljöttél jó gólya madár, [S te újra itt vagy, jó gólya-madár!]
az ócska fészket megigazgatod, [Az ócska fészket megigazgatod,]
hogy ott kikölthesd tollas magzatod. [Hogy ott kikölthesd pelyhes magzatod.]
Csak vissza vissza! meg ne csaljanak [Csak vissza, vissza! meg ne csaljanak]
csalárd napsugárok és siró patak; [Csalárd napsugár és siró patak;]
csak vissza, vissza! itt nincs kikelet, [Csak vissza, vissza! nincs itt kikelet,]
az élet megfagyott, megdermedett. [Az élet fagyva van s megdermedett.]
Ne járj a' mezőn, temető van ott, [Ne járj a mezőn, temető van ott;]
nem menj a' tóba vértől áradott, [Ne menj a tóba, vértől áradott;]
toronytetőn keresvén nyughelyet, [Toronytetőkön nézvén nyughelyet:]
tüzes üszökbe léphetsz, úgy lehet. [Tüzes üszökbe léphetsz, úgy lehet.]⁷⁷⁶

---

⁷⁷⁵ Tompa Mihály: A gólyához. A verset minden bizonnyal emlékezetből írták le. Erre utal a sok helyen felfedezhető szócsere, tévesztés, betoldás. A sorvégeket gondolatjellel jelölték. A vers szövege helyesen soronként a [ ] jelben olvasható.

⁷⁷⁶ A vers a 650. oldalon folytatódik.

Számadás napja	Év	Felügyelő	Gondnok	Egyháziak	Segédtan.	Bejövét Könyv	Nevezetesebb Ajánlások	Kiadás Könyv	Nevezetesebb Költségek	Segédpap
April 6 ^{án}	1847.	Kralovanszky András	Marko János	Pasztorovits Soma 130 Vf ^{tal} .	Blaho Jozsef Laurenczi Endr.[e] Raisz Gusztav Staszny Soma Mráz Károly Nagy Lajos Sztehlo Endre.	34,779 Vf	Hankovszky András 250. Özv. Kováts Danielné 25.	20,163 Vf	Templ.[om] fed.[és] vi[z]sgál[ata] 1, Vécsei Imre 50. 2 Lipniczky Im.[re] 50. 3 Miskolczi épít.[ész] 50. 4 Tokai ács mest.[er] 50. Fuvar. 30. 5 Holecz And[rás] 300. 6 Ujhazi Sam.[uel] 50.	Hulyok Mihály (panszlav, gógös
Jun. 2 ^{én}	1848.	Trsztvényeszky Samuel	Marko János	Pasztorovits Soma 130f Jancsik Mih[ály] 130.	Nagy Lajos Dovin János Janko Soma Sztehlo András Návoi András Machnik István	40,414 Vf	Hrabovszky Soma hitv. 100. Hrabovszky Soma 100 Bukovinszky András 100.	23,832 vf.	Templ.[om] fed.[és] reparál. [ása] 1, Lakatos 300. 2 kováts 39. 3 vasárus 607. 4 kőmives 450. 5 mészért 113. 6 ács mest.[ernek] 396. 7. Rézért 557.	
April 29.	1849.	Trsztvényeszky Samuel	Tajnel Samuel	Jancsik Mih.[ály] Praviczky Jan.[os] 130Vf	Mráz Károly Dovin János Bogár István	18,878 vf	Laurencsik Mátvás 90. Bartos György 100. Augustini András 100 Lehoczky Jan[os] 100.	18,702 vf.	cserép.[ért] város[nak] 114. ács mest.[ernek] 100. kőmives 270. ács mest[ernek] 139.	
Maj. 29.	1850.	Sztruhár Károly	Maczko András	Jancsik Mih[ály] 130. Zsidai Mihály	Hudák György Bogár Tamás felső, alsó elemi iskolatanit.[ó] Zsebra Mráz János					

[1850]

Jobb ha házamról elhurcolkodom. [Házamról jobb ha elhurcolkodom,]
de melyiken tudsz fészket rakni, hol [De melyiken tudsz fészket rakni, hol]
átkot, kétségbe esést ne hallj alól [Kétségbesést ne hallanál alól]
s ne félj az istennek nyilaitól? [S nem félhetnél az ég villámitól?]

Csak vissza, vissza! dél szigete vár, [Csak vissza, vissza! dél szigetje vár;]
Boldogabb vagy te, mint mi, jó madár. [Te boldogabb vagy, mint mi, jó madár.]
Neked két hazát adott végezet; [Neked két hazát adott végzeted,]
Nekünk csak egy volt, az is elveszett!! [Nekünk csak egy – volt! az is elveszett!]

Röpülj, röpj! és délen valahol [Repülj, repülj! és délen valahol]
a' Bujdosókkal ha találkozol: [A bújosókkal ha találkozol:]
mond meg nekik, hogy pusztulunk, veszünk, [Mondd meg nekik, hogy pusztulunk, veszünk,]
Mint oldott kéve, széthull nemzetünk ...! [Mind oldott kéve, széthull nemzetünk...!]

Sokra sír, sokra vak börtön borul, [Sokra sír, sokra vak börtön borúl,]
mi kik élünk, járunk szótlanul; [Kik élünk, járunk búsan, szótlanul;]
van aki felkél és sirván elmegyén [Van aki felkel és sirván, megyen]
új hont keresni túl a tengeren. [Uj hont keresni túl a tengeren.]

A menyasszony meddőségért eped, [A menyasszony meddőségért eped,]
szüle nem zokog holt magzat felett, [Szüle nem zokog holt magzat felett,]
az agg lelke örömmel eltelik, [A vén lelke örömmel eltelik]
hogym nem kell élni sok ideig. [Hogym nem kell már élni sok ideig.]

Beszéld el, óh, hogy gyalázat reánk! [Beszéld el, ah...! hogy... gyalázat reánk!]
Nem elég, hogy mint tölgy kivágatánk: [Nem elég, hogy mint tölgy kivágatánk:]
A kidült fában őrlő szú lakik ... [A kidült fában őrlő szú lakik...]
A honfi honfira vádaskodik. [A honfi honfira vádaskodik.]

*

Testvért testvér, apát fíja elad ... [Testvért testvér, apát fíu elad...]
Mégis erről ne szóljon ajakad, [Mégis, ne szóljon erről ajakad,]
Nehogy, ki távol sír e nemzetén, [Nehogy, ki távol sír e nemzetén:]
Megútálni is kénytelen legyen! [Megútálni is kénytelen legyen!]

October havában. A Rektori követelésből eredt per, miután Egyházunkban egy ügyvéd sem akadt, ki azt felkarolni és tovább folytatni akart volna, átadatott Kiskörmives Károly helyb. [eli] Ref.[ormátus] hitü ügyvédnek. Ez sokáig tartotta magánál, végre pedig az egyh.[ázi] felügyelőnek adá vissza azon nyilatkozattal, hogy ő ezen perben nem bizik az egyház részére ohajtott sikerrel dolgozhatni. Felszóllítatott e' végre Benczúr János ügyvéd és presbyter, ki a pert ugyancsak által is vette és hű szolgálatot ígért az egyháznak de a perben egy alphát egy omegát sem mozdított; csak annyi, hogy Nagyrőczére a kerületi conferentiába magával elvitte és onnét ismét, miután ez ügy a Suptd. Administrator pártfogásába ajánlatott, hazahozta. Az alatt azonban a' Felperes az egész pernek kiadatását a szolgabíró által hatályosan sürgette és azt mindjárt más nap a felügyelő – még pedig minden lemásolás és autenticalás nélkül kezéből kiadta. Már ekkor az egyház bizonytalan volt a pernek jövődjé felől, csak azt érezte, hogy ha elveszti, sinleni fogja sokáig.

1850

Más részről Hlaváts János ácsmester elleni kereset, 's azt illető irományok már régóta a bibliothekában heverték, nem volt ember, ki ezen ügyet felmelegítette és védte volna. Igaz ugyan, az idő mostohasága és a rendezett törvényszékek hiánya nem engedte, hogy további lépések tétethettek volna, de a' kellő erély és buzgóság is csaknem egészen kialudt már; Hiveink a reájok kivetett nagy adó sulya alatt nyögtek, mert a háztól 5 xr' fejtől 1 f 28 xr' egy szolga[tól] és két szolgától 1 f. 28 xr. két lótól 44 xr'. egy pár ökörtől 1 f. és így tovább tehen juh tino bino, sertés, szállás, szöllő, mesterség, kereskedestől a proportione, ezen kívül még házi adó fejében több fizettetett, mint a Királynak, aki nem volt képes a kiszabott időre lefizetni, minden irgalom nélkül exequataltott.⁷⁷⁷ Illy környülmények közt az egyházi járandóságot sokan nem tudtak, de sokan nem is akartak fizetni, mert az egyház olyan erőhatalommal se nem birt, se nem élhetett millyennel a város. Innen következett az, hogy a gondnok egész hetenként pénz nélkül szükölködött 's kéntelen volt költsön felvenni, curátorságától fogva mind ekkorig nem kapott a szedőktől többet hatvan Vfnál; de ezek közt is többen hanyagok voltak. Az elszegényedés és inség szemlátomást nőtt. Kimélet, óvakodás, hanyagság és ömagával tehetetlen erőtlenség[ból] származott az, ami egy testületnek elébb utóbb sirját megássa, t. i. a pénzhány. October 20^{án} a tanácskozmányba (melly nálunk közönségesen 3-4 tagból állott) a Felügyelő összehivatá a tizenkét pénzszedőt és lelkesen fölszólítá őket kötelességeik pontosabb viselésére. De a szedők mentették magokat, hogy senki sem akar fizetni, sőt némelly hivek azzal is fenyegetőznek a szedőnek, hogy ha még jön házukból kitaszigálják. Az egyház már gyenge lévén illy szemtelen hetvenkedést is elnézett, és nem merte méltóképp megfenyíteni, inkább abba hagyta. Hanyatlani kell minden olly testületnek, melly maga tekintetét már nem birja fentartani. Annyi és olly veszélyes környülmények gyűltek már öszve ezen egyház megbuktatására, hogy valóban nagy Isteni Kegyelem lenne, ha még szerencsésen kivergődhetne. Mert ha alárendelt lenni, az egyh. javára időt és fáradságot fordí-

[1850]

tani, részt venni, fizetni majd senki sem akar, ha az úgy nevezett előkelő tag mind presbytertarsait, mind a' lelkészeket némi bizodalmatlansággal nézi, ha egyik magyar bankjegyekkel építtetni halasztgat, másik saját pénzevel is megszorítja amazoknak számát, 's egyszerre megbuknak a bankjegyek, ha ez a már megbukott pénzzel fizeti ki az egyháznál volt adósságát, ha az egyháznak veszendő pereihöz nem találkozik ügyvéd, ha nincs többé tekintélye 's hatalma az egyháznak, ha nincs mint jobb időkben volt, u. n. egyházi robot, vagy „z poradky” de minden legkissebb szolgálatot kész pénzzel kell fizetni, ha továbbá még az egyház tőkéi is adó alá esnek (amint hogy Novemb 8^{án} valósággal öszve is irattak azok, a felsőbb rendeletnél fogva kivéve a veszendő tőkéket és Reguli, Greguss alapítványokat, mellyek az egyháznak jelenleg mitsem kamatoznak) ha a magyar forradalom óta az egyház előkelő hivei a templomtól, Istentől csaknem egészen elidegenedtek, úgy az Ecclesianak, fájdalom! sül[!]yednie kell; és alig van más, mint szomorú jövődjöje.

Egyházkerületi tanácskozmány N[agy]Röczén. Reisz Samuel Sptd. administrator Septemb 5^{én} szóló levelében (l.[ásd] levélt[ár] IV) meghívta az Ecclesiakat Röczén Octob. 8^{án} tartandó értekezletre. Ezen levél felolvastatván nálunk a 4-5 tagból álló választmány úgy nyilatkozott, hogy Superint. Administrator nem ismer, mert az nem az Ecclesiak által, de katonai hatóság által választatott és neveztetett ki úgy azonban, mint cs. k. bizalmi férfit 's az osztrák kormánynak netalán hasznos organumát tisztelve az ő személyében felszentelését se szükségesnek se érvényesnek nem látja, sőt azt károsnak is találja, amennyiben az által

⁷⁷⁷ végrehajtás alá került

egyházi autonómiánkat magunk 's önként elejtenők. Ezen egyh[áz]ker.[ületi] tanácskozányra egyházunk részéről küldetett Farbaký Daniel és Benczúr János ügyvéd, kik nagy bajjal visszatérvén elmondták: mikép[p] a [Nagy]Róczén megjelent papok nagyobb részt panslav szellemű volt, az administrátort minden áron felszentelni sürgették, és ezt sürgették különösen az ő családjának néhány tagjai, ő maga már gyenge szél ütötte aggastyán lévén, de mindazáltal fel nem szenteltetett.

653. oldal

[18]50

Egyébbiránt, amint a' köv.[etkező] hírlapi cikk mutatja, már ekkor az illetén lutheranus tanácskozány nemcsak hogy a felizgatott kedélyek lecsillapítására nem szolgált, sőt azokat még inkább föl is hevíté és újfent veszedelmes surlodásokra és szakadásokra nyitott alkalmat, A Cikk így „Egyházunk a' jelen ostromállapot alatt régen ohajtott két napját Octob. 8 és 9^{én} Nagy Róczén ültük, napokat, mellyeknek hogy mikénti lefolytáról hú tudósítást adhatok, különös öröömre szolgál. Ezen gyűlés a f.[olyó] évi Febr. 10ⁱ Haynauféle rendelet folytán a tiszai Superintendenzia Administratora Reisz Samuel úr által rendeltetett el, ki a 8 esperességnek espereseit 's bizalmi férfiat egybehiva, hogy az ev. Egyh. viszonyairól jelen igen szorult helyzetében testvérileg tanácskozzanak. E' gyűlésnek célját, melly, fájdalom későn következett be, miután sem Sup[er]in[t]en[de]nsünk, sem kerületi felügyelőnk nincs, sem egyh.[ázi] conventeket tartanunk nem szabad, ki ne fogadná a legnagyobb tetszéssel. Hogy e' gyűlésre világi férfiak is meghivattak, ezt az idő viszonyok követelik, mellyek a' világi statusnak az egyh. ügyekb.[en] joggal szavazatot igényelnek, 's csak az sajnálandó, hogy az evang. nevezetesen slav hitszónokok közt bizonyos bizalmi férfiakkal élükön egy párt képződik, melly köztük ismeretlen hierarchiara törekedve a protestantismusban eddig fenállt gyakorlatot fölforgatja, 's az egyh. igazgatást magához rántani akarja, mintha az Egyház csak papokból állna.

E gyűlésben a' világiak közt legjobban kitűntek Szontagh Lajos és Bánó Miklós, mindketten kitűnő egyéniségek. Szontaghot kitűnő képzettsége, Bánót nyomos észlelő tehetség, 's gyors gondolat menet jellemzik. Ezek mellett idősb Kirinyi János úr, ki mint k.[irályi] biztos vett részt a' gyűlésben, szintolly tapasztalt mint élénk érzelmű keresztény benyomását hagyta maga után. Az első nap Octob. 8^{án} reggel a templomba ist[en]tiszteletre gyűltünk össze, onnan a' lelkész lakára érkezve Administrator úr egy rövid beszéddel megnyitá a gyűlést. Sokan azon véleményben vóltak, hogy e' beszéd egy török absolutistikus fermán⁷⁷⁸ jellemét hordá magán, 's ezért abban a' keresztényi ihlettség hiányzott. Ő többek közt mondá: „A Protestansok irányszabályzatot kaptak, mellyhez magokat tartani kötelesek, ez olly rendelet, mellyet nem ítélhetünk meg. Egyházunkban az erkölcsi fogalmakra nézve a legnagyobb zavar létezik s. a. t. De a' fő dolog az volt, hogy a administrator úr a' Haynau féle

654. oldal

[1850]

kinevezésre hivatkozva az irattárt, pecsétet, és a fölszentelést követelte. A gyűlés nem lévén úgy constítualva, hogy az egész Sup[er]in[t]en[de]nt[ur]ia nevéb.[en] szólhatott volna, miután csak 4 esperesség volt képviselve, e' követelésnek nem felelhetett meg, annál kevésbé, mert prot. elvek szerint senki, kit az egyház meg nem hívott, 's kinek ennél fogva mellőzhetlen missiója hiányzik, az ev. egyházat és községet nem kormányozhatja. A' prot. tisztelik a' Felsőgi jogot, a világi felsőbbbségi jogot az egyházi ügyek körül (jus summum circa sacra) mellyet a' Fejedelem gyakorol, de az egyház saját egyh. hatalmát (potestas eccles.) nem kívánják a statusra átruházni!! Mi Administrator úrban in politico ecclesiasticus a kormány organumát

---

⁷⁷⁸ rendelet, parancs

illően tiszteljük, azonban az egyháziakban – in spiritualibus,⁷⁷⁹ a „nemo nisi rites vocatus”⁷⁸⁰ elvből semmikép[p] el nem térhetünk, miután századok óta sede episcopali impedita⁷⁸¹ a Sup[er]in[t]en[d]e]ns legidősb esperese volt mindég helyettes. A gyűlés megkére Administrator urat, hogy a Ker[ületi] Conv[ent] tarthatása iránti ohajainkat s kérelmeinket felső helyre felterjessze. Felette kedvetlen érzetet gerjesztett legközelebb adminstrator úr körülete (családja) melly pro domo sua⁷⁸² küzdeni látszék, azon nyilatkozattal: „hogy ker.[ületi] conventre nincs szükségünk, mert azon Kossuth választatnék meg ker.[ületi] felügyelőnek,” részint az által, hogy Egy derék papot, ki nem inye szerint beszélt, nyilvánosan jezsuitának nevezett. Az egyház autonomiáját, mellyről itt sok szó volt, egy prot. sem kívánja vissza úgy mint volt, de a presbyteri synodalis⁷⁸³ szerkezetet, az egyh. élet szabad akadálytalan kifejlődését, az egyh. teljes szabadságát, melly az evangeliomban ’s az ország szentesített törvényeiben alapszik, a protestansok egyetemesen visszakívánják, ’s kérelmük oda megyen ki: hogy a’ Kormány az Egyh. valódi jóléte tekintetéből nemcsak az ismeretes bizalmi, hanem több részrehajlatlan, az egyh. szolgálatában megöszült férfiakat is kihallgatni méltóztassék. A’ gyűlés végén, midőn a’ legtöbb bizalmi férfiú már hazatért, az ultra slav párt által, melly itt legerősebben volt képviselve, a közösen tisztelt XIII. Szepes városi esperes keményen támadtatott, úgy hogy az egyesség és kibékülés, mellyre nekünk Protest[ánsoknak] olly nagy szükségünk van, az antropofágok⁷⁸⁴ országába repült el. (Vide ultimam Stropham Jeremiada)⁷⁸⁵

Esperességi tanácskozmany tartatott October hó 31^{én} Tál[l]yán (a jegyző könyvet lásd a’ Levéltár IV kötetében) Radvanszky Albert úgy mint Kir. biztos jelenlétében, hol a többi tárgyak közt legérdesebb az, hogy miután Komáromy Jozsef föesperes a pesti Superintend. Administratorának elválasztván, föesperesi hivatalát letette, ezen egyházmegye helyébe ideiglenes föesperesnek, míg majd e’ felől az esperesség eldöntőleg

655. oldal

[18]50

intézkedik Coordinationak értelménél fogva Farbaky Daniel alesperes és Nyiregyházi lelkész választatott el. Addig is a pecsét és minden irományok ’s okiratok Nyiregyház részéről Farbaky Daniel és Majerszky Lajos, Miskolcz részéről Moesz Eduard és Draskoczy Samuel urak jelenlétében lesznek az új föesperesnek átadandók. E’ szerint már Nyiregyházi Egyháznak is jutott az a szerencse, hogy Föesperesét egyik érdemdús lelkészében tisztelhetette.

Tregjár Pál és özvegy Kollman Samuelné perét illető czikk. Miután ezek követelési ügyöket most már a megyei törvényszék elibe terjesztették ennek rendelete következtében a Felügyelő kénytelen volt ezen pert illető minden okiratokat a’ szolgabírónak kiadni. És nem sokára Novemb. hó végén érkezett a megyei Törvényszéktől a mi Egyházunkhoz ab[b]eli parancs, hogy az Egyház a tanítókat illető de hátramaradt fizetést, öszvesen egyre egyre ötszáz negyven ezüst for. Tizennégy nap alatt tegye le. Melly parancsolatra a’ Felügyelő egy öszveült választmány értelmében ek[k]ént válaszolt:

„Tekintetes Járás bíró Úr! Folyó hó Novemb. 16^{án} kelt, ’s nekem az hónap 24^{én} kézbesített azon intő levelére, melly szerint t. Tregjár Pál úr és özvegy Kollman Samuelné asszony, úgy is mint férjétől nemzett gyermekei természetes, törvényszerinti gyámánya részéről intetem, hogy az agostai egyháztól tanítói állomásra nyert meghívó levél tartalma szerint azon egyház

⁷⁷⁹ lelkiekben

⁷⁸⁰ „senki sincs erre hivatalosan elhíva” (Idézet az Ágostai hitvallás XIV. cikkéből.)

⁷⁸¹ a püspöki szék akadályoztatva lévén

⁷⁸² saját érdekében

⁷⁸³ zsinati

⁷⁸⁴ kannibálok

⁷⁸⁵ Lásd a Sirlmak éneke utolsó versszakát. Utólag a margóra írva: „Orosz Maria R.[ómai]C.[atólíkus] hajad.[on] ev.[angélikus vallásr]a áttért Decemb[er] 15 [1]850. beig[t]atta M[iklósfy] S[ámuel]”

egynek egynek 540 ezüst forintokkal tartoznék, 's én azon öszveget járuló kamattal együtt részükre fizettetném ki – válaszul adom: hogy a' kívánt állítólagos tartozást én azon okból nem fizettethetem, mivel arra a többször tisztelt egyháztól megbizva, 's annak irányába vetett eskü szerint följogositva lenni nem tartom magamat, és csak akkor tehetném azt, midőn az egyház képviselői hozandó határozat mellett azt tenni megengednék. Minthogy azonban a' felsőbb helyről leküldött rendelet szerint az egyházi gyűléseket csak e' végre kinevezendő cs. k. biztos úr jelentétében tartani megengedve volna,

656. oldal

1850–1851

azonnal intézkedtem, hogy illetén egyházi gyűlést tarthassak, mellyben különösen az intetők követelése tárgyalatnék, hogy pedig arról a legcélszerűbben lehessen az gyűlésben tanácskozni, kérem az intetőkkel mindazon irományokat, mellyek követelésökre vonatkozók, mindkét részről folyamodáskép[p] Ngos Drevenyák Ferencz cs. k. biztos úrhoz beadattak, térítvény mellett visszaadni, külömben is ezek közösök lévén illy esetben az egyház jogosan azokat visszakövetelheti. Ezek után kérem az intetőkkel tudatni, hogy míg ezen gyűlés ideje bekövetkeznék, követelésöknek törvény útján előmozdítását halasszák el, külömben ez esetben az okozandó költségek ellen ezennel tiltakozom és ezen tiltakozásomról midőn a szükség esetében birói bizonyítványt ki kérném, tartozó tisztelettel maradtam Nyiregyh.[ázán] December 4^{én} 1850. Tek.[intetes] Járás biró úrnak alázatos Szolgája Sztruhár Kar.[oly] A' szellem lezáratásának éve, a szabad sajtó és gondolkozás lebilincselésének egy nevezetes időszaka lefolyt: de reméljük, hogy örvedetesebb jövendőt fog előttünk nyitni az

1851^{dik} év.

Egyházi gyűlés tartása megengedtetik. Egyházunkban mindenféle ügyek bajok felette megszorodván Decemb. 8^{án} kelt esedező levelet küldtünk Bay Ferencz úr Ö Nagyságához, mint alsó Szabolcs megyei Fönökhez, eszközölné ki a felsőbb helyen (Nagyváradon) nekünk egy köz gyűlés megtarthatását, mellyre egyszersmind cs. k. biztosúl előterjesztettünk Galánffy Jánost, Mesko Pált és Kralovanszky Andrást, kik közzül a katonai főparancsnokság valamelyiket nevezne ki. De az nevezett ki Jármy Menyhért urat, helybeli lakost és felső járásbeli főszolgabirót. Ennek jelenlétében aztán Januar hó 22^{én} a bibliothecaban rég ohajtott közgyűlést tartottunk. A Presbyterek jó számmal gyülekeztek öszve. Mindenek előtt a cs. k. biztos fölolvastatta a rendeletet, mellyben ő neveztetett ki cs. k. biztosnak Ez ellen ugyan a jelen lévő Presbyterek pro forma óvást tettek,

657. oldal

1851

vagy inkább neheztelésüket nyilatkoztatták ki azért, hogy a mi conventeinkbe cs. k. biztos küldetik; Jármy úr azonban szép szavakkal és szelid módon igyekezett a kormánynak is a' jelenlévőknek is eleget tenni. Aztán a Róczei és Tál[l]yai conferentiák jegyző könyvei olvastattak, ezt követték a' helybeli egyh. ideiglenes tanácskozmányok határozatai, mellyek helyben hagyást nyertek. De nagyobb fontosságu volt a Rectorok ügye, mellynek a felperesek részéről már a megyei törvényszékre lett elő mozditását felolvastván a Felügyelőség értelmesen előadá ezen ügynek mibenlétét, állítván mikép[p] tökéletesen meg van győződve, hogy az Ekklésia részén van az igazság, ezen per megnyerhetéséhez legjobb reményt gerjesztet annyival inkább mivel őt Vidliczkai⁷⁸⁶ helybeli ügyvéd is jól biztatta. E szerint egyhangulag határozatott, hogy a követelt summa nem fog kifizettetni, de az Egyház per útján védje magát.

---

⁷⁸⁶ Vidliczkay József

Ügyvédnek választott Vidliczkai. Továbbá Hlaváts János ácsmester ellen még forradalom előtt indított, de abba maradt per hozatott szőnyegre, mellyre nézve, minthogy az ács már Tál[lyai] lakos volt, határozattá lőn, hogy mindenek előtt az ő ottani birtoka sequestrum⁷⁸⁷ alá vétessék és Miskolczra menendő követek vagy Tál[lyán], vagy azon a' környéken keressenek egy becsületes ügyvédet, ki ezen ügyet felvállalná és tovább folytatná. Azonban ezen tárgy egészen húsvétig csak pusztá határozatnál maradt, mert az említett Követek el nem mentek. A költségek ugyan, mellyeket a templom hajazatjának hibái, a mi Ekklesiánknak okoztak, öszve szedetvén felszámítottak, de mi haszna, az ügy, melly annyi kárt és vitatkozást szült, csak szendergett.

Még egy nevezetes tárgy, t. i. a magyar hadjárat idejében elfoglalt és magánházaknál áthelyezett iskoláinktól házbért keresők követelése. Az alvégi iskola tartatott egy évig Hok házánál a virág utcán, a Homoki pedig Sulyan Ádám féle háznál; az ugy nevezett magtári iskola Andrikovits házánál. Csak ez lőn kifizetve.

658. oldal

[1851]

A két elsőbbnek a Kormany vagy inkább Juhász Mihály, ki az Ekklesia tudta nélkül az említett házakat kibérelte mindedig adós maradt. A háztulajdonosok a bért az Ekkl.[ésiától] követelték, és ezen követelés már a világi bíróság előtt is megfordult. Az egyház, melly az új lakhelyek fogadásába legkissebbé sem folyt be, sőt arról mit sem tudott természetesen újfent csak oda nyilatkozott, hogy aki kibérelte a' házat az fizessen. Ekklesiánk annyi bajba még tám soha se volt bonyolodva, mint ekkor, mire nézve egyik lelkész – már annyiból is mivel jegyzőkönyv egy év óta rendesen nem iratott – azt indítványozta, nevezetnék ki egy rendes jegyző (mert ennek hiányát Juranyi Samuel prof[essor] pótolta) szükség lévén annyi 's olly sürgetős ügyeinkben ezentúl a cs. k. biztos jelenlétében gyakrabban gyűléseznünk. Mire a biztos „én csak ezen gyűlésre vagyok kinevezve, mondá, de ha úgy akarja az egyház tétesse be a' jegyzőkönyvbe, hogy legközelebb többször is kívánna gyűlést tartani, én különben is a mai jegyző könyvet a Felügyelőség aláírásával kívánom magamnak beküldetni, hogy azt a katonai Kormánynak felküldjem.[„] Megemlítem még, hogy e' gyűlésben Egyházunk a muszkák által elpusztított Lossonczi evang. Egyházra negyven ezüst forintot bár nagy nehezen resolvált.⁷⁸⁸ A' Lossonczi Ekklesia felszólítását lásd a' Levélt[ár] IV. A' tanácskozás egész csendességben lefolyván a Felügyelő a cs. biztosnak megköszönte megjelenését és béketűrését. Némellyek ugy találtuk, hogy bár a' cs. biztos jelenlétében mégis jobb illy környülmények közt gyűlést tartani, semmint öszvejövetelek nélkül, mint huzamos ideig volt, a legfontosabb ügyeket pangásban hagyni. De legtöbb volt az Ekkl. pénztárának szegény állapota, minek oka volt részint a pénzszedők hanyagsága, részint a' hiveknek fizetni nem akarása. A' paplak, mellyben ezen könyv írója lakott, már olly rongyos és kopott volt, hogy a legszegényebb falusi Ekklesiába is beillett volna, de az Egyház egyéb töménytelen szükségeit is alig birta fedezni és így a' fedetés 's egyéb reparatio évről évre halasztatott a parochia és capellania körül.

659. oldal

[1851]

Patronatus Nyiregyházán. A helybeli Plebanus Perger János felmelegítvén a már ez előtt is folyt patronatusi ügyet – jöllehet a Váltás⁷⁸⁹ alkalmával gr.[óf] Károlyi bizonyítványt adott a városnak arról, hogy ő mint földesúr a helybeli cathol. ecclesianak patronusa soha sem volt, csak a plebanus részére évenként tizenkét köb.[öl] buzát szives ajánlásból méretett ki – az ügy

⁷⁸⁷ zár

⁷⁸⁸ határozott, fizetett

⁷⁸⁹ Az 1803-as, Dessewffyektől való örökváltás után 1824-ben a város megváltotta magát a Károlyi családtól is.

törvényszék elibe került, 's Februar 13^{án} jött N.[agy]Kállóból az az ítélet, hogy Nyiregyháza városa tartozik a catholica ecclesianak patronus lenni. Minek következtében az Ecclesia már ezelőtt a' templom és paplak fedetésére fordított költségeket is a várostól követelte. A' város feljebb vitte a pert, és e stadiumon állott ekkor a' dolog. Ha felsőbb regiokból származtatjuk az ügy állását, ha a cathol. hit egyedül idvezítő vagy legalább a' Kormány hite lévén mindenek felett elsőbbséggel bír, ám adózzanak a tizennégy ezer polgártársak a háromezer Istenválasztotta lelkekre; de ha egyik mint másik vallás csak vehiculum⁷⁹⁰ a' becsületes és boldog életre, azon egyház olly jogot, mellyel soha eddig nem birt, nem követelhet. Miért nem tartoznék a' város szintűgy az evang. orosz és reform. egyház templomát, paplak[ját] és iskoláit is építeni? ezek is az ő kebelében megszülemlett gyermekek.

Téli censurák Februar 24 's köv.[etkező] napj.[ain] Ezeket nem is említém, mert régi tanítóink more consueto⁷⁹¹ ekkor is megtették a vizsgát; de az új ideiglenes tanítókat illetőleg meg kelle itt jegyezni, mikép[p] Dovin János kisebb leányiskolája, bár népes, meglehetősen megfelelt a' várakozásnak és a rögtönös táblakoni helyesírásban különösen kitűntette magát. De a tanítónál hiányzott az elmulhatlanul szükséges katechizálási ügyesség.

Mráz Károly felsőbb leányiskolája, melly 30 tanítványra leolvadt, a várakozást felülmulta értelmes és helyes feleletekkel, egy két jó számolóval, általán pedig szép rendtartásával, de szabad kikérdezés és ítélőtehetség gyakorló

660. oldal

[1851]

tan mód itt is hiányzott. Raiz Gusztáv kisebb fioskolája népes és jó rendben találtatott ugyan, és a tanítványokkal szelid banásmód dicséretes, de catechizálási gyakorlat nélkül. A gyermekek betanulnak ugyan, amire kényszerítettnek, de gondolkozni és beszélni nem tanulnak. Egyébirant lehet állítani, hogy a volt tanítók helye legalább eddig és ideiglenesen megelégedésig ki volt pótolva. Mindazáltal mégis egy két gyakorlott és gondolkozni 's beszélni tanító mesterre volna szükség. Mráz Károly Ny[ír]Egyházi fi tanult szülővárosában és Eperjesen a bölcsészeti pályát bevégezte, nálunk egy ideig mint segédtanító szolgált. Raiz Gusztáv zólyomi születésű szintén Eperjesen végzett, nálunk egy évig segédtanító volt, a forradalom után visszajövén ideiglenesen fiúk kisebb osztályába alkalmaztatott. Ügyes, szelidlelkű és jámbor ifju mindkettő, az utóbbi gyermekeinket a rajz mesterségében is hetenként háromszor gyakorolta.

A Rektorok Ügye, mellyet N[agy]Kállóban tartatott törvényszék az ő részökre megítélt akkép[p], hogy az Ecclesia fizessen egynek egynek nyolczszáz tizenharom ezüst for.[int] feljebbvitel következtében fordulatot vón, t. i. a Debreczeni törvényszéktől visszaküldetett Reisz Samuel Sptd. Administrator úrhoz (mert Egyházunk már a N[agy]Róczzei conferentia alkalmával benyújtotta volt ab[b]eli kérelmit, miszerint ezen egyházi ügy a polit.[ikai] törvényszékről az egyházra áttétessék) ez a Spt. Administrator sürgetésére is megtörténvén, ő azonnal illy tartalmu levelet küldött hozzánk: „Ich habe die Ehre Eu[er] Hochehrwürden in Kenntniss zu setzen, dass der hochl. k[aiserliche und] k[önigliche] eperjeser districtual Gerichtsstuhl die Acten des Tregiar und Kollman sehen processes an mein Amt hergesendet hat. Ich bitte Sie demnach die Nyiregyh. Gemeinde hievon verständigen zu wollen, und mir

⁷⁹⁰ szállítóeszköz

⁷⁹¹ rendes szokás szerint

nächstens zu schreiben, was die Gemeinde feiner zu thun gesonnen wäre.”⁷⁹² Ezen levélre Maj 7 dikén küldtünk választ olly értelemben, hogy egyrészlől a pert az

661. oldal

[18]51

egyházi forumokra nem a törvényszékekre, hova nem is tartozik, kívánjuk ezentul vitetni, másrészt hogy azt, mint 18 évvel ez előtt, az esper. consistoriumnak kelletik megvi[z]sgálni. Eszerint az idestova hurczolt per ismét ott állott, hol 1831^{ben} ha esperességi consistor. elibe terjesztetik.

Obligativ Gymnasial Schulplan.⁷⁹³ Az Eperjesi főiskola felszólítására l.[ásd] az esp.[erességi] Jegy[zóköny]K.[önyv] 162. l.) mi is tartottunk rövid conferentiat, de a kérdés alá vett dologhoz nem igen tudtunk szólni, mert még nem birtuk a’ kormány által kiadott és prot.[estáns] gymnasiumokat illető tantervet. Ezt nekünk az eperjesiek csakhamar megküldték. És ismét April 15^{én} conferentiában a lelkészek[en] és Felügyelőn kívül Kralovanszky András, Mesko Pál, Dráskóczy Janos, Juhász Mihály és Daniel, Barta Samu és Maczko Curator jelenlétében – az új tanterv igen nehéznek, sőt kivihetetlennek és ollyannak találtatott, melly mind oktatókat, mind tanítványokat nagyon terhelő, igen költséges, és amelly által az iskoláztatás és tanulás gátlása egyenesen czéloztatik. Ezen terv szerint igen sok a tanulandó és nyolcz októnak is elég munkát ad, ’s a könyvekre is nagy költség kellend. De ez a terv tanítási egységet melly eddig prot.[estáns] isk[olák]ban hiányzott, és Isten tudja meddig hiányzott volna, hozott be, és azt a’ felületes, darabos tanulást, mellynek minden iskolainkban helye volt, megszüntette. Aki tehát tudományosan kimivelt embernek akar tartatni, ám tanuljon; ne legyen ezentul minden szemeten félig tanult jogász vagy candidatus. De mivel ezen terv szerint az első tanév már 9. legfeljebb 10 éves gyermeknek szab ki nem kevés és nehéz tanulmányokat, valljon hogy fogja ez azokat tanulhatni, ha a normalis iskolákban nem lesz jól elkészítve; mint például német honban azok, kik gymnasiumokra átmennek. Pedig itt az ellemi és normalis iskolák figyelembe se vétetnek, amellyeknek javítása és rendbeszedése kivált magyar honunkban sokkal szükségesebb minden esetre pedig elsőbb volna, mint a Gymnasiumoknak illetén rendezése. Igen bölcsen szól egy író „Pius

662. oldal

[1851]

Desiderius⁷⁹⁴ 1833^{b.[ani]} gr.[óf] Széchenyi Istvánhoz intézett leveleiben: wenn man bedenkt, dasz seit k[önig]. Sigmunds Zeiten in Ungarn immer nur für die höhern Wissenschaften allein gesorgt wurde ohne die Volksbildung zu beachten, dasz bis heute nur die Lehrer der Academien einige Achtung geniessen, indem man die untern als armselige Handlanger in die gemeine Volksklasse wirft sollte man Wunder grosse Dinge von denselben erwarten? Allein es geht hier oben, wie dort unten es herrscht das wort, es fehlt der Geist, das Gedächtnisz arbeitet, der Verstand neht, Menschen, die nie selbst denken, sondern ihre Bücher denken lassen sind die

⁷⁹² Van szerencsém Főtiszteltű Úr tudomására hozni, hogy a felsőbb császári és királyi eperjesi kerületi törvényszék Tregjár és Kollmann ügyiratait az eljárások megítélésére hivatalomnak megküldte. Ennek értelmében kérem, hogy tájékoztassa erről a nyíregyházi gyülekezetet, és mielőbb írja meg nekem, hogy mit szándékszik a gyülekezet cselekedni.

⁷⁹³ Kötelező Gimnáziumi Tanterv

⁷⁹⁴ Tobias Gottfried Schröer, írói nevén Christian Oeser/Oeser Keresztély (1791–1850) költő, író, evangélikus liceumi tanár, tanfelügyelő, iskolaügyi tanácsos. Pius Desiderius álnéven jelent meg a Széchenyivel folytatott levelezése 1833-ban.

Lehrer.”⁷⁹⁵ Ha tehát a normalis iskolák in statu quo⁷⁹⁶ maradnak ezután is méltán kételkedhetünk benne, hogy a gyermek kellő készület nélkül a gymnasiumi tanulmányokat vagy elkezdhesse, vagy szerencsésen folytathassa. Ezen tervhez mulhatlanul megkívántatnék a trivialis iskolák jó elrendezése, de ezt a kormány nem kivánta, annál kevésbé sürgette!! Minthogy pedig a Kormány illy rendeletet adott volt ki, hogy a Gymnasiumok vagy fogadják el e’ tervet, ellenkező esetben iskolai bizonyítványaik érvénytelenek leendnek, vagy magokat a Kormány igazgatása alá vessék, melly esetben oktatóikat ő fogja fizetni, és amelly iskola se egyikre se másikra nem hajlandó, az állományilag iskolának el sem esmertetik: a mi Egyházunk a tervet elfogadandónak ítélte ugyan, de azon megjegyzéssel, hogy illyetén gymnasiumok legyenek Késmarkon, Rozsnyón, Miskolczon; de Eperjesen academia legyen, hol philos. theolog. jogtan taníttassék. Az eperjesi conventre követekül küldettek Farbaký Dan.[iel] esperes és Mesko Pál orvos a város lovain, utiköltség rúgott 73 fra. A convent népes volt ugyan, de az úgynevezett panslavok azt el nem ismervén, a kishontiak és gömöriek, maga Reisz Samuel administr.[ator] sem jelentek meg. Képzeltetni mi jót szülhet illy egyenetlenség, s a külömben is gyenge erőnek eloszlása. A Conventen általános jelszó „autonomia” függetlenség, önállóság a nevelés terén! ezt mindenáron kell megőrizni ’s megtartani. Erre leghatalmasabban szavaztak a szepesi és sárosi eccles. (a többit lásd az esperess.[égi] J[egyző]Könyv. 164.)

663. oldal

[18]51

Egy oklevél az evang. a.[gostai] h.[itvallású] egyháznak ek[k]ori háttérbe szoríttatására mutató: Így írt a mi Ekklesiánk. Nagyságos Megyefőnök Úr! Mind amellet, hogy f. e. Jan 22. K.[irályi] biztos T. Jármý Menyhért Úr jelenlétében tartatott egyházi gyűlésből hozott határozat nyomán, tekintve egyrészt népességét ah[h]oz képest előkerülhető gyakrabbi ügyeink szükséges elintézése céljából egy bizonyos időre állandó biztos kinevezése iránt folyamodtunk erről azonban ez ideig sem voltunk szerencsések becses ígérletén kívül ez iránt felső helyről végzést nyerni. Midőn ezen idő alatt ismét az egyházat illető ’s elintézendő dolgok megsaporodtak nevezetesen egy paplaknak mi módoni ki igazítása, évi számadások megvi[z]sgálása, felügyelő, gondnok és két rendes tanító megválasztása s. a. t. ’s ezek miatt elkerülhetetlenül az egész presbyt.[érium] öszvehivatása szükséges. Megkülömböztetett tisztelettel folyamodunk Nsg. hogy egyh. előfordulható ügyek elintézése tekintetéből bármikor a’ szükséges gyűlés megtarthatásához egy állandó vagy legalább és minden esetre e mostani és elősorolt ügyeink elintézése céljából egy cs. k. biztos kinevezését az illető felső helyen kegyesen kieszközölni méltoztassék. Kik egyébiránt kegyeibe ajánlották megkülömb.[öztetett] tisztelettel maradtunk Nyiregyh.[ázán] Maj. 3. 1851.
Nagyságos Megyei főnök urnak alázatos Szolgái

Farbaký Dan.[iel] Miklóssfy Sam.[uel]
Sztruhár Károly Felügyelő

Indorsata.⁷⁹⁷ Nyiregyháza Kapit.[ányi] hivatala kézbesite az illetőknek azon meghagyásával a kerül[eti] főisp.[án] úr ö m[é]ltóságának, hogy ha a kinevezendő állandó biztosra nézve tett intézkedés eredményének bekövetkeztéig – tárgy sokasága miatt a gyűlés tartását nem

⁷⁹⁵ Ha az ember meggondolja, hogy Zsigmond király uralkodása óta kizárólag mindig csak a felsőbb tudományokról gondoskodtak, anélkül, hogy a népoktatást figyelemre méltatták volna, hogy a mai napig csak az akadémiák tanárai részesülnek némi elismerésben, miközben az alsóbbakat mint nyomorúságos szolgákat közönséges népi osztályokba vetik, nagy dolgok csodáját kellene ugyanezeketől elvárni? De ami itt fent és lent is működik, a szó uralkodik, hiányzik a szellem, az emlékezet működik, az elme felfog, az emberek, akik soha nem maguk gondolkodnak, hanem a könyveik által gondolkodnak, ők a tanárok.

⁷⁹⁶ változatlanul

⁷⁹⁷ a hátlapra írva

mulaszthatják az ideiglenes biztos kinevezéseért maga útján folyamodjanak Nyiregyh[ázán] Jun. 23 1851. Abrányi Antal Közügyi főszolgabíró.

664. oldal

[1851]

A reformata ekkleziáknak már ez előtt három hónappal kijelölték állandó biztosok, ők ezek jelenlétében gyűlésezhettek. A katolika egyház pedig gyűlés tartási engedelem kérésre nem szorított, csak mi Evangelikusok még mindig esedezni valánk kénytelenek, és midőn esedeztünk, vagy megérteni, vagy megadni nem akartak: visszautasították a kérelmet Nagyváradról majd két hónap lefolyta után, és mi visszataszítottunk a szorgos teendők elővehetésétől. Illy visszataszítás és késleltetés csak pangást 's hátramaradást szülhet. Illy szomorú sorsa volt ekkor minden evang. egyházaknak e honban; présbe szorítottak, és ne adja az ég, hogy még fájdalmasabban is préseltetnének. Mi Evangel.[ikusok] nagyon szenvedünk, a szabad ég alatt gyümölcsözött értelmiség fája a cabinet homályos komoly falai közzé tétetett, ahol az sinlik, 's ma holnap ki fog száradni.

Iskolai Közvi[z]sgálatok. Junius utolsó hetében: a nagyobb leány iskola Mráz Károly alatt jól betanulta a tárgyakat, de az értelmet 's ítélő tehetséget nem gyakorolta; a kisebb leányiskola Dövény János alatt meglehetősen előmenetelt mutatott de ezen tanítóknak az előadott tárgyakat kellett volna írás nélkül tudni. Nagy Samuel nagyobb fiukkal mint mindig úgy ekkor is szorgalma és buzdító erejénél fogva megfelelt a' közvárosi iskolának; Raisz Mátyás kisebb fiu iskolája nem kis igyekezetet tanusított ugyan, de a tanítóban több élénkség kivantatik; Bogár Tamás az elemi iskola tanítója csak azzal menthető, hogy sok tanítványaihoz segédje nem volt, de ő magában kevés az élénkség Másik elemi iskola Hudák György alatt, kisebb számu jó rendtartás és olvasás által tüntette ki magát. Ez csak holt betű és száraz váz, de ha illetően közvi[z]sgálatokkal czélt akarunk érní, szükséges lesz azoknak bevégeztével ülést tartani, ott a tanítókkal némelly tevéseiket tudatni, 's barátságosan figyelmeztetni

665. oldal

[18]51

őket öntanulásra és folytonos szorgalomra buzdítani; jobb tanulmányi rendszert behozni, vagy ha már van, azt is vi[z]sgálat alá vetni, kivált azon egységre ügyelni, melly szerint a kisebb isk. a felsőbbnek mintegy kezet nyújt. Illy egységre törekvő rendszer már több évek előtt be volt hozva, de attól ismét eltávoztak, és egyik így, másik amugy jegyezi fel magának a tantárgyakat. Egyéb iránt olly kevés ügyelet, 's részvételnél fogva, mi ez évben az iskolákra fordít[at]ott, még csuda, hogy így is ment a' közvi[z]sgálat. Ezeknek következtében, minthogy már messiásként vártuk ama legf.[elsőbb] k.[egyes] k.[irályi] engedelmet a gyűlés tartása iránt, az ezt megelőzte és Jul. 14. tartatott Választmányi ülésben M.[iklós]fy] S.[ámuel] lelkész illy tartalmu indítványt olvastatott fel:

Igénytelen Figyelmeztetés. A' Nyiregyházi Evang. Egyháznak sok a' teendője! Iskolák rendezése – Presbyteriumi Választmány – az épületek kijavitása – Két rendbeli per dolgában „Óramutató”t irt Fáy András a honi protest. egyháznak ébresztő 's haladásra intőleg; ezen irat csak a mi Ekkleziánkhoz intézett szerény 's igénytelen felszólalás. Vannak, kik még jobban ismerik egyházunk jelen állapotát, sőt afelett már méltó aggodalmukat is nyilatkoztatják, hogy több évektől hanyatlani látszik; mivel azonban az általános szellemi pangás jelen korában veszteglünk a' felszólamló bátor volt további gondébredés végett egy kis iránytűt bocsátani a teendők széles tengerére. Ne méltóztassanak azt egyébbnek mint jó szándékból eredt indítványozásnak tekinteni. A' teendők között legelső helyen áll a mi iskoláink ügye. Jelenleg öt ideiglenes és csak két rendes tanító van. Illy intézkedésre készített ezelőtt az idő rövidege és mostohasága, de állapotunk most is csak ollyan és meddig maradhat még ugyanaz. Az iskoláztatás[nak] és nevelésnek e miatt nem kell, nem volna szabad sinlenie,

[1851]

mert a' tanítás, csak két három évig ne gyakoroltassék lelkesen és kiképzett egyén által, olly hézag marad hátra az iskolában, mellyet aztán szinte lehetetlen kipótolni és egy egész nemzedék tudatlan[ul] 's készületlenül megyen át a közéletbe. Az ideiglenes tanítókra nézve ugy vélekedünk hogy azoknak, mint eddig volt évről évre marasztása célhoz nem vezet, aki méltó és eléggé ügyes, legyen rendes tanító, aki nem arra való, bocsátassék el, ezt pedig megvi[z]sgálni 's megítélni az esperesi hivatal tiszte, mert minden rendes tanító az esperesség egyik tagja. Ezek folytán multhatlanul szükséges most legalább egy rendes tanító 's egyszersmind orgonistának meghívása, de aki jól kiképzett Katecheta, bölcsészeti tanulmányokat végzett és szükség esetében predikálni is képes legyen. Az elemi osztályok legnépesebbek, ott kell a további tanulásnak alapját megvetni, amit ott hibásan betanúlnak attól aztán nehéz az elszoktatás, innét egy harmadik elemi iskola megnyitásának multhatlan szüksége tűnik szembe, ha amint illő azt akarjuk, hogy iskolás gyermekek száma nevedévn a terem tömve ne legyen és a felsőbb osztályokba legyen honnét átléptetni a tanulókat. Igy elég lehetne egy felsőbb leányiskola, másikat nélkülözhetnénk. De ép[p]en ezért az elemi osztályokba megkivántatnak ügyes, élénk és tanítani tudó mesterek. Nem iskola a tanítóért, de tanító van az iskoláért. Szintugy felette szükséges a mi iskoláinkban a káténak ollyan tanítása, hogy azt az elemi iskoláktól kezdve minden osztályokon keresztül, ide értve a nyelvészeti osztályt is, egy könyv szerint tanulják, kisebb nagyobb kivonatban de egészben és nemcsak néhány részt. Mert igen zavarja a tanítványt 's nehezíti a tanítást, kivált pedig a tanulást, ha a vallástant minden osztályban más más mód 's könyv szerint és más szavakkal tanulja. Gyermekeink, amint tapasztaljuk, a' vallásban leggyengébbek. Egy iskolaépületünk elfoglaltatott 's zárva tartatik a homokon lévő, mellybe fektetett tőke régóta fillért sem kamatoz. Ezen épület ugyan legalább nem iskolának illő 's alkalmas helyen all, és az Ekklesiának olly sokfelé ágazó szükségei miatt nem

[18]51

egykönnyen fog oskolakép[p] szolgálhatni; mégis mielőbb folyamodást kell felterjeszteni a katonai főparancsnokság elibe azon igaz okkal támogatva, hogy ott az egyháznak egy iskolára multhatlanul szüksége van.

Az iskolai ügynél nem kisebb érdekű ezen egyház igazgatása. A gyűlés tartásától eltiltva lévén magunk fen[n]tartása végett mégis ollykor tanácskoznunk kell. E végre legczélszerűbbnek találjuk egy ideiglenes választmány kinevezését, melly a' Felügyelő[n] és Lelkészeken kívül hat tagból állana évenként új választás alá esendő. Minden választmányi tag becsület szavát adja arra, hogy minden tanácskozmányban, mellynek teljesnek kelletik lenni, részt fog venni, ha pedig ez lehetetlen volna, mást helyettesíteni. Ezek köteleztetnek a' Felügyelőséggel együtt működni a pénz, épületek, nevelés, fenytékbeli tárgyakban, nevezetesen az egyh.[ázi] fizetési kulcs kidolgozásában. Illyetén kulcs kidolgozását azon felül, hogy az Ekklesia biztosítsa és tájékozni tudhassa magát mind a jövedelem, mind a' költség irányában, most több fontos okok sürgetik, többi közt az, hogy rövid idő mulva az új iskolarendszernél fogva az Ekklesiara új teher fog háramlani. A presbyterek fel nem mentetnek, sőt ha ki közülök a' Felügyelőség vagy Valasztmány által valamivel megbizatik, abban eljárni köteles, mert aki presbyter az tiszteletből tartozik egyházának szolgálatot tenni amellyre közbizodalommal fölhivatik.

Az Egyház teendői közzé soroljuk az épületek kijavítását is. Illy épület az Alsó paplak nemcsak ócska fedelét tekintve, de kivált azon környülményt, hogy ezen épület már nagyon alászáll[1]t

⁷⁹⁸ Az oldal hiányzik a digitalizált állományból.

⁷⁹⁹ Az oldal hiányzik a digitalizált állományból.

's azért a szobák sötétek, nedvesek, sőt amint Povolni⁸⁰⁰ építő mester és mások is állították, az érezhető földszag miatt, kivált nedves időben, egés[z]ségtelenek is. E dolog méltó figyelembe veendő, márcsak a jövődőt is tekintve. De Mráz féle iskolaház is tetemes javítást igényel, kivált maga az iskola, hol mindenek elavult régiségre mutatnak. Nem akarjuk itt egyenként

668. oldal

[1851]

előszámlálni a teendőket, de annyi igaz, hogy nagyobb gondot, áldozatokat kellene fordítani az egyházi épületek fen[n]tartása[ra] 's csinosítására és e' végre igénybe venni a' hiveknek vele tartozó szolgálatát minden személy válogatás nélkül és állhatatos szigorral, mert még e részben is a' fuvar 's napszám fizetését a pénztár nem fogja győzni. Egyházunknak még két rendbeli pere is van a tanítók és Hlavács ács mester ellen. Mind a két ügy már eddigé is nagy költséget okozott, annak folytatása[ra] és megnyerésére minden igyekezetet kell fordítani, mert ha az Ekklesia talál veszteni, be fájdalmasan sokáig fogja sinleni. Hlavács elleni per évek óta vesztegel, itthon hevernek a sok drágán fizetett munkálatok és adatok. Az ügyben néhány ezrek megnyerhetése forog fen[n], tehát azt, mint hogy már el van kezdve, ha az utókorok vádját ki akarjuk kerülni, abba hagyni nem szabad.

Ezek rövid vázlatban azért terjesztetnek a tisztelt előljároság elibe, mert hisszük, hogy ros[s]zra nem fognak magyaráztatni, de ennyi teendőkre majd gerjesztenek szilárd akaratot 's kitartást. Nem akarjuk állítani, miszerint ben[n]ünket nem annyira a kormány tilalma hátraltat sok teendőinkben, mint a' langyosság, mivel igen gyéren tanácskozunk a közjó felett, akkor is többen meg nem jelennek; de úgy látszik nem alkalmas egyének, hanem a' szilárd akarat és bizodalom híjával vagyunk. Folytonos választmányi tanácskozmányokra van szükségünk, de kivált serény tevékenység[re] és végbevételre, mindenek felett pedig Isten áldására.

Ezen figyelmeztetésnek kevés eredménye lett, mert a tanácskozás csak futólag ment végbe és más fontos tárgyak is kerültek szőnyegre. Ez alkalommal olvastaték föl Nagy Samuel tanítónak az iskolák ügyében benyújtott irata is (mintha összeszólalkoztunk volna) melly az egyh.[ázi] levéltár V^{ik} kötetében olvasható.

Választmányi ülés Julius 14^{én}. Miután más rendbeli kérelmünkre sem adatott engedély egy r.[endes] közgyűlés tartására, a Felügyelőség egy

669. oldal

[18]51

illetén felsőbb engedély nélkül is szükségesnek találta egy népesebb választmányt összehívni, melly 22 tagból állott. Itt mindenek előtt a Felügyelő, ki néhány nappal ezelőtt Vidliczkay ügyvéddel Debreczenbe járt a Tregjár féle per iránt, a birákat kellőkép[p] felvilágosítandó – felterjeszté, mikép[p] ezen perben egyházunk a Debreczeni ker.[ületi] táblánál is csakugyan megbukott és egy egy tanítónak négyszáz húsz peng[ő]f[orint] lefizetésére elíteltetett, mivel, amint hozzá tevé: „plus valet favor in iudice, quam lex in codice”⁸⁰¹ a' birák részrehajló partfogással hozának ítéletet. Elég ah[h]oz, hogy ez uttal is vesztve lón a per. A' Felügyelő a' nevezett ügyvéd javaslatára mindenkép[p] sürgette és ajánlotta a pernek feljebb vitelét, némellyek azt nem hagyták helybe[n], mivel a protest. egyházat jelenleg sehoh sem pártolják, de az lón határozattá, hogy a pert feljebbezni kell a Bécsi Cassatorium forumra, hol az ügy évekig elhúzódhatik, és nehogy az utókor minket vádoljon. Továbbá egy rendes tanító és orgonista meghívása kinek szüksége felöl a' Választmány csakugyan meggyőződött, lett a közszavazat, az eddigi ideiglenes és olcsóbb tanítók megmarasztása lett a tanácskozás eredménye. És

---

⁸⁰⁰ Povolni Ferenc debreceni építőmester

⁸⁰¹ Többet ér a bíró kegye, mint a törvény hegye.

valóban meg is hivatott egy orgonista Hlaváts János Ratko Bisztrói⁸⁰² tanító ki August. 25^{én} tett nálunk próbát, de méltó várakozásunknak meg nem felelvén 60 Vf. jutalommal bocsátatott el. És mi lett a dologból? az, hogy a rendes tanító és orgonista meghívása jövő évre elhalasztott. De legnevezetesebb itt az a' rendelet, miszerint ezentúl legyenek fizetéses pénzszedőink, akiknek t.i. bátran lehessen parancsolni, de szám szerint csak négyen legyenek, és ezek is egyszersmind egyháziak. Ezen határozatnak ismételve ellene szegeztük magunkat, mert ha eddigelé 17-19 pénzszedő is évről évre hagyott tetemes restantiát⁸⁰³ és nem volt képes az egész lajstromot betölteni; hogyan érhetend czélt az Egyház négy pénzszedővel? De ha ezen szembetűnő nehézség nem is forogna fen[n], a fizetéses pénzszedőknek hatvan = 60 peng[ő] f[orintjával az Egyház évenként kétszáz negyven pf adóval terheltetett meg.

670. oldal

[1851]

Es ha ez csak csupán próba akarna lenni, mint némellyek mondák, valjon ha a' próba nem sikerül fog e' majd ember találkozni, ki az elébbi szokás szerint ingyen akarjon pénzszedő lenni? Mindezen okok előgördítése mit sem használt, négy fizetéses pénzszedőt tetszett határozni és megválasztani, tehát megis választottak. De mivel hatvan pfra semmi tekintélyesebb ember nem vállalkozott, a Felügyelő kénytelen volt August. 10^{én} becsületes bár, de igen szegény és szerény egyéneket fogadni, t. i. akik erre a keresetre szorultak. Név szerint Friderikusz Jozsef Jancsik Mihály Simcsik János, Homik András, azon kötelesség mellett, hogy mindenkor a pénzszedés után, még azon nap lajstromaikat vigyék el a' gondnokhoz (ne hogy a pénzt, mint eddig némellyek, magoknál tartsák) és minden fizetőnek egyházfizetési czedulájára írják fel azonnal, mennyit fizetett be. Valeat, quantum valere potest!⁸⁰⁴ Felhozott még az új isk. rendszer következtében. a protest. autonomia feltartására czélzó, és az Eperjesi gyűlés által minden lélekre kivetett 's évenként fizetendő egy pengő garas, melly adót a mi Ekklesiánk egész készséggel elfogadott, jóllehet az, mint az esp.[eresi] J[egyző]könyv tanusítja, évenként hatszáz hatvan nyolcz f[orint]ra peng.[őben] rúg, csak hogy az automonia egészségben fen[n]maradjon!! Végre a Felügyelő és a' gondnok hivatalukban megerősítettek, és u. n. vasárnapi egyháziakká: Molitorisz Andr.[ás] Fábjan Daniel, és Hibjan Daniel választatának. Volt ekkor szám szerint hét egyházi, de reparatiók vagy építkezések nem történtek.

Az Egyházi Levéltár IV^{ik} kötete. Majus havában készült el. Ennek 's az első három kötetnek is szerkesztője Miklóssfy lelkész. Archivum, az Egyház munkálatainak mintegy raktára, ha elődeink arra gondot fordítanak, sokkal bővebb 's gazdagabb lehetett volna. Itt említésre méltó az, hogy e' kötet végén pótlékul néhány lap van ragasztva azon okból, mivel ép[p]en akkor, midőn az elkészült, kemény büntetés terhe alatt tiltva volt a magyar forradalmi Rendeleteket, 's Hirdetményeket magánál tartani, vagy másokkal közleni, sőt a'

671. oldal

[18]51

Kormány egyenesen megparancsolta, hogy azok kiadatván megégettessenek, de még a' jegyző könyvekből is a forradalomra vonatkozó tárgyak vagy kiszaggattassanak, vagy végkép[p] töröltessenek ki. A város főbirája az illetén czikkeket a szolgabíró házában köteles volt kitörölni. Én az ide, az az a Lev[él]t[ár]hoz mellékelteket és nem kevés bajjal beszerzetteket sokaig magamnál tartottam azon reményben, hogy ezekkel majd az utókornak kedves szolgálatot teendek. Eszerint a szabadabb szellem végkép[p] elűzetvén még a' holt betű is üldöztetett.

⁸⁰² Ratkósebes, 1899-ig Ratkó-Bisztró/Ratkovské Bystré, Szlovákia

⁸⁰³ hátralékok

⁸⁰⁴ Légy erős, amennyire erős lehetsz!

A' város alvégén új temetőhely jegyeztetett ki. August 31^{én} vasárnap délután Czinkóczky Pál leányának eltakarítása alkalmával nyitvatván meg a régi temető mellett nyugatra, hol akkor dohánykertek voltak, és így a' városi polgármester által csak hat vékás föld engedtetett át; de ollyformán, hogy a további hely is ezentúl folyamatosan temetőül fog használtatni, melly már is árokkal és kapuval volt ellátva. A' felavatási ünnepélyt vezeté Farbaky Daniel lelkész szokott szertartással. Sz.[ent]beszédében Jerem. 31. v 40.⁸⁰⁵ mutogatá azon fontos okokat, mellyeknél fogva a temetkezési hely szentnek tartandó. Mert 1, mi e' helyen az Istennek szolgálunk, 2. e' hely a mi kedveseinkre emlékeztet bennünket, kik itt nyugszanak; és 3. főleg itt e helyen sok kegyes indulatok[ra] és érzetekre buzdítottunk. Ki lehetne már olly durva és vallástalan, ki ezen temetőt vagy a' fejfák vagdálása, vagy barmok legeltetése, vagy bármi illetlen és vétkes cselekedettel megszenteleníteni nem iszonyodnék? A' nép kivált az alvégről ezen ünnepélyhez nagy számmal öszvegyülekezett. E szerint már ott a' helyen három osztályú temető létez: őselődeinké a főtemető, túl azon délfelé a velünk egykoruaké, kik szemeink előtt hunytak el, és ez a' legújabb.

Rendőrök és embergylkolás. Ezen év Septemb. hó 9^{én} Nyiregyh.[ázi] vásár alkalmával történt, hogy négy helyb. rendőr (nálunk zsandár névvel) a vásárban fel 's alá járván, helyb. lakos Jassinszky felbízatasára a parasztoktól a' botokat elszedte, az ellenszegülők közzül egy ibrányi embert szúronyával keresztül szúrt. A nép összetódult, a rendőröket botokkal kezdé kergetni, ezek futásnak iramodván a'

672. oldal

[1851]

a' vásárban, szúronyok[kal] 's kardokkal védvén magokat, vagy inkább utat nyitván, többeket megsebesítettek; de egy helyen a vásár tér végén Ludvinyi házánál beszökött a rendőr nagy szorultságban látva magát – lőt[t] és egy 28 éves parasztleányt Gallo Mártont, kar melj közt talált, ki harmadnapra el is temettetett. A rendőrök is a néptől nagyon elverettek. Mondák, hogy a rendőrök részegek lettek és ezen szomorú jelenet után is ollyanoknak találtattak volna; de? A vásár széjjel doboltatott, hogy minden áruló estveli 6 órára eltakarodjék. Azonban jöttek rendőrök N.[agy]Kallóból kik e dolgot igazan e' vagy igazságtalanul el intézték. Egy két „zsandár” a czédulához vitetett összeveretten, aztán a kórházba.

De ezen szomorú jelenetet megelőzte még Sept. 7^{én} a táncsteremben történt baj: néhány fiataljaink készülvén a színházi előadáshoz, miután a próbát bevégezték, a szinpadon dözöltek. Az alatt beállott ugyan azon teremben egy bűvészeti előadás, hol nem kicsiny publicum volt. Ennek daczára a fiatalok danolni kezdtek. A város kapitánya őket csendességre inti, aztán küld rendőrt hozzájuk, de mivel azonnal nem engedelmeskedtek, ment a rendőr társai után, kik 11 óra tájban elkísérték a' hét fiatal, salva guardiajokba⁸⁰⁶ és ott fogva tartották egész reggelig. Volt a foglyok közt egy cs. k. biztos, ki ugyan később jött a vacsoráláshoz, egy városi tanácsnok, egy írnök, és kisdedovó, ki azon nap kisdedeivel nagy publicum jelenlétében próbát adott.

Új Katechismus magyar és tót nyelven. A nyiregyházi evang. iskolák számára készítette Miklósffy Samuel, nyomtatta Werfer Károly⁸⁰⁷ Kassán ezen év October havában. A magyar kátét két ezer, a tótot pedig három ezer példányban, amannak egy egy példányát négy, ennek pedig három pengő krajczárjával. Ezen könyv már felette szükséges volt nálunk, mert Risz

⁸⁰⁵ Jeremiás próféta könyve 31:40. És a holttesteknek és a hamunak egész völgye, és az egész mező a Kidron patakáig, a lovak kapujának szegletéig kelet felé az Úr szent helye lesz, nem rontatik el, sem el nem pusztítatik soha örökké.

⁸⁰⁶ védőőrizet

⁸⁰⁷ Bővebben lásd Werfer Károly Akad. Könyvnyomdájának Monographiája. 1606–1885. Kassa, 1885. <http://mek.oszk.hu/13000/13052/pdf/13052ocr.pdf> 2018. 03. 02.

Pál magyar kátéja már végkép[p] elfogyott, és iskoláinkba[n] alkalmas tot káté sem volt. A szerző szerencsés volt a helyb. censorok helybenhagyását megnyerni. A kellő megvi[z]sgálás után az Egyház jónak találta és kinyomatta. Még egyúttal Kassan ezer példánynak 66 váltó forintért bekötötése is megrendeltetett, mivel helyben kétszernél is többet kellett volna fizetni. Így a tót példány esett 11 v.x. a magyar 13 ½ v. krajczarunkban, de ára volt 20 x.v. Ezen káté abban különbözik másoktól, hogy kérdések benne nincsenek, csak egyszerű tételek. A tanítóra bizatik

673. oldal

[18]51

a kérdések formálása, a tanítvány pedig kénytelen lesz a felelettel együtt a kérdést is ismételni. Így e' könyv, mint reményljük, nem csak oskoláinkban, de a hiveknek is oktatásul szolgálhat. Adja Isten, hogy minél többen használják és olvasgassák! hogy a vallásbeli ismeret, mellynek hiányát már fájdalmasan éreztük, mindinkább terjedjen.⁸⁰⁸

Esperességi és Kerületi Közgyűlés felsőbb engedély mellett. Amaz ugyan October 15 Miskolczon, ez pedig 22^{én} RimaSzombatba[n] tartatott. Követeink Farbaký Daniel, mint különben is föesperes és Majerszky Lajos ügyvéd elutaztak octob. 13 és csak 26^{án} tértek vissza. A Miskolczi gyűlésben, hol Radvanszky Albert volt cs. k. biztos, mint a J.[egyző]könyv mutatja igen kevés nevezetes dolog került elő, kivéven a kettőt, hogy Farbaký Dan.[iel] köz akarattal rendes föesperessé, Nagy Mihály Tál[I]yai pap alesperessé elválasztattak: és az eperjesi gyűlés határozata – protest. iskoláknak magánálló fen[n]tartandása ügyében itt is megerősített. A R[ima]Szombati gyűlés pedig, mivel egyenesen az iskola fen[n]tartás tárgyára szorított, ugyanazt a határozatot tartotta meg. Nevezetesen az[t], hogy ami hegyaljai esperességünk eddigelé, kivéve két Ekklésiát, a pengő garas fizetését elvállalta. A két heti utazásra, mellyhez a' város adott előfogatot, fizetett az Ekklésia

Fő herczeg Albrecht utazván erre, városunkba Octob. 23^{án} megérkezendő. E végre előkészületek történtek már octob 21^{én} a városháznál, tanácskozás az iránt, mikép[p] fogadtassék. Azon kívül, hogy öt a megyehatárán a megyei küldöttség, még Nyiregyházi határon is egy lovas banderium is fogadta, ez utobbi Sztruhár Károly tanácsnok vezérlete alatt, a kisteleki kertek mellett a helyben szállásoló vasasnémet svadron tisztelgett, a Debreczeni utca végén ismét egy salve⁸⁰⁹ mozsarakkal, a mi templomunk s iskoláink előtt is az egész tanulótság zászlókkal és zöld galjakkal kiállitva, az új patika előtt a zene fogadta; aztán a kathol. templomtól a városházig két sorba ültetett fák közt elmenvén a' Főherczeg legelébb a városház előtt, mellynek kapuján a diadaliv diszelgett azon felirással: „Magyarország reménye”. Haczal Antal polgármester fogadta magyar nyelven, mellyre ő szintén magyarul igen röviden felelt, aztán ott a szabad ég alatt tisztelgő fő urak nevezettek neki sorra, kiknek egyikét kérdést tett. Bemenvén a városi terembe, ott Bay Ferencz megyei főnök fogadta magyar szóval, mire egyikét szóval meghajtá magát, és kocsijába sietett. De lám a magyar hü szolgák azonnal siettek is utánna süteményekkel, szőlővel, mellyet úgyszólva erőszakosan rakták kocsijába, miután a számára megrendelt fényes ebédet (mert déltájban jött) megvetette. És erős előfogattal ellátott kocsiját

674. oldal

[1851]

élénk éljenzéssel kísérté a szegény magyar közönség. A Főherczegnek dalias arcza és önviselése mindezen tisztelgés iránt közönbös némi neheztelést és lenézést árult el, vagy elvult szóródva a sok kormányi gondok közt, vagy – és ez hihetőbb, telve e' féle teketoriakkal, azokra mit

⁸⁰⁸ utólag a margóra írva: „a nyomdai költség volt 307 f az elhozatal 8 f./315 f. pengőben Kassán kött[etett] 1000 péld[ány] négy vft xr ára itth[on] 20 v.x”

⁸⁰⁹ üdvözlő

sem ügyelt – sietett el. Magyarország reményét észre sem vevé. Isten áldja meg jó szívvvel, ha csakugyan Magyar O.[rszág] Palatinusa leend.

Kollman és Tregjár féle perek eldöntése és megsemmisítése. Ezen tárgy Novemb. 30^{án} tart. [atott] Conferentiában hozatott ismét szőnyegre. Vidliczkay N.⁸¹⁰ ügyvéd ezen pert egészen a Bécsi Cassatorium forumhoz felküldötte, honnét minden reményünk felett csakhamar érkezett megyénkhez az az ítélet, hogy a fentebb irtaknak a Nyíregyházi Ekklesián nincs többé semmi keresetjük, hogy ezen per végkép[p] megszüntetett légyen. (Lásd a levéltár V. könyvében.) Így a husz évig tartott per végre csak ugyan az Ekklezsia részére döntetett el. A' perköltség azonban, melly kivált a' bélyegpapir behozatala[nál] és használatánál fogva és a többszöri elő fogatokra felment, meg nem ítéltetett. Ezen költség körülbelül száz pengő f[orint]ra' rúgott. Az ügyvédet Ekklesiánk száz pengő f[orint]tal jutalmazta meg. Az ezen pert illető acták N.[agy]Kállóban a megyei levéltárban vannak letéve.⁸¹¹ A Conferentiában jelenvoltak közzül némellyek ezen ítéletet örömteljes érdekléssel, mások szinte közönyösen fogadták. Hálás köszönetet nyert a Felügyelő fáradozomaiért; de nem a' lelkész ki ezen ügyben már több évek előtt szintén sokat fáradozott több rendbeli adatokat keresett ki a jegyző és történet Könyvben és kivonatokat készítet az Ekkles. részére.

Ez alkalommal szóba jött ismét az alsó paplak, mellyet egy vagy másfél lábnyira felemelni, új és valamennyivel nagyobb ablakokkal ellátni és új anyaggal 's cseréppel fedetni határoztak. Ezen épület mint legrégebb volt már ekkor igen rossz állapotban. És mivel már 1848^{ik} év óta az egyházi épületekben semmi igazítások nem történtek, azokban tetemes kár vala látható. A' homoki iskola szenvedett legtöbbet, mint volt katonai kórház és teljes három évig egészen elhanyagolt épület. A templom melletti három iskolába[n] keresztül folyt és így a falak mindinkább romlottak. A' Felügye-

675. oldal

[18]51

lőnek legfőbb elve 's ohajtása volt részint az Ekkles. töképezéseit szaporítani és kamatoztatni, részint pedig egy nagyobb oskolaépületet felállítani hol legalább négy tanítóink együtt lakhatnának és tanítanának; ennél fogva az iskolák kijavitása mindég továbbra halasztatott. A' magtári iskola a forradalom idején katonai laktanyául szolgált, aztán egy ideig üresen állott, utóbb bérbe adatott ki, és szolgált papirrongy raktárul; ezen épület is minden gondviselés nélkül elhagyatva romlott belül kívül. Minthogy a' két oldaliskola zárva volt, a tanítás ügye nem keveset szenvedett és zavarba jött, mert az eddig volt olvasó és polgári osztályba jártak már a legkisebb elemisták is, az iskolák a gyermekekkel nagyon megteltek 129–180–263 ig egy és ugyanazon iskolába volt együtt abcz, olvasó könyv, donat s t. [b] Így volt ezt olvasom! segédtanító nem volt, kivéve a' két orgonistánál, még az alvégi 263 tanulót számlaló osztályban sem – mert gazdálkodni akartunk, 's a forradalom idején gonoszúl elveszett pénzöszevet némiképp[p] helyre ütni. A gondatlan szülék gyermekeik iskoláztatására nem szoritattak, ki önként 's mikor akart, jött fel az isk.[olába] aki nem akart, bitangolt a' szállásokon. Miért nem intézkedtek hát jobban a helybeli papok? mert a' presbyterialis rendszernél fogva, mellyhez kivált a mi Egyházunk olly erősen és némi féltékenységgel ragaszkodik, magok a' lelkészek, bármi jót akartak volna is, végbe nem vihettek a' világi felügyelő 's a presbyt.[er] akarata 's beleegyezése nélkül. A' lelkészek intettek a' papszékről, szolgabírói büntetéssel is ijesztették a' gondatlan szüléket és mit használt? a szolgabíró illetén dologban perpatvarkodni nem akart, és az előjáráságnak tulajdonkép[p] nem volt célja szaporítani az iskolák 's tanulók számát. Lehet mondani, hogy miota az országban egyházi tisztviselőink hivatalaiktól elmozdítottak,

⁸¹⁰ Vidliczkay József (1818–1890) nyíregyházi ügyvéd

⁸¹¹ Nyíregyháza 1876-ban átvette Nagyállótól a megyeközponti funkciót, ezt követően a megyei levéltár is átkerült a nagyállói megyeházáról az új nyíregyházi megyeházára.

ugy az iskolai mint templomi buzgalom nagyon alászal[1]t, a legszentebb ügy iránt hiveink közömbösök

676. oldal

[1851]

Két nevezetes intézkedés városunkban. Egyik az artéziai kút fúrása. Ez több előkelő polgárok, ezek közt Hatzel Antal polgármester, Kobylitz Dániel Dráskóczy János ohajtása és buzgalmánál fogva – miután aláírás útján lassanként biztosított az e' célra megkivántato pénzösszeg, munkának indult October havában. A vállalkozó mester Debreczenből jött, hol már illetén kutat készített. A nagy oros utcán közel a piacchoz jelöltetett ki a' hely, hol mindenek előtt egy piramis alakú mintegy nyolcz öl magasságu dészakház készítettett, azután fűrészelték a tökéletesen egyenes és mint egy másfél lábnyi az átmérőben vastag szálfákból cilindreket, mellyek egyik a másikra fúrás közben a föld alá nyomattak, egyiknek a másikhoz kellett tökéletesen illesztve lenni, nehogy valamely ponton beljebb vagy kiljeb[b] álljon. A' gép forgatásához használta a város helybeli foglyait. A vasfúró működik az egyformán kivájott cilindreken keresztül lent a feneken, 's hordja fel a különböző színű földet. Ha ezen munka sikerül igen nagy áldás lesz városunkra, hol messziről, drága pénzért kell ivóvizet hordatni, melly maga is ollykor zavaros.

A' másik szintén nevezetes vállalat volt az itt helyben felállítandó árvaház. Ezen eszmét a' helybeli lelkes asszonyok és anyák, jelesen Farbaký Daniel lelkész neje, özvegy Benediktyné és többen karolták fel, 's buzgón terjesztették. Csakhamar létesült e' célra egy nőegylet, mellynek egyik tagja Báró Jozsikáné.⁸¹² A nőegylet kérelmet intézett a' városi tanácshoz, pártolná ezen intézkedést, azonban ott legalább eddig kevés ügypártolást talált, de szétküldé tagjait a városban és szomszéd falukra ajánlatokat gyűjteni és még ez évben szerencsés vala hétszáz Valto f. öszveszerezni. Már azt nem tudjuk érvényes lesz e' az aláírási iv, és az öszveg lesz e' beszédhető: de maga az eszme áldott, mert ha valahol, bizony nálunk is vannak számos árvák, és még nagyobb számmal a ros[s]z szülék által végkép[p] elhanyagolt, 's irgalmat kereső kisdedek.

677. oldal

[18]51

Van e' még autonomiánk? Evangyelmi hitsorsosim! felelet: már annak utolsó kenetet adtak, 's haldoklik. Az egyh[áz]kerület szabadon választotta Superintendensek letétetvén a kormány bizalomférfiakat nevezett ki administratorokka (több érdemdús papjaink a nagy jutalom daczára ? megkerestetvén e hivatalra, nem vállaltak fel) kik nem az evangy. Kerületnek; hanem a' Kormány új rendeleteit kötelesek valának publicálni; az egyh[áz]kerület szabadon választotta világi Felügyelők letétetvén kormánybiztosok elnökölnek a luth. conventekben; gyűlést felsőbb engedelem nélkül tartani tilos, de még a' gyűlés jegyzőkönyvét is kell elébb Kormány vi[z]sgálatá[nak] 's helybenhagyásának alája vetni; Obligativ gymnasial Schulplant⁸¹³ tolnak nyakunkra azon paranc[c]sal, hogy azt vagy fogadjuk el és hiven kövessük vagy magániskoláink bizonyítványai érvénytelenek; iskolai tervet nyolcz oktatóval, amennyit eltartani nem birunk, hogy ha csakugyan nem birunk, adjuk át iskoláinkat a kormány önkénye és rendelkezése alá; a Késmarki főtanoda, melly csupán az evangyelmi hivek kegyes alapítványaiból áll fen[n], a' Kormány által bezáratik, oktatói hivatalaiktól elmozdit[t]atnak; a rimaszombati gyűlés jegyzőkönyve a' Kormánynál fél évig letartoztatik 's azt ő köröztetni nem engedi; a prot. evang. testület bizonytalan függő állapotban hagyatik önmagára ügyefogyottan, hogy a tót és magyar elem surlódásai által mind inkább gyengüljön; új meg új rendeletek érkeznek

⁸¹² báró Jósika Miklósné báró Podmaniczky Júlia (1813–1893) író, műfordító, Jósika Miklós író felesége

⁸¹³ kötelező gimnáziumi tanterv

hetenként mellyek ellen egy egyetlen száj sem mer protestalni; hát a többi egyházkerületekben még mik történnek, miről tudomást nem is szerezhethünk! Ha ezek így vannak, ugyan hol már az az imádott autonomia? azon autonomia, mellyért minden lélek egy pengő garast tartoznék fizetni? Van e' autonomia m.[agyr]o.[rszági] Evangyelmi Egyházban, ha egyik a másikkal nem mer tanácskozni sem szövetkezni? vagy tán az iskolák igazgatásában igényeljük azt, miután már az esperességek és egyh. kerületek igazgatásában elvesztettük? Ha ezen korlátolt állapotunk csak merőn demonstratio

678. oldal

1852

akar lenni, úgy igen jól van, mert bizony sok szájhősöknek az egyház körében is, már szükség volt demonstrálni; de más különben mindezek a mi Evangy. Egyházunk elosztatására czéloznak. Istenbe vetett erős bizodalommal 's jó reményben lépünk az

1852^{dik} év^{be}

Ezek folytán előre bocsátjuk az evangel. papok és tanítók közt ez időben tapasztalt nemtelen rágalmazást és árulkodást. Ez a' vétek, amint hirlapban is olvastuk már a kishonti és gömöri nagyrészt panslav papoknál fejlődött ki, hol némelylek aljas bosszuállásból majd politicus majd papi evangel. egyéneket, lehet hogy régmult tetteikért, vagy tám legközelebb ejtett szabadabb nyilatkozataikért a Kormány embereinél feladtak 's bevádoltak. Ime mennyire öregbedett már közöttünk az a' felebaráti szeretet, mellyet a' szószékről kivált a papok aláhangoztatnak!! Ezen év első heteiben történt Késmárkon, hogy Kuncz David egyik helybeli lelkész, nem tudjuk mi uton módon áhitozott a' Kormány kegyeire és valamelly jövedelmes hivatalra, nem sokára éjjel hazamenvén ismeretlen alorczásoktól megfogott, kik fejét tehenganéjjal amúgy tenyeresen bemázolták, és ezen szóval: „itt van a te püspöki keneted” elbocsátották. Nehány héttel ezután már hallottuk, mikép[p] Ruman J.⁸¹⁴ Késmárki idős lelkész továbbá Pakh Mihály volt Suptdns iglai és Klein N.⁸¹⁵ Felkai lelkészek némelly vádak következtében a cs. k. rendőség által Kassára elhurczoltattak és fogságba ejtettek. Ki lehetett ezeknek bevádolója? K. D. azonnal megírta az Administratornak e' szerencsétlen eseményt, de mentegette magát, hogy ő mindezekben mit sem tud. No már illy tények mi lehetnek egyéb, mint előjelei egy szerencsétlen catastrophének, melly az evangelicusok fejére bizonyos veszélyt hozand. Az evangyelmi Egyház romlas[höz] és felbomláshoz közelg, mert amint egy részről nagyon nyomatik, úgy más részről sokan, ki akarván búni a' büntetés alúl

679. oldal

1852

vagy felmerülni magasabb polczra, aljas hizelgésre, hitsorsaik gyanusítása és bevádolására vetemedének annak kegyeit vadászva, aki uralkodó, attól irtózva, aki veszendő, habár ez az előtt legjobb barát lett volna. Az egyházba sok hibák, sérelmek, sőt vétkek is csuszta be. Isten sem hozható öszve többé a' bábél tornyának itt egymást félre vagy nem értő, ott versengő építőit.

Kaplán meghívása igénybe vétetik. Januar hó 5^{én} tartatott választmányban a' helybeli lelkészek azt hozák föl, hogy már 1848 April 22^{től} az az közel négy év óta nincs segédjük, holott a caplani hivatal, már 1817^{ben} vevé kezdetét, és a' fiatalabb helybeli lelkész meghívó leveléb[en] értelmesen ki van téve, hogy előirt papi kötelességeket két rendes lelkész és egy kaplán viendi; jelentették, hogy Gömör megyében Hrussón van jelenleg Káplán Valentinyi

---

⁸¹⁴ Ferdinand Martin Rumann [?]

⁸¹⁵ Klein Johann Samuel

István, ki ide alkalmas volna és félig ajánlkozik is. Már mindjárt támadt az az ellenvetés: hogy intézkedhetnek a lelkészek Káplán dolgában a Presbyterium tudomása 's bejegyzése nélkül? Némelyek a kaplan szükségét nem látták mondván: „hiszen a' lelkészeknek még elég üres óráik is vannak” Mások azt vitatták, hogy a Capláni hivatal nincs rendszeresítve, az az Egyház káplánt, csak ha tetszik vagy szükséges hivat meg – Mig e' vita tart, föllép egy presbyter, ez előtt felügyelő, ki azzal vádolá a' lelkészeket, hogy a kis gyermekek koporsóját a halottas háztól ki nem kísérik egészen a sirhoz (t. i. a mult napokban az ő unokájával történt volt így) Igen mondánk, de mult évben a presbyt, sőt a' templomban a' nép úgy határozta, hogy a' lelkészek az isk. még nem járt gyermek holttestét nem kötelesek ezentul a' háztól a temetőig vezetni, és ezt azért mivel kaplán nincs hivatali fáradozás enyhítése végett. Mind az által az elébbi határozat eltöröltetett és határozattá lőn hogy a' lelkészek minden legkissebb gyermeket is egészen a sirig temessék. Az ohajtott segítség ek[k]ént meg lőn tagadva, a kötelesség meg szaporított! És ti lelkészek? mi engedelmeskedtünk a juhoknak, mint hü pásztorok, kivált

680. oldal

[1852]

miután az öregebbik lelkész úgy nyilatkozott, hogy ez nem volt az ő eszméje és ő az olly temetkezést hiányos papi functionak nézi. Valentinyi István ugyan próbára meg lőn hiva', de jobbnak találta ott, ahol volt megmaradni.

A' homoki iskola fedele leszakadt. A földi romlandóságnak ezen szinpadjára Februar hó 7^{én} reggel eljövén a felügyelő és gondnok azt találták, hogy az épületnek fele t. i. amelly iskolaterem volt, egyik oldalfalával és egész fedelével halomra roskadt le. Az épületnek másik fele (a pitvar, konyha és szoba) még állott. Ezen tetemes kárnak, melly körül belől hétszáz Vf rúg, fő oka a ros[s]z építés, az oldalfal csak másfél lábnyi széles és csupa vályogból lévén nem bírta a nehéz cserep fedelet, kivált miután csaknem két évig volt katonai kórház mindég rongaltatott, a keskeny eszterhajról ázván a fundamentoma legalabb négy évig soha ki nem javítottatott. Kórház és árván maradt ház minden gondviselés nélkül állott mig bírta magát, aztán leomlott. Már a jó gazda, bár tél volt, még is széjjel szedette volna az omladékot, a még használható anyagot száraz helyre 's ölbe rakandó: de itt az sem történt a fal és fedél tömege amint leszakadt, úgy maradt a maga helyén essőnek, hónapok kitéve, a még fen[n]álló két fal sem volt biztosítva a kár 's romlás ellen. Így maradt az épület közel tizhétig.⁸¹⁶ Kegyes Olvasom! vajha a ti korotokba jobb gond fordíthatnák a' különben is szegény evangelikusok középületeire! vagy már boldogabb korban éltek ti, és egyházi épületeitek épségben díszlenek? Sugd meg, és szellemem csak örülend rajta!!

Febr. 9^{ól} majd Aprilisig katonai besorozás. A' kormány tulajdonkép[p] meg akarván tudni men[n]yire rughat a katonai szolgálatra valók száma magyar honban, katonai öszveirást rendelt az egész országban. Ezen idő alatt a 15 krajczáros bélyegnek bezzeg volt kelete. A lelkészek mint valamely bureauban⁸¹⁷ teljes két hétig anyakönyvekben buvárokodtak 's expedáltak.⁸¹⁸ Első munka, melly mindezt megelőzte, volt a' matrikai kivonat 1820–[18]26^{ig} később 1826–[18]30^{ig}

681. oldal

[18]52

melly elkészülvén a birói hivatalnál letétetett; innét irattak ki a nevek, minden évből külön nagy ivekre, 's ezen ivek a' város kapujába ki függesztettek, hogy minden, kit illet, lássa vagy kerestesse fel a maga nevét. Kimondatott, hogy egy választmány fog akkor 's akkor öszveülni,

⁸¹⁶ utólag a margóra írva: „egész 1852 évb.[en] n[em] találkozott rá vevő”

⁸¹⁷ komód

⁸¹⁸ továbbít

az öszveirottak mentségét megvi[z]sgálandó, 's hogy a bizonyítványt az illető helybeli lelkészekről kellett hozni 15 krajczaros bélyegen. Akkor özönlött reánk lelkészekre a nép a szülék és fiatalok serege, bizonyítványokat nyakra főre keszítettünk a keresztelési, házassági és temetési könyvekből, mit bir, egyetlen figyermek e', kinek gyámola s t. eff[f]élékről. A' nép csoportozott a városházhoz és a paplakokhoz. A fiatalabbik lelkész az 1828 évi az idősebb pedig a régibb anyakönyvben operált. A' szobából ki kellett hordatni a butor egy részét és iskolai lóczákat behozatni hogy a' várakozóknak legyen hely. Két hét lefolyta után városháznál ült le a választmány, melly a' fontos okokkal előjöttet kitörölvén a laistromból felmentette. Ismét Mart 3^{án} egy valasztmány, hol mi lelkészek is meg jelentünk anyakönyveinkkel (mellyek azonban felnyittatlanul haza vitettek) ekkor néhányan újra felmentettek. Következett azon ifjaknak, kik még eddig be nem jelentették magokat, a' szállásokról zsandárok és lovasok által lett beidézése. Mart. hó 7^{án} N[agy]Kállóba rendeltettek a katonajelöltek, aki arra valónak találtatott, megnyiratott és ismét haza küldetett, mig ő reá szükség lesz. Ez már megrémíté lakosainkat, kezdék érezni, mi külömség légyen a' szabad ország és legyőzött provincia közt. És mindezen kemény próba daczara városunkban alig lehetett szolgát, vagy szolgálót kapni;⁸¹⁹ a magyar képzelt szabadságtól megrészegetve mindenki inkább akart napszámoskép[p] élösködni, az az amikor tetszik henyélni 's koplalni, semmint szolgálni. És ki hinné, ép[p]en illy sokféle nyomatás közben leginkább divatozott a ruházkodásban és tobzódásban való önkítüntetés, ki hinné, a' Nyiregyhazi parasztnál és előkelő lakosoknál még tartott a gög és dacz. A mi városunk nem volt az utólsók közt a forradalom idejen, sőt nagy erőt fejtett ki, de azért van e' városból még most is három fogoly, Hatzel Márton, volt országgyűlési követ, Benczúr Miklós ügyvéd Pesten ejtett beszédei és egyéb hős cselekedeteiért; Domjan Samuel volt tanácsnok nagyszáju hős. Oh, vajha Isten soha ne engedte volna ennyire elamítani s megzavar-

682. oldal

[1852]

ni a magyar babel⁸²⁰ építőit.

Az Ekklesiai szállásokra kivetett adó. Ezen adó igazságos e', ha az egyház hivatalnokaira kivetetett, vagy nem, mindjárt e' kérdés támadt. Ki tartozik ezen adót fizetni, az egyház tisztviselője, kinek ezt az egyház egyéb jövedelmeibe beszámította, és így az ő évi jövedelme megcsonkul, vagy maga az Egyház, mellynek a' szállásföld maradandó és el nem idegeníthető birtoka. Felelet vala: a lelkész jelenleg a földnek usufructuarius⁸²¹ tehát ő fizet. Így két évig 1850 és 51^{ik} években fizettük a szállásra kivetett adót minden kötélre egy pengő ft. számítva. Házi kerteink is öl számra fölmérettek, szobáink sőt ablakaink is szám alá vétettek, hogy majd ezektől is adó, de ez utóbbit még legalább eddig nem fizettük. Ez év kezdetén jött legfelsőbb rendelet, melly szerint a papok, 's tanítók felmentettek az ekklesiai földektől adózás alúl és ez az közönségre vettetett. Ez jó! de vallyon mellyik közönségre? a városra, vagy az egyházra? Fogja hatalmas tollát a helybeli plebanus Perger János és hosszas okoskodás után azt deducálja,⁸²² hogy igazság szerint illetén nemű adó a városi közönséget illeti. E fölirotot közlötte velünk a kalvinista pap által aláírás végett. Mikép[p]? mondánk, tehát 12 ezer lakos aki evang. fizessen ugyan annyit 11. kötélalj földtől, mennyit a Cathol. Reform. Óhitű Egyház együtt véve tizenyolcz kötélalj földtől, holott ez a három körül belől csak négy legfeljebb

⁸¹⁹ utólag a margóra írva: „idő közb.[en]”

⁸²⁰ Mózes I. könyve 11. fejezetének elbeszélése szerint Noé utódai Sineár földjén egy várost meg egy tornyot akartak építeni, amelynek csúcsa az égig ér. Isten azonban megbüntette elbizakodottságukat azért, hogy összezavarta nyelvüket úgy, hogy nem értették meg egymást és elszéledtek a Földön. A babiloni Babel tornya az emberi gög, a káosz és a zürzavar szimbólumává vált.

⁸²¹ hasznélvezője

⁸²² származtat

ötezer lélekből álló. A felírást elutasítottuk. A plebanus még a Felügyelőt is reábirni igyekezett, hogy írnia alá! de ez már általunk értesítve lévén nem cselekedte. A város mind eddig hallgat e' tárgyra nézve, azért itt én is elnémulok.

Építési anyagok. Itt csak melleleg legyen megjegyezve hogy Február és köv.[etkező] hónapban Berczelen megvásároltatott 136 szálfá és máshol 100 fenyő deszka, 600 lécz, 2000 vályok 3000 téglá, hatszal vörös fenyő (60 Vf) 40 köből mész. Még van reményünk, hogy a város, melly a papista eccles tizezer égetett cserepet ajandekozott a sokkal nagyobb számu Egyház iránt nemcsak nem lesz hideg, de még több cserepet is fog ajándékul adni.⁸²³ Egyébbiránt nemcsak a templomon történt kár miatt, de mivel a' helyb. cserep igen homokos, porló, én igen, igen kértem a presbyt: ne fedesse az alsó paplakot cseréppel, hanem zsinde[l]jel.

683. oldal

[18]52

Censurák iskolainkban. Mart 1.-5^{ig}. Azon határozat mellynel fogva a' téli vizsgák Február utolso hetibe rendeltettek, megváltoztatván a' legalsobb elemi iskoláktól a' közép és felsőbb osztályokhoz emelkedett a vizsgálat: 1. Bogár Tamás, volt szabó, öreg, segéd nélkül 263 tanulóval, különben tanmódot sem tudó minden igyekezet mellett sem felelhetett meg. 2. Hudák György, öreg de élénk 's a vizsgálatokban magát kitüntetni tudó, a felvégi elemi iskolában 139 tanulóval eleget tett. 3. Raiz Gusztáv fiatal, erélyes 's kitanult egyén az olvasó fiúk osztályában 186 tanulóval, segéd nélkül dicséretes szorgalmat bizonyított. 4. Gdovin János fiatal, a nyelveket nem eléggé tudó, az olvasó leányosztályban segéddel 204 tanulóval a közbárákoszának megfelelt. Itt az iskolát illető statist.[ikai] adatok:

Folyó év.	Isk.[olák] száma	Tanul.[ók] száma	Nagy Sam[uelnél] tanultak.	Iskolai segéd.[ek]
1831/2.	kilencz	1098.	108.	Valentinyi György
1832/3.	hét	907.	89.	Istványik András
1833/4.	hét	920.	184.	Ferjencsik Samu
1834/5.	hét	927.	172.	Majernyik János
1835/6.	hét	1056.	210.	Tkácsik András
1836/7.	hét	1165.	218.	Belizár Vilmos
1837/8.	hét	1063.	180.	Váczy Jozsef
1838/9.	hét	1081.	200.	Klemo János
1840.	hét	1014.	164.	Váczy Jozsef
1840/1.	hét	1011.	187.	Varga György
1841/2.	kilencz	1272.	178.	Váczy Jozsef
1842/3.	kilencz	1355.	225.	Vad András
1843/4.	kilencz	1445.	237.	Valentinyi Karoly
1844/5.	kilencz	1449.	242.	Hamborszky Pál
1845/6.	kilencz	1255.	244.	Hamborszky Pál
1846/7.	kilencz	1093.	226.	Raiz Gustáv
1847/8.	kilencz	1257.	244.	Gdovin János
1848/9.	kilencz	852.	183.	Machnik István
1850.	kilencz	784.	156.	Janko Sam.[uel] Gdovin
1850/1.	hét	926.	141.	Csebra Károly
1851/2.	hét	960.	130.	Csebra Károly Mátyás András

⁸²³ utólag a margóra írva: „adott tizezer cser.[ép]”

[1852]

A magyar alkotmány a forradalom után lenni megszűnt; mostani körülményeink közt nem az ismeri a politikai situációt 's nem az valódi barátja és jó akarója magyar fajunknak, ki a tények előtt eltakarva szemeit 's még most is hiú ábrándokba ringatva magát folyvást alaptalan reményekkel izgatja együgyűbb polgártársait, valamint az sem ki kislelküleg kétségbe esve a magyar nemzetet végkép[p] elveszettnek hirdeti, 's maga körül csupa levertséget és elcsüggedést teremt. Most Magyarország tetleg az aus[z]triai birodalomba van kebeleztve az aus[z]triai tartományokkal egyenlő 's a' birodalmi egységre szükségesnek látott közigazgatási formák közt aus[z]triaiilag kormányoztatik: ezek olly tények, miknek szemébe férfias megadással kell, hogy nézzen a magyar. De azért a magyar nemzetiség, a magyar faj ép[p]enolly kevésbé szűnt meg lenni, mint a' s[z]lav, német, vagy olasz; s e' népfajok mind egyaránt vannak hivatva a közös birodalom politikai és erkölcsi súlyát 's anyagi erejét és hatalmát alkotni. E népfajok közül időfolytával az fog a' közös birodalom irányában a' legnagyobb fontosságra és tekintélyre emelkedni, melly a' társfajok közt túlnyomó szellemi tehetséget 's anyagi erőt fejtett ki, 's mellyre a köz hatalom a' veszély perczeiben nemcsak physikai, hanem erkölcsi tekintetben is bizodalommal támaszkodhatik. Innét könnyű megfejtetni, mi a magyar nemzet és faj hivatása jelenleg. Egy pillanatig sem kétkedünk: hogy ha jövőre fajunk valódi érdekeit fölfogva 's minden politikai szenvedet háttérbe szorítva 's a' létező viszonyokhoz alkalmazkodván egyesült testvéri vállvetéssel s kitünő igyekezettel azon miveltségre fölküzdi magát, mellyre szerencsés organisatiójánál fogva képes 's az anyagi téren, mint földmivelő, iparos, vagy kereskedő szinte azon polczra fölemelkedik, melly tárt kapukkal várja őt, 's ha e' körben a' magyar rendületlen hűsége jeléül a' törvényeket tisztelni, a rendet támogatni fogja, ősi nyelvét e' közben állhatatosan mivelven 's minél virágzóbb fokra emelvén szorosb hazájában azt a' képzés és tudományosság nélkülözhetlen organumává fejti ki 's avatja föl, de egyszer mind minden egyéb társajok iránt őszinte vonzalmat 's részrehajlatlanságot tanúsítani iparkodik: akkor nyugottan hiheti minden hazánkfia, hogy a' birodalmi népfajok közt nemzetünk jövőre is újabban nemcsak vagyonosság és polgárisodásra nézve az elsőséget kivihatta magának hanem a közös birodalom irányában fokként korábbi politikai súlyát és tekintélyét is visszaszerezheti és pedig annál sikeresben minél szorosabban magához csatolja a vele egy évezred óta jó és balsors között egy hazát képező minden egyéb nemzetiségeket, ha azok meghajolni kénytelenítettvén a' magyarnak szel-

1852

lemi túlnyomósága és szilárd jelleme előtt, abban ismét a' teljesen kiengesztelt idős testvért és értelmes kalauzt szemlélhetik; 's ezt az új korszakban is mind a' fejedelem iránti hűségben, mind a közboldogságra vezető egyéb polgári erkölcsökben a' haladás élén bajnokilag s önzéstelenül előre törni látják.

A Protestans evang. Egyház magyar honban, amint forradalom óta van, kevés jót várhat jövőre. A' Kormány kitünőleg ezen egyházat fosztotta meg minden előbbi jogaitól. Az egyh. főhivatalnokok letétetvén a kinevezett helyettes Superintendensek mit sem tesznek, mitsem tehetnek, a' Kormány teremtményei lévén hat ezer Vf. évi fizetéssel le vannak kötelezve, másfelől az egyházak bizalmát nem bírják, amennyire csak lehet akadályozzák a' közgyűlések tartását, vagy azoktól elmaradnak, vagy csak nagy kín közt vesznek azokban részt. A' Lutheranusok közt ugyan már régóta nem volt közszellem mert a' Dunántuli Kerület mindég elszigetelve állott a' többi három egyh kerülettől: de 1840^{ben} keletkezett nagy szakadás, mellyet egy részt a lutheranus tótok – igaz név szerint panslávok, más részt a magyarok nemzetiségi túlbuzgalma idézett elő – olly vérző sebet ejtett a magyarhoni ev. egyház Testületébe, melly tám soha be nem heged; egy hitvallásu rokonok a' nyelv különbsége miatt annyira elidegenedtek és elpártoltak

egymástól, hogy elébbi bizodalmas viszony közöttök szintén lehetetlen. A' magyar forradalom előkészültével nőttön nőtt ez a' magyar és tót Lutheránok közti barátságtalan ellenszenv. Már most: a' Gömöri, Arva-Liptói, Túrocz-Trencsényi, Zólyomi, Nyitrai, Nograd-Békési 's egyéb tót esperességek elváltak a többitől, nem gyűléseznek csak egyedül tót szellemben és saját elveik szerint. A' németek a magyarokkal rokon érzelműek, a prot.[estáns] autonómiát védők; a' tótok ellenben hajlandók az iskolát 's nevelést a' kormánynak átadni. Illy megengesztelhetlen neheztelés a forradalom után már a panslávoknál némi göggé 's makacs ellenszegüléssé vált, mert ők magoknak látszának lenni győztesek, de a' kormány mindedig várakozni hagyá őket. A Kormány mindezt közömbösen nézte, akaratját kinyilatkoztatni nem akarta, vagy hogy ezen egyház a' belső surlódások által mindinkább gyengüljön, vagy hogy minden közlekedés és gyűlésezéstől elzártan pangjon, vesszen! A Rimaszombati e.[vangélikus] k.[erületi] iskolai nagy gyűlésnek jegyzőkönyvét, alkalmasint mint olyat, melly nem volt a' kormány inyére, mint érvénytelenet félre vetették

686. oldal

[1852]

és az esperességekben soha nem köröztették. Illy szomorú környülmények közt mi jót várhat jövőre az agost. hitv egyház? És ha mindezek nem volnának is, már maga a szegénység, az áldozni nem akarás fölötte nyomja ezen egyház testületét, elannyira, hogy – ha már egyik rész az autonomia fen[n]tartása mellett szavazott adózni nem birván, vagy késvén – ezen egyház önerejéből sokáig fen[n] nem maradhatand. Egyik rész hihetőleg a' Reformata Ekklesiához fog szegődni, a másik mint gyöngye töredék kikerülhetlen sorsára jutand.

Egyházi Számadás és Tisztújítás. Minthogy illy nagyobb szerű tárgyhoz tagokat is nagyobb számmal kelle öszveháni, holott engedelem és cs. k. biztos nélkül gyűlést tartani tilos volt, ez alkalommal Farbak Daniel lelkész a' gyűlésben nem jelent meg, sőt oda nyilatkozott, hogy még csak biztos jelenlétében nem gyűlésezhetünk; ő meg nem jelenend, nehogy vád és büntetés alá essünk. Mindazáltal a' választmány, hol új egyh. jegyző Riszdofer is megjelent és a jegyzőkönyvet vivé – egy lelkésszel és 17 taggal April 9^{én} azaz Nagypénteken⁸²⁴ délután megtartá az ülést. Bezzeg, ha valaki föladdott volna ben[n]ünket, hogy nem csak gyűlésezünk, de még nagy ünnepen is merészlünk, csakugyan lakoltunk volna. Azonban a' számadási könyveket, mellyek már eleve két három tag által végig megvi[z]sgáltattak, most csak futólag átnéztük sietve, mint a 'sidók, mikor kitarokodtak, nehogy Faraó őket nyakon csipja. A Számadásokból kitünt, hogy a fizetési pénzszedők csakugyan lelkesen gyűjtöttek, adós[s]ágok lerovattak, kész pénz volt a pénztárba hat ezerf Váltóban; a restantiák is jóformán beszédettek. Melly erélyes eljárásaért Maczko András a gondnok közönségesen megdicsértetett. A Felügyelő megerősítő lön hivatalában Sztruhár Károly ügyvéd. Most a' gondnoki hivatal betöltése került szőnyegre, mellyre nem hiszem, hogy már ember akadt volna; mert egykettő, aki eleve célba vétetett, álnokul eltűnt, néhányan pedig a jelen lévők közzül „Isten ments!” hogy elvállalják. Az alatt felkel Barta Samuel, mesterségénél fogva timár de eszes és jó számoló 's mondja: mikép[p] ez a' hivatal sok fáradsággal és felelősséggel lévén öszvekötvé az egyház nem kap gondnokot száz ötven Vf évi fizetésre, de ha akar hasznos Curator nyerni, emelje az ő díját, hozzá tevő, hogy ő ép[p]en ezen nyilatkozatáért a' gondnokságot el nem fogadhatja már. Ezen embernek erélye és érdemei tudva lévén háromszáz Vfra emeltetett a' gondnoki fizetés, 's ő meg szépen kéreté magát, 's dicsérő szavallatok fordittatának arra, hogy ő ezen hivatalt fogadja el. A négy fizetési pénzszedő

---

⁸²⁴ a húsvét előtti péntek

[18]52

Janicsik, Simcsik, Hornik, Friderikus, a fentebb említett eredménynél fogva megtartatott, de ezeknek is most tíz tíz pfttal javítottatott fizetésük, ezen térszen évenként 700Vf. Gondnok és pénzszedő fizetési illy tetemes javítások hova vezetnek? oda, hogy évről évre az eddigi fizetés kevés lesz 's alkudozni fognak. Mire mutat ez a' növekedő fizetés szüksége 's a' mellett a kegyes ajánlások elmaradása? arra, hogy az Ecclesia mulhatlanul elfog szegényedni. Vagy mi az, hogy a' Felügyelő felsőbbnek tartva magát mint Eccles. képviselőjét, melly a papot fizeti, de őt nem, hasonló képviselőnek ezt nem akarja ismerni, vele nem közlekedik, nem tanácskozik, csak meghívja, mint más presbytert a' gyűlésbe, a' lelkész javallatait nem kérdi, gyakran számba se veszi, csak a' maga indítványait 's kívánatait terjeszti föl – mi ez? hogy egyezik az ősi bizodalomtéljes kétfejű elnökséggel? Prokátor és pap pap és prokátor elnököl együtt, kik legalabb magyarhonban egymással homlokegyenest ellenkeznek. De kit állithat az Egyház a' dolog élére, ha nem egy okos és kitanult embert? igen, de legyen ám vallásossága, felebaráti szeretete, ismerje és tisztelje azon viszonyt, mellyben áll a paphoz, és ekklesiához, u. m. szent célú intézethez, hol ha a' pap és tanítók kara háttérbe szorittatik, nem lehet az a' szent kenet és kegyelet, melly az Egyházat jellemzi, ha már az egyén nem bir illy tulajdonokkal, ne választatnék. Nalunk pedig fájdalom nem létezett olyan egyén. Még több fizetési bővítés is történt ez alkalommal, mert a' számadásokat vivő Juhász Daniel nem elégedvén meg eddigi fizetésével, melly negyven Vf az Inspector által nyilatkozatá kívánságát és ennek hatvan Vf följánltatott. Ezen egyén tiszte volt a laistromokat irni, mellyeket egy segédtanító is csekély díjjért leirhatott volna: özveirta a számadási könyvbe a be- és kivételeket, adásokat, de ez tulajdonkép[p] a' gondnok kötelessége volna, ki ha irni nem tudna fizetésért szerezne magához írot. Feljöttek még kérelem levelek is a három ideiglenes tanítótól az iránt, hogy nyilatkozzék az egyház, akarja e' őket meghívó levéllel megerősíteni és nagyobb fizetéssel megjutalmazni; a két elemi iskola tanító kérelme, sziveskednék az egyház a' mostani drága időben az ő fizetésüket javítani. De az idő rövid volt, a gyermek tanítás a'pénzszedésnél alabbvaló jobb időre halasztatott!!

Költöző hontalanok. mentek Nyiregyh.[ázán] keresztül April. hó 19^{én} huszonhárom szekeren állomásról állomásra

[1852]

paraszt fogatokon három gendarmtól⁸²⁵ kísérve a Mezensofi és azon tájakrai boldogtalanok, a cs. k. legkegyelm.[esebb] fölszólításra – mivel már szülőhelyeken nem tudtak elélni a Felső ígért nekik élelmezést. Ők vizáradás által szegényültek meg. Közös volt ott az inség Karpatok alatt, mint felső Zemplénbe is, minek következtében számtalan oroszok lejöttek gyermekeikkel Nyiregyházára és szolgálatba igen olcsón szegődtek. Ez volt szerencse reánk, mert már a helybeli szegény parasztfiu vagy leány szolgálni nem akart, csak napszámba járt, melly ekkor 50 x. sőt egy Vf. tett élelmezéssel együtt. Sőt még a szegények ételben is válogattak és háromszor napjában italt is igényeltek. Most a Gondviselés másutt csinált ügyefogyott szegényeket, kik nekünk szintén szegényeknek jöttek szolgálni, polyákok, polykák, honi oroszok, nyomorultak, ezek tölték be a' szolgálatbani hiányt. Honunk éjszaki megyéiben volt most nagy inség, sőt még Szabólcban is a kiáradt Tisza minden takarmányt elrontott elvitt és a földesurak, taksások kénytelenek valának marháikat olcsón eladni.

„Hunnia! ég büntet téged, Nemesis⁸²⁶ keze rajtad,
Bühhödsz! 'S gyermekeid futnak a' holt fejről.”

---

⁸²⁵ csendőr

⁸²⁶ a megtorlás és bosszú istennője

futottak, fájdalom, futottak honunk éjszaki kegyes vidékeiről az éhség üldözte lakosok az éhhalál elől menedéket keresve dél felé: nálunk Majus havában a piacon 's az utczákon heverének egész csoportok, rongyosan nyomorultan, mint a' czigányok, gyermekeik[kel] 's csecsemőikkel koldulván házról házra a' halavány 's félig mesztelen embervázak; Sáros és felső Zemplin megyékből többnyire oroszok 's polyákok, gyáva 's aljasan csúszó nép 's annyira elhanyagolt, hogy még a' könyörületes sziv is irtózott tőle. Újfént Szepes éjszaki faluiból vitettek számos ügyefogyott és szerencsétlen családok a Kormány rendeleténél fogva előfogatokon Arad és szomszéd megyek pusztáira, mert már otthon el nem élhettek. Ez sajnálatra méltó inség volt és szomorú nép vándorlás, melly ez év végéig tartott.

Oldaltanítóink folyamodása. elébb ugyan Máj hó 21^{én} az ideiglenes tanítók u. m. Mráz Károly, Raiz Gusztáv és Gdovin János esedeztek (l.[ásd] levélt.[ár] V. k.) az Ekklésianál, sziveskednék ez őket vagy hosszabb, bár bizonytalan időre hivataluk iránt biztosítani vagy állandó tanítói meghívólevéllel megörvendeztetni. De az Ekk. jobbnak találta egy rendes tanító egyszersmind organista meghívását, ki ha igényeinknek meg felelend, azon osztályba fog rendeltetni, ahova legalkalmasabb leend. Az ideiglenesek, csak mint olyanok marasztaltattak meg; sőt Gdovin, ki rendes meghívó levelet

689. oldal

[18]52

kért, kénytelen volt újfént esedezni, hogy csak ideiglenes állomásába megtartassék. Ebből természetesen neheztelés és elégtelenség eredt; kivált miután a választmány még az ő fizetésüket is száz Vftal megcsonkítani szándékozott. Nem különb[en] az oldaltanítók is Hudák és Bogár folyamodást adtak be, méltoztatnék az Ekk. nekik, minthogy évi díjak külömben is szüken van kimérve, most egyszer, minden további következtetés nélkül, némi pénzsegedelmet nyújtani. A vita sokáig tartott a' felett: adjunk e'? van e' olly heverő tőke, honnét az egyház illy rendkívüli pótlék fizetést bármikor is adhatna? Inspector válaszola, hogy, mert ugymond két év ota az ideiglenes tanítók mellett ennyit 's ennyit meggazdálkodtunk, (körülbelöl 600 Vf.) Úgy van tevé hozzá egyik lelkész, a káplán nem tartása által is meggazdálkodtunk, kit már három év ota nélkülözünk (körülbelöl ezer haromszáz Vf.) Az esedezőknek határozottatott harmincz harmincz for. pengőben. Uraim! tehát azért tartanak e' ideiglenes tanítókat, és kevesebb fizetés mellett ügyetleneket, hogy az egyház pénztárába több maradjon? ez nem jó számolás.

Helybeli lelkészek és Felügyelő közti viszony. A' Felügyelő az egész elnökséget magához húzta a Coordinationnak világos szabálya ellen „cointelligenter cum V[enerabili] D[omino] Ministro”⁸²⁷ a' lelkészekkel egyet nem értett, nem tanácskozott csak a gondnok által tudatá velök, hogy conferentiát akar tartani, 's mint egyéb presbytereket, hívta meg. Közölvén velök a' tárgyakat, sem tőlök nem kérdvén semmi véleményt. Ezt a' lelkészek béke szeretetből sokáig tűrték. Míg végre Farbaky Daniel úgy nyilatkozott, hogy ha a Felügyelő ezentúl is csak úgy fog eljárni, kénytelen lesz a' dolog mibenlétét a helyt[ar]tó tanácsnál feladni. Az ügy legközelebbi választmányban szőnyegre került, nagy lárma és vita – és az lőn határozattá, hogy a lelkész intessék meg, ne tegye azt, ne adja fel az egyházat, de ha csakugyan föladja, az egyház felelni fog magáért. Illy viszonyban valánk a közszorongattatás idejében, midőn legerősben kelle vala együtt tartanunk. Mi lett az eredmény? a lelkészek nagyobb baj elhárítása tekintetéből abba hagyák a' dolgot. De illy belsurlodások egyházainkban elebb utóbb ketté fogják szakasztani a' két elemet mellyik marad meg intra dominum,⁸²⁸ dies docebit.⁸²⁹

⁸²⁷ értelmesen/hozzáértő módon a tiszteletre méltó felügyelő úrral

⁸²⁸ a fennhatósága alatt

⁸²⁹ a nap tanítja meg (minden nap megtanít minket valamire)

[1852]

Tanító 's organista meghivatik. Maj hó 31^{én} pünkösdi másik innepén a magyar aztán tót Istentisztelet alkalmával próbát tartott nálunk Gaspári János, eperj.[esi] németajku egyház organistája 's elemi tanító, német magyar, 's tót nyelveket tudo, 's az nap a' presbyterium által el is választatott, de mivel még a meghívó levél kidolgozása és a' népnek szándéka 's tetszésinek kitudása hátra volt, 113 Vf úti költséggel haza bocsáttatott. A' meghívó levél küldetének neki csak Julius 8^{an} 's ö Septemb első hetéb[en] érkezett hozzánk.⁸³⁰

Életrajz. Gáspáry János 29 éves szül. Szepes megyében Hadusfalván,⁸³¹ atyja János, anyja Boratko 'Susanna, gymnas.[iumi] tanulmányokat Löcsén, a' bölcsészeti és teológiát Eperjesen végezte, volt négy évig magán nevelő, a templomi zene gyakorlása tekintetéből, mulatott egy évig Boroszlóban,⁸³² hova őt az eperj.[esi] egyház saját költségén ki küldötte, aztán onnét r.[endes] organista és énekmesterül meghívta, hol 7 évig szolgált; magas termetű, halavány, szakálos, komoly indulatu de barátságos ember – növendékeit a beszélés[ben] és gondolkod.[ásban] gyakorló.

Ö cs. k. Felségének F[erenc] Jozsefnek M.[agyar] Orsz.[ági] utazása. Már Junius első napjaiban rendeletet kapott városunk a kerületi főnök Drevenyák Ferencztől, hogy ő Felségét mindenütt innepélyesen és pompával fogadják, a nemesek magyar diszruhában tisztelegjenek neki. Junius 19.^{én} Debreczenbe mene egy választmány innét ő Felségének tiszteletére, mellyet Ő kegyesen fogadott és minden taggal egyenként beszélni méltoztatott. Suptd. administr. Raiz Sam[uel]tol is jött rendelet a' hegyaljai espereshez, azon meghagyással, hogy magához vévén néhány papot és világít, menjen Debreczenbe a királynak tisztelegni, de minthogy ezen utra senki sem akarta magát eltökélni, így az esperes is otthon maradt. Nem vagyok képes lerajzolni azon pompát és költséget, mellyel mind a' városok, mind egyesek is fogadták a' királyt: legnevezetesebb e' kettő bizonyos városból mene ötven szép 's fiatal uri dama ló háton a' Királynak elibe, ez nagy tetszésre talált, Eperjesen a túlbuzgók akarták lovaikat kifogni és magokat kocsjába befogatni, őt a városba be vinni, de ezt a király meg nem engedte. Ezen alkalommal számtalan anyák, testvér, atyafi messzire utaztak ő Felsége után könyörgő leveleikkel, a fogságba sinlő fiaik[ért], 's kedveseikért, ő mindenkitől átvev az esedezőt. Eperjesen az Evang. küldöttséget nem szívesen fogadta, mondván: önök a' forradalom alatt nem voltak hiveim, reménylem, hogy ezentúl hűségesebbek lesznek

691. oldal

[18]52

Hlaváts ácsmester elleni per. Ezen még forradalom előtt megkezdett per most fölelevenített. Minthogy Hlaváts Kassán minden vagyonát eladta és Tál[lyára] át költözött, hol szintén haza 's szöllői voltak, a pert Zemplin megyébe kellett fölüdíteni. E szerint a' Felügyelő Jun. 10^{én} Újhelybe⁸³³ egy ügyvédet bizott meg az acsmester elleni keresettel. Az ügyvédhez azonnal elküldetvén a' szükséges documentumok, ez erélyesen fogott a dologhoz, 's már Septemb. 29^{én} birói itélettételhez vagy ha lehet, barátságos egyezkedés végett utazott ismét a' Felügyelő Trsztyénszky Samuval akkori főbíróval Újhelybe.

Alsó paplak kijavitása. Végre már erre is került a' sor, mielőtt a tető egészen leroskadott volna. A lelkész kisebb leányosztály iskolájába átköltözött, és azonnal Julius 6^{án} elkezdődött a' munka. Gondnok az egész nádat, melly még a rongyos istálókra használható lett volna husz Vf eladta, a szálfákat és forgácsot árverés útján. Minthogy az egyház a bolthajtást

⁸³⁰ utólag a margóra írva: „a meghívó levelet l.[ásd] 700. lap.”

⁸³¹ Hadusfalva/Hadusovetz, Szlovákia

⁸³² Boroszló/Brestov, Szlovákia

⁸³³ Sátoraljaújhely

felbontani és költségesebb reparatioba ereszkedni nem akart, csak a falak kívülről hat valyokra emeltettek még pedig minden égetett téglá nélkül és erre jött a nehéz cserépfedel. Sokan úgy vélekedének már akkor, hogy az új fal gyenge olly nagy teher alá 's a tető nem lesz tartós. Sokkal czélirányosabb lett volna zszindellyel fedetni, de mivel a cserép ingyen jött a város jószívűségéből, a Felügyelő addig sürgette a dolgot, mig csak ki nem vitte a ' cseréppeli fedetést. Az ócska boglyák helyett sem akartak újakat csináltatni, de mivel egyik hasznavehetetlen volt, a' másikat valaki éjszakának idején betörte, így három boglya új jött létre. A szobák féllábnnyira homokkal felhordatván új deszkákkal rakattak ki. Ezen kis emelés szintén egy kis hibát vont maga után a' pincze és kemencze előtt. Az egész elkészült Septemb. második hetiben, s' a lelkész Sept. 15^{en} áthordakozván ezen szivességét az Egyháznak nyilvánosan megköszönte. Az ide fordított költség tészen:⁸³⁴

692. oldal

[1852]

Az alatt jöve az eperjesi főtanodától egy felszólítás Egyházunkhoz (l.[ásd] a' lev[él]t.[ár] V. K.) kegyes adakozásra fölhívó. Ennek következtében Ekkl. nem ugyan minden lélekre egy egy pengő garast, de a' hivek által fizetendő lecticale⁸³⁵ minden forintjara két pengő krajczárt vetve, ak[k]ént rendelkezett, hogy abból Eperjesieknek fizetend évenként 300 pengő f. de csak három évig, ami a mondott summán felül fen[n]marad, az a Miskolczi algymnasiumra fog adatni. De October 5^{ik} és 6^{ik} napj.[án] tartatván

Nyiregyházán esperességi gyűlés itt egyházunk a Miskolczi tanodára felajanlott évenként fiz.[etendő] száz pengő for.[intot] Ezen gyűlésen cs. k. biztosunk volt cathol. Abrányi Aurel járásbeli főszolgabíró, Felügyelő Szirmay Hugo és Farbaky Daniel föesperes elnököltek. Némely hitvány 's érdektelen tárgyak előfordultával, következett a' pengő garasos vita, melly sokáig tartott t.i. a felügyelőnek és Miskolcziaknak kedvencz eszméje. Több eccles. nyilatkozott a pengő garasos adó ellen azt elfogadni nem akarván, de végre még is reájok tukmáltatott. Elmondattott, mikép[p] ez az evang. eccl. elviselhetlen teher, mert fizethet e' példaul Tokaj lélekszám szerint legalább is tiz pf. avagy Nyiregyháza szintén lélekszám szerint 660 pft. – de igazságtalan is ez a' kivetés, mert így a köznép és szegény családos apa, ki a' főbb iskolákat alig használja, legnagyobbban lenne megróva, söt tám szükség fölötti is, mert se Eperjes, se Miskolcz nem tudatták velünk, mennyire rúg alkalmasint az új szervezet okozta évenkénti szükséges summa. És nem fogják e' szintén a Késmarki és Rozsnyói iskolák a magok részét ezen pénzből követelni? Ez nem használt. Azonban úgy gondolkoztak sokan: ám legyen! hiszen majd megint egy év mulva megváltoztathatjuk ezen határozatot more consueto.⁸³⁶ E gyűlésen mindöszve csak három világi tag volt jelen, kivéve a helybelieket, és ez nagy részvétlenségre mutat. (Ezen gyűlés jegyző könyvét keresd a levelt.[árban] V. k:)

Cs. K. Biztos a' prot. conventeken a' kormány és kivált a ministerium kezében igen hasznos eszköz, minden belügyeinkre figyelmező szem, fül, 's ollyatén organum, melly a mi egyházi dolgaink mibenlétét, köztünk lévő szellemet legkönnyebben és egyenesen átviszi 's tudatja a kormánnyal; a' gyűlés jegyző könyvének legelső censora s az illetőkhöz

693. oldal

[18]52

átküldője – a protocollum ártatlan lehet, a hozzá mellékelt biztosi levél foglalja, legalabb foglalhatja a conventbe ejtett hibáinkat, tapasztalt hanyatlásunkat, értékí vagy értelmiségi erőtlenségünket, ne mondjam, némi vádat is a' félre értés v[agy] nemtelen indokból származottat;

⁸³⁴ a költség részletezésének ki van hagyva a helye, de nincs leírva

⁸³⁵ egyházadó a lelkész ellátására

⁸³⁶ rendes szokás szerint

a k. biztos jelenléte leveri a' szabad elmüt 's megköti nyelvét, gátolja tanácskozásainkban a' szabadabb nyilatkozást. Az ugyan tagadhatlan igaz, mi Felügyelőinket már több egy évtized óta voltaképp nem becsültük, a világi úri elnök de kivált az egyházi (Suptd) iránt nem viselteték méltó kegyelettel, hogy az lett volna nekünk elég tekintély; imé, a mese szerint szólva, adott nekünk Jupiter egy kigyót amely ha szemlátomást nem mar ben[n]ünket, annál gyakrabban és szabadabban mar alattomban. De az még benne különös hogy politicából vagy hizelgve illy cs. k. biztosnak jelenlétét 's köztünk ülését az egyház még szépen meg is köszönte, és az okólni nem tudók az ő jelenlétében némi hiányainkat nem hogy palástolták volna, mennyire lehet, de szőnyegre is fel hozták azokat. Ez úton nem sokára kipuhatolandják minden bibéinket, vajha orvoslásunkra küldenének gyógyszert is. És valjon nem tudakozik e' a kormány illy bizalom férfitől milly indulatot nyilvánítanak a convent alkalmával a prot. alattvalók az uralkodó ház iránt? van e' köztök egyetértés vagy pártokra szakadnak? Az evangélikusoknál volt ugyan reform. evang. hitv. kir. biztos, de többnyire katolikus, a Reformatusoknál tractusok szerint ki vannak nevezve reform. k. biztosok. Ez évben N.[agy]Kállóba tartatott tractualis reform. gyűlés alkalmával az egyházi és világi tagok nagyon ros[s]zalták a Suptd. azon tettét, miszerint a megürült főesperesi állomásra ő maga önként? nevezett ki más főesperestet, ez pedig azt el merete fogadni; az alatt jött felsőbb rendelet: „nem szabad gyűlést tartani k. biztos nélkül a Reformatusoknak, csak a Katholikusoknak van ez megengedve.” s a tractualis világi elnök azonnal feloszlatta a conventet; a' főesperes pedig megmaradt a hivatalba. Igaz, hogy az Eccles. sem választottak volna mást, mint őt, de a választási jog ez úttal tőlök elvétel, mielőtt azt csak sejtették vagy észre vették volna.

694. oldal

[1852]

Egyházunk pénztára üres volt. Octob. hó kezdetével fizetendők lévén az egyházi tisztek, a gondnok egyszerűen azzal utasított el bennünket „nincs pénz a cassában a szedők mit sem hoznak be.” Igen, mert a' pénzek jó kamatra, t.i. a törvényes kamaton felől néhány forint szives felajánlás mellett a Felügyelő által kiadattak, és az alsó paplak kiigazítására is sok ment fel. Gazdálkodni jó ugyan, de nem a mások rövidségével. A' lelkészek és tanítók ezen hiányt egy ideig túrték, aztán két lelkész és két tanító együtt mentek az inspectorhoz, jelentvén neki, milly nyugtalanok legyenek az egyh. tisztviselők ezen fizetésbeli hátramaradás miatt és hogy illy esetben ez előtt mindég a Felügyelő és gondnok kölcsön fölvelt pénzzel segítettek a dolgon. És csak ugyan használt olly fényes deputatio, mert a' Felügyelő utána látván kölcsönt vett fel, és mi kielégit[t]ettünk. A' pénzszedőknek lehetetlen volt ekkor nagyobb summát begyűjteni, mert lakosainkat a város zaklatta az adó a borfogyasztási (minden csöbörtől két huszas) a marha legeltetési a földektől járandóság fizetésével és exequálással⁸³⁷ is. Ezen időtájban több evang. ekkleziáról (eperjesi, tokaji, aszódi) volt hallani, hogy lelkészeik[et], 's tanítóikat nem bírják rendesen fizetni. Nem hihető avagy nem ohajtható e', hogy elébb utóbb az evang. papok és tanítók a' Kormány által fizetessenek?

Egy német Könyvtár megszerzése iskoláink részére. Ezt Miklósfy Samuel lelkész aláírás útján (l.[ásd] a Könyvtár laistromát) fáradhatlan utánajárás és kedvező sikerrel szerezte meg. A Könyvtár ára 75 Vf. a kötetek száma tészen 276: foglalja magában Valterscott⁸³⁸ és Schiller⁸³⁹ munkáit és a Deutsche Cabinetsbibliot.[hek]⁸⁴⁰

⁸³⁷ végrehajtással

⁸³⁸ Walter Scott (1771–1832) skót költő, regényíró, az angol nyelvű romantika kimagasló alakja

⁸³⁹ Johann Christoph Friedrich Schiller, 1802-től von Schiller (1759–1805) német költő, drámaíró, filozófus és történész

⁸⁴⁰ Német Könyvtári Gyűjtemény (válogatott művek gyűjteménye)

148 kötetben, ezen felül egyes bár hiányos munkákat. A' lelkész Novemb. 8^{án} ment sóstóra Martinyihoz és átvette tőle a Könyvtárat, 's minden kötetet „a Nyiregyházi evang. iskola tulajdoná”nak jegyezvén meg a már létező iskolai Könyvtárhoz csatolta, melly jelenleg már többet számít ötszáz kötetnél. Hála a' tudományosságot előmozdító aláíróknak, és mindazoknak (l.[ásd] a' könyvlejstr.[omot]) kik ajándékoztak könyveket. Ezzel a' könyvtár alapja meg van vetve, majd akad lelkes utód ki, amint ohajtjuk, e' célra hasonló előszeretettel fog mun-

695. oldal

[18]52

kálni. A hasznos és gyönyörködtető olvasmányok gyűjteménye az egyháznak és iskoláknak legszebb díse.

Felsőbb rendelet, mellynél fogva esketni nem szabad. Ezen rendelet Novemb. 23^{án} jött hozzánk, helybeli lelkészekhez Nyitrai szolgabirótól. Ezen rendeletnek értelmében mindazok, kik 20. 21. 22. 23 évesek, és így az 1853^{ik} évi újjonczozás alkalmával katonai összeírás alá tartoznak, célba vett házasságuknak végre hajtásában akadályoztatván, felelet terhe alatt meg ne eskettessenek. A fent irt napon szerencsére (vagy szerencsetlenségre?) is illy legény megesküdt jegyesével. De más nap támad baj; hátra volt még megesketendő 17 pár, hol már a költséges lakadalmi készületek megtétettek, a szülék 's atyafiak rimankodva tanácsért a lelkészekkel nyakrafőre kerestettek a házasulandók éveit. A lakadalom készen, az esketés gátolva volt. Több helyeken a menyasszonyt fejkötővel is felékesítették, papi engedély nélkül, ez természetesen nagy zavart perpatvarkodást és bajt okozott a násznép közt, de a lelkészeknek is kedvetlenséget. Eh[h]ez járult még az a nehézség is, hogy a megyei főnök a dispensatiokat (mellyekért nem volt szabad fizetést vennie) megtagadta, vagy inkább az azokért esdők elibe nagy akadályt gördített, t.i. bélyeges iveken (30 xpp) kívánt tölök hét vagy több bizonyítványt is. Illy zavar, lógás futás közben jött egy másik rendelet, melly szerint a 20-23 éveseket is szabad megesketni, mindaz által az összeírás és sorshuzás alúl fel nem mentetnek. Milly egymásnak ellenmondó, milly későn háborgató rendeletek! mintha későn lefekvéskor verné fel hajdu a szerelmes házásokat! Így sietve jöttek aztán oltárhoz a mátkák 's menyecskék fejkötőben ferjeikkel megesküdni. E[f]féle rendeletek is nem kevésbé demoralisálják a' népet. Nagy és Gáspári féle oskolának zsindelezése. Ezen épületnek fedele kivált az utszáról, már igen korhadt, moh fedte 's annyira rongyos volt, hogy az esső már a szobákba átcseppegett. Legfőbb szükség volt egy új fedelre, de ebből aligha lett volna valami, ha azt a' lelkészek és főkép[p] Gáspári János nem sürgetik. Végre Novemb. hó közepén Berczelen vétetett meg a zsindey szükséges mennyiségben még pedig ezre 15 Vf és hitelbe, melly anyagot gazdáink szállítottak be az oskola udvarába, részint a capellaniába, zsindeykezés kezdődött csak Novemb. utolsó napjaiban, és mivel csak két ács dolgozott igen lassan ment a munka,

696. oldal

[1852]

szerecsse, hogy akkor példátlan, tiszta egü és kellemes őszi idők jártak.

Itt a Felügyelő erélyességét és önállóságát nem lehet nem dicsérni, mert elkövetett mindent ezen munka elkezdhetése[re] 's bevégzésére, mert eziránt a Presbyteriummal sem tanácskozott. Erélyessége szembetünő volt az egyház pereiben is, mellyekben hiven eljár. De valamint egyrészt az egyház külocconomiája gyarapodott hivatalnoksága alatt, ugy az oskolák belocconomiája hanyatlott: az alkalmatlan olcsó tanítók, iskoláknak nem látogatása, gondatlan szüléknek nem idéztetése, iskolai fölszerelés hiánya, a felsőbb rendeletnek, melly szerint minden oskolát mulasztott gyermek atyja v[agy] anyja mindannyiszor tartozott volna egy váltó garast fizetni, végrehajtása nem, de még közzététele sem, a tanítandó tárgyak 's gyermekekkel bánásnak önkényre hagyatása főleg segédtanítók nem tartása 's több effélék a tanítás nevelés ügyének szintannyi gátot vetének. A' lelkészek látogaták ugyan az iskolákat, de ez nem volt

olly innepélyes, mint néhány évek előtt, midőn egész választmány járt, az észrevett hiányokat nem orvosolhatták, mert a Felügyelő nem szerintök nem velök egyetértve, hanem öntetszése szerint intézkedett, 's hatalomra az által vergődött fel, minthogy conventeket nem volt szabad tartani. Ezen év vége felé már mi ezen önkényt csakugyan felterjeszteni szándékoztunk; de mivel illy példa még ezen egyházban eddig nem volt, a közbéke fen[n]tartásaért csak hal[l]gattunk, látván, mikép[p] lutheranos czivódásainkat ott fent kedvelik és tám nevetik is – csak olajat öntöttünk volna a tüzre.

Anomaliák a' Magyar honi Evang. Egyházat illetők. Ha részrehajlatlanul gondolkodom azon viszonyról, mellyben Evang. Egyház egyes kisebb nagyobb testületei állanak egymáshoz és a mellyben áll az egész Egyház a' Kormányhoz, különös anomaliáknak jövök nyomába. Ezen Egyházat jellemzi különösen az ő hiveinek egymás közti egyenlősége, itt nincs püspök sem pápa, az evang. lelkész nem egyéb hanem az ekkleziától delegált papi tiszt, úgy a Felügyelő is ugyanattól választott világi tiszt, de a többi hivektől, legalább az egyház körében, nem nagyobb mert ezek közzül is lehet pap, lehet felügyelő, valaki arra kiképezve elválasztatik, mégis imé a' Felügyelő elsőbbséget igényel

697. oldal

[18]52

magának 's hatalmaskodik, daczára azon világos mondatnak: senki ne legyen első tiköztetek, hanem aki első akar lenni, legyen mindjájoknak szolgájok. Illyen primat igényelés sokkal nagyobb sebet ejtett az ekkl. testén, semmint gondolnád. Ezen egyház nem annyira a jogok élvezésére, mint inkább lelki mivelődés, Istenszolgálat, nevelésre = lelki célra kiszámított intézet, míg jogokat, u.m. gyűlésezést, szabad választást, hivatali elsőséget szabadszólást, s. a t. élveztek, addig a' templomba is buzgóbban jártak, most miután illetén jogaik nemcsak tetemesen megnyírbáltattak, de végkép[p] el is vétettek, a templomba nem járnak, sőt gyermekeiket sem iskoláztatják; holott mi föbb, Istenszolgálat vagy bizonyos jog élvezése az egyházban? világos, hogy az első. Pedig szabad Istenszolgálatot, iskolákat, 's oktatást meghagyott minékünk a Fejedelem, de sok evangel. már ezeket sem akarja használni, ha amazokat nem használhatja többé. Ebben árultatik el az írástudóknak álvallásosságuk. Evangyelmi Egyházat jellemzi főleg az is, hogy mi magunk tartottuk fel magunkat századokon keresztül és jelenleg is, az az, hogy az állam nem adott, és nem ad semmit felsegélésünkre, és azért mi magunk is igazgatjuk ügyeinket. Szép, dicső dolog!! de már annyiszor kisült, hogy az evang. protest. atyafiak nem tudnak egyetérteni, egyezni, hanem egymással homlokegyenest ellenkező határozatokat hoznak, mi az önigazgatásnak valódi mótelye, veszélye; sőt, ami legközelebbi tényeknél fogva tagadhatatlan, már pénzzel, 's értékkel nem is bírják magukat fen[n]tartani, úgy az egyes egyházak, mint egyházkerületek is. Ezen egyháznak különösen ismertető bélyege az is, hogy szoros és régi kapcsolatban áll a némethoni prot. ev. egyhazzal, hol papi és oktatói nevendékeit is tanit[t]atta, bár ezen szabadság a német egyetemekre kiküldhetni 's kimehetni egyszer másszor tőlünk elvétellett, mégis csakugyan a német prot. mint a mi anyaegyházunkkal öszveköttetésbe vagyunk; és imé most a fejedelem porosz prot. egyház egyetemétől kölcsönzött oktatási rendszert tüzte ki a' magyarhoni evang. iskoláknak hü követésül 's mintául, 's ők e' rendszertől idegenkednek 's csak kényszerülve fogadják el. Igaz ugyan, hogy magyarhoni iskoláink még illetén nagyszerű rendszernek nem értek meg, és tám azért fájnak tőle? Ezen egyház Autonomiájához olly erősen ragaszkodik, mint

698. oldal

[1852]

a két szentséghez, és nem ok nélkül, mert ez neki törvények által is biztosítva van és egyik fő emeltyűje a vallásos és egyéb mivelődésnek: azért nem szívelheti, ha a Kormány egyházi vagy nevelési dolgaiba bele avatkozik. Igen „Princeps habet jus Suprema inspectionis, habet

jus circa sacra.”⁸⁴¹ – mely jogával is ugyan bármikor élhet, de főképp [p] akkor él vele, midőn anomaliákat lát az egyháznál, mennyivel inkább, midőn terhes vád, gyanu bűn terheli az egyház főnökeit, már ekkor autonomia kénytelen kitérni az anomáliának és hogy anomalia se legyen az egyházban, közbeveti magát a monarchia. A prot. evang. egyház továbbá azt ohajtja; hogy egyetemes gyűlés Pesten tartassék (mint egykor a M.[agyar] Nemzet az országos gyűlés tartását ott kivanta) hogy ott összpontosulván az értelmiség és közakarát a Fejedelemhez felirást küldhessen: auch gut,⁸⁴² de mikor a jól fizetett Administratorok minderre bölcsen hal[li]gatnak, és hal[li]gatni kötelesek, világi kerületi felügyelők nem léteznek g[ene]ralis inspector nincs, nincs ki elmozdítaná a követ a sirtól. Nyiregyh.[ázán] tartatott esper.[esi] gyűlés felszólítá a’ Suptd. Administr.[átort] nyilatkoznék, miért nem hirdet ki egyházkerületi gyűlést, és hogy azt minél előbb tartsa meg: ő ezen felszólításra hal[li]gatással felelt, minthogy különben is hal[li]gatás és titok embere. Nemde rendhagyó procedura ez? Illy esetben elkerülhetlenül szükséges volna a C.[ultus] Ministeriumnál illy ténynek okát keresni, de senki és semmi esperesség nem keresi azt. És mivel a protest. ev. testület, nem tudom mi indulatból hal[li]gat, tehát a’ Kormány is hal[li]gat. Az evangélikusok M.[agyar] H[on]ban vérző szívvél sajnálják főbb ’s jelentékes papjaikat, kik fogságban sinlenek, de egy egyetlen testületnek sem jut eszébe érettök folyamodni, felterjeszteni, ’s szerencsétlen állásukat némiképp [p] enyhíteni ’s eltűrhetővé tenni. Az Evangélikusok sajnosan veszik, hogy gyűléseikben cs. k. biztos ül, ’s örködik, nehogy a Fölkent⁸⁴³ ellen csak szóval is vétkeszenek, vagy örködik tám ne hogy lárma és czivodás támadjon közöttök, és illy mely sajnálatban mégis a cs. k. biztos kedvéért a mi nagys.[ágos] Felügyelőnk is pipára gyújt, s mindketten pipáznak a conventben pro feliciori successu.⁸⁴⁴ Ez a nyiregyházi esp. gyűlésen vala látható, és argumentum, h[ogy] az evang. gyűlésezésnek M.[agyar] honban órája

699. oldal

[18]52

lejárt. Az Evang. Protestansok nevezetét is viselik, olly egyház Honunkban, mely annyiszor kivivta már magának az értelmes oktatás és okszerű nevelés ’s egyszerű Istentisztelet dicséretét, most nem mer protestálni, és mint ezelőtt háromszáz néhány évvel történt a német evang. szövetségben, nem mert követelni, ellenmondani. Tam annak állása kedvezőbb volt? De a prot. ev. egyház nálunk nem mert protestálni sem a Superintendensek elmozdítása, és az Administratoroknak önkéntes kinevezése sem a’ Késmarki oktatoknak hivatalukból ki tétele, sem az Eperj.[esi] juris professor elmozdítása, ’s [a.] t. eff[fe]lé sérelmek ellen, nem mert moczanni. Természetes dolog, mert az egész magyar világ rettegett ’s elnémult. Amde hol a protestáláshoz nincs erőhatalom, ott a könyörgéshez nyílik alkalom. Az evang. egyháznak minden kapcsai, erei mellyek összetarták ezen vallásos erkölcsi testületet, egyenként fölmetaszték, vértett az egyház!! ’s az ő egyes tagjai inkább türték, szenvedték a halálos döfést sem hogy a’ szerencsétlenség sivatag pusztáján kötögették volna a’ sebeket. De ez tám lehetetlen volt? maradtak még organumok értem az esperességeket ezek esdhettek volna, ha már az egyh. kerület nem teheté. Miképp [p] nevezzük már ezt, indolentianak⁸⁴⁵ v. proterviának⁸⁴⁶. Mondja továbbá a’ czikkiró: A’ prot. egyház vagy vétkezett a’ kormány ellen, vagy nem. Ha nagyot vétkezett – in tota Hungaria aterrimo calculo notata ecclesia⁸⁴⁷ – valljon miért nem csúszunk a’ kereszthez? ha p[e]d.[ig] nem sértette meg a’ fejedelmet, miért nem

⁸⁴¹ „Az uralkodó a teljes felügyelet joga, joga van az egyház körül.”

⁸⁴² így is jó

⁸⁴³ király

⁸⁴⁴ szerencsésebb eredményért

⁸⁴⁵ érzéketlenség

⁸⁴⁶ arcátlanság

⁸⁴⁷ a teljes Magyarországon a legszomorúbb számvetéssel a megjelölt egyházban

keres megigazulást és nem purificalja⁸⁴⁸ magát? Az egyház nem olyan, mint egyéb világi társulat, ennek tagjai földi érdek után, am annak hivei lelki 's menyei nyereség után vágnak. A lakos, ha vétkezett, bűnhődik, mert a' polgári törvények köteleztje, de nem azért, mert lutheranus v[agy] reformatus v[agy] nemegyesült (a catholikust p[e]d.[ig] itt nem is említem) Minden egyház testület az ország nagy testében foglalt egyes testület. Ha az ország polgárai vétkeztek, ne úgy büntetessenek, mint protestánsok, hanem mint közös ország polgárai. Ha a prot. vétkeztek csak úgy mint más hitfelekezetiük is vétkeztek és méltán bűnhődnek is, de mihelyt az egyház, melly fegyvert nem visel, nem ismer, csapatik, úgy kétszeres a' bűnhődés. Mi szenvedünk mint

700. oldal

1852

ország polgárai es prot. evang egyház tagjai. Protestáns volt az, ki a király ellen fegyvert fogott, miért szenvedek én? tám azért hogy szintén protest. vagyok? jóllehet már mint ország polgár is eléggé bűnhődöm. Felelet: a' győzedelmesnél van az erő hatalom, és önkény ő téged már csak nagy gyanú miatt is kétszeresen sujt, ha makacsul szenveded, ő nem érzi, ha a' kegyelem útjára fordulsz hihető, hogy a' hitfelekezetre nem lesz bosszús. Adja az egek ura, ki fejedelmek fölött is uralkodik!!

Meghívó levél Gáspáry János tanító részére. Tisztelt Tanító Úr! A' helyb. ag. hitfelekezeti evang. Egyház ön iránt keletkezett előleges bizalmát tette emelé, és önt kebelibe egyik rendszerinti tanítóul ezennel innepélyesen meghívja. Kötelességei lesznek: a meghívó egyház által kijelölendő egyik tanosztályt szabályszerű közoktatással ellátni, isteni tisztelet alkalmával az éneklést és orgonálást, továbbá temetéseknel a' szokásos szertartást itteni gyakorlat szerint felváltva teljesíteni, 's általában az egyház által körülmények igényeihez képest megállapított vagy ezután kiszabandó illetékes eljárásokat pontosan megtenni. Ellátása lészen évenként három száz pengő forintnyi rendszerinti fizetmény folyó pénzben, továbbá tiz köblös földnek, vagy hasonértékének haszonvétele ugyszinte ostyasütés megváltásaul harmiczkét pengő for. ezen felül a' temetésnél nagyobbtól 20, kissebbtől 10 pengő krajczárban megállapított stolának, és új évi egész offertoriumnak, 's a' sátoros ünnepekeni és úrvacsoránáli offertoriumok egy ötödrésznének többi tanító urakkali egyenlő osztaléka, valamint szintén alkalmas lakás és két öl tűzifa. Ha tehát a t. tanító úr ezen kijelölt állomást a vele kötelezett jövedelmekkel együtt elvállalni jónak találandja, legyen szives eb[b]eli elhatározását az egyh. előljárással mielőbb írásban tudatni, 's egyszersmind meggyőződve lenni arról, hogy a meghívó egyház, amint érdekeltjeitől a várakozásnak leendő megfelelést bizton elvárja, ugy viszont az érdemesek irányában mindenkor legszivesb indulatot és kellő méltánylást tanusítani, protestantismus iránti buzgóságánál fogva is, el nem mulasztja.

701. oldal

1853

Kelt Nyiregyházán Junius 27. 1852.

tisztelő jóakarói
Sztruhár Károly egyh. Felügyelője
Miklósffy Sam.[uel] egyh. lelkésze

E' meghívó levelet azon kívánsággal, hogy a' benne foglalt meghívás úgy a meghívó t. egyháznak, mint a meghívott t. cz. tanító Úrnak is egész megalégedésére szolgáljon, hivatalom szerint megerősítem.

Farbaky Dániel, hegyaljai főesperes

---

⁸⁴⁸ tisztázza

Száraz, terméketlen idő jár, szellemileg meddők az évek mellyekben élünk – drótra húzattak az emberek, hogy a' világ szinpadján járják a' tanczot, ahogy azt az előadó mester kirajzolta, elnémult elzsibbadt, elszenderült a' lélek, csak ott fent hegedül Sz.[ent] David⁸⁴⁹ a' magyar nép nagy szándoka kivitelének, hattyudal hallik, a nagy erőködés után természetesen a' test álomra nehezedik le. A' historia írónak tettek[re], eseményekre volna szüksége, mert ő agyából nem meríthet úgy, mint a' költő. Ah de most nem történik a nagy birodalomban semmi nevezetes dolog, és ha történik – az is ros[s]z. Illy gonosz tettel kezdődött az

1853^{ik} év

Ö cs. k. Felsége 1° Fer.[enc] József legkegyelmesebb Urunk meggyilkolására irányzott bünös merény. Februar hó 18^a délutáni egy órakor, midön Ö Felsége egy tiszt kíséretében a bécsi Kärnthner Thor⁸⁵⁰ bástyáin sétált, történt az, hogy egy gyilkos (Libényi volt szabó és katona, de hozamos üdö óta Bécsben tarózkodó, csákvári születésü, romai kathol.) hátulról késsel szúrt a fejedelem fejébe, és azonnal tömlöczbe vitették. Ezen borzasztó merény után már Febr. 23^{an} jött Nyiregyházára is a jelentés, hogy a seb nem veszedelmes, annál kevésbé halálos, azon szigoru paranccsal, hogy más nap TE DEUM⁸⁵¹ tartassék minden templomokban, (melly még olyan helységekben is, mint Hugsaj⁸⁵² tartatott) Istennek hálát adni, hogy a' merény nem sikerült. Ennek következtében Farbaky Daniel a tót hivekkel könyörgött, azután a magyar isteni tiszteletnél első ének után az oltár előtt elmondattott egy rövid könyörgés és 1 Samuel 18. v 10-12.⁸⁵³ felolvastatván a második ének után szószeokról könyörgés tartatott Gyertyák égtek

702. oldal

[1853]

mind az oltáron, mind a luszterekben.⁸⁵⁴ A templom, bár ezen ünnepély kihirdetve nem volt, szintén megtelt; bár ekkor a máshitűek nem jelentek meg, mégis az iskolai ezerre menő tanulókkal és magyar 's tót ajku hivekkel megtelt. Különös az, hogy a' helyb. Magistr.[atus] melly ek[k]orig még a forradalom idejében is az országló Fejedelem születese napján hit külömbiség [nélkül] szokott megjelenni az evang. templomb[an] is, most olly intézkedést tett, hogy kilencz órára tűzvén ki az ünnepélyt mindenkit a maga templomába utasította, magától értetik, hogy a katonaság a rkathol. templomban paradírozott.⁸⁵⁵ Ugy sejtjük, mintha ez az evangyelmi Szentegyház iranti bizodalmatlanságot árulna el. Az ünnepely, mellyet Nagy Samuel orgonista szivrehatólag emelt, illy énekkel fejeztetett be:

„Nemzetek! Osztrák birodalom népei
Halljátok, ármány Fejedelmünket meg
Ölni szándékla, 's megijedt a' család,
Borzad az ország.
Isten a' gyilkot kiüté kezéből

⁸⁴⁹ Izráel dinasztiaalapító második királya, akit az Úr nevében a juhok mellől szólított el Sámuel próféta, és kent föl királlyá. A hold kráttereinek népi magyarázata szerint az egyik holdfolt Szent Dávid, aki hegedül.

⁸⁵⁰ Karintiai kapu

⁸⁵¹ hálaadás

⁸⁵² ma Érpatak

⁸⁵³ Sámuel első könyve 18:10. Másnap pedig megszállta Sault az Istentől küldött gonosz lélek, és prófétálni kezdte a maga házában; Dávid pedig hárfázott kezével, mint naponként szokta, és a dárda Saul kezében vala. 18:11. És elhajtá Saul a dárdát, azt gondolván: Dávidot a falhoz szegezem; de Dávid két ízben is félrehajtott előle.

18:12. És félteni kezdte Saul Dávidtól, mert az Úr vele volt, Saultól pedig eltávozték.

⁸⁵⁴ a mennyezetről lelógó fényforrás, csillár

⁸⁵⁵ parádézott

'S hogy Király legyen, kikerülte David
Saul dühét – 's ekként Goliáton gyözzön
a dicső Császár.

Téli Censuráink, Febr 28^a kezdődően tartottak négy napig Az alsó Debrecz.[eni] utcán lévő iskola nem felelt meg a várakozásnak mert ne mondjam olvasni, de betüzni sem tudtak a tanítványok a tanító maga öreg, tudatlan és hanyag lévén mégis annyi év ota türetett. Ezen iskolára nézve szentül határoztuk, hogy oda rendes tanító és derék ember állíttatni fog. És én nem szünöm Istenemet kérni, és az Ekk. kapuján kopogni, míg csak ez tényé nem válik. Ugy szintén a' Kállai utcán lévő iskola is végkép[p] elhanyagoltnak találtatott minek egyedüli oka az ideiglenes, olcsó de készületlen tanítók vagy inkább kontárok tartása. Mar magok az egyház Elöljárói is átlátják, hogy az oktatás 's nevelés szent ügyében tovább fukarkodni nem lehet, nem szabad, de mivel közöttük és egyéb hivek közt is vannak elegenden, kik rendes meghívó levél megadását már csak azon oknál fogva is, hátrálják, nehogy a tanító elbizván magát a hivek iránt közömbös vagy ép[p]en kevély lehessen: azért mindenkép[p] azon kell törekednünk, hogy évről évre pótoltsanak ki az ideiglenes tanítói állomások.

April hó 15^{én} jött hozzánk N[agy]Kállóból ilyen alairási ív: „Gyűjtő ive - -Közönségnek, vagy egyházi felsőségnek azon önkéntes adakozásokról, mellyek ö. cs. k. Fensége Ferdinánd Miksa Főherczeg fölhevása következtében ö. cs. k. Fensége 1^é Ferencz József csudálatos megmentése emlékének egy templom általi örökítésére adattak.” Ezen célra Egyházunk Junius 13^{án} felajánlott 5 pf. egyházi tisztviselőink mindegyike szintén tehetsége szerint irt alá.

703. oldal

[18]53

Bécsben fölállítandó illetően nagyszerű templomra önkéntes adakozások gyűjtettek egész magyar országban. Illy rendelet közvetlenül és rögtön követé azon iszonyú merényt, melly a császár élete ellen követetett el. Itt szent cél kitűzve, de alatta lappangott pénzbéli bűnhődés. Egyébiránt a' városok és egyes urak versenyeztek illy nemű adakozásban (Pest városa száz pengő f. irt alá) kívánván ez úttal is bebizonyítani az uralkodó ház iránti hű ragaszkodásukat. A' begyűlt ajánlások idővel hirlap utján közöltettek, 's az egész öszveg közel két millió fra rúgott, ide értve a' birodalom egyéb tartományiban is bejött pénzt.

Egri érsek Bartakovits Adalbert bérált Nyiregyházán. Ö Máj hó 25^{én} dél előtt jött városunkba számos papoktól és bandériumtól kísérve, minden toronyba harangoztak, az evang. iskolák tanítói és tanulói a' Kállai utcán két sorban 9 órától fél tizenkettőre várva állottak nagy szél[ben] és porban. Végre megérkezett a magas vendég Napkorrról, mozsarak durrogásával fogadtatott, a plebania udvarán pedig 12 Cathol. leányka üdvözölte. Az érsek mindenek előtt a' templomba mene imádkozni aztán a' templom körül fél körben térdepelő helybeli és vidéki hiveket bérálta két pap segítségével, egyik a' szentelt olajat vitte előtte, másik kendővel törölgeté a béráltak homlokaikat. A' bérálás bevégeztével tisztelgének nála a' helybeli lelkészek 's tanítók, azután a' városi tisztviselők, főbirák orvosok nagy ebédet adott a plebanus Perger János, mellyre számos papok, prot. lelkészek és városi tisztviselők első nap, másnap pedig megyei tisztviselők és katona tisztek hivattak meg. Ebéd után az érsek kegyes volt a mi templomunkat is meglátogatni, hol a' lelkészek rövid beszéddel fogadták, nemkülömben az ovodát is, hol a látogatók könyvébe Ö és nehany cathol. pap beirta magát. Tiszteletre sőt csudálkozásra méltó nyájasság leereszkedő szerénység jellemzi ezen magas papi hivatalnokot. Estve az ő tiszteletére egy tűzér a' bujtoson⁸⁵⁶ rakétákkal mulattatá az öszvegyűlt sokaságot. Más nap, úgymint Úrnapján az érsek vezeté a processiót, misét szolgált és predikált, szentbeszédében a' különböző felekezetűeket felebaráti szeretetre és egyességre

---

⁸⁵⁶ Bujtos

buzditotta. Ennyi működései után városunktól búcsút vett és Szent Mihályra⁸⁵⁷ ment nagy bandérium és papok kíséretében.

Rendes Közgyűlés és Tisztújítás egyházunkban. Junius 13^{an} felsőbb engedelem mellett és Abrányi főbíró u. m. királyi biztos jelenlétében tartatott. Ezen nevezetes gyűlés pontjait ugyan a' jegyzőkönyv részletesen foglalja magában: de e helyen is némellyeket felemlíteni nem lesz érdektelen. Fő dolgok: a' mult egyházi évben tett építések, költségek, hátramaradt adósságoknak mind egy fillérig lett be-

704. oldal⁸⁵⁸

[1853]

szedése, (/:⁸⁵⁹ a' behajthatlanok kivételével:) egyszóval a felügyelő, 's gondnoki sáfárkodásnak szóbeli előadása; továbbá a tanítók állandósítása; és új presbyterek megválasztása. A' Felügyelői hivatalra kijelöltettek Juhász Mihály mérnök Majerszky Lajos ügyvéd, Manyik Jozsef (kereskedő) vasáros. Szótöbbséggel elválasztatott Juhász Mihály; Barta Samu gondnok maradt. A' pénzszedők közül egy kilépvén helyette Rottaridesz János 60 pf. fizetéssel, vasárnapi egyházfiakká: Varga Jozsef, Kazár Pál, és Holek Samuel, csizma.[diák] Ezek jó renddel folytak: de a' volt felügyelő kívánván az egész évről szóló jegyző könyvnek fölolvását, mit a' presbyterium felesleg valónak ítelt, ő ellenben önigazolása, számos rendelkezesei s tetteinek nyilvánosítása tekintetéből szintén követelt; Jurányi Samu ideiglenes jegyző olvasta a' sok határozatot, végre azt is, mit a' gyűlést egy nappal megelőzte választmányi ülés a' k. biztos jelenléte miatt kihagyandónak ítelt: t. i. hogy az egyház a' helyb. lelkészeknek a felügyelőhőzi viszonyát és a tanácskozmányokban megjelenni nem akarását sajnosan veszi 's őket ez iránt meginteni határozza. Ezt a' felolvasás után többen kihagyandónak nyilatkoztak; de Farbak Daniel ezen ügynek nemcsak nyomát, de felsőbb helyre felterjesztendését is kívánta, mert úgy mond, én nem akarok alárendelve lenni a Felügyelőnek, kívált ollyannak, ki a' lelkészeket mindenkép[p] háttérbe igyekszik szoritani, és aki a coordinatio iránt nincs semmi tekintettel. Ekként kitört az a' fájdalmas érzet, melyet a' lelkészek közbéke tekintetéből sokáig fojtották magokban. A volt Felügyelő túlságos sértő kifejezésekben mindenről okozta csak a' lelkészeket, magát mentegette. Ők úgy mond, akarnának némi felsőbbséget a Felügyelő fölött gyakorolni, ő nem akará őket kizárni saját indítványainak megvitatásából, de ők magok semmi indítványukat vele nem közlötték, fel sem terjesztették; azt állította, hogy a coordinatio megszűnt légyen, és így azon szócskára: cointelligenter cum ministro⁸⁶⁰ hasztalan dolog hivatkozni, hogy őt a' lelkészek nem látogatták, csak egyszer kétszer, bár ő, hála Istennek nem szorult a papi vigasztalásra, mégis azt kívánják, hogy ő hoz[z]ájok közlekedés végett járjon, csak egyszer jöttek volt, midőn pénz szűke miatt angariájukat⁸⁶¹ az ő közbenjárása által megkaphatni reményltek; az esperes a' hozzá érkezett felsőbb rendeletet nem közli velem, csak itt a' tanácskozmány asztalára löki elémbé. Ha mindezek nem igazán mondattak, ám czáfoljanak meg engem a' lelkészek. Eléggé kitetszik ezekből egy ügyvéd okoskodása és szeretetlen nagyra vágyása. Mert, így viszonzoz a' pap, hogyan akarhatnának a' lelkészek felsőbbséget gyakorolni a felügyelő felett, kivel az egész presbyterium tart és az ő jogaiban saját jogait képzele, képzele, mondom, mert a' felügyelő csak akiket maga akart; azokat hivta össze, így amit akart velök együtt ki is vihetett. A coordinatio vagy érvényes még, vagy nem, ha megszűnt lenni, vallyon ki törölte el? vagy ki adott helyébe mást? a' kormány ezt nem tevé, a helybeli felügyelő nem teheti. A' lelkészek,

857 ma Tiszavasvári része

858 a digitalizált állományból az oldal hiányzik

859 a csatolt jegyzék jelölése

860 hozzáértő módon a felügyelővel

861 negyedévre járó fizetés

[18]53

kik számára gyengébb és függő rész csak a' fen[n]álló coordinációhoz ragaszkodnak még! Ők nem látogatták, mert velök csakhamar és eléggé megéreztette, hogy akar a' felsőbb lenni, hogy családjá az ő vigasztalásukra, ő maga tanácskozásukra nem szorult, és nem tudta vagy nem akarta bizodalmutakat megnyerni. Ezekre a k. biztos hol sajnálkozó, hol mosolygó képet mutatott. Őrizzen benünket Isten olly helyzettől, hol bármelly presbyter szóval sértegethet és rágalmazhat büntetlenül! A vita az által fejeztetett be, hogy ezen pont a' jegyzőkönyvből kitöröltetni s az egész dolog egy választmányban kiegyelítettetni rendeltetett.

Új presbyterek megválasztása. A presb. kiegészítését sokan ellenezték, azt vélvén, hogy ez majd a kormánynak ros[s]zal[l]ását fogna maga után vonni, de miután a biztos is beleszólt, 's megértette, mikép[p] a' presbyterium választott és az egész evang. községet képviselő testület, ő is szükségesnek találta azt reintegrálni. Három osztályból u. m. honorationok, kézmivesek és gazdák közül egyenlő számmal, voksolás útján választattak meg a' követk:[ezők] Nagy Samu, tanító, Szénfy Gusztáv ügyvéd, Risdorfer János főjegyző, Matthaides Gusztáv, gyógyszerész, Trsztýénszky József, Nikelszky Mátyás, Kováts Samu, Kováts Mihály, Kováts András egyház után, Márföldy Mihály, Balás János, Valent András, Kordován Pál – kik Junius 26^{án} a bibliothekában tették le az esküt.

Három ideiglenes tanítónak állandósítása. Az Ekkles. több évek lefolyta után átlátta, miszerint ideiglenes tanítókkal nem boldogulhat, úgymint akik csak évről évre szegődött cselédnek nézik magukat, hogy azok, kik eddig szolgáltak, ideiglenes állomásukról leköszönni szándékoznak, és hogy ezeknél jobbakat a' kitűzött fizetésre nem kaphat. Junius 13^{ki} gyűlésben eltökélte magát Mráz Károlyt, Gdovin Jánost és Hudák Györgyöt állandó rendes tanítóknak kinevezni, az elsőt, mint jó magyart az alvégi, a másikat a' Kállai utcán lévő, a harmadikat a' felvégi elemi iskolába rendelvén kétszáz pf. évi fizetéssel, de minden egyéb járulék vagy deputatum nélkül. Nem különben két rendes tanítót hívott meg Fizélyi Frigyes, és Dicz⁸⁶³ Samut, amazt a' kissebb fiúk, ezt a' kissebb olvasó leányok osztályához.

Pénzbeli ajánlás főtanodáinkra. Mig egyrészt az Eperjesi Collegium, melly kegyes oblatumokat gyűjtve hitsorsosainknál, mindenkép[p] igyekezett önállóságát megőrizni, hogy a' kormánytól ne füg[g]jön, és amellyre Egyházunk évenként háromszáz pf. ígért három évig fizetendőt, sokáig kétes állapotjában nehézségekkel küzdött. Azalatt a' Pozsonyi Főtanodától felszólítás jött ami egyházunkhoz is, melly annak ügyét lelkesen fölkarolta, és ajánlott neki ötven Vft. meg-

706. oldal

[1853]

engedvén egyszersmind pénz gyűjtést is ezen célra a' helybeli lakosoknál, amire Miklósfy lelkész, a Pozsonyi főtanoda iránti hálából önként ajánlkozott és gyűjtött 35 Vf. Isten virágoztassa a mi Egyházunkat, melly illy szent célokra hitsorsosai iránt olly bőkezű, hogy ezentúl is az evang. egyházak ügyet felsegélhesse!!

Tornyunknak bádoggali fedetése és a toronygomb bearanyoztatása. Jul. 23^{án} szombaton delutáni 4 órától késő estig három ács (még az akkori egyházi gondnok B. S. is akart volna segíteni és egészen a gombra ment fel) próbálta ezt levenni, sok nép bámult piacztól egészen a Grliczky házáig sűrű sorban állva ülve várakozott de miután a munka nem sikerült eloszlott. Hétfőn délelőtti 9 órakor végre kivehették az árboczfába szintén egy ölnyi mélységre vas karikakkal bestrófolt csillag, nap és gombtartó vasat, és ezt 's a gombot szerencsésen lebocsátották, melly olly nagy mint egy négy csöbrös hordó. A vaspálcza és a' gomb egy ideig kün[n] volt hagyva

⁸⁶² a digitalizált állományból az oldal hiányzik

⁸⁶³ máshol Diecz

a nép láttára, de a gondnok hamar sietett vele a templomba. Egy két gyermek csúszott be a gomb torkába, próbálván kivenni annak tartalmát, és kihúzott egy bádóg cilindert sárga színűt, melly azonnal, meghagyásom következtében, mint szent ereklye, nekem átadatott. Ezt a lelkészek felügyelő és profes.[szor] jelenlétében felnyitván, találtak kutyabőrön írást, mellyet, mivel nem sokára ismét a csillagok közzé fog felrepülni, itt e' helyen is örökíteni akartuk.

Quod Deus Faustum esse velit!

Anno post Christum natum MDCCCXXII Augustissimi Regis Hungariae Francisci Primi, Anno Regiminis Tricesimo Primo; Supremo Generali Ecclesiarum et Scholarum August. Confessionis per I. Regnum Hungariae Inspectore Illust[rissimo] Domino Alexandro e Liberis Baronibus Prónay de Tóth Próna et Blatricza, Suae [Sacratissimae] Cae[saris] Regiae et Apostolicae Majestatis Camerario, Equite aurato etc.; Supremo Districtuali Superintendentiae hujus Cis et TransTibiscanae Inspectore Magnifico Domino Martino Sturmman de Zádorháza, Consiliario Regis; Dignitate Superintendentis ejusdem Districtus post mortem Reverendissimi condam Domini Samuelis de Szontagh, Theologiae Doctoris et complurium II. Comitatum Tabulae Iudriae' Assessoris quae ad d[ie] 7. Julii a[nno] c[urrentis] evenerat, vacante; Seniorali Senioratus huius Submontani seu Hegyallyensis Inspectore Spectabili Domino Thoma Dessewffy de Csernok et Tárkő; Seniore autem Plurimum Venerando ac clarissimo Domino Paulo Risz h[oc] t[itulo] Ecclesiae A[ugustanae] C[onfessionis] A[ddicta] Miskolczensis V[enerabili] D[omino] Ministro.⁸⁶⁴

Ecclesia Augustanae Confessionis Nyiregyházensis, cacumen Turris suae, quod anno 1820 d[ie] 15. Julii putrefacta centrali trabe saeviente Borea[lis] dejectum fuerat, restauravit et exornavit; tectum

707. oldal

[18]53

ejusdem turris albicante vindi olcato colore noviter munivit, Conductore instruxit atque interiora turris secuntati publicae, quantumcunque fieri potuit, accomodavit Mensibus Augusto et Septembri ejusdem Anni, quo

IVs. GraeCI qUaerUnt, HIspanI IUra tVLerUnt;
ArtDa prata LUUnt; FVaVIa MUsta fLUUnt.⁸⁶⁵

Sub Ministerio R[everendus] M[agister] Casparis Schuleck manu propria Philos[ophiae] Doct[or] I[n]clytus ac V[enerabilis] Senioratus Submontani Scholarum Trans-Tibiscanarum Decan[orum], primum Taxoviensis, nunc ab anno 1820. die 28 Aprilis huius Ecclesiae Venerabilis Dominus Minister; et R[everendo] Danielis Farbaky pariter earundem Scholarum Decani, - Docentibus R[everendus] Thoma Greguss ab a[nno] 1815 in schola latina, (a[nno] 1806. condita) professore, simul Diacono; Praest[antissimus] Samuele Kollmann ab a[nno]

⁸⁶⁴ Isten áldásával! Krisztus születése utáni 1822. évben a felséges királynak I. Ferenc uralkodásának 31. évében; az evangélikus egyháznak és iskoláinak egyetemes főfelügyelője méltóságos tóprónai és blatnicai báró Prónay Sándor aranysarkantyús vitéz, őfelségének királyi és apostoli kamarása; ennek a tiszántúli és tiszai legfelsőbb egyházkerületnek méltóságos zádorházi Sturmman Márton felügyelője, királyi tanácsos; méltóságos főfelügyelője ugyanannak a kerületnek néhai főtisztelendő Szontágh Sámuel halálát követően, a teológia doktora és többek között a vármegye táblabírája, akinek ez év július 7-én bekövetkezett halála után a helye megüresedett; ennek a Hegyaljai esperességnek a tekintetes cserneki és tarkői Dessewffy Tamás lett a felügyelője; a főesperesek közül ebben az időben a tiszteletreméltó és leghíresebb Risz Pál miskolci lelképásztor és hegyaljai egyházkerület esperese.

⁸⁶⁵ A nyíregyházi evangélikus egyház tornyának a teteje, amely 1820. július 5-én tönkrement, az északi része ledőlt, később helyreállított és feldíszített. Ugyanannak a toronynak a mennyezete fehér olajzöld színűre frissen mázolja, egy felügyelő készítette el és a belső torony biztonságossá lett téve, nyilvánossá tették, az augusztus és április hónapokhoz alkalmazkodva még ugyanabban az évben, amikor „a görögök jogot szereztek rá, a hispanok elviselték, szárazság és jó szőlőtermés volt”.

1817 in schola majorum puerorum; Praest[antissimus] Paulo Fregjár ab a[nno] 1820 in schola majorum puellarum; et Praest[antissimus] Ioanne Király ab a[nno] 1803. in schola initiantium utriusque sexus; simul chori Rectoribus. Institutibus praeterea in remotis oppidi partibus tenerimam iubem utriusque sexus Circums[pecto] ac Hum[illimo] Iosepho Tóth Pellione in plaga orientali; Mich. Balás cothurnario; in meridionali, Steph[ano] jun[iori] Benko Pellione in occidentali, denique Steph[ano] Habdák, aurifabro, in septemtrionali; Senatoribus Ecclesiae: Nob[ilis] Gabriele Reguly, h. t. Inspectore, Mart[ino] Moravszky h[oc] t[empore] Curatore; Nob[ilis] Andr[eas] Sexty I[llustrissimi] Comitatus Zabolch Geometra'; Nob[ilis] Dan[iele] Benedicti Chir[urgis] Doct[or]; Nob[ilis] Thoma Dióssy mercatore, Nob[ilis] Ioann[is] Draskóczy oppidi Fiscali; et Andrea Kralovanszky Salis Distractore, Scholarum Inspectoribus; itemque Nob[ilis] Andr[eas] Kováts I[llustrissimi] Comitatus Zabolch Iurassore et Commissario; Petro Mányik, h[oc] t[empore] Iudice oppidi; Iosepho Sulyan h[oc] t[empore] Vice-Iudice; Math[ias] Miskólczy, Oppidi Notario; Adamo Sulyan, Vice-Notario; Nob[ilis] Mich[aelis] sen[iore] Kováts; Mich[aelis] Nalivanko; Nob[ilis] Mich[aelis] Irsztjenszky Steph[anus] sen[iore] Benko Athenario: per quem globus iste factus; Ioanne Huraj; Michaele Rozner; Nob[ilis] Blasis/Blasio Markuss; Nob[ilis] Paulo et Georg[io] Kováts; Iosepho Barto; Joanne Blahunka et Samuele Gráf. Aedituis Ecclesiae: Nob[ilis] Math[ias] Bukovinszky de eadem, Andrea Hanula, et Joanne Onderis. Magistris: Stephano Horváth Architecto Tokajensi; Ioanne Ducsay fabro ferrario, Georgio Saffánk fabro serario, et Joanne Szűcs pictore Doroghiensi, cuius opera globus incuratus est.⁸⁶⁶

Pro Memoria.

Postquam insignis ille humanitatis cultor, patriae civis, et verus subditorum Suorum pater. Excellentissimus ac Illustrissimus condam Dominus Franciscus Comes Károlyi et suo et patriae bono confulsurus Nyiregyházam, tunc vilissimo vico non absimilem

708. oldal⁸⁶⁷

[18]53

in autumnno, anno 1753. mens, ut diserte cupiebat, flavis, iisdem que Augustanae Confessioni Addictis incolis impopulare coepisset factum est, ut confluentibus undiquaque, ac praesertim ex Szarvas et Csaba familiis, Nyiregyháza florentissimum Oppidum evaderet; Privilegio Regio nundinarum anniversarium ex hebdomalium d[ie] 30. Ianuarii a[nno] 1787 dotatum; ac

⁸⁶⁶ Tiszteletreméltó Schulek Gáspár, bölcsészdoktor hivatali ideje alatt saját kézzel jegyezve a nevezetes és tiszteletre méltó hegyaljai esperesség iskoláinak a Tiszántúli Esperesség dékánja, először Tiszolcon, majd 1820. április 28-tól a mai napig ennek az egyházközségnek a lelkesze; és tiszteletreméltó Farbaky Dániel egyidőben ugyanannak az iskolának a dékánja. Itt oktatott tiszteletreméltó Greguss Tamás, 1815 óta a latin iskola professzora (amelyet 1806-ban alapították), ugyanakkor diakónus is; legkiválóbb Kollmann Sámuel 1817-től a nagyobb fiúiskolában tanít; legkiválóbb Tregjár Pál 1820-tól a nagyobb leányiskolában tanít; és legkiválóbb Király János 1803-tól vegyes iskolában tanít, ugyanakkor a kórus vezetője. Oktatatta azonkívül a szabad mezővárosban mindkét nem fiataljait a körültekintő és tiszteletreméltó Tóth József szűcs a keletre lévő, Balázs Mihály csizmadia a délre lévő; ifjabb Benkő István szűcs a nyugatra lévő és ezenkívül még az északra lévő [iskolákban] Habdák István aranyműves. Az egyházközség idős tagjai – nemes Reguly Gábor ezzel a címmel felügyelő, Moravszky Márton előjáró; legkiválóbb nemes Sexty András Szabolcs vármegye földmérője, nemes Benedicti Dániel sebészorvos; nemes Dióssy Tamás kereskedő; nemes Draskóczy János városi ügyvéd és Kralovanszky András sóinspector, iskolai felügyelő; és hasonlóképpen nemes Kováts András a legkiválóbb Szabolcs vármegye esküdtje és megbízottja; Mányik Péter városi bíró; Sulyán József albíró; Miskólczy Mátyás városi jegyző; Sulyan Ádám aljegyző; nemes idősebb Kováts Mihály; Nalivanko Mihály; nemes Trsztjenszky Mihály; idősebb Benkő István [...]; Huraj János, Rozner Mihály, nemes Márkuss Balázs, nemes Kováts Pál és György, Blahunka János és Gráf Sámuel. Az egyházközség sekrestyései – nemes Bukovinszky Mátyás és Hanula András és Onderis János. Mesteremberek – Tokajból Horváth András építész; Ducsay János kovács, Saffárik György lakatosmester és Szűcs János dorogi festő, ebből az alkalomból bemutatottak.

⁸⁶⁷ az oldal nincs bedigitalizálva

a[nno] 1803. die 1. Decemb[ris] fassione per annali in medietate emancipatum. Ecclesia hujas Aug[ustanae] Confessionis sub ministerio R[everendissimus] condam Martini Vandlik ab a[nno] 1753., R[everendissimus] Ioannis Beck a[nno] 1766 Toporcchino ex Scepusio horsum evocati, ac a[nno] 1768 d[ie] 26 Martii hic mortui; R[everendissimus] Joannis Tirtsch a[nno] 1768 d[ie] 6. Junii Gezelfalva ex Co[mitatu] Gömör[ensi] huc delati, ac pariter hic d[ie] 18. Febr[uarii] 1769 denati; R[everendissimus] Georgii Topolcsányi ex Ecclesia Köviniensi horsum a[nno] 1770. d[ie] 22. Decemb[ris] adducti et hic deposito ob persecutiones 1783. 26. Septemb[ris] munere, anno 1784. d[ie] 17 Decembr[is] sepulti; non obstantibus continuis persecutionum procellis tanta cepit incrementa, ut sub Ministerio Rev[erendissimus] condam Samuelis Schmál Senioratus huius t[itulo] t[oto] Senioris, qui anno 1783. d[ie] 26. Septembr[is] ex Felső Sajó⁸⁶⁸ horsum evocatus fuit, vi Edicti Tolerantialis gloriosae Memoriae Imperatoris et Regis Josephi Secundi Augusti, fundamenta templi et turris die 25 Martii anni 1784. iecerit, et opere terminato die 26 octobr[is] anni 1786 idem Templum solemniter inauguraverit. Crescente quotidie populi numero adjunctus est R[everendissimus] Schmalio alter quoque V[enerabili] D[ominus] Minister, R[everendissimus] scilicet condam vir Joannes Schuleck Kún-Taplocza d[ie] 20. octobris a[nno] 1789 adductus. R[everendissimus] Schmalio die 21. Febr[uarii] a[nno] 1801. fati functo successit R[everendissimus] condam Samuel Nagy d[ie] 15. Mart[inii] a[nno] 1801. Cassoviâ horsum advectus, ac d[ie] 8. Martii a[nno] 1820 vivis ereptus. R[everendissimus] condam Joannes Schuleck d[ie] 1 April[is] a[nno] 1820 diuturno ac insanabili morbo fractus, valedixit, brevi post, pensione ab Ecclesia provisus d[ie] 25 octobr[is] a[nno] 1820 mortuus. Successimus simultanec d[ie] 28 Aprilis a[nno] 1820 supranominati V[enerabilis] D[omini] Ministri.

Status Ecclesia, ut ex conscriptione a[nno] 1821 d[ie] 31 Decembris per me Casparem Schuleck terminata, innotuit, sequens est: Exceptis populosioribus Filialibus Hugsyaj et Geszterét, ante paucos annos incolis Aug[ustanae] Conf[essionis] addictis impopulatis, Ecclesiaeque huic solemniter incoperatis, ac pariter in censum non vocatis per circumiacentes vicos et praedia dispersis, itemque in gremio oppidi apud alteri Confessione addictos servientibus individuis, quorum numerus facile ad 600 insimul ascendere posset; Ecclesia haec numerat Decem Mille Quingentas Viginti et Unam, i[d] e[st] 10,521 animas, utpote: 5.238 masc[ile] et 5283 foem[ine] sexus. In hac summa

709. oldal

[18]53

reperiuntur: Confessionis capaces 3.372 masc[ile] et 3,455 foem[ine] sexus; in summa 6.827. Hi habitant in 1.346 districtis aulis, et 1517 cubilibus; constituentes familias separato pane virentes 2.014. Matrimonia pura reperiuntur: 2094. mixta vero cum cuiusvis Confessionis 66. in summa 2160. Matres naturales 30, spurii 21. vidui. 111; viduae 366 Habita vitam sustentandi ratione sunt: oconomi 780, opifices magistri 388. Sodales 86; Tirones 647. Manualistae praestandis videlicet diurnis laboribus vitae media quaerentes utriusque sexus 647. Servi et serva conjugati et coelibes 718. Mendici duntaxat 17 Aug[ustanae] Confess[ionis] Scholam frequentant in publicis aedificiis apud majores docentes 319. masc. et 246. foem. sexus; in scholis platealibus 157 masc[ile] et 137 foem[ine] sexus. Summa discentium 869. DEUS

clementissimus Ecclesiae huic benedicat, per Dominium nostrum Jesum Christum, cui Laus et Gloria in Secula seculorum! Amen!

Scripsi M. Caspar Schuleck m[anu] p[ropri]a Nyiregyhazae in aede Parochiali, die, quo globus Turri impositus, 28. Septembr[is] 1822.⁸⁶⁹

A' torony gombjába vetett új emlékirat.

Üdv az olvasónak!

Ö. cs. 's apost. Királyi felsége Első Ferencz József austriai császár s. a t. uralkodásának 5^{dik} évében, vagy is Krisztus urunk születése után az 1853^{ik} MDCCCLIII. esztben; midőn Magyar O. a pozsonyi, sopronyi, kassai, pesti és nagyvárad kerületekre felosztva, 's tőle a temesi bánság, Bács megye, továbbá Horvát és Tót ország és a magyar tengerpart elkülönítve, a többi aus[z]triai tartományokkal szoros kapocsba vétetett, és az előbbenitől lényegesen különböző ös[s]zpontosítási kormányzattal és új törvényekkel láttatott el; továbbá midőn Magyar Országban az a. h. Evangelikusok Superintendensei, jelesül dunántúli Kerületben Haubner Máté győri lelkész, dunáninnen Sztromszky Ferencz pozsonyi lelkész, bányai Kerületben Szeberinyi János selymeczi lelkész, és a tiszamelléki Kerületben Pakh Mihály iglói lelkész az 1850^{iki} Februar 10 napjától óta mindjáján az akkori polg. és hadi főparancsnok által letéve lévén, a magas Kormány által kinevezett és díjazott követk.[ező] administratorok által úgymint,

⁸⁶⁹ Emlékezetül! Miután a jeles emberbarát, a haza polgára és az igaz atya alattvalója, méltóságos és nagytekintélyű néhai gróf Károlyi Ferenc saját jó földjeinek egyesítette Nyiregyházával, azután a közönséges faluból ugyanabban az évben 1753-ban, ahogy azt kívánta, megkezdődött az evangélikusok betelepülése, mindenfelől és különösképpen Szarvasról és [Békés]Csabáról érkeztek ide családok, így Nyiregyháza a legvirágzóbb mezővárossá fejlődött; az 1787. január 30-ai Királyi Kiváltságlevél évenkénti vásártartási jogot adományozott a hetedik napra; 1803. december 1-jén az éveken keresztül tartó terhektől felszabadult. 1753-tól az evangélikus gyülekezetet néhai főtisztelendő Vandlik Márton szolgálta; 1766-tól főtisztelendő Beck Jánost a Szepes vármegyei Toporcából hívták ide szolgálatra, és itt halt meg 1768. március 26-án; a Gömör vármegyei Geczefalváról főtisztelendő Tirtsch János 1768. június 6-tól szolgált és éppúgy itt halt meg 1769. február 18-án; főtisztelendő Tapolcsányi György a Kövi egyházközségből érkezett ide 1770. december 22-től szolgált, de 1783. szeptember 26-án lemondott hivataláról, 1784. decembert 17-én temették el;- néhai főtisztelendő Schmál Sámuel hivatali ideje alatt, amelyet 1783. szeptember 26-tól töltött be és Felső Sajóából érkezett ide, akkora lett az akadályoztatás és az üldöztetés, hogy a dicsőséges emlékezetű császár és király II. József türelmi rendeletének erejével a templom alapját letették 1784. március 25-én és a munkálatok befejeztével 1786. október 26-án ezt a templomot ünnepélyesen felszentelték. Miközben napról napra számosra nőtt főtisztelendő Schmálhoz csatlakozók létszáma, aki máskülönbben lelkész volt, főtisztelendő azaz néhai kun-tapolcai Schuleck Jánost 1789. október 20-án magához hívta. Főtisztelendő Schmál 1801. február 21-én elhunyt, utána következett néhai főtisztelendő Nagy Sámuel, aki 1801. március 15-én érkezett ide Kassáról és 1820. március 20-ban ragadtatott el az élők közül. Néhai főtisztelendő Schuleck János 1820. április 1-én gyógyíthatatlan betegség miatt megtörve búcsút vett egyházközségétől és nem sokkal később 1820. október 25-én elhunyt.

Az egyházközség helyzete, minként az összeírásból következik megállapítottat Schuleck Gáspár által 1821. december 31., és ismertté téve a következőket: a hugyaji és geszterédi leányegyházak, igen rövid idő után az evangélikus lakosság létszáma megmaradt, és az egyház éppúgy a népszámlálás idején nem mutatott semmilyen változást, hiszen a falvak és birtokok szétszórva helyezkedtek el, és nemkülönbben a mezőváros közepén a más hitvallásúaknál ez a szám könnyen 600 fölé emelkedhetett; összeszámláltatott ebben az egyházközségben tízezer ötszázhusz és egy, azaz 10.521 lélek; úgymint 5238 férfi és 5283 nő. Összességében megtudhatjuk: hogy a nagykorú hitvallók 3372 férfi és 3455 nő; összesen 6827. Az udvari kerületekben 1346 fő, a tanyákon 1517 fő lakik; az élet kenyér által szétválasztott családok 2014, tiszta házasság kötött 2094, vegyes felekezetűek 66 ez összesen 2160, törvényes 30, törvénytelen 21, özvegyember 111; özvegyasszony 366. Vannak köztük hivatással bírók: gazdák 780, kézműves mesterek 388, tagok 86, inasok 647. Látható tehát a bemutatott munkákból, hogy mindkét nemnél a kézimunkát bírók száma 647. A házasodott szolgálk és szolgálólányok és a nőtlenek 718 lélek. Az evangélikusok között csupán 17 fő koldus. Az iskolákat a középületekben helyezték el, a nagyobbaknál 319 fiút és 246 lányt oktattak; az alsóbb iskoláknál 157 fiút és 137 lányt. Összesen ismert 869 fő. Az irgalmas Isten áldja meg ezt az egyházat, a mi Urunk Jézus által, kinek dicsősége mindörökkön örökké! Amen! Saját kezűleg írta Schuleck Gáspár a nyiregyházi parókián, amely a város közepén található 1822. szeptember 22-én.

dunántúl Wohlmüt Lipót, dunáninnen Chalupka János, bányai kerületben Komáromy József és Tiszamelléken előbb Reisz Soma, majd ez elhunyván legközelebb Spissák György által helyettesítve lönek, és a hegyaljai esperességben Szirmay Hugó világi felügyelő, Farbaky Daniel főesperest; itt Nyiregyházán pedig Juhász Mihály világi felügyelő 's most nevezett Farbaky Daniel és Miklósfy Samuel lelkészek vezetnék egyházunk ügyeit:

709.⁸⁷⁰ [helyesen 710!] oldal

[1853]

A' Nyiregyházi a. h. evang. Egyház tornyának elavult fedelét bádogg alá véteté 's annak gombjait August. 13. feltéteté.

Ezen Egyház előjáróinak tisztviselőinek és közszolgáinak személyzete következő: Lelkészek: Farbaky Daniel 1820. April 14^{tel}, Miklósfy Samuel 1831 Octob. 22^{tel}, Tanítók: nyelvészeti osztálynál Jurányi Samuel 1825. oct 23^{tel} polgári fiosztálynál Nagy Samuel 1831. Novemb 23^{an} nagyobb leányosztálynál Gáspari János 1852 Jun 27^{tel}, olvasó fiosztálynál Fizéli Frigyes 1853 Jul. 10^{tel} olvasó leányosztálynál Ticz Samuel 1853 Jul 24^{tel} felvégi elemi iskolában Hudák György 1843., alvégi elemi isk.[olában] Mráz Károly 1851^{tel}, kallai utcabeli elemi iskolában Gdovin János 1851., ez utóbbi három f. e. Junius 13^{an} állandósított, még pedig a' legutolsó egyedül saját személyére nézve. Presbyterek vagyis az egyháztanács tagjai ezek: Andrejkovits Márton Babicz Mihály; Bálint Mihály, Barta Samuel, egyszersmind gondnok, Barzo András, Blahunka Jozsef, Balás János, Dráskóczy János, Eliász Mihály, Fábian András, Galánffy János, Garaj Mihály, Gerhard Samuel, Habzsuda István, Hankovszky János, Hibjan Jozsef, Juhász Daniel, egyh.[ázi] számvevő; Juhász Mihály egyszersmind egyh.[ázi] Felügyelő, Kacska János, Kováts Beniamin, Kobilicz Dániel, Krajecz János, Krajcsovits György, Kralovanszky András, Kováts Mihály, Kováts Samuel, Kováts András, Kordován Pál, Lakatos György, Mányik Jozsef, Majerszky Lajos, Mesko Pál, Moravszky András, Marko Jozsef Marko János, Maczko András Matthaidesz Gusztáv, Marföldy Mihály, Nagy Mihály, Nagy Samuel, egyszersmind tanító; Nikelszky Mátyás, Posonyi János, Posonyi György, idösb. Rudics János, Riszdorfer János, egyszersmind egyházi jegyző, Szénfy Gusztáv, Schmál Károly, Sulyan János, Szakács András, Sztruhár Károly, Tajnel Samuel, Trsztyénszky Daniel, Trsztyénszky Jozsef, Trsztyénszky Samuel, Vadászi Daniel, Valent András és Zsiska Mihály.

Egyházfiak egyszersmind fizetéses pénzszedők: Jancsik Mihály, Simcsik Janos Friderikusz Jozsef, Rotaridesz János, tiszteletbeli egyházfiak: Kazár Pál, Holek Samuel, és Varga Jozsef.

A' toronyfedésnél működött mesterek ezek: Király Mihály, Sipos György és Nagy Mihály helyb. ács mesterek, kik az ács munkát 300 pfért vállalák el; az ah[h]oz való anyagokat és csigahúzó egyéneket az egyház szolgáltatván ki; továbbá Noszák Jozsef helybeli bádogosmester, ki – mint egy 80 □ ölre számítottván a torony felülete – a bádogolás □ ölet saját anyagaiból 15 pfval teljesíti, és Reinelke Agoston helyb. könyvkötő mester, ki a toronygombjának és csillag 's keresztjének aranylapokkali beékesítését öszvesen 180 pfért eszközlé.

Az egyház vagyona: épületekben, a templom, két paplak, nyolcz iskolaépület 's kezelése alatt a jelenleg nem működő seminarium épülete, továbbá templomi szerekben orgona 26 változattal, két ezüst kehely, négy oltári gyertyatartó; negy nagyobb harang és egy kis harang 's egyéb szükséges eszközök; szántóföldekben, mintegy száz ötven hold

711. oldal

[18]53

föld; tőkékben: 6206 váltó fr. 55 kr. továbbá Andaházy Szilágyi alapítványból évenként 250 Vf: a magyar nyelv gyarapítására, Reguli Samuel féle alapítvány egy nagyszerű iskola építésére 6654 váltóf 55 xr tápintézet tőkéje 3,026 Vf. 3 ¼ xr.

---

⁸⁷⁰ elszámozva

Közebbi viszonyban álló tisztviselők. A nagyvaradi kerület főnöke Gróf Zichy Armin, helytartósági alelnök; Szabolcsm.[egye] főnöke Gömör Pál helytartósági tanácsos, Nyiregyh.[ázi] járás közigazgatási szolgabirája Abrányi Aurel; segéde Nyitrai Samuel, helyettesített járásbirája Lülely Bertalan;

Nyiregyháza városa hivatalnokai: Haczel Antal polgármester, Szénffy Gusztáv segédpolgárm. [ester] Trsztyénszky Samu főbíró; Riszdorfer János főjegyző, Bodnár István első, Vadászy Daniel másodaljegyző: Sztruhár Károly, Dráskóczy János, Bodnár Antal, Grenerczy Andor, Tregjár Pál tanácsnokok. Galánfy Daniel számvevő, Canerinyi Mihály oktató 's lajstromozó, Kőmives Károly városi ügyész, Marsalko Károly váltásági Török Péter adópénztárnokok s. a t. Népeség Nyiregyházán, az 1852 egybevetés szerint összesen 14,616 lélek; ebből Evangelicus 11,149. r. cath. 1805; görög egyesült 1025. reformatus 577; zsidó 60; férfi 7,135; nő 7481; nős férfi 2691; férjes nő 2700; özv. férfi 209; özv. nő 676; tisztigámnokság alatti árva család 324; családfő 3237; Megjegyzendő, hogy ezen népeség az 1846 öszveszámítás szerint 17,801 lélekre, 's köztük 13,902 evang. 2170 r. cath: 1282 görög cath. 412 reform. és 35 zsidóra téteték; azonban az 1847. typhus 1848^{ki} typhus és cholera, és az 1849^{iki} cholera dühöngései miatt ezen három év alatt összesen 3169 lélekkel több halálozott meg itt, mint mennyi született 's így a népeség még a' hadjáratok miatt is tetemesen alászállott; mit az idő csudatévő oeconomiája már most a meghaltakat jóval felülmúlni kezdő szülöttek útján potolni kezdi.

Az egyházat és várost is közelebb érdeklő események 1822^{ik} évtől.

1823^{ban} a torony a templompadjától elrekesztetik, a harangok feletti bóltózat 's a' toronyörök részére szoba építtetik;

1824. Superintendensi látogatás; a város gr. Károlyi családtól másik feliben is megváltja magát 730,000 fr.

1828. nagyszerű orgonaújítás.

1831. Az egész országban cholera dühöng, az egyház hiveiből 820 [hunyt el]; földrengés.

1832. nagy tűzvész az alvégen 138 ház elég;

1833. Nagy harang újra öntetik.

1834. templom félszázados ünnepe: rettenetes földrengés, melly a' templomot is megrongálja,

1835. harang öntetik;

1836. egyházkerületi gyűlés Nyiregyházán;

1837. a város tanácsát rendeztetik.

1838. a város kiváltságai foganatba jönnek.

1842. Seminarium részére épület szereztetik.

1843. a templom új tetőt nyer és cserép alá vétetik.

1846. ovoda épül és megnyitattik.

1847. A tanítókat képző Seminarium megnyitattik rendkívüli halalozás; az egyh. kebeléből +1027 lélek.

712. oldal

[1853]

1848. Forradalom. Cholera. meghal 1209 lélek az egyházból.

1849. Forradalom, Hadjáratok: Görgey serege, és utána Paskievits serege 's ezzel Constantin cs. orosz főherczeg Nyiregyházán átvonulnak. Cholera, elragad az egyh. hivei közül 1261. lelket. Világosvárnál fegyverletétel August. 13^{án}. Ostrom állapot.

1850. Népszerűsítés az egész országban. Hivatalok új szervezése. Új kormányzat. Nyiregyházán cs. k. járásbíró, és közigazgatási főszolgabírói hivatal állittatik. Pénzügyőrség. Csendőrség hozatik be.

1851. Albert cs. k. főherczeg, mint magyarország katonai és polgári kormányzója körútjában Nyiregyházán a városházánál száll meg. 1852^{ben} Ő Felsége Magyarországon körutat tesz 's legközelebről Debreczent érinti. Criminal codex.

1853. A helytartóság megszüntetik. Új perrendtartás és az osztrák polgári törvények hozatnak be. Ostromállapot még felódva nincs. Egyházi gyűléseket csak felsőbb engedély mellett és cs. k. biztos jelenlétében szabad tartani 's jegyzőkönyvei felkivántatnak. A városnak evang. lakosokkal lett meglepitésének százados ünnepe.

Árasszon az ég örök üdvet az elhunytakra, áldást az élőkre,
's boldogító kegyelmet evangelika Egyházunkra!!

Oskolatanító meghívása. Fizély Frigyes oktató próbakép[p]en orgonált 's énekelt nálunk Julius 10^{én} elébb ugyan a' magyar aztán a tót ajku gyülekezetben, melly istentiszt.[elet] után megkérdezettvén köz akarattal elválasztá őt oskolatanító[vá] és orgonistává, úti költségül fiz.[ettek] neki száz Vf. Eperjesről jött August. 5^{én} de mivel lakháza, hol ezelőtt Kollman Sam.[uel] utóbb Czupra András és ennek utódja Mráz Károly ideiglenesen tanítottak, még egészen nem volt kiigazitva, az úgynevezett Seminariumi épületbe tartózkodott családjával, August 31 költözött át. Igen alacson termetű, sovány, és gyenge testalkatásu, de szerény, tudományosan kimivelt, és magát egyenesen a népnevelésre szentelte derék egyén. Az Egyház értelmesb tagjai nagyon örültek, hogy illy kiképzett tanítóra szert tehettek. Azonban életrajza őt még inkább fogja megismertetni a' t.[isztelt] olvasóval.

Fizely Frigyes szül. Tiszolczon Gömör m[egyé]b.[en] 1823 Septemb. 3^{án}. Atyja János Túroczi m[egyé]ből származott, anyja pedig Kovalszky Katalin Löcséről. Első gyermek korát Tiszolczon és Sajókazán töltötte, honnan elébb Sajó Gömörre 1834. aztán 1837 Rozsnyóra vitetett iskoláztatás végett. A' bölcsészeti tanokat Löcsén 1840/1-2. ben; a jogot Eperjesen 1842. hal[ll]gatta; 1843/4 ben Tiszaújlakon Ugocsa megyében Rojko⁸⁷¹ gyógyszerész gyermekeinek nevelője volt, honnan 1845, és [18]46 oskolai évben a theologicai tudományokat hal[ll]gatván 1846 Jul 23. u. n. Candidaticumot letette. Ugyanazon év Octob. 15^{én} a Csetneki egyh. őt elhunyt atyja helyébe oktatóul meghívta, hol 1848^{ik} év Februar végéig működött, amidőn alkalmasnak találta a külföldi egyetemekre való kimenést, de hol fájdalom a' forradalmi viszonyok miatt csak

713. oldal

[18]53

egy semestert végezhetett, miután Sept elején honfi társaival együtt nyugtalan honába visszatérni kénytelenített. 1849 év Január végéig a' Szepességen mulatott, Februártól Oct. 15^{ig} a Nagyszlabosi⁸⁷² vasgyárban szolgált, azontúl egész 1851 év Julius végéig S.[ajó]Gömörhöz tartozó fiokegyházban tanítottam:⁸⁷³ Ide hoztam eljegyzett nőmet Kirner Sarlottát, SzepesSzombatrol;⁸⁷⁴ itt szül[etett] Béla fiam, kit nagyra neveljen az Ég! Az 1851 év August. elején Eperjesre költöztem át, hol mint elemi evang. tót ajku tanító működtem 1853^{ik} év Julius végéig, a midőn a Nyíregyházi egyház meghívását elfogadtam, 's már August elején átköltöztem ezen mostani új működési körömbé. Csak erőt, kitartást bölcsességet kérek men[n]yei atyámtól, hogy áldással működhessen ezen oktató nevelői hivatásomban, nem emberek, hanem Isten akaratja szerint Amen.

Meghívó levél. Tiszteletes tanító Úr! A' helybeli a.[gostai] h.[itvallású] egyház ön iránt keletkezett bizalmát tette emeli, és Önt kebelébe egyik rendszerinti tanítóul ezennel ünnepélyesen meghívja. Kötelességei lesznek: a meghívó egyház által kijelölendő egyik tanosztályt szabályszerű közoktatással ellátni, isteni tisztelet alkalmával az éneklést és orgonálást, továbbá temetéseknél a szokásos szertartást itteni gyakorlat szerint 's felváltva teljesíteni, valamint szintén az Ön által önkéntesen is felajánlott vasárnapi iskolának életbe

⁸⁷¹ Royko Sámuel, a bajuszpödrő viasz feltalálója

⁸⁷² Nagyszlabos/Nagyszabos/Vel'ká Slaboška, Szlovákia

⁸⁷³ Innen 1. sz. 1.személyben ír!

⁸⁷⁴ Szepesszombat/ Spišská Sobota, Szlovákia

léptetését és czélszerű tanításait ellátását sikeresíteni 's általában az egyház által körülmények igényeihez képest megállapított vagy ezután kiszabandó illetékes eljárásokat pontosan megtenni. Ellátása leszen évenként: háromszáz pengő forintnyi rendszerinti fizetmény folyó pénzben, továbbá tiz köblös földnek vagy hasonértékének haszonvétele; úgy szintén ostyasütés megváltásául harminczkét pengő ft, ezen felül a' temetésnél nagyobbtól 20. kissebbtől 10 pengő krajczárban megállapított stolának, és új évi egész offertoriumnak 's a sátoros ünnepekeni és Úrvacsoránáli offertoriumok egy ötödrészének – többi érdekelt tanító Urakkali egyenlő osztaléka, valamint szintén alkalmas lakás és két öl tűzifa ára fejében tizenhat pengő for.[int] Ha tehát a tiszt. tanító Úr ezen kijelölt állomást a' vele kötelezett jövedelmekkel együtt elvállalni jónak találandja, legyen szives ebbeli elhatározását az egyh. előljárósággal mielőbb írásban tudatni, 's egyszersmind meggyőződve lenni arról, hogy a' meghívó egyház amint érdekeltjeitől a várakozásnak leendő megfelelést bizton elvárja, úgy viszont az érdemesek irányában mindenkor legszivesb indulatot és kellő méltányolást fog tanusítani, Protestantismus iránti buzgóságánál fogva is el nem mulasztja.

Kelt Nyiregyházán Julius 10^{én} 1853

tisztelő jóakarói.

714. oldal

[1853]

Ezen meghívó levelet minden áldásnak kívánsága (kívánása) mellett megerősíti Nyiregyházán Julius 25^{én} 1853

Juhász Mihály egyh. felügyelő

Farbaky Daniel

Miklósffy Samuel, Egyh. lelkésze hegyaljai ág. hiv. ev. Főesperes

Ezen tanítónak laka, régi, nagyon alászáll[lt] épület, Julius és August havában emeltet szintén harmadfél lábnnyira, és új zsindellel, mellynek ezre 15 Vf fedetett be, külsőkép[p] csinos ugyan, de belül csak a' régi maradt, a szobák sötétek, a' szembetűnő alacson ablakok elárulják az építés hiányát, mellynek pótlása köv.[etkező] évre halasztatott el.

Oskolatánító meghívása. Dietz (olv.[asd] Ticz) Samuel szintén ez évben meghivatván állandó tanítóul, probát tartott August 20 mind magyar, mind tót gyülekezetben, és köztetszést nyert, Septemb 12 jött körünkbe fiatal nejével, útiköltség fejében kapott 150 Vf, barna arczu, erős mejü, élénk kedélyü, izmos férfi, 's magát társalgása által is kedveltetni tudó, beszél tiszta kiejtéssel magyar, tót és német nyelvet. Diecz Sam.[uel] szül. Nyiregyházán 1825. atyja Samuel, kereskedő, anyja Gasz Susanna, szülővárosában végezte az iskolát szókötési osztályig inclusive, azután Eperjesen folytatá tudományos pályáját a szónoklati és bölcsészeti osztályban: azután b.[áró] Palocsai jószágában volt gazda hat évig, Fancsalban tanító és orgonista öt évig, onnét Nyiregyházára hivatott meg olvasó leányosztály tanítójául.

Meghívó levél. Tisztelt tanító Úr, A' helyb. a. h. ev. Egyház Ön iránt keletkezett bizalmát tette emeli, és önt kebelébe egyik rendszerinti tanítóul ezennel ünn.[epélyesen] meghívja. Kötelességei lesznek: a meghívó Egyház által kijelölendő egyik tanosztályt szabályszerű közoktatással ellátni, továbbá magyar isteni tiszteletnél az énelkést és orgonálást itteni gyakorlat szerint felváltva teljesíteni, 's általában az egyház által körülmények igényeihez képest megállapított vagy ezután kiszabandó illetékes teljesítéseket pontosan megtenni. Ellátása leendő évenként: kétszáz és negyven pengő frntnyi rendszerinti fizetmény folyó pénzben, továbbá deputatum fejében hatvan pengő f. szinte folyó pénzben, 's egyszersmind alkalmas lakás is. Ha tehát t. Tanító Úr s. a. t.

Kelt Nyiregyházán Sept. 1^ő. 1853.

Miklósffy Samuel

Juhász Mihály

lelkész

Egyházi felügyelő

Ezen meghívó levelet úgy a meghívó nemes Egyház, mint a meghívott t. tanító Úr egész meglegedésének kívánsága mellett megerős[ította]

Farbaky Daniel
hegyaljai Föesperes

715. oldal

[18]53

Egyházunk cassája ellopott. August 31^{én} éjjel a' tolvajok aláásták magokat a' bibliothekába, a kert oldaláról, ablak alatt, hol jóval vékonyabb a' fal, a fundamentomból kivettek két nagy követ, s azt a kertajtóra támasztván, kiszedték a' válykokat. A tolvaj, kinek a biblioth. igen jártasnak kellett lenni, gyertyát gyújtott, igen jól tudta, hol a kulcs és a pénz, a szekrényt a zár két oldaláról késsel vágta ki, az ismert kulc[c]sal felnyitotta a pénz és contractusok ládácskáit, amazt utolsó fillérig, még a kis pénzeket is elvitte, ezeket az asztalon széjjel rakva találtuk. Én M[iklósffy] S.[ámuel] reggel látván az iszonyu tényt azonnal összehivattam az egyház előljáróit. Mindenek előtt a cassa és a contractusok állapotja vi[z]sgáltatott meg, és a gondnok kívánságára két példányb.[an] illy jegyzék készítettet[t]: „A' Nyiregyházi evang. a. h. Egyház pénztárának állapotja az 1853^{ik} Septemb 1. reggeli hét órákor, az ez előtti éjjel történt pénztári kiraboltatás után. 1, egész bevételi öszveg az átadásaival együtt tészen 14,318 Vf 11 xr 2, összes kiadás zálogokon lévő öszvegekkel együtt 11,580 [Vf] 25 xr. 3, kellene lenni pénztári készletnek összesen - - 2,737 Vf 46 xr. Mi azonban utolsó fillérig még a' perzselyből bejött kispénzekben is elrabolva. Ezen ellopott summában ben[n]foglaltatott azon 1250 Vf. melyet a város egyházunknak a' torony fedésére ajándékozott és a gondnok csak pár nappal ez előtt átvett 's a' bibliothekába tett le. A' bibliothec. találtunk két vas kapcsot, millyent az ácsok szoktak használni, minél fogva nagy gyanúba estek legelőbb a toronyban dolgozó ácsok, ugy szintén a kömivesek, kik akkor a capellaniában dolgoztak, nem külömben egyikét pénzszedő is. A' nyomozás járás[i] szolgabíróra bízott, ez azonban semmi büntetést vagy szigorubb eljárást nem használhatván, egyiket a' másik után kikérdezték elbocsátott. Hasonló aláásás és rablás történt ez időtájban többször a mi városunkban, de mivel a megkárosított gazda utána járt a tolvajt még is kitudta. Igaz a Felügyelő is kidoboltatta, hogy aki valamit tudna ezen rablásra nézve felfedezni az Ecclesiától száz Vf. fog kapni, de senki sem találkozott. A legközelebbi választmányi ülésben a Felügyelő bejelentette a' szerencsétlen esetet, volt, aki gondnokot okozta hogy olly nagy summára kevés figyelmet 's vigyázatot fordított 's hogy a felelős[s]ég sulya már eskünél fogva is csak öt nyomja; de a presbyterek öt mentgették: miért nem ad az Ekk. a pénztárnak eléggé bátorságos helyet? mert Ezen választmányban felszólalt Kacska János: ha ellopatták pénzünket, nem marad hátra egyéb, hanem hogy mi tegyünk ajánlatokat, en ugy mond, adok 20 pfor. ezt Miklósffy mint lelkész példaadót megdicsérvén szintén néhány Pf. ajánlott, így az aláírási iv megnyittatván rögtön a' jelenlévőktől bejött körülbelöl száz pengő for. Az iv azonban köröztetni fog ezután is. Segédlelkészül; de csak próbára meghivatván Sebök Márton hitjelölt, Nogradból eljött August 14. a magyar gyülekezet-

716. oldal

[1853]

ben nem elégitette ki az igényeket; a tót ajkuaknál, született tot lévén már inkább, mert szónokolt ugyan irás nélkül és folyvást, de gondolat, ok, érzés hiánya mellett sok szószaporitással és tautologiával.⁸⁷⁵ Az előljáróság azon a napon elhalasztotta a népnek szokás szerinti megkérdezését és szavazatadását; mindazáltal a presbyt. néhány tagjai valahogy nehezen reábirattak elválasztására. Ő megtudván, hogy el lön választva, fordít a' dolgon, és a

⁸⁷⁵ tautológia = szófecsérlés

neki eleve megirt 120 pf. helyett 200 pf kívánt. Így elidegeníté magától még jóakaróit is. Az ekkl. 20 pf határozott neki utiköltségül, de ő ezzel meg nem elégedvén azzal fenyegetődött, hogy kénytelen lesz perbe fogni az Egyházat. A Felügyelő még tíz pf. pótolta a cassából az utiköltséget. Így a megbukott Apostol Septemb. 8^{án} bucsut vett tőlünk.

Tornyunk fedele. Miután már Jun. havában eltökélten határozva lőn, hogy az ocska toronytető helyett új faanyagból badogos fedél csináltassék: nem bizván egészen a helybeli bádogosnak ügyessége[be] és munka kivihetésebe, küldöttség járt Debreczenbe[n]. Ott Müller Pál bádogos minden □ öltől kívánt 14 pengőf. alkalmazás és fuvarozás fejébn pedig minden □ öltre 4 pengőt. Az Ekkl ezt soknak találta. Ide jött Müller Pál két fija, és velek új alkudozásba bocsátkozik 's ígér a mondottak fejében 120 pf: kikkel nem végezhetvén az egyház csakugyan a' helybeli Noszák József bádogossal lépett alkura, □ öltől 15 pf. fizetéssel. De a kézmives kikötötte maganak, hogy illy ólcsó áron vállakozván ő emléket és érdemet kíván magának az Ekkleziánál szerezni 's így ezen vállalatát a jegyző könyvbe és a toronybeli emlékiratba is beigtatni. A toronyra megkivántató fenyőszálak, 's deszkák 570 Vf. vásároltattak meg: az acsmunka kerek számmal 750 Vf. A toronyfedél tézsen körülbelül 80 □ ölet; a gomb csövel együtt 20 vékát foghat magába.

„*Russia bella parat Turcis,
europa recusat; nant tibi
aristae undis; surgunt no-
va tegmina turri.*”⁸⁷⁶

Fatalis esztendő. Nem emlékezünk mostohabb evre mint volt az 1853^{dik}, mellynek már végéhez kinosan közeledünk. Ez év kezdetén leglágyabb időjárás egész Januárban, nem fagyott sem hó nem esett, de annál nagyobb sár a' téli hónapok télnek alakját nem akarák magokra fölvenni, a' munkás földmivelő hamar kezdé

717. oldal

[18]53

mezejét ekével hasogatni nem sejdítve mi kár éri még ez év folytán keserves munkáját, és miféle halálos veszély várja őt magát. Ah de már tavasz kezdetével beállott a' gyakori esőzés, a vizek mindinkább terjedtek a' tavakban és utczákon, emelkedének a' kutakban, városunkban bár a' lakosok gyakran hajtottak az utczák és utak kiigazítására és az utczák közepén árkokat ástak, mégis sok víz mindenfelé; olly helyeken is, hol az előtt soha víz nem állott, innét azon igaz meggyőződés hogy a víz föld alúl emelkedék fel. Nyárba a vizek még inkább növekedtek, aratás előtt terjedének mindinkább, legszebb kaszálók vizek alatt hasznavehetetlenül ott maradtak, a vetések alantabb helyeken vízbe sinlődvén, végre kivesztek. De a vizek illetén kiterjjszkeedésén kívül sokat ártott a' hirtelen változó időjárás is, mind a' vegetationnak, mind az egészségnek. Mert nyári hónapokban gyakran a' legnagyobb hévséget másnap olly hideg szél s lég váltotta fel, mintha a legrosszabb őszi időbe hirtelen átvarázsoltattunk volna. Így például Jul. 30^{án} olly meleg volt, hogy piaczon a' vaj darabokba[n] el nem adathatott, mert a' nagy hőség miatt szél[l]yel olvadt, de harmad napra beállott a hideg éjszakai szél, melly az emberekkel érezteté a hideget, a' növényekre ártalmat hozott. Illy véletlenül és hirtelen beállott hideg miatt a' munkások ollykor nyár közepén dideregtek, söt mezei munkájokat is kénytelenek valának félbe hagyni, néhol a marhák hideg éjszakán át megfagytak a' csordában, másutt a juh nyáj hirtelen jött vízbe fült, mennyire árthatott ez a kerti és mezei veteményeknek, könnyen képzelhető. Tavasszal minden vetések a' legszebbek, nyarban mindinkább enyésztek, így a' remény meghiusult; egy kereszt alig adott egy vékát, sok élet a rosz idő miatt nyomtatlan maradt; a szőlőket elébb ugyan a ragya aztán a jég pusztította el. Az élet ára aratás után is ugyan

⁸⁷⁶ „Oroszország háborút vív a törökökkel./ Európa vonakodik; hozzád evez/ zúgó kalászsokkal; felemelkednek/ az új védelem tornyai.”

az maradt t. i. gabonának köble 13 f. búzának 17, nem sokára felment. A változó időjárásnak és többnyire ros[s]z levegőnek következése lön a sokféle nyavalya, mellyben számtalanok sinlödtek és haltak, de főképp epeláz és vérhas uralkodott Juniustól majd Novemberig; de kivált Sept. és Octob. hónapjaiban egy hétbe 30^{on} ként is eltemetettek. És illy rendkívüli halálozás idején jött olly rendelet hozzánk, hogy az elhaltakat még eltakarítás előtt az anyakönyvből ház számmal együtt kiirva küldözzük a városházhoz, minek az a célja volt, hogy az elhunytok vagyonából a cs. k. kincstár részére a százalék megvétessék. A' szegény hontalan bujdosók, koldulók nagyobbbrészt oroszok és lengyelek csapatonként jöttek mentek, és többnyire kint az utcákon 's a piaczon hálván, majd minden reggel néhány közülök halva találtatott; illy holt testek felszedése[re] 's a kórházba szállítására tartott a város egy külön

718. oldal

[1853]

szekeret. Borzasztó volt látni úton útfélen 's az utcákon hol asszonyt, hol gyereket, hol férfit az éhségtől vagy láztól elmerevedten fekünni. A koldulók egymást váltották fel: azok szerencsétlen közzül alig akadt munkára való, legnagyobb része rest volt és elszánt, mintha már érezte volna közzélvő vesztét. Ennyi bajokhoz járult még az erkölcstelenség és fajtalanság is. Napirenden volt kivált a' szállásokon, de a városban is a tolvajság; gyakori házalásás, lopást üztek az itt szállásoló katonák is kik nappal is szemtelenül loptak a gyümölcsös kertekben. A gonosz tolvajokat bátorította az, hogy a törvény őket csak tömlöcczel bünteték; a gyanús embereket pedig nem volt szabad testikép[p] büntetni, annál kevésbé kinzás által vallomásra birni, eskütelétel a' legnagyobb gazembert is fölmentette. Voltak ekkor fizetéses éjjeli örök is, t. i. a szegényedett iszom fraterok, kik már jól megszokták az éjszakázást és dorbézolást, de mikép[p] lehet illyenektől várni hüségés eljárást? voltak csendörök is, kiknek kötelességök a közbátorság és vagyon felett örködni; voltak városunkban szolgabírák törvényszékek, mégis annyi lopás, házrablás, 's az elfajult cselédnép kicsapongása. A gazda nem merte cselédjét semmi kártételért megverni, mert a' csendör a gazdával minden ütést jól megfizettetett a' ros[s]z cselédnek. Itt nem is emlitem a nagy és sokféle adót, bor accist,⁸⁷⁷ közmunkát, mellyel a nép szerfelett megvolt terhelve de bár Isten keze mindenkép[p] és fájdalmasan sujtotta, a nép még sem okult, de a fényezés kivált a mesterembereknél és zsidóknál mindinkább növekedő és feltűnő, a szombati és vasárnapi tivornyázás mindannak daczára gyakoroltatott.

EUROPA Helyzete bonyolultabb és a' kabineteké sulyosabb, az új szárazföldi ál[l]amrendszer megalapítása óta, még talán sohasem volt, mint ép[p]en most. A diplomatia önkénytelenül mintegy örvény sodrába ragadtatik, 's ha menekülnie sikerül a Scyllából, egyszerre a Charybdisbe vetődik,⁸⁷⁸ hogy ismét a' Scyllába visszalökessék. Miután csaknem negyven év óta embereket, dolgokat, mindennemü tekinteteket feláldoztak, minden lehető elővigyázati szabályokat alkalmaztak, csak hogy a' béke fen[n]maradjon: most Europa saját akarata ellen a' háborura ösztönöztetik. A kabinetek egytől egyig békét akarnak, 's a' Duna mellett már tám harcolnak; minden érdek ellenkezik a' háborúval, 's mégis kétkednek a' béke fen[n]-tarthatásában. Ugy látszott, az ég maga csak azért bocsáta ros[s]z termést a nyugati vidékekre hogy gátot emeljen minden harcias viszketeg árjainak; 's a' sors mégis a' nyugati hatalmakat ragadja csatába, mitől olly igen vonakodnak. Nem tagadhatni, Francia – és Angolország – bármiféle békebiztosításokkal telvük is a' lapok – azon ponton állnak, hogy világ háborúba sodródjanak; 's bár mennyiszor ismétlik is, hogy a háborút igekezni fognak bizonyos helyre

⁸⁷⁷ accisa = adó, vám

⁸⁷⁸ Szküllá vagy Scylla a görög mitológia egyik tengeri szörnye, ami egy sziklaüregben élt egy keskeny tengersizoros egyik oldalán. A szoros másik oldalán Kharübdisz, egy másik szörny tanyázott. Ha a hajósok el akarták kerülni az egyik szörnyet, kénytelenek voltak a másikhoz közelebb hajózni.

szorítani, mégis mind a' Szajna, mind a Spree⁸⁷⁹ partján egyiránt készek arra, hogy szükség esetében világ háborút kellend kezdeni. A Franciaia kabinet mindennap kijelenti, hogy ezúttal nem fog létesülni semmi Coalitio 's ép[p]en ezen kijelentés által, mellyre senki sem szólítá fel, azt árúlja el, hogy hiszi eff[f]éle Coalitio létesülhetését. A Franciaia közlönyök forradalommal fenyegetődznek, 's a' forradalomtól senki sem fél

719. oldal

[18]53

jobban mint ép[p]en az, ki jelenleg Franciaországot kormányozza. Ne ámitsuk magunkat az ügyek állására nézve. Valamennyi Europai állam viszonyai kiemelvek rendszerinti állapotukból. Az első francia forradalom óta valamennyi nép és állam olly vágyakra, törekvésekre gerjedett, mellyek nagyobbrészt teljesitlen maradtak: a megrázkódások háritása végett az anyagi erőnek teljes hatalmával kelle fellépnie, hogy a szellemi lendület ellensulyoztassék, szóval az anyagi érdekeknek előtérbe kellett állit[t]atniok. Erősebben megfeszült gözkatlanra senki sem nyomá a' szelepet, mint a mostani francia császár. Senki sem rendelkezhetik kevesebb szellemi segéllyel mint ép[p]en ő. Törvényszerű fejedelemnek van mintegy vallásos kenete, a törvényszerűség erős hit, alkotmányos fejedelem a parliamentek közvéleményére támaszkodhatik; köztársaság a nép szabadsági lelkesedésére hivatkozik. Minden nincs meg Franciaországban Lajos Napoleon valóban nem bizonyos pártnak fejedelme, mert Franciaországban jelentékesb bonapartista párt nem létezik; ő mindazon pártoknak embere, mellyek őt szintűgy fen[n]tartják, mint fen[n]tartották a' köztársaságot, mivel valamiféle Kormányt mégis akarnak, 's jobban szeretik a nyugalmat a' harcznál. De a forradalom harc. Lajos Napoleon által a' forradalom döntetett meg, mint a' forradalom által Lajos Fülep Kormánya. Ő el van tökélve a forradalmat homlokegyenest megtámadni, ha ez ismét felemelkednék. Nagybátyja példát hagyott neki hogyan kell mindjárt első pillanatban egész erővel megtámadni a még gyenge ellenfélt, nem kímélvén őt a' csatában: ha nem ép[p]en ezen környülmény annal veszélyesebbé teszi a' csatavesztést. Ami egyszer sikerült, nem fog tám mindig sikerülni, 's Franciaországban az lesz úrrá, ki csak egy perczig is gyöztés. A' forrad.[alom] sokkal veszedelmesebb Franciaországban, mint bárhol másutt. Annál inkább kell tehát azt lehetőleg kerülni. Europa bármelly zugában gyözzön csak egyszer a' forradalmi párt ez megingathatná az alig felállitott császári tront, annál inkább kell tehát a fejedelemnek, ki Fr.[ancia]orsz.[ág] mint korlátlan úr kormányozza, ovakodnia, nehogy a' forradalmat szövetségesévé tegye. A Franciaiak ezt egyszer tették: Amerikába mentek 's vívtak ott a' gyarmatok ellen, mellyek felkeltek volt az anyaország ellen, mi volt a' következés? három forradalom, magában Fr.[ancia]országban. Mind ezt jól tudták a tuileriákban,⁸⁸⁰ 's mégis történhetik hogy Parizsban kénytelenek lesznek mindent koczkáztatni. Mintha Europa végzete egyetlen nyilatkozatban akarná bebizonyítani, hogy nem az emberek csinálják a világ történetet!

Anglia nem fél forradalmaktól, de hatalma mesterséges, nem gyökerezik az ügyek természeti állapotában. Anglia olly szigetről, melly kisebb Magyarországnál, olly országcsoport felett uralkodik, hol a nap soha le nem száll, mintegy 15 milliónyi, emberfaj, mert hiszem Irland is alávetett ország, a föld legnagyobb birodalma felett tartja a

⁸⁷⁹ A Spree a Havel 400 km hosszú bal oldali mellékfolyója Németország keleti részén, illetve egy rövid szakaszon Csehországban.

⁸⁸⁰ Tuileriák a francia uralkodók lakhelye volt Párizsban

[1853]

Kormány pálcáját. Maga szegény a' termekekben, mégis az egész világnak árúl. Nagysága eszközeit mest.[erséges] tevékenysége és ügyessége kepezik, mellynek segedelmével átdolgozza és becseréli, mit mások kedvező éghajlat alatt termelnek, szóval kereskedik. Az Angolok mint a többi világ szál[í]tői és napszamosai kepesekké teszik magokat arra, hogy a világnak törvényeket szabjanak. Termelés és szükséglet közt sehohsem olly aránytalan [a] viszony, mint Angliában. Az átmenetet a' hidat csak ipar és kereskedelem teszik lehetővé. Europai háború ezen hidat azonnal öszverombolná, 's a' következesek ha nem is politikai, de társadalmi a tulajdon ellen intézett forradalmat eredményezhetnek. Ezt az angol kormány jól tudja, s mégis minden perczen készen kell lennie egy új punikai háború kitörésére, melly Londont Karthago sorsára juttathatja.⁸⁸¹ A' megtámadhat[at]lan Oroszország, a vaskarú oriás, kinek lába nem agyagból van, hasonló balsors ellen tökéletesen biztosítottnak mutatkozik. Itt nincs mesterségesen összeállított állami épület, nincs változásnak alávetett ipari alap, minden szilárdan fel van építve, minden a' hit erős ragaszával összeforrasztva. De Oroszország is érzi, hogy azon határra ért, mellyet átlépnie nem szabad. Már is megjelent előtte Talbót⁸⁸² szelleme, intvén a' győzelmes szüzt, hogy tovább elő ne haladjon. Minden új szerzemény olly elemeket hozna Oroszországba, mellyeket ez nem ass[z]imilálhatna, olly népeket t. i. mellyek szabad, egyedi mozgalomhoz szokvák, mellyek független municipális életet élnek, mellyeknek más a' nyelvök más részben hirneves a' történelmök. Még Oroszország eddig sem emészté meg a balti tengermellék tartományokat, mindamellétt, hogy már két évszázad ota birja, 's hogy a' német jellem sokkal hamarabb és könnyebben hódol, mint minden más nemzetbeli. Lengyelország sem feledkezhet meg még Russeau tanácsáról.⁸⁸³ A Duna és Bosporus körül lakó harcziás népek pedig olly kemény falatot képeznek, mellyet még orosz gyomor sem birna meg. Népek, mellyek soha sem teszik le fegyveröket nem illenek az ukaz rendszerhez.⁸⁸⁴ Fél nomadok, mint például a kozákok kivételes állapotba volnának helyezhetök; de városokkal és falvakkal borított tartományokat, mellyek habár az europaitól különböző de még is miveltségök van, melyek olly kiterjedtek, mint Törökország. Illy tartományokat kivételes állapotba helyezni, annyi volna, mint laza szövetségi államot, államot az allamban alapítani. Ez Oroszországra nézve a' legnagyobb veszély; 's Oroszország még is delejes erővel huzatik oda, hogy elébb utóbb magáévá tegye Konstantinapolyt. A végzet kerekének hajtóereje nem ismer emberi akadályt.

A két német hatalomnak vegre, mellyek csak imént üdülnék fel reményök az, hogy nemsokára nem kellend választaniok a' követendő utak közzül, s hogy lehetséges leend ez uttal elhalasztaniok határozatukat.

Van remény, hogy a' vihart még egyszer fog lehetni elodázni, de a' környülmények a' vihart ismét kényszerüleg előidézendik. Törökország az europai államrendszerben permanens nehézséggé vált, ezen rendszeren kívül szint úgy meg nem állhat. Ezt a törökök is érzik, mi bizonyítja, hogy ezen, a' mivelődéstől még meg nem rongált népet még férfias szellem lengi át, előre tevén

⁸⁸¹ A harmadik pun háborúban (ie. 149–146) a római csapatok háromévnvi harc után földig rombolták Karthágót, és a város helyét felsózták.

⁸⁸² W. Shakespeare VI. Henrik c. színművében szereplő sikeres hadvezér, aki hős fiával Bordeaux ostrománál halt meg. A becsületes, hűséges és egyenes katona mintaképe. Végzetét az angol arisztokrácia meghasonlása okozta.

⁸⁸³ Jean-Jacques Rousseau (1712–1778), svájci francia felvilágosodás kori filozófus. Főművének, A társadalmi szerződésnek egyik legismertebb sora: „Az ember szabadnak született, de mindenütt láncokat visel.”

⁸⁸⁴ parancsuralmi rendszer

[18]53

becsül bajnoki halált a' tengődő életnek. A törökök nem akarnak úgy el esni, mint az Arabok Spanyolországban, mint a nagy Mogol indiában, ők ha kell, mint férfiak akarnak veszni, 's ez tiszteletet érdemel. Az Európában, annyira félreismert nép még egészen összeszedi magát, de félni lehet, hogy ez az elalvandó mécsnek utolsó fellobbanása. Ha háborúra kerül a dolog, a törököknek végre mégis veszteniök kell a tulhatalom irányában, bármi nagy hőstetteket kövessenek is el, ha p[e]d.[ig] ez uttal Törökország még megmenti életét, meg lesz zsibbasztva erejében. Ha ellenben a csapatok hazatérnek, annélkül hogy mérköztek volna, úgy most fogtak utolszor megjelenni; mert lelkesült harcosokat, kik nem képeznek zsinór szerint kinövellt hadsereget, csak harczra, de nem demonstratoria, lehet öszvehívni.

Bizonyítvány a' nép vallástalanságáról. Oct 29^{én} a' városi tanács illy tartalmu felirást küldött a' helyb. lelkészekhez: „A' vallástalanság a nép közt napról napra elharapózik vásárnapokon és bármelley egyéb innepen a' gazdák helyben és falukon széltiben dolgoztatnak, mezőről behordatják a termést, templomba nem járnak, sokan csapszékekbe ülik a' vásárnapot, vagy házanként kártyáznak, az imádkozás helyett itt ott szitkokat, sőt Istenkáromlást hallani, sokan a' romlott szellemet és példát követve kerülnek az Istenházát: felszólittatnak a' lelkészek, hogy mivel az ő hivatalukhoz van kötve a' népet vallásosságra buzdítani és vezetni, most ezen köteleességeknek igyekezzenek leginkább megfelelni, és a megszentelt napok meginnepelése ellen vétkezőket adják fel a' polgári hivatalnál.” Ezen rendelet ugyan a maga idején keletkezett; de a városi előljárók 's tisztviselők sem jártak a templomba, már a' magyar forradalom óta alig lehetett közülök egyet mást látni nem mondjuk, vásárnapokon, de sátoros ünnepen sem: ők magok is ünnepnapon dolgoztattak a' mezei gazdaság körül. A capite foetet piscis.⁸⁸⁵ Ha ők vétkeknek nem tartották, természetesen a köznép is, hol ekkor minden esetre több vallásosság vala látható, neki bátorodott. A' tanács lelkészekre kente a' kötelességet, holott az ő kötelessége volt az ünnep ellen vétkezőkre határozatot és büntetést szabni.

Titokteljes megyei rendelet Octob. 30^{án} jött ez a városházhoz, hogy még a napon ötven szekér és kétszáz férfi (gazda nem cseléd) álljon készen esteli 9 óráig, akkor nyitassék fel a pecsételt levél, és inditassanak ki, ahova rendelvék. Bezeg nagy curiositás gyötrötte kivált a' kószáló népet és az asszonyokat mi rejlik e' titokban? A szekerek egy egy katonával el is indultak azon tájakra, hol legközelebb erdő van, főleg Geszteréd felé a sorozás elöl megszöktek, koborlók és revoltans⁸⁸⁶ emissariusok⁸⁸⁷ fogdosására. Mi eredménye lön? néhányan behozattak a városházhoz. Egyébiránt ez demonstratio volt, melly az elszaporodott gonoszok[ra] és gyanús emberekre csak jó hatással lehetett. A' sok kóduló de egészséges emberek száma tömérdek volt, kik közül, ha szigorú igazság van, minden tizedik meg érdemlette volna s. a. t.

[1853]

A Pozsonyi evang. főiskol.[ának] gyűjtés. Ekkleziánk felajánlott husz pengő f. a városban rendelt gyűjteményezést Miklósfy Samuel vállalta magára és gyűjtött még ah[h]oz más husz pf.

Százados emlékünnepe. Szent és édes dolog a' régi multakra visszaemlékezhetni, kivált, ha az, ami történt, ben[n]ünket közelebb érdekel, ezt némi szent áhitattal visszaidézzük szemeink elé. A' század előtt éltek minden század megújultával, úgy szólva, feltámadnak. Illy értelemben nemcsak ott fent van örök élet, hanem van az már e' földön is. A' nevezetesebb emberek és történetek nem hálnak ki a' földről, de olykor olykor ünnepélyes olympiasok alkalmával,

---

⁸⁸⁵ fejtől búzlik a hal

⁸⁸⁶ rebellis

⁸⁸⁷ kém

mintegy sirjaikból fölélednek. Illy gondolatokra jövének mi helybeli lelkészek ezen év utolsó hónapjaiban 's határoztuk, hogy egy igen nevezetes történetet: az Evangelikusoknak Nyiregyházán lett megtelepedését, részünkről legalább Istentisztelet által örökítendjük. Ezen ünnepély tartatott elébb a magyar aztán a tót gyülekezetben Advent első vasárnapján, Novemb. hó 27^{én} Felszólítottatott ugyan általunk a városi tanács is, volna e' hajlandó ezen megünnepléshez némi intézkedéssel hozzájárulni, de mivel a' polgarmester rcathol. a helybeli plebanus pedig ultracathol. volt, a város részéről mi sem történt. Azomban, minthogy az napi szent beszéd némelly historiai adatokat foglal magában, az tám e' helyen nem lesz érdektelen.

„Szentbeszéd. A' mai napon egy örvendetes ünnepélyt, egy százados örömnepet, a tót ajku Evangelikusoknak e' helyen lett megtelepedésének emlékét van szerencsénk legelőször megülni. Szerencse ez! mert ami most született gyermekeink alig, csak majd unokáink fogják ezt ismét megszentelhetni. Egy pusztai vidéknek megnépesítése már magában is nevezetes esemény, mellynek évszázadonként egy napot méltó feláldozni; de midőn egy népes gyarmatot tisztán az evangyelmi hitűek, és igen kedvező szerződési pontok alatt alapítottak meg, méltán örül azon egy század lefolytával minden utód, méltán az egész evangy. egyház, 's hálaáldozat tömjénét hozza fel a Jehovah oltárára. Tekintsünk ezen Nyiregyházi ev. egyház történet könyvének első lapjaiba: „Gróf Károlyi Ferencz volt igaz emberbarát, a' szegény népnek valódi atyja, vallástisztelő és különösen a tót evangelikusok, u. m. munkás és takarékos jobágyok nagy barátja, védője, gyámola, az összevecődülendő lakosoknak ígért házhelyet, elegendő szántóföldet három évig minden teher és adózás nélkül, azontul egy egy aranynek évenkénti fizetését szedendő. Ezen ajánlkozó hirdetmény a' szomszéd helységekben, de leginkább Békésben, ahol sok Evangelikus lakik, minden remény fölött gyorsan elterjedett. Történt utóbb, hogy a gróf Szarvason keresztül utaztában néhány gazdákat magához hivatván velők a' gyarmatosítás tervét hasznát feltételeit közlé 's ígéré egyszermind kieszközölni a' vallás gyakorlat megszerzését és lelkész tarthatását. Ezen kegyelmes nyilatkozatot mindnyájok közt leginkább tudta méltatni Ns. Petrikovits János szegénysorsu szarvasi lakos,

723. oldal

[18]53

ki a' többek nevében kiküldetvén a' gróf után nyomban ment Nyiregyh.[ázára] melly akkor meg csak csekély falu volt. E járatban szerencsés volt, mert a gróftól megjutalmaztatva ezen gyarmat megnépesítőjének kineveztetett. Lelkes sürgetése által a gróftól kiadott gyarmatosítási hirdetmény kevés idő alatt egész Békés megyét átfutotta és olly sikerrel, hogy csaknem minden jobágyok készültek ideköltözni 's elébbi földesuraikat odahagyni. B.[áró] Harukker⁸⁸⁸ Szarvason főbirtokos már új ígéretek és szerződések által, sőt a megyében tett lépéseket illy népkivándorlás meggátlására. A parasztgazdák közül sokan legelőbb is csak olly szándékkal jövének Nyiregyházára, miszerint itt a szántóföldek minőségét lássák; de a nagyobbbrész itt maradásra tökélt el magát, azon feltétel alatt, ha a' gróf nem Cserkésen,⁸⁸⁹ ahol vízhiánytól félték, hanem Nyiregyházán engede nekik letelepedni. Eb[b]eli ohajtásáik is teljesedvén visszatérének honukba, és nem sokára ezután mint egy 300 parasztgazda Szarvas, Csaba, Mezőberény, Orosháza és Komlósról költözött ide későn ősszel 1753^{ban} de háznép nélkül csak pusztán ekével és egyéb szántási eszközökkel ellátva jövének ide szántani és vetni; mint jövendő lakosok. Az akkori szük termés miatt a' nagylelkű gróf felsegité őket közel ezer köből vetnivalóval, melly atyai bőkezűsége még több földmivelőt idézett ide.

⁸⁸⁸ Harrucker család tagjai (az alapító János György, majd fia, Ferenc) Békés megye tekintélyes része fölött rendelkező, főispáni tisztet viselő birtokosok voltak. Ferenc lánya, Jozefa Károlyi Ferenc fiának, Antalnak lett a felesége.

⁸⁸⁹ Cserkesz, ma Nagycserkesz

Ezen vázlat is eléggé rajzolja elénk a' keletkező gyarmatnak népességre ugyan jelentékes, de egyébként egyszerű képét. A' jólelkület, a közremunkálás és főleg a' dicső emlékű gróf Károlyi Ferencznek az Evangélikusok iránti különös kegyelmessége itt a' legjellemzőb vonalak. Örömrészt és bámulat lepi meg a' keblet, ha meggondoljuk, azóta mennyire nevedett légyen e' gyarmat. Gyermek volt ez, azóta szintén férfi korra emelkedett fel; mint a' hajótörés által sivatag szigetre vetődtek ide, hol az élet legelső szükségéről kelle gondoskodniok; most az ő utódjaik gazdák és urak. Nézzük bár az itteni új intézkedéseket, a' különböző nyelveket, 's ezek közt a mi édesen és szépen hangzó magyar nyelvünket a' nálunk terjedő zsidó nyelvet, nézzük e' városnak törvényszerű igazgatását, továbbá a' külfinomulást a' városnak szebb alakját, es a' vallásnak ötfelé kisugárzó csillagát, vagy ezen városnak gabona 's egyéb áru piacát: oh melly magosan fölvergődünk egy évszázad alatt! Ha tehát valamely régi omladék vár, egy mestermiv egy templom százados napját olly szent áhitattal szemlélgetjük; mennél több egy száz éves városnak megalapítása emlékét megszentelni 's örömrészteteket áldozatul emelni a Mindenhatóhoz ki a pusztát várossá az üldözött egyházat szabadba tevé. Illy hálás érzelmekben énekeljük az Úrnak hálaadó himnust:

Isten! történtek szülője, te ihletsz gondolatot,
S jó érzést emberi szivben – így támadnak városok

724. oldal

[1853]

És bölcs intézetek. Emberek eszköz – szent kezeidben,
Angyalok, ha kiküldöd – Őket a dicső munkára?

2. Termő földre vezetsz népet – a boldog Kanahánba⁸⁹⁰
Hogy imádjá Kegyelmedet, – és járjon igazságban;
Hiti üldözések, – és viharok közt – megoltalmazod,
mert hatalmas karod – védi a' jót 's igazat.

3. Te gyarmatot teremtettél – itt sivatag pusztában;
Evangyeliom zászlóját – Kitűzted egy csillagként
Egyévszázad előtt: - de szeretjük e' – szent hitünknek ez
Örökségül reánk – Leszármazott jelképét?

4. Emelkedjünk Isten hivei – Fentebb vallásosságra
Szeretve jót, szépet, igazt – ohajtott boldogságra;
Mert gonosz az idő, – nem tudjuk mi jó. Te légy mi örünk
Kegyelmes Istenünk, – s vigy egykor jobb hazába!!

Mozses III k. 25. 34.⁸⁹¹

Az ő városoknak kívüllevő mezeje örökkévaló tulajdon örökségünk. Ha a te felebarátod köztetek megszegényedik és megfogyatkozik, tégy jót ő vele, akar jövevény legyen akar zsellér, hogy élhessen tüköztetek. Ne végy ötöle uzsorát vagy felettevalót, hanem félj a te Istenedtől, hogy élhessen veled együtt a te atyádfia.

Illy szellem vezérlé a' ns gróft ezen pusztá gyarmatosításában. Sok földdel áldotta meg az ég, de e' föld nagyrészt üres volt, pusztá, és néma; ő lelket akart itt elterjeszteni és életet 's azért embert hozta ide, sőt egész népet idezett elő. Lakoztatok, így szóla, e földön, és taplálkozzatok becsületesen, gyermekeim! Oh be boldog nép az, melly illy emberbarát, illy atyánk, sőt az embernemet körülölelő úrnak juthatott szárnyai alá. Ők jövevények valának, kik kevés értékkel jövének, de nagy munkaságot, szilárd akaratot, becsületességet és az előtt tám itt

⁸⁹⁰ Kánaán

⁸⁹¹ Mózes 3. könyve a Léviták szolgálatáról 25:34. A városaikhoz tartozó mezőket nem adhatják el, mert örökös birtokuk az.

soha nem hallott hitvallást hozának magokkal. Mi is itteniek nagyrészt jövevények vagyunk. Ha már a' benszülöttek egyéb laktársaik fölött némi elsőbbséget képzelnének, vagy ép[p]en igényelnének is, vastag előítéletet árulnának el. Mert valamint az első gyarmatosok egyenlők valának Isten és a Gróf színe előtt, úgy ma sem lehet különbség a' benszülöttek és ideköltöztek között. Minthogy most is szintén naponként szaporodik idegenekkel laktársaink száma; itt lett születésed semmi elsőbbséget nem ruház reád, mert születési kiváltság többé nincs, 's a jó anyaföld ad tért mindegyikünknek, ad táplálatot is. Nem az itthon születés, hanem érdem 's igyekezet emel. Imé Jozsef csekély sorsu idegen söt rabszolga Egyiptomban mégis a Király utáni méltóságra vergődött fel. T. i. ügyes az élet, a föld mindnyájunké a kereset olyan, mint a' pénz, melly mindenkinek kezén megfordul, és amellytől senkit megfosztani nem lehet, nem szabad.

Az itt letelepült népet kivállólólag a munkásság és szilárdság jellemzé, e' részbeni hirt 's dicséretet ők már előbbi lakhelyeikben vívták ki magoknak. Csuda e' ha a dicsőült gróf őket olly nagyon nyájasan ide édesgeté, ha faradhatatlan szorgalmukban szemei olly annyira gyönyörködének. A munka szeretete a sürgőforgó üzlet mind ekkorig is élénkíti városunkat, van benne fiatal erő, vér. Pedig az erő és munka ad a' városoknak

725. oldal

[18]53

jólétet. Az egész[z]sége, munkára termett, érczkeménnyé edzett lakosok, kik az egyszerű élelem mellett még az élet alkonyán is használni tudják karjaikat, mennél nagyobb számúak, annál több gyümölcsöt teremnek a községnek és gazdagabbá teszik. Így a' kifejlett ész, melly bizton átlátja a javítások szükségét, ismeri a' hibák mibenlétét, fontolja a célra vezető módokat; a tapasztaláson alapult mély belátás, a jót hasznosat fölfogni tudó tehetség; ez a' városnak valódi lelke 's ereje, melly mennél több egyéniségekben van, annál szerencsésebben öregbedik az mindenben. Munka illy erővel szövetkezvén szerez mindennemű javakat, azokat használja is és sokszorosítja, így szüli a' legédesebb önérzetet éldelést, 's a polgári tarsaság egész jó létét. Mi ugyan még az anyagi és szellemi erővel nem nagy mértékben büszkélkedhetünk édes magyar honunk szebb városaihoz képest; már is az önérzet lelkesít Kivalt e' napon benünket, dicsekedhetünk némelly tehetségeink eleven érzetében, hogy munkás szorgalommal ennyire is jöhetünk egy század alatt, jutalmaz minket a tudat, mellyet eddigi előmenetelünk ébreszt mibenünk. Hát ha még nálunk mindinkább gyérülne az önzés, önhasznakeresés és csiráznék mindenfelé a' közszellem, 's a' magánérdekek a' közérdekbe beolvadoznának: hacsak némikép[p] követnök példáját azon öskori görög államnak, hol minden ember dolgozott, és azért semmi fizetést nem kapott; úgyde minden kereset, minden haszon a köztárba folyt be, ez a' legszigorubb pontossággal kezeltetvén, onnét szedi kiki, mint a' méhek, élelmezését, ruhazatját 's pompás lak, kéjelem, kertek 's egyéb szép művek szemléltetésében részt vett. A munkás[s]ág gyümölcse nem egyik, vagy másiké volt, hanem a községé: ez ama dologtalan paradicsomnál is boldogabb állam volt, mivel munka az életnek legelső kelléke ha mondom ezt némikép[p] utanozni képesek volnánk akkor tapasztalnók, mi jólétet teremt elő az erővel öszvefűzött munkásság.

Az első gyarmatosok szegény földmivelők, job[b]ágyok, miveletlenek, együgyűek a viseletben, szokásaikban egyszerűk ugyan, de tiszta erkölcsöt hozának magokkal. Az igazságosság, becsületesség volt nekik legerősb köfal, az egység szakadhatlan láncz, az ártatlanság védő paizs a mértéklet és takarékoság gyámol, a szemérmesség egyedüli ékességük. Nem ismerének fényüzést se kicsapongást, se csalárdságot, sem uzsoráskodást, hallatlan náluk a' káromkodás, lopás, vagy ép[p]en rablási házalásás. Mert volt a' szivben egy szent érzés, melly a törvény és erény fölött szüntelen őrt áll, hogy a' szenvedelmek és ros[s]z indulatok árja a szivet el ne borithassa és az ártatlanság lángjai el ne hamvadjanak, ez azon érzés, melly ha ébren van, nyughatnak a törvények, bátorság mégis van, megszünhetik a' birói büntetés,

rendeletek iránti engedelmesség mégis van – és ezen erkölcsi érzés vala az ő kalauzok. Ellenben most, miután az isméretekben a tudományos szakokban, a külfinomulásban jóval előhaladt, hogyan áll e' gyarmat az erkölcs tekintetében? Nem tagadhatni, laknak itt sok becsületes erényes emberek: de nem nő, és nem terjed e' az irigység és dől az uzsoráskodás és csalás a rágalom és perpatvarkodás mérges bürökje? nem gyakoriak e' a' fajtalan beszédek cselekedetek a káromkodás és hamis esküvés? És ha nem tagadhatni

726. oldal

1853

miként mindinkább elharapózik a lopás, rablás Istenkáromlás itt ott olly bün is mellyet megnevezni is irtózik a' gyöngédebb érzés – akkor már fájdalom meg kell vallani, hogy az erkölcsiségben le[jj]eb áll ezen száz éves gyarmat, hogy eredeti gyermeki becsületességiből nagyrészt kivetkezett, 's olly szokásokat von fel, mellyek a törvény egész szigorával eltörlendők. A jó erkölcs hanyatlik, valahol a vallásosság enyészik az emberek között. Oh vallásosság! a men[n]yeiekkal legszorosabb viszonyban állás! te valál az itt meg telepedetteknek legbecsesebb kincse sajátságos lelki vagyona, minden itt reménylhető nyereménynél drágább értéke téged hordoztak ők sziveikben, es csak vallás gyakorolhatás feltétele alatt jövének e' földre mert téged keblüknek drága zálogát leginkább féltették is miután a vallási üldözésnek terhes felhői vonulának fejeik fölött, el akarák már hagyni e' Kanaánt Egyiptomba menendők keresni a' lelki éledeletet ha egy ideig óráig tartott kecsegtető remény itt le nem köti vala őket. Ők Istennek szolgálának sokáig rejtek helyeken, hol csak maga Isten volt 's lehetett velek, nagy áldozatokkal szorgalmaztak a vallás gyakorlás megnyerhetését és miután ez meg lön adva az Evang. híveknek akkor ők hihetetlen buzgalom[mal] 's erőmegfeszítéssel, bámulandó serenységgel építették föl e templomot. Hová tűnsz el tőlünk ösi sz. vallásosság? maradj oh maradj velünk! mert immár beestvedett fölöttünk, és a' nap elhanyatlott. És te el akarsz e' hagyni benünket? Oh nem, te nem hagysz el minket, hanem az emberek hagytak el téged, sokan elpártoltak a te szent hajlékaidtól, a hit, szeretet, remény iránt közömbösök, idegenednek a Jezustól és üdvhozó evangyeliomtól, mennél fájdalmasabban sujtja őket néhány év ota a szerencsetlen sors vas vesszejével, annál keményebb szívűek 's zúgolodnak: holott te vagy a köznyomor és szenvedés idején legszükségesebb és legvigasztalóbb barátunk; óh Szent vallás, te az üldözöttek[nek] 's ügyefogyottaknak legbiztosabb ménhelye; te deritheted fel egyedül a mi gond, kin, bün s nyomorbéli életünket, mégis hátat fordít neked olly sok kepelődő tudos úr, pór és ügyefogyott halandó. Terjetez vissza a ti Jehovah Istentekhez 's ösapáink vallásos buzgalmához.

Áldottak legyenek azoknak lelkeik, kik legelébb hozták ide az Evang. világát, kik hit által száz év előtt itt szántottak és vetettek feszült erővel, kik a munkásság és vallásosság tükrül szolgálnak nekünk és a' késő ivadéknak. Te is itt öszvegyült nép munkálj és imádkozzál, úgy neked is mindent megad a legkegyelmesebb úr – s. a. t.

Papszentelés Nyiregyházán Bronz Jozsef hitjelölt Rozsnyói fi meghivatván a Nagybanyai ekkl. rendes papjaul a hosszú út és nagy költség megkimélése tekintetéből Toperczer L.[ajos] Lócsei lelkész és Suptd. Administrator feljogosította Farbaky Daniel főesperest az illetőnek felszentelésére, melly Decemb. 16^{án} ment végbe. Ezt ugyan megelőzte a szokott vizsga, hol a papjelölt meglehetősen isméretekkel, de annál szebb szerénységet tanusított. Más nap a főesperes Miklósfy Samuel és Kováts János helyb. reform. pappal az oltár előtt röviden szólott Máté ev. 20. v. 1.⁸⁹² értelmében egy lelkész fontos hivatásáról, néhány elibe adott kérdések után elmondatta vele az esküt, mire az áldás következett. Azután Miklósfy kiszolgáltatván néki az úrvacsoráját, az

---

⁸⁹² Máté Evangéliuma 20:1. Hasonló a mennyek országa a gazdához, aki korán reggel kiment, hogy munkásokat fogadjon a szőlőjébe.

1854

innepélyt hozzá illő imával és áldással berekesztette. Ezen ritka szertartásnál nagy gyülekezet volt jelen.

Kápláni próbabeszéd. Geneta Samu, hitjelölt, Gömör M.[egyei] Babaluskai⁸⁹³ születésű Decemb. 18^{an} prédikált nálunk tót nyelven. És jóllehet már ezelőtt a presbyteriumban a lelkészekre volt bizva egy alkalmas egyén keresése mégis a Felügyelő azzal állván elő, hogy ő a nevezett candidatusnak próbára lett meghívásáról mit sem tud, ez elég volt az ő elbocsátatására. És ámbár ő sem nyert tetszést, mert igen hosszasan de nem eléggé értelmesen szónokolt, némelyeknek kik eziránt összeszólalkoztak, feltett szándékuk volt a kaplán tartást mindinkább halasztani. Utiköltség fejében kapott 24 pengf. Eszerint az egyház ismét segédpap nélkül maradt. Ennek következtéb:[en]

Tisztelt egyházi Felügyelő Úr!

Minthogy a' téli rövid napokon és ros[s]z időben a reánk háramló sok féle papi működésekben, annyival is inkább, mivel segédünk nincs, már alig győzünk eljárni, és azok közt egy van különösen az, miszerint a legkisebb gyermek tetemét is egészen a sirig kényszerítettünk kikisézni; azon reményben, mikép[p] néhány évvel ez előtt az Egyház, illetőleg a templomban összegyűlt nép minket olyan holt gyermekeknek, kik még iskolába nem jártak a háztól egészen a' temetőbe kikisérestől felmentett volt – ma ismét ugyanazon fölszólítással és kéréssel akarunk a' templomi gyülekezet előtt föllépni; ezen lépéshez, nehogy magunktól látszassunk valamit tenni akarni, Felügyelő urat fölkérjük, sziveskedjék ma a templomban megjelenni, és a' nép szavát e' részben kihal[l]gatni.

Ny[ír]Egyh.[áza] Decemb 26. 1853. F[arbaky] D.[ániel]

M[iklósfy] S.[ámuel]

Azon szives ohajtással egyfelől vajha egyházunkban a' forradalom óta beállott daczos és kapczáskodó szellem helyébe bizalmas és barátságosabb viszony lépne be, és mind a tanult szakértő, mind a' szállásokon vadon fölnőtt emberek vallásosabbak lennének, másfelől bár jön[n]e már mielőbb a' kormánytól hozzánk Evangelik. valami legalább ideiglenes rendelet, miszerint az ekkleziánk és azoknak lelkészeik tudnák magokat némikép[p] mihez tartani és tájékozni, mert jelenleg csak úgy vagyunk vele, mint a hajótörés után a vész közt deszkaszálon ingadozók és part felé eviczválók: mi ha Isten éltet, akarjuk jegyezgetni eseményeit az

1854 év^{nek}

Iskoláztatásról szóló rendelet. Tapasztaltatik, miszerint a' népiskolák minden vallásbelieknél millynagyba elhanyagoltattak, 's a' szülék illető előljáróik által nem kényszerítettnek gyermekeik iskolába jártatására, mennyiben már felső rendeletileg pénzbeli birság van kimondva 's az illető előljáróknak kötelességökbé téve ujlag ezen jótékony felsőbb rendelet emlékezetbe hozatik szigorú foganatba vétel végett! Leginkább tapasztaltatik az iskola elhanyagoltatása a görög egyesült katolikusoknál, hol nemcsak az iskola és tanítás elhanyagoltatik de még a tanítóknak sem adatnak illetékeik ki, evégett különösen teszem felelősökké az előljárokot, hogy a' görög e. katolikus iskolába a gyermekek szinte erőszakkal is járat-

⁸⁹³ Babarét, 1899-ig Babaluska/Babinec, Szlovákia

[1854]

tassanak, 's a tanítók pontosan fizetessenek, 's ide arról minden község negyedévenként jelentést tenni szigorú kötelességének ismerje. Az első jelentés Január. hó 20ra bevaratik és így tovább évnegyedévenként. Kelt Nyiregyház[án]

Novemb. 28^{an} 1853.

Ábrányi [Aurél] Főszolgabíró

Ezen rendeletre mi is beadtuk nyolcz iskolainkról szóló jegyzéket, melly innét Kállóba a megyei főnökhöz küldetett, azonban mivel illetően rendeletek már többször kiadattak, de kitartás és szigorúság nem volt, természetesen áldás sem. Mert aki célt akar érnei, kell hogy eszközökhöz is nyuljon és azokat állhatatosan használja; de azoknak azok urak illy erőszakos eszközöket használni, és kivált olly dologban, hol anyagi jutalom nem mutatkozik, nem képesek. A mult évben is iskoláink szintén üresen maradtak volna, ha én szülék beidézttetése és pénzbeli birság által a tanulandókat be nem hajtom, amiért ugyan se inn[en] se amonnan köszönetet nem arattam.

Temetőszentelés. Minthogy már a' felső temető majd egészen megtelt sírokkal, az oldaltemetőben is már kevés tér maradt, egyházunk kért a várostól új temetőknak való helyet. Így a felső temetőhöz pazony⁸⁹⁴ felé hosszában kiméretett öt köblös föld, oldaltemetőnek kiadatott szintén annyi föld a sz[ent]mihályi utcza végén. És miért nem nagyobb hely? mert ekkor a város szerfelett gazdálkodott, és a' szántó földnek ára nagyon felszökkent, minden üres föld a város körül nagy fizetésért ki volt adva a' lakosoknak, 's a halottak számára kevés maradt fen[n], sőt a már megszentelt temető is néhány évig maggal volt bevetve. Az oldaltemető már nagyon is messze jelöltetett ki. Illy gazdálkodási elvnel fogva az új temetőket mellyek még Martius utolsó hetiben a hivek által körülarkoltattak és fákkal beültetettek, az egyház kiadta a' lakosoknak egy egy köblöst tizenhat Vf. 's ezen okból a halottat a felszentelés alkalmával nem lehetett oda bevinni. April hó 23^{an} vasárnap dél utáni három órakor szenteltetett fel mind a két temető, hova az iskolás gyermekek kivezettettek és nagy sokaság gyült öszve, nagyobb részt nők. A felsőben Miklósffy Samuel és Nagy Samuel, az oldaltemetőben pedig Farbak Daniel és Fizéli Frigyes tarták az Isteni tiszteletet tót nyelven. Az ahitatosság illy renddel ment: egy ének okitandó elénekeltetvén, utána alkalmazott ima és szent ige a 88 'Soltár 1 és köv v. következett a második ének és a szentbeszéd 1 Mozs. 28. 17 v.⁸⁹⁵ Az oldaltemetőben ugyan ak[k]jént, a prédikacio Sirák 38. Mikép[p] bizonyítjuk be ami elhunyt szerelmeseink iránti tiszteletünket? tisztességes eltakarítás, rólok gyakori megemlékezés és a temetőhelynek tiszteletben tartása által. Az egész nagy áhitatossággal ment végbe. Ennek bevégeztével mentünk temetni az ó temetőkbe.

Királyunk esketése April 24^{én}. Ezen napot felsőbb rendelet következtében mi is megtiszteltük. Hat órakor F[arbaky] D.[ániel] tot könyörgés alkalmával imadkozott az egybekelt cs. k. párárt: kilencz órakor M.[iklósffy] S.[ámuel] a városi tisztviselők, iskolás gyermekek és nagyszámu hivek jelenlétében mondotta el a következő imát: „Felséges Isten, men[n]yei szent atyánk! ide gyülekeztünk sz.[ent] szined eleibe, hogy a hü alattvalóknak egy igen

1854

szent kötelességét teljesítsük, és téged azon nagy kegyelmedért magasztaljunk, mellyet dicsőségesen uralkodó fejedelmünk iránt mind ez ideig bizonyítottál. És különösen azért, hogy őt mai napon a házasság rendébe fölvévén egy kegyes hitvessel hozád örök szövetségbe, kiben az ő szívének minden érzelme, bizodalma és egész boldogsága, mint a ragyogó napban

⁸⁹⁴ ma Nyírpazony

⁸⁹⁵ Mózes 1. könyve a teremtésről 28:17. Félelem fogta el, és így szólt: Milyen félelmes ez a hely! Nem más ez, mint Isten háza és a menny kapuja.

egyesülve öszpontosult. Te szerzed a házasság rendét, mellybe ma azon magasan álló tisztelőd lépnek, áldásodat is kimondtad, mind azon hitestársakra, kik a te törvényed szerint fognak élni. Oh részesítsd ezen áldásodban a mi szeretve tisztelt fejedelmünket Ferencz József császár ö felségét az ö nejével együtt bö mértékben. Ők a te áldott gyermekeid, kik most együtt szent oltárod előtt men[n]yei áldásidért könyörögnek: oh hal[l]gasd meg kegyelmesen az ö buzgó imájokat men[n]yeidben. Ők a te igaz tisztelőd, uram, kik jól értik kölcsönös kötelességeiket 's akaratodat, és ezt, amint hisszük, hiven is teljesítendik. Oh de mi az ember, bármily hatalmas legyen, a men[n]yei áldás nélkül? mit adhat ö magának önmagából, sok éveket e' vagy állandó egész[z]séget és erőt? kényszeritheti e' életét arra, hogy az boldog legyen? ök emberek, kik most ama legnemesebb célra szövetkeznek egybe. Urunk te magad szenteld és áld[d] meg ezen cél, mellyet minden házastársnak öröktől tűztél ki. Amint fejeiket megkoronáztad dicsőséggel, úgy szerelmüket is koronázd meg szakadatlan hűség és öröm virágaival. Akit te megáldasz meglesz áldva örökké, a te áldásod nyugodjék az ö házasi viszonyaikon is. Te a mi édes hazánknak is adtál most anyát és gondviselő nemtőt, ki a vele született kegyelmességénél fogva partoládjá a mi evangyelmi egyházunkat is sanyarú állapotában. Oh nyújtsd el becses élete fonalát a' késő vénkorig, gerjessz szívében hoz[z]ánk vonzó anyai szeretetnek és jó indulatnak szikráit, hogy mi és késő ivadékunk áldhassa öt, mint ezen nemzetnek ápoló 's gyógyító anyját. Ruházd fel a császári párt bölcsességgel, hogy milliók, akiket kormányoz, szerencséseknek tarthassák magokat az ö kormánya alatt: éreztessed velök a boldogságot, melly onnan származik, ha tisztjökben hiven eljárnak 's a nyomorult népeket anyagi és szellemi jólétre mindinkább emelve mindenfelé örömet 's boldogságot árasztanak. Ha ez a te akaratod Isten! úgy légyen A.[men]

Egyházi gyűlések tarthatásának gátolása. „Méltos. vásonkői gr. Zichy Armin cs. k. Főispán úrhoz. Méltóságos s a t.

Egy egyházi felügyelőnek és gondnoknak megválasztására, a számadások megvi[z]sgálására szükséges lévén a' Nyiregyházi agost. hitvall. evang. egyháznak egy presbyterialis consistoriumot tartani, alázatosan kérem annak megtartásához kellő engedelmet megadni és ah[h]oz egy cs. k. biztost kineveztetni – mély tisztelettel Ny[ír]Egyh.[áza] April 6. 1854.

730. oldal

[18]54

Hochwürdiger Herr Sup[er]in[t]en[t]

Das in der Anlage mitfolgende Gesuch des Nyiregyházer Seelsorger helvet[ischer] Confession Daniel Farbaky um Bewilligung zur Abhaltung einer Kirchenconvents beehrt man sich Eu[er] Hochwürden unter Beziehung auf die hierortige Zuschrift von 30 März L. J. mit dem Ersuchen zu über mitteln: den Gesuchsteller zur Angabe des Tages zur Abhaltung des beabsichtigten Conventes, dessen Nothwendigkeit übrigens Eu[er] Hochwürden gefälligst[e]n bestättigen wolle – auszufo[r]dern das Gesuch sonach im Wege der betreffen den comitats behörde näher zurückleiten zu wollen. Groszwardein 15 April 1854. Zichy

an Se d. Herrn Sup[er]in[t]en[t]en helvet[ische] confess[ion] Stephen Pap von Szoboszló Hochwürden in Debreczin⁸⁹⁶

⁸⁹⁶ Főtiszteletű Egyházmegyei Superintendens Úr! A nyiregyházi helvét vallású lelkipásztor Farbaky Daniel egy egyházi konvent megtartásának engedélyezése iránti folyamodványát hivatkozva folyó év március 30-án elküldött itteni keltezésű levelére Főtiszteletű Úrnak a mellékletben becsatolva az alábbi kérelemmel tisztelettel megküldi: a kérelem benyújtóját a szándékolt konvent megtartása napjának megadására felszólítani, melynek szükségességét egyébként a Főtiszteletű Úr lenne szíves megerősíteni, majd a kérelmet az illetékes vármegyei hatóságnak mihamarabb visszajuttatni szíveskedjen.

Nagyvárad, 1854. április 15.

Nagyvárad, 1854. április 15. Zichy

Debrecenbe, Főtisztelendő Szoboszlói Pap Istvánnak, a helvét felekezet superintendensének

A helv. tiszántúli egyházkerület főjegyzőjétől

„Tisztelendő! Az ide mellékelt magas leirat 's ezzel együtt a' F[őtisztelen]dö úr folyamodványa a cs. k. Nagyváradi kerületi helytartósagtól mostan néhány nap óta távollévő Fötiszt. Superint. úrhoz tétetvén által kötelességemnek tartom azt és a folyamodványt T[isztelen]dö lelkész úrhoz további intézkedés és alkalmazkodás végett átküldeni. Debreczen April 25. 1854.

Fésüs András.

Midön a' folyamodványnak ek[k]ént semmi hitelt nem adtak, sőt az még a helytartóság hibája miatt idegen kezekre is került, vagy amint mult evben a föesperesnek egy esperességi gyűlésre engedelmet kérő két rendbeli folyamodványát válasza se méltatták; midön majd a világi hatóság, majd a Suptd. Administratorok által egyházi gyűlések tartása mindenkép[p] mellőztetvén akadályoztatott; a protest. mindkét hitvall. de főkép[p] evangyelmi egyház ügyeinek természetesen pangásban kellett vesztegleniök. A mi ekklésiánknak még Februarban kellett volna illy engedelemért folyamodni, de az elmulasztatott, így a' fentebbi leirat következtében kéntelen volt elébb Toperczer Lajos administratort megkérni és az annyira szükséges engedményt bevárni; a' gondnok és az egyházfiak az alatt mitsem tettek az ekklésia javára, mert szolgálatjuk éve lefolyt. A tisztújítás pedig két hónappal későbbre húzódott el.

Az alatt Magyar Orsz.[ág] ostrom állapot alúl Máj hó 1^{étől} föloldoztatott, minek következtében a katonai parancsnokság hatalma a' polgári ügyekben megszüntetvén a' kerületi főispánokra és megyei főnökökre általruháztatott. Csakhamar jött legf.[elsőbb] rendelet a' megyei főnökhöz (Gömöry Pálhoz N[agy]Kállóba) hogy az evangélikusok gyűléstartás végett nem tartoznak már N[agy]Váradra a katonai parancsnoksághoz hanem a' megyei főnökhöz folyamodni, ki az illető szolgabírónak majd meghagyja a' közgyűlésnek ha szükséges leendene, cs. k. biztos jelenlétebeni megengedését. E szerint már felesleges volt Ekklésiánknak az Administratorhoz lett folyamodása, mert főnök a rendeletet szolgabírónak már megküldötte. A gyűlés mind amellet mégis elhalasztatott, és csak Junius 6^{ai} Dopsa Elek segédszolgabíró, u. m. cs. k. biztos jelenléte-

731. oldal

[18]54

ben tartatott meg. E gyűlésben a jegyzőkönyv fölolvastatván az egyházi tisztújításhoz léptünk, és hozott határozat következtében voksra ment, Juhász Mihály, Matthaidesz Gusztav, Schmál Károly közzül az első t. i. Juhász Mihály választatott el Felügyelőül. Barta Samuel helyébe szótöbbséggel lön elválasztva Kacska János, de ez minden fegyverrel küzdött e' hivatal magától elhárítandó (mivel már ekkor senki sem akart gondnok lenni) elválasztatott vasárnap 7-8 órakor Nagy Mihály Szabó gondnokul. Ugyanakkor vasárnapi egyházfiakká nevezettek ki: Kövér György, Barna János, Palicz Samuel. A' négy pénzszedő meg nem elégedve hetven pengőfttal egyre egyre csakhamar folyamodást nyújtott be 's az akkori drágaságot véve alapokul fizetési javítást kért, de kérelmük ez uttal nem hal[l]gattatott ki. Az alsóbb tanítók hasonló tartalmu folyamodványa sem talált rokonszenvre. Itt méltó megemlíteni, hogy jóllehet Barta Sam.[uel] gondnoknak két év előtt csak azon feltétel alatt ígért az egyház 300 Vf. ha az egyetemes restantiákat beszedi. Ezeket már nagyrészt első évben beszédte, másik évben, kivált miután gondnoksága alatt a feljebb említett nagy pénz rablás a bibliothekában megtörtént, elég kényelmesen vivé dolgát, még is a háromszáz Vf. fizetést huzta. Most, minthogy már senki sem akart curator lenni, Nagy Mihálynak is fizetése 300 Vf.^{b[an]} állapotott meg. Illyetén fizetések az Ekklesiát bizonyosan végső elszegényedésre viendik. Továbbá ez évben az ekkl. számadás nem tartatott nyilván, hanem csak néhány megbízott presbyterek által és a történt pénzrablás se nem említ[t]etett többé sem a' jegyzőkönyvbe be nem igtattatott, hanem egykét kolompos dictaturája következtében feledékenysegbe bocsattatott. Legyen annak itt nyoma, ha ez a' könyv külömben életbe maradand. Megjegyzésre méltó, hogy ugyancsak némelly presbyterek önkényt gyakorolván ez időben az Ekklezsia igazgatásában az ő magán öszvebeszélgetésüknél

fogva a tanácskozmány vasárnap reggeli órákban többször tartatott, mellyben a' lelkészek hivatali foglalatosságuk miatt részt nem vehettek. Ez a dolog sok kellemetlen vitákra adott alkalmat, valamint bizodalmatlanságra is, de a' lelkészek szívében rejló szikra még mindeddig lángra nem lobbant. Mivel pedig az iskola és nevelés ügye nálunk több év óta már annyira el volt hanyagolva, hogy mindenfelől de kivált a tanítók részéről panaszok nyujtattak be az egyházi tanácsba, azért kivált M[iklósffy] S.[ámuel] lelkész sürgetésére egy iskolai felügyelő választatott a' gyűlésben, név szerint ns Mesko Pál, városi főorvos közfelkiáltással. Az isk[olai] vizsgák alkalmával, mellyek Junius ho 26 tól négy napig tartattak, kiviláglott, miszerint egy egy oskolában hol 178 tanítványból csak 48, hol 40^{ből} csak 28 maradt meg az iskolában. Vétek a mi szép egyházunkat ennyire elhanyagolni.

Vasláda az egyházi pénznek és kötelezvényeknek tartására. Hogy vasláda szükséges volna, fölemlit[t]etett már akkor, midön a' bibliotheka ki lön rabolva, mert némelleyek azzal még

732. oldal

[1854]

mentegették is a' gondnokot, hogy az egyház nem eléggé bátorságos helyen tartja pénzeit. Így Mányik József, helybeli vasáros volt szives egyházunkat megajándékozni egy vasládával, mellynek ára hatvan ezüst forint, és amelly bibliothékába tétetett le, de fájdalom sokáig üresen állott.

Mult és ez évbenei ujítások városunkban.

Az oldaltemető és a város nyugati oldala közt a sz.[ent]mihályi utcától a szarvas utca végéig terjedő posványos tér 1853 tavasszal kerteknek adatván ki, több mint 300 lakosok aláírtak, a tér egyenlő nyilasokra osztott fel külön külön szám alatt, a részvényesek aztán sorsot húztak, némelley nagyon megcsalódott, mert a neki jutott darabot egyengetni kihordatni, árkot húzni kénytelen volt. A tér mindenfelől mélyen körülárkoltatott, és mivel örökösen van eladva, a birtokosok nemcsak drágán fizették meg, hanem még az áron felül is 10 pf. egy egy nyilastól. Így azon lapályos, de az egészségnek ártalmas tér időjárával édenné fog átalakulni. A piacon lévő artéziai kút ezen év tavaszán tökéletesen elkészült,⁸⁹⁷ és mivel a szükséges szerszámokat maga a város szerezte meg, a munka ezekkel együtt körülbelöl tiz ezer Vfba került, ezen kútnak vize lágy és mig még fris[s], bűdös szagu. Mihelyt ez elkészült, a város azonnal egy másik arteziai kutat rendelt fúratni még pedig a Debreczeni utca mellett átellenben a katonai lakházzal, hol a szükséges pyramis alaku deszkaház csakhamar elkészült. Az alatt csináltatott a város sétatért is és azt fákkal beülteté az artéziai kúttól nagy oros utczába: ugyanekkor az arteziai kúttól néhány lépésnyire ásatott föld alatti csatorna bujtos felé, hogy a víz, melly a piacon és a' mészárszék mellett gyakran állott, a' bujtos árkaiba folyjon le. Ugy szintén a' kert utcán volt nagy posványos hely, melly tavasszal és ősszel nagy tóvá vált és a gyümölcsös kerteket elárasztotta az egész[z]ségnek felette ártalmas, a bujtosba lecsapoltatni határozottatott felsőbb rendelet következtében is. E végre a kert utcán 's keresztül a' kállai utcán, Inczedy háza mellett igen mély és széles árok ásatott ki, melly az akkori drágaság miatt (egy napszámos 2 Vf naponként) igen sokba került. Ez esztendőben városunk minden korcsmáit a' zsidóknak adta arendába, mert ezek az árverés alkalmával gyöztek felette sokat, u. m. huszonöt f. peng. ígértek. Ezeken kívül mindjárt letelepedtek nálunk az u. n. acciszsidók,⁸⁹⁸ kik minden akótól két Vf accist szedtek, a házaknál a boroshordókat öszveirván folyvást kutattak, és aki borát eltagadta, azt nagy pénzben büntették. Ezen oknál fogva az orosi szöllőgazdák ott borházaikban tartották boraikat és csak lopva kisebb edényekben hordták haza. A' fentebb mondottak készítése 's végbehajtására szolgált az u. n. házi adó.

⁸⁹⁷ utólag a margóra írva: „A kutfúrásához minden megkívántató keszletek vasból és fából kerültek a városnak tiz ezer fb. váltóban. Az első kút, melly szintén harmad fél évig készült körülbelöl öt ezer Vfba.”

⁸⁹⁸ accisa = adó

Egyházunkhoz felszólítás az osk.[ola] s lakok kiigazítását nézve. Tisztelt Presbyterium! Méltó várakozásunk mindeddig nem teljesedvén, minthogy lakásainknak már annyiszor határozott kiigazítása hétről hétre halasztatik, kénytelenek valánk ezen fölszólamással lépni fel a t. Egyház elibe. Lakházaink 's egyéb épületek, mint tudva van, tetemes kiigazítás-

733. oldal

[18]54

ra várakoznak, mert hol a' háztető ros[s]z 's a szobába vagy kamrába foly, hol a' fal dől ki, hol más efféle hiány van, ezt bizonyítja azon épületbeli hiányok összeírása, mellyet a t. Presbyterium három megbízott tag által nemrég tétetett meg, és amellynek nem az a' célja, hogy papiron maradjon; hanem hogy a reparálásban útmutatóul szolgáljon 's ennek mind eddig semmi eredménye nincs, holott a t. egyháznak fekszik érdekében saját épületeit úgy fen[n]tartani, hogy ne pusztuljanak, vagy ép[p]en szakadozván gúny tárgya ne legyenek; ha másutt a' szegény ekklezsia is épületeinek szükségleteit önként és jól fedezgeti; ellenben illy halogatási rendszer mellett vajmi hamar lefoly a nyári két hónap 's lakaink majd ismét mostoha állapotjukban maradnak, holott az egyház nemcsak a meghívó levélben lekötelezte magát egyházi hivatalnokait kéjelmes lakással ellátni és ennek mind a legközelebbi évekig ususábanis voltunk,⁸⁹⁹ de a Presbyteriumban is már annyiszor megvolt ígérvé, sőt határozva a' szükséges kiigazítás és építés; a mult két évben sokat kellett esdekelni, mig valamely reparálás megadatott, most pedig azt régóta és hasztalanul várjuk; valóban igen elhagyatott és mostoha a mi állapotunk, amiről az egyház (a nép) mit sem tud! ezen szükségét is tekintve, számba véve a t. Presbyterium legközelebb határozatba hozza nagyobb kivetést a' hivekre, ugy de ennek igénybe vétele is mindeddig el van mulasztva – általán az egyház ügye pang – minek következtében egész tisztelettel fölkérjük a t. Presbyteriumot, hogy épületeink kiigazítását mielőbb és minden további halasztás nélkül, ahonnan tisztelt egyházunkra csak bizonyos kár fogna háromolni, munkába vétetni méltóztassék; máskülömben, ha ezen felszólításunkra nem leend ohajtott sikere, akkor kénytelenek leszünk felsőbb helyen folyamodni.

Egyébiránt a t. Presb. becses indulataiba ajánlva marad:

Nyiregyházán Julius hó 14^{én} 1854. al.[ázatos] szolg.[ája]

Farbaky Dan.[iel] Miklósfy Samuel, lelkészek

Jurányi Samuel Professor.

Ezen felszólításnak nem lett sikere, a presbyt néhány előkelő tagjai és élén a' felügyelő azonnal a' templom fedését kezdék sürgetni, mi által az ohajtott reparálás újra elhalasztódott; a lelkészek és tanítók közt csak panaszok 's neheztelések váltattak, de ezek az egyház irányában mégis olly tisztelettel viseltetének, hogy az ügyet ez úttal a megyei főnökséghez nem adták föl. A' Presbyterek legnagyobb száma csak a' hal[l]gatási rendszert követte, néhány tag pedig a' halogatásit. Ebben maradt a' dolog egészen Septemb. közepéig, amikor az oskola beállván hirtelen azt végezte az egyházi és oskolai felügyelő, hogy Gaspári járjon Fizéli oskolájába, ez pedig amannak tágasabb teremébe tanítani mert a' kellő reparálás, az az egy közép fal huzása elmulasztva lőn. Az egyházban nem lévén pénz, jóllehet a presbyt. két izben határozta, hogy 2000 Vf. kell a várostól felvenni, a Felügyelő még sem vett fel, mig lehetett volna, utóbb az állam költsön (melly a város részéről két száz ezer

734. oldal

[1854]

pengő forintot tett) azt lehetetlenné tevé.

Oskola reform megpendítése. Augustus hó 14^{én} az oskolai gyűlésben, lelkészek és dr. Mesko Pál elnökletük alatt, nagyszerű eszmék tanítást és nevelést illetők jövőnek szőnyegre. A

⁸⁹⁹ alkalmazásban volt

helybeli iskoláknak jobb lábra állítása tervezetett és tüzesen ajánlatott Fizéli Frigyes tanító által, kivel egyet értett és kívánt ugyan Gáspári János tanító is, de hallgatólag. Az ügyet nagy hévvel és részvétellel felfogták a jelenvolt tagok. Először is tehát fölhozván, mikép[p] a' temetések miatt, mellyekre a tanító kéntelen járnai, az iskola gyakran elmulasztatik, jónak látszott az, amit a lelkészek indítványoztak, hogy három mesterember, ki énekelni tud és jó magaviseletű, választassék e célra, olly formán, hogy a temetésre járáson kívül még az alsó, felső, és olvasó leány oszt.[ály]ban segédtanító is legyen, bár némellyikünk eb[b]jeli új intézkedést csak a téli három négy hónapra kívánta érteni, még is a tanítók iránti kedvezésből egész évre határozottat, egyre egyre 80 pengő frt fizetéssel. Továbbá iskolai tankönyvek kerültek kérdés alá. Fizéli ros[s]zalta az eddigi kátét, és helyébe kívant Simon Katekizmusát Nagy Mihálytól fordítva,⁹⁰⁰ iskolainkba behozatni, sőt a két fentnevezett tanító egyenesen oda nyilatkozott, hogy ez utóbbi szerint fog tanítani: de Nagy Samuel tanító az eddigi kátét, u. mint iskolainkban czélszerűt kívánt meg tartatni. Hasztalan volt e gyűlésben mutogatni; hogy Simon kátéja nem a mi gyermekeinknek, hanem felsőbb osztálynak való! és hogy a tót ajku tanítványaink nagyobb része mellyikből fog hát tanulni? mert ugy monda F[izéli] F[rigyés] „haladunk” igen, de haladtak e' gyermekeink is? a' káté írójának ellenei ocsmárolták a' kátét. Az ABCZ-és könyvet illetőleg kimondotta F[izéli] F[rigyés] hogy ez nem célirányos, 's helyébe egy egri katolikus ABCét ajánlott fel, ezt bár csak ő és Gaspari olvasta volt, 's egyéb senki a' gyűlésben jelen voltak közzül, még is már czélszerűbbnek mondatott és el is fogadtatott. Am de ki fordítja le tóra? Fizéli Frigy.[es] aki ajánlja, ő vonakodott, végre el is vállalta a fordítást, de nem fordított.

E két tárgy felett volt hosszú vitatkozás után a gyűlés eloszlott, a két tanító nagy örömmel tért haza, azon tudatban, hogy az egyháznak sokat használt, és azon reményben, hogy már a temetőkre nem fog járnai, de a temetési stólat határozat következtében még is húzni. A két könyvecske írója is haza ment, de hosszú orral.

Lássuk, mi sikere lett ezen nagyszerű eszméknek? Semmi – mert a fentebbi határozatok az egyházi gyűlés elibe felterjesztetvén, nem tetszett, hogy mesteremberek működjenek temetéseinken, ami csak faluhelyre való, és az előkelőbbek csak ugyan r.[endes] tanítók által akarnák halottjaikat eltemettetni; nem tetszett az új könyvek behozatala, ha czélszerűek volnának is, mert nagy számmal volt még káté és Abcz könyv nyomtatva, mi az egyháznak pénzébe került, és hogy ismét Simonnak vagy valamely cathol. abczésnek tót fordítását nyomtathassa, arra nincs pénz sem kedv. Már itt ek[k]ént hangzott: a meglevő könyvek jók, csak a tanúlok azokból jól tanuljanak és tanitassanak. De legkevésbé tetszett az egyháznak az a körülmény, hogy a két új tanító, bár a meghívó levelet minden kifogás nélkül átvette, már a temetésre járástól sőt még az orgonálástól is akarna felmentetni. És ugyanis ugy látszik, mintha ez utóbbi eszme lett volna minden fentérintett fiokeszémeknek szülőanyjuk. Sajnálatra méltó eljárás a' legszentebb ügyben; amit egyik kézzel f[el]építettek, azt másikkal ismét lerontottak, sem egymást se a' dolog mibenlétét nem értették, egy részről a szenvedély, más részről a nem akarás ártott a jó ügynek.

735. oldal

[18]54

Templom fedés. Az egyház átlátván, mikép[p] a cserepfedél roppant terhe a' falaknak ártalmára van, és töredékeny lévén már ismét tetemes kijavitást igényel: félre téve vagy tám feledve a Hlaváts ácsmester ellen elkezdett s folytatott pert, eltökélte magát a templomot zsindelel fedetni be. Juhász Mihály és Marko Jozsef hitelbe vett a Löki zsidótól száz ötven ezer zsindelel,

⁹⁰⁰ Simon Keresztély Fridrik: Keresztény vallastan , értelmes mondatok- és bibliai szólásokban s énekversekben előadva. Negyedik kiadás után fordította Psenyiczki Nagy Mihály. Első folyamot 8r. Posony, 1843. Nyomt. a kiadta Wigand K. F.

tizennégy vftal ezrét, ácsok ugyanazok, kik a tornyot is fedettek, vállalták az egész munkát hatszáz Vftért; a befirászolásért Schadeberg Agoston nyergesnek és Homik asztalosnak fiz. [ettünk] hétszáz f. ezüstben, két embernek a' zsindelel bebocsátásáért alku szerint 80 Vf. a még jó cserepnek ezre tizenhat pfval adatott el. Zsindelt a' hivek szállítottak be a poradkások hordták fel a zsindelet. A munka August 14^{tol} egy hónap alatt bevégeződött. A' költség öszvesen körülbelöl 1810 Pft.

Protestans egyházat illető cs. k. Rendelet. Ö cs. k. Fensége M.[agyar]O.[ország] katonai és polgári Kormányzójától 1854. Jul. 11^{éről} 15269. sz. mellyel a cs. k. egyház- és oktatás ügyi Minis[z]teriumnak 1854 jul 3^{án} kelt ideiglenes rendelete, az egyh.[ázi] ügyeknek mindkét hitv. evangélikusoknál M.[agyar]O.[ország]^{ban} a szerb. vajdaságban és a temesi bánságban kormányzását illetőleg közzé tétetik. Miután a f.[olyó] e.[v] April 4^{ki} legfelsőbb határozat által az ostrom állapot M.[agyar]O.[ország]^{ban} a szerb vajdaságban és temesi bánságban megszüntetett, ennél fogva az annak alapján b.[áró] Haynau t[á]b[or]sz[er]nagy által 1850 Febr. 10^{én} az evang. egyházügyekre vonatkozólag kibocsátott rendelet is hatályon kívül helyeztetik; azonban 1854. Jun 21. kelt legfőbb határozat következtében az egyházi ügyek végleges rendezéseig, minek az 1791 évi 26. t. cz. 4^{ik} §ának értelmében kell történni, következő határozmányok lépnek, az országos törvénylapban közzététel napjától fogva hatályba:

1§. Az egyház tanácsok (Presbyterien) a' lelkész meghívására és elnöklete alatt gyűlnek egybe anélkül, hogy erre a politikai hatóságnál jelentéstétel és országfejedelmi biztos jelenléte kívántatnék.

2§. Az öszses egyházi község gyűlései (vagy helyb. gyűlések) csak országfejedelmi biztos jelenlétében tartathatnak. Olly városokban, mellyek közvetlenül a' helytartósági osztály alatt állnak a biztost a' polgármester, különben a megyei hatóság főnöke nevezi ki.

3§. Az esperességi gyűléseket az előülésre meghívott esperes az orsz.[ág]fejedelmi biztos jelenlétében, kit az esperes hivatalos folyamodására az illető megyei hatóság elnöke nevez ki, hivandja öszse 's tartandja meg.

4§. A Superintd. gyűlések a Superintendens vagy Suptd. helyettes előülése alatt az országfej[el]mi biztos jelenlétében, kit hivatalos folyamodásra az illető helytartósági osztály elnöke nevez ki, tartandók.

5§. Az országfejedelmi biztosoknak a tárgyalás szabadságának akadályozása nélkül, csupán arra kell ügyelniök, miszerint a tárgyalás és határozat egyházi tárgyakra vonatkozzék, a politikai mezőre kitérés vagy rendzavarásoknál, ha előre bocsátott intésre az elnök nem segít a dolgon, a gyűlés a gyűlés⁹⁰¹ feloszlását mondják ki.

6§ Egy olly gyűlésnek mellyre biztos kívántatik ennek jelenléte nélküli megtartása a fennálló törvények szerint büntettetik.

736. oldal

[1854]

7§ Az egyházi törvényhatóságot eddig illetékességének korlátai közt, az esperesség és Superintend. consistoriumok az illető esperes és Superintendens vagy Superintend. helyettes előülése alatt gyakorolják.

8§. A Superintdens választások módozatainak végleges megal[l]apításaig a jelenleg fen[n-]álló Superintdensok, úgy helyetteseik 's üresedés esetében képviseloik az eddigi gyakorlat szerint működnek.

9§. A Főfelügyelő és kerületi felügyelők működései az agost hitv[allá]suaknál, valamint a gondnokok és a helvet. evang. hitvallásuaknál hatályon kívül maradnak.

10§. Ha arról van szó, hogy egy a rendes úton meghívott lelkész vagy oskolatanító hivatala[ba] vagy szolgálatába bevezetessék, akkor erről mindig előbb az illető Superintendens vagy

---

⁹⁰¹ a gyűlés szó duplázva

Superintd. helyettes útján az illető helytartósági osztálynak jelentés teendő. A helyt[ar]t[ó-]sági osztály a lelkészre vagy iskolatanítói szolgálatra hivatottnak egyedül politikai feddhetetlenségét vi[z]sgálandja 's a nyert jelentéstől számítva hat hét alatt köteles kimondani, vallyon a választottnak a' lelkész hivatalba vagy iskolatanítói szolgálatba bevezetésének állanak e' vagy nem útjában politikai kifogások? ha semmi ellenvetést nem hoz fel a helytartósági osztály, akkor az illető a maga hivatalába vagy szolgálatába bevezetendő; ellenkező esetben más választást kell tenni. A helytartósági osztály végzése ellen a cultus és oktatásügyi minis[z-]teriumhoz lehet folyamodni.

11§. A legfelsőbb határozat következtében a magyarországi mindkét evang. hitvallásuk, az 1791. évi 26^{ki} törvényczikk 4§a szerint egyházi ügyeket illető legfelsőbb végleges határozat végett még ez 1854 év folyamában fognak ki hallgattatni.

Illy nagy fontosságú cs. k. rendelet, melly Tokajban August 23. tartatott esperességi gyűlésen felolvastatván némi kellemetlen észrevételekkel kísértetett néhány világiak részéről, esperessei jegyző könyvnek olvasása alkalmával a mi egyházunkban is Sept hó 11. szönyegre került – a Felügyelő Juhász Mihály mérnök azonnal lemondott hivataláról (cum jesuitica retentione mentali⁹⁰² – nyilatkozván, hogy az ő hivatala megszűnt, felszólalt egy két előkelő presbyter mondván, hogy a' lelkészek nem viselhetik a nagy terhet, mivel papi hivattal is eléggé megterhelvők, következésképp[il]ly nagy egyházban, kivált az építés, reparálás, pénzkezelésre nézve a gondnok mulhatatlanul szükséges, így a felügyelői czim gondnokival lön felváltva. A lelkészek így nyilatkoznak: az elnökség reánk van ruházva, most újrolag a cs. k. rendelet által, mint volt a Coordinatio idejében is, aki tehát volt inspector marad ezentúl is presbyter és be fog folyni a közügyekbe. A presbyterium rendeleteinek mi is vagyunk és leszünk alávetve, és azokat teljesíteni köteleztetünk. Van pedig külön gondnok, ki a pénztárt kezel, a megrendelt építéseket vezeti, de ez ezentúl történjék a lelkészek és presbyt tudta[val] 's akarátával, a pénz viszonyról is a lelkészek és gondnok tartoznak számolni, és a mindenkori választmány is felelős a presbyteriumnak. Jó, mondának, tehát legyen két, az az fő és algondnok. Ez határozattá lön. Mindazáltal még azon nap ment a Felügyelő egy más presbyterrel oskolabeli szükséglet elintézni annélkül hogy a lelkészekkel tudatta volna, mit akar. A Presbyt: némelly tagjai ugy magyarozták a' rendeletet, hogy a lelkész csak öszvehivja a presbyter[r]el, aztan előlül, a többi teendő pedig a világi gondnokoké, vagy amint eddig neveztek, Inspector dolga

737. oldal

[18]54

De a lelkészeknek az elnökségről más fogalmuk lévén, amit eddig fajdalmasan türtek a béke fen[n]tartásért az most már boszantóvá vált reajok nézve. Valjon kezebe való e' a m.[agyar-]országi Protestansoknak az autonomia, vagy már is örökre az ő kezökből ki van ragadva? Isten, ments meg illy gonosz szellemtől?

Allamköltsön. Cs. K. Felség rendeletére az egész osztrák monarchiában, de különösen M.[agyar]országban, kén[y]szerítés útján is, minden városok, községek, testületek, urak, hivatalnokok, árva s egyéb intézetek, kereskedelmi egyletek, czehek, egyházak s. a t. aláírtak bizonyos pénzöszevet költsönkép[p] az állam részére 5 Vf. kamatra száztól négy év alatt lefizetendőt. A mi városunk fölajánlott jó szántából száz ezer pengő frt, de August 28^{án} jött ide Kállóból megyei főnök biztos Rózsahegyi kinyilatkoztatni, mikép[p] ezen felajánlott summát e Nagyvaradi Biztosság kevesli, 's illy népes várostól szintén semmi ajánlásnak sem tartja, és még annyit, az az 100,000 pengőf kíván. A városháznál össze gyült polgárok obstupuere, steteruntque comae, et vox faucibus haesit;⁹⁰³ senki sem mert szólni, vagy megtagadó szót

⁹⁰² jezsuita szellemi visszamaradottsággal

⁹⁰³ „megdermedtek, hajuk az égnek meredt és torkukon akadt a szó” (idézet Vergilius Aeneiséből – II. ének – ott egyes számban szerepel)

kiejteni, mindjárt elvállalva lőn a roppant kölcsön, azaz kétszáz ezer pf. amit Rozsahegyi Úr szépen megköszönt a városnak, az állam nevében s hazatért. A helyb. lelkészek is kénytelenek voltak aláírni, ki száz, ki 50 pf. A városnál lévő arvacassa is tetemes summát kénytelen volt ki adni illy kamatra. Legfelsőbb parancs következtében az egész monarchiara ötszáz millio pengő f volt kivetve. Bezzeg jóformán megritkult a' papirpénz, mellynek ekkor már kevés becse volt. Hoc fuerat centum quod Tibi quinque feret!⁹⁰⁴

Artesiai Kut melly a rozsa es debrecz.[eni] utcza közt levő téren f[o]lyó] é.[v] Maj hó 30^{am} kezdődött furatni. A város fizetett a Debrecz.[eni] mesternek két száz pf., az itt folytonosan munkálódott mesternek 25 pf. havonként, egy egy napszámoknak hetenként négy pf. olly alku mellett, hogy ha a kút egy év alatt kész lesz, a város kétszáz pftal fogja jutalmazni az utóbbi mesternek szorgalmát. A munka ohajtott sikerrel ment, három hónap alatt 23 ölnyi mélységre haladtak, és így egy egy hétben egyremásra két ölnyire. L.[ásd] erről a 732 l.[ap]

Népnevelés[ről] és iskoláztatásról szóló czikk: Növelés elhanyagoltsága a' Kormány figyelmét nem kerülheté ki. Hivatalnokai erélyesen léptek fel 's a népnevelés szent ügyét fölkarolva megnyitják egy szebb, dicsőbb korszak templomát, mit a nép lelki kiképzése a' haladó szellemerő szentegyházává alkotand. Veszprém Zala hivatalnokai erélyesen léptek fel e' tekintetben. Elvül kimondták a tanítói 's jegyzői hivatal egymástóli elválasztását, nehogy a' jegyzői hivattal együtt járó terhek a növendékek lelki életének képzését lehet[et]lenítsék. A vasárnapi iskolák fölállítása a helységelöljáróknak kötelességévé tétetett, mi által az iskolafalak közzül kilépett növendékek észerejének 's erkölcsiségének eltompulása 's illetőleg hanyatlása megakadályoztatik. Decemb hó elejen Föbiroi hivatal szigoruan

738. oldal

[1854]

meghagyáa' helységelöljáróknak, hogy az ál[l]ambiztossága értelmiség s erkölcsiség fejlesztése végett olly igen szükséges népnevelésre a legsulyosb felelős[s]ég terhe alatt felügyeljenek, a gyermekek iskolába járatása felett örködjének, a kötelességökről megfelejtkező születek 's gyámokat anyagi büntetéssel emlékeztessék, hogy a kötelességet elhanyagolni erkölcsileg úgy mint politikailag bűn, mi büntetés nélkül nem maradhat, mit elnézni nem lehet nem szabad. Az illy büntetésből begyülő pénzöszev lelkeszí fölügyelet alatt szegényebb gyermekeknek szükséges tankönyvekkeli ellátására fordit[t]atik, a tanidő 6 évnél kezdődik, 's meddig tartását az észere kissebb vagy nagyobb élénksége szabalyozza; melly fölött a lelkész egyedüli illetékes biró: úgy hogy ha ő 10 éves korában kellőleg kiképeztetnek találja a növendeket, (főleg irás, olvasás számvetés vallás és erkölcs tanban) engedélyt adhat a rendes tanodábol kilépésre. E kilépéssel a képezés új szaka várakozik a növendékre, mi a' kilépéstől 16 évig tart fi s leány növendékekre nezve egy aránt, olly megjegyzéssel, hogy a két nembeli fiatalságnak egy időben egy helyre járnai nem szabad... a képezés az úgy nevezett vasárnapi vagy ismétlő iskolákban kezdődik, hol az eddig végzett tanokat edzttébb ésszel ismételik 's rovid kivonatban természettanra gazdaságtanra 's gyümölcs tenyésztésben oktattatik, melly további cél elérheteseért a tehetségekkel rögtön gyümölcsfa tenyésztésbeni oktatáshoz szükséges gyümölcskert helyet méretett ki.

A vasárnapi iskolában a vallás 's erkölcs tudomány ismétlése is szükségeltetvén, legczélszerűbb volna, ha ezt a lelkészek vennék át ollyformán, hogy péld.[ául] a prot.[estáns] lelkészek az eddigi predikaczioszerű catechisatiok helyett vasárnap délután catehetikai⁹⁰⁵ modorban tanítanak a' 12-16 éves ifjak[nak] 's leányoknak a vallás 's erkölcsant, még p[e]d.[ig] a gyülekezet jelenlétében 's a fölnövekedettek is többet fognának belöle tanulni, mint a rendszeres vallástan

⁹⁰⁴ „Itt volt a száz, ami neked ötöt hoz!”

⁹⁰⁵ helyesen: catechetikai

predikáció alakbani előadásból. E katechetikai tanmodor a catholikusoknál különben is divatozik.

Főbíró a tanítói fizetés leveleket is beadatni rendelé, 's bizton hisszük, hogy a népnevelők csekély fizetésének megjavítása által nemsokára értelmileg képzetebb egyéneket fogunk üdvözölhetni a népnevelői pályán.

A tárgy és eszmerokonságnál fogva akaratlanul is fölmerül itt a' szegény protestans lelkészek sorsa, kik szintén a népnevelés tövises pályáján fáradoznak, 's alig van annyi jövedelme soknak közülök, hogy önfenn[n]tartásán kívül évi adóját beszolgaltassa. 'S ami legsértőbb, ki van teve a nép méltatlanságai[nak] 's bántalmainak – főleg a viszaélések ostromlása alkalmával, 's a' nép e' méltatlan bánásra szintén felhatalmazva érzi magát úgy tekintvén papját, mint fizetéses cselédjét – kivel mindent tehet, ki felett tetszésileg méltatlankodhatik. E lesujtó helyzet, a lelkészi tekintély illy lealázása milly hatalmas forrása a vallástalanság[nak] és erkölcstelenségnek – milly nagy hátránya a nép körében pendithető üdvös eszmék lelkészi tekintellyeli kivitelének, minök péld.[ául] iskolák javítása rendtelenségek megszüntetése s. a t. ezt emlitenünk is fölösleges. Pedig a vallás süllyedése szoros kapcsolatban van az állam süllyedésével, csak ott virágozhatván anyagilag 's szellemileg az állam, hol az alap vallás 's erkölcsiség 's ez alap renditetlenül áll – építői a lelkészek tiszteletben tartatnak, képzettségökhöz 's diszes hivatali állasukhoz illő fizetéssel elláttatnak 's a köznépnek mivelte emberre olly sértőleg ható önkénye alól kiszabadittatnak Hisszük is, hogy e nevezetes környülmény nem kerülendi ki a magas kormány figyelmét 's olly állásba helyezendi a vallás szolgálait, minőt a vallás méltósága 's az állam jóléte számokra kijelöltetni követel.

Evenként bizonytalan időkben megyei közvi[z]sgálók lependik⁹⁰⁶ meg ugy a tanitokat, mint a' helység eloljáróit, 's minden visszaelést büntet.[nek]

739. oldal

[18]54

Az iskoláztatás buzgó sürgetéséből eredt viszályok. November 5^{én} 1854. tartatott közgyűlésünkben botránynak, bűnnek kikiáltotta a Felügyelő azt, hogy egyik lelkész a' helyb. tanítókat a szolgabírói hivatalnál földadta azért mivel ezek az ő felszólítására nem adták be a még iskolába nem járó gyermekek névjegyzékét, sem a lajstromot, kik ennek következtében felcitaltatván a városházba pirongatoriumot⁹⁰⁷ kaptak: állitá ő, miszerint a lelkész ezen merénye által a prot. autonomiát nagyon megsértette légyen. Ezen tet[t] nagy vétékként határozottatott a jegyző könyvbe beigtattatni s megrovatni, továbbá az esperességi gyűlésre feladatni, a szolgabírói hivatal pedig megkéretni, hogy ezentúl kihal[l]gatás nélkül ne idézze fel a tanítókat, u. m. akik rendezett oskolai convent itélete alá tartoznának. Ezen kívül a' lelkész, de csak négy presb.[iter] által (a többi mélyen hal[l]gatván) meggyaláztatott hogy hivatalbeli kötelességeit, amint kellene, nem teljesiti, hogy predikációját soha sem mondja el irás nélkül, s. a t. Kinos és terrorismusteljes óra volt ez! A lelkész iskolák iránti buzgóságból akarta mielőbb behajtani a tanulókat, és azért a legnagyobb bántalom lett jutalma, mellyhez hasonlót ezen egyházban még nem tapasztalt. A' szolgabíróhoz beadott levél:

„Miután hivatalához van kapcsolva az isk.[ola] és népnevelési intezetekben netalán fölmerülhető ügyek elintézése, különösen a m.[agyar] Kormányának az iskoláztatást tárgyazó rendeletének foganatba hozatala, úgy hiszem olly helyen terjesztem fel a Nyiregyházi evang. a. h. iskolaügyét, illetőleg lelkészi hivatalomnak abban előfordult sértését, hol a dolog méltányos fölvétele után helyre fog hozatni. Nékünk lelkészeknek majd egyházi majd iskolai felügyelővel együtt sok évek óta jogunk vagy inkább hivatalos kötelességünkben állott a' gondatlan szüléket gyermekeik iskoláztatása végett időnként földidézni, és arra kényszeríteni.

⁹⁰⁶ lépik

⁹⁰⁷ dorgálás

Ennek következtében, minthogy most is iskoláink szintén üresek f.[olyó] hó 8^{an} felszólítottam az egyházi választmányt a tanulók beidéztesére; az oskolafelügyelő úgy nyilatkozott, hogy első Novemb.[ig] engedjünk határidőt, az egyházi gondnok p[e]d.[ig] így: hogy a szüret egy hét alatt könnyen bevégezhető 's a gyermekeket beküldhetik. Én ef[f]éle halogatásnak, kivált ahol a m.[agyar] kormánytól világos rendelet van, nem levén barátja egészen Octob. 18^{is} vártam, se egyik se másik gondnok nem jött, miszerint a citálást szokásszerint üléseink szobájába, megkezdettük volna. Ekkor a tanítókat fölszólítottam, küldjék hozzám, mint eddig volt, a föl nem jött tanulók névsorát, ugy szintén a szétküldendő czédulákat is. Csak két tanító adta be, szétküldetvén sikere már is látható; de öten nem engedelmeskedvén, összeszólalkozás vagy további halogatásból, vagy azon oknál fogva e', hogy ők egyedül az iskolai inspect[ornak] tartoznak engedelmisséggel? nem tudom. A munkálat Octob. 20. félbeszakasztott. De egyik tanító ezt lobbantotta szememre, hogy osk.[ola] inspector tudta vagy engedelme nélkül cselekszem, mintha illy ügyekben a lelkész köteles volna az inspectortól engedelmet kérni; a másik azt izente nekem, hogy

740. oldal

[1855]

laistrom írásához neki nincs érkezése, ha szükséglem, keressem föl, ott ahol van. Igyekeztemért, midőn ép[p]en az ő oskolájukat kivantam gyarapítani, én ezeket nem érdemltem. Mire megyünk, ha tanítóink a subordinatiót,⁹⁰⁸ mellyel a lelkésznek tartoznak, így lábbal tapodják! Ha én hibáztam volna kelle vala nekik engedelmeskedni, 's akkor reám háramlik a' felelet terhe, most ellenben én teszem őket felelősökké a Tek. Főszolgabíró Úr hivatalos széke előtt. Azon alázatos kéréssel, hogy ismert igazságszereteténél fogva e dolgot megítélni méltoztassék, szives tisztelettel maradok s a t. Octob 20^{an}. Ennek az a haszna lön, hogy Főszolgabíró Vihelyi Robert keményen megparancsolta a két gondnoknak az osk.[olás] gyermekeket szigorúan behajtani a szüléket, kik be nem adják, öt pengő ft. büntetni, 's ebben ők egy ideig eljártak de már akkor Novemb. vége közeledett. A' meggyaláztatott és igen megsértett lelkész elmaradt a Conventból, Farbaky Daniel nyavalyája mindinkább súlyosabb lön, így az Egyház zavarodásba jöve mert egyháztanácsában nem lévén jelen a pap érvényes határozatokat nem hozhatott. Végre a Corypheusok,⁹⁰⁹ azon négy papgyülölők reá birták Riszdorfer Jánost presbytert és egyházi jegyzőt arra, menne a lelkészt kibékíteni és convent tartására felszólítani. A lelkész pedig követk.[ező] tartalmu levelet adott be a conventbe:

„Nagy tiszt.[eletű] egyházi gyűlés! Őszinte igaz tiszteletből, mellyel a t. Presbyterium iránt mindeddig viseltetem 's azon gyászos környülménynél fogva miszerint lelkésztársam betegeskedése miatt reám magamra szállott kötelesség súlyát, minden akaratom mellett is, segéd nélkül sokáig nem hordozhatnám, 's így szeretett egyházunk elébb utóbb bajos helyzetbe jöhetne, kivántam a következőkben nyilatkozni. A mult év Novemb 5^{en} tart.[atott] közgyűlésünkben néhány Presbyter urak engem fájdalmasan megsértettek, rútvál meggyaláztak, mérges nyilaiktól szívem még most is vérzik. A Felügyelő Juhász Mihály Úr, kinek tisztjében állott, a haragos indulatokat s felerült kedélyeket lecsil[l]apítani ezt mondá nékem, ha a rector ezt mondta volna a t. úrnak – h[ogy] – akkor feladhatá őt a szolgabírói hivatalnál, ez gyalázatos szó! hát én h.[ogy] névre méltót cselekedtem e' akkor? vagy cselekedhetnem? Majerszky úr így szolott hozzám „attól félt, hogy kicsapatik az Ekkleziából, nem jelent meg az iskolai conferentiában, mert megszagolta a pecsenyét!” Szóhoz és önmentséghez én nem bocsáttattam, mert bár erre fel valék hiva Mesko úr nagy haraggal levert engem azon kifejezéssel „beszédének nincs se füle se farka.” Azután Sztruhár Károly úr hátat fordítva nekem nagy megvetéssel tartott leczkét „hogy én a predikaczióhoz nem készülök,” oh de milly

⁹⁰⁸ szolgálati engedelmisség

⁹⁰⁹ korifeus: szövívő, vezéreghéniség

gúnyal szólt parentalásomról, hogy az csak minden rend és öszvefügés nélküli zagyalék, hogy még olvasni se tudom predikációm! Már ilyen súlyos vád egyenesen oda céloz, engem a kenyeremtől megfosztani akarni! Befejezte az irgalmatlan korholást a Felügyelő azzal, hogy én ülök ugyan azon a' széken, de nem méltókép[p], mert úgy mond, Canonicus⁹¹⁰ hibám van. Mindezekre a t. Presbyter urak még emlékeznek, nekem is van azokról szóló bizonyítványom. De ezzel még be nem érték a nevezett urak! azon tettemet hogy öt tanítót a Szolgabirónál fel-

741. oldal

1855

adtam, jegyzőkönyvileg is ros[s]zalni parancsolták, és ez volt a másik büntetés, a harmadik az, hogy engem ezen tettemért a Hegyaljai Esperesség színe előtt bevadolni határoztak. Ez úgy hiszem egy gonosztévőre is elég büntetés lehetne. És a nevezett urak csak magok saját önkény szerint kegyetlenkedtek így ellenem, anélkül hogy csak egy egyetlen közülök a Presbyterium számos tagjait felszólította volna, holott ők hordozzák szájukban a protest. autonomiat, hogy felszólították volna a presbyteriumot: bele egyeznek e' mindnyájan abba, hogy a lelkész tetté ros[s]zaljuk? hogy öt az esper[esnél]. vádoljuk be? Legyaláztak, agyon nyilatztak engem a t. Presbyt. előtt, sőt az egyháznak fizetéses cselédei az egyházfiak jelenlétében is, kik a lelkésznek is tesznek szolgálatokat. Egyébiránt én kész leszek minden részrehajlatlan bíróság előtt bebizonyítani, miszerint én akkor a protest. autonomiát nem akartam megsérteni, de nem is sértettem, valamint azt is, hogy hierarchiai szellem engem arra nem ösztönzött, mi a tanitokhoz intézett illedelmes fölszólításból, de abból is kitetszik, hogy a szülék felidézése nem jog, semmi jog, hanem az iskoláztatás ügyében tett szolgálat. Most egyházunkban a teendők halmaza mindinkább nevedévn, szükséges a gyűlés tartása, a' helybeli gyűlést pedig cs. k. rendelet következtében a lelkész hívja öszve és abban elnököl: nyilatkozom tehát, t. Presbyterium, miszerint én, ki a nevezett urak által becsületemben, hivatalos állásomban, jó szándékom és buzgalmamért, egész egyházi tanács és cseledség előtt sőt a hívek igen nagy száma előtt, mert sokan sokak előtt mindjárt és utóbb is illy satisfactióval⁹¹¹ dicsekvének – olly nagyon megsért[t]tettem, eb[b]eli kötelességemnek eleget nem tehetek, a presbyteriumot összehívni, és abban elnökölni nem akarok, míg a t. presb. nekem írásban ki nem adja, a nevezett urak akkori eljárásának ros[s]zal[l]ását, és engem a netalán kitörhető újabb sértések és bántalom esetébeni pártfogásáról nem biztosítand. Ha tám ezentúl a prot. autonomia sértése vagy az Ekklesia kárára célzó bármi cselekedet bűnébe találnék esni ám bűnhődjem, de eddigelé sem az öt tanító feladása által, sem egyébbként azt nem követtem el, azért békét és igazolást méltán kívánok: v. Mi történt ezen iromány kövekeztében? a presbyterek elébb voksoltak arra, küldjenek e' követséget a lelkészhez, vagy nem? nagy számmal győztek azok, kik azt kiküldetni kívánták, és akkor jött a lelkészhez Riszdorfer János, és Matthaidesz Gusztáv, kik nyilatkoznak miszerint a sértők jobbukat készek nyujtani a kibékülésre, és a Presbyt. ohajtja a lelkészt u. m. elnököt a tanácskozás élére. Ö engedett 's bemene a tanácsba, azon nyilatkozattal, hogy ha öt ezentúl bárki a' presbyt. sérelemmel illetendi, a' szolgabirónál adja fel azt. Képzelteti a t. olvasó, illy vizsál[y]kodások közt milly kinos helyezete lehetett a lelkésznek, kivált hogy neki magának kellett minden papi működésekben eljárnia.

---

⁹¹⁰ kanonikus: egyházi előírásan alapuló, elfogadott, hiteles

⁹¹¹ satisfactio: büntetés, elégtétel

Farbaky Dániel lelkész halála. Ő, ki már mult év Novemb. havának 16^{ol} óta betegeskedett, még Decemb. 10^{án} Adv.[ent] 2. vasárnapján fellépett a szószékbe 's predikált; de ez utolsó működése volt, aztán mindinkább súlyosabb lett nyavalyája

742. oldal

[1855]

gyomorgörcs, agykór, bél[l]ob. Sok fájdalom és orvoslás után végre elhunyt Januar 14. éjjel; élte 62^{dik} itt munkálkodásának 35^{ik} évében. Szerfelett pontos minden papi működéseiben, békeszerető, barátságos, a bantalmat könnyen felejtő, mindenkhez nyájas férfi volt; amiért majdnem mindjájoktól szeretettet is, egyházában inkább békét, mint papi jogait kereső: csendes és egyszerű ember. Legyen áldott az ő emlékezete! Végső tisztelet megadása Januar 17^{én} ment végbe így: az udvaron magyar éneklés és rövid ima után a koporsó a temlom ajtaja előtt letétetvén a temérdek nagy hal[l]gatóság egész templomot elfoglalta, rövid szivreható orgonálás után t. Lazáry Pál Tokaji lelkész oltár előtt tartott magyar beszédet a papi hivatalnak terhei[ról] és fontosságáról, ennek bevégeztével következett a tót népesség kedvéért tót éneklés és predikálás a szószékről, melyet Miklósfy Samuel tartott azon érdemeiről, millyeneket a hűseges pap szerez, de más is vivhat ki magának a szentegyház és vallás terén. A koporsó aztán feltétetvén a' halotti szekérre mindkét oldalról égő fáklyákkal vitetik a kathol. és orosz templom mellett a' Sz.[ent]Mihályi utzán [az] oldaltemetőbe, hol a sir fölött parentalt M.[iklósfy] S.[ámuel] magyar nyelven, s áldást mondott a sok évig szolgált Lelkipasztor hamvaira. Ezen temetési költséget fizette az Egyház (l.[ásd] az egyh.[ázi] kiadási könyvet.) Lazáry lelkésznek jutalmul adatott 25 f[orint] pengöb.[en] Több pap nem jelenhetett meg a temetésre, mert a presbyt abban tévesztette el a' dolgot, hogy gyalog embert küldött Tokajba és Tál[l]yára.

Rendes papot keresett Egyházunk Janur 28^{án} tart.[atott] közgyűlés határozatánál fogva. E napon kineveztetett két követ Sztruhár Károly és Risdorfer János olly meghagyással, mennének mielőbb elsőben ugyan Rimaszombatba, onnan Lossonczra az ottani lelkészeket meghal[l]gatni, de mély titokban tartsák utazásuk célját, hogy a lelkészt egészen váratlanul lepjék meg. A' Rimaszombati papot Havjár Danielt meghallgatván egytől mástól tudakoztak is az ő jelleme és lelkülete felől, különösen azt, vallyon nem gyakorol e' papuralmat? A Lossonczi lelkészt is meglátogatták és meghal[l]gatták 's azzal Februar 15^{én} visszajövének. De a gyűlés, melyet a lelkész öszvehívott, nem tartatott meg, minthogy a két követ bizonyos hivatalos dolgokban elutazott; mondhatni, hogy készakarva elhalasztott a követek referálása. Ezen a fentebbi gyűlés határozatánál fogva Február 26^{án} elindulván Pest megyébe az ottani nekünk felajánlott lelkészeket u. m. Elefant Mihályt, Tapio Sz.[ent] Mártonban, továbbá Szeberinyit,⁹¹² Jungmannt,⁹¹³ Czékust⁹¹⁴ meghal[l]gatni, és mivel ezek ép[p]en akkor Pesten egy nevezetes halotti ünnepelyhez valának összehívá, követeink fölkeresvén Elefant Mihályt vele ott beszélgettek, 's megszerették. Visszajövé tehát a másik expeditioról Martius 11^{én} a gyűlésben referáltak Havjáról minden jót szépet pro coronide azt, hogy ő ollyan pap, amillyennek

⁹¹² A Szeberényi családban több lelkész is volt ebben az időben, bár egyik se szolgált 1855-ben Pest megyében. Szeberényi János püspök fiai, Szeberényi János Mihály teológiai tanár és Gusztáv teológiai tanár, püspök is lelkészek voltak 1855-ben Egyházasmároton, illetve Békéscsabán. Unokatestvérük, Andor 1853-tól Makón paptanítóként, majd 1855. november 18-tól 9 évig Nagylakon lelkészként szolgált. Pontosán nem beazonosítható, hogy közülük valamelyiket akarták felkeresni a nyíregyházi küldöttek.

⁹¹³ Jungmann Dániel (1823–1875). 1854–1857-ig váci lelkész volt. Innen Rimaszombatra került, ahol 1875-ig, haláláig lelkészkedett.

⁹¹⁴ Czékus István (1818–1890) 1855-ben Sajógömörön, majd Dobsinán, 1859-től haláláig Rozsnyón szolgált. Unokája a későbbi utódja, Túróczy Zoltán püspök.

egy evang. papnak lenni kell egy szóval festeni való pap: Elefantról hasonlókép[p] minden dicséreteket elmondtak, azon megjegyzéssel, hogy e' kettő egyformán jeles pap

743. oldal

1855

köztük választani nehéz. Ennek következtében határozattá lön, hogy mind a kettőt kell próbára meghívni: elébb Havjár lesz meghívandó. Ez igen hibás és az ekkl. káros határozat volt: Két lelkészt egyszer[r]e kijelölni; és pedig kiszemelt jeles lelkészt. Ezt akartam én megakadályozni, midőn a követek első útról visszajöttek, de nem sikerült. Titokban kívánta az Egyház tartani eljárását, de magok a követek is mosolyogva bevallották a conventben, mikép[p] már Havjár is Elefant is valaki által instrualva voltak, hogy a Nyiregyháziaktól legközelebb fognak meglátogattni.

Havjár Daniel próbája templomunkban tartatott Martius hó 25^{én} Laetare⁹¹⁵ vasárnapján elsőben tót aztán magyar nyelven: mellyre az a megjegyezni méltó: hogy éneklése az oltár előtt szintén úgy hangzott, mint az orosz papé, a tót prédikációt, úgy his[s]zük, nem tanulta, hanem nagyrészt csak rögtönözte darabosan, két három szavanként, unalmas hosszú pausákkal szónokolt, és a neki adatott utasítás ellenére majd egészen az oltár, majd az orgona felé fordulva nem hallatott, gyakori actiója és heves mozdulatai, néha túl erős hang, olykor gyenge jellemzik előadását. A magyar beszéd már nagyobb igyekezetre mutatott, kidolgozott 's betanult munka volt. Maga a lelkész testikép[p] sokat mutat, mert egy öl és két új[j]nyi magas, vidám lelkü, a' társaságban beszédes, kellemes és mulattató. A próba után öszvegyült convent hal[l]gatott egy ideig, senki sem szolt, hogy megtartani kívánná, de mindjában csak a' neki adandó jutalom e' vagy útiköltségként kiszabandó öszvegről tanakodtak, végre határozattá az lön, hogy száz pengő f. adassék neki, mellyet midőn neki átadtak, megköszöntek ide lett fáradozását. Mulatott nálunk három napig. Az ő megtiszteltetésére tractált Matthaidesz Gusztáv, gyógyszerész és másnap Tregjár Pál polgármester. Nemsokára azaz April 7^{én} vettük levelét, mellyben nyilatkozott, hogy őt az Ekklesia a jelöltek közzül hagyja ki mert bizonyos javításoknál fogva eddigi helyén akar maradni: amint már ide jövetelének első estvéjén is négy szemközt mondta, hogy neki sem kedve sem szándéka ezen egyházban szolgálni. Igy a' hozzátett utazási költséggel együtt 200 pf füstbe ment.

Ezek igy folyván a helybeli lelkész, ki már Novemb 15^{én} folytonosan egyes egyedül kinlódott ezen egyház terhes papi szolgálatában, kezde már nyugtalankodni, béketürése mindinkább fogyott. Olly ember, ki egyéni kötelességein felül még más kettőért is dolgozik, bizony méltán reményl jutalmat. Itt pedig a' lelkész nemcsak jutalommal nem biztattatott, de még megismerést vagy dicséretet sem aratott azon egész idő alatt. Csak a köznép sohajtozott fölote, hogy győzi még a' mellje azt a sok szónokolást és egyéb működést. Végre eltökélte magát a' lelkész irásban nyilatkozni, remén[y]lve, hogy majd a gyűlés is méltánylani fogja ügyét kivált arra való tekintetből, hogy már hét év óta nem tartott segédlelkészt a r.[endes] papjainak: A felírás ez: „Ns Szentegyház! Egész tisztelettel bátorkodom a Ns Szentegyházat némelly mult dolgok-

744. oldal

[1855]

ra visszaemlékeztetni, mik velem tett szerződését tárgyazzák, azon bizodalomban, hogy az ügyet méltó figyelembe veendi. Utolsó káplánunk Hulyuk Mihály 1848^{dik} és Aprilis havában elbocsáttatván, azota Egyházunkban hét évig segédpap nem volt. Illy hivatalnoknak hiányát természetesen nekem kelle mindazon idő alatt pótolnom. Az én meghívó levelemben p[e]d[ig] ezen szavak foglaltatnak „az előszámláltakhoz való segítségére nézve t. predikator urak mellett a Ns Ekklesia rendeléséből káplán tartatván a káplán úr részére való lakás és

⁹¹⁵ nagybőjt 4. vasárnapja

fizetés adás az Ekklesia terhe lészen. Kiki tudja, hogy annyi évek óta egészen ellenkezőleg ment a dolog. A terhet én hordoztam, a Ns Egyh. pedig a fizetést megtartotta. Emlékeznek mindjában, mikép[p] én ezen szerződésnél fogva többször kívántam segédet tartani. Valentinyi István, Sebők, többen is ajánlottak ezen állomásra, de a meghívás mindekkorig elhalasztott. Én biztam, és egyházam iránti tiszteletből nem akarám eb[b]eli ügyemet feljelenteni. Illy bizodalom készítetett engem azon kérelemre, a Ns Egyház méltóztatnék annyi évek alatt tett fáradozásomat, mellyre én nem voltam lekötelezve, méltó figyelembe venni annyival is inkább, mint hogy a meghívó levélben kitett papi kötelességek idő jártával a Convent által megszorít[t]attak, méltókép[p] és a ns egyháznak nagylelkűségéhez képest megjutalmazni. Ezen olly igen méltányos kérelmemre mielőbb kedvező határozatért esedezvéen maradok Nyiregyházán April 8^{án} 1855 s. a t. M[iklósfy] S.[ámuel]

Illy emberséges felszólamlásra reménylt válasz, sőt izenet sem következett, csak mint melleleg hallám, annyi határozatott, hogy majd a' bekövetkező számadás alkalmával fog tudatni, mennyit resolválhat az egyház vagy mások véleménye szerint, majd akkor, midőn a' másik pap is megválasztatott, fog kitűnni legjobban, mennyi idő alatt szolgáltam egyedül magam. Ez természetesen annyi, mint semmi, merő üres biztatás volt, mellyet legalább csak illet volna egy presbyter által megizenni, vagy egy két sorral tudatni a lelkészszel, ki 24 évig itt hivataloskodott. De nem! Ezt pedig az olvasó ne tulajdonítsa az egész presbyt. annál kevésbé az egyháznak, u. m. amelly tisztelettel viseltetett azon lelkésze iránt, hanem egyesegyedül négy legfelyebb öt kolomposnak, kik az egész tanácskozást félre vezették, a többi tagokba olly terroristicus félelmet tudtak önteni, hogy mindjában mint némák ott ültek, szólani nem mertek, átlátván a jóbbat még is csak amazoknak szavára hal[l]gattak, legtöbb tag t. i. nem tudván magát magyarul kifejezni, tótul szólni nem mert. Ha elleneid önkényére hagyatott a te ügyed és nincs mód benne a' hatalmasabbhoz folyamodnod, már akkor azon ügyed veszte van, gondolám, igen, de nekem van módom benne, és főbb Felsőség. Itt a lelkész ismét a jövőre kiutasítván megemlékezve egyszersmind a Tregiár–Kollman féle csaknem hasonló példára, más utra fordult, és hogy ezen felszólamlásának nyoma legyen 's maradjon, irt jogfen[n]tartási nyilatkozatot, a főszolgabírói hivatalhoz, melly így szól:

„Tek. Főszolg[abíró Úr]! A' helyb. agostai evang Egyház egyik r.[endes] lelkésze elhúnytával segédlelkész sem lévén (ki meghívó levelem ellenére hét év

745. oldal

[18]55

óta nem tartatik) kénytelen valék a f.[olyó] év Januar 1^{től} ezen tizenegy ezer lélekből álló ekkleziában minden papi működést egyedül magam végezni, sőt ezentúl is, mig a papi személyzet nem lesz kiegészítve, köteleztetem egész erőmegfeszítéssel hivatalomban eljárni. Ennél fogva nehogy annak idejében vagy megtagadás[sal] vagy meg nem ismeréssel kelljen találkoznom, óvásúl, és akkorra használat végett a cs. k. Főszolg.[abírói] hivatalnál nyilván kijelentem, miszerint fen[n]akaram tartani jogomat azon r.[endes] papi fizetéshez (évi ötszáz for. pengőben és 8 öl fa) és segédlelkészi fizetéshez (évi 120 fr. peng) mellyet egyházam tartozott volna egy rendes és egy segédpapnak megadni, és ami ebből egyes egyéni hivataloskodásom idejére fog igazság szerint járúlni részemre. Melly nyilatkozatomat az említett főhivatalnál letettem, azon alázatos kéréssel, hogy annak párját a fentisztelt egyház főgondnokának Juhász Mihály úrnak kézbesíteni méltóztatnék. Kelt Ny[ír]Egyh.[áza] April 14. 1855

Miklósfy Samuel

A Nyiregyházi Evangelikusoknak ezen időbeni igazgatás módja és szelleme moralis szempontból. Oligarchia volt, ahol csak kevesen uralkodtak, t. i. a legokosabbak és legmerészebbek név szerint Sztruhár Károly ügyvéd, Juhász Mihály mérnök, Mesko Pál orvos, Majerszky Lajos ügyvéd. Protest. autonomia védőinek képzelték ugyan magokat, de azon autonómiát ők magok tartották markukban. Ezeken és még kevés tagokon kívül a többi presbyterek egészen 60^{ig}

gyenge tanácsot adni nem tudó, némák. De midőn egyik másik mert ellenszólani, az oligarchia részéről menydörgő terrorismus leverte: a honnan már jelentkezett itt ott kedvetlen panasz, elkeseredés, de még senkisem mert, sőt a lelkész sem akart zajt ütni az egyház becsületének fentartása tekintetéből. Mintha némellyek különösen választott Isten emberei lettek volna, mint ha a protestansoknál is léteztek volna castok, úgy felbuktatták amazok fejeiket és mások felett előjogokat igényeltek. A lelkész úgy tekintetett általak mint a protest. autonomia és függetlenség ellene: holott ez az egész testületet tekintve nem akart egyes és külön pártok követője lenni. A közpresbyterek részint beavatlanok, részint bátortalanok csudálják és szent állítás gyanánt fogadják az uralgók szavát de ők magok sem magyarul sem tótul [nem szólnak]. Csudálandó hatalmat tudott az az egynéhány férfi magának kivívni és az egyház kormányát magához ragadni, mert évek óta tartott az az elv: csak minden áron tartsuk fel a békét. Innen eredt az, hogy már a presbyterialis tagoknál semmi akarat nem volt, csak néha néha voksra bocsáttatván a tárgy, „igen vagy nem” mel feleltek egyébben vakon engedelmeskedtek a nevezett corypheusok akaratának De már nagy sokára egyben másban felébredt az öntudat, hogy ők is szintolly jogokkal fölruházott presbyterek, mint amazok, némi kellemetlen érzés jelentkezett többekben, és most már azon stadiumon allott a dolog és az elégtelenség, hogy a kitörés nem sokáig maradhat el.

746. oldal

[1855]

Farbaky Daniel özvegyének járandósága. Ez az ügy ugyan egész két hónapig elhalasztatván, végre Martziusban a lelkész által szőnyegre hozatott, ki a Klein „tentamen⁹¹⁶ juris protest.”⁹¹⁷ mentett kivonatba elő mutatá a presbyteriumnak, miszerint a papi özvegyet fél évi kész salarium és fél évi szabad lak illeti; ellenben a főgondnok is előmutatá a Hegyaljai Főesperest levelét, ahol ez azt írta, hogy a papi özvegyet egy negyedévi fizetés és lakással tartozik az egyház megjutalmazni. Erre nyilván kimondatott: se egyik se másik minket nem kötelez (hát kit, ha az egyes egyházakat nem kötelezi?) azaz, mi nem tartozunk magunkat a kerület rendeletéhez szabni. Ennek folytán a lelkész az Ekklézsiának tapasztalt nagylelkűségébe ajánlotta az özvegy ügyét felhozván a megboldogultnak sok évi hivataloskodását és két még tanuló fiját – ’s ez – használt is az özvegynek Bukva Anna Rozaliának járandósága fél évi salariumban, fél évi lakás, s ha ezen idő alatt kénytelen lenne a paplaktól kiköltözni ötven pengőft. az őszi vetés meghagyása, ezen felül a tanyán kimérendő negy köblös föld.[irtok] a tavaszi alá – határozatott meg: a’ tanyán tett újítást ’s épületet a jövendő lelkész becsáron fogván az özvegytől átvenni. Igaz ugyan, hogy az egyház mind a’ lelkésznek tisztességes eltakarítása, mind az özvegy ellátásában méltányosnak mutatta magát, de az is igaz, hogy nehányan ezt keserű kifejezésekben többször felhánytorgatták.

A papi és rektori tanyaföldektől járandó adó és potlékot a nemes város ez évben nagylelkűleg elvállalta és pedig minden helybeli egyházak ’s ezeknek illető papjaik ’s tanítóiktól.⁹¹⁸ Ezen nemes tette legelső rúgót adott a helyb. plébánus Perger János, ki a patronatusra hivatakozván ebeli adót reá toltá, a város tehát nemcsak a kathol. de egyéb hitv. egyházak iránti kegyeletből mindannyinak akart kedvezni. És minthogy már 1850^{dik} évtől ezen adót mind az egyházak, mind a’ papok és tanítók fizették, a város ezen évben az egész özvegyet az illetőknek visszafizeté. Ohajtva reményljük azon időt, hol majd a papi és tanítói díj fizetését is a város vállalandja el! Hála és tisztelet ezért a városnak.

Halottkém behozatala városunkban Legfelsőbb rendelet következtében azon intézkedés hozatott be városunkban, miszerint orvos által minden holttest megnézetvén csak az ő

⁹¹⁶ temptamen

⁹¹⁷ a törvénybeli próbát ellenzi

⁹¹⁸ Az oklevelet lásd a’ levéltárban.

bizonyítványa mellett temettessék el. Erre indokot szolgáltatott Miklósfy Samuel lelkész írásbeli nyilatkozata, miszerint ő ezentúl cs. k. rendeletnél fogva nem tartozik összeírni a hagyatéki tanácsnoknak a meghaltak lajstromát mert ezen kötelességétől föl van mentve. Erre adott okot egy kórházban katonának tesztalála és temetése is. Mire a v. tanács ezt rendelte: A hagyatékok tárgyalásával megbízott tanácsnok Trsztýénszky Samuel úrnak f. hó 13^{ról} kelt jelentéséből értesülvén miszerint a t. cz. Lelkész urak felsőbb rendelet folytán a' halálozási esetekről bizonyítványokat többé ki nem szolgáltatják, de értesülvén egyszersmind az iránt is, miszerint azon felsőbb meghagyás érkezett, a T. Lelkész urakhoz, hogy a halottakat orvosi halotti bizonyítvány nélkül el ne temessék, hogy tehát a magas Kinestár érdekével szorosán összefüggő hagyatéki tárgyalás a halálozási esetek fölvétele hanyossága miatt netalán hátráltatásokat szenvedjen, amennyiben illy nagy kiterjedésű városban ezt másként mint az illető lelkész urak által helyesen kezeltetni szerfelett nagy nehézségekkel járna; tisztelet- [t]eljesen hívom föl azért a t. lelkész urakat, miszerint a tekintetből

747. oldal

[18]55

hogy a' halálozási esetek hanyosság nélkül vitethessenek fel 's eszerint a hagyatéki tárgyalásnál semmi féle hiányok föl ne foroghassanak, 's következőleg, hogy a Magas Kormány e' részbeni érdeke is kellőleg fen[n]tartassék: az orvosok által kiállítani kellő halotti bizonyítványokat pontosan össze gyűjteni 's azokat a' hagyatéki tanácsnok úr részére – minden héten kétszer u. m. szerdán és szombaton az általa oda küldendő városi szolgának hiány nélkül kiadatni sziveskedjenek. Amidőn ezen fölhívásomat főleg a közszolgálat érdekében tetém, azon meggyőződésben vagyok, miszerint a t. úr e tekintetben semmi nehézségre nem találand, 's szolgálatkészségét ez uttal sem vonandja meg am. Kormány érdeke előmozdítása és a közszolgálatnak a hagyatékokra nézve sikeresebb kezelését érdeklőleg. Kelt Nyiregyházán 1855 évi Marcz. 29.

Tregjár Pál polgármester.

Ezen rendelet következtében az orvosok 12-30 pxf. mellett azonnal kezdtek bizonyítványokat kiadni. A köznép ebben, mint mindenkor városi intézkedésekben megnyugodott és engedelmes volt.

A város körül lévő pázston Evang. ag. Egyháznak tizenkét köblös föld jut száz száz pengő forintjával örök eladás fejében. A fent 737 l.[apon] röviden megérintetett al[l]amkölcson következtében a város kiméretvén a pázstot osztály szerint megbecsülteté, a legdrágább hold száz f pengő, a legsilányabb húsz pf. volt megbecsülve. A lakosok nem külömben a' zsidók is, kik már sokan és pénzesek voltak, szomjaztak ezen földekre; összevették nemcsak a várostól, de a szegényebb pórnéptől is ráadással 5 pft. majd 40 pftig. Ezen földekből jutott a helybeli egyházaknak is mindegyiknek⁹¹⁹ tizenkét köblöst a legjobb helyen. Már az evangyélikusokat közelebb érdeklőleg jelentem, miszerint Maj 5 tart.[atott] gyűlésben felmerült azon kérdés: Kinek? mi áron? mennyi időre adjuk ki ezen köblösöket? A' négy öt közt előre történt, 's most szokásos öszveszólalkozás folytán, mond közülök egy: szegény tanítóink közt kiosztandó lesz. Tehát a' lelkészek, mondám, ezen beneficiumból ki fognak záratni? Az egyház adja ki árverés útján, szól Sztruhár presb.[iter] mert egy egy köblös 36 vfra is felrughat. A nagy vita közt a lelkész eltávozik. Az önzök skartba⁹²⁰ maradván utóbb csakugyan annyira ért meg ez az ügy, hogy nyolcz tanító és két lelkész számára szintannyi köblös, a többi kettő

⁹¹⁹ utólag a margóra írva: „pap s tanító lakház száma szerint, az Evang. egyház kapott száz pengő forintjával a felső temető mellett.”

⁹²⁰ félreállítva

pedig Seminariumi⁹²¹ épület czim alatt az egyháznak javára lón kitűzve. És mi aron? minden köblös hat pengőfra szállított le a nagy vita után, t. i. amennyit az egyház is fizetett. És ez beneficium! holott a várostól lehetett akkor egy köblöst 7-8 váltófrt. kapni. Mennyi időre? három évre. Mindenesetre helyes illy vitatkozás, mert benne a közjóiránti buzgalom, a' lelkész – tanító felsegélése és főleg az autonomiai jog tűnik fel.

Elefant Mihály Pest m.[egyei] Sz[ent]Mártoni⁹²² lelkész tartotta próba predikációját nálunk Máj hó 6^{án} Dom. Cantate, magyar nyelven Jak 1, v17⁹²³ arról, hogy Isten jobb és bal kezével osztogatja nekünk ajándokait. 1, jobb kezével, midön szerencse és áldásaiban részesít. 2^ő bal kezével, midön szerencsétlenséget 's bajt ereszt reánk. Tót nyelven a szokott evang. alapigéből: Jezus ellenei és barátai. Folyó beszéd, hiv emlékező tehetség, gyakori actio, olykor zokogó hang a hal[ ]gatók megindítására, tiszta és hangos szava jellemzik az ő szónoklatát. Mig a presbyterium tagjai öszvegyülvén

748. oldal

[1855]

a bibliothekába rövidden tanácskoztak, az alatt a helyb. lelkész oltár előtt figyelmessé tevé a gyülekezetet azon jogára, u. m. papjainak szabad választására, mellyet most gyakorolni fog, és amelly mennél becsesebb az evangelikusoknál, annál tiszteletesebb eljárást igényel; „azért Pál apost. intése szerint: mindenek ékesen és jó renddel legyenek ti köztetek”. A presbyterium tagjai a templomba visszajövéen egyik közülök szolott: mikép[p] a papnézőben járt követség az imént szónokolt lelkész urat ajánlá föl az egyháznak egyik kijelöltül és hogy ezt a presbyterium jövendő lelkészeül valóban el is választotta, most nyilatkozzék és adja voksát az egész egyház, akarja és kívánja e' őt? erre távolról hangzik: ...mindjában akarjuk. Felkelvén Bencs János gazda kívánt volna nyilatkozni a nép nevében, de valahonnan jött intésre az orgona megindított 's a további értekezés félbe szakasztatott. Ezek után számos követség megjelent a paplakban 's kijelentette Elefant Úr előtt, miszerint ő teljes bizodalommal meg van választva ezen egyház lelkészeül, legyen tehát szives ezen állomást elfogadni, Ö válaszolta: habár ott, hol hivataloskodik vannak atyafijai számos rokonai, némi fekvő birtoka is, ott van hazája, mégis illy bizodalomteljes meghívást olly annyira becsüli, hogy lehetetlen azt el nem fogadnia, és megígérte, hogy igen is el fog jöni, és ha Isten úgy akarja, itt fog meghalni. Jutalmúl adott az egyház neki 100 pengő fr. Ö Május első napjától hetedikig mulatott nálunk, több előkelő házaknál tett látogatást, és az előkelő presbyterek is látogatásukkal őt megtisztelték. Azon szives ohajtással bocsátottuk el, hogy visszajövetelét sokára ne halassza, hanem amennyiben lehet, mielőbb siessen ide karjaink közzé!

A magyarhoni Protestans ikeregyház követségének értekezlete Becsben. Megjelenés határnapja Maj hó 17e. Ezen értekezletben, mellyet a Császár, már mult évben ígért meg, Kormány által kinevezett követk. küldöttek vőnek részt: Szoboszlai Pap István, Debr.[eceni] Török Pál pesti Milotay, a bécsi institutum egyik professora; Toperczer Lajos, Lőcsei Kánya Pál pesti ev. prof. Palfy Sopronyi ev. prof. Távolabbi okot adhatott eh[h]ez az a környülmény, hogy bár az ostromállapot megszűnt, az evang. egyház mégis elébbi szük korlátok között sinlődött; az egyházak bizalmatlansága az Administratorok iránt, a Kerül. és egyházmegyei gyüléseknek vagy nem, vagy igen korlátolt tartása; Közlebbi környülmény az volt, hogy a Pozsonyi evang. egyház és esperesség ő Felségénél folyamodást nyújtott be, hogy az evangelikusoknak

⁹²¹ utólag a margóra írva: „ez már a egyh.[áz] kerület részéről ép[p]en e napokban eladandó volt; de ép[p]en ezen hó 22^{én} N[agy] Mihály Főesp.[eres] Sohami esp.[eres] jegyző jövéen a helyszinére számadást tenni, ugy találták, hogy a pénznek ingadozó becse miatt tanacosabb az seminariumi epuletet megtartani, mint eladni. Ekkor a Semin.[árium] penztárnoki hivatal Kobylicz Danieltől Matthaidesz Gusztavra atruházott.”

⁹²² Tápiószentmárton

⁹²³ Jakab Apostol levele 1:17. Minden jó adomány és minden tökéletes ajándék felülről való, és a világosságok Atyjától száll alá, akinél nincs változás, vagy változásnak árnyéka.

presbyterialis eddigi rendszerüket épségében ezentúl is kegyelmesen meghagyni méltoztatnék. Voltak sokan kivált a tót ajku egyházak és lelkészek, kik a volt nem annyira higgadtan tanácskozó mint inkább zajos, parancsoló uralgó evang. gyűlésektől már egészen elidegenedvén, nem képviselői, hanem consistorialis rendszert kívántak de voltak ellenben kik a hirlapokban, és broschürekben a presbyt.[eri] rendszert magasztalva ezt ajánlották és minden áron megtartandónak ítélték. Az értekezletnek tárgya volt a protest. evangy. egyháznak jobb 's czélszerűbb igazgatás modja, úgy szintén az iskolák további rendezése. A mi egyházunk Sptdensi Administratorával soha érintkezésbe nem jöve, és az új pap választásánál idős koru férfit keresett, u. m. aki Administrator által nem volt ordinálva. A mi egyházunk szorosán ragaszkodott a presbyt.[eri] rendszerhez, tomboltak az előkelők, hal[1]van, hogy Ö Fels. nem akarja ezt megszüntetni.

749. oldal

[18]55

Elefant Mihály levele. T.T. Politikai viseletemről szóló bizonyítványokra csak akkor leendvén szükségem, mikor én a Nyíregyházi egyház lelki pásztori jövedelmeket pontról pontra és olyanoknak ismerni fogom, mik jövendőbeli állásommal tökeletesen megegyeznek, 's azt minden tekintetben biztosítják: méltoztassanak számomra csak választmányilag de kimerítő hiványt mielébb küldeni; mert én ennek vételeig helyben semmi eldöntő lépést nem tehetek, nem tudhatván, hogy a ' nyiregyházi jövedelem az ottani számtalan szolgálatokhoz 's városi szükségekhez annyira mért legyen, mint a sz[en]tmártoni a falusiakhoz.

Sajnálom, hogy a megválasztatásomat ünnepélyesen jelentő küldöttség a jövedelmeket egy szóval sem érintette, mire én természetesen mint nem ismertetre ugyan azonkép[p] egy szóval sem válaszolhattam is nyilatkoztam egyedül a meglepő megtiszteltetésre nézve.

Méltoztassanak tehát az ideiglenes de kimerítő és legcsekélyebb részletességéig kiterjedő hiványt velem közleni, hogy azt birván, 's ha jónak látom elfogadván, mint valósággal elköltöző – a bizonyítványok után lássak, vásárra hajtathassam az elhajtandókat a többi holmimet pedig eladhassam.

Addig is felejtethlen bizalmukba ajánlott méltó tisztelettel maradok. Tápió Szent Márton Maj. 21. 1855 a ny[ír]egyh.[ázi] ev. gyülekez.

alazatos szolgálja Elefant Mihály

N[ota]B.[ene] Ezen levelet Juhász Mih.[ály] Felügyelő magánál rejtve tartotta és csak Junius 15^{én} mutatta elő a conventbe: mert ő volt, ki a lelkésztől polit. bizonyítványokat kívánt elébb hogy sem a hiványt, mellyet szintén letartoztatott, elküldötte volna.

Levél Elefant M.[ihály] meghívását illető s tárgyazó.

Pesten 1855 Jun 4^{én}

Tek. Felügyelő Úr. tiszt. atyamfia az Úrb[an]!

Tisztelendő Elefant Mihály úr ép[p]en most ment el tölem, közlöttem velem a Nyiregyházi meghívó levelet, melly által mind ő, mind én igen megtiszteltetve érezzük magunkat. Egybevetettük azt a T.[ápió] Sz. Mártoni meghívóval 's azt találtuk, hogy Elefant Úr, ha a ' Nyiregyh.[ázi] Egyház becses elhívását elfogadja anyagilag veszíteni fog. Nem hittem volna, ha a ' számadást magam nem csinálom. A számok így állanak:

Tápio Sz. Mártonban	100 ft.	Nyiregyházán	500 ft.
” 52 hold árendája	500”	”70 hold árendája	300 ft.
100 köből búza	500		
4 öl fa	40	8 öl fa	64 frt
Stola	50	Stola	400 ft
	1190		1264

De ha ezen jövedelemből kocsiszt és lovakat kell tartania 's a káplánra is köteleskednie, még akkor is ha csak ugyan csekélyebbre? tettük volna a Nyiregyházi jövedelmet ez nagyon hátra

marad a Szent Mártoni mögött. Önök igen jól fogják tudni, hogy az alföldi (békési) egyházak sőt még a pesti a nógrád megyeiek is kiváltkép[p] gabona fizetés által biztosítják lelkészeiket; s miután ez Nyiregyházán nincsen

750. oldal

1855

's a' lelkész egyenesen arra van utasítva, mitől én lehetőleg felmentve tudni akarnám t. i. a gazdaskodásra; Elefant úrnak, bármely vallásos örömmel vágyakozik is azon tisztos körben, 's lelki aratásra gazdag mezőn melly neki Nyiregyházán nyílik, lelkiismeretes buzgósággal működni, nincs mit tennie, mint lemondania. Ez mondhatom engemet szintugy bánt, mint a Nyiregyh. hiveket, mert nemcsak hogy én ajánlottam, hanem lelkem azt is vallja, hogy lelkisméretesen és olly ferfiut ajánlottam, ki ama vidéknek és egyházunknak ott valódi disze leendene.

Arra kérem t. Elefant urat, hogy lemondását még halassza el addig mig önökhez írok. Ugy latszik, sőt bizonyos, hogy vagy fizetését kívánná 500 fról ezer fra emelve vagy p[e]d[ig] a meghívó mostani pontjain kívül azt száz köből búzával potolva látni. Érzem, hogy kívánsága önöknek első pillanatra nagynak látszik, de én kötelességemet vélem teljesíteni, midön arra kérem, hogy ha lehet, ezen kívánságát teljesítsék. Tiszt. Elefant Úr, n – természetes – alkuba bocsátkozni nem akar, ő igennel vagy nemmel fog felelni 's ezt becsülöm benne, de én vétkezném, ha a nehézségek 's a lemondás sajátkezü oka felől nem értesítném Önöket. Neki itt háza földje van, 's megszokott helyéből hol tisztelet 's hála környezik, nem akar mozdúlni csak azért, hogy családját mellyet itt könnyebben nevelhet, jobb 's hasznosabb helyzetbe hozza. Önök bölcsességére 's buzgalmára bizom tehát a dolog kiegyenlítését. Elvárván szives válaszát, ha lehet minél előbb, addig tartoztatni fogom Elefant társamat nehogy a dolog rögtönzése által vagy magának vagy az egyház ügyének ártsunk. Fogadja ön és az egész egyház öszinte tiszteletem érzelmeit, mellyekkel vagyok

az úrban szerető rokona. Szekács József.

Jegyz.[et] Mig ezek történnek és az egyház szorgos ügye ek[k]ént hétről hétre halasztatik az előkelők által azalatt az egyetlen lelkész Maj 21^{én} súlyos mel[l]betegségbe esik és néhány nap mulva élet 's halál közt küzd, a nyavalya mindinkább elhatalmazott és egy egész hónapig tartott. Ezen idő alatt Jurányi Samuel prof szolgált a' templomban és temetésekén, az úri vacsorának kiszolgáltatása elmaradt, esketés és keresztelés a' paplakban. A vallásosabb nép a' lelkiekben már árvaságra jutottnak tartotta magát. Az alatt érkeztek még a fentebb megírt levelek, mellyekből kitűnik, hogy másutt ezen népes egyház lelkészének jövedelmét sokkal kevesebbnek tartják, mint meg érdemlené és a' hires ev. papok bizony nem igen sietnek ide, amint sokan nálunk képzelték, az itteni meghívó levélre, sőt hogy még 800 lelket számító falusi egyház is, millyen a T[ápió]sz[ent]Mártoni ekkl. mer a papi jövedelemre nézve mérközni a Nyiregyházzal. Ez, valamint az a' gondolat is, honnan kapunk már papot, (de Sztruhár Károly már első próba után is kimondta ám: „majd akad kutya a korpára” honnan kapunk már papot? nem kis aggodalomba ejté a presbyteriumot.

Egyházi Számadás és Tisztújítás, Máj hó. Pünkösöd III^{én} A számadást illetőleg, melly két három tag által eleve megvi[z]sgáltatott, bár az inspectornak több nyomon kisült önkényes sőt hamis eljárása méltó megróvást érdemelt volna, p. 16 köből gabona, mellyet házához elvitetett és elköltött, úgy az sindely megvételekor történt hijány; mellyet elveszett nyugta szine alatt takargatott – a számadás conventben csak futólag olvastatott el. Helyébe pedig, már előre magankörben kinézett Schmal Károly volt kereskedő aztán mezei gazda, a Conventben közfelkiáltással és a nélkül, hogy magamentő okai kihal[l]gattattak volna, választatott el

1855

inspectorúl; tehát nem szabadon, mert a közpresbyterek erről mit sem tudtak nem candidáltak nem voksoltak, ő maga ped.[ig] vonakodott elfogadni a hivatalt és csak kényszerítve lett azzá. A volt gondnok Nagy Mihály megmaradt. Jancsik és Simcsik fizetési pénzszedők is megtartottak, kikhez Kazár Pál és Brezina Máton választottak, u. n. vasárnapi egyháziakká p[er]d[ig]: Mácsánszki József, Rottaridesz Soma, és Kusnyérik Pál, kik mindjárt Sz[ent] János napján⁹²⁴ a hivatalba szent eskü által nyilvánosan beavattottak.

---

⁹²⁴ december 27.

TARTALOM

	lap		lap
1803		1807^{ik} évben	
1. Kerületi gyűlés Eperiesen	13	1. Magyar énekes könyvek a templomi használatra az egyház által megszereztetnek	44
1804		2. Professori iskola épül	44
1. Puspoki látogatás vagyis superintendentialis visitatio Nyíregyházán	13	3. Uj temetőnek való helyről gondoskodnak	45
1805		4. Iskolák számára víz hordás	45
1. Helybeli egyházi gyűlés	32	5. Kerületi gyűlés Rosnyón	46
2. Nyíregyházi ekklesiának rövid története 1754 ^{tól} 1804 ^{ig}	14	6. Esperességi gyűlés Szántón	46
3. Nyíregyházi ekklesiának jelen állapota, vagyis: püspöki látogatás protocolluma 1804 ^{ik} évről	25	7. Nikolay Sámuel superintendens meghal	46
4. Barcs András első káplán	33	1808^{dik} évben	
5. Nagy Sámuel lelkész tanyáján árviz miatti kár	35	1. Rendszabályok a templomi ülő helyekre nézve	47
6. Mányik Péter fő bíró a nagy harangba ütöt ajándékoz	35	2. Lakodalmi lakomákról	48
7. Esperességi gyűlés Tál[lyán] Oct. 1.	36	3. Kerületi gyűlés Eperiesen	48
1806 évben		4. Esperességi gyűlés Miskolczon	48
1. A helybeli német evangelikusok a német Isteni tisztelet iránt felszólalnak	37	5. Bodiczky Ádám életrajza	48
2. Tanítók kérelme	37	6. Kath. templomra begyűlt ajánlatok összeve eddig: 9,204 Rft	49
3. Szállásföldek kiméretnek lelkészek és tanítók számára	37	7. Orgona igazítás	50
4. Müller Jó[z]sef helybeli plébános részére is kiméretik 40 hold	38	8. Királyi intézvények	51
5. A kath. templom építésére a város is 1000 Rforintot ajánl	38	9. Karlovszky Jó[z]sef levele	53
6. Esperességi gyűlés Miskolczon	39	1809^{dik} évben	
7. Magyarosítás	39	1. Királyi intézvények	55
8. Professori iskola kibérlelt házban kállai utcában a Fitkonidesz féle házban, (most Kralovanszky) tartatik	40	2. A franczia hadjárat Dunán túli kerületben	55
9. Királyi intézvények	43	3. Tépések országszerte rendeltetnek a sebesült katonák számára	56
10. Karlovszky Jó[z]sef professor meghívó levele	41	4. A császári család Nyíregyházán vonul keresztül, reszint Nagy Váradra, reszint Munkácsra menekül	56
		5. Erkölcsi állapot Nyíregyházán	57
		1810^{dik} évben	
		1. Szállásokon tolvajságok	57
		2. Kath. templom építésére vonatkozó intézkedések	58

	lap		lap
3. Sulek Gáspár mint candidátus Nyíregyházán megfordul	58	7. Királyi intézvények	74
4. Jurányi Ádám és Király János féle iskola házak újra nádfedél alá jönnek (121 ft)	58	1813^{dik} évben	
5. Kath. templomra gyűjtés tetetik az evang.híveknél	58	1. Ekklesiai gyűlés egyik különös határozmánya, a devalvatio következtében támadt stólák iránti kérdések felett	75
6. Esperességi gyűlés Erdőbényén	59	2. E határozatra, a lelkészek és tanítók által beadott válasz	76
7. Királyi intézvények	60	3. Ugyan azon határozatra, Burghard Mihály tanító által be nyújtott válasz az Ekklesiához	79–80
8. A bankó czédulák eltörlesztéséről szóló hírek terjednek	61	4. Iskolai közalapítványi, a cathedraticum és agentiale féle fizetések' hátramaradása iránt	82
1811^{dik} évben		5. Emlékezetes víz áradás	82
1. Stólák emeltetnek	62	6. Lipcsei győzelem emléke, melyet a francziákon nyertek, megtartatik	82
2. Közép harangra tett költség	62	7. Királyi intézvények	82
3. Alsó parochia új nádfedelet kap	62	8. A külföldi egyetemek, ifiaink általi latogatása iránt	82
4. Igen nevezetes kerületi gyűlés Nyíregyházán, a Berzeviczy féle egyházi koordinátoról	62–68	9. A katonai sorozásra vonatkozó királyi rendelet	83
5. Mihoky Mátyás helybeli ev. 22 év óta isk. tanító halála	69	10. Tépések rendeltetnek a sebesült katonák számára	83
6. Burghard Mihály isk. tanító meghívása és vocátorja	69	11. A rendkívüli vízár	83
7. Királyi intézvények	70	1814^{dik} évben	
1812^{dik} évben		1. Iskolai segédek ügye	84
1. Helybeli német hiveink felszólalnak	72	2. Inség és drágaság	84
2. Sturman Márton kerületi felügyelő hivataláról lelép	73	3. Esperességi gyűlés Miskólcson Aug. 23.	85
3. Karlovszky Jó[z]sef profess[z]or, és Bodiczky Ádám káplán' ügyei	73	4. Esperességi gyűlés Szántón Nov. 15.	
4. A nagyváradi evang. egyház keletkezése	73	5. Kerületi gyűlés Miskólcson Aug. 24.	85
5. Bibliai társaság honunkban	73	6. Indítványba hozatik, hogy a magyar nyelv a gyűlésekben és levelezésekben divatozzék	85
6. Gyűjtelék az iskolai alapítványra	74	7. Temetők ügye	86
		8. Királyi rendeletek	86
		9. Név-változtatási ügy	86

	lap		lap
1815^{dik} évben		rostélyzatnak befestése 's aranyozása	96
1. Karlovszky Jó[z]sef profess[z]or a' helybeli egyháztól búcsút vesz	87	6. Burghard Mihály iskola tanítónak Oct 11 ^{én} elmenetele és életrajza	96
2. Greguss Tamás profess[z]or élet rajza	87	7. Sulek Jó[z]sef papi segéd lett; és annak életrajza	97–98
3. Kerületi Gyűlés Kakas Lomniczon megtartatik, Febr 17 ^{én}	88	8. A templom belőlről négyszegű fejér nagy táblákkal kirakatik	98
4. Müller György mint Theologiae candidatus Nyiregyházán segély pénzt gyűjtöget	89	9. A reformatio háromszázados innepe	98
5. Iskolai nyári vi[z]sgálatok Jun 19 ^{én}	89	10. Kollman Sámuel iskola tanítóul meghivatik, – annak meghívó levele, és életrajza	99
6. A templomi chorusokon vas rostélyzat alkalmaztatik	89	11. Királyi rendeletek	100
7. Az orgona külsője befestetik és gazdagon bearanyoztatik	89	1818^{dik} évben	
8. Fertály óra csengetyű Balla Sámuel által, ajándékul	89	1. Helybeni német híveink állapota és esp.[ereségi] gyűlés	100
9. Királyi intézvények	90	2. Katonai zenebona	101
1816^{ik} évben		3. Szekrestye épül és felépül	101
1. A devaluatio és drágaság miatti, a lelkészek és tanítók évi dijjainak felemelése	91	4. Bő szüret	102
2. Esperességi gyűlés Tokajb.[an] Jun. 6 ^{án}	92	5. Halotti végtisztelet a mi templomunkba[n] a reformátusok részéről	100
3. Iskolai nyári vi[z]sgálatok Jun 4.	92	6. Reformatus esperességi gyűlés	102
4. Idegen mester legények a helybeli czéhbe való bevétel iránt	92	7. Királyi rendeletek	103
5. Gyűjtelék a Kis Szebeni evang. egyház javára	93	1819^{dik} évben	
6. Oltár körüli vas rostélyzat	93	1. Berzeviczy Gergely kerületi felügyelő levele	104
7. Ezüst kehely	93	2. Német híveink ügye	105
8. Királyi intézvények	94	3. Általános gyűjtelék a rosnyai evang: egyházra	106
1817^{dik} évben		4. Feslettség városunkban	106
1. Oltár előtti zsámoly	94	5. Tűz vész	106
2. Temetők nagyobbítása	94	6. A bécsi theologiai intézetről és külföldi egyetemről	106
3. Helybeli árvák ügye	95	7. Királyi rendeletek	107
4. Dragaság – éhhalál	95	1820^{dik} évben	
5. A karzatok és oltár körüli vas		1. Jurányi Ádám beteges iskola tanító, a templomi és temetési teendőktől felmentetik	115

	lap		lap
2. Raisz Sámuel róczei lelkész nálunk proba beszédet tart	116	20. Nagy Mihály helybeli születésű candidatus segéd lelkészül választatik, – és annak jövedele	127
3. Jurányi Ádám iskola tanító halála és életrajza	116	21. NagyKárolyi egyháznak, a templom építésére, gazdag ajánlás	127
4. Menyasszonyi avatásra nevezve vonatkozó rendelkezés	116	22. Egy új presbyterium és iskolai igazgatóság szerkesztetik	128
5. Sulek József segéd pap nősülése és búcsúvétele	116	23. Az iskola tanítók is a presbyterium tagjainak elismertetnek	128
6. Greguss Tamás professzor és segéd pap huségéért és sok faradalmiért 200 fttal megajándékoztatik	117	1821^{dik} évben	
7. Sulek János, ágyban fekvő, beteg lelkész nyugdíjaztatik	117	1. Új passiók könyvecskék	129
8. Raisz Sámuel leendő lelkészünkkel komoly alkudozások	117	2. Geszteréd és Huguja fiók egyházak folyamodása	129
9. Raisz Sámuel a helybeli lelkészi állomást elfoglalandó pappal további egyezkedések	118	3. Kollman Sámuel iskolájába új szerkezetű lóczák	130
10. Nagy Sámuel helybeli lelkész végső napjai – halála – és életrajza	119	4. Oldal iskolák privát-házakban keletkeznek	130
11. Sulek Gáspár tiszolci lelkész levele, a nyíregyházi egyház általi meghívása iránt	120	5. Iskolaink új szervezete	131
12. Sulek Gáspár levele feletti egyházi tanácskozmány	121	6. ABC könyvecske szerkesztése terveztetik	131
13. Farbak Dániel fiatal lelkész jövedele és beigtatása	122	7. Nagy Mihály helybeli segéd lelkész búcsú-vétele	132
14. Sulek Gáspár lelkész életrajza	122	8. Egyházi összeírás szerint találtatott 10521 evang. lélek	132
15. Farbak Dániel lelkész életrajza	123	9. Egyházunk akkori állapota és viszonyai	132
16. Tregjár Pál volt csetneki tanító meghívása – jövedele, – és életrajza	125	10. Orgona igazítás	133
17. Bibliotheca nevű épület felállítatik	125	11. A torony gombját a szélvész leveti	133
18. Sulek János nyugalmazott lelkész halála és életrajza	125–126	12. Királyi intézmények	133
19. Az ó hitű és katolikus tanító részére hús hús köblös föld kihalásztatik	126	1822^{dik} évben	
		1. Egyházi számadásokban zavar, és hiány	134
		2. Egyházi adó ügye	134
		3. Berzeviczy Gergely kerületi felügyelő halála és gyászemléke	136
		4. A kápláni állomás üres	137
		5. A geszterédi fiók egyház, a föl-	

	lap		lap
des uraságtól, iskola-fundust kap	137	hivataláról lemond, és Posonyban	
6. Oldal temető megnyitása	138	professori állomást fogad el	152
7. Esperességi gyűlés N.[agy]Váradon	138	3. Greguss Tamás rendes lelkésszé lesz	153
8. Kerületi gyűlés N.[agy]Rőczén	138	4. Sulek Gáspár helybeli lelkész	
9. Szontagh Sámuel superintendens		nyilvános búcsúvétele	155
halála és gyász emléke	139	5. Risz Pál hegyaljai esperes és	
10. A torony új gombja	140	miskolczi lelkész óvást tesz	
11. Jozefy Pál tiszolczi lelkész		a Greguss féle vocátor' ellen	154
superintendens[s]é választatik		6. Mráz Mátyástól egy fundus vétetik	
Eperiesen	140	és Kollman Sámuel tanító	
12. Királyi rendeletek	141	fundusához csatoltatik	155
1823^{dik} évben		7. Superintendentialis visitatio Joséf	
1. Az iskola tanítók a presbyterium		Pál superintendens által	156
tagjai	143	8. Nyíregyháza varosa Gr. Károlyi féle	
2. Az egyház ügyei, és jegyző könyvei		családjátóli kiváltsága	176-180
tót nyelven vitetnek	143	9. Királyi rendeletek	181
3. Segéd papi állomás hogyan leszen		1825^{dik} évben	
betöltendő	144	1. Új presbyterium	182
4. Merengések a harmadik papi		2. Kétszeri délelőtti Isteni tisztelet	
állomásról	144	iránti terv; mely megbukott	182
5. Felügyelők és gondnokok fizetése		3. Harangozás iránti rendelet	184
40 Vfra alapítottatik	144	4. Krmeszky György ideiglenes	
6. A torony a templom padjától		profess[z]or búcsút vesz	184
elrekesztetik	145	5. Greguss Tamás helybeni	
7. Greguss Tamás profess[z]or rendes		lelkész halála	185
harmadik pappá kineveztetik	145	6. Szeberínyi János selmeczi lelkész	
8. Profess[z]ori állomásra alkalmas		helybeni lelkésznek megválasztatik	185
egyén kerestetik – meghívó levele	145	7. Jurányi Sámuel profess[z]ori	
9. Hlovik János, nagykárolyi lelkész		hivatalba lép, 's élet rajza	185
profess[z]ornak meghívatik	146	8. Szeberínyi János a megválasztott	
10. Krmeszky György candidatus		lelkész, a helybeni papi állomást el	
ideiglenes profess[z]or lett	149	nem fogadja	188
11. Jurányi Sámuel, jövődöbeli		9. Kerületi gyűlés Iglón	190
profess[z]ornak elválasztatik	149	10. Királyi rendeletek	190
12. Királyi intézvények	150	1826^{dik} évben	
1824^{dik} évben		1. Hiba és závar az egyházi	191
1. A paplakok és iskola házak fallal		pénztárban	
kerítettnek körül	152	2. Egyházi adó ügye	193
2. Sulek Gáspár helybeli lelkész			

	lap		lap
3. Az alvégi iskolaház története	196	7. Bakay János segéd lelkészül választatik	214
4. Mihályik Mátyás oldal tanítónak választatik, és élet rajza	197–198	8. Az iskolázás sürgettetik	211
5. Prédikátor keresése	199	9. Hasznos intézkedések a templom tisztogatása iránt, iskolai vi[z]sgálatok, a magyar nyelv terjesztése, a templom szentelési ünnepélyes emléke, és segédpap meghívása iránt	213–214
6. Esperességi gyűlés Nyíregyházán	198	10. Also iskola fallal körül kerítettése iránt	215
7. Raisz Sámuel nagy róczei lelkész ismét lelkésznek meghivatik	199	11. Orgona igazítás Strosz Janos szomolnoki orgona művész által	215
8. Habdak Mihály oldal tanító, Osztroluczky Mihály hitjelölt, és Ehn János predikátor özvegye iránti szívessége az egyháznak	200	12. Király János tanító halála 's élet rajza	216
9. Királyi rendeletek	200–203	13. A mendikások dolgában munkalkodó küldöttségnek javallatai	217
1827^{dik} évben		14. Rendes kántor ügye	218
1. Homolya János segéd lelkész gazdagon megjutalmaztatik	203	15. Hostiatio és farinátio az az ostyasütés eltörlesztéséről	218
2. Benczur Sámuel lelkésznek megválasztatik	203	16. Közép ponti 4 ^{ik} iskolára egy fundus vétetik	219
3. Esperességi gyűlés Tokajban	205	17. Csillag Márton tanítónak meghivatik	220
4. Eskü formák a felügyelő, gondnok és egyháziak számára	205	18. Bakay János segéd lelkész eltávozása, és élet rajza	221
5. Oldal iskola tanítók állapotja	206	19. Ódon ó rendszabályok az iskola tanítók számára	222
6. Orgona igazítás	207	20. Királyi intézvények	224
7. Esperességi gyűlés Tokajban Junius 20 ^{án}	207	1829^{ik} évben	
8. Kerületi gyűlés Gólniczbányán Julius 16 ^{án}	208	1. A lőcsei templom építésére gyűjtelék tétetik	226
9. Királyi intézvények	208	2. Káplán kerestetik	227
1828^{dik} évben		3. Lutherféle fekete öltöny készítettik a szónokolni szokott tanítók számára	227
1. Magyarosítás egyházunkban minden második vasárnap magyar Isteni tisztelet	209	4. A helybeli német hiveink ismét felszólalnak	228
2. Mendikások ügye lelkesen felkaroltatik	211	5. A központi negyedik iskolaház épül	228
3. Az iskolázás buzgón sürgettetik	211	6. Presbyterek választása	227
4. A templomi éneklés is figyelembe vétetik	211	7. Stofan György és Mihályik Mátyás iskola tanítók, némileg allandosítottatnak	229
5. A templomi luszterek	212		
6. Homolya János segédlelkész búcsúzása és élet rajza	212		

	lap		lap
8. Benko Istvan szűcs, Habdak Istvan arany műves, és Tót Jó[z]sef szűcs mester saját házaikban működő oldal tanítók reclamálnak	230	14. Halotti szekér számára egy szín építetik	241
9. Esperességi gyűlés tartatik Nyíregyházán September 8 ^{án}	230	15. Pap keresési bonyolodott intézkedések	242
10. Eperiesi alumneumra szokásos frumentatio	231	16. Királyi rendeletek	244
11. Halotti szekér elkészül és használatba vétetik Nov 8 ^{ka} óta	232	1831^{dik} évben	
12. Királyi intézvények	232	1. Katona állítás	246
1830^{dik} évben		2. Lelkész kerestetik	246
1. Honéczy Dániel segéd lelkészül választatik	234	3. Domjan Pál helybeli ref. lelkész levele a ref. és evang. hazasfelek iránt	247
2. A magyar Isteni tisztelet iránti új intézkedés	235	4. Egyházi számadás Mart 17 ^{én}	248
3. A német Isteni tisztelet iránti új intézkedés	235	5. A tanítók fizetésének felemeltetése felőli viták	248
4. Új iskolai felügyelőkké választatnak Dr Pósonyi János és Kralovanszky Andr[ás]	236	6. Egyházunk adakozósága	249
5. A káplán élelmezése iránt	236	7. Papkeresési fáradalmas küldöttség	249
6. A salariumok ezüstpénzbeni fizetése, és a temetési stóllák megváltoztatása iránt	237	8. Új iskolai fundus a körtvély utczában Bek Andrastol megvétetik	249
7. Esperességi gyűlés megtartatott Sajó Kazán Majus 15 ^{én}	237	9. Ismét lelkész kereső küldöttség	250
8. Kerületi gyűlés megtartatott Dopsínán Majus 25 ^{én}	237	10. Cholera kiutott Jun. 28 ^{án}	251
9. Benczur Sámuel helybeli lelkész halála és élet rajza	238	11. Mikuss Sámuel lelkész érkezése, és élet rajza	253
10. A legrégibb iskolaház (a templom homlokával irányában) 'sindel[l]yel fedetik (90,000 'sindely felment)	239	12. Nagy Sámuel iskolatanító jövedele, és életrajza	257
11. Három százados innepélye az ágostai hitvallás behozatalának	239	13. Csillag Márton tanító elmenetele és életrajza	255
12. Nagy halálozás a hidegláz következtében, nyári hónapokban	241	14. Helybeli egyházi gyűlés nevezetesebb határozatai	256
13. Nagyszerű földrengés Aug 20 ^{án} és 23 ^{án}	241	15. Esperességi gyűlés Nov. 15 ^{én} tartatott Tál[l]ya Városában	256
		16. Királyi intézvények	258
		1832^{dik} évben	
		1. Dícséretes és az egyházra nézve üdvös viszony és bizalom, a lelkészek és tanítók között, és az inspectorok és cúrátorok és egyház hívei között	259
		2. Kovács Mihály volt inspector adós[s]ága szönyegre kerül	260
		3. A nagy harang kis repedése kifűrészelés által némileg helyre hozatik	260

	lap		lap
4. Negyszáz pftnyi alapítvány tesz az egyház az eperiesi collegiumra	260	2. Esperességi gyűlés Tolcsván	275
5. Felvégen körtve utcában Bek Pál féle házban iskola nyittatik 's tanítóul Mihályik Mátyás rendeltetik	262	3. A harangozás iránti a magyar Isteni tiszteletre tett intézkedések	275
6. Bierbrenner Pál ideiglenes tanító a templom melletti uj iskolában	262 és 266	4. Eberlay Illés háza hátulsó részének megvétele	274
7. Honéczy Dániel segéd pap elmenetele, és élet rajza	263	5. Rísz Pál fő esperes, és Májer Mátyás alesperes halála	274
8. Első Ferencz király 40 évi uralkodásának öröm ünnepe	263	6. A hugyai fiók egyház folyamodasa, egy imaterem felállítása iránt	275
9. Rettenetes tűz vész az alvégen Augustus 11 ^{én}	264	7. Villámfogó iránti határozat	275
10. Első cassino keletkezése	265	8. Több rendbeli építés	276
11. Esperességi gyűlés Nyiregyházán Augustus 22 ^{én} és 23 ^{án}	265	9. Irtoztató földrengés Oct 15 ^{én}	276
12. Diligentiák azaz szorgalmi jegyek nyomtatása	266	1835^{dik} évben	
1833^{dik} évben		1. Longauer Lajos segédpap elmenetele Febr 11 ^{én}	278
1. Első elkülönített magyar confirmatio	266	2. I ^{só} Ferencz császár és király halála és gyász unnépélye Apr 5.	278
2. Longauer Lajos segéd pap eljövetele, és élet rajza (Jul 21.)	267	3. Egy az egyháznak testált fel nyilas szálló miatti hosszas perlekedés	278
3. Esperességi gyűlés Miskolczon Sept 4 ^{ik} napján	268	4. Józefy Pál superintendens kör levele a fő espereshez	281
4. A nagy harang ujrai átöntetése, itt helyben és a nagy kötél készítettése	268	5. Jurányi Sámuel professor Tokajba lelkésznek meghivatik	282
5. Susztek Sámuel tanító eljövetele és élet rajza	270	6. A felvégi elemi iskola a körtve utcában építettik	283
6. Rosnyón kerületi gyűlés	271	7. Uj patika azaz gyógyszertár állittatik, melynek engedélyét helybeli if. Balla Sámuel gyógyszerész, a Helyt. Tanácstól megnyerte	284
7. A templom melletti uj 4 ^{ik} iskolaház egy fundussal nagyobbittatik	272	8. A piaczon (ott hol most a furott kut és (sétatér áll) 5 házfundus a város által megvétetik	284
8. Királyi intézvények	272	9. Veszedelmes marhadög	284
1834^{dik} évben		10. Király Jó[z]sef Pál candidatusnak egyházunk által adott ajándék	285
1. Templomunk fen[n]állásának félszazados öröm-ünnepe	273	11. Közép harang, máskép' déli harang megszereztetik Egerből	285

	lap		lap
12. Nevezetes aratási offertorium az egyház részére	286	2. A király születés napi rendkívüli ünnepély April 19 ^{dik} napján	303
13. Nevezetes presbyterialis gyűlés az iskolák és nevelés ügyében	286	3. Torony óra igazíttatása	303
14. Királyi rendelet, a nem kath hitű felekezetek ügyében	287	4. Orgona igazítás	304
1836^{dik} évben		5. Egy nagyszerű iskola épület (collegium) indítványoztatik	304
1. Jozefy Pál superindens jelenti a kerületi gyűlés Nyíregyházán leendő megtartását	288	6. Privilegia oppidi Nyíregyháza	305
2. Bottó László káplán jövetele	289	1838^{dik} évben	
3. Egyházi tisztújítás	290	1. A privilegiumok innepelyes kihírdetése és beiktatása	310
4. A körte utcza (Beck féle) iskolaház eladatik	290	2. Privilegiumok ünnepélyén mondott beszéd, Farkas Ignác megyei főjegyző által	312
5. A templom az 1834 ^{ki} földrengés által történt repedéseinek kiigazíttatása	291	3. Privilegiumok ünnepélyén mondott beszéd Galanfj János városi főjegyző által	313
6. A templom előtti hírdetések magyar nyelven tartatnak	291	4. Privilegiumok ünnepélyén négy hangulag énekelt karének, szerző Juranyi Sámuel gymn.[áziumi] tanár	314
7. Vérengző megyei tisztújítás	292	5. Privilegium ünnepélyén elmondott Szentbeszéd Mikuss Sámuel helybeni lelkész által	316
8. Iskolai nyári egyetemes vi[z]sgálat, egy megyei fényes küldöttség előtt	293	6. Városi tisztújítás eredménye	322
9. Andaházy-Szilágyi féle alapítvány	293	7. Főpásztori rendelet, az iskoláztatásról	325
10. Bottó László segéd pap felszenteltetési ünnepélye a mi templomunkban	294	8. Magyar katekizáció egyházunkba is behozatik	326
11. Esperességi gyűlés Nyíregyházán	295	9. Segélyezés a budapesti árvíz által víz károsultak számára	327
12. Kerületi gyűlés Nyíregyházán	296	10. Helybeli evangélikus lelkészek tábla bírakúl kineveztetnek	327
13. Nagy szárazság és szélvész	297	11. Csanáloson esperességi, Rima Szombatban kerületi gyűlés	328
14. Uj iskolai igazgatóság	297	12. A templom melletti iskola termék meghosszabíttatnak	329
15. Iskolai tanítói tanácskozmányok és gyűlések tartatnak	302	13. Farbaky Dániel lelkész szállás földjei jobbakkal felcseréltetnek	330
16. Cholera halálos esetek is jelentkeznek itt ott városunkban	301	14. Deutschmann bécsi orgona művész, orgonánk megnézése, és vélemény adása végett, elhivatik	330
17. A nagykárolyi evang. egyház 200 vftból álló adósága elengedtetik	301	15. Templom rablási merénylet	331
18. Királyi intézvények	301		
1837^{dik} évben			
1. Egyházi gyűlés és tisztújítás	302		

	lap		lap
16. Karácsonyi ostyák miatti surlódás	332	5. Templom rablás	354
17. Fa-osztás ügye	332	6. Nagyszerű iskolai reform, a magyar és tót nyelvet illetőleg	355
18. Királyi intézvények	332	7. Egyházi tisztújítás, nagy küszködéssel megy	355
1839^{dik} évben		8. Első fizetési egyházi	355
1. Egyházi anyakönyvek latin nyelv helyett, magyarul vitetnek	333	9. Geszterédi fiok egyház 6 hódnnyi földet kap, és magyarosodik	356
2. B. Pronay Sándor egyetemes fő felügyelő halálának gyásznapja	333	10. Superintendens Jozefy Pál első magyar nyelven szerkesztett főpásztori levél, egyházunkhoz	357
3. Szegény sorsu iskolás gyermekek könyvekkel elláttnak	334	11. A Homokon lakó gazdák iskolát kívánnak	357
4. Egyházi tisztújítás	334	12. „Cseh virágok” (Kwety) című tót újságból, egy cikk magyar fordításban, Karlovsky Lajostól, tót nyelvet illetőleg	357
5. Tűzkár mentesítő intézet városunkban jön létre	334	13. Esperességi Kazán, kerületi gyűlés pedig Miskolczon	360
6. Statarium	335	14. Az egyház minden tőke pénzeit felmondja	360
7. Novák Sámuel segédlelkész jövelele, felszenteltetése, `s életrajza	337	15. A hanyag szülék szigorú idéztetése a gyermekeik iskoláztatására nézve	361
8. Botto László segédlelkész durczás leköszönése és életrajza	335	16. Egy földteke ajándékul Battyányi Kázmértől iskoláink részére	361
9. Templom fedetési elő készültek	335	17. Egy tellurium – ásvány gyűjtemény – természet rajzi képek iskoláink használatára megszerzettnek	361
10. Gyakori veszedelmes men[n]ykő ütések	338	18. Megyei rendelet, a vallási átmenetről	362
11. Esperességi N.[agy]Károlyban, kerületi gyűlés Kassán	338	19. Pánslavismusi surlódások	363
12. Kegyes adakozás szegény egyházakra	338	1841^{dik} évben	
13. Főpásztori levél Jozefy Pál superintendenstől tót nyelven szerkesztve	339	1. Katona állítás toborzás által	363
1840^{dik} évben		2. Egyházi tisztújítás, a hivatalnokok magyar nyelvi eskettetése a templomban	363
1. A főpásztori levél okozta visszavonás egyházunkban	344	3. Sérelmes eljárás a magyar nyelv ügyében	364
2. Egy hírlapi cikk a magyar és tót nyelv ügyében (Galanfy Jánostól)	345	4. Nyomtatott iskolai névjegyzékek és vi[z]sgálatra meghívó lapok megjelennek	365
3. Új iskolai tanszervezet a magyar és tót nyelvre vonatkozólag	349		
4. A coordinatio vagy 1811 ^{ki} egyházi szervezet újítása	354		

	lap		lap
5. Nagy szárazság és inség a mi városunkban, sok jó bor	366	2. Számoló pálakő táblácskák nagyszámban megszereztetnek az iskolák számára	389
6. Esperességi Nyíregyházán, kerületi gyűlés pedig Rosnyón	366	3. Nagy drágaság – pénzsűke – 's nyomor	390
7. Országos oskolai gyűlés Zay Ugróczon, Grof Zay egyetemes főfelügyelőnél	367	4. Éji örök felállítatnak	391
8. A rosnyai kerületi gyűlésről részletesen	368	5. Az egyház részére 2,800 ftot ajándékozó Semsey Boldizsar levele' vi[z]sgáltatása	391
9. A tót ajku presbyterek féltik a tót nyelvöket	368	6. A leendő Seminarium részére megvétetik a Mezősy féle ház	392
10. Egyetemes gyűlés Pesten az „Unio” tárgyában	369	7. Protestans egyházi es iskolai lap járatása	392
11. Az ágostai vallásuak, külön egyetemes gyűlése Pesten	372	8. Esperességi Fancsalban, kerületi gyűlés pedig Iglón	393
12. A helvét vallásuak, külön egyetemes gyűlése Pesten	376	9. Ez évi egyházi tisztújításról, a majálisról, és a nyári vi[z]sgálatokról valami	393
13. Orgona hangoztatás és tisztogatása Mlady Dániel által	379	10. Novák Sámuel segédlelkész (idegen fejből szerkesztett) búcsúlevele	394
14. Két ideiglenes iskola megnyitattik, egyik a Homokon, másik a Kállai utczában kibérelt házakban	379	11. Novák Sámuel segédlelkész búcsú prédikációja utáni, általa történt izgatások, tolakodások, alávalóságok	394
15. Első 'sidó lakos városunkban Klein Salamon, Ziger házában [Ez a bejegyzés nem található a szöveges leírásban!]	379	12. Ujabb egyházi adó kulcs	396
16. A szülék szigorú idéztetése, a gyermekek hanyag iskoláztatása miatt	379	13. A kállai utcai iskolának való Fedor féle ház megvétetik	396
17. Klimó János homoki, és Serfőzy János kállai utcai ideiglenes oldal tanítók élet rajzai	380	14. Tűzvész Junius 30 ^{án} a Kállai utcán a Fedor és Sinkovics féle házaknál	396
18. A seminárium ügyében, kerületi küldöttség munkálatai városunkban	380	15. Nagyszerű napfogyatkozás	396
19. Templom fedetési előkészület	381	16. Egyetemes evang. egyházi gyűlés	397
20. Stofan György alvégi tanító halálózása, és életrajza	383	17. Zsatkovics István karmelita szerzetesről, ki Galíciából Berlinbe szökvén ott protestans hitre áttért 's egyházunknal mint segédlelkész működött	398
21. Póstényi András alvégi helyettes tanító életrajza	384	18. Iskola cserélés vagy is osztály cserélés fiuk és lyanyokra nézve, Kollman és Tregjár között	399
22. Egyházunkról szóló némely statisztikai tabellák 1824–1842 ^{dik} évekről	385	19. A nagy inségre és drágaságra bekövetkezett bő áldás és olcsóság	399
1842^{dik} évben		20. A bizodalmatlan és barátságtalan szellemről, az egyházi tisztviselők, és némely profanus egyházi előljárók között [Külön fejezetcím nélkül a Jegyzék alatt.]	400
1. Olcsó vallási könyvek a londoni bibliai társulattól	389		

	lap		lap
21. Geszterédi fiók egyháznak telek adatik	401	kötött szerződés	409
22. Ismét szigorú idézés az iskolába	401	18. Lipnyiczky Imre helybe[li] kömives mester[rel], két iskola ház felépítése	
23. A közönséges zay ugróczi iskolai tan rendszer behozatala és alkalmazása	401	iránt kötött szerződés	409
24. Rendkívüli száraz és meleg tél	402	19. Smogrovics Kristóf helybeli arany mives mesterrel, a templom gombjának bearanyozása iránti szerződés	411
1843^{dik} évben		20. Tajnel Sámuel rézműves mester két réz csatornát készített	412
1. Zsatkovics István segédlelkész búcsú vétele	403	21. Pásztor Dániel lakatos mester a villámhárító körüli tett munka	412
2. Tűzvész Szarvas utcán Droppa féle háznál	403	22. Tót János lakatos, a torony keleti ablakába 4 mázsas vas salugatert készített	412
3. Kovács András Grncso, a templom fedelére ajánl 500 Vftot	403	23. Tarczali János helybeli ács mester, a két új iskolára, cserép alá való tetőt készített	413
4. Egy fundus megvétetik, homoki iskolának Loviktól	403	24. Holecz Andras Borsod megyei mérnök, az ácsi és kömivesi munkák megbecsültetésök díjában, 6 csöbör bort ajándékul kap	413
5. Rendkívüli égi tűnemény délkeletre 7-9 óraker, estve	403	25. A templom és két iskolára felhasznált anyagok' jegyzéke	413
6. Talált gúny levél a presby[t]eriumra	404	26. A templom fedetési fontos munka folyamatjának leírása	414
7. Nagy tűzvész a Virág utcában, 10 ház elhamvazott	404	27. A két új iskolaház építési munkának leírása	416
8. Egyházi számadás és tisztújítás, előkészületek a templom fedetésre és két iskolaház felépítésére	404	28. Hrasko József a homoki, Oltvány András a Kállai utcai, új iskolába bévezettetnek	417
9. Vig majális	405	29. Kralovanszky András egyházi felügyelő és Marko József gondnok buzgóságáról	418
10. Mihályik Mátyás felvégi elemi iskola derek tanítója halála	405	30. Karlovszky Gusztáv candidatus próba szónoklatot tart	419
11. A leendő seminarium ügyében történt levelezések	406	31. Iskolák szervezete a zay ugróczi tan rendszer szerint	419
12. Klimó János homoki, és Serfőzy János kállai utcai ideiglenes elemi tanítók, a magyar nyelvbeni járatlanságuk miatt elbocsáttatnak	406	32. Iskolai idézés	420
13. Kamzsák eltörlése indítványoztatik és ezen ügybeni vitatkozások	406	33. Új ABC könyv 2,500 példányban	421
14. Templom fedetési előkészületek	407	34. Templom fedetési hálaünnep	421
15. Czapkay Sámuel cserép égető mesterrel kötött szerződés	408		
16. Kovács József szathmári cserép mázoló mesterrel kötött szerződés	408		
17. Hlavács János kassai ácsmesterrel			

	lap		lap
35. A két új iskola ünnepélyes megnyitásának és lakomának leírása	422	14. A leendő kisdédóvó intézet javára tánczvigalom és színjátékok	445
36. Egy iskolai könyvtár keletkezése	424	15. Az egyházi épületek kiigazításáról	445
37. Miskolcz városának, mely tűz vész által félig elpusztult gyűjtelék	425	16. Levelezés, a seminárium ügyében Draskóczy Sámuel által	446
38. Városi tisztújítás	425	17. A seminárium ügye egyházunk részéről nem pártoltatik	447
39. Tisztújítás előtt a templomban mondott szent beszéd	426	18. Andaházy Szilágyi féle alapítvány állapotja	448
1844^{dik} évben		19. A felállítandó kisdédóvó intézet feletti komolyabb tanácskozás	449
1. Indítványok a censurákra, a katekizációra, az egyházi conscriptióra nézve, és ennek eredménye	430	20. Iskola ügy – és iskolába való idézés módjai	449
2. Nagy Sámuel helybeli tanító, a Nyíregyházán felállítandó kisdédóvó intézet ügyében tett mozzanatai	433	21. Egyházi tisztviselők közötti bizodalmatlan viszonyról	450
3. Homolya István segéd lelkész eljövetele	434	22. Védegyelet országszerte divatozik	451
4. Egyházi számadás és tisztújítás	434	23. Homolya István segéd lelkész durczás eltávozása	452
5. Esküformák: az egyházi jegyzőké – pénzszedőké	435	24. Eperiesi iskola folyamodik egyházunkhoz gabonagyűjtés iránt az alumneum részére	454
6. Hudak György felvégi elemi, Oltvány Endre kállai utcai elemi, Hraskó József homoki elemi ideiglenes tanítók életrajza	436	25. A protestans lelkészek és tanítók állapota Magyarországon	455
7. Homolya István segéd lelkész életrajza és meghívó levele	437	26. Sulyan Ádám volt városi tisztviselő és főjegyző útmutatása: mikép[p] lehetne a város adós[s]agait czelszerűen törleszteni	457
8. Esperességi gyűlés Nyíregyházán	438	1845^{dik} évben	
9. A seminárium ügyében Harkácson tartott komoly értekezlet, és Draskóczy Sámuel sürgetései	439	1. Unioi jóslat	458
10. A seminárium ügyében tett levelezések, Draskóczy Samuel és az egyházunk között	439	2. Egyházi számadás és tisztújítás	462
11. Nyári iskolai vi[z]sgálatok	442	3. Katekizációkról szóló indítványok	463
12. Egyházi kerületi gyűlés Késmárkon	442	4. Paulínyi József helybeli plébános és fő esperes eltemettetéséről	464
13. A katekizálás ügyében a város tanácsa is beavatkozik	444	5. Regulyi Sámuel városi tanácsnok, emlékezetes végrendelete	465
		6. A majálisi vigalom	467

	lap		lap
7. Néma térképek Gróf Battyányi Kázmértől ajándék képpen	467	kisdedóvó intézetnek, és e hivatalba való beiktatása	508
8. Neha[i] Greguss János alapítványa és végrendelete	468	15. A kerületi gyűlést megelőzte Nyíregyházán tartatott esperességi gyűlés	498
9. Javaslat az alapítványok mikép[p]eni hasznalatáról (névtelentől M. S.)	469	16. A kisdedóvó intézet megnyítási ünnepély alkalmával Nagy Sámuel tanító működése	508
10. Dékáni vélemény az 1845ki nyári iskolai vi[z]sgákról	471	17. Intézkedés az óvonczokról és óvó személyzetről	509
11. Az evang. papság állapotáról Magyar országban és válasz (hírlapi czikk)	472	18. A kisdedóvó intézet belső és külső szerkezete	510
12. A Farbaký féle parochia, és az alvégi iskola cseréppel fedetik	475	19. Zpevník [Zpewnik] és Tranoscius	512
1846^{dik} évben		20. Nagy halandóság – nagy szárazság, és egészségtelen időjárás – hideglelések	513
1. A nyári katekizációk helyett Mart. elejétől Junius végeig tartatnak	489	1847^{dik} évben	
2. Első eset: hogy egy kath hajadon áttér evang. hitre; később Kéler [Kehler] Sándor neje 493; és egy ifu (505 lap)	490	1. A múlt évi nagy halandóság, drágaság és inség folytatása	513
3. A közép és középső harang megrepedt	492	2. Az iskolai segédek téli lakás iránt folyamodnak	514
4. Egyházi számadás és tisztújítás	493	3. Egyházi tisztújítás, presbyterium kiegészítése és számadások	515
5. Hotvás [Chotvás] Endre segéd lelkészül választatik	493	4. Esküforma: presbyterek és gondnok számára	517
6. Nyári iskolai vi[z]sgálata szigorú decáni bírálata	496	5. Lelkek száma: 1837 ^{ik} 1841 ^{dik} és 1846 ^{dik} években	517
7. Hotvás Endre segéd lelkész és élete	496	6. Tűzvész a piacon 1000 ^{ik} és 1001 ^{ik} számú házaknál	518
8. Egy istálló – egy szín – ’s egyéb építetik a Susztek féle (1540 ^{ik} számú) háznál	497	7. Hotvás [Chotvás] Endre segéd lelkész nyugtalanságai, követelései – viszálykodásai, és eltávozásáról	519
9. Eskü formák: a felügyelő – gondnok – és egyházfiak számára	498	8. Esperességi gyűlés Miskolczon kerületi gyűlés pedig Góllnicz városában	520
10. Kerületi gyűlés Dobsinán, mely az elnökség miatt igen lármás és ingerült volt	500	9. A nyíregyházi evang. egyház jelen állapotjának, igen helyesen előadott átnézete	520
11. Nyíregyházán a kettős elnökség között béke és egyetértés	504	10. Egy óriási daemon beszéde egy protest. paphoz	523
12. Lipnyiczky Imrével a kisdedóvó intézet felépítése iránti szerződés	507		
13. A kisdedóvó intézet személyzetének betöltéséről és felszereléséről intézkedés	507		
14. Grenerczy Endre első vezetője a			

	lap		lap
11. Kollman Sámuel és Tregjár Pál iskola tanítók fizetések nagyobbitását kéri	529	újfent leszakadt, és két ott álló nőt agyon zuzott	566
12. Kollman Sámuel és Tregjár Pál meghívó levelei másolatban	532	8. Az oktatásügyi minis[z]teriumtól rovatos tabellák érkeznek,	569
13. Hulyuk Mihály segédlelkész választása és vocatorja	534	9. Esperességi gyűlés megtartott Nyíregyházán; kerületi gyűlés	
14. Az alsó paplak fallal való kerítése	535	pedig Eperiesen	570
15. A toronyba kötés gerendák huzattak	536	10. Ministeri értekezletek	572
16. A templom falának széles felső párkányzatja öt olnyire leszakadt	536	11. A seminárium eloszlott	586
17. A központi öt iskola épületek (a professori iskolával) kiigazíttatása	539	1849^{dik} évben	
18. A hugyaji és geszterédi fiók egyházak, a tanítók dolgában több változás történik	540	1. Elemi iskola című ábéczés könyv második kiadásban nyomatik	586
19. A seminarium Nyíregyházán csak ugyan létre jött	540	2. Itt megint 9 [19!] levél beírott papír kiszaggattatott.	
20. Két temető felszentelése, egyik a város alvégén, a másik a város nyugoti végén	544	3. Kollman Sámuel tanító halála és egyéb körülmények	605
1848^{dik} évben		4. Cholera kiütött még a mult év December 15 ^{én} a debreczeni utcában és dühöngött rettetően	586
1. Kollman Sámuel és Trégjár Pál isk: tanítók nyilatkozata, a prætorok élelmeztetése iránt	544	5. A magyar bankjegyek beszédetnek és megégettetés végett Debreczenbe vitetnek	605
2. Temetkezési új rendszer Miklósfy Sámuel lelkész által tervezve	557	6. Tregjár és Kollman tanítók peres ügyei terjedelmesen	606–615
3. Itt 12 levél, már beírott papír szaggattatott ki – mi okból nem tudatik		1850^{dik} évben	
4. Hulyuk Mihály segéd lelkész, hivatalától elbocsáttatik	561	1. Hugyaj és Geszteréd fiók egyházak a szokott gabona járulékot a nyíregyházi rektortól megtagadják	616
5. Hála ünnepély a templomban a' nyert szabadalmak és új törvények emlékére	563	2. Katona ujjonczozás és besorozás, valamint a tisztviselők kineveztetése	616
6. Gyász ünnepély Jo[z]sefy Pál superintendens halála emlékének	565	3. Trégjár Pál tanító az egyháztól búcsúvétele örömmel fogadtatik	617
7. A templom párkányzatja		4. A két tanító (Trégjár es Kollman) ügye ismét szonyegre kerül	618
		5. Superintendenseink a kormány által hivatalaikrol elmozdittatnak	634
		6. Észrevételek ez évi cenzurákról	634

	lap		lap
7. Uj temetkezési rendszer életbe lép Mar 9	635	1851^{dik} évben	
8. A birodalmi uj alkotmány kihirdetésének ünnepélye	[636!]	1. Első presbyterialis gyűlés cs. kir. biztos Jármly Menyhért jelenlétében	656
9. Rendkívüli nehéz idők leírása	640	2. Patronátus Nyíregyházán, a rom. kath. egyházra nézve	657
10. Farbaký Dániel lelkész 30 évi jubileuma Apr. 14 ^{én}	642	3. A téli vi[z]sgákat illető kritika	659
11. Susztek Sámuel iskola tanító halála April 26 ^{án}	643	4. Tregjár Pál és Kollman Sámuel féle peres ügye ismét szönyegre kerül	660
12. A homoki iskola katonai kórháznak használtatott	643	5. „Obligativ gymnasial Schulplan” című uj tanterv	661
13. Egyházunknál történt változásokról, tisztujításról, egyházi pénzszedőkről, és iskolai ugyekről	644	6. A nyári vi[z]sgálatokat illető kritika	664
14. Ideiglenes tanítók választása	646	7. Tervezés: Miklósfy Sámuel lelkésztől az iskolák rendezéséről, a presbyterium választmányáról, az épületek kijavításáról, és a tanítók peres ügyéről	665
15. Kralovanszky László rendes tanítóul és orgonistául megválasztatik, de csak hamar le is mondott abból	646	8. Választmányi gyűlés	668
16. A házaknak szám alá vétele, nép összeírás, lovak, tehenek, ökrök, szamarak 's a t beiratása, sorozás, adó kivetés, katona tartás	646	9. Az egyház levéltárának IV ^{dik} kötetéről	670
17. Statistikai rovatok 1847–1850 évről	649	10. A város alvégén uj temetohely jegyeztetik ki Aug 31.	671
18. Tregjár és Kollman tanítók peres ügye	650	11. A cs. k. csendőrök és vásári nép között támadt zenebona és gyilkolásról	671
19. Hlavács János ács mester (ki a templom fedelét készítette) elleni kereset	651	12. Uj katekizmus magyar és tót nyelven készült Miklófy Pál által	672
20. Kerületi tanácskozmány N.[agy] Róczén Rajsz Samuel administrátorsága alatt	652	13. Esperességi gyűlés Miskolczon kerületi gyűlés pedig Rima Szombaton	673
21. Orosz Mária nevű hajadon áttér a rom. kath. vallásból az evang. vallásra Dec 15	654	14. Főherczeg Albrecht városunkbani innepélyes fogadtatása Oct 23	673
22. Esperességi tanácskozmány kiralyi biztos jelenlétében Tál[l]yán	654	15. Tregjár és Kollman féle peres ügynek eldöntése	674
23. Tregjár Pál és özvegy Kollman Sámuelnét és az egyházat illető peres ügy	655	16. Alsó paplak épületé falainak felemeltetése	674
		17. Artéziai kút furása	676
		18. A nő egylet és árvaház	676

	lap		lap
19. Van e' még autonomia a protestáns egyházban	677	19. Nyíregyházán esperességi gyűlés cs. kir. biztos jelenlétében	692
1852^{dik} évben		20. Egyházunk pénz tára üres; ennek orvoslása	694
1. Czivódások a segéd lelkész tartása vagy nem tartása iránt	679	21. Egy német könyvtár iskoláink részére alapítatik	694
2. A homoki iskolának a teteje leszakadt	680	22. A 20–23 éves házasúlandóknak összekelése tiltatik	695
3. Szigoru katonai besorozásnak terjedelmes leírása	680	23. Nagy Sámuel és Gáspár János iskola házaik 'singelyeztetése (90 ezer 'sindely)	695
4. Az egyház tanyaföldeire kivetett adóról	682	24. Vélemény az egyházi felügyelői hivatalról	696
5. Az alsó paplakhoz megkivántató anyagokról	682	25. Anomaliák a magyarhoni evang. protest. egyházat illetőleg	696
6. Az iskolai téli vi[z]sgálatokról szóló dékáni észrevételek	683	26. Oldal tanítók folyamódásai (Mráz – Raisz – Gdovin – Hudák – Bogár)	688
7. Nagy Samuel iskolájáról szóló statisztikai rovatok	683	27. Gáspár János vocátora másolatban	700
8. A magyar alkotmány a forradalom után lenni megszűnt	684	1853^{dik} évben	
9. A magyarhoni evang. protest. egyház szomorú állapota	685	1. Ő cs. kir. Felsége I. Ferencz József meg gyilkolására irányzott merénylet nem sikerülése emlékére tartatott hála ünnep	701
10. Egyházi számadások és tisztujítás részletes leírása	686	2. Teli isk. vi[z]sgálatokról kemény és csípős ítélet	702
11. Költöző hontalanokról	687	3. Nagy Sámuel orgonista működése	702
12. Gdovin – Mráz – Raisz – Hudák – Bogár sürgetőleg folyamodnak ideiglenes állomásaikért	688	4. Egri érsek Bartakovics városunkban kiszolgáltatja a bérmálást Maj 25	703
13. A felügyelő és lelkészek közötti vizsályos viszonyról	689	5. Jelentékeny surlódások a lelkészek és egyházi felügyelő között	703
14. Gáspár János tanító és orgonistának meghívása és életrajza	690	6. Presbyterium kiegészítése, mely alkalommal 12 presbyter választatott, köztük Nagy Sámuel tanító is	705
15. Ő cs. kir. Felségének Ferencz Józsefnek körutjában Debreczenben való jelenlétéről	690	7. Mráz Károly – Gdovin János – és Hudák György allandosítottak (Jun 13)	705
16. Hlavács János ács mester a templom hibás fedele miatti per	691	8. Az egyház még két rendes tanítót hívott meg, Fizéli Frigyet Eperiesről és Diecz Sámuel t Fancsalból	705
17. Alsó paplak nagyszerű ujitása	691	9. A posonyi fő iskolára az egyház 50 pftot ajánlott	705
18. Nagyszerű ajánlás, egyházunk részéről, az eperiesi collegiumra 300 a miskolczi közép iskolára 100 pft évenként	692	10. Tornyunknak bádoggali fedetése, és a toronygomb bearanyoztatásáról	706

	lap		lap
11. A torony régi gombjában latin emlék iratok és irományok	706	2. A felső és oldal temetők felszenteltetési innepelyről	728
12. A torony új gombjában található magyar emlék iratok	709	3. Iső Ferencz József Királyunk esketési ünnepély Bécsben Apr 24	728
13. Fizéli Frigyes iskola tanító meghívása és életrajza	712	4. Egyházi gyűlések tarthatásának gatoltatása	729
14. Fizéli Frigyes meghívó levele	713	5. Magyar ország az ostrom állapot alúl feloldoztatik	730
15. Diecz Sámuel isk. tanító meghívása, életrajza, és vocátorja	714	6. Egy vas ládát egyházunk számára ajándékoz Mányik József presbyter	731
16. Az egyházi pénztár meglopotott	715	7. Az első arteziai kut, a piaczon köz használatnak átadatik, a sétatér fákkal beültetetik	732
17. Sebők Márton hitjelölt kápláni probaticumra meghivatik	715	8. Felszólítás egyházunkhoz – az egyház épületeinek kiigazítása íránt	732
18. Tornyunk új fedele körül intézkednek	716	9. Egészen új iskolai reformok megpíttetnek	734
19. Fatális ros[s]z esztendőnek leírása	716	10. a protestans egyházat érdeklő cs. kir. rendelet	735
20. Európa bonyolult állapota	718	11. Állam kölcsön tehetség szerint sürgettetik	737
21. Bizonyítvány a nép vallástalanságáról	721	12. Arteziai kút a debreczeni utczan furatik	737
22. Titok teljes megyei rendelet, a kóborló gonosz emberek fogdosásáról	721	13. A népnevelésről és iskoláztatásról szóló czikk	737
23. Nyíregyháza városának Évszázados jubileumáról	722	14. Miklósfy Sámuel helybeli lelkész a tanítói kart a cs. kir. szolgabírói hivatal előtt írásban komolyan be panaszolja	739
24. Történelmi szent beszéd, mely elmondattott városunk évszázados emlék napján	722	15. Rendkívüli viszály a presbyterium a tanítók és Miklósfy Sámuel lelkész között	739-741
25. Pap szentelés Nyíregyházán Bronz József nevű hitjelölt N.[agy] Bányára lelkésznek menendő	726	1855^{dik} évben	
26. Geneta Sámuel hitjelölt Gömörből kápláni probaticumra meghívatik, proba szónoklatának nem lön sikere	727	1. Farbaky Dániel lelkész betegeskedése és halála Jan 14.	741
27. Iskoláztatásról szóló megyei rendelet	727	2. Új lelkész keresése	742
28. A felső és óoldal temetők felszentelési ünnepélye	728	3. Havjár Dániel rimaszombathi lelkész próba szónoklata Mart 25.	743
1854^{dik} évben		4. Miklosfy Samuel lelkész méltányos	
1. Iskoláztatásról szóló megyei rendelet	727		

	lap		lap
felszólalása az egyházhoz, de eredmény nélkül	743		
5. Miklósfy Sámuel lelkész panaszló levele a cs. kir. szolgabíróhoz	744		
6. A nyíregyházi evangélikusoknak ez időbeni igazgatás módjáról	745		
7. Néhai Farbaký Dániel özvegyének járandósága	746		
8. Az egyházi földek után járó adót a nemes város magára vállalta	746		
9. Orvosi bizonyítványok, a holtak eltemethetéséről	746		
10. A „Morgo” melletti 12 köblösföld állapota	747		
11. Elefant Mihály szentmártoni lelkész próba szónoklatot tart Máj 6.	747		
12. A magyarhoni protestans ikeregyház követségének értekezlete Bécsben	748		
13. Elefant Mihály közti levelezés	749		
14. Miklósfy Sámuel lelkész súlyos betegségbe esik; Jurányi Sámuel tanár a templomi és temetési teendőket végzi	750		
15. Egyházi számadás és tisztujítás	751		
16. Smál Károly közfelkiáltás által felügyelőül választatik	751		

Gyakori rövidítések jegyzéke

á. h.	=	ágostai hitvallású
Cathol	=	katolikus
cs. k./Cs. K.	=	császári királyi
egyh.	=	egyház
EkkI./Ekk./Eklésia/Eklesia/ekkes.	=	eklészia
eszt.	=	esztendő
Evang./Ev:	=	evangélikus
f. e.	=	folyó év
Főt./Főtđ/Főtiszt/Főtisztđ	=	főtisztelendő
ft/f./for.	=	forint
hav:	=	havában
helyb:	=	helybeli
helyt. Tanács/h. Tanács/ H. Tanács/helytt.	=	Helytartótanács
Id	=	idősebb
If	=	ifjabb
Insp./Ins.	=	inspector [felügyelő]
K. K.	=	kegyelmes királyi
kr	=	krajcár
Mélt./Mlt./ Mltgos	=	méltóságos
N.M/N. m./Nm./nm/Nagym.	=	nagyméltóságú
NB	=	Nota Bene
Ns	=	nemes
Nsga	=	nagysága
Osk	=	oskola/iskola
prot.	=	protestáns
R. Cath./ RCath.	=	római katolikus
ref.	=	református
Rf/Rft	=	rénes forint
s. a' t./s. t.	=	satöbbi
Suptđ/Superint./Superintđ	=	superintendens
Sz.	=	szent
t. i.	=	tudniillik
T. T.	=	tekintetes tiszteletes
T. U.	=	tisztelt uraságod
Tiszt.	=	tisztelt

Vft	=	váltóforint
Hónapok	=	
Jan./ Januar	=	január
Febr./ Februarius	=	február
Mart./ Martius	=	március
Apr./April./Aprilis	=	április
Maius	=	május
Jun./Junius	=	június
Jul./Julius	=	július
Aug./August./Augustus/Augusztus	=	augusztus
Sept./Septemb	=	szeptember
Oct./Octob	=	október
No./Novemb./November	=	november
Dec./Decemb.	=	december

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	5
Forrásközlés	11
Tartalommutató	529
Gyakori rövidítések jegyzéke	549

